
37
33 A
12

C. VELLEII

PATERCVLI

HISTORIAE ROMANAE

C. VELLEII

PATERCVLI

QVAE EXSTANT OPERA

EX RECENSIONE

DAVIDIS RVHNKENII

TOMVS ALTER

AVGVSTAE TAVRINORVM
EX TYPIS VIDVAE POMBA ET FILIORVM
ANNO MDCCCXXIII

VARIORVM INTERPRETVM

NOTAE

AD

VELLEIVM PATERCVLVM

VARIORVM INTERPRETVM

NOTAE

AD

C. VELLEII PATERCVLI

HISTOR. ROM. LIB. I. CAP. I.

C. Velleii Paterculi) Explicator veteris historiae luculentus, et pressus, et efficax in primis fuit hic, quocumque vel praenomine vel nomine appellatur: non dubio tamen cognomine *Paterculus*. Nam Priscianus lib. VI *M. Velleium* nominat. Tacitus autem lib. III, 39, *P. Vellaei* mentionem facit. Ipse se *C. Velleium* appellat. Vt nescias, *Marcus*, an *Publius*, an *Caius* ei praenomen fuerit. Quod ad nomen attinet, Velleia gens nusquam, quod sciam, nominatur. Tacitus *Vellaeum* agnoscit: itemque antiquus lapis, cuius verba subscribam, apud Gruterum CCCCLXXXIV, 1.

Canusii.

C. VELLAEVS. C. LIB. VRSIO. AVG. SIBI
ET. TVTORINAE. FILIAE. TREBEL-
LIAE. FELICVLAE. VXSORI. TREBEL-
LIAE. ARESCVSAE
ET. TREBELLIA. FELICVLA. SIBI. ET. LI-
BERTIS. LIBERTABVSQVE. MEIS. C. IN
CVLTV. MONVMENTVM. CVM
P. XV. ET. ITER

Beatus Rhenanus hunc esse putat, quem Tacitus *P. Vellaeum* vocat. De quo mihi non constat. Nec rationes afferuntur ab eo, cur

persuadeat. Priscianus quidem hunc ipsum designat: affert enim testimonium ex libro primo eius historiae, quae scilicet pars desideratur. Id huiusmodi est: *nec minus clarus ea tempestate fuit Miltiadis filius, Cimon.* Manutius. *Publii* huic scriptori, cum Rhenano, Lipsio, et scripto Burerii codice assero praenomen. Non turbat Priscianus, qui in vulgatis *Marcum* agnoscit, nam in antiquissimo meo Prisciani fragmento, quod lectissimo et literato iuveni Iacobo Thisio Antverpiano probavi, sine praenomine laudatur: *Trogus Pompeius* (ait) *in libro* VI *inde Palaeoscepsin petit, quo se* (lege *quo se e Media*) Media *interfecta socru contulerat, is ab Herculide petito colloquio mane. Velleius Paterculus; primus, nec minus clarus ea tempestate fuit Miltiadis filius Cimon.* Schegkius. Iam inde a principio, lector, aliena me vestigia sequi vides. Id ego neque diffiteor, neque facere, hanc viam ingressus, aliter possum. Quae enim aliorum mihi diligens industria reliquit, ea sublegere hic saltem licet: praeter haec, tentare nihil etiam libet. Segetes nullius incidam, nullius invadam horrea: solum in communi agello, ubi messem ante nos alii fecere divitem, paupertinum ingrediar facere spicilegium. Atque hic quidem, in nomine astruendo auctoris, ampliter a doctissimis viris iam olim, et vero nupere quoque praestitum, qui, uti nos secuti sumus, *P. Velleium*, ex Taciti auctoritate, aliisque rationibus praeiverunt, quibus a me nova, quae adiiciam, argumenta nulla reperio. Sed horum vestigiis nos quidem audaciori pede et firmiori institimus, quam ipsi ea primi impresserunt. *Publii* praenomen, altero *Caii* abiecto prorsus, omnibus praefixi paginis, quod ii praescripserant primae tantum, in libri frontispicio. Nec in eo temeritatis reprehensionem ab eruditis metuo, eruditissimorum et certam auctoritatem, et minime dubium, etsi verecundius, liberiuscule secutus exemplum. Acidalius. De praenomine huius scriptoris quoniam nihil habemus, quod pro certo possimus affirmare, coniectura nobis utendum: *Caium* nonnulli, *Publium* alii nominant, et utrumque in Velleia Gente usitatum; ut *C. Velleius Senator* inducitur a Cicerone in libro de Natura Deorum, quem fuisse huius avum licet suspicari ex illis verbis lib. II, 76: *Non fraudabo avum meum. Quippe C. Velleius honoratissimo inter illos* CCCLX *iudices loco a Cn. Pompeio lectus.* Vbi *honoratissimus* locus est senatorius, ex quo ordine, item

Equestri et Tribunis aerariis Pompeius iudices legit. *C. Velleii* praefecti exercitus mentionem facit Tacitus lib. III Annal. de quo ambigitur, sit hic historicus, an pater eius. Ego hunc ipsum esse arbitror. Nam pater sub Augusto fuit praefectus equitum, quo in officio filius ei successit statim ab adoptione Tiberii, cuius postea praefectus per novem annos aut legatus ea gessit, quae Tacitus memorat. Porma. *P.* praenomen in plerisque novissimis editionibus Velleio praefigi, video. Nec sine causa, si id Ms. codicis auctoritate sit subnixum : ut ex Burrerio adserit Schegkius. Caeterum cum nihil huiusmodi in illius variantibus lectionibus inveniam, argumentum illud non admodum validum esse arbitror. Firmare id tamen nituntur auctoritate Taciti, qui lib. VI Annalium cuiusdam *P. Velleii* meminit. Sed forsan ille auctoris nostri pater fuerit, qui sub M. Vinicio praefecturam equitum in Germania gesserat, cuique, Tiberio iam Rhodo reverso, noster in hoc munere successit : forsan etiam frater, cuius in hoc ipso opere, sub nomine *Magii Celeris Velleiani*, mentio fit. Confugiendum hinc alicui videatur ad praenomen *C.* Id quidem certo ei fuisse affirmare ausim, si ita se ipsum appellet, ut aiebat Aldus. Et fateor, meminit hic auctor *C. Velleii*: verum illum avum fuisse, praedicat. Queis moveor, ut *M.* praenomen potissimum amplectar. Fuerit illud nostro commune cum M. Velleio, cuius meminit Tullius Philippica. Subnixa autem est nostra opinio verbis his Prisciani in VI, ut quidem vulgo concipiuntur: *M. Velleius Paterculus : Primus, nec minus clarus ea tempestate fuit Miltiadis filius Cimon.* Quod vero notarit Schegkius, in scripto suo Prisciani fragmento praenomen fuisse omissum, id eo minus movet, quod ferme consentiat eum impressis codicibus, sine dubio vitiosis, hac tamen parte melioribus, quod id agnoscant. Atque id comprobant membranae nostrae optimae notae, quae locum vulgo maneum ita exhibent: *M. Velleius pater cuius liberi nec minus clarus, etc.* Vnde facile mihi fuit veram lectionem eruere : *M. Velleius Paterculus libro* I. *Nec minus clarus, etc.* Quin idem etiam firmant duo MSS. bibliothecae Leidensis, quos postea inspexi; quorum uterque similiter habet, *M. Vellius pater cuius.* Imo in altero etiam clare *lib.* I perscriptum. Vt de hoc non sit amplius dubitandum. Vossius. Adde quod in duobus MSS. nostris sit, *M. Vellius pater cuius libri nec minus*

clarus. Et in tertio, *M. Melius pater cuius libri*; cum virgula per *libri* transversa in omnibus. Hvdson.

Velleii) Aldus dicit Vellejam familiam nusquam, quod ipse sciat, nominari. Nescivit igitur M. Tullium in libris de Natura Deorum inducere M. Velleium senatorem, quem in exercitatione dicendi rudem fuisse dicit. Idem lib. III de Orat. scribit. Ignoravit etiam legem Iuniam Velleiam Iuriseonsultis notissimam. Pvteanvs. Negant aliqui Velleiam gentem ab antiquis nominari. Cicero tamen libris de Nat. Deor. *C. Velleium* Epicureum introducit. Idem etiam, ut iam diximus, *M.* cuiusdam *Velleii* mentionem iniicit. Alius sub Claudio cum M. Syllano consulatum gessisse dicitur, unde S. C. Velleianum. *Velleii Blaesi* meminit Plinius Epist. l. II, epist. ultima. Apud Priscianum etiam lib. XI *Velleii Celeris* epistola ad Hadrianum Caesarem laudatur: qui forte fuit ex posteris *Magii Celeris Velleiani*, fratris auctoris nostri. Alios ex eadem gente monstrabit index inscriptionum Gruterianarum. Possem addere Senecae locum ex Praefatione lib. IV Nat. Quaest. *Plancus artifex ante Velleium maximus aiebat, non occulte, nec ex dissimulato esse blandiendum.* Ita enim edunt ex coniectura Mureti, cum ante legeretur *Villeium.* Sed ego vix dubito, quin *Vitellium* sit scribendum. Quod improbare non potest, qui exquisitissimas huius erga C. Caesarem adulationes apud Dionem lib. LIX legerit. Coniecturam nostram firmari post haec vidi a Iusto Lipsio, cui idem notis ad Tacitum in mentem venit. Voss. De Velleii praenomine, et an ille sit *P. Velleius* Tacit. III Annal. 39 memoratus; vide Ryk. ad illum locum. (An ille vel alius *Ser. Paterculus* apud Valer. Max. VIII, 15, 12, cuius filia Sulpicia?) *Cn. Velleium Quartum* legimus in lapide apud Gruter. dcclx, et quem repetit Fabret. p. 384 *C. Velleium Vrbanum* Spon. Miscel. p. 84, quem et exhibet Fabret. p. 460 et Reines. Cl. VI, 9, qui sub Antonino Aug. vixit, ex quibus melius ratio scribendi nominis, quam ex lapide a Manutio adducto, apparet: alios dabunt indices inscriptionum. *Paterculi* cognomen iam gessit vir bello Punico primo illustris, *Q. Sulpitius*, ut ex Fastis Capitolinis constat apud Gruter. p. ccxci et ccxcvi, qui triumphavit de Poenis et Sardis. Vid. Sigon. Comm. in Fast. ad A. CDXCV, ad quem refert Glan-

dorpius strategema, quod narrat Frontin. lib. II cap. IV §. 5, sed ibi *Sulpitium Peticum* legendum censet Ruhen. II Elect. 29. *Albiuum* quoque *Paterculum*, primum Tribunum, (*L. Albinum* Livio lib. II, 33 dictum) ex Asconio ad Ciceron. pro Cornel. memorat Glandorpius, sed ibi *L. Iunius Paterculus* dicitur, et corruptum esse cognomen censet Pighius Annal. A. V. C. CCLX. Cognomen hoc etiam aliis datum ex lapidibus discimus. Sic *L. Mettius Paterculus* memoratur Reines. XIII, 3, et ut plurima Romanorum cognomina ex dicteriis et iocis originem habent, ita primum forte ita dictum crediderim, quod vel exigua statura, vel aetate prima, iam pater factus, vix patris nomen ferre mereri videretur, sed per iocum *Paterculus* dici soleret. Burm.

M. Vinicium) De quo Tacitus libro VI, 15, ait: *Vinicio oppidanum genus: Callibus ortus, patre, atque avo consularibus, cetera equestri familia erat, mitis ingenio et comtae facundiae.* Pater eius Publius, avus Marcus, ille DCCLV, hic DCCLXXXV anno urbis consul. Quibusdam cum lapide Colotiano placet, VINVCIVS: a vulgo Dio, Numi, in quis:

P. VINICIVS. M. F. III. VIR.
A. A. A. F. F. F. et L. VINICIVS. L. F. III. VIR.

Et lapis Neapoli: Grut. ccccl. xxxviii. 6.

M. VINICIO P. F. POST MORTEM
MVNICIPIS SVI AERE CONLATO
PIETATIS CAVSA POSVERVNT.

Schegk. Legunt alii *Viaucium*, auctoritate lapidis Colotiani. Sed vulgatam lectionem non solum omnes scriptores, sed etiam numismata vetera confirmant. Disputant viri eruditi, utrum Vinicii huius cognomentum fuerit *Quartinus*. Sane Pomponius de origine iuris C. Cassium Longinum, et Quartinum, simul consulatum gessisse scribit. Vbi errat, quod. L. Cassium Longinum, Tiberii progenerum, cum C. Cassio IC. confundat. Quod observatum etiam Lipsio ad VI Annalium Taciti. Et sane vel praenomina, quae diversa sunt, id doceant. Quapropter neque iis accedendum, qui C. Cassium, et Quartinum, suffectos fuisse consules volunt. Et ne de his dubitem, facit, quod Pomponio solenne -

esse noverim in veteri historia labi. Caeterum *Quartinum Vinicium* cognominari, firmat quodammodo nummus Goltzianus, cui inscriptum, M. QVARTINVS II VIR, etc. Optime enim hoc ad Vinicium referri posse, liquet, non solum ex praenomine, quod idem est, sed et ex inscriptione Neapolitana, unde illum duumvirum fuisse, constat. Sane duumviros in municipiis fuisse, manifeste, ut alios mittam, docet Caesar lib. I de bello Civili; ubi ait, *se duumviris municipiorum omnium imperasse, ut naves conquirerent*. VOSSIVS. *Vinicium* scribendum docet lapis apud Gruter. CVIII, ubi *M. Vinicius* Cos. cum collega *C. Cassio Longino* memoratur. Quartini vero cognomen ex Pomponio l. 2 §. 47 de origine iuris, temere arripuisse annalium Rom. confectores docet Rupertus, ubi Vossii notam ad hunc locum refellit: secutus Ruperti vestigia Norisius in epistola consulari tom. XI Antiq. Rom. p. 404. Caeterum gens Vinicia temporibus Augusti et Tiberii satis nota, ut ex nummis, et aliis monumentis patet. V. Ryck. ad Tacit. VI, 15. *L. Vinicium clarum et decorum iuvenem* dicit Sueton. Aug. cap. LXIV. BVRM.

Liber primus) Principio, ut coniicimus, de excidio Troiae egit, aut de dispersione Graecorum in reditu ex Troia. CELLARIVS.

Tempestate distractus a duce suo Nestore) Loquitur de Pyliorum exercitu, quod monet Rhenanus, vel fortasse de quodam, qui Nestoris auspiciis Pyliorum classi vel parti ipsius imperabat. Sane Strabo lib. VI scribit Metapontum a Pyliis, qui a Troia cum Nestore navigarunt, conditam fuisse. Est autem Italiae oppidum in Tarentino sinu situm. Iustinus libro XX tradit, Metapontinos ferramenta, quibus Epeus, a quo conditi sunt, equum Troianum fabricavit, ostentare. Atque huius forsitan nomen hoc loco desideratur. PVTEANVS. Quid Graeci Troia redeuntes passi sint, aut fecerint, narratio fuit: quae oppida condiderint, aut ubi fixerint sedes. De quo tamen proprie hoc initium? Credo de Epio, quo trahit me Iustinus lib. XX, 4: *Metapontini in templo Minervae ferramenta, quibus Epius, a quo conditi sunt, equum Troianum fabricavit, ostentant*. Et facit Aristoteles in Admirandis: Ἐγγὺς Μεταποντίου Ἀθηνᾶς ἱερὸν εἶναι φασὶν, ἔνθα τὰ τοῦ Ἐπείου λέγουσιν ὄργανα ἀνακεῖσθαι, (forte οἷς τὸν) ἃ εἰς τὸν Δούρειον ἐποίησεν. Strabo simpliciter tamen dixit, *Pylios Metapontum con-*

didisse : Stephanus aliique *Metabum* nominarunt, de quo ipso quin haec capere possis, non nego. Lipsius. Hic fuit *Metabus* praefectus in exercitu Pyliorum, qui urbem Metabum condidit in sinu Tarentino, inter promontoria Salentinum et Lacinium. Servius ad Virg. XI, ver. 540 *Metabus fuit dux Graeci agminis, qui iuxta Adriaticum mare urbem Metapontum condidit.* Popma. De Metabo loquitur Velleius. Quod fuse contra Lipsii, aliorumque mentem docet magnus Salmasius, iu Exercitationibus Plinianis. Vossius. Loqui Velleium de Metabo sive Metaponto, nec Lipsius, qui primo de Epeo coniecerat, negavit. Hic enim Metaponti urbis conditor *Stephano* et *Servio* memoratur. τὸν γὰρ Μετάποντον οἱ βάρβαροι Μέταβον ἔλεγον. Quae verba Stephani, articulo postulante, ita interpretantur, ut *Metabus a barbaris dictus* intelligatur, *qui vero nomine esset Metapontus.* Quapropter etiam a Cl. Salmasio in Plin. Exercit. p. 65 refutatur ea assertio: quum aliunde constet, *verum nomen Metabi in Metaponti appellationem a barbaris demutatum esse.* Fuerit itaque fortasse apud Steph. translocatio vel nominum vel articuli librariis tribuenda. De quo tamen nihil pronuntio. Strabo lib. VI ad Pylios, qui cum Nestore ab Ilio navigarunt, universim Metaponti originem refert : ut et Solin. Polyhistor. cap. 2. Boecler. *Metabum* olim dictam innuit Stephanus Byzantius, a Pyliis conditam, Strabo contendit, ab Epeo Iustinus, Trogum haud dubie secutus. Heins. De origine Metabi in diversas sententias abeunt viri eruditi. Metabum conditorem facit Vossius, ductus forsan auctoritate Strabonis, Stephani, Dionysii Periegetae, Servii, aliorum. Epeum ex Iustino lib. XX, 2, facit Lipsius, firmatque verbis Aristotelis. Quam opinionem eo veriorem esse crederem, si ab excidio Troiae, et ab adventu Aeneae in Italiam (ut nonnulli existimant) exorsus esset Velleius. Quum Metabus Sisyphi filius, et Aeoli nepos fuerit antiquior excidio Troiano. Vide Salmas. Exercit. Plinian. p. 48. Hudson. Nescio an ego caecutiam, an viri docti, qui scribunt Salmasium capere haec verba de Metabo, cum diserte scribat de Epeo esse capienda, non Metabo. Burm.

Teucer) Horatius ad Plancum lib. I, vs. 7:

— Teucer Salamina, patremque
Cum fugeret, tamen uda Lyaeo

Tempora populea fertur vinxisse corona,
Sic tristeis affatus amicos:
Quo nos cumque feret melior fortuna parente,
Ibimus, o socii comitesque.
Nil desperandum Teucro duce et auspice Teucro.
Certus enim promisit Apollo
Ambiguam tellure nova Salamina futuram.

Historiam post alios habes apud Virgilium libro I vers. 619, et Iustinum XLIV cap. 3, a quo et *IVPITER* Salaminius, quum templum posuit Teucer. Tacitus III Annal. Schegk. Varias auctorum super hac re opiniones quasi fasciculo colligat Servius ad Virgilii lib. I Aeneidos: *Teucer* (inquit) *cum, Troia eversa, sine fratre esset reversus; qui se furore, propter perditn Achillis arma, interemerat; vel, ut alii, quia non defenderat Aiacis fratris interitum; vel quia ossa fratris non retulisset; ut nonnulli, quod Tecmessam concubinam, vel eius fratris filium Eurysacen, ad avum Telamona de Troia secum non reduxerit, quia ille alia navi vectus felicius navigaverat; Salamine pulsus a patre Cydoniam venit.* Ita integrum locum emendandum censeo. Male legitur *Theomissam*, pro *Tecmessam*. Pro *Turesncen* etiam reposuimus *Eurysacen*, et pro *Sydonam*, *Cydoniam*. Ablegavimus quoque *acena*, quod post *Tyrisncen* Ms. Fuldensis inculcabat. Quis enim non videat, imperite illud ex praecedenti voce repetitum? Auctores vero quorsum allegem, quum historia haec passim apud veteres poëtas, praesertim tragicos, sit obvia? Vossivs. Quae hic facta memorat Velleius, coniicit Teucer apud Sophocl. in Aiace, quum Telamonis iram adversus venientem sine fratre sibi figurat. Inter alia velnti παράφρασιν Velleianorum verborum habent illa:

—— ποῖον οὐκ ἐρεῖ κακόν;
Τὸν ἐκ δορὸς γεγῶτα πολεμίου νόθον,
Τὸν δειλίᾳ προδόντα καὶ κακανδρίᾳ
Σὲ, φίλτατ' Αἶας, ἢ δόλοισιν, ὡς τὰ σὰ
Κράτη θανόντος, καὶ δόμους νέμοιμι σούς.
Τοιαῦτ' ἀνὴρ δύσοργος ἐν γήρᾳ βαρὺς,
Ἐρεῖ, πρὸς οὐδὲν εἰς ἔριν θυμούμενος,
Τέλος δ' ἀπωστὸς γῆς ἀποῤῥιφθήσομαι, etc.

Vide de historia amplius, praesertim Servium ad I Virg. Aen. Iustin. XLIII, 3; Dict. Cretens. lib. VI; Interpretes Horatii ad od. 7, lib. I. Boecler.

Telnmone) De quo Ennius apud Ciceronem Tusculanarum III:
Hiccine est Telnmon ille, modo quem gloria nd coelum extulit?
Quem spectnbnnt? cuius ob os Graii ora obvertebant sua?
Vsus hoc de se Cicero, Ep. ad Paetum. Schegk.

Segnitiam) Alii *segnitiem*, quod pro eodem a veteribus usurpatum. Terentius, Virgilins. Ciceroni etiam *segnitas* II de Oratore apud Nonium; *segnitas*. Schegk.

Non vindicatne frntris iniuriae) Fuisse patri suam causam ita castigandi filium, prolixius ostendimus ad Taciti lib. XIII cap. 1, ubi Iunio Silano exitium intentat Agrippina, *quod fratri eius L. Silnno necem molita, ultorem metuebat*. Gruter.

Frntris iniurine) Aiacis. Idem antem de Teucro scribunt Strabo lib. XIV, et Iustinus libro XLIV, 3. Putean.

Cognomine patriae suae Salamina constituit) Scribo *cognominem*. Lips. Scribe *cognominem*. Et ita iam e coniectura ab aliis editum. Voss. Ita Erasmus et eius sequaces ediderunt.

Salaminae) Apud Graecos Latinosque passim haec historia. Illud nota non indignum, tempore Isocratis, Teucri genus adhuc fuisse in Cypro regno. In Euagora: Τεῦκρος δὲ, ἐπειδὴ Τροίαν συνεξεῖλεν, ἀφικόμενος εἰς Κύπρον, Σαλαμῖνά τε κατῴκησεν, ὁμώνυμον ποιήσας τῆς πρότερον αὐτῷ πατρίδος οὔσης, καὶ τὸ γένος τὸ νῦν βασιλεῦον κατέλιπε. *Teucer vero, postquam una cum aliis Troiam cepisset, veniens Cyprum, Salamina ibi condidit, cognominem veteri suae pntriae, et genus, quod nunc ibi regni potitur, reliquit.* Lips. vid. Meurs. Cypro II, 16.

Pyrrhus Epir. occ.) Iustin. XVII, 3. Plutarch. *Pyrrho* pr. Boecl.

Phidippus) Enumerat, ex graecis ducibus, ad bellum Troianum profectis, quam quisque urbem, everso Ilio, condiderit. Horum in numero neque ab Homero, neque a Darete Phrygio, Philippus nominatur. Itaque facile crediderim *Phidippus* esse reponendum, de quo sic Homerus ἐν τῷ τῶν νεῶν καταλόγῳ, Iliad. B. 678.

Τῶν δ' αὖ Φείδιππός τε καὶ Ἄντιφος ἡγησάσθην,
Θεσσαλοῦ υἷε δύω Ἡρακλείδαο ἄνακτος. Manut.

Imo *Phidippus*, ex Homero: quod Aldus observavit. Corruptum idem nomen video in Diodori quinto Bibliotheces, et Strabonis extremo nono, cuius (Strabonis dico) locum totum sic lego: Τοὺς δὲ ἀπὸ Εφύρας τὴν Θεσπρωτίδος, ἀπογόνους Αντίφου καὶ Φειδίππου υἱῶν Θετταλοῦ τοῦ Ηρακλέους, ἐπελθόντας, ἀπὸ Θετταλοῦ τοῦ ἑαυτῶν προγόνου τὴν χώραν ὀνομάσαι. Quae corrupta aut mutila usque adhuc lecta. Lips. Quidni in textum reciperemus *Phidippum* pro *Philippo?* cui nullum hic locum esse, doctis primum animadversum est. Boecler. *Phidippum* Thessali patrem, et Heraclidem fuisse docet Scholiastes Apollon. Rhodii III, 1089, et *Thessalum* Herculis filium Noster mox cap. 3 dicit, ut et Dictys Cret. lib. I cap. 14, et II cap. 5, qui fratrem Phidippi *Antiphum* vocat. An hic sit *Phidippus*, quem inter Helenae procos recenset Hyginus fab. LXXXI, nescio; sed verosimile puto. Burm.

Ephyram in Thesprotia) Differentiae causa addit *in Thesprotia*, quum plura hoc nomine loca legantur. De quibus Stephan. in Εφυρα, quae et Εφύρη. Adde infra 1, 2, 3. Boecler.

Reiectus) Dubito an non scripserit *eiectus*, quod proprium in hac re verbum. Vid. Gron. ad Liv. XLIV, 19; ad Petron. CXV, et Ovid. VII ep. 89; nam *reiici* dicuntur naves, si vento contrario in eumdem locum, unde profectae sunt, referuntur; Caes. V de Bell. Gall. 5: *naves, quae Meldis factae erant, tempestate reiectas cursum tenere non potuisse, atque eodem, unde profectae erant, relatas* (Lucan. IX, 368). De *referri*, vidimus ad Quinct. decl. VI, 5; si *reiectus* tamen placeat, explicabimus a cursu, quem in Graeciam dirigebat, vento adverso in Cretam reiectus, ut aliquoties Cicero, *vento reiici*, dixit. Burm.

Tres ibi urbes statuit) Levissimum est, primum, quod noto: Virgilium sic locutum: *Vrbem quam statuo, vestra est*. Iterum eundem: *Vrbem praeclaram statui*. Et alias saepius. E quo nolim omen tibi captes, futura cadem, quae deinceps, omnia. Vt quidque legenti ordine incidit, ita hic coniiciam, sive grave illud, sive levius; moneri non indignum tamen. Acidalius. Secutus Virgilium I Aeneid. 573, ut notavit Acidalius, *Vrbem, quam statuo, vestra est*, et lib. VI, 655, *Vrbem praeclaram statui*. Vbi Servius notat, hoc opponi illis, *pendent opera imperfecta*, et poëtis hunc usum verbi *statuere* esse familiarem, notant Lexicographi. Sed non

ob metri necessitatem, ut Walchius addit: sunt enim alia verba, quae huic necessitati aeque satisfacerent, sed ob vim vocabuli, ut Servius notat. Burm.

Tres ibi urbes statuit, a patriae nomine unam, a victoriae memoria Mycenas, Tegeam, Pergamum) Aliquid deesse constat, nam Mycenae ab Agamemnonis patria; Pergamum ab urbe Troia nomen accepit: de Tegea nihil additum esse miror. Vt omittam, quod Tegeam non ab Agamemnone, sed ab eius praecone Talthybio, in Creta extructam, Stephanus docet in libro de Vrbibus. Manutius. *Duas* Rhenan. Boxhorn. et Steph. Tegea enim a Taltbybio praecone (praeco is erat, qui Romanis legatus) auspiciis Agamemnonis condita. Schegk. In primogenia Rhenani editione (ea purissima, et saepe nobis dux ad meliora) vocula addita legas: *statuit, duas a patriae nomine.* Vulgata sane manca est. Sed quid haec igitur sibi vult? Duplicem patriam fuisse Agamemnoni? de Mycenis fateor, et clarum est: de Tegea, quae in Arcadia, quid ea ad Agamemnonem, nondum legi. Nam *Pergamum*, sive, ut Plutarchus in Lycurgo appellat, (Περγαμίαν), certum est a victo Pergamo dictam. Lipsius. Revocavi voculam *duas*, quod eam exhiberent membranae, in hunc diem unicae, quas contulit Burerius, et repraesentavit Rhenanus, Aldusque nepos primus eiecerat. At ne sic quidem bene procedebat nexus verborum. Gruter. Haec lectio sine dubio vera est. Voss. *Mycenae* ab Agamemnonis patria; *Pergamum* a Troia: sed quid *Tegea?* quam Talthybius praeco Agamemnonis dicitur condidisse, ut testatur Stephanus de Vrbibus. Ita quaerenti Aldo respondet Schegkius, auspiciis Agamemnonis conditam a Talthybio. Itaque non immerito Agamemnonem fecerit auctorem Noster. Boecler. Pergamum, quae et *Pergamea*, ab Aenea conditam canit Virgilius III Aeneid. 133, ubi alias de urbis huius conditoribus sententias profert Servius. De *Tegea* vero quod scrupulum movent viri docti, is facile eximitur, si vel nomen patriae latius capiamus, non de urbe, in qua natus, sed de regione etiam vicina, ut fecit recte Rupertus: vel potius credamus Agamemnona, Tegeam amasse, ut patriam. Quippe eius mater Aërope Cratei filia dicitur a Tzetze ad Lycoph. 149, qui Crateus, Tegeatae filius, ex Arcadia erat in Cretam profectus, Pausan. VIII, 53, qui idem est, qui *Cretheus*, vel *Creteus*, pro variis dialectis

ab aliis dicitur. Nam ideo ad Cretei hereditatem cernendam Menelaus in Cretam abiisse dicitur, et vices fratris Agamemnonis egisse. V. Dict. Cret. lib. I initio: et Meurs. Cret. lib. III, cap. 4, licet Cretenses Cratea filium Minois facerent: et hinc facile patientibus Cretensibus, potuit Agamemnon urbes in insula illa condere. Immo hac forte de causa Tegeatae ossa Orestis, Agamemnonis filii, condita apud se habuere. Pausan. III, 3 et 11. Burm.

Scelere patruelis) *Aeschylus* et *Seneca* in Agamemnone suo. *Pausan.* in Corinth. *Liban.* declam. 5. Boecler.

Hereditarium odium) Plane contra bonos mores, secundum quos *amicitiae immortales*, *inimicitiae mortales* esse debebant, ut pluribus dissero ad proverbium illud Livio positum lib. XL, c. 46. At de odiis hereditariis diximus ad orationem Cossutiani apud Tacit. lib. XVI, 28, affirmantis *Paconium Agrippinum paterni in principes odii heredem*. Nimir. quum hodie obtineat, ut nemo fere emendationi, aut interpretationi cuiuscumque etiam libelli manum admoveat, quin ibidem statim quoque dicta atque exempla, publice quidem privatimve salutaria, sed a se satis splendida, satis robusta, variis aliorum scriptorum sententiis confirmet illustretve: idem et mihi, spero, licebit, circa duo alioquin literarum sui seculi lumina Livium ac Tacitum; idque tanto iustius, quod omnia ipsorum, minima, maxima, a capite ad calcem examinaturi simus: non paucula quaedam, non protrita, non eximia. Dabuntur autem illa seorsim separata a textu suo. Ceterum quid de iis lector sibi polliceri possit, docebitur ex specimine huius rei, quod iam pridem publicavimus titulo *discursuum*. Gruter. Vid. Quinct. decl. IX, 14.

Regni potitur) Homerus de hoc ipso, Odyss. III:

Επτάετες δ' ἤνασσε πολυχρύσοιο Μυκήνης. Lips.

Hunc Orestes) *Aeschylus* in Choëphoris; *Sophocles* et *Euripides* in Electra videndi. Boecler.

Matremque cum socia consiliorum) Vocula *cum* abest a lib. vet. legendum itaque censebat Lipsius *conscia*. Raphel. *Socia* malui, quam ut iam integrum fere seculum lectum fuit vulgo, *cum socia*, quod ipsam sententiam facit ambiguam. Vtique cui fabula ista incognita. Dubitet enim quis, occideritne cum matre una et sororem

suam Orestes, an vero sororem babuerit adiutricem caedis maternae: certe non comparere praepositionem illam in membranis, docemur ex variantibus lectionibus Burerii: cur autem lectio primigenia tolerari nequeat, non video. Multo minus cur debeat mutari in *conscia consiliorum*, ut adlubescebat viro harum literarum primario. GRVTER. Fidenter inducendum τὸ *cum*. Sic enim fuit in MS. Codice Murbacensi, e quo omnia Velleii exemplaria expressa sunt. Minime itaque audiendus Lipsius, qui reponebat *conscia*. VOSSIVS. Noster II, 35: *Societas consilii*. Cicero I Parad. 3: *eiusdem consilii socios*. Warburton. in Biblioth. Brit. T. VII, p. 259 legit *consorte consiliorum*. BVRM. *in marg.*

Electra virilis animi foemina) Idem huic elogium adscribit Clytemnestra apud Senecam in Agamemnone, 457:

El. *Pietatem doces.*
Clyt. *Animos viriles corde tumefacto geris.*

Pro *pietatem doces*, quidem εἰρωνικῶς ibi legunt: *Eia tandem doces*. Ego rescripserim, *quid tandem doces?* Est eiusdem tragoediae vers. 978 gravior menda, quam una opera expungam. Clytemnestra, ab Electra variis probris lacessita, ad maritum Aegisthum indignabunda sic inquit:

Consors pericli pariter ac regni mei
Aegisthe gaudes?

Ita quidem vulgo. Manu exarati libri, quos vidit Gruterus, habent, *Aegisthe gradere*: quidam *gades*: unde ipse legendum opinabatur, *Aegisthe adesdum*. Quis dubitet nobiscum rescribere *Aegisthe laudes?* nempe matrem a filia verbis tam contumeliosis lacessiri, quod ipsum statim subiungit. Sed inquit aliquis, haec parum ad Velleium faciunt. Fateor. At quid vetat, quo minus Velleio et Senecae lucem, quantam quidem ego possum, eadem opera offundam? BOXHORNIVS. Adferunt hic alii verba Clytemnestrae ex Senecae Agamemnone. Vbi nil plane mutandum, contra quam putant. Sensus est: tunc me pietatem vis docere, quum adulterio, parricidioque te pietatis expertem esse ostenderis. Eadem illi opera sibi castigandum duxerunt alium Senecae ex eadem scena locum. Clytemnestra multis probris a filia excepta, indignabunda in haec verba erumpens ad Aegisthum convertitur:

Consors pericli pariter ac regni mei
Aegisthe gaudes? gnata genitricem impiis
Probris lacessit.

Non adferam aliorum coniecturas, biberna glacie frigidiores. Lego: *Aegisthe an audis?* Saue quin sic optimum sensum eruerim, nemo sanus dubitabit. VOSSIVS. In Codd. Bodleianis tribus, *ein tandem doces.* Similiter in duobus, *Aegisthe gaudes?* Glossa interlineari apposita, *quod filia sic me maledicit*: et in tertio, *Aegisthe congaudes.* HVDSON. Vide Gronovii notas ad illa loca Senecae.

Factum eius) Haud usquequaque procedere hanc argumentationem, providimus largiter ad illa Taciti lib. XIV Ann. cap. 12: *Quae adeo sine cura Deum eveniebant, ut multos post annos Nero imperium et scelera continuaverit.* GRVTER. *Rectumne fuerit ab Oreste matrem occidi, cum illa Orestis patrem occidisset*; inter usitatas priscorum Rhetorum exercitationes disquisitum est. Meminit Auctor lib. ad Herenn. I, 16, et Cic. I de Invent. 14, ubi colorem Orestis firmamenti loco usurpandum, hunc adfert: *eiusmodi animum matris suae fuisse in patrem suum, in seipsum ac sorores, in regnum, in famam generis et familiae, ut ab ea poenas liberi sui potissimum petere debuerint.* Libanius declamat. 5 tota Orestis apologiam conscripsit. Velleius omissis aliis argumentis, ab eventu et subsecuta felicitate iudicat. Ita Lucanus de Caesaris victoria et Pompeii interitu: *Victrix caussa diis placuit, sed victa Catoni.* Quod ante eum Cicero pro Ligario c. 6 dixerat: *caussa ab initio dubia; quod erat aliquid in utraque parte quod probari posset: nunc melior certe ea iudicanda est, quam etiam dii adiuverunt.* Licet hic videri possit τῇ ὑποθέσει δουλεύειν. Longe autem verior est in hoc Iustini, quam Velleii, sententia lib. XVI, 1, 4: *in parricidio, nulla satis iusta caussa ad sceleris patrocinia praetexi potest.* Neque scelus scelere ulciscendum est, quidquid discernant hic portentum domos a privatis familiis, quibus mos est, adulandi causa iusti iniustique discrimina confundere et subvertere. Quid quod poëtae, furias Orestis non ob aliud confinxere, quam ut immissam divinitus parricidae poenam eo phantasmate signarent, atque sic docerent, nunquam impune talia perpetrari? Cic. Orat. pro Sex. Rosc. 24. BOECLER. Vide huc facientia apud Rupertum.

Regnavit LXX) Valde dissentit Eusebianum Chronicon: *Mycenis post mortem Aegisthi Orestes regnavit annis* XV. Credo fuisse LXV. Lips. Valde ab hac supputatione abit Eusebius in Chronico: in quo est: *Orestes regnavit annis* XV. Sed Lipsius reponere tentabat LXV. Quae (pace summi viri dixerim) non emendatio est, sed depravatio. Nam quum hoc Eusebius refert ad numerum DCCCXLI, regnum vero Tisameni filii eius ordiatur numero DCCCLVI, clarum est ex ipsius supputatione, XV tantum annos Oresti tribuendos. Vossius. *Valde dissentit* (inquit Lipsius) *Eusebianum Chronicon: Mycenis post mortem Aegisthi Orestes regnavit annis* XV; *credo fuisse* LXV. Quae postrema viri diligentissimi verba non ad Eusebium refero (nil enim causae apparet, cur ita opinaretur, sed ad Velleium, in cuius codicibus, si forte fuerit LV (pro LXX sc., quod nunc habetur) existimari potest, quinquagenarii notam a librario potius, quam ab auctore additam. Non dubito, tale quid in animo habuisse Lipsium: cui brevitas sua fraudi esse interim non debet. Boecler.

Qui se etiam a Pyrrho Achillis filio virtute vindicavit) Videtur excidisse vocabulum dissyllabum *pari*: *Qui se etiam a Pyrrho Achillis filio pari virtute vindicavit.* Eadem virtute et caedem paternam et se vindicavit, interfectis Aegistho, matre, et Pyrrho. Cognatio literarum in *pari* et *a Pyrrho* basce turbas videri potest conciviisse. Sic *studium par* infra cap. 17. Tacitus An. II c. 60: *Herculem apud se ortum et antiquissimum perhibeat, eosque, qui postea pari virtute fuerint, in cognomentum eius adscitos.* Pari modo et apud Columellam peccatur libro VIII, cap. 16: *Mox istam curam sequens aetas abolevit, et lautitiae locupletum maria ipsa Neptunumque clauserunt: iam tum avorum memoria, quum circumferretur Marcii Philippi velut urbanissimum, quod erat luxuriosissimum factum atque dictum. Nam is forte Casini cum apud hospitem coenaret, appositumque e vicino flumine lupum degustasset, atque expuisset, improbum factum dicto prosecutus pari, Peream, inquit, nisi piscem putavi.* Ita in optimis membranis exhibetur locus, nisi quod *pari* de nostro addidimus. Malim praeterea *luxuriosissimum factum neque ac dictum.* Simile mendum e nostro sustuli lib. II, c. 39: *At Tiberius, quam certam Hispanis parendi confessionem extorserat parens, parem Illyriis Delmatisque*

extorsit. Vbi τὸ *parens* exciderat pari librariorum culpa. Praeterea in hoc Velleii loco doctissimus Th. Munkerus malebat *seque etiam a Pyrrho* etc. Heins. V. Wopkens Lect. Tull. II, 13. *Quin* vel *qui* pro *hic*. Vid. Misc. Obs. Vol. VIII, p. 21. Burm. *in marg.*

Pactae eius) Vsitatior loquendi modus, *pactae ei.* Manut. Boxhorn. *pactae eius.* Forteao *pactae ius*, ot allodat ad morem Romanorum, qnibus *speratae*, *pactae*, *sponsae*. Arnob. lib. IV: *Habent speratas, habent pactas, habent interpositis stipulationibus sponsas.* Et beoe *pactae : Sponsae* enim Romanis propria: nihil tamen muto. Saepissime in his talibus peccatum a librariis. Schefk. Non moveoda lectio est, quam, frustra solliciti sunt, qui sollicitant. De *Speratis, Dictis, Pactis, Sponsis*, nihil addo. Res iam trita: et cui noo iam pridem hic clamatus Hylas? Acidal. *Pactae eius*, legendum. *Pactae* et *sponsae* appellantur puellae, quae interposito pacto et sponsu procis in matrimonium datae et promissae sunt. Virg. Aenid. X: *gremiis abducere pactas.* Talis autem erat Hermiona Orestis, ut ipse in Pacovii tragoedia Hermiona contendit contra Pyrrhum: *prius data est quam tibi dari dicta, aut quam reditum est Pergamo*, etc. Virgil. Aen. III, coniugem Orestis vocat:

> *Ast illum ereptae magno inflammatus amore*
> *Coniugis, et scelerum furiis agitatus Orestes*
> *Excipit incautum, patriasque obtruncat ad aras.*

In quem locum plura Servius. Popma. Euripides io Andromache, Iustin. XVII, 3, 7, et quos ibi annotavit ac conciliavit felicis memoriae vir, Matthias Berneggerus. Boecler. Tale ac, *Sponsae eius.* Vide Nonium. Aldus, *pactae ei.* Sed nihil mutandum esse, monuerat etiam Acidalius. Vossius. Vitiosa atque interpolata oratio. Non enim Accium aut Pacuvium hic loquentem audimus; sed politissimum melioris aevi scriptorem, quique casoos illos loquendi modos, si quis alius, procul habeat. Vt demus tameo latine dici *pactam alicuius*, quae alicui sit pacta ac desponsata, vix excusari poterit τὸ *pacta eius*, pro *pacta sua*. De Oreste sermonem esse meminerimus oportet, cui pacta Hermione, non Pyrrho. Nam Pyrrhus Oresti pactam abduxit. Hinc simultates Pyrrhum inter ac Oresten gravissimae, quae demum in caedem Pyrrhi ab Oreste perpetratam eruperunt. Non recte procedit igitur oratio *pactae*

eius, *et eum interfecit*: quum in una eademque verborum periodo τὸ *eius* ad Oresten, τὸ *eum* necessario ad Pyrrhum debeat referri. Quare persuasum habeo, ut credam Velleiana a manu esse: *nam quod pactae sibi* etc. *nuptias occuparat*, *Delphis eum interfecit*. Livius lib. I, cap. 2 de Turno: *cui pacta Lavinia ante adventum Aeneae fuerat*; apud Iustin. lib. II, 15: *Proditionis praemium cum Xerse nuptias filiae eius paciscitur*. Sit ergo locus hic ex interpolatis unus, quales et non paucos infra exhiberi liquidis, puto, argumentis evincemus. Sed et mox a Velleio esse opinor: *post Orestae interitum*, vel *Oresti*, non *Orestis*; ita enim meliori aevo scriptores romani usurpabant utplurimum: *Vlixes*, *Vlixi*, *Achilles*, *Achilli*, *Euripidi*, *Themistocli*, et mille talia. *Orestes*, *Orestae* Nasoni semper, de quibus copiose et crudite, ut solet, vir summus Gerardus Iohannes Vossius operis grammatici de analogia libro II, cap. 9; Iustinus ex vetustis codicibus lib. XVII, 3 in hac ipsa narratione: *Insidiis Orestae*. Apud Ciceronem ad Attic. lib. V, 21: *maximum bellum impendit: nam Orodae Parthorum regis filius in provincia nostra est*. Sie lege: non enim Orodes, sed Orodae filius Pacorus bellum gessit. Heins. V. Misc. Obs. vol. IX, p. 345.

Delphis eum interfecit) Ad patrias aras, sive inter altaria Dei. Iustinus lib. XVII, cap. 3; nota res ex Servio ad illud Poëtae lib. III, 247:

Et patrio Andromachen iterum cessisse marito. Schegk.

Lydus et Tyrrhenus) *Tyrrhenum*, ait Tacitus IV Ann. 55: *Lydumque Atye rege genitos ob multitudinem divisisse gentem. Lydum patriis in terris resedisse. Tyrrheno datum novas ut conderet sedes*. Copiose et suatim Dionysius lib. I, et Strabo lib. III. Schegk. Vide Lipsii comment. in Tacitum, et Casauboni in Strabonem. Hudson.

Sterilitate frugum) Hanc unam esse ex causis, cur sedes suas mutarent gentes, ostendi exemplo non uno ad Tacit. lib. XIII, c. 55, ubi ait: *Chamavorum quondam ea arva, mox Tubantum, et post Vsipiorum fuisse*. Gruter.

Pervectus in Italiam) *Is pervectus* malebat idem, de quo supra, Munkerus. Sic infra cap. 9: *Is Perseum ingenti proelio devicit*; lib. II, cap. 3: *Is fugiens*. Pari modo castigabat infra locum cap. 10:

Is mandataque exposuit; vel *τὸ est* post *missus* delendum censebat. Heins.

Et loco et incolis) Locum sive regionem, *Tyrrhenum*; incolas, *Tyrrhenos*; mare, *Tyrrhenum* intelligit. Historiam habes apud Tacit. IV A. 55; Strabon. lib. V, ubi *Atys rex fame et sterilitate coactus, altero e duobus filiis Lydo sorte detento, alterum Tyrrhenum cum maiore populi parte amandasse*, memoratur, etc. Addenda quae Casaubonus ex Festo Servioque ad eum locum notavit. Plenius illam famem et demigrationem narravit Herodotus lib. I. Diodorus lib. V maris appellationem inde petit: *quum Tyrrheni plurimum classe pollerent, et imperium maris obtinerent, factum esse, ut subiectum Italiae mare, de ipsorum nomine*, Tyrrhenum *diceretur*. Alias opiniones suggerit Servius ad vers. Aen. I:

Gens inimica mihi Tyrrhenum *navigat* aequor.

Appiano Τυῤῥηνικοὶ Λυδῶν ἄποικοι in *Punic.* dicuntur; Iustinus *Tuscorum populos a Lydia venisse* scribit XX, 1, 7. Atque ita quidem communiter de Tyrrhenorum origine traditur. Dionysio tamen potius *indigenae, quam advenae* videntur lib. I, cuius argumenta (a *diversitate linguae, religionum, legum, studiorum* praecipue petita) *minime vana* existimat Lipsius ad Senec. Consol. Helv. 6. Boecler.

Post Orestis interitum, filii eius Penthelus et Tisamenus) Scribendum est *Penthilus*; sic enim habet Pausanias, et graeci scriptores. Pausaniae verba ex Corinthiacis sunt haec: Τὸν δὲ Ὀρέστου νόθον Πενθίλον Κιναίθων ἔγραψεν ἐν τοῖς ἔπεσιν Ἠριγόνην τὴν Αἰγίσθου τεκεῖν. Vrsinus. Lux huic loco Strabo lib. XIII, quem vide: simul nota, nostrum annos octoginta post Troiam captam, illum sexaginta duntaxat numerare. Schegk. Haec et quae sequuntur illustrari possunt ex Pausania in Corinth. lib. II, cap. 18, qui, quem *Penthelum* Velleius, *Penthilum* nominat, et quem hic *Teminum*, ille *Timenum*, et Strabo *Temenum*. Pitiscus. Nota firmandae sententiae nostrae (in praemissis ad lectorem), de capite et exordio scripti huius Velleiani. Nam manifesto computat a Troia capta. Sed in numero annorum Strabo differt, qui libro XIII scribit *Penthilum in Thraciam venisse* ἑξήκοντα ἔτη τῶν Τρωϊκῶν ὕστερον, ὑπ' αὐτὴν τῶν Ἡρακλειδῶν εἰς Πελοπόννησον κάθοδον, *sexaginta annis*

post Troïca tempora, sub ipsum Heroclidarum reditum in Peloponnesum. Itaque diserte ille vult, a Troia capta ad hunc reditum annos esse inter tantum sexaginta. A Velleio tamen, quum alii Chronologi, tum vetus ille et industrius Christianorum Tatianus stat; qui notat *Homerum vixisse* πρὸ τῆς Ηρακλειδῶν καθόδου, μετὰ τὰ Τρωϊκὰ ἐνδοτέρω τῶν ὀγδοήκοντα ἐτῶν, *ante Heraclidarum reditum, post Troianas res paullo minus annis octoginta.* Idem numerus in Plutarchi, de Homero. An igitur non scriptum Strabonis corrigendum sit, tu, amice noster Casaubone, qui serius illi medicus, vide. LIPS. Magnus Scaliger in animadversionibus Eusebianis quatuor nobilia intervalla, inter cladem Ilii, et primam Olympiadem notat, quibus tanquam metis designant tempus illud veteres Chronologi, Herodotus, et alii. Primum est Ηρακλειδῶν κάθοδος a Troi. cap. 80 an. (num. Euseb. 815); 2. οἰκισμὸς Λέσβου κατὰ πόλεις post cladem Ilii 120 (n. Euseb. 955); 3. Ιωνικὴ ἀποικία, καὶ κτίσις Κύμης Φρικώνιδος, post Troi. 140 (n. Euseb. 975); 4. κτίσις Κύμης ὑπὸ Σμυρναίων, 158 post Troi. (n. Euseb. 993). De primo hic agendum, id est de *reditu Heraclidarum.* Prorsus celebris est hic character, primum quodammodo initium historiae verae; sed in diversa tempora coniicitur ab historicis: forte quia conatus irriti τῆς καθόδου, id nomen a nonnullis tulerunt? sicut bene coniicit Scaliger in Euseb. Nam Heraclidae, mortuo Eurysthen, a quo Peloponneso pulsi fuerunt, quum primo reditum conantes, caede Hylli ausis excidissent; posteaque rursum frustra quum conatum resumsissent, tertia demum vice, Tisameno in Peloponneso imperante, destinata perfecerunt. De primo conatu et interitu Hylli vid. Diodor. lib. IV, et Tegeatarum orationem apud Herodot. lib. IX; Pausan. Arcad. In tempore ultimi et veri reditus designando consentiunt Velleio non Tatianus modo et Plutarchus, de quibus Lipsius monuit, sed Thucydides etiam ἐν τηλαυγεῖ προσώπῳ severissimi operis. Accedit approbatio recentiorum. Scaliger in animadv. Euseb. *Certum est*, inquit, *octoginta post Ilii excidium annis Heraclidas patriae restitutos imperium Peloponnesi obtinuisse.* Idem Calvisius, et Chronologorum accuratissimus quisque dicunt. Strabo lib. XIII, pag. 582, 60 tantum annos numerat. Quo loco tamen, si *sexaginta annos* ad *Penthili in Thraciam progressum sive expeditionem* referas, et quod sequitur, ὑπ' αὐτὴν

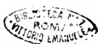
τὴν τῶν Ἡρακλειδῶν εἰς Πελοπόννησον κάθοδον, non praecise, sed ἐν πλάτει sumas, sicut fieri apud Chronologos interdum videmus, facile conciliabitur cum Nostro et veritate. Quod si hoc durius videbitur, non possumus Straboni, contra eos, quos praediximus, et Pausaniam, qui Tisameni imperio, non Penthili tribuit hunc reditum, auscultare. Dicat hic aliquis: Pausaniam in Messen. dicere τὴν κάθοδον Ἡρακλειδῶν γενομένην δύο γενεαῖς ὕστερον, *duabus post confectum bellum Troicum aetatibus accidisse reditum Heraclidarum.* Iam si γενεὰ, secundum Muretum Var. Lect. X, 8, et alios, *triginta annorum* statuenda est, prodibunt non 80 ceterorum, sed 60 Strabonis anni. Verum quemadmodum certissimum est eos errasse, qui ap. *Homerum* Nestoris γενεὰς (de quibus Muretus) pro singulis saeculis, sive centenariis accepere: ita prorsus periculosum est vel *praecise*, vel *ubique* de 30 annis pronuntiare. Sane nec Latini *saeculum* et *aetatem* hoc significatu, quo γενεὰ Graecorum plerumque accipienda venit, certo annorum numero ἀποτόμως definivere. Quinimo variare isthaec talia pro captu ac conditione temporum videmus. Sic respectu μακροβιότητος primaevorum hominum productiores aetates numerat sacer codex: quas in angustiore posterorum aevo, usus loquendi εὐλόγως contraxit. Itaque, ut ad rem revertamur, tam proclive nobis fuerit, de *quadraginta* et circiter annis, γενεὰν accipere, quam aliis de *triginta* existimare libuit. Certe apud Matthaeum Evang. XXIV, 34, et Luc. XXI, 32, γενεὰ 40 circiter annis metienda erit, si Erasmi, Bezae, aliorumque expositionem, simplicissimam scilicet, et scopo textus accommodatissimam (V. Harmon. Evangel. Gerhardi cap. 161) sequamur. Adde Grotii I. B. II, 4, 7 annot. de ipsa disputatione chronologica τῆς κατόδου, vide D. Petav. Doctrin. tempor. lib. IX, cap. 30. Boeclervs.

Penthilus) Penthilum Orestae successisse Strabo in Geographicis auctor lib. XIII; de Tisameno *Pausanias in Corinth.* Ὀρέστου δὲ ἀποθανόντος, ἔσχε Τισαμενὸς τὴν ἀρχὴν Ἑρμιόνης τῆς Μενελάου καὶ Ὀρέστου παῖς. Quidam Tisamenum primo loco, sicut alii Penthilum ponunt; et in annotatione annorum maxima occurrit discrepantia. Velleiana quidem computatio in se spectata satis congruit. Nam si Aegistho 7, Oresti 70, Penthilo et Tisameno 3 annos tribuimus, efficietur octogenarium istud intervallum a Troiae

excidio usque ad Heraclidarum reditum. Verum si hanc sententiam cum aliis conferamus (puta cum Africano, Eusebio, etc.), deprehendemus, tam certum esse, Orestis liberos diutius quam triennio imperasse, (quippe quum Penthilo 22 anni, nec pauciores Tisameno assignentur), quam incertum, imo falsum est, Oresten 70 annis imperium tenuisse. Igitur illud Velleii *triennium* valde mihi semper suspectum fuit: existimabamque aliquando, Auctorem scripsisse *Myceneis*; aut locum plane corruptum mutilumve esse. At obstabat huic opinationi congruentia totius intervalli, de qua antea dictum. Nisi quod rursum infirmabatur haec cogitatio, postquam de 70 Orestis annis (an Velleius sc. ita scripserit) merito dubitari coeptum est. Coniiciant hic amplius, qui otio et ingenio abundant. BOECLER. Reponendum ex Graecis *Penthilus*, quod omnes fere viderunt. VOSSIVS.

Centesimo et vigesimo) Ioseph. Scaliger ad num. 825 Chron. Euseb. notat: τὴν Ηρακλέως ἀποθέωσιν (de qua vid. Diodor. IV.) Velleius Paterculus ait contigisse annis 120 ante Heraclidarum reditum, hoc est 40 annis ante Ilii eversionem, numero 795. Quod falsum convincit numerus 815, quo agon olympiacus ab Hercule est instauratus. Hactenus ille. Diligentiores ergo Chronologi 95 circiter annis ante Heraclid. reditum, Herculis obitum ponunt. BOECLER.

Pelopis progenies) Hoc illud celebre tempus, quod crebro in antiquis Chronicis quasi nota et character temporum signatur, *reditus Heraclidarum*. Atque ab eo initium plerique faciunt historiae verae. Diodorus lib. IV; Εφορος ὁ Κυμαῖος, Ισοκράτους ὢν μαθητὴς, ὑποστησάμενος γράφειν τὰς κοινὰς πράξεις, τὰς μὲν παλαιὰς μυθολογίας ὑπερέβη, τὰ δὲ ἀπὸ τῆς Ηρακλειδῶν καθόδου πραχθέντα συνταξάμενος, ταύτην ἀρχὴν ἐποιήσατο τῆς ἱστορίας· ὁμοίως δὲ τούτῳ Καλλισθένης καὶ Θεόπομπος, κατὰ τὴν αὐτὴν ἡλικίαν γεγονότες, ἀπέστησαν τῶν παλαιῶν μύθων. *Ephorus Cumaeus, Isocratis discipulus, cum res publice gestas scribere instituisset, veteres quidem fabulationes omisit; illa vero, quae ab Heraclidarum reditu facta, colligens, hoc initium fecit historiae suae. Callisthenes et Theopompus, qui eodem aevo vixerunt, pariter, ut ipse, abstinuerunt a priscis fabulis.* Varro paullo aliter tamen tempora in hunc finem discernit apud Censorinum, cap. 21: *Varro*,

inquit, *tria discrimina temporum esse tradit. Primum, ab hominum principio usque ad Cataclysmum priorem: quod propter ignorantiam vocatur* Adelon. *Secundum, a Cataclysmo priore ad Olympiadem primam; quod, quia in eo multa fabulosa referuntur*, Mythicon *nominatur. Tertium, a prima Olympiade ad nos, quod dicitur* Historicum*: quia res in eo gestae veris historiis continentur.* Lipsivs.

Temenus et Cresphontes) Ex eodem Pausania, *Timenus*, non *Teminus*, scribendum est, consentientibus etiam aliis graecis scriptoribus. Pausaniae verba sunt haec ex Corinthiacis lib. II, c. 18: Τίμενος μὲν καὶ Κρεσφόντης Αριστομάχου, etc. Vrsin. Quia hic maximus natu, et princeps recensetur, factum ut ipsi tota res tribuatur, aut eius posteris. Tertullianus de Pallio, cap. 11: *Sio et Herculea posteritas, qui Temeno pariter Peloponnesum occupando producunt.* Id est, una cum Temeno simulque. Idem corrigendus, de Anima, cap. 30: *Gloriosi quique occupant terras, ut Scythae Parthicas, ut Menidae Peloponnesum.* Legendum, *ut Temenidae.* Lips. Lege, et distingue: *Temenus, Cresphontes, Aristodemus; quorum abavus fuerat. Temenum* enim appellant omnes Graeci: ut mirari satis nequeam, maximum Casaubonum apud Polyaenum, ubi optime perscriptum Τήμενος, iussisse reponi Τήμινος. Sed leviculum illud respectu σφάλματος Lipsiani, cui probatum τὸ *atavus.* Aperte enim id falsum: quippe stemma est huiusmodi. Aristomachus pater, Cleodaeus avus, Hyllus proavus, Hercules abavus fuit. Quod, ut Herodotum, Pausaniam, et alios mittam, constat etiam ex Satyro lib. II apud Theophilum. Quamvis apud eum corrupte legas: Ερακλέους τοῦ Διὸς οἶμαι ὕλον, τοῦ δὲ Κλεόδημον, τοῦ δὲ Αριστόμαχον, τοῦ δὲ Τήμενον. Scribendum est: Ηρακλέους τοῦ Διὸς οἶμαι Ὕλλον, τοῦ δὲ Κλεοδαῖον, etc. Vt de nostra in Velleium coniectura vix videatur dubitandum. Etsi sciam, cognationis gradus ab auctoribus aliquando confundi. Voss. Temeno Argi cessere; Cresphonti, per sortem, Messene (Pausan. Messen.). Aristodemus ipse iam fulmine e medio sublatus erat; igitur filii eius gemini, Procles et Eurysthenes, Sparta potiuntur. A quibus οἰκίαι δύο βασίλειαι, familiae duae regiae Spartanorum ortae sunt. Pausan. Lacon. Nisi quod Velleio in Aristodemi persona patrocinatur Herodotus: id quod Lipsio notatum. Boecler. Vid. et Meurs. de regno Laced. pag. 30. Hudson. *Timenidae* vocantur filii Timeni in Anthol. lib. II, cap. 24.

Aristodemus) Ergone ipse Aristodemus inter duces? Ita velle Velleium apparet: etsi in dissensu obstinato aliorum scriptorum. His traditum, Aristodemum, dum apparatur reditus, fulmine tactum periisse, in eius locum liberos venisse, Eurysthenem et Proclem. Apollodorus talium rerum diligens II Biblioth. Ἐκεῖ δὲ ὄντος τοῦ στρατεύματος, Ἀριστόδημος κεραυνωθεὶς ἀπέθανε, παῖδας καταλιπὼν διδύμους, Εὐρυσθένη καὶ Προκλέα. *Ibi quum exercitus Heraclidarum esset* (Naupacti scilicet) *Aristodemus fulminatus occidit, filios geminos relinquens, Eurysthenem et Proclea.* Eadem aut similia Pausanias in Chorinthiacis, atque alii. Quis a Velleio? Damnabam: sed manum calculumque tenuit Herodotus, qui Spartanos ipsos docet fuisse in eadem hac cum Velleio mente, etsi contra scriptorum vulgus. Ille lib. VI, 52: Λακεδαιμόνιοι γὰρ, ὁμολογέοντες οὐδενὶ ποιητῇ, λέγουσι αὐτὸν τὸν Ἀριστόδημον τὸν Ἀριστομάχου, τοῦ Κλεοδαίου, τοῦ Ὕλλου, βασιλεύοντα ἀγαγεῖν σφέας εἰς ταύτην τὴν χώραν, τὴν νῦν ἐκτέαται, ἀλλ' οὐ τοὺς Ἀριστοδήμου παῖδας. *Lacedaemonii nemini poëtarum assentientes, tradunt ipsum Aristodemum, qui Aristomachi, qui Cleodaei, qui fuit Hylli, regnantem eos reduxisse in hanc regionem, quam nunc obtinent, non autem ipsos Aristodemi liberos.* Ergo bene et ex recondita sententia Velleius. Lips.

Atavus) Distinctio interponenda: *Aristodemus, quorum.* Nam quem ait fuisse atavum? ipsum Herculem. Stemma tale: Hercules Hyllum genuit, hic Cleodaeum, hic Aristomachum, hic Temenum, Cresphontem, Aristodemum. Ex Herodoto supra, aliisque. Lipsius. *Atavus* est quinto gradu, abavi vel abaviae pater. Sed Hercules fuit istorum abavus, Hyllus proavus, Cleodaeus avus, Aristomachus pater. Non tamen ausim mutare; quia latini auctores cognationum appellationes laxe et libere interdum usurpant, ut Liviam, Cai Caesaris *proaviam*, Tacitus vocat *aviam.* Iulium Caesarem, *magnum avunculum* Octavii, Velleius et Suetonius *avunculum.* Meminit istorum Heraclidarum, praeter Graecos, Ammianus lib. XXVIII: *Ita cothurnatos et turgidos, ut Heraclidas illos, Cresphontem et Temenum, putes.* Poema. De Hercule sermo est, qui horum trium abavus fuit, si proprie loquendum sit, pro quo Velleius *atavum* dixit: et Lipsius in enumeratione stemmatis retinuit, quem vel illud a suspicione erroris vindicare debet, quod in

serie stemmatis nihil prorsus mutavit. Qui enim cuiquam moderate cogitanti verisimile videatur, eum, quum non altius, quam ab abavo ad abnepotes seriem repeteret, verum cognationis nomen ignorasse, aut ab abavo atavum non potuisse distinguere? nimirum permutari interdum haec nomina sciebat: et hic exemplum in manibus erat. Vide Casaubon. ad Sueton. Calig. 16. BOECLER. Ita *proavum* pro *abavo* Livium ponere docuit Gronov. ad lib. XXXIV, 58. (V. ad Ovid. Ep. IV, 158.) BVRM.

Eodem ferme tempore) Parum refert : mox cap. 5 *ferme ante annos quingentos*.

Quarum) An non praestaret *quorum?* scil. regum. (V. Act. Lips. 1721, p. 115) BVRM.

Codrus, etc.) Historiam Codri scripsere Iustin. II, 6, 16, et seq., quique ibi Bongarsiana et Berneggeriana industria annotati sunt, quos nihil attinet huc transcribere. Addimus autem Lycurgum, qui in orat. advers. Leocratem diligenter et fusius ceteris rem commemorat. Illud quoque monemus, inter citatos, Servium ad eclog. V, et Augustinum de C. D. XVII, 19, hunc Atheniensem Codrum regem cum Virgiliano pastore confundere, id quod non semel Scaligero notatum. BOECLER.

Pastoralem cultum) Ita solebant exploratores, et qui hostes fallere volebant. Flor. I, 17 : *Ille per noctem pastorio habitu speculatus omnia*; et Livius in eadem historia lib. IX, 36: *Iere pastorali habitu*. Quod vero in Valerio Maximo lib. V, cap. 6 Exem. Ex. 1 legatur *familiaris cultus*, offendit Schegkium, qui *famularem* reponit, quod debet Ciceroni I Tuscul. 48 (ubi vid. Davis. sec. edit.), et Modium ita velle Berneccerus ad Iustin. notat. (Vid. Val. Max. VI, 8, 3; Val. Flacc. II, 268; Gifan. Ind. Lucret. in *plebeia vestis*). Sed quod addit Valerius, Codrum se obiecisse globo pabulantium, et unum falce percussisse, non convenit servo, sed militi: nam servos pabulatum missos cum falce nescio. Quare mallem, *manipularem vestem et cultum*, apud Ciceronem et Valerium; nam *lignatoris* habitu alii dicunt iisse. BVRM.

Immixtusque castris hostium, de industria, imprudenter, rixam ciens, interemptus est) Ex historia videtur ita interpungendus hic locus, emendandusque, *immixtusque castris hostium de industria, ab imprudente, rixam ciens, interemptus est*. Historia peti potest

ex Pausania, Apollodoro, et aliis. Vrsin. *De industria rixam ciens, imprudenter interemptus est.* Sic verba de industria traieci, neque puto imprudenter; recte sane ad auctoris mentem, historiae fidem, et sermonis aequabilem structuram. Nam quae illa confragosa et tortuosa, in omnibus ante hac, oratio? *Immixtusque castris hostium de industria, imprudenter, rixam ciens, interemptus est.* Quod ad historiam, praeter alios paullo aliter narrat Iustinus, fortean, et fidelius, lib. II. Acidal. Sententia est; Codrum rixam de industria concientem, imprudenter interemptum. Ita intelligi suadet Valerius lib. V, cap. 6, his verbis: *Rex Atheniensium Codrus, quum, ingenti hostium exercitu Attica regio debilitata, ferro ignique vastaretur, diffidentia humani auxilii ad Apollinis Delphici oraculum confugit, perque legatos sciscitatus est, quonam modo illud tam grave bellum discuti posset. Respondit Deus: ita finem ei fore, si ipse hostili manu occidisset, quod quidem non solum totis Athenis, sed in castris etiam contrariis percrebuit. Eoque factum est, ut ediceretur, ne quis Codri corpus vulneraret: id postquam cognovit, depositis insignibus imperii, familiarem cultum induit, ac pabulantium hostium globo sese obiecit; unumque ex his falce percussum in aedem suam impulit.* Sed quid Valerio hic *familiaris cultus?* an iste, qui ad discrimen regii, cultus privati? vix puto. Emendo *famularem cultum.* Iustinus certe pannosum sarmenta collo gerentem, castra hostium ingressum adfirmat. Et vero unicus ad hanc rem fundus et subscriptor Cicero I Tusculanarum, qui hunc ipsum *famularem vestem*, vocat. Redeo ad Codrum, quo longe ab Ilisso, Pausania teste, interempto, regnum Erechthidarum post 487, vel, ut alii, 483 annos defecit. Plutarchus de Exsilio; Augustinus lib. XVIII, cap. 18 Civitat. Dei; Pausanias Atticis, et Achaicis. Schegk. Ille imprudenter? Imo dedita opera et studiose rixam civit. Sed tu verba interpunge, sententiam et te expedies: *Imprudenter, rixam ciens, interemptus est.* Vult interemptum imprudenter, et ab hostibus ignaris eum esse regem. Quod verum est. Lipsius. Nil opus erat Acidaliano verborum traiectu. Quin potius rem ipsam attendimus, quae ultro suppeditat *Lipsianam* interpunctionem: *De industria immixtus est hostium castris et rixam movit* (quantum ad προαίρεσιν Codri) *imprudenter* autem *interemptus est* (quantum ad ignorationem hostium pertinet.)

Sed haec clariora sunt, quam ut moneri debeant. Boecler. Tolletur omnis obscuritas orationis implicatae, si vocabulis transpositis refingis: *immixtusque castris hostium*, *de industria rixam ciens*, *imprudenter interemptus est;* quod et ipsum Acidalio sic videri serus adverto, quamquam et locus distinctione Lipsiana iuvari potest utcumque. Sed in levioribus occupamur hactenus: cuius et notae illud est, quod subiungo. Heins.

Rixam ciens) Ego tamen librarium per compendium *iniciens* voluisse exprimere, pro *iniiciens* credo; nam in editione Rhenani legitur *rixanincies.* Sed parum refert; nam *ciere* aeque satisfacit atque *iniicere:* quamquam *iniiciens* magis placet; et ita *certamen*, *contentionem*, etc. *iniicere*, Livio dicitur qui auctor est. *Ciere* autem etiam potest dici non qui provocat, sed qui, cum rixa iam incepit, se ei immiscet; ut ita passim *ciere pugnam*, *proelium* et *bellum* dicitur. Vide Freinsh. ad Tacit. III, Annal. 41, *inicere* vero, ut *abicere*, *adicere* in MSS. occurrere, nemo harum rerum peritus negabit. Ita certe in MSS. apud Cicer. XI ad famil. 11 esse docent variae lectiones. Burm.

Interemptus est) Habuisse hoc prima secula vere heroicum, ut reges suo sibi exitio exercitus sui redimerent salutem, deducimus Cornelii libro I, Annal. 42, ubi testatur Germanicus: *non mihi uxor*, *aut filius patre aut repub. cariores sunt.* Grut.

Quis eum non miretur) Rhetorum is campus est, in rebus fortiter et praeclare gestis, certare sententiis, inventionibus, ornatu. Cic. I, Offic. 18. Mutuantur ex eo instituto aliquid historici, quoties magna exempla ad insigniorem famam prodenda sunt. Tyronum in gratiam et semel id monemus, ut hanc Velleianam ἐπίκρισιν cum ceterorum sententiis, qui eandem historiam tractavere vel attigere, contendere discant. Boecler.

Huius filius) Vltimum regem fuisse Codrum consensu traditur; sed apud Iustinum II, 7, 2, saltus committitur, ubi statim *annui magistratus*, omissis 13 perpetuis, et 7 decennalibus Archontibus, reges sequuntur; qua de re etiam Bongarsius. Excidisse hanc narrationem, aut a mutilatore omissam esse, existimat Io. Meursius in Archontibus Athen. lib. I, cap. 1, apud quem vide quae ad huius loci Velleiani explicationem faciunt. Boecler.

Charopem) Tredecim fuere, quorum seriem et nomina Euse-

bios refert, et Meursius loco iam laudato. Continuatur antem haec narratio infra cap. 8. BOECLER.

Peloponnesii) Locus hic mihi aliquando mendi fuit suspectus; sed sanus est. Quod clarum ex Strabonis lib. IX, Geograph., ubi narrat, Heraclidas, a Codro ex Attica pulsos, Megaridem occupasse, ac condidisse Megara. Neque moverit quemquam, quod ille Heraclidas, Noster Peloponnesios vocet. Haec enim neutiquam inter se pugnare, liquet ex praecedenti Velleii narratione. VOSSIUS.

Digredientes) Victi scilicet proelio, et a Codro profligati ex Attica. Strabo lib. IX, p. 393. BOECLER.

Megaram) Stephanus de Vrb. Μέγαρα, πόλις περὶ τὸν Ἰσθμὸν, μέση Πελοποννήσου καὶ Ἀττικῆς, καὶ Βοιωτίας. BOECLER. *Megara* satius sit. Τὰ Μέγαρα Graecis: nec aliter apud Plautum in Mercat. III, 4, 61; sic et in Ciri Virgiliana peccatur. Livio id ipsum non semel restituit exactissimus Gronovius lib. XXXI, cap. 22. Habes tamen et *Megaram* in Valer. Max. lib. IV, cap. 1, exempl. ext. 3, si sani sunt codices. Apud Iustinum certe lib. II, cap. 8, quos Bongarsius complures vidit, *Megara*, non *Megaram*. Et sane *Megaris* lib. XIII, cap. 5, plurali numero idem extulit Iustinus. In vetustis argumentis Trogi Pompeii Historiae libro XXVI, *Megara*, et *Megaris* habes. HEINS. Vide comment. ad Iust. II, 8.

Insulam circumfusam etc.) Haec vero mira, si Tyria classis insulam condere potuit, quod nos scimus unius esse, a quo omnia condita. Atqui sententia ea necessaria in his verbis. Rescribe *insula circumfusa*, et pariter *divisa*; nam ista mens. Oppidum Gades conditum in insula, Oceano circumfusa. LIPSIUS. Locum hunc non egere medicina, egregie, ut omnia, observavit Cl. Salmasius, ad Tertullianum de Pallio. Eum vide. VOSSIUS. Lipsius, quum videret non insulas, sed in insulis oppida ab hominibus condi, correxit hunc locum, et de quarto in ultimum casum mutavit, quae hic de insula dicuntur. Atque id εὐστόχως a Lipsio factum existimavit Pet. Faber Semestr. III, cap. 4, pag. 26 in marg. Sed tuetur librorum consensum et auctoritatem Cl. Salmasius ad Tertullian. Pal. cap. II, p. 121, ea ratione: quod hic *condere* sit *urbibus inaedificare*, ut Graecorum κτίζειν, *urbibus instruere*. Itaque et *insulam*, *Gades* dictam, et *condere insulam*, esse *urbibus instruere*. Ceterum, quae de *Gadium* origine memorantur, vide omnino apud

Strabonem lib. III, non procul a fine, Plin. IV, 22, et V, 19; Diodor. lib. V. Boecler. Adde et Cuper. III, obs. 9, et Wesseling. II, obs. 15. *insula circumfusam* habet Rhenani editio, unde puto Lipsio natam correctionem intempestivam. Burm.

Circumfusam Oceano, perexiguo a continenti divisam freto) Si quis verba ista penitus excusserit attentus brevitati, quam toto hoc opere sibi proposuit Auctor, mecum sentiet, videri scilicet omnia a manu glossatorum, ut forte et praecedentia illa, *in extremo nostri orbis termino*. Quid enim opus dicere, esse Gades imperii Romani terminum, cum fuerint alioquin (eorum quidem temporum opinione) ipsius quoque orbis? Vnde Scipio apud Livium lib. XXVIII, cap. 31: *Magonis hercle sibi, qui extra orbem terrarum in circumfusam Oceano insulam cum paucis perfugerit navibus*, etc. Grvter.

Ab iisdem) Iustinus libro XVIII, *Tyrii, missa in Africam iuventute, Vticam condidere.* Mela: *Vtica et Carthago ambae inclytae, ambae a Phoenicibus conditae.* Lips.

Sedem cepere) Obhaereo. Ambigua et ἀόριστος ista scriptio, *capere locum circa Lesbum.* Vbi? in ipso mari? aut quin igitur nominas et designas? An a stili acumine subsidium, et rescribimus? *sedem cepere circa Lesbum insulas?* Insulas, inquam, multitudinis numero: et sunt sane plurimae illic, etiam eae, quas ἑκατοννήσους appellarunt, etsi viceoas numero, aut, ut alii, quadragenas. Tentabam etiam: *sedem cepere Lesbum insulam.* Eiecta voeula, et id valde volebam: sed renuunt scriptores, quorum nemo mihi auctor de occupata ab Orestis liberis Lesbo. Etiam Pausanias de locis circa Lesbum renuit, qui vult in Corinthiacis, *Tisamenum cum suis copiis in partem Graeciae devenisse, quae nunc Achaia dicitur.* Imo idem lib. VII initio, periisse eum in Achaia narrat, proelio cum Ionibus, et in Helice sepultum. Itaque et nepotes Orestis in eadem Achaia collocat, eodem lib. VII. Lipsivs. *Lesbon,* id est Lesbon, et circumiacentes insulas occupavere. Lesbon autem nominat Velleius, quia notissima. Neque video, cur hic magnopere obhaercat Lipsius. Vossivs. Immo Strabo lib. XIII, pag. 582 praeter Lesbum, etiam Lesbo vicinae continentis Aeolidis ab iis insessae meminit. Hvdson. Adde Ruperto notata.

Achaei ex Laconica) Strab. lib. VIII ἐν τοῖς Ἀχαϊκοῖς. Polyb. II, pag. 128; Pausan. Achaic. pr. Boecler.

Pelasgi Athenas commigravere) Dionysius I Antiquit. accurate casus et sedes Pelasgorum exsequitur, sed alia omni parte, quam in Attica eos ponit. Etiam Strabo libro V, nisi quod idem (pro Velleii mente) addit: *Historiae Atticae scriptores ita Pelasgorum meminisse, ut qui etiam Athenis fuerint, et eos, quia vagi fuerint, avium modo πελάσγους dictos.* Pausanias pariter lib. I Athenis eos inhabitasse vult ipsam arcem. Lipsius. Lipsius miratur, Dionysium lib. I. dum casus et sedes Pelasgorum exsequitur, nullam Atticae mentionem facere. Atqui continebatur id iam in verbis Thucydidis. quae ex lib. IV Dionysius adducit, ubi *Pelasgi Lemnum olim et Athenas incoluisse* dicuntur. De utraque sede etiam Strabo lib. V, p. 221. Fuerunt autem Pelasgi vaga et migrationibus dedita gens, πολύπλανον καὶ ταχὺ τὸ ἔθνος πρὸς ἐπαναστάσεις, teste eodem lib. XIII, pag. 261, unde a Dionysio πλανῆται vocantur lib. II, pr. Porro quae Athenas commigrandi plerisque caussa fuerit, Thucyd. annotavit lib. I. Ἐκ γὰρ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος οἱ πολέμῳ ἢ στάσει ἐκπίπτοντες παρ' Ἀθηναίους οἱ δυνατώτατοι, ὡς βέβαιον ὄν, ἀνεχώρουν. *Ex cetera enim Graecia potentissimi quique bello aut seditione pulsi, Athenas, tanquam stabilem sedem, sese conferebant*, ut habet versio generosissimi Enenckeli. Boecler.

Ab eius nom. Thessalia) Strabo de *Thessaliae* nominibus et nominum rationibus disserit, fine lib. IX. Adde Scalig. animadvers. Euseb. ad n. 226, ubi *Thessalus Graeci filius* memoratur. Diodorus lib. IV appellationem a *Thessalo* Iasonis et Medeae filio repetit, non dissimulans tamen esse alias de hoc nomine opiniones, de quibus alibi dicturus sit. Dixit haud dubie: sed vetustas intercepit. Boecler. Vide pluribus de *Thessalo*, unde Thessalia dicta sit, disputantem Salmasium de lingua Hellenistica pag. 295 et seqq.

Quo nomine mirari convenit eos) Hic mihi non optime convenire videtur illud *convenit.* Malo *subvenit*: facillima mutatione. Quis enim in his literis mediocriter versatus, c in *s*, o in *u*, *n* in *u*, *u* denique in *b*, et contra vicissatim converti nescit? Hic, inquit auctor, in mentem mihi venit mirari scriptorum imprudentiam. Ita, si exemplum vis, Apuleius lib. III Metam. *Sed mihi sero quidem, serio tamen subvenit, ad auxilium civile decurrere.* Cui loco magnam vetustatem recentissima editio detraxit, pro *serio sedulo* nobis obiiciens: minime sedulo id quidem, hercle vero serio. Acidal.

Nulla erit ratio idonea, cur hoc *convenit* in *subvenit* mutaret Acidalius. Prorsus enim cum elegantia id Velleius scripserat, sicut alias. *Par est*, *fas est* eidem sensui servire videmus. Boecler. Quum apud Ciceron. I Catilin. 2 legatur: *quo ex SCto*, *confestim te interfectum esse*, *Catilina*, *convenit*: neminem, qui aliquem latinae linguae sensum haberet, ita locutum fuisse notat Muretus, et locum corrigit. Sed perperam; recte enim explicat Boeclerus per *fas est*, *par est*. Ita enim Terentium et alios loqui notarunt Viri docti, et ex Cicerone plura loca collegit Nizolius. Burm.

Quod quum alii faciant) Obnubilat splendorem orationis vox *faciant*; commodius subintelligeretur. Gruterus. Interim certum est, Velleium tantopere elegantiae dictionis non studuisse, quin multa eiusmodi simplicius dicta admitteret. Id quod de plerisque Auctoribus, etiam Poëtis, existimare convenit. Vt fortasse frustra sint, qui ad περιεργίαν usque, criticam censuram exercere velint. Boeclerus. Gruterus eradendum censet τὸ *faciant*. Plenior utique oratio foret, si legeretur: *quod quum alii faciant frequenter*, *tragici frequentissime faciunt*. Sed a Velleii manu opinor fuisse: *quod quum alii*, *tum tragici frequentissime faciunt*. Scripturus enim compendium historiae graecae ac romanae Velleius, succinctum dicendi genus et argumento accommodatum potius est ut secutus sit, quam Tullianam illam orationis ubertatem ac copiam ut sibi adhibendam duxerit. Deinde, ut vitetur κακοφωνία, scribendum: *qui illo tempore vixere*, *dixerunt*. Heinsius. Quot loca veterum non essent mutilanda, si similes repetitiones eiusdem verbi nolint tolerare Critici: sed in iis esse suavitatem recte notat Manut. ad Ciceron. I ad fam. 1 pr. 1 et 11 et 18. Livius praefatione: *tam et hoc gentes humanae patiantur aequo animo*, *quam imperium patiuntur*. Noster ipse capite praecedenti: *quis eum non miretur*, *qui his artibus mortem quaesierit*, *quibus ab ignavis vita quaeri solet*. Et ex nostro ingens series locorum, ubi idem verbum geminatur, posset contexi. Vid. lib. II, 1, 24, 26, 33, 39, 87, 110, et alibi centies. Terent. Heaut. prolog. 20: *quo exemplo sibi licere id facere*, *quod illi fecerunt*, *putat*; ubi etiam salvo sensu, sed non versu, eiici poterat *facere*: et duas voces bis repetit in prolog. Hecyr. 3: *eodem ut iure uti senem liceat*, *quo iure sum usus adolescens*. Quales repetitiones nominum post pronomen relativum *qui* fre-

quentissimas Ciceroni docet Manut. ad Divinat. cap. I, et pro Rosc. Amer. 26. Iulio Caesari nihil magis usitatum. Vide bis in uno capite lib. I de Bel. Gal. 6, et passim. Burm. Vid. Misc. Obs. vol. VIII, p. 22, 360; vol. IX, p. 238.

Nihil enim ex persona) Secus est in epica poësi, ubi ex persona poëtae multa interseruntur, ut mox observat Noster circa appellationem Corinthi. *Quippe omnis poëtae oratio, aut narratione simplici, aut sola imitatione, aut utroque constat.* Simplici narratione: ut *Arati de astris apud Graecos, Lucretii de natura apud Latinos poëma.* Imitatione: *cum sublatis poëtae quae interseruntur verbis, solae personae reproesentantur; quibus sermo omnis tribuitur. Quod cum in comoedia, tum et in tragoedia, fieri est necesse; quibus ideoque proprie a Platone imitatio tribuitur.* Vtroque: *quemadmodum in epico Homeri, aut Maronis, in quo aliorum sermonibus saepe poëtae interseritur.* Libuit haec ad illustrandam nostri Auctoris censuram verbis *Dan. Heinsii* exponere, qui in subtilissimae eruditionis commentario de constitut. tragoed. cap. 2 ex mente Platonis ita disserit. Boecler.

A Thessalo) Thessaliae nomen non reperitur apud Homerum, quum tamen in Boeotia Thessali Herculis filii meminerit, a quo non potest videri dicta Thessalia. Iuvat Velleianum argumentum haec Scaligeri ad Euseb. notatio. Boecler.

Paullo ante Aletes) Id confirmat Pindari scholiastes in Isthmiis: unde et Ἀλητίδαι, inquit, vocantur Corinthii, quo nomine usus est et Callimachus in sequentibus versibus, qui leguntur apud Plutarchum in V Symposiacon:

Καί μιν Ἀλητίδαι πουλὺ γεγειότερον
Τοῦδε, παρ Αἰγειῶνι θεῷ τελέοντες ἀγῶνα,
Θήσουσιν νίκης σύμβολον Ἰσθμιάδος,
Ζήλῳ τῶν Νεμέηθε, πίτυν δ' ἀποτιμήσουσιν,
Ἡ πρὶν ἀγωνιστὰς ἔστεφε τοὺς Ἐφύρῃ.

Manut. Sine circumductione ut loquar, falsum hoc est: nisi alii scriptores falsi. Pausan. lib. II. Ἀλήτης Ἱππότου, τοῦ Φύλαντος, τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Ἡρακλέους. Apollodorus totidem pene verbis: Ἱππότης τοῦ Φύλαντος, τοῦ Ἀντιόχου, τοῦ Ἡρακλέους. Quid dicemus? *quintum* reponi debere, si cui tamen tanti sunt λεπτολογήματα haec Grac-

eorum. Lipsivs. Diffuse scholiastes Pindari narrat fabulam de condito Corintho ab Alete: a quo Corinthios vocat Pindarus Ἀλητίδας, ut et Callimachus hoc versu:

Καί μιν Ἀλητίδαι πουλὺ γεγειότερον.

Vide Pausaniam et Strabonem lib. VIII. Popma. *Vtrumque falsum* (ait Scaliger *in Animadv. Euseb.*) *et sextum fuisse ab Hercule, qui quintus esset; et Corinthum condidisse, quam Sisyphidae per multos annos antea obtinuerunt.* Prius istud Lipsio etiam animadversum. Posterius refutatione non indiget, *si condendi* vocem de *restitutione* accipiamus. V. *Indic.* Pindaro *Olymp.* 13. Corinthii dicuntur παῖδες Ἀλάτα, id est, ἀπόγονοι Ἀλήτου, ubi *Scholiastes* videndus. Adde Euseb. n. 496. Boecl.

Aletes) Sine aspiratione. Ita Rhenanus et doctissimus Belgarum Iunius, Animadversorum lib. VI, cap. 25. Schegkivs. *Aletes* sine aspiratione Graecis dicitur: eundemque non sextum, sed quintum faciunt. Quod bene Lipsio observatum. Vt forte scripserit Velleius: *Aletes quintus ab Hercule.* Haec enim per numeros plerumque exprimi solent; ut in iis librarii saepissime fallantur. Vossivs. Vide Scalig. ad Euseb. pag. 55; Nonium ad Golzii Graeciam, et Reines. in Epist. p. 62, 72, 88, 89. Hvdson. De Alete vide Conon, narratione 26, et quae olim literis mutuis Reinesius et Rupertus egerunt, quodque huc Rupertus transtulit in observationes suas.

Corinthum, quae antea fuerat Ephyre, claustra Peloponnesi continentem, in Isthmo condidit) Hoc ita capiebat magnus Scaliger in Animadversionibus Eusebianis, quasi dicat Velleius, eam urbem, quam suo aevo Corinthum dicebant, antea, quum ab Alete condita, Ephyram fuisse nominatam. Atqui id falsum esse, eo probare nititur, quod Corinthum iam ante tempora fuisse Troiana constet. Sed quam Scaliger in Velleio, illam ego hic in Scaligero εὐστοχίαν requiro. Quid enim certius, quam Paterculum solum dicere, Aletem restituisse Corinthum, quae ante id tempus vocitabatur Ephyra? Atque hoc sequentia satis comprobant, quibus Ephyram iam Troianis temporibus agnoscit. Equidem decepit virum maximum vox *condidit*, quae hic nihil aliud, quam *ex integro restituit.* Simili locutione *Tyrios Alexandri auspiciis conditos* ait Iustinus lib. XVIII. Ita quoque *Ecbatana Seleucum condidisse*,

scribit Plinius lib. V, cap. 14. Denique sic vulgo Constantinopolim, quae ante erat Byzantium, condidisse dicitur Constantinus Magnus. Vossius. *Continentem* Gruterus expungebat. Ego autem opinor ab ipso Velleio nobis relictum, *claustra Peloponnesi*, *continente in isthmo*, *condidit*, vel *continenti*. Sic paullo ante, *perexiguo a continenti divisum freto*. Livius libro XXXII, cap. 21: *Peninsula est Peloponnesus angustis isthmi faucibus continenti adhaerens*. Apud eundem Livium passim, *contineus imperium*, *continens malum*, *continens memoria*, *nox continens*, *agmen continens*, *pons*, *cursus*, *imber*, *proelium*, *continentia iuga*, *continens regio*, *continentes ruinae*, *continens labor*, *littus*, et similia. *Ephyre* seu *Corinthus claustra Peloponnesi*, elegans epexegesis, cuius generis complura occurrunt apud Nostrum. Sic et *Alexandriam claustra Aegypti* habes apud Suetonium Vespasiano. *Aegyptum claustra annonae* apud Tacitum Hist. III, cap. 8. *Elephantinen ac Syenen claustra Romani imperii* Annal. III, cap. 61. Hist. III, cap. 43: *Foroiuliensem coloniam, claustra maris, praesidio tuebatur*. Ita Rhenani codex. Nec aliter scribendum An. II, cap. 69: *Equitibus Romanis inlustribus seposuit Aegyptum, ne fame urgeret Italiam, quisquis eam provinciam*, *claustra* (non *claustraque*) *terrae ac maris*, *quamvis levi praesidio insedisset*. Sed illud a magno Grotio iam occupatum video, qui ex Lucano profert *Regni claustra Philae*. Livius lib. XLV, cap. 2, *Pelusium claustra Aegypti*. Florus lib. II, cap. 7, *Invios ante Chaonum montes, Aoumque amnem per abrupta vadentem, id est, ipsa Macedoniae claustra, penetravimus*; Lib. III, cap. 3: *Per Alpes, id est, claustra Italiae, ferebantur*; cap. 2, lib. IV, *Uticam, velut alteram Africae claustra, servabat*. Livius libro IX, cap. 32: *Sutrium, urbs socia Romanis, velut claustra Etruriae erat*; libro XXXI, cap. 48, pari modo. Nec dubito, quin capite superiori quoque scriptum dederit Noster, *sedem cepere Lesbum insulam circaque*; nam Strabo libro XIII praeter Lesbum, etiam Lesbo vicinae continentis Aeolidis insessae ab iis meminit: alii tamen solius Lesbi. Ita Livius libro V, cap. 37: *Iam omnia contra circaque hostium plena erant*; lib. IX, cap. 32: *Ante signa circaque omnes ceciderunt*; lib. XXIV, cap. 38: *Pars maxima supra theatrum circaque, assueti et ante spectaculis concionum consistunt*; lib. XXVII, cap. 11: *Flavius ab tergo ante circaque orum eius omnem urgebat*;

idem libro XXI, cap. 62: *Romae aut circa multa ea hieme prodigia facta.* Ita e vestigiis scriptorum videtur castigandum, qui tamen *aut circa urbem*. Nihil familiarius est Livio, quam τὸ *circa* ponere nullo addito vocabulo. *Sedem cepere Lesbum*, ut lib. II, cap. 74. *Haec belli semel Praeneste ceperit.* Tacitus An. VI, cap. 42: *Atque interim Ctesiphon sedes imperii petita.* An. XII, cap. 13: *Capta in transitu urbs Ninos, vetustissima sedes Assyriae.* Hist. II, cap. 19: *Laudare providentiam ducis, quod coloniam virium et opum validam, robur ac sedem bello legisset.* Livius libro XXVIII, cap 28: *Rhegium habituri perpetuam sedem erant*; cap. 44: *Africa sit reliqui belli sedes.* Mela lib. III, cap. 9: *Aethiopes ultra sedem Meroën habet*, quae vera illic scriptura. Iustinus VII, 1: *Vrbem Edessam regni sedem statuit.* Hinc sessores pro habitatoribus ac incolis oppidi apud Cornelium Nepotem, si tamen sana est ea scriptura. Porro *continens isthmos*, ut *terra continens*, quod apud Melam et Plinium occurrit. *Continens* sine substantivo quum ponitur, terram subinnuit. Vt mirer Gruterum legi voluisse *continentem suum*, non *suam*, apud Flor. II, 1; sic libro II, cap. 109: *Excisis continentibus Hercyniae silvis.* Corrigendus ergo est Curtius lib. IV cap. 2, ubi in omnibus editis legitur: *habebat rex castra in continenti, a quo urbem angustum fretum dirimit*: et legendum *a qua*. Heins. Nondum plane Salmasio et Heinsio accedo, quum et *solum* subintelligi possit. Hic vero legi posset, *claustra Peloponnesi et continentis*, id est Hellados. Burm.

Quae antea fuerat Ephyre) Scil. ante Aletae tempora. Neque quisquam aliter accepit, vide Stephan. in voc. Ἔφυρα et Κόρινθος. Boecler. Pascasius Grosippus, sive Casp. Scioppius in Grammatic. putat Corinthum quoque virili genere inveniri; ideoque hic legit, *Corinthum qui antea.* Sed contra omnes Velleii codices; ut notat Senior Vossius I de Analog. 12, qui etiam subruit alterum illius argumentum, desumtum ex Propert. III, 4:

Nec miser aera paro clade Corinthe tua.

miser, inquit, hic ad poëtam, non ad Corinthum refertur. Rupertus.

Claustra Peloponnesi) Sic Cic. I in Rull. de Corintho loquens: *Erat posita in angustiis atque faucibus Graeciae, sic ut terra claustra*

locorum teneret. Puteán. Adeundus omnino Strabo lib. VIII in descriptione Corinthi. Hinc inter *compedes Graeciae*, Philippo; aliis inter *vincula Graeciae* urbs memorata, ap. eund. lib. IX, et Polyb. XVII. Confer quae habet Pausan. Corinth. pr.; Thucyd. I, pag. 10; Horatii interpretes ad Od. 7 lib. I. Illud *continentem* a mala manu esse existimat Gruterus. Non ausim statim assentire. Boecler.

In Isthmo) Thucydides lib. I. Hinc Horatius ad Plancum;

—— *aut Ephesum bimarisve Corinthi*
Moenia.

Vide Strabonem lib. VIII et XVIII. Schegk.

Ab Homero nom. Corinth.) Sicut rursum Ὅμηρος τὸ Ἐφύρη περὶ Κορίνθου ἔφη, notante Stephano in Ἐφυρ. Boecler.

Athenienses, etc.) Scribendum, *Athenienses in Euboea Chalcidem et Eretriam colonis occupavere.* Potest etiam retineri *Chalcida* ex Homeri versu in catalogo. Ursinus. Strabo conditionem earum vetustiorem facit, lib. X. Ἀμφότεραι, inquit, περὶ τῶν Τρωϊκῶν ὑπ' Ἀθηναίων ἐκτίσθαι λέγονται. *Utraque* (Chalcis, et Eretria) *ab Atheniensibus ante Troiana tempora condita perhibetur.* Lipsius. An *Chalcida Eretriam* dixit, ut Homerus in Catalogo?

Χαλκίδ', Ἐρέτρειάν τε, πολυστάφυλόν θ' Ἱστιαίαν.

An distinctionis nota interponenda? Quod fere persuadent sequentia verba, quibus non Eretriensibus, sed Chalcidensibus tribuitur Cumarum origo, de qua multa Strabo lib. V, et Servius in III et IX Aeneidos. Popma. Neminem fore credideram, qui non videat, distinguendum esse *Chalcida*, *Eretriam*, etc. Postea tamen incidi in notas Popmae, qui vulgatam lectionem firmari posse putabat illo Homeri in Catalogo:

Χαλκίδ' Ἐρέτρειάν τε, πολυστάφυλόν θ' Ἱστιαίαν.

Caeterum quam belle ille Homero Chalcida Eretriamque unam eandem urbem scripserit, iudicent alii. Mihi enim in putido hoc refellendo verba profundere non est animus. Vossius. Interponit copulam liber ex editione Rhenani expressus, quem secutus sum. Quod si sola interpunctione ista placet distinguere, non repugno:

praeferam tamen hanc lectionem. Strabo lib. X, non longe a principio, πρὸ τῶν Τρωϊκῶν ante bellum Troianum conditas ab Atheniensibus has urbes memorat; quod Lipsius iam notavit. De nominibus earum adi Stephan. Boecler.

Magnesiam) Duplex est Magnesia, una ad Maeandrum, altera ad Sipylum. Hanc potius intelligendam censeo. Nam altera fuit Aeolica urbs, ut testatur Strabo lib. XIV. Apud L. Ampellium in libello memoriali, nuper a Salmasio edito, corrupte haec *Marmesia ad pylum* dicitur. Vossius. Eam scil. quae ad Sipylum, de qua etiam Eusebius capiendus, 961, monente Scaligero, qui nostri Auctoris locum illuc retulit. Boecler. Quamnam? ad Meandrum sitam, an sub Sipylo? illius alii auctores referuntur. Plin. V. 29. Magnesia Maeandri cognomine insignis a Thessalia Magnesia orta. Apollonii Scholiast. ad lib. I, vers. 584 a Leucippo clare dicit Magnesiam, quae περὶ Ἔφεσον circa Ephesum est, conditam. Ideoque Rob. Rignez, alteram, quae sub Sipylo monte in Lydia est, Velleium intellexisse putat. Quod vero Maeandri Magnesia propior mari, atque coloniis aptior maritimae gentis, dubitari potest, sicut Plinius et Scholiast. de auctore dissentiunt. An tertia forsan opinio fuerit, quam Paterculus secutus sit? Cellarius. Eam scilicet, quae ad Sipylum: de qua etiam Eusebius capiendus n. 961 monente Scaligero, qui Velleii locum illuc retulit. Hudson. Inclinarem potius in Magnesiam Maeandri, quam Thessalorum et Cretensium coloniam dicit Strabo lib. XIV. Per Cretenses autem intelligendi illi Lacedaemonii forte, qui cum Agamemnone, et Talthybio in Creta post bellum Troianum consederunt: ut vidimus supra ad cap. I, et de quibus vide Meurs. in Creta lib. I, cap. 4, et hoc praeclarus ille nummus Magnetum ad Maeandrum mihi non obscure videtur indicare, ubi Curetes Pyrricham saltantes conspiciuntur; quem exhibet Tristan. Tom. II, comment. pag. 196. Pyrricham vero partim ad Cretenses, partim ad Lacedaemonas auctores referunt veteres Scriptores; et Pyrrichum inventorem hi Cretensem, illi Lacedaemonium faciunt; vide Meurs. Misc. Lacon. II, 12, et de Orchestra, in Πυῤῥιχὴ. Coniecturam adiuvant et caeteri huius urbis nummi, in quibus saepe Diana conspicitur, cuius cultus praecipuus Lacedaemone, diversis sub cognominibus, quae omnia apud Meursium in dicto libro variis

locis sparsa inveniri possunt. Sed haec tantum excutienda aliis proponimus, nihil certi adfirmantes. In Rhenani vero editione erat *in Asiam*, ac *Nesiam*, et in margine *Alias Moesiam*. Burm.

Ut praediximus) Ante lineas aliquot dixit. Itaque vix dubium quin hic glossema sit illud: *ut praediximus*. Quae voces saepissime toto hoc opere reperiuntur, et ob id meritissimo Lipsio sunt suspectae. Rapheleng.

Cumas) In illud Virgilii lib. III:

Hinc ubi delatus Cumarum accesseris urbem,

Servius; et idem apud eundem lib. VI et IX: *Nobilis urbs a Sibyllinis libris, ad quos XV viri adeunt, quum dii immortales publice consulendi sunt.* Agelius lib. I, cap. 19, Solinus cap. 7, alii. Schegk. Quod ad Chalcidenses solos Velleius refert, alii etiam cum Eretriensibus communicant. Dionysius lib. VII, et Solinus. Strabo pro Eretriensibus substituit Cumanos. Sed hanc varietatem in re casca, et tenebris aevi obsita non miror: miror quid ita Eusebii Chronicon prodat: *Mycena condita in Italia, quae nunc Cumae.* An *Misenum* reponimus? sed diversum id a Cumis. Haereo, et porrigo herbam. Lipsius. Ἱπποκλῆς ὁ Κυμαῖος, καὶ Μεγασθένης ὁ Χαλκιδεύς, ut ait Strabo in V Geograph. Itaque male quidam codices habent *Magasthene*. Scribit vero Ios. Scaliger ad numerum Eusebii 966, Velleium sentire, Cumam ante Troica conditam. Miror illi viro id excidisse; nam, iuxta Velleianum calculum, Herculis ἀποθέωσις 40 duntaxat annis Troiae excidium antecessit: Cuma autem condita aliquanto post Aleten, qui ab eo iam erat quintus. Vossius. Congruit Strab. lib. V, pag. 143, nisi quod Cumas Italicas non Χαλκιδέων solum, sed et Κυμαίων (apud Dionys. lib. VII Eretrienses Chalcidensibus iunguntur) κτίσμα facit, alterumque e ducibus Hippoclem Cumaeum, alterum Magasthenem Chalcidensem asserit. Iam *quum variae variis locis Cumae fuerint* (verba Casauboni ad Strabonis locum huc transcribere libet), *quas enumerat Stephanus, dubitari potest, ex qua Cumani isti sint profecti, qui Cumam Campaniae condiderunt: puto tamen e Cuma Euboica; nam et Chalcis in Euboea. Ideo ait Virgilius:*

Et tandem Euboicis Cumarum allabitur oris.

Hactenus Casaubonus. Adde et Scaligerum animadvers. Euseb. ad

n. 966, qui de tempore istud dubium movet: *apud Euseb. conditus Cumarum in Italia ponitur annis* 311 *post Troica. Strabo et Velleius ante Troica;* producit deinde haec Nostri verba: *certe Velleius non ante, sed post Troica ponit Cumarum initium;* quod contextus historiae facile evincit. Interim ante Troica Cumas conditas autumat etiam Cl. Salmasius *in Solin.* pag. 72, ubi et de Cumaeis, quos Strabo cum Chalcidensibus Cumarum in Italia auctores facit, contra Scaligerum disputat. Quod Lipsius miratur in Chron. Euseb. haberi: *Mycena in Italia condita, quae nunc Cumae:* de eo non est dubitandum, scriptum esse: *Cyme in Ital.* c. etc. Boecler.

Columbae antecedentis volatu) Quid, peccemne si *anteducentis* legam? non mihi videar, cui elegans hoc visum: tibi novum, scio, erit; sed, spero, etiam probum. Diversus tamen abit a meo iudicio, qui animo et voluntate nunquam, literatissimus amicissimusque noster Bueretius: qui coniectavit item, sed forte (nec enim aut negem aut affirmem) felicius: *ante se dnatis.* Atque ita, quum recogito, meminisse videor, Ennium, pariter in auspicio sive augurio, loqui de avibus:

Praepetibus sese pulcrisque locis dant.

Acidalivs. Bene et latine dictum, neque opus erat medicina sermoni sano: sic enim et locutus Curtius libro IV: *Quatriduum per vastas solitudines absumptum est, iamque haud procul Oraculi sede aberant, quum complures corvi agmini occurrunt, modico volatu signa antecedentes.* Grvtervs. Quid opus erat alla critica manu Acidalii in loco tam sano? An enim *ante ducentis*, aut *ante se dnatis* melius aut latinius exprimit quod volebat Auctor? Nonne castigatissimae latinitatis scriptor Curtius lib. IV, 7, 15 bis ita loquitur? *complures corvi signa* antecedentes, *et modo humi residebant, quum lentius agmen incederet, modo se pennis levabant,* antecedentium *iterque monstrantium ritu.* Quem locum Grutero iam adductum vindicandae optimae lectioni video. Rei ipsius mirificae plura adnotavit Cl. Freinshemius noster exempla. Lucanus Panegyrico ad Pisonem, hoc prodigio conditam memorat:

Testis Acidalia, quae condidit alite muros,
Euboicam referens fecunda Neapolis arcem.

Quae verba adductis Statii locis illustrat Scaliger in appendice Virgiliana. Boecler. Vide et hic Rupertum.

Nocturno aeris sono) Non quia aes pulsum in Cerealibus tantum sacris; id falsum; et ecce:

Cymbala Thebano concrepuere Deo.

Item:

Nocte sonat Rhodope tinnitibus aeris acuti:

Vt omittam Isidis et Aegyptiaca sacra cum suis sistris. Arnobius etiam universe: *Vos aeris tinnitibus et tibiarum sonis persuasum habetis deos delectari et affici.* Cur ergo Cerealia eximie nominat? quia de *nocturno aeris sono* sermo est, et sacra illa noctu: idque eum clamore et clangore. Iustinus lib. II: *Iussis matronis solito clamore ac strepitu, etiam in accessu hostium, sacra* (haec Cerealia) *celebrare.* Lipsius. Burerius, ut notabile aliquid in veteri exemplari scriptum esse *aeris*, divisa litera *e* ab *a* observat, tanti scilicet hoc eo seculo visum fuit monere.

Cerealibus) Atheniensium, in quis sacerdotem instrumento aeneo, ἠχεῖον dicto, excitare sonum, ut matronae clamorem et strepitum, moris. Instin. lib. II aeneo instrumento placuit, quod plurimum posse in sacris, et percantationibus prisci illi persuadebant. Hinc deficiente luna eius usus. Livius, praeter Plutarchum, Ovidium, Iuvenalem, clare lib. XXVI *Campanorum*, inquit, *imbellis multitudo, cum aeris crepitu, qualis in defectu lunae silenti nocte fieri solet, edidit clamorem.* In excantationibus, aeneae falces: de quibus Virgilius et Macrobius. In casto Cereris an huc tale adsumtum, valde mihi dubium. Vide Ciceronem in Verrinis, Livium, Dionem, Ovidium, Festum, Arnobium, Clementem, alios; et ne nu quidem Lucilianum. Sane Servius ad illud Virgilii lib. IV:

Nocturnisque Hecate triviis ululata per urbes,

permansisse in sacris ait, ut certis diebus per compita a matronis exerceatur ululatus; mansit attamen aeneorum vasorum usus. Livius lib. XXVII: *Aedileis pleb. Q. Caius, et L. Portius Licinius ex multatitio argento, signa aenea ad Cereris sacra dedere.* Burerii MS. *aeris sona.* Schegkius. Intelligit Graecorum sacra Cerealia Δημήτρια nuncu-

pata, in quibus sacerdos instrumento aeneo, ἠχεῖον dicto, excitare sonum solebat: sicut Syriae deae sacerdos sacra faciens, inclamabat atque aeneum tintinnabulum pulsabat, ut verbis tinnitus sociaretur, teste Luciano de mercede conductis. Porma. *Mysteria*, *initia*, *initiorum sacra*, *noctes initiorum* (quae ab Atheniensibus *Cereri* celebrabantur) intelligit. Aeris sonus in sacris non inusitatus: itaque addit *nocturni* epitheton, ut ad Cerealia, quae nocte celebrata, restringatur. Tangit hunc aeris clangorem, et matronarum celebrantium clamorem Iustinus II, 8, 2. Lipsius ad h. l., et Schegkius consulendi. Boecler.

Neapolim condidit) Imo Palaepolim prius. Livius lib. VIII: *Palaepolis erat haud procul inde, ubi nunc Neapolis est. Duabus urbibus idem populus habitabat. Cumis erant oriundi.* Lipsivs. Vnde et *Neapolis*, i. e. *nova urbs* dicta. Strabo lib. V: Μετὰ δὲ Δικαιαρχίαν ἐστὶ Νεάπολις Κυμαίων ὕστερον δὲ καὶ Χαλκιδεῖς ἐπῴκησαν, καὶ Πιθηκουσαίων τινὲς, καὶ Ἀθηναίων, ὥστε καὶ Νεάπολις ἐκλήθη διὰ τοῦτο. Antea *Paleopolim* fuisse e Livii VIII, 22 monuit ad h. l. Lipsius. Verba Historici faciunt ad explicationem Velleii et Strabonis: *Palaeopolis fuit haud procul inde, ubi nunc Neapolis sita est; duabus urbibus populus idem habitabat: Cumis erant oriundi. Cumani Chalcide Euboica originem trahunt. Classe, qua advecti a domo fuerant, multum in ora maris eius, quod accolunt, potuere. Primo in insulas Aenariam et Pithecusas egressi, dein in continentem ausi sedes transferre.* Boeclervs.

Amoenitate) Eleganter in hanc rem Plinius lib. III, cap. 4, et Florus lib. I, cap. 16: *Omnium non modo*, inquit, *Italia, sed toto orbe terrarum pulcerrima plaga est: nil mollius coelo: nil uberius solo* (ita ex veteribus lego); *denique bis floribus vernat, ideo Liberi Cererisque certamen dicitur. Nihil hospitalius mari; urbes ad mare, Formiae, Cumae, Puteoli, Neapolis.* Quod de fide et constantia inicit, etiam Livius multimodis ad posteros transmisit. Schegk.

Sed aliis) Vix fieri, ut non mutent mores novarum sedium aucupes, multis probo ad Tacitum lib. V Annal. cap. 6: *plurimum adulationis Seleucenses inducere, civitas potens, septa muris, neque in barbarum corrupta, sed conditoris Seleuci retinens.* Grvtervs. Intelligit Neapolitanos, quorum urbs diu etiam postea *Graeca* vo-

cata fuit; vide ad Petron. cap. 81: immo doctissimus Montfauconius in Diario Italico pag. 3o3 se adhuc graecae linguae vestigia ibi deprehendisse in vulgari idiomate scribit. Burm.

Magnitudo) Hoc argnmentum valde est incertum; *οὐ γὰρ ἀκριβὲς σημεῖον τὸ ἐκ τῶν τόπων τὰς δυνάμεις τῶν ἀνθρώπων στοχάζεσθαι*, ait *Scholiastes Thucydides* ad nobilissimam observationem, quae *ἐν τηλαυγεῖ προσώπῳ* severissimi operis ab Historico suppeditatur, ubi monet, *veteres Mycenarum angustias non recte a posteris allegari ad negandam urbis, qua olim pollebat, potentiam.* Postea exemplis duobus allatis, altero evincit insuper, *neque in contrariam partem argumentum de magnitudine valere. Nam si nunc*, inquit, *Lacedaemoniorum desolaretur urbs, templis solum et aedificiorum relictis areis, incredibilem posteris, post longius elapsum tempus, eorum potentiam gloriamque fore crediderim: qui tamen nunc ex quinque Peloponnesi partibus, duas ipsi tenent: universae autem et multis extra eam sociis praesunt: verum quia urbs neque tectis frequens, nec templis sumptuosisque aedificiis exornata est, vicatim antiquo Graecis more habitata, impar famae suae videretur. Sin idem eveniat in Atheniensium urbe: duplo maior, quam est revera, eorum potentia, urbis faciem intuenti censeretur.* Ex quibus omnibus, *non igitur ex aspectu urbis de potentia iudicandum esse*, infert. Digna fuit quae hic quoque legeretur sententia; quoniam crebri circa hanc rem errores iudicantium observantur; et, ne inconsulte accepta Velleii verba, ultra quam fas est, valere crederentur. Boecler.

Vis graecae iuventutis) Rhenanus, *Graeciae iuventutis.* Typographi peccatum quis existimet; ego rectum. Sallustius apud Non. *Duae Galliae mulieres obveniunt viantes*, aliis notatum. *Stertinium acumen*, Scaligero principi literatorum. *Helvetia civitas*, mihi in Caes. Bell. Gall. I, quum tamen fere *Helvetica* dicat, et Apuleio *mares animi.* Schegk. Exosculor ingenium et industriam elegantissimi Schegkii, *Graeciae* reponentis e Rhenano: quod mecum amplectetur, qui Gellium, sive rectius Agellium scripserim, auctorem tritissimum, et iam scholasticum legerit saltem; praeter notata Schegkio exempla itaque quoque *Gallias provincias* ipse Cicero mihi dixisse videtur, I Philip.: *Antonium repudiatis malis suasoribus, remissis Galliis provinciis, ad auctoritatem Senatus*

esse rediturum. Pariter Apuleius, *Graeciam sapientiam* de Deo Socrat. I, Acidalivs. Nimis putidum est hic infercire *Graeciae iuventutis*: nam quamvis ita expresserit Rhenani editio, diserte tamen testatus est Burerius, extitisse in authentico exemplari *graecae*. Grvtervs. *Magna vis graecae iuventutis*, fuit in unico hactenus MS. Itaque nugantur plane Schegkius, et Acidalius, qui defendunt *Graeciae*; quod sphalmate typothetae in Renani editionem irrepserat. Vossivs. Recte monuit Gruterus, non debuisse a Schegkio, et Acidalio (quorum errorem etiam *Taubman. in Culic. Virgil.* suum fecit) *Graeciae iuventutis* legi, ex sphalmate editionis Rhenani. Etiam exempla, quae firmandae isti opinatiunculae adducuntur, dexteriore opus habent et explicatione, et applicatione. Boecler.

Abundantia) Crebra demigrationum causa. Ita *Galli*, *abundante multitudine*, *quum eos non caperent terrae*, *quae genuerant*, *trecenta millia hominum ad sedes novas quaerendas*, *velut ver sacrum miserunt. Iustin.* XXIV, 4, 1. Boeclervs. Scio *vires* passim de exercitu dici; malim tamen *abundantia virorum*: ita apud Valer. Max. I, 1, 15: pro *maiore pene Romanorum virorum parte inexsecrabili ac diro solo iacente*, alii ediderunt, *Romanarum virium*; etiam non male, ne offendat ὁμοιοτέλευτον, sed hic *virorum* praestare puto, quia praecedit *vires veteres*, *et magna vis*. Brm. V. Misc. Obs. Vol. VIII, p. 22.

Iones) Satin' in hac narratiuncula, o Vellei, φρένες tibi ἔμπεδοι? non videntur. Ionem ducem tu coloniae huius facis; atqui auctoritas te oppugnat, et ratio ipsa. Auctoritas, magnorum ecce testium: qui a Nileo, Androclo, et Codri filiis coloniam hanc constanter asserunt deductam. Strabo lib. VIII. Μετὰ τῶν Κοδριδῶν ἔστειλαν τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν εἰς τὴν Ἀσίαν. *Una cum Codri filiis miserunt Ionicam coloniam in Asiam.* Pausanias lib. VII. Ὁ Νειλεὺς καὶ οἱ λοιποὶ τῶν Κόδρου παίδων ἐς ἀποικίαν ἀπεστάλησαν. *Nileus, et reliqui Codri filii in coloniam dimissi*: et plura uterque ille scriptor de tota re distincte. Inter Latinos etiam Tertullianus de Pallio: *Iones Nilei comites Asiam novis urbibus instruunt.* Et Ammianus: *Milesii inter Ionas alios in Asia per Nileum multo ante locati*, *Codri illius filium*, *qui se pro patria bello fertur dorico devovisse.* Quin et Plutarchus Nileum in hac deductione nominat, libello

de Exsilio. Iam ratio in re, a tempore. Vetus ille et verus Ion, Xuthi filius, ducentis pene annis maior hac deductione: quia vixit Danai atque Eumolpi aevo. Quomodo nunc igitur coloniae dux? Agnoscimus vel hinc Velleii τὸ παράλογον, pro quo nullus mihi quidem color. Lipsius. Haec est celebris illa Ἰωνικὴ ἀποικία: cuius historiam cum iis, quae antea acciderunt, videtur confundere Velleius. Non enim Ione duce haec in Asiam demigravit multitudo, sed Codri filio. Strab. lib. VIII, pag. 383 distinguit historiam. *Ionem Xuthi filium Athenis imperasse*, ait, *circa haec tempora, abundante hominum multitudine, in Peloponnesum emissam Ionum coloniam, indeque Aegialeiae nomen in Ioniae appellationem transiisse. Post Heraclidarum reditum pulsos ab Achaeis Iones, rediisse Athenas, atque inde quum Codridis Ionicam coloniam in Asiam deduxisse, conditis* ibi XII *urbibus, quot in Peloponneso antea obtinuerant*: confert lib. XIV pr. His consentit Pausanias Achaic. pr. Aelian. Var. lib. VIII, cap. 5. Plutarchus de Exsil. Ammian. Marcell. XXVIII, Tertullian. de Pall., locis a Lipsio partim productis. Adde Cononis narrat. II apud Photium n. 186, pag. 423: Scalig. animadv. Euseb. ad n. 975. Velleianum in tempore, et personis errorem (nam *Ion* numero Eusebiano 682 *haec Ionica emigratio* n. 975 memoratur) perstrinxit serio Lipsius: nec immerito. Quamdiu quidem haec lectio retinebitur. Et de alia suspicari sine vestigiis librorum, anceps fuerit. Existimabam olim, loqui eum de duobus diversis temporibus, atque illud velle, ac fortean scripsisse: *Ionas, duce Ione, profectos quondam Athenis, nobiliss. p.* etc., nunc nimirum occupavisse, verum sic quoque difficultas ex historia superest. Boecler. Velleio (vereor ne frustra) patrocinantur L. Pignorius in Symbol. epist. n. 84, et Lydiat. ad Marm. Arondel. pag. 40. Hudson. Lydiatus ex hoc loco suspicatur inter Codri filios Ionem quoque fuisse, sed oportet illum obscurum fuisse, quum omnes ductu fratrum, Nilei, Androcli, et aliorum coloniam hanc deductam testentur; forte legendum: *Iones, duce olim Ione, profecti Athenas*, ut primum Ionum Athenas adventum significet, unde nunc iterum, duce Nileo, in Asiam abierint: vide Rupertum. Burm. Sims. legit, *d. non uno*. Sed vid. cl. Wessel. ad Chron. eius p. 406.

Ephesum, Miletum, Colophona, Prienen, Lebedum, Myuntem,

Erythram, *Clazomenas*, *Phocaeam*, etc.) Forte legendum est: *Myuntem*, *Teum*, *Erythram*. Neutiquam enim verisimile, *Teum* solam a Velleio omissam, contra auctoritatem Herodoti in I; Strabonis in XIV, Vitruvii lib. IV, cap. 1: Aeliani Var. Hist. lib. VIII, cap. 5, aliorumque. Graviter autem lapsus est vir eruditissimus, qui etiam *Chium*, et *Samum* inseri voluit. Nam ecce illas statim seorsim reddit Velleius, quod non in continente, sed mari sint sitae. Gratias interim eidem agendas censeo, quod apud Aelianum, citato loco, pro Λέσβος recte emendarit Λέβεδος. Idem mendum sedet adhuc apud Harpocrationem in Ἰωνία χώρα. Corrigatur igitur. Hoc quoque fortasse operae pretium sit monere, quod pro Ἄνδρος apud eum sit Ἄνδροκλος. Nec temere mutem. Vrbs ea ita primitus dicta videtur ab Androclo Codri filio. Quamvis in diversum abire sciam Stephanum in Ἄνδρος. Vossius. *Teum* inseri debere Velleianae scriptioni non statim dixerim: licet historia videatur postulare. De urbibus ipsis earumque conditoribus vide Strab. XIV pr., et Steph. de urbib. de *Erythrae* conditore disputat Meursius Lect. Attic. v. 8. Boecler.

Parum) Al. *Pharum*. V. Munk. Ep. Syll. T. V, p. 419.

Et mox Aeolii) Strabo aliter lib. XIII. Τετράσι γενεαῖς πρεσβυτέραν φασὶ τὴν Αἰολικὴν ἀποικίαν τῆς Ἰωνικῆς, διατριβὰς δὲ λαβεῖν καὶ χρόνους μακροτέρους. *Traditum est Aeolicam coloniam quatuor aetatibus Ionica priorem fuisse, et moras traxisse ac longius tempus*; de quibus moris etiam Velleius mox meminit. Vide Scalig. animadv. Euseb. ad num. 875. Boecler.

Smyrnam) Variant de conditore, vel certum ex Tacito lib. IV Annal. *At Smyrnaei*, ait, *repetita vetustate, seu Tantalus Iove ortus illos, sive Theseus divina et ipse stirpe, sive una Amazonum condidisset*: adde Strabonem lib. XIV. Schegk.

Mitylenemque) Quae inter pulcherrimas urbes Horatio numerata in Odis:

Laudabunt alii pulchram Rhodon, aut Mitylenen:

Et epistolis:

Incolumi Rhodos, et Mitylene pulchra facit, quod
Paenula solstitio, campestre nivalibus auris.

Et Longo, apud Muretum Variarum lib. IX, cap. 16. In qua tamen

hoc mirum, *Auster cum flat, homines aegrotant; quum Corus, tussiunt; quum Septemtrio, restituuntur in salubritatem*, ait Vitruvius lib. I. De reliquis doctissimus Ortelius in illo laborioso opere geographico. SCHEGK.

Et alias urbes) Deleverim pro putido glossemate, *urbes quae sunt*. GRVTER. Sed ad hunc modum multa in Velleio tollenda fuerint. Quae ut κρίσιν interim aliquam admittunt, ita medicinam nondum efflagitant. Ceterum de urbibus hic memoratis vid. Strab. XIII, Herodot. I, Stephanum περὶ πόλεων. Pro *Larissa*, *Antissam* praetulit vetus codex: ubi Sylburgius annotat, *nullam reperiri in Aeolide*. Sed haud dubie ad *Lesbum* respexit, qui ita exscripsit: Ἄντισσα, πόλις Λέσβου, ἐφεξῆς τῷ Σιγρίῳ. Stephan. et Strab. XIII. BOECLER.

Homeri) Vel quia nemo poëta ante eum, vel quia nemo postea ad eum, id est, quia sine comparatione maximus, et cui neminem adaeques, In aëre volat hic Pegasus, ceteri pedibus pulsant terram. LIPSIVS. Parile huic elogium adscribit Apuleius, dum poëtam multiscium, vel potius cunctarum rerum adprime peritum, et omnis vetustatis certissimum auctorem, passim et praecipue apologia, appellat. Vere et eleganter Heliodorus sub finem libri III Aethiopicon, poëma Homericum tanquam, ἀνειμένον καὶ ἡδονῇ πάσῃ σύγκρατον ὡς Αἰγύπτιον καὶ τὸ τῆς φύσεως ὑπερέχον, pluribus commendat. BOXHORN.

Illuxit) Heinsius margini adscripserat *eluxit*, et certe ita saepe Cicero et alii. Sueton. Tiber. LVI, *aliquanto magis in principe eluxit*. Sed quidni, ut novum sidus, Homerum, et solem poëtarum considerasset Velleius, qui *illuxit*, ut dies laetus et candidus solet, et de quo passim Cicero et alii hoc verbo utuntur, et hinc mox noster ei *fulgorem carminum tribuit*. BVRMAN.

Qui magnitudine operum, et fulgore carminum, etc.) Editio princeps exhibet *operis*. Quod probum est. Sic paullo post: *cuius operis primus auctor fuerit*. Et libro II: *neque ullo in suspecti operis sui carmine minorem Catullum*. Ita et alibi saepe Velleium locutum observavimus. VOSSIVS. Retinuimus *operis*, quod erat in Rhenani codice. BOECLER. Ita saepe Quinctilianus, praecipue lib. X, cap. I.

Solus appellari poëta meruit) Amo, amo te, Vellei, ob haec

iudicia. Ille vero non summus solum poëtarum, sed solus. Nam quis aliorum non peccat? At iste μόνος τῶν ποιητῶν οὐκ ἀγνοεῖ ὃ δεῖ ποιεῖν αὐτόν. *Solus poëtarum non ignorat quid factu scriptuque decorum sit.* Ita magnus Aristoteles censuit, quem Iulius Scaliger, quum ubique audiat, cur hic sprevit? Ille Aristotelem quasi Deum habuit, at hic Homerum. Alibi inquit: Θεσπέσιος Ομηρος παρὰ τοὺς ἄλλους· *divinus Homerus praeter ceteros.* Iterum: Λέξει καὶ διανοίᾳ πάντας ὑπερβέβηκε. *Dictione et sententia cunctos supergressus est.* Atque haec ille vir, qui laudum et benignioris iudicii valde parcus. Quid Plato? Ille ipse qui civitate eiecit, coelo ostendit dignum. Ομηρος, inquit, ἄριστος καὶ θειότατος τῶν ποιητῶν. *Homerus optimus et divinissimus poëtarum*; et passim talia praeconia in eius scriptis. Alios quid cumulem? Nemo tam consentienti indicio sapientum omnis aevi laudatus est: et id ab iis maxime, qui ipsi laudatissimi. Abi igitur imperitia aut livor: tu capere, tu carpere non potes *immortalem hanc, coelestemque naturam.* Lipsivs. Adeundi Auctores ipsi: quorum aliquos (nam operae pretium omnia certatim a veteribus congesta consectandi praeconia) hic nominare lubet. Ac vita quidem divini poëtae Herodoto scriptore circumfertur. Plutarchi, qui e pluribus superat libellus, de arte eius poëtica potissimum disquirit. Adde Dion. Chrysost. serm. 53, Suid. in Ομηρος, Strab. I, et passim, Quinctilian. X, 1, Plin. VII, 29, Gyrald. Hist. Poët. Dialog. 2. Boeclek.

Quod neque ante illum) Vtrumque verum est. Nam et Homerus *primus doctrinarum et antiquitatis parens:* nec post eum natus, qui germanitus exprimeret aut referret. Non ergo ipse Virgilius? non, Velleio quidem iudice: atque etiam acri illo Fabio, cuius haec verba: *In verbis, sententiis, figuris, humani ingenii modum excedit: ut magni viri sit virtutes eius non aemulatione, quod fieri non potest, sed intellectu sequi.* Et profecto ita est, omnium rerum, omnium artium, omnis non prudentiae solum, sed sapientiae vestigia aut expressa, aut recondita sunt in illo. Quem haud temere Themistius dixit, προπάτορα καὶ ἀρχηγόνον τῶν Πλάτωνος καὶ Αριστοτέλους λόγων· *Primum parentem auctoremque Platonis et Aristotelis sermonum.* Et Dionysius: κορυφὴν ἁπάντων καὶ σκοπὸν ἐξ οὗπερ πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα καὶ πᾶσαι κρῆναι· *verticem omnium et quasi scopum, ex quo cuncta flumina, cuncta ma-*

ria, cuncti fontes. Sed diffundor in laudes viri, quem fateor me non aestimare, sed venerari, nec venerari, sed pene dicam adorare. Lips.

Ante illum quem) Locus oblitus voculis aliquot ab librariis nimium liberaliter invectis, quippe suffecisset, *quod neque ante, quem imitaretur, neque post, qui eum imitari posset, inventus est.* Gruter.

Archilochum) Qui vixit regnante Romulo. Cicero Tuscul. I, Olympiade nimirum VI vel VIII, Herodoto tamen regnante Gyge; quod incidit in tempus Olympiadis XX, ni fallor. Schegkius. Archilochus ille praestantissimis poëtis, quoties in exemplum nominandi sunt, tum ab aliis, tum a Cicerone coniungitur, Orator. cap. 1. *In poëtis, non Homero soli locus est (ut de Graecis loquar) aut Archilocho, aut Sophocli, aut Pindaro: sed horum vel secundis, vel etiam infra secundos.* Id. II, de Finib. 4. Boecler. Sic et Valer. Maxim. lib. VI, cap. 3. Archilochum Homero proximum ponit, *maximum poëtam, aut summo proximum, carminum exsilio multaverunt.* Heins.

Hic longius a temporibus belli) Omnia in hoc homine sive (fas sit dicere) genio obscura: parentes, patria, aetas ipsa. Sed de aetate, certum antiquissimum esse: et Iosephus contra Appionem asserit, *nullum omnino apud Graecos, de quo constet, scriptum exstare, quod sit Homeri carminibus antiquius.* Crates et alii 80 circiter annis a bello Troiano removent, Aristoteles 140, tempore nempe deductae Ionum coloniae. Herodotus 173. At Velleius noster inferiorem multo facit: et ex eius computatione (tu, si voles, numera: facile est) anni ad Homerum a Troia sint paullo plus 260. Quae ipsa Latinorum plurium opinio est: expressa etiam in Agellio, sed nunc corrupta. Ille libro XVII in capite illo Chronico: *Homerum ante Romam conditam vixisse Silviis Albae regnantibus: annis post bellum Troianum, ut Cassius in primo Annalium scriptum reliquit, plus centum atque sexaginta; ante Romam autem conditam, ut Corn. Nepos in primo Chronicorum de Homero dixit, annis circiter centum et sexaginta.* Tu emenda: *Annis post bellum Troianum plus ducentis atque sexaginta.* Numquam aliter scripsit Cassius: et evincit ipsa Agellii insequens scriptio; nam ponit eum vixisse ante Romam conditam, *annis circiter centum*

atque sexaginta. Atqui si prior ille numerus verus: ergo a Troia capta ad Romam natam fuerint modo anni 320. Palam id falsum: et Chronologi consensu statuunt supra annos 430, alii plures. Eusebianum etiam Chronicon hic foedatum: facile emendatu ex his ipsis. Lipsivs. De aetate Homeri, et ad hunc locum, et alibi, viri docti satis multis egere. Non possum tamen, quin Plutarchi locum ex vita Homeri, qui eos hactenus torsit, proponam; in quo foedum ἀντιχρονισμὸν tandem tolli interest. Ait igitur de vate illo Maeonio: παρὰ πλείστοις πεπίστευται μετὰ ἔτη ἑκατὸν τῶν Τρωϊκῶν γεγονέναι, οὐ πολὺ πρὸ τῆς θέσεως τῶν Ὀλυμπιάδων, etc. *Plurimi credunt, ab Troianis temporibus centum annos defuisse, non multo ante constitutionem Olympiadum*, etc. Quod sane ridiculum est. Nam a centesimo post Troiam captam anno, ad constitutionem Olympiadum, intersunt anni 307. Puto igitur, illud οὐ a librario insertum, qui sciebat, secundum quorundam opinionem, Homerum centum modo annis Romae conditu fuisse priorem. Inter quos fuisse Nepotem, constat ex Agellio lib. XVII, cap. 21. Vossivs. Si cui vacat aut curae est talia indagare, adeat Herodot. et Plut. Suid. Gyrald. locis supra laudatis, et Gell. Noct. Att. XVII, 21, Scaliger. animadv. Euseb. ad n. 996, praesertim Lips. ad h. l. Interim ratio Velleii valde proba, cuius etiam opinioni facilius, quam cuiusquam, hac in parte subscripserim, quippe quae nec Gellio disconvenit multum, nec Ciceroni, qui in Bruto (c. 10.) inquit: *Homeri etsi incerta sunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum.* Id quod alibi etiam dixerat Tullius, sicut ex Augustin. XXII, de C. D. 6, discimus. Boeclervs. Vide Claud. Salmas. in Exercit. Plin. pag. 608, I. G. Vossium de Poëtis graecis, et H. Dodwell. dissert. III de Cyclis Veterum. Hvdson.

Quod saepe illud usurpat) Desunt graeca verba Homeri, οἷοι νῦν βροτοί εἰσιν, quae referebat Velleius ex Iliados lib. V. Vrsinvs. Optime hanc lacunam supplevit Vrsinus, hemistichio illo, quod ter in Iliade usurpat Homerus,

Οἷοι νῦν βροτοί εἰσι. —

Expressit id Virgilius XII Aeneid. de saxo, quod Turnus in Aeneam torsit:

Vix illud lecti bis sex cervice subirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.

Hinc Iuvenalis sat. XV:

Nam genus hoc vivo iam decrescebat Homero:
Terra malos homines nunc educat atque pusillos.

Denique et huc respexit Plinius Nat. Hist. libro VII, capite 15, ubi ait: *Cuncto mortalium generi minorem staturam in dies fieri, propemodum observatur.* Voss.

Hoc enim ut hominum) Paraphrasis ista est: cum Homerus dixit *quales nunc sunt homines*, non staturae modo et mensurae in ipsis hominibus diversitatem notat, sed saecula quoque antiquiora suo aevo quodammodo opponit, et ea, quam dixi, staturae diversitate tanquam charactere discriminat, alios et maiores olim Troicis temporibus homines fuisse, eo autem, quo Iliada suam scripsit, longe iam minores esse significans. Plin. VII, 16: *Iam ante annos prope mille* (observa hic obiter aliquid de aetate poëtae) *vates ille Homerus non cessavit minora corpora mortalium quam prisca conqueri.* Gellius III, 10, quum refutasset Herodotum, invento Orestis corpori VII cubita longitudinis admensum; subiicit ἐπιπληκτικῶς· *nisi si, ut Homerus opinatus est, vastiora prolixioraque fuerint corpora hominum antiquorum; et nunc quasi iam mundo senescente, rerum atque hominum decrementa sunt.* Iuvenalis sat. XV, 69:

Nam genus hoc vivo iam decrescebat Homero, etc.

De re ipsa testatur etiam Solinus Polyhist. edit. Camertis V, Draudii III, 3, Salmasii I, capite: *Si de ipsis hominum formis requiramus, liquido manifestabitur, nihil de se antiquitatem mendaciter praedicasse, sed corruptam degeneri successione sobolem nostri temporis per nascentium detrimenta decus veteris proceritudinis perdidisse.* Paullo post: *Quis enim iam isto aevo non minor parentibus suis nascitur?* etc. Addenda quae a laudatis modo editoribus annotata sunt: item Hug. Grot. ad lib. I de ver. Chr. rel. pag. 19. Ludovic. Viv. ad Augustin. de C. D. XV, 9. Interpr. Virgil. ad illud XII Aen. *Qualia nunc hominum producit corpora tellus.* Bernegg. p. m. Quaest. in Germ. Tac. XIV: *an ab aevo in aevum statura hominum minuatur?* Id. q. 18. Qua occasione ple-

rique, quos laudavi, de *gigantibus* disquirunt, eosque fuisse omnino, confirmant. BOECLER.

Caecum genitum putat) Ob id *Homeri* nomen inditum, antea *Melesigenes* nominatus, quod Ionibus et Cumacis, qui captis oculis, *Homeri*. Plutarchus, Herodotus, alii. SCHEGK. Non negat noster *caecum fuisse* (sicut existimat Gyraldus), sed *caecum genitum esse*. Tantam enim rerum omnium peritiam, et ostensa in toto opere rerum oculis usurpatarum vestigia, imo specimina, non convenire ei, qui ab utero matris caecus prodiit, omnes intelligunt. Ceterum sicut manifeste falsum et confictum est, *caecum natum*: ita quod *caecus postea factus* sit, tradit quidem Herodotus et alii, sed certitudo eius asseverationis duabus rationibus infirmari potest. Primo enim, quod dicitur, ideo pro *Melesigene*, *Homerum* vocitatum, quod Cumaeorum lingua *Homerus* caecum notaret, in dubium vocatur eorum auctoritate, qui alias, atque, ut videtur, magis probabiles eius appellationis causas adferunt. Vid. Suid. et Gyrald. Hist. poët. Dialog. 2. Deinde, non congruit haec *illata caecitas* cum eo, quod sub fide historica videtur Suidas tradere: figmentum istud *congenitae caecitatis* inde originem traxisse, quod Homerus cupiditatis, cuius illecebrae oculis primo omnium insinuantur, sive quae per oculos in animum ingreditur, per omnem vitam victor exstiterit. Quamquam aliis alias placuit huius fictionis interpretationes excogitare, de quibus Gyrald. loco, quem praediximus. BOECLER.

Annis MLXX) Iustin. I, 2, 13, annos *mille trecentos* assignat: Diodorus Sic. lib. II, amplius 1400; Georg. Monachus 1360; Eusebius (n. 1197) 1240; unde Lipsius existimat in Velleio rescribendum 1230; adde *Annium comment.* ad Metasthenem: et vide omnino, quae Scaliger notavit ad Eusebium l. modo nominat., et Schubert, de Scrupul. Chronolog. lib. II, cap. 4 et 5. BOECLERVS. Ctesiae sequitur hypothesin a nobis in Antiq. Histor. et singulari dissertatione refutatam, verior Herodotus I, 95: Ἀσσυρίων ἀρχόντων τῆς ἄνω Ἀσίας ἐπ' ἔτεα εἴκοσι καὶ πεντακόσια πρῶτοι ἀπ' αὐτῶν Μῆδοι ἤρξαντο ἀπίστασθαι. *Quum Assyrii annos* 520 *superiorem Asiam obtinuissent, primi Medi ab iis deficere coeperunt.* CELLARIVS. Adi Hermanni Conringii Adversar. Chronol. cap. 6. HVDSON.

Abhinc annos ferme DCCLXX) Ergone hoc gestum post Romam conditam? non, ex ipso Velleio et temporum textu. Adde omnino centenariam notam, et scribe 870. Lipsius. In supputandis temporibus subinde Velleius ad annum consulatus M. Vinicii, cui suum opus inscripsit, tanquam ad solemnem terminum decurrit. Est autem is V. C. 733. *Tiberiani principatus* XVI, quod, vel ex Onuphrii Panvin. comment. in lib. II Fast.: semel hic notasse, sufficiat. Boecler.

Sardanapalum) Eusebii codices MSS. hunc *Sardanapallum* vocant, ut observat magnus Scaliger: qui putat, hoc nomen in obscoenam notam a Graecis detortum. Nam παλλὸς idem, quod φαλλός. Quo sine dubio respexit Tullius III, de Rep.: *Sardanapallus ille vitiis multo, quam ipso nomine deformior.* Vnde et Pseudausonius Σαρδανάπαλλος dictus, ut est apud Dionem in excerptis lib. LXXIX apud Constantinum Porphyrogennetam. Invenio etiam apud Hesychium, Σαρδανάπαλα, ἄλλοῖα. Vbi restituendum arbitror, αἰδοῖα. Sed nihil in Velleio mutandum. Pro vulgata lectione stant Strabo, Diodorus, aliique vetusti historici. Et, ut recte idem Scaliger monet, *Sardanapalus* est Assyriacum *Sardan-pal:* posteriorque vocula legitur etiam in nomine regis *Teglath-phal-Esar.* Voss. Historiam hanc tradunt Iustin. I, 3, et iisdem verbis Sarisber. in Policrat. VI, 14. Diodor. Sic. II, Oros. I, 19. Athen. lib. XII (ubi et epitaphium eius, quod exagitat cum Aristotele Cicero Tuscul. V, 35. Augustin. II C. D. 20, ubi Ludov. Viv.) Suid. in voc. Σαρδαναπ. Euseb. n. 1184. Boecler.

Mollitiis fluentem) Manutius *florentem. Fluere facetiis, iocis*, Plauto: *mollitia, luxu*, Ciceroni, Terentio: *Asiatico ornatu affluere*, veteri poëtae usitatum. De hoc Iustinus ait, quod fuerit *vir muliere corruptior. Ad hunc videndum praefectus ipsius, Medis praepositus, nomine Arbactus, quum admitti magna ambitione aegre obtinuisset, invenit eum inter scortorum greges purpuram colo nentem, et muliebri habitu, cum mollitia corporis et oculorum lascivia omnes feminas anteiret, pensa inter virgines partientem.* Tricesimum a Nino numerat Diodorus lib. II. De Semiramide, quo astu ad regnum pervenerit, eleganter Muretus in variis. Schegk. *Fluentem* plane membranaceus codex, non *florentem*, quod invexit aliorum nimia florida luxuria. Gruter. Vera lectio, *fluentem*, quam

agnoscit etiam editio prima. Voss. In variis lectionibus Raphelengii dicitur editio Rhenani *florentem* habere, quod falsum: habet enim *fluentem*, quod genuinum: exempla passim obvia, quae suppeditabit Rupertus, et quos laudat. Ego solo Velleio contentus ero, qui lib. II, 88, de Maecenate, *otio ac mollitiis pene ultra feminam fluens*. Burm.

Nimium felicem malo suo) Sic est: felicitas passim optatur voto non uno: at eam nactis, ipsa fere insusurrat: *illic homo, a me sibi malam rem arcessit iumento suo*, de qua re nos plura ad verba Galbae lib. I Hist. Tacit. cap. 15: *Secundae res acrioribus stimulis animum explorant, quia miseriae tolerantur: felicitate corrumpimur*. Gruterus. Ex Ovidio videtur sumtum, qui de Semele lib. III Met. 292: *Laeta malo, nimiumque potens*. (*Felix malo* est, cui felicitas mala creat.) Editio Rhenani ita distinguit *et nimium felicem, malo suo, tertio* etc. *natum*, quasi iungenda essent *malo suo natum*. Quod et explicari aliqua specie posset: sed placet tamen prior sensus. (*In aula sua* Warb. Bib. Brit. T. VII, p. 162.) Burm.

Tertio et tricesimo loco.) Diodoro Siculo est *tricesimo loco* saltem: at Eusebio, *tricesimo sexto*. Quid miremur varietatem hanc in re locis temporibusque remota? Sane res Syriaticae parum perspecte cognitae Graecis Latinisve. Lips.

Pharnaces Medus) Iustinus lib. I. *Arbacem* habet, non *Pharnacem*. Voss. Pro *Arbacem* emendamus *Arsacem*, ex nummis graecis, et historia. Vrsinus. Non in alio magis variatum nomine. Potior tamen pars *Arbaces* exprimit, quam doctissimi viri Fabricius et Bongarsius sequuntur, et hic hunc in modum legunt: mihi tamen non adeo nomine res clara; quia et veteribus non clarum auctoribus. Vide Orosium lib. II, cap. 2. Schegkius. Strabo, Diodorus, Athenaeus, aliique Graeci hunc Arbacem nominant. Quomodo etiam in multis Iustini codicibus legere est. Nam alii habent *Arbactus*. Movet Orosius lib. II, cap. 2, ut neutrum damnem. Caeterum apud Velleium, quum viris eruditis malim rescribere *Arbaces*. Sed reclamat Vrsinus, et ex historia, nummisque graecis scribendum censet *Arsaces*. Quod historicorum fidem advocet, nullius duco, cum solum apud Tzetzem, ac quosdam sequioris aevi scriptores, ita id nominis scriptum invenias. Maioris videatur, quod nummos graecos advocet. Sed quid hi ad Medos,

eoque praesertim tempore, quo Mediam Graeci nunqnam intraverant? Non dubito itaque, quin nummi, quorum auctoritate est subnixus, non hunc, sed posterioris seculi *Arsacen* indicent. Obiter addo, hunc a Suida in Sardanapalo *Perseum* appellari. Nam ait: οὗτος ἐσφάγη ἀπὸ Περσέως. Sed locum mendosum esse arbitror, nec aliter puto indicabit, qui eundem in *Arbace* consuluerit. Forte autem scribendum Βελέσεος. Hic, ut Diodorus, aliique testantur, adiutor fuit Arbacis in omni hoc negotio. Viderint alii. Vossius. Iustinus *Arbactum* vocat; Orosius II, 2 *Arbacum*, addito tamen: *quem alii Arbacem vocant.* Vrsino *Arsaces* potius placuit, quem refutat Ger. Vossius. *Arbacis* nomen, plerisque usurpatum, retinuit etiam Sidonius carm. IX, v. 24: *Non Medis caput Arbacem profabor.* Rem plerisque observatam, instituti ratione, non omittere debuimus. Boeclerus. *Arbacés* est in excerptis Valesianis Nicolai Damasceni, et sic lege, vel *Arvaces*, ut Iacob. Bongarsius quoque ad Iustin. lib. I, et ad Orosium Franc. Fabricius. Αρβάκης enim Diodoro, etiam Straboni, Athenaeo et Agathiae, adhaec in prologis Trogi Pompeii. Orosio Arbacus sive Arbaces, Instino Arbactus in Chiliade III Tzetz. Hist. XCV corrupte, Αρυσάκης pro Αρβάκης. Heins.

Lycurgus) De Lycurgi *genere*, *claritudine*, *legibus* adi Plutar. Lycurg. Herodot. I, Strabon. VIII et X, Xenophont. de rep. Lacedaemon. Pausan. Lacon. Iustin. III, 2 et 3, Sarisber. Policrat. IV, 3, Cicero saepe laudat: qui et aetatem eius l. v. Tuscul. III. Homeri temporibus congruere existimat. Verum in ea quaestione consulendus Scaliger animadv. Euseb. ad n. 1122. Boecler.

Vir generis regii) Ita. Nam ab Aristodemi filio Procle originem duxit, qui rex et posteri eius Spartae. Suidam corrige: Λυκοῦργος Σπαρτιάτης Πατροκλέους ἀπόγονος. Imo Προκλέους. Idem error in Plutarchi Lycurgo, ubi stirpem hanc inquirit: Ἀλλὰ Πατροκλέους μὲν τοῦ Αριστοδήμου γενέσθαι Σόον. Iterum Προκλέους. Sed et in Platone hoc mendum III de Legib. Καὶ βασιλεὺς μὲν Αργους Τήμενος ἐγίγνετο, Λακεδαίμονος δὲ Πατροκλῆς καὶ Εὐρυσθένης. Tolle, tolle. Nam certum ex Apollodoro, Pausania, Scholiaste Pindari, aliisque, Proclem ei fuisse verum nomen. Aemilius Probus in Agesilao: *Mos est Lacedaemoniis traditus, ut duos semper reges haberent ex duabus familiis Proclis et Eurysthe-*

nis, qui principes ex progenie Herculis Spartae reges fuere. Cur autem duo simul, causa sive occasio a Panegyrico scriptore promitur, ad Maximianum, cap. 9: *Sic fit ut tantum vobis imperium commune sit, et plane, ut gemini illi reges Lacedaemone Heraclidae, rempubl. pari sorte teneatis. Quanquam hoc vos meliores et iustiores, quod illos mater astu coëgit, quum nemini fateretur, quem prius edidisset in lucem, pari aetatis auctoritate regnare: vos hoc sponte facitis.* Lipsivs. Absit eruditorum ut conatum reprehendam, sed quam non εὔστοχοι hic fuerint, nostra patefaciet lectio, quam duplam dabo, alterutram certe veram, nisi ego non scopo ipso, sed toto coelo aberro. Aut distinctionem solam muto, aut voculam etiam eiicio temere iteratam. Quid enim in eo, ut nunc interpungitur, elegantiae, bis τὸ *vir* repeti? Itaque posterius abiicies, et leges: *vir gen. r. f. s. i. l. a. et disciplinae convenientissimae: cuius* etc. Sensum pulcherrimum ita nemo non videt: quem quid ego explicem? Tantum *diligens disciplinae*, sic moneo dictum, ut in Gellio, *Plauti non indiligens*, et Apuleio, *sedulus naturalium quaestionum*, in quo vir magnus hoc temere mutat, prorsus praeter solitum stultividus. Apolog. I. Verum si retinere tibi libido, ecce etiam ita bonam facies sententiam, si puncto bene verba interstinguas: *Legum auctor, et disciplinae convenientissimae vir, cuius* etc. Vim quamdam et affectum peculiarem sic exprimimus. Vtram ergo nunc vis? De me si quaeris, neutram reiiciam, priorem tamen priorem habeo. Acidal. Vix est ut triga vocum haec non sit a mala manu: nec heic modo, sed etiam infra: *circa quod tempus Caranus, vir generis regii.* Scilicet librarius existimabat, viris magnis omnem periturum maiestatem, nisi orti forent genere regio. Grvter.

Disciplinae convenientissimae) *Continentissimae* postulat usus latini sermonis. Manvtivs. Conantur emendare *continentissimae*: sed conantur. Nos scribimus *convenientissimae viris.* De Lycurgo sermo est, quem auctorem ait severissimarum legum, et simul disciplinae aptissimae viris. Nonne ita est? Spartana illa disciplina et institutio, adstricta, rigida, et quae vere faceret viros. Lips. Non possum non exosculari cl. Viri Lipsii *viris.* Nam est sane voluptas et quies aliorum omnium, quam virorum. Tacit. VI, Annal. 25: *Sed Agrippina virilibus curis feminarum vitia exuerat.* Vbi nos plura. Grvtervs. *Vir* postrema vox, meo quidem iudicio,

abundat: fuit namque Lycurgus auctor et legum severissimarum et disciplinae convenientissimae legibus; unde Cicero pro Flacco ait, Lacedaemonios solos toto orbe terrarum septigentos annos amplius unis moribus et nunquam mutatis legibus vixisse. POPMA. Nemo est eorum, qui in Paterculum commentati sunt, quem repetitio τοῦ *vir* non offenderit. Mihi probe cognitum, geminationem vocum Velleio esse familiarem. Sic hoc ipso libro: *Quod cum alii faciant, tragici frequentissime faciunt:* item, *clarasque urbes condiderunt, Smyrnam, Cymen, etc. et alios urbes quae sunt in Lesbo insula.* Sic etiam lib. II: *Legemque ad populum tulit, qua Sullae imperium abrogaretur, etc. et alias leges exitiabiles, neque tolerandos liberae civitati tulit.* Nec absimile illud: *Huius totius temporis fortunam ne deflere quidem quisquam satis digne potuit, odeo nemo exprimere verbis potest.* Mitto plura exempla apponere. Nam si omnia recensere vellem, necesse haberem singulas fere paginas exscribere. Aliqua tamen in eorum gratiam notanda esse duxi, qui in Velleiana lectione minus sunt frequentes. VOSSIUS. Voculam *vir*, quae indubie a mala manu Velleio inserta est, exstirpant eruditi. Quid si transposita interpunctione ex coniectura nostra scriptum fuerit: *Lycurgus vir generis regii fuit, severissimorum, iustissimorumque legum auctor et disciplinae, convenientissimoeque virtutis;* eruditus lector arbitrabitur. BOXH. Tria hic corriguntur a viris doctis: quidam postremam voculam, ob inamoenam repetionem, delent; ut sensus sit: *Lycurgum iustissimarum legum et disciplinae convenientissimae auctorem fuisse.* Alii (Lipsius sc. cuius auctoritatem sequitur Gruterus) eundem sensum ita determinant, ut inflexione ultimae vocis, *disciplinae viris convenientissimae*, auctorem faciant Lycurgum. Nonnulli *convenientissimam* disciplinam in *continentissimam* mutant, quae vox haud dubie minus convenit stilo et menti scriptoris. Sicut et media correctio quaesivisse potius acumen, quam invenisse videtur. Prima omnium videtur optima, propter id quod sequitur. Nam illa verba, *cuius quamdiu Sparta diligens fuit*, profecto simplicius et melius ad disciplinam reip. a Lycurgo institutam, quam ad *virum*, id est, disciplinae auctorem retuleris. Quod si autem omnino retinendum sit illud *vir*, malim connectere cum sequentibus, quam cum antecedentibus, *vir, cuius q. d.* etc., quae *Acidalii* quoque opinio fuit,

Nondum enim adducor ut credam, hic potius de moribus et vita, adeoque privata Lycurgi disciplina, quam de convenientissima civitatis, quam condidit, disciplina sermonem esse. Boecler. Mendose iteratur in una eademque periodo *vir*; quamquam non praeter exemplum Velleianum, ut volunt; sed quum scriptor politissimus passim sit interpolatus a mala manu, quis locos illos praestabit esse sanos? Legebam aliquando *disciplinae convenientissimae virtuti*, ut *virtutem* ponat pro fortitudine, quomodo alibi non semel. Et sane Lycurgi leges huc potissimum spectasse quis non scit? Lib. II, cap. 14: *Effudit vocem convenientissimam conscientiae suae*, ne quid *disciplinam continentissimam* huc revocemus, cum Bongarsio ad Iustin. lib. III. Argutum et Lipsianum illud haud diffiteor, *disciplinae convenientissimae viris*, quis neget? Nostrae coniecturae subscribunt illa apud Iustin. lib. XIV de Spartanis: *Multis seculis murus urbi civium virtus fuerat.* Heinsivs. Forte scripserit: *et disciplinae convenientissimae vindex.* Nam Iustinus dixit: *Nihil legibus in alios sanxisse, cuius non ipse prius in se documenta daret.* Bvrm. V. Misc. Obs. V, VIII, p. 23, 361, V. IX, p. 239, 345.

Quamdiu Sparta diligens fuit) Cicero Tuscul. Sublatae leges anno Vrb. C. DLXV quum stetissent DCCC. Plutarchus, Valerius lib. I, cap. 3, Iustinus lib. III, alii. Et quod Velleius disciplinae convenientissimae virum Lycurgum celebrat, defendi aliquo genere potest. In Cicerone a doctis observatum, *convenienter vivere*, absolute, pro *convenienter naturae vivere.* Et temperantiam inculcabat, verum etiam virtutes. Simile infra: *In convivio refrigeratus ab Antonio.* Non tamen pertendo, quin prima fronte magis ad gustum τὸ *continentissimae*, a doctissimo Aldo et Bongarsio allatum. Schegk. *Fuit haec gens fortis* (inquit Cicero Tusc. I, 22), *dum Lycurgi leges vigebant*; et cap. seq.: *Magnam habet vim reip. disciplina.* Sane magnam; ad decus et robur, et, ut homines amant loqui de paullo serius perituris, ad aeternitatem imperii statusque. Idcirco plane ad mentem Velleii nostri Polybius VI Histor. quum institutam Spartae a Lycurgo disciplinam iudicio politico pensitasset laudassetque, addit: Διόπερ οὕτω καὶ διὰ τούτων συστησάμενος πολιτείαν βεβαίαν μὲν, τῇ καὶ συμπάσῃ Λακωνικῇ, παρεσκεύασε τὴν ἀσφάλειαν· πολυχρόνιον δὲ τοῖς Σπαρτιάταις αὐτοῖς ἀπέλιπε τὴν ἐλευθερίαν. *Quum igitur* (versionem *Casauboni* ad-

scribo) *hoc modo et rationibus hisce civitatem fundasset, tum Laconicae universae securitatem firmam paravit; tum Spartanis ipsis libertatem diuturnam reliquit.* Tempus autem harum legum pariter et illius floris, de quo Noster, ac celebritatis Livius XXXVIII, 34, *octingentorum annorum* facit; alii 700, quidam 500 numerant. Vid. Nicol. Crag. de rep. Laced. I, 4. Pertinent huc, et quidem cum excellentia singularis exempli, quae Guicciardinus prudens scriptor lib. II de forma ac disciplina reip. Venetae disserit, cuius opes et firmitatem non aliunde, quam ex tam praeclaris institutis, provenisse ostendit. Quid interim in *Spartanorum repub.* desiderarint magni quidam viri, notum est. Arist. II Pol. 7, Polyb. VI Hist., Cic. I Off. 19. Boecler.

Excelsissime floruit) Isocrates oratione, de pace scribit, ἑπτακοσίοις ἔτεσιν οὐθ' ὑπὸ κινδύνων, οὐθ' ὑπὸ συμφορῶν κινηθεῖσαν, id est, *septingentis annis neque periculis, neque casibus ullis labefactatam. Excelsissimus* notant Glossae in Petronii Satirico, ut *excelsissimi montes*, et *excelsissima palma.* Popma.

Ante annos) Dissentit a Livio, et aliis, qui, Carthaginem esse conditam ante Aeneae adventum in Italiam, tradiderunt: idque, opinor, verius: quos Virgilius quoque secutus est. Manutius. Hic plurimum variant auctores: quidam ante Troiam captam conditam volunt, inter quos Philistus apud Eusebium, et Appianus, quidam post captam Troiam, antequam Roma conderetur. Neque hi in numero annorum consentiunt. Paterculus annos quinque et LX ante Romam. Livii epitoma lib. LI annos 700 stetisse Carthaginem refert: eversa autem est anno urbis 607: fuerat ergo ante urbem conditam annos 93: Solin. cap. 30 annos 737, vel ut in veteri codice Vineti legitur, 677: Eusebius venisse in potestatem Romanorum anno a conditione sui 673 (ita est in MS.), vel, ut alii affirmant, 748: prior numerus uno anno plus habet, quam Paterculi ratio. M. Cicero I de Republ.: *Nec tantum Carthago habuisset opum sexcentos fere annos, sine consiliis et disciplina.* Sed haec accuratius explicabunt Bochelli mei ad Eusebium observationes chronicae. Boncars. ad Iust. XVIII, 6. Vt Heroës illi, qui facinoribus et benefactis supra mortaleis, quo augustiores et venerationi essent, patris nomen eiurare, sed divinae stirpis mentiri, coeloque ferre; ita de Carthagine, Dea, quamdiu

invicta, suspicari in mentem est: taceam de conditore, ecquis ad tempus, quo condita felici Mercurio qui ducat? Fabricius et Bongarsius pleraque adducunt: sed adducunt, non conciliant; nec ego: non longe abest a nostro Iustinus, qui 70 annos ante urbem conditam tradit, cui Appianum subscribere vir doctus ad Florum notat, hallucinatione manifesta, imo sibi ipsi contrarius Appianus; ecce in limine Punici, 50 ante Ilium captum annis conditam Carthaginem: et paucis interiectis, septingentesimo anno a Carthagine condita Romanos eis abstulisse Siciliam narrat; iam Siciliam in Romanorum potestatem venisse 512 ab V. C., et a Troia capta ad V. C. interesse annos 432 scimus; asside pulverem eruditum, et puta, numquam constabit ratio. Cassiodorus initio eius ad Latini Silvii tempora, hoc est, annum a Troia capta 107, refert. Timaeus apud Dionysium 38 annos ante Olympiadem primam; quod incidit in annum a Troia capta 371. Cum Iustino congruit traditio Catonis apud Servium, in illud magni vatis, I Aeneid. 271:

At puer Ascanius. ——

Et idem ad hoc: IV, 459:

Velleribus niveis et festa fronde revinctum.

Quod de Didone, inquit, *et Aenea dicitur, falsum est. Constat enim Aeneam trecentis quadraginta annis ante aedificationem Romae venisse ad Italiam, quum Carthago non nisi XL annis ante aedificationem Romae constructa sit.* SCHEGK. Consulendus et Scaliger animadv. Euseb. ad annum 1167 et 1861, maxime vero in canonibus Isagogicis, Bongars. ad Iustini d. l.

Quam quidam Dido autumnant) Solemnis fere adiectio auctoribus latinis: cuius ratio Servio proposita in illud: *Imperium Dido Tyria regit urbe profecta: Dido*, inquit, *vero nomine Elissa antea dicta est; sed post interitum a Poenis Dido appellata fuit, id est virago, punica lingua; quod cum a suis civibus cogeretur cuidam de Afris regibus nubere, et prioris mariti amore teneretur, forti se animo interfecerit, et in pyram iniecerit, quam se ad expiandos prioris mariti manes exstruxisse fingebat.* Hactenus Servius, non ille vulgo vulgatus, ne quid erres, sed doctissimi et humanissimi Fr. Modii, amici nostri nullo meo merito; cuius nuperum adversum casum ex animo doleo, et libens merito vellem, ut vellet,

Schegk. Ita Servius P. Daniel. ad I Aen. pag. 200: *Elissae verum et proprium nomen; Didonis autem vocabulum* (*quod punica lingua viraginem notat*) ab eventu impositum docet. Qua de re, et Elissae historia, accurata quaedam notavit P. Faber. semestr. III, 13; inprimis de nomine Didonis vide Sam. Bochartum in Chanaan lib. I, cap. 24, ubi Servium et Eustathium redarguit, iisque tandem accedit, qui Didonem πλανῆτιν interpretantur, quasi vagam sive divagatam: nescio an praeferenda iis opinione, qui ab amore deducunt pag. 515 et 516. Boecl.

Circa quod tempus Caranus) De hoc Iustinus lib. VII, Solinus Polyhistore, Plutarchus Alexandro, et Livius lib. XLV, cap. 9 his verbis: *vicesimum a Carano, qui primus regnavit, Persea numerabant.* Hoc amplius auctor de origine gentis Romanae: *Rocaranus quidam graecae originis, ingentis corporis et magnarum virium pastor, quia erat forma et virtute caeteris antecellens, Hercules appellatus.* Vnde forte nomen *Carani* mansit in posteritate Herculis, a quo paternum genus Alexander magnus duxit. Boxh.

Caranus) Editio princeps, *Toranus*; quod poterat esse *Coranus*. Hesychius: Κόραννος βασιλεὺς Μακεδονίας. Sed existimo Hesychium in vitiosos codices incidisse. Nam ne aliquid mutemus in illo, ordo literarum; ne in Velleio, ceterorum consensus prohibet. Voss. In editione Rhenani lego *Taronus*, non *Toranus*.

Vir regii generis) Iterumne hoc commation, *vir generis regii?* Atqui paullo ante praelsit de Lycurgo. Censeo hic inepte insitum; delector. Quid si nec e regibus Caranus? non legi: sed hoc tantum: Κάρανος, εἷς τῶν Ἡρακλειδῶν. *Caranus unus ex Herculis posteris.* Ita Suidas. Vide et Solinum cap. XV, et Pausaniam lib. IX extremo, et diffuse Iustinum libro VII. Lips. Lipsius, et Gruterus delent illa: *vir generis regii.* Mihi sustinere assensum hic lubet: qui sciam, repetitiones eorundem verborum, quas alii vitant, Velleio non familiares modo, sed assiduas esse. Et quod de genere regio tradit Noster, nec verisimilitudine caret, in Temenida, et refutari certa ratione nequit. Boecler. Quum et Lycurgus paullo ante sit dictus *vir generis regii*, Gruterus inconcinna eiusdem elogii repetitione offensus, hoc loco id censebat esse

expungendum: praesertim quod Caranum stirpe regia oriundum fuisse parum liqueat. Forte dederit tamen Velleius, *vir generis egregii.* Sic de Philippo Silius:

Hic gente egregius, veterisque ab origine regni
Aeacidum sceptris proavoque tumebat Achille.

Heins. De genere regio Carani satis olim constitit, quum ex argivis regibus, qui et Heraclidae erant, oriundus esset: unde Liv. XXXII, 22 dicit: *Argivos credere Macedonum reges a se oriundos.* Phidonis fratrem quidem statuunt; Archelaum vocat Hyginus fab. 219, et Temeni vel Timeni filium, de quo supra cap. II. Hunc quoque in nummo Wildiano reperisse se putabat, qui semper acutius ceteris cernere solebat, Iac. Gronovius tom. II Antiq. graec. Sed caput illud capillis decoris, et cincinnis insigne, et laurea corona redimitum clamat Apollinem esse, ut ipse nummi possessor recte conjecit: et quum multae urbes fuerint, quae Aegae dictae, lubricum est definire, cuius urbis hic nummus sit. Harduinus in Αἰγαίων diversas profert, qui consulendus: nos hic inhibemus, quum nec ipse Holstenius, qui ad Stephanum quosdam nummos profert, certe statuere audeat, ad quam, ex tot Aegis, urbem unaquaeque sit referenda. Burm.

Sextus decimus) Scaliger animadv. Euseb. ad n. 1203. *Caranus Heraclida undecimus ab Hercule, septimus a Temeno.* Boecler.

Regnum Macedoniae) Vid. Iust. VII, 1; Solin. Polyhist. ubi de Macedon. agit. Boecler.

Septimus decimus) Decimum numerat Iustinus, non, ut hic, septimum decimum. Manut. Livius lib. XLV, 9. *Vicesimum a Carano, qui primus regnavit, Persea numerabant.* Tricesimum Iustinus facit contra historiae fidem. Hic Rhenanus, *Toranus.* Schegk. Vide iterum varietatem, et ride. *Duodecimus* est Iustino: *vigesimus quartus* Eusebio. Iam in tota summa quam differunt? Iustinus *triginta* modo reges ad Persea Philippi F. numerat: Eusebius *quadraginta*: Livius nonnisi *viginti.* Ideo male curiosi illi, qui hic ex Iustino Velleium corrigunt. Lips. Parum εὔστοχοι hic fuere viri docti, quum adnotarunt, dissentire alios a Velleio. Quippe Iustino esse *duodecimum*, Eusebio, *vigesimum quartum.* Sed illi solum inter sese pugnant. Nam loquuntur de successione in regno.

Quin autem Noster de successione stirpis loquatur, extra controversiam pone. Vossius. Reineeccius (in regno Maced.) *vigesimum secundum* reg. Maced. sumto a Carano initio facit. Si de successione stirpis velis capere Velleium, facilius *decimum quartum*, quam *decim. sept.* numerabis Alexandrum. Adde Freinsh. Curt. Comment. Prolegom. cap. 5. Boecler.

Materni generis Achille auctore) Nam Alexander per Olympiam genus ad Neoptolemum referebat; auctor Plutarchus. Hoc adspectu sequentes quoque Macedonum reges Achillaeum genus iactarunt: ut Philippus ille pater Persis, cui bellum Romani fecere. Silius:

> *Hic gente egregius, veterisque ab origine regni*
> *Aeacidum sceptris, pronvoque tumebat Achille.*

Et ita interpretandi Propertiani isti versus:

> *Et Persen proavi simulantem pectus Achillis,*
> *Quique tuas proavus fregit Achille domos.*

Interpretandi? imo et corrigendi. Nam in vet. scriptisque libris reperio *stimulantem*; bene, si amplius etiam emendes *proavo*, et *Achille*. Ordo et sententia verborum haec est: testor Persen, qui stimulabat excitabatque se ad magna, proavo Achille, sive memoria rebusque gestis Achillis. Omnino haec sententia. Vulgata frivola aut falsa. Quomodo Perses simulaverit pectus magnanimi herois, qui ipse palam timidissimus et ignavissimus hominum? Res gestae, atque exitus eius leguntur. Lips. Diod. XVII pr.: Ἀλέξανδρος γεγονὼς κατὰ πατέρα μὲν ἀφ' Ἡρακλέους, κατὰ δὲ μητέρα, τῶν Αἰακιδῶν etc.; Plutarch. Alex. Arrianus II. Paus. Attic. Curt. IV 2, 3. It. IV, 6, 29, VIII 4 26; Oros. III, 12; Iulian. Caes. Boecler.

Aemilius Sura) Hoc totum, usque ad illud, *inter hoc tempus, et initium Nini* etc., tollendum esse putat Petrus Delbenius, acerrimi iudicii, summaeque doctrinae adolescens. Putat autem additum esse ex glossemate alicuius studiosi, qui ad illud, *qui princeps rer. potius*, in margine annotarit, Aemilium Suram eodem loquendi genere usum esse, nam in eius verbis haec leguntur: *Assirii, principes omnium gentium, rer. potiti sunt.* Manut. Sintne

haec integra et sine biatu: imo sintne Velleiana, addubito. Non solet inserere aut advocare verba anctorum, nec in compendio isto valde docet, tamen sunto. Quis iste Aemilius Sura? non reperi. Hoc tantum, in Plinii indicibus aliquoties laudari *Manilium Suram.* An illum teneas, an hunc substituas, tu vide. Lips. Haec verba, quae a Velleianis characterum forma separavi, iam olim ex annotatione ad oram libri apposita in contextum irrepserunt. De anctore nihil compertum habeo, nisi multo posteriorem Velleio fuisse, circa aetatem Antonini philosophi, ut annorum calculus utriusque indicat. Velleius numerat a Nini imperio ad consulatum Vinicii annos 1740. Sura ad tempus scriptionis suae annos 1995. Popma. Sequor viros eruditos, qui totum hoc fragmentum, usque ad *huius temporis aequalis* etc., tollendum censent. Aliter tamen Ios. Scaliger Canonum Isagogicorum lib. III, qui censet, id locandum post verba *Arbaces Medus imperio vitaque privavit.* Argute. Et, nisi sane compendio huic indecorum fuerit tam prolixum locum citare, ille omnino sequendus est. Voss. Fallitur Gruterus, qui viros eruditos secutus, hoc Surae fragmentum, quod sequitur, uncis includit, quasi e margine in contextum irrepserit, nihil faciens ad seriem vel brevitatem Velleianam. Neque enim praeter morem Velleii est alios in testimonium adducere, ut videre est paullo post, ubi de Capua a Tuscis condita pluria commemorat ex M. Catone. Idem observare est in Lampridio, Capitolino, Pollione, aliisque, qui licet breviaria tantum conscribant, aliorum auctorum verba prolixius passim inculcant. Vt omittam elegantissimum hoc fragmentum verbis paucissimis pluria vel potius summam eorum, quae iam dicta sunt a Velleio, vel adhuc dicenda, complecti. Boxhorn. Consentiunt viri docti, hoc glossamentum esse, et in margine forte libri ab antiquario aliquo adscriptum, postea a librariis ea temeritate, cuius passim exempla obvia sunt, receptum, nisi quod Scaligero videbatur, in partem contextus venire posse, si post illa poneretur: *Pharn. Medus imperio vitaque privavit.* Quae coniectura, sicut argumento non disconvenit, ita scripturae modus, et connexio ceterae narrationis nihil tale agnoscit. Si enim quod sequitur: *ea aetate cl. G. n. Lycurg.* etc., ad istud tempus, quo summa imperii ad populum Roman. pervenit, referas, manifeste erit fal-

sum? si, quod omnino faciendum est, ad Sardanapali interitum recurras, qualis erit verborum, interrupta per insolentem interpositionem serie, connexio? Quare nihil hic ambingendum arbitror. De ipso auctore nihil admodum constat. Plinio laudatur Manlius aut Manilius *Sura*, sed hic *Aemilium* retinere, codicum consensus iubet; v. G. I. Vossii III de Lat. Histor., part. post. Boecler. Multis disputavit hoc de loco Vossius pater, libro de Historicis latinis, contenditque ab ipso Velleio hic loci insertum esse id fragmentum *Aemilii Surae*, ac alios laudat complures, qui in eadem sint sententia. At vero cum Velleius noster ab imperio Nini ad M. Viuicii consulatum annos statuat 1740, Sura autem ad sua tempora ab eodem imperio annos 1995; facile apparet Velleio hunc scriptorem esse multo recentiorem. Heins. Salmasius ad Tertull. Pall. pag. 160, hic scholium ab antiquario aliquo ad marginem libri adscriptum, postea in contextum temere a librariis receptum esse, putat (Si Velleii essent, scripsisset 1800). Burm.

Inter hoc tempus) Quae haec verba praecesserant alia pauscula, consulto consilio e contextu removi, quae Velleii non esse, non clarissimi Delbenii tantum auctoritas, sed mea quoque mihi opinio, qui ea nihil huc facere, et nexum Velleianae orationis interrumpere viderem, persuasit. Audaciae, quamquam ea hac in re nulla est, si quis tamen accusare me parabit, veniam deprecor: simul inde sublata, si in editione nostra desiderabit, hic extra ordinem et numerum legitimae historiae repono: *Aemilius Sura de annis populi Romani: Assyrii principes omnium gentium, rerum potiti sunt, deinde Medi, postea Persae, deinde Macedones; exinde duobus regibus Philippo et Antiocho, qui a Macedonibus oriundi erant, haud multo post Carthaginem subactam devictis, summa imperii ad populum Roman. pervenit.* Acidal. Caute lege. Quod hoc tempus? An Velleianum, uti solet numerare? Minime; sed hoc, quo summa rerum, victis Macedonibus et Antiocho, pervenit ad Romanos. Ab eo, inquam, tempore sursum computando ad Ninum, tot sunt anni. Nisi observas; numeri nimis falsi. Lips. Ita quidem *Rhenani* editio, quam pleriqoe sequuntur, haec verba Velleianis accensuit, cum priora, *Aemilii Surae*, inclusisset uncis. Sed neque haec Velleii esse, quin potius laciniam glossae prioris,

recte Lipsius notavit. Id quod ex sequentibus clare apparet. Ad rem ipsam quod attinet, satis notum est Graecorum Chronica Historicos Assyriis et Nino principem locum semper tribuere, licet non primus, sed tertius Assyriorum rex fuerit. Vide not. Bongars. ad Iustin. I, 1, 4, d. et Franc. Fabric. ad Oros. I, 4. Boecler.

Nini) Editio Rhenani *Nisi*, sed in margine erat *cl. Nini.*

Princeps) Caesar, *quae pars civitatis Helvetiae insignem pop. R. cladem intulerat, ea princeps poenas persolvit.* De hac voce in principio auctor de origine urbis ab elegantissimo Schotto editus. Schegk.

Huius temporis aequalis) Cuius item temporis? Non iam dicti, sed retrorsum flecte oculos ad Caranum. Quum ille ad regnum venit, hic ad Musarum fontes. Illa ipsa coniunctio temporum suggerit, totum illud Aemilianum insititium esse, et ab alio quam Velleio adtextum. Lips. Hic demum, post infulta aliena verba, Velleianum textum, et novum caput, redauspicari oportebat: nam ad Carani tempus Hesiodi refert Noster. Atque *ista ipsa coniunctio temporum suggerit* (inquit Lipsius) *totum illud Aemilianum insitum esse, et ab alio quam Velleio adtextum.* Boecler.

Circa CXX *annos*) Cicero de Senectute, Homerum multis saeculis fuisse ante Hesiodum significat. Dio tamen Chrysostomus in secunda oratione de Regno aequales facit. Gellius neutrum affirmat, sed potius in dubium vocat, lib. III, cap. 11; et lib. XVII, cap. 21. *De Homero*, inquit, *et Hesiodo, inter omnes fere scriptores constitit, aetatem eos egisse vel iisdem fere temporibus, vel Homerum aliquanto antiquiorem.* Plutarch. in Παραμυθ, perspicue posteriorem Homero Hesiodum facit. Ὁ δὲ, inquit, de Homero iam locutus, μετὰ τοῦτον καὶ τῇ δόξῃ καὶ τῷ χρόνῳ Ἡσίοδος. Vide et Tzetzen in Lycophronis Cassandram. Manut. Scio quid iam olim, quid hodie, super hac re scriptum: tamen venia mihi unius liberioris iudicii esto. Arbitror et imbibi Hesiodum vetustiorem Homero esse. Quin alter ab altero versus et hemistichia pluscula sumpserit, negari non potest; sed meis auribus atque animo maior simplicitas, et, ut sic dicam, rudior antiquitas in Hesiodo comparet; atque ille praeiverit magnus vates maximo vatum. Lips. Posteriorem Homero Hesiodum faciunt plerique, et cum Nostro consentit Eusebius, qui n. 1210 Carani temporibus

coaevum tradidit. Isacius Tzetzes in proleg. ad Lycophron. quum de Homero tragico praemisisset, subiungit: ἔστι γὰρ καὶ ἕτερος Ὅμηρος, οὗπερ ἐγὼ τὸν Ησίοδον νομίζω ἰσόχρονον, κἄνπερ τὰ τοῦ παλαιοῦ Ὁμήρου μετατρέχωσιν εἰς αὐτον. Disputat de hac quaestione etiam Gellius III, II et XVII, 21; concludit quasi in hanc sententiam: *de Homero et Hesiodo inter omnes fere scriptores constitit, netutem eos egisse vel iisdem fere temporibus, vel Homerum aliquanto antiquiorem*, etc. Lipsius (cum Scaligero I, poët. 5) iis accedit, qui Hesiodum antiquiorem Homero statuunt, *eo quod maior simplicitas, et quasi rudior antiquitas in Hesiodo appareat.* Quae ratio occasionem suppeditat criticis, eruditae inter utriusque stilum comparationis instituendae. Seneca epist. 88, videtur hanc et similes quaestiones pro inutilibus spernere, quod in eo genere disputationis (scilicet ubi fructus verae philosophiae in vita quaeritur) sane fatendum est. Alias non parum iuvant partim vestigationem temporum, partim memoriam, excellentium virorum συγχρονισμοί, qui in studio chronologico, ut gemmae quaedam, eminent. BOECLERUS.

Mollissima dulcedine) *Suavitatem* capio *stili et lenitatem.* Ita Dionysius: Ησίοδος μὲν γὰρ ἐφρόντισεν ἡδονῆς, καὶ ὀνομάτων λειότητος, καὶ συνθέσεως ἐμμελοῦς, quem secutus Fabius X institut. orat. I, *lenitatem verborum*, *et compositionis probabilis* in hoc poëta laudat, *darique ei palmam* testatur *in illo medio genere dicendi.* BOECLERUS.

Qui vitavit, ne in id, quod Homerus incideret) Legendum potius videtur: *qui, ne in id, quod Homerus, incideret.* Nam τὸ *vitavit* omnino abundat, quum sequatur *testatus est.* Voss. *Vitato*, non *vitavit*, rescribi debere censeo: quum alii id verbum expungant. Est enim hic loquendi modus cum historicis aliis, tum Tacito familiaris; et Iustino, quorum hic libro XXXVIII, cap. 1; ut quidem scripti potiores, *Mithridates intellecto quantum bellum sustineret*, non *intelligens.* Idem lib. XXVII, 3: *Cognito*, *quod sibi insidiae pararentur.* Et, *quaesito an incolumis effugisset.* Curtius VI, 5: *Desperato regionem posse retineri.* Adi sis Gronovium ad Liv. I, cap. 41. HEINS. Imo si *vitato* legas, quid facias particulae *que*, post *patriam?* Quae expungenda certe erit; sed in vulgata nihil mihi occurrit, quod offendat, si modo *incideret*, cum Erasmo et

aliis, non *inciderat*, ut est in Rhenaui editione, legas: forte aliquis etiam mallet legere, *vitavit*, *ne in id*, *in quod Homerus*, *incideret*, sed non novum, praepositiones, quae geminandae videbantur, semel tantum ponere. Quinctilian. VIII, 3: *Quo ex iudicio, velut incendio effugit. Ex incendio* debuisset dicere. Sed magis apposite Nepos Cimon. III: *Incidit in eandem invidiam*, *quam pater suus*. Et ita Noster lib. II, 115: *Et ob ea*, *quae*, *si propriis gessisset auspiciis*, *triumphare debuisset*, ubi nil opus reponere, *ob ea*, *ob quae*, ingrata geminatione praepositionis. Sic et Graeci Lucas Act. XIII, 3, ἀφορίσατε δὴ μοὶ τόν τε Βαρνάβαν καὶ τὸν Σαῦλον εἰς τὸ ἔργον, ὃ προσκέκλημαι αὐτούς pro εἰς ὅ, ut quidam contendunt legendum esse. Burm. V. Misc. Obs. V, VIII, p. 23.

Ne in id, *quod Homerus*, *incideret*) Quam ob causam Homerus de patria et genere suo nihil prodiderit, his verbis exsequitur Heliodorus libro et loco iam dictis: Αὐτὸς μὲν, inquit, οὐδὲ πόλιν, ἢ γένος ὀνομάζων· τί δὲ σκοπῶν, ὦ πάτερ, ἐσιώπα τὴν ἐνεγκοῦσαν; ἤτοι, τὸ φυγὰς εἶναι καταιδούμενος· ἐδιώχθη γὰρ ὑπὸ τοῦ πατρὸς, ὅτε ἐξ ἐφήβων εἰς τοὺς ἱερωμένους ἐνεκρίνετο, ἀπὸ τοῦ κηλῖδα φέρειν ἐπὶ τοῦ σώματος νόθος εἶναι γνωρισθεὶς· ἢ καὶ τοῦτο σοφίᾳ κατεργαζόμενος κἀκ τοῦ τὴν οὖσαν ἀποκρύπτειν πᾶσαν ἑαυτῷ πόλιν πατρίδα μνώμενος: id est, *ipse autem*, *nempe Homerus neque patriam neque genus nominavit. Quorsum autem spectans*, *pater*, *tacebat patriam? Aut quod pudebat illum exsilii; erat enim pulsus a patre*, *quando ex ephebis inter consecratos recensebatur*, *ex eo quod notam ferret in corpore spurius cognitus; vel hoc etiam sapienti consilio fecit*, *ac dum verum celaret*, *omnem urbem patriam sibi vindicabat.* Boxh. Sc. ut patria eius ignoraretur. Notus est Ciceronis locus Orat. pro Archia cap. 8 *Homerum Colophonii civem esse dicunt suum*, *Chii suum vindicant*, *Salaminii repetunt*, *Smyrnaei vero suum esse confirmant; itaque etiam delubrum eius in oppido dedicaverunt. Permulti alii praeterea pugnant inter se*, *atque contendunt.* Porro, *cur Homerus patriam genusque ad posteros non prodiderit*, vide apud Heliodor. Aethiop. lib. III, cap. 8 f. Boecler.

Patriamque et parentes) Exstant hodieque ii versus male amici in natale solum: in ἔργ. 637.

Νάσσατο δ' ἄγχ' Ἑλικῶνος ὀϊζυρῇ ενὶ κώμῃ,
Ἄσκρῃ, χεῖμα κακῇ, θέρει ἀργαλέῃ, οὐδέποτ' ἐσθλῇ.

Lipsius. Adde Suid. voc. Ἡσίοδ. Gyrald. Hist. poët. dial. 1. Boecler.

Contumeliosissime) Iure sugillat poëtam Velleius: ea enim patriae auctoritas in cives, ut nolli non impingere possit Terentianum illud: *Nam si ego digna hac contumelia sum maxime, at tu indignus, qui faceres.* In quam rem abunde multa collegimus ad Livii lib. XXVII, cap. 36, ubi est, *ut parentum saevitiam, sic patriae patiendo ac ferendo leniendam esse.* Gruter.

Maximique erroris) *Maximeque* Editio Rhenani, qui in margine notavit alias *maximique.*

A Tuscis Capuam, Nolamque) De Capua condita variae sententiae, et alibi promptae: nec libet exsequi. De Nola, ab *Iapygibus conditam* eam Iustinus ait: at Solinus cap. VIII a *Tyriis.* Quod Solinianum iure miratus sum; nam quae alia oppida, in Italiae eo tractu, Tyrii condiderunt? Nos non legimus, et fidenter rescribimus *a Tyrrhenis*, ut consentiat cum Velleiana traditione, aut si forte, *Thuriis.* Sane et Polybius, *Tyrrhenos habitasse*, ait, *Phlegraeos campos, qui circa Capuam, et Nolam sunt.* Lips.

Capuam) Unde *oscella* dicta. *Capua* (inquit Florus lib. I, cap. 16) *et ipsa caput urbium, quondam inter tres maximas, Romam, Carthaginemque numerata.* Nominis ratio ambigua scriptoribus. Livius lib. IV: *Vulturnum Hetruscorum urbem, quae nunc Capua est, ab Samnitibus captam, Capuamque ab duce eorum Capy; vel, quod propius vero est, a campestri agro* (idem Plinio visum lib. III, cap. 4) *appellatam.* Suetonius Caesare, Dionysius, Strabo, a Capy; quorum opinio magis ex argumento agit: Silius lib. II:

Tum Capys ut primus dederit sua nomina muris. Schegk.

DCCCXXX) Videndus Scaliger ad Euseb. num. 1580. Boecl.

Anni sunt fere quingenti) *Sint*; sic iubent superiora. Heins.

Pace diligentiae Catonis dixerim) Nihil huc pertinet, quod afferam: sed locus hic ipse in alterius me Gelliani memoriam inducit, quem vitiosum etiam, magno emendatorum probro, non tempero mihi, quin alieniore loco, et quamvis praeter rem, non praeter rationem tamen, hic corrigendum suscipiam, lib. XV,

cap. 3 legitur: *Praeterea vix acerrimae in studio literarum licentiae M. Tullius non sola esse haec duo verba dixisset, si reperiri posset ullum tertium.* Quae sanitatem quidem specie mentiuntur, penitus introspecta non consistunt; et falsa libri quoque variantes arguunt. Ego in voce, *licentiae*, capitalem arbitror syllabam fugisse, qua reprehensa scripserim, *diligentiae*. Nam c quoque in *g* abiisse non mirum; nisi si literarum quis non videt adfinitatem. *Vir* autem pro *vix* libri vetustiores omnes habent; cui haerere nequaquam potest vox *licentiae*, idque cum animadversum ab aliis, in alterum istud conversum. Omnino ad rem, qua de agitur, aptius dixerit Gellius, *virum* fuisse M. Tullium *acerrimae diligentiae*, quam *vix acerrimae licentiae*. Nam quid tandem ita acriter, etsi non acerrime, licere sibi in studiis Cicero voluit, aut putavit? Quaeve licentia, negare id esse, quod reperiri non possit, aut id, quod non sit, affirmare? Hocne licentiae potius nomine, quam quovis alio criminabimur? Sed vix est, ut ego non sim dignus crimine, qui in re clara diutius tricor. *Vir acerrimae diligentiae*, Tullius; quod latere eum nequaquam potuerit, si aliter sit in re, non maximi quidem illa momenti, atque ab ipso pronunciatum. Ergo sic tandem rescribe: *Praeterea vir acerrimae in studio literarum diligentiae, M. Tull. non sola esse haec duo verba dixisset, si reperiri posset ullum tertium.* Ciceronis autem locus est, quo respicitur, in Oratione ad Brutum: *Quod si etiam abfugit, turpe visum est: et abfer noluerunt, aufer maluerunt? Quae praepositio praeter haec duo verba, nullo alio in verbo reperitur.* ACIDALIVS. *Diligentiae* codex Rhenani. Noli itaque audire editiones, quae exhibent *diligentis*. VOSSIVS.

Tam mature tantam urbem) Nec caret haec eius incredulitas ratione sua, ut ostendi ad Taciti locum lib. XIV, 27. *Laodicea tremore terrae prolapsa nullo a nobis remedio, propriis opibus revaluit.* GRVTERVS. Habet hoc argumentum vere πραγματικὴν ἐπίστασιν. Solent enim urbes tardo profectu ad magnitudinem quandam eniti: atque licet ἀκμὴ saepe brevis sit, παρακμὴ plerumque celerrimo relapsu ad exitum contendat, magnum tamen momentum temporis in *resurgendo* statui debet; difficulter resurgunt deiecta, dum velut de integro arduam crescendi viam auspicantur, quae ad philosophiam huius loci pertinent, infra tradentur ad II, XI, 3. BOECL.

Et ad excitandam) *Exercitandam* malui, quam, quod aliis arrisit, *excitandam*. Praeter ceteras rationes, ita infra cap. XIII, *semper aut corpus periculis, aut animum disciplinis exercuit*. ACIDAL. Aldus: *Et ad exercitandam corporis animique virtutem efficacissimum O. i. h. auctore Iphito Elio*. De Olympiorum ludorum, et mercatus (exemplo quorum Imperatores postea agonem Capitolinum instituerunt) origine, restauratione, auctore, qui varius narratur, solemnibus, accurate Eliacorum priorum Pausanias, et Bened. Pererius Societatis Iesu in principiis naturalibus. SCHEGK. *Excitandam*. Primae editionis et optimae haec erat lectio: ex qua *Aldus*, nescio quo *κρίσεως* instinctu, *exercitandam* fecit: quod postea placuit Acidalio comparatione loci alterius (e 1, 13, 3) commendare. BOECLER. Ego praetuli *excitandam*, quia rectius virtus ita dicitur, quam *exerceri*: et ludi hi per certamina ludicra excitabant adolescentes, ut virtutem deinde bellis exhiberent. BURM.

Corporis animique virtutem) Idque requiri in omni certamine legitimo, diffuse probavimus ad illa Livii lib. I, cap. 9: *Ludos parat Neptuno equestri solemnes. Consualia vocat*. GRVTER.

Olympiorum) Hoc est illa celebris *periodus Iphiti Olympica*, qua agonem a Pelope institutum, ab Atreo et Hercule repetitum, deinde rursum posteriorum negligentia omissum, Iphitus Praxonidae filius post annos 400 (ut rotunde loquamur) restauravit. Ut ad hunc temporum characterem, et per eam ad tempus Romae conditae Noster liquida designatione perveniret, pleraque huic notitiae inservientia hactenus vestigavit. Hoc initium est verioris, certe distinctioris, apud scriptores historiae: *ὅτι οὐδὲν Ἑλλησι πρὸ τῶν ὀλυμπιάδων ἀκριβὲς ἱστόρηται*, teste Iustino Martyre Paraen. ad gent. cui consonat, quod apud Euseb. Chron. II, n. 1240 legitur: *Ab hoc tempore graeca de temporibus historia vera creditur. Nam ante haec, ut cuique visum est, diversas sententias protulerunt*. Ad quem locum vide quae Ioseph. Scaliger notavit. Item lib. I de Emend. temp. de periodo Olympica, et lib. V de initio Olympiadum. Iuvabit etiam inspexisse, quae parens Iosephi, Iulius, disserit, Poëtic. I, 24 et Calvis. Isag. Chronol. 39. Pontan. Philocal. X, 23. Camers ad Solin. I Nicol. Epiphill. IV, 21. Coel. Rhodigin. VII. Antiq. lect. 38, praesertim ex antiquis, praeter Solinum, Strabo lib. VIII Phlegon Trallianus in fragm. de Olympiis, Pausan. Eliac. I. BOECLER.

Initium habuit, auctore Iphito Elio) Manutianum hoc, quod expressi. Editio recentissima secuta vetustiores, *habuit auctorem Iphitum Elium.* Inde verum elicui, sicque totum locum censeo emendandum: *Clarissimum deinde omnium ludicrum certamen, et ad exercitandam corporis animique virtutem efficacissimum, Olympicum*, (sive, ut infra eamdem vocem alii legere praeoptant graeca forma, *Olympiadum*) *initium habuit, et auctorem Iphitum Elium.* Acidal. Varia super originem nobilium ludorum dicta scriptaque sunt: sed nemo tamen initium ad Iphitum hunc retulit, dumtaxat instaurationem. Atque adeo a primo initio ad huius tempus sunt anni circiter 430. Non ergo putamus Velleium παραλόγως ita sensisse sive scripsisse. In primogenita editione est: *auctorem Iphitum Elium.* Hinc lego: *Certamen Olympiorum initum habuit auctorem Iphitum Elium.* Tunc noviter, inquit, initum, longo scilicet post institutionem intervallo. Ipse certe statim adiungit, et fatetur ab Atreo eos primitus institutos. Lips. Ante omnia huius scripturae ratio est reddenda: quaque de causa in textum a nobis recepta sit. Quum enim prima editio expresse praeferret: *habuit auctorem Iphitum Elium* (ex qua Aldus fecerat: *initium habuit auctore Iphito Elio*) dubitandum non erat, quin Lipsiana lectio, quam expressimus, retinens casum primogenii codicis, neque quidquam admodum mutans aut interponens, tum ceteris melior esset, tum Acidalii coniectura: *Initium habuit et auctorem Iphit. El.* Non negaverim tamen, hanc posteriorem lectionem plerisque expeditiorem videri posse. Boeclerus. *Iphitum Elium.* Ita omnes auctores, quos hodie habemus. Olim tamen voluisse alios Limum Olympiadum auctorem esse, docemur bis Theophili verbis e libro III ad Autolycum: παρὰ δὲ Ρωμαίοις Σατοῦρνος ὀνομάζεται, οὐδὲ γὰρ αὐτοὶ γινώσκουσιν τίς ἐστιν αὐτῶν πρότερον, ὁ Κρόνος, ἢ ὁ Βήλ. Οσπ μὲν οὖν ἀρχὴ τῶν Ολυμπιάδων ἀπὸ Εἰφίτου, φασὶν, ἔσχηκε, τὴν θρησκείαν, κατὰ δὲ τινας ἀπὸ Λίμου, ὃς καὶ Ιλιος ἐπεκλήθη. Interpres Conradus Clauserus haec ita vertit: *A Romanis Saturnus appellatur, qui nec ipsi satis novere, Saturnusne, quem colunt, sit Cronus, an sit Belus. Si quis respiciat Olympiadum initium, facile assequitur, Cronum ab Iphito primitus coeptum coli. Sunt qui perhibent, a Limo introductum esse cultum, qui defertur Crono, qui et cognomen Ilii nactus est.* Quam inepta, et insulsa haec sint,

nemo sanus non videt. Nos pro his verbis, ὁ Βῆλ. Ὅσῃ μὲν οὖν, etc., nulla quasi mutatione legimus, ὁ Βῆλος. Ἡ μὲν οὖν, etc. Iam enim ante dixerat Theophilus, Belum, ac Saturnum coaevos fuisse, ac ex Thallo docuerat, eos annis vixisse ante bellum Troianum 322. Quod ex Theophili hoc loco ostendit etiam Lactantius lib. I, cap. ultimo. Ita igitur hunc Theophili locum vertes: *A Romanis Saturnus appellatur. Neque enim ipsi norunt, uter eorum prius exstiterit, Saturnus, an Belus. Initium igitur Olympiadum ab Iphito, ut aiunt, habuit observationem: iuxta alios vero a Limo, qui Ilius cognominatus est.* Redit enim hic Theophilus ad Olympiadum institutionem, quo priora omnia confirmet. VOSSIUS. De his Pindari Scholiasten consule; qui ad Odam Olympiam primam mentem auctoris explicans, inter alia sic scribit: ὥσπερ τὸ μὲν ὕδωρ τῶν ἄλλων στοιχείων χρησιμώτερον· ὁ δὲ χρυσὸς τῆς λοιπῆς ὕλης προτιμώτερος, οὕτω καὶ ὁ Ὀλυμπιακὸς ἀγὼν προτιμώτερος τῶν ἄλλων. Sententia est, *quemadmodum aqua caeteris elementis utilior est, et aurum caeterae supellectili praestat, ita etiam Olympiorum certamen caetera quam longissimo intervallo post se relinquit.* BOXHORN.

Mercatumque) Mercatus Olympici meminit etiam Iustinus lib. XIII. *Quae* (epistolae) *recitatae in mercatu Olympico magnos motus fecerunt.* Ubi MSS. auctoritate malo, *mercato.* Etiam apud Livium lib. I, cap. 30, *mercato frequenti*, ex MSS. reponi debet. Talia enim multa apud antiquos duplicis erant inflexionis. *Mercatus* autem est, quem Strabo (ut recte notavit Lipsius) lib. VIII πανήγυριν vocavit. Hinc Philoxenus in glossis *Nundinarum*, ἑορτῶν, πανηγύρεων. Quo spectat, quod nundinae et festa olim fere inciderint in idem tempus. De quo vide disserentem Macrobium lib. I, Saturn. cap. 16. Voss.

Instituit) An potius *restituit?* Tamen fero etiam *instituit*, nempe perpetuos istos et certa quadam lege. Potest et institutio ad mercatum referri, quasi non is antea. Sic autem appellat, quod Graeci πανήγυριν. Strabo de templo Olympiae, lib. VIII: Τὴν αὔξησιν ἔλαβε διά τε τὴν πανήγυριν, καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν Ὀλυμπιακόν. LIPS. Iphitus Elaeus non instituit ludos Olympicos; sed intermissos restituit et restauravit, ut testatur Pausanias, et Solinus cap. II: *Quippe certamen Olympicum, quod Hercules in honorem atavi*

materni Pelopis ediderat, intermissum Iphitus Elaeus instaurat post excidium Troianum anno quadringentesimo octavo. Popma.

DCCCIV) 823 vulgati. Manut. 904 etiam non recte. Rescribe 804. Vinicius enim consul anno V. C. 782, et R. C. Olympiade VI. Exinde res gestas veritatis fidem mereri Varro apud Censorinum cap. 21, docet his verbis: *Varro tria discrimina temporum esse tradit: primum ab hominum principio ad Cataclysmum priorem; quod propter ignorantiam vocatur Adelon. Secundum a Cataclysmo priore ad Olympiadem primam; quod, quia in eo multa fabulosa referuntur, Mythicon nominatur. Tertium a prima Olympiade ad nos, quod dicitur Historicon: quia res in eo gestae veris historiis continentur.* Scheg. Atqui prima Olympias Iphitaea praecedit dumtaxat natalem urbis (ex Velleii mox sententia) annis 22. Sunt autem ab illo ad consulatum Vinicii anni 782. Itaque clarum est, scribi debere 804, detracta centenaria nota. Lips. Notam centenariam inducendam esse, approbante Scaligero in canonibus Isagogicis, monuit Iustus Lipsius. Voss.

Abhinc annos ferme) Ergo aliter paullo, et laxius quam alii, Velleius putat. Nam Clemens Alexandrinus a ludis primis ad Iphitaeos spatium facit 427 annorum: Eusebius, Beda, alii, 430. Atqui ex hac Velleiana summa necessum est fuisse 446. Malim certe hic scribere, ∞ 240, ut minus paullo exorbitet. Lips.

Atreus cum Pelopi patri) Rara aut nova haec sententia, ut multa nobis in Velleio. Nam plerique alii, non ad Atreum, sed ad Herculem, gloriam hanc referunt: quia, ut ille inquit, *quidquid ubique magnificum est, in claritatem eius referre consensimus.* Atqui Velleius vult Herculem dumtaxat hic certasse, nec ἀγωνοθέτην fuisse, sed ἀγωνιστήν. Illud etiam alibi reperio, ludos hos factos in honorem Pelopis defuncti, et fuisse funebres. Clemens ad Gentes: *Pisa autem vobis, o Graeci, est sepulchrum aurigae Phrygis, et Pelopis inferiae.* Ipse Apollodorus, qui Herculem auctorem facit, tamen Pelopis aram extructam hic agnoscit, grande argumentum pro sententia Velleiana. A quo enim iustius tales ludi aut honos, quam a filio? Verba Apollodori: ἔθηκε δὲ καὶ τὸν Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα, Πέλοπός τε βωμὸν ἱδρύσατο. *Instituit et Olympicum certamen, et Pelopi aram posuit.* Opinio autem, quae

Herculem auctorem fecit, originem habuit ab Homero: qui de quatuor equis certatoribus et victoribus meminit, interceptis ab Augea Eliensium rege. Vide, si voles, locum ipsum Iliados λ. (vers. 6, 7). Itaque passim grammatici, et historici transeunt in hanc partem: imo et Pindarus disertis verbis Olymp. Eid. β. Ολυμπιάδα δ' ἔστασεν Ηρακλέης ἀκρόθινα πολέμου. Non dissentit tamen solum, sed refutat Strabo lib. VIII, et docet homericis versibus non hanc esse mentem. Lips. Res ita habet: agon ille a Pelope institutus, ab Hercule, et Atreo instauratus, ab Iphito in tetraëteridas inductus est. Itaque trina Olympia, a Pelope, Atreo, et Hercule celebrata praecesserunt Iphiti Olympia, a quibus Graeci putant tempora sua, propterea quod victores studio scribi ἐν κύρβεσι καὶ στήλαις coeperunt. Porro intervallum Olympiorum Pelopis, et Atrei sunt quinque enneadecaëterides. Inter Atrei autem, et Herculis ludicrum, est tantum intervallum unius cycli. Notandum autem, iam ab aliquot annis Olympiades tetraëtericas ante Iphitum institutas fuisse, tetraëtericas autem non fuisse a Pelope ad Troica, et infra Troica tempora. Cur autem ab Iphitaea periodo sua putarint tempora Graeci, paullo ante dictum est. Operae pretium videbatur haec ex Scalig. animad. Euseb. huc congerere: quo non alius, quidquid ambitio struat, diligentius hanc viam instituit. Boecler.

Quo quidem in ludicro) Significat ludicrum gymnicum non Atrei, sed ipsius Herculis, quod itidem fecit Pelopi. Hyginus fabula 283. *Octavo loco fecit Hercules Olympiae gymnicos Pelopi Tantali filio.* Statius lib. VI, Thebaid.:

> —— *Primus Pisaea per arva*
> *Hunc pius Alcides Pelopi certavit honorem,*
> *Pulvereumque fera crinem detersit oliva.*

Vbi *fera oliva* pro oleastro, ut Sisenna *fera vite*. Popma.

Omnis generis certaminum) Videtur dicere Herculem victorem fuisse in omni genere certaminum. At damnat, reiicitque valde Pausanias: qui abunde et accurate de his talibus libro V. Ille igitur tradit, primis ludis *Iolaum curru*, *Iasium equo singulari*, *Castorem cursu*, *Pollucem cestibus vicisse*: *ipsum Herculem*, *fama ferri*, *lucta et pancratio*. Itaque malim verba haec sic distingui et

accipi, ut sit: quo in ludicro Hercules victor fuit, ludicro, inquam, omnis generis certaminum. LIPSIVS. Omnino dicit Herculem ibi victorem fuisse in omni genere certaminum; et inepte aliter aut distingnas aut interpretere. Quid enim novi adstruas Herculi, si uno forte alteroque genere superior? Et ut dissentiat Pausanias, quid tum? An ab eo nusquam abiit Auctor noster, quam isto loco? GRVTER. Imo, *omnisque*, fide editionis principis, legendum. Plane ait Velleius, Herculem omnis etiam generis certaminum victorem fuisse. Quamquam aliter de eo Pausanias, cuius auctoritate Lipsius aliter haec verba distinguere conabatur. Sed me, imo et propinquo meo, cl. Iano Grutero, τῷ μακαρίτῃ, invito. Voss. *Omnisque* codex vetustus, qui unicus Velleium conservavit: nec temere damnarim; hoc est *omnis etiam generis*. Infra cap. 26, libri II: *multa fortiterque molitus*, *hodieque* passim apud Nostrum et Livium, denuo hoc libro cap. 17: *similitudinis congregantisque se et in par studium et in emolumentum*, ut recte membrana. Tacitus Ann. VI, cap. 19: *Ac ne dubium haberetur, magnitudinem pecuniae malo vertisse, aurariasque eius Tiberius sibimet seposuit*. Qui locus a Mureto et Faërno, viris praeclaris, haudquaquam fuit tentandus. Vt nec ille Flori lib. III, cap. 2, a Salmasio: *Varusque victoriae testis, Isaraque et Vindelicus amnis*. Idem lib. IV, cap. 2: *Iuba superque mensas et pocula interficiendum se ei praebuit*. Ita enim similiter in scriptis: et hinc corrigendus alter Flori locus sub finem eiusdem capitis: *Ibi in curuli sedentem eum senatus invasit, tribusque et viginti vulneribus ad terram datum. Datus est*, vulgo nunc circumfertur. HEINS. Non video recte procedere sensum, si illud *que* admittatur, et an *victor certaminum* eleganter dicatur, dubito. *Victorem belli*, dixit quidem lib. II, cap. 55, et ita Cicero ipse et alii. (Tacit. II Hist. 28. Iustin. XLI, 1. Prosp. Aq. Epig. 23 ex MS. V. ad Ovid. XVI ep. 76); sed eius diversam locutionis rationem esse puto. Nam *vincere bella et proelia* dici ostendit Bart. Adv. VI, 2, et ad Claud. IV Bell. Getic. 570; qui tamen ipse inferiorum temporum esse phrasin arbitrari videtur: quare Lipsii distinctio et interpretatio prae aliis arridet, nisi mallemus, *quo quidem in ludicro, omnis generis certamine victor*, ut Iust. VII, 21 *ut etiam Olympio certamine vario ludicrorum genere contenderit*; et Ovid. epist. XXI, 359;

Pene puer vario iuvenes certamine vici.

Si cui tamen vulgata placet, ei non repugnabo, sed subintelligam certaminum *ludicro* (Act. Lips. 1721, pag. 116, legunt *omnique genere*). Burm.

Tum Athenis) Quando? et quo refers hoc *Tum?* an ad Olympiadem primam? Videtur ex serie sermonis. Tamen ratio aut certe auctoritas dissuadet: aliique volunt, Archontes istos desiisse demum Olympiadis septimae anno primo. Ita clare Eusebius, et Dionysius Halicarnassaeus, lib. I Antiquit., ubi de conditu urbis Romae. Aut benigne igitur laxeque interpretare, *Tum*, id est, annis aliquot post: aut potius mecum cense hiatum defectumque hic esse, et periisse, quae interseruit a prima Olympiade ad sextam. Lipsius. Lipsius de particula *Tum* dubitat, quo referenda sit, quum primae Olympiadi satis non congruat. Satis constat autem, istam signandorum temporum consuetudinem, collatis, quae alibi evenerunt, rebus, non in puncto, sed *rotunde, et circiter ac praeterpropter*, tum ab aliis, tum a Nostro, usurpari. Quare formulas istas, *tum*, *circa haec tempora*, *per idem tempus*, *sub idem tempus*, etc. rarius ἀποτόμως, saepius παχυλῶς interpretari oportet. Ceterum congrueret haec Velleiana designatio magis *sequenti*, quam *praecedenti* tempori; nam in annos Olympiadis sextae tertium et quartum, id est, in tempus conditae Romae, incidit Alcmaeonis principatus. Boecler.

Alcmaeon) Adi Meurs. Archont. Athen. lib. I, cap. 3 et seqq.; mox *Eryx*, truncato ex *Eryxias* vocabulo, legitur. Id. cap. 8. Boeclerus.

In denos annos) Quod Pausanias, interprete Romulo, Messenica ita edisserit: *Altero vero nonae Olympiadis anno, quo Messenius Xenodochus de stadio victor renunciatur, quum Athenis nondum sorte annui magistratus ducerentur, quod scilicet civitas ea Melanthi posteros, qui sunt Medontidae adpellati, primum quidem in ordinem redactos aequo iure et legibus magistratum gerere iussit: deinde cavit, ut ultro annos decem imperium continuarent.* Schegk.

In annos LXX *mansit*) Hoc est, per LXX annos duravit, ut ita promiscue poëtae dicunt, *manere in*, et *per secula*. Quod si cogitassent viri docti, non sollicitassent locum sanum Iustini lib. XII, 4: *quae consuetudo in successores quoque Alexandri mansit.*

Bongarsius *in successoribus* edidit, Faber putat Iustinum scripsisse *in successores usque Alexandri mansit.* Omnia frustra, et contra codices, nec insolentius aut durius dictum. Ovid. III Art. am. 127:

Sed quia cultus adest, nec nostros mansit in annos
Rusticitas.

Non tamen ideo, ut saepe Critici faciunt, putem, hinc alios locos esse corrumpendos: ut apud eumdem Iust. XV, 4: *Originis eius argumentum etiam in posteris mansit;* ubi non corrigam *in posteros*, aut ex MS. delerem τὸ *in*; nam ita et Suet. Ner. I: *quod insigne et in posteris eius mansit.* Hoc enim recte, pro restitit, conspicuum fuit in eorum corporibus, quae alia res est. BVRM.

Vltimus Erix) In Eusebio est *Erixias*. LIPS. Omnino legendum est *Erixias*. Ita enim omnes alii scriptores hunc appellant. Quod virum maximum, Ioannem Meursium, perutili de Archontibus opere, monuisse etiam video. VOSS.

Sexta Olympiade) Omnino, nec aliter potest, ex ratiocinatione quam adiungit. Nam scribit *post viginti duos annos* a prima Romam conditam. Id necessario est, sextae Olympiadis anno tertio, quae ipsa Varronis sententia, Plutarchi, Eutropii, et aliorum est. Dissentiunt alii. Non miror. Hoc valde, virum magnum, ubi argumentum hoc ex professo tractat, scripsisse, Velleium sentire conditam Romam septimae Olympiadis anno secundo. LIPS. Ex hoc loco colligunt, Velleium Palilia Varroniana sequi, quae conditum urbis reiiciunt in VI Olympiadis annum III. Vnde et statim sic edi video: *A quo tempore ad vos consules sunt anni* 782: quum tamen in editione principe fuerit 981. Sed ego hic potius scripserim 781. Nimirum ut, hoc ipso anno currente, Vinicius gesserit consulatum. Nec pigebit praesidia nobis afferre. Libro sequenti scribit Velleius, ab V. C. ad Lentuli, et Marcelli consulatum esse annos 703, idque evenisse ante annos 78. Censent, hic rescribi debere 705, eo impulsi, quod Noster videatur Vinicii consulatum attribuere anno V. C. 773. Sed argumentatio haec non procedit, si numerus ille, ut diximus, fuerit mutandus. Esse autem mutandum, praeter ea, quae attuli, etiam clamat hic locus. Pari tamen audacia postea etiam, ubi dicitur Augustus consulatum iniisse anno V. C. 704; video ab iis corrigi 711, et ita sane scriptum primitus fuisse eo contendunt, quod addatur,

id evenisse annis ante consulatum Vinicii 72. Quam bellum hoc argumentum sit, ipsi viderint. Denique ait etiam Paterculus, Aelio ac Sentio consule, anno V. C. 754 ante annos 27 ab Augusto adoptatum fuisse Tiberium. Nec hic tamen illorum manus effugit locus. Legunt enim 756. Me vero quod attinet, horum omnium congruentia eo perducit, ut heic legendum putem: *Post III et viginti annos, quam prima constituta fuerat.* Qua coniectura admissa, non pugnabit locus, qui paullo ante legitur: *Certamen Olympiorum habuit auctorem Iphitum Elium: ante annos, quam tu, M. Vinici, consulatum inires*, 804. Vbi in vulgatis male c. nota irrepserat, ut antea nobis monitum. Et sane sic sententiam Catonis, cuius diligentiam alibi commendavit Velleius, hic quoque amplexus fuisse videatur. Traditum enim ei, iacta urbis fundamenta anno post Troiam captam 431. Nec dubitem, mox etiam apud Velleium reponere: *id gestum post Troiam captam annis* 432. Aliis tamen longius recedere visum fuit, reponendo 430. Vossivs. Fuerit annus *sextae Olympiodis tertius*, non *septimae secundus*; sicut Scaliger scripsit lib. V *de emend. tempor.*, ubi *de primis urbis Polilibus* agit; quam commentationem omnino vide. Congruit Velleio Eutropius, Orosius II, 4; Sigonius in comment. Fast. accedit Dionysio, qui 7 Olymp. anno primo, post Ilium captum, anno 433 conditam prodidit lib. I et II. Antiq. Ceteras dissensiones Chronologorum (inter quos non facilius unquam quam inter horologia convenit) prolixe habes apud diligentissimum Onuphr. Panvin. comment. in Fast. lib. I. Plerique quum Velleio nostro Varronem sequuntur: cuius ipsius tamen industriam coniecturis, quam certis rationibus, niti existimat Scaliger. Boecler.

Post duos) In editione Rhenani legitur, *post duo, et viginti*, ut veteres hoc casu *duo* pro *duos* extulisse iam centies animadversum est; vide Serv. ad Virg. XI, 285; ibique Pier., et Cerdam. Burm.

Romulus) Dehinc ad res Romanas iam delabitur. Vbi ergo Latini Albanique reges, et omnis illa stirps Aeneae? An credibile est eum initia ipsa rerum Romanarum omisisse, qui tam curiose exsecutus sit externa? Non potest. Et hic quoque aut ante alibi lacuna grandis. Lips.

Romam urbem) XI kal. maii, kalendarium vetus. Quae natalis urbis dicta Cic. II de Divinatione: *Lucius quidem Tarucius Firmanus familiaris noster in primis Chaldaicis rationibus eruditus, urbis etiam nostrae natalem diem repetebat ab iis Parilibus, quibus eam a Romulo conditam accipimus.* Frustra igitur Plutarchus, qui pridie Pariliorum, hoc est XII *kal. maii*, moliri coeptam reliquit. De his observate de antiquitate optime meritus Onuphrius in Fastorum commentariis. SCHEGK.

Parilibus) Propertius IV, eleg. 4.:

> *Vrbi festus erat, dixere Palilia patres,*
> *Hic primus coepit moenibus esse dies.*

In hoc ergo festum *natalis dies urbis* communi hominum devotione referebatur; adeoque XI *kal. maii immortalis ortus dominae gentium civitatis solenni religione celebratur*, ut loquitur Panegyr. Mamert. cap. 1. Sed et Impp. *adiecerunt feriis natalitios dies urbium maximarum Romae atque Constantinopolis* (V. id. mai.) *in quibus deberent iura differri, quia et ab ipsis nata sunt*, leg. 7 C. *de feriis*, ad quam pluscula huc pertinentia notavit Brissonius. Huic primariae religioni affinis est illa *boni ominis observatio*, quam huic diei accommodabant. Ita Pertinax Imp. apud Capitolin. reformandis rebus, *expectat Vrbis natalem, quod eum diem rerum principium volebat esse*, cap. 12. Tertia observatio *artis est, an superstitionis*: cum L. Tarutius Firmanus, Chaldaicis rationibus eruditus, urbis . Parilibus repetens, eamque in iugo quum esset luna natam dicens, *non dubitavit eius fata canere.* Quem errorem (ita enim vocat) serio exagitat Cicero II de Divinat. 47. Adde Pet. Fab. Semestr. I, 9, Marcell. Donat. ad Suet., Tib. 5. BOECLER. *Parilibus*, recte editio Rhenani; vide Heins. ad Ovid. IV Fast. 721.

DCCLXXXII) Rhenanus, 880, 50, insane corrupte, ex quo insecute 785, statim pro 687; malim 482, postulante sententia praecedentium. SCHEGK. Scilicet *pleni*; ita ut 783 sit, qui tum volvebatur, consulatu Vinicii insignis, ut recte Onuphrius explicat; vid. supra ad I, VI, 1. BOECL.

Annis CDXXXVII) Qui largissime computant, efficiunt tantum 432, plerique alii pauciores. Et Hercules a Troia capta ad

primam Olympiadem Africanus annos interponit 408. Tatianus 407, e Latinis plerique et Eusebii Chronicon 406, aut 405. Quibus si addas Velleii istos 22, medios ad natam Romam, non explebis vulgatam summam. Ego igitur recidendam septenariam notam censeam, sive mavis denariam. Vtrovis modo accommodes ad aliquam e sententiis praedictis. Lips. Numerus septenarius abundat. Siquidem a Troia capta ad primam Olympiadem fuerunt anni quadringenti octo, a prima Olympiade ad urbem conditam anni viginti duo, ipso Velleio teste. Solinus numerat annos 533; sed ille refert initium urbis in Olympiadis septimae annum primum, Velleius in Olympiadis sextae annum secundum, Cicero, et Atticus in annum tertium, ut notat Solinus cap. 1, ubi tempus conditae urbis anxie inquirit. Popma. V. Sims. Chron. ad ann. 3251.

Latini avi sui: (*libenter enim iis*, *qui ita* etc.) Sublata parentheseos nota, filum orationis exibit rotundius. Quae causa est, ut interpungere, et continuare omnia sic malim: *Id gessit Romulus*, *adiutus legionibus Latini avi sui. Libenter enim iis*, *qui ita prodiderunt*, *accesserim : quum aliter firmare urbem novam*, *tam vicinis Veientibus*, *aliisque Etruscis*, *ac Sabinis*, *quum imbelli et pastorali manu vix potuerit: quamquam iam asylo facto inter duos lucos*, *auxit*. Quibus in postremis frustra est vir doctissimus, optimeque de hoc nostro meritus, quum vice τοῦ *quamquam*, reponere *quam* nititur. Etenim, *auxit*, quod illi miror imponere potuisse, ut apud alios frequenter, ita hic agendi terminatu, significatum habet patiendi: ac de manu illa pastorali amat intelligi, non de Romulo. In hanc rem exempla si congeram, stultus sim: rectius illud, commodius quidem certe, quam paullo ante, facturus videor, Gellii si quemdam, et eius porro occasione, aliorum locum unum, atque alterum emendem, lib. XVIII, cap. 12: *Id quoque habitum est in oratione facienda elegantiae genus*, *ut pro verbis habentibus patiendi figuram*, *agentia ponerent; ac deinde hac vice inter se mutua verterent. Terent. in comoedia*,

Pallium, *inquit*, face ut splendeat.

Nonne hoc impendio venustius gratiusque est, *quam si diceret*, ne maculetur? Hic primum, fragmenti illius auctorem quem dicat, nescio. Quis enim Terentius iste? an Varro, an noster ille Afer?

aut quis alius horum cognominis? Nusquam reperio, etsi diu diuque vestigatum. Deinde, *splendeat*, verbum relinquo grammaticis disceptandum, agendine significatum habeat. Hic vero dici mihi velim, pro passivo, ut vocant, quomodo sit collocatum. Nam quae haec interpretatio, *splendere* ut sit *non maculari*? Quod hoc exempli genus? Agendi figurae verbum, pro patientis, usurpari Gellius docet: eius rei hoc exemplum: *Pallium face ut splendeat*, hoc est, *ne maculetur*. An non dormivit? quid? an non eum nocturni lemures, infestaeque larvae agitarunt, quum in Noctibus illud suis inscripsit, si inscripsit tamen? Quod mihi nemo, ne ipsa Suada persuaserit: aut Gellium prius Gellium non esse ostendat necesse est. Verum homini suspicioso, heic quidem, mihi quid videatur, cuiusdam librarioli, qui sic exaravit, ut hodie procuditur, quum deberet, ut ego corrigendum censeo:

Pallium face ut ne maculet.

Id ad traditionem auctoris est, ipso praeterea interpretante, *ne maculetur*: agendi figura, patiendi intellectu. Omnino hoc teneo, neque ipse, si reviviscere posset, Gellius, aliam ut scripturam fuisse suam profiteatur, fieri posse iudico. Quam autem ipse in hoc genere loquendi frequens est? *Verbo maculantia*, et sordida, cum alibi saepius, tum lib. XVI, cap. 7. *Res* item *moventes* pro mobilibus, lib. XI, cap. 18. Quin et gerundia illa *minuendi*, et *augendi*, lib. XX, cap. 8, παθητικῶς posita: *Quia solum olerum omnium contra lunae aucta, atque damno vices minuendi, et augendi habet contrarias.* Sed *minuere* sic etiam in Sallustio e vetustis membranis rescribendum, quas mire alioqui bonas, cum Daniele Bucretio meo, iuvene ut liberali omni eruditione ornatissimo, sic fraterno amore mihi coniunctissimo, ad libros vulgatos in Iulia Helmestadii comparavi. Catilin.: *Neque tamen Catilinae furor minuebat: sed in dies plura agitare, arma per Italiam locis opportunis parare, pecuniam sua, aut amicorum fide sumptam mutuam, Faesulas ad Mallium quemdam portare.* Hodie in optimis etiam editionibus, *minuebatur*: non modo, hinc ut apparet, false, sed ferme, et contra Sallustii morem, qui quam hac forma uti capiatur, est nimirum in aperto. Idem verbi timidius ponam, positum sic quoque apud Petronium: *Et harundinem ab hostio rapuit, iterumque nihil respondentem mutavit; ac nisi primo*

ictu harundo quassata verberantis impetum minuisset, *forsitan etiam brachia mea caputque fregisset*. Sed demum si scribatur: *nisi primo ictu*, *harundo quassata*, *verberantis impetu minuisset*, quod de nihilo forte suspicor, bona praesertim et liquida alias quoque sententia. Extra limites evagatus sum longius, quam debebam: sed sumpta semel audacia lubet etiam porro. *Diducere* in Propertio sic quoque olim memini me accipere lib. IV, eleg. 1:

Nunc tua vel mediis puppis luctetur in undis,
Vel licet armatis hostis inermis eas.
Vel tremefacta cavo tellus deducat hiatum:
Octipedis cancri terga sinistra time.

Quod non est, nisi, ut tum volui, mecum etiam nunc legere sustineas,

Vel tremefacta cavo tellus deducat hiatu.

Dubie tamen hoc pariter, atque quod praecessit. E libro correctio rectior et certior haec erit. Florus lib. II, cap. 15: *Quum bellum sederet*, *de belli fine tractatum est.* Editio vetus, et quantum scio Florentina, *sedaret*. Bellum sedat, ut in Virgil. *venti ponunt:* in Livio, *tempestas sedat.* Neque nescio tamen, *sedere* frequenter esse quiescere; et hic quoque posse ferri non nego; alterum nihilo minus ut illi praeferendum affirmem. Iam illud Iustini, *convertere*, cave aliter audias, lib. XXXVI: *Quod ex causa factum*, *paullatim in disciplinam religionemque convertit.* Terentii denique Andria, *mutare*, contra interpretum mentem, nihil certius est, quam ita capiendum, nisi venustatem loci omnem velis tollere, Act. 1, Sc. 1.

Quid Chremes? qui denegaverat, *se commissurum mihi*
gnatam suam uxorem: id mutavit,
Quoniam me immutatum videt.

Ubi monendus mihi simul es, *id* valere, propter id; neque enim aliter sensum, quem volo, erueris. Quia, inquit, me videt immutatum, eam ob causam statim mutatus est et ipse. Quid autem ni, sive obiter, sive ut in Terentio etiam firmem, *id* similiter et Plauti Mostel. interpretandum adiiciam? Scena, *iampridem*.

Numquam ego illi possum gratiam referre, *ut meritu' st de me*,
Scapha, *id tu mihi ne suadeas*, *ut illum minoris pendam.*

Non teneo calamum, quin et *hoc* eadem figura ἐλλείψεως usurpatum appingam isto Catulli Epigrammate:

> *Flavi, delicias tuas Catullo,*
> *Ni sint illepidae atque inelegantes,*
> *Velles dicere, nec tacere posses;*
> *Verum nescio quid febriculosi*
> *Scorti diligis, hoc pudet fateri.*

Quo ipso cum loco, ut aliud ex alio incidit, bene istum Horatii contuleris, Od. 17, lib. I:

> *Quae te cunque domat Venus,*
> *Non erubescendis adurit*
> *Ignibus.*

Sed iam tempus, de semita in viam. Iam diu, nimium vaga haec et instabilis scriptio, lector: at vetus verbum nosti, *Vara vibiam sequitur.* Acidalius. Obsecro, an *Latino* nomen fuit avo Romuli? Quem testatissimum est Numitorem fuisse. Nisi tamen sententiae rarioris adfectator Velleius, quam in Dionysio quoque habes: *natum Romulum ex Electra Latini filia.* Sed vix opinor, et potius litterulae adtextu scribam, *Latinis.* Vult legiones fuisse e Latio. Lips. Lipsius probabiliter correxerat, *Latinis:* ut ad legiones referretur. Avi nomen *Numitorem* fuisse. Nisi tamen is cognomento principatus, *Latinus* hic dicitur. Congruit autem haec opinio cum eo quod Dionys. II Antiq. tradit: *Romulum initio pleraque avi consiliis ac ope molitum esse.* Boeclerus. Solus Dionysius ex Electra Latini filia natum Romulum ait, reliqui de Numitore consentiunt; ut malim *legionibus latinis*, cum Lipsio et Perizonio. Heinsius. Phaleucium hendecasyllabum in his verbis, *Adiutus legionibus Latini*, animadvertit Bronkh. ad Tibul. III, v. 22, qui et legit *imbelli pastorali manu*, nec indicat, an e coniectura, an aliqua editione praeëunte ita legat. Burm.

Quamquam) Planius commodiusque, si legatur, *quam, iam asili facto i. d. l. auxit.* Manut. Aldus pro *quamquam* legit, *quam*, urbemque subaudit. Acidalius, *auxit*, παθητικῶς interpretatur, intelligens, *manum illam pastoralem.* Illa prior correctio non videtur necessaria: haec posterior expositio, paullo frigidior mihi hoc loco videtur, sive antecedentia, sive quae sequuntur, respi-

ciam. Simplicius ergo fuerit retinere verba librorum, et quam ultro suggerunt, mentem: *Romuli potentiam ab initio exiguam fuisse, donec eam postea, commentus asylum, auxerit.* Boecler. Scribe *quamquam eam*; imbellem scilicet, et pastoralem manum adauxit latronibus aliisque noxiis hominibus asylo receptis; aliter Aldus Manutius; quo autem hominum genere pastoralem adauxerit manum, prae verecundia non expressit; sic Iuvenalis de eadem re ad Romanos:

Maiorum primus, quisquis fuit ille, tuorum
Aut pastor fuit, aut illud, quod dicere nolo.

Acidalius contendit passive sumi τὸ *auxit*; quomodo *auxerat potentia*, Tacit. Hist. III *res auxit* Catoni, teste Gell. Noct. Att. XVIII, 12; sed Velleius archaismos eiusmodi non solet adfectare. Nam quod addit Vossius in Analogia lib. III, cap. 4. Plinii locum Hist. Nat. XXXVI, 15. *Balaena ad infinitum auxere numerum: auxere* non magis illic passive significationis est, quam *complebant* in illo Propertii, *non ita complebant Ephyreae Laidos aedes.* Heins. Lipsius etiam ad Tacit. XI, Annal. 19, *augere* patiendi significatu, in illo loco accipit, refutatus à Mercero. Sed nimis proni in captandis similibus saepe critici deprehenduntur, et hic mihi nihil aut addi, aut mutari debere videtur. Si modo *urbem* subintelligas; nam sensus clarus est, *aliter firmare urbem novam vix potuerit, quamquam, iam* etc. *auxit*; scilicet *urbem*: licet auxerit, tamen sine avi adiumento non potuerit firmare contra vicinos; quid clarius? Male voluerunt ad *animum* referre τὸ *auxit*: *firmare* vero cape de primo vallo, quod Remus transiluit, post cuius mortem, quum, ut Florus dicit, incolae, deessent, asylum fecit; hinc influentibus undique incolis, auxit urbem non moenibus, aut pomoerio prolato, sed viris. Si quid corrigendum esset, mallem pro *firmare* legere *formare*, quae verba millies a librariis confusa; et tunc sensus egregius emergere mihi videretur: vix ausus fuisset Romulus, sine avi auxilio *formare urbem*, id est, prima fundamenta iacere, nam illud vallum verius forma futurae munitionis, et urbis postea firmandae erat, quam ipsum munimentum; *imaginem magis urbis, quam urbem fecerat*, inquit Florus, et Tibul. II, v. 23:

Romulus aeternae nondum formaverat urbis
Moenia, consorti non habitanda Remo.

Vbi etiam *firmaverat* alii; neque *formare* ibi de sola mentis destinatione capio, nam et de tempore ante Romulum natum possunt Poëtae verba capi, et idem est, quod nondum vallum duxerat, aut aratro *signaverat moenia*, ut loquitur Ovidius IV, Fast. 819, ubi egregie describit primam formam urbis. Sed tanti non est mihi coniectura haec, ut in τῷ *firmare* non acquiescere possim. Burm.

Asylo facto) Quae de *asylo* hic dicuntur; item, de *patribus* institutis, ubique obvia, et in promtu sunt apud scriptores Latinos, Graecosque; e quibus ὡς πολιτικώτατα, et ad civilem prudentiam accommodatissima descriptione haec talia exsequitur Dionisius. Boecler.

Appellatosque patres) *Centum creat senatores, sive quia is numerus satis; sive quia soli centum erant, qui ciere patres* (ita apud Livium legendum, etiam absque Sigonii rationibus nimium quantum infirmis, contextus et alibi ipse Livius suadet) *possent.* Eleganter Suidas patricios primordio Reipub. Romanae populi patres dictos autumat: postea Imperatores, ut senatum demererent (omnem enim potestatem dignitatemque sibi vindicaverant) patricios sibi quoque patres maiorum gentium elegisse. Hinc Iustinianus Institutionibus lib. I, cap. 12, ait: *Quis patiatur imperatoriam celsitudinem non valere eum, quem sibi patrem elegit, ab aliena eximere potestate*; et Claudius lib. II, in Eutropium:

——*genitorque vocatur Principis.*

huius mentio apud Apollinarem; Formulam Patriciatus capies a Cassiodoro. Schegk.

Raptus virginum Sabinarum) Tria haec verba argumentum eorum esse arbitror, quae mox sequebantur, ac e margine in contextum irrepsisse. Vossius. Plerique e margine in textum irrepsisse ista verba statuunt. Deplorant hoc loco Rhenanus et alii, ingentem hiatum operis Velleiani: nec immerito; videtur enim pulcerrima pars suavissimae scriptionis periisse. Lipsius amplius etiam *voluminum distinctionem*, ex modo amissorum, in dubium vocat, neque verisimile, ait, tantum rerum *uno* priore

volumine a Velleio comprehensum fuisse. Nolim firmare magni Viri suspicionem. BOECLER. Hic est hiatus 582 annorum. BVRM. *in marg.*

Nec minus clarus en tempestate fuit Miltiadis filius Cimon) Fragmentum, quod Priscianus citat ex lib. I hic collocandum putavi. Nam Cimon Atheniensium floruit circa Olympiadem 80, annum urbis 320, longe ante bellum Persei Macedonicum gestum anno 583, ex quo patet hic desiderari historiam annorum fere 265. De Cimone videndus Plutarchus in vita. POPMA.

Quam timuerat hostis, expetit) Defectus clarus, et aliis iam notatus. Scito autem deesse Romanos omnes reges, Romanos omnes consules tribunosve militum, usque ad annum 582, id est, plus dimidia parte scripti Velleiani. Et aliquis credet coniecta haec omnia in libellum unum priorem fuisse? Non qui attendet. Sed in his ipsis verbis, quid narratum, aut quae sententia? De Perse rege Macedonum fuit, quem ait graviorem multo hostem fuisse, quam exspectassent. Itaque legam, *exstitit*, non *expetit*: quasi fuisset, *gravior quam timuerat, hostis exstitit*. Timuerat autem, nempe Populus Romanus. LIPS. Lipsius, *exstitit*. Quod libens amplector. Sensus fuisse videtur: *Perses P. Romano gravior, quam timuerat, hostis exstitit*. Quod comprobant sequentia. VOSS. Immo sequentia videntur exigere, *Perseo* (vel *Persi*) *P. Romanus, levior, quam timuerat, hostis exstitit*, ut ita *leve bellum*; Iustino et aliis. BVRM.

Biennio) Biennio tantum? At quadriennium tenuit hoc bellum. Sed recte tamen biennium: quia priores duo anni saltem in fortuna varia, reliqui magis prosperi Romanis. LIPS. Bellum cum Rege Macedoniae Perse scripsit Florus II, 12, et quos ibi Camers annotavit; quibus adde Pausan. Achaic. Diodor. Sic. XXXI excerpt., quae vulgo habentur, praeter quae, reperies aliqua in iis excerpt. Diod., quae Constant. Porphyrog. collegit, et Henr. Valesius publicavit. Zonar. II. BOECLER.

Superior fuerit) Potius est *foret*: nam sequitur *perduceret*. Verum hoc leve, et per se obvium cuique. ACIDALIVS. Non dubito quin legendum sit, *superior*, *magnam partem*: nam vox *fuerit* formata est patre Rhenano; liber, unde isthaec descripsit, habebat tantum *fuit*, glossa scilicet, ut et *que* sequens. GRVTER.

Perduceret) Lipsius scribendum censet *perduxerit*. RAPHEL.

Rhodii) Exemplum valde memorabile de sequenda aut vitanda partium in bello societate Rhodiorum civitas hic suppeditat. Vtraque pars eam sibi studebat adiungere. *Rhodii* enim, inquit Livius XLII: *maximi ad omnia momenti habebantur, quia non favere tantum, sed adiuvare etiam viribus suis bellum poterant;* accedit, quod maiorum auctoritatem, minores ferme civitates sequuntur. Itaque nec Perseus, nec Romani concessuri videbantur, ut bello Rhodii abstinerent. Illum novae amicitiae gratia, hos veteris fides commendabat. Invitabant et commoda belli et minabantur incommoda: quibus tam propinquo discrimine exemti esse non poterant. Quid ergo factu optimum? Primum consilium non parum sapientiae nomine laudaverim. Ita se gerebant, ut Romanis nihil negare, Perseo nihil promittere viderentur. Ita praeferebant amicitiam Romanorum, ut adversus Perseum non nisi inviti hostilia ausuri viderentur. Romanis non statim suspecti, Perseo non penitus volebant fieri formidabiles. Hac media via, quum aliquantisper rem gessissent, anxia coepit magis et solicitior fieri suspensa tam arduis momentis prudentia: cuius taedio aliquid audendum existimabant, quo a bello partes deterrerent, se autem a periculo belli vindicarent. Legatos Romam mittunt, qui praefati *de amicitia ante bellum cum Perseo inita, de belli damnis non diutius tolerandis*, postea adiecerunt: *legatos alios ad Persea in Macedoniam missos, qui ei denuntiarent, Rhodiis placere, pacem eum componere cum Romanis, se Romam eadem nuntiatum missos: per quos stetisset, quo minus belli finis fieret, adversus eos quid sibi faciendum esset, Rhodios consideraturos esse*, Liv. XLIV, 14. Peccatum in eo varie: *primo* enim *fiducia potentiae et auctoritatis nimia* inflaverat Rhodios, ut Romanorum animos, qui toti propemodum orbi erant terribiles, suis frangi minis posse crederent; *deinde imprudentius*, factum, quod non animadverterunt, sibi a neutra parte gratiam, sed ab alterutra certum esse periculum exspectandum ob eam legationem; *porro*, *ipse cum Romanis et Perseo agendi modus* nec officio amicitiae conveniebat, nec ei amicitiae generi, quo Rhodii amicos quidem Romanos, sed cum respectu eminentiae, *amicos venerabiles* habebant. Applicandum hic venit, quod Velleius noster de Massiliensi negotio iudicat: *principalium armorum arbitria illi captare debent, qui non parentem coërcere possunt* II, 50. Equi-

dem si *quietos* se praestare Rhodii et medios partibus perseverassent, non quidem admodum grata erat futura partibus illa ἀδιαφορία (proprio enim quodam fato invisus est, qui partium studium detrectat), sed fallor, an innoxia et minus periculosa civitati fuisset. Longe autem aliud est, *neutrius partis esse; et arbitria pacis bellique inter partes sibi sumere*. Illud prudentiae aliquando et necessitatis: hoc non nisi ingentis potentiae opus est; addenda his sunt, quae infra ad lib. II, c. 3 annotabuntur. Boecler.

Proniores) Ita quidem rumor distulerat, eos Romanorum amicitiam simulare, sed per occulta, et magis fida in Regem inclinare: fatenturque in apologia sua legati Rhodiorum (apud Liv. XLV, 23) quosdam improbos cives, Regis amicitiam optasse, nullo publico consilio aut consensu civitatis. Interim ista communis est partium in medios suspicio: *credunt Romani, Rhodios Persei studiosiores, Perseus existimat, Romanis eos magis favere*; nec discrepabunt, quaecumque huc conferes exempla; atque hic etiam fons est communis odii erga quietos: cuius et in aliis rebus facem creberrime accendit suspicio. Boecler.

Medius fuit) Mirifice delector similium collatione locorum in scriptoribus, neque indelectari elegantium literarum studiosos alios opinor. Itaque huius notabo interdum aliqua, quae memoria suggeret, inter legendum minus quam curiose mihi observata. *Medium esse* re quapiam, valde placita nostra formula. Infra, de Cn. Pompeio: *medius eloquentia*. Item: *ita se dubium mediumque partibus praestitit*. Propius finem, de Tiberio: *Agebatque medium, plurima dissimulantis, aliqua inhibentis*. Acidal. Livius lib. XLIV, 45; eius consilia diserte exponit. Boecler. *Animi* maluerim, expuncto τῷ *fuit*, ut apud Horatium, *pacis erus mediusque belli*; atque ita castigandum reor lib. II, de Pompeio Magno, *medius eloquentiae*; supra cap. 3 *acer belli iuvenis*; infra cap. 12, *modicus virium*; *laetus animi* cap. 93, et mille talia. Videantur Acidalius ad lib. I, c. 6: Schegkius ad eumdem librum cap. 12. Apud Silium lib. I, vers. 306, ex optimis membranis:

Exacti medius per viscera teli.

non *exacto telo*. *Medius* igitur, quomodo lib. II, cap. 21, *dubium se mediumque partibus praestitit*. *Fratris initia*, in quibus multum aestuavi curis prioribus, refer ad Attali Philadelphi operam,

quam Romanis bello Macedonico adversus Persen navavit. Nam bello adversus Nabidem Lacedaemoniorum tyrannum iam ante, et adversus Antiochum Magnum gesto, nulla eius opera commemoratur ab Historicis; quum Eumenes utroque bello Romanis auxiliator occurrat apud illos passim: ut iam *Fraternis amicitiis* hic non sit opus. Qua de re me monuit Vir, egregium in modum eruditus, Iacob. Perizonius (T. IV Syll. ep. p. 775). Sic Noster huius libri cap. 79 de Tiberio Rhodum secedente, ne *fulgor suus orientium iuvenum obstaret initiis*; et apud Ciceron. lib. X, ad Attic. ep. ult., *ut male posuimus initia, sic caetera sequuntur.* Heins. Vid. ad lib. II, cap. 94.

Qui et praetor) Ex Livio, Plutarcho, Frontino semel ante bellum Macedonium triumphasse Paullum constat, de Liguribus, quum adversus eos in consulatu profectus esset; itaque puto legendum: *Qui et priore consulatu triumphaverat.* Non quod consul triumphasset, sed quod ex ea provincia, in quam consul ierat, triumphum duxit anno sequenti: eodem modo locutus est is, qui scripsit de Viris Illustribus: *L. Paullum priore consulatu de Liguribus triumphasse.* In quo videtur Plutarchum secutus. Quod si Livium sequi malumus, legendum erit: *Qui et proconsul triumphaverat.* Manut. Paullo provinciam Macedoniam contra mentem Livii, imo veritatem, extra ordinem decretam Iustinus lib. XXXI. 1, contendit. Et quod Praetorem triumphasse Noster ponit, aut doctissimi Sigonii, Manutiique emendatio probanda, aut praeturam, in qua obiisse Orosius falso tradit, inepte confundit. Schegk. Ab Antiquariis nostris (Sigonio, et Manutio) erroris damnatur Velleius, aut exscriptor: nec unquam in Praetura triumphasse Paullum. Ergo corrigunt: *Paullum, qui et priore consulatu triumphaverat*; sed ipsi corrigendi. Ego recte et vere aio a Velleio ita scriptum. Lapis Romae: (Gruter. p. 298, 2).

L. AEMILIVS L. F. PAVLLVS COS. II. CENS.
AVGVR. TRIVMPHAVIT. TER.

Si ter triumphavit Paullus, quando primum, nisi in Praetura? Nam duo alii triumphi manifesto in consulatu utroque intervenerunt: prior de Liguribus, hic de Perse. Triumphasse autem in Praetura etiam Plutarchus satis argumento est: qui ait, missum Paullum *adhuc praetorem in Hispaniam Proconsulari imperio*, cum

fascibus duodecim, ibi occidisse ad XXX M. *hostium*; in Livio XVIII *millia* legas, libro XXXVI; sed nempe de solis Lusitanis. Si autem tot millia caesa, nonne debitus triumphus? Imo et delatus, quod ex Livio ibidem colligas, qui mox addit: *decretam supplicationem, ob res ab Aemilio in Hispania gestas*: ut ea semper fere dux triumphi. Sed et idem Livius de triumpho indicat in epitoma XLVI. Triumphavit ergo, et marmori ac Velleio hoc credamus. Adde et Suidam in Λεύκιος. Lips. Nihil hic mutandum, refragantibus libris omnibus. Est enim error Velleii, quem redarguunt Livius, Plutarchus, et Frontinus, ubi referunt Aemilium praetorem in Hispania cum imperio fuisse, res magnas gessisse, bis triumphasse, consulatu primo de Liguribus, altero de rege Perseo. Errorem Velleii secutus Antonius Augustinus in libro de familiis Romanis scribit, Aemilium triumphasse ante consulatum, propraetore ex Hispania anno 564. Popma.

Quam tergiversanter) Vid. Liv. XXII, 44, et 45, et ceteros, qui hanc pugnam scripsere. Verba nostri Auctoris recte se habent, neque correctione indigent. Boecler.

Tam fortiter in ea mortem obierat) Burerius notat in MSS. *ex ea morte obierat*. Vera scriptura, *in eo marte obierat*. Schegk. Non necessariam mutationem recentiores moliuntur *in eo marte*, quam illi tamen et veram audent scripturam affirmare. At quid quaeso, vulgato isto, non dicam in aliis auctoribus tritius, sed in hoc saltem ipso frequentius? Taceo, quodvis sententiae infringitur, et oppositionis obscuratur, quae sita et in sensus diversitate, et verborum pene eorumdem simillimo sono venustas. Acidal. Concinnius utique legamus, *mortem obiit*, et mox, *impedire conniterentur*, pro *obniterentur*; etsi nec me praeterit, Acidalium aliosque esse, qui vulgatam lectionem tueantur. Heins.

Perseum) Primogenia editio, *Persam*. Malo *Persen*. Ita postea etiam eiusdem editionis auctoritate scribendum est. Voss. Membranae *Persam*, ut opinor, vere: sic ut *Perses* et *Persa* dicatur, quomodo *Aeetes* et *Aeeta*, *Orestes* et *Oresta*: ita *Philocteta* et *Laërta*, apud Dictyn Cretensem, et sic infra scribendum quoque sit *regis Persae*, non *Persei*; sed illic *Persi* verior forte est scriptura, ut *Achilles*, *Achilli*, et similia: sic *Orestes*, *Oresti* Gellio, lib. VII, cap. 1; eidem *Sophocli*, *Euripidi*, *Demostheni*, et id ge-

nus alia passim, de quibus Vossius de Analog. II, cap. 9. Quamquam Valer. Maximus *Persae* dixit secundo casu, lib. VI, cap. 2, et Tullius in Agraria II; sed et idem Valerius libro I, cap. 5, a Paullo Aemilio expeditionem adversus Persen meditanti omen acceptum, quod filia *Persam periisse* diceret, canem suum designans, enarrat. A. Gell. lib. VII, cap. 3: *Rhodiensis civitas Persa Philippi filio Macedonum rege amico usa est*, et mox ex oratione Catonis, *Persa rege victo*. Vbi tamen et *Persea regem* habet, non *Persam*, ibidem variis locis. Cicer. II Agrar.: *Bella gesta cum regibus Philippo, Antiocho, Persa.* Nunc tamen persuadeor fere, ut credam *Persea* scriptum a Velleio, quomodo passim Livius quoque, non *Perseum*, *Perseus*, *Persei*, *Persi*, *Persea*. De simili derivatione nominum vide Gronov. l. IV, obs. c. 15, mox c. 11: *Post victum captumque Persea*, bene prima editio, non *Perseum*. Nisi et illic *Persea* malumus Liviano more. Propertius elegia ultima libri IV:

Et Persen proavi simulantem pectus Achillis.

Quem locum vir magnus Iustus Lipsius Velleianis curis ad lib. I, cap. 6 temere sollicitavit. Multum animi Perses prae se videbatur ferre, ad exemplum proavi Achillis, falso id tamen; quum bellum expertus adversum, sese in vincula ad triumphum turpiter mox dediderit Romanis. Mentiebatur igitur et simulabat pectus atque animos Achillis, non referebat vere virtutes eius. *Mentiri* Maro dixisse maluit Aeneidos II, ubi Priamus ad Pyrrhum,

At non ille, satum quo te mentiris, Achilles
Talis in hoste fuit Priamo.

Velleius noster infra cap. 11 huius libri, *Pseudophilippus a mendacio simulatae originis appellatus. Assimulare* Tacito haud infrequens hoc sensu, ut Annal. IV, cap. 59: *Assimulabatque iudicis partes;* recte *assimulabat*, non enim bona fide implebat, perperam et is locus a viris eruditis tentatur: Naso pari quoque modo frequenter: sic Minerva *assimulabat anum*, quae formam anilem induerat. Haec in transcursu. HEINS.

Ingenti proelio) Hoc proelium finem attulit regno Macedoniae in ditionem Romanorum redacto. Iustin. XXXIII, 2, 6: *Quum inde a morte Alexandri distractum in multa regna, a summo culmine*

fortunae ad ultimum finem stetisset CL *annos*, ut Livius putat 45, Strabo excerpt. lib. VII ἐν μὲν οὖν τῷ πρὸ τῆς Πύδνης πεδίῳ Ῥωμαῖοι Περσέα καταπολεμήσαντες, καθεῖλον τὴν τῶν Μακεδόνων βασιλείαν. BOECLER.

Coëgit e Macedonia profugere etc.) Nocuerunt et hic forte Auctori scribarum ignorantia: nam satis fuisset, *coëgit e Macedonia in insulam Samothraciam*, *templique*, omissis ceteris vocibus. GR. Iuvenusta certe hic repetitio τοῦ *profugit*: forte scripserit Velleius: *quam ille linquens, in insulam Samothraciam traiecit* (vel simile verbum) *templique* etc., nisi in priori membro malis: *destitutum omni spe exegit e Macedonia, quam ille linquens in insulam Samothraciam profugit*, etc. BURM. V. Misc. obs. V, VIII, p. 24.

Samothraciam) Inclita regionibus insula, nocentiumque asylum certum. Plutarchus in Camillo. Hanc Servius, in illud Poëtae:

Dardanus Idaeas Phrygiae penetravit ad urbes;

contra illustrissimum et omnia doctissimum virum a Samo distinguit. *Dardanus*, ait, *profectus ad Phrygiam Ilium condidit: Iasius vero Thraciam tenuit, ubi est Samos, quam et Samothraciam nominavit; nam alia est insula Samos, Iunonis. Insulam Samum* (prodit Varro apud Lactantium lib. I, cap. 17) *prius Partheniam nominatam, quod ibi Iuno adoleverit, ibique Iovi nupserit; itaque nobilissimum templum eius est Sami, et simulacrum in habitu nubentis figuratum, et sacra eius anniversaria nuptiarum ritu celebrantur.* Hinc Augustino lib. VI de civitate Dei, *dilecta Iunonis insula nominata.* In Samothracia, quam Strabo et Diodorus lib. IV describit, tres arae, quae trinis Diis (quas sustulisse et secum portasse Aeneam firmat Servius) parent, MAGNIS, POTENTIBVS, VALENTIBVS, de quibus Varro et Macrobius lib. III. Lapis Murciae in Hispania, *Di magni Castor et Pollux.* SCHEGK.

Templique se religioni) Ficulneum vere auxilium, tale profugium recte iudicat Tacitus lib. I Hist., 43: *Piso in aedem Vestae pervasit, exceptusque misericordia publici servi et contubernio eius abditus, non religione, nec ceremoniis, sed latebra imminens exitium differebat.* Ad quem locum examinamus, quatenus religio tuetur victos, an victori ulla obiici possit religio, adversarii utique sui: quaeque ideo desiisse videri queat. GRVTER. *Quasi templa et arae possent defendere, quem nec montes sui nec arma potuissent*, inquit

Florus II, 12, 9, non sine panegyrica figura, et quaesita inventionis occasione; omnino alias *haec insula sacra et augusti tota atque inviolati soli erat* (verbis Liv. XLV, 5), servato praeterea universim gentilibus more *supplicibus templorum parcendi*, id est *propter templa hominibus incolumitatem dandi.* Boecler. Adversus quae nonnulli *ius victoris et victoriae* exaggerant, opponuntque: quasi tantum id quaerendum esset, quod licet facere, quum nec expediat, nec deceat facere omnia, quae licere videntur. Heu quanta nostri temporis probra subeunt animum, dum haec scribo. Boecl.

Ratione magis) Velim, *oratione magis.* Lips. Lipsius, *oratione;* sed *ratione* hic potius locum habet. P. Syrus:

Ratione, non vi vincenda adolescentia est.

Sic fere Romanus martyr apud Prudentium:

Ratione mecum, non furore, dimica.

Sic innumeri alii, quorum loca aggerere pene stultum videri possit. Voss. Lipsio placebat, *oratione.* Nulla autem fortasse fuerit causa substituendae alterius voculae. Consilium Octavii, sive *ratio* in eo est, quod modo minis, modo spe conatus est regem perlicere, ut se traderet: quod postea regios pueros, proposita incolumitate, ad se traduxit, eoque transfugio nudatum regem recepit, ut legere est apud Livium. Boecler.

Octavii praetoris) Eadem pene Livius lib. XLV. Qui etiam addit: *Is triumphus sine captivis fuit, sine spoliis.* Vossius.

Praetoris navalis) *Praetorem navalem*, recte quidem dici, vide ad lib. II, 76. Sed hic ita distinguere quasdam editiones video, ut *navalis* ad *triumphum* referatur; et certe ita Livius XLV, 42: *Cn. Octavius calendis decembribus de rege Perseo navalem triumphum egit.* Et ita vertit gallicus Paterculi interpres, neque nobis displicet; quia vix videtur necessarium hic praetorem navalem vocare, quem paullo ante dixerat *classi praefuisse.* Burm.

Triumphi) De his triumphis consulendus Sigonius comment. in fast. et triumph. Rom. ad an. 586 de bello Illyrico contra Gentium, Flor. II, 13, et quos ibi nominavit Camers; item Zonaras II, pag. 109. Boecler.

Invidia) Atque etiam (aetas omnis vidit) famae eminentis. Livius in hac ipsa re dixerat: *Intacta invidia media sunt, ad summa fere tendit.* Lips. Fabius apud Livium lib. VIII, cap. 31:

etiam invidiam, tamquam ignem, summa petere. Vbi plurimas auctorum similes sententias coacervamus; si non bono, at certe nullo iuventutis malo: cui indicatum cupimus, quibusdam potissimum attendere debeat in legenda historia: utique inter alia penitus ei noscendam vulgi naturam, nec non perdiscenda et regum, et optimatum ingenia, prout agunt sub hac, vel illa, vel ista imperii forma. GRVTER. Tale suae narrationi iudicium etiam Livius praemittit XLV, 35: *intacta invidia media sunt; ad summa fere tendit. Nec de Anicii, nec de Octavii triumpho dubitatum est. Paullum, cui ipsi quoque se comparare erubuissent, obtrectatio carpsit*; corrumpente nimirum populi iudicia Sulpitio Galba tribuno mil. privatim imperatori inimico, criminanteque virum optimum, ut *imperiosum ducem* (ob disciplinae militaris observantiam) *et malignum*, ob praedam parcius, quam insatiabilis militum cupiditas speraverat, dispertitam. Huius exempli consideratio, inter praecipua, studiosis prudentiae suppeditare potest, vitium illud popularis status, cum apud armatam suffragiis, et imperitia multitudinem demagogi primum invidia, et obtrectatione singulorum, mox factionum turbis, denique ad seditionem et exitum civitatis paullatim (saepe nec paullatim) grassantur, BOECLER.

Hoc colligi potest) Elegans usus pronominis pro *hinc*, ut apud Lucan. IV, 229:

At vobis vilior hoc est
Vestra fides, quod pro causa pugnabitis aequa.

Quinct. decl. XIII, 2, *verum vel hoc fuit gratissima possessio.* BVRM. V. Misc. obs. V, VIII, pag. 24, 361: V, IX, p. 240.

Impedire obtiacreatur) Magis ad vulgi gustum *adniterentur.* Non mutandum tamen, uti nec lib. II, 4, *occlamasset* substituendum pro *acclamasset*, alii monuerant. Idemque ego nunc moneo, nec in Seneca tentandum epist. XLVII: *vive cum servo clementer, comiter quoque et in sermonem admitte, et in consilium, et in convictum. Hoc loco acclamabit mihi tota manus delicatorum: nihil hac re humilius: nihil turpius.* Nec item in Cicerone in L. Pison. *Da te populo, committe ludis, sibilum metuis? ubi sunt vestrae scholae? ut acclametur, ne id quidem curare philosophi.* Denique nec in hoc alibi, neque in aliis ubicumque idem occurrit. Enim *ob* et *ad* vicissim inter se commeant, ut ex Festo didici. Sed erit

nihilominus, quum de toto hoc genere pluribus agam ad Apuleium, in quo talia multa, nondum aliis observata, quae uti reliqua omnia vellem nunc communicare, tecum licuisset. Verum quid me moretur, dixi alibi ante: et doleo ego fortasse vehementius, quam tu expectas ardentius. Acidal. Idem quod *obnixe agere pedibus manibusque*, ut Terentius loquitur, hic significare videtur *obniti*, quamquam rarior sit locutio, adiuncto alio verbo in infinitivo; apud Quinct. V Inst. 13, *toto corpore obnitendum*, ubi et *annitendum*, vel *enitendum* alii frustra volunt. Burm.

Bis millies) Si ad usum nostratis pecuniae ratio subducatur, erunt sexagies ter centena scutatorum millia; aliter Antias apud Livium lib. XLV. Plutarchus totam summam non definit. Plinius lib. XXXIII, cap. 3, *non* carere mendo videtur, quum ait: *Intulit et Paullus Aemilius, Perseo rege Macedonico devicto, praedam pondo trium millium: a quo tempore populo R. tributum pendere desiit.* Nam *pondo trium millium* longe distat a *bis millies centies HS.* Cicero de Officiis, opinor lib. II, praedae magnitudinem significat, modum non exprimit. Manut. Variant *in summa*. Livius ait: *summam omnis captivi auri argentique fuisse HS. millies ducenties:* nimis infra Velleianum calculum, nisi emendas (ego ita optem) *bis millies.* Nam in Plinio quoque *intulisse Aemilius Paullus* legitur, *praedam pondo trium millium:* sive ut manu scripsit, *sestertium ter millies.* Itaque hoc quoque fecerit augendo numero Liviano, quoniam grandius quam vel illud Velleii. Lips. V. Gron. ad Liv. XLV, 40.

Contulerit) Lipsius malit, *intulerit.* Raphel. V. Misc. Obs. V. VIII, pag. 24.

Omnium ante actorum) Quippe, *cuius spectaculo triduum impleverit; primus dies signa tabulasque; sequens, arma pecuniasque transvexit; tertius captivos, ipsumque regem attonitum adhuc, tamquam subito malo stupentem.* Florus lib. II, cap. 12. Schegk.

Amplitudine) Quapropter in exemplum declarandae rei triumphalis typisque aeneis effigiandae delectus est a diligentissimo antiquitatis romanae vindice, Onuphrio, libello de triumph. Boecl.

Olympicum) Mavult vir doctus, Frid. Sylburgius, *Olympieum*, motus auctoritate Pausaniae in Atticis. Schegk. De hoc Olympico

Pausanias in Atticis, et Diodorus Siculus lib. XX, his verbis: *Αντιγονος δὲ προχειρισάμενος ἀγῶνα μέγαν καὶ πανήγυριν ἐν Αντιγονίᾳ συντελεῖν, παντόθεν ἀθλητάς τε καὶ τεχνίτας τοὺς ἐπιφανεστάτους ἐπὶ μεγάλοις ἄτλοις καὶ μικροῖς ἠθροίκει.* Popma. Somniavit profecto Popma, quum de eodem Olympico Diodorum, lib. XX, locutum scripsit. Ille enim agit de certamine ab Antigono Antigoniae instituto: Noster, de templo Iovis Olympici ab Antiocho Athenis extructo. Meminerat vero eius Polybius, ut ex Athenaei V videre est. Polybium, ut solet, secutus est Livius fragmênto, quod habes lib. XLI: *Magnificentiae vero in Deos, vel Iovis Olympici templum Athenis, unum in terris inchoatum pro magnitudine Dei, potest testis esse. Sed et Delon maris insignibus, statuarumque copia exornavit*; ubi emendo, *aris insignibus*, etsi sciam, Polybium unius tantum arae mentionem iniicere. Sed vehementer fallitur, qui Livium adeo religiosum Polybii interpretem putet, ut eius verbis ubique se adstrinxerit. Templi huius etiam meminit Pausanias in Atticis, ac Vitruvius lib. III, cap. 1, his verbis: *Huius autem exemplar Romae non est, sed Athenis octastylos est in templo Iovis Olympii.* Ita scripsi. Vulgo editur: *sed Athenis octastylos et in templo*, etc. Possis tamen *τὸ et* inducere: quod Philandro visum. Voss. Vide Fabr. Semest. III, 3, qui et *Olympieum* probat, et recte ita: *Caesareum*, *Augusteum*, et similia de templis dixisse constat. Graecis Ὀλυμπίειον. Burm.

Tum rex Syriae) Vulgo, *regem Syriae*. Rex Aegypti fuit Ptolemaeus, Syriae autem Antiochus: quod historiae significant. Itaque *rex*, non *regem*, omnino legendum, quod Livii indicat epitome lib. XLV. Ptolemaeus autem hic est, cui Philometori cognomen fuit. Et *C. Popillium*, qui virgula Antiochum circumscripserit, non *Marcum*, Livius nominat. Manut. Aut tria haec verba spuria sunt, aut cum Aldo legendum: *tum rex Syriae.* Voss. Atqui Antiochus rex Syriae, Aegypti Ptolemaeus. Excidit puto vocabulum monosyllabum *rex*; et pro *tum* scribendum forte *templum; cum Antiochus Epiphanes, qui Athenis Olympicum inchoavit templum, regem rex Syriae Ptolemaeum*, vel *rex Syriae Ptolemaeum*, non *regem*. Livio Iovis Olympici templum est lib. XLI, cap. 20. Heins. Nihil muto. Athenis fuit Antiochus, antequam rex fieret, ibique nuntium de morte Seleuci fratris, qui

patri successerat, accepit. Appian. Syr. p. 187; ob subitum ergo discessum *inchoasse* tantum, non perfecisse dicitur. Iovis autem Olympii templum erat, quale Syracusanis etiam fuit, Livius lib. XXIV, cap. 21, et 33; quo altero etiam loco *Olympium* dicitur, suppresso templi vocabulo, aut παρενθετικῶς tantum adiecto. Cellar. *Iterum rediens e Syria* legit Warburton Bibl. Brit. T. VII, p. 162. Burm. *in marg.*

Ptolemaeum puerum) Ptolemaeus Philometor puer in regno Aegypti Ptolemaeo Epiphani successit, et moriens Ptolemeo Phiscoui, sive Soteri, vel Evergeti regnum relliquit: de quibus Livius, Iustinus, alii. Porma.

M. Popillius) De C. Octavio Plinius lib. XXIV, 8. Scheck. Dissensus est auctorum in legati nomine *C. Octavium* Plinius nominat, lib. XXXIV, cap. 6, euius verba adducere alii occuparunt. *C. Popillium* (Cicero Philipp. VIII), *proh Dii immortales, ubi est ille mos virtusque maiorum? C. Popillius apud maiores nostros, quum ad Antiochum regem legatus missus esset, et verbis senatus denunciasset, ut ab Alexandria discederet, quam obsidebat: quum tempus ille differret, virgula stantem circumscripsit, dixitque se non ante renunciaturum senatui, nisi prius sibi respondisset, quid facturus esset, quam ex illa circumscriptione excederet.* Vbi emendarim obiter: *Vbi est ille animus, virtusque maiorum?* Quod videtur magis accommodatum. Iustinus lib. XXXIV *de Popillio* affirmat, sed sine praenomine, qui rem tamen plenius aliquanto narrat. Eiusque verba nulla adferrem, nisi pauca suaderet parva quaedam macula, quam hic eluam opportune. *Protinusque senatus decreto et tradito, quum cunctari eum videret, consultationemque ad amicos referre: ibi Popillius virga, quam in manu gerebat, amplo circulo inclusum, ut et amicos caperet, consulere iubet; nec prius inde exire, quam responsum senatui daret aut pacem aut bellum cum Romanis habiturum.* Verba, *ut et amicos caperet*, languent prorsus, nec quid velint, plane video. Scripserim itaque, *ut ut amicos caperet*; anstera et imperiosa increpatione dignaque personae, quam gerebat, auctoritate et P. R. maiestate; de nomine amplius non habeo dicere, nisi Valer. Maxim. etiam in *Cnium*, plerosque alios in *M. Popillium* inclinare. Acidal. Plinius errat, qui hunc *C. Octavium* appellat, et historiam, sive

facta duplicia miscet ac confundit. Non nemo, qui Plinium recensuit et adnotavit, frustra est in viro defendendo. Tu, si voles, fontem ipsum erroris eius reperies in Ciceronis Philippica nona. Lips. In loco Iustini amico meo languebant verba, *ut et amicos caperet*, nec plane videbat quid vellent; itaque rescribebat *ut ut amicos caperet*. Verum ego non video quid sibi velit haec emendatio: at Iustini altera lectio hoc vult, circulo eam fuisse capacitatem, ut intra eum stare possent amici Antiochi advocandi. Gruт. Imo, *C. Popillius*. Quod suadent Polybius, Cicero, Livius, Valerius. Zonaras tamen M. Popillium etiam nominat. Sed errorem eius redarguunt facile testes, quos dixi, omni exceptione maiores. Vossius.

Finito circulo) Eleganter pro definito. Ita saepe Livius, de quo vide Gronov. ad lib. XXXV, 7; Ovid. II Fast., 222:

Riparum clausas margine finit aquas.

Adde Heins. ad VIII Met., 695, et Nucem 145. Burm.

Cogitationem) Neminem futurum arbitror, qui venustiorem, etiam veriorem lectionem meam neget: *Sic cunctationem regiam R. disiecit constantia*. Amat Noster illam παρήχησιν, et resonantem verborum similitudinem. Sic infra hoc libro: *Neque ante invisum esse desinit, quam esse desiit*; lib. II: *Natura magis quam ratione barbarus*. Sed enim *conctari*, an *cunctari* scribas, hilum non interest. A voce *cunctus* autem, veluti fonte quodam, et haec et alia omnia derivantur; *cunctio*, *percunctari*, sive *perconctare*, quod a *concto* futili ratione, magistelli spinosi, nimium inficeti homines, deduxere. Acidal. Non negabis aptius esse *contationem regiam*. Tardabat enim respondere, et deliberaturum se dixerat. Lips. Pro *cogitationem* scribo *cunctationem*, levi mutatione, et in eadem historia hoc verbo usus est Iustinus lib. XXXIV: *Prolatoque*, inquit de Popillio, *senatus decreto, et tradito, quum cunctari regem videret consul, rationemque ad amicos deferre, ibi Popillius virgae amplo circulo inclusum, amicos capere, et consulere iubet* etc., quamquam non sim nescius *cogitare* pro cunctari et dubitare non semel usurpari apud laudatos auctores. Nonius Marcellus, inter *cogitare* et *deliberare* hoc interest, *cogitare* est dubitare: *deliberare*, confirmare. Boxhorn. *Cunctationem*, sive *contationem*, quod tantumdem est, pro *cogitatione* reponendum

esse, hic loci clarissimo Lipsio videbatur. Alii alia commenti sunt. Sed locum minime coniectura inutili esse tentandum arbitror; posuit enim *cogitationem* pro consideratione Noster, aut consultatione; interpres esto huic loco Festus, ne temere tentetur. *Cogitatio*, inquit is, *dicta velut coagitatio*, *id est longa eiusdem rei agitatio in eadem mora consilii explicandi.* Livius in hac narratione, libro XLV, cap. 12: *Quum se consideraturum adhibitis amicis*, *quid faciendum sibi esset*, *dixisset*; apud Iustinum quoque in hac historia Epiphanes *consultationem ad amicos refert.* Ad rem etiam in primis facit illud Liv. lib. XXVI, cap. 33: *Spatium deinde tridui se his dare ad cogitandum dixerant*; lib. XXXIV, cap. 59: *Nec festinarent decernere; tempus et sibi sumerent*, *et regi ad cogitandum darent: cogitaturum*, *quum renuntiatum esset*; lib. XXXVI, cap. 7: *Quum circa hanc consultationem disceptatio omnis verteretur*, *Hannibal interrogatus sententiam universi belli cogitationem regem avertit.* Sic et alibi idem; apud Tullium de senatusc.: *Res diu et multum cogitatas adferre*: *cogitate verba facere.* Plauto: *Cogitate rem tractare.* Noster lib. II, 17: *Vt nullam petendi consulatum cogitationem habere videretur.* Vbi tamen non male Sigonius *rationem.* Heins. Accedo Heinsio, nihilque novandum esse puto; de verbo *cogitare*, vid. cl. Graevium ad Cicer. I de Off. 8. Burm. V. Misc. obs. V, IX, p. 345.

Compoti) *Compote*, edit. Rhenan.

Minores natu) Interpretamentum manifestarium *minores natu*, adiectum voci *praetextatos*, quare omnino tollendum. Gruter. Gruterus, *praetextatis* istud glossematium adiectum, ideoque tollendum censet. Potuisse omitti fateor, sed Velleius non abhorret a talibus adiectiunculis. Boeclervs. Ego nihil muto, sed utrumque retineo, nam minorum natu aetatem ostendit, quos, quum vinceret Perseum, adhuc praetextatos habebat; et Livius quum utriusque aetatem memorasset, addit: *Eos praetextatos curru cum patre vehi oportuisse*, lib. XLV, 40. Quae noster ante oculos habuit. Burman.

In concione) De his rebus erudite tractat Onuphrius, lib. de triumph. supra laudato. Boeclervs.

Extra urbem) Ad Bellonae, iuratus. Schegk.

Deos immortales precatus est etc.) Liv. XLV, Aurel. Vict. 56,

Val. Max. 1, 5, 2, v. 10, 2, Senec. consol. ad Marc. 13. Plutarch. in Aemil. etc. Adeo praeclare utramque fortunam fert, qui inter secunda de adversis prudenter cogitavit. Sed et illa in patriam pietas, quamquam ab omnibus publico debeatur, vix tamen serio et animose, nisi in heroica mente, se explicat. Recordor nunc similem pii antistitis in rem ecclesiasticam affectum; *in orat. funebr. de obit. fratris*, inquit Ambrosius: *Nihil habeo quod querar, sed habeo quo Deo gratias agam: quia semper optavi, ut si quae perturbationes vel ecclesiam vel me manerent, in me potius ac meam reciderent domum.* Boecler.

Si quis eorum invideret operibus) *Opera*, res gesta. Ita πράξεις et ἔργα usurpant Graeci. Florus statim in prooemio: *Populus Romanus septingentos per annos tantum operum pace belloque gessit.* Boxhorn.

Alterum ex iis) Legerem *duobus*, ita postulante sententia, ut *iis* per incuriam librarii positum fuerit, pro numerali nota II Sylburg. Manut. Sed illud *iis* aeque rectum, itaque mutandum non est. Putean. *Ex suis* prima editio; nam in alias familias adoptione e liberis eius erant qui cessissent, nec immutatum oportuit, ut et capite subsequenti *Macedonici nomen inditum erat;* ubi τὸ *erat* perperam eiecerunt, aut in *haeret* mutavere. Heins.

Ante paucos) Quorum alter triumphum patris funere suo quartum ante diem praecessit: alter in triumphi curru conspectus, post diem tertium exspiravit. Valerius, Livius, Seneca IV declamat., Plutarchus. Eius votum eleganter apud Livium et Valerium, apud quem pro τὸ *proventu felicitatis*, in Vet. *provectu felicitatis.* Schegk.

Fulvii censoris frater) Laudavi locum istum lib. XXXIV, cap. 8 Livii, ubi aliquam multos recensebam, qui cordate patriam cognationi praetulerunt. Gruter.

Et quidem consors) Placebat legere *concors*, sed desino, quum in Livio quoque legam lib. XLI, 27: *Frater germanus, et ut Valerius Antias tradit, censoris etiam consors erat.* Consortem autem hic interpretor, cum glossis priscis κοινόβιον, eiusdem mensae eiusdemque tecti. Lips. Proprie *consortes* sunt coheredes, qui communi et nondum diviso patrimonio pariter utuntur, dicti. Sic Horat. III od. 24.

Cum periura patris fides
Consortem, socium, fallat et hospitem.

Ita disiunctim legenda illa, non *consortem socium*, ut recte Passerat. ad Propert. lib I, 21. Scholiastes Crucqnii vero eleganter exponit *consortem in asse*, id est, qui totam hereditatem cum alio pro communi possidet, et ita Varr. lib. V de L. L. p. 57: *consortes, ad quos eadem sors pertinet. Sors* autem est hereditas. Vnde Festus *dissortiones* explicat, *divisiones patrimoniorum inter consortes*, et ita cape illa Claudii apud Sueton. XXVIII: *abundaturum, si a duobus libertis in consortium reciperetur.* Hinc ad alias coniunctiones transferri iam notatum aliis. Burman.

Senatu motus est) Quia legionem, in qua tribunus militum erat, iniussu consulis dimiserat. Frontinus lib. IV. Cicero in Verrinis. Plinius lib. VII. Livius lib. XLI. Schegk. Meminit huius notae censoriae etiam Liv. XLI, 27. Frontinus IV, 1, 32. Pertinet autem omnino ad remp. et prudentiae civilis studium, *nosse atque adeo recordari acta censoriae potestatis*, quae est *magistra et custos pacis* (ut hoc cum Valerio dicam c 11, 9 pr.), sicut disciplina militari bellorum robur et efficacia sustentatur. De hoc argumento nemo e politicis recentioribus gravius tractavit Lipsio IV Pol. II. De *exauctorationibus* seorsum erudite multa disserit Langlaeus Semestr. 13, 1. De voce *consors*, adi indicem. Boecler.

Captumque Perseum) *Persen*, editio Rhenani.

Quadriennio post) *Quadriennium post*, edit. Rhenan.

Libera custodia) Credo sic dictam, sive quod intra certos terminos libera ambulatio permissa, sive ad discrimen carceris: quia in hunc scelera, flagitia, atque servili poena dignissima faex coniiciebatur: in illam nonnisi qui alicuius dignationis liberalique poena digni; senatores nimirum vel duces captivi. Colligitur ex Ciceronis Bruto: *Domi*, ait, *teneamus eum septum liberali custodia*; et Sallustii Catilinario. Plura notavit ad Tacitum vir nunquam satis laudatus, et cuius causa, corculum illud Cato haeresin suam migraret, Iustus Lipsius. Schegk. *Publica custodia* est carcer, in quem scelerati et flagitiosi detruduntur; *libera custodia* est laxior, et humanior detentio, quae viris principibus aut dignioribus, et minus noxiis datur apud magistratum, aut militarem manum, vel in municipiis. Liv. lib. XLV: *Persea regem cum*

Alexandro filio Albam in custodiam duceret; et mox: *caeteros captivos, qui in triumpho ducti erant, in carcerem condi placuit.* De Persei mortis genere Plutarch. in Aemilio, et Sallust. lib. V Historiarum, in epistola Mitradatis. Porma. Tradunt idem Diodorus, Valerius Maximus, Orosius, aliique. Ibidemque etiam Syphacem Numidarum, ac Bituitum Arvernorum, reges asservatos produnt historiae. Hinc Strabo libro V: Ἄλβᾳ διὰ τὸ ἐν βάθει τῆς χώρας ἱδρῦσθαι, καὶ διὰ τὸ εὐερκὲς, ἀντὶ φρουρᾶς ἐχρήσαντο πολλάκις οἱ Ῥωμαῖοι, τοὺς φυλακῆς δεομένους ἐνταῦθα καθείργοντες. *Alba quia in interioribus sita, et bene munita esset, crebro custodiae loco a Romanis fuit data, in quam dederent quos asservari vellent.* Voss. Liberis custodiis Romae quidem magistratuum, aut senatorum domus adhibitae; sed et munitioribus oppidis per Italiam captivi honoratiores saepe servabantur. Livius XLV: *Patres censuerunt, ut Quintus Cassius Persea regem cum Alexandro filio Albam in custodiam duceret. Bitis regis Trachum filius cum obsidibus in custodiam Carseolos est missus. Ceteros captivos, qui in triumpho ducti erant, in carcerem condi placuit.* Adde cap. 43; de *Alba* etiam lib. XXX, cap. 17 exemplum habemus: ubi capto Syphace, *consulti patres, regem in custodiam Albam mittendum.* Ratio apud Strabon. V duplex redditur, *quoniam in penetralibus regionis sita Alba, et praeterea probe munita esset.* De libera custodia egit Lipsius ad Tac. VI A., 3, 4, et Savaro ad Sidon. lib. I, epist. 7. Boecler.

Pseudophilippus) Ob oris similitudinem, qui et *Andriscus.* Florus. Schegk. Si quis abiiciat, *a mendacio simulatae originis appellatus*, idem tamen intelligat lector ex verbis sequentibus. Interim notabile, quod legitur apud Tacitum lib. XII, cap. 62: *Cuncta repetiere Byzantii orsi a foedere, quod nobiscum icerant. Qua tempestate bellavimus adversus regem Macedonum, cui, ut degeneri, Pseudophilippi vocabulum impositum.* Ex eo enim apparet, tali nomine nuncupari non falsos modo, sed etiam degeneres. Gruter. Flor. II, 14; quosque Camers indicavit. Boecler.

Quum esset ultimae) Floro est: *Vir ultimae sortis Andriscus, dubium liber an servus, mercenarius certe. Ammian. Marcell.* XIV, 40, (11), et *Lucianus* πρὸς ἀπαίδευτον, *in fullonio natum* dicunt. Zonaras t. II, p. 114, qui satis copiose hanc historiam scribit,

eum Marcellino patriam exprimit, *Adramitenum* vocans. Boecl.

Adsumpti regni insignibus) Burer. secuti editores fuere, et recte, ut puto. Ovid. XII, 1:

> *Nescius adsumptis Priamus pater Aesacon alis,*
> *Vivere ...*

Adsumtum patrem, dixit idem lib. III Met. 558. Burm.

Cui ex virtute Macedonici nomen inditum) Probe, non tamen pure. Nam in primogenia editione est *inditum erat.* Scribo: *Inditum haeret.* Lips. Ita alii, nec male, emendarunt, quum in autographo esset *inditum erat.* Possis tamen aeque recte legere: *inditum est.* Lipsio placebat: *inditum haeret.* Sed non solitus ita loqui Velleius. Voss.

Hic est Metellus Macedonicus) Vix est ut illa, *Metellus Macedonicus*, non sint a largitione librariorum. Quae enim praecedunt, idem aperte clamant, quod biga haec verborum adeo sit superflua. Grvter. Perperam. Flor. II, 6: *Hic erit Scipio, qui in exitium Africae crescit*; Noster lib. II, 7: *Hic est Opimius*, etc. Burm.

Porticus quae fuere) Porticus Metellina fuit in circo Flaminio, circumdata duobus templis sine inscriptione positis, et postea Octaviae porticibus inclusis: de quibus Plinius lib. XXXVI, cap. 5: *Nec minus Sauron atque Batrachum obliterari convenit, qui fecere templa Octaviae porticibus inclusa, natione et ipsi Lacones. Quidam et opibus praepotentes fuisse eos putant, ac sua impensa construxisse, inscriptionem sperantes. Qua negata hoc tamen alio loco et modo usurpasse.* Popma. *Qui porticus circumdatas duabus aedibus*, opinor, ne toties *qui* et *quae* repetantur in hac oratione, concinnius certe ac Velleianae brevitati convenientius. Grutero etiam *Metellus Macedonicus*, ex superioribus repetitus, hinc auferendus videbatur. Heins.

Sine inscriptione) Plinius de hisdem: *Neque Sauron et Batrachum obliterari convenit, qui fecere templa Octaviae porticibus inclusa.* Sed an aedes eae sine inscriptione? Asserit Velleius: negat idem Plinius, qui sic lib. XXXVI, cap. 5: *Intra Octaviae porticus in Iunonis aede, Aesculapius ac Diana.* Et eodem capite sub fine, alterum templum inscribit *Iovi.* Quid nos dicimus? Velleium de alia inscriptione sensisse, non numinis, sed hominis, eiusque qui dedicavit. Lips. Frustra se in horum verborum interpretatione tor-

quet magnus Lipsius, qui Plinium obiicit aedes istas Iovi, Dianae et Iunoni inscribentem: non faciunt ista ad mentem Velleii. *Sine inscriptione ponere*, hic est sine ulla inscriptione nominis sui quid exstruere et reficere, contra quam ambitiosi facere solebant. Invenias in veterrimo illo monumento Ancyrano, seu potius breviario rerum gestarum Augusti. Consule animadversiones nostras in Suetonium, nuperrime publicatas. Boxhornius. Vide de his porticibus Andreae Fulvii Sabini antiquit. Rom. lib. IV. Boeclerus.

Turmam) An de ista Plinius capiendus, libro XXXIV? *Alexandrum amicorumque eius imagines summa omnium similitudine Lysippus expressit. Has Metellus, Macedonia subacta, transtulit Romam.* Apparet; turbat tamen quod amicos appellat, qui aliis non nisi milites sunt, atque adeo Arriano sociales. Ipse ita libro I: Μακεδόνων δὲ τῶν μὲν ἑταίρων ἀμφὶ τοὺς εἴκοσι καὶ πέντε τῇ πρώτῃ προσβολῇ ἀπέθανον καὶ τούτων χαλκαῖ εἰκόνες ἐν Δίῳ ἑστᾶσιν, Ἀλεξάνδρου κελεύσαντος Λύσιππον ποιῆσαι. *E Macedonibus circiter viginti quinque prima aggressione ceciderunt, eorumque aeneae imagines in Dio oppido positae, Alexandro iubente, a Lysippo eas fieri.* Similia in Alexandro Plutarchus. Sed Plinius in opinione fuisse, qua Velleius, videtur, qui scribit, hos *equites ex ipsius* (Alexandri) *turma apud Granicum cecidisse.* Si e turma regia, profecto assidui apud eum, aliis digniores, et quasi amici. Quod autem Arrianus notat statuas eas in Dio positas: alii *Iovis templum* verterunt; nec valde repugnem, nisi quod de Dio oppido magis signate et probabiliter ceperis, quoniam Livius (lib. XLIII) prodidit hanc *urbem exornatam publicis locis et multitudine statuarum.* Est in Macedonia, regione Pieria, Lips. Plinius lib. XXXIV, et XXXV; causam colliges ex Curtio. Arriano, et Plutarcho in Alexandro. Schegk. De *statuis equestribus* earumque *origine* ac *honore* videndus Herm. Hug. de mil. eq. V. 1. Boecler.

Magnum Alexandrum) Arrian. I, Iustin. II, 6, 13. Pro *impetrasse a Lysippo*, Cl. Freinshemius noster ad Curt. III, 11, 27: legit, *imperasse Lysippo.* Lysippi ars passim laudata, et in exemplum excellentiae memorata. *Nam ad veritatem Lysippum et Praxitelem accessisse optime* (i. e. ad vivum omnia expressisse) *affirmant.* Quinctil. XII instit. orat., 10. Boecler. Immo *imperasse Lysippo*, erit pro maiestate Alexandri, qui poterat iubere. Heins.

Posset quidem ex morositate et difficultate excellentium saepe artificum lectio vulgata defendi, quae in codice primigenio clare exstat: sed quia Arrianus lib. I de exped. Alex. cap. 17, dicit Lysippum fecisse has statuas, κελεύσαντος Ἀλεξάνδρου· accedo emendationi Freinshemii. Ita saepe haec verba *imperare* et *impetrare* confusa a scribis. Vid. Quinctil. decl. VI, 23. Burm.

Aedem in marmore) Quid intelligit? Vtrumne marmoream aedem primitus a Metello in urbe Roma structam? An potius, urbis ipsius Romae templum? Nam cultam eam ut divam, ac templa arasque passim positas alibi (in com. ad Tacit.) a nobis doctum. Si haec mens (ut puto), notabile sane principium adorationis huius sive adulationis. Quod Smyrnaei apud Tacitum III Annal. gloriantur, *se primos templum urbis Romae statuisse;* a sententia nos non demovet, quoniam de primis provincialium hoc capiendum est. At si prior sententia cuiquam placeat, illi expediendum est, quae sit ista aedes, et cui deo? Cur non nominet? Nam de privata ipsius Metelli (ut omittam, quod *aedes* eo sensu magis scripsisset) non potes capere: quia marmor serius adhibitum ad aedificia privatorum. Plinium vide, qui tamen originem primam marmoris quaesivit magis, quam invenit. Eo magis Velleii haec notanda. Lips. Meo iudicio, locus iste nullo potest modo accipi, tamquam Metellus ipsi Romae, veluti deae, templum exstruxerit; fuerit enim praeter decorum id auspicari Romanos ipsos. Orta illa divinitas primum a provincialium adulatione. At si de alterius dei deaeve templo verba intelligenda sunt, cur id non nominavit Auctor? Quia satis indicarat expresso loco, in quo templum illud positum erat, dum inquit: *in iis ipsis monumentis molitus.* Sic Livius libro XLV, cap. 15: *Eodem anno C. Cicereius aedem in Albano dedicavit, quinquennio postquam vovit.* Grvter. Nondum potui investigare ullum a Metello ex marmore templum, vel Romae, vel alii numini conditum: quare, nisi meliora doceor, capio de domo sibi extructa ex marmore, unde magnificentiae et deinde luxuriae in aedificando princeps fuit. Nam in diis ornandis non solebant culpare Romani magnificentiam, ut recte Rupertus docuit. Scrupulum illum de *aede*, in singulari numero pro domo privata, quem movet Lipsius, egregie exemit Bentleius ad Horat. II, ep. 11, 92. Burm.

Magnificentiae princeps) Vid. infra ad II, 1, 2. Boecler.

Cuius felicitatem) Magnifice, ut solet, tam prolixum fortunae favorem extollit Valer. Max. VII, 1, 2, et Plin. VII, 44, Cic. V de Fin. 78, It. I Tusc., 35. Boecler.

Excellentes triumphos) Pluries ergo Metellus hic triumphavit? Non invenio: imo semel, et de Macedonia tantum. Itaque Valerius de hac ipsa eius felicitate, lib. VII: *Speciosissimi triumphi praetextam largita est.* Vnum ecce agnoscit. Rescribi velim: *praeter excellentem triumphum.* Lipsivs. Quamvis haud pluries triumpharit Metellus, non ideo tamen rescribendum *excellentem triumphum.* Auctore enim non concinnante fastos, nihil vetat, quin usurpet numerum pluralem pro singulari, figura classicis auctoribus usitatissima, cuius aliquot produximus exempla schediasmate ad l. I Annal. Taciti cap. 55. Grvter. Lipsius ex historia repositum cupiebat *excellentem triumphum:* sed recte se habet iudicium Gruteri, qui pro singulari numero pluralem hic usurpari existimat. Loquitur enim hic Velleius ἐγκωμιαστικῶς, neque enumerat tantum membra collectione, sed granditate sermonis illustrat. Boecl. *Triumphum* probat Pigh. in Annal. A. V. C. DCXXXVIII.

Extentumque vitae) *Extenuatumque* edit. Rhenan. vitiose. Horat. II od. 12:

Vivet extento Proculeius aevo.

Bvrm.

Cum inimicis) Scipione Africano: quas inter calamitates Metelli ducit Plinius. Cicero in officiis, *sine acerbitate dissensionem*, Valerius, *graves testatasque* vocant. Recte *testatas*, quasi quae litterarum testimonio signatae, moris ex simplici et antiqua recepti vita, qua publice, qua privatim inimicitias denunciare: de quo litterarum decus ad Tacitum. Hoc addi velim, amicitiam qui renuntiabat, etiam interdicebat domo. Tacitus lib. V: *Sed Caesar missis ad senatum litteris, disseruit morem fuisse maioribus, quoties dirimerent amicitias, interdicere domo, eum finem gratiae ponere.* Et ut publice fecialis, ita quandoque privatim praeco. Clemens Alexandrinus: *Amicitiam, quam diu coluerat, misso praecone renunciavit, non quod poeniteret, sed quod fortunae statim pertimesceret.* Simile quid mihi lectum in Petronio, quod iam nunc non succurrit. Schegk. Sic et se offensionum pro utilitate publica non

pavidum iactat Tiberius lib. IV Annal. Taciti cap. 38, ad quem locum nos plura hac de re. GRVTER. *Eorum ab aemulatione virtutis profecta contentio, ad graves testatasque inimicitias progressa fuerat*, inquit Valerius IV, 1, 12. Notandum hoc loco, *duplices in rep. contentiones inimicitiasque* deprehendi: *prima* est *contentio factionis et invidiae*, qua viri potentes mutuis quisque odiis alterius auctoritatem gloriamque depressam cupiens, semper contrarius obstat, ac, veluti ἀντίτεχνος atque obtrectator actui eius consilioque adversatur. *Altera contentio virtutis est*: rursumque *duobus modis* cernitur contingere; vel enim *ipsi inter se viri boni et magni, nulla privata aemulatione, sed circa et propter administrationem reip. dissentiunt et concertant*; sicut de Metello et Scipione modo diximus: vel *adversus flagitiosos*, *sceleratos*, *reipub. turbatores*, *illi qui dexteriore consilio et auctoritate remp. tuentur*, *depugnant*. Hoc sensu Sallustius, Catil. 54 in Catone, *malis perniciem* ostentavit. De altero illo Catone Cornelius Nepos cap. 1, 3 et 2, 4, *a P. Corn. Scipione* perpetua dissensit vita; et: *circiter annos octoginta usque ad extremam aetatem ab adolescentia, reip. causa suscipere inimicitias non destitit: a multis tentatus non modo nullum detrimentum existimationis fecit*, *sed*, *quoad vixit*, *virtutum laude crevit*. Tales contentiones, ut *innocuas* (ratione propositi a malignitate alieni) et *pro rep. susceptas*, in laude ponunt cum Velleio nostro prudentissimi scriptores: facitque partem voti sui et laudis posthumae Tiberius apud Tac. IV, 38, 2: si posteri, ipsum *offensionum pro utilitate publica non pavidum fuisse credant*. Dissimulari autem non debet, nonnullos politicorum crassius circa hoc argumentum versari, dum *utilia magnorum virorum dissidia* universim pronuntiant, atque eo nomine iacta *subinde factionum semina* in arcanis reip. gerendae artibus habent: verum nec *populares*, nec *nobilium factiones* citrā summum periculum reip. exerceri posse, ostendit Lipsius VI Pol. 3, et Romana historia tot magnorum casuum exemplis passim testatur. Et certe, *si unum illud contentionis genus excipias*, *quo boni a malis dissident*, vix poteris mihi exemplum dare utilitatis alicuius evidentis in contentione virorum illustrium. Dissidebant Romae consules, praetores, tribuni, magistratus, alii, innocuis aliquando et bono fine susceptis dissensionibus, sed numquam sine motu aliquo et tumultu rerum ac homi-

num: nam pars reip. democratica his motibus, ut mare ventis agitabatur; itaque ergo haec rudimenta erant tot discordiarum civilium, quae mox populari turbulentia, et paucorum ambitione excitatae usque ad conversionem reip. insanabiliter desaevierunt. Cur ergo supra laudantur, inquis? Laudantur non aliis, quam istis de causis: quod magni illi viri dissidia sua non in occasionem potentiae, dominationis, avaritiae dispensant, sed immunem ab incivilibus consiliis animum servant; quod pertinere ad remp. existimant, ut consilia, quae credunt publice salutaria, contra aliorum sententias tueantur; quod sine admixta privati odii acerbitate ad virtutum et honesti certamina, civibus viam praeire cupiunt; denique si profundius quaesieris, videbis quid aliud quam imbecillitatem humanam, et civilis prudentiae imperfectionem? Dum vel ea non conciliare possunt sine contentione, ac in publicum commodum attemperare, quae diversis quidem, sed ex aequo salutaribus artibus constant, vel unius quidem boni naturam intelligunt, alterum autem pro malo spernunt; non quod rationi et sapientiae, sed quod suae indoli minus convenire videatur. Rursum instas: *atqui Resp. diversitate artium, ut mundus elementorum concordi quodam dissidio conservatur?* Recte de concordi dissidio mentionem intulisti, quod ita intelligendum est: habet suum in rep. locum severitas, habet lenitas: idem de magnificentia et parsimonia, de facilitate et gravitate, similibusque aliis iudicium esto. Ergo prodest sane esse in civitate viros graves, esse faciles: splendidos item, sed non minus elegantes; imo et frugales, ac sic deinceps. Ita Sallustius Catil. LIII et LIV describit, *ingenti virtute, diversis moribus viros duos Caesarem et Catonem.* Verum hoc ipsum exemplum, quod tam crude a plerisque accipitur, admonet nos de rectiore circa hoc negotium iudicio. *Quod si enim uterque suis virtutibus moribusque, quibus a natura donatus, a disciplina instructus erat, usus esset citra invidiam et aemulationem, concordi ac tranquilla diversitate*, haud dubie resp. magnam ex illa ipsa discrepantia tulisset utilitatem. Iam vero quid factum est? Nonne Cato, *adversus Caesarem et plures dissimilioris ingenii homines obliquus, et obtrectator*, nonne Caesar adversus Catonem occulte et aperte factiosus; nonne adeo uterque, suis contentionibus plus nocuerunt reip. quam profuerunt? Nam de uno et al-

tero facto nunc non loquor: utilis sane fuit Catonis adversus Caesarem contentio in causa Catilinaria; sed necdum in simultatem iverant eorum animi, et hoc ad illud genus potius referendum est, quo bonos malorum conatibus, quibus Caesar patrocinari videbatur, adversari diximus. Ex diverso, illustre est concordis discrepantiae exemplum, apud Tacit. XIII A. 2, 1 et 2: *In Burrho et Seneca, qui diversa arte ex aequo pollebant. Burrhus militaribus curis et severitate morum; Seneca praeceptis eloquentiae et comitate honesta:* sed additur: IVVANTES INVICEM, sicut et antea praecesserat, eos *pari in societate potentiae* CONCORDES fuisse. Hic nervus, hoc vinculum: *diversae artes, sed concordi actu in mutua auxilia expeditae iuvant remp. non aemulae, invidae, contentiosae.* Boeclea.

Quatuor filios sustulit) Emendandus igitur Plinius natur. Hist. lib. XIII, cap. 13; ubi vulgo ita legitur: *Q. Metellus Macedonicus, quum VI liberos relinqueret*, XI *nepotes reliquit.* Reponendum IV *liberos.* Ita etiam ipse Plinius eiusdem libri cap. 44, ut Valerium Maximum, Aurelium Victorem, et alios mittam. Est tamen apud B. Augustinum lib. II, cap. 23 de civitate Dei: *Metellus Romanorum laudatissimus, qui habuit V filios consulares, etiam rerum temporalium felix fuit.* Sed hic quoque reponendum arbitror IV. Nulla menda crebriora, quam circa numeros. Voss.

Rostris) More maiorum; quem et graphice Polybius lib. VI exprimit: *Si quando apud eos quispiam ex illustribus viris ex hac vita decesserit, elato funere portatur cum reliqua pompa ad rostra, sic dicta, in forum: et nunc stans conspicuus, nunc obvolutus, idque raro, universa plebe circumstante, rostra adscendit, si quidem filius adultus supersit, ac praesens exsistat; sin vero alius quispiam ex ipsius genere, ac demortui virtutes, et quae in vita praeclare gessit, depraedicat.* Et statim: *Vbi autem praeclarus aliquis ex domesticis ultimum diem obiit, instituunt funeris elationem, et circumfusi, qui similliini magnitudine et reliqua statura videntur, vestitum usurpant, si vel consul, vel imperator fuerit, purpura circumdatum, si censor, purpureum: si triumphum egit, vel tale quid perfecit, auro contextum; igitur isti curru incedunt: fasces vero et secures, ac reliqua principatibus consueta secundum dignitatem cuiusque praecedunt, qua dum in vivis esset in*

rep. eminuit, ubi ad rostra veniunt, cunctis ex ordine sellis elephantinis sedent, quo spectaculo haud facile poterit spectari pulcrius. Primus Poplicola supreme Brutum laudavit, quo deinde ad foeminas, et Imperatorum aevo ad invenes progressum. Suetonius, Diod. Schegk. Adi Kirchman., de funer. II, 8 et 9. Boecler.

Quatuor filii) Vno praetore, tribus consularibus, duobus triumphalibus, uno censorio. Plinius lib. VII. Adi auctorem virorum illustrium. Schegk.

Quem honorem adeptus est) *Quem et honorem* legebat Munckerus. Heins. *Honorum* Barth. ad Stat. Theb. IV, 624. *Exire de vita*, Calp. decl. LI, et Plin. III, ep. 9. Burm. *in marg.*

Vniversa deinde) *Vniversale*, Erasm. Steph.

Cum pars magna, eiusdem Metelli Macedonici virtute, armisque, tracta erat) Repone, *cuius* pro *cum*; *fracta*, pro *tracta*; sententiam, ut puto, restitues egregie, mutatione parva. Manut. Lege, *fracta esset.* Nisi potius allubescat coniectaneum Aldi: qui pro *cum* scribebat *cuius*: et pro *tracta*, *fracta.* Sensus in idem recidit. Voss. Nihil dubitavi Aldinam lectionem omnium facillimam, in textum recipere; de re ipsa Florus II, 16: *Quum Metellus dimicasset, ad victoriam Mummius venit.* Boecl. Nisi *Achaiam* capis pro Graecia, ut solent scriptores Romani horum temporum, aegre te expedies ex hoc loco. Nam Graeciae pars magna est Macedonia, non Achaiae. Achaiam vocat *veram et meram Graeciam* Plinius lib. VIII, ep. ult. *Vniversa deinde, ut praediximus, instincta in bellum Achaia, cuius pars magna, eiusdem Metelli Macedonici virtute armisque fracta erat.* Ita enim haec a Manutio recte constituuntur, sed et τὸ *etiam* mox subsequens mutandum in *Graeciam*; nisi malumus hinc auferri illud, et reponi post *instincta. Vniversa deinde instincta Graecia in bellum Achaicum, cuius pars* etc.; sic *universa Graecia* infra quoque occurrit cap. 18. Heins.

Corinthus in arma) Dictiones duae postremae abesse poterant, nullo sententiae incommodo: praecessit enim *in bellum*; nisi forte est iteratio similium vocum, cuius exempla retuli lib. II, cap. 11; de usu antiq. locut. Popma.

Gravius in Romanos contumeliis) Iustin. XXXIV, 1, 9: *Legatos quoque ipsos Romanorum violassent, nisi audito tumultu trepidi fugissent.* Flor. II, 16, 3, *oratione violatos*, ait; Cicero pro leg.

Man. 5: *Ob legatos superbius appellatos eversam Corinthum*, testatur. Sed nimirum speciose sonabat in auribus hominum, *causa belli in violationem legatorum reiecta:* quippe quo nomine iuste suscipi bella communiter existimabant: quamvis non alia, quam quae mox Carthaginem dicitur oppressisse, invidia Romanos impulit, ut causas belli quaererent adversum Corinthios, et, quia quaerebant, invenirent: vide omnino de hac hypothesi Romanorum, simulque de totius Achaiae fato πολιτικώτατα disserentem, maximi nominis ac dignationis virum, Iacobum illum Gothofredum, in oratione, cui *Achaiae* indicem praefixit. Boecl.

Magis quia volebant Romani, *q. d. C. diceretur*, *credere*) Is enim est affectus aemulationis, suspicaci odio facta aemulorum premere, detorquere, denique, ut volunt, occasionem certaminis aut calumniae interpretari. Voluit hoc ipsum Romanis exprobrare Perseus Maced. Rex in oratione ad Murcium et Attilium: *Ego haec*, *Q. Murci et A. Attili*, *quae aut a vobis obiecta*, *aut purgata a me sunt*, *talia esse scio*, *ut aures*, *ut animi audientium sint: nec tam referre*, *quid ego*, *aut qua mente fecerim*, *quam quomodo id vos factum accipiatis*. Liv. XLII, 42. Boecl.

Ita eodem tempore) Duae hae voces, *eodem tempore*, a glossemate sunt, itaque delendae. Raphel.

Virtutibus simillimus) Novissime cusi *similibus*. Non tam editoris cura opinor, quam operarum incuria lib. II, 6: *Qui Tib. Gracchum*, *idem Caium fratrem eius occupavit furor*, *tam virtutibus eius omnibus*, *quam huic errori similem*. Tamen ibidem placuit aliquando magis, *tam virtutibus*, *ei*, (sive etiam *eius*) *omnibus*, *quam hoc errore similem*; nunc abstineo. Acidal. V. Misc. ob. V, VIII, p. 25.

Omni belli ac togae) Non omnia nimirum eidem Dii dedere, certe raro inveniri eosdem bello bonos, bonos in pace, variis magnorum exemplis ostendimus ad Cornelium nostrum. Grvter.

Ac sensit) Lege *aut sensit*. Manvt. *Aut sensit*, Aldus Manutius invita membrana. Sed videtur velle Paterculus, nihil aliter locutum Scipionem, ac senserit. Forte, *aut aliud dixit*, *ac sensit*. Quomodo apud Terentium Phorm. IV, 4: *Aliud mihi respondes*, *ac rogo.*; pari modo et Tullius non semel. Deinde in illis *creatus*

est, tolle verbum substantivum, ut sequentia cum superioribus coniungantur. Heins.

Adoptatum a Scipione) Cum Velleio facit Livius lib. XLIV, cap. 44: *P. Scipio Africanus, et ipse postea deletu Carthaginе appellatus, naturalis consulis Paulli, adoptione Africani nepos.* Et Valerio III, 7, 5. *Aviti spiritus egregius successor Scipio Aemilianus* vocatur; itemque Florus II, 15, 12. *Hunc*, inquit, *Paullo Macedonico procreatum Africani illius magni filius in decus gentis assumserat.* Themistius orat. V de pace ad Valent. Σκιπίων δὲ ὁ μέγας ἐκεῖνος, ὁ τοῦ πάνυ Σκιπίωνος υἱδοῦς, etc. Quamquam nescio, cur doctissimo Remo vertere placuerit: *Magnus ille Scipio Maximi illius Scipionis adoptivus filius*; cum vel ex Polluc. III, 2. constet υἱδοῦν nepotem significare; nisi fors vir magnus illis adhibuit fidem, qui ab ipso Africano adoptatum Aemilianum credidere; de elogio huius viri agitur in Character. Vellei. cap. 11. Boecler.

Aedilitatem petens, consul creatus est) Vt haec tota verborum comprehensio apte inter se congruat, legendum arbitror: *aedilitatem petens consul creatus, bellum Carthagini* etc., Vixque dubitandum putamus, quin haec vera sit lectio. Voss. Vid. Liv. epit. 59. Appian. Pun. Aurel. Vict. 59. Boecler.

Consul creatus est) Adnitente Catone, qui dicebat: *reliquos, qui in Africa militarent, umbras militare, Scipionem vigere.* Epitome Livii, Appianus Punicis, Valerius lib. VIII. Schegk.

Cum ante in Hispania) Vid. Liv. epit. 48, et 49; Victor. 58: Plin. XXXVII, 1. Boecler.

Obsidionali) Propter octo cohortes obsidione vallatas consilio, et virtute servatas. Scriptor virorum illustr. Schegk.

Ex provocatione) Apud Intercatiam a rege provocatus, opima spolia retulit, quod notabis. Florus, Appianus Hispanicis, epitome Livii, alii. Schegk. *Ex* hic eamdem vim habere, quam *post*, censet Davisius ad I. Caes. Bell. Civ. I, 5.

Ipse modicus virium) Ita loqui amant boni auctores. Sallustius historiarum lib. III: *Ingens ipse virium atque animi, dubius consilii*; et lib. IV: *Anxius, impotens, nimius animi*; et infra saepe Noster. Schegk.

Temporis noxis) Cui dubium, rectius a me legi *noxia*; nec

igitur verbum addo, ut probem. Acidal. Editio prima: *Quam ullius eius temporis noxiae.* Hinc fecerim: *quam ullis eius temporis noxis.* Non enim vult numquam eos peccasse aut nocuisse, sed non illo tempore, eum decretum. Idque verum est. Lips. Eiecta vox *eius* ab editionibus, minime negligenda; primitus cusi: *ullius eius temporis noxiae.* Bene; modo reformetur ultima, scribaturque praeterea, *ulla eius temporis noxia*, nisi placeat cum Lipsio, *ullis eius temporis noxis.* Gruter. Lege: *quam ullius eius temporis noxiae.* Ita erat in MS. Est autem purus purus hellenismus: subauditur enim ἕνεκα vel *causa.* Sic libro sequenti cap. 20: *Opus erat partibus, auctoritate, gratia, cuius augendae C. Marium cum filio de exilio revocavit.* Sallustio in Catilinario: *Quod initio conservandae libertatis, atque augendae reipublicae fuerat.* Idem genus locutionis Caesari ter ope MSS. restituimus. De quo in nostris ad illum scriptorem notis. Similia etiam exempla apud alios passim obvia. Haec solum notanda duxi: quia viri eruditi id non attendissent, eoque rescriberent: *quam ullis eius temporis noxis:* aut, *ulla eius temporis noxia.* Voss. Recepi in textum correctionem Lipsianam; quamquam enim nullo modo eredam, Velleium ita scripsisse, videbatur tamen facilius, quam illud alterum. In codicibus repertum: *quam ullius eius temporis noxiae.* Possunt quidem illa verba pendere ab *invidia.* Sed id durius videtur, quam ut facilitatem Velleianam referat. Multo minus subaudiverim per hellenismum, *causa*, quod contextus (ad cuius simplicitatem competentiamque plurimum attendendum, arbitror) prorsus repudiare videtur. Nil dubito, *veram lectionem*, *ut incorrupto loco*, *ignorari*; qualibus locis, nemini vel insultandum vel applaudendum iudico. Boecler. *Quam ullius eius temporis noxiae* editio prima; recte, hoc vult enim, nullam a Carthaginiensibus datam fuisse sat iustam tertio bello punico Romanis secum decertandi causam; *ullius noxae*, sc. invidia, quod praecedit; *noxae* enim malo, quam *noxiae.* Dido apud Nasonem:

Invidiam noxae detrahit ille meae.

Noxa enim culpa, crimen, *noxia* damnum: sic *noxiae fore*, Liv. lib. X, 19. Carthago magis invisa nomini Romano ob veterem invidiam, ac aemulationem imperii, quam ullius eam sub tempestatem noxae; lib. II, 93: *Mox autem hunc noxa avunculum*

Titius imitatus est; sic scribe. In membranis iterabatur *mox. Mox autem hunc*, *mox avunculum*. Quare Vossius alterum *mox* eradebat, sed nil necesse; *nox* prius fuerat exaratum, omissa ultima littera, ob eamdem initio proximi vocabuli subsequentem, unde postea mendose *mox* factum. *Mox* etiam pro *noxa* simili modo irrepsit apud Tacit. XI Ann., cap. 22, loco pessime adfecto, qui sic constituendus est: *Interea Romae nullis palam neque cognitis noxae causis*, *Cn. Nonius* (sic Mediceus liber, non *Novius*) *eques Romanus ferro accinctus reperitur in coetu salutantium Principem*, *nam postquam tormentis dilaniabatur*, *de se novissime confessus conscios non edidit*. Scripsi primo *noxae causis*, pro *mox causis*; deinde pro *novissime* perperam *Novius* iteratur in vulgatis. *Confessus* e codice Rudolphi Agricolae est, cum biatum hic aliae membranae ostentent; potest et abesse, ut, *de se novissime* referatur ad τὸ *edidit*. Et est vocabulum *noxae*, Tacito frequenti in usu. Florus lib. II, cap. 10: *Cottam cum Titinio Sabino legato ibi amisimus*, *nec ulla de rege noxae ultio*; illic quoque *mox ultio* circumfertur. Atqui nulla subsecuta est unquam ultio, ne sera quidem; quum *perpetua trans Rhenum fuga latuerit*, teste Floro. Tacitus Ann. lib. III, cap. 13: *Quod convictum noxae reo erat*; lib. XVI, cap. 6: *Ferebantque Vespasianum*, *tamquam somno conniveret*, *a Phoebo liberto increpitum*, *aegreque meliorum precibus oblectum*, *e noxa imminentem perniciem maiore fato effugisse*. Hist. II, cap. 50: *Quidam militum iuxta regem interfecere se*, *neu noxa neque ob metum*, *sed aemulatione decoris et caritate principis*. Et sic ille passim, et frequenter Livius, ut in lib. XXVII, cap. 25: *Plerisque aequantibus Tarentinos Campanarum noxae poenaeque*. Deinde malo apud Nostrum: *fecitque suae virtutis monumentum*, *quod fuerat avitae clementiae*, quam cum vulgatis *avi eius clementiae*; quod sordidum ac plebeium; ni mavis *avitae decus clementiae*, vel *avitae prius*; sic lib. II, cap. 4: *avitus fulgor*; supra babuimus, *vir avitis P. Africani*, *paternisque L. Paulli virtutibus simillimus*; lib. II, cap. 119: *paterni avitique exempli successor*; ubi similiter contracte liber vetustus *avique*. Heins. Facile ferre possem Lipsii emendationem, nisi mollius procedere crederem verba, si cum Grutero legeretur, *quam ulla eius temporis noxia* (vel *noxa*) *invisam*; nam discrimen illud inter *noxam*, et

noxiam vix agnosco; licet fatear *noxam* frequenter pro culpa dici. Sic quum Terent. Phorm. I, IV, 48, dixisset *ad defendendam noxiam*, certe culpam intellexit: idem enim postea act. II, I. 36, dixit: *hic in noxa est, ille ad defendendam causam adest;* et in Hecyr. II, III, 31: *sum extra noxiam*; et ita ille saepe. Manilius II, 594:

Poenas iam noxia vincit.

et ita saepius; vid. et lib. IV, 94, et 418. An vero et pro iurgio *noxia* dicatur, vidimus ad Petron. cap. 96; ut tamen verum fatear, adhuc ulcus latere puto, nec concoquo illud *invidia invisam*. Nam in prima codicis lectione *ullius noxiae* non potest cum Vossio graecismus statui, sed penderet ille genitivus *noxiae* ab *invidia*, ut sit *magis invidia imperii, quam ullius e. t. noxiae invisam.* Sed offendit, ut dixi, vox ultima; cogitent acutiores; an *inimicam?* Bvrm. V, Act. Lips. 1721, pag. 116; Christii Noct. acad. I, obs. 2, p. 44; Misc. obs. V, VIII, p. 25, 362; V, IX, p. 241.

Sunt virtutis monumentum) *Severitatis* Cleric. Bib. Anc., et Mod. T. V, p. 142, *gloriae monumentum* Liv. V, 30; et VI, 20, *gloriae et poenae;* Liv. lib. XXXVII, 6: *In omnibus se maiorum clementiae et benignitatis, quam virtutis bellicae monumenta reliquisse.* Bvrm. *in marg.*, V. praef.

Carthago diruta) Incensa. Horatius lib. IV Carmin. od. 6:

Non incendia Carthaginis impiae,
Eius, qui domita nomen ab Africa
Lucratus rediit, clarius indicant
Laudes, quam Calabrae Pierides.

Et libro Epodon od. septima:

Non ut superbas invidiae Carthaginis
Romanus arces ureret.

Et Florus lib. II, cap. 15, per continuos decem et septem dies vix potuisse incendium exstingui, tradit. Et aratrum passa. Modestinus IC. l. si ususfructus. D. quibus modis ususfructus amittatur: *Si ususfructus civitati legetur, et aratrum in eam inducatur, civitas esse desinit, ut passa est Carthago.* Schefer. καὶ ἐπαράτον ἐψηφίσθη τὸ ἐπ' αὐτὴν κατοικῆσαι τινά. Zon. II; vide Camerti, et Freinshemio notatos ad Flor. II, 15; et adde Plin. XV, 11, Horat. IV, carm. 8, epod. 7, Pontan. Philocal. V, 16. Boecler.

Annis DCLXVII) Abit a se Velleius, si scriptura sincera. Supra enim monuit 65 an. Carthaginem ante urbem conditam; igitur exactius constaret eum Eutropio, qui 670 annos exprimit. Pugna quoque de tempore huius secundi belli Punici. Livii epitoma eum Orosio, et Eutropio initium ponit alterum, et sexcentesimum annum V. C. Et intra quintum postquam coeptum, consummatum. Dissentiunt Fasti, quibus V. C. ann. DCIV. Haec curatius tractare Fastographorum est. Schegk. Numeri corrupti, aut immemor sui Velleius, qui paullo ante dixit Carthaginem conditam ante Romam annos 65, mox ait dirutam Lentulo, et Mummio coss., id est, anno ab urbe condita 607; unde numerantur, quibus invicta stetit, 672, etsi de tempore conditae et dirutae Carthaginis diversa tradunt Livius, Eutropius, Servius, et alii, a quibus omnibus longissime abit Cicero de Rep. lib. I, his verbis: *Nec tantum Carthago habuisset opum sexcentos fere annos sine consiliis et disciplina.* Purma.

Abhinc annos CCLXXVII) 174, v. Vales. ad Exc. Peiresc. p. 32. Burm. *in marg.*

Neque se Roma secura speravit fore, si nomen usquam stantis maneret Carthaginis; adeo odium certaminibus ortum, ultra metum durat; et ne in victis quidem deponitur: neque ante invisum esse desinit, quam esse desiit) Pluscula verba adscripsi, quia confusio et corruptio sparsa per circumductionis huius corpus: implexa omnia aut inepta; tu sic expedies: *si nomen usquam stantis maneret Carthaginis (adeo odium certaminibus ortum ultra metum durat, et ne in victos quidem deponitur), neque ante invisa esse desiit, quam esse desiit.* Egregiam acutamque sententiam sic efficimus; observa: primum parenthesi includenda gnome est, quam opportune narratiunculae huic miscet: in qua *victos* legimus, non *victis*, hac mente: ut velit odium diutina aemulatione aut contentione firmatum radices ita agere, ut nec in victos subiectosque deponatur, et certent non de honore, sed de vita. Tum deinde continuanda iterum oratio, et narratio: legendumque *invisa*, non *invisum*, ut ad Carthaginem ipsam referatur: itemque *desiit*, non *desinit.* Atque ita lucem fecerimus, nisi fallor, sententiae universae. Lips. Non est necesse haec avellere a gnoma superiore, si modo *invisum* interpreteris, ac si neutri esset generis, notaretque *rem invi-*

sam. Gruter. Subest aliquid occultioris vitii: quod aegre expedias. Nam Lipsiana correctio, non Velleii verba, sed correctoris sententiam reponit. Ceterum ex hac ipsa sententia satis clarum est, quid Velleius de causa excidendae Carthaginis statuat. Quippequi et supra, invidiam, aemulationem, metum, suspicionem, ὑπάλληλα vitia potentum designaverit. Cicero I Offic., 11, *crudelitatem*, *et immanitatem Poenorum* praetexit; idem, qui de *Corintho* clarius fatetur, Romanos non quidem iusta causa, sed per rationem status, ut hodie loquuntur, et arcanum dominationis eam civitatem sustulisse, *ne aliquando ipse ad faciendum bellum locus adhortari videretur.* Hanc eversionem urbium, poenae loco illatam olim, sicut hominibus capitale supplicium irrogatur, disputat P. Faber semestr. I, 8. Sed ut puniendi occasiones quaerunt tyranni, et struunt: ita maxima quaeque imperia eversionem aliis moliuntur, donec denique, iustitia fati ad impotentes dominos recurrente, ipsa quoque evertantur. De cetero tota illa ratio comparandi bella poenis, figurarum suavitate, non significandi proprietate constat. Boecl. Orationis omne acumen in ambigua significatione τοῦ *esse* consistit. Sic apud Nasonem corrigebam olim Helenes epistola:

Certus in hospitibus non est amor: errat: ut ipsi;
Cumque nihil speres firmius esse, fuit.

Vbi *fugit* nunc circumfertur. Tum probe Lipsius, *et ne in victos quidem deponitur.* Heins. Neque *invisum* mutarem; neque eum Grutero pro re invisa caperem, sed ad *nomen* referrem, quod *invisum* non ante esse *desinit*, quam *esse desiit.* Quod egregie firmat Iustini locus lib. XXXI, 2, ubi de Hannibale, quem internecino odio, aeque atque urbem ipsam, prosequebantur Romani, dicit legato mandatum, *ut si posset, eum interficeret, metuque invisi nominis tandem P. Romanum liberaret*, id est, *invisi hominis*, ut forte criticus aliquis audacior corrigeret, sed idem notat *nomen.* Et eodem modo Iuvenal. sat. XII in fine:

—— Poena gaudebis amara
Nominis invisi.

Curt. X, 1: *Invisum Macedonum nomen avaritia eorum, ac libido barbaris faciebat.* Sublata autem Carthagine recte eius nomen esse desiisse dici potest, quod non videntur viri docti concoquere po-

tuisse. Sed etsi in scriptis et memoria hominum maneat nomen Carthaginis, tamen urbe et gente funditus sublata, etiam eius nomen intercidisse veteres dicebant: *nomen* enim Carthaginis est ipsa Carthago, notissima et obvia locutione. Sic Iustinus libro II, cap. 4: *Thalestris reversa in regnum, brevi cum omni Amazonum nomine intercidit.* Vid. ad Petron. CXXIII, *in victis* quoque non movendum, nam ita veteres loquebantur. Iust. I, 5: *animum minacem dumtaxat in illo fregit.* Sed haec pluribus adstruximus ad Quinctil. decl. XV, cap. 6. Burm.

Neque ante invisum esse desinit, quam esse desiit) Videtur vox *desiit* abundare. Sed videtur tantum. Ita enim fere loqui amat Velleius, ut diligens eius, et attentus lector passim observabit. Sic principio libri II: *Potentiae Romanorum prior Scipio viam aperuerat, luxuriae posterior aperuit.* Et supra, *quod quum alii faciant, tragici frequentissime faciunt;* ubi frustra sunt viri eruditi, qui posteriorem voculam *faciunt* audacter nimis exstirpant. Boxh.

M. Manlio) *M. Manilio* ex Fastis Capitolinis, et universa historia. Manut. Ita et Sigon.

A Mummius) Praenomen in MS. desiderabatur, sed eius loco erat minusculum *a*. Quod an non plane delendum sit, ambigo. Nam et alias praenomen omittit Velleius; nisi ubi cum et collegam simul nominat. Sed de hoc non est pugnandum. Voss. Vide nominatos a Camerte scriptores ad Flor. II, 16. Boecler.

Ab Alete) *A belete* edit. Rhenani.

Alter Africanus alter) Eligit haec duo exempla in commendationem huius moris Themistius orat. V de pace. Boecler.

Novis hominibus) Cives Romani in triplice discrimine: nobiles, novi, ignobiles, de quibus non exscribo Sigonium et Lipsium. Adiicio alius rei nobilem esse potuisse, qui ipse nullos honores gesserit, et male maioribusque indignam vitam agitaverit; quem tangit Iuvenalis satyr. VIII:

Quis fructus generis tabula iactare capaci
Corvinum? posthac virga deducere multa
Fumosos equitum cum dictatore magistros,
Si coram Lepidis male vivitur.

Et quae sequuntur. Secundum heic in ordine versum primitus vul-

gavit doctissimus Lipsius, quem et ego reperi in optimo codice varia lectione:

Corvinum posthac virgn contingere multa;

rectius fortassean, morem, quo poëta spectat, si respicias. In tertio alii *Famosos*, male. Ita Cicero Pisonis imagines vetustas ridicule *fumosns* adpellat. Et quoniam in Iuvenalem incidi, operae sit maxime pio poëtae porro operam dare satyr. IV:

Quid refert igitur quantis iumenta fatiget
Porticibus, quanta nemorum vectetur in umbra.
Iugera quot vicinn foro, quas emerit aedeis?
Nemo malus felix, minime corruptor, et idem
Incestus. — Sic penultimum versum optimae editiones edunt, nullo certe malo sensu; corrigo ex MS. meo, quem Iac. Thisio praesens praesenti probavi:

Nemo malus felix, hyminis corruptor, et idem Incestus. Proba mehercles, et rectissima emendatio, cuius in veteribus Pulmanni nulla vestigia extitisse, miror. In satyr. II, fine:

—— his licet ipsum
Admoveas, cuius tunc munere retia misit.

Scio, quid interpretes adferant, nec tamen improbo scripturam mei codicis:

Admoveas, cuius tunc munera retia pulsant. An rectius te doctissime, et humanissime Iuste Lipsi, editor splendidissime, libens merito iudicem capto: de aliis, alio loco. Schegk. Ecce, disertim inter novos homines Mummium ponit Velleius. Atqui Valerius Maximus lib. VI, cap. 4, *ut nobilem, ita enervis vitae*, dicit. Sed non dubium mihi est, quin apud eum, *ignobilem* rescribi debeat. Vossivs.

Omnisque doctrinae et auctor, et admirator fuit) Hic ego nihil mutarem: est enim *auctor*, quasi causa, quia primus ipse et pauci praeterea doctrinas in urbem Romam induxerunt. Propterea dixit Cic. in I Tusc.: *Galbam, Africanum, Laelium, doctos fuisse memoriae traditum est, studiosum autem eum, qui hos aetate anteibat, Catonem.* Manvt. Nimia pro Scipione laus, fuisse doctrinae omnis auctorem. Scribo *fautor*: et id principi ac militari viro convenit. Lips. Non est profecto nimia laus Scipioni, fuisse doctrinae omnis auctorem: nam eidem favere, vel barbarorum

fuerit. De Annibale Aemilius Nepos 13: *Atque hic tantus vir tantisque bellis districtus, non nihil temporis tribuit literis. Nam aliquot eius libri sunt graeco sermone confecti*, etc. GRUTER. Nimium esse pro Scipione putabat Lipsius. Legebat itaque *fautor*. Fuit etiam quum mihi reponendum videretur, *altor*. Quomodo, nisi nostra coniectura nos fallat, de mecenate dixerat Horatius lib. I, epist. 19:

—— *nobilium scriptorum auditor et altor.*

Vulgo editum, *ultor*. At nos iuvant MS. in quibus, ut viri docti notarunt, fuit *actor*. Nunc vulgatam Velleii lectionem tolerandam censeo. Memini Scipionem et antea tali encomio ornatum: *omnibus belli ac togae dotibus, ingeniique ac studiorum eminentissimus seculi sui*, etc. VOSS. *Auctorem doctrinae omnis* Scipionem hic dici non fert magnus Lipsius, et *fautorem* repouit, atqui *auctor* (neque enim id nomen aliter exaratum occurrit in veterrimis ac maxime fidis membranis, quidquid argutantur grammatici) *auctor*, inquam, ab augendo quum dicatur, quid ni auctor doctrinae omnis Scipio, qui fovebat eam plurimum ac ornabat, promovebatque patrocinando? Contra apud Iustinum libro XVIII, sub finem: *punitis auctoribus miserorum civium*, quorum opera cives miseri erant, nihil necesse corrigi *misertum civium*. Sed pluribus hoc de loco agemus libro II, cap. 88; apud Claudianum lib. I, in Eutropium:

Nullius Eutropius, quam qui se protulit, ante
Direptas possedit opes, nullumque priorem
Perculit exsilio, solumque hoc rite peregit,
Auctorem damnare suum.

Sic scripti editique codices constanter; hoc est illum, a quo erat promotus et evectus ad summos honores. Apud Nasonem IV Trist. 4:

Non igitur tibi nunc, quod me domus ista recepit,
Sed prius auctori sunt data verba tuo.

Id est patri tuo, qui tibi auctor ac praevius fuit eius facti. Aelius Spartianus de Hadriano: *Cibis castrensibus libenter in propatulo utens, exemplo Scipionis Aemiliani, et Metelli, et auctoris sui Traiani*, a quo nempe ad imperatoriam dignitatem evectus erat. Iustin. lib. XXIII: *Brutii multas civitates graeci nominis Italiae*

expulerant, *auctores quoque suos Lucanos bello vicerant.* Vnde nimirum illi oriundi erant, ut mox additur. Apud Ammianum lib. XXI exclamat Senatus, recitatis Iuliani in Constantium invectivis, *Auctori tuo reverentiam rogamus.* Quem locum, ut et alium Marcellini eiusdem, iam produxit ad Spartianum magnus Casaubonus. Apud Nasonem VIII Met. 349: *auctor teli*, quod sollicitatum haudquaquam oportuit. Mox scite Lipsius, *civitatem propagatam*, non *civitates propagatas.* Agitur enim de Roma. Simile mendum nos infra sustulimus lib. II, cap. 60. Heins. Sic *auctor* pro legumlatore Ovid. VIII Met. 101, ubi vide Heins. Sic Horat.: *Nil dubites auctore bono.* Phaedr. III Prol. *numeret auctores. Auditor* Davis. ad Cicer. Acad. lib. IV, cap. 2: forte ex illo Horatii loco, a Vossio adducto. Burm. *in marg.* V. Misc. obs. V, VIII, p. 26.

Polybium) Ineptissimus est Maccius, qui inter alia, quae in Polybium congerit convitia, *datum fuisse pedagogum Scipioni nostro*, calumniatur, meritus hac vanitate censuram calami Vossiani in arte Histor. cap. 22, scilicet adiutor maximarum rerum manu consilioque, et a prima adolescentia rebus gerendis adhibitus pedagogi nomine contemtim dicetur. Ammian. Marcell. XXIV, 7: *Legerat* (Iulianus) *Aemilianum Scipionem, cum historiarum conditore Polybio Megapolitano Arcade, et triginta militibus, portam Carthaginis impetu simili subfodisse.* Vnde facile deprehendimus, praecipuorum Scipionis operum socium et adiutorem fuisse Polybium. Cuius equidem prudentia gerendarumque rerum peritia, cum praecellente ingenio veluti certat in gravissimo Historiarum opere: quod, singulari instituto politicae informationis atque disciplinae, omnium inter Graecos industriam superat; post ipsum, *Dionem* video hanc viam praeclare institisse; nam et hunc respectu παιδεύσεως πραγματικῆς, accuratiorem et profectui civilis viri accomodatiorem ceteris iudico. *Polybianae Historiae* praestantiam, ante illustrem Casauboni operam, paucis in mentem venit suspicari, cui propterea plurimum debent prudentiae solidioris studia. Vide praefat. operi praefixam, et Ger. Io. Voss. de Graec. Hist. I, 9. Boecl.

Panaetiumque) Tullio IV, de fin. 9, vocatur *homo imprimis ingenuus et gravis*, *dignus illa familiaritate Scipionis et Laelii Pa-*

naetius. Felicem tantis amicis Scipionem! quorum convictio non modo prudentiae, sed virtutis eximia potuit exempla soppeditare. Non enim ex acutis et callidis ad vafrамenta consultoribus fuere, quales hodie in deliciis et honore habentur: sed qui *nihil utile, nisi quod honestum esset*, crederent, sicut Panaetium diserte Cicero; Polybium, sua satis superque commendat historia; gravis scilicet et perpetua non virtutis minus generosae, quam gravioris sapientiae magistra. BOECLER.

Elegantius) Erit forte, qui *diligentius* malit. Ergo pro hoc idem istuc esse aio: idque attestabitur mihi, qui paullo diligentior fuit Gellii lector. Et vero *eleganter* quid est, nisi cum electu seu delectu? Quis *elegans*, nisi qui eligit, diligit, lectaque amat et usurpat? ACIDAL. Recte Acidalius remotam vocis significationem observat. Ita Livius lib. XXXV, 14, de Pyrrho dicit: *Neminem elegantius loca cepisse, praesidia disposuisse*, id est, ut hodie loquerentur, maiore cum iudicio et electu; et cap. 31: *Zeno ex principibus unus, magnae ab eleganter actam vitam auctoritatis.* Cicer. III ad fam. 8: *Quid elegantius a me fieri potuit*; et ita passim. BURM.

Dispunxit) Verbum solemne Numulariorum, et qui medium Ianum adsident. Seneca lib. IV de Benefic. cap. 31: *Apud me istae acceptorum, expensorumque rationes dispungentur.* Hinc Tertulliano, *Deus meritorum iudex et dispunctor.* Liberalia vero Scipionis studia ex historicorum, et passim Ciceronis libris abunde in mundo, de quo fertur, dixisse: *Nunquam se minus otiosum esse, quam cum otiosus; nec minus solum, quam cum solus*; magnifica vox et magno viro ac sapiente digna. SCHEGKIUS.

Semperque aut belli aut pacis serviit artibus) Putabam aliquando rescribi oportere *ferbuit*, aut *floruit*. Sic Claudianus III Cons. honor. 133:

Fervet cristatis exercitus undique turmis.

Vbi tamen *floret* manifeste habet editio vetus, quae prodiit Basileae. BOXH. V. Misc. obs. V. VIII, p. 26.

Semper inter arma et studia versatus) Sidonius IV, ep. 17: *De Arvogaste; par ducibus antiquis lingua manuque; quorum dextera solebat non minus stilum tractare quam gladium*, ubi Savaroni annotata vid. Igitur celebre Sfortiae verbum, quo, *se ea manu, qua gladium tractare didicerat, calami ductiones discere non potuisse*,

iactabat, solari sane defectum huius laudis, alterius comparatione videatur: non vero inumbrare putest perfectae laudis claritudinem, qua singulares naturas summasque experientiae artes doctrina consummare pariter et moderari consuevit. Notanter autem de Scipione Velleius, quod *elegans studiorum liberalium omnisque doctrinae, et* AVCTOR, *et admirator* fuerit; non enim alii, artium quarumcumque serii admiratores, nisi qui et *auctores*, qua voce *peritiam excellentiamque ipsius doctrinae* hic capio; nam quod Lipsius mallet *fautor*, *primo*, non opus erat; quum admiratio iam favorem includat: *deinde* nimium de Scipione elogium videri non debet, *ad quem Terentii scripta* (id est lucnlentissimum et incomparabile elegantioris doctrinae monumentum) *referuntur* a veteribus, teste Fabio X, 1. Licet enim hanc opinionem impugnet Donatus, probat ea tamen satis evidenter indicium antiquitatis de doctrina Scipionis. Neque res exemplis caret, si *Iulium*, *Octavium*, *Annibalem*, alios cogitemus. BOECLER.

Capta Corintho) Ann. III Olympiadis 156. Plinius lib. XXXIV, cap. 2. Pausanias Olymp. 160, propter legatos Romanos, dubium an et manu, certe oratione violatos. Florus lib. II, cap. 16. Cicero pro L. Manilia, Pausanias, Zonaras Tom. II. Aeris Corinthiaci originem, mixturam, nobilitatem graphice Plinius, Florus, et elegantissimus Muretus Variar. lib. VII, cap. 5 describunt. SCHEGK.

Si eas perdidissent, novas eos reddituros) *Eos* tollendum, utique cum *eas* praecesserit. Sed potius est, ut opinor, scribendum, *novas esse reddituros*. HEINS. V. Misc. obs. V. VIII, p. 26.

Non tamen puto) Talibus sententiis pleni sunt scriptorum libri, qui nimirum observant, initium παραχμῆς sive decrementi in imperiis ab opibus instrumenta luxuriae, adversus quam nunquam satis cauta est mortalitas, suppeditantibus descendere. Nimiam Corinthiorum aestimationem, quam hic perstringit Velleius, *furorem* vocat Seneca de Brev. vit. 12. BOECLER.

Rudem Corinthiorum) Opera Corinthia in magna dignatione Romanis: aes ipsum praecipue, quod orbe toto etiam nobile, ipsa opulentissimae urbis, uti Florus ait, iniuria et ruina factum pretiosius. Huc inter sexcentos alios Propertius respexit lib. III Eleg.

Nec mihi mille iugis Campania pinguis aretur.
Nec miser aera peto classe, Corinthe, tua.

Quem locum adduxi, ea potissimum causa, ut a mendosa doctissimi et acutissimi hominis emendatione vindicarem. Quid, inquit, est, *classe Corinthia aes petere?* Potius *clade* scribendum: et hic nota de aeris, auri, argentique venis, Corintho incensa, in commune fluxis, totaque memorabili mistura illa refert. At vel puer viderit, iungendum non *classe tuo*, sed *aera tua:* et dehinc, *classe petere.* Quod dissimulavit ille potius, ut acumen ostenderet, quam non vidit, ut ultra vulgum nihil sapere heic necesse foret. Eamdem reprehensionem non spero me quoque subiturum, si monuero, aut *miser Corinthe*, pro homine Corinthio capiendum; quod sane duriusculum videtur: aut *misera* disertim scribendum, ut ad ipsam Corinthum referatur. Nam ad Propertium nulla causa est cur trahas. Acidalius.

Intellectum) Hoc proprium in hac re verbum esse, ad Petron. cap. 52, et Quinctil. I, 2 et XII, 10 ostendimus. Burm.

In tantum) Ita et loquitur lib. I, cap. 43 (et II, 53), et saepe Noster, Iustinus et alii. Vid. Ovid. XI Met. 71, et ad Rutil. Itiner. I, 46, Vorst. ad Iustin. XLI, 1, et ad Sulpit. Sever. Vit. Mart. I, Barth. XXIV Adv. 3, plenam esse vero locutionem, *in tantum modum*, patet ex Tacit. XV Ann. 25. Burm.

In unum contracta species) Huic sententiae plane geminum est illud Suetonii Augusto cap. 9: *Partes sigillatim, neque per tempora, sed per species exsequor, quo distinctius demonstrari cognoscique possint.* Poema. Haec et seqq. Onuphrius Panvinius in libris suis de republica romana edidit p. III, p. 33, edit. in 8. Burm. *in marg.*

Quam divisa) Immo *quamvis divisa temporibus*, quod confirmant, quae de coloniis subsequuntur. Non enim uno tempore eodemque deductae sunt. Sic lib. II, cap. 4 et 5, res in Hispania gestas a Romanis per diversa tempora coniungit. Idque usitatum aliis quoque historicis. Tacit. Ann. XII, cap. 40: *Haec, quamquam a duobus propraetoribus plures per annos gesta, coniunxi, ne divisa haud perinde ad memoriam valerent.* Pari modo libro XIII, cap. 9, *quae in alios consules egressa coniunxi.* Sisenna apud Nonium in *Saltuatim: Nos una aetate* (scribendum *non una aetate*), *in Asia et Graecia gesta literis idcirco continentia mandamus, ne vellicatim, et saltuatim scribendo lectorum animos impediremus.* Flor. II, 19:

Quae etsi iuncta inter se sunt omnia et confusa, tamen quo melius appareant, separatim proferentur. Curt. lib. V initio: *Quae interim ducta imperioque Alexandri, vel in Graecis Illyriisque de Thracia gesta sunt, si suis quaeque temporibus reddere voluero, interrumpendae sunt res Asiae, quas universas in conspectum dari, et sicut inter se cohaerent, coniungi aptius videtur.* Heins. V. Misc. obs. V. VIII, p. 26.

Oculis animisque inhaerent) Hic Ovidius inhaesit animo Velleii qui epist. II, 91:

Illa meis species oculis abeuntis inhaeret.

Et VII, 26:

Aeneas oculis semper vigilantis inhaeret.

Et ita infr. II, 36. Burm.

Statui priorem huius voluminis posterioremque partem non inutili rerum notitia in arctum contracta distinguere) Observa. Ergone in priore libelli huius parte catalogus similis? Ipse palam dicit. Sed quae fuerit huius voluminis prior pars, id vero non liquet. An coepit ab urbe condita? An potius ab ea capta? Hoc ego crediderim, ratiocinatione facta ex mole et congerie rerum. Ibi igitur opportune colonias recensuit, sed eas dumtaxat, quae deductae a nata urbe ad eamdem a Gallis captam. Fuerunt autem numero septemdecim, notae omnes et pleraeque inclytae. Favet nostrae coniecturae hoc: quod, nisi illic recensuisset, cur hic omitteret? Cur de industria et testato ordinetur, *post septem annos, quam Galli urbem ceperunt?* Sane omissio illa aliter praetexi aut excusari non potest. Lips. Mirum, quantopere hic haesitarit summus vir Iustus Lipsius. Desiderare se ait priorem illam partem, ubi Auctor noster similiter colonias enumeraverit, quae ante Romam a Gallis captam sint deductae. Statuit igitur, Velleii historiam olim in plures, quam duos fuisse libros divisam. Ego plane ab eius sententia recedo. Et faciunt pro me haec ipsa Velleii verba, e quibus ille se explicare non potuit. Sensus est: statui hic abrumpere priorem partem operis mei, ordirique posteriorem, ubi inseruero quaedam de temporibus coloniarum. Unde ipse postea Velleius ait, particulam hanc operis formam propositi excedere. Itaque vere ἔκβασιν, sive excursum dixeris, quae hinc usque ad initium libri posterioris sequuntur. Voss. Digressio nobilis de *coloniarum*

deductione et civitatum propagatione : cui similis est ea, quae legitur *posteriore voluminis parte* (*volumen* enim hoc loco notat totum opus Velleii) id est II, 38 et 39, *de provinciarum origine.* Quaerat autem forte aliquis, *quomodo brevitati Velleianae conveniunt istae ἐκβάσεις, maioris diverticula operis? Quomodo item ad huius loci institutum pertinet coloniarum recensio?* Spectanda enim in digressionibus haec talia ostendit cl. Vossius de art. Hist. 22. De cohaesione ut hic aliquid comminiscamur, non videtur opus esse, cum Velleius ipse *utilitatem* potius *et τὸ ἀξιομνημόνευτον huius notitiae*, *quam εὐχαρίαν* sibi propositam significat, quae ratio vel sola apud aequos indices ad veniam et laudem valere potest. Sicut nec *compendia* unius omnis generis aestimanda uniusque legis rigore constringenda sunt. Est enim hoc opusculum Velleianum ex iis, *quae in minore quidem ambitu omnem tamen maioris et pragmatici operis artem moremque retinent.* Boecl.

Deducta sit colonia) Totam hanc egressionem Velleianam veluti commentario illustravit Sigonius de antiq. iur. Ital. lib. II, sicut quae de *militaribus* mox dicuntur, lib. III ubi et supplet, quam Velleio praeterire placuit, *militarium coloniarum recensionem.* Ex hoc scriptore et Pighii Fastis petantur ea, quae explicando Nostro idonea huc transcribenda neutiquam indicavimus. Boecl.

Nam militarium et causae, et auctores, et ipsorum praefulgeat nomina) Haec est MS. lectio, et vera. Quod moneo, ne quis audiat editiones veteres, in quibus male *causa* editum. De coloniis vero militaribus erudite disserit Sigonius, lib. III, cap. 4 de antiquo iure Italiae. Vt nihil habeam, quod addam; nisi quod earumdem etiam mentio fit in monumento Ancyrano. Voss. *Ex ipso praefulgent nomine* corrigendum, ni fallor. Militares enim coloniae, ut serius deductae; utpote a Sulla triumvirisque, divisque Iulio ac Augusto, aut deductorum nomina plerumque praeferebant, aut legionum, e quibus essent deductae. Sic *Colonia Iulia*, *Colonia Augusta*, *Colonia Octavianorum*, *Decumanorum*, *Sextanorum*, atque ita porro; *causae* autem ex *ipso praefulgent nomine*, quia militares dictae, hoc est veterano militi in praemium assignatae. Heins. Cur non, ex *ipsarum praefulgent nomine?* Burm.

Militarium et causae) Coloniarum militarium causae plures :

una victorum ira et acerbitas in hostes subactos, quos agris possessionibusque expellebant; altera, ut milites stipendia, vel emeriti vel veterani praemia acciperent militiae; tertia, ut coloni victoribus ad omnia imperata obstricti, et hostium, quos devicerant, quasi custodes essent. Auctores fuerunt primus L. Sulla dictator, deinde C. Iulius Caesar, tum M. Antonius, M. Lepidus, et C. Octavianus Augustus: triumviri reip. qui omnes post partam civilem victoriam hostium agros militibus suis diviserunt, et in eos colonias deduxerunt. Nomina habuerunt interdum a legionibus in eas deductis, ut coloniae secundariorum, sextanorum: aliquando ab oppidis in colonias redactis, ut colonia Capuensis, et similis. Vidend. Hyginus, ac Frontinus de limitibus agrorum, et Sigonius, lib. III de antiquo iure Italiae. Porma.

Civitates propagatas) Quas civitates? logi et flocci. Scribe *civitatem propagatam*, singulari numero: et accipe de Romana. Ego, inquit, colonias recensebo: et eadem opera, communicatam cum finitimis civitatem. Vtrumque enim ad ampliationem imperii spectat: sive quum missi in exteros e civibus coloni, sive quum exteri admissi in cives. Clarum hoc ex ipso contextu Velleii, cui passim inseritur, *Aricini in civitatem recepti*; item: *Aceranis civitas data*; et plura tu vide. Lips. Lipsius singulari numero scripsit *civitatem propagatam*, accepitque de Romana; quid si non alieno sensu nobiscum legatur *civitatis res propagatas*. Sed nos nihil mutandum censemus. Lectio vulgata et plana est, et elegans. Vult Velleius deductis passim coloniis, per varias terrarum partes propagatas, id est conditas, vel prognatas, civitates fuisse. Boxhorn. *Lipsius* voluit *civitatem propagatam*, scilicet *de iure civitatis dato*, sicuti passim sequitur. Videtur tamen idem sensus e lectione usitata (quam non temere mutare debemus) prodire; quidni enim *propagantur civitates, dum communione iuris Romani civitates denuo quasi fiunt*: *id est, tales, sive Romano iure gaudentes?* Boecl.

Ceperunt) Onuphr. *ceperint*, p. seqq. 260, et *condita est*; dein *Brundusium*. Burm. *in marg.*

Sutrium) *Satrium* Livius, Pliniusque nominant: Silius tamen *Sutrium* agnoscit, lib. VIII, 491:

—— *Sabatia quique*
Stagna tenent, Ciminique lacum, qui Sutria tecta.

In antiqua quoque inscriptione *Sutria colonia* nominatur. Dissentit a Livio, et aliis Velleius in annorum ratione: si quis tempora distinguit ordine consulum, qui a Velleio nominantur. MANVT. Agnoscit Plaut. Casina act. III, sc. I. De coloniis earumque iure doctissimus Sigonius, quem consulo videas. SCHEGK. *Satricum* ex Livio et aliis legendum est; et paullo post scribendum *P. Decio Mure quartum* etc., non *Q. Decio* etc. Item ex epitoma lib. XXX, *Fregenaeque*, non *Fregellaeque* scribendum. VRSINVS. Car. Sigonius dubitat, an e Livio scribendum hic *Satricum*. RAPHEL.

Setina) Lege *Setia*. MANVT.

Nepe) Livio, et Plinio *Nepet*. SCHEGK. Lego *Nepet*. Ita scribendum eius urbis nomen, docent Charisius, ac Priscianus. Nec aliter apud Livium, aut Plinium legas. Ptolemaeo est Νέπετα. Interim, ut hoc dubitem, facit Procopius, lib. XV rerum Goth., cui urbs haec Νέπα vocatur. Imo et similiter *colonia Nepensis* dicitur Frontino. Nam a *Nepet* fit *Nepetensis*. VOSS.

Abhinc annos) Videatur ad hunc locum omnis antiquitatis condus promus, Stephanus Pighius in fastis suis, ad A. V. C. 420. GRVTER.

Campanis data est civitas) Imo ante data, si Livio fides, lib. VIII: *Campanis equitibus, honoris causa, quia rebellare cum Latinis noluissent, sine suffragio civitas data.* Id ipse refert in consules L. Furium, C. Maevium: essetque quadriennium ante Velleii notam. Sed enim Livius ibi signate de equitibus tantum commemorat, Noster de Campanis universis. Illi ergo beneficio hoc priores affecti. LIPS.

Eodem annos Cales) Confundit duos consulatus Postumii, et Veturii, et a seipso dissentit; nam anni 350, quos dicit abhinc esse, numerantur Sp. Postumio Albino I (II) Veturio Calvino iterum coss. anno 432; at non tum Cales colonia deducta est, sed iisdem primum coss., id est anno 419, ut refert Livius lib. VIII. POPMA.

Interiecto) Consule et ad hunc locum amicissimi Pighii elaboratissimos Fastorum libros; quos quum morte praeventus non absolverit, manebit perpetuo imperfecta Venus illa historica. GRVT.

Alexandria) Idem Patavinus conditam vult C. Poetilio, L. Papirio Cursore coss., et Solinus cum eo, cap. XXXV, itemque

Cassiodorus. Hoc esset quadriennio serius, quam pro Velleii calculo. Lips. Rursus turbat calculum, et non a Livio tantum, sed ab aliis omnibus chronologis fastisque capitolinis dissentit. Diodorus Siculus Alexandriam conditam dicit Olympiadis 112 anno secundo, Sp. Postumio, T. Veturio coss.; Solinus, anno sequenti, L. Papirio, Sp. C. Poetelio coss., quos sequuntur A. Cornelius Cossus, Cn. Domitius Arvina, quibus coss. Censores Q. Poblilius Philo, et Sp. Postumius Albinus civitatem Acerranis dederunt. Sed in hoc minus culpanda oscitantia Velleii, quam Livii, qui septennii totius intervallo aberravit, et tunc urbem condidisse retulit Alexandrum, quem multo ante dixerat obiisse. Popma.

Tarracinam) Scribe cum Lipsio *Tarracina*. Raphel.

Luceria) Decennio toto Livius dissentit. Quid ista fastidiose colligam? Commentarius proprius huic rei instituendus sit: quam tamen satis industrie libarunt Sigonius, et Onuphrius, boni vindices rerum romanarum. Lips.

Interiecto triennio) Dissentit a Livio, qui post Luceriam in sequenti anno Sinuessam deductam scribit, et Interamnam eodem anno, quo Satriculum, atque ita istas tres deductas L. Papirio Cursore V, C. Iunio Bruto Bubulco II coss. anno 440. Popma.

At quintum) Burerium vir doctissimus sequitur; non recte. Praenomen enim Decii non *Q.*, sed *Publ.* Hoc nota, in collegae nomine Nostrum dissentire. Schegk. *At Q. Fabio quintum* fuisse in MS. suo testatus est Rhenanus, itaque fidenter eieci alterum: *At quinctum Fabio Q. Decio*. Gryter. Vetustus liber: *At quintum Fabioque*; unde pulcherrimum in modum Perizonius noster (ep. Syll. T. IV, p. 786): *Fabio Quinto*. Praenomen postponi nonnunquam nominibus quis nescit? pari modo apud Livium lib. III, cap. 1, et 23: *Fabius Quintus*; apud Halicarnassensem Dionysium, lib. IX, pag. 689: Φάβιε Βιβολάνε Κόιντε: sic passim *Claudia Quinta*, *Pacuvius Marcus*, *Furius Publius*, similiaque; *que* etiam pro *Q.*, sive *Quinto*, passim occurrere in membranis complures iam monuerunt, nec exempla desunt nobis in ipso Velleio. Sic libro II, cap. 25 pro *exarmatumque Sertorium*, recte idem Perizonius: *Nam et consulem exarmatum*, *Quintumque Sertorium*. Heins. Vide Pigh. Annal. ad A. V. C. 461.

Interiectoque biennio) Recte Cicero, namque M. Curionem con-

sulatum quinquennio accepisse, post Decii filii devotionem in Catone tradit. Cornelii Rufini, sive Rufini Cornelii (ut suo more Noster inverse nominat), Plin. lib. VII. Schegk. Ne hoc quidem quadrat. Non enim inter Q. Fabii V, et P. Decii IV, et M. Curii, P. Rufini consulatus anni sex intererant, sed tantummodo quatuor, ut, praeter Fastos et Chronologos, testatur Cicero in Catone his verbis: *Vixernt M. Curius cum P. Decio, qui quinquennio ante eum consulem*, se pro republ., *quarto consulatu devovernt;* ubi quinquennio annumeratur annus consulatus ipsius Decii, et relinquitur interiectum quadriennium. Quod sequitur, *abhinc annos ferme* 300, nimium discrepat. Quippe Rufinus, et Curius coss. anno 463, Vinicius cos. anno 780, ergo intercedunt anni 319. Popma.

Annos ferme CCCXXX) Verior supputatio 318, et paullo post pro *Cossam* malim *Cosam*. Raphel.

Cossam) In MS. fuit *Cosn*. Lego *Cosnm*. Et ita huius urbis nomen etiam scribunt Virgilius, Suetonius, Rutilius, Antonius, Martianus Capella, aliique. Forsan et ipse Velleius, lib. II; ubi tamen potior lectio fuerit *Compsam*. Plerique alii *Cossam* nominant; quod tantumdem est, ut alibi monemus. Apud obsequentem mendose legitur *Consa*. Idem tamen nomen etiam obtinet apud epitomatorem Livii lib. XII. Sed recte quoque illic Sigonius, ac Cluverius, *Cossa* emendarunt. Voss.

CCC) Iusc hic illud *ferme* repetit, quum desint tres anni ad iustum numerum 300, supplendum. Raphel.

Beneventum) Colonia quum *deduceretur*, *adpellari coeptum*, *melioris ominis caussa*, *namque eam urbem antea* Μαλόεντα *adpellarunt*. Festus, et ibi divine Scaliger. Schegk.

Postque XXII) Lego 17. Manut. Legendum esse 17, monuerunt Sigonius, et Manutius, atque etiam series annorum evincit. Nam ab initio punici belli, quod anno 489 coepit, Appio Claudio et Fulvio coss. ad Manlium Torquatum, C. Sempronium Blaesum II coss. sunt anni 21, quot Velleius numeret. Popma. *Postque* XVI annum placet Pighio Annal. A. V. C. 506.

Fregellaeque) *Fregenaeque* Sigonio ad Liv. lib. XIX placuit. Schegk.

Fregellaeque post biennium) *Anno post biennium* prima editio,

et recte forsan; hoc est, anno proximum biennium subsecuto; mox *ducta Valentia*, non *deducta* in eadem editione, quod et probum arbitror, etsi minus usitatum: ne toties *deducendi* verbo utatur; et potest videri allusisse ad sulcos, qui ducebatur, quum conderetur colonia; sic *vallum et fossam ducere* veteribus quoque in usu *parietes ducere* Tullius, *muros* Maro dixerunt. Heins.

Valentia) Quae *Vibo Valentia* dicta; vid. Salmas. exerc. Plin. p. 49.

M. Fulvio) *Et Fulvio*, et mox *Aquilia*, edit. Rhenani.

Salernumque) *Falernumque*, edit. Rhenani.

CLXXXVII) Emenda CLXXXV. Bvrm. *in marg.*

Cassius censor) Consentiunt Velleius, et Appianus, lib. I, Bell. civil. Vterque censori Cassio theatri aedificationem, Scipioni consuli demolitionem tribuit. At Valer. Maximus, lib. II, cap. 4 a Messala, et Cassio censoribus theatrum inchoatum, epitoma Liv. lib. LVIII, et fasti capitolini, a Scipione Nasica dirutum post consulatum, circa annum 602, Augustinus de civitate Dei lib. I, cap. 32, a Scipione pontifice destructum refert: quem ratio temporum refellit. Nam Scipio, qui fuit pont. max. anno 620, quinquennium post consulatum, quem cum Bruto Gallaico gessit, habuit cognomen *Serapionis*, cuius pater P. Scipio Nasica a quibusdam *corculum* appellatur vir censorius, triumphalis, bis princeps senatus lectus, bis consul, primum cum C. Martio Figulo, anno 591, iterum post septem annos cum M. Claudio Marcello II ante Vinicium consulem annos 184, ut Velleius notat. Ad hunc pertinet demolitio theatri a Cassio exstructi: cuius etiam meminit, ni fallor, Sempronius Asellio lib. XI Historiarum: *Tam pulchrum opus, tamque artificiose factum, passus est dirui*; sed illud opus perpetuum et lapideum, an subitaneum o ligno fuerit, parum constat; ego lapideum fuisse existimo, eo quod Velleius *demoliendi*, Sempronius *diruendi* verbo utitur; nam ligneo dixissent *sublata*, *disiecta*. Popma.

A Lupercali in palatium versus) Genus loquendi antiquum, quo optimi auctores utuntur. Sallust.: *Catilina in Galliam versus.* Cicero in Laelio: *Primum instituit in forum versus agere cum populo*, quod Plutarchus in Gracchis dixit, πρῶτον τότε στραφεὶς ἔξω προς τὴν πρὸς ἀγορὰν δημηγορῆσαι; sed Cicero C. Crasso, Plutarchus C. Graccho tribuit. Popma, τὸ *in* videtur redundare,

ut saepe alibi ; adeantur annotata lib. I, cap. 66, 68, sic lib. II, cap. 101 ; refingendum reor : *et omnibus ad Orientem versis provinciis*, non *versus*; Livius lib. XXXIX, cap. 51: *Omnibus ad Orientem versis regibus*, si integra est scriptura. Vide Voss. opere grammatico de Analog. lib. IV, cap. 22: *In palatium* tamen *versus* tuetur Popma aliis exemplis; mox pro *cui in demoliendo*, lege *cui inde moliendo*, pro deinde. Nam quod volunt *demoliri* positum pro *moliri*, in eo fallunt et falluntur. Nec felicius a Lipsio castigatum, *in emoliendo*; miror equidem tot tantosque viros hic dormitasse. Heins. V. Manut. ad Cicer. IV ad famil. 12. Iust. V, 9: *Si demissa in Piraeum versus brachia*, in MSS. Frontin. I, IV, 11: *In Italiam versus*; ubi vid. Oudend., et ad Caes. Bell. gall. VII, 8. Riv. ad Sall. Cat. 59. Burm. *in marg.*

Theatrum facere) Lapideum, quum antea tumultuarium ex ligno, aiont docti viri, exstrueretur, quibus non adsentio. Valerius ecce, cum Livio lib. XLVIII; Orosio lib. IV, cap. 21; Augustino lib. I de civitate Dei, cap. 31 tradit excogitatam et inchoatam hanc rem ab his censoribus : ceterum auctore Scipione senatusconsulto cautum, ne quis in urbe propius ac mille passus subsellia posuisse, sedensve ludos spectare vellet. Et absque his, vel forte argumentum, quo inter omnes constat C. Mummium principem temporarium e ligno exstruxisse theatrum. Moventur doctissimi viri auctoritate Ausonii, cuius versus propter elegantiam, et quia clara lux huic loco, adscribo :

—— et Atticis quoque ,
Quibus theatrum curiae praebet vicem ,
Nostris negotiis sua loca sortito data.
Campus comitiis , ut conscriptis curia ,
Forum atque rostrum separat ius civium.
Una est Atheuis, atque in omni Graecia
Ad consulendum publici sedes loci.
Quam in urbe nostra sero luxus condidit.
Aedilis olim scenam tabulatam dabat ,
Subito excitata nulla mole saxea.
Muraena sic et Gallus : nota eloquor.
Postquam potentes , nec verentes sumtuum
Nomen perenne crediderunt, si semel

Constructa moles saxeo fundamine,
In omne tempus conderet ludis locum:
Cuneata crevit haec theatri immanitas,
Pompeius hanc, et Balbus et Caesar dedit
Octavianus, concertantes sumptibus.

Non pugnat hic locus, magis a nobis ante illa theatra fuisse negamus, non post illa; quae Ausonius aperto sensu intelligit, et de quibus; ut statim post ludos destruerentur, leges latas Tertullianus in Apologetico docet; hoc tralaticie mihi observa in Ausonii verbis, theatrum Graecis plerisque pro curia fuisse, respicit eo Apul. Miles. VI: *Quo metu statim completo caelesti theatro* etc.; immo et pro foro comitioque. Livius lib. XXV: *Postero die alii aliis locis ad obsidenda itinera claudendosque oppidanis exitus pars maxima super theatra circaque, assueti et ante spectaculis concionum, consistunt*, subdit: *alii ad exitus theatri conferti obsistunt.* Apulei. Miles. III: *Propter coetus multitudinem, quae pressura nimia densitate periclitaretur, iudicium tantum theatro redderetur*; idem statim: *Et ecce laetitia delibuti, meque respectantes, cuncti theatro facessunt.* Iustin. lib. XXII, 2: *Agathocles velut remp. firmaturus, populum in theatrum ad concionem vocari iubet.* SCHEGK.

Cui in demoliendo eximia civitatis severitas, et consul Caepio restitere) *In demoliendo*, dixit, pro *ut demoliretur*. Vel lege *moliendo*, ut sit: *Molienti theatrum Cassio consul Scipio, civitatisque summa severitas restitit*, historia patet ex Valerio, Appiano, epitome Liviana, Augustino de civitate Dei, Orosio. Quod tamen *Scipioni consuli* (sic enim legendum puto, non *Caepioni*) Velleius et Appianus tribuunt, id ex epitome, et fastis capitoliuis, post consulatum esse factum, plane constat. MANVT. Non placet sane mihi, et displicitum aliis, derivatum pro primaevo: nec scribo tamen cum iisdem. Simplicius ac nulla mutatione, conglutinatis saltem, quae dissiliere, syllabis malo, *cui inde moliendo*: id est, cum iam in eo esset, ut moliretur, παθητικῶς. Ita I Aen. Maro:

Triginta magnos volvendis mensibus orbes
Imperio explevit.

Eclog. item:

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Idem Georgicis:

Vtrique videndo foemina.

Propertius item lib. IV:

Crescit enim assidue spectando cura puellae.

Nec aliter Cicero ad Attic. lib. IV, epist. 1: *Quo S. C. recitato cum continuo, more hoc insulso et novo, plausum, meo nomine recitando, dedisset.* Illud denique veterum scriptorum, *ad imperandum*, de quo Tullius epistola ad Paetum, est patiendi eodem sensu. Ne mirere autem passivum etiam *moliri*: exemplum tibi ecce e Iustino, lib. XVIII: *Quod ubi Arinrnthes iunior moliri cognovit* etc.; possit quoque si velit, *cui inde molienti*, sed in priore mecum acquiesces. Acidal. Sententia clamat legendum *emoliendo.* Coeperat moliri theatrum: emoliri non potuit, civitate et Scipione resistente. Lips. Nihil propius vero, quam illud *in demoliendo* natum ab interpretum vulgo; certe si abiiciatur, nihil decesserit sententiae, nisi crux ingeniorum. Gryter. Derivativum, pro primo *moliendo.* Sic: *Deamo te, Syre*, pro *amo*; Terent. Heaut. act. IV., sc. 6, *detexere*, pro *texere*; Virgil. eclog. II, et Sulpitius in satyra. Ita etiam: *partum non deformatum*, pro *non formatum* dixit Sulpitius Hist. sac. lib. I. Qualia passim apud auctores obvia. Vnum iam modo Livii exemplum producam, quod viros eruditos hactenus vexavit; libro XXXIV, cap. 4, de pugna ad Thrasymenum: *Id tantum hostium, quod ex adverso erat, adspexit: a tergo, ac super caput detectae insidiae.* Glareanus, quum monuisset *detectae*, positum pro simplici *tectae*, hominum doctissimorum cavillos effugere non potuit. At ne quid ei posthac ogganniant, audiant ipsum Livium eodem libro cap. 28, loquentem: *Ager omnis medius erat primo specie inutilis insidiatori: quin non modo sylvestre quicquam; sed ne vepribus quidem vestitum habebat: re ipsa natus detegendis insidiis* etc. Voss. Corrupta lectio est, si *demoliri* diruere interpreteris; ut apud Sallustium Hist. lib. IV: *Platens rescindit ac munitiones demolitus;* scribendum tunc fuerit cum Lipsio, *emoliendi.* Quid si tamen *de* augendi potestatem habeat, hoc loco, ut in *decertare*, *deproeliari*, *delaxare*, aliisque id genus? dispiciant eruditiores. Boxhorn. Lipsius *emoliendo* substituebat. Acidalius, *cui inde moliendo*, Gruterus illa verba *in demoliendo* plane abiicit. Sed fortasse simplicissime *demoliri* pro *moliri* accipimus. Boecl. Miror pertinaciam

quorumdam, in tuenda vitiosa lectione, quum nullo idoneo exemplo probent, *demoliri* pro *moliri* unquam usurpatum; et Vossius duplici loco Livii, inauditum quoque illud *detegere*, pro *tegere* defendit, sed ad priorem consulendus Gronovius, in altero *tegendis* habent optimi codices; nobis placet Lipsii emendatio, *cui in emoliendo*; nam hoc verbum notat aliqnid conando magno labore velle peragere, quod instituimus facere. Riguez legit *in eo moliendo*, *de* mutato in *eo*. Bvrm.

Scipio) Rhen. (et Onuph.) *et COS. Caepio.* Quis acri pectore non videt legendum *et consularis Scipio?* Non animadverterunt docti viri, τὸ *COS.* veteri librario *consulem*, *consularem*, *consulatum* denotare. Clarum exemplis infra: *Merula autem, qui se sub adventum Cinnae cos. abdicaverat.* Hic vir doctus male *consulis*, cum flagitante historia, *consulatu* legendum. Et de Lucullo: *Qui ante septem annos ex cos. sortitus Asiam*; vera scriptura *consulatu*, non *consule*, ut quidam; Dolabella: *Atque insignia corripuisset cos.*, legendum *consularia*, ut recte edidit Manutius, non *consul*, ut Gryph. Dixit *in demoliendo*, derivatum pro primaevo, veteribus grammaticis notatum genus. Burerius hic campas loquitur et nugas. Schegk. Vulgo *Caepio.* Scribendum *Scipio*; idque certum est: sed an tunc *consul?* Consularem eum fuisse, et iam abiisse honore illo, epitoma Livii et fasti evincunt. Nam de Scipione Nasica sermo est, qui consul secundum fuit biennio ante Valerium Messalam, et Cassium Longinum censores. Quomodo ergo consul id impedierit? Tamen haud temere in Velleio mutem, qui tempora fortassis censurae huius aliter digessit. Praesertim cum Appianus pro eo I Civil. Τῷ δὲ αὐτῷ χρόνῳ, inquit, Σκιπίων ὕπατος καθεῖλε τὸ θέατρον, οὗ Λεύκιος Κάσσιος ἦρχετο: *Eodem tempore Scipio consul diruit theatrum, quod coeperat Lucius Cassius.* Lips.

Inter clarissima publicae voluntatis argumenta) Sic libro II, cap. 8: *Voluntatem peccandi intuebantur.* Heins.

Sestio Calvino) Scribendum *Sex. Calvino*; nam *Sextus* familiae nomen est, non praenomen; Sex. autem Domitius Calvinus consul fuit cum Cassio Longino. A. P. R. C. 630. Vrsinvs.

Sallues) Gryphii liber (et Onuphr.), *Sallyes*; nos *Salyes*, e

Strabone lib. IV, et obsequente. Plinius tamen lib. III, cap. 4, *Salyos* nominat; Florus, et epitome Liviana *Salvios*. Manut.

CLVII) Emenda cum Lipsio 152. Raphel.

Scylacium) *Scolatium*, edit. Rhenani.

Vt praediximus) Nec dixit, nec opportunitatem dicendi ullam supra habuit. Raphel. Verba, *ut praediximus*, omnino inepta: neque enim praedixit, aut praedicendi occasionem habuit. Non dubitem itaque eiicere, et levissima mutatione locum pristinae sanitati ita restituere: *Carthago*, *quae in Africa*, *prima extra Italiam colonia condita est*. Nisi forte quis malit, *Carthagoque*, *quae in Africa*, etc. Ratio utriusque coniecturae in contextu. Voss.

Narbo Martius) Vetus marmor apud Ortelium: NARB. MART. extollitur ab Ausonio catalogo illustrium urbium, et Sidon. Apoll. Scuegk.

M. Porcio, *D. Marcio coss.*) Sic alii emendarunt. In editione Rhenani fuerat: *Portio Marcoque coss.* Repone ergo: *Porcio Marcioque coss.* Voss. (*M. Porcio*, *Q. Marcioque* Onuphr.).

CLIII) Lips. credit, leg. 146. Raphel.

Tres et viginti) Lege 18. Manut. Error calculi manifestarius vel legend. *tres de viginti*. Nam 17 intercedunt anni inter M. Porcium Catonem, Q. Martium regem coss. anno 635, et C. Marium VI, L. Valerium Flaccum coss. anno 653. Popma. Legendum arbitror: *deducta colonia*, *et post duo deviginti annos in Bagiennis Eporedia*. Quod primo distinctionem mutaverim, et pro *est* reposuerim *et*, facile probabit, qui coloniarum hunc catalogum legerit; mox etiam scribendum *duo de viginti*, non *duo et viginti*; quod monuerant etiam Pighius in annalibus Romanorum, et Philippus Cluverius in Italia antiqua. Ab iis igitur fundamentum huius lectionis petatur. Pro *Vagiennis* etiam substitui *Bagiennis*: non solum fide codicis MS., sed et veteris lapidis, Ptolemaei, et aliorum. Rectius quoque pro *Eporaedia*, reposui *Eporedia*; quum in MS. fuerit *Eporedi*. Ceterum castigatores decepit Strabonis auctoritas, apud quem libro XV Geograph. Ἐποραιδία legitur. Sed non dubito, quin apud eum scribendum sit Ἐπορεδία, ex Plinio, Ptolemaeo, ac reliquis. Voss.

Vagiennis) *Bagiennis*, Burer. et Sigonius. *Bacieunis* Rhenan. (Onuphr.) varietas nata ex promiscuo usu B. et V. Schegk.

Eporedia Mario) *Eporaedia sexcies*, *Mario sexcies*. Edit Rhenani; sed primum *sexies* in vetusto exemplari uon exstare testatur Burerius.

Nisi militaris) Videtur ergo duo genera coloniarum facere, civilem et militarem. Illam dicere, quae ex civibus togatis et miscellis deducta: hanc, quae e legionibus cohortibusve, cum militia scilicet defunctae collocabantur in oppidis et agris, et id quasi praemium habebant sanguinis pro rep. fusi. Sed tamen Velleius, quidquid excuset, ne togatas quidem illas cum cura satis enumeravit. Video omissas in hoc recensu colonias ad 19, et quasdam ex iis vel maxime illustres. E Livio disces. Lipsius. An *Neque facile memoriae mandarim*, *nisi militares post hoc tempus deductas?* Heins. V. Misc. obs. V. VIII, p. 27.

Quum haec particula operis velut form. prop. exc.) Egressioni qua *iam excessisse se formam propositi*, id est, praeter modum arctioris scripturae, calamo indulsisse, fatetur, aliam *egressionem* coniungit; nec sine *praefatione* tamen *veniae*; quam ea ipsa testatione, tum eximia utilitate cognitionis et iucunditate, de qua supra, omnino meretur. Boecler.

Ad liquidum) Verbum elegans, et non e vulgo; Livius lib. XXXV: *Et si quid novi adferret*, *argui posset*, *donec ad liquidum veritas explorata esset*. Hinc bonis auctoribus: *Liquido iurare*. *Indicibus formula*; N. L. Iurisconsultis: *Ad liquidum diem*, *et consulem exquirere*. Schegk. *Ad certum redigere*, dixit Livius XLIV, 15.

In eam formam et in idem artati temporis congruens spatium) Hinc si quis expedire se potest, miror, nam sunt depravata; magis, neminem emendasse ante me, tam sunt omnino difficilia; lege a principio: *Quis enim abunde mirari potest*, *quod eminentissima*, *cuiusque professionis ingenia in eamdem formam*, *et idem artati* (vel *artata*) *temporis congruant spatium?* Acidal. Non male vir doctus *arctata*. Schegk.; congrua magis lectio, *in eandem formam*, itemque *congrua*; velim etiam interrogatione clausulam attolli. Lips. Bene Rhenanus *eandem*, nec male *unam*. Lipsius. Rapdel. Valde haec et sequentia fracta sunt, neque quis facile

redintegrarit sine codicibus authenticis; suspicabar aliquando rescindendam vocem primam et penultimam, legendumque: *Quis enim abunde mirari potest eminentissimi cuiusque professionis ingenia, in eamdem formam et in idem artati temporis spatium.* Quamvis etiam retenta voce penultima commode legas *et in idem artati temporis congruisse spatium*; verum valeant vana suspicionum. GRVTER. Forte legendum, *in eamdem formam, et in idem artati temporis congruerint spatium. Formam* vocat characterem et modum orationis, vel prosae vel astrictae numeris. POPMA. Haec, et sequentia, vehementer corrupta sunt. Quae ut recte restitueremus, opus fuit doctissimorum virorum coniecturas nostris miscere. Quod mouere visum, ne quis nobis id vitio vertat. Integrum autem locum, et castigatum apponam, ut ita facilius partibus simul universa conspici queant: *Quis enim abunde mirari potest, quod eminentissima cuiusque professionis ingenia, in eamdem formam, et in idem artati temporis congruerint spatium, et quemadmodum clausa capso, aliove septo diversi generis animalia, nihilominus, separata alienis, in unum quaeque corpus congregantur: ita cuiusque clari operis capacia ingenia in similitudinem et temporum et profectuum semetipsa ab aliis separaverint?* Vnum addo: *capso* me restituisse fide codicis MS. Notat autem *capsus sudem*, vel *locum septum*. Quod ad Flavium Vopiscum egregie observat vir incomparabilis cl. Salmasius. A quo omnino huic loco lux petenda est. VOSSIVS. Locum male cohaerentem et corruptionis manifestum facile equidem fuerit interpolare coniecturis, quod et a plerisque factum est. Sed, ut quod sentio dicam, nulla hactenus restitutio mihi talis videtur, ut Velleianam scripturam restauratam existimem. Cuius quis fuerit sensus, omnes vident. Sed illum suppleri interpretando a quovis, quam verbis auctoris redhiberi ab ullo posse, promtius crediderim. BOECLERVS. Scribe, *in eamdem formam*, cum Lipsio et Popma; deinde, *in idem artata temporis congruere spatium* etc., vel *congruunt.* Sic apud Livium lib. XXIX, cap. 6: *Bruttiis suopte ingenio congruentibus in eum morem.* Deinde: *separata ab alienis, in unum quodque corpus congregantur: quemadmodum, clausa capsa*, etc. *Vnum quodque corpus*, ut apud Tullium in Orationibus, *leviter unumquodque tangere; in unum quaeque corpus* Lipsius etiam non male. Livius XXIV, cap. 3:

Vbi omnis generis sacrum Deae pascebatur pecus sine ullo pastore, separatumque egressi cuiusque generis greges nocte remeabant ad stabula. Libri scripti meliores non agnoscunt τὸ *greges*, et *egressus* habent; lege *separatumque egressi sui quisque generis*; τὸ *congruere* respondet τῷ *separaverunt* in sequentibus. Heins.

Quemadmodum clausa capsa) Cum restaret in autographo *capso*, divinabam aliquando *saxo*, ut scopulo comprehensa voluerit circumdato aqua; de qua re scripsi quondam in suspicionum libellis, sed nunc ne mutire quidem audeo. Gruter. In manuscripto Rhenani, qui Velleium primus publico dedit, erat *capso*. Vnde Gruterus nimis inepte formabat *saxo*. De coniectura vel potius emendatione nostra, quae *cavea* reponit, noli ambigere. Boxh. *Capsus* est septum sudibus factum. Hesych. Κάψοι, οἱ τοῖχοι. Adi Salmas. in Spart. Hadr. cap. 12, et in Vopisci Proculum. Cellarius.

Alioque s.) Leg. *aliove* cum Lips. Acid. et Voss. Burm. *in marg.*

Alienis) Idem vir doctus *separata ab aliis*, nisi forteau *alienis* pro *alienigenis* positum sit. Schegkius. Ea vero superioribus multo vitiosiora, neque corrigi ita facilia; pericletemur tamen ingenium: *Et quemadmodum clausa capsa, aliove saepto diversi generis animalia, separata quoque alienis, nihilominus in unum corpus congregantur: ita cuiusque clari operis capacia ingenia in similitudinem et temporum et profectuum semetipsa ab aliis separaverint?* Traiectionis aliqua licentia opus fuit, sine qua locum qui constitnet, is equidem rex esto; illud vero acute *in similitudinem separaverint.* Vult autem, in diversis quibusque artibus, uno tempore, profectu simili ad eamdem praestantiam eminentiamque clara ingenia simul omnia pervenisse, ut quamvis professu diversissima, profectu alia aliis invicemque sibi omnia videantur quam simillima. Ita dissimilitudine quadam similia, et separatione a se, inter se fuere comparata. Locus hic certe non vulgaris, quem ita recte me correxisse non diffido: quamquam et alia poteram ingredi via, si libertate liberet uti paullo maiore. Sed ne hoc quidem te celabo, si forte probabis impensius. Ergo igitur omnia tibi sic rescribe, mihi modum priorem relinque: *Quis e. a. m. p. e. c. p. i. in eamdem formam et in idem artati temporis congruens spatium, ut, quemadmodum clausa capsa aliove saepto diversi;* et reliqua deinceps, ut praemisi; non enim frustra chartam implebo. Acidal.

Nescio, an non sana sit vulgata, et hic sensus: quemadmodum multa animalia diversi quidem generis, in unum locum conclusa, nihilominus tamen separata singula unius generis ab alienis, id est aliis diversi generis, se solent in unum corpus sui generis congregare, ita quoque diversarum artium et disciplinarum capacia ingenia separaverunt se ab aliis, et in unum coierunt; prout erant similia temporibus et profectibus. Sic tragici fere omnes in unum tempus congruunt, comici in aliud, philosophi deinde et reliqui; ut enim in septis multa sunt separata claustra, quae eiusdem generis animalia continent, separata ab aliis, sed in unum quaeque corpus sui generis congregata, ita historia haec omnes viros doctos uno septo includit, sed aequales temporibus et eadem arte florentes in separatis quasi claustris conclusos considerat. Hanc mentem esse puto Velleii, licet comparationem non admodum ingeniosam, decoram, aut acutam, credam; cum Lipsio vero *quaeque* accipiendum censeo, et si liceret, mallem quoque *in suum quaeque genus congregantur*. Licet ex vulgata idem fere sensus oriatur. Sed alterum elegantius. Vid. Gronov. ad Liv. III, 22. *Separata* vero *alienis*, pro *ab alienis;* ut apud Quinct. decl. XII, 15: *Moram tuam itineribus separo*. Burm.

In unum quoque) Scribe *quaeque*, et paullo ante *aliove*. Lipsius.

Aeschylum, *Sophoclem*, etc.) Hi, veluti principes carminis tragici, etiam a Cicerone coniunguntur III de orat. 7. Quintil. X Instit. orat. I. Isac. Tzez. in prolog. ad Lycoph. Vide Gyrald. Hist. poët. dialog. 6 et 7. Boecler.

Priscam illam) Nam *media* inter veterem et novam comoedia veluti *transitus ad novam*, aut *inchoatio novae* videri potest; itaque ferme passim *vetus* et *nova* tantum nominatur. Consulendi Iul. Scalig. Poëtic. I, 7. Pontan. Philocal. X, 12. Cl. Heins. dissertat. ad Horatii de Plauto Terentioque iudicium. *Comicos* hoc discrimine et exemplo ita commemorat Isacius Tzezes in prol. ad Lycophr. Κωμῳδοὶ πραττόμενοι, Ἀριστοφάνης, Κρατῖνος, Εὔπολις, Φερεκράτης, καὶ ἕτεροι, καὶ νέοι, Μένανδρος, Φιλήμων, Φιλιστίων, καὶ πλῆθος πολύ. Horat. I satyr. 4, ubi *interpretes*. Boecl.

Tragoedias) Forte *Tragoediam*. Burm. *in marg.*

Ac novam) Lege *at*. Manutius.

Novam comicam) Eiicio *comicam*, qua voce quid opus, nullo

cum intervallo praecesserit *comoediam*. Acidal. Vox *comicam* redundat, et ascititia est. Statim, *imitandam* pro *imitanda* scribe. Lips. Vox *comicam*, ut Aldus monuit, est a glossemate. Voss. τὸ *comicam* delent Aldus et Lipsius. Tu scribe, *at nova comica*. Ita quippe corrigendum satis evincit subsequens *imitanda*: pro quo perperam illi *imitandam*. *Comicum* quidquid ad comoedias pertinet, sic *comicum artificium* Ciceroni. Heins.

Neque imitanda reliquere) Estne quisquam ita hebes animo, sive oculis, *imitandam* qui videre nequeat scribendum? Acid. Frustra emendant, *imitandam*. Nam illud, *imitanda*, capiendum ac si neutri sit generis, ut subandiatur *opera*. Sic paullo post: *reperiet eminentia cuiusque operis artissimis temporum claustris circumdata*. Quamquam et ille locus mangonum manus effugere non potuerit. Ita et supra cap. 11: *invisum* pro *re invisa*, dixit Velleius: *Neque ante invisum esse desinit, quam esse desiit*. Quod recte ibidem, contra Lipsium, monuerat etiam Gruterus. Voss. Recte Vossius; nam post duo plurale feminini generis nomina, etiam neutrius adiectivum subiungere veteres, docuimus ad Quinctilian. lib VII, cap. 4, et ita ipse Velleius lib. II, 85: *Citius vitam veniamque promisit, quam illis, ut ea precarentur, persuasum est*. Immo mutationes illas generis, etiam uno feminino praecedente, etsi non sapiant ad grammaticorum regulas, non minus grammaticis sapere putat Gronov. ad Senec. II de Clement. 3. Burm. Warburton in Biblit. Brit. T. VII, p. 264 legit *emendandam*. Forte *immutandam*, quippe quae obtinuit deinde; nec, ut prisca, mutata transiit in novum genus. Burm. *in marg.*

Philosophorum quoque ingenia socratico ore defluentia, omnibus, quos paullo ante enumeravimus) Et hic postrema delenda putem; quando enim aut ubi philosophos enumeravit? Aut legam, *quos quando enumerabimus*? Neque hoc sententiae disconveniat, si scripturae conveniat paullo magis. Tamen nec nimium mihi indulsi: et suspicatus aliquando sum, ipsam philosophorum, de quibus ait, enumerationem periisse: ut lacuna heic sit facienda, defectus index, quod nunc difficile est ut mihi probem. Bene namque oratio ex superioribus apta, et connexa mutuo videtur. Vnde fit, ut vel exterminanda verba paucula ista sint, vel corrigenda, quod si quis me felicius poterit, liceto. Acidal. Vbi enumerasti? Nus-

quam in iis, quae nunc sunt. Periit ea quoque pars, et doleo. Lips. In iis haud dubie, quae perierunt. Boecler.

Socratico ore) Ego legam *rore*. Boxhorn. Manilius lib. II de Homero:

> — *Cuiusque ex ore profusos*
> *Omnis posteritas latices in carmina duxit.*

Frustra igitur mutant *rore*. Vossius. Optima, nec tentanda lectio. Cic. I de orat. 10, vocatur *fons et caput philosophorum Socrates*, de Nat. Deor. 34: *parens philosophiae*, cum quibus ceterorum passim elogia consentiunt. Hieronymus plane ad Nostri figuram congruit *in apolog. pro lib. adv. Iovin. Legite Platonem, Theophrastum, Xenophontem, Aristotelem, et reliquos, qui de Socratis fonte manantes diversis cucurrere rivulis.* Boecler.

Quid ante Isocratem) Vnde Ciceroni II de orat. 3, *pater eloquentiae* dicitur; et c. 22, *communis magister* oratorum eius temporis, *ex cuius ludo meri principes prodierint.* Boecler.

Adeo quidem artatum angustiis temporum) Nec istud sanum; hoc erit forsan: *Adeo quidem artati ii angustiis temporum;* aut propter vocalium concursum, traductim, *artati ii temporum angustiis.* De cetero, *nequiverit*, an *aequiverint*, legat, parum mihi curae. Nec in eo enim sitae Graeciae fortunae. Acidal. Lubet legere, *adeoque iidem artati.* Lips. Lege: *artati illi angustiis temporum.* Acidalius *artati ii angustiis*, etc. Quod duriusculum, propter eiusdem vocalis concursum. Vossius. Lipsio lubet legere, *adeoque iidem artati;* Acidalio, *adeo quidem artati.* Est, qui cum complexu ad praecedentem formulam refert: *quod clarum in orat.* Censebam aliquando, *adeo quidem artorum angustiis temporum*, ut a verbo *fuit* substinerentur sequentia, quod tamen pridem non satis placet. Possemus haud paullo liquidiore coniectura, uti si certam haberemus lectionem superioris, qui corrupte legitur in hoc capite, loci: *in eamdem formam, et in idem artati temporis congruens spacium.* Boecler. Puto, *adeoque idem artatum*, vel *adeoque id;* sic lib. II, cap. 125, scribendum *plurimoque idem igne emicans*, pro *plurimo quidem;* tum malo *audiri nequiverint*, quam *videri;* quomodo paullo post loquitur, ut ταυτολογία evitetur. Lipsius, *adeoque iidem artati angustiis temporum.* Heins. V. Misc. obs. V. VIII, p. 27.

Vt nemo memoria dignus) Duae negationes pro una, Graecorum more, *nemo nequiverit* pro *nemo quiverit*. Varro de vita Pop. Rom. lib. I: *Quod a rege munera eorum noluerit nemo accipere*, pro *nemo voluerit*. Idem de Re Rust. I: *Nec si eum servare non potuisset*, pro *etsi non potuisset*: Plura exempla notavi lib. II, cap. 19 de usu antiquae locutionis. POPMA.

Nequiverint) Lege *nequiverit*. MANVT. Vulgatam tamen non damnat Sylburgius. RAPHEL. Neque hic mutandus numerus. Ita enim solent latine loquentes, ubi *alter* geminatur; sic infr. II, 19: *Quum Marius adspiciens Carthaginem, illa intuens Marium, alter alteri possent esse solatio*. Livius XL, 46: *Nec tantum republ. prosit, quod omnibus nobis egregie placetis, quam quod alter alteri displicetis, noceat*. Iustin. XV, 2: *Dum auxilium ferre alter alteri volunt*. Virg. II, 667:

Alterum in alterius mactatos sanguine cernam.

Ovid. in ep. II:

Alter in alterius iactantes lumina vultum,
Quaerebant taciti, noster ubi esset amor.

Et ita *alius alio more viventes*, Sallust. Catil. 6, recte vindicavit Rivius et illustravit exemplis. BVRM.

In Accio circaque eum Romana tragoedia est) Primo vetustus codex *in Accio* exhibebat, quod retineri debuit. Nam Accius et Pacuvius principatum tragoediae sub illa tempora sibi vindicabant. Quin immo horum dramata multo post Neronianis quoque temporibus quotidiana in scenis exhibebantur, non sine multo applausu, ut ex Suetonio patet. Quamquam, post Pomponii Secundi et Annaei Senecae dramata exhibere in theatris sub eamdem tempestatem coepta, frigere paullatim magis ac magis coeperunt ac contemni. Innuit et Martialis non defuisse sua aetate, qui hos ipsos multum admirarentur:

Attonitusque leges terrai frugiferai,
Accius et quidquid Pacuviusque vomunt.

Ipsi tamen Pacuvio Accium aliquanto duriorem visum e Gellio liquet Noct. Att. libro XXII, cap. 2. Ceterum utrumque et alii coniungunt, Gellius in primis frequenter: Noster ipse libro II, cap. 9; quomodo et illic scribendum: *Clara etiam per idem aevi spatium fuere ingenia, in togatis Afranii, in tragoediis Pacuvii*

atque Accii, usque in Graecorum ingeniorum comparationem evecta. Non *evecti*, ingenia nimirum; deinde prima editio membranam secuta, *circaque eorum.* Ni fallor, dederat Velleius *in Accio circaque decorum Romanae tragoediae*; hos enim non dubitavit comparare cum Graecis, ut paullo ante iam vidimus. Columella quoque, qui Velleio suppar aetate, *Accium et Virgilium* tamquam principes poëseos Romanae coniungit. *Accium* et Naso laudavit non uno loco; ut de Cicerone nil dicam, qui eiusdem aeque ac Pacuvii admiratorem se passim profitetur. Pari modo mox habebimus, *prosae eloquentiae decus*; et *decus publicum*, cap. 13 supra; *decora graecarum artium*, Tacito An. XV, cap. 41. Auctor de causis corruptae eloquentiae cap. 20: *Exigitur enim iam ab oratore etiam poëticus decor, non Accii* (sic lege) *aut Pacuvii veterno inquinatus, sed ex Horatii et Virgilii, et Lucani sacrario prolatus*; vides *poëticum decorem.* Similis naevus Taciti Germaniam insidet loco variae ab hominibus eruditis vexato, cap. 45: *Extremus cadentis solis fulgor in ortus edurat adeo clarus, ut sidera hebetet. Sonum insuper se mergentis* (sic bene Lipsius), *formaeque decoram et radios capitis aspici persuasio adiicit.* Sic, inquam, castigandum videtur: omnia enim haec de uno agunt sole. Vulgo perperam, *formasque deorum.* Unde alii minus feliciter, *formas equorum*; quamquam enim soli unus assignatur currus quadriiugus a poëtis graecis ac romanis, non ideo sequitur germanos istarum literarum rudes, pari opinione fuisse imbutos. Possis quoque *formaeque decorem*; uti Seneca de beneficiis libro IV, cap. 23 de stellis: *Ista, quae tu non aliter, quam in decorem sparsa consideras, singula in opere sunt.* Sed ad remp. cap. 21 de Asinio Pollione: *Pacuvium certe et Accium non solum tragoediis, sed etiam orationibus suis expressit, adeo durus, et siccus est*, etiam illic *Accii* nomen mendosum; at decori observans Accius cum maxime Ciceroni visus libro Offic. primo: *Ut si Aeacus aut Minos dicerent, oderint dum metuant, indecorum videretur, quod eos fuisse iustos accepimus: at Atraeo dicente plausus excitantur.* Accius itaque et Pacuvius ad Neroniana usque tempora habiti maximo in pretio; postquam vero Secundus Pomponius et Seneca Annaeus hoc in genere dramatum sese exercuerunt, veteres illi, ut rudes, paullatim in contemtum abiceruut. Nam Accii carmina

ipsi Pacuvio duriora et acerbiora aliquanto visa, Gellius nos docet., Noct. Attic. XIII, cap. 11. Ceterum elegans illud in primis *circaque*, ut subintelligatur *circa haec tempora*; apud Livium lib. XXV, *maxima super theatrum circaque consistuat*; sic et supra cap. 2, forte castigandum in Nostro, *sedem cepere Lesbum insulam circaque*; ubi plura congessimus; idem, libro II, cap. 81: *Templumque Apollini, et circa porticus, facturum se promisit.* Livius lib. I, 14: *Locis circa densa obsita virgulta obscuris*; ubi mallem: *Locis circa denso oblitis virgulto ac obscuris*; simili modo *iuxtaque* Tacitus Ann. XI, cap. 31: *ipsa crine fluxo thyrsum quatiens iuxtaque Silius*; deinde tollendum verbum substantivum *est*, ut referatur ad *aituerunt*, quod sequitur: *decorum Romanae tragoediae, et facetiae uituerunt.* Heins. *Circaque* iam Erasmus, expuncto τῶ *eum*, edidit.

Eum) Vulgo, *eorum*. Lectum etiam teste Rhenano, *circaque quorum Romana*, etc. Sed recte, uti editum est, emendavit Burerius.

Per Caecilium, Terentiumque, et Afranium) Ergo Plautum inter laudabiles comicos omittis? Quo tibi mens, quae ante recta? Sed iudicio hoc factum, non neglectu aut contemptu: quia Plautus paullum istis maior, nec fecerit ad Velleianae opinionis firmamentum. Lipsivs. Vide omnino egregiam dissertationem, et iudicium de comicis Iani Rutgersii var. lect. IV, 19, ubi huius quoque loci Velleiani mentio et illustratio habetur. Plautum in hac enumeratione nostri Auctoris missum plerique mirantur, aliqui, et Lipsius, factum hoc aetatis respectu, quo Plautus paullo ab his remotior erat. Boecl.

Afranium sub pari aetate nituerunt) Scribe iunctim *suppari aetate*. Nam intervallo aliquanto se consecuti sunt, et, ut Noster alibi loquitur, gradibus quibusdam aetatis fuere diremti. Ceterum in hoc comoediae censu Plautum non censeri miror, principem non vulgi, sed principum eruditorum sententia, cui quemadmodum multi, sic Noster, ut est affectuum varius, saepe in alterutram partem nimius, iniquior fuisse videri potest. Acidal. Corrige *suppari*. Lips. Lipsius *subpari* legit: ut et Nutgersius loco iam adducto, et Acidalius. Bene. Boecler. Rectius sit, *subpari aetate enituerunt;* infra quoque lib. II, cap. 9, simili modo peccatum,

enitere Tacito aliisque hac notione in usu freqnenti, *subpar* pro *suppar* cxaratum semper in antiquioribus membranis occurrit: deinde scribe, *sed ut Livium quoque priorum aetati astruas;* nam membranae *et ut*, non *ut* etc., possis etiam *ut ut*. Admonet perpportune me locus de *subpari aetate*, ut Hippolytum, e praecipuis Senecae tragoediam (quae *Phaedra* in optimis Medicae bibliothecae membranis nominatur, post aliorum diligentem curam a me quoque excussis haud perfunctorie) inveterato liberem mendo; quod cum interpretes poëtae huius sane praestantissimi ad unum omnes, quique eum ex professo illustrandum suscepere, in se converterit atque exercitos haud parum habuerit, hactenus tamen minime est persanatum. Versus sunt non longe ab ipso tragoediae initio, ubi tractum agri Attici describit, qui sic vulgo circumferuntur:

Qua rorifera mulcens aura
Zephyrus vernas evocat herbas;
Vbi per glacies lenis Elissus,
Vbi Maeander super aequales
Labitur agros piger, et steriles
Amne maligno radit arenas.

Quippe, ut nunc omittam a Iusto Zinzerlingo Periculis criticis primo versu videri recte restitutum e veteri membrana, *rorifera mulcens anima*, nullum in Attica flumini Maeandro locum esse iam ab hominibus eruditis sat super est adstructum: unde ad varias coniecturas confugiendum sibi duxerunt, dum hi versum tertium, quartum illi expungunt. Nec stetit hic inane studium: sed aliae ex aliis coniecturae insuper congestae, quas suo loco cum maiori ex parte collegerit vir summus, et dum vixit, in paucis mihi amicus, Iohannes Fredericus Gronovius, suis ad hanc tragoediam annotatis, supervacuum prorsus sit, easdem hic denuo omnes percensere. Nec Etruscae membranae, illae laudatissimae, quod mireris, adminiculantur hic nobis: nisi quod bene habet, tertium versum, qui paene ab omnibus exsulat membranis, in iis exhiberi, sic autem hunc legunt:

Vbi per glaciles lenis Ilissos.

Versum autem proxime in vulgatis subsequentem huic praeponunt. Subscribit membranis Iosephus Scaliger de Ilisso versum non agno-

scentibns, qnem a paedagogulis esse censet vir maximus profectum. *Quid enim est*, inqnit, *flumen per glacies ire? Flumen glaciatum potestne ire?* Nec metri lex admittit Lipsianam *glaream*. Piget reliquorum interpretum commenta anxium in modum persequi. Hos exceperunt Iohannes Meursius commentarii de Athenis Atticis lib. II, cap. 5, et Solinianis Exercitationibus Claudius Salmasius p. 836; Meursius in *glarens* post Lipsium denuo impingit:

Vbi per glareas lenis Ilissus,
Vti Maeander, super aequales
Labitur Agrns.

Et *Agras* tuetur ex Strabone, sed *labi super Agras*, latine satis dici vix persuadet mihi. Salmasius vero sic coustituebat locum:

Vbi pnr glacie lenis Ilissus;
Vt Maennder, per innequales
Labitur agros.

Interpretamenta eius audiamus: *Parem glnciei Ilissum dicit, quod adeo lenis fluat, ut stnre veluti glaciatum putes. Inaequales agri, quos flexuoso cursu inaequalis reddit Ilissus.* Verum quis, non dicam leniter labentes fluvios, sed stantes et immobiles lacus, glaciei poëta comparavit ex antiquis? Deinde *inaequnles agri* plerumque dicuntur Latinis protuberantes et clivosi, non quos Salmasius hic nobis proponit; sic *inaequales berillo phinlae* apud Iuvenalem: quod berilli, inclusa phialis, prominerent in illis. Livins lib. VII, cap. 24: *Quod editissimum inter nequales tumulos occurrebat, Arcem Albnnam petunt;* lib. VIII: *Claves secum ferreos portantes, qua per inaequaliter eminentia rupis poternnt, scandunt.* Pomp. Mela lib. III: *Ad occidentem inaequalis ndmodum.* Plinio Nat. Hist. lib. XXX, cap. 13: *Carnes excrescentes in aequnlitatem redigere.* Curtius lib. IX, cap. 9: *Vtcumque inaequale terrae fastigium occuparunt undae.* Iam quod ait in omnibus scriptis codicibus a se inspectis legi *super inaequales*, dissentit omnino unus instar omninm Medicens, qui stat pro vulgata scriptnra. Et sane non Maeander et Ilissus tantum, sed quidquid ubicumque amnium est leni meatu prorepentium, per planos et aequales labuntur agros. Denique vid. cl. Gaspar Barthius ad Papinianae Thebaidos librum IV, v. 52, coniecturae Salmasiauae qnodammodo subscribit, nisi quod mavult ille:

Vbi per graciles lenis Ilissus,
Vt Maeander super aequales
Labitur agros piger.

Sed de omni hoc loco actum sibi in adversariis libro CXXXIII, qui non exstat, ubertim testatur. Scribendum autem *Elissos* sive *Helissos*, *ἀπὸ τοῦ ἑλίσσειν*, quo manifeste alludit; ut et Papinius Thebaidos IV, v. 52.

—— *Quos pigra vado Langia tacenti*
Lambit, et anfractu riparum incurvus Helissos.

At vero, ne operosius aliorum sententiis refellendis immoremur, proponamus tandem castigationem nostram, in qua minimum nobis permisimus:

Subpar gracili lenis Elissos
Vbi Maeandro super aequales
Labitur agros piger, et steriles
Amne maligno radit arenas.

Subparem gracili Maeandro Ilisson facit, quod flexuosus Maeandri in modum prorepat valde; quapropter et recte cum Maeandro Phrygiae fluvio comparatur, *gracilis Maeander*, non tumidus aut inflatus, verum *tenuis*, ut alii scriptores loquuntur; nec mirum magis *gracilem Maeandrum* Senecae dici, quam *exilem et macrum Timavum* Melae Pomponio., et *macram paludem* Virgilio Catalectis; sic et *gracilis Achelous* Hercule Oetaeo eidem Senecae:

Nos Acheloi solitae tecum
Pulsare vadum, quum iam tumidas
Vere peracto poneret undas,
Gracilisque gradu serperes aequo.

Minimum itaque aberrarunt a scopo, qui *per graciles agros* in Senecae loco corrigebant: nisi quod tunc minus commode procedit comparatio Maeandrum inter et Ilisson. Nam Maeander non per campos Phrygiae steriles, ut per Atticos Ilissus, infecundos plane, sed per arva frugis opima labitur; de sterilitate agri Attici cum alios scriptores, tum apud Livium ipsos oratores Athenienses Romam missos audire est conquerentes, lib. XLIII, cap. 6: *Frumenti sibi centum millia imperata: quod quamquam sterilem terram arent, ipsosque etiam agrestes peregrino frumento alant, confecisse.* Parum autem indulsimus nobis, pro *Vbi per* reponentes

in Seneca *Suppar*, cuius vocabuli prima littera quum extrita esset aut omissa, ansam loco praebuit interpolando. *Subpar*, non *suppar*, tribus quatuorve locis exaratum liquido inveni in vetustissimo Vossianae bibliothecae Ausonio, etiam in Apuleii codicibus frequenter; ut Met. VI: *Venus suavi musicae subpari gressu formose saltavit*; ubi vide ne scribendum sit *subpari gestu*; *gestus* enim est proprie manuum, in quibus saltationis vis praecipua apud antiquos consistebat, uti pluribus ad Nasonem memini monere; *formose saltavit*, haustum e Propertiano illo de Cynthia:

Quantum, quod posito formose saltat Iaccho.

Diserte saltare auctor dialogi de causis corruptae eloquentiae. In eiusdem Apuleii codice περὶ ἑρμηνείας, qui est in Leidensi bibliotheca, passim quoque *subpar* videas exaratum. Iam tollebam manum de tabula pertaesus quodammodo digressionis plus aequo productae, quum recordatus sum Nasoniani loci Tristium secundo ad Augustum Caesarem, ubi *subparis* vocabulum etiam restituendum:

Non tua carminibus maior sit gloria, nec quo,
Vt maior fiat, crescere possit habet.
Fama Iovis superest; tamen hunc sua facta referri,
Et se materiam carminis esse iuvat.

Corrigo, inquam, *fama Iovi subpar*, cum τὸ *superest* sensum satis commodum hauquaquam efficiat. Augustum nimirum Iovi comparat, ut alibi frequenter; τῷ *subpar* superscripserat nonnemo τὸ *est* interpretamenti loco; unde is error postea profluxit, ut pro *subpar* reponeretur *superest*; apud Columellam libro V, cap. 5: *At si teneram ulmum maritaveris, onus non sufferet, si vetustam vitem applicueris, coniugem necabit, ita subpares esse aetate et viribus arbores vitesque convenit*; ita optimae S. Germani membranae; perperam vulgo: *Novam sufferet, et sibi pares esse*; Gellius libro XVII, cap. 14: *Publius mimos scriptitavit, dignusque est habitus, qui subpar Laberio iudicaretur.* Rarius est *separis* vocabulum, quod apud Valerium Flaccum occurrit. Et haec quidem hactenus. Quod si locum Senecae vexatissimum asserui non infeliciter, post irritos conatus tot principum in hac litteratura virorum, est sane cur me haudquaquam curae intentioris poeniteat. Sin minus, spero equidem fore, ut alii inter eruditos, quibus saeculum hoc specta-

tur, meo invitati exemplo, industriam super eodem loco acuant, eamque meliore quum successu experiantur. HEINS.

Historicos (*ut et Livium quoque priorum aetati adstruas*) etc.) Ita emendarunt, quum in MS. invenisset: *Historicos, et ut Livium quoque*, etc. Rescripserim potius *Historicos etiam* (*ut Livium quoque*, etc. Notissimum, et lineola suprascripta valere, *etiam*; qui fons est erroris. VOSS. De Historicis Vossium adi in memorabili de Historicis latinis opere. BOECL.

Pace P. Crassi, etc.) De quibus *Tullius in Bruto*, id est, in *Critico Oratorio*, eximia indicia pronuntiat. BOECLER. Et libro II, cap. 8 L. Crassum inter oratores praecipua commendat; cap. 8 Crassum simpliciter commendat; ubi notata vide. HEINS.

Tullio) Idem Quinctiliani iudicium est XII instit. orat., 10. Et cuius non? Esset enim hoc clarissimum solem mortale lumen inferre, si quis auderet Ciceronis supremam in dicendo gloriam demonstrare. BOECLER. Sic et Seneca pater praefatione controversiarum: *Possis aestimare quantum quotidie ingenia decrescant, quidquid Romana facundia habuit, quod insolenti Graeciae aut opponat aut praeferat, circa Ciceronem effloruit*; quo loco τὸ *circaque* paullo ante a me restitutum in Velleio confirmatur. HEINS.

Vt delecturi ante eum paucissimis) Sic expressum cum Aldino; recentissimum exemplar: *ante esi*; qui lapsus operarum videtur, *etsi* cogitantium. ACIDAL.

Hoc idem evenisse) De quibus rursum Quinctil. XII, 10, disserit. BOECL.

Grammaticis) *Geometris* emendat Warburton Bibl. brit. tom. VII, pag. 264. An *Gromaticis?* BURM. *in marg.*

Quisquis temporum) Rhenan. aliis, *et quisque temporum i. n. r. eminentiam cuiusque o. a. t. c. circumdatam*. SCHEGK. In MS.: *Scalptoribusque visquisque temporum*, etc. Puto legendum: *Scalptoribusque quisque temporum institerit notis, reperiet, et eminentia*, etc. Posteriora enim sana esse, paullo ante monui. VOSS. Lege *Scalptoque temporum institerit notis*. HEINS.

Eminentia) *Et eminentiam circumdatam* V. C. addita copula, rectissime. Vt et Aldus emendavit. RAPHEL., ita et Erasmus.

Menaolumentum) Inspicienti legendum mecum videbitur, *emolumentum*. Nam huc ait, ingenia congregari a quuque saeculo et

in idem studium, et in parem fere effectum. Volunt idem, et idem fere emoliuntur. Tamen et vulgatum fero, ac capio. Lips. : *Huius ergo praecedentisque saeculi ingeniorum similitudines, congregantis et in studium par, et in emolumentum.* Ita alii, satis licenter profecto, Velleii verba repurgarunt. In autographo legebatur: *Huius ergo recedentis inque seculum ingeniorum similitudines congregantisque se et in studium par, et emolumentum*, etc. Vnde scribendum coniicio: *Huius ergo, praecedentisque seculi, ingeniorum similitudinis congregantis, quasi et in studium par, et in emolumentum*, etc. Voss. Nihil bis tam simile, quam verba Fulgenti Planciadis prooemio ad Cantium vel Cantianum, ut in nonnullis codicibus scriptum offendo, praesbyterum, in librum mythologiae primum : *Quamvis inefficax petat studium res, quae caret effectu, et ubi emolumentum deest negotii, causa cesset inquiri.* Boxhorn. Non dubito, locum hunc corruptum esse; sed inter doctorum coniecturam haec facilior visa est, quam expressimus: certe, pro *emolumento*, *emolimentum* (ab emoliendo) hic substitui, nimis quam quaesitum apparet. Boecler. Vetustus liber: *Huius ergo recedentis inque saeculum ingeniorum similitudinis congregantisque se et in studium par, et menolumentum.* Forte: *Huius ergo praecedentisque, inquam, seculi ingeniorum similitudinis congregantisque se et in studium par, et in emolumentum, causas cum semper requiro*, etc. *Emolumentum* quum vulgatis libris si tuemur, videtur capiendo pro *eo*, quod supra dixerat *profectum*, *in similitudinem temporum et profectuum*, ut vocabulum id hic loci haudquaquam sollicitandum a Lipsio fuerit: praesertim quo et alibi non semel Noster sit usus. Glossae veteres Labbaci, *Emolumenta*, τοὺς χρηματισμοὺς, *emolumenti*, χρημάτων. *Emolumentum*, ὠφέλεια, κέρδος, ἐπίνοια, ὄνησις, ὠφέλημα. Vides non unam eius vocabuli significationem; infra libro II : *Emolumentum victoriae*, *et emolumentum triumphi* nocuerunt; apud Iuvenalem : *emolumenta sacramentorum*, et *laborum emolumenta;* apud Fulgentium initio mythologiae *emolumentum negotii*, quod glossa MS. codicis Leidensis *profectum*, vel *lucrum* interpretatur. Fuit nihilominus, quum et ego *aemulatum* reponerem pro *emolumento*, quod frequentia sic viderentur requirere. Habes de aemulatu non dissimilia apud Gellium libro XIV, cap. 3 sub fine, et Quinctil. I, 2:

Aemulatio olit firmiores profectus in literis. Sed verius omnino et tutius est, ut minori mutatione scribamus *in molimentum*, quo vocabulo pro molitione seu molimine usus etiam est Livius libro V, cap. 22: *Motam certe sede sua parvi molimenti adminiculis, sequentis modo accipimus levem ac facilem translatu fuisse*; libro XXXVII: *Eo minoris molimenti ea claustro esse, quod in fluminis modum longum et angustum et vadosum ostium portus sit;* mox: *Cui dubium esse, quin hostes minore molimento aperturi portum sint, quam obstruntur. Congregantisque*; *que* ac et saepe elegantiae causa redundare apud Velleium dixi iam supra cap. 8, ceterum *similitudinis congregantis se* refert ad τὸ *cousos*, quod sequitur; sed et *inquom saeculi*, pro *inque seculum*, castigari potest; τὸ *inquam* orationi paullo longius extensae aut repetitae sive iisdem sive similibus verbis eleganter interiicitur, ut quod dicitur, serio dictum videatur. Libro II, cap. 66: *Nihil tamen egisti, Marce Antoni (cogit enim excedere propositi formam operis erumpens animo ac pectore indignatio) nihil, inquam, egisti*; Livius lib. XXX, cap. 30, orat. Hannibalis ad Scipionem: *Potest victoriam, inquam, malle, quam pacem animus.* Ita complures scripti, et vere, ut puto. Referenda autem haec ad illud, quod intervallo nonnullo praecesserat: *Tuam et adolescentiam et perpetuam felicitatem ferociora utraque, quam quietis opus est consiliis, metuo;* sic et alii scriptores passim, oratores praesertim ac comici, idque confirmant, quae paullo ante praecesserunt; mox malo: *causas nunquam reperio, quas esse veras confidam, sed fortasse veris similes, interque eas has maxime.* Iacobus Perizonius (ep. Syll. T. IV, p. 785), quod in scripto exemplari esset, *et molumentum* coniectabat, *et simile molimentum*, vel *emolimentum*, locumque omnem sic constituebat: *Huius ergo recedentis in quasi soeculum ingeniorum similitudinis congregantisque se et in studium par, et molimentum;* τὸ *recedentis* tuebatur sic ex illo Ciceronis lib. VIII, familiar. ep. 14: *Sic illi amores et invidiosa coniunctio non ad occultam recedit obtrectationem, sed ad bellum se erumpit.* Suspicatur et τὸ *unum* excidisse; sed pergamus in Velleio. Heins. Vellem constantius in priori sententia perstitisset Heinsius: nam *emolumentum* minime movendum est; est enim saepe idem, quod aliis *molimentum* vel *emolimentum* volunt esse, sive molitionem

et perfectionem rei magnae et difficilis. Sic Iust. IX, 1: *Bellum toti Graeciae inferre statuit, ad cuius emolumentum egregie pertinere ratus, si Byzantium etc. in potestatem redegisset*, ubi itidem *molimentum* reponere tentant perperam. Idem enim est, ac si dixisset, *ad quod bellum emoliendum* (infra II, 105). Caes. I de Bell. gall. 34: *Praeterea se neque sine exercitu in eas partes Galliae audere venire, quas Caesar possideret, neque exercitum sine magno commeatu, atque emolumento in unum locum contrahere posse.* Varro III de R. R. 14: *Nec de cochleis ac gliribus quaero, quod reliquum est, neque enim magnum emolumentum esse potest.* Id est magnum negotium et multiplex. Burm. V. Misc. obs. V. IX, pag. 345.

Sed fortasse verisimiles, inter quas has maxime) Concinnius, *interque eas has maxime*. Mendas similes binas infra suo loco notavi. Omnium earum originem cernere cuivis facile est, et erit. Acidal. V. Misc. obs. V. VIII, p. 27, 363; V. IX, p. 242.

Alit aemulatio ingenia, et nunc invidia, nunc admiratio imitationem (apage *incitationem*) *accendit: naturaque, quod summo studio petitum est, ascendit in summum*) Quid hic *natura?* lege *maturque*; uti saepe et ubique scriptorum, voces hae mutuiter errarunt. Sententia nihil clarius, nihil elegantius. Acidal. Idem vir doctus *imitationem* mavult. Schegk. Lipsius, *maturque*. Raphel. Minima quidem mutatione feceris *imitationem*; sed nihil ea necesse est; indicatur enim industria, modo rei pulcritudine, modo livore, quum aliquem sibi aequatum cernit praelatumve, cui se parem sentit; ut pluribus ostendimus libro II, Ann. Tacit. cap. 38, ubi est: *Languescet alioqui industria, incendetur socordia; si nullus ex se metus, aut spes.* Sic Plinius Paneg.: *Hac mihi admiratione dignus Imperator non videretur, si inter Fabricios et Scipiones, et Camillos talis esset; hinc enim imitationis ardor, semper melior aliquis accenderet.* Gruter. Lipsius et Acidalius legunt *maturque*. Quae mutatio neutiquam mihi videtur esse necessaria. Ipse Velleius paullo post: *Naturaliterque, quod procedere non potest, recedit.* Haec autem, quae de ingenio Velleius, translata arbitror ex iis, quae de athletarum corpore scribit Hippocrates aphorism. lib. I, §. 11: Ἐν τοῖσι γυμναστικοῖσιν αἱ ἐπ' ἄκρον εὐεξίαι, σφαλεραὶ, ἢν ἐν τῷ ἐσχάτῳ ἔωσιν. οὐ γὰρ δύνανται μένειν ἐν

τῷ αὐτέῳ, οὐδὲ ἀτρεμέειν. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀτρεμέουσιν, οὐδέ τι δύνανται ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐπιδιδόναι, λείπεται ἐπὶ τὸ χεῖρον. *Athletarum boni habitus, ad summum progressi, periculosi, si in extremo constiterint. Neque enim possunt in eodem statu permanere, neque quiescere. Cum vero non quiescant, neque ultra possint in melius proficere; reliquum est, ut in deterius labantur.* Voss. *Imitationem* alii, puto *in imitationem accendit*, sic *accensae in arma nationes*, lib. II, cap. 98, hoc verum; ita et Tacito Hist. I, cap. 43, *in caedem ardere alicuius;* deinde *natura* ne mutetur in *mature:* eamque et mox *naturaliter*, quod tautumdem, habebis. Heins.

Difficilisque etc.) Vid. Calpurn. declam. VIII. Burm. *in marg.*

Ubi aut praeteriti, aut nequari) Fortuitam in meo libro mendam opinabar, cum postea in aliis et veterioribus eamdem deprehendi *praeteriti;* itaque nolui praeterire, ut notari indignam: quae dignior eo ipso quod praeterita, nec notata aliis: nemo autem, cui paullulum aceti sit in pectore, *praeteriri* mecum non praeoptabit. Non enim hoc vult auctor, cum praeteriti nos sumus, id multo minus cum praeteriti illi sunt: verum cum aut gradu illos antecedere, aut aequare nobis desperatum est. Acidalius. Rhenani editio *praeteriti*, quod in aliquot editionibus incuria typothetarum. Gruterus. Immo *praeteriri* est in Rhenani editione, sed vitio operarum *praeteriti*, in Aldina video existere, ut et in Popmae, et Boxhorn. et aliis, turpi negligentia.

Aliquid in quo nitamur conquirimus) *In quod enitamur* malim, uti amat loqui Velleius alibi. Iacobus Perizonius, *aliud in quo nitamur*, scilicet, *eminere*, ex proxime praecedenti. Ego *in quo eniteamus*. Vide not. lib. II, cap. 4. Heins.

Operis impedimentum) Resisto. Perfecti patratique operis quomodo aliquid impedimentum esse potest? Nec Dii quidem, ut vetus verbum habuit, revocaverint aut impedierint facta. Vide num legendum *indicamentum* sit. Velleii mens ita suadet, qui iam ante dixit, *difficilem in perfecto moram esse:* et ingenia novae laudis stimulo aliorsum trahi, et quaerere illibatam materiam. Itaque nunc addit: maximum hoc esse perfecti operis indicium, transiri vulgo ad aliud opus. Lips. Id est, in eo ipso impeditur operis cuiusque perfectio: quare nihil hic innovandum; nam quamvis praecesserit *difficilis in perfecto mora est*, loquitur ibi pro

captu hominis, ulterius procedere desperantis, alioquin tantum abesset, ut ars ulla consummata dici mereatur, ut sentiam cum Seneca: *id quod unum toto agimus animo nondum perfecimus, ut pessimi essemus*, lib. VII Nat. quaest. 31. Gruterus. Lipsius *indicamentum* volebat: eo quod perfecti iam patratique operis nullum possit esse impedimentum. Sed omnino non est tentanda haec lectio, qua Velleius nihil aliud, quam id exprimere studuit: *Dum homines, desperantes aemulationem perfecti iam ab alio operis, alias sibi vias subinde quaerunt, fieri, ut perfectioris operis gloria hoc pacto relicta diuturna non sit:* cum alias, si praeclara ingenia perseverarent in eo eniti, in quo iam alios vident excelluisse, directa haec ad perfectionem operis vel conservandam vel ornandam via foret. Est ergo *impedimentum*, quo perfectio alicuius rei debilitatur, quo ἀκμὴ ad παρακμὴν inclinatur, adeoque fastigium et praecellentia illa, quo minus aequaliter se et constanter habeat, impeditur. Boecler.

Transit admiratio ad conditionem) Egerat de temporis, nunc urbium conditione; rescribe igitur, *transit admiratio ab conditione temporum, et ad urbium*. Schegkius. Legendum docuimus, *ab conditione temporum*. Quod notatum quoque video Iac. Schegkio eximiae spei iuveni, si manet in via recta; nam immodestia multorum cogit me adolescentiam timide laudare. Lipsius. Scribe: *Transeat admiratio a conditione temporum, et ad urbium* sc. conditionem, usitatus loquendi modus Paterculo nostro, supra cap. 12 illa, *quam ullius eius temporis noxa* ad invidiam, quae praecesserat, referri oportere, diximus. *Transeat*, ut mox infra, *neque ego hoc magis miratus sim*; libro II, cap. 9: *sane non ignoremus*, et mox, *persequamur notam severitatem censorum*, et mille aliis locis. Viderunt ex parte verum Lipsius et Schegkius, dum rescribunt *a conditione*, pro *ad conditionem*, quod illis nondum inspectis mihi quoque iam in mentem venerat. Heins.

Vna urbs Attica pluribus annis eloquentiae etc.) Si legas *eloquentia*, hoc totum minima mutatione restitues. Manutius. Interpolata haec a variis varie. Ni mea scriptura verior est, pignus dabo in omnes fortunas meas. Totum locum sic restituo: *Vna urbs Attica pluribus annis eloquentia, quam universa Graecia operibus floruit: usque adeo, ut corpora gentis illius separata hinc inde in alias civi-*

tates, *ingenia vero solis Atheniensium muris clausa existimes.* Abolita quaedam literarum syllabarumque affinitate, quaedam alio traducta: omnia recte, ut spero, nunc et ordine reposita. Athenas, inquit, longius dicendo, quam Graeciam universam agendo floruisse. Et certum, ut quidam vult, de eloquentia solum institui comparationem: sed institui, quod nescio idem ne ille putarit, cum rerum actione lectio, quam adfert, id certe non exprimit, manifesto et liquido nostra. Sed pro rebus gestis *opera* ponere, Velleio ut et aliis tralatitium. Ante paginas aliquot praecessit de L. Paullo: *Vt si quis eorum invideret operibus ac fortunae suae.* De Athenis meam bene ad sententiam Cicero, Bruto: *Nam antequam delectata est Atheniensium civitas hac laude dicendi, multa iam memorabilia et in domesticis, et in bellicis rebus effecerat. Hoc autem studium* (eloquentiae) *non erat commune Graeciae, sed proprium Athenarum.* In de oratore, idem: *Atque illas omnium doctrinarum inventrices Athenas, in quibus summa dicendi vis et inventa est et perfecta.* Sed ille quidem et alibi innumeris locis. Iustinus lib. V *patriam communis eloquentiae* vocat: de eademque idem sic lib. II: *Literae certe ac facundia et hic civilis ordo disciplinae, veluti templum Athenas habent.* Acidal. Placet doctissimi viri correctio, magis tamen mea: *Vna urbs Attica pluribus annis eloquentia, quam universa Graecia operibus floruit.* Mitto veteres editiones, certum quod solummodo comparationem instituat de eloquentia. Adposite Seneca pater Suasoriarum: *Omnibus sua decora sunt. Athenae eloquentia inclitae sunt: Thebae sacris: Sparta armis.* Schegk. Scribebam: *eloquentiae*, *quam u. G. operibus effloruit.* Vel magis: *eloquentia quam u. G.* uberiusque floruit. Duo celebrat in celebribus illis Athenis, quod et diutius illic eloquentia, et quod copiosius provenerit. Lips. Insignis emendatio Lipsii. Voss. Lego, *operibus usque floruit adeo.* Tmesis usitata etiam historicis. Sallust. Catilina: *Cuius rei libet simulator.* Livius: *Venum a principibus datos. Eloquentiae opera*, ut supra, *sub principe operis sui Tullio.* Popma. Pro *operibusque* Lipsius reposuerat, *uberiusque* bono concinnoque sensu, quem non dubitavimus in textum recipere. Quamquam Acidalius existimaverit *eloquentiam Atticorum*, cum *operibus ceterae Graeciae*, i. e. rebus gestis comparari; idque tanta fiducia, ut dicat: *Ni mea scriptura verior est, pignus dabo*

in omnes fortunas meas. Periculose locutus esset, si quis impetum animi, suis coniecturis nimium faventis, pro ratione accepisset. Quis enim ex tuto coutextu non videt, ingeniorum tantummodo et studiorum, non etiam operum fieri comparationem? Mihi satis liquet, et contentionum minus et plus auctoritatis in his studiis fore, si pars φιλολογίας στοχαστικὴ, modestius (sine praefidentia, supercilio, contemtu aliorum, arrogantia) tractaretur. Nam fidem suis coniecturis per deierationes facere, quam sit anceps, ratio cuivis, et exempla monstrant eorum, qui valde infeliciter *ex incertis certa facere* se posse crediderunt. Boecler. *Eloquentia* Lipsius *uberiusque.* Sed cur non, *eloquentia, quum universa Graecia, ope uberiusque?* Pro eo, quod sequitur, *quae urbes talium studiorum fuere steriles*, vetustus codex habebat, *quae urbes, et in Italia*, scribe: *quae urbes, ut in Italia*, etc.; nec multum Gruterus abludit, qui tamen locum adulteratum esse arbitratur, etiam Lipsius tria verba expungit. Atqui si de oraturio studio haec dicta accipis, quo certe videntur referenda, veris sunt veriora; id quod unice Athenis, apud Graecos, Romae apud Latinos floruisse constat. Pari utique modo supra cap. 17 Noster: *Neque hoc in Graecis, quam in Romanis evenit magis*, ubi gentis utriusque fatum pari modo componit. Sed mirum, quod de Pindaro et Alcmane subiungit: cum maior poëtarum pars Graecorum nec Athenis, nec Romae Latinorum fuerint nati. Oratores, philosophos, poëtas tragicos ac comicus plerosque sibi vindicant Athenae, fateor: ceterorum paucos omnino. Non Hesiudum, non Archilochum, Callimachum, Antimachum, Philetam, Apollonium, Alcaeum, Sappho, Simonidem, non mille alios. Nam de Homeri natalibus in certamen Attici cum sex urbibus venere frustra. Heins. Vid. Gron. II obs. 23, Misc. obs. V. IX, p. 346.

Separata sint) Liquidior processerit oratio, sublata vocula *sint.* Gryter.

Ingenia solis Atheniensibus) Iust. lib. II, 6, 6: *Literae certe ac facundia, et hic civilis ordo disciplinae veluti templum Athenas habent*; ubi adnotata Berneggerianae editionis. Vid. Boecler.

Quae urbes talium studiorum fuere) Magis ridet, *ut multae aliae*; cui tamen lectioni neminem adstrinxerim, ne me ipsum quidem. Acidal. Tria haec postrema *et multae aliae* ab aliena ma-

nu esse arbitramur: eoque inducenda. Lips. Vexant se in hoc loco homines, non circa verba Velleii, verum coniecturas Burerii; is enim de suo nobis obtrusit; *quae urbes et multae aliae*, quum reperisset in membranis illis unicis, *quae urbes et initalia talium studiorum*. At quis non videt, voluisse librarium, *quae urbes et in Italia*, quod tamen et ipsum est splenium, indicans idem fatum fuisse Italiae, si diis placet, quod Graeciae. Grvt. MSS. lectio erat. *existimatumque urbes et initalia talium studiorum fuere steriles*, unde forte legendum: *Existimatum. Quae urbes etiam, ut aliae, talium*. Gruterum voluisse video *et in Italia* etc. Quae lectio ferri melius potest, si unica litera mutata scribamus, *ut in Italia* etc.; sed non video quomodo haec cum praecedentibus apte satis cohaereant: nam de Graecis solum sermo fuit. Voss. Non existimandum est, illa verba (*et multae aliae*), plane irreptitia esse; fuit enim in Mss. *et initalia*, ex quo nonnemo fecit *et multae aliae*. Quae coniectura licet nemini possit usquequaque probari, tamen nec illa parum difficultatis in sensu adfert, si retineamus *et in Italia*, vel *ut in Ital.* Boecl. *Et multae aliae*, desunt Rhenani, Erasmi, et Steph editionibus. Bvrm. *Et enitentes alias* Warburton Bibl. brit. T. VII, pag. 268. Quod vix intelligo: an *alias* sit accusativus, an adverbium. Si illud, soloecismus est: si hoc, pro *aliter* debet sumi. *In Italia* etc., non male, ut urbes graecae in Italia, sive Graecia magna intelligantur. Idem. *in marg.*

Nam Alcmana Lacones) Alii *Lydum* fecere. Quam litem diremit Cl. Salmasius *Exerc. Plin.* pag. 579; *Principio partis*, ex veteri epigrammate, quod apud *Plutarchum* πρὸ φυγῆς extat, unde patet *Lydium* origine, parentes Sardibus oriundos habuisse, *Spartae* educatum, eoque nomine *civem Spartae* habitum fuisse. Boecler.

Haec ad primum librum habui, lector: quae quia modica sunt, ne parum videar liberalis, alia insuper quaedam aspergam tibi corollarii vice: pauca tamen et ipsa, et quae in solum venient. Terentii primum locus occurrit: Heautontim. act. IV, sc. 1.

SO. Meministin' me esse gravidam et mihi te maxumo opere interminatum,

Si puellam parerem, nolle tolli? CH. Scio quid feceris:

Sustulisti. SY. Si sic factum est do mina, ergo herus damno auctus est.

SO. Minime : sed erat heic anus Corinthia haud impura, etc. Quibus in verbis quis de vitio suspicatus est ? inest tamen, nec leve: sed ita latet, haud facile ut se cuivis prodat. Ego forte quadam vidi, neque aliis invidebo, quin monstrem, et e latibulo protraham adeoque procul eiiciam. Sic scribendum igitur edico omnibus:

SY. Sic factum est: domina ego, herus damno auctus est.

Ita belle, ita festive, nihil ut Terentiana scena dignius. Quum de verbis uxoris sublatam filiam coniiceret Chremes, quam interim voluisset; astutus servulus et mores mulierum optime doctus, idem statim coniicit, et secum sive adeo ad spectatores, plane istuc est; inquit: mihi hera nova nata est, domino malum. Licentia emendationis, ut vides, minima, immo ferme nulla est. Nam τὸ *si* ex manuscripti, et veteris Veneti, quo et Muretum usum video', auctoritate deletum. *Ergo* in *Ego* unius literulae ablatione conversum: cuius iactura quanto sententiae pulcherrimae lucro pensatur? Interponuntur Syri verba velitationi Chremetis et Sostratae: haecque non servo respondet: *Minime*, sed marito. Retineri etiam possit: *Si sic factum est;* quomodo idem Syrus infra: *Nostra est, ita si est;* de quo, ut quisque voluerit. In eadem fabula, eodem actu, sc. 7 personarum distinctio laborare mihi videtur.

C. Quaeso, quid hominis? M. quid? C. Iamne oblitus es,
Inter nos quid sit dictum de fallacia,
Vt en via abs te argentum auferretur? M. scio.
C. En res nunc agitur ipsa. M. quid narras, Chreme?
C. Imo haec quidem, quae est apud te, Clitiphonis est
Amica. M. ita aiunt. C. et tu credis. M. omnia.
C. Et illum aiunt velle uxorem, ut quum desponderim,
Des, qui aurum ac vestem atque alia quae opus sunt, comparet.
M. Id est profecto: id amicae dabitur.

Si diligenter omnia atque ordine consideres, omnino non probabis, ut Chremes de Clitiphonis sui amica prior ultro excipiat. Nam contentio certe omnis ita languet. Nec alia item conveniunt: in quibus refellendis ne longus sim, ponam tantum, ut vere emendari iudico:

C. En res nunc agitur ipsa. M. quid narras, Chreme:
Imo haec quidem, quae est apud me, Clitiphonis est
Amica. C. ita aiunt, et tu credis? M. omnia.

Simulabat adversum Chremem Syrus, Cliniae se argentum fallacia sua auferre ab Menedemo, cum operam vero daret Clitiphoni, ut ab ipso. Nihil suspicatus autem ille aliter, ad Menedemum venit, quo quum interlocutus erat antea, clam ut servuli astu argentum Cliniae pateretur ab se, quod cupiebat etiam maxime ipsius, abstrahi. Nunc Menedemus amicam esse Clitiphonis Bacchidem, et Cliniam suam recens inventam Chremetis filiam uxorem cupere, id quod res erat, persuasus, mentionem de filia quum hoc instituit: qui quidem ex Syro paullo ante id futurum, etsi tenuisset, intellexerat. Suspicacissimus igitur et cautissimus senex, qui argentum iam tamen Clitiphoni ad Bacchidem ferendum, etsi aliam, ac valde quidem illam probabilem ob causam, dederat; nunc ballistam in Menedemum intendi ratus, orautem eum de filia increpat: et quid hominis es? inquit, an illius fallaciae oblitus, de qua ante inter nos, ut pecunia circumducereris? Nam hoc nunc quidem agitur, et iam sub cultro es, ut te attondeant. Tum ille: qui vero hoc potest; quum amicam filius nullam habebat, uxorem tuam poscat filiam? etenim quae nunc ad me est Bacchis, amica tui Clitiphonis est. Ita quidem illi aiunt, Chremes: inquit, sed tu ne audes credere? Hic Menedemus quidni credam? ut illi mihi quidem omnia tam perspicue atque ordine narrant. Suscipit Chremes. At ne fallaris, o bone, illum tuum Cliniam uxorem velle aiunt, ne quum filiam ego responderim, tu argentum numeres affatim, quo aurum, vestes, alia omnia ad nuptias comparet scilicet. Hac illae autem technae, ut quum obtinuerint, amicae statim detur. Ita ergo resipiscit alter: etsi falluntur utrique in processu comoediae, et hic quidem magis, qui quammaxime cavisse, itaque firmiter se praemuniisse rebatur, ut fallaciis nullis peti posse, iam petitus tamen, et petendus porro amplius, videretur. Etiam alia e Terentio pro mantissa supra constitutum adiiciam. Eunucho Act. IV, sc. 1.

TH. Scelesta, ovem lupo commisti, dispudet,
Sic mihi data esse verba; quid hominis illic est?
PY. Hera mea tace, obsecro: salvae sumus: hominem

Habemus ipsum. TH. ubi is est? PY. Hem, ad sinistram, non vides?

En. TH. video. PY. comprehendi iube, quantum potest.

Et hic personarum collocatio peccat; quod non observatum a quoquam hactenus, miror. Nam quid ita manifeste contra omnem rationem, quam Thaidem ista loqui, *Quid hominis illic est?* quae quidem post statim ex ancilla quaerit, *ubi is est?* et hac monstrante demum ait, *vides.* Distingue igitur:

Sic mihi data esse verba. PY. Quid hominis illic est?

Hera mea tace, obsecro: salvae sumus, etc.

Dum Thais stomachatur et queritur, ecce interim Pythias advenientem commodum Chaeream eminus videt: ac secum primo noscitabunda, quis illic homo est? mox agnito, ad heram, tace, tace hera mea, adest homo; opportune in nos ipsa praeda incidit. Hoc quidem ita clarum, ut vel Thamyrae omnes non possint non videre; quod legentes per otium ego et Bucretius meus, pariter uterque animadvertimus: nec interest, utri debere potius lector velit. Ibidem quod statim sequitur:

TH. Quid illi facies, stulta? PY. quid faciam, rogas?

Vide amabo, si non, quum aspicias, os impudens

Videtur. TH. non. PY. tum, quae eius confidentia est.

In eo quoque lapsus forte et distinctionis est et ipsius lectionis. Nam quid, quod respondet Thais, *non?* quam vero apte illi ancillulae sequentia inferuntur? Veteres habent, *non est:* vitiose ipsum quoque, sed e quo parvus nobis radius obscurae veritatis alluget. Scribo enim:

Vide amabo, si non, cum aspicias, os impudens

Videtur; monstrum, quae eius confidentia est?

Velut scena proxima: *Monstrum etiam ultro derisum advenit.* Facile quidem ex tribus illis, *non est tum*, confit *monstrum*, et sensui non discrepat: non tamen asseverare ausim germanum, quia latere aliud etiam videtur, et habeo alias quoque ipse plures coniecturas; enimvero earum nulla dum rei satis, vel magis, quam ista, facit. Eiusdem comoediae act. IV sc. 6 de illo dubitavi:

T. O mi Chreme, te ipsam expectabam:

Scin' tu turbam hanc propter te esse factam? et adeo ad te attinere hanc

Omnem rem? C. ad me? Qui? Quasi isthuc.
T. quia dum tibi sororem
Reddere, etc.

et potius iudicavi: *C. ad me? Qui quaeso isthuc?* Quod notare visum, etiam scitam *ἀποσιώπησιν* alteram non plane abnegem, neque quid intelligi Chremes velit, nescium.

Eram adiecturus plura eiusdem generis: sed ad alios auctores descendens, vereor, ut redire satis mature queam: neu copia to ampliore in fastidium dem et languorem. Sed et haec tibi satis, vel etiam nimia sunt. Itaque ne sinistra liberalitate uti videar, hic modus esto. Forte erunt etiam, immo vero futuros certo video, qui me et huius auctarii nomine, et aliorum omnium, quae sparsim aliunde Velleianis inserui, graviter accusabunt. Sermones enim quorumdam iam percipio, qui aliena me nimia, et nimis alieno loco tractare inter se consusurrant. Et sane his quid respondeam, ambigo: nisi me cum aliorum exemplo, quod idem fecisse plurimos notum omnibus est, tum ea ratione tuear, quam initio duplicem posui: quippe veritum me, ne ieiunus labor in uno esset, ac voluisse eamdem auxilii opem aliquam pluribus afferre. Quod consilium nemo, nisi ingenio malus, aut voluntate in nos malivolus, contemnet. Praeter hoc tamen, alio quoque me impulsum nunc, etsi dissimulare antea constitueram, fatebor. Quaedam sub signis diutius esse pati non potui, et his locum, ubi se non obtulit, etiam sponte quaesivi. Id vero, mi lector, ambitionem aut ostentationem interpretari cave. Vrgebant me duo, gravia sane, et quae animum quantumvis modestum ultra limites agere non minus merito debuerunt, quam facile potuerunt. Etenim nec omnem emendationum nostrarum farraginem coacervare unum in locum, eoque reservare institutis meis aliis conveniens erat: et periculum mihi faciendum fuit undequaque iudicii doctorum, quod tentari non ita paucis, neque iis unius tantum generis oportuit. Denique quid de loco illi tantopere turbant? Nos suo quaeque loco, ut volunt, tractare: id est, quae in quemque auctorem habemus, ad quemque seorsim dicere, non possumus: neque est, ut postulari id a quoquam debeat. Nec autem, meo animo, refert multum, ubi quidque

emendetur, dummodo emendetur. Neque tu aliter sentis, scio, intelligens lector: quem mihi item non diffido patrocinio tuo adversus livoris et inscitiae calumniam adfuturum. Et hae te lege nunc mitto, ut respires paullum, ad reliqua plura accessurus alacrior. Acidalius.

VARIORVM INTERPRETVM
NOTAE
AD
C. VELLEII PATERCVLI
HISTOR. ROM. Lib. II. Cap. I.

Liber secundus) In Rhenani editione, *posterius volumen.* Heins.

Potentiae Romanorum prior Scipio viam aperuerat, luxuriae posterior aperuit) Inter eximia historici munia quoque numeraverim; *cum temporis eventuumque serie, fatorum publicorum sortem connectere, praecipuaque cumprimis momenta tam incrementorum, quam decrementorum pragmatica demonstratione signare.* Est autem valde celebris apud scriptores passim haec inclinatae Rom. fortunae, ut sic dicam, epocha, *excidium Carthaginis.* Plinius XXXIII, 11, plane ad Nostri mentem: *Pariter luxuria nata est et Carthago sublata: ita congruentibus fatis, ut liberet amplecti vitia, et liceret peccare ex dignatione.* Florus quoque a *Carthaginis, Corinthi, Numantiaeque excidiis* omnia retro sublapsa notat III, 12, 3. Atque ita factum est, quod prudentissimus Scipio Nasica praeviderat, quum excidium Carthaginis dissuaderet: *ut metu ablato aemulae urbis, luxuriae felicitas urbis inciperet*, ap. Flor. II, 15, 5, ubi Freinsh. annot. Non incommode extuleris rationem Nasicae verbis Alcibiadis apud Thucyd. VI: Τὴν πόλιν, ἂν μὲν ἡσυχάζῃ, τρίψεσθαι τε αὐτὴν περὶ ἑαυτὴν, ὥσπερ καὶ ἄλλοτι, καὶ πάντων τὴν ἐπιστήμην ἐγγηράσεσθαι· ἀγωνιζομένην δὲ, ἀεὶ προσλήψεσθαι τὴν ἐμπειρίαν, καὶ τὸ ἀμύνεσθαι οὐ λόγῳ, ἀλλ' ἔργῳ μᾶλλον ξύνηθες ἕξειν· παράπαν δὲ γιγνώσκω πόλιν μὴ ἀπράγμονα τάχιστ' ἄν μοι

δοκεῖν ἀπραγμοσύνης μεταβολῇ διαφθαρῆναι. Fore, ut civitas, si otiosa sit, in se ac per se atteratur, ut alia multa, omniumque adeo disciplina consenescat; at per certamina fore, ut assidue proficiat experientia, tuendique se scientiam non verbis sed reipsa consuetam habeat; denique sic sentio: civitatem negotiosam, in otium mutatam, confestim, meo quidem iudicio, destrui. Augustin. III de C. D. 21: *Vltimo bello punico uno impetu alterius Scipionis, qui ob hoc etiam ipse Africanus cognomen invenit, aemula imperii romani ab stirpe deleta est; ac deinde tantis malorum aggeribus oppressa romana respublica, ut prosperitate ac securitate rerum, unde nimirum corruptis moribus mala illa congesta sunt, plus nocuisse monstretur, tam cito eversa, quam prius nocuerat tam diu adversa Carthago.* Adde comprimis quae II de C. D. 18 ex Sallustio disserit. Hoc voluit in subtili sententia Sallustius Catil. 2: *Quod si regum atque imperatorum (gentiumque) animi virtus in pace ita ut in bello valeret, aequabilius atque constantius sese res humanae haberent, neque aliud alio ferri, neque mutari ac misceri omnia cerneres*, scilicet bellorum discrimine motuque acuuntur ingenia hominum, securitate pacis resolvuntur: adversis virtus intenditur, rebus prosperis negligitur; itaque ergo *fortuna cum moribus mutatur.* In quo sallustiano dicto vera et praecipua causa omnis fragilitatis, mutationis, conversionis in rep. continetur, ut plane caeci sint existimandi, qui forte casuque talia evenire, aut necessitate invidiaque fati (sicut ausi sunt olim loqui) humanis rebus immitti crediderε. Boecler.

Luxuriae posterior) Huc pertinet Q. Metelli sententia, quam refert Val. Max. lib. VII, cap. 2: vide etiam elegantem hac de re disputationem apud Sallustium in Iugurtha. Putean.

Remoto Carthaginis metu) Cicero enim contra Rullum 2 affirmat, Romanos tantum Carthaginem, Capuam, et Corinthum in terris propter domicilium imperii, metuisse urbeis. Schegk. *Metum Carthaginis* dixit, quo Carthago metueretur, ut Sallust. Historiar. I: *remoto metu punico*; ibidem, *id bellum excitabat metus Pompeii victoris.* Gellius lib. II, cap. 12. Popma. Ita et mox cap. 5: *ab alterius nos metu, alterius vindicavit contumeliis.*

Metu) Dignum est, quod seorsim inculcetur iuventuti, Divinae Providentiae consilium, quae potentissimas quasque gentes alia

veluti opposita potentia, i. e. *metu* alienae virtutis opnmque in officio continet. Egregie Tbnanus lib. I: *Ita divino consilio provisum arbitror, ut tot mngni principes eodem tempore orbem terrarum moderarentur, ut quisqne eorum nemulntione aut metu nemuli in officio se contineri, et alterius virtute, qno minus licentiosa evagatione se effunderet, inhiberetur.* Hoc ἀντίῤῥοπον et ἰσόῤῥοπον non nna ratione iuclinatur; interdum enim aemulorum alter, cuius vitia iam invaluere, Deo ultionem immittente, ab altero opprimitur; interdum impotentiam impotentia, vitia vitiis pnniri cernimus, ita tamen ut paullo post oppressor flagitiosus opprimatnr et ipse; qua de re nunc non est amplius dicendum. Boecler.

Non gradu, etc.) *Ex quo tempore* (ait Sallustius apud Augustinum de civitate Dei lib. II, cap. 18) *maiornm mores non paullatim, ut antea, sed torrentis modo praecipitati, adeo iuventus luxu atque avaritia corrupta est, ut merito dicatur, genitos esse, qui neque ipsi hnbere possent res familiares, neque alios pati.* Totus in hoc idem in Catilina, Iugurtha, et historiarum I. Recte igitur Florns lib. IV: *Poenorum hostium imminentem metum disciplinam veterem continuisse* scribit: hinc perpetuae contentiones Scipionis cnm Catone, diruendae eius auctore. Schegk.

Ad vitia transcursum) Ferre possem, iugulari hanc ultimam vocem *transcursum:* nam si descivit Roma praecipiti cursu a virtute ad vitium, quid opus addere transcurrisse ipsam ad vitium? Porro notabile est, fatnm idem urbes urgere, quod et homines persequitur, qui ubi neminem babent, quem metuant: quem revereantur, vix possunt, *aequa commoda mente pati*, ut diximus largo ore ad Tiberianum elogium Tacit. lib. VI, cap. 51. Gruter. Grnterns iugulari mallet vocem ultimam. Cui non assentlo. Nec enim Velleio in animo fuisse conciso genere sermonis nti, arguit, qnod nulla pagina occurrat, ubi non plurimas voces resecare potuisset. Voss. Praelndia baec fuisse secutae luxuriae, interpretatur Lipsins: quippe quae non *ad tempus sublatae Carthaginis*, sed *ad remotum Carthaginis metum* pertineant. Atqui Velleium, non aliud *remoti metus* intelligere tempus, quam *excisae Carthaginis*, nimis clarum est. Fuerit itaque alia ratio quaerenda, et fortasse ex sequentibus: e quibus satis patet, Scipionis et Metelli opera *non ad luxuriam, degenerantis disciplinae vitia*, sed *ad publicam ma-*

gnificentiam; sine notatione vitii referri: simul tamen indicari, facilitatem, et occasionem a magnificentia in luxuriam prolabendi, de qua mox dicetur. Boecler. Ovid. II, Met. 354:

Perque gradus, uterum, pectusque, humerumque, manusque
Ambit.

Albinovanus Pedo ad Liviam de excessu Drusi:

Non ex praecipiti dolor in tua pectora venit,
Sed per mollitos ante timore gradus.

Seneca epistola 75: *Quid ergo? Infra illum nulli gradus sunt: statim ad sapientiam praeceps est*, mox *conversa civitate* malim, quam *civitas*. Heins. V. Misc. obs. V. VIII, p. 28, 363. Vol. IX, p. 243.

Tum Scipio) Quando? An eversa Carthagine? Minime, sed remoto tamen eius metu. Quum iaceret Carthago, insurgere luxus apud Romanos coepit: et structa haec, quae dicit. Scipio quidem porticus has fecit Censor, ut ipse paullo post adnotat: hoc fuit decem circiter ante eversam Carthaginem annis. Simile de Metello, et de Octavio. *Tum* igitur benigne interpretabere: et quasi dixisset, *sub id tempus*. Lipsivs. Dissentit a se ipso Velleius, cum hic refert Scipionem Nasicam porticus in Capitolio fecisse post excidium Carthaginis, mox cap. 3: *Censorem porticus fuisse*. At is censor fuit anno DXCIV cum M. Popillio Laenate, decem annos ante bellum punicum tertium. Popma.

Metellus) Porticus Metelli ad finem circi Flaminii. Varro, Vitruvius, Plinius lib. XXXIV. Schegk. Vid. lib. I, 11.

In circo Cn. Octavius) Quae a veteribus duobus adpellata nominibus, *Corinthia*, a structura, *Persei* sive *Macedonica*, ob regem Persea devictum, et triumphum, in quo haec talia fercula. Plinius in Flaminio ponit, meminit Cicero in officiis. Schegk. Plinius lib. XXXIV, cap. 3. Pvtean.

Amoenissimam) Ita Rhenani editio: perperam *amoenissima* plures ediderunt.

Publicamque magnif. secuta privata luxuria est) Insigni sententia et observatione hoc a Velleio iudicium additur; cui geminum est illud Taciti III Ann., 55, 2. *Dites olim familiae nobilium, aut claritudine insignes, studio magnificentiae prolabebantur.* Scilicet, dum in decus gentis ac orbis suae certant magnificentia illu-

stres viri, paullatim ad luxuriam pervenitur, prava imitantium aemulatione, qui publici decoris laudem parum intelligentes aut curantes privatim affectant, quae nisi publica sint, laudari non possunt. Qua in re, magno rursum exemplo monemur, quam difficulter ferat magnarum opum felicitatem humanus animus. BOECL.

Triste deinde) Flor. II, 17, 15; quique ibi Camertis industria indicantur scriptores, praesertim Appian. Hispan. BOECLER.

Adversa) Victis praetoribus duobus M. Vetilio, C. Plautino, et Cl. Vnimano. Florus, Cicero II. Off. Valerius lib. VI, Plinius lib. VIII, Orosius, Eutropius, alii. SCHEGKIUS. *Romanis adversa* debuit dixisse. Itaque scribe: *Romano re gereretur adversa*; vel *a Romano. Romano* pro *Romanis*; sic Tacitus Ann. XII, cap. 58: *Romanum Troia dimissum.* Adi Gronovium ad Livium lib II, cap. 3; apud Florum passim *Romanus*, *Tarentinus*, *Germanus*, *Bruttius*, *Appulus*, *Lucanus*, similiaque; ita et Livius frequenter. Possis et *romana re gereretur adversa.* Livius lib. XXIV, 18: *Nec minore animo res romana domi, quam militiae gerebatur;* lib. XXX, cap. 2: *Viginti omnino legionibus res romana eo anno gesta*; lib. XXVI, cap. 4: *Inde equitatu quoque superior romana res fuit.* Sic vetustissimus liber Puteanae bibliothecae, non *romanae acies;* atque ita is passim. Tum dele paullo ante τὸ *est*, ne inconcinne prorsus repetatur: *Bellum in Hispania* etc., *secutum*, *quod ita varia fortuna gestum est.* HEINS. V. Misc. obs. V. VIII, p. 28; V. IX, p. 346.

Fraude magis) Virgilii illud: *Dolus an virtus quis in hoste requirit*, quatenus locum habeat in bello, ostendimus ad prudentum verba, libro XLII Livii cap. 47: *Interdum in praesens tempus plus profici dolo, quam virtute, sed eius demum animum in perpetuum vinci, cui confessio expressa sit, se neque arte, neque casu, sed collatis cominus viribus, iusto ac pio bello esse superatum.* GRUT. Merito perstringit Velleius degenerem, et illicitam Caepionis fraudem in tollendo Viriatho; nam haec talia non possunt iure armorum tegi, sed inter flagitia belli numerari debent. Videndus: *H. Grotius de iur. bell. et pac.* III, 4, 18, cum annotatis in novissima editione. BOECLER.

Numantinum gravius exarsit etc.) Flor. II, 18, ubi Camers et Freinshemius plures annotarunt huius belli scriptores. BOECL.

Haec urbs nunquam X plura, quam propria iuventutis, armavit) Legendum, *haec urbs nunquam plura, quam X millia, propriae iuventutis armavit.* MANVT. Puto legendum: *nunquam X plura, eaque propriae iuventutis;* et vel sic potius: *nunquam plura quam X prop.* Puto etiam hic mendum esse in numero, nisi forte in eo scriptores inter se dissentiant. Nam Appianus in Iber. scribit *Numantinum ante bellum non fuisse amplius* VIII *millia.* Florus lib. II, et Orosius lib. V, cap. 7; quatuor tantum millia Numantinorum, XL millia Romanorum sustinuisse, atque adeo vicisse tradunt: postea vidi quosdam codices, in quibus ita legitur: *numquam X millibus plura.* PVTEAN. Manutii coniecturam contextui inferre non dubitavi, quid ea enim certius? aut vulgata lectione illa quid putidius? *Numquam X millia plura, quam propriae.* ACIDAL. Docti viri emendarunt *nunquam plura quam X millia.* Sed usitatior modus loquendi et Velleio familiarior postulat, ut legamus *numquam decem millibus plura.* VRSINVS. Transposita videntur, ordinandaque: *numquam plura quam X propria.* LIPS. Lectio integra, quam frustra mutat vir doctus. Dicit Numantinos, nunquam decem millia, nunquam plura, quam propriae iuventutis armasse, id est externum militem non adscivisse. Firmat Appianus in libro de bellis Hispaniensibus, ubi refert Numantinos in bello adversus Romanos ante excidium urbis, fuisse et equites et pedites ad octo millia: quem numerum Florus dimidia parte minuit: quod tamen vix est verisimile. POPMA. Aldus, ac Lipsius, transpositis verbis, legunt: *Haec urbs nunquam plura, quam X propriae iuventutis, armavit.* Sed Velleiana χρῆσις potius postulat τὸ *quam* induci. Et ita iam ab Marneffio, ac Stephano, aliisque excusum video: idemque etiam probarunt Vrsinus ac Claudius Puteanus. Porro hunc numerum binis millibus minuit Appianus: Florus autem, et Orosius plus demunt dimidio. Nam de quaternis solum millibus loquuntur. Sed utrumque id virtuti suae gentis dedisse crediderim. VOSSIVS. Vrsini est egregia haec emendatio, quam in textum recepi. Lipsius et Acidalius e vulgata: *nunquam X millia plura, quam propriae iuvent.*, fecerant *nunquam plura, quam X millia.* BOECLERVS. τὸ *quam* ex praecedenti *nunquam* a librario perperam conflatum est; quare cum Vrsino et Puteano Vossius delebat id iure optimo: Lipsius atque Acidalius sic trans-

positis vocabulis medicinam tentabant, *nunquam plura*, *quam* X *millia*. Popma pro vulgata stat lectione, ut voluerit Velleius, nunquam X millia, nunquam plura quam propriae iuventutis armasse, id est extraneum militem non adfuisse, quod et ipsum testatur Appianus. Sed nos eius hic iudicio non acquiescimus, quin arbitramur τὸ *quam*, non solum esse eradendum, sed legendum praeterea *numquam plus decem millia*; vide nos infra ad cap. 110. Livius ad lib. XLI, 12: *septingenti capti*; mox: *amplius tria millia militum amissa;* lib. XXIII, 35: *hominum caesa plus duo millia;* cap. 40: *hostium plus quinque millia caesa*, et alibi idem, *plus trecenta vehicula amissa*; lib. XL, 3: *plus annum*. Nota sunt illa Terentiana ex Adelph.: *plus quingentos colaphos infregit mihi*, nam *plus* ponitur pro *plusquam*. Heins. Recte: ita Petron. LXII, *plus libram comedi*; vide Vorst. ad Val. Max. lib. VIII, 5; sic et *minus* ponebant Livius XXXV, 1: *non minus quinquaginta oppida defecerunt*; vide Hottom. ad Cicer. I, Verr. 47, et ita *amplius* construxisse docet Davis. ad Hirt. Bell. afric. 45; sic cape illa Senec. I de Clement. I: *nec unquam plus unum patiuntur;* ut est in optimis codicibus. Burm. Ita *amplius* infr. cap. 15, 4; et 110, 3. Vid. Vorst. ad Sulpit. Sever. I, 15; Frontin. II, 1, 14. Wass. ad Sallust. Catilin. 59. Idem *in marg.*

Pompeium magni nominis virum) Vide Appian. in Iber. Cicer. III de off., et II de finib. Putean. Nescio cur hoc tribuat Pompeio Rufo; qui a Cicerone *homo per se cognitus*, pro Muraena *novus homo* appellatur, atque etiam in Verrina V humili et obscuro loco natus dicitur. Popma. *Q. Pompeium Aulum* vocatum notat hic Cellarius: sed secutus Appiani mendosos codices (notante iam Sigonio in fastis ad A. V. C. 612), ubi Αὖλος dicitur pro Αὔλου υἱὸς, simili errore in antiquis Valerii M. editionibus lib. VIII, cap. 5, §. 1: *Aufidius* dicitur pro *Auli filius*. Verum cognomen fuit *Nepos*, ut in fastis a Norisio publicatis vocatur. Burm.

Ad turpissima) *Numantinum foedus horrenda ignominia maculosum* vocat Augustin. III *de C. D.* 21; Quintilianus etiam lib. III, 8; inter ea refert, *qui*, *quae turpia esse dubitare non possunt*, *utilitatis specie ducti probent*. Talia plura apud alios auctores. Boecl.

Hic primus e Pompeiis consul fuit) Parenthesin hanc suo loco excidisse arbitror, in quem retraho, scriboque: *Tum Pompeium*

(*hic primus e Pompeiis consul fuit*) *magni nominis virum*, *ad turpissima deduxit foedera*, *nec minus*, etc. Cui sensus harum literarum aliquis est, a me penitus non dissentiet. De hoc ipso Pompeio primo eius nominis consule infra clarius, adhibita temporis luce: *Seu duae, seu tres Pompeiorum fuere familiae*, *primus eius nominis ante annos fere* CLXVIII *Q. Pompeius cum Cn. Servilio consul fuit.* Acidal.

Mancinum verecundia) Num Mancinus impunitus fuit, quem Romani nudum, ac manibus post tergum religatis, Numantibus tradidere? Atqui vel maxima ea poena fuit. Ita igitur concipe hunc locum: *Sed Pompeium gratia impunitum habuit. Mancinum verecundia*, *quippe non recusando*, *perduxit huc*, etc. Inter alios, praecipue hoc firmat Cicero lib III Officiorum; *C. Mancinus* (ait) *ut Numantinis*, *quibuscum sine senatus auctoritate foedus fecerat*, *dederetur*, *rogationem suasit eam*, *quam L. Furius*, *Sex. Atilius ferebant. Qua accepta*, *est hostibus deditus.* Voss. Si vellemus hunc locum distinctione quadam corrigere (*Sed Pompeium gratia imp. habuit. Mancinum verecundia*, *q. n. rec. huc perduxit*, etc.) in sensu quidem nihil erit incommodi, sed illud (*quippe non recusando*) valde inficeto maleque cum textu cohaerenti glossemati comparandum erit. Posset itaque fortasse lectio usitata prorsus tolerari. At, inquis, *quomodo* impunitus *diceretur*, *qui hostibus deditus est?* Quia 1 in illa deditione non receptus, 2 pristino honori restitutus, 3 ad novos honores admissus est, 4 adeo ut nec ipse poenae loco duceret eam deditionis contumeliam: quippe qui *eodem habitu sibi statuam instituit*, *quo deditus est*, annotante Plinio XXXIV, 5. *Verecundiam* Mancini, quam Velleius vocat, id est, agnitionem culpae et voluntariam susceptionem poenae, laudat ac explicat Cicero III Offic. 30. Boecler. *Mancinum verecundia*, *quippe non recusando*, *perduxit huc.* Sic distingue: mox dele τὸ *fecerunt*, aut muta in *fecerant.* Heins. An in illo *quippe* quod mox iterum repetitor, non lateat ulcus dubito, et forte legendum: *Mancinum verecundia*, *qui P. R. non recusando*, *perduxit huc*; in quibus notis centies apud Velleium aberratum adnotaverunt viri docti; fuit autem ipse suasor rogationis, a L. Furio et Sex. Atilio latae, ut ex Cicerone docuerunt interpretes. (Warburt. Bibl. Brit. T. VII, p. 269: *quae poenam non recusando perduxit hunc*). Burm.

Quem illi recipere se negav. dicentes, public. viol. fid. etc.) Valuisset haec ratio, si Numantini, legatis missis, quum S. P. Q. R. de pace ac foedere egisseut; nunc nemo civis pro populo spondere potuit. Consulendus est H. Grotius de iur. bell. et pac. II, 15, 16. Boecler.

Quippe Tib. Gracchus, etc.) De hac seditione vid. Flor. III, 14, nominatique a Camerte auctores. Boecler.

Tantis denique adornatus virtutibus, quantas perfecta et natura et industria mortalis conditio recipit) Formula gemina, propius ad libri finem: *Druso Claudio, fratri Neronis, adolescenti tot tantarumque virtutum, quot et quantas natura mortalis recipit, vel industria percipit.* Quis contentione digna haec ista neget? Acidal.

Quantas perfecta et natura et industria mortalis conditio recipit) Minus perplexa erit oratio, si scribimus: *perfecta et naturae et industriae mortalis conditio.* Seneca ep. LXXI: *Multis videmur maiora promittere, quam recipit humana conditio.* Ep. LXXXVII: *Nostra enim actio est, quod nullius mortalium conditio recipit.* Noster sub finem operis, *si aut natura patitur, aut mediocritas recipit hominum.* Heins. V. Misc. obs. V. VIII, p. 28; V. IX, p. 346.

Omnibus statum concupiscentibus) Nobis haec impura. Quid est *concupiscere statum?* Aut quis sic e prisco Latio? Quid hoc etiam ad Gracchi leges? Emendo: *omnium statum concutientibus.* Et profecto verum est. Leges istae Tiberii, inquit, omnium fortunas et statum concutiebant. Quomodo? Quia agros iamdiu possessos, alienatos, venditos, in dotem datos, iterum vindicabant iu publicum, et auferebant dominis priscis. Itaque omnes in metu, et fortunae plurium incertae. Appianus et Plutarchus pulchre hoc diducunt: ille primo Civilium, hic in Gracchis. Tu vide. Quod ad phrasim, imo quod ad mentem, pariter Velleius infra de Caii legibus: *Nihil immotum, nihil tranquillum, nihil denique in eodem statu sinebat.* Lips. Posset etiam rescribi *statim:* sed revera nihil dilucidius Lipsiana emendatione: *statum concutientibus*, quo ipso innuit praeter publicam utilitatem huiusmodi introducta; prudenti enim imprimis inquirendum, *num coërcitio plus damni in rempub. ferat*, quemadmodum loquitur apud Tacitum Tiberius lib. III Ann. 52, ubi nos de talium remediis morborum plura. Gruter. *Status* est conditio vitae certa ac stabilis. Ita et infra: *quippe nul-*

lum habentibus statum, quilibet dux erat idoneus. Nemo enim, paullo humanior, sempronia lege agros plebi communicatos nescit. De eadem hac lege Cicero in Sextiana: *Agrariam Ti. Gracchus legem ferebat: grata erat populo; fortunae constitui tenuiorum videbantur.* Non necessaria itaque emendatio Lipsii, *omnium statum concutientibus.* Voss. Lipsius ad leges retulit haec verba, emendavitque, *omnium statum concutientibus:* quum praesertim de Caio Graccho etiam Velleius infra dicat II, 6, 3: *Nihil immotum, nihil tranquillum, nihil quietum denique in eodem statu relinquebat.* Approbavit hanc correctionem Gruterus. Sed retinui vulgatam lectionem, quum et infra Noster II, 7, 5, dicat: *Quippe nullum habentibus statum quilibet dux erat idoneus*, sicut enim ibi proscripti, *nullum statum habere* proprie dicuntur: ita hic paupercula et fortunis evoluta plebs, *quasi statu carere, ideoque de adipiscendo sollicita esse* diceretur. Boecler. *Concutientibus* iam Lipsius esse scribendum viderat, sed ab applausu destitutus, quem merebatur, etsi ne sic quidem persanato loco. Lege, *omnem urbis statum concutientibus*, apud Nasonem in Ponticis:

Cum status urbis erit, qualem nunc auguror esse,
Et nullus populi contrahet ora dolor.

Tacitus Hist. I, cap. 4: *Ceterum, antequam destinata componam, repetendum videtur, qualis status urbis, quae mens exercituum fuerit*, sic et *civitatis status.* Auctor de caussis corruptae eloquentiae cap. 73: *Is optimus civitatis status habendus est, quo nil tale patimur;* atque ita passim scriptores, notum et axioma antiquum, *optimum esse civitatis statum sub rege iusto.* Apposite omnino Val. Max. IV, 1: *Haec oblivio concussum reipub. statum in pristinum habitum revocavit.* Idem de Gracchis: *quia statum civitatis conati erant convellere, insepulta cadavera iacuerunt.* Cicero Catil. I: *P. Scipio Ti. Gracchum reip. statum mediocriter labefactantem interfecit.* Ampelius: *Decimus Brutus Callaicus Gracchum generum agrariis legibus reip. statum turbantem cum Opimio consule oppressit*, ubi lege *C. Gracchum.* Idem denuo: *Prima seditio Tib. Gracchi, quem de iudiciariis et agrariis legibus statum civitatis moventem Scipio Nasica in Capitolio oppressit*; vides illis esse, *statum turbare* et *movere*, et *convellere*, quod Nostro *urbis statum concutere*, sic et *turbare statum civitatis*, Liv. III, cap. 21, XXXIV, 6, et III, 18:

Tusculum de arce capta deque turbatae urbis statu nuntii veniunt? Sollicitare quietae civitatis statum; idem lib. XXI, cap. 10; sic et lib. II, cap. 44: *Eosdem in bello tamen paruisse ducibus, qualicumque urbis statu*; et lib. XXVII, 5, 1: *Statum quoque civitatis ea victoria movit*; contra in antiquo marmore: *ob statum optimum urbis Romae ab eo constitutum*; quid sit *statum urbis concutere* Noster docebit infra cap. 6, de Caio Tiberii huius fratre, ubi inter alia, *nihil immotum, nihil tranquillum, nihil quietum denique in eodem statu relinquebat.* Et Tacitus Ann. III, cap. 28: *Sed altius penetrabant, urbemque, et Italiam, et quod usquam civium, corripuerant, multorumque excisi status, et terror omnibus intentabatur*; Noster infra cap. 79: *Virum humana ope invictum graviter fortuna concussit*, et alibi *convellere statum reip.* dixit Cicero in Pisonem; *labefactare compositam civitatem* Florus lib. IV, cap. 23. Idem Cicero Philipp. II: *concutere remp.*; *concutere Romam*, Lucanus. Apud Senecam Oedipo:

Non expedit concutere felicem statum.

Heins. V. Misc. obs. V. IX, p. 346.

Octavioque) Cuius Cicero modicam et reipub. tolerabilem, et plebi necessariam largitionem vocat; adi Plutarchum in Gracchis, epit. Livii. Schegk.

Coloniisque deducendis) Colonias ergo deduxit Tiberius? Cave credas. Litterula ne te induxerit, quin magis tolle. Nam scripsit Velleius *colonisque.* Intelligit autem hos, quibus agri adsignati, quique in eos deducendi futuri coloni eorum sive cultores, γεωργοὺς inquam, οὐκ ἀποίκους. Lips. Non est necesse quidquam hic mutare, etsi nulli creati triumviri coloniis deducendis; sicut enim *servitia* dicimus ipsos servos, *matrimonia* ipsas matronas, *coniugia* ipsas coniuges, ita et hic *colonias* ipsos *colonos*; γεωργοὺς tamen, non ἀποίκους. Gruter. *Colonisque ded.* legit ex fide historiae Lipsius. Ita malim sane, quam cum Grutero hic *colonias* pro *colonis*, eodem sensu, accipere. Boecl.

Gracchum fratrem) *C. Gracchum* Puteanus malit; recte, nam per *G. Gaium* scribebant, quo facilius neglexit librarius iterationem eius litterae. Sic et nos modo in Ampelio restituebamus idem praenomen. *Caesar* pro *C. Caesar* saepe occurrit consimili errore apud scriptores; vide nos infra ad cap. 119. Heins.

Scipio Nasica) Quid ergo sibi vult vetus scholiastes Iuvenalis, dum ad sat. III, 137:

Da testem Romae tam sanctum, quam fuit hospes
Numinis Idaei,

Ista annotat? *Scipio Nasica, quem propter probitatem vitae senatus elegit, ut simulacrum matris deûm de Phrygia allatum domi suae haberet, dum ei templum fieret. Hic est Scipio, qui oppressit Tiberium Gracchum, leges agrarias ferre conantem.* Certe non hic erat, sed eius nepos, ut recte Velleius. Boecl.

Optimus) Liv. XXIX, 14. It. XXXVI, 40, et alibi; elogium *quod sibi quisque mallet, quam ulla imperia honoresve suffragio seu patrum seu plebis delatos;* sicut recte iudicat idem scriptor. Boecl.

Censor) P. Scipio Nasica, cognomento *Corculum*, et auctor et censor porticus capitolinae fuit, in qua multo post Q. Metellus Scipio, socer Pompeii Magni, videtur posuisse turmam statuarum equestrium Scipionum familiae, qualis turma e ducibus et equitibus externis erat in Metellina porticu, de qua Velleius lib. I, Cicero lib. VI, epist. I ad Atticum: *Quum in turma inauratarum equestrium, quas hic Metellus in Capitolio posuit, animadvertissem in Scipionis subscriptione imaginem Africani*; et paullo ante, *Scipio hic Metellus proavum suum nescit censorem non fuisse.* Ita enim legendum omnino eum locum, addita negationis particula, docui in commentario epist. ad Atticum: ubi in eadem ep. quoque proposui opinionem meam de Mysteriis Romanis. Quam qui non probat, is nunc alteram a me accipiat, et sequatur. *Mysteria Romana* videntur esse liberalia, sacra Liberi patris, quae XVI cal. apr. celebrabantur: ut enim in mysteriis Graecorum Bacchus, idest Dionysius, una peragebatur, ut Plutarchus tradit, et id fascino ac vanno significabatur: ita in liberalibus vannus et ovum mystica ratione praeferebatur. Vnde Virgilius: *Et mystica vannus Iacchi.* Cicero de natura deorum II: *Liber etiam, hunc dico Liberum Semele natum, non eum, quem nostri maiores auguste sancteque Liberum cum Cerere et Libera consecraverunt: quod quale sit ex mysteriis intelligi potest.* Eum autem diem Cicero scire volebat, quoniam constituerat Quinto Ciceroni, fratris filio, dare togam puram, quam pueri ingenui liberalibus sumebant, ut ex Ovidio constat. Popma.

Qui censor porticus in Capitolio fuerat) Aut legendum *fecerat*, quomodo alibi ante (nec exemplum adscribo, quo quid esset icinnius?) aut inserendum *molitus*, vel tale quid aliud; sed hoc tamen prae ceteris, quod paullo superius eadem in re eodem isto usus est. Acidal. Legendum *fecerat*, ut priori libro etiam loquitur Velleius. Et ita e coniectura iam ab aliis editum. Voss. *Eius qui censor porticus in Capitolio fecerat.* Ita restitutum iverunt; sed *fuerat*, non *fecerat* praeferebat antiquus codex. Aut igitur scribendum *locaverat*, ut omissae a festinante librario priores duae syllabae, quas in praecedenti *Capitolio* habes (*locare* censores opera publica consueverant; sic Livius frequenter, quem vide), aut quod propius scriptam accedit lectionem, *porticus in Capitolio voverat.* Vovit igitur has porticus, quum censuram gereret, sed non dedicavit in censura. Nam et templorum cura ad censores pertinebat. Cicero de leg. III: *censores urbis templa, vias, aquas* etc., *tucator. Vovere* hac significatione apud Livium ac Nasonem in fastis frequenter occurrit; *vovere aedem* bis apud Tacitum Ann. II, cap. 49. In vetusto lapide: Nvminib. Deorvm. Avg. Iovi. Opt. Max. voto. svscepto. Q. Lepidvs, M. F. M. Cvrivs. M. F. Coss. III. S. P. Q. R. Apposite Seneca Nat. quaest. lib. V, cap. 17: *Divus Augustus templum Circio vento, quum in Gallia moraretur, et vovit et fecit.* Nihil occurrit frequentius apud Livium libro I, cap. 55: *Tarquinius Superbus templum Tarpeium perfecit, quod voverat Priscus Tarquinius*; libro XXIX, cap. 2: *M. Marcellus aedem virtutis dedicavit septimodecimo anno postquam a fratre eius vota erat.* Heinsivs. Illud *fuerat* unde profluxerit nescio, certe Rhenani editio *fecerat*, nec Burerius eius mentionem facit, quare errori operarum adscribo editionis alicuius; quem secuti expresserunt. Legitur in Manutii, Lipsii, et aliorum editionibus. Bvrm.

Pronepos autem Cn. Scipionis, celeberrimi viri, P. Africani patruus) Manifestum mendum; nam, si est pronepos Cn. Scipionis, qui cum Publio fratre, Africani maioris patre, Hasdrubalis insidiis in Hispania oppressus, interiit, non video, qui possit esse patruus P. Africani minoris: qui cum ab Africani maioris filio fuerit adoptatus, ita pronepos fuit P. Scipionis, quem in Hispania caesum diximus, ut hic Nasica eius Cn. Scipionis, qui cum fratre

suo Publio occisus est. Puto igitur legendum : *P. Africani patrui*, *is privatus*, *et togatus* etc., ut intelligatur de Africano superiore: cuius patruus fuit Cn. Scipio, hic, qui a Velleio vir celeberrimus appellatur, abavus huius Scipionis, quo auctore Ti. Gracchus est interfectus. Nam, quod ad loquendi genus attinet, quod, quum dixisset Velleius, *P. Scipio Nasica*, aliquot verbis interpositis, de eodem intulerit, *is privatus*, usitatum est non Velleio tantum, verum etiam Ciceroni. Velleius quidem paucis post versibus, *Aristonicus*, inquit, *qui mortuo rege Attalo, a quo Asia populo Rom. hereditate relicta erat, sicuti relicta postea est a Nicomede Bithynia, mentitus regiae stirpis originem armis eam occupaverat*, *is victus a M. Perperna*. Ciceronis autem tale istud est ep. 28 lib. XIII: *Illud quod supra scripsi*, *id tibi confirmo*, *in meque recipio*. Et in I, Tusculana: *Illud*, *quod non modo facile credendum est*, *sed*, *eo concesso*, *quod volunt*, *consequens*, *id certe non dant*, *ut*, *quum animus diu permanserit*, *ne intereat*. MANVT. Et hic Manutii lectionem amplexus sum lubens, sed et merito; quo enim usque legitimorum sedem spuria ista obsidebunt? ACIDALIVS. *P. Africani patrui* edidi, secutus emendationem Manutii certam et veram. *P. Scipio Nasica*, *Serapio* cognominatus ob similitudinem formae cuiusdam victimarii, fuit filius P. Scipionis eius, qui a quibusdam *Corculum* appellatur, et porticus in Capitolio fecit, nepos P. Scipionis eius, qui vir optimus indicatus est, pronepos Cn. Scipionis Calvi, qui cos. fuit cum M. Marcello anno DXXXI, et fratrem habuit P. Scipionem consulem quadriennio post, patrem Africani maioris. Hoc ergo Cn. Scipione Calvo, celeberrimo viro, patruo Africani, orti sunt Scipiones Nasicae. Vidend. Cicero, Livius, alii. POPMA. Legendum *patrui*. Ita optime primus emendavit sive magnus Erasmus, sive alius, qui sexennio post eius excessum, editionem Basileensem anni 1542 nomen Erasmi praeferentem, procuravit. Et sane Cn. Scipionem, Africani maioris patruum fuisse, ex Velleio infra, et aliis constat. Hoc notandum fuit, quia Aldus id parum candide videtur dissimulasse. VOSS.

Privatusque et togatus etc.) Propinquus Ciceroni in Laelio. Si canones auctorum iuris sequeris, *sobrinus*, non *consobrinus* fuit. Sed hoc tralatitium, his promiscue uti, notavit doctissimus sui aevi Iunius in Nomenclatore ex Cicerone. Quod notandum propter lar-

gum peccatum eruditissimorum virorum in stirpe Scipionum. Deinde opponit togatum sive privatum, qui in magistratu est, vel fuit; infra: *Sed Hispanis in triumphum et pontificatum adsurgeret, fieretque ex privato consularis.* Schegk.

Patriam cognationi praeferens) Ita in Iustino legatus ad Antiochum Popillius, de quo supra, oblato a rege osculo, *facessere interim privatam amicitiam iubet, quum mandata patriae intercedant*, lib. XXXIV. Acidal.

Ob eas virtutes primus omnium absens pontifex Maximus factus est) Vt haec tota verborum comprehensio apte congruat, legendum existimo *ob quas virtutes.* Quod scilicet talis esset, ea mente erga patriam praeditus, quam antea quoque multis in rebus testificatus, propterea pontificatum absens, quasi suae praemium integritatis, accepisset. Manvtivs. In his, *ob eas virtutes*, nihil mutandum est. Pvtean. Non potui non reprobare vulgatum, *ob eas*, prae hoc Aldino. Scilicet antique *cas* fuerat scriptum, consuetudine *c* pro *q*, et contra, mutandi: id mox deinde ab insciis in *eas* errore facillimo deformatum. Abhinc altera linea *circumdata* quoque eiusdem rescripsi, altero manifeste vitioso in marginem, ut in his talibus quisquiliis soleo, exturbato. Sic pariter et vera Velleio paullatim restituuntur, et vulgaria si quis requirat, etsi falsa, ei tamen exhibentur. Acidalivs. *Ob eas virtutes*, haec verba inclusi parenthesi, sine qua periodum turbant et interrumpunt. Factus autem absens Scipio Nasica pontifex quinquennio post consulatum, idest anno 620, quo Tiberius Gracchus occisus. Vnde Appianus hanc historiam narrans vocat Nasicam pontificem maximum. Popma. Nulla necessitate adigebamur, ut eum Aldo et Acidalio rescriberemus *ob quas.* Boeclervs. Verba haec necessario parenthesi includenda sunt. Neque enim necesse reponere, *ob quas virtutes*, etc. Vossivs. V. Cup. ep. Syll. T. II, p. 726.

Factus est) Tolle verbum substantivum cum Claudio Puteano. Heinsivs.

Circumdata) Quod vulgo legitur, *cum data laevo brachio togae lacinia*, modo non vacat, nec difficilis correctio videtur, ipsa enim sententia *circumdata* reponendum ostendit. Quod Valerii, lib. III, cap. 2, hanc historiam recitantis confirmat auctoritas. Manvt. Lege *circumdata*, ex Val. Max. III, 2, Plutarch. et Appian.

scribunt Nasicam togae fimbriam capiti imposuisse, qui vero eum sequebantur, circumvolutas brachio togas habuisse. Puteax. Praepositio *cum* παρελκῶς posita, vel legend. *circumdata*, ex verbis Valerii Max. hanc historiam narrantis lib. III, cap. 2: *ac deinde laevam manum parte togae circumdedit*, ubi *pars togae*, quae Vellcio et Appiano *lacinia*, ea est adsumentum panni in extrema parte vestimenti, sic ut attrahi, vel reiici, aut concuti possit. Petronius: *Laciniam extremam concutere*, et *detraxitque humeris laciniam*. Serv. Aeneid. VII: *Cinctus Gabinus est toga sic in tergum reiecta, ut una eius lacinia a tergo revocata hominem cingat*. Porma. Non *cum data*, sed *circumdata*, ut egregie emendabat Aldus. Moris enim fuit, ut in repentinis turbis imperator laciniam togae, exerto dextro brachio, ita sinistrorsum in tergum reiiceret, ut ea revocata illum cingeret. Atque hunc habitum cinctum gabinum vocabant. Quae colligere possis ex Servio ad VII Aeneidos, Isidoro l. XIX, cap. 24, ac vetere scholiaste Persii ad satyram V. Vtebantur etiam eo, qui sacris belli causa operabantur. Quod observatum Turnebo adversariorum lib. XXII, cap. 20. Item, qui urbem essent condituri. Quod docuit me Cato apud Servium ad V Aeneid.: *Condituri* (inquit) *civitates, taurum in dextra, vaccam in sinistra iungebant: et cincti ritu gabino, idest toga partem capitis velati, partem succincti, tenebant stivam obliquam, ut glebae omnes intrinsecus caderent*, etc. Ita locus hic scribendus est. Eodem habitu etiam indutus apud Corippum lib. IV Iustinus, quum de senatoribus ditandis agitaret. Verba eius ita constituenda sunt:

Purpureos augens habitus, ritusque gabinos;
Cuius Hydaspaeis radiabat purpura gemmis.

Corruptissime editum est:

Cuius id aspiciens radiabat purpura gemmis.

Error ex *eo*, quia *Idaspaeis* scriptum erat. Voss. Communi consensu doctorum valuit haec emendatio, quum fuisset *cum data*. Causam huius habitus reddit triplicem Appian. I bell. civ., sive *quod voluerit multitudinem ad se hoc signo contrahere; sive pugnae tesseram proferre, sive reverentia Deorum sua coepta velut obtegere*. Quartam ex Plutarcho colligas: ut *facilius per obvios perrumperet hoc habitu*, quo et ceteri eum sequebantur. Boecler. Bene Manutius, *circumdata laevo brachio togae lacinia*, de quo plura nos ad

fragmentum Petronii Tragurianum. Heins. Respicit cap. 63, vide et ad eiusdem Petronii cap. 80.

Qui salvam vellent rempublicam, se sequerentur) De formula hac vide Servium ad initium VIII Aeneidos. Voss. Ita Aurel. Victor exprimit 64: *sequi se iussis, qui salvam remp. velleat*; et Valer. Max. III, 2, 17: *Qui remp. salvam esse volunt, me sequuntur.* Appian. I bell. civ. ἐβόα ἕπεσθαί οἱ τοὺς ἐθέλοντας σώζεσθαι τὴν πατρίδα. Plutarch. in Gracch. οἱ βουλόμενοι τοῖς νόμοις βοηθεῖν, ἀκολουθείτε. Haud dubie autem respicitur his verbis ad morem et solennia *decernendi praesentioris in ultimis casibus auxilii*, nimirum ne quid *resp. detrimenti caperet*. Quale decretum a ceteris senatoribus postulatum esse, diserte testatur Valerius: cunctis censentibus, *ut consul armis remp. tueretur* (eadem enim vis est huius sententiae, ac si dixisset: *videret consul ne quid resp. detrimenti caperet.* Confer. Sallust. Catil. 20, Caesar. I bell. civ. Cicer. orat. Catil. I, cap. 1 et 2, Dion. XLVIII) *negavit Scaevola se quidquam vi esse acturum.* Boecler.

Cum catervis suis) *Nam Gracchus domo quum proficisceretur, nunquam minus terna, aut quaterna millia hominum sequebantur.* Asellio apud Agellium lib. II, cap. 13. Schegk.

Vitam quum gloriosissime) Vide Tacit. l. III Ann., 66, de Brutidio, ubi nos non pauca accumulavimus ex omni historia. Gryt.

Hoc initium in urbe Roma civil. sang.) Egregia observatio, de noxa exempli, cum designatione fatalis periodi, unde perpetua certamina civilia usque ad conversum reip. statum licet numerare. Plane in hunc modum Plutarchus: ταύτην πρώτην ἱστοροῦσιν ἐν Ῥώμῃ στάσιν, ἀφ' οὗ τὸ βασιλεύεσθαι κατέλυσαν, αἵματι καὶ φόνῳ πολιτῶν διακριθῆναι. τὰς δὲ ἄλλας οὔτε περὶ μικρῶν γενομένας, ἀνθυπείκοντες ἀλλήλοις, φόβῳ μὲν οἱ δυνατοὶ τῶν πολλῶν, αἰδούμενοι δὲ τὴν βουλὴν ὁ δῆμος, ἔπαυον. Pertinet huc eximius locus ex oratione Caesaris apud Sallust. Catil. 51: *Omnia mala exempla ex bonis initiis orta sunt: sed ubi imperium ad ignaros, aut minus bonos pervenit, novum illud exemplum ab dignis et idoneis ad indignos et non idoneos transfertur.* Vide omnino quae sequuntur, ubi exemplis illustrat, *exempla non consistere ibi unde coepere;* sicut Noster loquitur. Boecler. Poterat abesse *Roma*; tamen Noster et infra pari modo cap. 111. Heins.

Ius vi obrutum) Quid mirum? Quum audiamus e Tiridate: *Id in summa fortuna aequius, quod validius, et sua retinere privatae domus, de alienis certare regiae laudis est*, ut retulit Tacitus lib. XV, cap. 1, ubi nos gnomam illam excussimus. GRVTERVS.

Conditionibus) Pactionibus et conventionibus. *Conditionem* definit Donatus in Andria, *esse pactionem, in se certam legem continentem*, non tamen dissimulo scripturam Bonhom. *condictionibus*, etiam non male. *Condicere* enim veteribus denunciare. Hinc Festo, *condictio in diem certam eius rei, de qua agitur, denuntiatio*; et duodecim tabulis, *condictus dies, iudicii causa constitutus*. Vsi Plautus Curculione, Apuleius, Cic. I Offic. SCHEGK. In libro Cuiacii, *concionibus*. PVTEAN. Pro *conditionibus* magnus Cuiacius, teste Puteano, *concionibus*. Sed frustra infr. cap. 7, ubi agit de seditione Gracchana: *Fulvii Flacci filius, quem pater legatum de conditionibus miserat*. Sic et apud Livium lib. III, 52, de re eadem, quod maxime ad rem facit: *Tum Valerius Horatiusque missi ad plebem conditionibus, quibus videretur, revocandam*; et lib. VI, 42: *Per dictatorem conditionibus sedatae discordiae sunt*. Idem lib. III, 33, de secessione plebis: *ac deinde de concordia coeptum, concessumque in conditiones*; Noster denuo cap. 108: *finitimos omnes aut bello domuit, aut conditionibus iuris sui fecit*; cap. 65: *tunc inter Lepidum, Caesarem, et Antonium conditionum facta mentio*. Rursus apud Livium lib. IX, 15: *aliquot populos aut vi subegit, aut conditionibus in societatem accepit*. Plura Gronov. ad Liv. lib. XXXIV, cap. 23 et 59. HEINS. V. et Gron. ad Liv. XIII, cap. 6.

Non consistunt exempla) Haud pauca protulimus sententiae isti firmandae ad illa Corn. Taciti lib. XIII Ann., 16, *et parricidii exemplum intelligebat*. GRVT.

In tenuem recepta tramitem) Vide quae adnotavimus ad Phaedr. lib. III prolog. BVRM.

Aristonicus) Non iusto matrimonio, sed ex pellice Ephesia citharistae cuiusdam filia genitus. Iustinus lib. XXXVI. Florus, Livius et Strabo lib. XIX. SCHEGK. Flor. II, 20, 4, *regii sanguinis iuvenem* vocat. Quod de *origine extra coniugium*, adeoque de *filio naturali* Eumenis accipiendum est. Nam Velleius de legitima et civili ratione stirpis sentiens, merito *mentitum*, ait, *regiam*

stirpem, ut Asiam, *veluti paternum regnum*, invaderet natus ex pellice. Vide Iustin. XXXVI, 4, 6. Boecler.

Aristonicus, qui mortuo rege Attalo, etc.) Delendum *qui*. Putean. Correctorum licentia exulat dicto *qui*: quae est in V. C. Nos potius integrum locum ita scribendum putamus: *Aristonicus*, (*qui mortuo*, etc. *armis eam occuparat*) *victus a M. Perperna*, etc. Vossius. Vetustus liber: *Aristonicus, qui mortuo rege Attalo, a quo Asia P. R. hereditati*; nec tolli debuit τὸ *qui*, etsi sic iubente Puteano; sed scribendum inferius, *occuparat victus*, excluso τῷ *is*: certe prima editio *occupaverat*, non occupat. *Aristonicus, qui mortuo rege Attolo, a quo Asia P. R. hereditate relicta erat, sicut relicta postea est a Nicomede Bythinia, mentitus regiae stirpis originem, armis eam occuparat, victus a Marco Perperna*, etc. Heins. *Qui* iam Erasmus eiecit, eumque secuti reliqui; *hereditate* vero rectius, quam *hereditati*; sic Flor. II, 20: *Relictae regiis hereditatibus opes, et tota insimul regna veniebant*. Quinctil. decl. 311: *Servus aut domi natus est, aut relictus hereditate, aut emptus* (decl. 306), et ita *hereditate possidere, hereditate venire*, idest iure hereditario. Cicer. de invent. I, 55, et alii. Burm.

Hereditate) Romanos doli mali in adeunda hereditate Attali insimulat Mithridates apud Sallustium, et Horatius oda 18 carm. 11.

— *neque Attali*
Ignotus heres regiam occupavi.

Schegk. Itaque Romani se iustissimo titulo possidere Asiam gloriabantur. Et sane, *alienori quaedam imperia posse*, exemplis compluribus (inter quae etiam haec nostra) ostendit H. Grotius de iur. bell. et pac. partim I, 3, 12, partim in *annotatis* ad illum locum. Boecler.

M. Perperna) Qui consul ante quam civis, Valerius lib. III, cap. 5. Et quem triumphasse, cum Nostro, si vulgatam sequimur, innuere videtur contra mentem reliquorum auctorum, qui in provincia mortuum relinquunt. Schegk. Perperam in multis editionibus, ut Rhenani, Erasmi, Stephani et aliorum, *Perpenna* scribitur pro *Perperna*, et ita Glandorpius omnes ex hac familia *Perpennas* vocat; sed apud Gruter. MLXXXIII, 5: c. clavdio. m. perperna. cos. Qui lapis integrior a Reinesio cl. I, 288, exhibetur. *Perpennas* etiam multos dictos scio, et eosdem esse: sed

olim *Perpernas*, postea *Perpennas* Vinetus tradit ad Flor. II, 20. (V. Serv. ad Virg. VII Aen., 728) Bvrm.

Sed M'. Aquilio) *Sed a M'. Aquilio*, legendum e Strabone lib. XIV, Val. Max. et Iustino lib. XXXVII. Manvtivs. Dictio *sed* abundat, legendumque *ductumque in triumpho a M'. Aquilio, capite poenas dedit*. Vrsin. Sana lectio. Scripserat Velleius, Aristonicum a Perperna victum; desiderabatur, ut de eodem triumphasse illum diceret. Id falsum erat, quia Perperna in provincia erat mortuus. Sed quum ei successor esset datus M'. Aquilius, is, reliquiis belli confectis, egit triumphum; quem Perperna meruerat. Ob hanc causam τὸ *sed* adiectum. Reticetur vero *a*, frequenti Velleio more. Ita infra: *expulsum civitate L. Saturnino;* et deinde: *cum proxima regio castris Pompeio retinetur*; item, *proruto vallo militibus receptus est*; posteaque, *hoc M. Antonio acto illis legionibus saluti fuit*. Nisi tamen dandi casu haec intelligere malis. Et hoc verius. Illud vero, *capite poenas dedit*, nequaquam ad Aquilium referri debet. Nam Aristonicus, ut Eutropius, Orosiusque referunt, senatus iussu in carcere est strangulatus. Caeterum τὸ *cum* strangulationis illius causam reddit. Quae non monuissem, nisi locus hic vehementer viros doctos vexasset, atque acriter etiam ab iis esset vexatus. Voss. Vt historia congruat, Aldus et Vrsinus ita legunt: *Is victus a M. Perperna, ductus in tr. a M'. Aquilio, capite poenas dedit*. Nam historia distincte haec iubet accipi, *victum a Perperna, triumphatum ab Aquillio, denique iussu senatus supplicio affectum*. Non abnuerim sane posse eumdem sensum retenta lectione pristina, interpunctione tantum immutata paullolum, obtineri; quod valde probabiliter eruditorum uonoemini placet; propior interim sum existimanti, locum corruptum esse. Licet enim rectissime ita possit dici *ductum in triumpho M'. Aquilio*, in tertio casu pro a *M'. Aquilio ductum* etc.; observo tamen, illam loquendi formulam in locis auctorum sanis clarius et concinnius tum verborum concurrentium, tum contextus coalescentis respectu usurpari, quam Velleius hic poneret, qui certe, quantum in se erat, non uno modo orationem asperasset et obscurasset. Ita cum infra (II, 82, 3) legitur: *Hoc M. Antonio acto illis legionibus saluti fuit;* dabunt mihi veniam viri docti, si nunquam persuaderi mihi patiar, Velleium ita scripsisse. Boecler. Vt tollatur loci perplexi obscuritas, casti-

gato, *sub Manio Aquillio*, pro *sed Manio. Victus a Marco Perperna, ductusque in triumpho sub Manio Aquillio, capite poenas dedit.* Aquillius enim, non Perpenna, de Aristonico triumphavit. Sigonius ad Fastos V. C. 624: *sed a M'. Aquillio*, quod longius abit; is illic videndus, *sub Aquillio* autem, ut cap. 79: *Bella sub eo imperatore capta.* Heins. Pontanus Analect. I: *Is victus a M. Perperna ductusque in triumphum post a M'. Aquillio, capite poenas dedit.* Pigh. in Annal. ad A. V. C. 627 citat: *Is victus a M. Perperna, ductusque in triumpho, sed a M'. Aquilio; capiteque poenas dedit*, etc. Burm. V. Misc. obs. V. 8, p. 456.

M'.) Recte. Non M. ut vulgo; sane *Manius* dicitur non solum Val. Maximo, sed et in fastis. Atque ita etiam apud Strabonem lib. XIV in editis olim exemplaribus legebatur. Quod non bene in sua editione mutavit maximus Casaubonus. Apud Iustinum tamen lib. XXXVI, *Marcus Aquillius* dicetur. Sed *Manius* rescribendum. Vossius.

Crassum Mucianum) Apud Agellium (sive A. Gellius est), lib. I, 13, ait Sempronius Asellio, quinque habuisse rerum bonarum maxima, et praecipua, quod esset ditissimus, quod nobilissimus, quod eloquentissimus, quod iurisconsultissimus, quod pontifex max. Hunc consulem missum Cicero II Philipp., Iustinus, Orosius, Livius et sequentibus consulibus, hoc est, proconsulem interemtum, Noster cum Obsequente narrant; in eo variat Florus lib. II, cap. 20, qui non occisum sed captum vult. Schegk. *Crassum Mucianum* vocat proconsulem, ut et Iulius Obsequens. Cicero Philippica II, Livius in Epitoma, Orosius, Strabo *consulem*; Florus *praetorem*. De illius caede hoc amplius refert Cn. Gellius Ann. lib. XXX: *Calvarineque eius ipsum ossum expurgaverunt, inauraveruntque:* quod factum in contumeliam et opprobrium avaritiae cuius poenas morte dederat. Iustinus lib. XXXVI, 4: *Intentior, Attalicae praedae, quam bello, quum extremo anni tempore inordinata acie proelium conseruisset; victus poenas inconsultae avaritiae sanguine dedit.* Popma. Dissentiunt Auctores super morte huius Crassi. Strabo lib. XIV; epitomator Livii lib. LIX; Eutropius lib. V, proelio victum et interemtum, narrant. Valerius lib. III, cap. 4; Florus lib. II, cap. ultimo; Orosius lib. V, cap. X, tradunt a Thrace (quorum maximus numerus erat inter praesidia

Aristonici) occisum. Neutiquam vero ita super dignitate eius pugnant auctores, ut ad Florum Vinetus, ad Iustini lib. XXXVI arbitrabatur Bongarsius. Nam Strabo, epitomator Livii, Iustinus, Orosius loquuntur de profectione eius in Asiam, quum consulem vocant. At Velleium de reditu eius loqui constat. Nam addit *decedentem ex Asia proconsulem.* Itaque consulatus tempus sine dubio exspiraverat. Et sic etiam capiendus Florus, qui *praetorem* dicit. Nam *praetoris*, et *proconsulis* appellatio promiscue sumi solet. Voss. Livius, Cicero, Iustinus, Orosius *consulem* vocant: Flor. *praetorem* II, 20, 5, ubi Vineti annot. vide. Boecl. Malo *proconsule*, etsi alterum quoque dici haud ignoro. Heins.

Et) Deleo *et*, repetitum e verbi praecedentis ultima syllaba, *intermisisset.* Acidal. Malim *At P.* etc. Voss.

Fortunae virtutique expertae in Africa resp.) Ita Noster infra II, 74, 4, usus Caesar *virtute et fortuna sua*; II, 97, 4, Nero bellum *sua et virtute, et fortuna* administravit; II, 121, 1, *eadem et virtus et fortuna*, subsequenti tempore ingressa animum imperatoris Tib. fuit. Equidem *haec duo in ducibus praecipue spectari et coniunctim laudari*, exemplis ostendit P. Faber semestr. I, 19. Quae ad excidium Numantiae pertinent, petenda sunt e scriptorib. supra indicatis. Boecler. Vid. inf. ad cap. XVIII.

Respondit in Hispania) Tollendum omnino *in Hispania*; est enim superfluum, quum *missusque in Hispaniam* modo praecesserit, ut videmus. Heins. Sed tunc et tollendum *in Africa*, quod is opponitur; in Velleio tollere, quae supervacua videntur, periculosum, qui amat cumulare saepe eadem. Burm. V. Misc. obs. V. IX, pag. 347.

Clariori urbium excidio) Sic Florus libro II, cap. 18: *Post illa duo clarissima urbium incendia*, etc. Vbi male quidam emendant *clarissimarum.* Voss. Lege *clarior urbium excidio*, cum prima editione, et paullo ante *treis menses*, id est *tris*; nam sic scribebant. Heins. Sed *clariori* habent edit. Rhenani, Erasmi et Stephani.

Tribuno Carbone) Homine eloquentissimo, et stellionis ad modum perverse nequam. Cicero in Bruto: *Vtinam in Tiberio Graccho, Caioque Carbone talis mens ad rempubl. gerendam fuisset, quale ingenium ad bene dicendum fuit; profecto nemo his viris*

gloria praestitisset. De contentione cum Africano idem in Miloniana, et lib. II de Orator.: *Quum L. Opimii causam defendebat apud populum audiente me* (Antonius loquitur) *C. Carbo consul, nihil de C. Gracchi caede negabat; sed id iure pro salute patriae factum esse dicebat; ut eidem Carboni trib. pleb. alia cum mente remp. capessenti, P. Africanus de Tib. Graccho interroganti responderet, iure caesum videri;* et idem hunc cum C. Catone Gracchum secutum scribit. Poenam itaque non effugit; accusatus a L. Crasso, annos 19 nato, auctore Tacito de Oratoribus, cantharidas sumsisse dicitur. Cicero epist. ad Pactum. Schegk.

Iure caesum) Diserte hanc historiam exsequitur Val. Max. VI, 2, 3; adde Liv. epit. LIX; Plutarch. apophth. Quid autem: *iurene caesus Tib. Gracchus, sicut existimavit Scipio*, qui et apud Numantiam statim quum inaudivisset de exitu Gracchi, homericum illud protulit:

Ὡς ἀπόλοιτο καὶ ἄλλος ὅ τις τοιαῦτά γε ῥέζοι.

Auctoritatis sane non parum est in dicente, sive prudentiam eius spectamus, sive cum Graccho necessitudinem, de qua Valerius. Vnde Martianus Capella lib. V de argumentis agens, *ab auctoritate* peti argumentum, nobili hoc exemplo monstrat: *Africanum dixisse, iure caesum esse Tiberium Gracchum.* Dubitandi autem rationem suggerit Plutarchus, quod *conspiratione divitum oppressus sit;* et noster Velleius, qui cap. praecedenti *videtur deplorare hanc caedem, tamquam initium civilis perturbationis*; et Fab. Quinctilianus, qui V, 13 instit. orat.: *Si Nasica post occisum Gracchum defendatur exemplo Halae, a quo Melius est interfectus*, dici posse monet, *Melium regni affectatorem fuisse, a Graccho leges modo latas esse populares; Halam magistrum equitum fuisse, Nasicam privatum esse.* Excusatur tamen illa caedes, et inter exempla praesentius vindicatae seditionis refertur a politicis, magnificeque commendatur a Val. Max. V, 3, 2; quippe eum de seditioso Gracchi animo factoque dubitari prorsus nequeat: nisi quod hoc ipsum exemplum cautionem debet suppeditare circa seditiones compescendas: ubi in honorem salutis publicae multa sane severitas concessa existimanda est, sed severitas illa nec ab uno in rep. libera pendere debet, nec quovis modo adhibita proderit.

Digna profecto morte commiserat Gracchus, atque illa mors, auctoritate supremae legis, idest salutis publicae, citra obstaculum aliorum legum, irrogari poterat: sed a Nasica, non expectato senatus decreto, spreta consulis contradictione, commissas in publica concione civium manus esse, id non cariturum parva consequentia, ut loquuntur multi prudentum, nec citra rationem, verebantur. Pro Scipione equidem est, quod senatores plerique *armis tuendam remp.* censuerant, quibus consul resistere non videbatur debuisse: sed quaedam remedia praesentiora sunt, quam ut illa capiat publicae tranquillitatis et civilis societatis libertatisque teneritudo. Boecler.

Quum omnis concio acclamasset) Alii cum Lipsio malunt *occlamasset*. Raphel. Vir doctus reposuit *occlamasset*, assentiente auctore Vir. illustr.: ego contra omneis, quas contendi editiones, nec muto. *Ob* etiam pro *ad*, et contra, solens auctoribus usus: consule Festum et nuperum V. N. Ian. Douzae Centurionatum; nec obiiciat tempus; plurima hace talia apud Velleium. Schegk. *Occlamasset* nonnulli volunt, quod improbatur ab Acidalio ad lib. I, 9, *occlamitare* certe apud Plautum habemus. Fuit quum scribendum arbitrarer, *succlamasset*, quomodo fere Livius, quum de dissentientibus aut orationem improbantibus agit, ut libro XLIV, cap. 45. Valerius Maximus lib. VI, cap. 11, 3; in hac ipsa de Graccho narratione: *Iure enim caesum videri respondit, cui dicto quum concio tribunitio furore instincta violenter succlamasset;* tamen *acclamare*, ne quid temere mutetur, in utramque partem, aeque ac *succlamare* sumi videas nonnunquam; ut in illis Curtianis lib. X, cap. 21, ubi Alexander ad milites: *Equidem quum alios dimittere in patriam, alios mecum paullo post deportare statuerim, tam alios acclamante video, qui abituri sunt, quam hos, cum quibus praemissos subsequi statui.* Vides *acclamari* a diversi studii concione, ut Acidalio non accedam, qui *occlamantes* corrigendum in Curtio contendit, etsi in Velleio scriptionem vulgatam amplexus, suffragatorem tamen habet Raderum. Ceterum *occlamat*, qui verba facientem interpellat obstrependo: *succlamat*, qui finita concione clamando aut assensum praebet, aut dicta improbat. *Acclamatur* etiam dissentiendo, nonnunquam dum verba fiunt. Sic Ascon. Ped. in Cicer. Milonianam in argum.: *Cicero quum inciperet dicere,*

exceptus est acclamatione Clodinnorum, qui se continere ne metu quidem circumstontium militum potuerunt; itaque non ea, qua solitus est, constantia dixit. HEINS. V. Misc. obs. V, 8, p. 456.

Noverca) Similiter Petronius in Eumolpiano carmine, quod vulgo inscribitur de mutatione reip. rom.:

Aut qui sunt, qui bella iubent? mercedibus emtae,
Ac viles operae: quarum est mea Roma noverca.

ACIDAL. Invidiose notat concionem, quasi multitudinem collectam ex operis mercenariis, non a matre Italia genitam ad bella; sic Caesar in oratione apud Petronium: *Quorum est mea Roma noverca.* Nimirum urbs, aut regio est novercae alienigenarum, qui in eam confluxerunt, at indigenarum, merito mater et censetur, et appellatur. POPMA.

Abhinc annos CL) CLIX reponendum. MANUT. Non est accurata annorum supputatio: nam ab illis coss. ad Vinucii consulatum CLIIX anni numerantur, nisi forte librariorum sit error, quod magis puto: nam paullo ante a Mucio et Calpurnio coss. ad Vinucium cos. CLII numeravit, a quibus quadriennio post M'. Aquilius, C. Sempronius coss. fuerunt, ut ex fastis constat et auctoribus. PUTEAN.

Post duos consulatus) Cur omittit censura et auguratum? quae utraque in prisco lapide:

P. CORNELIVS. PAVLI. F. SCIPIO. AFRICANVS.
COSS. II. CENS. AVGVR. TRIVMPHAVIT. II.

LIPSIUS.

Mane in lectulo repertus est mortuus, etc.) Vide de morte tanti viri Appian. Bell. civ. I; Cic. Lael. 3; Val. Max. V, 3, 2, et IV, 1, 2; Liv. epit. LIX. Consentiunt omnes in eo: *Nefaria vi insidiisque exstinctum Scipionem*; quoniam agrariis legibus graviter adversabatur, apud Tullium ep. ad Q. frat. II, 3; machinationem eam, quae alias Semproniae uxori Scipionis tribuitur, Carboni tribuit Pompeius, in illis verbis: *Respondit ei vehementer Pompeius, Crassumque descripsit, dixitque operte, se munitiorem ad custodiendam vitam suam fore, quam Africanus fuisset, quem C. Carbo interemisset.* Itaque Nicolaus Loensis epiphyll. III, 9, Ciceronem, tamquam contra historicorum testimonia sentientem, operose refutat; studio minime quidem, ut arbitror, necessario. *Primo* enim non Ciceronis ibi, sed Pompeii verba habentur; *deinde*, mirum

non est, si Carboni invidia huius necis tribuatur, qui verissimo elogio a Val. Max. VI, 2, 3: *Sepultae Gracchanae seditionis turbulentissimus vindex, idemque orientium civilium armorum fax ardentissima* dicitur; ad quem propterea valde credibile est pertinuisse agrariorum de Scipione per familiares aut percussores interficiendo consilia. Boecler.

Corpus velato capite) Aurel. Vict. LVII: *obvoluto capite elatus est, ne livor in ore appareret*; vide doctiss. Kirchm. de funerib. rom. II, 9. Addit Appianus: καὶ οὐδὲ δημοσίας ταφῆς ἠξιοῦτο, μέγιστα δὴ τὴν ἡγεμονίαν ὠφελήσας, οὕτως ἡ παραυτίκα ὀργὴ τῆς ποτὲ χάριτος ἐπικρατεῖ, καὶ τόδε ὂν τηλικοῦτον, οἷα πάρεργον ἐπὶ τῇ Γράκχου στάσει συνέπεσε, *ne publice quidem funeratus est vir, qui reip. tantum profuerat; tanto plus valuit praesens indignatio quam praeterita gratia; atque hoc quantumcumque fuit, auctarium seditionis Gracchanae fuit.* Boecl. Nota morem antiquum. Qui sua morte obierant, illorum cadavera palam ferebantur, ita ut unusquisque defuncti faciem posset cognoscere: sed Africani corpus capite velato elatum fuit, ne livor in ore appareret, quod veneno ab uxore necatus esset, ut auctor de viris illustribus refert. Plutarchus tamen aliter in Romulo, Scipionis Africani cadaver oculis fuisse omnium expositum, praebuisseque facto suspicionem, et sensum. Popma.

Supra totum terrarum orbem Roma extulerat caput) Imitatus est illud principis poëtarum de Roma:

Verum haec tantum alias inter caput extulit urbes,
Quantum lenta solent inter viburna cypressi. Boxh.

Seu fatalem) Id est naturalem; in vet. glossis latino-graecis *fatalis mors* redditur ἴδιος θάνατος; vide Gell. XIII, 1, et Turneb. XIII adv. 9; de Africani morte vide Plut. in Rom., et Grace.; Appian. I, Εμφυλ. Cicer. pro Milone, et in Laelio; Oros. lib. V, 10; epitom. Livii LIX. Putean.

Conflatam insidiis) Variae suspiciones de huius obitu. Appianus lib. I Bell. civil., veneno sublatum testatur: Plutarchus in Fulvium reiicit; Cicero epist. ad Paetum, in C. Carbonem: Plin. l. VI, cap. 44, in Metellum Macedonicum: Livii epitoma, cum Cicerone in Somnio, in Semproniam uxorem, Gracchorum sororem. Schegk.

Praeterquam avito fulgore) Simplicius dixisset: *quae nullo*, *nisi avito fulgore*, vel *nullius*, *nisi avi fulgore vinceretur*. Heins.

Anno ferme LVI) Metae temporum, quas Velleius mox ponit, evincunt scripsisse eum 54. Lips. Lipsius emendat 54. Antonius Bendinellus potius sequentia corrigit, et legit: *in quem creatus est anno* XXVIII (*pro* XXXVI quod in libris erat) loc. controv. VIII. Boecler.

In quem creatus est, *anno* XXXVI) Atqui sive a consulatu Paulli patris, cum quo ille consule teste Livio lib. XLIV bello Macedonico interfuit, anno aetatis 17 ad priorem Africani consulatum; sive retro a morte ipsius quae in annum aetatis 56 incidit: de quo omnes consentiunt, sive, inquam, hoc modo, sive illo annos numeres, reperies Africanum anno XXVIII primum consulem factum esse. Putean.

Ita dubitare desinet) Irreptitiae videntur hae voces tres, si exterminaveris, nihil decesserit sententiae. Gruter.

A. Bruti) Is est, qui de Gallaecis, et Lusitanis ex ulteriore Hispania triumphavit, *Decimus*, non *Aulus*, a Cicerone et aliis nominatus. Vt vel mendum sit hic in praenomine, vel adoptatus ab A. Postumio Albino, praenomen, ex vetere consuetudine, sumpserit: quod indicat nummus argenteus patricii Veneti nobilissimi Andreae Lauretani, sic inscriptus: A POSTVMIVS. ALBINVS. COS. BRVTI. F. Manut. Omnino *D. Bruti* legendum est, non *A. Bruti*; nam A. Postumius Albinus Bruti filius, qui habetur in argenteo denario, non ad eum, de qua hic agit Velleius, sed ad D. Brutum, Caesaris percussorem refertur, qui M. Bruti consanguineus fuit, et ab A. Postumio Albino cos., ut videtur, adoptatus, BRVTI F. ex adoptionis formula dictus est. Vide Plutarchum et Dionem. Vrsinus. Hic apud alios omnes auctores *Decimi* praenomen habet; nec ideo tamen mendum hic est, de quo vide Sigonium in Fast. ad Ann. V. C. 615. Puteanus. Omnino cum Vrsino rescribendum est *D. Bruti*, quamvis hunc *Sextum* appellet Appianus. Et peccant Aldus, ac Sigonius, quod vulgatam lectionem defendere nitantur ex inscriptione hac numismatis: A. POSTVMIVS ALBINVS COS. BRVTI FILIVS. Nam inscriptio haec Caesaris percussorem spectat, quem ab Albino adoptatum fuisse, clarum ex Plutarcho, ac Dione. Voss. Aldus recte coniecerat, *D.*

pro *A.* legendum; nam quod de adoptantis A. Postbumii Albini praenomine postea suspicatus est, merito refutavit Vrsinus. Florum consule II, 17, 12, ibique Camerti et Freinsbemio annotata, sicut et de Contrebia, quae mox sequuntur, ad II, 17, 10. Boecl. Hic denuo ab interpolatoribus praeter rem inculeatum est *in Hispania*; ut et mox *Contrebiam nomine in Hispania*, nec multo post *disciplina in Hispania fuit clarissimus.* Heins.

Vrbiumque potitus numero) Illud *numero* Lipsio suspectum est, tanquam glossema, nisi adverbialiter *numero* sit pro cito, celeriter. Raphel. Qui minus hic *vim* et *numerum* cumulari patiemur, atque inf. c. 70: *multitudinem et vim hominum?* Burm.

Audita) Quidam libri, *adita erant*; de Gallaecis vide Strabonem lib. III. Schegk.

Q. Macedonici) Metelli. Vid. Valer. Max. lib. II, cap. 7; Frontin. IV, cap. 1; Flor. II; Epit. Livii, lib. LIII; et eumdem Valer. lib. VII, cap. 4. Putean.

Contrebiam) Quae Floro et Valerio Maximo est *Trebia.* Schegk. Valerius lib. II, cap. eod., et Florus vocant *Trebiam*, auctor de viris illustribus *Contebrium* oppidum; ego Velleii scripturam integriorem arbitror, et urbem eamdem esse, quam Ptolemaeus et Antonius *Conteributam* nominant, et collocant in Baetica. Pomp. Ita enim hanc urbem vocat Florus lib. II, 17, non *Trebiam*, ut ait Schegkius; imo et Aurelius Victor: apud quem tamen *Contebria* male scribitur vulgo. Nec diffiteor, *Trebiam* legi apud Valerium Maximum lib. VII, cap. 4. Sed et illic *Contrebiam* agnoscunt codd. optimi. At cave, ne Colero auscultes, qui in animadversionibus ad Valerium *Contrebiam*, urbem Hispaniae, cum Trebia Italica confudit. Voss.

In procinctu) Vocabulum Musaeum, et varie veteribus usurpatum. Apud Agellium lib. X, cap. 15, Fabius Pictor *classem procinctam*, interpretatur *exercitum armatum.* Et Apuleium libro II, *procinctus pompae*, adparatum pompae denotat. Et, *habere in procinctu*, idem quod habere in mundo sive promtu. Quinctilianus pro milite: *Neque in militiam gravissimo asperrimoque bello ita venit, ut nesciret sibi mortem in procinctu habendam.* Seneca lib. I, de Clementia cap. 1: *Nemo non, cui alia desint, hominis nomine apud me gratiosus est: severitatem abditam, clementiam in procinctu*

(vulgo *in promtu*, ut et notavit doctissimus Modius) *habeo*. Et, *reversus e procinctu*, idem Ammiano libro XIIX, quod *ex bello*. Adi Ciceron. lib. I de Nat. Deor., Agellium, Festum. Schegk. De hac formula aliqua ad hunc locum Schegkius. Quem non audio, quum dicit, Fabium Pictorem apud Agellium lib. X, cap. 15, *classem procinctam* interpretari *exercitum armatum*. Fabii verba haec sunt: *Equo Dialem flaminem vehi religio est: classem procinctam extra pomoerium, idest exercitum armatum, videre*. Sane myops, si non omnino caecus est, qui non videat, verba illa *idest exercitum armatum*, si non glossatoris alicuius, certe ipsius Agellii esse, ideoque uncis includenda. Idem iudico de illo, quod mox apud eumdem sequitur: *ignem e flaminia, idest flaminis Dialis domo, nisi sacrum efferri ius non est*. Nam media illa Fabii esse, putidum credere. Omnino itaque uncis includendum est interpretamentum, si ab Agellio est: sin ab librario, plane furcillandum. Voss. Flor. III, 10, 12, de Ariovisti bello loquens: *Itaque tantus*, inquit, *gentis novae terror in castris, ut testamenta passim etiam in principiis scriberentur*; vide indicem Velleii voc. *Testam*. Boecl.

Non deteritus proposito, perseverantia ducis) Vt haec aptius cohaereant, videtur scribendum *non deterriti proposito, perseverantia ducis*. Nisi mavis cum Iacobo Perizonio, iuvenc perquam erudito, *non deterritus est proposito. Perseverantia ducis q. m. m. m. victorem recepit*, vel etiam omissa τὸ est. Heinsius. Mallem, *non deterrita proposito perseverantia ducis*: amat enim Velleius has locutiones, pro *perseverans dux*. (Davis. ad Cic. III Tusc., 1, delet *persev. ducis*) Burm.

Quem moriturum miserat, militem victorem recepit, tantum effecit mixtus timori pudor, spesque desperatione quaesita) In ultimis desperatio saepe in virtutem venit militi, estque:

Vna salus victis, nullam sperare salutem.

Vnde illud iam in vulgi ore:

Heu quam timendus ille est, qui mori tutum putat!

Sed Iustinus insigne Locrensium exemplum memorat; cuius pauca verba non est alienum adscribere, lib. XX: *Omissa spe victoriae in destinatam mortem conspirant, tantusque ardor ex desperatione singulos cepit, ut victores se putarent, si non inulti morerentur. Sed dum mori honeste quaerunt, feliciter vicerunt: nec alia causa victo-*

riae fuit, quam quod desperaverunt. Tacite hoc quoque forsan respicit in Didone sua Maro:

Verum anceps pugnae fuerat fortuna: fuisset.
Quem metui moritura?

Quod minus esse, quam dixi, ipse tamen sentio. Acidal. Nam *saepe desperatio spei causa est*, inquit Curtius V, 4, 31; ubi Freinshemius noster plura ad hanc sententiam comparavit. Verumenimvero de quaerenda intendendaque per desperationem spe, duplex est consideratio: *vel* enim res et locus et tempus admovet desperationem, et desperantium animos irritat; *vel* consilium ducis ultro desperationis imagine obiecta militum virtutem exstimulat; e. g. maximos quosque duces videmus, ea militibus suis haud raro mandasse, quae effici posse nemo interim militum credebat, nisi quod ducis imperio etiam cum desperatione obtemperandum esse omnes videbant; ita saepe incredibili successu res gesta, maximaque moles profligata est. Indiget tamen (nam ideo hoc digredimur) illa praesentioris consilii imperiique fiducia magna cautione. Ratione ante omnia niti decet, non alacritate tantum ac spiritu imperatoris. Videndum deinde, an duci tanta imperii exercendi adsit auctoritas: nam si solo metu instigetur obedientia militum, rem periculi plenam duxerim; itaque in heroibus ferme aut viris heroica fortitudine ac fortuna praeditis, hanc vim imperii maiestatemque cum admirabili coniunctam efficacia cernimus: denique facilius in minoribus excusatur id consilium; summam rerum necessitati absque necessitate obiicere, temeritati quam virtuti similius fuerit. Boecl.

Moriturum) Animo, nam morituri non erant: ut explicat Servius illa Virgilii XI Aeneid., 741:

Equum in medios moriturus et ipse
Concitat.

Val. Flacc. VII, 266:

Per tibi si quis, ait, morituri protinus horror.

Vid. ad Petron. c. CXIX, et aptum quoque huic rei verbum *recepit*, id est iam amissum, ut verosimile videbatur, incolumem recuperavit; ita Horat. II, od. 7:

Recepto
Dulce mihi furere est amico.

Virgil. VI Aeneid., 111:

Eripui his humeris, medioque ex hoste recepi.

Vbi Servius, *liberavi*. BVRM. Add. Propert. IV, 9, 38; Ovid. V Met., 572, Valer. Flacc. VII, 285; Claud. Bell. Get. 618. IDEM *in marg*.

At Fabius Aemilianus) De huius disciplina vide Appian. in Iber.; eius patrem Paullum disciplinae militaris retinentissimum fuisse, scribit Plutarch. in Paullo. PVTEAN. Lipsius haec ita legit ac distinguit: *Fabius Aemilianus Paulli* (sc. filius) *exemplo disciplinae in Hispania*, etc. RAPHEL. Noli audire Lipsium, qui sic malebat distingui: *At Fabius Aemilianus Paulli, exemplo disciplinae*, etc. Paulli enim disciplina laudatur passim Livio, Plutarcho, et cui non? Vulgata praeterea lectio multo magis ad gustum Velleii. Sic alibi, *acer belli, munificentiae effusissimus, laetus animi*. Ita et Virgilius in IV Aeneidos, *furens animi*, et X, *animi miserata*; item Terentius Eunucho act. II, sc. III, *falsus animi*. Vbi hanc auctorum ἀντίπτωσιν notat etiam Donatus. Nec dubitem similiter ex Nostro optimae notae MS. reponere apud Lucretium lib. I de rerum natura:

Nec me animi fallit Graiorum obscura reperta
Difficile illustrare latinis versibus esse.

Vbi vulgo, *animus fallit*: quod perperam retinet Giffanius. Quibus adde, ut ad Velleii verba revertar, quod nemo veterum facile in prosa oratione dicturus fuerit, *Fabius Aemilianus Paulli*, pro Paulli filius; quamvis non ignorem, hellenismo hoc poëtas aliquando usos. Voss.

Disciplinae in Hispania) Aut delenda vox *severitate*, aut legendum est *disciplina*. PVTEAN. Perperam cl. Puteanus, *disciplina clarissimus*, id ratus commodum magis, vide nos ad c. 88; omnia vero haec de bellis in Hispania non uno tempore gestis, accipienda, quae Noster uno tenore coniunxit; sic libro I, 14: *Quod facilius cuiusque rei in unum contracta species, quamvis divisa temporibus, oculis animisque inhaereat;* ita enim scribendum, ubi nos vide. HEINS. Vid. Heins. ad Claud. Bell. Get. 583.

Decem deinde) Flor. III, 11, ubi Camertis nota. BOECLER.

Occupavit) Forte scripserit Velleius *occaecavit*; quo verbo aliquoties usus est Livius; ita Catull. LXIV, 197: *amenti caeca fu-*

rore, et ita passim alii; et hinc postea *errorem* vocat, qui proprie caecorum. (Front. II, 11, 8). BVRM. At vid. Vell. lib. II, cap. 50. Oudend. ad Caes. III Bell. G. 109. Misc. obs. V, 8, pag. 28.

Eloquentiaque) Contra omnium tamen sententiam Tiberium fratrem facile principem eloquentiae laudat Florus. SCHEGK.

Longe maiora et acriora repeteas) Mutaturus eram *reputans*; mox pressius aliquanto formula sermonis considerata, me repressi. Est enim cusum istuc idem cum primaevo suo, *petens*: quod vel ex eo perspicias, non longe post quod sequitur interpretamento quasi praecedentis, *aeque prava cupientem*. Et solemne bonis auctoribus, compositum eiusmodi pro simplici usitare: neque tantum in vario significatu veteribus *re* praepositioq quod bene alii notaruut: sed aliquando etiam, si recte ita quod sentio eloquar, nullo. Addita namque verbis, eorum saepe vim nihil mutat, ut compositum inde si quod audias, sensum nonnisi simplicis percipias. Paret hoc ex eo ipso *restituere*, de quo ad Velleium is, quem dixisse me sentio, eruditissimus iuvenis, Germaniae nostrae futurus ornamentum singulare, monuit: paret ex τῷ *reddere*, quod locis paene infinitis Apuleio, nec infrequenter aliis, est tantum *dare*; qui idem Apuleius *resurgere* quoque sic posuit, ut aliter non intelligas, quam *surgere*; lib. V Metam.: *At Psyche statim resurgentis eius crure dextro manibus ambabus arrepto*. Idem etiam *recipere*, quod nec aliis infrequentius, pro *capere*. Apol. I: *Audi sis Tannoni Pudens, quam multa nescieris, qui de piscibus argumentum magiae recepisti*. Denique *repetere* ipsum, cuius causa alia notamus, exemplum est huius rei clarissimum, ut plura sim omnino frustra collecturus. ACIDAL. Acutius veriusque: *et acrior repeteas*. Ipse, inquit, Caius maiora molitus est, quam frater, et eodem illo acrior. Ita est, vis ingenii et oris apud Caium multo maior. LIPS. Haud displicet Lipsianum *acrior*. GRVT. Lipsius maluit *acrior*, adprobante Grutero. Sed fortasse nulla ratio est, cur potius id nobis placere debeat, quam *acriora*: sicut intuenti planum existimo esse. BOECL. Puto, *longe maiora, ut acrior appetens; et acrior repeteas* Lipsius. Vir amplissimus Cuperus dividit verbum, *re petens*. Vult Velleius Caium Gracchum acrioris ingenii fuisse quam Tiberium, ac maiora proinde aggres-

sum; quod ipsum alii quoque testantur. Epitome Livii lib. LX: *C. Gracchus Tiberii frater, tribunus plebis, eloquentior, quam frater, perniciosas aliquot leges tulit.* Eloquentiam eius extollit A. Gell. quoque lib. X, cap. 3; lib. XI, cap. 13, idem testatur non defuisse, qui hunc M. Tullio anteferrent, ubi et *acrioris* vocabulo usus est. *Fortis et vehemens orator existimatur esse C. Gracchus: nemo id negat. Sed quod nonnullis videtur severior, acrior, ampliorque esse M. Tullio, ferri id qui potest?* Fuisse ingenii aliquanto vehementioris idem Gellius innuit libro I, cap. 11; *repetendi* verbo potuit tamen usus esse Velleius, quod Caius non primus remp. conturbarit, sed secutus fraternum exemplum. Heins. *Acrem* dici Gracchum facile patior, sed *acriora repetere* an recte dicatur, dubito; quare mallem: *longe maiora et acriore vi repetens*, non contentus legibus a fratre Tiberio latis, maiora, et simul acriore vi repetebat; *vi* saepissime vitio librariorum excidisse observarunt critici, quod hic facile potuit fieri, si *acriori* fuerit scriptum; *repetens* vero est iterum eadem, quae frater petierat, petens, nimirum regnum, vel principatum; de quo verbo iam aliquid notavimus ad Quinct. X, 3; sed plura ad Ovid. IV Met., 463 (Vid. epist. ad Heins. Syll. T. II, 439): *vim acriorem* Florus lib. III, cap. 15, firmat, qui dicit, *non minore impetu incaluisse* Caium. Burm. V. Misc. obs. V, 8, pag. 29, 364; V, 9, p. 243, 347.

Plus D *iugeribus*) Idem tradunt Plutarchus, Appianus, Aurelius Victor, aliique. Atque ita etiam apud epitomatorem Livii legendum esse, docuerunt Sigonius, et Antonius Augustinus. Sine dubio itaque in mendo cubat Siculus Flaccus de conditione agrorum: *Gracchus* (inquit), *legem tulit, ne quis in Italia amplius, quam ducenta iugera possideret*, etc. Omnino legendum est, *quingenta iugera.* Hinc quoque apparet, corruptam esse Columellae lectionem lib. I, de R. R. cap. 3, ubi ait: *Criminosum tamen senatori fuit, supra quinquaginta iugera possedisse. Suaque lege C. Licinius damnatus est, quod agri modum, quem in magistratu rogatione tribunitia promulgaverat, immodica possidendi libidine transcendisset.* Nam et hic similiter rescribendum *quingenta.* Voss.

Constituebat portoria) Naula interpretatur, quae viatores dant iis, qui trans amnem vehunt, interpres Parisinus Riguez: imperite:

vide quae nos olim cap. 5, de Vectigalib. P. R. collegimus. Burm.

Iudicia a senatu) Fuse historiam praeter Valerium lib. VI, Plinium lib. XXXIII, Augustinum lib. III de civit. D., Appianus et Plutarchus. De iudicibus triga hic discordantium opinionum. Epitome Livii, lib. LX, sexcentos equites, trecentis senatoribus admistos adfirmat. Plutarchus trecentis senatoribus trecentos equites ait adscriptos, hoc est, inter utrosque communicata iudicia. Verior, et maioribus tibiciniibus nixa opinio, qui cum nostro a senatoribus ad equites translata prodere insistunt Varro, Cicero, Appianus, Paedianus. Haec conciliare eorum, qui nobis legum aeternae urbis tenebras clarissima ingenii dextro alite face discusserunt. Manutium dico, Hottomannum, et Ant. Augustinum. Schegk.

Frumentum plebi dare) Lege Sempronia frumentaria, quam tulit C. Gracchus trib. pleb., M. Fulvio, M. Plautio coss. anno DCXXVIII, ut semisse et triente frumentum menstruum plebi ex publico viritim daretur, Cicero pro Sextio, Tuscul. III, in Bruto, Appianus lib. I Bell. civil. Popma.

Dare instituerat) Vetus editio, *dari inst.* Raphel.

Hunc L. Opimius, etc.) Facto sc. SCto, quo iubebatur cos. Opimius σώζειν τὴν πόλιν ὅπως δύναιτο, καὶ καταλύειν τοὺς τυράννους, sive, ut Latini efferunt, *videre ne quid resp. detrimenti capiat*, quae potestas *dictatoria* est, ut recte animadvertit Plutarchus in Gracch., et explicat Sallust. Catil. 29, primum consuli tum concessa, et vice dictaturae postea usurpata, nisi quod aliquando ad plures magistratus, quam ad coss. pertinebat, sicut ex Iul. Caes. I Bell. civ. intelligimus. Quod consilium veluti arcanum tuendae adversum seditiosos publicae maiestatis, laudat Cic. I Catil., 2. Boecler.

Vtraque Fulvium Flaccum) Epitome Livii, et Appianus, Fulvium Flaccum, et C. Carbonem creatos agro dividundo produnt. Cicero praeter C. Carbonem et C. Catonem (si libri non mendosi) Tiberium secutum dicit: apud Plutarchum solius Fulvii mentio. De Carbone mirum; novimus enim Opimium a Q. Decio postulatum Carbone hoc defendente absolutum. Schegk.

Quem C. Gracchus in locum Tiberii fratris triumvirum nominaverat, eumque socium regalis assumpserat potentiae) Legendum, *Quem* etc. *III virum nominaverat, et socium r. a. p.* Vrsin. Puto

legendum, *atque socium*, etc. Nisi eum sit πάρελκον. *Eum socium*, vetus liber. Lege *eoque socium*; sic cap. 60 sub fine: *inter dissimillimos crescebat odium, eoque C. Caesar iuvenis quotidianis Antonii petebatur insidiis*; cap. 109: *Eratque etiam eo timendus, tanquam in omnes semper venturus*; cap. 15: *Immunes adhuc clade belli, et eo feroces ac truces.* Livius lib. XXXIII, cap. 37: *Magno circuitu per aperta, eoque tuta loca ad collegam pervenit.* Nihil magis obvium apud optimos scriptores. Tacito id ipsum non semel restituimus. Heinsius. Forte, *dein socium* etc., vel *denique*. Burm. V. Misc. obs. V, 8, p. 29; V, 9, p. 347.

Armatos) Eadem vetus editio, *armatus*. Raphel.

Gracchus profugiens, cum iam comprehenderetur, etc.) Parum accurate, ut solet, historiam hanc persequitur Florus lib. III, cap. 15. Mitto, quod verba illius deformiora etiam sint, quam ullus interpretum animadvertit. Sic autem scribi debent: *Capitolium invasit. Inde proximorum caede pulsus, cum se in Aventinum recepisset, undique obvia senatus manu ab Opimio consule oppressus est.* Ita lib. IV, cap. ultimo: *Barbarus undique infesta exercitu oppressus*; et ibidem: *undique simul adeunte Romano.* Pro *undique*, hactenus male editum fuit, *inde quoque*. Voss.

Euporo) Auctori Virorum illustr. *Euphorus*. Plutarcho *Philocrates*, et Val. Maximo *Euporus*, an *Philocrates* vocitatus. Schegk. Ita et Victor. Plutarcho dicitur *Philocrates*. Sed, veterem de hoc nomine dissensionem esse, liquet ex Macrobio lib. I, cap. 11. Voss.

Pomponii) Valer. Max. lib. IV, cap. 7, et auctor de Viris illustr. id *Laetorio* tribuunt. Putean. *Laetorium* huic comitem dant Valerius, Orosius, et Victor. Quem Plutarchus *Licinium* appellat mendose. Voss.

Qui more Coclitis sustentatis in ponte hostibus eius gladio se transfixit) *Hostibus, eius*, sic distinguendum, hostibus *eius*, scilicet Gracchi. Putean. Bene politissimus Graevius, (ep. Syll. T. IV, p. 404), *sustentatis in ponte hostibus eius, se gladio transfixit.* Sed hoc iam ante monuit Puteanus. Nec incommode τὸ *eius* deleri poterit, quod otiose inculcatum a mala manu apud Velleium occurrit haud infrequenter. Heins.

Mira crudelitate) Quam et Plutarchus perstringit. Licet enim adversum perniciosos cives nihil crudeliter fieri posse videatur,

tamen diligenter considerandum est, quid populi animos vel in praesens specie supplicii, vel in posterum memoria nobilitatis et miseratione irritare possit. Ex temporis consideratione, ceterorumque momentorum ita loquor. Erant enim tum tanta publicae lateque fusae consternationis mala operienda potius moderatione, quam ostentanda terrore. Alias scimus in maiestate reip. vindicanda non inutiliter usurpari acerbitatem suppliciorum et contumeliam. BOECLER.

In Tiberim deiectum est) Humanitatis sane nunquam erant obliviscendum, *siquidem ne hostes quidem sepulturam invident*, ut prodit ore Vibuleni lib. I, cap. 22 Ann. Tacitus, ubi nos de lege hac naturae plura. GRVTER.

Viva adhuc matre Cornelia) Non omittatur ob raritatem, exemplum feminei roboris. Seneca de Consol. ad Martiam: *Ex una tibi familia duas Cornelias dabo. Primam Scipionis filiam, Gracchorum matrem, duodecim illa partus totidem funeribus recognovit. Et de ceteris facile est, quos nec editos, nec amissos civitas sensit: Tiberium Gracchum et Caium, quos etiam qui bonos viros negaverit, magnos fatebitur, et occisos vidit et insepultos. Consolantibus tamen miseramque dicentibus, numquam, inquit, non felicem me dicam, quae Gracchos peperi.* LIPS. Delendum *Africani filia.* Quum enim Gracchos Africani nepotes iam dixerit, superfluum est repeti denuo, natos ex Africani filia hos ipsos fuisse. HEINS.

Optimis ingeniis male usi) Sallustius tamen, in Iugurtha, Gracchos veram gloriam iniustae potentiae anteposuisse adfirmare videtur, et Cicero II in Rullum, Gracchorum consiliis et sapientia multas reipub. partes constitutas non negat. SCHEGK.

Scelus unicum) Recte accipe, pro summo, et unici velut exempli; quod monuisse satis, aut etiam forte super est: nimius ut certe futurus sit vel minimus aliorum locorum in explicationem apparatus. ACIDALIVS. Acidalius pro summo et unici exempli scelere habet. Mihi rectius videtur Velleium ex Velleio interpretari, atque hunc locum cum simili et sensu et negotio comparare, de quo II, 6: *Id unum nefarie ab Opimio proditum* etc.; ut enim ibi taxatum pretio caput Gracchi, ita hic innocentis adolescentis supplicium sceleris nomine damnat. Cetera utrobique aspere quidem et crudeliter, ut loquitur, non tamen sceleste gesta intelligens:

unice cavit concordiae Cicero, valde, praecipue, II, 48. Boecl.

Immunisque delictorum paternorum) Inde et illae preces Pisonis ad Tiberium pro filio. Tacit. lib. III Ann., 16, ad quem locum haud paucis probavi, *nullam legem punire innocentes*, uti loquitur Quinctil. declam. 366. Gruter.

Immunis delictorum) Minime fuisse immunem, et iure caesum fuisse ostendit Rupertus.

Quem pater legatum) Et quidem altera vice: cum demum Opimius in vincula eum dedit. Alias rectissime responderat Opimius primae legationi: *Non per legatos debere ipsos cum senatu agere, sed ut cives venire ad satisfaciendum senatui et dicendam causam.* Argumento vere pragmatico, negabat *convenire iis ius mittendi legatos nuntiosque ad senatum*; quorum tractationem si admisisset, iam de maiestate publica aliquid imminutum esset, cui ad parendum se sistere ut ὑπεύθυνος πολίτης, non occurrere ad paciscendum debet, quisquis inter cives et membra civitatis cupit haberi; sicut nec ex diverso ad tumultuantes cives legatos mitti decorum est reip.; sed nec tales legationes hoc nomine, si proprie loquamur, appellandae sunt. Egregius est locus apud Dion. in orat. Cicer. adversus Anton. lib. XLV: πῶς μὲν γὰρ οὐκ αἰσχρὸν κήρυξιν ὑμῖν καὶ πρεσβείαις πρὸς τοὺς πολίτας χρῆσθαι; τοῖς μὲν γὰρ ἀλλοφύλοις καὶ ἐπικηρυκεύεσθαι καὶ διαπρεσβεύεσθαι δεῖ πρότερον καὶ ἀναγκαῖόν ἐστι, τοῖς δὲ δὴ πολίταις τοῖς ἀδικοῦσί τι, παραχρῆμα τὴν τιμωρίαν ἐπάγειν, ἂν μὲν ὑπὸ ταῖς ψήφοις αὐτοὺς λάβητε, δικάζοντας· ἂν δὲ τοῖς ὅπλοις, πολεμοῦντας, et quae sequuntur. *Quomodo non sit turpe, praeconibus nos et legatis uti ad cives? Nam cum extraneis quidem per nuntios ante omnia legatosque agi, par est ac necessarium: civibus autem nefariis poena statim infligenda est; iudicio quidem, si sententias ferre integrum est: sin vero ad arma confugerunt, bello persequendi sunt.* Boeclerus.

Haruspex Tuscus) Herennius Siculus. Sed aliter Valerius lib. IX, cap. 12. Manut.

Amicus) Forte qui haruspicinam docebat eum, ut moris fuit. Vid. Valer. Max. I, 1, 1. Burm. *in marg.*

Quin tu hoc potius, inquit, facis?) Anne potius erit, *agis?* Non adfirmem: quamquam protritum illud, et quod in ore omnes habent, nemo aut pauci in mente, hoc age, sic suadere videatur. Acidal.

Pontem lapideum) Legendum *postem lap.* MANVT. Emendaram *postem*, ex Valerio Maximo lib. IX, cap. 12. Quod etiam Aldo in mentem venisse, postea comperi. VOSS. An *in frontem lapideam?* quamquam nec displicet Vossianum illud *in postem.* Quomodo Valer. Maximus IX, cap. 12, de Herennio Siculo: *Quum in carcerem duceretur, in eius postem illiso capite in ipso ignominiae aditu concidit.* HEINS. Ex hoc loco Donatus de Roma lib. II, 19, colligit ponte aditum Tullianum fuisse; tanti interest, emendatas editiones sequi. BVRM.

Crudelesque mox) Puto, *Crudeles aeque mox quaestiones in amicos clientesque Gracchorum habitae sunt*, non *crudelesque*; post facinus crudele de Fulvii Flacci filio, alia aeque crudelia subiicit de amicis clientibusque Gracchorum. HEINS. V. Misc. obs. V, 8, pag. 30.

Damnatum postea publico iudicio) Quod a Iugurtha muneribus acceptis corruptus fuisset; vide Sallust. in Iugurth., et Plutarch. in Gracchis in fine. PVTEAN. Ob acceptas a Iugurtha pecunias. Sed indigne. Cicero pro Sestio: *Vnus in hac civitate, quem quidem ego possum dicere, praeclare vir de repub. meritus, L. Opimius indignissime concidit; cuius monumentum celeberrimum est in foro, sepulcrum desertissimum in littore Dyrrachino relictum est; atque hunc tamen flagrantem invidia propter interitum C. Gracchi semper ipse P. R. periculo liberavit, alia quaedam civem egregium iniqui iudicii procella pervertit.* In eiusdem laudibus saepe in Bruto, de Legib., et in Pisonem. SCHEGK.

Rutilium) *Rupilium*, repone. MANVT. et PVTEAN.

Rei tantae parum) Melius fuerit, *rei tantae parva.* LIPS. Fors dederit Noster: *Rei tantae, etsi parum ad notitiam pertinens interponatur*; sic solet Noster: ita lib. I, cap. 17; ut illic castigavimus: *transeat admiratio a conditione temporum*; ubi vide annotata a nobis. HEINS.

Optimiani vini) *Vini* pro *vici*, reposui; quam mihi coniecturam attulit antiquitatis observatio. Nam Cicero in Bruto: *Si quis*, inquit, *Falerno vino delectetur, sed eo nec ita novo, ut proximis consulibus natum velit, nec rursus ita vetere, ut Opimium, aut Anicium consulem quaerat.* Accedit Plinii testimonium his verbis, lib. XIV, cap. 4: *L. Opimio consule ea coeli temperies*

fulsit, quam cocturam vocant, solis opere, natali urbis DCXXXIII, *durantque adhuc vina ducentis fere annis, iam in speciem redacta mellis asperi (etenim haec natura vinis in vetustate est): nec potari per se queunt, si non pervincat aqua, usque in amaritudinem carie indomita.* Et eodem libro cap. 4: *Apothecas fuisse, et diffundi vina solita anno* DCXXXIII *urbis, apparet indubitato Opimiani vini argumento, iam intelligente suum bonum Italia, nondum tamen ista genera in claritate erant; itaque omnia, tunc genita, unum habent consulis nomen.* Vide et Plutarchum in C. Graccho. Manvt.

Quod iam nullum esse) Plinius lib. XIV, cap. 4, suo etiam tempore, et per annos ducentos ferme durasse testatur: *Durantque adhuc*, inquit, *vina ducentis fere annis, iam in speciem redacta mellis asperi*, etc. Acidal. Incogitanter, et non satis vere hoc scribit Velleius; nam auctor fidus, et multo posterior aetate, Plinius tradit vinum etiam tum durasse ducentis fere annis; et Petronius Arbiter, inter cuius aetatem et consulatum Opimii intercesserunt anni plus minus 180, in coena Trimalcionis opponit vinum Opimianum ante annos centum in amphoras defusum. Popma. Testatur tamen Plinius Nat. hist. lib. XIV, cap. 4, Opimiana vina suo aevo adhuc durare: Martialis etiam ea passim laudat. Misere itaque, virorum doctorum iudicio, hic fallitur Velleius. Sed illi mihi mentem Velleii, etsi minime obscuram, non adsecuti videntur. Haec enim est eius sententia, saeculo suo esse, qui Opimiano vino se iactent: sed ingens temporum intervallum facile arguere, id non esse ex illo veteri. Probabili sane argumento usus est. Et quidni credamus, impositum Plinio, Martiali, aliisque, qui tanto post Paterculum floruere spatio? Ego non aliter existimo. Vnum addo, mirari me Plinii locum corruptum, ut est, ab eruditis adponi. Ego eumdem adscribam, et tentabo, quod ab iis praetermissum est: *In reliquis*, ait, *claritas generi non fuit alicui. Anno fuit omnium generum bonitas C. Opimio consule, cum C. Gracchus tribunus, plebem seditionibus agitans, interemptus, ea coeli temperies fulsit, quam cocturam vocant solis opere, natali urbis* DCXXXIII. Quo quidem loco codices MSS. leguut *bonitatis*. Itaque minima mutatione restituendum arbitror: *Annus fuit omnium generum bonitatis, L. Opimio consule, quum C. Gracchus* etc., *interemptus. Ea coeli* etc. Quod non displiciturum spero iis,

qui cum cura Plinii locum inspexerint. Voss. Vid. ad Petron. cap. 24.

Anni CLI) Lege CL. Manvtivs.

Visa ultio) Vox *ultio* inconcinne repetitur: me arbitro, delenda, faciendumque: *et visum privato odio m. q. p. vindictae datum.* Quid *visum*: factum nempe Opimii. Lips. Nec hic aliquid mutandum. Notavimus iam ante, familiare esse Velleio, unam vocem in eadem sententia geminare. Voss. Malo: *quo inimicitiarum quaesita erat ultio*, vel *quod* eo; deinde, *ut visum privato odio magis, quam publicae vindictae dari.* Nam *ultio* perperam geminatur, ut et Lipsius vidit. Heins. V. (Wopk. Lect. Tull. II, 5) Misc. obs. vol. VIII, pag. 30, 365; V, 9, pag. 242, 347.

Visa ultio) Ita certe plerumque fit, quemadmodum luculenta exemplorum copia palam facimus ad ista Taciti lib. XV, cap. 44: *Unde, quamquam adversus sontes, et novissima exempla meritos, miseratio oriebatur: tamquam non utilitate publica, sed in saevitiam unius absumerentur.* Grvt. Non tam res ipsa, et vindicta Gracchani furoris, quam modus vindicandi, quaeque accessere, citra vindictae necessitatem usumque toto hoc capite perstringuntur. Ita ferme Sallustius Iugurth. 16: *L. Opimius cos., C. Graccho, et M. Fulvio interfectis, acerrime victoriam nobilitatis in plebem exercuerat; vindictam nobilitatis* vocat, et *odium in plebem* innuit. *Debet autem omnis animadversio, non ad eius qui punit aliquem, sed ad reip. utilitatem referri*, inquit Cic. I Off., 25; itaque affectus privati vel maxime hic compescendi sunt. Boecler.

Vindictae data) Flor. IV, 2: *Pompeii caedem partium fato, non Caesari dederat* (Luc. IV, 688). Bvrm.

Marcio) *Martio*, et mox Narbo *Martius* Rhenanus, Erasmi, Stephani, aliorumque editiones. Sed recte Vossius, et Heinsius *Marcium*, consulem, urbem vero *Martium* Narbonem scribunt, a legione enim *Martia* habet nomen, non itidem *Marciorum* gens, quae a *Marco Marcia* dicta, et in nummis et lapidibus *Marcia* scribitur. Colonia vero *Narbo Mart.* apud Gruter. CCXXIX, et in nummo apud Goltzium: ceterum putem totam hanc de Narbone colonia delendam periodum, et huc translatam ex lib. I, cap. 15; nam quid hoc faciat, non video. Bvrm.

Cato consularis) Gryphii liber: *M. Cato cons. C. Cato cons*; ex

Ciceronis in Verrem actionis V lib. IV, et ex Bruto. Gessit consulatum cum M. Acilio Balbo, anno V. 639. MANVT. Lipsius *C. Cato*, quo modo edidit Schegkius. RAPHEL. Lege cum Aldo *C. Cato consularis*. Voss. *Quippe cos. C. Cato consularis*, edit. Rhenan. (*censorius* Rob. Titius Controv. loc. lib. XXI, cap. II inedit.) BVRM.

Quum lis eius IIII *M. aestimaretur*) Nimium exilis baec summa viro summo Francisco Hotomanno. Restituit CCCC M., idest quadringentis millibus, cui vix accedo: nam sequentia verba aperte modicam designant summam. Et Cicero H. S. XVIII millia agnoscit in Verrin. lib. IV, act. 2. *C. Cato*, inquit, *duorum hominum clarissimorum nepos*, *L. Paulli*, *et M. Catonis*, *et P. Africani sororis filius*, *quo damnato tum cum severa iudicia fiebant*, *H. S.* XVIII *millibus lis aestimata est*. SCHEGK. Non grandis omnino haec mulcta iudiciaria, uti series et scopus indicat Velleiani sermonis. Tamen Franc. Hotomanno visa iusto minor, rescribitque: *quadringentis millibus*. Non assentior. Quid? Cicero duobus locis an pari fiducia corrigitur, qui minoris summae auctor? Ille sic III in Verrem: *Qua in civitate C. Carboni clarissimo homini H. SS.* XVIII ∞ *lis aestimata sit*. Iterum IV in eumdem: *Quo damnato* (Catone) *tum cum severa iudicia fiebant*, *H. SS.* XVIII *millibus lis aestimata est*. Si quid ergo hic mutandum (certe opinor) Ciceronis numeri obtineant, et reponantur. LIPS. Numerus corruptus ita restituendus XIIX; nam quatuor millia sestertiorum nimis exilis summa est: at octodecim millia modica, qua Catonis litem aestimatam testatur Cicero in Verrem lib. IV. POPMA. Legendum XIIX ex Ciceronis Philipp. III, et IV. Quod alii iam monuerunt. Pro *eius* autem Scaliger libello de re nummaria legebat *ei H. S.*, quod infra a nobis refelletur. VOSSIVS. Adi Sigon. de Iudic. II, 27. In summa variant: plerisque aestimantibus ex Cicerone *HS.* XVIII *mill.* rescribi oportere. Nam Fr. Hotomanni coniectura *quadringent. mill*, nullo testimonio nititur. BOECLER.

Adeo illi viri) Severe, sed hercle vere: neque constant aliter illa tremenda iustitiae sacra. Non absimiliter: *In maleficiis etiam cogitata scelera*, *non perfecta adhuc*, *vindicari*; *cruenta mente*, *pura manu*: *et sufficere ad poenam vel meditari puniendα*, ait IV Florid. Apuleius, paene vel ob hanc vocem alta voce exclama-

rim, Noster. Acidal.; aequitas huius iudicii unde petita, declaravimus in historia Liviana. Grvtervs.

Factaque ad consilium dirig. etc.) Sensus iste: *quae quisque fecisset, ad consilium et* προαίρεσιν *facientis, tanquam ad regulam referebantur, delictique aestimatio non ex modo pretii ac rerum, sed ex voluntatis ad peccandum determinatione, ut sic dicam*, constituebatur: *quid*, ad speciem delicti: *in quantum*, ad modum rei pretiique pertinet. Boecler.

Metelli fratres) Foedum mendum sententiam contaminavit: qui enim antiquas notas, II, quibus *duo* significatur, ignorarunt, M. reposuere. Duos porro Metellos fratres simul triumphasse, Marcum de Sardis post annum, quam consul fuerat, Caium, cui Caprario cognomen fuit, ex Thracia in consulatu testatur Eutropius, his verbis: *C. Caecilio Metello, et Cn. Carbone coss. duo Metelli fratres triumpharunt, alter ex Sardinia, alter ex Thracia.* Manvt. *Circa eadem tempora Metelli fratres uno die.* Ita edidi, secutus Gryphii libros, minime quamvis displiceat doctissimi Manutii coniectura sana e libris insanis; quem vide. Schegk. Legit Pighius (Annal. ad A. V. C. 640) *M. et C. Metelli.* Malim, omissa copula, *M. C. Metelli fratres.* Sic Ciceronem in Bruto dixisse memini: *Tum C. L. Memmii oratores fuere mediocres*, etc. Voss. *M. Metelli* editio Rhenani. (*Tempora Marci* (scilicet Catonis) *Metelli* Rob. Tit. Contr. loc. lib. XXI, cap. 11 inedit.) Bvrm. V. Sims. Ch. ad a. 3892.

Non minus clarum) Colligit paria fratrum, qui eumdem simul honorem gesserunt, ut Q. Fulvius Flaccus, et L. Manlius Acidinus Fulvianus fratres germani, coss. eodem anno 574, C. Metellus Caprarius, et Q. Metellus Numidicus, fratres patrueles, simul fuerunt censores anno 651. Ante hos Scipiones duo fratres germani eodem anno simul aedilitatem gesserunt, L. Scipio Asiaticus et P. Scipio Africanus maior, ut testantur fragmenta, quae Polybio adscribuntur. Popma. *An fratribus in eodem aedilium, praetorum, consulumve, aut aliorum magistratuum collegio apud Romanos esse licuerit*, disquirit, et postea negat Langlaeus semestr. VII, 3; nam quod personis, e. g. in gratiam Scipionum concessum sit, in exemplum non trahi, nec ad alias personas produci debere: et quum Velleius notanter limitet, (in verb. *sed alterius in adoptionem dati*) satis planum esse, non eiusdem amplius familiae censendum, qui

adoptione in aliam transierat. *Mutiorum praeturam* diversa iurisdictio absolvere videtur. Ceterum Clapmar. II, 12, inter arcana aristocratica hoc refert, *ne duo ex una familia, vivo utroque, non solum magistratus sint, sed ne quidem uno tempore in senatu.* Boecl.

Adhuc unicum) Bucretius meus, has literas doctissimus iuvenis, indubitanter scribit *et ad hoc unicum*. Nota iam e Sallustio, et plerisque omnibus aliis haec locutio, pro *praeterea*: neque tamen non in multis etiamnum depravata ignoratur. In Madaurensi Philosopho eamdem nos suo loco a corruptela vindicabimus. Acidal. Vide de τῷ *ad hoc* Salmas. ad Flor. III, 9.

Eius qui Capuam ceperat) A. V. C. 564, idem quoque notatum in fastis Capitolinis fratres hos germanos fuisse; hoc autem eodem anno duo quoque fratres Q et P. Mucius Q. F. Scaevolae praetores fuerunt. Putean.

In collegio consulum) Fasti Capitolini huc mire conferunt: L. MANLIVS. L. F. L. N. ACIDINVS FVLVIANVS. Q. FVLVIVS. Q. F. M. N. FLACCVS. HEI FRATRES GERMANI FVERVNT. Schegk. *Dnti. In collegio cos. fuit adoptivus.* Ed. Rhen.

Acidini) Vulgo, *Acidiani*. *Acidini*, legendum videt, quicumque sit paullo humanior. Quod etiam Fasti Capitolini declarant, anno V. 574. Manut. Lege *Acidini*, quod Aldo, Sigonio, et aliis etiam observatum. Voss.

Nam censura Metellorum) *Nam census* in editione prima erat; cur id immutatum? *Census* enim et *censura* promiscue confunduntur; cap. 36: *nam vivorum, ut magna admiratio, sic censura difficilis est*, pro aestimatione videtur positum. Non enim id agit in hoc opere Velleius, ut censuram aut in mortuos exerceat, aut in vivos. Heins.

Quod solis contigerat Scipionibus) An, ut fratres germani duo Scipiones censuram simul gererent, quod proxima videntur indicare superiora verba? Nulla mentio, nullum omnino vestigium in historiis. Quid igitur? Hoc fortasse. Quum Velleius colligat fratres eumdem simul honorem assecutos, fieri potest, ut quemadmodum de triumphantibus Metellis, consulibus Q. Fulvii filiis, censoribus rursus Metellis, postremo narrationem suam concludat, exemplo duorum fratrum germanorum, qui aedilitatem eodem anno administrarint; hi fuere P. Scipio, qui postea Hannibalem devicit,

et Lucins eins frater, qnod Polybius initio lib. X plane declarat. Hoc notandum pntavi, falsa quorundam admonitus coniectura, qni *Cnepionibus* legendum existimant, quornm fratrum alter ante Metellos, alter post, censuram gessit: qnum Velleius eos commemoret, qui eodem anno simul honorem eumdem adepti snnt. Manvt. Non est, quod Aldus in huius loci illustratione tantopere sibi placeat; nam haec eum ab aliis pridem, tnm ab Onufrio in comment. ad Fastor. A. V. C. 652, prolato Polybii loco, explicata fuere. Pvtean.

Scipionibus) Sed postea etiam *Lucullorum exemplum* habemus in Plutarchi Lucull. Boecler.

Transcendere Rhenum) Pro traiicere aliquando hoc vocabulo utuntur, ut Lucan. III, 59:

Curio Sicanias transcendere iussus in urbes.

Valer. Flacc. IV, 220:

Faxo Bebrycium nequeat transcendere puppis
Vlla fretum.

Iustin. XXIII, 1, *in Italiam transcendit.* Solinus cap. 18, *Euripus, qunm M. Alexander potiundi orbis amore transcendit.* Magis tamen obvinm de itinere terrestri, et per montanas regiones. Bvrm.

Minucii etc.) Sigon. comment. in fast. et triumph. Rom. ad an. 643. Boecler.

Qui porticus, quae hodieque celebres sunt molitus) *Qui porticus, hodieque celebres molitus est*, brevius poterat dixisse, et dixit, si quid video. Heins. V. Wopk. Misc. obs. vol. VIII, p. 30.

E Scordiscis) *Ex Cordiscis*, Rhenani editio.

Eodem tractu temporum nituerunt oratores) Cum ornamento et usu scriptionis historicae fieri existimandum est, quod clarorum virorum nominibus notitia temporum rerumque gestarum signatur et distinguitur: qunm et hoc videatur ad τὸ ὁμοχρονεῖν sua quadam ratione pertinere. Vide supr. ad I, 17. Boecler.

Nituerunt) Malim *enituerunt*, qnam *nituerunt*. Sic enim Noster, Tacitus, et alii passim. Vide nos supra lib. I, cap. 17. Heins.

Namque Mucius) Erratum hoc; illud recte: *Nam Q. Mucius.* Manvt. Quod non improbo. Forte idem error nomine apud Florum lib. III, cap. 2: *Namque Mucius Scaevola pontifex Vestales am-*

plexus arns, *tantum non eodem igne sepelitur.* Florentinus enim. *Nam cum Mucius*, e quo coniicere cuivis facile: *Nam Q. Mucius.* Quippe τὸ *cum* non aliunde est, nisi e τῷ *Quin* dimidiato. Acidal. Lego, *Nam Q. Mucius*, et *proprie*, ut sit ἐπίῤῥημα. Lips. Non omnem ei laudem dicendi omnes detrabunt: quem Tullius quidem in Bruto *iurisperitorum eloquentissimum*, satis quam magnifice praedicat; oratorum tamen in numero non collocat. Sed quid *propria eloquentia* heic sonat? Forte verius legerim, *iuris scientiae prope quam eloquentiae nomine celebrior.* Forte, posui; nam nunc iam video, sic me posse interpretari: ut eloquentiae studium, sic laudem minus illi propriam, quam iuris scientiae fuisse. Quod ut sit, ut est quidem certe, non deero tamen eadem traiectione, nulla alia mutatione, sic rescribere: *iuris scientiae propriae*, *quam eloquentiae nomine.* Denique si nihil velis mutare, saltem *scientiae* legere sustineas, utcumque de cetero statueris. Acid. *Quam proprio eloquentiae nomine.* Puto, hoc est ipsa eloquentia. Plinius lib. IX, ep. 23: *Exprimere non possum, quod nomina nostra tanquam literarum propria reddantur.* Hoc significatu *proprie* non numquam apud Livium, ut lib. XXX, cap. 26: *Utrum ingenio cunctator, an quia bello proprie quod gerebatur aptum fuerit.* Deinde probe Lipsius, *nam Q. Mucius*, cum Aldo Manutio, et Puteano. Heins. Quam hic fundit incassum verba Riguez, nec se expedire potest; unice verum est, quod Lipsius restituit, *proprie:* de quo nos ad Quinctil. declam. XII, 3, agimus, et notum quam librarii varie e simplex et diphthongum *ae* confuderint. Burman. V. Misc. obs. vol. IX, p. 347.

Atti) *Acci*, edit. Rhenan. *Accii*, Erasmi, Heinsii, et aliorum. Vid. supr. I, 17.

Comparationem evecti) *Comparationem eius aetatis.* Edit. Rhen.

Magnumque inter hos ipsos facientis operi suo locum) Excidit haud dubie nomen *Ennii* hoc loco: *magnumque inter hos ipsos facientis operi suo locum Ennii*; cur enim tam celebris poëtae non meminisset inter complures alios minoris famae, quos huc congessit? Et tamen securi interpretes hunc scopulum praeternavigarunt. Confirmant sequentia: *ut in illis plus limae, in hoc paene plus videatur fuisse sanguinis.* Nam in Ennio ab antiquis require-

batur lima; unde et *rudis* dictus ut plurimum, et *arte carens*, certe apud Statium Lucani genethliaco:

Cedat musa rudis ferocis Enni.

Et apud Nasonem Tristium secundo:

Ennius ingenio maximus, arte rudis.

In Amoribus apud eumdem:

Ennius arte carens, animosique Accius oris.

Valerius Maximus libro VIII, cap. 14: *Superior Africanus Ennii poëtae effigiem in monumentis Corneliae gentis collocari voluit, quod ingenio eius opera sua illustrata iudicaret: vir homerico, quam rudi atque impolito praeconio dignior*; ubi frustra Barthius Adversariorum lib. XIX, cap. 15, *rudio eoque impolito praeconi* reponi velit. Non meminit quidem Ennii Noster libro I, cap. 17, ubi de Accio, Caecilio, Terentio, et Afranio agit; sed causam praemittit: *nam nisi aspera ac rudia repetas, et inventi laudanda nomine.* Quod ad Ennium eique suppares referri debet, qui *asperi et rudes*; ita et mox Noster *Pomponium ut verbis rudem* culpat; hoc in numero et Lucilius, ut *rudis*, a Nostro censetur; unde fit, ut ne eius quidem supra meminerit; nam et Ausonius epistola ad Tetradium musas eiusdem *rudes* dixit:

Rudes Camoenas qui Suessae praevenis,
Aevoque cedis, non stilo.

Patria enim Suessanus Lucilius. Livius lib. XXVII, cap. 37: *Virgines longam induere vestem, carmen in Iunonem reginam canentes ibant, illa tempestate forsan laudabile rudibus ingeniis, nunc abhorrens et inconditum, si referatur.* Livii Andronici poëtae carmen fuisse dixerat paullo ante libro VII, cap. 2: *Fescennino versum similem, incompositum temere, et rudem alternis iaciebant.* Porro nec alio, quam ad Ennium, referenda Horatiana illa Sermonum lib. I, sat. 10:

Fuerit Lucilius, inquam,
Comis et urbanus: fuerit limatior idem,
Quam rudis et Graiis intacti carminis auctor,
Quamque poëtarum seniorum turba.

Quis enim in hisce literis, et in omni antiquitatis studio adeo est tiro, ut Ennium Lucilio vetustiorem esse, atque ab eodem satyras fuisse conscriptas, quas grammaticis veteres in testimonium

vocent frequenter, ignoret. Verum prodeunte in hanc scenam Lucilio, Ennianae satyrae, ut duriores multo impolitioresque, sordere coeperunt: aeque ac Lucilianae post Horatium hoc in genere scribendi omnium felicissime versatum. Quamquam ex Ausonii loco iam producto, e Martiali aliisque liquet, non defuisse suis etiam temporibus qui Lucilium in pretio haberent, ac ad imitandum sibi proponerent in satyris scribendis, cui et Quinctilianus adversus Horatium patrocinatur quodammodo. Apud Graecos quoque Aeschylus, ut tragicorum antiquissimus, ita *rudis* et *incompositus* habebatur, teste Quinctiliano. Miror interim in hoc Flacci loco, tamquam in vado, haesisse virum exquisitae eruditionis Dionysium Lambinum. Nam quod Lucilium satyrae inventorem idem Flaccus paullo ante facit, liquet inde satyras Ennianas contemtim, ut rudes nimis ac impolitas, nec in argumentis satyriei instituto persistentes semper, ab illo habitas: ita et Velleius noster Pomponium hic loci Atellanarum inventorem facit, cum Livius Andronicus in scena iam publice actas testetur fuisse sub annum V. C. 390; *rudis* enim secundi casus est, et ad carmen respicit; sic Naso Tristibus:

Quidquid in his igitur vitii rude carmen habebit.

Hoc est carmen illimatum: *rudis et incultus sermonis horror*, apud Pacatum in elegantissimo panegyrico, cap. 1. Livius initio operis, *scribendi arte rudem vetustatem* dixit, et antiquos vocat *rudes artium homines*, lib. I, cap. 7. Apud Plinium quoque lib. VIII, epist. 5, *scripta rudia* pro inchoatis illimatisque ponuntur. Nec *intactum Graïs carmen* alio referri potest, quam ad satyram, Romanorum inventum; *satyra tota nostra est*, inquit Quinctilianus. Vt *rudis* igitur *Ennius* peculiari quadam nota a Romanis designatur; unde et manifestum sit, *rudium* pro *rudi* in Horatiano loco non esse restituendum, quod nonnemini videbatur. Quum ut *cura carentem* Ennium hunc ipsum alibi idem Flaccus notarit, quod tantumdem est. Nec dissentit Noster, qui in eo *limam* requirit, ut videbamus modo. Paullo ante scribendum: *fuere ingenia* etc. *in Graecorum ingeniorum comparationem evecta.* Certe in hisce Ennius omitti haudquaquam debuit, quem *ingenio maximum* antiquis habitum ex Nasone iam observavimus. Heins. Cellarius hanc

de Ennio coniecturam Vossio adscribit, unde eius diligentia cognosci potest, quam edendis tot auctoribus probavit.

Iuvenis) An non *iuvenes* praestet? BVRM.

Sub eodem Africanno) Videri queant haec adhuc a librariis; necessario enim subintelliguntur, quum sequatur, *in iisdem castris*, praecesserit vero, *quo quidem tempore*. GRVTER.

Historiarum auctor) Videndus Vossius de Lat. Histor. BOECLER.

Belli civilis Sullani) Vetus editio bene habet *Sullanique*, idest belli, quod cum Mithridate gessit Sulla. RAPHEL.

Fuit Coelius) Est L. Coelius Antipater, de quo Cicero in Bruto. Eius nomen in Coecilium transiit Strabonis lib. V: Καὶ ὁ Καικίλιος ὁ τῶν Ῥωμαίων συγγραφεὺς, ubi legendum Κέλιος. POPMA. Hunc *Coelium* Antipatrum in *Coecilium* saepe per librarios transiisse vidimus ad Quinct. lib. VIII Inst. Orat. 3. BVRM.

Rutilius) An iste Rutilius, qui historiam Romanam graeca conscripsit lingua, auctore Athenaeo lib. IV? annuit vir litteratus in Emendationum libris; vereor, ut largiter erret; is enim, de quo Athenaeus lib. IV, vixit tempore Apicii, cuius opera et in exsilium missus. At Apicii aevum quis ignorat? Verius igitur phoenix Iurisconsultorum Cuiacius lib. II obs., cap. 27, eum intelligit, qui Asconio quaestor, sive legatus Mucii Scaevolae procos. Asiae fuit, et quem Noster infra damnatum repetundarum tradit. De historicorum choro eos vide, qui fragmenta sedulo et laboriose anquisiverunt. SCHEGK. Hic est ille P. Rutilius Rufus, vir totius aevi, non modo sui saeculi, inter Romanos optimus. De quo et ceteris historicis, plura diximus ad fragmenta historicorum a nobis collecta et recensita. POPMA.

Pomponium) Scil. *Atellanarum scriptorem*; itaque praemittit, *sane non ignoremus*, q. d. dum in his temporibus signandus versor, non omittendus est Pomponius, diversorum quidem studiorum, sed eiusdem aetatis scriptor. Euseb. chron. I de iisdem temporibus: *L. Pomponius Bononiensis Atellanarum scriptor clarus habetur*. BOECL.

Celebrem) Warburton legit *celerem*, Bibl. brit. T. VII, p. 270. BVRM. *in marg*.

Verbis rudem, et novitate inventi a se operis commendabilem) Lipsius legendum putat *sed novitate*. RAPHEL. Vt apertior sit

ἀντίθεσις, lege *ut novitate*, vel *sed novitate*. Nam particulam hanc in optimis MSS. per *t* subinde scribi, notum. Falluntur autem vehementer, qui putant a Velleio Pomponium ferri inter historicos, quia historicorum nomina sunt, quae praecessere. Nam alius est scopus Velleio, qui temporum potius, quam studiorum, spectat similitudinem, ut manifestum ex eo, quod dicat: *novitate inventi a se operis commendabilem*. Vbi, Atellanas eum intelligere, clarum est. Voss.

Inventi a se operis) Nescio, an vere Atellanarum inventionem Pomponio tribuat. Nam Livius lib. VII circa annum urbis 390 fabellas Atellanas in scena actas refert; et Novius, Atellanarum scriptor celeberrimus, fuit vetustior hoc L. Pomponio Bononiensi, quem Velleius aequalem Sisennae, Eusebius in Chronicis ait floruisse olympiade 172, anno urbis 662. Meminerunt eius Cicero, Seneca, Macrobius, et alii, ut notavi ad Varronis de L. Latina lib. V. Popma.

Persequamur notam severitatem) Quid vulg. *Prosequamur notam simultatem Cassii Longini Caesarisque quae obhinc annis* CLVII, *L. Ae. a q. s. m. ne. c. a. i. at nunc si quis tanti habent, vix ut senator.* Omnia impure, praeter τὸ *habent*, certatim a melioris notae auctoribus pro eodem cum habitare usurpatum. Schegk. Lipsius *prosequamur*; alii libri habent *Prosequamur notam simultatem Cassii Longini Caesarisque quae obhinc.* Raphel. Vide supra I, 10. Boecl. *Prosequamur* revocandum e prima editione. Heins.

Abhinc annos CLVII) Lege CLIV. Manut. Locus videtur mendosus: nam ab his censoribus, anno scil. ab V. C. 628, ad Vinucium cos. 155 tantum anni sunt; itaque hic puto legendum; illas vero notas II, ex Aemilii Lepidi praenomine esse conflatas, ac huic numero conglutinatas: quodnam vero huiusce Lepidi praenomen fuerit, nescio. Putean.

Lepidum Aelium) Cui dubium est, *Aemiliae gentis* non *Aeliae* cognomen Lepidum fuisse? Magna haec olim videbantur: nunc illustrata Romanarum rerum scientia paene contemnuntur: sic vita fert, nova placent, et expetuntur, communicata flocci fiunt. Manut. Bene, iudice Lipsio, Aldus 155, *Lepidum Aemilium*, ut etiam edidit Schegkius. In gente enim Aelia cognomen *Lepidi* non reperitur. Raphel.

Adesse) Verbum ad hoc solemne, immo et senatus. Livius lib. I: *Quandoque maior pars eorum, qui aderant, in eamdem sententiam ibant, bellum erat consensu fieri solitum.* Igitur apud eumdem lib. XXVI de rogatione L. Attilii trib. pleb., ubi omnium doctorum confessione pessime vulgatur: *De iis rebus, quid fieri velitis, iubeatis, vos rogo, Quirites. Plebs sic iussit. Quod senatus * iurati maxima pars qui adsidetis* (alii, *adsident*) *id volumus, iubemusque*; non male si quid censeo, repono: *Quod senatus iurati maxima pars censet, qui* (sive *quae* illud antique) *adsit id volumus.* Vide Lips. lib. V. epist., quaest. 7. Schegk. Locutio ecliptica pro *adesse in iudicio*. *Adesse* verbum fori, ut *adesse* dicuntur iudices, ut causam cognoscant; amici, et advocati, ut advocationem praestent, litigatores ut in iudicio compareant. Cato pro L. Antonio: *adesse iussisti in diem*; Cicero ad Atticum II: *iudicem, qui non adfuerit, compellaturum.* Seneca de Beneficiis lib. V, cap. 8: *Nemo, quamvis pro se dixerit, affuisse sibi dicitur.* Popma. Cicer. I ad Verr., 1, *ad iudicium adesse* dixit. Burm.

Si quis tanti habitet) Livius lib. XLV: *Et eos, qui praedium praediave rustica pluris sestertium* XXX *haberent, censendi ius factum est.* Et Cicero pro Caelio: *Triginta millibus dixistis eum habitare*; adiunge de Crasso et Domitio Plinii locum lib. XVII, c. 1, qui tamen in mendo cubat. Schegk. Videtur Tiberium notare, qui senatori latum clavum ademit, quem cognovisset, sub kal. iul. demigrasse in hortos, quo vilius post diem aedes in urbe conduceret, teste Sueton. in eius vita, cap. 35. Putean.

Tanti habitet) Vulgati libri *tanti habeat.* Raphel. Non vidi editionem, quae *habeat* exhibet, nec pro *habitare* voluisse Velleium eo verbo uti, arbitror.

Agnoscitur) Lipsius malit *agnoscatur.* Raphel.

Domitii ex Arvernis) Ille Bituitum sive Betultum regem eorum perfide vinxit, Valerio si fides lib. IX, cap. 6, hic cum isto felicius pugnavit. Vide Caesarem lib. I Belli gall. Et quod Noster Domitium ex Arvernis, Fabium ex Allobrogibus tradit, dissentiunt Strabo lib. IV; Orosius lib. III, cap. 13; Florus lib. III, cap. 2. De cognomine *Allobrogis*, Paedianus. Schegk.

Vt clarissima, ita artata numero felicitas) Itane vero artata numero, quae in septenarium processerit? Aut laudationi convenit,

quod uti magnum quiddam extollas, id parum esse simul dicere? Lego, nec quidquam haesito, *sacrata numero felicitas*. Septenarius numerus sacer et mysticus, e quo constare omnia Pythagorici tradebant. Hinc et Lucius noster in asini etiamnum facie, ante preces nocturnas, purificandi studio, marino se lavacro tradens, septies caput fluctibus submergit: *quod eum numerum*, ait, *praecipue religioni aptissimum divinus ille Pythagoras prodiderit*. Eum locum posui, magis quia memoriae a recenti eius auctoris et satis diligenti lectione maxime erat obvius, quam quod ex aliis alium anquirere, aut adeo ullum ponere, in re nota, necessum arbitrarer. Acidal. Corrigunt *sacrata numero felicitas*, et ad septenarium numerum pythagoricum referunt; ingeniose, non nego, sed contra historiae fidem, *artata numero felicitas*, quod *singulis parentibus geniti tot Domitii ad consulatum omnes pervenere*: *singulis parentibus geniti* dicuntur (nam cave *singuli parentibus geniti* rescribas cum Lipsio, in ceteris huius loci illustrandis feliciter prorsus versato) qui unici sunt parentibus suis, *singulos parentes*, hoc est patrem matremque, dici Velleio, quam Livio *patresfamilias singulos* haud magis mirum. Is libro XXVI, cap. 37: *quibus uxor filiaeve sint, singulas uncias pondo auri relinquant: aeris signati quinu in singulos patresfamilias relinquamus*; lib. XL, cap. 4: *in viduitate relictae filiae singulos filios parvos habebant*; τὸ artata vocabulum Velleio est familiare, sic *artati temporis spacium*, lib. I, cap. 9; et *artata angustiis temporum* ibidem, et *in transcursu artati operis*, lib. II, cap. 86; *singulis parentibus genitos* tantumdem est, inquam, ac si dicas omnes fuisse parentibus suis singulos ac unicos; de quo loquendi modo complura ad fragmentum Traguriauum Petronii congessimus. Frustra igitur praeter Lipsium, Puteanus quoque corrigebat *singuli*. Heins. Recte vindicabat veterem scripturam Heinsius, ita enim optimi scriptores utuntur voce *singuli*. Livius lib. VII, 37: *Milites in praesenti singulis bobus, binisque privis tunicis donati*, pro *singuli milites uno bove*. Suet. Aug. 40: *Tribulibus suis die comitiorum singula millia nummum a se dividebat*; cap. 46: *iis, qui filios filiasve approbarent, singula millia pro singulis dividebat*, ubi *pro singulis* abesse malebat Torrentius, me non refragante. Nam a glossatore appositum puto, qui explicare *singula millia* volebat; simili glossemate liberandum Curtii

locum puto, lib. X, 1: *singulos equos ab iis singulis talentis emi*; quum legendum sit, *singulos equos talentis emi.* Suetonius Tib. 48: *largitus praetorianis singula millia denariorum.* Vide ad Petron. cap. 65. Burm.

Vti ante hunc, nobilissimae simplicitatis iuvenem, Cn. Domitium, fuere, singulis omnino parentibus geniti) Saepe loco locus explanatur, aut emendatur: ut hic pro *uti* VII legendum esse, si quis Tranquilli verba in Nerone de Domitiis animadvertat, facile coniiciet; sunt autem haec: *Functi consulatibus* VII *triumpho censuraque duplici, et inter patricios allecti.* Manut. Videtur mendosus hic locus: et sane puto illud *uti* in locum numeri alicuius irrepsisse, quod etiam vidit Rhenanus. Sciri quidem potest ex Fastis Consularibus, quot ex Domitiis consulatum gesserint, sed incertum est, sint illi *singulis omnino geniti parentibus*, vel quot. Dubium quoque est, an in universum de Domitia gente, cuius duae familiae fuerint, Calvinorum una, Ahenobarbornm altera, an vero de Ahenobarbis tantum hic Velleius agat, quod magis est; nam et hic Domitius, qui de Arvernis triumphavit, quique Velleio Domitiorum claritatem notandi occasionem dedit, ex Ahenobarbis fuit, qui ex Domitiis praecipue honoribus floruerunt; de quibus Tranquillus in Nerone. Et hic Velleius Domitiam *familiam* dicit, non *gentem.* Quod autem ait, *ante hunc nobilissimae simplicitatis iuvenem*, pertinet ad Cn. Domitium Neronis, ut puto, imperatoris patrem, qui biennio post M. Vinicium cos. (cui historias suas inscripsit Paterculus) consulatum gessit; de quo infra cap. 72: *Cn. Domitius, pater L. Domitii nuper a nobis visi, avus huius Cn. Domitii clarissimi iuvenis.* Puto autem, ut huic potissimum Domitio gratificaretur, qui gratia apud Tiberium plurimum valebat, haec de Domitiorum amplitudine inseruisse Velleium; cum vero scribit Domitios ad triumphi insignia pervenisse, non tam exstantis reipubl., in qua illi praecipue floruerunt, quam ex imperii Caesarum, hoc est, suorum temporum consuetudine locutus est, sed ne triumphasse quidem, quemquam ex illis praeter eum, quo de hic agit, patere auctores tradiderunt. Puto autem hic pro *singulis* legendum esse *singuli.* Putean. Locus, quem haud temere transeam, a verbis corruptum, ab historia involutum. Quid illud *uti?* Corrigunt VII, et receptum id iam in libros, quasi certum.

Ego miror. Nam ad vestigia scripturae haud improbum hoc fateor: quid tamen ad Velleii mentem, aut historicam fidem? Ecce Velleius ait, *peculiarem quamdam et artatam numero felicitatem Domitiae familiae se notare*. Vbi ea hic? Quodne septem in ea consules? Nam illuc referunt. Ridiculum; ego triginta gentes Romanas dabo, in qua longe plures: dabo unam Claudiam, in qua viginti octo. Denique quomodo fides constabit de septem triumphis? Nam hoc additur, *omnes paene ad triumphi insignia pervenisse*. Atqui volve, revolve Annales, duos modo triumphos in Domitia gente reperies, quod Suetonius notat, diligens et fidus observator talium rerum. Haec incommoda in ista correctione sunt. Nos ergo legimus IV, *ante hunc*, idest quatuor, ista mente. In una familia fuisse quatuor singulis parentibus genitos, ipsosque singulos (nam hoc illud rarum quod intelligit, ex unicis unicos semper natos): et eos omnes ad consulatum pervenisse, ad triumphum paene omnes. Vel igitur etiam scribi: *singuli parentibus geniti*, clarius ad hanc sententiam exprimendam, non *singulis*. Quod tamen si retines, eodem trahe. Ab hac nostra correctione Velleii verba sunt, *artata numero felicitas*: et de paucis ostendit se loqui. Etiam Suetonii Domitianum stemma, quod initio Neronis legis. Ibi enumerat ab Domitio Allobrogico, quatuor parentibus suis unicos, ad Domitium usque patrem Neronis: qui est iste ipse Velleianus *nobilissimae simplicitatis iuvenis*. Haec ergo liquent: et omnes isti consules. Sed de triumpho quid? Vbi quatuor? Nego esse debere; nam dixit Velleius (cuius verba iure pensito) *paene omnes*. Ergo pervenerint uno minus. Sed hos ipsos tres quomodo expedio? Ex eodem Velleio, qui dixit non *triumphos*, sed *triumphi insignia*. Ergo sunto duo triumphi, alter Domitii Allobrogici notus; alter Domitii Calvini de Hispanis, anni 621. Tertius autem Domitius, avus Neronis, donatus est sub Augusto *ornamentis triumphalibus*, *ex Germanico bello*. Suetonius auctor. Iamne tenebrosae notulae lux facta? Mihi videtur. Lips. Placet emendatio Lipsiana: IV, *ante hunc*. Quam ille multis erudite firmavit in animadversionibus suis. Vossivs.

Ad triumphi autem paene omnes) Hoc est falsum, et fictum in gratiam Tiberii. Nam triumphi insignia, ante oppressam a Caesaribus rempublicam, non concedebantur, et Domitii duo tantum

triumphaverunt: Cn. Domitius Calvinus, et Cn. Domitius Ahenobarbus, proeos. ex Hispania post consulatum anno proximo 719, de quo hic loquitur Paterculus. Porma.

Per Q. Metellum) Vetus editio *perque Metellum*.

C. Marius) Consule Sallustium in Iugurtha, et statim pro *morandique imperiis*, quidam *immorandique imperiis*. Schegk.

Natus equestri loco) Alii originem viliorem Mario tribuunt, ut auctor de Viris illustribus, qui ait *humili loco natum*. Vt Plutarchus, qui scribit γενόμενον γονέων παντάπασιν ἀδόξων, αὐτουργῶν δὲ καὶ πενήτων; *natum parentibus plane ignotis, et operariis atque pauperibus*. Et Iuvenalis VIII, 245:

—— *Volscorum in monte solebat*
Poscere mercedes alieno lassus aratro.

Lips. Forte, *natus agresti loco*. Sane ipse Patereulus sub finem voluminis ait, Marium *obscuro loco natum*. Plinius vero lib. XXXIII, cap. 11, *aratorem Arpinatem* nominat. Cum quo consentit Iuvenalis sat. 8. Item Iulius Celsus, qui eum *rusticanae, ac ne Romanae quidem originis* fuisse asserit. Denique Valerius Maximus, Plutarchus, omnesque alii vilissimam ei originem assignant. Voss. Alii plerique obscuram originem tribuunt. Ipse se *hominem novum* vocat, apud Sallust. LXXXV, in qua eadem oratione quum de fiducia generis, quae nobilibus adesset, praemisisset, addit: *mihi spes omnes in memet sitae: quas necesse est et virtute et innocentia tutari*. Hine etiam videtur, *illud odium invidae nobilitatis in Marium*, rursumque *Marii vehementia adversum nobiles*, originem habere. Boecler. Falsissimum hoc; suspicor a manu antiqua fuisse olim *estri loco*, vel *restri*. Hoc est *rurestri*: ruri enim mercenarium fuisse Marium, in eo scriptores consentiunt: non dissimili errore alibi apud Nostrum librarii dederant, *crepantes* pro *discrepantes*, omissa prima syllaba: *rurester* et *ruralis* dicebatur, *lares rurales* in antiquo marmore apud Gruterum p. 251, nec male Vossius *agresti loco*. Heins. *Silvestri loco*, profert Pigh. Annal. ad A. V. C. 629. Cl. Wasse ad Sallust. Iug. 67, coniicit ex *quaestuario loco*, idest ex officina ferraria; sed prius voci *quaestuarius*, deberet huius saeculi auctoritas conciliari. Et si iam admitti posset, magis notaret ex meretricia domo, vel lupanari prodiisse, quam ex officina fabri; et hoc ipsa lex IV, §. 1 ff., de his qui not. infam. (nam eo modo

sitat Wasse, ut coniectura opus sit ad indaganda loca) adducta docet, *lenocinia facit*, *qui quaestuaria mancipia habuerit*, et ita alii. (V. Periz. ad Aelian. V, H. XII, 6). Burm.

Quantum bello optimus) Sic quoque Livius lib. LXXX de eodem loquens: *Haud facile dictu utrum bello melior*, *an pace perniciosior fuit*. Putean. Duo ista frequenter convenire in unum eumdemque hominem, exemplis patefecimus ad Livium. Gruter. Genus locutionis infrequens, cui par illud Sallustii Histor. I: *Quam quisque pessime fecit*, *tam maxime tutus est*. Terent. Heauton. V, 2: *Quam in minima spe situs erit*, *tam facillime patris pacem in leges conficiet suas*. Popma. Vide Freinsb. not. ad Flor. III, 5, et adde exemplum Belouis apud Curt. VI, 11, 1: *qui manu strenuus*, *pacis artium et civilis habitus rudis erat*. Boecler.

Immodicus gloriae, *insatiabilis*) Puto distinguendum: *immodicus*, *gloriae insatiabilis*; et *immodicum* interpretator, qui linguae non temperabat, sed nobiles semper detrectabat, se vero iactabat, ut notum. Ita *immodicum dictis*, Val. Fl. V, 597; ubi plura dicemus, vel non *verbis tantum*, *sed et rebus immodicum*, ut Domitianum describit Sueton. c. 12. *Insatiabilis* vero rectius *gloriae* iungitur, ut passim avidi, cupidi gloriae dicuntur: *inexplebilem famem honorum* Mario dat Florus III, 21. Sed Sallust. LXVII de Mario: *domi modicus*, *libidinis et divitiarum victor*, *tantummodo gloriae avidus*. Unde forte hic excidisse vocem, quae *gloriae* opponatur, suspicari liceat. *Opum* (vel *pecuniae*) *modicus*, sed prius mallem, cuius ultimae literae *um* absorptae ab *im*. Burm. V. Act. Lips. 1721, pag. 117; Misc. obs. vol. VIII, pag. 31, 365; vol. IX, pag. 245.

Naturalem nobilitatis superbiam) Sic quoque Sallust. in Iugurtha, eamdem rem tractans, *superbiam commune nobilitatis malum* vocat. Putean. Hanc fere maculam nobilitatis ingenitam diximus, etiam ad Livium, libris prioribus. Grut. Mallet quis *nobilitati*, sed nihil muto; ita *insita gentis superbia* apud Iustin. V, 3; quod probat et exemplis firmat Gron. ad Liv. XXVIII, 24. Burm.

Morandique in imperiis) *Immorandique*, pro diversa scriptura liber antiquus, quod praetulerim; τὸ *in* redundat more antiquo, nisi quod id hoc quoque loco, ut aliis compluribus supervacuum, et profectum ab interpolatore arbitrari malumus. Heins. *In* addi

verbo ex eadem praepositione composito, vidimus ad Quinctil. II Iustit. Orat., 17 in fine. BVRM.

Commeatu petito) Missione petita dicere debuit, non enim commeatum petebat Marius, ut ad constitutum in castra rediret, sed missionem causariam, ob petitionem scilicet consulatus, de qua Sallust. in Iugurth. POPMA.

Triumphus) Vide Sigon. Comment. fast. et triumph. Rom. ad ann. 644. BOECL.

Et meritum, virtutique, etc.) Inducta copula *que* sententiam patefacit. MANVT. Maluissem, reiecta voce postrema, *et meritum virtute cognomen Numidici*, ut subintelligatur *clarissimum fuit*. GRVT. Puto legendum, *virtuti quoque*, non *virtutique*. Ita autem loquitur Velleius, quia iam de altero Metello praedixerat: *Quintus Metellus, cui ex virtute Macedonici nomen inditum est*. Voss. Lege *emeritumque ei virtute cognomen Numidici inditum; emereri* pro *mereri*; sic *emeritus triumphus*, lib. II, cap. 4 et 47; *quid emeruissent*, cap. 66; quod illic sollicitari non debet; nec aliter Naso, Propertius, atque horum temporum scriptores; sic et forte scribendum cap. 81: *Agrippa singulari virtute emeruit*; et c. 116: *honores excellenti virtute emeruit*. Iohannes Ortuinius non male, *et meritum virtute ei cognomen inditum*; venit mihi aliquando in mentem: *et meritum virtute ei utique cognomen Numidici inditum*. Vere, ut opinor. HEINS. Copulam *que* expunxit etiam Sigonius in Fastis ad A. V. C. 644; legendum vero, *et meritum virtute cognomen*, cum Grutero, docet similis locus infra cap. 15: *qui meritum cognomen Pii consecutus erat*. BVRM. V. Graev. ep. Syll. T. IV, pag. 383; Misc. obs. vol. IX, pag. 248.

Quippe intra XII *ferme annos*) Nempe Q. Metelli Numidici; neque enim ad Velleii tempus haec vox referenda est. Notat autem Onuphrius Caeciliam gentem pontificatus max. IV, dictaturas II, magisteria equitum totidem, consulatus XX, censuras VII, triumphos IX intra annos 250 adeptam fuisse, quibus honoribus functi sunt viri 19; Naevius poëta, ut est apud Asconium, *fato Metellos fieri consules*, dixit, ad quod respexit Cicero in procemio I Act. in Verrem. PVTEANVS.

Amplius XII) Iterum in observatiuncula ista haeremus. Si verba, ut posita scriptaque, accipis, falsa sunt. Non enim profecto intra

tot annos, *amplius* XII consules aut censores aut triumphales fuere. Quid si notulas detrahas, scribasque *amplius* X? Id certe verum sit: et reperio ab anno 633 ad annum 656 (qui sunt anni 12) reperio, inquam, in gente Caecilia consules quinque, censores duos, triumphales quatuor. Ergo *undecim*, nisi quid in vestigando me fugit. Corrige me, non corripe, si ita est. LIPS. Aut librariorum est error, aut ipsius Lipsii; nam ab A. V. C. 633 ad annum 656 non sunt anni 12, sed 23; nisi me calculus decipit; quare forte Lipsius scripserit, *sunt anni* 23; sed facile est reperire numerum 12. Metellorum, quos coss. censores, et triumphales, ita ex Fastis digeremus, initium facturi ab A. V. C. 630.

CONSVLES.

A. V. C. 630. Q. Caecilius Metellus Balearicus Macedonici fil.
634. L. Caec. Met. Metelli Calvi fil.
636. L. Caec. Metell. Diadematus, vel Delmaticus.
638. M. Caec. Metell. Macedonici fil.
640. L. Caec. Metell. Caprarius Maced. fil.
644. Q. Caec. Metell. Numidicus.
655. Q. Caec. Met. Nepos Balearici fil.

CENSORES.

633. Q. Caec. Metell. Balearicus.
638. L. Caec. Met. Calvi fil.
651. Q. Caec. Metell. Numidicus.

TRIVMPHALES.

632. Q. Caec. Met. Balearicus, de Balearibus.
637. L. Caec. Met. Delmaticus, de Delmatis.
640. M. Caec. Met. de Sardis.
C. Caec. Met. Caprarius, de Macedonibus.
644. Q. Caec. Met. Numidicus, de Iugurtha.

Ita consulatus septem, censuras tres, triumphos quinque Caeciliorum habemus. Non ergo numerus ille 12 (quem non *duodecim*, sed *duodecies* in Velleio pronuntio) esset minuendus; sed anno-

rum, intra quos haec decora genti evenere, augendus: nam haec minime intra duodecim annos contigerunt, et debuisset seribere Velleius *intra* XX, vel XXV *fere annos*; Rupertus ad Pomponium de Origine iuris lib. II, cap. 6, dicit, se intra 16 annos posse consules sex, duos censores, triumphales quinque invenire. Sed si Velleii vulgatum numerum servare volumus, et intra 12 fere annos reperire totidem, idest 12 dignitatum insignia, numerare incipiamus ab A. V. C. 630 ad A. 642, et exibunt quinque consulatus, duae censurae, et quatuor triumphi, et unus modo numerus deerit, quem defectum supplebit τὸ *ferme*: si enim modo excedamus ad A. 644, duo accedent. Sed captasse videtur Velleius aequum illum annorum 12, et dignitatum 12 in eamdem gentem congruentem numerum. Vid. et Pigh. Ann. ad A. V. C. 633, ut autem uno aspectu celeberrimae gentis decora appareant, quae omnia contigere duorum fratrum, nempe Q. Metelli Macedonici, et L. Metelli Calvi filiis, tale stemma subiicio:

Q. METELLVS MACEDONICVS

Q. Metel. Balearicus cons. 630, cens. 633, triumph. 632.	L. Met. Delmat. cos. 636 triumph. 638.	M. Metel. cos. 638, triumph. 640.	C. Metel. Caprarius cos. 646, triumph. 640.
Q. Met. Nepos cons. 635.			

L. METELLVS CALVVS

L. Metellus cos. 634, cens. 638.	Q. Metel. Numidicus cos. 644, triumph. 644, cens. 651.

BVRM.

Quemadmodum urbium, etc.) Vide, sis, praeclara multa istis illustrandis apud eruditionis omnis honestae antistitem Petrum Fabrum libro semestrium primore. GRVTER. Inprimis est erudita

et elegans dissertatio Petri Fabri I, semestr. 9, qua ostendit usitatum esse bonis scriptoribus, ut dicant *civitates mori*, *nasci*, *vivere*, *reviviscere*, *aegrotare*, *matresque habere*, *ut homines*. Apud Appian. Punic., Scipio deletam Carthaginem aspexisse et fortunam tum huius Vrbis, tum Ilii, Assyriorum item, Medorum Persarumque fata cum hominum fatis comparasse legitur: ἐπὶ πολὺ δὲ ἔννους ἐφ' ἑαυτοῦ γενόμενός τε, καὶ συνιδὼν ὅτι καὶ πόλεις καὶ ἔθνη καὶ ἀρχὰς ἁπάσας δεῖ μεταβαλεῖν, ὥσπερ ἀνθρώπου δαίμονα: *diu multumque cogitans considerabat civitates etiam gentesque et imperia mutationibus obnoxia esse omnia haud secus, quam fortunas hominum*; Seneca ep. 71: *Certis eunt cuncta temporibus: nasci debent, crescere, extingui*; et paullo post: *omnes quae usquam rerum potiuntur urbes, quaeque alienorum imperiorum magna sunt decora, ubi fuerint, aliquando quaeretur, et vario exitii genere tollentur.* Expressit hanc veterum mentem diserte Thuanus I hist.: *Etsi non ignorem, ut homines, sic imperia nasci, crescere, decrescere, ac tandem mori*, etc. Hoc itaque, quod in urbibus imperiisque videmus accidere, etiam ad familias et gentes, nobilitatisque fata rectissime accommodat Velleius. Equidem sicut Deus saepe unum aliquem populum ceteris vult et patitur antestare, ita nunquam desunt in populis certae familiae, quae claritudine reliquas multum superent. Sicut item alterius imperii diuturnior est fortuna, alterius brevior; ita nobilitas huius quidem familiae longissima celebritate perennat: illius caduca gloria est. Talia plura, prorsus congruente parallelismo fatorum, adferre liceret, nisi cuiusvis cogitationi supplere ista facile esset. Praesertim autem notatu dignum est, quod sicut urbibus imperiisque vel fatalis mors venit, vel violenta ingruit pernicies: ita illustres familias vel fortuita orbitas aut posterorum segnities exstinguit, vel tyrannica supplicia et crudelitate perdelet. Boecl.

Vt praecaventibus fatis) Credo haec duo inserta propter necessitudinem, et summam coniunctionem quaestoris cum suo praeside, de qua Cicero de Divinatione et epistolis ad Memmium. Schegk. Tentabam, *patriae caventibus fatis*, quasi compendio scriptum verbum fuisset; nec nunc poenitet. Haec autem] referenda ad necessitudinem, quae more prisco inter consulem et quaestorem est, qualis inter patrem filiumque. Cicero non uno loco. Lips.

Satis obscura est haec ἐπεμβολὴ, quomodocumque accipiamus. Si enim accipias, *fata iam tum illa inter praesidem et quaestorem necessitudine velut praecavere voluisse futuras discordias et bella civilia*: sive, Lipsiana correctio (*patriae caventibus fatis*) eodem sensu, *aut consulendi* significatu, et ita explicetur, *quasi illis* rerum Marii ope gestarum praeludiis veluti ad maiorem Cimbrici belli fortunam ac reip. liberationem consultum Romanis fata voluerint, sicut in descript. bell. civil. Florus: *actum erat*, inquit, *nisi Marius illi saeculo contigisset* (quod tamen durius erit inconcinniusque) non satis apte haerebunt textui illa verba. Boecler. Locus haud dubie mendosus. Lipsius, *patriae coventibus fatis*; sed τὸ *ut* satis demonstrat nescio quid dicti insolentioris hic latere. Ego olim, *ut praecipitantibus fatis*; quomodo apud Florum lib. IV, cap. 11: *Sic proecipitantibus fatis praelio sumta est Thessalia.* Forte, *ut praevaricantibus fatis. Praevaricantur* iudices, qui cum reo colludunt. Marcello ad SC. Turpilianum *praevoricari accusotor* dicitur, *qui vero crimina occusati abscondit.* Ita *praevaricari fata* hic dicuntur, quae favent hominibus in perniciem reip. natis. Lucanus de Mario hoc ipso lib. III: *Vir ferus et Romam cupienti perdere fato sufficiens.* Romam velle perdere, quam singulari favore in summum terrarum culmen evexerat, praevaricantis est fati; sic et Tacitus Hist. I, cap. 50, de Othone et Vitellio: *Tum duos omnium mortalium impudicitia, ignavia, luxuria deterrimos, velut ad perdendum imperium fataliter electos, non senatus modo et eques, sed vulgus quoque palam moerere*; ubi malim *fataliter evectos*; neuter enim electus, aut a senatu, aut a praedecessore; sed ad rem; *praevaricator causae publicae* in epist. Coelii ad Ciceronem, lib. VIII, ep. 11. Verum de *proevaricandi* verbo eiusque significatu non uno copiose praeter caeteros egit vir, si quis alius, de antiquitate omnique re litteraria pulcherrimum meritus in modum, Aegidius Menagius Iuris Amoenitatibus. Habet et nonnulla ad Solinum Salmasius. In glossariis Labbaei: ἡ ἀπόστασις, *praevaricatio*, quae in aliis est *rebellio*, *segregatio*, *abitus*, *defectio*, *spatium*; denuo, *praevaricatio*, προδοσία, παράβασις, καθύφεσις; *praevaricantes*, παραβαίνοντας, παραβάτας; *praevaricat*, διασχελίζει; *praevaricatio*, ἡ ἀπόστασις, παράβασις; *praevaricator*, καθυφέτης, πλαστοκατήγορος, προδότης, παραβάτης.

Heinsius. Nihil puto apertius τῷ *praecaventibus*, quae voluerunt iam tum concordiae, si potuisset, fundamenta ponere in quaestura; illa reliqua sunt ἀπροσδιόνυσα. Burm. V. Misc. obs. vol. VIII, pag. 457.

Copulatum) Est enim maxima consulis et quaestoris necessitudo. Putean.

CXXXIIX) Lego CXXXIV. Manut. Immo CXXXVI anni nempe a devicto Iugurtha ad Vinucii consulatum numerari debent. Putean.

Consulatus initio) Recte *initio*. Stante repub., designatus consul inibat consulatum more maiorum kal. ianuar., qui, subsecuto imperatorum aevo, *ordinarius* dicebatur; quia ex tunc in singulos annos plures consules creari insoleverat. Cassiodorus et Apollinaris. Schegk.

Effusa immanis vis Germ. gent. quibus nomen Cimbris ac Teutonis erat) Notati huius belli scriptores ad Flor. III, 3, a Camerte et Freinshemio. Boecler.

Cimbris ac Teutonis) Nota, Ciceronem de provinciis consul. et Sallustium in Iugurtha hos Gallorum generali nomine concelebrare. Schegk. Florus quoque lib. III, 3, *ab extremis Galliae profugos* dixit; sed confodisse saepe veteres Galliae et Germaniae limites, satis constat. Vide mox Vossium, et alios ad cap. 19. Burm.

Cum Caepionem) Emendandus igitur Sallustius, in quo vir doctissimus contra historiae veritatem *Q. Scipionem* recensere peroptavit; post alios, Agellium, Straboaem, Orosium, Iostinum, Paediaoom io Cornel. Eutropium vise. Schegk.

Manliumque) *Manilium* repono, ex Cassiodoro, et Obsequente. Manut. Nihil mota, si sapis. Tacitus in Germania: *At Germani Carbone et Cassio et Scauro Aurelio*, *et Servilio Caepione; M. quoque Manlio fusis vel captis, quinque simul consulareis exercitus populo Romano*, facit Epitoma Livii LXVII; Sallustius Iugurtha, Orosius lib. V, cap. 16, Cassiodorus; aliis *Mallium* arridet. Sciant hoc graecum, illud latinum. In praenomine dissensus: Sallustio et Tacito *Marcus*, Livio et Orosio *Caius*, aliis *Cneus*. Schegkius. Sigonius in Fastis ad A. V. C. 648, *Mallium* legit, et *Manlios* diversos a *Malliis* fuisse censet; ita apud Quinct. decl. III, cap. 4 legendum: *Servilii Malliique bina cum tot legionibus castra perdidimus*, ut ex Wittiano codice edidimus; male vero *consulem* mul-

tae editiones, quum *consules* sit legendum, vel ut in prima Erasmi, Stephan. et aliis, *coss.* (*cos.* Fabric. ad Oros. V, 16). BVRM.

Silanumque) *Syllanumque*, editio Rhenani.

Scaurumque Aurelium cos.) Legatum fuisse, quum captus et occisus est, M. Scaurum ostendit epitome Liviana. Itaque legendum puto *consularem*; triennio enim ante consulatum gesserunt, anno V. 645. Et Orosius, *in ea*, inquit, *pugna M. Aurelius consularis captus, atque interfectus est.* MANVT. Quod vir doctus *Aurelium consularem* mavult, nollem factum; consul enim, e Tacito notum, male pugnavit, legatus consulis triennio post captus, atque Belo rege occisus est. Livius dicto loco. SCHEGK. Legendum puto *consularem*, neque enim cos. occisus est. Itaque Orosius hoc ipsum tractans *consularem* vocat. Livius *legatum* consulis. PVTEAN. Vide Pigh. Annal. ad A. V. C. 245.

Populus crearet) De hac lege Cicero II in Rullum, Sueton. in Nerone, alii. PVTEAN. *Advocando minorem eius partem*, Cicero in Rullum; *abrogavit postmodum Sulla, restituit Labienus*, Dio lib. XXVII. De collegio Cicero in epistola 10, ad Appium: *Amplissimi sacerdotii collegium; in quo non modo amicitiam violari apud maiores nostros fas non erat, sed ne cooptare quidem sacerdotem licebat, qui cuiquam ex collegio esset inimicus.* SCHEGK. *Pontifex maximus, et rex sacrificulus et flamines a populo creati, pontifex quidem tributis comitiis, rex centuriatis, flamines curiatis, tum quum reliqui sacerdotes a collegiis cooptarentur, quos omnes postea Cn. Domitius ad comitia populi tributa transtulit anno* DCLI. *Mario et Oreste coss., quam legem post a Sylla sublatam, et iterum a T. Labieno tr. pl., Cicerone cos.; relatam, iterum M. Antonius cos. post Caesaris dictatoris necem abrogavit; qua in sequenti anno una cum ceteris Antonianis legibus SC. sublata, res rursus ad populi comitia rediit.* Libuit haec ex Sigon. I de Antiq. iur. civ. Rom., 19, adscribere. BOECLER.

Amplius CL *millibus hostium*) Ducenta millia caesa fuisse scribunt Epitome Livii et Orosius et Eutrop., amplius CL millia Plutarchus. PVTEAN. Bene *postero die:* et tunc iterum pugnatum, Plutarchus aliique consensu tradiderunt. Orosio quid visum dissentire, sic scribenti? *Quarto die rursus productae utrumque in campum acies, usque ad meridiem paene pari pugnavere discrimine.* Non

potest, ut haec res fuit, de quarto die. Audacter emendo: *orto die.* Lips.

Gensque excisa) Mallem copulam transferre alio, et legere, *ampliusque* CL *millibus* etc. *gens excisa Teutonum.* Burm.

Quibus nomen erat Raudiis) Magna est varietas apud auctores in hoc nomine. Apud Plinium de Viris illustribus cod. quidam habent *Claudium campum*, alii *Laudium*; quomodo et scriptos quosdam habere Vinetus testatur; quidam veteres *Savidum* apud Flor. lib. III, vulgares cod. *Claudium* edunt. Scripti autem *Raudium*, quomodo hic quoque legendum puto. Putean. Monitum ante me, veteres quosdam *Raudium* exhibere: quod ego pro nihilo minime habeam. Est ea loquendi forma, de qua lib. XV, cap. 29, Gellius; allato e L. Pisonis Annalib. exemplo: *L. Tarquinium collegam suum, quia Tarquinium nomen esset, metuere.* Quod et ipse est imitatus lib. XVII, cap. 5: *Histrio in terra Graecia fuit fama celebri, qui gestus et vocis claritudine et venustate ceteris antistabat: nomen fuisse aiunt Polum.* Nec secus de illo Senecae mihi videtur, ep. 12: *Ideo Heraclitus, cui cognomen Scotinon fecit orationis obscuritas.* Acidalius. Florus *Claudium*: veteres eruditissimi Vineti *Raudium*, nec numerus caesorum convenit; vide Livium, Orosium, Eusebium, Florum. Schegk. Vulgatam lectionem retineo; et sic etiam apud Florum lib. III, cap. 3, cum codicibus MSS. legendum censeo. Apud Aurelium Victorem legitur: *in Campio Caudio*; sed et variant ibi codices. Nam, ut notatum Andreae Schotto, in nonnullis est *Savidio*, in aliis *Rhaudio*. Quod verum est. Videtur autem inde id nomen fuisse corruptum, quod librariis notius fuerit Claudium oppidum Hirpinorum. Voss. *Raudis* edit. Rhenani, Erasmi Steph., Manutii, Gruteri, Popmae, et alior. Quod vero *Raudium* quosdam veteres exhibere Acidalius notat, de Floro et aliis verum est; sed huic loco Velleii minime conveniens, quum elegantius dicatur *quibus nomen erat Raudiis*, quam *Raudium*. Iustin. lib. XIII, 7: *Aristaeus, cui nomen Batto fuit.* Ita lege apud Tacitum V, 1: *Rubellio et Fabio coss., quorum utrique Geminis cognomentum erat*, non *Geminus*; ut lib. XV, 37: *cui nomen Pythagorae fuit*, et ita semper Livium solere loqui notat Gronov. ad lib. I, 1 et 3. Burm.

Decertavere proelio) Deesse videtur *cum Cimbris*, vel quid eius-

modi; haec enim pugna cum Cimbris pugnata est, quum superiori Teutoni deleti omnino fuissent. Pvtean. Vir doctus existimabat, deesse *cum Cimbris*. Cui non adsentio. Vera lectio haud alia, ac vulgata. Nec periculum fuit, ne de aliis, quam Cimbris, haec caperentur. Nam Cimbros solum, et Teutonos, sedibus suis egressos, narravit Velleius. Teutonorum autem gens iam excisa erat, ut paullo ante memoratum. Satis clarum itaque, ad Cimbros hoc referendum, etiamsi nomen eorum non exprimatur. Voss.

C. M. *hominum*) Epit. Livii lib. LXVIII, Eutrop. lib. V, Flor. lib. III, Oros. lib. V, CXL millia caesa scribunt. Plutarch. in Mario CXX millia. Capta autem LX millia omnes scribunt; quo fit, ut hic putem scribendum *amplius* CCM *hominum*. Pvtean. Vt alii summas caesorum captorumve concipiunt, videatur geminanda centenaria hic nota: CCM *hominum*. Lips.

Ac bona malis repensasse) Fortasse facilius legeres: *mala bonis repensasse*, sicut alii loquuntur; quamquam hunc sensum etiam usitata lectio sustinere potest. Magnum oppido et reip. periclitanti salutare cumprimis facinus; sed quae merita possunt contra ultimam turbatae patriae impietatem nominari? Et si recte rem putamus, plus est quod nocuit patriae Marius, quam quod profuit. Boecler. *Bona malis repensasse*, idem notat ac si dixisset *mala bonis repensasse*, ut hic quosdam legere notat Vorstius ad Iust. lib. V, 2; sic et infra cap. 21: *Cuius interitus voluptas, amissorum aut gladio aut morbo civium pene damno repensata est*; est enim *repensare* idem quod *aequare*, sic et *compensare*. Ovid. epist. III, 51; vide ad cap. 88. Bvrm.

Servilii) *Servili* editio Rhenani.

Consul armis compescuit) Abundare putem vocem *consul*; quid enim ita opus erat *consulatus*, *quo consul?* Aut reponendum *consilio et armis*. Sed tertia coniectura verissima est: *consularibus armis*. Nimirum heic quoque, ut pluribus Nostri locis, pridem animadversis, decurtatio illa vulgaris fraudem fraudem fecit. *Cos.* enim nota, non *consulem* tantum, sed et *consulatum*, *consularem*, quaeque inde alia, omnia, inquam, ista veteri scriptura signavit: e qua post novi exscriptores *consul* tantummodo concinnarunt. Eius exempla dat aliqua doctiss. Schegkius: quem heic facem nobis alluxisse, ingrati aut invidi simus, si negemus, immo vero etiam si taceamus. Acidal.

M. Livius Drusus) At ex Val. Max. lib. IX, cap. 5, Ascon. in Cornel., et auctore de Vir. ill. liquet, hunc Drusum fuisse ambitiosum, profusum, superbum et audacem. Puto autem Velleium hoc loco, ut Tiberio adularetur, quia a Liviis maternum genus trahebat (de quo Suet. in Tiber. et Val. Max. lib. II, cap. 9), Velleium, inquam, in hoc Livio laudando solito longiorem fuisse. Putean. Cicero pro Milone, Plutarchus in Catone. Non fuit ille, ut nuper quidam ad orationem pro Milone falso putavit, qui C. Gracchi perniciosis conatibus restitit, cuius mentio apud Plutarchum, Suetonium, Appianum, Ciceronem de Finibus, sed eius filius, de quo C. Carbo apud Ciceronem in Oratore: *O Marce Druse* (loquitur de patre) *tu dicere solebas, sacram esse rempub.; quicumque eam violasset, ab omnibus ei esse poenas persolutas; patris dictum sapiens, temeritas filii comprobavit.* De temeritate Valerius lib. IX, cap. 5; seditionis causam iuvenies in Epitoma LXX, Flori lib. III, Cic. II de Oratore, aliis. Schegk. De M. Drusi ingenio, moribus, actionibus longe aliter indicat Cicero in Oratore. Sed Velleius servit adfectibus suis, et in gratiam Tiberii Caesaris, cuius mater Livia Drusilla, omnem motuum illorum culpam confert in senatum: sicut Sallustius in optimates, epist. 11, de repub. ordinanda ad C. Caesarem. Popma. Egregie explicavit Velleium Florus III, 17, nominatique a Camerte scriptores. Iuventuti haec scribimus, in cuius manibus versari illum auctorem scimus: neque nobis repetere libet alibi aliis notata. Boecler.

Senatui priscum restituere decus) Haec verba caute accipias velim. Non enim senatui priscum restituebat decus, nisi ex parte: neque iudicia prorsus ad eum referebat, sed aequaliter cum eo, et equitibus communicabat. Rualdus in animadv. ad Plutarchum p. 114. Hudson.

P. Rutilium) *Rufum*. Est ille ipse historicus, de quo supra, consul cum Manlio; vita Socraticum probavit; certatim in eo extollendo scriptores. Minutius in Octav.: *Quod si mundus divina providentia et alicuius numinis auctoritate regeretur, numquam mereretur Phalaris et Dionysius regnum, nunquam Rutilius, et Camillus exsilium, numquam Socrates venenum.* Damnatus Smyrnam commigravit litterarum studio. Ovid. lib. I de Ponto:

Et grave magnanimi robur mirare Rutili,
Non usi reditus conditione dati.
Smyrna virum tenuit. — Scheck.

Fallitor vehementer Schegkius (sopra ad cap. 9), qui assercre cooatur, alium hunc esse ab illo, quem historiam Romanam graece scripsisse lib. quarto testatur Atheoaens. Cootrarium verum esse, iam docuit parens lib. I de Historicis graecis, cap. 22. Voss. Etiam Liv. epit. LXX, *summa innocentia virum* vocat; Senec. epist. 79: *Rutilii innocentia ac virtus lateret, nisi accepisset iniuriam: dum violatur, effulsit.* Esse eumdem, quem supra inter historicos oomioavit Velleius II, 9, probat Gerard. Io. Voss. I de Hist. graec., 22. Boecler.

In iis ipsis, quae pro senatu moliebatur) Notabilis est Sallostii locus orat. II de Rep. ord.: *M. Livio Druso semper consilium fuit in tribunatu summa ope niti pro nobilitate: neque ullam rem in principio agere intendit, nisi illi auctores fierent homines factiosi, quibus dolus atque malitia fide cariora erant. Vbi intellexerunt, per unum hominem maximum beneficium multis mortalibus dari, videlicet et sibi quisque conscius, malo atque infido animo esse, de M. Livio Druso iuxta ac de se existimaverunt. Itaque metu, ne per tantam gratiam solus rerum potiretur, contra eum nixi, sua ipsius consilia disturbaverunt.* Boecler.

Inescandae illiciendaeque multitudinis) Fieri istod pleromque ostendimus ad illa Livii lib. V, 2: *Hoc illud esse dictitantes, quae aera militibus sint constituta, nec se fefellisse, id donum inimicorum veneno illitum fore.* Gryter. In his verbis contioetur iosigne *arcanum aristocraticum adversus plebem* (ita enim ratiooe latissimi usus existimo) quod *simulacris imperii* etiam accenset Clapmar. de arcan. VI, 14. Boecl.

Vt minoribus perceptis) Fortasse *praereptis*, Lipsius. Raphel. Haec vetus lectio, ooo *praeceptis*, ut volunt. Voss. Concinnius, *minoribus praeceptis*, ut alii iam monueruot; sed et corrigendum *maiora permitterent*, ut tollatur ambiguitas orationis; *permitterent*, plebs scilicet; tum dele mox τὸ *eius*, *quum optime ab ipso cogitata*; aliter Lipsius. Heins.

Optime cogitata) Vide ad Ovid. ep. VII, 29, et recte *optime* addit, nam et *male cogitare* pro res oovas moliri, dicitur: et

Graev. ad Cicer. I de Off., 8, et supra ad lib. I, 10. Sic Antonius apud Cicer. XIV ad Att., 13: *si humaniter, et sapienter, et amabiliter in me cogitare velis*. Burm.

Ab ipso) Voces *ab ipso* superfluere censeo. Lips.

Male cedebant) Lipsius malit *cadebant*. Raphel. Non inrenustum fateor, sed quid opus mutare veteris codicis scripturam, quae aeque bona, ut abunde docebunt notae Heins. ad Ovid. II Fast., 380. Et hic male novari probat similis locus infr. cap. 18: *et bene consulta ei male cederent*. Burm.

Immensa illa et incognita) Mei res arbitrii sit, *incondita* multo malim. Tu quoque cogita, lector, et non noles, intelligesque turbam, quae temere et gregatim circumfusa comitabatur. Acidalius. Possis etiam *incondita*. Lips. *Incondita*; nec dubitare Lipsius debuit, Taciti sui hic oblitus. *Is* Ann. lib. II, cap. 52, et Hist. IV, cap. 67, *inconditam turbam* parili modo *dixit*. Annal. lib. II, cap. 12: *Audiri fremitum equorum, immensique, et inconditi agminis murmur*; Annal. III, cap. 42: *inconditam multitudinem disiecit*; cap. 45: *inconditique ac militiae nescii*; Livius l. XXIV, c. 29: *quae legatio peropportuna visa ad multitudinem inconditam et tumultuosam exonerandam*; lib. XXV, 13: *inconditam inermemque turbam advenisse*; cap. 15: *inconditam turbam in fugam averterunt*; XLIV, 45: *multitudo incondita plurium simul gentium*; Curtius lib. III, cap. 8: *incondita multitudo*; lib. IX, cap. 2: *non nunc primum inconditam sustinetis turbam*; atque ita saepe cum ille, tum alii scriptores. Heinsius.

Cultello percussus) Sic Livius lib. LXX; Appian. lib. I; auctor de Vir. illustr.; Senec. de Brevit. vit.; Oros. lib. V. At Cicer. de Nat. Deor. eius percussorem *Q. Varium* nominat; Plin. l. XXVIII, cap. 9, scribit eum *caprinum bibisse*. Puteán. A C. Vario, Cicero III de Nat. Deor.; ambigunt tamen auctores. Senecam de Brevitate vitae consule, Pliniumque lib. XXVIII, cap. 9. Leges eius tanquam contra auspicia latae, consule Philippo referente, uno SC. sublatae. Paedianus, et Cicero III de Legib. Schegk. Florus, quasi de fatali morte: *Drusum*, inquit, *aegrum rerum temere motarum matura, ut in tali discrimine, mors abstulit*. Ceteri tamen percussoris manu (Ciceroni *C. Varius*, *homo importunissimus*, vocatur) periisse consentiunt. Senec. de Brev. vit. 6. Disputatur, an *ipse sibi*

manus attulerit; *subito enim vulnere per inguen accepto*, *collapsus est*: *aliquo dubitante an mors voluntaria esset*, *nullo an tempestiva*. Idem Consol. ad Marc. 16, *intra penates interemtum*, *incerto caedis auctore* memorat. BOECLER.

Decessit) Gruterus et Vossius ediderunt *discessit*, perperam sine dubio.

Effudit vocem) Sic Graeci *χέειν βοὴν* dicunt; Lycophron Cassandr. vers. 5: Ἀλλ' *ἄσπετον χέασα παμμιγῆ βοήν*. Vbi Tzetzes, *τροπικὴ λέξις*, *καὶ μεταφορικὴ ἀπὸ τῶν χεομένων ὑδάτων*. BOXH. In utramque partem utuntur hoc verbo, et de dicto memorabili, ut hic, et apud Virgil. V, 48: *Iste super tales effundit pectore voces*; et alibi: et de inconsiderato et temerario sermone. Gell. II, 22: *rationesque omnium*, *quia plus paullo adhibi*, *effudissem*; Valer. Flacc. VII, 434: *prima cupiens effundere voce omnia*. BVRM.

Ecquando similem mei) Sic Alexander moriens apud Iust. l. XII, 15: *Amicos circumstantes percunctatur*, *videanturne sibi similem reperturi regem*; in prima editione hic est, *ecquandone*. BVRM.

Aedificaret domum) *Templum*. Edit. Rhen.

In palatio in eo loco) Alterum *in* redundat. HEINS. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 32, 366; vol. IX, p. 246.

Censorini) Puto esse C. Marcii Censorini, qui consul fuit A. V. 746; quem laudat infr. cap. 102, et ad quem Horatii *ode* 8, lib. IV. Sisenna vero est T. Statilius Sisenna consul A. 769, de quo vide Ryck. ad Tacit. II Annal., 1. BVRM.

Libera a conspectu) Quis non videt superfluere tamquam interpretamentum sequentis sermonis? *libera a conspectu*; itaque tollatur. GRVT.

Immunis ab omnibus hominibus) Putavi aliquando legendum esse *luminibus*. *Lumina* autem vocant iuris auctores, quibus coelum videtur et aër excipitur: qua etiam voce Tullius utitur. Sed Rhen. in V. C. *ab omnibus arbitris*, legi testatus, quam ego lectionem mirifice amplector, ut elegantem et Velleio nostro dignam. *Arbiter* enim, praeter vulgatam et notam significationem, is est, qui quid speculatur et inspicit, apud Plautum, Apuleium, et alios. Cicero autem eodem fere dicendi genere in V Verrin., 31 dixit: *locum amoenum*, *et ab arbitris remotum*; et XV ad Att., 16:

loca abdita et ab arbitris libera. Hanc historiam refert Plutarchus πολιτικ. παραγγέλμασιν. Puteán. Rhen. et Ald.: *immun. ab omnibus hominibus*; nostra auctorem agnoscit Burr. MS eleganter apud Plautum *loco libero* perpetuo opponi illum *ubi arbiter* notum, quibus Plautinae epulae ad stomachum. Schegk. Prima editio optime: *ab omnibus arbitris. Arbitri* sunt inspectores, censores, quique facta tua aut verba arbitrentur. Plautus Poen. III, 3. *Potare, amare vult, ne qui sciat, Neve arbiter sit.* Iterum: Capt. II, 1: *Secede huc nunc iam si videtur procul, Ne arbitri dicta nostra arbitrari queant.* Lips. Legendum cum MSS. *arbitris esset*, nihil certius. Voss. Prima editio: *Immunisque ab omnibus hominibus.* Pricaeus ad Apol. Apulei. pag. 106: *ab omnium luminibus* corrigebat; *immunisque* vero est in Rhen. edit.

Neque quisquam in eam despicere posset) Non heic pertendam auspicionem, quae me initio prehenderat, *espicere* legendum. Video enim nunc propius, illud alterum quid velit: etsi antiquum hoc plerumque sic interpolatum scio. Sed exemplorum vim hic mihi non quaeram, quibus iam tum alius est a me locus destinatus. E Iustino tamen haud parco bina promere, dubia mihi, ut eruditorum indicio vel erigantur, vel evertantur, lib. II: *Interea rex velut spectator pugnae, cum parte navium in litore remanet.* In veteribus legi *expectatae* monuit vir maximi nominis, et cui ille scriptor, quod alii fecerat, paene idem passus, integritatis et salutis suae maximam partem debet, Iacobus Bongarsius; inde fortean *expectator* verius sit. Idem lib. XIII, *exspectabant* in vulgatis omnibus spectari notavit eo loco, ubi nunc *sed nec amici Alexandri frustra regnum spectabant*: ut suspicari et heic liceat, *exspectobant* fuisse ab auctoris, alterum a descriptoris manu. Facilis enim ad mendam lapsus e scribendi consuetudine prisca, quam *x* pro *s*, et contra poni nihil prorsus intererat. Hoc etiam cum alibi prolixe ago, tum hic breviter uno Ciceronis exemplo libabo, Tuscul. quaest. I, multa ex Platone conversa, quae ad indices morti iam addictus Socrates dixerat, in disputatione Tullius recenset; post illa, sua pauca infert: *Et hoc quidem hoc modo: nihil autem melius aestimo.* Hic Lambinus *extremo* reponit: ego hac usus literarum inter se, ac diphthongi simul cum vocali simplici permutatione, scribo *extimo*, quod est idem

cum *extremo*. Qua de correctione dubitandum quidem arbitror nemini: de superioribus dispiciant me superiores, et in iis ipse prae ceteris Iustini iustissimus arbiter Bongarsius. Acidal. Glossema est a liberalitate exscriptorum. Boxh. Non ait idem, quod in praecedentibus, Velleius. Nam *despicere* valet *ab alto inspicere*. Falluntur itaque, qui verba haec pro glossemate inducenda esse contendunt. Vossius. Verum est quidem *despicere*, notare, *ab alto inspicere*, ut apud Horat. III, od. 7: *in vias despicere*, et passim, sed hic simpliciter capere licet pro *inspicere a quacumque parte*, sive ab alto, sive a latere, aut plano; nam *despicere* etiam pro *videre* usurpatum veteribus videbis probatum a cl. Graevio ad Cicer. pro Rosc. Amerin. 8, et hoc probant sequentia *ab omnibus* (non tantum viciuis, qui supra habitant) *perspici*; quare sibi ne placeat Riguezius, qui rariorem huius verbi acceptionem ex illo Ciceronis loco captans, interpretatur *oculos avertere*, *visum alio detorquere*, quum plane Cicero contrarium velit. Vix tamen o tautologia hic excusari posse Velleius mihi videtur. Burm.

Compone domum meam) Nullam video emphasim in postremis verbis duobus, vixque est, ut non debeantur curiositati librariorum. Grut. Hudsonius male hanc notam Gruteri retulit ad illa *si quid in te artis est*, quasi illa voluisset esse a glossariis.

Vt quidquid agam) Vir vere antiquus Romanum ad morem: *Nam, ut ait Cato, et in atrio et duobus ferculis epulabantur antiqui.* Vnde Iuvenalis I, 94: *qui fercula septem Secreto caenavit avus? Ibique etiam pecuniam deponebant, unde qui honoratiores servi erant, liminum custodes adhibebantur;* et quae sequuntur in Servio ad hoc Virgilii I Aeneid., 725: *vocemque per ampla volutans Atria.* Et Valerius lib. II, cap. 5: *Nam maximis viris prandere et coenare in propatulo verecundiae non erat: nec sane ullas epulas habebant, quas populi oculis subiicere erubescerent.* Huc respexisse Gracchum apud Livium lib. XXIV, facile accredo: *Beneventani, ait, omnes, turba effusa quum obviam ad portas exissent, complecti milites, gratulari, vocare in hospitium. Parata convivia omnibus in propatulo aedium fuerant: ad ea invitabant, Gracchumque orabant, ut epulari permitteret militibus. Et Gracchus ita permisit, in publico epularentur omnes.* Et Augustum apud Suetonium cap. 64: *Filiam et neptes ita instituit, ut etiam lanificio*

assuefaceret: vetaretque loqui aut agere quidquam nisi propalam, et quod in diurnos commentarios referretur. SCHEGK.

In legibus Gracchi) Sed quorsum hic Gracchanarum legum Paterculus meminit? Nempe quia earum nonnullas Drusus retulit, ut de coloniis deducendis, teste Appiano lib. I. Unde manifestum est, quaedam hoc loco de ista Drusi lege desiderari. PUTEAN. Nihil deest, sed maluit Graccho, quam Druso invidiam facere; adulatum enim Tiberio supra adnotaverunt viri docti.

Quod extra Italiam colonias posuit) Sigon. de Antiq. iur. provinc. I, 2. Est autem laudabili observatione hic a Velleio animadversum et comparatione nobilium exemplorum veluti commentario illustratum, illud Romanorum *de coloniis extra Italiam non deducendis arcanum*, qui profundo consilio, ut in plerisque imperii artibus, sedem sui imperii maiestatemque non parum hac ratione firmabant. BOECLER.

Byzantium Mileto) At Philostratus, Stephanus et Eustathius Byzantium Megarensium esse coloniam scribunt. Iustin., lib. IX, a Pausania conditum tradit Spartanorum rege. De Mileto nemo, quod sciam, tradidit praeter Velleium. PUTEAN.

Vitaverant ut cives Rom.) Oratio concinnior est, si *et* pro *ut*, mox *revocaverant* pro *revocaverint* legas. Aut quod nunc primum incidit, si relativam voculam immittas, *ut qui cives Romanos*. Ac tum quidem *ut* pro *utpote*, quomodo frequenter, erit. *Qui* vero facile sequentis syllabae contagione periit: quum ἀρχαϊκῶς scriptum esset, *ut ei cives*. ACIDAL. Forte *ut et cives R.* BURM. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 32.

Ut C. R. ad censendum) In provinciis enim multi cives R. versabantur, partim aratores et pecuarii, partim publicani et negotiatores, ibique sedem suarum fortunarum habebant, quod compluribus Ciceronis locis adductis probarunt Hottom. de verbis iuris, et Sigonius de Iur. civ. R. lib. II, cap. 10, et de Iur. prov. I, 2; hi autem non fere Romam, nisi censendi causa veniebant, quod praeter Velleium hoc loco indicat etiam Cicero ad Attic. lib. I sub fine. Malim autem has notas C. R. explicare *Civeis Romanos*, quam ut Sigonius *Cives Romani*; sic enim hunc locum adducit ille. PUTEAN.

Prima autem extra Italiam colonia, Carthago condita est) Parum

abest, quin totum hoc exturbandum dicam: totidem enim verbis lib. priori legitur. Vossivs.

Mors Drusi) Flor. III, 18, ibique *Camers*; vided. Sigon. de Antiq. iur. Ital. III, 1. Boecler.

Italicum) Sic dictum, quia caput imperii sui Corfinium legerant. *Sociale* Floro, *Marsicum* Straboni. Scripserunt hoc bellum Appianus I Bell. civil., Strabo lib. V, Livius lib. LXXI et LXXXII, Plinius lib. XXXII, cap. 1, Eutropius, Orosius, Macrobius Saturnal. 1. Schegk.

P. Rutilio) *Pompeio Rutilio* ed. Rhen.

Abhinc annos CXX) Lege CXIX. Manvt.

Quum id malum in universa Italia, ab Asculanis esset, etc.) Hoc totum si restitueretur hoc modo, planum esset: *Vniversa Italia, quum id malum ab Asculanis ortum esset.* Vt illud *universa Italia*, ad illud referatur, quod pone sequitur, *arma adversus Romanos cepit.* Quod alioqui unde pendeat, non habet, nec potest ipsum per se consistere. Hanc opinor Vellein mentem fuisse: in verbis fortasse non nihil potuit a nostra coniectura dissentire. Nec mihi a veteribus libris destituto, affirmare quidquam licet; tantum, quid sentiam ostendo, studio, et propensione quadam animi ad litteras adiuvandas. Manvt. Sic puto legendum hunc locum: *Vniversa Italia, cum id malum ab Asc.* Pvtean. Tò *ortum*, restitui e Rhen. Gryph. et Bonbom. Lectio *esset* Aldi eleganter, certe commode ellipsi Sallustiana et Cornelia ferri potest. Schegk. Vel delenda est vocula *esset*, vel potius sequar exemplar scriptum, quod verbo auctius, *ab Asculo ortum esset.* Grvt. In MS. fuit, *ab Asculanis ortum esset.* Scribe cum Aldo: *Vniversa Italia, quum id malum ab Asculanis ortum esset.* Florus lib. III, cap. 18: *Asculo furor omnis erupit.* Belli ea origo fuit, quod Asculani cives Romanos interemissent inter ludos. Iulius Obsequens: *Asculi per ludos Romani trucidati.* Ita lego. Pessimo, imo nullo sensu hactenus editum fuit, *A. Sylo per ludos*, etc. Vna opera apud eumdem paullo post reponimus, *Rutilius Lupus*: non *Lucilius*, ut circumfertur. Vossivs. *Ab Asculanis ortum esset*, quae lectio nititur MS. auctoritate, qua recepta cetera quoque poterunt et intelligi et retineri. Boecler. *Asculanensibus*, legendum putat Cluverius in Ital. Antiq. lib. IV, cap. 8 et 51. Hvdson. Multum sibi permittunt saepe

critici, et saepe sequuntur inconsiderate priores. Manutii et Potesni transpositionem verborum receperunt recentiores, et ipse Heinsius, Erasmus, Stephanus, Popma et Vossius, Rhenani editionem expresserunt, nisi quod Manutius, Gruterus, Lipsius et Vossius omiserint *ortum*. Sed totus locus intricatus videtur; nam si veterem lectionem retineas, unde pendebunt *arma adversus Romam cepit?* Post quae iterum illud sequens *quorum*, quo referas? Nam *ad Romanos*, noluit Auctor, nec praecedit alia vox, cui aptetur; forte ita constituendus locus: *Quum id malum in universam Italiam ab Asculanis isset*, etc. *arma adversus Romanos* (sc. Italia) *cepit. Sociorum ut fortuna* etc., *isset* pro *esset* reposuimus, levissima immutatione, et nota locutione; sic Flor. IV, 1, *isset ultra Alpes furor*, *ire* vero et *esse*, passim commutari in scriptis docuit Perizon. ad Liv. XXXVII, 23, Brouk. ad Tib. I, 10, 36, et quos adducit Drakenb. ad Sil. XV, 151, posset et sine detrimento sententiae *ortum isset*, legi; sensus vero iam integer; quum id malum, ab Asculanis ortum, isset in universam Italiam, *ea* arma cepit; quod pronomen ex Velleii consuetudine etiam inseri posset. Si quis *quorum* tueri velit, superest altera ratio defendendi, et exempla; sic enim *Italia*, *quorum* dicetur, ut Iuvenal. XIV, 240: *Dilexit Thebas*, etc.; *in quorum sulcis*. (Suet. Cal. 51). Et nihil frequentius auctoribus, ubi regionem vel urbem verbis posuerint, sensu incolas intelligere, et illis verba sequentia accommodare; millies ita Livius. Vide Gron. ad lib. VIII, 11; IX, 41; XXI, 39, et alibi saepius. Graecis idem usitatum docuit Müncker. ad Ant. Liberal. c. 38. Burman. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 33, 367; vol. IX, 247.

Servium praetorem) Lege *Servilium*. Manutius. Etiam Orosius *C. Servium praetorem* appellat; at Livii Epitoma, *Q. Servilium proconsulem*, uti et Appianus. Lips. *C. Servium* vocat Orosius (v. 18, ubi vid. Fabric.). At Epitome Livii, cum qua Appianus facit, *Q. Servilium proconsulem*. Certe quum τὸ *quippe* paullo ante praecesserit, ac proinde hic loci parum concinne repetatur, forte scribendum sit: *Qui Q. Servilium procos. Fonteiumque eius legatum occiderant.* Nam Appianus Fonteium Servilii legatum facit. Videatur Freinsh. ad Flor. III, 18. Heins. *Servilium*, Ald. non ita recte, ut censet Gronov. ad Livii Epitom. LXXII. Hudson.

Ita causa fuit iustissima) Ita Florus III, 18, 3, *socios ius civitatis quam viribus auxerant, iustissime postulasse*, ait; sed ipse se explicat dum praemittit: *Non minore flagitio socii intra Italiam, quam intra urbem cives rebellabant*; et III, 13, 2, quum de his causis loquitur: *inerat*, inquit, *omnibus species aequitatis*. Ergo *species aequitatis* intelligenda est, non ipsa aequitas; sive ut clarius dicam: *aequitas erat aliqua in petitione; sed nulla aequitas in obtinendae petitionis modo*. BOECLER.

Tuebantur per omnes annos) Sic puto distinguendum: *tuebantur, per omneis annos atque omnia bella*, etc. Non fuit autem perpetuum, quod ait Velleius quaestos fuisse Italicos, qua de re vide Sigon. lib. I de Iure Italiae cap. 4. PVTEAN.

Duplici numero) Petrus Delbenius legend. putat *duplici munere*. MANVT. Frustra vexatur hic locus, qui valet. Tamen legendum aliquis censet *duplici munere*; ab imperitia aut certe incogitantia moris prisci, qui fuit, ut socii duplum militum fere darent prae Romanis. Livius saepe ingerit, ut lib. XXXVI, 20: *Decretum ut novorum militum tria millia duceret, et trecentos equites: ita ut in iis duae partes socium latini nominis, tertia civium Romanorum esset*. Libro XXXV, 2: *Imperatum L. Quinctio, uti duas legiones civium novas scriberet, et socium ac latini nominis viginti millia peditum, et equites octingentos*. En manifesto numero duplici; quoniam legiones tunc nondum sex millium factae. Vulgata lectio rectissima est: *duplici militum equitumque numero fungi*, idest duplicem numerum Romanis ad bella praestare: in qua significatione M. Tullius saepe verbum illud usurpavit, ut in Frumentaria: *Quum tribus decumis pro una defungerentur*, idest tres decumas praestarent, et Paullus I. C. in lib. 22, §. ult. ad Municipal.: *Omnibus patrimonii intributionibus fungi debent*; atque ex eo collationes, et pensitationes publicae *functiones* vocantur in constitutionibus Imperatorum. PVTEAN. Libro etiam XL: *Novus exercitus consulibus est decretus, binae legiones cum suo equitatu, et socium latini nominis, quantus semper numerus*, XV M *peditum, et* DCCC *equites*. Vbi ambigo an non verius: XX M *peditum*; quia praemisit *quantus semper numerus*, aspectu scilicet ad solennem duplicandi hunc morem. Exempla plura observabitis; atque ego alibi distinctius cum Deo, dicam. LIPS.

Militum equitumque) Ergo equites seiuncti a militibus? Ita, genere quodam loquendi. Nam *pedites*, quia plura et praecipua militiae pars ἐξοχῆ, quadam veniunt saepe soli in *militum* nomen. Caesar III de Bello civili: *Quum ipsi numero militum equitumquè praestarent.* Hirtius in bello Africo: *Advectis militum equitumque copiis.* Et alibi quoque in iis libris. Lips. *Milites* κατ' ἐξοχὴν pro *peditibus* poni, vulgare est: et monuit ad hunc locum doctissimus Lipsius. Exempla itaque non congero. Contentus ero, si Ecclesiasticorum purissimi scriptoris, Sulpicii Severi, unicam maculam eluero. Legitur apud eum lib. II Hist. Sacrae: *Ita Eupator cum centum millibus, et equitum viginti millibus, subsidio venit.* Non dubito affirmare, veram esse lectionem nostram: *cum centum militum*, *et equitum viginti millibus* etc. Voss. Liv. XXII, 37, *Milite*, ait, *atque equite nisi romano latinique nominis non uti populum Rom.*, qui tamen postea mutavit. V. Herm. Hug. mil. equestr. II, 2: usurpatur hic (quod observari debet) *miles* pro pedite, ut apud Velleium nostrum *milites*, *equitesque* dicuntur. Adi Sigon. de Ant. iur. Ital. I, 21. Boecl. Vide Gronov. ad Liv. XXVI, 19; et XXVIII, 1 Tennul. ad Front. II, 5, 37.

Amplius CCC *millia*) Non dubito pro cladibus et caedibus, quas passim lego. In Eutropio tamen minor multo numerus: qui de bello sociali et civili simul, libro V scribit: *Consumpserunt ultra* CL M *hominum*, *viros consulares* XXIV, *praetorios* VII, *aedilitios* IX, *senatores fere* CCC. Sed ego profecto ibi scribam, adauctis notis, D M *hominum*; nec minus fuit in utroque illo bello. Lips. De numero occisorum vide quae hic notet Lipsius. Ego quoque obiter Iulii Obsequentis locum castigandum puto, apud quem legitur, *centena millia hominum consumpta Italico*, *civilique bello*, *relata sunt.* Scribo *quingenta millia.* Voss.

Clarissimi imperatores) Alios complures enumerat Appian. lib. I Εμφυλ. Putean.

Expulsum civitate L. Saturnino tribuno pl.) Lege *expulsum civitate a L. Sat. tr. pl.* Manut. Val. Max. II, 8, 4; et V, 2, 7. App. Bell. civ.; Cic. pro Sext. 16; Flor. III, 16, 2. Boecler.

In leges eius iurare) Remoram hic iniicit vir adprime has doctus litteras, ait, *more maiorum in leges iurari*; movetur hoc, et Dionis lib. XXXIX, scriptoris Virorum illustr. Apuleii, et Diony-

sii lib. VI locis. Sed errat tantum, ut hoc statuant, ut mage contrarium omnes videas penitius, et loqui praeter Halicarnassei, de perniciosarum rerum auctoribus sive tribunis, dabis, et hactenus facile concesserim. Quum enim suas leges firmare contra bonos et viros et cives legitimo modo non quiverint, huc, malo modo, nullo bonorum more descendisse quis negaverit? Halicarnassaei locus aperte de legibus sacratis agit. Sed quid ad Liv. lib. XXXI: *Quia flamen dialis erat*, ait, *iurare in leges non poterat*. Facile eludo ictum; loquitur de diali, qui in magistratu; magistratum autem in suas leges iurasse, se servaturum neque violaturum aequum fuit; cur non dialis? quia iis iurare omnino nefas. Agell. lib. X, cap. 15. Quid plura? hoc certum, non arbitrarium, in leges non iuratum, nisi scito cautum iurare. Schegk.

Consensu reip.) Nemo vel mediocriter in Romanis rebus versatus non intelligat, *consensu populi Romani* legendum esse. Natus error ex litterarum similitudine, ut alibi quoque; nam *resp.* sic, *R. P.* Populus autem Romanus, *P. R.* scribebatur; quod iam pueris quoque notum est. Manvt. Malim legere *populi Romani*; nam et Val. M. lib. IV, cap. 1, *Maximo consensu senatus et populi*, ait, *reditum illi datum*. Error creatus est ex affinitate notarum, P. R. et R. P. quarum hac *respublica*, illa *populus Rom.* significatur. Pvtean.

Nec triumphis) Sic fere Cicero in orat. pro Plancio dixit: *Metellum ob illam constantiam, qua illud voluntarium vulnus accepit, iustissimos omnium Metellorum et clarissimos triumphos gloriae laude superasse.* Pvtean.

Aut causa exsilii) Clarus fuit *exsilio* Metellus, quod a Rhodiis, apud quos exsulabat, summa benevolentia et observantia cultus sit, ut scribit Plutarchus in Mario. *Reditu* autem, quia non suffecit integra dies gratulationibus ad portam eum excipientium, quod scribit Appian. lib. I. Pvtean.

Italicorum autem fuerunt) Italici duces multo plures fuere, quam Velleius recenset: *Q. Popedius Silo*, *Herrius Asinius*, *Insiteius Cato*, *C. Ponditius*, *Pontius Telesinus*, *C. Vettius*, *Marius Egnatius*, *C. Papius Mutilius*, *P. Neronus*, *P. Ventidius*, *M. Lamponius*, *C. Indacilius*, *P. Presenteius*, *A. Cluentius*. In quibus hoc notandum, Italicos simul habuisse duo nomina genti-

litia, quae Romanorum usus non admittit, ut *Marius Egnatius*, *Hirrius Asinius*, et *Minatius Magius*, *Decius Magius*. Popma.

Silo Poppaedius) Ita legi potest: *Italicorum autem fuerunt celeberrimi duces*, *Silo Poppaedius*, *Hirnus Asinius*, *T. Vettius Cato*, *C. Pontius Telesinus*, *Marius Egnatius*, *Papius Mutilus*. Ita Appianus lib. I Bell. civil. profert haec nomina, et fortasse aliquanto emendatiora, quam nunc sunt in Velleii codicibus. Illud certe, quod est in libris vulgatis, *Insteius Cato*, penitus displicet, pro quo Cicero in Philippicis, et Appianus libro supra memorato habet *T. Vettius Cato*, quod placet. Vasin. Potuit Aldus admouere lectorem de varietate, quae est apud auctores in ducum nominibus efferendis; de *Popaedio* leg. Xylander in Plut. Mario. *Caium Pontidium*, Appianus *Pontilium*, et *Egnatium*, *Ignatium* appellat. *Papius Mutilius*, Appiano, etc.; *C. Papius Motilus*, Diodoro in Excerpt. lib. XXVII; *C. Aponius Motulus*. Corn. Tacit. lib. II; inter senatores principatus Tiberii nominat *Papium Mutilum*, qui fortasse ab hoc oriundus est. Maior varietas est in *Popaedi Silonis* nomine; de *Telesino* vide Velleium infra. Pvt. Melius *Pompedius*, ex Diodoro, ac Orosio. Apud Appianum est Πομπάδιος: leviculo errore, pro Πομπαίδιος, aut Πομπήδιος. Ita enim aliquos scribere video: in his Iosephum Antiquit. Iud. lib. XIX, cap. 1, ubi tamen non hunc, sed alium posteriorem nominat. Dio quoque, lib. XLVIII, Antonii ducem quendam Αὐπήδιον Σιλῶνα appellat. Sed lego Πομπήδιον. Apud Senecam patrem declamator quidam mendose *Pompeius Silo* vocatur: ac ita quoque huius nomen corruptum apud Obsequentem. Plutarcho in Apophtheg. hic Πόμπιος, in Mario Πόπλιος dicitur. Vtrobique scribendum Πομπήδιος, aut potius Πομπαίδιος, ut apud eumdem in Catone Minore. In hunc modum Florus, Livii epitomator, aliique restituendi. Piget enim haec pluribus prosequi. Vossivs. *Silo Popaedius*, edit. Rhenani.

Herius Asinius) Livio lib. LXXIII: *Hirmius Asinius Marrucinorum praetor. Insteii*, et *Isteli Capitonis* mentio apud Tacitum lib. XIII Annal., et in lapide apud Cuiacium lib. IX obs. cap. 37, *Papius*; Orosio *Papius Mutilus*; Diodoro, *Aponius Motylus*. Schegk. *Herium Petrium*, vel *Pettium* Nolanum senatorem memorat Livius lib. XXIII, 43.

Insteius Cato) *Vettium* nominat Cicero Phil. XI, et alii. Manvt.

Vrsinus legit *Vellius Cato*; ex Appiano, et Ciceronis Phil. XI. Ego amplius deliberandum censeo. Nam unde *Insteii* nomen paucis notum hic irrepserit? Itaque haereo, an non *Insteius Capito* sit legendum, ex Taciti XIII Annal., ubi *Insteii Capitonis*, sed alterius, mentio. Si tamen Vrsini lectio placeat, eo quod *Capitonis* alii in enumeratione ducum non meminerint, incertum erit, num *P.* an *T.* an *C. Catonem* vocitet Velleius. Quantum enim scrutari potui, duo, vel forte tres Catones inter italicos duces fuere. Primus, ut dixi, est *P. Vettius Cato* Hunc Cicero Phil. XI, et Appianus, *P. Vettium* nominant. Alter est *Titus Vettius Cato*. Eum Eutropius *T. Vettium* appellat: uti et Cicero Phil. XI, ubi vulgo legitur: *cum P. Vettio Catone duce Marsorum*. Sed quum in optimae notae MS. Bibliothecae publicae huius Amstelodamensis urbis invenerim: *cum P. Vectio, et Titio Scatone;* non dubito, quin legendum sit, *cum P. Vettio, et Tito Catone*. Tertius esset, *C. Vettius praetor Marsorum*; cuius meminit Seneca de Beneficiis III, 33. Sed locus mihi suspectus. Puto verius esse, *T. Vettius*; idque Cicerone praeeunte, ut vidimus. Voss.

Papius Mutilius) Legendum *Mutilus*, quo modo Orosio appellatur, Diodoro *Aponius Motylus*. Raphel. Vulgo corrupte *Mutilus*, ut Appianus P. Μούτυλος; Plutarchus in libro περὶ τῆς Ῥωμαίων τύχης, perperam Μοῦμος. Sic enim locus eius legendus est: οἷος ὕστερος Μουτίλιος, ἢ Σύλλων ὁ θρασύς; intelligit duces italicos Papium Mutilum, Popedium Silonem: de quorum ferocia in Bello sociali Florus, Appianus, et alii. Popma. Lege *Mutilus*. Non affero Appianum, Orosium, et alios, qui ita scribunt. Satis id firmant Fasti, qui ad annum urbis 761 ex eadem gente consulem constituunt M. Papium Mutilum. Mendose etiam apud Diodorum in excerptis lib. XXXVII; apud Photium scribitur: Γαῖος Απώνιος Μούτυλος, pro Γαῖος Πάπιος Μούτυλος. Apud Plutarchum lib. de Fortuna Rom. est Μοῦμος, ubi Μούτυλος legendum, non Μουτίλιος, quod volebat Popma. Voss. *Mutilius*, edit. Rhen.

Neque ego verecundia domestici sang.) Licet omnino hoc facere historico; qui ut suorum vitia amicorum aut propinquorum, ubi res et locus postulat, tacere non debet, ita nec laudes cogitur supprimere, dummodo dictis veritas constet. Pertinet autem in hoc genere ad ἦθος prudentiae illa προθεραπείας non tam signa, quam modestia, quali hic Velleius utitur. Boecler.

Decii Magii) De hoc vide Livium lib. XXIII; est autem legendum *Decimi*. Ptean. Vir doctus hic legendum affirmat *Decimi*. Eo impulsus, ut ait, quod necessario hic esse debeat praenomen. Sed fallitur. Nam Italicos duces duo gentilicia nomina quandoque habuisse constat. Vt *Minatius Magius*, *Marius Egnatius*, *Herius Asinius*. *Decii* autem huius meminit etiam Livius libro XIII; ac Silius Italicus lib. VIII. Ex quo apparet, Livii itidem locum frustra a Sigonio esse tentatum. Voss. V. ad Cic. IX ad Attic. 13. Pro *Asculanensis*, *Aeculanensis* Camill. Peregr. Camp. Felic. diss. I, cap. 8. Burm. *in marg.*

Campanorum principis celeberrimi) Distingue cum Lipsio, *Campanorum principis*, *celeberrimi et fidelissimi*. Raphel.

Cum T. Didio caperet) Hic est T. Didius, qui bello Marsico praetor et legatus Sex. Iulii Caesaris cos. fuit: post in Hispania ob res gestas imperator appellatus est. Sallust. Histor. III de Sertorio: *Magna gloria trib. militum T. Didio imperatore*: in quem locum plura in scholiis dixi. Popma.

Cosamque occuparet) Puto legendum *Cossam*, quod est oppidum in Vmbria, de quo Plinius, Stephanus, Mela, Livius, ac etiam Velleius lib. I. Ptean. Quidam legendum censent *Cossam*. Quae urbs Vmbriae Livio, Melae, Plinio, Stephano: imo etiam, si vulgatis editionibus stamus, ipsi Velleio lib. priori. Sed nihil hic mutandum, satis clarum esse possit ex iis, quae ibi notavimus. Quamquam magis inclinet animus, ut hic *Compsam* legendum putem, quae Hirpinorum urbs est, ut infra dicemus. Nam de Hirpinis hic loquitur Velleius. Voss. Vide Harduini nummos illustratos pag. 599 edit. Paris. Hudson. Qui in recentiori editione omnia induxit prius dicta, novamque et ridiculam nummi interpretationem orbi erudito obtrusit. (Vid. Camill. d. l. diss. II, §. 23) Burm.

Tum maxime dilucideque) Lipsius legit, *tum maxime dilucide Q. Hortens*. Raphel.

Cuius pietati) Editio vetus interserit vocem *ille*, ex quo Lipsius legendum coniicit, *cuius scilicet pietatis*. Raphel. Vetus editio inserit *ille*, forte *cuius in se pietati*: sive, *cuius inde pietati*. Voss. Vetustus codex inserebat *ille*: *cuius ille pietati*. Nec de nihilo id insertum videri potest. Quare opinor excidisse litteras nonnullas,

qnomodo et alibi peccatum, ac scribi oportere, *huius illibatae pietati: huius*, inquam, quia *cuius* proxime praecesserat; sic *illibatam magnitudinem* babes infra cap. 48; *nusquam ante libatis viribus Italiam aggrediendam censent*, Liv. XXI, 29. Glossae Labbaei: *Inlibata*, ἄχραντα, ἄθραυστα, ἄκτα ἀνάλοντα, ἀκίνητα, ἀκέραια, ἄφθαρτα, ἀκαταφρόνητος, ἀκαινοτόμητος, ἀνάσπαυστα, *inlibatus*, ἄθικτος. Caeterum quum τὸ *retulit* proxime praecesserit, *in annalibus suis retulit*, hic idem verbum intempestive repetitum videri iure optimo potest. Vnde fit, ut prorsus adsentiar I. Perizonio, corrigenti, *gratiam reddidit*, aut τὸ *retulit* amolienti priori loco. Heinsius.

Ipsum viritim) *Viritim*, id est nominatim, singillatim, seorsim: Civitas enim dabatur aut oppidanis singulis, aut universis, atque illud honorificentius; sic Cicer. II Philipp.: *Civitas non tum singillatim, sed provinciis totis dabatur*; et in I: *Civitas data non modo singulis, sed etiam nationibus et provinciis universis.* Hanc autem vocem *viritim* sic usurpavit Seneca Nat. Quaest. v. 7: *In universum de ventis diximus, nunc viritim incipienus illos excutere*; sic Tacit. lib. II Annal.: *Vt non modo singuli viritim*, etc. Loquitur autem, ut hic, de civitate Cicero. Pro Balbo *sigillatim* dixit. Puteān. Id valet: solum et seorsum civem faciendo, non una cum aliis et in turba. Quod certe ad honorem eius facit, et amorem simul indicat Romanorum. Volui aliquando scribere: *Ipsum Quiritium civitate donando;* nunc desisto. Lips. Fateor me ignorare quid sit *viritim civitate donare*, nisi est singulatim et seorsim uni viro donare; quomodo Seneca de Beneficiis lib. VII, cap 5: *Possum donare sapienti quod viritim meum est, licet illius sint omnia.* Sed fortassis rescribendum *Quiritem:* quod ad amplificationem dignitatis valde pertinet. Non eadem omnes civitate donati conditione sunt usi, sed optima fuit Quiritum, qui pleno iure cives Romani erant, et tribum cum honorum petitione, aut saltem suffragiis babebant; incommodior Latinorum, post Latinos Italicorum, ut ex historiarum lectione satis liquet. *Quiritem* numero singulari etiam dixit Horatius, *qui te Quiritem*; et Persius, *Quibus una Quiritem vertigo facit.* Popma. Pulchre Lipsius *Quiritium*, etsi non sunt prorsus contemnenda, quae cl. Puteanus in patrocinium scripturae vulgaris profert. Heins. V. Misc. obs. vol. IX, p. 348.

Cum seni adhuc crearentur) Non nisi decennio post L. Sulla dictator, latis novis quaestionibus, duos adiecit, ut essent octo, qui numerus Ciceronis tempore fuit. Porro de praetoribus, et ut eorum numerus auctus sit, et a quibus, vide Onuphr. in Fastis ad A. V. C. CCCXXCIIX. PUTEANUS. Non frustra hoc adiectum; brevi post, Sulla dictator numerum vel ad IIX auxerat, Lipsio ad Tacit. I teste: vel ad decem, quod Pomponio iurisconsulto titulo de Origine iuris visum, suffragante cl. viro P. Pithoeo in notis ad collationem legum Mosaicarum, et Onuphrio Panvinio in Fastis. SCHEGK. Pighius in annalibus ad A. V. C. DCLXXII ex hoc loco duos praetores, *M. Minacium Magium*, et *C. Minacium Magium*, sola coniectura ductus facit. BURM.

Vt per biennium continuum) Quum in antiqua editione sit, *ut per biennium continuo*, posset legi, *ut per biennium continui*, etc. quod magis placeret. VRSIN.

Vtque ad saga iretur) Sagum amictum militare Graecis, Gallis, Germanis, Hispanis usitatum cum Romanis. Cicero, Plutarchus, Tacitus, Strabo, Nonius, Suetonius. Hoc Romae moris in dubio periculosi Martis excutu sumere, ut in tumultu, et tristi tempore civitatis ponere annulos, indicere iustitium, differre vadimonia, mutare vestem. Livius, Tacitus, Suetonius, Iuvenalis, Lucanus, alii. Et sumtum (ad quod SC. vel lege opus Cic. Philipp.) non deponebatur, nisi spe laetiore, et Fortuna obsequente. Orosius lib. V. *Consulares*, tamen ait Cicero Philipp. VIII, *togati esse solent, cum civitas est in sagis*. Eius tria, ni fallor, genera. Vnum lugubre, idest, loridum, nigrum, pullum, luctu fugaque dignum, ut Commentator Horatii ad epod. 9 describit, et de quo nos hic. Alterum gregale, militum dico, densum et villosum; cuius colorem diu anquisivi, nec inveni: coccineum Commentator tribuit sine ratione, et auctore. Scio, Romanis coccineam tunicam supra praetorium extensam futuri proelii signum fuisse; sed quid hoc? doctissimus vir confundit cum illo; ego haereo, et Strabonem lib. III audio, tamquam novum quid tradentem, esse gentes, quae pullo sive nigro utantur sago. Tertium, imperatoris, quod paludamentum proprie. Apuleius apologia I: *Verum tamen hoc, Diogeni, et Antistheni pera et baculus, quod regibus diadema, quod imperatoribus paludamentum, quod pontificibus galerum, quod lituus*

auguribus. Color purpureus seu puniceus, praeter exempla a doctis prolata, ex Hirtii lib. I. Belli Africani probo: *Nam cum Scipio sagulo purpureo ante adventum uti solitus esset, dicitur Iuba cum eo egisse, non oportere illum eodem uti vestitu; itaque factum est, ut Scipio ad album se vestitum transferret.* Ex quo et hoc haud absurde colligas, purpureum praecipue principem: album etiam eos, qui in exercitu alicuius dignationis et gradus, induisse. Schegk.

Corfinium) Vid. Diodor. in excerpt. lib. XXXVII, et Strabon. lib. V. Putean. Ex eodem codice legendum, *caput imperii sui Corfinium legerunt Italicani. Paullatim*, etc. Ursin.

Appellarent) Melius videtur Lipsio, quod in vetere editione est *appellarunt.* Raphel. Lege *appellarunt Italicam.* Corfinium Italicam dictum, liquet ex Strabonis lib. V, et Diodori excerptis lib. XXXVII apud Photium. Hinc Silius Italicus, hoc est, Corfiniensis. Voss. Non video, quae ratio adiget, ut *Italicam* legamus. V. Sigon. de Antiq. iur. Ital. III, 1. Boecler. *Quod appellatur*, puto; deinde pro *rempublicam* codex vetustus *rempublicam P. R.* hoc est, *remp. populi Romani*; bene: sic passim loquuntur veteres. Vide Vossium. Heins. Edit. Rhen. *caput imperii sui Corfinium legeruntque Italica.*

Fluentem procumbentemque Remp.) Non optime ad metaphoram, quae continuari in his talibus amat, coniungi duo ista, quae vocant, participia videntur. Itaque iam labebar, ut *ruentem* substituerem. Nihilominus Virgil. quoque memini II Aeneid., 196: *Ex illo fluere, ac retro sublapsa referri spes Danaum*, qui me inhibet et retinet. Sed commodum Senecae locus incidit, quem ex ea metaphorae ratione fortassis emendabo. Libro ad Serenum, *quod in sapientem non cadat iniuria*, cap. 1: *Nihil humile concupiscet, nihil flebit, qui rationi innixus per humanos casus divino incedit animo.* Ex *flebit* veluti fragmento colligo, quod scripturae compendio amissum, *fluctuabit.* Nam tale quid illa postulant, quae ex opposito adiuncta, *innixus rationi, casus, incedit.* Quoniam autem hic sumus, alia quaedam simul eodem libro, vitiosa adhuc, ut videntur, persanemus cap. eod.: *Si maximum illud, ultra quod nihil habent iratae leges, ac saevissimi domini, quod minentur, in quo imperium suum fortuna consumit, aequo placidoque animo accipimus, et scimus mortem malum non esse, ob hoc ne iniuriam quidem;*

multo facilius alia tolerabimus. Antiquiores libri *quod* non agnoscunt: agnoscunt autem et *minantur*, non *minentur.* Vnde primum suspicabar: *ultra quod nihil iubent iratae leges, aut saevissimi domini minantur.* Quae structura sermonis habet non modo maiorem elegantiam, sed nescio quam etiam vividiorem efficaciam: *leges iubent, domini minantur.* Deinde *impetum* fuit quum magis probarem, nunc non item: postquam alibi sic quoque loquentem Senecam inveni: *In quo ius fortuna suum perdidit*, cap. 10: *Alia sunt quae sapientem feriunt, etiamsi non pervertant, ut dolor corporis et debilitas, aut amicorum liberorumque amissio, et patriae bello flagrantis calamitas.* Vidi scriptum alibi, *etiamsi non penetrant*, quod tum opinabar melius, sed neque hoc nunc tamen certo. Illud certius cap. 11: *Praeterea cum magnam partem contumeliarum superbi insolentesque faciant et male felicitatem ferentes, habet quo illum affectum inflatum respuat pulcherrimam virtutem omnium*, etc. Lego: *cum magnam partem contumelias sup. insol. fac.*, quod corruperunt, *qui magnam partem esse plerumque*, sive quod aliter dicitur, *magna ex parte*, ignorarunt. Gell. lib. II, cap. 29: *Amici isti magnam partem cessatores sunt.* Illud postremo certissimum, cap. 9: *Quis omnium est, qui non possit contumeliam facere, si quisquam potest?* Scribo plane, *si quidquam potest.* Erant et alia non his graviora, sed quae alibi referentur opportunius. Acidal. Ita Lucret. II, 68: *Et quasi longinquo fluere omnia cernimus aevo.* Et sic pro *ruere*, adseruit *fluere* Gronovius Livio XXVII, 17. Burm.

Rempubl. restituentibus) V. C. *rem P. R.* Putean. In MS. fuit: *Rempublicam P. R. restituentibus.* Nec putem mutandum temere. Aggenus de limitibus agrorum: *Est ager similis subsecivorum, conditioni extra clusus, qui si R. P. Populi Romani datus non est*, etc. *iure subsecivorum, in eius, qui assignare potuerit, remanet potestate.* Vnde infra etiam forte legi debet: *Quod non Augustus post reditum in urbem R. P. Populi Romani repraesentari*: non autem, *R. P. Populoque Romano, repraesentavit*, ut vulgo edunt. Voss.

Nisi quae) Lipsius, *nisi quod Nol.* Raphel. Lego, *quae. Qua*, pro *quatenus*, apud optimos quosque Scriptores passim obvium. Voss. Vid. inf. cap. 37.

Romani victis afflictique ipsi exarmati, quam integris universis) A valetudine metaphoram duci, innuere videntur ista: *afflictis*, et

integris, in qua persisteiur aptius, si *exanimati* legeris. Verum hoc inter ea censebis, quae levia ipse et supervacua censeo: nec id minus, quod sequitur. Acidal. An exarmati hoc bello Romani? Forte: *Quo quidem Romani victis adflictisque, paene et ipsi exarmati, quam integri universis civitatem dare maluerunt; paene* frequentissimi usus est Velleio; *paene exarmati*, post longe plurimos suorum amissos. Heins. An *exorati*, vel *exarmati*, eodem sensu, ut millies? Burm. V. Misc. vol. VIII, p. 33, 367; vol. IX, p. 248.

Vir qui neque ad finem victoriae, etc.) Plane ad hanc sententiam Valerius IX, 2, 1: *Sulla, quem neque laudare, neque vituperare quisquam satis digne potest: quin dum quaerit victorias, Scipionem se Populo Romano, dum saevitiam exercet, Annibalem repraesentavit.* Boecler.

Eius claritudo intermissa esset) Si quae ad librum I de agentium verborum patiendi significatu dixi, probas; tuo periculo et hic lege, *intermisisset.* Acidal. Sic Sallustius in Iugurtha Sullam patriciae gentis fuisse scribit, sed familia iam exstincta ignavia maiorum. Idem quoque tradit Plutarchus in Sulla in principio. Putean.

Cogitationem habere) Car. Sigonius hunc locum citans legit *rationem*; atque forsan ita quidam libri habent. Putean. Legebat Sigonius, *ut nullam petendi consulatus rationem habere videretur*, non *cogitationem*, quo tamen vocabulo Velleius et alibi amat uti, ut c. 10, l. I diximus. (Add. Cicer. I paradox. 3: *Num ullam cogitationem habuisse videantur, aut argenti ad aerarium, aut supellectilis* etc.) Heins.

Qua eminentissimos) *Quae em.* Ed. Rhenani.

Petensque consulatum, paene omnium civium suffragiis factus est) Mihi nescio quid raucidum haec scriptura sapit, nec abnuam, quin meo periculo potius scribas, *aptus est.* Proculcatum iam ex antiquitate verbum *apisci.* Acidal. Aut omnia me fallunt, aut scribendum, *nactus est*: qui fingunt *aptus est*, prius docere debebant, tam antiquatum verbum convenire Velleio. Grut. Restitue, *nactus est.* Quod Grutero etiam in mentem venisse, minime dissimulandum putavi. Voss. Locus interpolatus. Scribe, *petensque consulatum, paene omnium civium suffragiis eum honorem undequinquagesimo aetatis suo anno assecutus est.* Tà *factus est sed* ab inscito nugatore iam olim videntur assuta. Paullo aliter Gruterus. Ceterum

Iohannes Georgius Graevius, vir mihi coniunctissimus, quo fit, ut eius verecundiae detur, ne laudandus mihi hic operosum, quod merebatur, veniat in modum, tum Thomas Munckerus, vir itidem pereruditus, arbitrabantur hoc in Velleio loco τὸ *factus* minime amovendum esse, quod Ciceroni frequenter sit in usu haec ellipsis, quum de consulatu agit. Scribendum igitur videri Munckerus contendebat, *petensque consulatum, paene omnium civium suffragiis factus, eum honorem undequinquagesimo aetatis suae anno assecutus est.* Caelius ad Ciceronem ep. 4: *Inde cuncti Hirrum non faciendum flagitare*, pro faciendum aedilem. Victor de Caesaribus cap. 37, *post quem Probum in Illyrico factum accepere*, factum imperatorem. Heins. Defendimus τὸ *factus est*, ad Quinct. lib. V Instit. Orat. 10; Noster inf. cap. 92: *iuravit, etiamsi factus esset cos. suffragiis populi, tamen se eum non renuntiaturum.* Burm. Cic. act. I in Verr. 7: *Qui consul erat factus;* ubi de creatione etiam in comitiis. Idem *in marg.*

Undequinquagesimo) Plutarchus, *quinquagesimo.* Ὕπατος μὲν, inquit, ἀπεδείχνυται πεντήκοντα ἔτη γεγονώς. Lips. Non iverim inficias, ita scribere potuisse Velleium, sed tamen elegantius fuisset, et brevius, *nactus, undequinquagesimo aetatis anno*, omissis illo, *et assecutus est*, et, *sed eum honorem.* Gruter. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 34.

Mithridates, etc.) *Quippe cum quatuor Pyrrho*, XVII *Annibali suffecerint, ille per quadraginta annos restitit, donec tribus ingentibus bellis subactus, felicitate Sullae, virtute Luculli, magnitudine Pompeii consumeretur.* Florus lib. III, cap. 5. Appianus, Plutarchus in Sulla, Lucullo, Pompeio; Cicero pro L. Manilia, alii. Schegk.

Vir neque silendus, neque dicendus sine cura) Phrasis sallustiana, quam usurpat Seneca de Beneficiis lib. IV, cap. 1: *potest videri nihil tam necessarium, aut magis, ut ait Sallustius, cum cura dicendum.* De Tranquillitate cap. 14: *magnus vir et cum cura dicendus.* Pomm. Senec. de Tranquill. an. 14 de Canio: *magnus vir et cum cura dicendus*; quam locutionem sallustianam esse et hic Lipsius, et alibi Seneca ipse testatur. Boecl.

Aliquando fortuna) Malim, *aliquamdiu.* Sed de magnitudine animi huius regis, emendetur sallustianum fragmentum, apud

Fabium, si memini: *Mithridates corpore ingenti, perinde et armatus.* Facito: *perinde et animatus.* Lips. Vir summus adducit heic fragmentum Sallustii de eodem Mithridate: *Mithridates corpore ingenti, perinde et armatus*, exque eo facit *perinde et animatus*; forsan vere, si constaret nobis, quae verba huic frusto annexa fuissent; id quum non liqueat, putarim suam esse energiam lectioni vulgatae. Sic Curtius lib. VIII: *Ipse Porus humanae magnitudinis propemodum excesserat formam; magnitudini Pori adiicere videbatur bellua, qua vehebatur*, etc. Gruter. Nihil esse corrigendum in fragmento sallustiano ostendimus ad ipsum Fabium lib. VIII, cap. 3, et, quod post iam descriptas typis notas vidi, confirmatur hoc dictum Sallustii maxime simili loco Flori l. I, 13, ubi de Gallis: *Ad hoc ipsa corporum mole, perinde armis ingentibus, adeo omni genere terribilis fuit*, etc.; ex quibus Freinshemius recte etiam vindicat sallustianum dictum. Burm.

Necatisque in ea omnibus civibus R.) Memnon de Tyrannis Heracleae Ponticae, item Valerius Maximus lib. IX, cap. 11, LXXX millia Romanorum occisa tradunt. Vt omnino sit verisimile, Plutarchum in Sylla errare; qui numerum usque ad C et L millia adauxit. Quamquam Appianus in Mithridaticis Plutarcho fidem adstruere videatur. Centum enim et sexaginta millia perempta fuisse, tradit. Sed Memnonis hic potior videtur auctoritas. Voss. Collegit exempla eiusmodi lanienarum improvisarum Camerarius op. subcis. cent. I, cap. 38. Boecler.

Quos quidem eodem die atque hora, redditis civitatibus literis, ingenti cum pollicitatione praemiorum interimi iusserat) Videtur et hic locus malam manum expertus. Malim, *redditae civitatibus literae*, etc. *interimi iusserant*, ipsius nimirum Mithridatis literae; vel, *redditis civitati cuique literis interimi iusserat.* Heins. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 34.

Neque fortitudine adversus Mithridatem, neque fide in Rom.) Sicut in ducibus *virtutem fortunamque* sententiose coniungi, supra diximus; ita *fortitudinem et fidem* in militibus requiri spectarique praecipue, adductis scriptorum locis confirmat Pet. Faber semestr. I, 19. Boecl. Et hinc Livius et alii, ubi de imperatoribus agunt, semper eos *fortiter ac feliciter* res gessisse, si de legatis sociis et auxiliis loquuntur, *fortiter* et *fideliter* res gessisse aiunt, ut egregie

observat Gron. ad Liv. XXVIII, 9, et hinc in duce laudatur virtus et fortuna. Vide supr. ad lib. II, cap. 4. Burm.

Aliosque) Q. Oppium proconsulem intelligit. Plutarchus CL millia Romanorum, Valerius LXXX millia perfide interfecta docent. Schegk.

In unius Theophanis gratiam) Idem scribit Plutarch. in Pompeio. Eumdem quoque Pompeius in concione militum civitate donavit. Cicer. pro Archia; Valer. VIII, c. 14. Putean. Toti civitati prodesse civis unici bonas artes, non uno monstravimus exemplo, ad Taciti Ann. XIV, c. 61, ubi Claudius in gratiam medici Xenophontis Coos omni liberat tributo. Grut. Plutarch. in Pompeio, et Vossius de Hist. Graec. I, 23. Apud Tac. XII, 61, Cois in unius Xenophontis medici gratiam immunitas concessa. Apud Plutarch. advers. Colot. in unius Aristotelis gratiam Stagira excitata; qualia exempla alibi quoque, nec pauca reperiuntur. Boecl. Huius *Theophanis* posteritas inde, nomine Pompeii adsumto, claruit Romae, ut filius eius *Pompeius Macer*, et nepotes *Pompeius Macer*, et *Pompeia Macrina*. V. Ryck. ad Tac. VI Ann., 18. Quem morem, civibus novis usitatum, patronorum nomina adsciscendi non animadvertisse videtur magnus Gronovius ad Livium XXXIX, 19, nec Manutius, qui argom. orat. Cicer. pro Balbo, Theophanem libertum Pompeii faciunt; sed quem errorem egregie refutavit Fabret. ad Inscript. suas commentario, p. 478, qui et confusos fuisse a viris doctis hunc *Theophanem Mitylenaeum*, et *Cornelium Balbum Theophanem Gaditanum*, a primo Theophane adoptatum docet, quod iam antea etiam erudite fecerat Tristan. Comment. Histor. tom. II, p. 477, *Pompeium Macrum* filium Theophanis poëtam illum *Macrum*, Ovidio et Tibullo familiarem faciunt, I. Bapt. Pius Annot. poster., cap. 184, et Achill. Statius ad Tibull. II, el. 6, quem alii *Aemilium Macrum* fuisse credunt, et egregie demonstrat ad Tibulli locum Brouckhusius. Burm.

Velut poeniteret) Haud ideo desciscendum a virtute, neque destituendum consilium honestum, si fortuna in alia omnia inclinat, pluribus firmamus ad Tacitum. Gruter.

Punico) Secundo. Vid. Liv. lib. XXIII. Putean.

P. Sulpicius) De quo Paedianus, Valerius lib. VI, Cicero in Bruto; de bello cui non dictus Hylas? Schegkius. Idem retulerat

Asconius Paedianus ad orationem Ciceronis pro Cornelio. Sed locus eius etiamnum corruptus. Adscribam ergo illum, ut, quantum in me est, repurgem. Ait autem de Sulpicio: *Ab initio bonarum actionum ad perditas progressus. Quod et initium bellorum civilium fuit, et propter quod ipse Sulpicius cos. armis ire oppressus esse visus est.* Lego, nulla fere mutatione: *propter quod ipse Sulpicius, consularibus armis iure oppressus esse visus est.* Nam τὸ *cos.* antiquis librariis et consulem, et consulatum, et consularem notabat. Ex *ire* etiam fecimus *iure.* Vere, ut arbitror, et ex usu historiarum. Quippe Sulpicium, Sylla consule, in Laurentinis paludibus iugulatum, mox etiam prodit Velleius, cum quo consentiunt Florus, Appianus, Orosius, aliique. Voss.

Disertus, acer) Cicero in Bruto *grandem et tragicum oratorem* vocat. PVTEAN.

Cum antea rectissima) Sic quoque Paedianus in Cornel. scribit Sulpitium initiis bonarum actionum ad perditas progressum esse; idem etiam scribit Cicero de Harusp. resp. PVTEAN.

Apud populum maximam quaesisset dignitatem) Vt supra pro simplici compositum, ita hic pro composito simplex. *Quaerere* est enim acquirere: neque Nostro solum, sed plerisque probatis omnibus. Iustinus lib. II: *Imperium Asiae ter quaesivere*; lib. I: *Regnum quod fraude quaesierant.* At hic quidem trecentis locis, quae cui bono quaeram? Propertius autem, qui *sectari*, *testari*, *vagari*, et alia talia, hoc pariter de Hercule: *Dextra quum quaereret urbes.* Maro etiam in hac figura non infrequens. Aen. X: *Auri atque argenti memoras quae multa talenta, Gnatis parce tuis;* Georg. IV: *Vltroque animam sub fasce dedere.* Apuleius Apol. I: *Meminerat Homerum poëtam multiscium, vel potius cunctarum rerum apprime peritum, vim medicaminum non mari, sed terrae scripsisse.* Idem Apol. II: *Improbo ac nefario homini per alienas literas falsum facere tentanti ne auscultarent, sibi potius audirent;* pro *adscripsisse*, et *obaudirent.* Sed Propertii et Iustini mentione, memoria mihi refricatur locutionis similis in utroque, quam liceat hic mihi, quamquam ἀπροσδιόνυσον proponere. *Brachia muri* alter bis dixit lib. V: *Si demissa Pyraeum versus muri brachia deiicerent.* Ibidem: *In brachiis muri, quae diruta fuerant, habitare.* Alter *viae brachia* semel: *Scandam Thesaeae brachia longa viae.*

Hinc nimirum, quod instar brachiorum porrecta in longum sint, ut via, sic et muri. Quin etiam Ovidius de Oceano in eumdem modum: *Nec brachia longo margine terrarum porrexerat Amphitrite.* Hanc mihi brevem peregrinationem benivole condona, lector: nunc ecce domum redeo, mansurus tamen non nimium diu. ACIDAL.

Omnium imperia etc. *addixit*) Non puto vocem istam eum hoc loco habere sensum, quem omnes sciunt, sed illum minus notum, qui a Festo explicatur. *Addicere*, inquit, *proprie est idem dicere et approbare dicendo*, in qua, opinor, significatione in augurali disciplina aves tum dicuntur *addicere*, quum ratum faciunt auspicium, et approbant facienda. Livius lib. XXVII: *Fabio auspicanti aves semel atque iterum non addixerunt*; nisi si quis forte malit ita legere: *pravus et praeceps se Mario* etc. *addixit*, cuius lectionis fere eadem est sententia, sed illam magis probo: nam et sic Lactantius hoc verbum usurpat lib. I, cap. 7: *Quare*, inquit, *incredibilis est error illorum, qui quum aliquam sectam probaverint, eique addixerint, ceteras damnant tamquam falsas et inanes.* PUT. Malim *concupiscenti se addixit*: vidit et veram scripturam cl. Puteanus, sed mutata sententia e sacris auguralibus *addicere*, nescio quam bene, maluit interpretari; apud Lactantium quoque videtur scribendum, *eique se addixerint*; sed et τὸ *tulit*, paullo post quum mox subsequatur, videtur expungendum. HEINS. *Addixit*, est ex auctionibus desumtum, et notat donavit, et regenda dedit, ut infr. cap. 25, et millies apud alios auctores. Sueton. Caes. 50; Horat. II, sat. 5; Cicer. in Pison. 35, pro domo 41. BURMAN. V. Graev. Ep. Syll. t. IV, p. 643.

Inter quos Marium) Certa divinatio, *interque eos*. Eadem menda Ciceroni quoque fortean insedit, lib. VI ad Att. ep 3: *Quod ego nemini tribui negotiatori; non C. Vennonio meo familiari; non tuo, M. Laevio; et quod tibi Romae ostenderam me servaturum, in quo perseveravi.* Scribendum forte, inquam: *quod et tibi Romae ostenderam me servaturum, inque eo perseveravi.* Nisi potius, ut censuit Bueretius noster, *quod tibi Romae ostenderam me servaturum, et in quo perseveravi.* Aut aliter quoque etiam, ut vir clarissimus, summaeque eruditionis, Ioannes Caselius: praeter quem qui literarum hodie dignitatem et verum decus in Germania sustineat, in tanta literatorum copia vix habemus, cuique, ut praeceptori

et amico omnem observantiam, et quaecumque a grato animo proficisci queunt officia ac studia, debeo. Sic ille igitur: *id quod tibi Romae ostenderam*, etc. Et quoniam viri illius hoc foras eliminavi, ipso quidem, fateor, insciente, nec scio satis an et volente: neque enim ille hoc genus laudis affectat, quod etiam infra se existimat, et ita omnes in huiusmodi auctorum loca censuras et observationes suas inter legendum ultro ac temere nascentes, quas magno alii venditarent, premit, non promit: familiaribus tamen, aut ulli adeo, qui uti frui velit, qua est humanitate, et adversum omnes obvia benevolentia, non invidet: sed quoniam, inquam, semel furtim proferre istud non sum veritus, non ero verecundior deinceps in proferendo eiusdem ex iisdem Atticis epistolis, quas ipsius olim commendatu ac mandatu primum amare ac volutare coepi, etiam altero; lib. X, ep. 5: *Quod mihi mandas de Q. regendo ἀρχαδίαν, tamen nihil praetermittam.* Inibi graecam vocem varie alii interpolant: qui hanc ipsam retinent, illud minus considerant, non denegare prorsus Ciceronem suam Attico operam: qua in re usurpari solitum, quod afferunt, adagium. Caselius igitur οὐ ῥᾴδιον, rescribit; sed ecce etiam iterum Bucretius ex manuscriptorum lectione ἀρη λίαν, quam posuit el. Turnebus βαρὺ λίαν; iterumque ego, ut numerum expleam, ἀργαλέον. Quae lectiones tres unum omnes sensum pariunt. At Cicero quidem saepe de difficultate eius negotii conqueritur: bis epistola sequenti, *magnum*, inquit, *opus esse*; alia quadam, *in eo vim incredibilem molestiarum.* Harum igitur una vera et sincera Ciceronis erit scriptura. De mea, cedo Caselianae lubens merito: nec praeferri eidem se vult Bucretiana, qui enim debemus uterque aut possumus aliter? Acidalius.

Caputque eius erectum, et ostentatum pro rostris) An potius fuit *exectum et ostentatum*? Gruter. Grutero non displiceret *exectum.* Quod an linguae latinae usus admittat, mihi dubium. Nec video, cur vulgata lectio mutari debeat. Voss.

Annoque LXX) Malim *annosque*: vide paullo ante. Putean. Placeret magis: *Marius post sextum consulatum, annosque* LXX *nudus*, etc.; nam illud *annosque* ad dictionem *post*, quae praecedit, referendum est. Ursin. Potest esse a glossa, *annoque septuagesimo*; nam aetatem illam expressit antea capite 18. Gruter. Lego *au-*

numque. Nam si Marius, ut ante Velleio narratum, septuagesimum annum iam fuerit egressus, quum Sulpicius legem ferret, necesse est illud, et magis quidem, locum habere, illo iam pulso: licet brevissimum spatium intercesserit. Quod satis colligere possumus ex inscriptione rerum gestarum Marii. Non adscribam eam integram, quia longiuscula est. Sufficiunt haec verba, quae ad institutum nostrum spectant: POST. LXX. ANNVM. PATRIA. PER. ARMA. CIVILIA. PVLSVS. ARMIS. RESTITVTVS. VII. COS. FACTVS. EST. VOSS.

Circa paludem Maricae) Fortasse nomen silvae prope Minturnas; nam Meningem postea se contulit, ut ex Plutarcho liquet. MANVT. Aldus adnotat, Maricam esse fortasse nomen silvae prope Minturnas, quod dum lego, risum tenere vix possum. Nam *Marica* nympha est, uxor Fauni apud Virgil. lib. VII, eademque dea littoris Minturnensium iuxta Lirim fluvium, quemadmodum ad illum Maronis locum Servius scribit. Vnde Horatius eam oram *Maricae litora* appellat lib. III, od. 17, quum ait: *Qui Formiarum moenia dicitur Princeps, et innantem Maricae littoribus tenuisse Lirim.* Similiter Lucanus lib. II, *et umbrosae Liris per regna Maricae.* Plutarch. quoque in Mario auctor est, ad Minturnas, locum fuisse Maricae sacrum. Ita quam Velleius Maricae *paludem*, Cicero, Livius et alii *paludes* appellant. Plutarch. enim ibidem scribit Lirim fluvium prope Minturnas in modum paludis sese effundere. PVTEAN. *Marica* fuit nympha, uxor Fauni, quae templum et nemus habuit infra Minturnas situm, iuxta paludes, in quas Liris amnis exit, ubi Marius latuit. Plutarchus in Mario, et Strabo lib. V, etsi non nominat Maricam. Horat. lib. III Carmin., ode 26: *Innatantem Maricae littoribus tenuisse Lirin.* Plura Servius in VIII Aeneidos. POPMA.

In carcerem Minturnensium) Iuvenalis satyra X:

Exsilium, et carcer, Minturnarumque paludes,
Et mendicatus victa Carthagine panis,
Hinc causas habuere. —

Et Lucanus lib. II:

Cum post Teutonicos victos, Libycosque triumphos
Exsul limosa Marius caput abdidit ulva,
Stagna avidi texere soli, laxaeque paludes
Depositum fortuna tuum, mox vincula ferri
Exedere senem, longusque in carcere paedor.

Eadem Ovidius IV de Ponto, Valerius in privata domo Minturnis clausum dicit. Schegk.

Iussu II viri) An potius II *virum?* Duo enim certe in coloniis. Lips. Nocuit loco scripturae compendium, fuit certe *iussu duumvirali*. Grvter. Gruteri coniecturam in textum receperunt Heinsius, Hudsonius, et Cellarius. (Sed unus ex duumviris potuit iussisse). Bvrm.

Cum gladio) Merum glossema *cum gladio*, additum ab eis, quibus gnarum statim sequi: *abiecto gladio profugit e carcere*; at ideo mihi potissimum heic supervacuum videtur; idemque sentio de illis e *carcere*, quae modo produxi. Grvter. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 35.

Natione Germanus) *Cimber* Valer., *Gallus* Liv. et auctor Illustr. vir. Recte supra monui, per auctores Gallorum nomine comprehendi Cimbros Teutonosque. Quis servus sive actor publicus, erudite Lipsius in Electis, Tacitique notis explicat. Schegk. Gallum fuisse Livius et Appianus scribunt. Plutarchus autem equitem natione Gallum sive Cimbrum, nam utrumque tradi. Cimbri vero Germaniae populi erant. Puteanus. *Cimbrum* fuisse, praeter Velleium, tradunt etiam Valerius, et Lucanus. Livii tamen epitomator, Appianus, auctorque de Viris illustribus, Gallum nominant. Plutarchus utrumque dici refert: Rhenanus, aliique eum secuti, nodum se solvisse crediderunt, dicendo, veteres *Gallorum* vocabulo etiam *Germanos* comprehendisse. Sed bene eorum errorem confutat Cluverius Germaniae Antiquae lib. I, cap. 10, qui tamen frustra, ubicumque de Cimbris mentio, Gallorum nomen ex libris conatur evellere. Vix enim dubito, quin error ille sit quorumdam veterum, qui, quum ipsi essent ἀγεωγράφητοι, secuti sint auctores, qui ante Galliam a Romanis penetratam dixere, quibusque Cimbrorum sedes erant incognitae. Ita videmus Florum lib. III, cap. 5, Cimbros *in extremis Galliae* constituere. Vbi, ne quis audiat Cluverium, reponentem *Germaniae*, addo, apud Rufum Festum, qui Florum saepe sequitur, legi: *Marius Gallos de Italia expulit: et transcensis alpibus feliciter adversus eos pugnavit*. Hinc glossae nostrae membranaceae: *cimber*, *gallus*, *civis de Gallia*. Atque alibi, *Bellum cimbricum*, *gallicum*, *quia Galli Cimbri dicuntur*. Ita enim lego ex certa coniectura, pro *Bi-*

cimbricum, etc. Sic praecesserat, *Bellum punicum*, *africum*; item *Bellum italicum*, *romanum*. Primi itaque ignorantia locorum peccarunt; posteriores etiam credulitate. Voss.

Ab imperatore eo) *Ab* delendum coniicit Hudsonus, me prorsus adsentiente; non enim imperatoris est, captivos manu facere et prehendere, nisi tamen quis mallet, *sub imperatore eo*. Burm. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 35, 367; vol. IX, p. 248.

Cum magno eiulatu expromenti) *Cum* abest a V. C.; sed in quibusdam libris editis totus hic locus ita legitur: *ut agnovit Marium magno cum eiulatu se prodentem*, *indignatione casu*; rectissime. Putean. Gryph. et Stephan.: *Magno cum eiulatu se prodentem*, *indignatione casus tanti viri*. Male, unde tanto imperatori tam muliebre pectus? Cicero in Paradoxis: *Marium in secundis rebus ex fortunatis habeo; in adversis unum ex summis viris*. Sane in Bruto plane virum laudat. Schegk. Quaecumque aliis, mibi vero mens sedit *expromens* vel *exprimens* legere. Vocis *indignationis* explicationem et exempla uberiora dabo alibi, nisi fata, meis usque adhuc semper adversa conatibus, obstiterint. Acidal. Minime legendum *expromens*, ut sedet nonnullis: nam vox *expromenti* non respicit servum germanum, sed vocem adsitam *eiulatu*. Grut. Libri vulgati corrupte *expromenti*, neque enim hoc dicit de Mario, in quem virum fortissimum non cadit eiulatus et indignatio casus sui: sed de servo publico percussore Marii, de quo Plutarchus, Valerius, et Livii epitoma. Popma. *Magno eiulatu expromenti indignationem casus tanti viri*, planis literis in autographo lectum fuit. Sensus est: magnum illum eiulatum expromsisse indignationem casus tanti viri. Quod bene Grutero observatum. Quamquam hoc sensu non peior lectio erit, si scribas *exprimenti*. Aliorum commenta tanti profecto non sunt, ut mercantur refelli. Vossius. Puto, *magnos eiulatus exprimente indignatione casus tanti viri*. Indignatio huius casus exprimebat eiulatus, non eiulatus indignationem. Valer. Max. lib. IX, cap. 1: *Mugitus edere cogebantur, ut eiulatus eorum humanae sono vocis expressi tyranni misericordiam implorare possent*. Curtius lib. VI, cap. 4: *Itaque indignatione expressa vox iudicum silentio excepta est*; sic optimae membranae *exprimere vocem militi*; eidem lib. IX, cap. 3: *Et voces ultima necessitate expressae*. Seneca in Excerptis: *Dolor clamorem ex-*

primat, dum secreta non exprimit. Heins. *Cum magno eiulatu expromenti*; edit. Rhen. forte, *cum magno eiulatu, exprimente indignationem cosu tanti viri, abi.* etc. *cum magno eiulatu*, iungendum cum *profugit;* casus vero tanti viri exprimebat illam indignationem. Val. Max. III, 1, §. 2: *Expressa est itaque illa vox hominum, gratulemur nobis Latini et Socii.* Plin. Paneg. pr.: *Abeant ac recedant voces illae, quas metus exprimebat.* Burman. V. Misc. obs. vol. IX, p. 348.

Indignationem) Vide cl. Freinshem. ad Curt. X, 8, 3. Valerius Maximus II, 10, 6; ad *maiestatem*, idest amplitudinem et admirationem tanti viri retulit hunc servi timorem; tum ad memoriam cladis cimbricae; denique ad fati providentiam; Noster *de indignatione casus tanti viri* loquens, partim ad miserationem, partim ad priores duas, quas modo dixi, causas reiicit. Boecler.

Circa Taenariam) Cod. quidem *Aenariam*; recte. Vide Plutarch. Sisenna lib. VI Fastor. apud Nonium V, *continuare. Marius ostio Linis evehitur, atque Aenariam suos continuare iubet.* Putean. Hoc diffuse Plutarchus in Mario: sed praeter filium, amicos quoque adsecutum refert: cui consentit Sisenna lib. VI Histor.: *Marius Ostio Liris evehitur, atque Aenariam suos continuantur.* Vbi plura dixi de Aenaria, quae inter ardentes insulas refertur: sicut inter ardentes campos *Arectae campi* prope Babyloniam, de quibus Tibullus lib. IV, etsi versus eius in omnibus libris corruptus est, quem ita emendandum censeo: *Ardet Arectaeis unda par hospita campis.* Vnda *hospita* dicitur par campis, eo quod profluens e fonte bituminoso divertebat in campos, et ibi advena parifer, quasi piscina, ardebat, ut testatur Strabo lib. XVI. Frustra Scaliger tentat refragantibus libris: *Ardet Arectaeos unda per hospita campos.* Popma.

Filium) Falsum hoc est, si Plutarcho et Appiano credimus, qui scribunt Marium non nisi in Africa filium recepisse, qui ad Hiempsalem confugerat. Livius quoque refert Marium filium in Africam traiecisse. Plutarchus autem scribit Marium in Aenaria insula Granium privignum suum recepisse. Itaque forsan hic legendum est, *uxoris filium.* Putean.

Cum Marius, etc.) Egregie exprimit et subiicit lubricum istud et incertum rerum humanarum. Placuit Lucano, lib. II, 91, et mutuatus est:

— *Solatia fati*
Carthago Mariusque tulit, pariterque iacentes
Ignovere Deis. Lips.

Communis scilicet fragilitatis, qua e summo facile ad imum descenditur, exemplo et similitudine fati, de qua diximus ad II, 3. Tale ferme ex tali contemplatione solatium est, quod describit Ser. Sulpicius ad Ciceronem l. IV, ep. 5: *Ex Asia rediens, quum ab Aegina Megaram versus navigarem, coepi regiones circumcirca prospicere; post me erat Aegina, ante me Megara: dextra Piraeeus, sinistra Corinthus: quae oppida quodam tempore florentissimo fuerunt, nunc prostrata et diruta ante oculos iacent. Coepi egomet mecum sic cogitare: hem, nos homunculi indignamur, si quis nostrum interiit aut occisus est, quorum vita brevior esse debet, cum uno loco tot oppidorum cadavera proiecta iaceant*; et quae sequuntur. Boecler.

Hoc primum anno sanguine cos. Rom. milit. imbut. man.) Sicut supra II, 3, initium civilis sanguinis, ἐπιστάσεως πολιτικῆς ἕνεκα, monstraverat: ita nunc, quousque exempli noxa profecerit, vel ideo ostendit, ut animadvertatur amplius, quousque profectura sit. Boecl. Distingue, *sanguine consulis, romani militis imbutae manus*; sed novumne hoc in romano milite? Atqui iam olim interfecerat exercitus Posthumium. Liv. IV, 50; Flor. I, 22; an Velleius diceret eum tribunum mil. consulari potestate fuisse; non ita causam agerem, vel, an ibi lapidibus, hic gladio saevitum; nec haec defensio placet. Burm.

Ad exercitum Cn. Pompeii proconsulis, seditione, sed quam dux creaverat) *Ambitiosi ducis illecebris*, inquit Valerius, *corrupti milites, sacrificare incipientem adorti, in modum hostiae mactaverunt.* Rhen. hic *ad exercitum*; deinde quidam τὸ *creaverat* coniectura Burrerii licenter in *excitaverat* mutarunt. Schegk. Malim *excitaverat*. Boxh. Mirari posset aliquis, cur optimam lectionem quisquam correptione tentandam existimaverit. Boecl. *Quippe Q. Pompeius*; tum *seditione, quam dux civerat*, vel *concitarat*, non *creaverat*, *creare seditionem* parum latinum est; nec male *exciverat* vel *excitaverat*, Burrerius *ciere bellum, rixam, orantos*, alibi apud Nostrum. Heins. V. Misc. obs. v. VIII, p. 35, 368; v. IX, pag. 249.

Non erat Mario Sulpicioque Cinna temperatior) Pertinet haec comparatio ingeniorum ad ipsum civilis discordiae contextum et causas; quae potissimum ex intemperantia hominum στασιαστικῶν et inquietorum aestimari debent. Boecl.

Quum ita civitas) Τὸ *ita* inconcinne geminatur. Puto, *quum sic civitas It. data esset.* Heins.

Civitas Italiae data esset) Lege Iulia, quam tulit Ser. Iulius Caesar cos., quum P. Rutilio anno 663, ut civitas sociis et Latinis omnibus, qui arma deposuerant, daretur, ut novi cives in tribus distribuerentur. Cicero pro Balbo, Appianus, Eutropius, et nos ad Sisennae lib. IV Histor. Popma.

Vt in octo trib. contrib. nov. civ. ne pot. eorum, etc.) Vide de re et historia Sigon. de Antiq. iur. Ital. III, 1. Annotatur autem hic a Velleio ipsissima ratio *arcani sive artis*, circa novorum civium admissionem usurpari solitae. Boecl.

Cinna in omnibus) Quod antea tentaverat Sulpitius, teste Livio lib. II, cap. 6. Putean. Rursus consulendi scriptores ad Flor. III, 21 laudati. Boecl.

Haec iniuria homine, quam exemplo dignior fuit) Paraphrasis ista est: *Hanc severitatem ademtae dignitatis merebatur sane homo, sed ad novas poenas (praesertim in tali civitate, in personis talibus) decurrere, semper periculosum est, propter exemplum, quod datum sibi credit et dicit, quisquis eo abuti cupit.* Ita de Clodii caede infra II, 47: *exemplo inutili, facto salutare reip. iugulatus est*; confer supra II, 3. Non fuit alia mens Taciti, licet verba plurimum videantur discrepare, I A., 38. Ibi vexillarii seditionem coeptantes praesenti duorum militum supplicio paullum repressi sunt. *Iusserat id Mennius* (ait Historicus) *castrorum praefectus, bono magis exemplo, quam concesso iure.* Clapmarius IV Arcan., 22, refert hoc iudicium Taciti ad *extraordinarium* administrationis civilis *modum, quo ea, quae lex omisit, religio magistratus omittere non debet.* Quam interpretationem qui tueri volunt, non ad verba Taciti proprie, sed ad ἐπίκρισιν totius negotii referant, necesse est. Illud enim accurate dicit Tacitus: *Mennii quidem factum non inutile fuisse, ad disciplinae militaris, imperiique auctoritatem vindicandam* (sicut praesertim Hispanus interpres declarat) *ubi, instar cuiusdam teli, plerumque praesentioris supplicii severitas va-*

lere consuevit: sed egressum tamen esse praefectum castrorum suae potestatis modum, qua supplicia non continebantur; qua ipsa in re non est nullum exempli periculum; sed pro ratione et genere ipsius periculi, quod aliquando necessitate excusatur, aliquando magnae utilitati condonatur: *etiam sententiae scriptorum, de exemplo quidem novo communiter, sed modo lenius, modo gravius, modo transmittendo, modo increpando loquuntur.* Locum Taciti vox *exempli* obscuravit; quam paullo aliter ac Velleius noster, aliique, hic usurpat; quum enim alias *exemplum facto* opponatur, hic verius *pro ipso facto* ponitur. *Bono exemplo* ait: idest *facto utili, et quod dignum esset, ut in posterum exemplum inde caperetur, permissa magistratibus ad certos et ultimos casus maiori et extra ordinem potestate.* Concurrit ergo cum *facto* significatio *exempli: non quod bono exemplo fecerit, qui fecit; sed quod a facto, ratione facientis non habente bonum exemplum, possit quoad rem ipsam boni exempli occasio existere:* ὑποθετικῶς nimirum, et subintellecto legitimo exempli sumendi sive constituendi modo atque potestate. Dignus videbatur locus, nulla versione, quod sciam, penitus et satis expressus, quem hac occasione explanaremus. Boecl.

Mox etiam spe largitionis corruptis militibus) Ex quo largitio in castra irrepsit (contagio sc. exemploque urbani ambitus, quo *venalis populus, venalis curia patrum* libertatem suam perditum ivit) disciplina et omnis reverentia reipubl. cessit: perpetuumque novandis rebus instrumentum miles erat, qui quum docetur largitiones accipere, eadem opera venalis in scelera quaecumque esse docetur; ita perventum eo denique est, ut largitionibus crebris corrupti milites imperium ipsum omnemque romanam maiestatem sine omni cura fidei pietatisque ad se traherent, rursumque sine pudore flagitii venale edicerent, imo vero Iuliano cuidam venderent, teste Herodiano II, 6. Videri posset hic terminus turpitudinis, et ultimum post pravissima omnia praecipitium: sed ecce novam et in maiora ituram ex ultimo dedecore auspicatur seriem gravissimus Historicus: τότε δὲ (inquit II, 6) καὶ πρῶτον ὑποδιεφθάρη τὰ τῶν στρατιωτῶν ἤθη, καὶ χρημάτων ἐδιδάχθησαν ἄπληστον καὶ αἰσχρὰν ἐπιθυμίαν, καταφρόνησίν τε τῆς πρὸς τοὺς ἄρχοντας αἰδοῦς. τὸ γὰρ μήτε τοῖς οὕτως ὠμῶς τετολμημένοις. ἐν φόνῳ τῷ βασιλικῷ ἐπεξιέναι τινὰ, μήτε τὴν οὕτως ἀπρεπῶς

ἐπὶ χρήμασι κηρυχθεῖσαν καὶ πραθεῖσαν ἀρχὴν εἶναι τὸν κωλύοντα, ἀρχηγὸν καὶ αἴτιον ἀπρεποῦς καὶ ἀπειθοῦς καταστάσεως, καὶ ἐς τὰ ἐπιόντα ἐγένετο ἀεὶ, τῆς φιλοχρηματίας αὐτῆς, καί τῆς τῶν ἀρχόντων καταφρονήσεως μέχρις αἵματος αὐξηθείσης. Tunc primum videlicet corrupti militum mores (non sane tunc primum corrupti, sed ex corruptissimis tum primum corruptiores facti, novam flagitiorum seriem auspicabantur) *foedaque et insatiabilis pecuniae cupiditas et contemptus imperatoriae maiestatis inolevit. Nam quum neque vindex existeret ullus tam crudeliter interfecti principis, neque promercale factum imperium foedeque nundinatum quisquam prohibuisset, id vero initium causaque militibus fuit, ut etiam in posterum turpissimi contumacissimique evaderent: sic ut avaritia in dies et principum contemtus etiam usque ad sanguinem proveheretur.* Non piguit illustrem locum cum politissima Politiani versione huc adscribere, ut uno quasi contuitu observarent, quibus commodum est, a quibus initiis largitio (inter ordinarias dominationis parandae artes a cupidis imperandi, e. g. hic a *Cinna*, tum a *Sulla*, *Antonio*, *Octavio*, *ceterisque* adhibita) ad quae dedecora, ad quas reip. non dicam labes, sed ruinas progressa sit. Boecler.

Opus erat partibus, auctoritate, gratia cuius augendae C. Marium) Mirum ni rectius distingues *partibus, auctoritate, gratia: cuius augendae*; quamquam scio relativa Nostrum saepe postponere. Sed absque eo illud venustius tamen, et hoc, quia vetustius, ut subintelligatur, *gratia* vel *causa* hic infra, cap. 99: *Dissimulata caussa consilii sui, commeatum ab socero atque eodem vitrico, acquiescendi a continuatione laborum, petiit.* In hanc faciem Gellius mihi emendandus lib. X, cap. 24: *Is autem erit, perpetua veterum consuetudinis demonstrandae gratia, verba solemnia praetoris ponere, quibus more maiorum ferias concipere solet, quae appellantur compitalia.* Hic *gratia* illud a Gellio esse, credat, qui Gellium non novit. Itaque sic lege: *Satis autem erit perpetuae veterum consuetudinis* (potes eodem sensu, paullo alia figura, *consuetudini*) *demonstrandae, verba solemnia.* Vbi et *satis* initio reconcinnavi, cuius prior syllaba, magno et sententiae et cohaerentiae cum prioribus interimento, interierat. Acidal. Nil prorsus mutandum esse, ad priorem librum iam monui. Voss. Optima lectio, per belle-

nismum satis notum. BOECLER. Distinguo, et indubitata coniectura sic lego: *opus erat partibus*, *auctoritate*, *gratia*: *cui augendae C. Marium*, *cum filio*, *de exsilio revocavit*. BURM. Vide de hac ellipsi ad Petron. 49, et Quinctil. IV, 1 in fin., quamquam Rhenani editio ita distinguit: *opus erat partibus auctoritate*, *gratia cuius augendae*.

De exilio revocavit) Inter consilia et instrumenta res novas molientium passim observare licet, *revocatis ab exilio proscriptos patriaque expulsos*: quippe qui et calamitate favorabiles, et patriae ob exilium infesti, et pro reditu conficiendo omnia ausuri videntur. BOECLER.

Cuius praeclara opera bello Marsico etc. *quique Asculum ceperat*) Flor. III, 18, 14: *Strabo Pompeius omnia flammis ferroque populatus*, *non prius finem caedium fecit*, *quam Asculi eversione*, *manibus tot exercituum consularium*, *direptarumque urbium diis litaretur*; adde Liv. epit. 74 et 76. BOECLER.

Circa Picenum agrum, *ut praescripsimus*) Erratum memoriae Velleii; non enim hoc ante dixit, sed illud, *Pompeio*, *Sullaeque*, *et Mario fluctuantem*, *procumbentemque remp. restituentibus*. POPMA. Frustra Velleii memoriam accusat Popma, quia de Piceno mentionem non fecerit. Nam Velleius non locum, sed res gestas respicit. Dixit autem ante: *Imperatores Romani fuerunt eo bello Cn. Pompeius*, *Cn. Pompeii magni pater*, *C. Marius*, etc. Item: *Pompeio*, *Sullaque*, *et Mario fluentem procumbentemque remp. P. Romani restituentibus*. VOSS.

Ut omnia ex proprio usu ageret, *temporibusque insidiari videretur*) Livii epit. 79, *Cn. Pompeii fraudem* notat: *Qui utramque partem fovendo*, *vires Cinnae dedit*, *nec nisi profligatis optimatium rebus auxilium tulit*. Ita Amyntas apud Curtium IV, 1, 27: *Semper ex ancipiti mutatione temporum pependit*. Ita, *temporaria Graecorum ingenia incertae famae captant auram*, *ut quocumque pendentes animos tulisset fortuna*, *sequerentur*, apud eumdem IV, 5, 11. Dicetur de hoc charactere infra in charact. Velleii c. 5. Illud obiter notandum est, describi hoc loco, ipsissimam *rationem status*, quae pseudopolitieis hominibus tantopere semper placuit, ut non alios magis prudentiae nomine commendarent, quam qui nemini fidi, omnia ex proprio usu agentes, temporibus insidiarentur, et ad

eorum mutationem mutabiles animos eo flecterent, unde maior spes *affulsisset*; loquemur enim ita cum Velleio non inelegaoter, ut arbitror, ita loquente. Boecler.

Ageret, temporibusque insidiari videretur) Malim, *agere*. Quod nisi per alios steterit, per me facile cadet. Voss.

Spes maior affuisset potentiae) Libentius legerem, *affulsisset*. Manvt. Aldus legit *adfulsisset*, ego retineo *adfuisset*. Pvtean. Aldus bene *affulsisset*. Raphel. Divinavi aliquando scriptum Auctori, *spes maior adfulsisset potentiae*, figura eleganti, et auctoribus frequentata, neque adhuc poenitet, quamvis non adsperner scripturam receptam. Gryterys. Aldus reponebat, *affulsisset*. Quomodo iam ante eum legebatur apud Cuspinianum, qui hunc locum citat. Voss. Incredibile dictu est quantopere mihi hic placeat, *affulsisset*. Boxu. Scriptus liber *adfuisset*; ita Iustin. lib. XIII, cap. 1: *Vt vero mortis eius fides adfuit; an morti?* ut libro XVII: *Nec ostentis fides defuit*. Heins. Sed communior locutio est *affulsisset*, ut ita quoque *spes affulgere* dicitur Livio aliquoties, sic Apulei VII Met.: *Sed in rebus scaevis adfulsit fortunae nutus hilarior*. (Amm. Marcell. XXIV, 2: *Salutarem genium affulsisse sibi*) Ita *effulgere*, de quo ad Quinctil. decl. IX, 7, et XII, 4. Bvrm. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 35, 368; vol. IX, p. 250.

Moenibus sociisque) Displicent *sociisque*, nec germana sunt. *Socii romanae urbis*, duriter dicuntur, iidem *pugnasse et spectasse*, falso. Nam cives quoque parte una pugnarunt, nec socii sane spectatores ulli, sed actores. Denique copula in voce *sociisque* non pro sermonis textu. Nos credimus fuisse: *sub ipsis moenibus oclisque* (sive *oculisque*) *urbis Romanae, pugnantibus spectantibusque quam fuerit exitiabilis*. Haec pugna, inquit, commissa non ut aliae procul a patria, sed apud Ianiculum, sub ore atque oculis romanae urbis, quam tristis funestaque fuerit et pugnantibus, et spectantibus, aegre dici potest. Sic mihi videtur: et rogo ne quis ἄπειρος τῶν κριτικῶν κριτὴς ἔστω. Lips. Suspicabar aliquando fuisse potius scriptum, *sub ipsis moenibus, idest oculis urbis Romae, pugnantibus*: neque nunc muto factum; scitur enim illud, *idest*, exprimi fere unica a scribis litera, hinc inde laterum puncto cincta; sic mox Noster cap. 23: *Paternis, idest Ponticis finibus contentum esse iussit*. Grvt. Locus obscurus, ac corruptus, quique

diversa eruditorum ingenia torserit. Nos minima mutatione rescribimus, *sub ipsis moenibus*, *focisque urbis romanae*, etc. Sensus perspicuus, et qui non egeat interprete. Nec absurda tamen Lipsii coniectura, ut quidam rentur. Putabat ille, pro *sociisque* legendum, *oculisque*, ut sensus fuerit, hanc pugnam non commissam procul a patria, ut aliae, sed sub ore et oculis urbis romanae. Voss. Varie locum hunc direxerant eruditi. Lipsius pro *sociisque* reponebat *oculisque*. Sed quam ineptum sit *oculis pugnantibus*, quivis videt. Nec multo melius Gruterus. Ego locum sic constituo: *cuius*, nempe proelii, *commissi*, *patratique sub ipsis moenibus*, *sociis quoque urbis romanae pugnantibus*, *spectantibusque*, *quam fuerit eventus exitiabilis*, *vix verbis exprimi potest*. Boxh. Lipsius *oculisque*, Vossius *focisque*: haud male uterque; atque ita voluisse Florentem quoque Christianum reor, monente Puteano: nam *locisque*, pro menda typographica par est haberi. Putem nihilominus *fossisque*; quae quum moenibus rectius coniunguntur. Tacitus Annal. XII, cap. 16: *urbem editam loco*, *et moenibus fossisque munitam*; de fossa urbis ab Anco Martio facta, ac *fossa Quiritium* dicta, Livius lib. I, cap. 33. Heins. Mihi *oculis* praeplacet, nec opus coniungere *oculis pugnantibus*. Sed ita construe, cuius (proelii) *commissi patratique sub moenibus et oculis urbis*, *quam fuerit eventus exitiabilis pugnantibus spectantibusque*; sic cap. 79. *Gravis sub ipsius Caesaris oculis accepta clades*; ubi vide Acidalii notas; ita *sub ore urbis classem accendit*, Flor. II, 15, ut Noster inf. cap. 84, *in ore atque oculis Antonianae classis*; et ita centies alii; *fossa* minime omnium placet. Burm. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 457.

Repensata est) Vide ad lib. II, 12.

In corpus mortui contulit) Nam lectum eius populus diripuit, corpus, more recepto, unco traxit; interiit fulmine ictus. Schegk. Οὔτε γὰρ μῖσος οὕτως ἰσχυρὸν καὶ ἄγριον ἐπεδείξαντο Ῥωμαῖοι πρὸς ἕτερον στρατηγὸν, ὡς τὸν Πομπηΐου πατέρα Στράβωνα. *non erga alium ducem Romani infensius saeviusque animati*, *quam erga Strabonem Pompeii patrem erant*, inquit Plutarch. Pompei. pr., *cuius corpus*, *quum fulmine ictus expirasset*, *dum effertur*, *lecto detractum*, *omnique ignominia affectum*, idem memorat, causamque eius odii exprimit: ἄπληστον χρημάτων ἐπιθυμίαν. Boecler.

Seu duae seu tres) At auctor libelli de gentib. et famil. Rom. duas tantum fuisse putat, *Ruforum* unam, alteram *Strabonum*, e Rufis autem quidam Bithynici sunt dicti. PVTEAN. Carol. Sigon. comment. in fast. triumph. Rom. ad an. V. C. 612, et Onuphr. Panvin. comment. in lib. I Fast. ad an. 613. BOECL.

Ante annos fere CLXVIII *Q. Pompeius*) Rhenan. *quum Pompeius*, hinc Marlianus superare ait centenarium numerum, quum ad Pompeii Magni consulatum dumtaxat LXX intercedant anni; nostram scripturam tuetur Leopardus Miscellan. lib. VIII, c. 8. SCHEGK. *Q. Pompeius*, recte opinor, quod ad praenomen illud attinet; nam quod ad numerum, Pompeius ille ante annos minimum 170 consul fuit: de hoc Pompeio aliquid scripsit Velleius in principio libri huius. PVTEAN.

Mox C. Marius) Lucan. II:

> *Quis fuit ille dies, Marius quo moenia victor*
> *Intravit: quantoque gradu mors saeva occurrit?*
> *Nobilitas cum plebe perit: lateque vagatur*
> *Ensis, et a nullo revocatum est pectore ferrum*, etc.

Legendus praesertim Appianus I, Bell. civil., qui etiam indignas mortes tam illustrium virorum, quos hic nominat Velleius, describit. BOECL. *Cn. Marius*, editio Rhenani.

In mediocres) Alias, *excelsissimi quoque, atque eminentissimae civitatis viri*. Putavi legendum, *excelsissimi quique, atque eminentissimi civitatis viri*. MANVT. Tam apertam mendam fallere tam oculatos Argos potuisse? Nam ipsa se quidem verba refellunt. Quomodo mediocris saevities, quae in tot talesque viros varie grassata? Nec εἴρωνα heic Velleium agnosco. Sed emendetur quamprimum me auctore: *neque licentia in mediocris saevitum, sed excelsissimi quique eminentissimique* (sic enim et heic malo) *civitatis viri variis suppliciorum generibus adfecti*. Antiquus scilicet accusativi flexus errorem peperit, ut capiti vocis praepositio assueretur, caudae sibilus praecideretur: cui tamen etiam verbi sequentis initialis litera occasionem fecit proniorem. Vtinam omnes in Velleium coniecturas nostras tam facile praestare aequis arbitris possim, quam hanc probatum iri vel iniquissimis confido. ACIDAL. Vetus C. *immediocri*, neque habet *gladiorum*. Deinde

Vct. ed. Basil., quae apud nos codicis scripti loco esse debet, sic habet: *excelsissimae quoque atque eminentissimae civitatis viri*; ubi fortasse pro *civitatis*, non male reponatur *dignitatis*; possum similes Velleii locos proferre. Putean. Mutatur istud ab aliis, nimia fateor licentia, in *neque licentia in mediocres saevitum*, sed ubi, quaeso, bellis civilibus saevitur in mediocres, hoc est in membra? immo in capita semper cuditur faba; itaque proximum vero est *inmediocre* hic sumi pro simplici suo, nisi quod *in* intendat significationem verbi, ut facit in *inservire*, *instringere*, aliisque vocibus multis, quorum mentio frequens apud criticos. Rhenani edit. exhibet, *neque licentia gladiorum in mediocres saevitum*: sed praeter fidem codicis scripti, in qua restat lectio prima, ut diserte testatus est Burrerius. Gruter. Corruptus locus, quem ita legendum puto: *Neque licentia in mediocria saevitum, sed excelsissimi quique et eminentissimi civitatis viri.* Popma. In MS. fuit: *excelsissimi quoque atque eminentissimae civitatis viri*, etc. Totus locus ita refingendus videtur: *neque licentia in mediocres saevitum, sed excelsissimi quique, atque eminentissimae dignitatis viri*, etc. Scio, Grutero visum τὸ *immediocri* retineri debere; ut sumatur pro simplice, *mediocri*, nisi quod *in* intendat significationem: sed magis placuit Acidalianum, *in mediocres.* Pro *civitatis* vero non dubitavi reponere *dignitatis*, ut ingeniose coniecerat cl. Puteanus. Itaque sensus horum verborum fuerit, saevitum esse, non in mediocres, sed in ipsa capita, ut in bellis civilibus fieri amat. Voss. Rhenani et Acidalii scripturam pro commodissima habui, secutusque sum. Nam quod nonnemo existimabat, *immediocri* (quod hic legebatur) pro simplici *mediocri* poni, curiosius videtur, quam verius. Pro *eminentissimae civitatis* Puteanus em. *dignitatis* substituit: potest tamen et vulgata tolerari. Boecl. *Neque licentia immediocri saevitum*, sic vetustus liber; scribe, *neque licentiae immediocria saevitum*, vel *in mediocris*, veteri ratione scribendi pro *in mediocres*; deinde corrigendum, *sed excelsissimi quoque atque eminentissimi civitatis viri*; nam et sic in membranis fuit: nisi quod *eminentissimi* pro *eminentissimae* est a nobis. Minus bene cl. Puteanus *excelsissimae a c. dignitatis*, quae coniectura Vossium tamen habuit approbatorem; quod nollem factum. Popma fere, ut nos, nisi quod is *licentia* servat intactum. Heins. *Neque licentia gladiorum*

in mediocres saevitum, Rhenanus edidit, quod an ex coniectura fecerit, an ita in MSS. invenerit nescio: certe Lipsius, teste Raphelengio, probavit; Burrerii fides in multis iure suspecta est, qui saepe lectiones formavit ipse diversas a codice illo primo; mihi certe non displicet, ut velit, non unicuique militum fuisse licentiam datam in cives etiam mediocres saeviendi, sed quasi iure, et iubentibus Mario, et Cinna, animadversum tantum in eminentissimos viros; habuit forte Velleius ante oculos illa Ciceronis lib. IV ad Famil. ep. 9: *magna gladiorum est licentia*, ut ibi recte legitur, non *gladiatorum*; eodem modo *gladiorum impunitatem* Noster dixit cap. 2, et 125 huius libri (et Cic. X ad Fam. 2). Si illud *in mediocria* exstaret in scripto codice, vehementer placeret; saepe enim neutro illo genere usos scriptores, pro masculino, notavimus ad Quinct. decl. I, 6. Burm. V. Misc. obs. vol. IX, p. 348.

Merula autem, qui se sub adventum Cinnae consulatu abdicaverat) Ita docui legendum; antea *consulis*; inepte. Schegk. V. C. *consulatu*; recte. Putean.

Consulatu) Cinna, quum ei a senatu consulatus abrogatus esset, insignia interim consularia retinuit. Quod eo notandum fuit, ut appareret, vulgatam huius loci scripturam aliquo modo defendi posse. Non displicet tamen *consulatu*, quomodo Griphio, Marneffio, Stephano, Schegkioque editum. Qui tamen minus candide hanc emendationem sibi adscribere conatur. Voss. *Consulatu.* Ita *Rhenanus* edidit, ne de auctore huius lectionis in posterum dubitetur. Boecler. Immo in Rhenani edit. est *cos. abdicaverat*, quod est *consulis*; nam *consulatum* fere integris literis exprimere solet, et ita posset hic *consulis* legi Cinnae, in cuius locum ipse suffectus erat. *Se abdicare* vero absolute etiam est in (L. 2, §. 24 D. de O. I. *uti omnes magistratus se abdicarent*) l. 20 ff. de off. praesidis. *Legatus Caesaris, idest praeses vel corrector provinciae abdicando se non amittit imperium.* Cicer. II de Nat. Deor., 4: *Augures rem ad senatum: senatus ut abdicarent. Consules abdicaverunt*, scil. se. Burman.

Flamen Dialis) Post eum duobus et septuaginta annis neminem flaminem fuisse suffectum scribunt Tacitus lib. III Ann., et Dio lib. LIV. Putean.

M. Antonius) Cicero V Tusculan. Lucanus II:

— aut te praesage malorum,
Antoni, cuius laceris pendentia canis,
Ora ferens miles festae rorantia mensae
Imposuit. — Schegk.

Quos ipsos) Non dubito, quin *ipse* scribendum sit, non *ipsos*, ut legatur *Quos ipse facundia sua moratus erat*, etc.; nam verbum *ipse* aliquanto ἐμφατικώτερον videtur. Vrsin. Immo *ipsos* hic habet emphasim; nam raro eloquentia gladios moratur; nunc vero ipsos illos gladios, strictos et paratos in necem, moratus erat, sed accedente iussu Marii Cinnaeque peracta caedes. Burm.

Conclusit se loco nuper calce arenaque perpolito, illatoque igni, qui vim odoris excitaret) Non absimile exitii genus subiit ille in Milesia fabella moechus, quem astuta mulier, fullonis uxor, inopinato adventu mariti et vicini turbata, subitario consilio, viminea cavea subiectum contegit: et cavea quidem, ut ille describit, *quae fustium flexu in rectum aggregata cumulum lacinias circumdatas, suffusa candido fumo sulfuris, inalbabat*; sub qua iuvenis acerrimo gravique odore sulfuris inescatus atque obnubilatus, intercluso spiritu, diffluebat, et ex ingenio vivacis metalli, crebris sternutationibus succutiebatur. Sed quid ego hic et verborum et narrationis ordinem carpo? Festivissimam fabellam *dignamque auribus et tuo cachinno*, ex ipso potius auctoris ore, nequaquam certe asinino, accipe. Invenies lib. IX Met. Acidal.

Perpolito) Verius fuerit *perlito*. Lips. Lipsius verius esse putabat *perlito*. Mihi veterem veramque scripturam mutare religio est. Caelius Aurelianus lib. I, cap. 1 Tardarum passionum: *Sed neque praestantius quidquam antecedentium causarum, ut adustio, cruditas, vinolentia, atque exercitium post cibum, vel mansio sive somnus in speluncis affertur, aut nova politura in muris parietis cubiculorum.* Vide etiam Festum in *depolitiones*. Voss. Defendit et *perpolito* Boecler. in indice. Sed si locus *perpolitus*, idest penitus politus, et opere illo albario sive tectorio absolutus fuisset, non inde facile fuisset exstinctus, quum id ex recenti calce accidere soleat. Id docet similis interitus, ut plurimi tradunt, Imperatoris Ioviani. Sic enim Amm. XXV, 10: *Fertur recenti calce cubiculi illiti ferre odorem*

noxium nequivisse, etc.; ubi similem Orosii locum laudat Valesius, in quo etiam *parietes illiti* dicuntur. Et Appiani, ubi νεόχριστον οἴκημα dicitur, quod minime est *perpolitum*, sed recenti perlitum calce. *Linere* vero et eius compositum in hac re propria esse verba, potest videri apud Heins. ad Ovid. III Art., 232. *Villas ne tectorio quidem praelitas*, dixit Cato apud Gell. XIII, 23; unde et hic *praelitum* posset legi; ita idem Gell. VII, 14: *cum fucatur atque praelinitur, fit praestigiosum*. Burm.

Simul exitiabili) Geminat quoque particulam *simul* Livius et Quinctilianus, quae eamdem vim fere habet, quam *cum* et *tum*, sive *partim*. Sic quoque Graeci ἅμα μὲν, ἅμα δὲ. Plutarch. περὶ παιδ. ἀγωγῆς. Ἅμα μὲν τῆς τῶν σωμάτων εὐρυθμίας ἕνεκεν, ἅμα δὲ καὶ πρὸς Ῥώμην. Putean. Vid. Raph. Regium ad Quinctil. lib. I praefatione; omitti tamen hanc particulam semel positam etiam solere, docet Gronovius ad Liv. XXXIII, 12. Burm.

Mortem obiit) Ita saepe Noster. Terentius Andria act. I, sc. 3; Virgilius X, 641: *Morte obita, qualis fama est volitare figuras*. Schegk.

Mortem magis voto quam arbitrio inimicorum obiit) Opinor *mortem magis suo voto*; exciderat τὸ *suo*, quod ex ultima littera τῶν *magis* et prima syllaba τῶν *voto* iterari oportuit: sic infra cap. 26; pari modo scribendum reor, *nunc sua virtute eminet, patria latet*; ubi similiter peccabatur, cap. 55: *Ibi primo varia fortuna pugnavit, mox sua*, ut pulcherrime castigavit magnus Lipsius. Heins.

Et qui fuisset locuples, fieret nocens, sui quisque periculi merces foret) Desideratur copula: qua inserta lege, *suique quisque periculi*. Infra cap. 28, et sententia, et verba, et horum structura gemina: *Fieretque quisque merces mortis suae*. Illud paullo diversius, simile tamen, quoad sermonem, supra cap. 3: *Bellaque non causis inita, sed prout eorum merces fuit*. Simillimum hoc Flori lib. III, cap. 13: *Sed haec ipsa in perniciem redibant, et misera respublica in exitium suum merces erat*. Simile item Petronii ab alio ante nos allatum, itemque Sallustii indicatum. Acidal. Bene Acidalius *suique*. Voss.

Locuples, fieret nocens) Πλουσίοις γὰρ οὐκ ἔστιν ὅτε εἰρήνη πρὸς τὸν ἰσχυρότερον ἐν τοῖς τοιούτοις γίγνεται. *Divitibus enim in huiuscemodi casu nihil contra vim potentiorum tuti est*, inquit Dio

in descriptione triumviralis, quae postea secuta est, proscriptionis, lib. XLVII, et rursum, *quum in aliis occidendis tum praesertim in divitibus promtissimos fuisse*, asserit *triumviros*; idque non sine causa: παμπόλλων τε γὰρ χρημάτων δεόμενοι, καὶ οὐκ ἔχοντες ὁπόθεν ἄλλοθεν τὰς ἐπιθυμίας τῶν στρατιωτῶν ἀποπληρώσωσι, κοινήν τινα κατὰ τῶν πλουσίων ἔχθραν προέθεντο. *Quia enim multa prorsus pecunia indigebant, neque explere aliter cupiditatem militum poterant, communem inimicitiam divitibus indixerunt.* Vide talia in Plutarchi Sylla. Boecl.

Fieret nocens) *Innocens.* Ed. Rhen. forte, *fieret inde nocens*, ut saepe illa vocula *inde* intercepta fuit. Burm.

Merces foret) Infra Noster, c. 28: *Fieretque quisque merces suae mortis.* Petronius Arbiter:

—— qua re tam perdita Roma
Ipsa sui merces erat, et sine vindice praeda.

Ad eumdem modum locutus Sallust. Catilin. Schegk.

Foret) Vocula illa *foret* auctore Lipsio deletor, tamquam glossema Rapnel.

Nec quidquam videretur turpe, quod esset quaestuosum) Fuit et supra cap. 3, illuc huic prorsus simile, *nec quisquam sibi putat turpe, quod alii fuit fructuosum.* Vt videas, quam saepe sui ipsius sit imitator Velleius. Acidal.

Et septimum Marius) Tolle τὸ *et*; ita Livius passim. Heins.

Morbo oppressus) Laterum, ut ex Posidonio Plutarchus scribit. Putean.

Vir in bello hostibus, etc.) Epit. Liv. LXXX: '*Vir, cuius si examinentur cum virtutibus vitia, haud facile sit dictu, utrum bello melior, an pace perniciosior fuerit, adeo quam remp. armatus servavit, eam primo togatus omni genere fraudis, postremo armis hostiliter evertit*; adde II, 12, 5. Boecl.

Quadrantem solvi) Vt usura annua quadrante solveretur; erat autem quadrans centesimae tres; ternos igitur nummos ex centenis pendi, usurae nomine Flaccus voluit. Manut. In scholiolo Aldi Manutii in hunc locum duo sunt foeda errata; neque enim lex ista Valeria erat tantum de usuris, verum etiam de capite ipso et sorte, ut quartam tantum aeris alieni partem debitores solverent. Alter error est, quod quadrantem centesimas tres exponit.

Erit ergo quadrans usura triginta et sex nummorum annuorum pro centum, quia centesima ea dicitur, quae pro centenis nummis duodenos quotannis pendit; quo quid ineptius dici aut existimari potest? Quadrans autem usura est, quum in centenos nummos tres praestantur, quae etiam quarta centesimae appellari potest ea ratione, qua Paullus I. C. per *tertiam centesimae* intellexit trientes usuras in l. cum quidam in f. ff. de usuris. PVTEAN. *Quadrans* hic est quarta pars sortis, quam creditoribus solvi, tribus partibus deperditis, iubebat lex Valeria, lata a P. Valerio Flacco cos. anno 667, quae erat turpissima et iniquissima. Similiter Cicero ad Atticum *semissem* vocat dimidiam partem sortis, et Vlpianus *bessem* octavam partem pretii. Alii intelligunt quadrantem usuram, qua in centenos aureos tres ei aurei praestantur. Sed non debuit Velleius legem Valeriam dicere turpissimam ob usuras quadrantes, quas in usu fuisse constat ex responso Scaevolae, tit. de annuis leg. lib. XXI; et *trientes* nominat Cicero ad Atticum lib. IV. Vlpianus tit. de administr. tutor. lib. VII, et tit. ad legem Falcidiam lib. III. POPMA. *Idest quartam partem, ita ut tres (crediti an usuras) partes perirent creditori, quarta deberetur. Est hoc genus novarum tabularum, quare Velleius turpissimam vocat hanc legem Valeriam, quippe quae et manifestam haberet iniquitatem, quam summae ac inexsuperabili necessitati publicae data: lata, et seditioso potius turbulentoque esset consilio a trib. pl. quo solo casu, ubi usurae sc. veluti tabes omnibus arrosis ad corpus ipsum pervenere, decreta novarum tabularum, specie inevitabilis subsidii, aliquando excusari posse videantur.* V. Cael. Rhodigin. XII, 10; Antonius Augustinus *nihil aliud quam nominat hanc legem, cuius scilicet circumstantiae et historia plenius apud auctores superstites non perscribuntur.* BOECL. Vide de hoc loco eruditissime disputantem virum summum Gronovium de Pecunia veteri lib. IV, cap. 5.

Cuius facti merito) Nam a C. Fimbria legato suo interfectus est. Vid. infra, et Appian. in Mithrid. PVTEAN. Liv. epit. LXXXII: *L. Valerius Flaccus consul collega Cinna missus, ut succederet, propter avaritiam invisus exercitui suo, a C. Fimbria legato ipsius ultimae audaciae homine occisus est.* Adde Velleii II, 24. BOECLER.

Multiplices Piraei portus) Septemplici muro ab Archelao com-

munitum fuisse Piraeeum, scribit Orosius lib. VI, cap. 2. Florus quoque, *mox subruto Piraeei portu*, inquit, *sex quoque et amplius muris*. Vid. et Appian. PUTEAN. Vide egregie de illis muris Piraeei agentem virum celeberrimum I. G. Graevium ad Flor. lib. III, cap. 5.

Amplius CC *millia*) V. C. CCM. At Appianus CLX millia tantum caesa scribit, quod verius videtur. PUTEAN.

Nimirum) Alii *nimium veri*. Florus certe non liberat suspicione; ait enim: *Postquam domuerat ingratissimas hominum, in honorem tamen mortuorum sacris suneque famae donavit*. De Graecorum fluxa et sublesta fide, res proculcata iam, notatumque ad Plautum. SCHEGK. Lege *nimium*. Et ita iam in quibusdam codicibus emendatum reperio. De Atheniensium vero fide, contrarium prodit Tacitus II Annalium in oratione Pisonis, qui appellat hos *Mithridatis adversus Sullam socios*. Voss. Legebam aliquando *nimium*, nec coniecturam meam nunc muto. Videndum tamen nequid nimis vanis criticarum suspicionum tribuamus. BOXH. Recte alii *nimium*. Fors sit tamen, ut dederit Velleius, *nae nimium veri vetustatisque ignarus est*. Livius lib. XXVI, 6: *nae tu perditas res Campanorum narras;* sic et lib. XXVIII, cap. 41, XXX, 14, et alibi passim. HEINS. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 36.

Attica fieri, praedicarent) Velleius hoc solis Atheniensibus tribuit, ut et Diogenianus, qui in Collectaneis refert proverbium Ἀττικὴ πίστις de fide certa et minime vana. Alii auctores communiter de omnibus Graecis usurpant *graeca fide mercari, solvere, curare*, quod Graeci res venales et emtas praesenti pecunia, non in diem, mercarentur et solverent, ut fallaciae locus non esset, quum ipsi homines leves et fallaces essent, ut testatur Euripides in Iphigenia. Plaut. Asinaria: *graeca mercamur fide*. POPMA. Confundunt multi duo proverbia: *graeca* enim *fide*, non in laudem gentis dicebatur; nam qui non vendit, nisi praesenti pecunia, nae ille parum fidei habet emtori: sed recte Erasmus distinguit utrumque proverbium, et *Attica fide* optime exponit post Diogenianum cent. II, 80; quod nimirum adludatur ad templum Fidei Athenis consecratae; unde et Ἀττικὸς μάρτυς dicebatur testis bonae fidei, ut tradit Suidas. BURM.

Oppressi Mithridatis armis) Per Aristonem Atheniensem tyrannum urbe Mithridati tradita. PUTEAN.

Animos extra moenia, etc.) Tali ergo urbe occupata, videat dux, ne promiscue in universos saeviat, turbidosque dividat ab eis, quos abripuit vis maior; de qua re, pulchra forsan, diximus ad illud Tacit. I Annal. 55: *Segestes quamquam consensu gentis in bellum tractus, discors manebat*, etc. Grut. Indibilis ad Scipionem ap. Liv. XXVII, 19: *Corpus suum dumtaxat ad id tempus apud Carthaginienses fuisse: animum iampridem ibi esse, ubi crederet ius ac fas coli.* Pertinet hic locus ad similitudinem figurae et phraseos: nam alias *de transfugio* hic sermo est. Ceterum Athenienses alii non excusant; nimirum saepe accidit, quod Curtius de urbe *Maracanda* observat VII, 6, 24: *Spitamenes transfuga, praesidio Macedonum inde deiecto, muris urbis eius incluserat se: haud oppidanis consilium defectionis approbantibus; sequi tamen videbantur, quia prohibere non poterant.* Boecl.

Transgressus deinde in Asiam Sulla, parentem ante omnia supplicemque Mithridatem invenit) Lego ex auctoris perpetua consuetudine, *in omnia*. Id illi est, prorsus. Infra cap. 97: *M. Lolio homine in omnia pecuniae, quam recte faciendi, cupidiore.* Superius item cap. 1: *Meliora in omnia ingenio animoque, quam fortuna usus*; quod videri tamen dictum aliter queat; ita nempe, ut hoc libro alibi: *Segnitia ducis in occasionem sceleris usus est.* Item cap. 4: *Quippe quum semper somno et cibo in vitam, non in voluptatem uteretur.* Cuius praepositionis ut magis notescat elegans hic usus, ecce alia quoque exempla duo. Hoc libro, ubi de Caesaris, et Antonii pugna, cap. 85: *Pro salute alter, in ruinam alter terrarum orbis dimicavere.* Et eadem pag.: *Desperata victoria, in mortem dimicabatur.* Sed has minutias non libet ulterius sequi. Illud addam, aliquando dubitatum mihi, *parentem* etiam, an *paventem* rectius legerem. Acidal. Acidalius legit *in omnia.* Sed nihil mutandum. *Ante omnia* valet *praecipue*. Quis nescit illud Maronis II Georg.: *Dulces ante omnia musae.* Sic et Plinius lib. VIII, cap. 37: *Quae natura multis, et ante omnia, ursis.* Suetonius in Caligula: *Destinaverat Mileti Didymaeum peragere, in iugo Alpium urbem condere; sed ante omnia Isthmum in Achaia perfodere.* Plurima etiamnum huius locutionis exempla afferrem, nisi studerem ante omnia brevitati. Voss. Fuit quum praestare opinarer, *terrentem ante omnia supplicem Mithridatem invenit*;

potest et vulgata ferri. Heins. V. Misc. obs. vol. VIII, pag. 36, 369; vol. IX, pag. 250.

In Asiam) *In Asia*, ed. Rhen.

In perfugas) *In perfugam*, edit. Rhenani.

C. Flavius Fimbria) Livius lib. LXXXII, Orosius lib. VI, legatum Flacci vocant; Strabo lib. XIII, quaestorem. Puteal. Plutarch. Syll. Aurel. Vict. Vir. illust. 70. Liv. epit. LXXXIII. Boecler.

Forte Mithridatem pepulerat proelio) Hic vero quis dubitet, *forte* scribendum? Neque enim puto, frequenti Propertio ritu, per secundam vocalem auferendi casum terminavit absque ulla necessitate Noster, ad quod poëtam lex saepe carminis videatur coëgisse, quamquam eum veteres imitandi plerumque impulit lubido. Acidalius. Legendum est *forti*. Putean. Illud *forte* suspectum est Lipsio, lib. vet. *porte*. Raphel. Et virtutibus magni Mithridatis, et Velleio etiam insignem, mea sententia, iniuriam faciunt, qui emendant *forti*. Ego *forte* omnibus modis retinendum censeo, ut dicat Velleius, casu magis, quam virtute Fimbriae, Mithridatem esse pulsum. Voss. Sigonius ad A. V. C. 668, et seq., bis haec Velleii verba adferens, omittit τὸ *forte*. Burm. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 36, 370; vol. IX, p. 251.

Sub adventum Sullae se ipse interimit) Apud Thyatira, ut Plutarchus et Orosius volunt: ut vero Appianus et auctor Vir. illust., Pergami. Putean. *Sub adventu*, edit. Rhenani; parum refert et vanam grammaticorum puto observationem, *sub diem* esse, paullo ante diem, *sub die*, cum iam aurora illuxit. Nam Suetonius promiscue utitur; sic, *sub idem tempus*, Caes. 21 (Aug. 95), Tib. 58 et Oth. 8, est eodem tempore, non instante; et Noster I, 12; sic contra, *sub exitu vitae*, Claud. 43, et Ner. 54, est *ante exitum*, et *sub obitum*, Galb. 1, vel idem notat, vel tempus propinquius adhuc; et (Aug. 46) Calig. 17, *sub kal. diem*, est ipsis kalendis. Ovid. ep. XIX, 195, *sub adventu hostis* habet. Flor. II, 11; Noster, *sub adventum*, lib. I, 14, II, 29 et 45; *sub initia stipendiorum* lib. II, 101; est certe in ipsis initiis, non instantibus, paullo ante: tunc enim videre spectaculum non potuisset, nisi iam militaret; sed haec leviora. Burm.

P. Laenas) Puto, *Popillius Laenas*. Manutius. Aldus verisimili coniectura legit: *Popillius Laenas*. Nil tamen temere mutandum.

Forte enim huic nomen fuit *P. Popillius Laenas.* Sed de hoc nihil possumus affirmare, quum apud caeteros scriptores Laenatis huius nulla extet mentio. Voss.

Sex. Lucilium) Plutarchus in Mario, ipsum Marium auctorem huius facti edit: sed in eo legas, Σέξτον Λουκῖνον; *Sextum Lucinum.* Nostrum, an illum rescribis? Lips. De hoc alii nihil scribunt, quod sciam: meminit quidem Livius libro LXXX Sex. Licinii senatoris, iussu Marii de saxo praecipitati, primo septimi consulatus die; quem Plutarchus in Mario *Sex.* quemdam *Lucium* vocat. Sed id biennio ante gestum est, quam quae paullo ante retulit Velleius. Putean. Plutarchus in Mario, et Livius in epitoma lib. LXXX, refert Marium VII cos. prima anni die Sex. Licinium senatorem de saxo deiecisse, quod facinus, si idem est cum hoc Laenatis tribuni, hic legend. *Licinium*: sed puto diversa exempla esse, nec quidquam mutandum. Popma. Plutarchus in Mario, et epitomator Livii lib. LXXX, produnt ipso die, quo Marius VII consulatum iniit, Sextum Lucinum de Tarpeia rupe praecipitatum. Vicinitas nominum idem factum esse suadet. Et valde mihi verisimile, *Lucilium* notiorem librariis, *Lucinum* e contextu removisse. Illud tamen interest, quod Lucini mors biennio ea anticipet, quae ante haec verba retulit Velleius. Aut igitur diversam narrationem esse, existimandum est: aut, quod potius reor, Velleium biennii anachronismo peccasse. Voss. *Sex. Licinium* nonnulli, cui id ipsum contigerit ex Epitomatore Livii. Sed accedo illis, qui diversa haec exempla arbitrentur. Heins.

Qui priore anno) *Qui in priore anno*, edit. Rhenani.

Saxo Tarpeio deiecit) Livius, *de saxo deiici iussit.* Plutarchus κατεκρήμνισεν, *deiecit*: nimirum ipse consul aut tribunus manu sua deiecit, non lictor aut carnifex, ut alias solebat: sicut etiam, damnato Seiano, senatores permultos equitesque et plebeios saxo ipsi consules aut tribuni praecipitarunt, et C. Caesar sua ipse manu damnatos e Capitolio deiecit. Dion. lib. XXXVIII et XXIX. Popma.

Metu ad Syllam) Quum in antiqua editione sit, *motu ad S. pro.* videndum, an pro *motu* legendum sit *noctu*, de cuius tamen lectionis veritate historici consulendi sunt. Vrsinvs. Sine dubio *metu* legendum; similis diversitas inf. 41, ubi vide.

Legati Parthorum) Id factum est decem ante annis, quum Sulla ex praetura Ciliciam obtineret, et Ariobarzanem in Cappadociae regnum restituisset. Tum enim ad ipsum ad Euphratem morantem Orobazus Arsacis Parthorum regis legatus societatem petitum primum venit. Vid. Plutarch. in Sulla, Livium lib. LXX. Puteam. Nam ante eam diem nihil commercii intercessisse inter utramque gentem, singularemque Syllae eam felicitatem obtigisse, quod cum ipso primum Parthi societatis amicitiaeque petendae causa congressi sint, Plutarchus in Sylla auctor est. Memorabile est in illo congressu, quod quum Sylla tres sedes poni iussisset, unam Ariobarzani, alteram Orobazo (is legatus Parthorum erat) sibi mediam, atque adeo inter duos sedens audientiam legato dedisset, postea Orobazus a rege Parthorum interfectus est. Scilicet *Legatus* cui idem, qui principi mittenti, si adesset, honor debetur, *etiam in loco praerogativam sui principis animose asserere debet, et fugere potius congressum, quam sinistre vel inferius sedere aut subscribere: ni faciat, plurimum principi suo detracturus, ipse velut homo nihili habendus. Pluris enim apud principem dignitatis possessio fit, quam ceterorum rerum, quae dignitati ancillantur.* Dixi haec verbis Freder. de Marselaer, qui in *Legat.* lib. II, *dissert. tota*, hoc argumentum tractat, exemplisque illustrat. Fieri tamen potest, ut illa de loco et προκαθεδρίᾳ contentio, plurimum publicis rebus, praesertim in communi negotio periculoque, noceat, neque detrimenta illa comparatione vindicatae praerogativae repensari possint. Boecler.

Quidam magi) De magis scite et eleganter ita Apuleius Apolog. *Nam si*, inquit, *quod ego apud plurimos lego, Persarum lingua magus est, qui nostra sacerdos, quod tandem est crimen sacerdotem esse, et rite nosse atque scire atque callere leges ceremoniarum, fas sacrorum, ius religionum? Siquidem magia, idest quod Plato interpretatur θεῶν θεραπείαν, quum commemorat, quibusnam disciplinis puerum regium adolescentem Persae imbuant.* Atque hic lectorem meum celare non possum, libros Apulei, qui Metamorphosios, vel Asini aurei titulo vulgo circumferuntur, de magia inscribi, atque eo nomine laudari a nonnullis inficeti et superioris saeculi scriptoribus. Boxhorn. Plutarch. in Syll. refert *quemdam ex Orobazi legati Parthici comitatu, inspecto Syllae vultu observa-*

tisque diligenter animi et corporis motibus, adeoque natura indoleque eius, ad artis ὑποθέσεις *exacta, praedicasse, fieri non posse, quin summus vir evaderet, etiam nunc se mirari, quod ante se quemquam esse patiatur.* Apud Gellium I, 9: *Pythagoras adolescentes, qui se ad discendum obtulerunt,* ἐφυσιογνωμόνει, *id verbum significat, mores naturasque hominum coniectatione quadam de oris et vultus ingenio, deque totius corporis filo atque habitu sciscitari.* Ammianus XV, 21 meminit *veterum librorum, quorum lectio per corporum signa pandit animorum interna.* Vide Pontan. Philocal. X, 26, *de variis gestuum naturalium significationibus.* Boecler.

Coelestem) Suspecta mihi vocula. Nam cur Sullae *vita coelestis?* imo scelesta revera, et facinorum plena. Si ad famam et nomen respicit praedictio, cur non *immortalem*: aut, quod ego velim censeamque nunc substitui, *celebrem* dicat? *Celebrem*, inquam, lego: et in Plutarcho magorum hoc praesagium breviter sic concipitur, μέγιστον γενέσθαι. Lips. *Coelo demitti* dicebant summa ingenia; unde *coelestis* Augusti animus sprevisse humana consilia dicitur, II, 60, tamquam maioris e coelo auspicii prudentia fretus. De cetero Noster hac voce, crebra figura, excellentiam rerum celebritatemque notat. *Coelesti ore* Cicero coarguit Antonium II, 64: *coelestem eius vitam et memoriam futuram* hoc loco: de cuius loci lectione prorsus nihil dubito; quum gravitatem vocum captet Velleius, et hanc ipsam exempla asserant: *coelestium praeceptorum disciplinis innutritus,* Tib. II, 94; *coelestissimum os* Ciceronis, ob singularem eloq. II, 66: *coelestissima opera Tiberii,* II, 104; quem ipsum superlativum augendae novitate quadam gravitati non dubitavit assumere. Boecler. *Celebrem*, Lipsius; sed non satis id exprimit Plutarchi illa in vita Sullae, μέγιστον γενέσθαι, *coelestem, plus quam humanam, dis aequandam.* Sullam certe ob res praeclaram in modum gestas, et ob maximam, qua pollebat inter Romanos auctoritatem, Iovi comparavit Tullius oratione pro Roscio Amerino, uti et Iulius Rufinianus in Rhetoricis monet: sic et Livius de Manlio Capitolino lib. VI, cap. 16: *Quam prope coelestem, cognomine certe Capitolino Iovi parem fecerint, eum pati vinctum in carcere ducere animam. Coelestes legiones* in Verrinis vocat idem Tullius, quod optime rem gessissent. Marmor antiquum apud Gruter. p. 25: Iuniae. C. Silani.

F. Torqvatae. Sacerdoti. Vestali. Annis lxiv. Caelesti. Patronae. Accivs. L. Augustus epist. ad Tiberium apud Suetonium: *Benignitas enim me mea ad coelestem gloriam efferet*; Quinctilianus lib. X, cap. 1, Ciceronem vocat *coelestem in dicendo virum*. Sed, ne ad alios confugiamus, Noster infra c. 64: *Tullius fulgentissimo et coelesti ore lacerabat Antonium*; mox cap. 66, eiusdem *os coelestissimum*; et cap. 104, res a Tiberio gestas *opera coelestissima* dixit; cap. 99, eumdem *praeceptorum coelestium disciplinis innutritum*. Non dissimili modo *divinum apparatum* vocat Florus lib. III, cap. 6, *classem*, quam Pompeius adversum piratas armavit: *Ille dispersam toto mari pestem semel et in perpetuum volens extinguere, divino quodam apparatu aggressus est*. Heins.

Revectus in Italiam) Non temere nunc mutem, quod mihi primitus arrisit, *reventus*. Nam et priori libro, *pervectus in Italiam*: et hoc inferius, *revectus ad mare*, et alias ita saepius: quibus locis aut intentanda singulis eadem, aut abstinenda simul omnibus novatio. Cur intentetur autem, quasi ex nostra lubidine sana etiam membra involanda. Tamen quia ex forma prisca, et infra liquido usurpata, nescio quomodo mihi non de nihilo suspicatus videor. *Caesar autem*, inquit infra, *reversus in Italiam, atque urbem occursus*, idest, quum occurrisset. Ita *hominem adventum*, Andria: *patrem ventum*, Phormione, dixisse volunt Terentium. Et quid notius eo legis XII tabul. exemplo, *sol occasus*. Acidal.

Repulsoque externo metu, ubi quod alienum erat vicisset, superaret, quod erat domesticum) Locus, qui eruditos admodum torsit. Neminem tamen eorum veram lectionem perspexisse, affirmare ausim. De me ipso id iactare forte superbum videatur. Itaque eruditorum indiciis coniecturam nostram libens submitto. Restituo, vix unius literae mutatione, *repulso quo externo metu*, etc. Laudandum, inquit Velleius, Sullae consilium, qui existimavit, ante propulsandum esse bellum externum, quam domesticum; quo devicto hoste, et domestici motus facilius comprimi possent, et neutiquam hostibus praeberetur occasio, remp. romanam discerpendi penitus, dum membra inter se decertarent. Voss.

Superaret) Verborum series poscere videtur, ut legamus *superare*; quod verbum pendet ab eo, quod praecedit, *existimavitque*; etc. Vasin. Si *superare* legas, erit variatio similis illi, quam nota-

vimus ad Quinctil. I, 7: *nec descendendum, atque his ingenia concidi credo.* Neque quomodo aliter constet structura periodi video, nisi *superare* legas, et pro *superandum* interpreteris. Burm. *Superare* defendit Wopkens Lect. Tull. I, 14. Id. *in marg.* V. Misc. obs. vol. VIII, pag. 37, 370; vol. IX, pag. 251.

Ab exercitu interemptus est) Quem in Liburniam, ut inde Sullae occurreret, traiicere invitum volebat. Auctor de Vir. illustr. scribit lapidibus ab exercitu Aneonae occisum: Plutarch. in Pompeio a quodam centurione obtruncatum: Appianus autem lib. I refert, orta seditione, ad saxorum iactum ventum esse, sed qui propiores erant, strictis gladiis, hominem confudisse. Putean.

Putares) Vide de hac locutione ad Petron. cap. VIII.

Iustis legibus et aequis conditionibus) Ita Caes. Bell. civil. I: *Magnopere se confidere demonstrat, si eius rei sit potestas facta, fore ut aequis conditionibus ab armis discedatur.* Est enim conventio talis, sive pactio pacis, vel *aequa* vel *impar: ibi* aequalitati iustisque legibus locus est: *hic* observantia ut erga maiorem, et quaedam obligatio ad officia certa continetur. Vide omnino doctissimum Fabr. semest. I, 7. Boecl.

Sed iis quibus et pessima, etc.) Quid mirum? Norunt non aeque provenire piscium capturam, quum aqua limpida est, ac quum turbida: ut pluribus exsecuti sumus ad Tacit. lib. XI Annal., 16. Grut. Tales autem erant tum oligarchici illi spiritus et factiosi homines, tum plurimi e vulgo militibusque, cupidine rerum novandarum, sicut tabe infecti. Quapropter *corruptissimo saeculo nemo eam vulgi* (et ceterorum) *moderationem sperare poterat, ut qui pacem belli amore turbaverant, bellum pacis caritate deponerent*; sicut Tacitus de Vitellianis temporibus et impedimentis pacis loquitur II H., 37. Excluditur a consilii publici auctoritate, quidquid privatorum cupiditatibus includitur: quae iam directe publicis commodis adversantur. Verum an Sylla tam serio optaverit pacem; an vero spem pacis, famae causa et nominis, ad deludendos adversarios, ostentaverit tantum, non desunt, cur dubitemus, causae. Boecl.

Optimo quoque et sanctissimo) Magis sincerum, quod ad marginem, *et sanctissimo*, nonnisi quia magis ex usu Velleiano. Si attendisti, ubique sanctos, sanctissimos laudat, quos a vitae inte-

gritate et morum prisca simplicitate commendat: *sanum*, quanta mea memoria est, etsi laudis in ea voce non minus aut tantumdem etiam, nusquam quemquam dixit. Acidal. Alii legunt *sanctissimo*: ego ex loci sententia *sapientissimo*. Boxh. *Optimo quoque et sanissimo* erat in MS.; ut potidum sit de sinceritate huius scripturae dubitare; *optimi* et *sanissimi* sunt viri meliores et prudentiores. Quae duo quin optime iungantur, nemo compos mentis poterit dubitare. Voss.

Scipionem) Lege, *Caepionem Norbanumque C.* Manut. *Caepionem* legit Manutius. Mihi potior est Taciti, Appiani, Flori, Eutropii, Obsequentis et Cassiodori auctoritas, qui omnes in hunc annum, qui est V. C. 670, L. Scipionem, C. Norbanum consules edunt. Et Scipionis nomen in fragmentis Capitolinis integrum superest. Putean. Non exputo, quid doctissimo viro in mentem venerit, legenti *Caepionemque*: invitis memoriis et Fastis, inquis, L. CORNELIVS. L. F. L. N. SCIPIO. ASIATICVS C. NORBANVS. Adi Appianum, Cassiodorum, Tacitum. Scheck.

Norbanum) *Narbonum*, editio Rhenani et hic, et mox exhibet.

Superat) Liv. Epit. LXXXV, Appian. I Bell. civil., Flor. III, 21, 19, et 20. Boecl.

Iustissimo lenior) *Iusto lenior* magis ferrem. Quid si etiam *mitissimo lenior*. Lips. Reduxi lectionem, quae erat ad marginem codicis scripti; alii temere excluserant vocem *mitissimo*, quum aptius id fecissent sequenti vocabulo *iustissimo*. Grut. Haec lectio *iustissimo lenior* bene se habet, nec correctione indiget. Boecler. Vetustus liber non habebat τὸ *mitissimo*, sed solum *ac iustissimo*. Ni fallor, scribendum *placidissimo lenior*; sic *placidissimus deorum somnus* Nasoni: duas priores literas huius vocis librarius omiserat; deinde *si* mutandum in *d*, *dum vincit*; longius abit Lipsianum *iusto lenior*, vel *mitissimo*. *Audito crudelior*, sic interpretare. Fuisse crudeliorem Sullam; etiam quam audiret, quum haberetur et audiret crudelissimus: idque adversus morem famae usitatum, quae omnia in maius solet extollere. Vide annotata nostra libro II, cap. 121. Heins. Mihi placeret Lipsii coniectura, *iusto lenior*, quod rectius opponitur *audito crudelior*; ita *iusto ferocior* infr. c. 49. Sed illo *ac* quid faciamus? an restitit una syllaba ex integra voce, *facile iusto lenior*, an, *dum vincit acie*,

iusto lenior, quod verum puto; quum posset ius exercere victoriae, iusto fuit lenior. Sic paullo ante *Norbanus acie victus*, et infr. cap. 70. (Ovid. ep. XXI, 30; Claud. epigr. XXIV, 8). Burm.

Audito crudelior) Iustinus, *exspectato maturius*, et Noster de Tiberio, *exspectato revolavit maturius*, iisdem verbis. Schegk.

Nam et consulem, ut praediximus) V. C. sic habet: *Nam et cos.* (*ut praediximus*) *Q. Sertorium*, etc. Puto sic legendum, *nam et consulem* (*ut praediximus*) *exarmatum, et Q. Sertorium.* Consulem autem intelligit Scipionem. Quod autem Sertorium in Sullae potestatem venisse hic scribit, neque Plutarchus in vita, neque alius, quod sciam, auctor tradidit. Putean. Vbi hoc, sodes, praedixisti, Vellei? Ne potuisti quidem, nam profecto nihil harum rerum Sulla gessit consul, sed proconsul. Clarum id est. Correctiuncula igitur nos expedimus: *nam et consulem, ut praediximus, exarmatumque Sertorium.* Ita sane est. Sulla clementiam lenitatemque exhibuit et in consule: quo illo? Scipione, quem ante dictum, quum exercitum ipsumque in potestatem redegisset, dimissum sine noxa: et in Sertorio, qui Suessam frustra occuparat, atque in Hispaniam aufugit. Appianum vide. Lips. Falsum est, ut quivis videbit, qui antecedentia legerit. Emendabat itaque Lipsius: *nam et consulem, ut praediximus, exarmatumque Sertorium*, etc., quomodo habet editio princeps; nisi quod pro *et* agnoscat *ut*: quo per consulem intelligatur Scipio. Quod verum est. De Sertorio tamen exarmato tacent scriptores; quod de Scipione verissimum esse constat. Ita igitur integrum hunc locum scribi malim: *Nam et consulem, ut praediximus, exarmatum, atque Sertorium, proh quanti mox belli facem!* etc. *dimisit incolumes.* Mirum vero, quosdam dubitare, veriorne lectio sit vulgaris, an *proh quanti mox belli facem*, ut ex editione principe emendavimus. Nam et alterum sola coniectura fultum, et haud satis latinum est, ut mihi quidem videtur. Nisi alii docuerint, cur, quum dicat *propinquanti*, τὸ *mox* non omiserit Velleius. Voss. Rursus memoria lapsus Velleius: non enim hoc ante dixit. Boxhorn. *Consulem, ut pr., exarmatumque S.* vetus fert editio. Lego, *nam et consulem, ut pr., exarmatum, Q.que Sertorium.*

Atque ita legendum sibi videri Perizonius post ad me perscripsit. Sic Valerius Max. lib. III, 7, 5: *Q. enim Metellum Q.que Pompeium.* Vide lib. I, cap. 14 castigationes nostras. HEINS. *Exornatum Q. Sertorium*, Erasmus et Stephanus, Manutius, Popma, et alii ediderunt.

Propinquanti) Editio Basileensis: *pro quanti mox belli facem!* Quod volui testatum relinquere; quum ferri tamen possit vetus lectio. MANVT. Aldus dicit veterem lectionem ferri posse. Sed unde ista vetus lectio aut eiusmodi est? Certe codicem manuscriptum non habuit. Hausit igitur ex editione quapiam. Atquî Frobeuiana A. 1520 omnium antiquissima, et ex qua reliquae omnes expressae sunt, ita habet, *pro quanti mox belli facem!* prorsus eleganter, quod depravavit Heleanus, sive quisquis alius posterioribus editionibus manum admovit. Nam si quid in his diversum ab illa reperitur, id ex coniectura profectum est; neque enim aliud post unicum illud, quo Rhenanus usus est, huius auctoris exemplar inventum est, neque spes est inventum iri. PVTEANVS. Mirum est aliquem dubitare de lectione membranarum, quam expressit Rhenanus: *pro quanti belli facem!* GRVTER. Pontanus analect. I, 3, legit *proh in quanti mox belli facem!*

Duplicis ac diversissimi animi) Diximus de talibus in comment. Nepot. pag. 56 et seq. Hic obiter notandum, non tam *duplicis animi* specimen in Sylla credi debere, quam unius *pravi animi dissimulationem et revelationem.* Idest, *fuit Sylla ex iis, qui quum sint malo pravoque ingenio, tamen dum quaerunt magnam potentiam, maximas virtutes simulant: adepti quod cupivere, solvunt suas cupiditates, et retecti patent.* Atque haec est illa ὑποκειμένης ἀποκάλυψις ἐν ἐξουσίᾳ κακίας: *insitae pravitatis in potentia detectio*, quam Plutarchus in Sylla nobis suppeditat. Gravissima est sententia Taciti de Tiberio, cui primo mixturam morum tribuit, non indolis respectu, verum dum metu aliorum, fingendis virtutibus subdole securitatem quaerit; sed *postremo*, inquit, *in scelera simul ac dedecora prorupit, postquam remoto pudore ac metu*, SVO *tantum ingenio utebatur*; VI Ann. 51. Scilicet hi sunt animi, *qui plus vulpis quam leonis habent*, ut hoc ex Carbonis dicto nostrum faciamus. Nam ceteros, quorum in audaciam ardet animus, minus sui obtegentes esse, satis constat. Suntque hi dissimulatores sui

(sic et banc notam adiicere licet) *meliores servi, quam domini*, i. e. coërciti auctoritate metuque utilem industriamque operam praestant: sibi relicti aut supra ceteros evecti, belluae sunt intemperantes immanesque. Boecl.

Post victoriam, qua demendes montem Tifata cum C. Norbano concurrerat Sylla) Locus hic pessime adfectus est: et prope desperatus. Nos tamen interim ipsum fascia quadam obsignabimus, dum vel veteris codicis ope, vel ex eruditorum ingenio sanetur. Sed prius ut in aliis exemplaribus se habeat indicabimus. Manesianum sic edit: *post victoriam qua descendens montem Tifata cum C. Norb. conc. Sul. gr. Di. cui. num. reg. il. sac. est, solvit aquas sal. med. q. cor. nob. ag. q. om. addixit Deae. Huius gr. r. mem. et ins. te af. pos. hodieque, et tab. test. aer. int. aed. Deinde cos. Carbo* etc. *Mar. sept. cos.* etc. Antiqui codicis Frob scriptura ad calcem huius libri indicata est a Burrerio. *Tifate* autem, ut scribit Livius lib. VII et XXV, mons est imminens Capuae, ad quem Sullam cum Norbano conflixisse, paullo ante Velleius scripsit. Oppidi eius in antiquo Latio meminit Plinius lib. III, cap. 5; quod qui hic intelligi putant, non satis locorum rationem habere videntur. Ex *gratus* autem feci *grates*, secutus vet. cod. in quo *gratis*: veteres enim accusandi casum tertium ordinis, in numero multitudinis per *is* saepe scribebant. Fuisse vero in Campania aquas compluribus locis salubres, cum ex aliis, tum ex Plinio constat, lib. XXXI, cap. 2. Quae autem hic Paterculus refert, de his nihil apud alios auctores exstat. Aldus vero illa verba *ut potius* inseruit, quae omisi, atque etiam omittere debui; neque enim verba sunt Paterculi, sed eius qui veteris codicis varietates collegit. *Agros* autem *addaxit*, ut in vet. inscr.: Si humano ingenio viatoribus parari vina potuissent, non amoenum quem cernitis fontem aquarum Clepidius magna impensa adduxisset. Putean. Totus locus ita videtur legendus: *Grates Dianae, cuius numini regio illa sacrata est, solvit; aquas salubritate, medendisque corporibus nobiles, agrosque omnes addixit deae. Huius gratae religionis memoriam, et inscriptio templi affixa posti, et hodieque tabula testatur aerea infra aedem. Inde Cn.* partim ex veteri editione, partim coniectura doctorum virorum, quam nos aliqua ex parte de nostro etiam supplevimus. Vossius. Ita Brasidas apud Thucydid. 116. Burm. *in marg.*

Tifata) De Tifata, praeter Festum, Livius lib. XVIII: *Samnites quum eminenteis Capuae colleis firmo praesidio tenuissent, descendunt inde quadrato agmine in planiciem, quae Capuam Tifataque interiacet.* Totam hanc connectionem varias editiones secutus, ita edidi; vide praestantissimi Medici Mercurialis Variarum lib. II, cap. 9, ista duo, *ut potius*, quae in plerisque vulgatis rectissime induxi; non enim auctoris, sed Burrerii. Schegk.

Gratus Dianae, cuius nomini regio illa sacrata est, solvit, aquas salubritate in medendisque corporibus nobiles, ut potius agros omnes adduxit dene, huius gratae religionis memoria, et inscriptio templi affixa posti, hodieque testatur aerea crabula) Tantum abest, ut doleam, alios in hoc loco emendando feliciter laborasse, ut etiam summopere laeter meam coniecturam aliorum coniectura comprobari. Sic igitur legendum putat Claudius Puteanus doctrina, ingenio, modestia vero, probitateque in primis excellens: *Grates Dianae, c. n. r. i. s. e. s. n. s. m. q. c. n. agr. o. a. Deq. h. g. r. m. et i. t. a. p. h. q. et tabula test. aerea intra aedem.* Ego autem illud amplius: nam ex illis verbis *ut potius*, quae a Puteano omissa sunt, legebam *in propinquos.* Manut. In exprimenda connexione hac tota, recentissimam sequor editionem, quae antiquissima. De ea tamen mihi quid videatur, hic non celo. Multi iam multimodis grassati sunt: ego forte non minus. Trigam lectionem afferam, quarum quam probabunt plurimi, eam sum habiturus et ipse probissimam. Placuit copulae traiectio, *aquasque salubritate in medendis corporibus nobiles.* Et ita bene quidem congruent membra ista *aquasque*, *agrosque.* Placuit item eiusdem minima mutatio, *aquas, salubritate in medendis quae corporibus nobiles.* Denique ex inductis istis duobus *ut potius*, si alterum retinendum, non displicebit lectio sic concinnata: *aquas, salubritate potius in medendis quae corporibus nobiles.* Tu quisquis indicio vales, indica: ego in tam ancipiti nimium trepido, nec quae deinceps, tango. Cl. Puteanum potius audio, qui hic videtur sanissima. Acidal. *Grates* legendum, res et alii dixerunt. Sed de templo hoc Dianae apud Pausaniam legi non omittendum. Ille libro V, ubi disputat de elephantum dentibus sive cornibus, ait, se vidisse ἐν γῇ τῇ Καμπανῶν κράνιον ἐλέφαντος ἐν Ἀρτέμιδος ἱερῷ, et addit, σταδίους δὲ ὡς τριάκοντα ἀπέχει μάλιστα Κα-

πύνης τὸ ἱερὸν: *In terram Campanorum, calvum elephanti, in templo Dianae, quod abest maxime a Capua triginta stadiis.* Certe hoc ipsum est in quod Sulla tam munificus. Totam hanc periodum sic, me arbitro, rescribas: *Aquas salubritate medendisque corporibus nobiles, agrosque omnes addixit deae. Huius gratae religionis memoriam inscriptio templi affixa posti, hodieque tabula testatur aerea intra aedem. Inde consulem Carbo.* Praeivit nobis prima editio, tum alibi ingenium, quo fas in his talibus modice modesteque uti. Lips. Eiiciendum omnino illud *ut potius*, non refingendum in aliam faciem, ut tentarunt viri doctissimi; nec enim comparet in membranis unicis, sed decepit eos perpera distinctio verborum Burrerii; nam eius *ut potius* coniungendum cum ceteris Burrerianis, *legendum existimem*. Videantur tantum notae. Gruter. Vetus editio, *ut potius*, quod nonnulli temere eiecerant. Ego parva mutatione restitui *et portus*, e quibus scilicet portoria, et vectigalia cederent in usum templi, et ministrorum Dianae. *Tifata* montem Festus ait esse locum iuxta Capuam. Popma. Vniversus hic locus in MS. ita legebatur: *Gratis Dianae, cuius nomini regio illa sacrata est, solvit, aquas salubritate in medendisque corporibus nobiles agros omnes adduxit deae: huius gratae religionis memoria, et inscriptio templi affixa posti hodieque crabula testatur aerea. Interea deinde coss.*, etc. Cuius vestigiis insistens, partim ex nostra, partim etiam, ne quid dissimulem, aliorum coniectura, integrum locum ita restituendum arbitror: *Grates Dianae, cuius nomini regia illa sacrata est, solvit; aquas salubritate in medendisque corporibus nobiles, et agros omnes addixit deae. Huius gratae religionis memoriam et inscriptio templi affixa posti hodieque et tabula testatur aerea intra aedem. Inde coss.*, etc. Retinuimus *nomini*, quod alii mutant in *numini*. Geminum enim est illi Horatiano: *Iurandasque tuum per nomen ponimus aras.* Nam maxima cura fuit, ut MS. fidem religiose sequeremur: altera, ut antiquam inscribendi consuetudinem, ab aliis neglectam, observaremus. Quippe, ut recte animadvertit Gruterus, moris olim fuit, non solum posti, aut frontispicio aedium, insculpere res dignas memoria; sed et intra aedem tabulam constitui solitum, eadem, aut plura etiam continentem. Quod vel unicum epigramma in Catalectis veterum poëtarum Pithoei, lib. III, docere possit:

Viator audi, si libeat intus veni,
Tabula est aënea, quae te cuncta perdocet.

Perperam enim expressum, *si libet intus veni, tabula est aenea, quae te cuncta praedicet.* Fallitur vero Popma, quum *ut potius*, quod vulgatae editiones exhibent, mutare conatur in *et portus.* Nam insertum est textui a quodam, qui Burrerii verba non intellexerat. Voss. Corruptissimus erat hic locus: qui ut intelligi posset, e correctionibus Lipsii Gruterique sic expressimus; quamquam Rhenanus iam paene totum ita rescripserat, nisi quod adhuc legebatur: *huius gratae religionis memoria.* Restaurata interim penitus Velleii verba, nemo vel iactare vel credere debet. Boecl. Locus vexatissimus, primo *descendens monte*, recte corrigebat vir eruditissimus Th. Munckerus. Sic Sall. Iugurth. cap. 55: *ponte descendens*; deinde scribe, *aquas salubritate medendisque corporibus nobiles*; τὸ *in* in vetusto Velleii codice frequenter redundat. Vide nos ad cap. 68, sed et *gratis*, non *grates*, paullo ante codex vetustus teste Burrerio; ubi nota priscam scribendi rationem, de qua nos ad Maronem. Nec dubium mihi, quin et alibi locorum similia exstiterint in membranis Velleianis. Sic cap. 121 *in mediocri saevitum*, pro *mediocris*. In ceteris locum hunc totum optime instauravit Vossius, nisi quod *Dianae numini* non est sollicitandum. Malim etiam *et agros omnes addixit deae*, quam *agrosque*. Nam quod *adduxit* tuetur Puteanus, in eo lapsus est, quum aliud sit *aquas adducere* (unde et *aquae ductus*), aliud *agros*. Popma *et portus agrosque*, ex nescio qua editione veteri, quod exhiberet *ut potius medendis corporibus*, magis ferri posset, si de sanciis ageretur, ut apud Livium de Papirio Cursore lib. VII; cetera a Vossio feliciter restituta sunt; *intra aedem*, quod alii *intus aede*, vel *aedem* dixerunt. Vid. Gronov. ad Liv. XXIV, cap. 10, ubi legebam tamen e vestigiis vetustorum codicum, *Lanuvina aede intus Sospitae Iunonis*, vel *Lanuvinam aedem*; lib. XXV, 11: *suas naves, quae intus sinu exiguo inclusae essent*; sic scripti, ut et lib. XXVII, 11: *Romae intus cellam, fortis fortunae*, non *in cella*. Apud Plaut. Milit. II, 2: *intus domum.* Heins. Locus difficilis, in quo primum offendit, *victoriam, qua concurrerat*; quis enim ita loquitur? Acie proelio concurritur, non victoria: deinde illud *descendens*, natum ex coniecturis, vetus

codex habet *demendes.* Praeterea deesse verbum unum aut alterum Rhenanus indicat, posito asterisco ante *Tifata.* Quare forte ita legendum: *post victoriam, qua tenentes montem Tifata Marium cum C. Norbano cos. fuderat Sulla, grates Dianae* etc. *solvit.* Nam Marium (iuniorem scil.), huic proelio interfuisse cum consule Norbano disertim tradit Plutarch. in Sulla, et eos castra circa montem Tifata, ut recte Cluverius lib. IV Ital. Ant., cap. 5, pro *Hephaeum* correxit, habuisse, et Sullam eos in fugam vertisset: ἐτρέψατο τοὺς πολεμίους; prima erga syllaba τῷ *concurrerat* auferenda est, et inde *con.*, idest *consule* faciendum; et pro *currerat* legendum *fuderat. Tenentes* vero *montem*, ut infra cap. 51, *regio castris Pompeii tenebatur.* Vide et de hoc loco Mercurial. Variar. lib. II, 9 (Liv. VII, 29, 6. Vid. Camill. Peregr. Camp. Fel. diss. II, § 28). Burm. V. Misc. obs. vol. VIII, pag. 37, 371: vol. IX, pag. 252.

Tabula aerea) Haud displicet profecto Rhenanianum, *tabula intra aedem*, dummodo tamen scribatur membrum sequens hoc modo: *tabula intra aedem. Inde consules*, quomodo et Lipsio venit in mentem. Fuisse autem usitatum, ut ichnographia templi aut arae alicuius, alio atque alio exprimeretur exemplari, et reponeretur in eadem illa aede aut alio quo loco: notum est ex marmoribus antiquis; sed et intus in aede tabulam poni solitam, eadem vel adeo plura aliaque continentem, quam quae basi columnae statuaeve aut frontispicio aedium incisa erant; plurimo item patet exemplo in epigraphis nostris totius orbis Romani, e quibus unum alterumque, fidei causa, oculis subiicerem: nisi id arbitrarer coniunctum cum aliarum inscriptionum iniuria: quae quum sibi invicem mutuam adstruant lucem, singulatim laudari nolunt; multa autem congerere hoc loco, alienum ab instituto. Gruter.

Aerea intra aedem cos.) *Testatur aerea crabula. Interea deinde.* Edit. Manut.

Coss. Carbo III) Sic lego cum Rhen. caeterae editionis, *interea deinde consules Carbo*; quod natum ex isto, *intra aedem.* Schegk.

Marius septies consulis filius) Mallem hic legere, *Marius Marii septies consulis filius.* Omnes autem auctores eum C. Marii filium fuisse scribunt, praeter Appianum, qui fratris filium C. Marii vocat; fortasse Marius fratris filium adoptarat. Putean.

Consulis filius) Solus *Appianus* fratris filium vocat. De *aetate* variant. Boecler.

Annus natus XXVI) Livius lib. LXXXVIII, scribit ante annos XX consulem factum per vim. Auctor de Vir. illustr., anno XXV, Appianus, anno XXVII. Putean. De aetate discrepant auctores. Ille, qui Livium in epitomen redegit, lib. LXXXVI inquit, *consul ante annos viginti per vim creatus.* Quem locum ad Octavium Suetonii contra Dionem laudat maximus Casaubonus; quia ille scripserat, Octavium sine exemplo ante annum XX inisse consulatum. Sed non dubito, quin mendum sit in epitome Liviana, et pro XX ad minimum reponi debeat XXV, ut ei sic conveniat cum auctore de Viris illustribus. Noster tamen annos numerat XXVI, Appianus etiam XXVII. Voss.

Quam aevi paterni) Coniecerat Heinsius, in margine codicis sui, *quam fati paterni.*

Multa fortiterque molitus) *Qui multa fortiterque molitus*, legendum, quum in aliis editionibus desit illud *qui.* Ursin. Scribam ego *fortiter quoque.* Quod autem proxime sequitur, *domi belliquе* mutandum non est. Idem enim est ac Sallustianum illud *domi militiaeque.* Boxh. Est qui legat *fortiter quoque.* Sed nihil mutandum. Voss. Vid. Misc. obs. vol. VIII, p. 38.

Apud Sacriportum pulsus) Appian. I Bell. civ.; Flor. III, 21, 23; Liv. epit. LXXXVII, Aurel. Vict. 86. Boecler.

Et ne quid unquam malis publicis deesset) Acute et argute heic Bucretius meus: *et ne quid iniquum malis publicis deesset*, arbitror etiam vere. Nam profecto tale quid voluisse Velleium series orationis reliqua ostendit: et sine eo languere mihi sensus nescio quomodo videtur. Ad mala publica iniquitatem accessisse vult, et miseriam fuisse sceleratam. Acidal. Lego *usquam.* Putean. Malim *usquam.* Lips. Forte fuit *et ne quicquam malis*, etc. Nam si illud *unquam* convertendum in vocem literis ad finem, scribi poterat *et ne quid aequam malis*, etc. Sed non placet. Gruter. Forte, *ne quid utique malis.* Voss. Non valde inconcinnam sententiam redderent, qui *ne quid iniquum malis publicis d.* legunt, nisi contextus generaliorem formulam et in mala publica, quae Velleius memorat, amplius patentem, requirere videretur, ut fortasse satius sit *usquam.* Boecl. *Et* non est in Rhen. edit., mihi vero *us-*

quam etiam placet, ut velit, non tantum in Campania, et ad Sacriportum fuisse saevitum, sed et in ipsa urbe; formula illa utitur et Florus lib. IV, 2, *et ne quid mali desit*; et alii. Bvrm.

Damasippus) Cicero epistola ad Paetum, Livius, Valerius; erat Appianus, fidus alias narrator, qui Brutum praetorem recenset. Schegk. Ita Valerius IX, 2, 3: *Damasippi iussu principum civitatis capita hostiarum capitibus permista esse*, ait; cui consentiunt alii. Liv. epit. tamen LXXXVI, Marii cos. *iussu fecisse Damasippum* memorat. Boecler.

Domitium) Addenda distinctionis nota post verbum *Domitium*; occidit enim Damasippus, ut historiae testantur, L. Domitium, Q. Mucium Scaevolam, et alios. Posset etiam legi: *D. pr. Q. Mucium S. pont. max.* Verum distinctio, quum nihil mutet, magis etiam placet. Manvt. Locus est mendosus, et aliqua ex parte mutilus; nam post nomen Domitii vel coniunctionis nota, vel saltem interpunctionis addenda est, legendumque *Domitium*, *Scaevolam etiam*, etc. Vt autem locus suae integritati penitus restituatur, addendum item putamur *C. Carbonem et P. Antistium*, de quibus ita scribit Eutropius: *Damasippus praetor incentore Mario cos. Q. Scaevolam*, *C. Carbonem*, *L. Domitium*, *P. Antistium*, *in curiam quasi ad consulendum vocatos*, *crudelissime occidit*. Vrsin. *Damasippus praetor Domitium*. *Scaevolam*, etc., ita legendum, et distinguendum. Alii intruserunt *Q. Mucium Scaevolam*. Sed Domitium inter trucidatos recenset etiam Appianus. Nescio autem, quid Fulvio Vrsino in mentem venerit, quum locum hunc aliqua ex parte mutilum scriberet, et addendos, ex Eutropio, C. Carbonem et P. Antistium: quorum nomina statim in Velleio subsequuntur. Profecto certum mihi est, virum doctissimum aliud egisse, quum haec chartae illineret. Voss. An *Damasippus praetor praetorem Domitium?* nam et ceteris a Damasippo trucidatis dignitatem subtexit, qua fungebantur, dum occiduntur; possis et *Damasippus praeter Domitium*, *Scaevolam etiam*. Heins.

Scaevolam) *Qui Asiam tam sancte*, *et tam fortiter obtinuit*, *ut senatus deinceps in eam provinciam ituris magistratibus exemplum atque formam officii decreto suo proponeret;* Valerius lib. VIII, cap. 15; Cicero in Bruto, et Verrinis. In cuius quoque honorem Asiani diem festum *Mutia* nominarunt. Paedianus. Schegk.

C. Carbonem praetorium consulis fratrem) Quod falsum facile convinco. C. Carbo praetorius patre natus Caio. Clarum ex Valerii libro III, cap. 7: Ciceronis libro III de Oratore. Cneus vero, si fastis Capitolinis fides, Cneo patre, quem accusatum a M. Antonio sutorio atramento absolutum, Cicero epistola ad Paetum dat intelligere. Qui igitur frater? an patruelis? nec hoc. Caio etenim duo solummodo fratres, Publius et Marcus. Cicero ibidem. Errasti itaque, Vellei, nisi si adoptatum Cneum a Caii patre probaveris. Fugit hic locus Lambinum, ideoque in iam laudata epistola male, *Cn. Carbon.* pro *C. Carbon.* edidit; tu emenda. Schegk. Vide Pighii Annal. A. V. C. 669, qui L. Carbonis, a L. Crasso oratore damnati, filium fuisse putat.

Non perdat) *Non perdit*, editio Cellarii. Hudson.

Bestiae filia) Eius, opinor, qui A. V. C. 642, cum P. Scipione Nasica consul fuit. Putean. L. Calpurnius Bestia cos. cum P. Scipione Nasica anno 662. Numidiae praefuit, belli Iugurthini anno primo. Eius filiam puto fuisse hanc Calpurniam Pop.

Vt praediximus) Nimium olet glossam *ut praediximus*; ecquid enim id addere necesse, quum proxime praecedat? Imo ex ea narratione in hanc transeat Auctor? Gruter.

Se ipsam) Magis Velleianum sit, *se ipsa*, etc. Ita semper Auctor noster loquitur; quod nulli negabunt, qui eum cum attentione legerunt. Voss. Ita cap. 6: *non segnius se ipse interemit.* Et cap. 119: *se ipse transfixit.*

Quantum huius gloriae, famaeque accessit? nunc virtute eminet, patria latet) Fors erit, qui timide mihi probatum, magis probet, *sua virtute.* Acidal. Corruptum hoc esse dicam, et dicam tantum. Non enim medeor. Certe patria eius non latet, et romanam fuisse, nomen genusque evincunt, *Calpurnia Bestiae filia.* Lips. Haeret hic Lipsius, aitque patriam neutiquam latere, et evincere nomen, genusque fuisse romanam. Sed fugit virum maximum, *patria* hic poni pro *paterna.* Per patrem vero intelligendum arbitror Calpurnium illum, quem Iugurtha pecuniis corruperat. Voss. Lipsius desperatum hunc locum existimat. Acidalius maluisset *sua virtute eminet*, *patria latet*, ut filiae gloria cum paterna turpitudine compararetur. Sed bene fecit, quod *timide* hoc decurrit; quamquam longe ille quidem elegantius sensit, quam

qui eumdem sensum in usitata lectione repraesentari credunt: *nunc virtute eminet, patria latet*; *patriam* enim *virtutem*, absque ulla pronominis ἀντιθέσει hic ad filiae virtutem contendi, cui persuaderi poterit? Faveo coniecturae de sensu; in asseveratione scripturae cautissimum quemque maxime probaverim. Boecl. Locus varie tentatus; iam monui scribendum videri, *nunc sua virtute eminet*, quod et Acidalio venisse in mentem postea deprehendi. Nisi mavis, *nunc sua et viri virtute eminet*, τὸ *virtute* ob similitudinem litterarum absorpsit τὸ *viri*, usitato librariis, et solemni errore; sic apud Florum lib. II, cap. 6, *fecerant de servitute Romanos*; quum alii iam monuerint legendum esse, *fecerant se de servis virtute Romanos*; ni mavis, *fecerant de servis sua se virtute Romanos*. Passim ita peccatur in antiquis libris, quoties syllabae non dissimiles concurrunt. Iohannes Ortuinius, *nunc virtus eius eminet, patria iacet*; *patria* pro *paterna*: *paterna latet virtute*, quod Bestia opprobrio potius quam virtute spectatus, quum a Iugurtha pretio corruptus ignominiosam populo Romano iniisset pacem vir consularis, atque eo nomine palam accusatus esset in senatu. Sed et paullo ante, pro illis *quantum huius gloriae famaeque accessit*, censeo debere scribi, *quanta huius gloriae famaeque accessio!* quod longe elegantius; *quanta accessio* gloriae ac famae mariti Antistii uxor Calpurnia: venusta epexegesis et Velleio familiaris; contra *quantula accessio* apud Valerium Maximum lib. VIII, c. 7: *quantula Socrati accessio ista futura scientia erat*. Livius lib. XLV, cap. 7: *Syphax rex captus accessio punici belli fuerat, sicut Gentius Macedonici*. Vbi τὸ *fuerat* expungendum censent viri doctisssimi, non ego: nisi si sic iubeat membranae veteres. Exempla enim hic subiecta satis evincunt id tolerari posse. Si quid mutandum, scribam: *utcumque accessio punici belli fuerat*. Hinc castigandus Florus lib. III, cap. 6: *Sic ille quoque ante felix, dignus nunc victoria Pompeius diis visus est, et pirata Mithridaticae provinciae factus accessio*. Ita comperi scribendum: aliter Salmasius. A vulgatis τὸ *diis* abest et *pirata*, sine quibus sensus, praesertim vocabulo posteriore, non constat. Et sic solet Florus lib. II, cap. 9: *Quidquid insularum in eo mari iacet, belli Aetolici accessio fuerunt*; lib. III, cap. 1: *Bochus rebus suis diffisus, dum alienae cladis accessio fieri timet*. Minus feliciter tentavit Florum Salmasius. Livius lib. XXX,

cap. 12: *Utrius regum duarum fortunae accessio Sophonisba esset*; cap. 40: *Verminam Syphacis filium*, *quae* (lege *qui*) *parva bene gestae rei accessio erat*, *devictum*: et alibi non semel. A. Gellius lib. XVIII, cap. 1: *Virtus non accessio neque supplementum*, *sed sola ipsa vitae beatae instar esse*. Seneca, Consolatione ad Helviam: *Parva ingentis ruinae accessio fui*; Consolatione ad Marciam sub finem: *Nos quoque felices animae et aeterna sortitae*, *labentibus cunctis et ipsi parva ruinae ingentis accessio*, *in antiqua elementa vertemur*; de Beneficiis lib. II, cap. 32: *Haec non imperfecti officii reliqua pars est*, *sed perfecti accessio*; l. IV, c. 1: *Si quid forte obvenerit commodi*, *inter accessiones numerabis*; ep. LXXXVII: *Quis pleno sacculo ullum pretium ponit*, *nisi quod pecuniae in eo conditae numerus effecit? Idem evenit magnorum dominis patrimoniorum*; *accessiones et appendices illorum sunt*; de Vita beata: *Voluptas non est merces nec causa virtutis*, *sed accessio*; sic ille passim. Seneca pater, suasoria VII: *Lepidus semper alienae dementiae accessio*. Digest. de Verb. Obligat. Paullus L.: *Si servum stipulatus*, *accessio est fideiussor*, *qui principali debitori accedit*. Plinius prooemio libri XXXIII: *Turba gemmarum potamus*, *et smaragdis teximus calices*, *et aurum iam accessio est*; et lib. XXIX, cap. 1: *Ne videatur accessio alterius*. Castigandus et Iustinus lib. XXXVIII, cap. 2: *Timens ne Mithridates accessionem Cappadociae etiam Bithyniam finitimam invaderet*; nunc *accessione* circumfertur. Plura ad Livium exempla congessit cl. Gronovius lib. XLV, cap. 7; cum ex ipso Livio, tum Seneca, Valerio Maximo ac Floro, quae illic videantur: nos enim iam nimii sumus. Heins. Pontan. lib. I Analect., 3, legit, *nunc virtute eminet per patriam late*, vel *patriam latet*; forte, *nunc virtute eminet*, *patre latente*. Riguez explicat, *nunc eminet*, quoties mentio fit illius, sed quasi latet inter tot egregia facta, quae Romae in eius patria edita sunt; latet adhuc ulcus. Burm. *Quanta tum gloria fumatque! Ac nunc virtus foeminae ingloria latet*, Act. erudit. Lips. 1721, p. 118; *Eminet patria*, cap. 27; *Latrans at Pontius* etc. Warburth. Bibl. Brit. tom. VII, p. 274. Idem. *in marg.* V. Misc. obs. vol. VIII, p. 457; vol IX, p. 349.

Domi belliquе) Prima editione *animi bellique*. Nec reiicio, quum simile sit illi Corneliano, *ingens animi*. Lips. *Vir animi bellique*

in vetusto codice. Reponendum, *vir animo domi belliqne fortissimus*: hioae syllabae exciderant. Heins. V. Misc. obs. v. IX, p. 349.

Penitus infestissimus) Rarior locutio; *penitus* quidem pro *valde* sumi docet Serv. ad Virgil. VI Aeoeid. 679; sed nec hoc superlativo iungi solet. Burm. V. Misc. obs. vol. VIII, pag. 38, 372, vol. IX, pag. 254.

Quadraginta millibus) Paene duplicant numerum Appianus, Orosins, Eutropius, scribuntque *millia* LXXX. An non hic saltem LX? Lips.

Abhinc annos CXI) Alias XL; repone CXI. Quod Fasti consulares docent. Manvt. Recte; sed de kalendis novembribus etiamne rectum? ambigo. Nam paullo infra scribit: *Felicitatem eius diei, quo Samnitium Telesinique pulsus est exercitus, Sulla perpetua ludorum Circensium honoravit memoria, quibus sine nomine Sullanae victoriae celebrantur.* Atqui profecto perpetui ii ludi in kalendario romano suot notati, non kalendis novembribus (tunc enim nulli), sed VII *kal. nov.*, atque ibi sculptum: LVD. VICT., sicut et sequenti quatriduo, LVDI. Nisi fallor, isti ipsi sunt, et ad hunc numerum Velleiana lectio reformanda. Lips. Alii XI. Vnde bene monuit Aldus, scribendum esse CXI. Nam Fasti consulares, ac universus historicorum chorus id comprobant. Voss. *Abhinc annos* XL, edit. Rhen.

Quae non maius periculum adiit) De Telesino hoc etiam capiendum, quod ait Lucanus lib. II, 137:

—*Romanaque Samnis*
Vltra Caudinas speravit vulnera furcas.

Male enim alii putarunt, Damasippum intelligi. Voss.

Numquam defuturos, etc.) Callidum dictum, de dominandi cupidis, alienaeque libertatis insidiatoribus; cnius cupiditatis respectu, *lupos* vocat Romanos Telesinus; plane sicut Mithridates apud Iustin. XXXVIII, 6, 8: *Vt ipsi ferunt, conditores suos lupae uberibus altos: sic omnem illum populum, luporum animos, inexplebiles sanguinis atque imperii, divitiarumque avidos ac ieiunos habere.* Ita Aequi Volscique apud Liv. III, 66. Fallor, an ex huius consilii regula Romani Carthaginem exciderint; cuius usum crebro etiam deprehendas in consiliis de bello turcico suscipiendo. Boecler.

Refugere solerent) *In quam refugere solent.* Ed. Rhen.

Esset excisa) Si abesset verbum *esset*, vividior fieret oratio; ita tamen ut *sylva excisa* habeatur sexti casus. GRVTER.

Ferri gestarique) Subtilior forte quidam grammaticus haec differre inter se verba posset ostendere, et *gestari*, in hac re usurpatum aliis. Verum ego puto legendum *ferri spectarique*; ita apud Ovid. II Met., 366: *Nuribus mittit gestanda Latinis.* In quibusdam codicibus est *spectanda*, unde verba illa confundi solere discimus; ferebantur autem pilo vel hastae praefixa capita, ut conspici possent. Capitol. Maximinus 22: *Eorum capita praefixa contis Aquileiensibus demonstraverunt.* Lucan. IX, 134:

—— Quantum gestata per urbes
Ora ducis, quae transfixo sublimia pilo
Vidimus. ——

Sic supra cap. 19: *caput Sulpitii erectum et ostentatum fuit.* BVRM. *Efferri* Wopkens, Tull. Lect. II, 4. ID. *in m.* V. Misc. obs. vol. VIII, pag. 39, 373; vol. IX, pag. 254.

Per cuniculos) Strabo, lib. V, scribit Praeneste occultis cuniculis ubique usque ad plana perforatam esse, et aquationis causa, et clandestinae fugae, atque in horum uno Marium mortem oppetiisse. PVTEAN.

In diversas agrorum partes ferunt) *Fuerunt*, Rhenani editio; si quid mutandum, putem *vergunt*; ut apud Nasonem Fast. I: *Ora vides Hecates in tres vergentia partes.* Ita nos illic e scriptis; sed *ferunt*, vel *feruntur* tolerari potest, haudquaquam incommode. HEINS. *Ferunt*, vel *ferebant*, unice verum est. Livius XXXIX, 14: *Scalae ferentes in publicum.* Val. Flac. IV, 438: *Et via iussos qua ferat.* Plin. II, ep. 17: *Nam et Laurentina et Ostiensis eodem ferunt.* Sic et Graeci: Lucas Actor. XII, 10: πύλην τὴν φέρουσαν εἰς τὴν πόλιν. Vbi vide Pricaeum. BVRM. V. Misc. obs. vol. IX, pag. 349.

Occubuisse prodiderunt) Alii etiam scribunt a servo iussu suo interfectum. Diod. Sicul. excerpt. ex lib. XXXVII, et Valer. Maxim. PVTEAN.

Obscuratur eius) Membranae, *civis memoria.* Opinor, *civis huius memoria.* HEINS.

Felicis nomen, etc.) Ita in Panegyr. Constant. Aug. cap. 20:

Sulla felix, si se parcius vindicasset: sed enimvero multis capitibus rostra complevit. Nimirum, ut Solinus autumat: *Cornelius Sylla dictus potius est, quam fuit, felix*; sive, ut pliniana ἐπίκρισις habet: *Vnus sibi ad hoc aevi Felicis cognomen asseruit L. Sylla. Civili nempe sanguine, et patriae oppugnatione adoptatus, et quibusdam felicitatis inductus argumentis, quod proscribere tot millia ac trucidare potuisset. O prava interpretatio, et futuro tempore infelix!* Congruit Valerius, qui post enumerata crudelitatis argumenta, παθητικῶς subiicit: *Ea quibus actis Felicis cognomen assequendum putavit!* Boecl.

Oppugnationi) *Oppugnationis*, editio Rhenani; forte pro *oppugnationibus*, ut saepe factum; sic titulus declamat. XII. Quinctil. scribendus *pasti cadaveribus*, non *cadaveris*. Burm.

Afella Lucretius) *Ofella* legendum est, ex Plutarch., App., et aliis; huius Cicero in Bruto meminit. Eum anno sequenti Sulla contra voluntatem suam consulatum petere ausum, occidi iussit. Livius libro LXXXIX, Ascon. in orat. in toga Cand., Plut. in Sulla. Causam hanc addit Appian. lib. I, quod ante praeturam consulatum peteret, quod paullo ante Sulla lege vetuerat. Itaque vereor, nec hoc loco in voce *praetor* mendum aliquod subsit. Putean. Scribendum *Ofela Lucretius* unico *l*. Vrsin. Semel tibi observa Velleium perpetuo praepostero ordine nomina proferre; *Carbo Papirius*, *Vulso Manlius*, *Philo Publius*, *Otho Roscius*, *Vala Numonius*. De Ofella Plutarchus in Sulla, et Appianus late. Schegk. *Ofella* vera lectio, licet in MS. fuerit *Affella*. Ὀφίλλαν enim vocant Plutarchus et Appianus. Nec aliter legitur in editione veteri epitomes livianae. Apud Martialem etiam libro X, idem occurrit nomen: *Et quae non egeant ferro structoris Ofellae*. Atque ita scribendum esse, docet Servius ad VI Aeneidos. Ita ergo legendum apud Ciceronem in Bruto, ubi hunc *Aphiliam*, et Pedianum, ubi *Afellam* videas nominari. Voss.

Qui quum ante Marianarum fuisset partium, praetor ad Sullam transfugerat) Mendum sine dubio subest: nam Ofella anno sequenti, quum consulatum peteret contra mandatum Sullae, qui lege vetuerat, ne quis ante quaesturam, praeturamque consulatum gereret, fuit occisus. Cuius rei auctorem habeo Appianum. Nec vulgatam lectionem iuvat, quod Ofella, iussu Sullae, Praene-

stinae obsidioni praefuerit; quum et hoc aliis, nec praetoriae dignitatis viris, potuerit demandari. Puto ergo pro *praetor* substituendum *proditor.* Similiter infra de Munatio Planco ait Velleius: *Plancus non iudicio recta legendi, neque amore reip. aut Caesaris; sed morbo proditor*, etc. *transfugit ad Caesarem.* Qui locus per se fere sententiae nostrae firmandae sufficiat. Voss. Quum Appianus disertim scribat occisum a Sulla, quod consulatum ante praeturam ambiisset, legibus Sullanis adversatus, *propraetore* scribendum hoc loco videri potest. Heins.

Marianarum) In ed. Rb. est, *Mariam fuisset partium praetor, ad Syllam tr.*

Quibus sine nomine Sullanae victoriae celebrantur) Videntur superfluere, certe non convenire cum MS. testatur Burrerius, *qui sub eius nomine.* Gryter. Legendum *celebratur*, scilicet memoria felicitatis eius diei; supra huius gratae religionis memoriam testatur. Popma. Burrerius testatur, in vet. exemp. esse, *qui sub eius nomine*; quod omnino probum videtur. Boecl. Membrana *qui sub eius nomine*; cur mutarunt? nisi quod *Sullanae* videtur supervacuum, ac proinde tollendum: *qui sub nomine eius victoriae celebrantur.* Popma *celebratur*, scilicet memoria felicitatis eius diei. Recte Lipsius *Lud. Victor. ludos victoriae* in veteri kalendario huc trahit. Heins. Gronov. obs. II, 23: *qui sine eius nomine Sullanae victoriae celebrantur;* ut *victoriae* sit dandi casus. Nam appellati tantum ludi victoriae. Cellar. Forte scripserit: *quibus sub deae nomine, Syllanae celebrantur victoriae*; dicti enim *ludi Victoriae*, quae ut dea culta. Frustra autem Sibrand. Siccama ad Fastos kalendares mense novembri *ludos Victoriae* ad Arcades ante Romam conditam refert, quia illi templum et sacra anniversaria deae Victoriae instituerunt, teste Dionysio Halic. Meminit et horum ludorum Victoriae Cicero I act. in Verr., 10, ubi Asconius a Sulla victore bello civili institutos dicit, et ad quem locum commentans I. Menardus legit in hoc Velleii loco, *qui ludi sine nomine Syllae, victoriae celebrantur*, etiam non male, nisi praestaret, *quibus, sine nomine Sullae, eius victoriae celebrantur*; sed magis placet prior coniectura. Haec vero addidisse videtur Velleius, quia postea alios *ludos Victoriae* instituit Augustus, sed sub suo nomine: in kalendario enim veteri apud Gruter. pag. 133, mense iulio

nominantur *Ludi Victoriae Caesaris*; et in lapide pag. 171, *Ludi Victoriae Caesaris Augusti*, qui an illi sint, quos bello contra percussores Caesaris voverat, apud Dion. lib. XLVIII, pag. 376; an post victoriam actiacam, quum Victoriae simulacrum in curia Iulia dedicavit (cuius et Sueton. Aug. 101 meminit), et ludos omnis generis edidit, apud eumd. Dion. lib. LI, pag. 459, non diiudico. Huic Victoriae Augusti sacrum in Hispania fecerunt Caetronius et Aemilius, apud Gruter. pag. 226, 8, et postea passim *Victoriae Aug.* sacra et vota in lapidibus occurrunt facta. Hoc ergo voluit Velleius ludos hos non dictos *Victoriae Sullae*, sed simpliciter *Victoriae*, ut deae a Romanis cultae, viderentur dedicatae. (Alii ludi Victoriae Caesaris, sc. dictatoris. Suet. Aug. X), Burm. V. Misc. obs. vol. VIII, pag. 458.

Magnificis proeliis) *Magnis* magis placet. Manut. *Magnis* praeoptat vir doctus. Vt quid autem? *Magnificum* pro *magno* saepe, sic tamen, ut innuere aliquid videatur magnificentius. Apuleii de Dogm. Plat.: *Quam etsi oratione*, (sic legimus, non *ratione*) *diligenti et magnifica instructam videbat.* Tullianum hoc ex Offic. quis puer nescit? *Magnifica vero vox et magna viro ac sapiente digna.* Acidal. Non multo, etiam paullo post, cap. 24, *magnificentissimas res gerere* invenies. Lips. Vide indicem Boecler.

Partium eius viri) Τὸ *viri* non placet hoc loco. Forte, *magnificis proeliis partium eius hostilem exercitum fuderant duo Servilii*; ut alterum irrepserit ex interpretamento: duo Servilii partium eius hostilem exercitum fuderant. Heins. V. Misc. obs. vol. VIII, pag. 39.

Duo Servilii) Haec Serviliorum de Italicis victoria habetur in argenteo quodam apud me denario, in cuius una parte pone caput Romae, cui Italia subscriptum est, signata est corona quadam victoriae huius, ut videtur, index, quod signum in aliis etiam Serviliae gentis denariis impressum est; in altera Castorum, equitantium aversis equis, simulacra expressa sunt, cum litteris Oscis, quibus indicari nomen, praenomenque Servilii putamus. Nam Oscis etiam litteris signati sunt hi denarii, in quibus Italica haec contra Romanos conspiratio, et velut foedus quoddam caesa porca impressum est. Vrsin.

Apud Clusium) Apud *Plusium*, ed. Rb.

Apud Faventiam) Livius, Appianus, Strabo: Florus vero *Fluentiae*, aut, ut in veteribus, *Florentiae* hic mentionem iniicit. Schegk.

Cuius honoris usurpatio per annos CXX *intermissa: nam proximus post annum, quam Hannibal Italia excesserat*) Vir iuris et antiquitatis consultus legendum arbitratur: *Cuius honoris usurpatio per an.* CXX *intermissa a proximo post anno, quam Hannibal Italia excesserat.* Sullam dictatorem Cicero III de Finibus trium pestiferorum vitiorum luxuriae, libidinis, avaritiae, crudelitatis vocat magistrum. Schegk. Quid hic pridem alii, scio: nec deterreor, quin proferam meum. Neque enim dubitet quisquam, leviori mutatione quae corriguntur, ea vero propiora. Scribo: *intermissa iam protinus post annum, quam Hannibal.* Acidal. *Cuius honoris*, etc. Si recte memini, non occurrit facile in antiquis scriptoribus locus, de *Dictatura*, accuratior pleniorque. Quapropter nihil abs re me facturum arbitror, si paullo pressius Velleianis vestigiis institero, usumque dictatoriae potestatis, ea parte, qua notitiam reip. gerendae iuvare potest, declaravero. Quae iam aliis sunt tradita, nihil attinet repetere. Manebimus enim intra limites *Velleianos.* Dicitur 1.°: *Priores dictatura ad vindicandam maximis periculis remp. usos esse.* Recte, ipsa causa reperti usurpatique huius magistratus, et finis innuitur: creatum esse ad maxima quaeque et ardua, pace belloque praesentioris imperii viribus conficienda. Itaque Livio *in rebus trepidis ultimum consilium* dicitur dictatoris creatio IV, 56; et Augustin. III de C. D., 17, *in extremis periculis* factum ait. Hic verus, et, ut ita dicam, ordinarius scopus. Nam quod Clapmarius III de arcan., 19, inter *arcana aristocraticae dominationis adversus plebem* refert, κατ' ἐπακολούθημα et respectu temporis, quo primus *dictator* creatus, item respectu intemperantiae popularis ἑπομένως accipiendum est. Serviebat enim postea dictatoris terror non democraticae modo vehementiae coërcendae, sed certaminibus etiam et ambitioni optimatum in ordinem redigendis. Dicitur 2.° a Velleio, *populum Rom. timuisse potestatem imperii* dictatorii. Erat enim *iure regio*, a quo ferme solo tempore differebat, unde Ciceronis illud, Philipp. I, debet explanari, cum ait de Syllae temporibus: *Dictatura iam vim regiae potestatis obsederat.* Erat sane *regia potestas*, quippe quae duorum consulum, ut apud Liv. alibi dicitur, potestatem repraesentabat:

iam autem duobus consulibus *regium imperium* tribuitur apud Ciceron. III de leg., 3; sed cum exceptione temporis, quam quum transcendit Sylla perpetuus dictator factus, iam dictatura vim totam regiae potestatis formamque veri regni obsederat. Alias, ne dictatura ad libertatis oppressionem, regnique in rem Rom. reductionem tenderet, temporis brevitate cautum provisumque erat, ne ultra sextum mensem quisquam eum magistratum gereret. Vide Clapm. de Arcan. II, 11, et Catuli orat. apud Dion. XXXVI, ubi et alterum consilium ἐπιπλήξεως cuiusdam, *ne extra Italiam cum imperio sit dictator*. Tertium erat, veluti imaginarium dictatoriae potestatis frenum, sive simulacrum democraticae libertatis etiam sub dictatore; quando dictatori equum conscendere non licebat, nisi ad populum tulisset, *ut equum ascendere liceret*, sicut ex Plutarchi Fabio, et ap. Liv. III, 14, discimus. His igitur rationibus consiliisque dictatoriam potestatem, quam timebat populus romanus, quodammodo limitabant, et ne ad mutationem status valeret, retinebant. Dicitur 3.° apud Velleium: *Non tam P. R. desiderasse usum dictatoris*, quam timuisse potestatem imperii. *Desideravit sane usum*, neque carere omnino potuit hoc remedio adversum libertatis vitia: sed non sine timore tamen accessit ad praesentissimi remedii strenuitatem; sicut peritissimi quique medicorum fortissima et maxime strenua medicamenta non quidem penitus omittunt, sed cum cura et sollicitudine adhibent. Haec sollicitudo non parum creverat, perspectis reip. morbis paullatim invalescentibus, auctaque incivilis elationis cupiditate. Praecipuae observationis est locus Appiani I Bell. civ., pag. 359, quum in tumultu Tiberii Gracchi miratur: *Nemini neque tum, neque postea in mentem venisse dictaturae remedium, quo respubl. saepe e maximis periculis convaluerat*: καὶ μοὶ, inquit, θαῦμα καταφαίνεται, τὸ πολλάκις ἐν τοιούτοισδε φόβοις διὰ τῆς αὐτοκράτορος ἀρχῆς διασεσωσμένους, τότε μηδ᾽ ἐπὶ νοῦν τὸν Δικτάτωρα λαβεῖν, ἀλλὰ χρησιμώτατα τὸ προτέροις τόδε τὸ ἔργον εὑρεθὲν, μηδ᾽ ἐν μνήμῃ τοῖς πολλοῖς ἄρα γενέσθαι, μήτε τότε, μήτε ὕστερον. Quod ait, neque postea in mentem venisse cuiquam hoc remedium αὐτοκρατορικῆς ἀρχῆς, caute accipiendum est. Nam illud SC. quo postea in C. Gracchi seditione Opimio cos. primum mandatum est, *videret, ne quid respubl. detrimenti caperet*, quid

aliud notat nisi commissum, quam plenissimum esse potest, imperium, sive, ut rectissime in Gracchis Plutarchus explicat, *dictatoriam potestatem?* Vt clarum sit, *nomine dictaturae*, ob timorem, quem innuit Velleius, *abstinuisse*; *rem ipsam tamen*, post longiorem cessationem, *reduxisse Romanos.* Etsi autem (monarchici imperii) nomen eluraverat amantissima libertatis civitas, tamen tot illis artibus suis, tanto legum consiliorumque apparatu, non potuit suam libertatem regere atque conservare, quin subinde ad plenam *unius potestatem*, sub diversis quidem nominibus, recurrendum haberet; donec denique penitus in eam imperandi formam recideret, atque ita ab interitu, qui ex morbis libertatis imminebat, resurgeret. Hactenus de dictatura ita locuti sumus, sicut et veterum nonnulli, et iuniorum loquuntur, et ad regium imperium eam populariter, nec sine figura comparant. Non sine figura dixi: sicut vel exemplo consularis imperii intelligitur, de quo eumdem ad modum loqui solent. Alias non solo tempore a regno differebat dictatura, si accurate loquendum est: neque ultra magistratus rationem, magni illius quidem et extraordinarii, sed magistratus, idest imperii a summo imperio sive summa potestate civili pendentis, ascendit. Omnem autem magistratum, instrumentum esse summae potestatis, recte philosophia decrevit. Sed de his plura ad Grotii I. B. I, 3, 11. Boecler. *Nam proximus post annum.* Rescripserim, *iam proximi post annum*, idest anno DCI, quum Hannibal Italia excesserit Cn. Servilio Caepione, C. Servilio Nepote coss. anno DL, a quo abfuit Sullae dictatura annis 123. Perizon. *Proximus*, refer ad dictatorem. Heins. Vid. Pigh. Ann. A. V. C. 551.

Vsum dictatoris aut metu desideras Tulio continuisse) Rhenanus divinat. *Haud deside metu a Ser. Tullio continuisse*, *potestatem imperio (proh res ad vindicandam maximi periculi) spoliantem.* Legis haec quisquis es, cuiatis es, et non rides? Schegk. Parum haec inter se apta. Distingui scribique mavelim: (*non tam desiderasse, quam timuisse*) *potestate imperii*, *quo priores ad vindicandam m. p. r. usi fuerant*, *immodice crudelitatis licentia abusus est.* Ex hac distinctione, et transposita nota parentheseos, longe alia clariorque sententia, quam quae vulgatur, maxime si mecum *potestate* pro *potestatem* scribis: itemque *abusus*, non *usus.* Lipsius.

Ineptissima lectio. Lipsius distingui, scribique mallet: *Non tam desiderasse, quam timuisse) potestate imperii, quo priores ad vindicandam maximis periculis rempublicam usi fuerant, immodicae crudelitatis licentia abusus est.* Sensum sane optime assecutus est. De verbis videamus. Ea in editione principe corruptissime ita erant concepta: *usum dictatoris aut metu desideras Tullio eo timuisse potestatem imperii, proh res ad vindicandum maximi periculi, spolia musi erant eo, immodicae crudelitatis licentia usus est.* Quae multo minori libertate commode ita restitui posse putamus: *ut appareat populum Romanum usum dictatoris haut ita desiderasse, uti extimuisse potestatem imperii) quo priores ad vindicandum maximis periculis rempublicam usi erant, eo immodicae crudelitatis licentia usus est.* Quae si non vera, saltem verae proxima est lectio. Voss. De sensu nihil ambigendum duco, ut dicatur Sulla ea potestate, quae saepe reip. rebus trepidis saluti fuit, immodica crudelitate abusus; coniecturam Lipsii, ut in loco foede corrupto nemo facile affirmaverit. Boecler. Rhenani editio prodigiose corrupta sic habet: *usum dictatoris aut metu desideras Tullio eo timuisse potestatem imperio, proh res ad vindicandum maximi periculi spolia musi erant eo, immodicae crudelitatis*, etc.; ut quam proxime insistamus vestigiis scripturae veteris, videtur castigandum (*uti* (sic v. c.) *adpareat, populum Rom. usum dictatoris aut metu desiderasse, aut illico timuisse potestatem) imperio quo priores ad vindicandum a maximis se periculis (olim iam) usi erant, eo immodicae crudelitatis licentia abusus est*; τὸ *abusus est* a Lipsio occupatum video, *desideras* pro *desiderasse*; ut infra cap. 64, idem codex *peris* pro *perisse*. *In rebus trepidis ultimum consilium dictatura*, Livio. Appianus: οὓς δικτάτορας ἐκαλοῦντο, ἐπὶ ταῖς φοβερωτάταις χρείαις ἑξαμήνους τιθέμενοι, ut recte dicatur a Velleio dictatura numquam desiderata, nisi quum metus (ab hoste nimirum) ingrueret, quo amoto, potestatem nimiam illico timuisse ac suspectam habuisse populum Romanum. Dictaturam certe quum diuturnam Sulla, Caesar perpetuam sibi vindicassent, facile apparuit per hoc ipsum libertatem subverti. Singula paullo curatius expendamus; τὸ *metu* huc revocavimus, quod Velleio in deliciis: vide annotata ad cap. 120; τὸ *aut* pari modo geminatur, cap. 125, *nec diu latuit, aut quid non impetrando passuri fuissemus, aut quid*

impetrando profecissemus; possis nihilominus quoque, *ut in metu desiderasse, ita illico timuisse potestatem*. Idque malim; *desiderandi* quoque verbo utitur Livius, ubi de dictatore creando, post caesum Flaminium consulem, agit lib. XXII, cap. 8: *Itaque ad remedium iam diu neque desideratum neque adhibitum, dictatorem dicendum civitas confugit. In metu;* sic et Livius libro XLI, cap. 18: *Ceteri montibus se tenebant, et ne in metu quidem feritatis ingenitae obliti*; apud Tacitum Ann. XV, cap. 45: *Egesto e templis auro quod omnis populi Romani aetas prospera re aut in metu sacraverat*; Hist. I, cap. 86: *Plura alia, olim in pace observata, quae nunc tantum in metu audiuntur. In metu* dictatores solitos creari innuitur quoque illo Liviano e libro VII: *Terror inde vanus belli Etrusci dictatorem dici coëgit. Illico timuisse potestatem*; quum ultra semestre temporis spatium vix soleret prorogari. *Ad vindicandum se priores usi*, pro *ad vindicandos*, archaismus est, nec infrequens bonis scriptoribus; *ad erudiendum indolem*, cap. 59, de quo loquendi modo complura congessit Obertus Giphanius, indice Lucretiano in gerundiis, et Vossius de Analogia lib. XIII, cap. 10. Ita et dicebant: *credo inimicos meos hoc dicturum;* de quibus idem cap. 16; *τὸ ilico* sive *illico* frequenter corruptum occurrit in bonis scriptoribus; apud Florum lib. II, cap. 11: *Gallo Graeciam quoque Syriaci belli ruina convolvit*, quum legi oporteat, *Syriaci belli ruina illico involvit*; tres literae ultimae *τοῦ belli* et primae duae *τοῦ convolvit* absorpserant id vocabulum. Livius lib. III, cap. 61: *Quid latrocinii modo procursantes pauci tempus tererent? quin illico congrederentur acie.* Pessime circumfertur hactenus *illi*, cum *eo* iterandum fuerit e primis literis proxime subsequentis vocabuli. Heins. Gronovius lib. II, obs. 23, ita legit et distinguit: *Dictator creatus* (*cuius h. u. p. a.* CXX *i. nam p. p. a. q. H. I. e. ut appareat P. R. usum dictatoris haud ita desiderasse, uti extimuisse potestatem*) *imperio quo priores a v. m. p. remp. usi erant, eo immodica crudelitatis licentia abusus*, etc. Locus desperatissimus, in quo coniecturas perdere iam licet. Quare mihi vestigiis scripti codicis insistenti, ita posse constitui videtur: *Dictator creatus* (cuius etc., *ut appareat P. R. usum dictatoris, ut remedium desiderasse subito* (vel *dubio*) *morbo, timuisse potestatem*) *imperio, quo priores ad vindicandum maximis periculis po-*

pulum usi fuerant, *eo ad im. cr. licentiom usus est.* Ex illis *aut metum*, feci *ut remedium* : ex *tulio eo*, *dubio morbo*: ex *spolia musi erant*, *populum usi erant;* nec hoc sine exemplo, quum et in Ceiri Virgil. 78, *spoliare* et *populare* commutari videamus; prima vero litera in *spolia* ex ultima τοῦ *periculis* geminata est; *vindicore* vero *periculis* aeque dicitur, atque *a periculis*. Iustin. VII, 15: *Quem scelerum suorum suppliciis liberorum contemplatio vindicaverat;* ubi et praepositionem quidam intrudunt. Curt. IX, 10: *Itaque fame dumtaxat vindicatus exercitus.* Deinde non posse admitti *abusus est*, ut Lipsius, Gronovius, et Heinsius volunt, docet perpetua Velleii in repetendo eodem verbo consuetudo; de quo ad lib. I, 3, et ita mox cap. seq.: *potentia sua ad impotentiam usus*, quod idem est; quo ergo imperio priores usi ad vindicandum, eo Sulla usus ad licentiam. Posset et legi: *eo immodico crudelitatis licentia usus est*; sic *immodicus saevitia.* Tacit. I Hist., 69. Vel, *eo immodice c. l. usus est*; nam in MSS. *e* et *oe* nullo discrimine scribitur; et ita *licentia* in illis, Phaedri lib. I, fab. 2: *libertatis frenum solvit licentia*, ablativo casu capiebat Schefferus, idest per licentiam; ut et supr. cap. 22: *licentio saevitum est; licentiam immoderate peccandi assumere*, dixit Hirt. Bell. Afric. 86. Scio hoc esse bariolari, sed in tam desperato loco parata erit venia. Burm. V. Misc. obs. vol. VIII, pag. 40, 378, 458; vol. IX, pag. 255, 349.

Immodicae crudelitatis) Quam praesertim graphice describunt Valer. Max. IX, 2. Plut. Syll. Augustin. de C. D. III, 27, et 28. Lucan. II. Senec. I de Clem. 12. Id. de Provid. 3; aliique plures. Boecler.

Primus ille) Impotentiam Sullae Cicero II Officiorum et Verrin. act. 2, lib. III, his tangit verbis: *Qui ausus est dicere hasta posita, quum bona in foro venderet, et bonorum virorum et locupletium, et certe civium praedam suam se vendere*; praeter ordinarios meminit Dionysius, Caesar lib. I Bell. civil., Sallustius., Appianus I Bell. civil. pag. 409: οὗτος γὰρ δοκεῖ πρῶτος οὓς ἐκόλασε θανάτῳ προγράψαι, καὶ γέρα τοῖς ἀναιροῦσι, καὶ μηνύματα τοῖς ἐλέγχουσι, καὶ κολάσεις τοῖς κρύπτουσιν ἐπιγράψαι. *Hic enim primus, quos capite plexos cupiebat, proscripsit, et praemio percussoribus proscriptorum, itemque latentium indicibus, neque minus poenas*

celantibus latentes proposuit; quod et Velleius noster mox subiicit; clarius autem Plutarchus: *Receptatori proscripti et servatori capitalem poenam denuntiatam; non exceptis fratribus, filiis, parentibus, percussori bina talenta promissa, etsi servus dominum, filius parentem interfecisset*, memorat. Boecl.

In qua civitate petulantis convitii iudicium histrioni exoleto redditur, in ea iugulati civis R. publice constitueretur auctoramentum) Vulgo, *petulantis convitii iudicium historiarum ex alto redditur*. Inde doctissimus Lipsius, *iudicium histrionicum ex albo*, vel cum cl. Pithoeo, *iudicium iniuriarum*, coniicit. Lectio Gryphii, quae et nostra, nihil incommodi habet, nisi quod cum Aldo, et Lipsio recepi, *civis R. publice*, pro *reipublicae*. Impotentiam porro Sullae Cicero II Officiorum, et Verrin. act. 2, lib. III, bis tangit verbis: *qui ausus est dicere hasta posita, quum bona in foro venderet, et bonorum virorum et locupletium, et certe civium, praedam suam se vendere*; praeter ordinarios meminit Dionysius, Caesar lib. I Bell. civil., Sallustius. Scheg. Alibi (in Epistolic. quaest. III, 8) tentavimus hunc locum, etiamque alii. Nunc placeat: *iudicium in histrionem ex albo*. Nam id verum est; et legibus XII tab. animadversi actores aut histriones, qui carmen actitassent, quod infamiam flagitiumque faceret alteri. In bona omni rep. ita solitum: hodierna licentia quam effraenis solutaque es! Lips. Haec ab aliis ita accipiuntur, ut animadversum fuerit in histriones, si convicium fecissent alteri; at ego contrariam interpretationem convenire arbitror: nimirum aures praebuisse iudices histrioni, et cives qualescumque castigasse, quos constaret histrionem aliquem petulantiore convicio notasse. Prorsus hoc vult series argumentationis, quaecumque huic loco verba substituamus. Gruter. Veteres editiones habent *historiarum ex alto*. Unde Lipsius, *histrionicum ex albo*. Ego propius ad vestigia veteris scripturae legerim, *histrionicarum ex albo*; hac sententia, in qua civitate histriones ob petulans convitium in scena alicui factum puniuntur poena legum histrionicarum in albo proposita, in ea iugulati civis praemium in tabula proscriptionis publice instituitur. *Album* vocat tabulam dealbatam, in qua erant leges artis histrionicae, et poenae in histriones ob convitia, et dicta famosa: quae iam inde ex XII Tabul. severe vindicabantur. Cicero de rep. lib. IV: *Nostrae*

contra duodecim tabulae quum perpaucas res capite sanxissent, in his hanc quoque sanciendam putaverunt, si quis occentavisset, dictitavisset, sive carmen condidisset, quod infamiam faceret, flagitiumque precarentur. Vide Arnobium lib. IV adversus gentes. Popma. *Exoleti* epitheto nihil contemptius histrioni tribui potest. Ita Firmico in praefatione lib. I Astrol. Sulla dicitur *senex exoletus*. Hoc est, ut mox ipse explicat, *qui a primo vestigio pubescentis aetatis, in scurrarum gremiis per damna venundati pudoris adolevit.* Glossae Philoxeni: *Exoletus*, ὑπέραχμος, τρίβαχος. Sic et Cicero pro Milone, aliique ea voce usi. Voss. Placet Gruteri interpretatio: *nimirum aures praebuisse iudices histrioni, et cives qualescumque castigasse, quos constaret histrionem aliquem petulantiore notasse convitio.* Lipsius maluerat: *iudicium in histrionem ex albo.* Quia in msc. fuit *iudicium historiarum ex alto.* Boecl. Et hic locus est in vexatissimis; sed videamus veterem scripturam, quae habet, *iudicium historiarum ex alto redditur*; scribendum videlicet minima mutatione, *ut in qua civitate petulantis convicii iudicium histrioni rarum ex alto redditur, in ea iugulati civis reis publice constitueretur auctoramentum*; hoc sensu dicitur, *rarum histrioni iudicium petulantis convitii ex alto reddi*, quia, quum histriones ad iudicem deferrent, se petulanti convitio pulsatos esse a civium quocumque, iudicium eis ut rarum ex alto, sic de plano plerumque redditum fuisse: quod leges forent in promptu, quae vetarent histrioni convitium fieri, ne longa disceptatione hic opus foret; nam falluntur qui haec referunt ad convicia, quae ab histrionibus iaciebantur in cives: contrarium locus postulat. *Planum* et *tribunal* opposite habes apud Sueton. in Tiberio 33: *Iudicesque aut e plano, aut e quaestoris tribunali admonebat; ex alto iudicium reddi*, pro e *tribunali* dixit. Sive pro tribunalis ordine, quomodo in castris ius dicebat Varus Quinctilius, ut infra videbimus; et apud Senecam lib. I de Ira: *Si intelligit, non ex alto venire nequitiam, sed summo, quod aiunt, animo inhaerere;* lib. III, c. 43, *ex alto* posuit pro *superbe*: *Quid illum nimis ex alto tecum agentem detrahere cupis?* pro reip. (sic enim vetustus liber) *reis* scripsi. Nec aliter passim exaratum fere offendas in membranis et marmoribus antiquis. Inde translatum proverbium modo ad alias res. Sallust. epist. ad Caesarem: *Equidem mihi decretum est, nihil*

tam ex alto reperiri posse, *quod non tibi sit in promptu*; ubi forte scribendum, *nihil tam ex alto repeti posse*, ut apud Maronem: *Quid causas petis ex alto.* Accius Armor. Iudic. apud Festum: *Cur vetera iam ex alto appetiscis discidia Agamemnon? Ex alto dissimulare*, apud Nasonem. Placuit multis, *iudicium histrioni exoleto redditur*; quod tamen si admittimus, peccabit eas in leges Velleius ipse, per quas negat licuisse convicium histrionibus fieri. De auctoramento iugulati civis proponendo rem etiam supra Noster improbavit, cap. 6: *Id unum nefarie ab Opimio proditum*, *quod capitis*, *non dicam Gracchi*, *sed civis Romani pretium se daturum*, *idque auro repensurum*, *proposuit*. De hac ipsa Syllana proscriptione Seneca lib. V de Benef. cap. 16: *Proscriptionem commentus est* (*dii magni!*), *ut qui civem Romanum occidisset*, *impunitatem et pecuniam*, *tantum non civicam acciperet*; ubi malo rescribi, *tantum non ut civicam acciperet*, ut qui civem R. occidisset impunitatem ac pecuniam acciperet, quasi servato cive coronam civicam. Heins. *Historiarum*, ed. Rhen. agit de hoc loco Heins. ad Sil. Ital. VIII, 266.

Cives reipub.) *Rom. publice*; sic supra cap. 6: *quod capitis*, *non dicam Gracchi*, *sed civis Rom. pretium se daturum.* Putean. Idem Puteanus legit: *In eu iugulati civis R. publice constitueretur auctoramentum.* Sic supra cap. 6 ait de re non dissimili: *Quod capitis non dicam Gracchi*, *sed civis R. pretium se daturum*, *idque auro repensurum proposuit.* Manut. Nihil est certius coniectura cl. Puteani, Smaragdi illius Musarum, *civis Romani publice const.*; nam vetus scriptura unica tantum voce exprimere amat, et *Romanum* et *rempublicam*; inde natus error. Gruter. Emendabat cl. Puteanus, *civis R. publice constitueretur* etc. Pithoeus tamen ad collationem Leg. Mosaic. malebat, *civis e publico constitueretur*, etc. Offendit eum scilicet vocabulum *Romani*, quod non necessarium putaret. Puteani coniecturam veriorem ego arbitror. Habuimus supra de Opimio: *capitis non dicam Gracchi*, *sed civis Romani pretium se daturum*, *idque auro repensurum proposuit.* Itaque de eius veritate non dubitandum. Voss.

Nec tamen eos, etc.) Videndum, an scribi debeat, *nec tamen in eos* etc., vel *nec tantum in eos* etc., ob illud *sed*, quod sequitur. Ursin. Observa mihi, non muta, *tamen* pro *tantum*. Quae par-

ticulae, et cum his *tandem*, quomodo alterius altera, et una omnium, omnesque unius vicem subeant in veterum scriptis, alibi mihi propositum diligenter ostendere. Hic illud saltem Iustini ponam e lib. II: *Lanae iis* (Scythis) *usus ac vestium ignotus; et quamquam continuis frigoribus urantur, pellibus tamen ferinis ac murinis utuntur.* Vbi collocatum ambigue *tamen* videbit, qui accurate verba pensitabit, sic ut utra potius, ut adeo utraque simul notione accipiendum, baesurus sit. Nam certe et *tamen*, illud inquam vulgatum, ratione praecedentis *quamquam*, et illud alterum *tantum* ratione sententiae requiritur. Hoc misso autem, eodem loco *uruntur* malim, ut fiat manifestior allusio et collisio verborum, huius ad illud ultimum similis soni, *utuntur*; quam figuram non semel Auctor idem studiose captavit. Acidal. Pro *tamen*, quidam emendant *tantum*: alii cum Acidalio particulam *tamen* retinent, sed ita, ut alii corrigunt, interpretandum censent. Neutris assentio. Subanditur enim *tantum*, vel *solum*. Sallustius, bello Iugurthino: *Non enim regnum, sed fugam, exilium, et has omnes, quae me premunt, miserias cum anima simul amisisti.* Hoc est, *non enim solum regnum*, etc. Quod male manus recentior in MS. nostrum, optimae alioqui notae, invehere fuit conata. Frontinus lib. II, cap. 13, de Horatio: *Deiecit se in alveum, eumque non armis, sed vulneribus oneratus, tranavit.* Possem etiam compluria aliorum afferre loca: sed hi *et*, aut tali particula, post *sed* addita, locutionem hanc emollire conati. Voss. Perspicua et nulli difficultati obnoxia erunt omnia, si scribimus, *nec iam in eos.* Vt designet, non stetisse victoris saevitiam in iis puniendis, qui contra arma tulerant, sed ultra processisse. Heins. Ego nihil moveo: *tamen* vero pro *tantum*, aliquando pro *tandem*, sumi tritum et obvium est, sed huic loco parum conveniens; sed cum Vossio puto subintelligi *tantum*, cuius vestigia legit Tennul. ad Front. lib. II, cap. ult., §. 5. Burm. V. Misc. obs. vol. IX, p. 350.

Qui contra arma tulerant) Octo millia deditorum in villa publica trucidavit. Livius LXXXVIII: *Villa publica locus in campo Martio*, Augustinus Civitatis Dei III, cap. 29. Schegk.

Exclusique paternis opibus) Contra morem priscum, quo liberi minime parentum delicto tenebantur. Dionysius Antiquitatum VIII, et Plinius in eximio illo Ciceronis elogio lib. VII, cap. 30,

eo alludit. Postea his ignovit Caesar, et ad ius dignitatis revocavit. Suetonius, Dio, et Noster infra. SCHEGK. Forte *excussique*. BURM. *in marg.*

Quod indignissimum est) Ita Plutarchus, ὃ δὲ πάντων ἀδικώτατον ἔδοξε, τῶν προγεγραμμένων ἠτίμωσε καὶ υἱοὺς καὶ υἱωνοὺς, καὶ τὰ χρήματα πάντων ἐδήμευσε. *Quod omnium visum est indignissimum, proscriptorum liberos nepotesque insania notavit, omniumque bona publicavit.* BOECL.

Privatis ut opibus) Ita de Octavio infra II, 61: *Mira ausus ac summa consecutus privato consilio maiorem senatu pro rep. animum habuit.* Quamquam haec privati consilii auxiliique, utut pro rep. suscepta, molitio, nisi accesserit publicae auctoritatis approbatio, non solet commendari a rerum civilium peritis. Itaque *prudentes* apud Tacitum I A., 10, in reprehensione Augusti etiam illud memorant: *paratum ab adolescente privato exercitum.* Scilicet plus est in legibus, quam in successu, datoque semel exemplo praetextuque, facile dominandi cupidus ad nova consilia via panditur. Quare non frustra Aristoteles etiam circa clientelas, de quibus mox sequitur, monuit: *Periculosum esse liberae civitati, si quis nimia clientela, amicorum, servorum multitudine emineat pollentque.* Quod Romani mature debebant observare. BOECL.

Forma excellens) Ita Plutarchus Pompeium commendat: τὸ γὰρ ἐράσμιον ἀξιωματικὸν ἦν φιλανθρώπως, καὶ τῷ νεαρῷ, καὶ ἀνθοῦντι διέφαινεν εὐθὺς ἡ ἀκμὴ, τὸ γεραρὸν καὶ τὸ βασιλικὸν τοῦ ἤθους. *Gratia formae dignitatem pariter ac humanitatem eximiam praeferebat, et illo iuvenili flore exsplendescebat iam senilis regia quaedam gravitas.* Compara Suetonii locum de Tito, cap. 3: *Forma egregia, et cui non minus auctoritatis inesset, quam gratiae.* Estne hoc εἶδος ἄξιον τυραννίδος, sive *imperatoria forma*, quam Cornelius Nepos etiam Iphicrati tribuit, 3, 1. BOECL.

Sed ex dignitate constantiaeque in illam conv. ampl. etc.) Omissum verbum sententiam perturbat. Legendum autem: *sed ex dignitate constantiaque, quae in illam conv. amp.* Alii: *sed ex dignitate constanti, quae in illam conv. ampl.* MANUT. Vide, si tam insigni loco sic felicius aliis medebor: licentius, ipse agnosco; sed quid aliud vulneribus facias ita penitus adactis? Nec unum hoc aut novum in Velleio traiectionis exemplum: *Sed quae in illam conve-*

nieas amplitudinem, dignitatem, et coastantiam; *fortunam quoque eius ad extremum vitae comitata est diem.* Aut minus licenter ita: *sed qune digaitate et constantia in illam coaveniens amplitudinem, fortunam*; hocque posterius teneam lubentius, ac tuear facilius. Acidal. Arbitror haec legenda: *ex dignitate constaati, quae in i. e. amplitudinem fortunamque, tum ad u. v. c. e. diem.* Considera, et mecum facies. De gravi autem hac et ἀξιωματικῇ Pompeii forma, ex Silio aliquid capies lib. XIV: *Ille hirta cui subrigitur coma froate, decorum et gratum terris Magnus caput.* Lips. Lege: *sed ex dignitate constaati, quae in illa conveaiens amplitudinem, fortunam quoque eius ad ultimum vitae comitata est diem.* Quomodo etiam editum a Grypbio, Marneffio, et aliis; nisi quod legant, *ultimam.* Quod mutavi tum fide MS., tum auctoritate veterum grammaticorum, qui malunt *diem*, dum de certo die mentio, per masculinum genus efferri. Etsi minime illud observent ipsi veteres. Voss. *Sed ex dignitate constantiaque in illam conveniens amplitudinem, fortunamque eius ad ultimum.* Sic princeps editio; scribe: *sed ex dignitate constans, atque in illam conveniens amplitudinem, fortunam quae eius ad ultimum vitae comitata est diem.* Sic apud Euripidem εἶδος ἄξιον τυραννίδος; *imperatoriam formam* vocat in Iphicrate Nepos. Tacit. Hist. VII, 15: *Imperatores formas ac decore corporis mos est vulgo comparare*; *dignitatem formae* Agraecius Grammaticus virorum propriam facit, etiam Nonius Marcellus, secuti uterque Ciceronem: cui in epistolis alicubi dignitas virilis, muliebris venustas, eamque deformitati contrariam statuit. Idem lib. I de Officiis: *Dignitas formae coloris bonitate tuenda est!* Tacitus Annal. XI, cap. 28, ubi de Silio Messalinae adultero agit: *Iuvinem nobilem, dignitate formae, vi mentis, ac propiaquo coasulatu, maiorem ad spem acciagi*; lib. XII, c. 51: *Interim Zeaobiam placida eluvie spirantem ac vitae manifestam advertere pastores, et dignitate formae haud degeaerem reputantes obligant vulnus*; ubi legem grammaticorum notare licet agnoscas. Sed Tacitus voluit, non tam e venustate, quam dignitate formae collegisse pastores, haud humili loco prognatam feminam, quam eiectam fluvio seminecem invenissent. Plinius panegyrico ad Traianum: *Iam firmitas, iam proceritas corporis, iam honor capitis, et dignitas oris, nonne loage lateque principem ostentant?* Labe-

rius apud Macrobium Saturnal. lib. II: *quid ad scenam adfero? decorem formae, an dignitatem corporis*; vides *decorem formae* a Laberio iungi cum *dignitate corporis*; sic et Tacitus Hist. I, c. 7: *Aetas Galbae et irrisui et fastidio erat, assuetis iuventae Neronis, et imperatores forma ac decore corporis (ut mos est vulgi) comparantibus. Membra decora iuventae*; non dissimili modo apud Maronem. Hic castigandus venit Q. Curtius libro VII, cap. 9: *Benigne igitur exceptis Sacarum legatis comitem Excipinon dedit, adhuc admodum iuvenem aetatis flore conciliatum sibi: qui quum specie corporis aequaret Hesphaestionem, et lepore haud sane virili par non erat.* Sic antiquissimus bibliothecae Mediceae codex, quo uti mihi contigit: etiam alii cum editi, tum quibus manu exaratis Gruterus, Bongarsiusque sunt usi. In vulgatis posteriora hoc modo exhibentur: *qui quum specie corporis aequaret Hephaestionem, lepore haud sane par illi erat.* Illud *lepore virili*, quod Mediceus praefert, etiam in membranis Coloniensibus omnium optimis veterissimisque sibi repertum Modius testatur, et recte; superabat enim Excipinon aetate Hephaestio. Sed apage leporem istum; qui, uti et venustas feminas commendat magis quam viros, ut e Cicerone transvidimus. E vestigiis Medicei libri sic videntur ultima constituenda: *Qui quum specie corporis aequaret Hephaestionem, ei decore haud sane virili par non erat.* Epicedio Drusi, *uritur heu decor ille viri, generosaque virtus.* Vides et illic virilem illum decorem: *Venerationem formae* de Alcibiade habes apud Iustinum. Denuo Curtius lib. VIII, cap. 4: *Inter quas erat filia ipsius, Roxane nomine, eximia corporis specie et decore habitus in barbaris raro*; ita lib. IX, cap. 2: *Patrem eius tonsorem propter habitum haud indecorum cordi fuisse reginae*; et cap. 7 de legatis Indis: *Omnes curru vehebantur, eximia magnitudine corporum, decoro habitu.* Antiquum marmor apud Gruterum p. 332, 2: DIIS. MANIBVS. MEMORIAE. C. REGVLI. MORIBVS. DECORE. NATALIBVS. DD. HYACINTHO. VEL. NARCISSO. COMPARANDI. *Decorem oris* etiam Tito Caesari attribuit Tacitus. Sed ut *dignitatem oris* vel *formae* revertamur, alterutrum Cornelio Nepoti in Eumene restituendum videtur cap. 11: *Nam et dignitate* (opinor *oris*, vel *formae* addendum) *fuit honesta, et viribus ad laborem ferendum firmis, neque tam magno corpore, quam figura venusta.* Hyginus fab. LXXXV: *Laius*

Labdaci filius Chrysippum Pelopis filium nothum propter formae dignitatem Nemeae ludis rapuit. Idem *formae dignitatem* ad feminas quoque transfert adversus regulam grammaticorum fab. 78, et 106, ubi Helenae, et Briseidi eamdem assignat, quomodo Zenobiae Tacitus. Heins. Scriberem: *sed en dignitate constantiaque, quae in illam conveniens ampl. fortunamque eum ad ul. v. c. e. diem;* nam illud *ex dignitate constans*, vel *constanti* nihil mihi videtur; *constantiam* vero *formae* vocat, quae per omnes aetatis gradus, ut de Augusti venustate loquitur Sueton. cap. 79, permanet. *Sed dignitate constanti, quae,* Stephanus, et Erasmus. Pontanus lib. I Annal., cap. 2, legit: *non ea, qua flos commendatur aetatis, sed dignitatis constantia*; sed mihi magis, ut dixi, arridet *dignitate et constantia*; *constantia* vero formae dicitur eodem modo, ut *constans aetas* Sueton. Galb. 4, quae non obnoxia quotidianae mutationi, ut est aetas, et flos ille puerilis, sed quae, ut virilis forma, robusta et permanens est; ita et Arnob. I contr. gentes dixit, *sanitati et constantiae reddere.* Burm. Ita *stata forma* Ennius apud Gell. V, 11. Vid. Columu. ad Enn. pag. 280. Idem *in marg.* V. Misc. obs. vol. VIII, p. 40, 375; vol. IX, p. 255, 350.

In illam conveniens amplitudinem) Sic etiam loquitur Nepos Alcibiad. cap. 3: *hoc maxime convenire in Alcibiadem videbatur.* Terent. Heaut. V, 5: *In me quidvis harum rerum convenit.* Cicero pro Sulla VII, utitur praepositione *ad*: *Laetor eum esse me, in quem tu, cum cuperes, nullam contumeliam iacere potueris, quae non ad maximam partem civium conveniret.* Burm.

Bello peritissimus) Lipsius *belli.* Raphel.

In reconcilianda) Imo *reconciliata.* Nam ibi fides locum habet, uti facilitas in reconcilianda. Lips. Lipsius legit *reconciliata.* Mihi nihil mutandum videtur. Vult Velleius, fidelissimum fuisse in reconcilianda inter alios gratia, ubi fide potissimum opus. Voss. Imo et in redintegranda amicitia cum suis aemulis et inimicis: nec opus *reconciliata* legere, nam et fide opus est in *reconcilianda*, ut non mala fide et dissimulanter amicitias renovemus (V. ad Ovid. IV Met. 46), sed eo animo et voto, ut aeternae maneant, quod bonae fidei conveuit; ita contra Nero *reconciliatione simulata,* matrem decipit apud Suet. 34, et Augustus: *Antonii societatem semper dubiam et incertam, reconciliationibus variis male focillatam abrupit.* Suet. Aug. 17. Burm.

Paene omnium votorum expers) Velleium scripsisse: *paene omnium vitiorum expers*, facile mihi persuadeo. MANVT. *Votorum*, sincera lectio, Persius sat. V, 53: *Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno*. Et Velleius inferius de eodem, cap. 40: *Suo et civium voto maior*. SCHEGK. Profecto verior Aldi coniectio, quae fuerat eadem et mea. Nam sequentia attende: virum ait fuisse Pompeium, liberum et immunem ferme omnibus vitiis, nisi maximum illud tamen esset, neminem quemquam parem ferre potuisse. Certo igitur *vitiorum* rescribendum. Sic de Catone Porcio, infra cap. 35: *Omnibus humanis vitiis immunis*. Exempla in alteram partem allata, si vere volumus iudicare, minus etiam cogemur, quam ad rem minimo minus facientia fateri. Taceo, quod quivis videt, quam illam ipsam lectionem insequentia adversis veluti cornibus impugnent. ACIDAL. Nimium est pro Pompeio; et quis vel Socrates, ad hunc sapientiae gradum venit, nil vovere? Aldus igitur *vitiorum* fecit, haud male. Possis et *notarum*; ac consequenter, *inter maximas*. Vt velit nihil esse culpandum notandumque in Pompeio, praeter nimiam aestimationem sui et studium excellendi. LIPS. Quid ni indicet Pompeium *votorum expertem*, cui summa omnia ultro obveniebant benignitate coelesti, id est quum ea omne votum eius praeveniret? Sic enim interpretanda ista putavi ad versum mimographi mei P. Syri, qui tamen adhuc verbo ultimo emendandus: nam pro eo, quod in editione nostra legitur, *deos ridere credo cum dives vocat*; innuunt vestigia exemplaris Palatini reponendum cum *dives vovet*; id est, quum vota facit. Lepide prorsus; nam iuxta Petronium Arbitrum:

—— *quidvis nummis praesentibus opta*:
Eveniet: *clausum possidet arca Iovem*. GRVTER.

Expers votorum, qui nihil habebat quod ultra optaret, aut votis exposceret. Infra: *suo et civium voto maior*. Sallust. lib. IV Histor. de eodem Pompeio: *rebus supra votum fluentibus*. POPMA. Lege *vitiorum*, quod Aldo, Acidalio, aliisque etiam, placitum. Notum illud Lucani: *Caesar nec ferre priorem*, *Pompeiusve parem*, etc. Ἀπροσδιόνυσα sunt, quae ad vulgatae lectionis defensionem adducit Schegkius. VOSS. Et Heinsius *vitiorum* probabat.

Iure haberet pares) Malim, *haberentur pares*. HEINS. V. Misc. obs. vol. IX, p. 350.

Quemquam aequalem) Caesar I Bell. civ.: *Pompeius neminem dignitate secum exaequari volebat.* Lucan. I; Flor. IV, 2, 14; Sallust. alludit orat. I de rep. ord. quum de Pompeio loquens, *nam particeps*, inquit, *dominationis neque fuit quisquam, neque si pati potuisset, orbis terrarum bello concussus foret.* Egregie Theophrastus in Charact. περὶ τῆς ὀλιγαρχίας, notat, *homines* ὀλιγαρχικοὺς *ex Homeri versibus hunc, solum et unum tenere*, οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω; *aliorum omnium nihil scire.* Qui character non tam optimatibus, i. e. aristocraticis hominibus, quod simpliciter et sine limitatione magnus ille Casaubonus pronuntiat, sed oligarchicis, adeoque iis, qui optimatium auctoritatem usque ad paucorum potentatum evectam cupiunt, videtur convenire. Quo sensu scilicet ὀλιγαρχικὸς declaratur a Polluce III, 6, οὐκ ἀγαπῶν τὸ ἴσον: *aequalitatem non amans*; est enim ἰσότης sive ἰσηγορία, ἰσομοιρία civilis aequabilitas, veluti fundamentum et vinculum libertatis et democratiae. Ergo Velleius: *cum omnes cives iure haberet pares.* Hanc aequalitatem qui transcendunt, *inciviles, inciviliter elati*, et ὀλιγαρχικοὶ vocantur, et interdum τυραννικοί. Boecler.

Conspicere) Heinsius in ora codicis correxerat, *conspici.*

Hic a toga) *Hicce toga*, edit. Rhen.

Singulari rerum militarium prudentiae celeriora, et a Sertorio Metellus laudaretur magis, etc.) In lectione vulgata nihil reprehendo, nisi quod nimium quantum a fide codicis MS. divertat. Legebatur in eo: *singulari rerum militarium prudentia celeriora ut a Sertorio* etc. Unde puto me lectionem veram exsculpsisse. Emendo: *singulari rerum militarium prudentia coluit: ita ut a Sertorio* etc. *Coluit* valet *excoluit.* Sic etiam hoc verbo usus Ovidius II de Arte amandi:

> *Nec levis ingenuas pectus coluisse per artes*
> *Cura sit, et linguas edidicisse duas.* Voss.

Prima editio *prudentiae celeriora*; lege *prudentia expolierat*, vel *excoluerat*, ut aliis visum; *excolere se* frequenter occurrit apud Senecam. Heins. Vulgatae quis auctor sit, nescio; sed Erasmus ita edidit, quem Stephanus, et alii secuti. Quid si scripserit *celebraverat*, idest frequenter exercendo celebre reddiderat. Varius enim eius verbi usus, sic fere cape apud Ovid. III Fast. 656:

Et celebrant largo seque diemque mero.

idest celebres faciunt se, et diem ebrietate. Burm.

Perperna) *Perpenna*, edit. Rhen., vid. supr. cap. 4.

Gentis clarioris, quam animi) Locutiones geminas libenter, ut vides, noto: inter eas et haec erit, sed similis quidem dissimilis; quippe in formam eamdem, mentem contrariam. Infra igitur de Merula, cap. 112: *Qui vir animo etiam, quam gente nobilior.* Acid.

Etoscae) Potuit esse loci nomen, *Etoscae*, a librariis postea corruptum, potuit *et escas*: id quod sententia non respuit; potuit etiam aliter; quod ut assequi coniectura, felicitatis est: sic affirmare sine veterum librorum aut historiae testimonio, temeritatis. Mihi, loci nomen fuisse, probabilius videtur. Et quoniam in emendando litterarum maxime similitudinem sequi oportet, placeret *Oscae*, quae fuit urbs Hispaniae, inter eas, quarum ope Sertorius usus est. *In fidem Romanam*, ait Florus, *venere urbes*, *Osca*, *Terme*, *Tutia Valentia*, *Auxima*. Meminit etiam Plinius lib. III, cap. 3; et Ptolemaeus lib. II, cap. 6. Manut. Aldus emendat *Oscae*. Sic etiam ex coniectura reposueram, de quo mihi complures familiares testes esse possunt. Verumtamen Strabo l. VIII, scribit Sertorium *πολεμῆσαι τὸ τελευταῖον*, *ἐν* Ἰλέρδῃ *καὶ* Ἰλεόσκῃ *τῶν* Ἰλεργετῶν *πόλεσι καὶ ἐν* Καλλάγουρι Οὐασκώνων *πόλει*, *καὶ ἐν* Ταρακῶνι *καὶ ἐν τῷ* Ημεροσκοπείῳ etc., subiicit *ἐτελεύτα δὲ νόσῳ*. In quo dissentit a ceteris auctoribus, qui eum coniuratione facta a suis interfectum esse omnes tradunt; a Livio, inquam, Velleio, Plutarcho, Appiano, Floro, Eutropio, Orosio; neque tamen verosimile est, Strabonem bonum in primis et diligentem scriptorem hac in re, praesertim ab sua memoria, non ita remota, lapsum esse: putoque etiam scripsisse *ἐτελεύτα δ' ἐν* Ὄσκᾳ. Vereor etiam ne mendum sit apud eumdem auctorem in illis, quae proxime antecedunt, *καὶ συνάγει*, *τοῖς περὶ* Ἰλέρδαν *καὶ* Ἰλέοσκαν *χωρίοις τοῖς τῶν* Ἰλεργετῶν etc., et pro Ἰλίοσκαν legere oporteat Ὄσκαν. Proclivis enim lapsus fuit propter propinquas Ἰλέρδαν et Ἰλεργετῶν, quae ambae ab iisdem elementis incipiunt. *Oscae* cum alii multi, tum Plutarchus et Florus in Sertoriani belli narratione meminere, quin et Ptolemaeus lib. II, inter Ilergitum urbes Ilerdam et *Oscam* ponit; et Plinius lib. III, cap. 3, *Oscentes*, et Ilerdenses coniunctim nominat; de Ileosca vero nemo alius, quod

sciam, mentionem facit. PYTEAN. Adsentior doctissimis viris, Manutium dico et Ortelium, *Oscne* ex Plinio, Ptolemaeo, Plutarcho legentibus. Strabo lib. III, *Ileoscam* agnoscit. Supremum istud convivium reperies apud Sallustium Historiarum lib. III: *Igitur discubuere*, inquit, *Sertorius interior in medio; super eum L. Fabius hispaniensis senator ex proscriptis, in summo Antonius, et infra scriba Sertorii Versius, et alter scriba Maecenas in imo, medius inter Tarquitium, et dominum Perpernam.* Huic loco lucem pete a Plutarcho in Sertorio, et nobilissimo V. Iano Douza. Vnum moneo, facillime ab Antonio, qui in summo, vulnerari potuisse Sertorium, qui interior; ita enim ritus statuere lectos, ut cuius prona et prompta transitio et attactio. Colligo e Plauti Asinaria scena: *Agedum istum: Neque illnec ulli, suo pede pedem homini premat. Quum surgat, non lectum inscendat proximum. Neque eum descendat, inde det quiquam manum.* SCHEGK. Forte *et Oscae*: nisi *Etoscam* vocat, ut Strabo *Iloscam*, quam alii *Oscam*, civitatem Hispaniae. POPMA. Imo, *Oscae*. Strabo lib. III de eodem Sertorio ait ἐτελεύτα δ' ἐν Ὄσκῃ. Ita enim egregie emendavit cl. Puteanus. Vulgo corrupte editum, ἐτελεύτα δὲ νόσῳ. Florus etiam lib. III, cap. 22, Oscam inter orbes recenset, quae, Sertorio occiso, in potestatem venere Romanorum. Locus illius ita scribendus est: *Ipsae quoque in Romanam fidem venere urbes Osca, Termes, Tutia, Valentia, Vxama, et in fame nihil non experta Calagurris.* Malui *Termes*, quam *Terme*, ex Plinio Ptolemaeoque. Videturque eadem urbs, quae Appiano in Ibericis dicitur Τέρμισον. *Vxama* vero pro *Auxima*, ex Ptolemaeo, Orosioque, nobis repositum. VOSS. Scribendum pro *Etoscae*, quod vocabulum nihili est, *ut Oscae interemit*, etc. *Metellus et Pompeius ex Hispaniis* (sic enim vetus codex, non *Hispanis*), *triumpharunt; ut* pro *postquam*, vel *ex quo*, usitatissimum optimo cuique veterum scriptorum. Postquam Perperna Sertorium Oscae, quae civitas Hispaniae ex praecipuis, interemit inter coenam, ex Hispaniis Metellus, et Pompeius triumpharunt; ita cohaerere haec debent. *Oscae* nomen Straboni Puteanus feliciter restituit. Popma *et Oscae*, quod non capio. HEINS. V. Cup. ep. Syll. T. II, p. 726.

Metellus et Pompeius) Adi Sigon. comment. in fast. et triumph. R. ad ann. 682, ubi et auctorum loca notata. BOECL.

Hispanis) *Hispaniis* reponit Lips. Nam alioqui legendum esset *de Hispanis*. Raphel. Repone *Hispaniis*. Mirum illud mutasse editores Velleii, quum, ut emendavimus, in MS. fuerit perscriptum. Alterum non est latinum. Voss. Nescio an vera sit animadversio doctorum virorum; nam et Noster lib. II, 8, dixit, *e Scordiscis triumphus fuit*. Livius XL, 45: *M. Fulvius Nobilior, qui ex Aetolis triumphaverat*. Similiter *triumphum agere ex inimicorum dolore*; Cic. III ad Fam. 10, *ex urbe triumphare*; idem II de Offic. 8, *ex transalpinis gentibus maiores nostri triumphaverunt*; et plura obvia, et ad manum sunt; hic tamen sequor codicis scripti lectionem. Burm.

Adhuc eques Romanus) Cicero pro L. Manilia, Lucanus l. VII. Plinius lib. VII: *Pompeius Sicilia recuperata, Africa toto subacta, magnique nomine spolio inde capto, eques Rom. (id quod nemo ante) curru triumphali revectus est*. Schegk. Nam et antea, quatuor et viginti annos natus, adhuc eques romanus, *quod nulli contigerat, ex Africa triumphavit*. Epit. Liv. LXXXII. Adi rursum Sigon. comment. in fast. et tr. R. ad ann. 672. Boecl.

In summum fastigium vectum) *Evectum* malim, ut passim loqui amat Velleius, paullo ante. Heins. Ita Noster certe lib. II, 130: *Munificentia suprà humanam fidem evectum*. Sed et vehere etiam pro gloria, laudibus extollere utitur Claudian. bell. Get. 13:

—— *Quod si ardua Tiphyn*
Navis ob innocuae meritum sic gloria vexit. Burm.

Rationem habere) Flor. IV, 2, 16; et late Dio XL. Appian. II, Bell. civ. Caes. I Bell. civ. Plut. in vit. Boecl.

Omnia sibi ignoscere) Ita Horat. I, sat. III, 23: *egomet mi ignosco*. Quinct. XI Inst. orat., 3: *ne nobis ignoscere discomus*. Burm.

Invidiam rerum non ad causam, sed ad voluntatem personasque dirigere) Etenim, ut est non multo post, *interdum persona, ut exemplo nocet, ita invidiam auget, aut levat*. Et, *raro invidetur eorum honoribus, quorum vis non timetur*; sed, *qui eos suo arbitrio aut deposituri aut retenturi videntur, et modum habent in voluntate*. Acidal. Satis obscura sententia, nisi capias: *invidiam rerum a plerisque ambitiosis et potentiae cupidis non referri ad causam et negotium, neque ex eo aestimari: sed potius voluntatis*

suae studio obsequentes eos ferri ad obtrectandum invidendumque, non tam factis et rebus, quam personis; si enim *voluntatem*, de προαιρέσει eorum, quibus invidetur, accipias, falsa erit sententia. Boecl.

Tribuniciam potestatem) Tullius III de Legibus: *Quamobrem in ista quidem re, vehementer Sullam probo, qui tribunis pleb. sua lege iniuriae faciendae potestatem ademerit, auxilium ferendi* (intelligit intercessionem, Caesar libro I bell. civil.) *reliquerit, Pompeiumque nostrum ceteris rebus omnibus semper amplissimis summisque effero laudibus: de tribunicia potestate taceo, nec enim reprehendere libet, nec laudare possum.* Schegk.

Cuius Sulla imaginem sine re reliquerat) Ita fidenter edidi, quamquam in novissimis in unam vocem coaluerat *sinere*, quod vitiosum nemo tam stipes, qui non animadvertat per se et corrigat. Nec ego de hoc vel monendum mihi putassem, nisi magis vitiose haberi deprehendissem in exemplari Aldino, *in iure*. Acidal. Legerem parva mutatione, *cuius Sulla imaginem sine re reliquerat*, etc.; nam verbum *imaginem*, quod praecedit, ita postulat, ut legatur; et Caesar de hac ipsa re dixit lib. I de Bell. civil.: *Sullam nudata omnibus rebus tribunitia potestate*. Vrsin. Vetus editio, *imaginem in iure*, quod non temere reiiciendum; ius intelligit ferendi et intercedendi, sive intercessionem, quam Sullam, nudata omnibus rebus tribunitia potestate, solam reliquisse, scribit Caesar lib. I, et Cicero III de legibus. Popma. Lege, ut ad marginem codicis sui emendarat frater ὁ μακαρίτης Dionysius, *imaginem sine iure reliquerat*. Nec tamen Vrsini coniecturam omitto, cui pro *in iure* reponendum videbatur *sine re*. Voss. Alii, *sine iure*, eodem sensu. Restituit autem Pompeius tribunitiam potestatem, simulacro quodam popularitatis: ut nimirum pignerato populi favore, aditum sibi ad dominatum muniret; sicut et Caesar apud Sueton. 5: *Auctores restituendae tribunitiae potestatis, cuius vim Sulla diminuerat, enixissime iuvit*. Boecl. *Cuius Sulla imaginem in iure reliquerat*. Sic princeps editio. Locus variis coniecturis obnoxius; alii, *sine re, sine iure, in urbe*, et similia. Lego *imaginem sine vi*; nam posterior syllaba in *iure* perperam e proximo *reliquerat* geminata est. Apposite omnino Suetonius in Caesare cap. 5: *Auctores restituendae tribunitiae potestatis, cuius vim Sulla diminuerat, eni-*

xissime iuvit. Liv. l. V, 29: *Si tribunitia vis tribunitio exemplo repelli nequent, aliud telum inventuros patres esse*; lib. VI, 37: *Contemni tribunos plebis, quae potestas iam ipsa vim suam frangebat*; sed et lib. III, 63, de eodem tribunatu: *quum vis potestatis aliquanto languidior esset*; nec abludunt illa Ciceronis pro domo sua: *Supernre furiosam vim vesani tribuni plebis*; *vis* pro potestate. Liv. XXVI, cap. 12: *Indignitate eius vim magistratui, quem gessit, demebat*; sic et *vires tribunatus* Floro lib. III, cap. 17; ceterum utrumque coniungunt frequenter scriptores; sic apud Martialem: *Caesar habet numen: sacra est vis, sacra potestas.* Tacitus Hist. II, c. 39: *Honor imperii penes Titianum, vis ac potestas penes Proculum*; sic *regia vis* cap. 108, et *vim consulatus* dixit cap. 47 Noster; idem et denuo cap. 89, *restituta vis legibus*; *species* est Tacito, quae Nostro *imago*; et hanc cum *vi* coniungit Annal. III, cap. 30: *Speciem magis in amicitia principis, quam vim, tenuit*; cap. 31: *Vectigal quoque quintae et vicesimae venalium mancipiorum remissum, specie magis quam vi: quia quum venditor pendere iuberetur, in partem pretii emtoribus accrescebat*; lib. II: *Favorabili in speciem oratione vim imperii tenuit*; lib. XV, cap. 69: *Quia speciem iudicis induere non poterat, ad vim dominationis conversus est.* Livius lib. XXVIII, cap. 24: *et ut vim imperii abstulerant, ita speciem imperantes sibi servabant*; sic et *species* usurpatur a Suetonio, vita divi Iulii cap. 77: *Nihil esse remp. appellationem modo sine corpore ac speciem.* Ita castigaram, quum in vulgatis exstet *ac specie*, quando didici id ipsum a Salmasio quoque in ora codicis sui annotatum. Perperam magnus Casaubonus: *sine corpore ac re.* Idem Tacitus Ann. V, cap. 10: *Iam iuventutis concursu, iam publicis studiis frequentabatur, laetus praesentibus et inanium specie*; sic meo periculo castigandum: nunc circumfertur *inanium spe.* Denuo idem Ann. XIII, cap. 82: *Corbulo corpore ingens, verbis magnificus, et super experientiam sapientiamque etiam specie inanium validus*; apud Nasonem *species* quoque simili notione:

Truncus iners iacui, species et inutile signum:
Nec satis exactum est, corpus an umbra forem.

De *imagine* ecce alium eiusdem Taciti locum insignem Ann. VII, cap. 27: *Extremo anni mors Aelii Lamiae funere censorio cele-*

bratur, qui administrandae Syriae imagine tandem exsolutus urbi praefuerat, genus illi decorum, vivida senectus, et non permissa provincia dignationem addiderat. Ceterum Suetonii locus e vita divi Iulii modo castigatus a me, ubi *remp. appellationem sine corpore et specie* vocat, alterum Taciti locum ut castigatum hic proponam (quando hanc digressionem nec iniucundam lectori, nec rei literariae omnino inutilem fore confido) a me impetravit. Quod Suetonio *species et sine corpore appellatio*, aliis scriptoribus *inane nomen*, vel *nomen vanum et vacuum* dicitur; *surdum nomen* Silio: Symmacho *nomen cassum*: Tacito brevitatis studioso *nomen* simpliciter. Histor. IV, cap. 10: *Vim principis amplecti, nomen remittere.* Iust. XXXIX, 1, *Vt nomen regis penes filium, vis autem omnis imperii penes matrem esset*; quo modo codex Bongarsii, nec dubitare Berneccerus debebat. Tacitus denuo VI Ann., 43: *Neque penes Arsacidem imperium, sed inane nomen; vim in Abdagesis domo*; lib. XV, 31: *Apud Romanos vis* (non *ius*) *imperii valet, inania transmittuntur.* Locus est de Germanorum moribus vexatissimus, cap. 36: *Inter impotentes et validos falso quiescas: ubi manu agitur, modestia ac probitas nomina superioris sunt.* Redde sibi Tacitum, et scribe, *nomina superiori sunt*; ultima littera eius vocabuli temere huc subrepserat e prima vocis subsequentis proxime. Illi, inquit, qui superior evadit in bello, probitas et modestia inane nomen sunt, et contemnuntur, quod Nasoni est *nomen sine re. Aut sine re nomen Deus est, frustraque timetur.* Pomp. Mela lib. II, 3: *Thoricus et Brauronia olim urbes, iam tantum nomina*; sic et Naso XV Met.: *Oedipodioniae quid sunt nisi nomina Thebae.* Curt. IV, 12: *Indi ceterique rubri maris accolae, nomina verius quam auxilia, post currus erant*; de quibus et mox Alexander: *Nomina modo vana gentium ignotarum ne extimescerent, ob id ipsum quod ignoti essent, esse ignobiles, numquam ignorari viros fortes: at imbelles nihil nisi nomina adferre.* Liv. XLIV, 40: *Elephanti in acie nomen tantum sine usu fuerunt.* Tale illud Euripidis, quo Brutus moriens est usus, Ὦ τλῆμον ἀρετὴ, λόγος ἄρ' ἦσθ', ἐγὼ δὲ σ' ἔργον ἤσκουν. Sed haec pluribus exsequemur ad ipsum Tacitum, si vitam Deus concesserit. Adde interim Papinii locum aeque vexatum Thebaidos e libro VI, v. 79, quem hoc modo corrigebam, ut de Archimori patre pergat agere:

Spes avidae quas non in nomen credula vestes
Vrgebat studio! ——

ubi *spes in nomen credula*, est spes vana, spes incredula, quomodo et *spes* apud Tibullum occurrit. Idem Tacitus cap. 60 eiusdem libri *vim* et *imaginem* tamquam contraria ponit: *Sed Tiberius vim principatus sibi firmans imaginem libertatis senatui praebebat.* Ann. XV, cap. 14: *Vasnces imaginem retinendi largiendive penes nos, vim penes Parthos esse*; ut recte Mediceus codex; pari modo *vim* et *nomen* opponit Ann. VI, cap. 43: *Sed inane nomen apud imbellem externa mollitia, vim in Abdagesis domo esse*; *inania* dixit lib. XV, cap. 31: *Non inerat notitia nostri, apud quos vis imperii valet, inania transmittuntur*: sic recte Pichena castigavit, in Historiis de Muciano: *vim principis amplecti, nomen remittere.* Iam pridem manum de tabula oportuit tolli, non possum tamen, quin meae huic in Velleio coniecturae adstruendae de *tribunatu sine vi*, addam Plinii locum lib. I, epist. 24: *Consulis an existimem te in tribunatu causas agere debere: plurimi refert, quid esse tribunatum putes, inanem umbram, et sine honore nomen, an potestatem sacrosanctam, et quam in ordinem cogi, ut a nullo, ita ne a se quidem deceat.* Vbi plura de tribuniciae potestatis vi subiunguntur. Heins.

LXIV) LXXIV, in epitome Liviana. Manvt. Non displicet Lipsio numerus, qui in Livii epitoma legitur, LXXIV. Raphel. Vt nihil hic mutandum putem, facit maxima scriptorum dissensio. Quorum in hoc numero diversitatem scire qui desideret, adeat eruditissimum Freinshemium, ad Flori lib. III, cap. 20. Vossivs. De bello Spartacio, vide Flor. III, 20, quosque ibi Camers laudavit; adde Sigon. ad ann. 680 in numero servorum copiarum copiarumque variant admodum. Boecl.

Fugitivi) Vix probes *fugitivi profugientes*; aliud quid videtur fuisse prius loco vocis *fugitivi*. Grvter. V. Misc. obs. vol. VIII, pag. 41.

Adolevit) *Adulevit*, edit. Rhen., quae et semper *adulescens* habet. Bvrm.

Casibus) *Cladibus* cl. Duker ad Flor. II, 18, 2. Eadem varietas apud Claudian. II, in Rufin. V, 216. Bvrm. *in marg.* V. Misc. obs. ibidem.

XL *millia*) Alii hunc numerum plurimum augent; inter quos is, qui minimum habet, est Eutropius. Hic sexaginta millia virorum ab iis collecta fuisse scribit. Appianus vero ad C et XX millia exstendit. Orosius, Liviique epitomator, medium tenuisse videtur, ut ex cladibus colligas. Itaque vix ambigo, quin in Velleio legendum sit $\overline{XC}$ *hominum*. Voss. Nimis exiguus numerus, in quo variant scriptores; princeps editio, $\overline{XL}$ a $\overline{CCC}$ hominum. Forte $\overline{XC}$ *aut* $\overline{C}$ *hominum*, nonaginta aut centum hominum millia. Heins.

M. Crassum) Qui ovans urbem inivit, quod senatus censeret indignum de servis, hoste non insto, triumphare. Plutarchus. Coronatus tamen non myrtea corona, quae ovalis, sed per gratiam senatusconsulto adiutus, laurea. Agellius lib. V, cap. 7. Sehfgk.

Romanorum omnium principem) Non sane *omnium*: nec Caesar aut Pompeius concesserint. Quid si, *opibus?* id verum sit; nec displiceat etiam omitti vocem *omnium*, atque induci. Lips. Non quasi solus, sed quia unus ex tricipitina. Lipsius pro *omnium*, malebat *opibus*. Quem dictio *mox* satis refellit. Aliorum coniecturae Lipsiana multo deteriores. Omnium minime placet illa Barthii (lib. XVI Adv. 7) qui pro *Romanorum omnium*, scribebat *Romanorum hominum*. Vt tacita nimirum argutia Caesarem non modo, sed et Pompeium, hominibus eximat Velleius. Voss. Nihil prorsus impedit aequalitas aliorum, imo nec superior alterius auctoritas quidquam detrahit huic significatui. Princeps Romanorum rectissime dicitur: *non qui solus supra ceteros eminet, sed qui inter eminentissimos Romanorum, idest inter principes suae reip. numeratur.* Boecl. Vetus editio: *mox reip. omnium principem*; sed τὸ *omnium* ex superiori *hominum* temere repetitum est ab indiligente librario. Scribe *mox reip. principem*; talis enim et cap. 44 describitur; ui mavis *mox reip. omnis hunc principem*, vel *omnino princeps reip.* pro principe senatus; quae dignitas quinquennis, ut in plures, conferri potuerit. Principes quoque Pompeius et Caesar; sed ante hos in principem senatus videtur Crassus fuisse electus, ac proinde dici *princeps omnis reip.* A. Gellius certe lib. IV Noct. Attic., cap. 10, M. Crassum in senatu primum rogari solitum sententiam a Iulio Caesare refert, quod mutatum tamen ab illo post filiae cum Pompeio Magno nuptias.

Heins. Pontan. I., elect. 6, legit, *Romani nominis mox futurum principem*; vulgata lectio fluxit, ut credo, ab Erasmo. Hariolari si liceret, legerem, *reip. communis principem.* Communis facta triumviris, inter quos Crassus. Lucan. I, 84:

> —— *Tu causa malorum*
> *Facta tribus dominis communis Roma.*

Saepe vero *omnis* et *communis*, quod per compendium scribebatur, a librariis confusa. Ita apud Cicer. III ad Fam., 5, pro *meis omnibus studiis*, in aliis editionibus est *meis communibus*; et pro Ligar. 7, *omnis*, *communis*, et *homines*, ut hic in MSS. confusa. Burm. V. ad Ovid. VII Met. 509, et Valer. Flacc. VI. 405. Id. *in m.*

Per omnia maiore vi habebatur) Legendum puto, *Per omnia maior evehebatur*; aut, *paene homine maior habebatur.* Idem enim Velleius, infra cap. 35, de M. Catone similiter locutus: *Per omnia ingenio diis, quam hominibus, propior.* Et cap. 40 de Pompeio: *Per omnia fortunam hominis egressus*; cap. 130 de Tiberii matre: *Per omnia ingenio deis, quam hominibus, similior femina.* Sallustius quoque in Iugurtha, de Mario: *Numidne magis, quam mortalem, timere.* Manut. Vulgatum hoc nec mihi displicet: quia tamen e Rhenano (*per omnia maiore vi habebatur*) alii tentant, ludam eandem et ipse aleam: *per omnia maior aevo habebatur*: sive etiam propius ad scripturam, *maior aevi*; quo de graecismo alibi, cum Deo. Sic autem saepe Noster in laudibus magnorum virorum: *sui aevi maximus*, *princeps*, *eminentissimus*: item *sui et omnis seculi optimus*: quae passim legenti sponte occurrent. *Per omnia* vero creberrimum dicendi genus, idemque cum eo, quod supra tetigi, *in omnia.* Infra cap. 69: *Per omnia repugnans naturae suae Cassius.* Item cap. 100: *Iulia per omnia tanti parentis ac viri immemor.* De ipso Pompeio praeclare multis locis Tullius; ad hunc Velleii apposite pro Cornelio: *In quo uno ita summa fortuna cum summa virtute certavit, ut omnium iudicio plus homini quam decet tribueretur.* Acidal. *Et paene homine maior habebatur.* Vulgatam expressi. Rhen.: *per omnia maiore vi habebatur.* Hinc vir doctus divinat, *per omnia maior evehebatur*; posset tentari *per omnia maior viro habebatur.* Placet vulgata. Scheg. *Paene homine maior*; lectio non incommoda, sed quae longius recedit a veteri

scriptura *per omnia maiore vi*; quam parva mutatione emendo, *per omnia maior aevo*; maior iis, qui tum vivebant homines atque aevum agitabant, ait Ennius supra de Mario, *magis animi, quam aevi paterni.* Pop. Veniebat aliquando in mentem: *maior voto habebatur.* Ita nonmulto post de eodem Pompeio ait Velleius: *Suo et civium voto maior, et per omnia fortunam hominis egressus.* Nunc magis placet, *maior aevo habebatur.* Quod et Acidalio in mentem venit. *Maior aevo* est τῶν συγχρόνων, sive illis, ut cum veteri poëta loquar: *Qui tum vivebant homines, aevumque agitabant.* Sed verissima fortasse lectio fuerit, si scribamus *maior aevi habebatur.* Sic autem locutus Q. Curtius, auctor elegantissimus, lib. IX: *In oculis duo maiora omnium navigia submersa.* Non enim audiendum puto Acidalium, *verba transponentem. Similiter Plinius: *Alexandri Magni comites, in eo tractu Indiae, quem is subegerat, scripserunt, quinque millia oppidorum fuisse, nullum Coi minus.* Quomodo optime emendavit omni laude maior Salmasius. Qui et ibidem ex Tertulliano affert: *Partem orbis Asiae et Africae maiorem.* Plura qui desiderat, adeat illum in Plinianis exercitationibus. Voss. Antea fuerat, *per omnia maiore vi habebatur.* Acidalius legit, *per omnia maior aevo habebatur.* Arridere potest primum aspicienti ea emendatio; sed penitus expensa non carebit dubitatione. Boecl. Haec nibili sunt: nec refello aliorum coniecturas, quarum audacissima illa, quae editiones occupavit nonnullas, *paene homine maior habebatur.* Nam quod apud Cornelium Tacitum initio libri Hist. IV babes: *Caesar Titus perdomandae Iudaeae delectus a patre, et privatis utriusque rebus militia clarus, maiore tum vi famaque agebat*: illud *maiore vi agebat* referendum ad superiora, *quam privatus* solebat olim. At hic corrigatur: *maior cive habebatur*, vel, quod verius, *civi*; sic cap. 78. Apud hunc ipsum *fusti* pro *fuste* in vetusto codice, *fusti percussit*; *igni* pro *igne* locis compluribus apud eumdem Nostrum quoque occurrit; *classi* pro *classe* cap. 78, ubi vide quae diximus: nec *civi* pro *cive* infrequens apud Ciceronem. Sed in Tullii ac aliorum exemplaribus id corruptum fuisse iam sua aetate Priscianus conqueritur. Ciceronis e membranis id non semel viri docti restituerunt. Vid. Voss. patrem de Analog. lib. II, cap. 12. *Cive maior* etiam Fabricius Luscinus Valerio Maximo dictus lib. IV, cap. 3, etsi diverso nonnihil sensu:

honoribus et auctoritate omni cive temporibus suis maior; ubi praestiterit, *omni cive temporis sui.* De potentia vero Pompeii ultra civilem modum semet efferente, iam supra cap. 29 complura his similia habuimus, et inter alia hunc tantum non indignatum, quemquam sibi aequalem dignitate conspici in libera civitate, quae omnes cives iure haberet pares, cap. 48: *primum omnium civium* hunc ipsum appellabit. Simile ambitionis crimen Gracchis quoque fratribus Tiberio ac Caio obiicit Noster supr. cap. 7: *qui si civilem dignitatis modum concupissent, quidquid tumultuario adipisci gestierunt, quietis obtulisset respublica.* Nihil igitur invidiosum magis potuit dici, quam si cive maiorem faceret Pompeium. At Augustum Caesarem Propertius non semel vocavit *civem.* Noster etiam cap. 99: *Tiberium civium post unum Augustum* facit *eminentissimum*, non tamen civem maiorem, ne Augustum quidem, cui Tiberium describit aequatum. Traianum quoque in panegyrico Plinii *civem* vocari iam alii observarunt. Florus lib. I, c. ult.: *Manlium vero Capitolii vindicem, quia plerosque debitorum liberaverat, altius se et incivilius efferentem, ab illa, quam defenderat, arce deiecit;* quod Tacito est Ann. I, cap. 12: *plus quam civilia agitare; plus quam civilia cupere*, Calpurnio Flacco declamat. VI. Pompeius de se apud Lucanum aliquanto mitius benigniusque: *Quo potuit civem populus perducere liber, Ascendi, supraque nihil, nisi regna, reliqui. Non privata cupit, Romana quisquis in urbe Pompeium transire parat.* Heins. Pontanus I, elect. 6, prius tentabat: *per omnia maior eo aevo h.*, deinde, *per omnia maior eo viro habebatur, eo viro*, nempe Crasso. Barth. XVI, ad 7. Schegkii verissimam putat restitutionem, nec minus laudabilem Popmae censet; ego si in alicuius sententiam transirem, cum Heinsio starem; cogitabam tamen, an non posset legi *per omnia maiore vi agebatur.* Vt velit aliquid divini et coelestis in Pompeio fuisse, quod eum impelleret, et per omnia felicissimo successu *ageret;* nam in ea re proprium hoc verbum: vide Heins. ad Ovid. II, art. 496; sic licet paullum alio sensu, Val. Flacc. II, 352: *Quo fata trahant, quo regis agat vis*, et diversa paullum constructione VI, 602:

—— Illum dea Marte secundo
Impulit, atque novas egit sub pectora vires.

Et V, 649:

Nec sua Crethidem latuit dea, vimque recentem
Sentit agi membris.——

Quint. Dec. CCCXIV: *Agit aliquis deorum.* Ovid. XV, Met. 750: *quum iam deus ultor agebat.* Eodem fere sensu, ut *coelestem vitam* Sullae cap. 24; *coelestem animam* Augusto tribuit cap. 123, et alibi. *Maior* vero *vis* est divina, humana maior. Vt passim etiam in aliis rebus vocatur; *agere* vero et *habere* passim in MSS. confundi notum est; posset et *minor vis* ipsius Pompeii, eiusque animi intelligi, qua non languide, sed vehementius agebatur. Vt ita lib. I, cap. 12, de Scipione, qui *bellum Carthagini maiore vi intulit.* Mox cap. 36: *tanta vi animi atque ingenii invectus* de Catone; et ita statim dicit in Antonio: *vim non timeri*, contra ac in Pompeio, qui per omnia, etiam extraordinaria imperia, vi maiore agebatur. Bvrm. Gell. IX, 11: *Atque ibi vis quaedam divina fit.* Sallust. Iug. LV, 1, ubi v. Cort. Cic. I Tusc., 26: *Eloquentiam sine quadam vi maiore fluere.* Liv. III, 25: *In quaestoribus novis maior vis.* Idem. *in marg.* V. Misc. obs. vol. VIII, pag. 458, nov. Act. Erud. Lips. A. 1733 m. sept. p. 433; 1741 m. dec. p. 719.

Quum consul iurasset) Vide Appian. I Bell. civ. extremo: ubi reconciliati coss. Pompeius et Crassus: *exercitus dimissionem edixere.* Sigon. comment. in f. et tr. R. ad ann. 643; existimat apud Zonaram (t. II, p. 12, in verbis: *παρῃτήσατο δὲ καὶ τὴν στρατηγίαν*) hoc ipsum intelligi: *provinciam sc. ob eo repudiatam.* Boecler.

A. Gabinius) *Qui nisi rogationem de bello piratico tulisset, profecto et egestate et improbitate coactus, piraticam ipse fecisset.* Cicero. Schegk.

Belli more non latrociniorum orbem classibus iam piratae tenerent) Malim, *belli more non latrocinii totum orbem classibus iam piratae terrerent.* Heins.

Orbem classibus iam, non furt.) *Item classibus, iam non furtivis*, edit. Rhen.; alia distinctio placet Lipsio, Heinsio et aliis; sed mihi cum Erasmo, Manutio et quibusdam aliis haec vetustior arridet, et de eleganti usu illarum particularum *iam non* egimus ad Quinct. lib. VI prooemio. Bvrm.

Piratae) De piraticae licentiae origine successibusque vide accuratissimum Dionem lib. XXXVI, et Plut. in Pompeio. Boecl.

Quasdam etiam) *Quasdamque etiam*, edit. Rhen. Erasmi, Steph. Heins. et al.

Imperium aequum cum proconsulibus) Terentiana locutio, ita enim Eun. I, 2: *O Thais, Thais, utinam esset mihi pars aequa amoris tecum!*

Quo S. C.) Vir clar. I. Cuiacius lib. VII, obs. 9 emendat *quo plebiscito*; nam bellum piraticum Pompeio rogatione Gabinia demandatum fuisse omnes scribunt, et Paterculus ipse paullo ante dixit, *A. Gabinius* trib. *legem tulit.* Librarius forte minus diligenter attendit notam P. S. qua *plebiscitum* designatum, et *senatusconsultum* substituit, quod notabant hoc modo S. C. Putean. Aperte falsum, aut Velleius in mendo. Magnus ille Iuriscons. in observationibus rescribit P. S., idest *plebiscito*, invitis libris, volente veritate. Emendaverim *scito*; facili et prono errore imperiti librarii, τὸ *scito in SCto* mutantis. *Et sciscere* sive *scitum* verbum proprie plebis, notum ex Plauto, Cicerone, aliis, immo generale ad omnia decreta pertinens. Livius lib. I: *Qua publica, qua privata sacra Pontificis scitis subiecit.* Plinius lib. XXXIII, cap. 2: *Nongenti vocabantur ex nominibus selecti ad custodienda suffragiorum scita in comitiis*; a me Lipsius ad Tacitum. Haec uti protuli, opinor: magis Velleium peccasse, quum et statim Catoni senatusconsulto Cyprum commissam recitet. Schegk. Viri eruditi, inter quos etiam summus I. C. Iacobus Cuiacius, pro S. C. restituunt hic P. S. Nimirum quia satis constat, Gabinio tribuno legem ferente, populum eam scivisse. Ego nil temere mutaverim. Nam licet illud P. S. fuerit, tamen a senatu, quamvis invito, comprobatum fuisse videtur. Vide Dionem lib. XXXVI. Exstant praeterea duo numismata apud Occonem Adolphum, quorum unius inscriptio: MAGNVS IMPERATOR ITER. PRAEF. CLAS. ET. ORAE MARIT. EX. S. C.; alterius: MAGNVS PIVS IMPERATOR ITER. PRAEF. CLAS. ET ORAE MARIT. EX. S. C. Vnde colligo, P. S. quoque, quae senatus vi approbare coactus, S. C. nomen obtinere. Hinc est, quod infra Cyprum S. C. provinciam factam dicat Velleius. Satis enim constat ex Catone Plutarchi, aliisque, et hoc plebiscitum fuisse, ac P. Clodium vi a senatu extorsisse, ut Cato in eam insulam mitteretur. Immo et ipse Pater-

culus postea ait: *Idem P. Clodius in senatu, sub honorificentissimo ministerii titulo, M. Catonem a rep. relegavit.* Cuiacius, aliique viri eruditi τὸ *in senatu* ab aliena manu esse arbitrantur. Ego illuc retineri posse puto. Vt P. Clodius in senatu egisse dicatur, quod senatum pro rato habere compulerit. Voss. Respondent haec Ciceronianis illis agraria secunda. Atque *idem, quae haec appetunt, queri nonnunquam solent, omnes terras Cn. Pompeio, atque omnia maria esse permisso*; de piratico et mithridatico bello. Heins.

Imperium uni viro) Plutarchus: ἔγραψε δὲ Γαβίνιος εἰς τοῦ Πομπηίου συνήθων νομον, οὐ ναυαρχίαν, ἄντικρυς δὲ μοναρχίαν αὐτῷ διδόντα, καὶ δύναμιν ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους ἀνυπεύθυνον. Adde quae sequuntur. Boecl.

Sed tamen est) Aut omnia me fallunt, aut scripsit Paterculus tantum, *uni viro deferebatur. Idem hoc ante biennium in M. Antonii praetura decretum*; *sed interdum* etc., omissis ceteris invectis a librariorum ultronea largitate. Gruter. Erratum Velleii, quod in scholiis Sallustianis lib. III Historiar. sic docui: *Ait Antonio istam curationem delatam fuisse biennio ante Pompeio demandatum bellum piraticum: quum Sallustius eam referat in annum consulatus Luculli et Cottae: cuius consulis, et Cethegi opera, scribit Asconius illum curationem maritimam nactum. Pompeio autem datum fuit maius imperium septennio post, Pisone et Glabrione coss.* Popma. Gruterus duas priores voces omnino irreptitias esse censet. Mihi non videtur. Mirandum esse, inquit Velleius, P. R. adeo libertatis studiosum, uni Pompeio totius maris decrevisse imperium. Demere tamen admirationem, quod idem hoc ante biennium M. Antonio esset decretum, homini non nimis magnae existimationis. Per M. vero Antonium intellige triumviri patrem, qui quamvis adversus Cretenses improspere rem gesserit, tamen Cretici nomen retulit; ut ex Appiani excerptis legationibus cognoscas. In Plutarchi Antonio male cognomentum *Cretici* ei tribuitur. Quod facile cuivis emendare. Absque huius historiae ignoratione fuisset, non corrupisset Lactantium Thomasius, lib. I, cap. 11, ubi vulgo legas: *Cuius regnum tale fuisse dicimus, quale M. Antonii fuit infinitum illud imperium, cui totius orae maritimae potestatem senatus decreverat.* Maluit ille *Pompeii*, ex quibusdam MSS. Sed,

praeter citatos auctores, eum satis refellit Cicero Verrina I, cuius ipsis verbis utitur Lactantius. Vide etiam, quae de hoc Antonio ad eamdem orationem adnotavit Asconius Pedianus. Atque hunc etiam innuere videtur Florus lib. III, cap. 8, quod est de bello cretico. Sed more suo erravit, quod a Pompeio missum dicat, captandae laudis ex aliena provincia. Octavium igitur cum Antonio confundit. Illum enim nominat in hac re Dio, lib. XXXVI, et Plutarchus in Pompeio. Voss. Lego et *tamen*: nam *sed* proxima periodo rursus occurrit. Heins. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 42.

Sed interdum persona, ut exemplo nocet) Quid noxa exemplorum hic ad rem? Examina. Videbis frigidum hoc totum esse aut ineptum. Censeo legendum, *interdum persona, ut exempla docent, aut invidiam auget*. Hoc scilicet per occasionem, sententiae modo, addit: Saepe in eadem re aut culpa invidiam maiorem minoremve esse, et voces attolli aut minui, aspectu personae magis, quam meriti; idque exempla testari. Supra hoc ipsum dixerat: *Familiare esse, hominibus invidiam rerum non ad causam, sed ad voluntatem personasque dirigere*. Lips. Haec nonnullis frigida aut inepta: itaque emendationibus incumbunt; quae meis tamen oculis minus satisfaciunt, quam vulgatum; hoc vult Velleius, quemadmodum alia atque persona minus magisve nocet exemplo suo: sic quoque unam eamdemque rem huic vel illi maiorem minoremve creare invidiam, quo nihil verius; ut pluribus adstruo suis locis; nam omnia huc cumulare, non est meum; haud omitto tamen Velleianum istud capitis trigesimi: *Familiare est hominibus, omnia sibi ignoscere, nihil aliis remittere; et invidiam rerum non ad causam, sed ad voluntatem personasque dirigere*. Gruter. Male emendationi incumbebat Lipsius. Sensus est: prout quaeque persona minus magisve exemplo suo nocet, ita eamdem quoque rem, huic vel illi parvam aut magnam, creare invidiam. Quod vidit etiam Gruterus. Voss. Videtur excidisse *res*, vel quid simile: *Persona ut exemplo prodest vel nocet, ita rei invidiam aut auget aut levat* Lipsius *ut exempla docent*. Hoc videtur velle Velleius, multum referre, in quem conferatur potestas magna. Invidiosa Pompeio fuit ea dignitas, cuius potentiam iam ante suspectam Romani haberent; Antonio qui eodem perfunctus erat honore, invidiam non conflavit, quod is auctoritate minus polleret; *rem* et *personam*, sic et

alibi coniungit Noster; ut infra cap. 117: *Rei causa persona moram exigit*; ubi annotata nostra consulantur, si tanti est. HEINS.

In Antonio homines) Malo, *in Antonio id omnes aequo animo passi erant*. Hic est ille M. Antonius, cuius infinitum per oram Romani orbis maritimam imperium taxat in Verrinis Tullius, qui nequam et ipse, et pessimis usus comitibus, indicto temere Cretensibus bello et re male gesta, ipsa expeditione morbo exstinctus est, depopulatus iam ante Siciliam et provincias omnes, cum gratia factionibusque Cottae consulis ac Cethegi hunc honorem esset adeptus. Haec fere de illo Asconius Pedianus ad Verrinas loco non uno: qui et testatur a Sallustio hunc ipsum describi, ut perdundae pecuniae genitum et curis vacuûm, nisi instantibus. HEINS.

Cum dissuadeas legem) Vide quantum ex egregia oratione Catuli apud Dion. XXXVI superest. Velleius noster ipsam vim consilii complexus est: *Esse et optimatibus et populo valde periculosum, si uni alicui extraordinaria, aut summa, aut crebra potestas deferatur: cum praesertim Pompei magnitudo iam nimia sit, et πρὸς ἰσότητα δημοτικὴν ἀσύμμετρος*, ut Plutarchi voce utar. Quales nimium observandos esse cavendosque in rep. libera, peritissimi quique politicorum monent. Arist. III Pol. 9, potest quodammodo ad Velleianam de Pompeio sententiam accommodari, quod de Manlio Livius indicat VI, 20, quem *virum* vocat, *nisi in libera civitate natus esset, memorabilem*. BOECL.

Sed nimium, iam liber aere reipb.) Inepta Burreri coniectura; quis ita umquam locutus, *libere imperare reipubl.?* *nimius* reipb. est intolerabilis, incivilis, impotens. V. Acron. ad Horat. II od. 12. Salm. ad Vopisc. Aur. 32. Gron. ad Senec. Agam. 84. Heins ad Claud. Bell. Get. 118, et alios (pro *iam* Warburton. *regiam*, Bibl. Brit. T. VII, p. 275) BVRM.

Reponenda) Vid. ad cap. 112.

Si quid huic accideret) Verba sollemnia vitandi omnis in mortis mentione. Sueton. extremo Augusto: *Iulias filiam, neptemque, si quid his accidisset, vetuit sepulchro suo inferri.* Indubiae huc spectat fragmentum illud e lib. V Historiarum Sallustii: *Nam si Pompeio humani quid evenisset*; quod etiam nobilissimo Douzae

in mentem venisse iam video: narrat historiam Plutarchus et Valerius. Schegk.

Substituetis) *Substituitis*, edit. Rhen. Erasm. Steph.; non male.

Adversarium voluntatis) An non rectius *voluntati?* Vt *s* repetita sit ex sequenti *suae*. Burm. V. Misc. obs. vol. VIII, pag. 42, 375; vol. IX, pag. 156.

Per idem tempus Cotta) Immo biennio ante, Pompeio et Crasso coss., quod actiones in Verrem, aliaque testantur exempla. Itaque cogor hic, nisi vitiosi libri sunt, Velleii diligentiam requirere. Manvt. Conf. II, 6; II, 13. De re tota late Sigon. Antiq. iur. civ. Rom. II, 18. Boecl.

Inter utrumque ordinem) Dissentit a Pediano, et aliis: qui inter tres ordines a Cotta communicata iudicia tradunt. Manvt. Senatorium puta, et equestrem. Equestri annumerat cl. vir Ant. Augustinus tribunos aerarios testimonio Plinii lib. XXXIII, cap. 9. Hoc magis Livius lib. XCVII ad equites solos translata iudicia constanter asseverat. Schegk. Aliter hoc se habere certum est, nec inter duos ordines, sed tres divisum a Cotta iudicandi munus. Nescivit, aut neglexit Velleius? vix credam; magis de vitio: scribamque, *inter ordines partitus est.* Statim etiam malo cum Aldo: *loca constituit*, aut *instituit.* Nam certe Otho rei eius primus auctor. Lips.

Horoscius lege sua equitibus in theatro loca restituit) Legem Rosciam theatralem quis iam, qui modo historiam quamvis leviter attigerit, ignorat? testis Cicero, Pedianus, Plinius, alii. Vt monere lectorem de reponendo *L. Roscii* nomine, extruso *Horoscio*, putidum paene videatur. Id etiam adulterinum puto, *loca restituit*: quasi eadem equites antea habuissent, quod falsum est; primus enim Roscius hoc sua lege induxit. Itaque vel *constituit*, vel *distribuit*, rectius opinor. Nec displicet, quod Puteanus pro *Horoscius*, *Otho Roscius* reponit: familiare enim est Velleio, cognomina praeponere nomini gentilicio, ut *Mancinus*, *Hostilius*, *Carbo Papirius*, *Lepidus Aemilius*, *Scaurus Aemilius*, *Saturninus Appuleius*, *Ofella Lucretius*, *Marcellus Claudius*. Manvt. Aldus Manutius in hunc locum pro *Horoscius* reponit *L. Roscius*, quomodo etiam prior reposuit Andr. Patricius in Fragm. Ciceronis ad orat. de L. Othone. Ego autem lego *Otho Roscius*, et certe propius, quam illi,

a vestigiis veteris lectionis absum, quae est buiusmodi, *ut Horoscius.* Illi enim particulam *ut* omisere. Quod praeterea dicit verbum *restituit* adulterinum esse, baud facile ei concesserim: nam et Cicero in Muraena: *L. Otho*, inquit, *vir fortis*, *meus necessarius equestri ordini restituit non solum dignitatem*, *sed etiam voluptatem. Itaque lex haec*, *quae ad ludos pertinet*, *est omnium gratissima*, *quod honestissimo ordini cum splendore fructus quoque iucunditatis est restitutus.* Et Asconius in Corn. I: *Lex Roscia est*, *qua L. Roscius Otho biennio ante confirmavit*, *ut in theatro equitibus Romanis* XIV *ordines spectandi gratia darentur*; ubi vocem *confirmavit* expendendam arbitror. Quibus adductus sum, ut suspicer, non primum lege Roscia equites separata a plebe subsellia habuisse, verum antea quoque. Sed ex quo tempore, vel quo auctore, difficile est affirmare. Hoc tantum constat, nonnisi post senatoria loca a populo discreta, de quo Livius I, 34, et Asconius illo loco; nam antea promiscue spectabant, quod vel equitum ignavia, vel plebis insolentia amissum, Othonem longo intervallo retulisse ex his tentari potest. Pvteanvs. Lipsius hic putat *instituit.* Raphel. *Constituit*, aut *distribuit*, suadet vir doctus, nullus persuadet. Cicero de illa ipsa agens, *L. Otho*, ait, *vir fortis*, *meus necessarius*, *equestri ordini restituit non solum dignitatem*, *sed etiam voluptatem*; *itaque lex haec*, *quae ad ludos pertinet*, *est omnium gratissima*, *qua honestissimo ordini cum splendore fructus quoque iucunditatis est restitutus*: pro Muraena. Vides hoc verbum bis repeti, nec frustra; in vario namque significatu veteribus praepositio *re.* Hinc apud Tacitum lib. I Annal. legas *remittere* pro *permittere*: *remisit*, inquit, *Caesar adrogauti moderatione*, ut notavit vir nunquam satis laudatus Cuiacius, Observat. lib. XXI, cap. 29. De L. Roscia, quae tantum de scena, non curulibus ludis caverat, quaedam non e vulgo, vir omnia doctus Lipsius, ad Taciti lib. I. Addo loca ipsa *equestria* dicta; hinc *sedere in equestribus* ex simplici et puro in obscoenum detorquet sensum ancilla Chrysis apud Petronium: *Viderint matronae*, *quae flagellorum vestigia osculantur*; *ego etsi ancilla sum*, *numquam tamen nisi in equestribus sedeo.* Et *quatuordecim* absolute. Idem: *Ex hac nota domina est mea*, *usque ab orchestra quatuordecim transilit*, *et in extrema plebe quaerit quod diligat.* Ex aliis nulla pro-

fero consulto. Schegk. In MS. erat *ut Horoscius.* Lege, *Otho Roscius.* Nam *Otho* cognomentum Roscii, ut ex Cicerone, Horatio et aliis constat. Familiare autem Velleio cognomina praeponere. Schegkio ex coniectura cl. Puteani editum, *et Otho Roscius.* Nos rectius particulam *et* induximus. Vossius. Rursus vid. Sigon. de Antiq. iur. R. c. II, 19. Boecl.

Multis et praeclaris viris) De legatis capiendum. Nam lege Gabinia contioebatur etiam ut multis legatis (πολλοὺς ὑποστρατήγους Dio vocat) uteretur Pompeius. Plutarcho πρεσβευταὶ dicuntur, expresso numero XVI. Appianus ὑπηρέτας ἀπὸ τῆς βουλῆς,, οὓς καλοῦσι πρεσβευτὰς, nomerat XXV. Florus *plures legatos atque praefectos* memorat III, 6, 8; e quo capite adscriptisque a Camerte auctoribus totius belli piratici historiam petas licet. Boecl.

Brevi etc. *terrarum orbem liberavit*) Distincte Florus: *Quid prius in hac mirere victoria? velocitatem, quod XL die parta est? an felicitatem, quod ne una quidem navis amissa est? an vero perpetuitatem, quod amplius piratae non fuerint?* Schegk.

Per multa proelia a multis locis victos) Primae editioni abest vox *proelia.* Addita explendae sententiae videtur, et fortean fuit *per multos*, *multis locis*, per moltos, legatos nempe Pompeii et duces. Lips. Prima editio, *praedonesque per multa a multis locis victos*; ut videri possit prios fuisse *praedonesque permultis locis victos.* Gruter. Mutaot, quod vox *proelia* in editione priocipe desideretor. Ego eam retineodam puto. Videtur enim fuisse in MS. qoantum ex variantiom Burerii lectionum appendice colligo. Imo et *ac* immittendum ex margioali MS. lectione: oam in ipso MS. erat *a.* Hoc pacto: *praedonesque per multa proelia*, *ac multis locis victos.* Sic infra: *omnia*, *et omnibus locis*, *igni ferroque vastata.* Item, *revocati undique*, *et omnes veterani.* Ita ibi scribendom monemos. Voss. *A multis* scriptus liber. Lege, *per multa proelia iam multis locis victos*; postea bene idem scriptus, *sunt qui hoc carpant*, non *hunc*, nec debuit motari. Heins. Forte scripserit, *per multa loca a multis victos*, *circa Ciliciam adgressus*, etc. Victos antea singulos a legatis suis in diversis locis, deinde universos aggressus fuit. Burm.

In urbibus) Aut illud *in urbibus* supervacuum est, aut seqoeos *in certa sede.* Gruter.

Remotoque a mari loco) *Remotoque mari loco*, edit. Rheo.

Sunt qui hunc carpant) Momenti fere nullius est quod dicam : dicam tamen *hoc* legi sincerius. ACIDAL. Scribo *hoc carpant*. LIPS. Lege *hoc*. Sic editio Gryphiana, aliaeque eam secutae. VOSS. *Hoc* edit. Rhen. et optima quaeque.

Tamen ratio) *Tum ratio*, edit. Rhen.

Rapinis arcuit) Florus quoque *singulare hic ducis consilium* agnoscit : *qui maritimum genus a conspectu longe removit maris, et mediterraneis agris quasi obligavit*. Quae translatio nationum hominumque ferocium ex assuetis sedibus in diversae indolis loca, etiam alibi arcanis firmandi imperii stabiliendaeque tranquillitatis servit. BOECL.

Et L. Lucullus) Vetus editio: *cum et L. Lucullus*, etc. Quod cur reiicerent, nulla erat causa. Voss. Ita Erasmus et Steph.

Qui ante septem annos) Solenne est Velleio dicam, an ex scriptoribus Velleii per magnas parentheses orationem suspendere ; id quod aliquando non caret molestia. Ceterum, quae de *Lucullo* hic tanguntur, perscripta lege apud Plutarch. in Lucull. Appian. Mithridat. Dion. XXXV. Flor. III, 5, etc. BOECL.

Ex consulatu) Licet haec lectio non displiceat, magis tamen placeret, si ita legeretur : *qui ante septem annos ex S. C. sortitus est Asiam* etc. ; nam in antiqua editione est *ex cos.*, quod videri potest factum ex *ex S. C.*, quae usitata erat formula in decernendis provinciis. VRSIN. Vrsinus legit *ex S. C.* Sed vulgata lectio mutari non debet. Velleius infra cap. 78 : *Domitius quum ex consulatu obtineret Hispaniam, gravissimi, comparandique antiquis exempli, auctor fuit*. Ita et Cicero in Bruto : *Cotta ex consulatu est profectus in Galliam*. Item Valerius Maximus lib. III, cap. 7 : *Quum ex consulatu provinciam Galliam obtineret*. Quod Colerus non intellexit. Sed perinde est *ex consulatu*, ac si *consul* dixisset. VOSSIVS. Membrana *ex cos.*, hoc est *ex consule*, quamquam et alterum probum est, de quo Vossius plura. Pari modo variant codices apud Val. Max. lib. III, cap. 7 : *Quum ex consulatu provinciam Galliam obtineret*. Sueton. Vitell. 2 : *Ex consulatu Syriae praepositus*. HEINS. Sic *ex praetura* Caesar I de Bell. civ., 31, ubi alii *praetor*. V. Davisii notas, et ad cap. 46.

Mithridatem) *Mithridatea* princeps editio, ut et alibi ; tum mox *Tigranea* et *Xerxen* ; et cap. 46, *Euphraten* ; cap. 82, *Artavasden*.

Limyran, cap. 102; *Segesten*, cap. 108; et sic fere scribendum ubique in graecis nominibus opinor. Certe libri pervetusti epistolarum Plinii, Gellii, aliorum, passim *Demosthenea*, *Sophoclen*, et similia; *Aenean*, *Anchisen* in antiquissimis membranis apud Maronem ubique invenies, etiam apud Curtium vetusti codices graeca nomina sic exhibent ubique scripta; haec quamquam leviora, non tamen esse praetermittenda nobis videbantur. Heins.

Cyzicum) De bello dixi. De Cyzico nobilissima et Romanis amicissima Asiae urbe, Cicero pro L. Manilia, Muraena, Orosius. Schegk.

Pecuniae excellebatur cupidine) Scripsit aliter Velleius: quod facile possum affirmare; quid autem scripserit, vix possum. Placuit aliquando *explebatur* ob similitudinem litterarum: nunc video, quum pecuniae cupidine, quae in Lucullo nimia significatur, satis non congruere. Vitium enim avaritiae perspicue notat in Lucullo Velleius. Manut. Mancus Aldi conatus, ipso fatente. Vide si ego fortius, *excellebatur*, idest superabatur. Mihi quidem verius, sed et literis simul quod vim minorem inferat, excogitari nihil posse videtur. Acidal. Vnde *expellebatur*? aut qui convenit hoc verbi? Lego *debellabatur*. Vir, inquit, ab hoste invictus, a pecunia vincebatur. Lips. Videtur novo verbo usus auctor, ac scripsisse *pecuniae exbellabatur cupidine*. Per analogiam profecto aeque ita dixeris, atque *expugnare*. Gruter. Verbum *expellebatur*, quod nonnullos offendit, in eo quidem iudicio non male hic convenit; Lucullus, inquit, vir laudabilis et bello invictus, pecuniae cupidine ex provinciis expellebatur, dum modo hos, modo illos populos aut reges invadit, et sic bellum trahit: quo nomine male audiebat, ut testatur Plutarch. in vita. Popma. Lipsius legit *debellabatur*: Acidalius, *excellebatur*; i. e. superabatur. Gruterus nova voce *expellabatur*. Si quid mutandum, Lipsiana emendatio per omnia ceteris melior esset. Sed quae illa necessitas correctionis? Certe *expellebatur* provincia rebellione militum et calumniis inimicorum, ipsiusque Pompeii ambitione: expellebatur, inquam, Pompeiusque non tam belli, quam triumphi successor mittebatur; quod factum non esset, sc. *nisi milites propter avaritiam sibi infensos habuisset*. Lege Plutarchi Lucullum, ubi clare notantur, quae innui. Boecl. *Debellabatur* Lipsius. Alii alia. Popma *expellebatur*

ceoset tuendom, cuius interpretameotnm satis est frigidum. Lege *impellebntur*, praeceps agebatur; tale Maronianum illud IV Aen., 22: *Solus hic inflexit sensus, naimumque Inbnntem impulit.* Et Lucani de Pompeio I, 132: *Totus populnribus auris impelli.* Sic milites *impulsi* dieuotur io proelio, qui loco moventur, et *iaaun impelli*, quae violentum in modum aperitur. Tacitus Hist. II, cap. 63: *Ne allevasse videretur, impulit ruentem*; cap. 100: *Nec sciri potest, trnxeritne Caecinam, an eadem illos pravitas impulerit.* Hist. IV, eap. 78: *Legio uan et vicesima sustinuit ruentes, mox impulit*; idem denuo Ann. III, eap. 69: *Atque ille prudens modernndi, si proprin ira non impelleretur*; idem Ann. XII, 42: *Pollio occulta corruptione impellit milites*; Hist. I, cap. 19: *ut quemque metus vel spes impulernt. Iuvenili impelli licentia* apud Petronium. Lucanus lib. VII: *Nec plura locutus impulit nmentes nurique cupidine caecos.* Livius lib. XXVII, cap. 15: *Is certior fnctus sororis litteris de consuetudine ndvenae locupletis, spem nnctus quolibet impelli amantem posse.* Seneca de Ira lib. II, eap. 23: *Quid quod non criminationibus tantum, sed suspicionibus impellimur.* Heins. (V. Heins. ac Graev. T. IV, epist. 295). *Impelli pecunia*, quin recte dicatur nullum est dubium, sed alio sensu, et eui non respondet τὸ *invictus*; ego mallem *expugnabntur*; eodem fere sensu Propert. III, XI, 9: *Haec etiam clausas expugnnat nrma pudicas.* Et usitatam esse in his et similibus locutionem, invictos Marte et bello, vinci et subigi luxuria, avaritia etc., docuimus ad Petron. cap. 55; *expellebntur*, nihil hie significat, nisi quis inter singularia Velleii durissimam hanc locutionem referat. Burm. V. Graev. ep. Syll. T. IV, p. 368; Misc. obs. vol. VIII, p. 42, 376; vol. IX, 256.

Alienae minister potentiae) Tales plerique tum tribuni, qui decus ac libertatem populi, euius custodes esse debebant, alienae potentiae gratificabantur. Itaque nemo immoderata nimiaque concupivit aut molitus est, quin tribunis plebis tamquam satellitibus pravae lubidinis, ad opprimendas leges, eapiendamque vi remp. uteretur. Observabont antem studiosi prudentiae iterum hoc loco, verissimum esse in rep. quod Aristoteles in Philosophia posuit: *uno absurdo dato, cetern accidere.* Nimium reip. liberae et in certissimum libertatis praeiudicium erat iturum, quum ad bellum piraticum tanta Pompeio taioque monarchiea potestas deferretur,

nunc, ne quid ad absoluti dominatus speciem deesset, continuatur, augetur, suppletur illa potentia. Dum enim lege Manilia Luculli legiones et provinciae, Bithynia item, i. e. quaecumque antea non habuerat, decernuntur, classisque et imperium maritimum continuatur; quid hoc aliud erat, quam uni semel imperium Romani orbis transcribere: τοῦτο δὲ ἦν, ἐφ' ἑνὶ συλλήβδην γενέσθαι τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν, inquit Plutarchus in Pomp., ἅπερ οὐδενί πω παντάπασι πρὸ τοῦδε ὁμοῦ πάντα ἐδόθη, notante Appian. Mitrid. p. 237. Vide tamen callidas astutasque rationes, quibus inducti duo summi viri Cicero et Caesar hanc legem Manilĭam probarunt atque defensarunt; apud Dion. XXXVI, pag. 23, videbis eadem opera, remp. Romanam non fuisse iam rem publicam. Boecl. *Impotentiae* Warburt. Bib. Brit. T. VII, pag. 276. Burm. *in marg.*

Infamiam) Puto rectius *infamem*, et refero ad cupiditatem. Lips. Malim cum Lipsio *infamem*, ut *cupiditatem* ἀπὸ κοινοῦ intelligas. Voss. Non concoquo illam *pecuniae infamiam*; τὸ *in* passim supervacuum apparet in Velleio culpa librarii, quod alibi iam pluribus demonstratum; ut primo videatur scriptum fuisse *famiam*; unde fecerim *famem nimiam pecuniae*; sic *fames habendi crescebat*, apud Pacatum in panegyrico cap. 25; *fames honorum inexplebilis*, Floro lib. III, cap. 21; *auri sacra fames*, Maroni; *imperiosa fames auri*, auctori panegyrici ad Pisonem. Potuit et scripsisse Velleius *pecuniae insaniam*. Idque verius opinor. Apud Plin. lib. IX Hist. nat. cap. 36: *Quapropter excusata sit purpurae insania*, quia insano pretio purpura redimebatur. Sic apud Tullium *insaniam villarum* habes pro nimis sumptuosa villarum structura, epist. 17, lib. III; et *insaniam orationis* in Bruto: *Insulsitatem enim et insolentiam, tamquam insaniam quamdam orationis, dit*. Seneca de Beneficiis lib. I: *nunc in crudelitatem publicam ac privatam itur, bellorumque civilium insaniam. Ferri insaniam et furorem bellum civile* Lucanus dixit initio Pharsaliae suae. *Insanae fundi substructiones* apud eumdem Ciceronem pro Milone, et *insanire in puellis* apud Horatium, pro amare puellas insanum in modum. *Infamem pecuniae cupiditatem* coniectabat Lipsius. Sed Lucullus aeque prodigus pecuniae ac appetens habebatur; hoc *insaniam pecuniae* Velleius vocat; de qua Luculli pro

digalitate plura post subsequuntnr. Heins. V. Misc. obs. vol. VIII, pag. 43.

Ne uterque ab eo) Si diligenter attendatur, patebit *arguebat* esse rectius, alii *qua arguebatur*. Manvt. Stabile mihi legere, *neuterque adeo*, quae vox eodem forte modo corrupta inferius cap. 57 eodem restituenda. Vbi de Caesaris nece: *Et libelli coniurationem nuntiantes, dati, ab eo neque protinus lecti erant*. Nam profecto efficacior oratio: *Et libelli coniurationem nuntiantes dati adeo, neque protinus lecti erant*. Hoc primum. Deinceps est, *quod arguebatur*; id ego potius quam retineam, mutem vel, *quod arguebat, id mentitus argui posset*; vel *quod arguebat, ut mentitus*. Sic addetur *ut* (est autem, quasi) leniendi criminis: et praeter hoc, saepe ita παρέλκει. Ad alios non abeo, in Nostro maneo, qui infra cap. 80: *Totam victoriam ut suam interpretaretur*. Item cap. 109: *Interdum ut supplicem commendabant, interdum ut pro pari loquebantur*. Non procul a principio huius libri: *At nunc si quis tanti habitet, vix ut senator agnoscitur*. Acidal. Nihil muto: frequens antiquis patiendi verbum agendi significatione. Schegk. Vide num verius, certe clarius: *neuterque adeo, quod arguebat, mentitus argui posset*. Neuter falsus convinci arguique in eo posset, quod arguebat. Vterque utrique veram culpam obiiciebat. Lips. Putidum est doctissimos viros hic implicari circa glossam; nam nihil similius vero, quam manasse a calamo Velleii *neuterque mentitus argui posset*, additumque a scriba aliquo *ab eo quod arguebatur*. Belle prorsus: belle, nisi et Tacitus scripsisset lib. I Hist., 34: *Mox quasi rixantes stupra et flagitia invicem obiectavere: neuter falso*. Grvt. Lego *arguebat*. Voss. Mihi inter correctiones ceteras ea maxime placuit, quam in textum recepi, *quo arguebatur*, cuius et Aldus mentionem fecerat. Boecl. Reor fuisse, *neuterque eo, quod arguebat, ut mentitus argui posset*, vel *neuterque adeo*. Viderunt ex parte homines eruditi. Thom. Munckerus: *neuterque ab eo, qui arguebat*; quod meae coniecturae praetulerim. Iob. Ortuinius: *neuterque in eo, quo arguebatur, mentitus argui posset*. Similia illa Taciti de Othone et Vitellio, Hist. lib. I, c. 74: *Mox quasi rixantes stupra et flagitia invicem obiectavere, neuter falso*; quod sequitur *quemquam animo parem tulit* non est mutandum cum Lipsio. *Ferre animo*, ut *aequo et iniquo animo ferre*. Heins.

Excidisse dimidiam vocem pnto, et legendum, *neuterque ab altero quod arguebat, mentitus argui posset;* neuter posset ab altero argui mentitus illud, quod arguebat; *altero* interceptum fuit, partim a praepositione *ab*, partim ultima pars abiit in *eo*, ita ut restiterit *ab eo*, pro *ab altero*. Burm. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 43, 459.

Vt primum ad remp.) *Vt primum remp. adgres.*, edit. Rhen. Et recte; *adgredi* enim *remp.* posset, et capi pro invadere hostili animo; sic Cicer. II ad Q. frat., 12, *adgredi ad historiam*, et ita fere semper, ubi pro incipere utitur; et similiter *accedere ad rempb.* dixit Cicero, et Nepos Conon. I. Burm.

Quemquam animo parem tulit, et in quibus rebus primus esse debebat, solus esse cupiebat) De re notissimum hoc Lucani: *Nec quemquam iam ferre potest Caesarve priorem, Pompeiusve parem.* Cui respondet Florus lib. IV, cap. 2: *Nec hic ferebat parem, nec ille superiorem.* Queritur et ipse Caesar lib. I belli civilis: *Ipse Pompeius ab inimicis Caesaris incitatus, et quod neminem dignitate secum exaequari volebat.* Noster paullo ante: *Civis in toga, nisi ubi vereretur, ne quem haberet parem, modestissimus.* Ibidem: *In civitate libera dominaque gentium, indignari, quum omnes cives haberet pares, quemquam aequalem dignitatem conspicere.* De verbis, hoc muto: *quemquam omnino parem tulit*; neque quidquam verius Eadem vox infra, cap. 48, similiter destructa, iterum astruenda. De C. Curione: *Cuius animo voluptatibus vel libidinibus neque opes ullae, neque cupiditates sufficere possent.* Lego, *cuius omnino volupt.*; hoc tamen incertius, sed aliis forte, mihi sane certum. Sunt item Apuleii loca aliquot in eodem mendo: quae ad istam faciem mihi iam pridem emendata, nunc hoc ipso quasi digito aliis demonstrata, non vereor, ne nostris *quaestionibus* praecipiantur. Acidal. Animorum ergo inspector et arbiter Pompeius? non opinor; nec hoc illi aegre, si quis animo aequaretur, sed si re et specie externa. Fortasse, *omnino* pro *animo* legendum. Quid si etiam vox alia inclusa in simili priore? ut sit *quemquam aequo animo parem.* Lips. Haud necesse videtur aliquid hoc loco novare; nam ut haud fuerit Pompeius animorum inspector et arbiter, poterat tamen de eis iudicari ex actionibus hominum eorumdem. Grut. Alii corrigunt: *q. omnino parem tulit.* Gruterus vulgatam tuetur: quae minus interim mihi probatur, si *parem animo*,

dicatur Pompeius gravatus esse. Videtur enim potius voluisse Velleius: *Pompeium neminem parem aequo animo tulisse.* Boecler. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 459.

Debebat) Divino, *esse havebat.* Lips. Non video, cur primus esse debuerit Romae Pompeius; quare suspicor, illa *esse debebat* aliunde invecta, et repetendam vocem *cupiebat*; tamquam expressisset, *in quibus rebus cupiebat esse primus, cupiebat esse solus.* Gruter. Ita Cicero loquitur I Offic., 19, ubi de nimia principatus cupiditate agit: *Vt quisque animi magnitudine maxime excellit, ita maxime vult princeps omnium, vel potius solus esse.* Boecl. Quia *remp.* videmus praecessisse paullo ante τὸ *rebus*, hic videtur inconcinnum. Forte dederit Velleius: *et in qua is urbe primus esse debebat, solus esse cupiebat*; nam *esse havebat* Lipsianum minime placet; nec Grutero opera successit. Debebat primus esse Pompeius in urbe, quia nemo illi par rebus praeclare gestis. Heins. *Rebus* defendit Wopkens Tull. Lect. I, 17. Burm. *in marg.* V. Misc. obs. vol. VIII, p. 43.

Vt quis eos) Scribe *libentissimo.* Exin quadra orationis postulat: *et quod cupisset, arbitrio suo sumeret, alieno deponeret.* Quod tamen non quivis mihi assentietur: sed is demum, qui diligenti veterum, quique minus veterum accurate scripsere, auctorum lectione probe subactum habeat ingenium. Acidal. Lego, *et qui eos*; item *sumeret.* Haec ipse autem Cato de Pompeio iam mortuo apud Lucanum in IX, 198:

> —— *invasit ferrum, sed ponere norat.*
> *Praetulit arma togae, sed pacem armatus amavit*
> *Iuvit sumpta ducem, iuvit dimissa potestas.* Lips.

Alii, *et qui eos*; quod praeplacet. Boecl. *Vt qui eos*, Thomas Munckerus malit, et sic editiones omnes, a quis hic operae typographicae recesserant. Heins. Forte, *at qui eos*, *ut* etc.: nam illud *ut*, tam brevi intervallo geminatum, merito offendit. Burm. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 44.

Et Lucullus, summus alioqui vir) Leges *at Lucullus*; sive mavis *Set Lucullus.* Hoc quoque mendae genus alibi multis exemplis persequor. Acidal. Lege *at Lucullus.* Heins.

Profusae) De profusione in aedificando Cicero de Offic., Varro lib. III de Re rustic., de Luxuria Athenaeus lib. VI. Schegk.

Convictibusque) Planius esset *conviviisque.* Manvt. Perperam Aldus, *conviviisque.* Nam alterum idem est. Sic Iuvenalis sat. XIII:

Convictus, thermae, stationes, omne theatrum
De Rutilo.

Ita omnes libri impressi, et noster MS. optimae fidei; ubi etiam glossa adscripta τὸ *convictus* interpretatur *convivia.* Nolim itaque Lipsium audiri, qui ex unico codice MS. emendat *conventus*; vocabulo eadem significatione usus etiam Valerius Maximus, lib. II, cap. 7: *Interdixit etiam ei convictum hominum, usumque balnearum.* Vide locum. Item Tacitus II Annalium: *Atque interim Libonem ornat praetura, convictibus adhibet* etc., Voss. Ita confundi *convictus* et *convivia* vidimus ad Quinctil. VI Inst., 3, ubi *convivia* praetulimus: hic vero *convictibus* facile patimur: latius enim patent, quamquam et *convivium* συμβίωσιν dixere; ut Vopisc. in Bonoso 15; sed hoc rarius. Bvrm.

Suffossis montibus) Sic M. Varro de Re rust. cap. 17: *contra ad Neapolim*, inquit, *L. Lucullus, postquam perfodisset montem, ac maritima flumina immisisset in piscinas, quae reciproce fluerent, ipse Neptuno non cederet de piscatu.* Bvrm.

Haud infectae) (Cic. II de Offic. 14: *C. Canius eques Rom. nec infacetus, et satis litteratus*) Forte, *haud inepte.* Bvrm.

Xerxem togatum) In Plutarcho leges cognomen hoc iocosum Lucullo inditum a Q. Aelio Tuberone. Lips. Vide Plutarchum in Lucullo, ubi et de molibus mari iniectis, etc. Idem scriptor, non *a Pompeio*, sed a *Tuberone Stoico*, *Xerxem togatum* esse appellatum memorat; quamquam et Plinius cum Nostro facit IX, 54: *Lucullus exciso etiam monte iuxta Neapolim maiore impendio, quam villam aedificaverat, Euripum et maria admisit. Qua de causa Magnus Pompeius Xerxem togatum eum appellabat.* Boecl. *Xersen*, edit. Rhen. Erasm.

Creta insula) Arx altera praedonum, prius malo reip. a M. Antonio tentata. Livius lib. XCIX. Valerius, Plutarchus in Pompeio, Dio, alii. Schegk. Vide de bello Cretico Florum III, 8, et quos ibi Camers notavit; quibus adde Dion. XXXVI, *principio*; Plutarch. in Pomp. Boecl.

Ab huius quidem usura gloriae temperavit) *Vsura gloriae* reposui, quum antea legeretur *usurae gloria.* Manvt. Sic est emenda-

tum ab Rhenano, si modo ipse est auctor ootarum, qoae sunt io ora primae editionis Basileeosis. Puteax. Ex Epitome Liviana posset ita legi: *Ab huius usurn gloriae vix tempernvit nnimum Cn. Pompeius.* Vrsin. *Ne* abest ab editione Rhen., et mox *qui victoriae* habet.

Cicero, qui omnia incrementa sua sibi debuit) Hinc ipse Tnllios in L. Pisonem: *Me cum quaestorem in primis, aedilem priorem, praetorem primum cunctis suffrngiis populus R. faciebat; homini illi honorem, non generi: moribus, non maioribus meis, virtuti perspectae, non auditae nobilitati detulerunt.* Item Philipp. VII: *Quid enim non debeo vobis, Quirites; quem vos a se ortum hominibus nobilissimis omnibus honoribus praetulistis?* Sed et aliis locis ita de se, nt est hominis ingenium, frequentissime. Acidal.

Vir novitatis nobilissimae) Hae quidem forma sermonis nulla est alia Velleio familiarior: euius exempla si velim adscribere, necesse babeam omoes fere pagioas exseribere. Acidal.

Sergii Catilinae) Catilinarium boc bellum scripsit Sallustius egregio opere; Florns IV, 1, ubi Camers, euius anootatio augeri potest nominibos Dioois XXXVII; L. Ampellii lib. memoriali sub titulo: *Qui adversus patriam nefaria iniere consilia.* Boecl.

Vtriusque ordinis) Burr. MS., *utrius ordinis*, aotique. Sic quaedam veteres editiones Agellii XIII, eap. 22 io verbis M. Catonis: *Si quid est quod utar, utor: si non est, ego suum cui* (alias *cuique*) *per me uti licet.* Schegk. MS. *utrius.* Quod antique dictum putabat Schegkius. Sed fuerit illud eontra mentem Prisciaoi, qui lib. V, postquam probavit, ut veteres *plerus, plera, plerum*, aliaque id generis absque *que* soliti fuerint efferre, ita de hac voce subiungit: *Vter vero et uterque diversns habent significationes. Vter enim* πότερος, *dividunm vim habet; uterque* ἑκάτερος, *collectivam; ubi* ποῦ, ὅπου, *ubique* πανταχοῦ. *In his ergo et similibus, que si coniunctionem accipiamus, composita sunt: sin syllabnm, derivativa.* Vix tamen Priseiano asseoserim. Quadrigarius apud Agellium lib. IX, eap. 13: *Vtris summo studio pugnantibus.* Sic eoim fuit in MS. Giselini, testante Lipsio, epist. quaest. lib. IV, cap. 11. Nee dubitat idem eiusdem lib. epist. II, quin apud Liv. l. XXXVI ex MS. sit reponendum, *frumenti spes, quae in oculos fuerat, utros pariter frustrnta est.* Audaeiae ergo sit nimiae, veterem Velleii lectionem exturbare. Voss.

Eripuit) Forsitan ita scripsit Velleius, ut sit, *Eripuit e rep.* Sed aptius videbatur, et usitatius *exstinxit*, aut *oppressit*. Quod attingendum putavi, ne quis me gloriae causa putet insignia tantum persequi, humiliora contemnere. Manvt. Inepte *eripuit*. Repone *eruit*. Nam hoc Cicero ipse ubique in laude sua ponit, quod coniurationem retexerit, in lucem produxerit, vindicandam comprimendamque senatui praebuerit. Etiam Florus: *Industria rem patefecit.* Malim cum Lipsio *eruit*. Voss. *Aperuit* et nos, manifesta, ut arbitror, ratione ducti, expressimus. Boecl. Varie et hic locus tentatur. Lege, *coniurationis remp. singulari virtute, constantia, vigilia, curaque eripuit*; *eripuit* enim membrana exhibebat, unde *eruit* Lipsius. Haud sequor *non tamen eripuere se hosti* apud Livium lib. I, cap. 14. Sed et aliud suberat mendum; nempe, *coniurationi remp. eripuit* scribendum, non *coniurationem*. Heins.

Vrbe pulsus est) Munckerus τὸ *est* abesse malebat. Heins.

Praetor iterum) Post consulatum praeturam ea propter repetiit, ut senatorium ordinem, censorio iudicio ob mollitiem amissum, iure et beneficio magistratus recuperaret. Dio lib. XXXVII: *Et P. Lentulum, qui post consulatum gestum senatu exciderat: ac senatoriae dignitatis recuperandae causa praeturam tunc gerebat*; ubertim hunc morem disertissimus Manutius diducit. Schegk.

In altissimo luminavit) *Altissime inluminavit*, reposui ex alia lectione MS. quem laudat Rhenanus; nam et alias legebatur *in altissimo*. Grvter. *In altissimo luminavit*. Haec MS. lectio. Itaque non audiendos arbitror, qui restituere conantur *altissime illuminavit*. Sane in Prudentio MS. idem verbi inveni hymno V. Perist.: *Omni vacantem nubilo frontem serenam luminat.* Vbi vulgo *illuminat*. Est etiam apud Martianum Capellam lib. I, *tellus floribus luminata*. Ita habent quidam codices, etiam MS. noster. Perperam vulgo, *lumina*. Glossae, *luminata decorata*. Saepissimeque hoc verbo usus est Caelius Aurelianus: ut bis Tardarum passionum lib. I, cap. 9, et alibi. Voss. Lipsius cum Rhenano volebat *illuminavit*. Sed tenenda est lectio vulgata. Simplicibus enim pro compositis passim utitur Velleius, ut *narrare* pro *enarrare*, *ferre* pro *deferre*, et alia. Quod ipsum in Suetonio iam observarunt eruditi. Boxhorn. *Altissime illuminavit* cum Grutero legimus, quum fuisset antea, *in altissimo luminavit*; ubi si *luminandi* vox toleraretur,

φράσις tamen tota insolentior videri potest. Boecl. *In altissimo luminavit*, Erasm. Steph. Manut. et aliae. Forte, *in altissimo lumine locavit*, vel *collocavit*. Cicer. Brut. 75: *Tum videtur tanquam tabulas bene pictas collocare in bono lumine*. Burman. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 44.

Familiae Porciae) Nota familiam pro gente: nisi si dictio *Porciae* aliena sit, et a glossula. Tamen infra quoque Caesarem *genitum nobilissima Iuliorum familia* dixit. Lips. Omnino familiam pro gente posuit Velleius. Similiter et Valerius Maximus lib. III, cap. 2, *Portiae familiae* dixit; item Noster infra de Caesare, *nobilissima Iuliorum genitus familia*. Nihil certius. Voss.

Homo virtuti simillimus, *et per omnia ingenio* etc.) Vetustus liber *non virtuti*; excidit τὸ *solum* absorptum a *simillimo*. *Homo non virtuti ei solum simillimus* (sc. proavo), *sed per omnia ingenio dis*, *quam hominibus propior*; sic infra cap. 130 de Livia, *per omnia deis quam hominibus similior femina*. Livius lib. XXVI, cap. 50: *Venisse iuvenem diis simillimum*, *vincentem omnia cum armis tum benignitate*. Plinius lib. IX, ep. 22: *Veteres aemulatur*, *Propertium in primis*, *a quo genus ducit*, *vera soboles*, *eoque simillima illi*, *in quo illo praecipuus*. Heins. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 44, 377; vol. IX, p. 257.

Propior) Ita loqui Sulpitium Severum notavit Richter. Specim. observ. crit. pag. 19, et idem notare quod *similior*; quod ut obvium ex Velleii simili loco cap. 130; potuisset confirmare, ubi de Livia: *Per omnia deis quam hominibus similior femina*. Vid. et cap. 53, et 91; et Nic. Loëns. Epiph. VII, 7; et nos quaedam ad Val. Flacc. I, 53, notabimus. Burm.

Cuique visum est id solum rationem habere, *quod haberet iustitiam*) *Iustitiae* vetus lib.; scribo, *quod daretur iustitiae*; *habere iustitiam* minus videtur latinum. Heins. *Cuique is solum visus est rationem habere*, *qui adhaeret iustitiae*. Warburt. Bibl. Brit. T. VII, pag. 282, quia res numquam dicitur rationem habere; sed agens. Atque hoc idiotismum gallicum sapit, *Il a raison*. Sed Terent. Eun. I, 1, dicit: *Quae res in se neque habet consilium*, *neque modum*. Idem pro *vitiis* legit *votis*. Burm. *in marg*. V. Misc. obs. vol. VIII, pag. 45.

Fortunam in sua potestate habuit) Eleganter Cicero paradox.:

Nescis, insane, nescis, quantas vires virtus habeat; nomen tantum virtutis usurpas; quid ipsa valeat ignoras; nemo potest non beatissimus esse, qui est totus aptus ex sese, quique in se uno sua ponit omnia; cuius autem spes omnis, et ratio et cogitatio pendet ex fortuna, huic nihil potest esse certi. Horatius lib. II, satyra 7:

Quisquam igitur liber? sapiens; sibi qui imperiosus:
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent:
Responsare cupidinibus, contemnere honores,
Fortis, et in seipso totus teres atque rotundus,
Externi ne quid valeat per leve morari:
In quem manca ruit semper fortuna.....

Et quae sequuntur. Comparationem Catonis et Caesaris habes in Sallustio et Dione. Schegk.

Hic tribunus plebis designatus adhuc admodum adolescens) MS. habebat, *designatus est adhuc admodum adolescens.* Vnde lego, *designatus, et adhuc*, etc. Ratio emendationis in contextu orationis est. Voss.

Vt ardore oris orationem omnium, lenitatem suadentium societate consilii, suspectam fecerit) Nam damno, malui nihilominus olim, *orationem omnium lenitatem suadentium, sociati consilii suspectam fecerit*, quod nemo neget apertius: aptius ego non affirmabo. Acid. Ed. vet. *et ardore oris, ut orationem.* Hinc Lips. pro *et* legit *eo*. Et postea, *ardore oris, ut orationem.* Raphel. Princeps editio legit: *et ardore oris, ut orationem* etc. Sed pro *et*, *eo* scribendum. Quod nec aliorum acumen subterfugit. Voss. *Et ardore* princeps editio, tum *fecit.* Dederat, puto, Velleius, *eo ardore oris orationem omnium lenitatem suadentium sociati consilii suspectam fecit.* Simile illud Taciti Ann. XIV, cap. 36: *Is ardor verbi ducis sequebatur, ita se ad intorquenda pila expedierat fretus miles multa praeliorum experientia, ut certus eventi Suetonius daret signum pugnae.* Ita locus ille constituendus; nam in vetusto codice *eventu* inveni. Vulgo circumfertur *vetus miles et multa proeliorum experientia*, quae parum apte procedunt; ut et *certus eventus*: quum alterum Tacito sit frequenti in usu. Videt ex parte Lipsius hanc Velleiani loci castigationem; sed praeterea *sociati consilii suspectam fecit* corrigendum pro *societate*, quod nunc circumfertur, non vidit. Heins. Sed et *suspectum contumacia* scripsisse Curtium VIII, 6

notant viri docti; sed ibi nunc vulgo *contumacia* editur, ut et apud Aur. Vict. 46, *incestu suspecta*, at alii *de incestu*, alii *incesti*, alii *incestus* ediderunt. Burm. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 46.

Sic impendentia ex ruinis incendiisque urbis, et commutatione status publici pericula exposuit) Vana scriptura vanum sensum gignit. Quae pericula ex urbis interitu et reip. commutatione impendere dici possunt? Immo erant haec ipsa pericula, quae Cato praevidebat, et senatui tanta animi vi, tanto orationis ardore exponebat, urbis ruina et incendium, statusque publici mutatio. Distingue igitur et scribe: *Sic impendentia, et ruinis incendiisque urbis, et commutatione status publici pericula exposuit*; quod quo genere dicatur, intelligat quisque facilius, quam explicet. Acidal. Nihil mutandum. Sensus est: Catonem praevidisse, ac exposuisse impendentia pericula, quae partim ex ruinis et incendiis, partim commutatione status publici constabant. Et sane ex Catilinariis Tullii, ac Sallustii bello Catilinario, aliisque, notum est, Catilinam minatum palam se incendium suum ruina exstincturum. Florus breviter lib. IV, cap. 1: *In praesentem reum Cicero peroravit: sed non amplius profectum, quam ut hostis evaderet, seque palam professo, incendium suum restincturum ruina minaretur.* Vbi quaerunt viri docti, quidnam sit *professo*. Ego eos hac molestia libero. Scribendum est *professus*; vult enim Florus, hoc ipso eum se hostem professum palam, quod in senatu se suum incendium ruina restincturum esset minatus. Voss. Rursum *ipsam vim orationis Catonianae* (quam habes apud Sall. Catil. 52), sive *praecipuum argumentum* his verbis complexus est Noster. Non enim videbantur intelligere Patres, quantum a Catilinariis molitionibus periculum reip. toti, statuique, omni ordini, omni aetati ac sexui immineret: itaque Catonis oratio potissimum in eo occupabatur, ut ruinas, incendia, internectionem in conspectu omnium poneret, necessariaeque severitatis unicum consilium demonstraret. Boecl.

Consulis virtutem amplificavit) Prior editio habet *consilii*, ex qua lectione Lipsius legendum divinabat, *ita consilii sui rationem*. Raphel. Peccatum memoriae Velleii, qui Catoni tribuit quod Caesaris est, ut liquet ex orationibus utrinsque apud Sallustium, nisi hoc fuit in oratione ipsius Catonis, quam exceptam a notariis iussu Ciceronis aetate sua adhuc exstitisse Plutarchus testatur.

Popma. Non facile iis, qui ita emendarunt, adsenscrim. Nec video, quod iuverit Catonem consulis virtutem laudare. Sane in orationibus Catonis, ac Caesaris, quas habes apud Sallustium, multo magis laudatur Cicero ea, quae est Caesaris. Puto igitur rectius in editione principe fuisse correctum, *consilii.* Quod proxime ad MS. scripturam accedit, in quo *consilis* legebatur. Aut lege, *consilio.* Voss. Vetustus codex *consilis*, unde *consiliis*, vel *consulis* quis eliciat; sed nil necesse: Cato virtutem Ciceronis consulis amplificavit, dum transit in eius sententiam, de supplicio in reos expetendo; male Popma laudibus Ciceronis virtutem a Catone amplificatam censet. Neque enim Catonis in assentationem aut laudes alienas ingenium fuisse, vel ex pulcherrima eius apud Lucanum oratione patet, qua Cn. Pompeio parentatur. Heinsius. V. Graev. ep. Syll. tom. IV, p. 378.

Animadvertendum in eos) *In reos* praestiterit omnino: solemnis ac frequens hic error. Heins. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 46.

Quos praediximus) Hic non habet locum: ergo deletor. Raphel.

Vota obiit) Ego, *mortem obiit*, vel *vita abiit.* Sed, *obire mortem* Velleio familiarius. Sic enim locutus est supra, multis locis. Man. Vir doctus edidit, *nota obiit:* lego *voto obiit*, suadente Sallustio. Et statim idem, *supplicio reddidit*, minus apte. Schegk. Varietas hic lectionum magna. Sed ubi multi conati sunt, mihi non tam animus infringitur, quam instinguitur. Legam ergo, *mota obiit*, quod fateberis non inidoneum. Hoc enim vult, non fortius consilia sceleris iniisse, quam obiisse, quum movisset. Formulae huius locutionis apud hunc frequentes. Supra de C. Flavio: *Quae pessime ausus erat, fortiter exsecutus.* De Cinna item: *Ausum quae nemo auderet bonus: perfecisse, quae a nullo nisi fortissimo perfici possent: et fuisse eum in consultando temerarium, in exsequendo virum.* Et haec quidem in malam, ista in bonam partem. De Cn. Pompeio supra: *Privatis ut opibus, ita consiliis magna ausus, magnificeque conata exsecutus.* Sed dum haec scribo, ecce alia mihi nata coniectura, nescio an verior, priori scio argutior: *non segnius conata obiit, quam sceleratius conandi consilia inierat.* Penes eruditum lectorem utriusque iudicium est. Acidal. Alii aliter. Puto, *mota obiit.* Idest, non minus animose semel a se mota peragere voluit, quam vovere ea coeperat. Vtrobique audax, in ordiendo,

in exsequendo. Probe etiam, *vota obiit:* ea quae voverat destinaveratque. Lips. Est in MS. *nota*; unde fit ut aliquando coniectarem, *conata obiit.* Sic supra cap. 29: *Privatis ut opibus, ita consiliis magna ausus, magnificeque conata exsecutus.* Gruter. Frustra mutant docti viri. *Vota obire* est exsequi, et ad finem perducere ea, quae voverat se facturum; sic *properant vota* apud Petronium, est ea quae voverant festinant adimplere. Popma. *Nota obiit* MSS., sed *vota* legendum, ut bene ediderat Rhenanus. Voss. Aldus habet *mortem obiit*, Lipsius *nota obiit*, Schegkius *voto obiit.* Quid si *fata obiit*, fatum pro morte non semel usurpant laudati auctores. Boxh. Gruterus *conata* reponit, cum in MSC. *nota* fuerit, sed cum *conandi* vox statim subsequatur, debilitari vim huius lectionis consentaneum est. Boecler. *Nota* in membranis quum fuerit, scribendum utique *conata obiit*, quod sequentia confirmant; sed id a Grutero iam occupatum; sic *conata exsequi* cap. 29, et *conata destituere* cap. 42. Livius lib. XXXIV, *ne literae interceptae conatum palam facerent*, nec aliter passim veteres historici; minus bene Lipsius *mota*, nec recte Popma *vota* defendit. Heins. Forte *voto*, quia dixerat se incendum ruina exstincturum. Warburt. in Bibl. Brit. tom. VII, p. 285 legit *nota obiit*, quam sceleratius condita consilia inierat. Burm. *in marg.*

Supplicio reddidit) Imo *proelio*; atque ita iam aliis correctum. Velleius infra: *Ceionius auctor deditionis, supplicio quam proelio mori maluit.* Lips. Altero loco *proelio* reponendum. Quod facile etiam aliis fuit perspicere ex loco inferiori, cap. 119: *Ceionius quem spiritum supplicio debuerat, supplicio reddidit.* Ita scriptus; nec dubium tamen, quin mendose. Quare fecerunt *proelio reddidit*; quomodo cap. 119: *Auctor deditionis supplicio, quam proelio mori maluit.* Ego argutissimum Velleium dedisse opinor, *ultioni reddidit*, ut sit quod supplicio opponatur. Sunt enim contraria *ultio* et *supplicium*: hoc vult, non inultum Catilinam occubuisse. Sic apud Tacitum Ann. XIV, cap. 33: *Sed caedes, patibula, ignes, cruces, tanquam redditum supplicium, ac praecepta interim ultione, festinabant.* Ita scribe, non *praerepta ultione*; *redditum supplicium* plus est, quam datum; redditiri erant vicem poenae iis, quos supplicio afficiebant; varie locus ille tentatus a viris praestantissimis, sed infeliciter. *Reddere odium* non dissimili modo habes

apud eumdem Ann. XVII, cap. 5; *reddere dolorem* Senecae de Ira lib. II, cap. 32; de Vindicta, *dulce est dolorem reddere.* Nunc ad Velleium. Nec sane inultus cecidit Catilina, teste Sallustio. Sic et de Tacfariuate idem Tacitus Ann. lib. IV: *Ruendo in tela captivitatem haud inulta morte effugit.* HEINS. Mihi illud *spiritum reddere* vix placet, multo minus *proelio reddere*, et puto seusum constare, si legatur *dimicans spiritum, quem supplicio debuerat, edidit. Edere spiritum* nota et elegans locutio, de qua ad Ovid. IX, epist. 61, et XIV Met., 777 (et Calpurn. declam. 18). Geminata fuit vox *supplicio* ab imperitis librariis; *proelio* vero repetita ex simili loco Velleii, cap. 119. BURM. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 46, 378; vol. IX, p. 258.

Annos LXXXII) Lege XCII. MANUT.

Diremtos gradibus aetatis) Videtur voluisse, *diremtos gradu vix uno aetatis*; nam *aetatem* pro vita hominis ponit; sic et lib. I, cap. 16: *Vna neque multorum annorum spatio divisa aetas per divini spiritus viros Aeschylum, Sophoclem, Euripidem illustravit tragoedias*; cap. 17: *Historicos, praeter Catonem et quosdam veteres et obscuros, minus* LXXX *annis circumdatum aevum tulit*; plura ad rem utroque loco subtexuntur; mox *saneque Crassum*, non *senemque* membrana; unde Lipsius *unaque Crassum.* Forte transpositis vocibus, *Ciceronem sane, Hortensiumque et Crassum*, vel *Ciceronem sane, Q. Hortensium, Crassum.* Nam praenomen *Quinti* in membranis Velleianis et alibi in particulam *que* degeneravit non raro, quod apud Livium, Senecam et alios iam observatum ab eruditis. Sed verius est, *Ciceronem, Hortensium, anteaque Crassum*; ita exigere videtur, quod paullo post subiungit *moxque* de vetustis bisce oratoribus lib. I, cap. 17, et lib. II, cap. 9. HEINS. Ego deesse puto nomen oratoris alicuius, quod abiit in *saneque. Senemque* Erasmus, Stephanus, et deinde alii arripuerunt, nescio quo auctore. An *Antonium*, ut videtur suspicatus esse Manutius, an *Caesaremque Strabonem?* Cuius meminit supra cap. 9, certe latet ulcus. BURM.

Ciceronem, Hortensium) Tres de Oratore Ciceronis libri, magis etiam is, qui Brutus inscriptus est, quantum eloquentiae laude floruerint Antonius et Crassus, deinde Cotta et Sulpicius, plane demonstrant. Itaque Velleium puto tria oratorum paria coniuncte

posuisse; primo loco, Ciceronem, Hortensium: secundo, Antonium, Crassum: tertio, Cottam, Sulpicium. Locus igitur emendandus. MANVT.

Senemque Crassum) Alii, *saneque Crassum*. Acute hic vir doctus. SCHEGK. Lego, *unaque Crassum*. Hac ipsa aetate, inquit, floruerunt pariter in eloquentia Crassus, Cato. Crassum autem illum divitem intelligit, quem et Cicero eo nomine laudat, et Plutarchus *inter Romanos fuisse eloquentissimum* ait. Est qui *senemque Crassum* legat, et de illo Lucio, qui cum Antonio vixit floruitque, intelligat. Valde errat; palam hic Velleius de iis oratoribus, qui M. Tullio compares, aut suppares certe fuerunt. Nam Catonem, intelligit Vticensem: Sulpicium, Servium illum eloquio et iuris scientia laudatum. Deuique de altero illo Crasso iam ante a Velleio et suo loco dictum. LIPS.

In suspecti operis sui carmine) Laus eximia Catulli; quam hodie multi sunt Suffeni Catulliani, qui deterunt; homines venusti, dicaces, et urbani, longe plurimos item versus facientes: sed qui simul aut hunc ipsum aut huius similem ex prima classe *poëtam* attigere, caprimulgi rursus aut fossores videantur, adeoque inficeto omnes rure sint inficetiores; tantum abhorrent ac mutant. Hoc tamen praeter institutum aut morem meum. *Suspectus* ita positum, ut in Apuleio *conspectus*; lib. X. Metam.: *Iamque rumor publice crebuerat, quo conspectum atque famigerabilem meis miris artibus effeceram dominum*. ACID. Cur non *suscepti*; nec enim aliud vult, quam Catullum nullo minorem in opere et materia quam elegit. In magnis alii magni, hic nihil iis minor, sed in parvis. LIPS. Catulli opus *suspectum* maledicentiae, et notarum in Caesarem, quem versiculis de Mamurra acerbe perstringit, et *cinaedum Romulum* vocat. Nimirum Velleius more suo adulatur Iuliam domum. Vidend. Suetonius Iulio. POMA. *Suspecti* posuit pro suspiciendi, idest admirandi. Aut lege *suscepti*, ut Gryphio, aliisque editum. Sed alterum magis placet. *Sic conspectum* pro *conspiciendo* posuit Apuleius lib. X de Asino aureo: *Conspectum atque famigerabilem meis artibus effeceram dominum*. Item Avienus fab. X: *Ad campum nitidis venit conspectus in armis*. VOSS. *In suscepti operis sui carmine*, ubi τὸ *sui* redundat, et videtur auferendum: ni legis *suscepto*, vel *in suscepti operis suavi carmine*; nam sua-

vitate carminum nullo Catullus inferior. Alii habent *suspecti*, quod Vossius interpretatur *suspiciendi*. At Popma *suspectum* Catulli opus arbitratur dici, ob maledicentiam in Caesarem, quasi Velleius hic etiam Tiberio gratificaretur. Sed cur ergo tantis extollit laudibus Catullum? *Susceptum* hac significatione et alibi habes apud Nostrum. Heins. Sulp. Sev. I, 20: *Suscepti operis modum custodire*. Burm. *in marg*. Vid. Misc. obs. vol. VIII, p. 47, 378; vol. IX, p. 248.

Catullum) *Catullum* pro *Catulum*, quod est in antiqua editione docti viri reposuerunt. Sed haud scio, quam recte. Nam et *Q. Catulus* numeratur inter nobiles eius aetatis poëtas. Vasin.

Quae maxime nostri aevi) Quid? an Virgilius et qui sequuntur, aevi Velleiani recte possunt dici? praecipue quum mox *vivorum* se nolle meminisse dicat; quare legendum puto: *inter quae proximi nostro aevo eminent*. Has enim voces saepe librarii confuderunt. Vt apud (Quinctil. decl. 329. Suet. Claud. 33) Lucan. X, 408: *Ibi fas ubi maxima merces*, ubi multi codices *proxima* habent. Apud Plinium lib. IV, ep. 3: *Quum iambos proxime legerem*; cl. Minos in veteribus esse *maxime* notavit. Apud Iustinum quoque lib. XIV, 4. Freinshemius legebat: *Quod proximum erat seditionibus agitastis*; ubi vulgo *maximum* (ita cap. 53 Pompeium vocat *pene sui seculi virum*). ita et Heins. inf. cap. 110, *pro proxima* legit *porro maxima*; *proximi nostri aevi* etiam posset retineri, si *proximus* cum genitivo construere liceret, cum Vossio ad cap. 109, et 114, sed dubito. Burm.

Princeps carminum Virgilius, Rabiriusque) Fortasse legendum est *Varius*, cuius meminit saepe Horatius et Virgilius. *Rabirii* poëtae meminit Carisius lib. I; citatur etiam a Placiade in libro de antiquo sermone, et a Quinctiliano lib. X, cap. 1. Putean. Vetus editio communicat hunc principatum cum Rabirio, scribitque *principes*. Credimusne tam magnifice sensisse de poëta hodie vix noto Velleium? fortasse per amicitiam, aut alia de causa. Ovidius quoque laudat: *Magnique Rabirius oris*. Et Seneca VI de Benefic.: *Egregie mihi videtur M. Antonius apud Rabirium poëtam exclamare: hoc habui quodcumque dedi*; ubi legendum, *habeo*. Fabius contra tenuiter de eo sentit: *Rabirius et Pedo non indigni cognitione, si vacet*. Lips. Causam non video, cur *Varium* hic *Virgilio*

supponat Claudius Puteanus. *Rabirii*, praeter laudatos ab illo Quinctilianum lib. X inst. Orat., Carisium lib. I, et Placiadem de antiquo sermone, etiam Seneca et Naso elegia ultima Ponticorum meminerunt. HEINS. Non puto pro *Virgilio* Puteanum voluisse *Varium*, sed pro *Rabirio* substituere, maiore enim literarum in eo affinitas. BVRM. Pro eo *Horatiusque* Perizon. epist. ad Heins. 2. IDEM *in marg.*

Consecutus Sallustium Livius) Opinor, haec verba e suo loco in alienum detrusa. Cur enim poëtis admisceatur historiarum scriptor Livius? Quod si post illud, paullo ante dictum, *aemulumque Thucydidis Sallustium*, ponantur, suam sedem obtinebunt. Quo in loco requirit antecedentium verborum ordo, ut legatur, *et consecutum Sallustium*, *Livium;* vel, *et*, *qui consecutus Sallustium*, *Livius.* Quum enim nec unum oratorem, nec unum poëtam, sed multo simul Velleius nominet, de uno Sallustio historico mentionem ab eo factam esse, verisimile non videtur. Quod si quis cum Sallustio in historiae Romanae laude coniungendus, quem Livio anteponamus, aut etiam conferamus, prorsus non habemus. Ipse etiam Velleius in extrema parte libri primi perhonorifice eum appellavit. MANVT. Aldus putat haec verba e suo loco in alienum detrusa esse; *cur enim*, inquit, *poëtis admisceatur historiarum scriptor Livius?* Ego contra existimo, Velleium hac enumeratione non tam professionem et scriptionis genus, quam tempora aetatesque distinxisse: nam illi, quos paullo ante recensuit, stante repbl. fuerunt, quamquam eorum nonnulli ad principatum Augusti pervenerunt: hi vero sub Augusto floruerunt. PVTEAN. Anxium hic locus virum doctum habuit, nisi dicendum potius, habuisse ipsum sese. Nam quid illo clarius? Non hic sui aevi poëtarum tantum catalogum recenset Velleius, sed plane clarorum hominum, qui, ut ait, oculis ipsis etiamnum inhaereant. Supra, quo ille haec retrahere nititur, aevi aliquanto superioris enumeravit, in quo non collocavit Livium, neque per aetatem certe potuit, cuius gradibus viros eminentes distinguit. ACIDAL. Viro docto atque optime (rem dico) de Velleio merito transposita haec verba videntur; et iis quae supra subiungenda, *aemulumque Thucydidis Sallustium.* Cur enim, inquit, poëtis admisceatur historiarum scriptor Livius? Ratio aliqua est, sed hic vana; quia non studiorum similitudinem in

iungendo, sed temporum Velleius spectat: Livius autem illis prioribus inferior, et tantum non aevi Velleiani. Obiit enim (Eusebio sic traditum) quarto Tiberiani imperii anno. Lips. Quidquid dicant viri docti non satisfaciunt mihi, nec placet hic Livium inter poëtas recenseri, praesertim quum illum subiungit Sallustio, de quo ante mentio iam erat facta. Et adulatorem Tiberii facile Livium omisisse mihi persuadeo, qui ubique in historia praefert studium libertatis et optimatium; ita ut *Pompeianus* inde dictus ab Augusto fuerit, teste Tacito lib. IV Ann., 34, et Caligula voluerit eius libros abolere, Suet. Calig. 54; quare ego a librario non admodum docto, aut historiae literariae veteris perito, locum corruptum puto, et legendum, *consecutus Gallum*, *Tibullus*, *Propertiusque et Naso*, quos quatuor in forma operis sui, idest elegiaci perfectissimos vocat; hos autem sibi coniungit ipse Naso IV Trist., 10:

Successor fuit hic tibi, Galle, Propertius illi:
Quartus ab his serie temporis ipse fui. Burm.

Et Naso, perfectissime in forma operis sui) Corruptum hoc videtur; sincerum fortasse illud, *perfectissimae metamorphosis*. Quo maxime in opere Nasonis enituit ingenium. Quod si licentiae nimium in corrigendo assumimus, ne quis adscribat temeritati; opinantes enim scribimus, non affirmantes: et haec, quae scribimus coniectura ducti, tamquam dubia iudicari, non ut explorata ac certa laudari volumus. Manut. Male Aldus emendat, *perfectissimae metamorphosis*; valeant argutiae, ubi minime opus sunt. Nam posteriorum editionum lectio sincera est: *perfectissimi in forma operis sui*. Videlicet Virgilius et Rabirius in heroicis, Livius in historia, Tibullus et Naso in elegia, quamquam sunt qui huic plus tribuant in heroicis. Putean. Dico nil tentandum; frequens Nostro phrasis: *Nunc proposito operi sua forma reddatur*. Et, *in formam iusti exercitus*; atque, *cogit enim excedere propositi formam operis*, etc. Schegk. Non male alii emendarunt, *perfectissimi*. Possit tamen etiam legi *perfectissimus*, ut ad Nasonem solum referatur, quem ultimo nominavit Velleius. Voss. *Perfectissime* scriptus. Vnde coniectura Aldo Manutio nata prorsus ridicula, *perfectissimae metamorphosis*; an voluit Velleius, *consecutus Sallustium Livius*, *Tibullumque Naso perfectissimi in forma operis*

sui? Consecutus pro *subsecutus* ac *succedens* aetatis ratione, non dicendi genere aut aemulatu; quid enim diversum magis Sallustio ac Livio? Naso de Tibullo:

> *Successor fuit hic tibi, Galle, Propertius illi:*
> *Quartus ab his serie temporis ipse fui.*

Quamquam Naso et Tibullus nati eodem anno, hoc est Hirtio Pansaque coss. Prior tamen aetate Tibullus, ut ex hoc Nasonis loco et Paterculo liquet: sic et apud Plinium in epistolis lib. VII: *Calestrium tironem familiarissime diligo. Ille me in tribunatu liberorum iure praecessit: ego illum in praetura sum consecutus.* Heins.

Forma operis) Est totius delineatio et conspectus, ab architectis desumta locutione, non ergo in singulis versibus, sed in tota forma, et systemate perfecti sunt, in quo omnia exacta et perfecta sunt. Columel. II, 2: *Itaque antiquissimus fere, omnes formam huius operis conscripsere, quum velut facta legemque in proscindendis agris sequuntur agricolae* (Sciopp. ad Symmach. IX, ep. 63). Codex S. G. habet: *antiquissimum est formam huius operis conscribere, quam vel sectam legemque*; egregie, si legas *velut sectam* (vel *scita*) *legemque*, etc. Burm.

Ita censura difficilis) Nae difficilis, praesertim in opere historico; vel ob hoc ipsum, quod Velleius acute innuit, quia admiratio publica neque requirit iudicia et rationes censurae, neque admittit examen sui affectus. Iam quantum potest dignitatis, loci, gentis, necessitudinis, denique fortunae veneratio? Ad quam vel suo vel aevi ingenio plerumque etiam prudentum mentes inclinantur. Igitur haud dubie ea sincerissima laus est, illud verissimum decus, quod incorrupta cuique posteritas rependit; cum praesertim ex altera quoque parte, doctissimum quemque invidia, non nisi quum inviso finitura contundere nitatur, ac deprimere. Boecl.

Tigranemque socerum) Librarii erratum, non Velleii; quis enim nescit, Mithridatis generum, non socerum, Tigranem fuisse? Manut. Omnes tradunt *generum* fuisse. Vacillavit memoria Velleii? potuit. Sed hoc quoque potest, error in scripto esse; et forte vetus germanumque *socer eius petit.* Ipse socer generum suum petit. Lips. Non est erratum librarii, sed ipsius Velleii, qui Tigranem soce-

rum Mithridatis putavit, quem generum fuisse omnes historici tradunt. Sed in hoc genere multa peccat Velleius. Popma. *Generum* legi debere, res ipsa et communis doctorum animadversio dictat. Boecl. Lege cum Aldo, *generum*. Nisi potius vox ea e glossemate irrepserit. Quod mihi non displiceat, opinor *Tigranemque socer generum petit*. Nisi locus est interpolatus: nam quis credat Velleii hoc erratum esse, ut Popma contendit? Mox bene Manutius, *cuius se potestati committeret*, pro *societati*, quod et mihi venerat in mentem; nec male Graevius noster, *sanctitati*. Heins.

Regem eius) An non *regum?* ut supra cap. 33: *Tigranem regum maximum*, Βασιλέα βασιλέων, ut vocatur in nummis; vid. ill. Spanb. dissert. octava, cap. 2 et 3, de praest. et us. num. editionis novissimae. Burm.

Nisi quia Luculli) Ferri forte queat, sed tamen inclinat animus reponere, litera minus, *nisi qua Luculli: qua* pro *quatenus*. Grut. Malim cum Grutero *qua*. Voss. Sine dubio rectius; ita sup. cap. 17: *Nisi qua Nolani belli reliquiae manerent*. Vid. Acron. ad Horat. I, sat. II, 50. Burm.

Prior filius Tigranis, sed discors patris) Nisi me fallor, *dissors patris*, scripsit Auctor, idest dissimilis: ut Propertio *consors*, similis; ubi eleg. 21: *Tu qui consortem properas evadere casum*. Nec alio sensu infra 74 capio, et scribo: *L. Antonius consul, vitiorum fratris sui consors, sed virtutum, quae interdum in illo erant, exsors;* quamquam non pugno, idem si cum vulgo et legas et intelligas; mihi opinari ita libuit. Acidal. Lege *discors patri*. Raphel. Immo *discors patri*, ut habet editio. Voss. Vid. Heins. ad Sabin. epist. I; 25, male autem distinguunt editiones post *Armeniam*; debet enim periodus continuari, nam *simul intravit*, est pro *simul ac Armeniam intravit*, *prior*, etc., ut infra cap. 88, et alibi saepius. Burm.

Mox ipse supplex et praesens se regnumque ditioni eius permisit) Verbum restituo notae melioris, quam quod adhuc legis: *quaesens*. Id si hic probem convenire, operam inanem sumam: inaniorem, si exempla anquiram. Norunt iam omnes e Plauto et Apuleio, *quaesere* blandientis esse, pro orare: mutata canina ira in serpentinum sibilum: a *quaesere*, ut solebant in plurimis. Atque ita Bucretius meus observavit in veteri Parisiensi scriptum isto

quoque Terentii loco, Heaut.: *Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis, Dum id quaero, tibi qui filium restituerem.* Acidal.

Neminem alium neque Romanum neque ull. gent.) Plane convenit haec oratio ad illud ἦθος, quod Dio XXXVI in Tigrane commendat: *Ita se comparasse regem, ut medium praestaret inter memorem pristinae dignitatis et praesentis calamitatis, adeoque et reverentia et misericordia dignus videretur.* Boecl.

Societati) Proprietas latinae linguae magis exigit, *committere se potestati*, quam *societati*: idque comprobant hoc in loco quae supra proxime, quaeque infra dicuntur: alii *cuius se fidei c. f.* Manvt. Immo potius *permittere se potestati*, quam *committere* dicere solent veteres, qui ita distinguunt inter haec verba, ut *committere fidei*, *permittere potestati* dicant. Vid. Cicer. pro Fontei. 14, et pro Cluent. 58, ubi vid. Sylvium, et hinc *fidei* hic pro *societati* reposuerunt Erasmus, Stephanus et alii; sed quum in MSS. sit *societati*, cui recte etiam *se committere* dicitur, religio est mihi vocem istam movere; et magis decet regum maximum hoc verbo uti, ut non tam se dedere, quam societati Romanorum accedere, profiteatur. (*Sanctitati* Schel. ad dial. de Orat. 28). Bvrman. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 47.

Quam Cn. Pompeium) Videtur dicendum esse, *quam Cn. Pompeii*; sed vide quae nos notamus ad Quinctil. declam. 321. Bvrm.

Servatus regis) *Regi*, Erasm. Steph. et alii, post Rhenanum occupaverant, etiam edit. Rhen.

Quae omnis siculi Pompeio moris erat, redacta in quaestoris potestatem) Hoc non Pompeio peculiare; quoties apud Livium, *adpenso pecunia* quaestori, *redacta* in potestatem quaestoris, *relata* in tabulas? Schegkivs. Recte hoc notatum Pompeio non peculiare, sed commune omnibus. Igitur ego, quod aliis minus tentatum, voces aliter colloco: *quae omnis Pompeio, siculi moris erat, redacta.* Praepositionem omittere Nostro familiare. Supra de Aristonico: *Ductusque in triumpho sed M' Aquillio.* Et abhinc paullo post, ubi nunc sumus: *Gallios primum Domitio et Fabio intrantas cum exercitu.* Quibus locis de suo tamen Aldus, nimis forte liberaliter, *a* praepositionem addit. Nam et puerorum, qui triduum aut amplius quid sub Orbilio meruerint, constructionis huius regula animi callent non minus, quam manus et costae vir-

gis. ACID. Nonne idem mos aliis? et nonne semper pecunia publica appensa quaestori? Ita, sed non pari fide, Luculli, Crassi et eiusmodi rapones, partem plurimam in se derivabant. Significat igitur et laudat integritatem Pompeii, qui publicae pecuniae abstinentissimus fuit. Tamen Cato apud Lucanum, libere, et ut Cato, profert, aliquid cum quoque delibasse:

> *Immodicas possedit opes, sed plura retentis*
> *Intulit.* —— LIPS.

Quae tum primum facta est stipendiaria) Quum *redigere in potestatem* idem heic sit, quod *facere provinciam stipendiariam*, forsan infarctum a glossariis, *quae tum primum facta est stipendiaria.* GRUTER.

Finis imperii regis) *Regi* princeps editio; *imperii regii* verum est. Paullo ante quis non videt interpolata, *aliae tum primum in potestatem redactae*, et *Syria tum primum facta stipendiaria?* Forte, *Syria alineque, quas occupaverat, provinciae ereptae; aliae restitutae populo Romano; aliae tum primum in potestatem redactae, Syria facta stipendiaria.* HEINS.

Imperii regis) *Regi*, ed. Rhen., *regis* Erasm. Steph. Ald. Popm. Voss. et aliorum.

Quae cuiusque ductu gens ac natio redacta in formulam provinciae) Fatebor, malui *cuius quaeque ductu*: neque hoc negabo, frustra. Est enim sensus, *quae et cuius ductu.* Vt illud lib. I, 14: *Atque huic loco inserere, quae quoque tempore*: est, *quae et quo tempore.* ACIDAL.

Redacta in formulam provinciae) Egregiae huius egressionis commentatorem damus Sigonium; ex cuius I de Antiq. iur. provinc. plenior provinciarum factarum historia ratioque peti potest. Est autem, *redigere in formulam provinciae nihil aliud, quam leges domesticas adimere, et Romanas dare, ac praetorem, qui quotannis provinciam ex legibus datis administret, instituere. Neque vero sola tributi impositio provinciam efficit, quum id multis sit etiam Italicis et exteris imperatum, qui tamen in provinciae formam non sint relati; sed legum domesticarum et patriae libertatis ademtio, et praetoris, qui eos regat, institutio.* Sunt haec rursum verba Sigonii e I de Antiq. iur. Ital. 26. Ergo ipsum *ius provinciale*, alio nomine,

formula provinciae appellatur, notante eodem, I de Antiq. iur. prov., I. BOECLER.

Stipendio pacto sit) Quasi pacisci gentes victae cum hac victrice de stipendiis soleant. Raro aut non hoc factum, ipsa superbe imponebat. Mea voluntate scribas, *stipendiaria facta sit.* LIPS. *Stipendia pacta sit* maneat illibatum, etsi castigante Lipsio *stipendiaria facta sit.* Nam et victi paciscuntur eum victoribus. Livius libro IX, cap. 43: *Triginta dierum inducias pacti sunt, bimestri stipendio frumentoque et singulis in militem tunicis.* Sic et alibi non semel idem Livius, ut libro X, cap. 5: *Pacto annuo stipendio et duûm mensium frumento permissum ab dictatore, ut de pace legatos mitterent Romam*; cap. 37: *Pacem petiere, et vestimentis militum frumentoque pacti cum consule, ut mitti Romam oratores liceret, inducias in XL annos impetraverunt.* Dictys: *Finitimi populi ultro cum pace ad eam accurrunt, ac ne vastorentur agri, dimidium fructuum pacti, dant fidem pacis atque ab eo occipiunt.* HEINS. V. Periz. ep. Syll. tom. IV, p. 770.

Notavimus facilius, ut quae partibus simul universo conspici possint) Distinguendum, et legendum puto sic: *Notavimus, facilius ut e portibus simul universa conspici possint*; etsi vereor, ne quid desit, quod cum verbo *notavimus* coniungatur, solum enim male consistit. Alii, *ut quae facilius, quam partibus, simul universa conspici possint.* MANUT. *Notabimus ut facilius e partib. simul.* Ita scripsimus veteres editiones secuti; in quibusdam *notabimus* abest; scio duplicis sensus hunc locum, sed alterum, quem expressi, magis ex re credo. SCHEGK. Hic ego delphicam mihi cortinam optem, non modo ut alienarum mire variantium, verum et mearum unius lectionum, quae verissima sit, verare possim. Sed nequidquam opto. Tu qui Phoebi laurum momordisti, ades age et responde de meis mihi. Placet coniungere cum prioribus? hoc quidem modo: *stipendia pacta sit: notatis ut portibus, facilius simul universo conspici possint.* An magis hoc? *Notabimus partibus, ut facilius simul universa conspici possint. Partibus notare* est per partes seu particulatim notare. Sic ab aliquot lineis: *Inde varie possessa et amissa partibus, universa ductu Augusti facta stipendiaria est. In portibus*, pro eodem infra 126: *Horum XVI annorum opera quis, quum inserta sint oculis animisque omnium, in portibus*

eloquatur? Nihil agimus: tertium dabo, in quo manebo, Apolline volente. Exemplaris Aldini scriptura est: *notabimus facilius, ut quae partibus simul universo conspici possint.* Hinc ego nulla vocum mutatione, levissima traductione, errantes et fluctuantes lectiones sic stabilio: *ut quae partibus notobimus, facilius simul universa conspici possint.* Sententia paene eadem est, quam pluribus extulit lib. I, 14, ubi colonias deductas enumerat: *Quum facilius cuiusque rei in unum contracta species, quam divisa temporibus, oculis animisque inhaereat; statui priorem huius voluminis posterioremque partem non inutili rerum notitia distinguere.* Poteram superioribus adiicere plura, nisi essent et haec nimia; quae ego simul universa notavi, ut quid partibus verum, facilius conspici posset. Acidal. Scribendum, *notabimus, ut facilius, quam partibus, simul universa conspici possint.* Hac mente: ego simul et ut in tabula proponam, ut lector ea magis uno obtutu capere et simul animo infigere, quam varie diducta, possit. Lips. Suspicor ob praecedentis dictionis extremam syllabam excidisse *id*, legendumque *id notabimus.* Popma. Bene observatum Popmae, *id* latere in voce praecedenti *sit.* Itaque locum hunc sic emendandum arbitror: *id notabimus, facilius ut, quam partibus, simul universa conspici possint.* Voss. Censeo cum Schegkio delendam esse vocem *notabimus*; quam invenire non est in libris veteribus. Boxh. Cl. V. Thomas Munckerus ita producit hunc locum ad Hygini fab. LXXI, III, *ut quae facilius, quam partibus, simul universa conspici possint*: tueturque adversus immutantes, et exponit, *quoniam ea in unum locum contracta facilius, quam per partes et varie diducta capi animoque infigi possunt*; probe omnino, omisso τῷ *notavimus*, quod membrana agnoscebat, etsi abest ab editionibus nonnullis; unde Popma, *id notabimus*; Iob. Ortuinius, *id notabimus, quo facilius quam p. s. u. c. possint.* Alii alia excogitarunt. Opinor, *nota ea habebimus facilius utique partibus,* (vel, *facilius ita quam*) *si simul universa conspici possint. Facilius partibus*, pro facilius, quam per partes, vel, *id notum habebimus facilius utique, quam partibus, si simul*; vide ad cap. 126 annotata. Simile illud Taciti Ann. XII, cap. 40: *Haec quamquam plures per annos gesta coniunxi, ne divisa haud perinde ad memoriam sui valerent.* Florus lib. I prooemio: *Nonnihil ad admirationem principis populi conaturus sum, si pariter,*

atque insimul universam magnitudinem eius ostendero. Paria habes et apud Nostrum lib. I, cap. 14. HEINS. De illo *partibus* vid. ad cap. 3 et 126.

Primus in Siciliam) Errat Velleius. Sicilia praeter regnum Syracusanum iisdem temporibus, quis Sardinia, provincia facta. Solinus, Pomponius de origine iuris. Vniversa cum regno Syracusano non a Marcello, sed M. Valerio Laevino. De provinciis post Sigonium pauca, imo nihil dicere habeo. Satis sit monuisse, in plurimis Velleium victorem gentis cum pacificatore, eum dico, qui pacis conditiones iussu populi tulerit, confundere imperite. SCHEGK.

Primus Africam Regulus) Puto, *primus in Africam Regulus*; ut pendeant haec a superioribus, *exercitum traiecit*; deinde delendum paullo post *Africam. Scipio Aemilianus* etc. *in formulam redegit provinciae*: nam de Africa sermo est. HEINS.

CCIV) Nisi omnis calculatoria me fugit, superest hic centenaria nota. Nam ecce Africa intrata anno CCCCXCVIII. Carthago deleta DCVII; quid amplius quam iusti intersunt anni CV. Tolle ergo grande hoc ἀντιχρόνισμα. LIPS.

Annos CLXXXII) Συλλογιστικὴ evincit, CLXXV. Facile colligere ex anno Carthaginis deletae iam dicto. LIPS.

Certum) Eleganter *certum iugum*, pro firmo et perpetuo. Sic Florus lib. IV, cap. ult.: *Certa mox fides et aeterna pax cum ipsorum ingenio in pacis partes promptiore et cum consilio Caesaris.* Martiali *certus* frequenter pro duro et obstinato; lib. V in Marianum 62: *Nil mihi respondes? uxoris res agit, inquis, iste meae, sane certus et asper homo est.* Lib. IV ad Phoebum, 45: *Fac rata vota patris; sic et tua diligat uxor, gaudent et certa virginitate soror.* Cicero epist. ad Att. 21, lib. V: *certum hominem*, pro gravi et moribus antiquis: *Q. Volusium, tui Tiberii generum, certum hominem, sed mirifice etiam abstinentem misi in Cyprum.* Saepissime et Propertius de Cynthia rigidiore, et in ira pertinace, cuius te exemplorum congerie non onerabo. ACIDAL.

Bellicae civitatis argumentum) Locum interpolatum arguit repetitio eiusdem vocabuli mox subiuncta, *pacis argumentum*; sic cap. 127, *adiutores* isti prorsus inconcinne iterantur. Sed totus ille locus misere luxatus. HEINS. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 47, 379; vol. IX, p. 259.

Semel sub regibus) Hoc sub Numa fuisse factum, notius, quam ut referri debeat. Caeterum non contineo me, quin, hac occasione Plutarchi patrocinium suscipiam. Scribit is, ἐν τῷ περὶ τῶν Ῥωμαίων τύχης, inter primam, et alteram Iani κλεῖσιν, annos esse quadringenos, et octogenos. Recte sane. Numerat enim ab initio regni Pompiliani, quod annorum fuit XLIII. Vir autem doctus, qui non dubitavit integrum caput componere, ut ostenderet, Plutarchum committere ἀντιχρόνισμα annorum XLVI, in eo lapsus est, quod numerare inceperit a bello albano, sive Iano primum aperto. Quod in VI Tulli annum incidere ex Eusebio liquet. Itaque nemini dubium fore arbitror, quin Plutarchus ab eo parum εὐτόχως gravissimi erroris agatur reus. Voss.

Tertio Augusto principe) At docuit me vir, qui cuncta tenet antiqua sepulta, I. Lipsius in Electorum I, cap. 20. Ianum ter ab Augusto clausum. Et vere; an igitur legendum *ter*? minime; satis habuit Velleius a quibus, non quoties a singulis, clusus, exprimere. Schegk. In editione Rhenani numerus notus expressus III *Augusto*.

Ianus Geminus) Hinc Florus IV, 12, 64: *Ausus que tandem Caesar Augustus Ianum Geminum cludere, bis ante se clusum, sub Numa rege, et victa primum Carthagine.* Sueton. Aug. 22: *Ianum Quirinum semel atque iterum a condita urbe memoriam ante suam clausum, in multo breviore temporis spatio, terra marique pace parta, ter clusit.* Alii passim. Boecl.

Abhinc annos CCL) Stricta computatio CCXLIIX. Raphel.

Ab Attalis possessam regibus) Sive placet, *Attalicis*. Ita enim Pergami reges dicti, quia aliquot Attali nomine. Strabo lib. XIII: Πέργαμον ἐπιφανὴς πόλις, καὶ πολὺν συνευτυχήσασα χρόνον τοῖς Ἀτταλικοῖς βασιλεῦσι. *Pergamum illustris civitas, et diu felix sub regibus Attalicis.* Ibi quoque origo eorum, et stemma. Lips. *Mox habita lis possessam*. Ed. Rhen.

Cypro devicta) Vsitatius erat, *Cypri devicte nullis*; nisi dispectim legas potius, *Cypro de victa*. Sed ecce imprudenti excidit *dispectim*; vox tibi forte novae, mihi sane antiquae monetae: sed nihilominus etiam novae. Alia enim figura hic a me percussa. In glossis veteribus, quas Henrici Stephani beneficio literaria resp. recuperavit, legimus *disceptim*, σαφῶς, φανερῶς, mendose abs-

que dubio: verum iam aliquot annos est, quum lux horum studiorum et Germaniae universae Ian. Gulielmius, quem unum Galliae et Belgicae supercilio obducere possumus, emendandum censuit, *disertim*. Ego pace manium eius, quem vivum (serio doleo) nec vidi per aetatem, nec novi, mortuum e scriptis visum et notum optime, amore et honore pio veneror maxime, seorsum ab hoc iudicio habeo: propiusque fortean vero, minori certe licentia, coniicio *dispectim*. Id erit a *dispiciendo*, deque eo dicetur, quod σαφὲς aut φανερὸν est, planeque dispici et perspici potest. Hanc formam eius antiquam habes: novam nunc a me iudidi; modo hoc licere mihi putas per senatum antiquariorum. Sed periculum subii, et formavi a *dispectum*; quod a *dispeciscor* est, notum non nimis supinis supinum. Sed haec quoque, mi lector, fuerit quaedam velut ἐκβολὴ τοῦ λόγου: immo verius ἐμβολὴ τῶν λόγων. Acidal. Non dubitamus quin legendum sit, *Cypri devictae nulli assignanda gloria est*, et ita scripsisse Velleium putamus. Vrsin. Melius, *Cypri devictae*. Lips. Lego, *Cypro de victa nulli*. Voss. Lipsius *Cypri devictae* reposuit, quum esset *Cypro devicta*; ex quo alii fecerunt *Cypro de victa*. Boecl. *Cypro devicta nullis* prima editio, nec mutari necesse est. Poteramus alioquin elegantius *Cypros devicta nulli assignanda gloria est*: vel *nulli gloriae*. Similis epexegesis apud Iustin. lib. XVIII: *Primus illis appulsus terrae Cyprus insula fuit.* Florus etiam in hac narratione: *Cypros recepta sine bello*; non *Cyprus*. Heins. Nihil video cur debeat moveri antiqua lectio, quam servavit Aldus, Popma, Voss., et Heinsius.

Quippe SCto) Cuiacius VII, obs. 9, etiam hoc loco pro *SCto* reponi *plebiscito*; quoniam lege Clodia, non S. C. hoc ministerium Catoni mandatum fuisse constat. Velleius ipse infra, *P. Clodius*, inquit, *legem tulit*, *ut M. Cato quaestor cum iure praetorio*, etc. Putean. Clarissimus Cuiacius et hic corrupte legi *SCto*, pro *PSto*, ait, nisi utrumque intervenisse dixeris, quod saepe accidit, ut de colonia Vibonem deducenda apud Livium lib. XXXV de actis Caesaris apud Ciceronem ad Atticum V, epistola 16. Ego Velleium culpa vix libero. Ministerii duo genera doctissimo, et iurisconsultissimo Raevardo. Vnum honorificum, et cum potestate, ut quum mittuntur in provincias, cum praetorio, consulari, quaestorio iure; de quo hic, et Valerius. Alterum vile et

servile, de quo Quinctilianus declamatione: *praegnans adultera* adde Cuiacium lib. VII observat., cap. 9. Schegk. Certum est plebis hoc scitum, non senatus fuisse: eoque summo virorum Cuiacio visum hic reponi, *PSto*. Lips. Immo *plebiscito*, lege Clodia, quam P. Clodius tribunus plebis tulit, ut Cyprus insula in provinciae formam redigeretur, ut Ptolemaeus rex Cyprius quum omnibus bonis publicaretur, ut M. Cato quaestor cum iure praetorio adiecto etiam quaestore, mitteretur in insulam Cyprum, et regiae gazae vendendae et pecuniae deportandae praeficeretur. Nihilominus hic retinendum *senatusconsulto*, et Velleii oscitantiae hoc tribuendum. Popma.

Regis morte) Ammianus lib. XIV, regem *foederatum et socium ob aerarii angustias sine ulla culpa proscriptum*, narrat; *ita ut ius eius insulae, avarius quam iustius sint assecuti Romani*. Strabo lib. XIV, quod rex Clodium a piratis captum redimere noluerit, legem latam scribit. Schegk.

Quam ille) Potius est vel *ipse*, vel *illi*; quod posterius censeo potissimum. Acid. Pronomen *ille* est parelcon, vel legend. *illi*. De Ptolemaei mortis causa longe aliter Strabo lib. IV, et Ammianus lib. eodem. De Conscientia vindice praeclare Seneca: *Conscientia aliud agere non patitur: subinde respicere ad se cogit. Dat poenas quisquis exspectat: quisquis autem meruit, exspectat*; et Petronius satyr.: *Dii deneque quam male est extra legem viventibus, quidquid meruerunt semper exspectant*. Popma. Puto: *quam ille conscientia civerat*, vel *conciverat*; *ciendi* verbum Velleio est in deliciis. Heins. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 48.

Creta, Metelli ductu, longissimae libertatis fine multata. Et Syria Pontusque) Distinguo et scribo: *fine multata est. Syria Pontusque*, quod quivis verum statim agnoscet. Acidal.

Et Syria) Lege, *at Syria*, *Pontusque*, etc. Voss.

Gallias primum Domitio et Fabio nepote Paulli, etc.) Lege, *Gallias primum a Domitio, et Fabio nepote P.* Manut. Scribendum, *Gallias*, *primum Domitio Fabioque N. P.*; nam ab antiqua editione, quoad fieri potest, discedendum non est. Vasis. In libro veteri est *nepoti*, hinc Lipsius *Domitio et Fabio nepoti*. Raphel. Non illi primum contra Gallos exercitum duxerunt, sed M. Fulvius Flaccus cos. cum M. Plauto Hypsaeo anno 628, biennio post de

Liguribus et Vocontiis et Saliis triumphavit: deinde sequenti anno de iisdem C. Sex. Calvinus, Cn. Domitius Ahenobarbus cos. anno 631; Arvenos et Ruthenos devicit: etsi finem bello non imposuit, sed qui ei successit Q Fabius Maximus Allobrogicus. Testatur hoc praeter ceteros Ammianus lib. XV: *Gallicae regiones*, inquit, *praecipue quae confines Italicis, paullatim levi sudore sub imperium venere Romanum, primo tentatae per Fulvium proeliis parvis, quassatae per Sextium, ad ultimum per Fabium Maximum domitae, cui negotii plenus effectus asperiore Allobrogum gente devicta, hoc indidit cognomentum.* Popma.

Nepoti Paulli) *Nepote*, edit. Rhen.

Et amisimus) Puto *et omisimus*, interrupta nimirum expeditione. Heins. Sed si *omittimus*, nulla est clades, sed *magna clade amittere* solemus provincias ante aequisitas. Sic capite superiore Hispania *varie possessa, saepe amissa*, ut in qua multi *imperatores et exercitus amissi fuere*, cap. 90. Burm.

Paene idem quod totus terrarum orbis) Quae mens? an tantum fere stipendii conferre divites illas Gallias, quantum reliquum orbem? tumidum et vanum est. An discrimen aliquod tributi Gallicani a reliquis provinciis indicat? nugae, nec hic locus. Verbulum hoc turbans ego traiicio, et lego: *idem quod paene totus.* Probe et caute veritati nempe consultum it Velleius; et quia illa abnuit de toto orbe stipendiario, addidit *paene totum.* Lips.

Ignavum conferunt stipendium) Non displicet, *in aerarium conferunt stipendium.* Manut. Manutii coniectura non displiceat, nisi videatur supervacua. Insultat enim quodammodo auctor contumeliosa voce Gallis: qui bello celeberrimi et antehac invicti, nunc velut fracti et ignavi stipendium Romanis pariter cum aliis gentibus solvant. Acidal. Alii volunt, *in aerarium conferunt.* Quid opus mutatione? Revera *ignavum stipendium*, et eius pensio parum virilis. Tamen si quid opus, legam *in annos.* Lips. Cur vocet *stipendium ignavum*, liquebit ex verbis Taciti lib. IV Hist., cap. 12, ubi loquitur de Batavis: *nec opibus Romanis, societate validiorum attriti: viros tantum armaque imperio ministrant*; unde et ipsimet Batavi lib. V Hist., cap. 25: *Respicerent Rhaetos Noricosque, et ceterorum onera sociorum; sibi non tributa, sed virtutes et viros indici; proximum id libertati.* Gruter. Emendo *signatum*; idque

rectum esse proxime praecedentia verba significant. *Sigantum* stipendium est tributum, quod provinciae subactae in aerarium conferebant, veluti Galliae pendebant stipendii nomine a Caesare impositi 400 HS., quod postea Augustus in consulatu suo septimo revocavit et auxit. Suetonius et Dio. Popma. An *gnavum?* sane hoc maluerim; de stipendio ita Eutropius lib. VI: *Galliae autem tributi nomine annuum impernvit HS. qundringenties.* Vnde emendandus Suetonius in Iulio, ubi vulgo legitur: *eique* (Galliae) *in singulos annos stipendii nomine imposuit.* Scribendum ex codice Vaticano: *eique* CCCC *in singulos annos stipendii nomine imposuit.* Frustra enim *HS.* addebat Torrentius, quod intelligi debet. Velleius supra de Catone: *quum lis eius* XVIII *aestimaretur*; ubi male itidem pro *eius* Scaliger libello de Re numeraria reponebat *ei HS.* Ita ἐλλειπτικῶς semper loquuntur poëtae. Voss. Primo transpone voces *idem paene*, ut *paene* referatur ad totum terrarum orbem, ni mavis *idem quod paene totus*; deinde quid opus victis tanta cum contumelia insultare? Puto Velleium dedisse, *in annum conferunt stipendium.* Sic *conferre pecuniam in stipendium belli* Iustino lib. III. De annuo Gallorum stipendio Suetonius in Iulio, et Eutropius. Iustin. l. XIII, 1: *Erant in annuo vectigali e tributo tricena millia talentorum*; sic malo, quam *vectigali tributo.* Possis et *in aerarium conferunt stipendii. Deferre ad aerarium*, Tacito Ann. III, cap. 51. Heins. Illud *paene idem* mox iterum occurrit, sed hic corruptum puto; forte, *infracta penitus*, *idem*, etc. Posset et transpositis vocibus *plene infractae*, vel *plane.* Abrah. ad Cicer. pro Caelio cap. 2, *ignarum stipendium*, pro *ignoto* antea legit. Burm.

Ab eodem facta Numidicus Ciliciam perdomuit, visa vicisset post bellum Antiochinum Vulso Manlius Gallograeciam) Mendosa omnia. Ego totum hunc locum ita legerem, ex epitome Livii lib. XCIII: *Ex eodem tractu Ciliciam perdomuit Isauricus, et post bellum Antiochinum Vulso Manlius Gallograeciam*; vel: *Ex eodem tractu P. Servilius Ciliciam perdomuit: quum descivisset post bellum Antiochinum, Vulso Manlius Gallograeciam.* Manut. Aldus hoc in loco restituendo neque vestigium veteris lectionis, neque historiae temporumve rationem habet. Sigonii emendatio tam est certa, quam quae certissima: *Ab eodem facta Numidia, Ciliciam perdomuit Isauricus, et post bellum Antiochinum*

Vulso Manlius Gallograeciam; loquebatur Velleius de Caesare, a quo Gallia provincia facta erat, inde pergit: *ab eodem facta Numidia*, provincia scilicet, vel stipendiaria. PVTEAN. Locus est mutilus, et mendosus. Quum autem de C. Caesare hoc loco loquatur Velleius, posset sic restitui: *ab eodem Britannia fracta*, etc.; nam praecedit verbum *infractae*, in quo videtur Velleius lepide iocatus esse. VRSIN. Liber Bonhom. *facta Numidici*. Inde emendaveram, *facta Numidia*; quod iam video et Sigonio (at cui viro?), in fastorum commentariis placuisse. Confirmat Hirtius, dum ait: *Tributis vectigalibusque regiis abrogatis, ex regnoque provincia facta, atque ibi Crispo Sallustio procos. cum imperio relicto, ipse Zama egressus, Vticam se recepit.* Et Dio XLV dubitationem omnem tollit: *Ea pars Libyae, quae circa Carthaginem sita a Romanis Africa dicebatur, vetus provincia dicta est, quod iam olim subacta esset: Numidiae autem, quia recens debellata fuit, novae provinciae nomen inditum est.* SCHEGK. Sequendi sol Italiae Sigonius, et flos subnascens Germaniae Schegkius. Alii nimium[1] divini sunt, quos si imitari luberet, ne nobis quidem apposite aliquid comminisci foret difficile. ACIDAL. Vniversum hunc locum egregie emendavit Sigonius: *ab eodem facta* (sc. provincia) *Numidia. Ciliciam perdomuit Isauricus. Et post bellum Antiochenum Vulso Manlius Gallograeciam.* Voss. Nae hic se torquent eruditi. Facilis tamen emendatio est; lege *fracta*. BOXH. *Fracta Numidia*, ni fallor, vel *pacata*, ni subintelligimus *facta stipendiaria est*. HEINS.

Numidicus Ciliciam perdomuit, nisi vicisset per bellum Antiochenum Vulso Mallius Gallograeciam) Ita potest aliquo modo hic locus emendari, quum vox *visa*, si retineatur pro *nisi*, penitus inepta sit. VRSIN. Erasmus legit, *ab eodem Pompeio fractam Numidicus Ciliciam perdomuit, nisi vicisset, post*, etc., quem secutus Stephanus; reliqui Sigonio fere obtemperarunt; nisi quod Aldus et Vossius expresserint Rhenani lectionem: *Ab eodem facta Numidicus Ciliciam perdomuit, visa vicisset post b. A. V. M. Gallograeciam:* qui et in margine notavit, alias *et post bellum* pro *viso vicisset post b.* legi.

Quorum titulis forum eius praenitet) Suetonius extremo Aug.: *De tribus voluminibus uno mandata de funere suo complexus est: altero, indicem rerum a se gestarum, quem vellet incidi in aeneis*

tabulis, quae ante Mausoleum statuerentur: tertio breviarium totius imperii, quantum militum sub signis ubique esset, quantum pecuniae in aerario et fiscis, et vectigaliorum residuis. Et Tacit. lib. I Annal.: *Proferri* (Tiberius) *libellum recitarique iussit; opes publicae continebantur, quantum civium, sociûmque in armis, quot classes, regna, provinciae, tributa aut vectigalia et necessitates et largitiones; quae cuncta sua manu perscripserat Augustus.* Ambo ecce ab Augusto compositum, sed nullus in foro positum adfirmat. Locus itaque laudabilis, et quem alibi quaeras frustra; eumpse esse volunt, cuius exemplar, Ancyrae ab amplissimo Busbequio euratum, nuper edidit doctissimus Schottus. Schegk. An hic ergo *index* ille rerum *Augusti* tangitur? de quo Suetonius scripsit, et qui hodieque lacer visitur Ancyrae Galatiae urbe. Sunt qui censent: non ego. Nam ille quidem ante *Mausoleum* Augusti *statutus in aeneis tabulis*: at hi tituli in foro. Loca igitur discrepant: sed nec res eadem. Nam in illo breviarium, quidquid belli aut domi Augustus gessit: hic saltem gentes ab eo, sive auspiciis eius, victae, et tituli ducum triumphales. Denique tangit Velleius hoc, quod Suetonius cap. 31 in Aug.: *Proximum a diis immortalibus honorem memoriae ducum praestitit, qui imperium populi Romani ex minimo maximum reddidissent. Itaque et opera cuiusque manentibus titulis restituit, et statuas omnium triumphali effigie in utraque fori sui porticu dedicavit.* Lipsius.

At Ti. Caesar) *At T. Caesar.* Rhen.

Parendi confessionem) Videtur vox *parem* in *parens* mutanda esse, et totus locus ita legendus: *At Ti. Caesar, quam certam Hispanis parendi confessionem extorserat parens, Illyriis Dalmatisque extorsit*, etc. Eleganter autem a Velleio verbum *extorsit* repetitum est, quod de C. Caesare Ti. patre supra posuerat. Vrsin. Historiae et fidei interest hoc corrigi. Numquid enim Tiberius Hispanos subegit, et domuit; nusquam factum, aut scriptum. Imo Augustus ipse, atque ita antea traditum hoc ipso indice: *Hispania universa ductu Augusti facta stipendiaria est.* Huic sensui emendo: *confessionem extorserat parens, Illuriis Dalmatisque extorsit.* Tam certam, inquit, Tiberius Dalmatis et Illuriis parentiam extorsit, quam parens eius (Augustus) Hispanis. Lips. Atque Augustum Hispanos domuisse, satis constat; iuvabant ergo Vrsinus, Lipsius-

que legendo, *q. e. H. p. c. extorserat pareas*; *Illyriis*, *Dalmatisque extorsit.* Quod perplacet. Voss. *Parem* prima editio. Scribe: *At Ti. Caesar*, *quam certam Hispanis parendi confessionem extorserat pareas*, *parem Illyriis Dalmatisque extorsit.* Paullo aliter Lipsius; sic apud Tacitum Ann. VI, cap. 20, de Caligula, *qualem de die induisset Tiberius*, *pari habitu.* Ita constituendus locus vexatissimus: componebat se quotidie ad vultum habitumque Tiberii, sive tristis ille, sive laetus: tale illud Papinii in Silvis Epicedio vernae pueri: *Vultumque tuo sumebat ab ore.* Heins. *Extorsit* deest ed. Rh.

Scordiscos) *Cordiscos*, ed. Rh.

Cappadociam P. R. fecit stipendiariam) Eunt in hanc sententiam agmine facto, omnes, praeter Appianum, qui huius subacti regni gloriam confert in Augustum, aiens: *Quod regnum Ariobarzanes integrum reliquit filio superstiti multis mutationibus obnoxium usque Augustum Caesarem*, *quo imperante*, *quemadmodum alia quaedam*, *ita hoc regnum in provinciae formam redactum est.* Sch.

Media, *Albania*, *Hiberia*) Repone, ut est in editione Rhenani, *Media*, *Albani*, *Hiberi.* Quod sine ratione immutatum. Vossius. *Albani*, *Hiberi* princeps editio. Lege, *penetrati cum victoria Medi*, *Albani*, *Hiberi*; de nationibus enim agi ostendunt sequentia. Heins. *Penetratae cum victoria Media*, *Albania*, *Hiberia*, Erasmi, et eum secutae reliquae editiones, quod cur repudiemus nihil est: delendum modo *ac*, quod natum ex avulsa litera *a* ab *Hiberi*, ut *a* in *Albania* absorpsit *H.* in *Hiberia*, pro qua *Iberia* legendum. Neque movere debuissent Heinsium, quod sequatur *nationes*, nam saepissime regiones pro gentibus, et contra gentes vel nationes pro locis, in quibus agunt, ponuntur. Sic Mithridates apud Iustin. XXXVIII, 5: *Sibi pupillo maiorem Phrygiam ademerint*, etc. *gentem*, *quam et proavo suo Mithridati Seleucus in dotem dedisset.* Sed de illis plenius agemus ad Ovid. IV Met., 668. Si quis Rhenani editionem sequi velit, *Media*, *Albani*, *Hiberi*, ubi regioni subiiciuntur gentes, habebit ipsum Heinsium vindicem, qui apud Ovidium III Trist. 55, legit, *Quid mihi cum Siculis inter Scythiamque Getasque*, et firmat altero loco ex II Amor., 16: *Sed Scythiam*, *Cilicasque feros*, *viridesque Britannos.* Burm.

Pharnacis) *Pharnaces*, edit. Rhen.

Mithridates, ultimus omnium iuris sui regum, praeter Parthicos) Bene *iuris sui*. Nam Pharnaces postea quidem Ponticum regnum administravit, sed nonnisi iure stipendiario. Emendandus obiter hac occasione Plinius Histor. natural. lib. XXXIII, cap. 12, ubi Pharnacem hunc primum Ponti regem nominat. Ita quippe ait: *Iam enim triumpho Magni Pompeii reperimus translatam Pharnacis, qui primus regnavit in Ponto, argenteam statuam.* Omnino legendum: *qui postremus regnavit in Ponto*, etc. Voss.

Victor omnium, quos adierat) Aemulatum hunc locum esse Sulp. Sever. lib. II, cap. 26, recte notavit Richter. Spec. observ. critic. pag. 28.

Fortunam hominis egressus) Sic Scribon. Larg. n. 199, *et contra ius fasque professionem egredi*, ut emendat I. Rhodius Stat. VI Theb., 33: *Planctus egressa viriles* (*Excedere* Rutil. 32). Burm.

Favorabilem) *Reditum formidabilem*, quae proxime sequuntur verba, legendum significant. Manut. Certum est, hoc esse contra mentem scriptumque Velleii. An hoc favorem Pompeio fecit, quod quum exercitu rediret, et oppressurus libertatem crederetur? immo odium prorsus. Aldus igitur legit *formidabilem*: ego, *infavorabilem*, novo, sed apposito verbo. Quidni istud, ut *defavere* et *defautio*, quae in Tertulliano scio mihi lecta? Lips. Puto excidisse particulam negativam, scripsisseque Velleium *non favorabilem*, licet in hoc dissentiat a Sallustio lib. III Historiar., ubi ait: *Multisque suspicionibus violentia plebi facturus habebatur.* Posm. Omnes uno agmine in haec conspirant. Alii legunt, *formidabilem*; alii, *infavorabilem*; alii, *non favorabilem*. Atqui vulgata lectione nihil rectius. Dicit Paterculus, Pompeii reditum fuisse favorabilem, quia privatus in urbem veniret. Vulgus enim metum conceperat, ne, Sullae aut Marii instar, armatus urbem invaderet. Traditum hoc, praeter alios, Dioni quoque lib. XXXVII. Voss. Optima lectio. Plutarchus: λόγοι δὲ παντοδαποὶ περὶ τοῦ Πομπηίου προκατέπιπτον εἰς τὴν Ρωμην, καὶ θόρυβος ἦν πολὺς, ὡς εὐθὺς ἄξοντος ἐπὶ τὴν πόλιν τὸ στράτευμα, καὶ μοναρχίας βεβαίας ἐσομένης. *Varii rumores in urbem praecurrerunt, magnoque tumultu trepidatum est, ne exercitum statim urbi admoveret Pompeius, uniusque dominatio denuo invalesceret.* Adde Dion. XXXVII, pag. 43, ubi magnifica commendatio huius civilitatis. Borcl. Volui aliquan-

do, *cuius reditum parum favorabilem opinio fecerat.* Popma *non favorabilem*, alii aliter; nunc accedo Vossio, stanti pro vulgata lectione: *favorabilis* fuit reditus Pompeii, quod inermis est reversus in urbem, quum venturum armatum populus credidisset. HEINS.

Brundisii dimisso exercitu) Quod inter laudanda, et suspecta Pompeii facinora in primis numerant auctores concorditer. SCHEGK.

Quem semper illi vacare moris fuit) De comitatu privato Pompeii. Sic in margine editionis suae Rhenanus, in ipso contextu, *illa fatare moris fuit;* an, *quem semper illi adfectare moris fuit?* Sic *adfectare Gallias* capite superiori. Contra Seneca apud Tacitum Annal. XIV, cap. 56: *Prohibet coetus salutantium, vitat comitantes. Affectare studia Galliarum*, Tacitus Ann. XIII, cap. 53; *affectare studium carminum*, Ann. XIV, cap. 16; *studia militum*, Hist. I, cap. 23. HEINS. Locum corruptum puto, nam rectius Pompeius diceretur *vacare comitibus*, ubi illis, a negotiis liber, sui copiam faceret: ut *vacare uxori*, Phaedr. prol. lib. III; sed comites *vacare* suo patrono, vel duci, dubito an recte dicatur; *apparere*, *adesse*, rectius dicerentur (Ovid. ep. XII, 1: *At tibi Colchorum, memini, regina vacavi*, tamquam inferior, quod exprobat Medea Iasoni); *affectare* vero Heinsii minus probo, quia nihil praeter ceteros Pompeius in hac re adfectabat, quum omnes imperatores et magistratus Romani comites secum in provincias et ad exercitus ducebant: nihil ergo praeter morem communem hic in Pompeio notatur, immo civiliter intrasse ut privatum. Quare forte praestiterit, *quem semper illum sectari moris fuit;* vel *illum assectari*, quae propria in hoc officio comitum verba esse nemo ignorat. BVRM. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 48, 379; vol. IX, p. 260.

Praeterquam a Paullo) Recte: male alii, *praeterquam Capitolio*. MANVT. Plus ergo Paullus intulit, quam Pompeius? Supra de Paullina summa vidimus; at hic Plutarch. auctor: *Pompeium tulisse* εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ἐν νομίσματι καὶ κατασκευαῖς ἀργυρίου καὶ χρυσοῦ δισμύρια τάλαντα, παρὲξ τῶν εἰς τοὺ στρατιώτας δεδομένων. *In publicum aerarium in pecunia et apparatibus argenti atque auri viginti millia talentûm, praeter ea, quae in milites dilargitus erat.* Confer cum illo *bis millies Paulli*; altero tanto vincit. Ergo iure hic et ingeniose rescriptum, *praeterquam Capitolio intulit.* Ad quem sensum etiam fac *maiore* non *maiorem*. LIPS. Immo

summa pecuniae a Pompeio in aerarium inlatae, altera fere parte Paullinam vincit. Quod iam Lipsio, ex Plutarchi Pompeio, demonstratum. Sequitur itaque alios, qui pro *a Paulo* emendarunt *Capitolio*: ac pro *maiorem* scribit *maiore*. Sed sententia, neque sic satis clara est, neque veritati consentanea. Quamobrem enim inter aerarium et Capitolium distinxerit Velleius, quum aerarium, quod fuit in aede Saturni, in Capitolio fuisse satis constet? Suspicor itaque, tria illa verba *praeterquam a Paullo* ab inepto librario textui esse inserta, quum Paulli triumphum magnificentissime ab illis descriptum legisset. Voss. Aliis placet *praeterquam Capitolio*, quod Aldus reprobat, et usitatum praefert. Quibusdam a manu glossatoris videntur haec tria verba. Vtique in tanta numeri varietate, quae in manibus describendis apud auctores occurrit, difficile est aliquid pronuntiare: quum praesertim maius subesse vitium hoc loco omnino videatur. Boecl. Immo superatus ab eo Paulli triumphus hac parte, ut iam demonstratum ab eximio viro I. Lipsio; placebat olim, *in aerarium P. R. etiam a Paullo, intulit.* Nunc totus locus ita videtur constituendus: *longeque maiorem omni ante se illata, pecuniam aerario, praeterque Capitolio e manubiis intulit.* Praeter pecuniam ex hoste captam P. R. aerario inferri solitam, dona etiam Iovi opt. max. e manubiis afferri in Capitolio solebant a triumphantibus. *Praeterque* usitatum Plinio Hist. nat. pro *et insuper*, quod in *praeterquam* subinde degeneravit; adeatur ad illum Gronov. lib. XXXIII, cap. 13. De Capitolio iam alii, nescio qui, recte laudati a Lipsio, viderunt: quam coniecturam cur damnet Aldus Manutius, causam ab illo additam oportuit. Idem tamen Lipsius lib. II, cap. 8 et 9 de Magnitud. Rom., ubi fuse disputat de hoc loco Velleii, sibi eam de *Capitolio* coniecturam videtur arrogare, in aerarium tamen cur omittat etiam illic, non satis assequor. Nec Vossii ratio eum impugnantis satis valida est, qui aerarium a Capitolio distingui non patitur, quod aedes Saturni, aerario P. R. dedicata, et ipsa esset in Capitolio. Sed per Capitolium cellas Iovis deûmque aliorum, quibus manubiae votivae solebant inferri, designant scriptores. Nec sane aedes Saturni in Capitolio, sed clivum inter Capitolium et forum, aedi Concordiae proxima. Livius dec. V lib. I: *Porticum ab aede Saturni in Capitolium censores fecerunt.* Asconius etiam Pedianus in oratione pro

Milone, aerarium aut foro proximum aut in ipso foro statuit. Praeterea *manubias* aerario inferri solitas vix legi, quum in usus rerum sacrarum aut publicorum aedificiorum converti solerent: quamquam de propria eius vocabuli significatione non convenit inter antiquos. Asconio tamen potius, quam A. Gellio accedendum reor, qui ad orationem in Verrem tertiam *manubias* definit *praedam imperatoris proportione de hostibus captam*; et mox, *spolia quaesita de vivo hoste nobili per deditionem manubias veteres dicebant, et erat imperatorum haec praeda, ex qua quod vellent, facerent.* Si imperatorum praeda manubiae, non potuerunt aerario inferri. Sed haec pluribus excussimus ad Tacitum. Heins. Puto illa verba *praeterquam a Paullo* adscripta fuisse a sciolo quodam, nec a Velleio profecta; nam coniecturae virorum doctorum non satisfaciunt, vel scripsisse *in aerarium P. R.*, quae litterae quum saepe in *praetor* abierint, inde factum *praeter* (V. supra cap. 16, et 17 epist. Heins. et Periz. 29 et seqq.), et deinde quemdam glossatorem hic exceptionem desiderari opinantem, addidisse *a Paullo*, quia nullus maiori pecunia in aerarium illata celebratus fuit; *praeterquam Capitolio* ab Erasmo profectum videtur, quem, ut solet, Stephanus secutus. Burm.

T. Ampius) *L. Tampius* scribendum est ex antiquo denario, et veteri item inscriptione, ut in notis ad Caesarem diximus; et totus hic locus ita legendus: *L. Tampius, et T. Labienus tribuni pleb. legem tulerunt, ut is ludis Circensibus corona aurea*, etc.; nam in antiqua editione est, *ut si ludis Circensibus* etc., ex quo alii fecerunt, *ut S. Ludis*, etc. Vrsin. *T. Ampius*: meminere huius etiam Varro apud Nonium, Caesar lib. III de bello civili, Cicero libro VIII ad Atticum, et alibi saepe, Suetonius in Iulio, 77, aliique. Non tamen dubitabat Vrsinus reponere *Tampius*. Nam Tampiam familiam notam sibi ex nummis et lapidibus. Nec ulterius ab eo recessit magnus Casaubonus Not. ad Suet., quam ut se simile numisma vidisse scriberet, ita tamen ambigua scriptura, ut tam T. Ampivs, quam Tampivs, legi posset. Caeterum Hub. Golzius, in Thesauro rei antiquariae, ex numismate quodam expressit L. Ampivs. Vnde, quae sit nostra de hoc loco sententia, quivis facile colliget. Vossivs.

Tribuni pl. legem tulerunt) Considera orationis et historiae ordinem, et rectius *tulerant* videbitur. Acidal.

Vt S. ludis Circensibus) Bene Vrsinus, *ut is*, etc. Voss. Omisit voculam *is* Erasmus.

Corona laurea) Parum periti rerum morumque Romanorum, qui *auream* coronam hic locarunt. Non fuit ea triumphantibus, sed e lauro. Et haec ipsa Pompeii *laurea*, ex Dionis claris verbis, lib. XXXVII. Δαφνοφορεῖν τε αὐτὸν διὰ πάσας τὰς πανηγύρεις, καὶ τὴν στολὴν τὴν μὲν ἀρχικὴν ἐν πάσαις μὲν αὐταῖς, τὴν δὲ ἐπινίκιον ἐν τοῖς τῶν ἵππων ἀγῶσιν ἐνδύνειν: *Ipsum autem laurum ferre* (in capite) *per omnes ludos, et togam praetextam; triumphalem autem, per ludos Circenses.* Sunt haec ipsa decreta, quae Velleius dicit: et tu corrige. Lips. Et hic et paullo post, ex Dione, *laurea* legendum. Quod Lipsio Pighioque etiam observatum. Voss. Recipienda erat in textum palmaria Lipsii emendatio, quam res ipsa ritusque Rom. et Dionis auctoritas firmat: unde nihil de *aurea corona*, sed de *laurea* habemus. *Auream* tamen coronam defendit Carol. Paschalius in erudito de coronis opere. Iudicent docti. Savaro ad Sidon. Apollinar. carm. XXIII v. 425, confundit locum nostri Auctoris cum iis, qui de coronis sacrorum certaminum victoribus dari solitis agunt. Nisi forte respexit ad locum Plinii, VII, 26, ubi de Pompeio: *Postea ad maria et deinde solis ortus missus hos retulit patriae titulos more sacris certaminibus vincentium*; sed additur mox ratio: *Neque enim ipsi coronantur, sed patrias suas coronant.* Boecler. *Lauream* tuetur etiam Pighius in Annal. A. V. C. 640; sic etiam apud Suet. Aug. I, pro *aurea lauream* reponit Bernecerus, quam Augustus corpori M. Alexandri imposuerit, de qua correctione dubito; nam imitatus Alexandrum, qui Achillis tumulum coronavit, ut ipse observat Berneccerus. Sed Plutarchus simpliciter voce στεφανῶσαι utitur, ut et Aelian. XII, Var. 7. Vnde nihil certi discimus, sed *auream* fuisse coronam ex simili facto Alexandri collegimus, quod Curtius lib. X, 1, narrat de Cyri sepulchro, quod Alexander vidit, addens: *Ceterum corona aurea imposita amiculo, cui adsueverat ipse, solium, in quo corpus iacebat, velavit.* In Valer. Max. loco lib. V, 1 ext. 6 pro *laurea corona*, *auream* legit etiam Freinshemius. Hic tamen *lauream* recipiendam puto. Quia moribus Romanis magis convenit, et ita Caesari *ius perpetuo coronae laureae gestandae* datum. Suet. cap. XLV. Burm.

Primum ex Africa) Editio princeps, *primus*. Forte *primo* scribendum. Vt error inde ortus sit, quod librarius scripserat *primus*. Voss. *Primum* Erasmus iam rescripsit, et deinde alii.

Triumpharet) Malebat Heinsius *triumpharit*.

Quot partes terrarum orbis sunt) Hinc Cicero pro Cornelio: *Pompeius tot habet triumphos, quot sunt orae partesque terrarum*. Idem: *Pompeii tres triumphi testes sunt, totum orbem terrarum nostro imperio teneri*. Et Dio lib. XXXVII: *Duxit unum de omnibus bellis triumphum; in quo multa trophaea intulit de singulis rebus gestis; unum aliquod perexiguum, unum autem magnum, sumtu ingenti apparatum, quod* DE ORBE TERRARVM *inscriptionem habebat*. Appianus, Plutarchus, et unice Plinius. Scheck. Plane ad hunc sensum Plutarchus: μέγιστον δὲ ὑπῆρχε πρὸς δόξαν καὶ μηδενὶ τῶν πώποτε Ῥωμαίων γεγονὸς, ὅτι τὸν τρίτον θρίαμβον ἀπὸ τῆς τρίτης ἠπείρου κατήγαγε. ἐπεὶ τρεῖς γε καὶ πρότερον ἦσαν ἕτεροι τεθριαμβευκότες. ἐκεῖνος δὲ τὸν μὲν πρῶτον ἐκ Λιβύης, τὸν δὲ δεύτερον ἐξ Εὐρώπης, τοῦτον δὲ τὸν τελευταῖον ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰσαγαγὼν τρόπον τινὰ τὴν οἰκουμένην ἐδόκει τοῖς τρισὶν ὑπῆχθαι θριάμβοις. *Maxime autem ad gloriam illustre Pompeio, aeque cum quoquam Romanorum ad id tempus commune erat, quod tertium triumphum ex tertia orbis parte egit. Nam ter quidem etiam alii ante ipsum triumphaverant. Ipse autem primum ex Africa, secundum ex Europa, tertium sive hunc postremum ex Asia duxit, adeoque tribus triumphis totum quodammodo orbem triumphasse visus est*. Boecler.

Itaque et Lucullus, memor tamen acceptae iniuriae) Striga, et siste aliquantisper ad illud *tamen*. Nec enim accipies vulgariter. Aut enim abundat in ornatum, quomodo in Propertio saepe, notante omnis eruditionis principe Scaligero: aut quod novitius, ego vereor ne, et vitiosus censor iudico, positum significatione τοῦ *etiamnum*, sive *adhuc*. Nimis nove, inquies: sed vide, opinionem unde hauserim. Eram in Atticis M. Tullii epistolis, quas amo cum iis, qui vehementissime. Inibi lib. IV epist., ut hodie numerant, 16; locum istum legebam, a Mureto iam olim tentatum: *Quid aliud novi, et tamen, absoluto Gabinio, stomachantes alii iudices, hora post, Antiochum Gabinium, nescio quem e Sopolidis pictoribus libertum, ac accensum Gabinii, lege Papia condemnarunt*. Eum corrigere tentabam et ipse, non mihi satisfaciente viro, quem dixi,

clarissimo, si ita legeremus: *Quid aliud novi? etiam. Absoluto Gabinio.* Et est hoc quidem ex more Ciceronis, cum exhausta iam scribendi materia, nova quaerit literarum capita, ut vel fine sextae lib. II: *Aliud quid? etiam, quando te proficisci istuc putes, fac ut sciam.* Nec aliud fere frequentius hac ista cogitandi velut et captandi formula: *Quid? quid? etiam.* Postea visum mihi, quod vulgatum, retinere, mutata leviter interpunctione. *Quid aliud novi? et tamen. Absoluto*; ut sit idem cum isto altero *etiam*, quomodo capiendum forte et epist. 6 lib. X: *Meas cogitationes omnes explicavi tibi superioribus literis; quocirca hae sunt breviores: et tamen quia festinabam eramque occupatior.* Idem de Senect.: *Ceteraque gravissime: notum enim vobis carmen est; et tamen ipsius Appii exstat oratio.* Nec aliter Apul. Florid. 4: *Nihil quidquam homini tam prosperum divinitus datum, quin et tamen admixtum sit aliquid difficultatis.* Nam sic in veteribus: quod hac forma se facile tueatur a correctorum stilis. Propertii illud certe sic intelligi velle tantum non clamat, lib. II, eleg. ult.:

> *Sed non ante gravis taurus succumbit aratro,*
> *Cornua quam validis haeserit in laqueis.*
> *Nec tu tam duros per te patieris amores:*
> *Trux tamen a nobis ante domandus eris.*

Quorum versuum primo scribi etiam malim *gravi*: ut grave aratrum respondeat duris illis amoribus: in qua oppositione vis est aliqua ipsius comparationis; quam eamdem et aliter expressit eodem libro eleg.:

> —— *Qui nihilum.*
> *Ac veluti primo taurus detrectat aratra,*
> *Mox venit assueto mollis ad arva iugo:*
> *Sic primo iuvenes trepidant in amore feroces,*
> *Dehinc domiti posthaec aequa et iniqua ferunt.* Acid.

Memor tamen) Lucullum etiam inter invidos Pompeio fuisse, ait Paterculus; non tamen sine causa, sed quod acceptam iniuriam ultum ire vellet. Non percepit loci huius mentem Acidalius, qui τὸ *tamen* pro *etiamnum*, sive *adhuc* poni affirmat. Voss.

Et cum iis pars optimatum) Accurate, ut solet, exequitur Dio XXXVII, p. 53. Boecler.

Manum iniicit) Sic Val. Max. lib. IV, cap. 2: *Ad externa iam mihi exempla transire conanti M. Bibulus manus iniicit.* Burm.

Et quamlibet) *Et quemlibet*, edit. Rhen.

Hic nobilissima Iuliorum genitus familia, et quod inter omnes antiquissimos constabat, ab Anchise ac Venere deducens genus) Non incongrua lectio: sed vel deierarim non Velleii, qui mihi quidem scripsisse sic videtur: *et quod inter omnes constat, antiquissima ab Anchise*. ACIDAL. Vide ne fuerit, *et quod inter omnes constabat, antiquissima*. Nobilissima, inquit, gente natus: certe, omnium consensu antiquissima. Nam potest, ritu romano, vetustas esse in familia, non tamen imagines multae, et nobilitas. LIPS. Lipsius malit *antiquissima*, ut ad *familia* referatur, quod praecessit. Id mihi non placet. Si quid mutandum sit, scribam potius *antiquissimum*: nimirum, ut ea vox τὸ *genus* spectet. Imo de veritate coniecturae nostrae vix dubitem. Notum est in nummis Caesaris plerumque VENERIS GENETRICIS nomen exprimi. Occasione hac emendetur L. Iulius Florus, qui et L. Annaeus Seneca, in Pervigilio Veneris, ubi ait: *Romulaeas ipsa fecit cum Sabinis nuptias, unde Ramnes, et Quirites, proque prole posterum Romuli matrem crearet, et nepotem Caesarem*. Quae lectio nihili est. Puto scribendum, *perque, prole posterum, Romuli matrem creavit, et nepotem Caesarem*. Dicit, Venerem, prole posterum, per Romuli matrem creasse nepotem Caesarem. Lipsii, aliorumque coniecturae aut difficultatem non tollunt, aut multo longius a vulgata lectione recedunt. VOSS. Forte, *inter omnes antiquissimos auctores* (vel *scriptores*) *constabat*, aliter Lipsius. Sic Tacitus saepe, ut Ann. II, cap. 88: *Reperio apud scriptores eorumdem temporum*. HEINS. Accedo Acidalio et Lipsio. Ita Tacit. II Ann., 60, licet de Nilo, *quem indigenae ortum apud se, et antiquissimum perhibent*.

Ab Anchise ac Venere) Strab. lib. III: *Caesar vero, quia et Alexandri amantissimus fuit, et certissima cum Iliensibus cognationis signa habebat, impendio ad beneficium incitabatur, certissima quidem, quia romanus erat, Romani autem auctorem generis Aeneam putant, Iulius enim ab Iulo quodam ex progenitoribus, et ille ab Iulo cognomen hoc habuit, qui unus fuerit ex posteris Aeneae*. Virgilius lib. I, Appianus II bellor. civil., Sueton. cap. 6, Lucretius in exordio operis: *Aeneadum genitrix*. Quam deam contra hostes tesseram dedisse, Dio lib. XLIII reliquit. SCHEGK.

Munificentiae effusissimus) Legendum *munificentia*, ut forma ser-

monis usquequaque par sit. Nam praecessit, *vigore acerrimus, forma excellentissimus.* Et hoc ad elegantiam structurae in oratione multum facit. Alias scio Nostrum illud quoque locutionis genus amare, in quo et a nobis emendabitur; sed qui *effusus munificentiae*, latine dici posse mihi persuaserit, omnia deinceps, quae non sunt, persuadebit. Acid. *Munificentia* Erasm. Steph.

Animo super humanam naturam) Probum est, sed de animo tamen, quia iam nunc praeivit, odiose repetitum. Fortasse, *omnino super.* Lips. *Omnino* Lipsius. Forte *in omnia*; vide nos infr. c. 69, quamquam vulgatae lectioni haud temere controversiam movendam censeo. Heins. Forte *animo erectus*; non enim hic de eius magnitudine, quam rebus gestis acquisivit, quod notat *evectus*, sed de dotibus corporis et mentis agitur; *erecto animo esse* saepius Cicero et alii dicunt; *erectos animi* habet Silius Ital. XIII, 188, (*Erecta mens* Quinct. I, 3). Burm. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 49, 380; vol. IX, p. 261.

Magno illi Alexandro) Cum quo etiam a Plutarcho παραλλήλως comparatur; adde Appian. II de Bell. civil. Boecl.

Sed sobrio) Vnde Catonis verbum: *Vnum ex omnibus Caesarem ad evertendam remp. sobrium accessisse.* Schegk.

Qui denique semper et somno et cibo) Subiit aliquando Plautinum *quippini* reponere: *quippini? qui semper et somno.* Sed nec opus est, nec Plautino more, quamquam illa vox et aliorum, Noster loqui fortasse velit. Acidal.

C. Mario) Istene patricius huic plebeio? Hoc saltem in Plutarcho lego: *Iuliam Caesaris amitam nuptam C. Mario fuisse*, *ex qua minor Marius natus.* Ergo seniori Mario adfinis, iuniori cognatus fuit. Lips.

Nullo modo) Quid vulgo, *nullo metu?* a nostra Suetonius c. 1: *Neque ut repudiaret illam compelli a dictatore Sulla ullo modo potuit.* Schegk. Vetus editio *motu*, quod purum purum Velleianum est; infra 42, *motu suo destitueret.* Plutarch. in Caesare dixit, οὔτε ἐλπίσιν, οὔτε φόβῳ, *nec spe, nec metu.* Popma. Ita ex Suetonio emendarunt, quum in MS. invenissent *motu.* Alii legunt *metu*; sed *motu* reponi debet, quod est. Nulla animi commotione, nec spe, nec metu: οὔτε ἐλπίσιν, οὔτε φόβῳ, ait Plutarchus in Caesare, ubi idem narrat. Similiter eadem voce usus Papinius I. Achillei-

dos: *Trux puer*, *et nullo temeratus pectorn motu*. De quo non dubitandum. Voss. Quod nonnulli legunt, *nullo motu*, mihi quidem nondum arridere potuit, neque opinor cuiquam attentius cogitanti. Boecl. *Motu* membrana; unde *metu* recte fecerunt: quod in discrimen vocari non debuit a Popma Vossioque, qui *motu* malunt; aperte satis *metum* illa Plutarchi in Caesare tuentur: οὔτε ἐλπίσιν, οὔτε φόβῳ; sic et cap. 24 in iisdem membranis peccabatur: *quum metu ad Sullam profugissent*; et cap. 42: *metu suo destitueril*; atque ita passim Noster, de quo alibi. Heins. Sed si *metu* legas, minus diceret Velleius Plutarcho, quum, si *nullo modo* legas, omnia simul intelligas, Terent. Eun. V, II, 2: *Vt nullo modo introire possim*. Heaut.; V, V, 19: *Te id nullo modo facere puduit*, et ita sepe alii. Mox non *motu destitueril*; sed *metu* legendum est. Apud Statium I Achil., 302; alia lectio est in optimis membranis, nempe *temeratus pectus amore*; quod tamen non praefero vulgatae. Sed huc nihil facere mihi videtur, *metus* et *modus* confusi etiam apud Pacatum cap. 41, ubi v. Scheffer. Burm.

M. Piso consularis) Hic est M. Pupius Piso Calpurnianus, vir triumphalis, et consul biennio post Ciceronem cum M. Valerio Messalla, in cuius domo Cicero discere solebat. Non ergo erat consularis eo tempore, quo Sulla rerum potitus est, sed multo post, quod Velleius parum attendit. Popma. *Cum M. Piso* etc. *gratiam*; haec parenthesi inclusimus, ne dubius esset lector, an *habuisse fere* XVIII *annos* ad Pisonem et eius uxorem referri deberet, an, ut debet, ad Caesarem, tot annos eo tempore natum. Burm.

Dissimilemque fortunae suae indutus habitum) Sequar heic delicium illud humanitatis, et leporis vernuli fontem, Ian. Palmerium: quem quum nomino, subit animum idem ille dolor, qui ad Gulielmii nostri mentionem. Ah fata! neutrum igitur fas fuit superesse, qui ad solidam gloriam et suam et patriae maturesceret? Quae invidia, in ipso flore aetatis vernantium, ingeniorum indolem exstinguere? Vere invidia; florere vix inceperat Palmerius, ecce a tergo mors cum falce, et incidit rapitque novellam Germaniae stirpem, ne palmam doctrinae ceteris populis omnibus raperet. Huic nova soboles Gulielmius succrescebat; non passa eadem pestis, et illum sternit livido telo, quo strata simul seges

omnis famae: in cuius erecta spem et fiduciam Germania damnum alterius acceptum obitu iam ferebat facilius, et caput ergebat altius, ut infra se gentes alias despiceret. Heu, quam frustra! Deiecit verticem illum subita vertigine lethalis invidiae plaga, ne quidquam esset, quo non iactare se, sed vel solari casus suos posset. Illi vero tamen vivunt viventque, dum literae viveut: nec abolere aut corrumpere fructus illos scriptorum ulla poterit invidia; quos quidem uterque vere primo tales edidere tantosque, ut autumnis aliorum, nisi tempore, quo et praecedunt ipsi, concedant nihil. Sed misso, qui me numquam mittet, dolore, quo abrepit ab instituto sumus longius; sequar tandem Mellerum, mellenm mihi simul et felleum nomen, et quomodo ille primus in Plauto novam vocem reposuit, *simulus*; ita hic ego formatam ex ea re rescribere conabor genuinam germanam, *dissimulus*. Nam obsecro, quid maiori cum elegantia erit, quam ita si legamus? *dissimulumque fortunae suae indutus habitum*. Habitu enim illo dissimulabat fortunam suam, ne qui esset, nosceretur. Sic eo, quem dixi, Plauti loco, trinum: *Sed quis hic est, qui in plateam ingreditur, cum novo ornatu specieque simula? Species simula*, simulata est et quasi personata. Itidem *simule*, pro simulate legit idem ille in quadrigario, cuius locum non parcam, sed alia causa, adscribere. *Fabius de nocte coepit hostium castra simule oppugnare: eum hostem delectare, dum collega id caperet, quod captabat*. Hic fuisse memini, quum auderem aliter: *cum hoste deluctare*; sed debet retineri *delectare*, non una ratione. Cuius ipsius verbi quod Palmerius ibidem exemplum affert ex Thyeste Ennii: *Nec me Apollo ipse delectat, ductat Delphicus*; in eo sic potius videbatur: *Heu me. Apollo ipse delectat, ductat Delphicus*, sive *Hei*, aut *Vae*, aliudve quid tale, ut exclamatio sit ipsius Thyestis, conquerentis, adeo sibi rem iam rediisse, ut fides nusquam sit, ne apud Apollinem ipsum quidem, qui se vanis et incertis responsis ludos faciat. Potest etiam, *nunc me Apollo*. Vetuste enim omisso *n*, et *o* vicem *u* exarato, scriptum fortassis *noc.*, quod in *nec* postea inscitia commutavit. Sed hoc totum et coniectura et re ipsa leve; quippini? spicum e spicilegio. Acidal. Acidalius legit *dissimulumque*; quod verbum plane nihili est. Nec vel ille, vel Palmerius, Plautum trinummo usum eo esse, viris doctis persuadere potuerunt.

Multo putidius contendunt, Quadrigarium *simule* pro *simulate* dixisse, apud Nonium in *delectare*; his verbis ex lib. IV **Hist.**: *Fabius de nocte coepit hostibus castra simul oppugnare; eum hostem delectare, dum collega id caperet, quod captabat.* Vbi legunt, *hostium castra simule oppugnare.* Sed vix mihi dubium, quin reliquerit Quadrigarius: *hostium castra simulare oppugnare.* Ac sane *simulare* MS. noster agnoscit. Nec aliter in veteri editione veneta, et accuratissima parisiensi Merceri editum. Possis et *simulate* scribere, sed alterum mutari non debet. Nam duos infinitivos iunxit Quadrigarius, ut Terent. And. act. III, sc. II: *Iussi ei dare bibere.* Qualia exempla compluria a veteribus grammaticis notata. Voss.

Vel maximum est si narrari) Malim, *quod vel maximum, etsi narrari* etc. Burm.

Longum est, narrare, quid, et quoties ausus sit etc.) Lege, ac distingue: *Longum est narrare, quid, et quoties ausus sit; quanto opere conata eius, qui obtinebat Asiam magistratus populi R. metu suo destituerit.* Intelliges autem Iunium, qui proconsul Asiae praeerat. Aut scribe cum Vrsino, Lipsioque: *quanto opere conata eius, qui obtinebant Asiam, magistratus populi R. metu suo destituere*, et iuvat editio vetus, in quo *destituere* scriptum fuit. Voss.

Metu suo destituere) *Destituerit*, nisi paullo ante velis legere *obtinebant.* Rhenan. Alii *motu*, aut *metu suo destituere*; vera lectio Burr. *destituere*, infinite. Acid. Quum in antiqua editione sit *destituere*, videndum, an totus hic locus ita legi posset: *Quanto opere conata eius, qui obtinebant Asiam magistratus P. R. metu suo destituere.* Vrsin. Vulgo *motu*. Legendum, *metu*. Est etiam in prima editione *destituere*: quod retineo: et paullo ante, *qui obtinebant Asiam magistratus*, multitudinis numero lego. Lips. Perplexus et dubius locus, quem interpretes, et Casaub. ad Sueton. Caes. 5 ceperunt, quasi magistratus P. R. metuentes ambitionem tam immaturam, destituerint conata Caesaris, unde et *obtinebant*, et *destituere* legere multi voluere. Sed exemplum, quod subiicit, docet Caesarem destituisse conata Iunii, et effecisse ne venderet captivos. Quare lego, *longum est narrare, quid et quoties ausus sit, quantoque opere conata eius q. o. A. m. P. R. metu suo destituere; metu suo*, est quem illis iniiciebat, ut *metus Pompeii* apud Sallustium. *Destituere* est irritum facere, ne effectum habeat; ut, *destitutum*

consilium morte Dionis, Sueton. Caes. 19; *destituere rem inchoatam*, Liv. XXXIV, 34; et *spem*, lib. I, 51, et similia. Burm.

Multos mortales) De hoc genere loquendi vide Gellium lib. XIII, cap. 27. Putean.

Laetusque nocturnae expeditionis triumpho, ad suos revectus est) Aliam distinctionem adhibuerim: *laetusque nocturnae expeditionis, triumpho ad suos revectus est*. Nam *triumphum expeditionis* non intelligo, aut intelligere nolo, ut vulgus. *Laetus* autem et *laetor* genitivo iungi, nemini novum, nisi cui latinum caelum non notum. Et quod sequitur, *triumpho*: *cum* subintelligitur; ne id quidem insolenter. Redibat Caesar exultans et triumphabundus. Acidal. Recte hic, quod rarum, cepisse Acidalium Velleii verba, puto; nam ablativos ita nudos poni, non addito *cum*, docuerunt Taubman. ad Virgil. Culic. 129, et Gronov. ad Liv. II, 56 (et I, 14). *Laetus* vero genitivo eleganter iungitur. V. Heins. ad Valer. Flac. VI, 266, et quos laudat cl. Drakenborch. ad Sil. VIII, 548. Burm. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 49, 381; vol. IX, p. 262.

Quum idem enim Asiam eam quam obtinebat) Ego quid hic plane scripserit Velleius, assequi coniectura non facile possum: sententia vero, non dubito, quin haec fuerit: *Is enim Asiam provinciam obtinebat*. Alii: *Is enim Asiam tum obtinebat*. Mannt. Non asseverabo rectius *commodum enim*: deterius negabo, quam quod alii afferunt. Quin edico nihil mutandum. *Idem* pro *Is* persaepe in Apuleio, etiam Gellio, qui lib. XVI, cap. 8: *Item quod illi συμπεπλεγμένον, nos vel coniunctum vel copulatum dicimus, quod est eiusdem modi*, pro *eiusmodi*. Nam exemplum subiicit. Vt appendix pro vocabulo *dem*, ornatus saltem gratia, addatur. Sed iam quid iis fiet vocibus, ex hac, ut et priori editione eiectis? Nam in vetustioribus: *Asiam eam quam obtinebat*. Placetne recipere et legere, *Asiam eamdem?* ut formam, de qua modo, iteraverit. Eam quidem Asiam, interpretor illam oram Asiae seu partem, quomodo Cicero ad Att. lib. V, ep. 21: *Iter igitur ita per Asiam feci, ut etiam fames, qua nihil miserius est, quae tum erat in hac mea Asia (messis enim nulla fuerat) mihi optanda fuerit*. Acidal. Vulgo, *cum idem*. Verba implexa. Schegkius vocibus eiectis edidit: *tum idem enim Asiam obtinebat*. Manutius putat fuisse: *Is enim Asiam tum obtinebat*. Scriptura vetus mihi praeit: *Tum idem*

enim Asiam, eamque obtinebat. Hoc sensu: tum, et illa aetate, unus idemque proconsul Asiae et Bithyniae erat; aliter scilicet quam nostro aevo. Haec plane pro Velleii sermone et mente videntur; an pro vero? Nam ecce Bithynia illo tempore non provincia, sed regnum. Et nonne Caesar ipse tunc desedit apud Nicomedem eius regem? Ita est, sed suspicari oporteat partem aliquam religionis avulsam, et adtributam Asiae fuisse. Romani saepe sic soliti incidere pennas regum. Sed haec quia suspicio, valeat, si visum, sententia aliorum. Lips. Bene emendavit Lipsius: *Asiam eamque obtinebat.* Voss. *Quum idem enim Asiam eam quam obtinebat*, est vetus scriptura, variae interpolata ab hominibus doctis. Meo periculo scribe: *tum idem enim Asiam eamque oram obtinebat.* Cornelius Nepos, Alcibiade: *Multas praeterea urbes Graecas, quae in ora sitae sunt Asiae.* Possis, quoque Asiaticam oram; ut scriptum fuerit iam olim *Asiatiquam*, unde promanavit error. Certe nisi in oram Asiae maritimam ius habuisse Iunius, non potuit captivos Caesaris sibi vindicare. Recte autem *eam oram*, id est Asiaticam: ut quae incursibus piraticis praecipue esset obnoxia. Nam his potissimum profligandis postmodo imperium universae orae maritimae Pompeio fuit delatum; quae potestas invidiosa prorsus. Videndus de ea Velleius noster cap. 31, atque illic Vossius. Igitur praeter consularem provinciam Asiam, Iunio orae quoque illius maritimae cura demandata extra ordinem. Malim etiam, *venditurumque captivos edixisset*, nec probo Lipsianum, *vindicaturumque.* Dicere tamen pro *edicere* quandoque poni haud sum ignarus; qua de re adeundus ad Livium Gronovius lib. XXII, 25. Heins. *Is enim Asiam tum obtinebat.* Erasm. Steph. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 459.

Venditurumque captivos) Mallem, *vindicaturumque.* Illud atrox responsum, hoc pro re; quia revera captivi proconsulis erant, in eius provincia et administratione capti. Minatur ergo se vindicaturumque eos et asserturum. Lips. Lipsius mallet *vindicaturumque.* Sed cave ei auscultes. Minatus erat Caesar mortem praedonibus. Iunius proconsul, obiecta spe pretii, se eos sub corona venditurum respondit. Quo nil equidem Caesaris votis poterat adversari magis. Quid clarius verbis Plutarchi in Caesare eamdem hanc rem narrantis? ἐκείνου δὲ καὶ τοῖς χρήμασιν ἐποφθαλμιῶντος (ἦν γὰρ οὐκ ὀλίγα) καὶ περὶ αἰχμαλώτων σκέψεσθαι φάσκοντος

ἐπὶ σχολῆς, etc. *Illo autem pretio occaecato*, (*neque enim exiguum erat*) *et de captivis consideraturum se dicente per otium*, etc. Voss.

Redderetur epistola) *Redderetur epistola* Rhen. Erasm. Steph. et alii.

Sufficit cruci) Quod probant omnes praeter Fenestellam, si Diomedi Grammatico fides, qui ex II epitomarum Fenestellae haec laudat verba, *quemadmodum Caesar a piratis captus sit*, *utque eos postea ceperit et decollaverit*, *et interpretatur*, *securi percusserit*. Schegkius.

Quum in Cottae consularis locum paene puer a Mario Cinnaque flamen dialis creatus) Quod Cottam flaminem dialem facis et successorem Caesarem, bis peccas, Vellei; testes produco omni exceptione maiores; ecce Tacitus lib. III Annal. asseverat: *Duobus et septuaginta annis post Cornelii Merulae caedem neminem suffectum*. Suetonius Aug. cap. 31: *Nonnulla ex antiquissimis caeremoniis paullatim abolita restituit*, *ut Salutis augurium*, *et diale flaminium*. Dio, extremo lib. LIV: *Tum quoque primum post Merulam flamen dialis creatus est*. Vide ut unanime conspirent in tempus et dialem. Non adversatur locus Suetonii cap. 1: *Sequentibusque consulibus flamen dialis destinatus* (*destinatus* dicit, non *creatus*). Schegk. Valde hic sudant, et ut culpae manifestus vapulat Velleius. Bis, inquiunt, errat, quod et Cottam flaminem dialem facit, et Caesarem ei dat successorem. Nam Tacitus clare scribit: *Duobus et septuaginta annis post Cornelii Merulae caedem neminem suffectum*. Dio pariter lib. LIV, sub Augusto *primum post Merulam flaminem dialem creatum*. Quomodo igitur aut Cotta flamen, aut Caesar? De Caesare facile est; creatum dicit, non dicit inivisse aut gessisse. De Cotta, vocula una traiecta solvet nodum. Scribe: *Abseas pontifex factus erat in Cottae consularis locum*, *quum paene puer a Mario*, etc. Ipsa res est. Pontifex, inquit, factus (non sane maximus: postea adeptus) in locum demortui Cottae pontificis: quum antea flamen quidem designatus esset, sed Sullae violentia honor ille ei ademptus. Haec ita esse cum res clamat, tum iuvat nonnihil (unicum et sollenne hic nobis auxilium) editio prisca, in qua prius illud *cum* nusquam comparet. Ego autem suo loco reposui, aut potius repperi et eduxi, quum latitaret in verbo *locum*. Lips. Non errat hic Velleius, ut quidam

putant, sed ad amplificandum honorem Caesaris rem minimam curiose notat et extollit. Nam Cotta post Merulae necem a Sullanis flamen creatus, mox a Marianis civitate pulsus est, et in eius locum Caesar suffectus. Is rursus a Sulla reiectus, ita neuter illorum peregit flaminem, sed uterque per tumultum et factionem partium flaminio destinatus fuit: quod testatur Suetonius cap. 1: *Sequentibusque coss. flamen dialis destinatus*; et mox: *Quare et sacerdotio, et uxoris dote, et gentilitiis haereditatibus multatus.* Plutarchum fugit temporum ratio, quum scribit Sullam post reditum in urbem suam effecisse in comitiis, ne Caesar suffragiis id sacerdotium obtineret. De C. Cotta pulso civitate et a Sulla victore restituto, Cicero in Bruto, et Sallustius Historiarum II. POPMA. Editio princeps illud *cum* non agnoscit. Hunc locum egregie emendavit Lipsius: idque in animadversionibus suis solide ex Tacito ac Dione firmat. Taciti verba haec sunt ex III Annal.: II *et* LXX *annis post Cornelii Merulae caedem neminem* (sc. flaminem) *suffectum.* Quae attuli et exiguo mendo liberarem. Puto enim, Tacitum scripsisse: VI *et* LXX *annis.* Quippe satis constat, Merulam occisum anno V. C. 666; flamines autem diales restituti anno 743, Iulio Antonio, et Fabio Maximo consulibus, ut liquet ex Dione lib. LIV. Ergo patet, VI et LXX annos intermedios flaminibus caruisse. VOSS. Tractavit hunc locum eruditissimus cardinalis Norisius ad Cenotaph. Pisana dissert. II, cap. 5, qui ut haec cum fastis conciliet, ex quibus Marium iam constat anno V. C. 668 obiisse, Cinnam vero 670 (vel 669), Caesarem autem, qui a. 654 natus et anno aetatis XVI, idest V. C. 670, flamen est destinatus, non potuisse a Mario et Cinna flaminem creari, putat Caesarem a. aetatis XII, V. C. 666 creatum flaminem, sed defectu aetatis non inauguratum, et eodem anno a Sulla victore privatum sacerdotio, et ei substitutum Merulam; quo mortuo nullus suffectus ad Augustum. Sed haec nondum satis ad liquidum perducta: nam Merula a. 666 in locum Cinnae, non Caesaris, creatus flamen, paullo post incisis venis obiit, quo pacto ergo Caesar a Cinna et Mario potuit creari flamen, quum Cinna ipse fungeretur eo flaminio, eique successerit Merula: Cottam vero suffectum Cinnae, eique Caesarem, ut Popma dicit, nullo auctore probatur. Quare verum puto Caesarem a. V. C. 670 destinatum, sed ante

inaugurationem a Sulla 672 deiectum sacerdotio, deinde quum privatus in Asia res gereret contra Mithridatem, absens pontifex creatus, forte A. V. C. 678, quo anno Iunius Asiae proconsul fuit; petierat iam ante, sed, teste Plutarcho, Sulla ipsi in comitiis obstitit, quod ante annum 673 debuit fieri, nam eo anno Corn. Sulla dictator legem tulit, ut sacerdotes non in comitiis, sed a collegio crearentur, ut recte Norisius, qui ostendit hoc non de flaminio, sed alio sacerdotio capiendum: et recte Plutarchus dicit eum admodum adolescentem prodiisse, ut peteret sacerdotium, natus enim erat annos 18. Quare hic probanda emendatio Lipsii, quam recepimus, licet non scribant veteres, quod seiam, in Cottae locum eum pontificem factum. Burm. V. P. Wesseling. obs. II, 18.

Amisisset id sacerdotium) *Amisisset*, *ad sacerdotium festinans*, ed. Rhen.

Iam) Omnes, quos vidi, *tam infestis*, neque male: *tam* pro *valde*. Schegk.

Nobilissimaque Dolabellae accusatio) Est ille Cn. Cornelius Dolabella, qui cos. cum M. Tullio Decula anno 662 in Macedoniam profectus, devictis Thracibus, triumphavit: post reus factus repetundarum a Caesare adolescentulo, et absolutus favore populi, Cicero in Pisonem, Suetonius in Iulio, et Tacitus de Oratoribus. Popma. XXI aetatis anno, Tacitus de Oratoribus. Schegk. *Post hanc accusationem Dolabellae, haud dubie principibus patronis adnumeratus est.* Sueton. LV, Auctor de caussis corrupt. eloq. 34, 8: *Nonodecimo aetatis anno L. Crassus C. Carbonem: uno et vicesimo Caesar Dolabellam: altero et vicesimo Asinius Pollio C. Catonem: non multo aetate antecedens Calvus, iis orationibus insecuti, quas hodieque cum admiratione legimus.* Adde Val. Max. VIII, 9, 3, Plut. Caes. Boecler.

Et maior civitatis in ea favor) Suboscura haec; forte *in eum*, vel eo. Favebat enim Dolabellae populus in ea actione, non Caesari. Dolabella enim populi favore absolutus. Heins.

Contentionesque civiles) De quibus Plutarchus et Dio. Boecl.

Victus) Suet. Caes. 13. Dio XXXVII. Plutarch. Caes. Boecl.

Et restituta) Suetonius Caes. 11, caussam exponit ἀντιπραγίαν sc. aemulationem adversus optimates: *Ut auctoritatem*, inquit, *optimatium, quibus posset modis, invicem diminueret, trophaea C.*

Marii de Iugurtha, deque Cimbris atque Teutonis, olim a Sulla disiecta restituit. Boecl.

Adversante quidem nobilitate) *Eidem*, ni fallor, Caesari videlicet, de quo agitur; deinde puto: *ad ius avitae dignitatis proscriptorum liberi*; τὸ *avitae* exciderat. Vide omnino supra cap. 28 de eadem re. Heins.

Revocati ad ius dignitatis) Errat Velleius turpem errorem, dum indulget adfectui suo in Caesarem: quem aedilem proscriptorum liberos dignitati restituisse scribit; quod multo post dictatorem fecisse constat. Videndus Cicero in Pisonem. Popma. Quos Sulla excluserat, vide supr. II, 28. Boecl. Verum esse potest, errare Velleium; non tamen plane puto; nam verosimile est, Caesarem iam id in aedilitate molitum, quod perfecit postea dictator; id colligo ex oratione, quam Cicero consul anno post aedilitatem Caesaris habuit de proscriptorum filiis: unde coniicio motam iam fuisse mentionem de revocandis ad ius dignitatis proscriptorum filiis. Sed rem inchoatam, ut saepe Noster et alii, pro perfecta posuit. Burm.

Vetere Antistio) Vid. Spanb. tom. II de Praest. numism. p. 56. Burm. *in marg.*

Viri in tantum boni, in quantum humana simplicitas intelligi potest) Sic fere supra lib. I, 9 de Paullo: *Virum in tantum laudandum, in quantum intelligi virtus potest.* Acidal.

Quo notiora sunt) Scribe, *quae quo notiora sunt*; tum paullo ante malim, *praetura quaesturaque mirabili virtute atque industria obitae in Hispania.* Heins. V. Misc. obs. vol. VIII, pag. 49, 381; vol. IX, 262.

Inter eum, etc.) Quos Cicero II ad Atticum, epistola 18, *reges* indigitat *superbos*; vide Appianum, Dionem, Ciceronem epistolis ad Atticum, alios. Schegk.

Hoc igitur cos) Immo non illo *consule*, sed consule designato. Suetonius ita narrat cap. 19, et Livii epitoma: *C. Caesar Lusitanos subegit, eoque consulatus candidato, et captante rempub. invadere, conspiratio inter tres principes civitatis facta, Cn. Pompeium, M. Crassum, et C. Caesarem.* Idem Appianus; et addit Varronis librum in hanc conspirationem fuisse, cui titulus Τρικάρηνος. Lips. Vide cl. Masson. vitam Horatii pag. 17.

Nec minus diverso quoque tempore, ipsis exitiabilis fuit) Levis error leviter corrigitur: *Nec minus*, *diverso quoique tempore*; omnibus exitialis societas, sed diverso cuique tempore. Acidal. Lege cum Acidalio, *quoique*. Voss. *Diverso utcumque tempore*; si quid video, vel, *quamquam*: post *auctoritate Pompeii, viribus teneret Caesaris*, inscrit vetustus liber, *viri viribus teneret*; an *auctoritate Pompeii fere*, *viribus teneret Caesaris?* Heins. V. Misc. obs. vol. VIII, pag. 50.

Hoc consilium sequendi Pompeius etc.) Fatalis rei romanae *oligarchia*, cuius ὑπόθεσιν egregia observatione politica hic explanat Noster, qui et alias in talibus quam sit studiosus χαρακτῆρος πολιτικοῦ ostendit. Est autem in diversis triumvirorum consiliis unum et quasi generale propositum; quo *suam quisque potentiam* spectabat quaerebatque. Maiore cum fiducia Pompeius; maiore cum calliditate Caesar; maiore cum vanitate Crassus. Caesar, ut ad destinata perveniret, etiam Pompeium et Crassum in amicitiam reduxerat, quod Plutarchus vocat πρᾶγμα καλὸν μὲν ἄλλως καὶ πολιτικὸν, αἰτίᾳ δὲ φαύλῃ, καὶ μετὰ δεινότητος ὑπ' ἐκείνου συντεθὲν ἐπιβούλως. *Praeclarum alias factum et civili prudentia dignum, sed callide pravoque consilio ab ipso structum*; nempe, ut auxilio utriusque eo proficeret interim, unde alterum alterius auxilio postea oppugnare ac deprimere posset, relegata interim communis potentiae invidia in socios, quod Velleius notat. Lege Dionem XXXVII, ubi et ceterorum propositum ostenditur. Florus rotunde IV, 2, 11: *Sic igitur Caesare dignitatem comparare, Crasso augere, Pompeio retinere cupientibus, de invadenda rep. facile convenit.* Recte, *de invadenda rep.* ait. Haec enim ut spolium et merces ipsa sui petebatur hac conspiratione; a qua propterea Cato libertatis perniciem solebat repetere; atque, quum alii discordiam postea Pompeii et Caesaris existimarent reip. exitium attulisse, ille consensionem eorum fatalis mali caussam suggerebat. Boecl.

In illum relegata) Ita et Quinctil. VI Inst. prooe. loquitur: *mala omnia ad crimen fortunae relegamus*; et Noster infr. cap. 64: *invidiam in auctorem relegabat.* Burm.

Auctoritate Pompeii, viribus teneret Caesaris) Ita castigarunt. In MS. tamen fuerat: *auctoritate Pompeii viri, viribus teneret Caesaris.* Unde argutabar aliquando: *auctoritate Pompeii* IIIviri,

viribus teneret Caesaris. Nunc vulgatam lectionem non temere mutaverim: facile enim festinantis calami vitio duae priores syllabae τοῦ *viribus*, geminari potuerunt. Voss.

Affinitas etiam, etc.) *Affinitate et nuptiis ludere*; *prout potentiae parandae consiliis conducit, inter arcana habent, quicumque dominatum moliuntur.* Ita hic, iam alii (*Caepioni*) pacta Caesaris filia, in Pompeii transfertur matrimonium: rursus Pompeii filia, Fausto Syllae filio desponsa, in manum Caepionis iubetur convenire. Quo tenderent ea consilia, notat Cicero ad Atticum scribens II, 17: *Turbat vi Sampsiceranus* (Pompeium intelligit) *nihil est quod non timendum sit.* Ὁμολογουμένως τυραννίδα συσκευάζεται. *Quid enim ista repentina affinitatis coniunctio?* Viderat in talibus affinitatibus iam antea ὑπόθεσιν τυραννικὴν Cato, quum Pompeio, filioque eius neptes ex fratre et sorore denegaret, eo quod animadverteret, suam quoque ad provehenda incivilia coepta voluntatem quaeri. Hanc ipsam quoque vafritiem impavide coarguit, apud Plutarch. in Caes., et Appian. II Bell. civil. vociferatus: διαμαστροπεύεσθαι γάμοις τὴν ἡγεμονίαν. Boecl.

Caesar legem tulit) Legis *Iuliae*, sive ut Cicero, ut Suetonius, *Campanae*, duo mihi cum doctis viris capita. Vnum, quo cautum, ut ager publicus ad subsidia reip. vectigalis relictus divideretur. Cicero ad Atticum lib. II, epist. 16. Alterum, ut ager a privatis in Campania possessus, redemptus publica pecunia, distribueretur plebei. Publicus hac lege XXM civium, quibus terni pluresve liberi, extra sortem divisus est. Sueton. cap. 20. Dio lib. XXXVIII. Appianus. Privatus numquam. Cicero pro domo. De utroque capite idem, epist. 17 eiusdem libri: *Quid ista repentina adfinitatis coniunctio? quid ager Campanus? quid effusio pecuniae significant?* Dio tamen turbat, immense ipsum, in principio lib. XXXVIII: *Omnem regionem, quae publica pop. rom. erat, excepto agro Campano, quem reip. ob praestantiam exemptum censuit relinquendum, divisit;* et statim: *Sic tandem ea lex perlata est: praetereaque decretum, ut ager Campanus his, qui ternos pluresve liberos haberent, divideretur.* Quid pronunciandum? Dionem legem agrariam non percepisse, an non liquere? Schegk. Etiam hoc arcanis dominationis coniungit Cicero epistola modo laudata. Rem totam prolixe exposuit Dio princip. XXXVIII, ubi praesertim illa calliditas

Caesaris demonstratur, qui quum revera populi sibi animos adversum optimates conciliatos hac lege cuperet, auctoritatem tamen optimatum consensumque in speciem requirebat praeferebatque, tota molitione ita disposita, ut ne occasionem quidem contradicendi invenirent. Boecl.

Ius ab his restitutum) Mihi pro *ab his* repone ndum videtur *civitatis*, ut in loco Ciceronis VI de Repub. apud Nonium, ubi pro *ab his* viri eruditi emendarunt *cives*; *restitutum* autem dicit, quoniam libro priore meminit civitatis Campanis datae sine suffragio. Puteam. Puteanus legendum putat: *ius civ. his restitutum*, ut errori caussam dederit similitudo scripturae, *ci* et *a*; et migratio τοῦ *b* in *v*: quo mendo nullum est frequentius in scriptis libris. Quod observatum a nobis est in scholiis ad Caesarem. Manut. Placet doctorum virorum emendatio, qui legunt: *et ius civitatis restitutum*, etc. Nam supra lib. I, cap. 14 de Campanis item Velleius dixit: *Abhinc annos autem* CCCL *Sp. Postumio*, *Veturio Calvino cos. Campanis data est civitas*, *partique Samnitium sine suffragio*. Vrsin. Cl. Puteanus inter lumina Galliae (heu quam tenebrosae nunc et adflictae!) legendum censebat: *ius civ. his restitutum*, idest *civitatis*. Certe rem tangit, et liquet hanc esse Velleii mentem. De verbo tamen ambigo; et quid si fuit *ius his restitutum*, deleta voce, quae imperite irrepserat? Ratio et historia non abnuit. Nam ius apud eos nullum aut iurisdictio; sed petebant Roma. Livius: *Ceterum habituri tantum*, *tamquam urbem*, *Capuam*, *frequentarique placuit*: *corpus nullum civitatis*, nec *senatum*, *nec plebis concilium*, *nec magistratus esse. Praefectum ad iura reddenda ab Roma quotannis missuros.* Tamen a Puteano nondum abeo, et viri et rei caussa. Lips. Nulla hic opus mutatione. *Ab his* civibus deductis, inquit, rursus ius coepit immunitatis agri Campani, ad subsidia reipublicae relicti, post Capuam in provinciae formam redactam. Cicero ad Atticum, Livius, Suetonius, et alii. Popma. *Ab his*, i. e. a Caesare et Pompeio. Non video, cur vulgata lectio mutari debeat. Voss. Forte, *et ius urbis restitutum*, vel *urbi*. Naso in Fastis I, 626: *Ius tamen exemtum restituisse ferunt*; sic *ius civitatis romanae*, cap. 117 infra, et passim apud scriptores vetustos. Heins. Forte, *ei ius priscum restitutum*; ut non praefectura amplius esset, sed corpus iterum civitatis esset, nam colonia facta

est, ut appellat eam Tacit. XIII Ann., 31: *municipium* vero idem III Hist., 57; an, ut saepe solebat, a coloniae iure transcripta in municipii fuit? quo iure post deditionem usque ad proditam Hannibali urbem forte fuerat. Burm.

Bibulus collega Caesaris) Dio XXXVIII, Sueton. Caes. 20. Insignis error optimatum hoc loco notandus est. Quum enim suspectam merito haberent Caesaris potentiam et διάνοιαν τυραννικὴν, veluti adversarium ei dederunt hunc Bibulum. Auctor Appianus: ἡ βουλὴ Λεύκιον Βίβουλον ἐς ἐναντίωσιν τοῦ Καίσαρος ἐχειροτόνησεν αὐτῷ συνάρχειν. *Senatus Lucium Bibulum collegam Caesari pariter et adversarium dedit*; lib. II Bell. civ. Adde Suet. Caes. 19. Non recte. Videndum enim est, *quis cui opponatur*, in refringendis novis consiliis. Non erat is Bibulus, qui cum Caesare componi posset in rep. gerenda. Non erat, inquam, idoneus vel calliditate, vel auctoritate. Itaque statim in ipso ἀντιπραγίας initio turpiter se dedit; quum ad speciosa Caesaris verba potius, quam insidiosa facta animum attenderet, simulataeque concordiae imagine tantisper sibi imponi pateretur, donec Caesar discordiae adversus Bibulum valiturae firmum quasi gradum occuparet. Boecl.

Domi se tenuit) Per edicta obnuntiando dies festos esse, hisque nefas quidquam agere. Sueton., Dio. Ludos hic facit vir doctus in Calpurnii et Bibuli nomine, sine plausu. Schegk.

Decretae Galliae) Socero sc. (Pisone) generoque (Pompeio) suffragantibus, ex omni provinciarum copia Gallias potissimum elegit, cuius emolumenta atque opportunitates idonea essent materia triumphorum. Sueton., Caes. 22. Boecl.

Qui neque) Cur non audiamus potius Velleium, quam correctores? Sane V. C. habet: *quique dicendi, neque faciendi*. Nec debuit mutari. Voss. *Quique dicendi* vetus exemplar, approbante Vossio; *quique nec dicendi*, *nec faciendi*, ni fallor. Heins. At cur non potuit *neque* semel ponere, licet bis intelligi debeat? hoc in Statio et Virgilio observat Lutatius ad Papin. I, 102: *Facere* et *dicere* omnia complecti solet scelera, et audaciae argumenta. Suet., Caes. 76: *praegravant caetera facta dictaque*. Ter. Eun. V, IV: *ego te pro istis dictis et factis ulciscar*. Vid. ad Petron. 99. Burm.

Actus incesti reus) Prolixe habes historiam apud Plut. in Caes. Dion. XXXVII. Sueton. Caes. 6. Boecl.

Ob initum adulterium) Exemplum huius locutionis desidero, an latet ulcus: quia *iniit* veste ancillari *domum* Caesaris inter ceremonias publicas? Burm. V. Misc. obs. vol. VIII, pag. 50, 381; vol. IX, p. 263.

Inter religiosissima P. R. sacra) Bonae deae, Graecis *Gynaecia*; cuius sollemni sacrificio, sive, ut Festus nominat, *damio*, consulis, praetoris, aut pontificis aedes vacabant, meliori procul remoto sexu. Locus *sacrarium* Floro. Cicero Paradox. *opertum Bonae deae* vocat, et *sacra Opertanea* Plinio, quae in operto, id-est occulto, sive secreto fiunt. Schegk.

A patribus ad plebem) Traduxit Caesar eodem die horaque nona, lege lata de adoptione eius. Schegk. Caesare in invidiam Ciceronis eum transducente. Sueton. Caes. 20; nimirum ut tribunatum, qui patriciis non patebat, impetrare posset. Tales autem tribuni, qualis Clodius describitur, rebus novandis idonei, ideoque molitoribus dominationibus grati sunt. Boecl.

Transiret) Imo, *transisset*. Ita bene a Gryphio, aliisque editum. Voss. *Transiret*, edit. Rhen., quod retinuimus ob praecedens *exerceret*.

Qui civem R. damnatum) *Indemnatum*. Putean. M. Ciceronem praecipue lex Clodia notabat, qui coniuratos indicta caussa necaverat, quod cum omnes historiae, tum ipse Cicero in epistolis et orationibus commemorat. Itaque reponendum *indemnatum* pro *damnatum* omnes, opinor, aut vident, aut si a videntibus doceantur, probabunt. Manut. *Indemnatum*, quod res et alii monuerunt. Voss. Plut. in Cicer. et praesertim Dio XXXVIII, ubi et *iniquitas huius legis* declaratur, et quo consilio, quibus potentum fraudibus oppressus sit Cicero, egregie ostenditur. Appian. II Bell. civ. Boecl.

Ei aqua) *et aqua*, ed. Rh.

Cuius verbis) Forte, *quibus verbis*. Burm.

Calamitate) Minimo minus turpe monere legendum, *calamitatem*. Acidal. Gryphio, Marneffio, aliisque editum *calamitatem*. Et ita reponendum. Voss. *Calamitatem* iam Erasmus reposuit, eumque secutus Stephanus et alii. Vid. Gronov. II obs. 25, et Heins. ad Ovid. ep. VI, 146. Burm.

Suspicione) Nec suspicio erat, sed manifesta fides. Vide Dionem. Burm.

Quod inter XXviros) A Cicerone epist. 2 lib. IX ad Att. XX *viri*, ut hic, nominantur; item epist. 6 lib. II ad eumdem: cum quo consentit Dio lib. XXXIIX. Contra de Vviris, de provinciis cons., et epist. 7 lib. II ad Att. Et in oratione in Pisonem, quum dixit: *Eorum honorum, quos cum proximis communicavit, me socium esse voluit*; videtur significare *quinque* potius, quam *viginti viros*; quid enim honoris Pompeius, et Piso consulares, ac Cicero ipse consecutus esset, accepto inter viginti viros loco? Haec igitur, manifeste inter se pugnantia, difficultatis afferunt plurimum in diiudicanda veritate. Quamobrem relinquo, quod ii, qui iudicio, ingenioque praestant, accuratius considerent: quibus aliquid afferentibus, quo videamur in alterutram partem impelli, libenter assentiemur. Manvt. Caesar enim, ut occultaret nova consilia, optimum et clarissimum quemque dividendis agris adhibere cupiebat, quasi nimirum non sua, sed ipsorum auctoritate illa res gereretur; quod animadvertens Cicero, decus atque dignitatem suam noluerat alienae dominationi gratificari. Boecl.

Intra biennium) Decimo exilii mense. Plutarchus. Manvt. Satis laxe scriptum. Omnino intra biennium: atque adeo abfuit tantum Cicero menses ipsos quatuordecim. Pulsus enim anno DCXCV circiter kal. apriles: rediit anno insequenti, mense sextili. Plutarchus tamen menses 16 computavit, parum exacte. Lips. Recte Velleius. Neque enim decimo exilii mense, ut ait Aldus; sed decimo sexto Ciceronem reversum rescribit Plutarchus. Cui et consentit Appianus lib. II, Ῥωμαϊκῶν Ἐμφυλίων. Voss. Puto in notis Manutii negligentes librarios pro *sexto decimo* edidisse *decimo*.

Sera Cn. Pompeii cura, verum et cupito interitu) Corruptum opinor *et cupito interitu*. Probarem, si scripti libri consentient, *ex cupito reditu*. Manvt. Valde placet id, quod in quibusdam libris est, *ut coepit, interrita*; neque aptius quid excogitari potest. Pvt. Locus est sine dubio mendosus, qui posset ita restitui: *sera Cn. Pompeii cura, et ut coepit interrita*, etc. Vrsin. Male Rhen. Manutiusque, *et cupito interitu*. Quod Velleius de biennio iacit, 16 mensibus concludit Plutarchus, neuter exacte. Scheck. Scribe, prout est in editione Basileensi posteriori, aliisque eam secutis: *verum, ut coepit interrita*. Vt Pompeii curam seram quidem, sed seriam, dicat fuisse Velleius. Et firmat hoc MS. in quo, testante

Burrerio, scriptum erat *verum et cupit interita*. Non audiendi, qui alia effingunt. Voss. Cl. Pluteano placebat et Vossio: *ut coepit interrita*, quod exstat in Basileensi editione. Sed membranae, *et cupit interita*. Lege, *verum et cupiti interrita*. Interritus cupitae rei Pompeius, quia nullis Ciceroni adversantium minis a proposito se passus est deterreri. Nam quamquam is ante ipsum exilium destituerat Ciceronem, atque a Clodio opprimi erat passus virum optime de rep. meritum, non multo post tamen prioris facti poenitentia ductus acriter fovit exulantem; adeo ut Clodius subveritus, ne auctoritate tanti viri subnixus adversarius pristinae dignitati restitueretur, sicarium immiserit, qui Magnum interimeret. Verum detecta molitione, tenuit propositum nihilominus Magnus, ac frequentissimo senatu recitata de scripto sententia Ciceroni testimonium conservatae per hunc unum patriae dedit, effecitque, ut populus Romanus comitiis centuriatis, obnitente licet immane quantum Clodio, de revocando Cicerone legem perferret. Haec fere Plutarchus in vita Ciceronis. Recte igitur *cupiti*, sive *cupitae rei interritus* Pompeius a Velleio dictus. Dictys Cretensis lib. III, 23: *Sed, ut videtis, summae rei alii potiuntur, quibus cupita utilitate potiore sunt*. ita codex meus, vulgo, *cupido utilitate potior est*. Idem lib. III, 24: *Tum Achilles confirmare, non prius cupitis eius satisfuturum*; ita codex meus, vulgo, *satisfacturum*; lib. VI, 8: *Mutata veste iuvenibus offert se, eisque cupitum sui interitum refert*. *Rei cupitae praetermittere occasionem*, Livio lib. XXVI, cap. 7; idem lib. III, cap. 37: *Quum fortuna, qua quidquid cupitum foret, potentioris esset*. *Cupita ultio* apud Iustin. lib. XLII, 1; Valer. Max. VI, cap. 9 de Felicitate Polycratis Samii: *Omnes conatus eius placido excipiebantur itinere, spes certum cupitae rei fructum apprehendebant*. Vbi scribendum: *placido excipiebantur vitae tenore*. Vt apud Nasonem epist. XVII, 14: *Dumque tenor vitae sit sine labe meae*. Plin. Panegyr. de Plotina et Marciana: *Idem utrique propositum, idem tenor vitae*. Post de se et Tertullo collega: *Ita caritas mutua, ita congruens vitae tenor postulabat*; sed ad rem. Tacitus Ann. IV, cap. 3: *Nepotes adulti moram cupitis adferebant*; sic et alibi non semel: *interritus cupiti*, ut cap. 41: *effusissimus munificentiae*; *lati clavi contentus* cap. 88, ubi plura. Heins. *Cupito interitu*, coniecerat Rhenanus, pro *cupit interita*, ut erat in

membranis. *Interrita cupiti cura* an dici patiatur linguae latinae genius, vehementer dubito. Mollius esset, *verum*, *ut coepit*, *interriti*, ut ad praecedens *Pompeii* referatur. Burm. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 50, 382; Nov. Act. Erud. Lips. a. 1733; m. sept. p. 432, 1741; m. dec. p. 724.

Cn. Pompeii cura) Tu observa infidam hic quoque potentum amicitiam: modo abiiciunt, si utile suis rebus existimant; modo attollunt, si ex erecti restitutione aliquem suae potentiae usum commenti sunt. Vt beneficio obligare possint adversarium, iniuria eo redigunt, ut beneficii capax sit. Boecl.

Numidici exilium) Fuit enim vere gloriosum Ciceroni hoc exilium, sicut et Philiscus in egregio illo cum Cicerone colloquio iudicaverat apud Dion. XXXVIII. Boecl.

In senatu) Cuiacius VII obs. 9 delet haec verba, putoque ex superiore proxima clausula a librario repetita esse. Putean. Voculas, *in senatu* vulgo insertas delevi. Sic monuit iurisconsultorum et antiquariorum maximus, ipsa immo iurisprudentia et antiquitas, Cuiacius: et inscite repetitas e superiori versu docuit. Acidal. Iterata verba ex praecedenti clausula monuit Cuiacius. Schegk. *In tribunatu* dederat, puto, Velleius. *In senatu* ex superioribus perperam repetitum, quare et delendum censebat Cuiacius. Heins.

Honorificentissimo) Lipsius, *honorificentissimi*. Raph.

Ministerii titulo) *Ministerium* est publica curatio. Infra cap. 53: *Sub specie ministeriorum principalium*. Valerius Maximus libro septimo capite tertio: *Publicum ministerium agens*. Popm.

M. Catone a rep. relegavit) Recte *relegavit*; *non enim*, inquit Cicero pro Sextio, *illi ornandum M. Catonem*, *sed relegandum*, *non illi committendum illud negotium*, *sed imponendum putaverunt*; causam expressit pro domo. Provinc. consul. Plutarchus, Dio Schegk. Vide Plutarch. Cat. Min. Ita scilicet lupi apud oves, in fabula, de removendis canibus agunt. Ceterum quam alias late pateat istud arcanum, quo *specie honoris homines seponuntur*, eximia dissertatione pertractat Gruterus discurs. ad illud Taciti II Ann., 42: *Tiberius amoliri iuvenem* (Germanicum) *specie honoris statuit*. Lips. IV Polit., 14, 70. In nostro exemplo non fefellit sane Catonis prudentiam Clodius, qui ultro clamavit: ὡς ἐνέδρα

τὸ πρᾶγμα καὶ προπηλακισμὸς, οὐ χάρις ἐστὶν. *Insidiarum et contumeliae causa sibi id ministerium a Clodio imponi.* Sed quomodo poterat voluntati populi, quem perforata nare trahebat Clodius, resistere? Boecler.

Quaestor) Libentius legerem *quaesitor*. Cato enim multo antea quaestor fuerat. Manut. *Quaesitor* Aldus: quid ita? Cato enim multo antea quaestor fuerat. Hoc quidem verissimum est. Sed Aldus tamen scrupulum istum dum eximere tentat, alium iniicit. Nam hic *quaesitor* idem esset, quod praetor. Quoniam iam inde ab quaestionibus perpetuis constitutis, quod factum est A. V. C. 604 iudicia publica a praetoribus exercebantur, qui *quaesitores* etiam dicebantur. Constare autem cuilibet potest ex historia et annorum ratione, M. Catonem pro praetore in Cyprum missum esse, ut septimo anno postquam quaestor fuerat, ita quadriennio ante praeturam. Hoc praetereo; nullum unquam auctorem *quaesitoris* nomen hoc modo usurpasse, nulla prius quaestionis vel iudicii publici facta mentione. Ego vero hoc loco, non ut quid rectum non sit video, ita quod rectum sit afferre possim. Nam neque vulgatam lectionem tueri queo, neque habeo quod pro ea substituam. Scitum est illud ICtorum: in pari causa eum potiorem esse, qui possidet. Interdum tamen mihi in mentem venit Velleii diligentiam requirere; verum amplius pronuntio. Putean. Bene *quaestor*. Ita *Piso in citeriorem Hispaniam quaestor pro praetore missus est*, Sallustius; at extra ordinem, Suetonius, Caesar: *Cn. Pisoni ob suspicionem coniurationis urbanae, Hispania provincia a senatu extra ordinem data est*; retineamus igitur vulgatam. Sch. Atqui diu ante Cato quaestor, quod notum est. Medetur Aldus, et legit *quaesitor*; ego felicius, *quaestorius*. Lips. *Quaestor* iam fuerat Cato, ergo hic quaestor extra ordinem, vel quaestor est, qui iudicium publicum exercet, et *quaesitor* saepius dicitur. Unde *quaestores parricidii*, Festus. Plura dixi ad Sisennae lib. IV, Histor. Popm. Τὸ *quaestor* hic aut temere irrepsit, conflatum ex *quaestore*, quod mox subsequitur, si fides historiae: septimo enim post quaesturam anno missus in Cyprum Cato; aut scribendum *quaestorius*, ut *praetorius*, *aedilitius*, *consularis* alibi apud Nostrum, idque amplector: nam *quaesitor*, quod Aldus supponebat, non arridet. *Quaestorius* in inscriptione apud Grut. p. 404 A. et *libra-*

rius quaestarius passim occurrit. Tullius III Philipp.: *Qui aedilitii? qui tribunitii? qui quaestorii?* sic et alibi is ipse Cicero. Livius lib. XXXIX, cap. 11: *Legatos decernunt M. Valerium Laevinum, qui bis consul fuerat, M. Caecilium Metellum praetorium, Ser. Sulpicium Galbam aedilitium, et duos quaestorios.* Popma quaestorem extra ordinem interpretatur. Heinsius. Recte *quaestorius*; sed lege *quaestorius iure praetorio*; cum natum ex ultimis literis *ius* in *quaestorius*; extraordinarium enim accepit imperium, quo qui ornabatur, iure eo idem utebatur, quo alius, cui per ordinem magistratuum gestorum ordinarium competeret. Tantum ut non *procousul* vel *propraetor* diceretur, sed *proconsule*, et *propraetore*. Sic Sullam quaestorem Marius *pro praetore* reliquit proficiscens in expeditionem. Sallust. cap. 103: *Piso quaestor in Hispaniam pro praetore missus.* Sallust. Cat. 19, et ita saepius. In Rhenani editione erat: *quaestor cum iure praetorio adiecto, etiam quaestor emitteretur.* Vitiosa literarum distinctione. Burm.

Omnibus morum vitiis) Mirum schema Velleii; quasi morum vitia Ptolemaeum regno exuere, et Romanis spoliandum tradere debuerint. Aliter et verius Ammianus Marcellinus XIV, 27, de Cypro loquens: *Nec piget dicere, avide magis hanc insulam populum R. invasisse, quam iuste. Ptolemaeo enim rege foederato nobis et socio, ob aerarii nostri angustias iusso sine ulla culpa proscribi, ideoque hausto veneno voluntaria morte deleto, et tributaria facta est, et velut hostiles eius exuviae classi impositae, in urbem advectae sunt per Catonem.* Florus quoque non obscure indignitatem rei innuit, quum III, 9, 3 inquit: *Divitiarum tanta erat fama, nec falso, ut victor gentium populus, et donare regna consuetus, P. Clodio tribuno duce, socii vivique regis confiscationem mandaverit.* Videnda, quae ad Marcellinum Henr. Valesius: ad Florum, Freinshemius, duo clarissimi viri, notavere. Alii alios colores quaesivere, ac in Clodium omnem eius rei culpam reiecere. Verum hi colores sunt, quibus appingendis valde sollertes sunt magistri et ministri dominationis, *ut iniquitas, avaritia, ambitio sub virtutum et iuris nominibus lateant.* Boecler.

Cuius integritatem) Hoc in Catonem conferri, credibile non est, cuius per omnem vitam laudata a bonis omnibus integritas. Addendum igitur puto, *non*: ut sit *non laudari, nefas est.* Manut. Hoc

in Catonem conferri credibile non est, ait doctissimus vir in notis; imo nihil mage credibile; si illustro, quod facile tibi non suada persuadeo. Locus desumtus e philosophorum scitis, inter quae et hoc copiose ab Aristotele primo Ethicorum tractatum: *Praestantissimarum rerum et optimarum, nullam esse laudem; laudem enim comparatione constare: illarum autem nullam comparationem; unde dii honorantur, non laudantur, et Eudoxus primas voluptati detulit.* Catonis ideoque Velleius integritatem adeo cognitam et praestantem esse ait, ut piaculi sit eam laudare et conferre, quum praestantissimorum nulla laus sit, nulla collatio; ita dum non laudavit, maxime laudavit. Dissimile illud Taciti: *Praefulgebant Cassius atque Brutus, eo ipso, quod eorum effigies non visebantur.* Schegk. Aldum hic culpat Rob. Titius (lib. IX locor. controv. 25), qui immissa negatione legit (profecto male) *non laudari.* Sed Titius ipse an extra culpam? Lectionem retinet, in sensu parum videt. Nam sic explicat: *Adeo praestabilem esse Catonis integritatem, ut quasi polluatur, si laudibus eum quis prosequi velit* Et dat auctorem eius interpretamenti Aristotelem, qui primo ad Nicomachum ait: ὅτι τῶν ἀρίστων οὐκ ἔστιν ἔπαινος: *quod optimarum rerum non sit laudatio. Itaque et deos felices beatosque praedicamus, et virorum eos qui diis proximi: non autem laudamus.* Sed nos, Titi, tam libere a te discedimus, quam tu a recto saepe et a vero. Nihil minus Velleius voluit. Quid ergo? hoc argute saltem dixit, nefas esse laudari in Catone integritatem et a pecunia abstinentiam, cum aliae sint eius magis eximiae, magis rarae virtutes. Integritas in alium aliquem etiam e vulgo cadat: in Catone laudetur, quidquid in alio haud temere exstet. Ita Claudianus in laudatione Mallii:

Nam spretas quis opes, intactaque pectora lucro
Commemoret? Fuerint aliis haec forte decora;
Nulla potest laus esse tibi quae crimina purget.

Plane ad hanc sententiam est etiam illud Taciti de Agricola c. 9: *Integritatem atque abstinentiam in tanto viro referre, iniuria virtutum fuerit.* Quae una et clara fax huic loco. Lips. Quare? quia ita ab omni vitio utique remotus, ut minime laudi ducat, facere officium suum. Ita Terentius in Phorm. act. I sc. 2: *Vt nunc sunt mores, adeo res rediit, si quis quid reddit, magna habenda gratia*

est. Ita etiam Claudianus de Mallio: *Nam spretas quis opes etc.* Et hoc est quod innuit Plinius, Panegyrici cap. 42, ubi laudato Traiano, quod dominos liberasset ab accusatione servili, infert: *Non vis interim laudari, nec fortasse laudanda sint: grata sunt tamen recordantibus*, etc. Gruter. Aliter explicant Nostrum alii: mihi de hac (Lipsii) interpretatione nondum opus fuit dubitare. Boecler.

Effusa civitate) More tam in urbe quam in provinciis vulgato. Cicero alibi: *Quid habet admirationis tali viro advenienti candidato consulari obviam prodiisse multos, quod nisi esset factum, magis mirandum videretur; quod si etiam illud addam, quod a consuetudine non abhorret.* Schegk.

Per Tiberim subiret) Vereor, ne illud *per* sit a mala manu; nam *subire Tiberim* est adverso flurio navigare. Sueton. Claud. 38: *Quia sibi subeunti Tiberim scaphas obviam non miserant.* Val. Flacc. V, 185: *Ac dum prima gravi ductor subit ostia pulsu*; *subvehi* dixit Sueton. Calig. 15, et Tib. 72. Burm.

Is egressus est) Lego *iis egressus est.* Manut. Legendum cum Lipsio *iis.* Voss.

Immanes res) De quibus vide, quos Camers notavit ad Flor. III, 10, et adde Dion. XL. Boecl. Ovid. II Trist., 335: *Divitis ingenii est immania Caesaris acta condere*; ubi nos plura dicemus. Burm.

Ac suo) *Accisum* Warburt. Bibl. brit. T. VII, p. 285. Forte voluit *abscisum.* Burm. *in marg.*

Invictum par consulum) Quum in V. C. sit: *Victus par consulum* etc., posset legi *vetus par consulum* etc. Ursin. Bonbom. *vietus par*; miror, sed magis, quod illud ipsum in Tacito I Annal. mihi repertum verbi: *Antiquam* (loquitur de Rufo) *duramque militiam revocabat invictus operis ac laboris.* Editio Martini Herbipolensis anno MDIX: *vietus operis et laboris*; mitto lineam aliis expoliendam. Schegk. Quomodo *invictum*, video: sed profecto aliter Velleium scripsisse, mihi subolet, nescio unde; neque sum tam sagax coniecturae, ut veri vestigia inveniam, etsi animum verto in omnia. Forte, *invisum*: ut quorum occultam conspirationem iam populus olfecerat. Forte, *invinctum*; ut simul respiciat, de quo simul agit, ad Caesarem, cum quo hi potentiae societatem iui-

erant. Invinctos ergo dixerit, quasi complices, et vinclo coniurationis mutuo innexos. Nihil definio. Acidal. Age Pompeius invictus esto (etsi Caesar aliter docuit), quid? etiamne Crassus? inconveniens plane verbum; scribo, *inclytum par*. Lips. Latet mendum in priore voce, quod arguunt libri veteres, in quibus *victus par*: forte legend. *vetus*, nam uterque tum senex, et ambo simul coss. iterum. Sic Lucilius et Columella, *vetus ille Cato*. Popm. Manavit hoc a Rhenano. Nam in ipso codice fuit, *victus pars consulum*. In Bonbomaei editione erat, notante Schegkio, *vietus par consulum*. Quae merae nugae. Magis etiam nugantur, qui ex lectione Rhenani novam exsculpere conati. Neque ego tamen me veram invenisse affirmaro. Neutiquam interim absurde legi posse arbitror, *vinctum par consulum*. Vt triumviralem illam conspirationem notet Velleius. Non minus tamen placet coniectura Vrsini, reponentis *vetus par consulum*; nam et antea iidem simul consulatum gesserant. Voss. Vitiosissime *victus pars consulum*, unde Rhenanus *invictum par cons.* fecerat, quod retinuimus, in textu, non quod ceteris coniecturis doctorum praeferremus; sed quod nihil certi aut firmi in omnibus esse cerneremus. Lipsius, *inclytum par*; Vrsinus, *vetus par*, legunt. Boecl. *Victus pars consulum* editio Rhenani; sed cur *invictum par?* De Pompeio dederim, *invictum* posse dici: de Crasso non feram. Certe Lucullus Crasso imperator longe melior, nonnisi *paene bello invictus* cap. 33 Nostro dicitur. Popma non male. Opinabar aliquando voluisse Velleium *inclutum par consulum*, quomodo Lipsius; et ita Livius: *Egregium par consulum fore, si M. Livium C. Claudio adiunxissent*; lib. XXVII, cap. 34: *inclytum quoque par*; lib. VIII, cap. 29: *L. Papirius Cursor, Q. Fabius Rullianus par nobile rebus in eo magistratu gestis, discordia tamen nobilius*. Heins. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 459.

Neque petitus honeste, etc.) Nam et factiose ac paene per vim, ex arbitrio suarum partium, invaserant consulatum, et magistratus quos vellent constituebant, et omnia potentiae augendae patrabant novabantque; inter quae etiam decretae in alterum quinquennium (Dio de *triennio* meminit, sed intellexerim de consultatione potius, quam de decreto) Caesari Galliae, Pompeio Hispania et Africa, Crasso Syria et vicinae provinciae, referri debent. Dio XXXIX. Plut. Caes. et Crass. Appian. II Bell. civ. Boecl.

Caesari lege) *Caesari legem*, edit. Rhen.

Crasso bellum Parthicum in animo molienti) *Iam molienti* latinius sit utique; natus inde error, quod librarius primam in *molienti* syllabam perperam geminasset. Possis et *iam animo volventi*; ut apud Tacitum Hist. I, cap. 30: *Supra et commissationes et faeminarum coetus volvit animo*; II, cap. 49: *Atque illum supremas iam curas animo volutantem repens tumultus avertit*; quem locum Rhenanus frustra sollicitavit; sic et Livius non semel. Lucanus lib. I: *Vtque ducem varias volventem pectore curas conspexit.* Heins. Nihil muto temere; nam ita *in animo cogitare*, dixit Terent. Adel. I, 1 (*animo putare* Pricae. ad Apul. Apol. p. 177) Burm.

Cetera sanctissimus) E Graecia vectum sermonis genus, usitatum ab optimo quoque. Tacitus: *cetera equestri familia*; et *iuvenis alia clarus*; Agellius: *pleraque doctus*; Apuleius: *pleraque mundus*; et Florid. I: *Marsias Phryx ceteru, et barbarus.* Schegk.

Diris cum omnibus) Minutius in Octav.: *Et ut Thrasymenus Romanorum sanguine et maior esset et decolor, sprevit auguria Flaminius: et ut Parthos signa repetamus, dirarum imprecationes Crassus et meruit et irrisit.* Quales fuerint, et quia mire huc faciunt, et antiqui ritus, supra repetam ex Appiani Parthico: *Solus Ateius occurrens, primum voce cohibebat; denuntians ne procederet: deinde adparitorem iussit, detineret eum iniectis manibus; verum id collegis tribuni non permittentibus, adparitor Crassum missum fecit: Ateius vero ad portam accurrens, posuit ibi ardentem foculum: et Crasso praetereunte suffitum faciens, libansque insuper, diris eum devovebat exsecrationibus, nova et horrenda nomina deorum invocans; eas exsecrationes secretas et priscas Romani talem vim putant habere, ut nemo sic devotus possit evadere, immo nec illi, qui devovet, bene cedere: quamobrem non temere his utuntur.* Gemina germana Plutarchus in Crasso. Schegk. De his devotionibus, diris imprecationibus sollenniter publiceque conceptis, vide omnino doctissimi Brisson. I formul. solenn., ubi et huius historiae occurrit declaratio ex Plutarcho, Appiano, Dione, Cicerone, Lucano. Adde Nostrum supra II, 22. Boecler. *Diris cum omnibus*, edit. Rhen. Ita *diris hostilibus* devovisse trib. pl. dicit Flor. III, 11; mox *exsecrationes* vocat Noster, et omnes qui de hac re agunt; accesserunt quidem omina, sed illa nihil ad

trib. pl. attinebant, deesse tamen aliquid videtur his verbis: nam *diris cum ominibus retinere* non recte dici potest; neque etiam *ominibus*, quum *proficiscentem* vellem iungi. Burm.

Utile imperatoris damnum) Ne crede tam maligne de Crasso sensisse, aut scripsisse Velleium, ut censeat utilem patriae fuisse eius mortem. Honestius veriusque, *vile imperatoris damnum*; idest exigua, nec in magno, iactura. Lips. Lipsius *vile* reponit. Ceterum scriptores belli Parthici vide, notatos ad Flor. III, 11. Est autem memorabile cumprimis in exitu Crassi exemplum: *Qualis vindicta iniustissima bella, avaritiamque inexplebilem solent consequi*; nam id magno consensu agnoscunt scriptores observantque hoc loco. Boecl. Optime Lipsius: *vile imperatoris damnum*, non *utile*; Tacit. II Ann., 85: *Si ob gravitatem coeli interiissent, vile damnum*. Heins. *Utilis* et *vilis* passim permutari vidimus ad Quinct. V Inst. 7, et in declamationibus centies. Ita apud Tacit. II Ann. 86, *vile*, an *utile damnum* sit legendum, non convenit inter Freinshemium et Gronovium. Burm.

Circumfusis immanibus copiis equitum) V. C. *circumfusos*. Forte, *circumfusum*. Voss. *Circumfusis immanibus copiis*, pro se circumfundentibus, haudquaquam sollicitandum venit; sic *circumfusus satelles* apud Nasonem Metam. XIV. Quinctilianus Inst. orat. l. II, cap. 20: *Nonnumquam, ut in iudicio Miloniano, inter circumfusa militum arma, dicendum est*. Nihil magis obvium apud scriptores melioris notae. Heins. Posset et legi *circumfusus*, scilicet Orodes, ut in Nasonis loco *circumfusus satelles*. Nam et regi circumfundi copiae, qui eum comitantur, et hostibus, quum cingunt undique, dicuntur. Vid. Freinsh. indic. in Florum, ex cuius lib. III, 1; tamen hic *circumfusis* rectius legeretur. Burm.

Rex Orodes) Plutarcho in Crasso est Ὑρώδης: Africano apud Eusebium Ἡρώδης. Malim utrobique legere Ὀρώδης, ex Velleio, Floro, Appiano, Dione, et aliis. *Morodem* hunc vocare videtur Servius ad XI Aeneidos, 19. Sed videtur tantum; nam omnino locus illius est mendosus. Nos eum integrum adscribemus, non solum ut prodeat emendatior, sed etiam quia historiam hancce Crassi illustrat: *Romana*, inquit, *signa figebantur in castris: et quum ad bellum eundum foret, captatis auguriis evellebantur e terra. Nam olibi ea figi non licebat. Sed inter auguria hoc habe-*

bntur, si evellentem facile sequerentur. Adeo ut cum filio in Orodis bello (ita lege non *Morodis*) *sit Crassus occisus, qui iturus ad Parthiam* (V. C. legit *proelium*) *evellere signa vix potuit.* Refert inde historiam similem Flaminii, in qua pro *Thrasyniminam*, *Thrasymenum* legendum apparet. Voss.

Amplius quadringenta) Valde atterit Caesarianam laudem (si modo laus e caedibus): atterit inquam prae aliis et libat. Nam ecce Plinius scribit: *Praeter civiles victorias, undecies centena et nonaginta duo millia hominum occisa ab eo proeliis.* Et Appianus in Celticis: Μυριάσι τε γὰρ ἀνδρῶν ἀγρίων, ἐν τοῖς δέκα ἔτεσιν, ἐν οἷς ἐστρατήγησεν, ἐς χεῖρας ἦλθον, εἴτις ὑφ' ἓν τα μέρα συναγαγοι, τετραχοσίων πλείοσι. Καὶ τούτων ἑκατὸν μὲν ἐζώγρησεν, ἑκατὸν δὲ ἐν αὐτῷ πόνῳ κατέθανον. *Quadragies centena millia ferocium hostium (si quis partes in unum et in summam redigat) decem illis annis, quibus* Galliae *praefuit, manus cum eo conseruere; e quibus decies centena millia capta fuere, decies altera in ipso certamine periere*, reliquis scilicet elapsis. Nec aliter Plutarchus per occasionem enumerat, in Pompeio. Quis ergo ambiget hic rescribere DCCC, idest *octingenta millia hostium?* Etiam si quis amplius volet, per me liceto. Lips. Malim MC. Nam Plinius, Solinusque scribunt: *Praeter civiles victorias undecies centena, et nonaginta duo millia occisa ab eo proeliis.* Nisi malis cum Lipsio, DCCC. Nam Appianus in Celticis decies centena millia tantum occisa esse tradit. Voss.

Saepe in agminibus) Ex definitione agminis intelleges, quam apposite hic Noster locutus sit; adi Isidor. lib. XIX, cap. 3. Scheck. Malim ad Livianum exemplum, *saepe agminibus.* Ille XXI: *Magis agmine, quam acie, in via concurrerunt.* Agminibus concurrere est, non explicatis ordinibus distinctaque acie. Lips. Etiam malim cum aliis abesse voculam *in*; nam quod habemus Livii lib. X, 45: *Saepe in acie, saepe in agmine, saepe circa ipsam urbem adversus eruptiones hostium pugnatum*; forte et ibi abiicienda utraque praepositio. Grut. Retineo praepositionem: *in agmine* enim est, quum agmen duceret *in itinere*, ut loquitur Sueton. Aug. III, et Sallust. Iug. 88. Idem Caesar. 57: *In agmine nonnumquam equo, saepius pedibus anteibat*; et ita passim alii. Burm.

Vix ulla non) Durior locutio videtur, quae molliretur, si

legeretur, *ex novem denique aestatibus vix ulla, qua non i. t. emeritus.* Burm. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 51, 382; vol. IX, p. 263.

Circa Alesiam) Sic malui cum veteribus libris et doctis viris, quam *Alexiam.* Condita autem ab Hercule, totius Galliae metropolis, libera ac sui iuris usque ad C. Caesaris aevum. Diodorus lib. V. Situm eius Caesar lib. VII Bell. gall., et Strabo habent descriptum. Schegk. Repone *Alesiam*, ex MS. Ita semper Graeci, plerumque etiam Latini. Non ignoro tamen *x* et *s* crebro commutari. Florus lib. III, cap. 10, scribit, totam belli molem circa Gergoviam fuisse; non Alesiam, ut Velleius, aliique. Cuius errorem iam olim etiam deprehendit anonymus, seu Caesaris, seu Iulii Celsi, exscriptor. Et sane nil manifestius. Nec facile invenias, iuxta Romam olim a Senonibus captam, quae Gallis Romanos infestiores reddiderint, quam pericula apud Alesiam adita. Insignis de hoc est Taciti locus, lib. XI Annalium, 23, sed etiam summi viri Iusti Lipsii sententia, tam prodigiose corruptus, ut ne Attius Navius quidem pater augurum, ei sine libris mederi queat. Verba Taciti haec sunt, ex oratione contra proceres Galliae comatae, qui nuper ius civitatis consecuti, etiam ius adipiscendorum in urbe honorum petebant: *Oppleturos omnia divites illos; quorum avi proavique hostilium nationum duces, exercitus nostros ferro vique ceciderint; divum Iulium apud Alesiam obsederint. Recentia haec: quid si memoria eorum inoreretur, qui Capitolio, et ara romana, manibus eorumdem prostratis. Fruerentur sane vocabulo civitatis: insignia patrum, decora magistratuum ne vulgarent.* Ego tamen mihi bene persanasse visus sum. Scribo: *Quid si memoria eorum inoreretur, qui Capitolio, et ara romana, moenibus eorumdem prostratis, fruerentur? Sane vocabulum civitatis; insignia patrum, decora magistratuum ne vulgarent.* Per aram romanam, Maximam intelligit Tacitus, quam, ut et Capitolium, non fuisse prostratam, ex Plinio, Solino, aliisque satis constat. Sed nolo pluribus coniecturam nostram firmare. Iam enim satis orbitam excessisse video. Merebatur interim hoc Taciti locus. Voss. Florus *Alexiam* vocat, III, 10, 23, vide ipsum Caes. Bell. gall. VII, Plutarch. in Caes. Διὰ πολλὰ μὲν οὖν εἰκότως ὁ πρὸς Ἀλησίᾳ κίνδυνος ἔσχε δόξαν, ὡς ἔργα τόλμης καὶ δεινότητος, οἷα τῶν ἄλλων ἀγώνων οὐδεὶς, παρασχόμενος. *Multas ob causas glo-*

riam Caesaris auxit hoc ad Alesiam certamen: quippe ubi ea virtutis consiliique documenta, qualia non in alio facile certamine edidit. BOECLER.

Septimo ferme anno) Menda haec est, et non est. Antiqua scil. scriptura, pro *septimum ferme annum*: quomodo hodie velim reponi. De sequentibus ita Florus lib. IV, cap. 2: *Exinde quoniam mutuo metu tenebantur, Crassi morte apud Parthos et morte Iuliae, Caesaris filiae, quae nupta Pompeio, generi socerique concordiam matrimonii foedere tenebat; statim aemulatio erupit.* Simillima Lucan. lib. I. ACID. *Septimum fere annum*, ego. LIPS. Recte emendant viri docti *septimum annum*; notat enim continuum tempus haec constructio, de qua plenius ad Ovid. I, art. 647. BVRM. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 52, 383.

Ex invidia Ponti ac Camiliae cohaerentis) Rhen. et Burr. cum monstro suo lectionis Morboniam ablegavimus. Lucanus de Iulia, lib. I, 111:

—— nam pignora iuncti
Sanguinis, et diro feraleis omine taedas
Abstulit ad maneis Parcarum Iulia saeva
Intercepta manu; quod, si tibi fata dedissent
Maiores in luce moras, tu sola furentem
Inde virum poteras, atque hinc retinere parentem,
Armatasque manus excusso iungere ferro,
Vt generos soceris mediae iunxere Sabinae.
Morte tua discussa fides, etc. SCHEGK.

Displicet suspectumque est in primore loco nomen *Pompeii.* Si rectum, quid ita statim *Pompeium* repetit? cur non potius scribit, *inter eum et C. Caesarem?* series et mos stili sic postulabat. Cur etiam solum Pompeium causam facit infidae huius concordiae? peccavit enim non minus Caesar. Denique primogenia lectio nulla habet Pompeii nomen. Illa sic: *ex invidia Ponti ac Camilie.* Profecto legendum: *ex invidia potentiae male.* Nam fuit compendio scriptum, *pontiae.* Bona prae vulgata veraxque haec sententia. Obiit, ait, Iulia, unicum pignus sive vinculum concordiae male iam haerentis, quia alter alterius potentiae invidebat: hic illius crescenti, ille huius adultae. Lucanus ad Iuliam:

Morte tua discussa fides, bellumque movere
Permissum ducibus, stimulos dedit aemula virtus.

Aemulationem mutuam expressit, uti et hic Velleius. Lips. Lectio fabricata in officinis correctorum. Nam membranae, *ex invidia Ponti ac Camiliae cohaerentis*, ex quo ego effingebam *ex invidia potentiae aemulae, cohaerentis inter.* Vultque apposite tunc demum Iuliam pignus concordiae cohaerentis, nam antea sane non erat opus tali obside. Gruter. Aliena omnino huic loco vox *Pompeii.* Nec fuit sane in MS., in quo legebatur *ex invidia ponti ac camiline cohaerentis inter Cn. Pompeium* etc. Vnde Gruterus legebat: *ex invidia potentiae aemulae, cohaerentis.* Quod non placet. Neque enim dicit Velleius, Iuliam ex invidia potentiae aemulae discessisse; sed ob invidiam male cohaesisse concordiam inter Pompeium, et Caesarem. Verior ergo coniectura Lipsii, *ex invidia potentiae, male cohaerentis,* etc. Error inde ortus, quod compendio primitus *pontiae* pro *potentiae* fuerit exaratum. Voss. Est haec inter praecipuas Lipsii emendationes; nam in MS. erat, *ex invidia Ponti ac Camilie*; unde quidam fecerant *ex invidia Pompeii male cohaer.* Ita autem Pompeii nomen inficete statim repeteretur. Ergo hoc dicitur: *Concordiam male cohaesisse ex invidia potentiae*; prorsus praeclare et sententiose: *inter socios potentiae, est invidia et aemulatio potentiae; haec facit ut infida sit societas, ut male cohaereat concordia.* Boecl. *Cum medium iam ex invidia potentiae male cohaerentis.* Haec Lipsiana coniectura est, nec infelix; membranae exhibebant *ex invidia ponti ac camiliae.* Forte, *ex invida potentiae ac aemulatu cohaerentis*; si Senecae credimus, optime cohaerebat, non male. Consolatione ad Polybium: *Vixit Sex. Pompeius sorori superstes, cuius morte optime cohaerentis romanae pacis vincula resoluta sunt.* Florus lib. IV, cap. 11, de hac ipsa re: *Exinde, quoniam mutuo metu tenebantur, Crassi morte apud Parthos, et morte Iuliae Caesaris filiae, quae nupta Pompeio, generi socerique concordiam matrimonii foedere tenebat, statim aemulatio erupit.* Haec ille, ut solet, a Lucano mutuatus est, qui paria de clade Crassi et Iuliae morte libro I ipsam allocutus Iuliam:

—— tu sola furentem,
Inde virum poteras atque hinc retinere parentem.
Morte tua discussa fides ——

Valerius Maximus lib. IV, cap. 6, ubi Iuliae mortem enarrat: *Atque ita exspiravit, magno cum totius terrarum orbis detrimento: cuius tranquillitas tot civilium bellorum truculentissimo furore perturbata non esset, si Caesaris et Pompeii concordia communis sanguinis vinculo constricta mansisset.* Heins. *Ex invidia Pompeii male cohaerentis*, Erasmus et Steph. Manut. Popm. Voss. et alii. Nec Lipsii et aliorum emendationes valde placent, quia sensum non admodum perspicuum reddunt; nos locum desperatum aliis relinquimus sanandum: sed forte aliquid latet de *Ponto* et *Gallia*, in quarum una regione Pompeius olim res magnas, in altera tunc maximas gerebat Caesar; certe tale quid ex *Ponti ac Camilie* posset excudi; sed contineo. Burm.

Filius quoque parvus Pompeii) Laudat hunc locum Belgii nostri lumen Electorum lib. II, cap. 17, ubi defendit Suetonium, damnatque Dionem Cassium, quorum hic adseruerat, neptem natam e Iulia C. Caesaris, ille vero nepotem. Et verum est: stat a Tranquillo praeter Velleium nostrum etiam Lucani versus, volentibus MSS. pluribus Bibliothecae Palatinae: deque tribus Tranquilli codicibus, unus tantum praefert *neptem*. Sed tamen tantum abest, ut ego Dionem deserendum putem tanquam reum, ut contra adseram, habuisse non solum auctorem quem sequeretur Plutarchum, sed etiam Senecam. Is enim diserte consolatione ad Helviam cap. 34: *Vixit Sextus Pompeius, primum sorori superstes, cuius morte optime cohaerentis romanae pacis vincula resoluta sunt,* etc.; ad eum locum summus ille vir fatetur, nihil se videre, nihil exstricare; quae enim haec *soror Sexti Pompeii*, quam neptis Iulii? quam filia Cn. Pompeii? Haec produxi, ut constet summos quoque viros homines esse, idest errare et labi; neque statim scurriliter iis insultandum, si quid forte committant, quo se probent humanos. Grvt. Non convenit inter auctores filium an filiam esset enixa Iulia Pompeio. Velleius diserte filium fuisse ait, quem Lucanus nepotem Caesaris, *mortemque nepotis*; Suetonius, Plutarchus, et Dio, filiam: *neptem* enim, non nepotem dicunt. Popma.

Tum in gladios caedesque civium) Tribunorum praesertim plebis ferocia tumultus excitabat, comitia turbabat, pro consulibus tribunos militum postulabat (quo nimirum plures remp. capesserent) populo suis malis applaudente, et in perniciem suam sae-

vieute. Οὔτε γὰρ ἐμετρίαζον, οὐθ' ὑγιὲς οὐδὲν ἐποίουν, ἀλλήλους παρώρμηντο, πολλὰ μὲν δαπανώμενοι, πολλῷ δ' ἔτι πλείω μαχόμενοι. *Neque enim moderati sanique quidquam agebant, sed tumultuabantur invicem, turbabantque tum largitionibus multa, tum pleraque certaminibus gerentes ac caedibus*, inquit Dio XL, p. 159, apud quem plura antecedentium et consequentium vide, ut aestimes, quantum brevitate mirifica, signanter tamen, expresserit Velleius. Similia habet Plut. in Caes. p. 721. Boecler.

Tertius consul etc. *advers.*) De *Catone* praesertim et *Bibulo* Plutarchus in Pomp., de totius senatus consilio Dio XL fuisse inter artes *aristocraticas*, ut Pompeio soli delatus consulatus et dictaturam impediret, quam tribuni pl. Pompeio magnis iam clamoribus destinabant; et Pompeium a plebe avocaret, atque ad optimatium partes traduceret; deuique ne duriore in servitio essent Romani, si cum Pompeio Caesar, quod timebant, consul factus esset. Sed quid est τὰ ναυάγια πολιτεύεσθαι, si hoc non est? Nulli iam prudentiae, nulli arti sua vis; mutabantur miseriae, non tollebantur. Et iam ὠδῖνες reip. regnum parturientis occoeperant. Boecler.

In coërcitionem ambitus) Vide Dion. XL, Appian. II. B. C. Plut. Pomp., Sigon. de Iudic. II, 29. Boecl. *In coërtionem*, Rhen. editio. Vide infra ad cap. 121.

Exercuit) Potius *exeruit*. Lips. Commutari quidem haec verba verum est, et nos ad Quinct. lib. IV Inst. 1, et alibi, vidimus; sed hic nihil muto: *exerimus* enim vim antea tectam aut dissimulatam, ut Tiberius *paullatim exeruit principem*, Suet. 34; sed aperte *exercebat* hic Pompeius vim eius consulatus, qui similis erat dictaturae, a quo nonnisi titulo distabat, in coërcitionem. Suetou. in Domit. I: *omnem vim dominationis tam licenter exercuit* etc., in Tib. II: *exercere ius tribunitiae potestatis. Vi exercere imperium* dixit Curt. X, 3. Burm.

P. Clodius etc.) Quod tantum tumultum in urbe excivit, ut SC. factum sit: *Dent operam interrex, tribuni plebis, Cn. Pompeius procos. ne quid detrimenti resp. capiat.* Paedian. in Milon. epit. Livii CVII. Schegk.

Exemplo inutili) In antiqua editione est, *exemplo inutiliter facto* etc. Unde legendum putamus: *Exemplo inutili, sed facto sa-*

lutari reip. Vrsin. In V. C. fuerat *exemplo inutiliter facto* etc. Forte in codice MS. quaedam liturae ob vetustatem fuerant extritae; legendumque, *exemplo inutili*, *interim facto salutari reip.* etc. Voss. Supra aliquid iam de iudicio Auctoris nostri diximus ad II, 20. Boecl. *Inutiliter facto*, vetustus codex. Fortasse *exemplo inutili: ceterum facto salutari*, vel *verum*; ut supra cap. 45: *Sera Pompeii cura, verum et cupiti interrita.* Tacitus Annal. XII, cap. 59: *Pauca repetundarum crimina, ceterum magicas superstitiones obiectabat.* Florus lib. III, cap. 1: *Et Zomam quidem frustra diu voluit, ceterum Thalam diripuit*; atque ita passim et alii. Livius lib. I, cap. 30: *Peditum quidem numero, ceterum equitatu nuper aucto, plurimum romana acies valuit.* Iob. Ortuinius, *tamen facto salutari.* Heins.

Quae quidem M. Cato palam lata absolvit sententia) Dubitat doctissimus Ciceronis interpres, Asconius Paedianus, commentationibus in Milonianam; cuius curupta verba partim Velleii, partim ipsius Asconii causa, adscribemus: *Fuerunt* (inquit) *qui crederent, M. Catonis sententia eum esse absolutum. Nam et bene cum rep. actum esse morte P. Clodii non dissimularat, et studebat in petitione consulatus Miloni, et reo affuerat. Nominaverat quoque eum Cicero praesentem, et testatus erat, eum audisse a M. Favonio, ante diem tertium, quam caedes facta erat, Clodium dixisse, periturum eo triduo Milonem. Sed Milonis quoque notam audaciam vetior e p utile visum est.* Barthius quidem Advers. lib. XVI, cap. 4 rescribit: *Sed Milonis quoque notae audaciae obviam iri reipublicae utile visum est.* Verum enimvero quam expedita foret ratio veteres emendandi, si ita in eorum scriptis grassari licet! Equidem, unica tantum litera addita, scribendum puto: *Sed Milonis quoque notam audaciam verti a rep. visum est. Verti* pro *averti*; quomodo Valerius Flaccus lib II, 572 ait:

——*Priami sed quis iam vertere regnis*
Fata queat. ——

Non ergo dubitamus, quin haec vera sit lectio. Voss.

Quam si maturius tulisset) *Qui* prima editio; *cui*, sin quid video, *non defuissent* videlicet. Heins. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 52.

Inimicior) Ita et Cicero II Verr., 43: *Quid si omnium mortalium Sthenio nemo inimicior?* ubi Gruter. in MSS. repperit *inimi-*

citior, quod dignum examine indicat. An quia *inimiciter* veteres dixere, credidit posse *inimicitius* et *inimicitior* dici? ego non puto; apud eumdem Cicer. II Phil., 37: *Qui enim cuiquam inimicior?* ubi nulla varietas notatur. Burm. Sunt lapsus scribarum. Ita *amicitior* apud Apulei. Apol. Vid. Prisc. p. 52. Sic *pudicitior* in tribus Vossianis codd. apud Martial. II, 59. Sallust. Iug. X, ubi vid. Cort. Idem *in marg.*

Per Afranium) *Afrannium*, edit. Rhen.

Qui ab ipso adversabatur) Vocabulum *quoque* restitui, auctoritate libri calamo exarati, antea iniuria exsulabat. Ceterum nihil mutandum in illo *assentabatur*, nam et *adsentari* idem esse, quum *adsentiri* docui in Suspicionum libellis. Grut. Lipsius *adsentiebatur*. Raphel. *Assentabatur iis qui*, ita legend., non *assentiebatur*; nam *assentandi* verbum interdum usurpatur pro illo *adsentiendi*, et *assentatio* pro *assensione*. Velleius infra cap. 128: *M. Tullio tantum tribuere, ut paene assentatione sua quibus vellet principatus conciliaret.* Petronius Satyrico cap. 17: *Tacentibus adhuc nobis, et ad neutram partem assentationem flectentibus.* Popm. Omnino MS. lectio retinenda, *iis, qui ab ipso quoque, adversabatur.* Voss. Rhenani editio, *iis qui ab ipso quoque*, non debuit mutari. Boecl. In editione Rhenani ego lego, *iis qui dimittendos ab ipsoque.* Sed Burrerius aliam illam ex scripto codice lectionem profert, *iis qui dimittendos ab ipso quoque.* Erasmus, et eum secuti alii. Ita saepe *hodie quoque* pro *hodieque*, et similia occurrunt. Burm.

Ante biennium) Ex fide historiae Lipsius mallet *annum*. Raph.

Perfectis muneribus theatri) Vox *muneribus* mihi suspecta est, atque eo magis, quod homo doctissimus Bernardinus Rutilius pro ea *meribus* in suo codice substituerit, quod quid sit mihi non liquet, nisi forte *moeniis* scribere voluerit, quod verbum pro aedificiis, ut Festus dicit, antiqui ponebant. *Munera* tamen pro aedificiis Velleius posuit infra, ut suo loco dicemus. Itaque nihil mutandum reor. Ursin. Nec heic quidquam mutandum: notanda tantum notio rarior *muneris*, quam iterum invenimus cap. 130 ipso principio. Grut. Velleius infra 130: *Quam magnifico animi temperamento Cn. Pompeii munera absumpta igni restituit.* Nil itaque mutandum. Notandam tamen significationem rariorem *muneris*, censet Gruterus. Et sane non esse vocabulum e vulgo, satis indicat

Frontinus, libello de Aquaeductibus urbis Romae, his verbis: *Quantum publicis operibus, quantum muneribus (ita enim cultiores appellant) quantum lacubus etc., beneficio principis detur.* Sic recte edidit Onuphrius. Et ita etiam, ante visum Onuphrii codicem, legendum conieceram, usus sola editione florentina Iuntae; in qua perperam *appellantur.* Voss. Non spectacula tantum, quae in theatris edebantur, dicta *munera*, sed aedificia quoque a privatis in publicum collata. Naso de porticu Octaviae Marcelli Arte amatoria I, 69:

Aut ubi muneribus nati sua munera mater
Addidit, externo marmore dives opus.

Noster infra cap. 130: *Caei quoque Pompeii munera absumta igni restituit*; hoc est theatri Pompeii. Heins. Vid. et cl. Graev. praefat. ad tom. V Antiquit. Roman. (Sic et VI Fast. 92, et ibi Heins.; vid. Polen. ad Frontin. praef. de Àquaed., qui tamen non recte cepit) Burm.

Operum quae ei circumdedit) Quae ista opera circa theatrum Pompeii? signa marmorea, non singularum modo personarum; sed etiam nationum et gentium: de quibus Plinius lib. XXXVI, cap. 5: *Idem et a Coponio XIV nationes, quae sunt circa Pompeii, factas auctor est.* Iam marmorea domus magnificentissima, nomine *regiae* insignita, aedes Veneris theatro superimposita. Suetonius Augusto cap. 31: *Pompeii quoque statuam circa theatri eius regiam marmoreo Iano supposuit.* Tertullianus de Spectaculis: *Pompeius Magnus solo suo theatro minor, quum illam arcem omnium turpitudinum exstruxisset, veritus quandoque memoriae suae censoriam animadversionem Veneris aedem superimposuit.* Porma.

Vota pro salute eius) Iuven. satyr. 10:

Provida Pompeio dederat Campania febres
Optandas; sed multaeque urbes, et publica vota
Vicerunt; igitur fortuna ipsius, et urbis
Servatum victo caput abstulit. —

Primi Neapolitani, auctore Praxagora. Plutarchus. Quod sane, inquit Dio, lib. XLI: *Magnum fuisse et splendidum munus, nemo omnium negaverit: nimirum ulli unquam alii, praeter eos, qui post ea tempora summam in omnia potestatem obtinuere, decretum.* Lubido paucula quaedam observare mihi collecta post alios

adferre de votis. Quae aut pro imperatore, aut pro populo. Panegyricus: *Nuncupare vota pro aeternitate imperii, et pro salute civium, immo et pro salute principum, et propter illos pro aeternitate imperii solebamus.* Illa concepta III nonas ianuar., non ipsis kalendis, placitum et erudite probatum ad Tacitum Lipsio, Annal. lib. XVI. Cui commodo manum, et assero porro verbis Caii IC. in l. *si calvitur*, CCXXXIII de verbor. sign.: *Post kalendas ianuarias die tertio pro salute principis vota suscipiuntur*; immo dies hicce sollemnis: qua concipiebantur, absolute κατ' ἐξοχὴν dictus, *vota*. Vopiscus Tacito: *Divorum templum fieri iussit, in quo essent statuae principum bonorum, ita ut iisdem natalibus suis, et parilibus, et kalendis ianuar. et votis, libamina ponerentur.* Haec quae pro populo, ipsis kalendis. Tacit. lib. IV Annal.: *Sed Caesar sollemnia incipientis anni kalend. ianuar. epistola precatus*; et statim: *Quem enim diem vacuum poena, ubi inter sacra et vota, quo tempore verbis etiam profanis abstinere mos esset, vincula et laqueus inducantur?* Spartianus in Aelio Vero: *Orationem pulcherrimam parasset, qua kalendis ianuariis Hadriano patri gratias ageret, accepta petitione, qua se existimaret iuvari, kalendis ipsis periit, iussusque ab Hadriano, quia vota interveniebant, non lugeri.* Duravit inde a tempore reipub. liberae, et consulum, qui vota pro salute populi ipsis kalendis in Iovis opt. max. templo nuncuparunt; ostensum a doctis ex Ovidio, frequentatum in Livio. Immo illis ipsis sibi mutuo populus hinc inde vota signabant, strenas mittebant. Ovidius I Fastorum:

> *At cur laeta tuis dicuntur verba kalendis?*
> *Et damus alternas accipimusque preces?*

Et Tibullus de Messalla, libro IV:

> *Nam modo fulgentem Tyrio subtemine vestem*
> *Indueras, oriente die duce fertilis anni;*

subdit:

> *Quin largita tuis sunt multa silentia votis.*

Ad strenas referri non inscite potest locus Paulli IC. in l. 12 D. de administr. tut. ait: *Sollemnia munera parentibus cognatisque mittet.* Mittebant et imperatori; testis, praeter Suetonium, Dio lib. LVII: *Fuit et alia causa, cur iis kalendis extra urbem esset, nempe ne hominibus anni auspicio, et festo die occupatis negotium*

praeberet, *neve strenas ab iis acciperet*, *quod Augustum fecisse improbabat*; quod tamen deinde tamquam debitum sibi poscebant principes. Apud Iustinian. C. de oblatione votor.: *Impp.* ARCADIVS *et* HONORIVS A. A. BASILIO P. V. *Quando votis communibus felix annus aperitur*, *in una libra auri*, *et solidis obryziacis* (de his Cuiac. ad tit. de vet. num. pot.) *principibus offerendi devotionem animo libenti suscipimus*; *statuentes ut deinceps sequentibus annis uniuscuiusque sedulitas principibus suis talia ingerant semper*, *et deferant*. Haec de sollemnibus votis; moris praeterea in adversa valetudine principis suscipere, clarum ex Xiphilino, Suetonio, Tacito, aliis, et adscribere epistolis ad principem, *se vota ipsi facere*. Dio lib. LVII: *Denique tanta utebatur clementia*, *ut quum aliquando Rhodiorum magistratus data ad eum epistola non subscripsisset illud consuetum*; *quod vota ipsi facerent*, *celeriter eos excitos*, *quasi malo multaturus*, *quum id quod deerat adiecissent*, *indemnes dimiserit*. Schegk. Dio XLI pr., Plut. Pomp., Iuvenal. X. Boecler.

Defuisset fortunae) Tali sententia Plutarchus in Pompeio optat: *Utinam tum obiisset* (post tertium triumphum) *quum adhuc Alexandri fortunam haberet*; *nam quae secuta sunt non minimam felicitati eius imposuere labem*. Boecler.

Destruendi) Vid. ad Quinct. VIII, Inst. 3.

Apud superos) Non intelligendi caelestes dii, ut vulgo notantur hoc nomine, sed homines viventes. Antiquus lapis apud Fabrett. c. IV, p. 264: FVIT APVD SVPEROS MENS. VI. Val. Flacc. I, 791:

—— *ut nostra videres*
Funera, *et oblitos superûm paterere dolores.*

(Vid. ad Lucan. III, 702). Burm.

Non alius maiorem) Nam perturbatis reip. temporibus tales homines, qualis hic describitur Curio, idonea sunt instrumenta dominationis consilia agitantibus. Boecler.

C. Curio) Hic est ille C. Curio tribunorum, ut Appianus tradit, eloquentissimus et apud populum gratiosissimus, de quo Caelius epist. ad Ciceron.: *Quod tibi supra scripsi Curionem frigere*, *iam calet*, *nam ferventissime concerpitur*; *bellissime enim quia de intercalando non obtinuerat*, *transfugit ad populum*, *et pro Caesare loqui coepit*. Huc referendum non absurde putant locum istum

de Curione ex Varr. lib. IV de vita pop. Rom. apud Non. *obstringillare*. Schegk.

Ingeniosissime nequam) Idem est quod de Petronio dicit Tacit. XVI An., 18, *erudito luxu*. (V. infr. 68). Burm.

Facundus malo publico) Saepe ita *pessimum publicum*, *divinum publicum*, Livius; *egregium publicum*, Tacit.; *bonum publicum*, *malum publicum*, omneis. Sch. (V. Iuret. ad Symm. I, 43). Burm.

Cuius animo, voluptatibus, vel libidinibus, neque opes ullae neque cupiditates sufficere possent) Supra *omnino* legendum videri monui; quod quo considero magis, eo placet magis. Acid. Polylogia displicet. Malim, *cuius animi voluptatibus*. Primum enim quasi honestius loquitur de Curione, et animi voluntates varias appellat: mox se corrigens, libidines. Sed *cupiditates*, quod sequitur, quomodo rectum? An *cupidines*, cupidines expleant? Vide num, *civitates*, hoc sensu. Eius libidines tam avidae, tam capaces, ut non suffecerint iis explendis satiandisque aut opes aut civitates. Da aurum, da oppida tota, Curio hiat. Lips. Varie varii huic loco medentur; mihi semper illa, *voluptatibus vel libidinibus*, visa sunt interpretis additamentum, super vocem *animo*. Gruter. Forsan tale quid subintelligendum, *inquinato*, vel, ut Sallustius loquitur, *cooperto*. Thysius. Haud dubie corruptissimus est hic locus, cui medelam hactenus nemo excogitavit. Lipsius tentavit: *cuius animi voluntatibus*: et postea pro *cupiditates*, *civitates* substituit. Gruterus illa verba, *voluptatibus vel libidinibus*, a mala manu esse; itaque deleri oportere existimavit. Acidalius pro *animo* legit *omnino*. Quidquid horum consideras, vel stilus vacillabit vel sensus. Boecler. *Voluptatibus vel libidinibus* tollenda esse Grutero se probabat; sed tunc causa non exprimitur, cur Curioni nullae sufficerent opes. Forte, *cuius animo, volutanti in suis velut libidinibus, neque opes ullae, neque cupiditates sufficere possent; velut volutanti*, sic saepe alias, cum modos adhibet loquendi parum usitatos; a suibus enim hoc transtulit, quae *volutari in luto* dicuntur. Vide nos infra ad cap. 91: Cicer. IX ad Fam. ep. 3: *Quum omnes in omni genere scelerum et flagitiorum volutantur.* Seneca de Ira libro III, cap. 27: *Tota vita inter errores volutabitur*; ep. LXXIX: *Animus volutatur in tenebris*; ep. LXXXII: *Officiorum vorticibus volutari.* Fuit et quum castigari posse opinarer, *cuius animo invo-*

luto suis velut libidinibus. Possis et *cuius animo volutanti in libidinibus*; idque verius mihi visum. Heins. *Huius animo* ed. Rhen. vid. Misc. obs. vol. VIII, p. 52, 383; vol. IX, p. 264.

Mox simulatione) Cuius simulationis consilia exposuit diligenter Dio XL non procul a fine. Boecl.

Accepto centies H. S.) Exiguum corrupti Curionis pretium, immani aere alieno oppressi; nam centies H. S. scutatorum modo sunt trecenta millia. *Trecenties* igitur pro *centies* omnino legendum existimo, adductus in hanc opinionem Appiani testimonio, qui lib. I de Bell. civ. Paullum Aemilium consulem emptum a Caesare ait talentis D. Curionem aliquanto etiam maiore mercede, utpote qui Caesaris causae utilior, quam Paullus, esse posset, quod res ipsa declaravit; nam Paullus, Marcello collega Caesarem oppugnante, non restitit, sed tantum tacuit; at Curio tribunus pleb. ne fieret SC. de Galliarum successione intercessit. Manut. Vix mutaverim; ponamus viri docti correctionem, tamen nihilominus nimium quantum ad Appiani (agit de MD talentis) exorbitat summam; ad phrasim, illud Ciceronis in Sallust.: *Ne causam diceret sestertio duodecim cum Caesare paciscitur.* Schegk. Iure in summa ambigit Aldus, et spernit ut minutam. Mallet, *trecenties.* Ego alterum addo, scribo et *sexcenties.* Causam habeo, quod Dio Cassius auctor lib. XL: *Omni aere alieno, quo ingenti erat obstrictus, Curionem a Caesare liberatum*; atqui *forum nostrum*, ait Valerius lib. IX, cap. 1, *Curionis filii sexcentis sestertium aeris alieni aspexit.* Causam etiam alteram, quod Plutarchus et Appianus consentiunt: *Paullum consulem emptum a Caesare mille quingentis talentis*; *Curionem autem maiore etiam summa.* Si ita est, quum tot ista talenta paullo minus quadringenties *H. S.* efficiant, quidni Valerium audiamus in maiore summa? Lips. Legendum *sexcenties* e Valer. Max., ut recte vidit hoc loco, et lib. II, cap. 12 de Magnit. Rom. Lipsius. Heins.

Et coalescentis conditiones pacis) Parum forsan interest, sed e consuetudine Velleii, verius *conlescentis.* Sic infra cap. 90: *Sepultis, ut praediximus, bellis civilib., conlescentibusque reip. membris, quae tam longa annorum series laceraverat.* Venit hic in mentem Iustiniani loci, quem operae pretium erit, a doctissimi hominis correctione vindicare lib. XVIII: *Hoc igitur modo Tyrii Alexan-*

dri auspiciis conditi parcimonia et labore quaerendi cito convaluere. Mutat quidam *coaluere*, minime ad Iustini genium, cui *convalescere* significat crescere seu potentia augescere; lib. III, ubi de Charillo Polybytae filio Lycurgo: *Medio igitur tempore, dum infans convalescit, tutelamque eius administrat, non habentibus Spartanis leges instituit.* Et ibidem paullo post: *His igitur moribus ita brevi civitas convaluit.* Idemque verbi restituo lib. XXXVI, ubi de Aegyptiis et eorum sacris: *Semperque exinde hic mos apud Iudaeos fuit, ut eosdem reges et sacerdotes haberent: quorum iustitia religione permixta, incredibile quantum coaluere.* Indubie, superiorum locorum exemplo, *convaluere* scribendum. ACIDAL. Tolle τὸ *et*. HEINS.

Discussit ac rupit) Quo sensu etiam Lucanus lib. I tribunos *faces belli* vocat, Curionique praesertim orationem, qua Caesar ad audendum bellandumque instigatur, tribuit. Ita quidem ex parte Caesaris; sed ex Pompeii parte Lentulus aliique similem censuram merentur, qui non passi sunt ipsum pacis consiliis animum adiicere. BOECL.

Vnice cavente Cicerone) Commendat etiam virum optimum hoc nomine Plutarch. in Caes.: Κικέρων ὁ ῥήτωρ ἄρτι παρὼν ἐκ Κιλικίας καὶ διαλλαγὰς πράττων, ἐμάλαττε τὸν Πομπήϊον, ὁ δὲ τἄλλα συγχωρῶν τοὺς στρατιώτας ἀφῄρει. καὶ Κικέρων μὲν ἔπειθε τοὺς Καίσαρος φίλους συνενδόντας ἐπὶ ταῖς εἰρημέναις ἐπαρχίαις, καὶ στρατιώταις μόνοις ἑξακισχιλίοις, ποιεῖσθαι τὰς διαλύσεις. *Reversus modo e Cilicia Cicero orator de reconciliatione agebat, Pompeiumque mitigabat, ut in aliis concederet, legiones tantum Caesari ademeret. Itaque rursum Cicero persuasit amicis Caesaris, ut contenti, quas praediximus, provinciis militumque sex millibus, concordiam pacemque admitterent.* Meminit et in *vita Ciceronis*. BOECL.

Cum iustis aliorum voluminibus) Malum profecto aliorum stomachum fuisse oportet, qui veterem, veramque lectionem non potuerunt concoquere. Ea est: *quum iustius aliorum voluminibus promatur*, etc. VOSS. *Iustius* prima editio, et rectius; sic cap. 98: *Mores rigore ac lenitate mixtis iustissime*; ut illuc castigamus: *iustius promatur*, i. e. plenius, et ut debet, interpolavit, qui meminerat horum cap. 99: *Quis fuerit eo tempore habitus civitatis*

iusto servemus operi; et c. 103: *Laetitiam illius diei concursumque civitatis vix in illo iusto opere abunde persequi poterimus*; cap. 119: *Ordinem atrocissimae calamitatis iustis voluminibus, ut alii, ita nos conabimur exponere*; sed nec alterum propterea damnandum, immo praeferendum, ne toties idem modus loquendi iteretur. HEINS.

Promitur) *Promatur*, edit. Rhen.

Quieta) Clarius inferta dictione, quae delituit: *quieta eo, aut*, uti ad rempub. referas. LIPS. Lipsius interponit: *quieta ea out c. n. p.*, ut ad remp. referatur; ita enim omnino necesse est; nam quae alias illa multitudo epithetorum, si de morte capias? *Fatali morte* bene se habet, nec mutandum. Ceterum pertinet huc locus Ciceronis de Hortensio, in Bruto cap. 96: *Sic Q. Hortensii vox exstincta fato suo est*; *nostra, publico*; et mox: *Sed fortunatus illius exitus, quia ea non vidit quum fierent, quae providit futura*; *saepe enim inter nos impendentes casus deflevimus, quum belli civilis causas in privatorum cupiditatibus inclusas, pacis spem a publico consilio esse exclusam videremus*; *sed illum videtur felicitas ipsius, qua semper est usus, ab eis miseriis, quae, consecutae sunt, morte vindicasse*. Tali ferme figura Tacitus Agricolae suo *opportunitatem mortis*, quam vocat, gratulatur, et *festinatae mortis grande solatium tulisse*, ait, *evasisse postremum illud tempus, quo Domitianus non iam per intervallo ac spiramenta temporum, sed continuo et velut uno ictu rempub. exhausit*; Agr. 44 et 45, 5. BOECL. Transpositis duabus vocibus, clariorem puto multo sententiam fore: *Qui quum sine invidia floruissent, e. s. p. in repub. quieta, aut certe non praecipitata, fatali*, etc. BVRM.

Fatali) Male *fatali morte functos* dicit Q. Catulum, duos Lucullos, Metellum et Hortensium; imo rescribendum: *fatale ante initium bellorum civilium, morte*. Vult enim ablatos suo bono ante illud initium bellorum civilium, quod vult fuisse fatale, neque ulla ratione declinandum Sic paullo post: *Tum Caesar cum exercitu fatalem victoriae suae Thessaliam petiit*; et cap. 60: *Sed adserebant salutario reip. terrarumque orbis fata conditorem conservatoremque romani nominis*; et aliis locis mille. GRVT. Non video, cur Gruterus hanc lectionem falsam dicat, rescribatque: *fatale ante initium*, etc. Movit forsan, quod Cornelius Nepos Lucullo venenum a

Callistheoe liberto praebitum scripserat. Nam ita Lucullus fatali morte functus dici non possit, et Velleius sibi ipsi adversetur: qui infra, ubi de Africano minore loquitur, per *fatalem mortem*, intelligit ἴδιον θάνατον, ut id glossae latino-graecae interpretantur. Quam mortem *naturalem* vulgo nuncupant. Sed nihil eo mutaverim. Sequitur Velleius communem opinionem, quae erat, Lucullum spontanea et fatali morte periisse; ut in vita eius indicat Plutarchus. Voss.

Et annis a. CCIII *et* LXXIIX *quam tu M. Vinici*) Illud *anno* insertum est, et poterat abesse. Boecl. Scribo: *Et ante septuaginta octo.* Lips. Missis aliorum coniecturis, repono authentici libri scripturam, *et* LXXVIII *quam tu* etc. *Quam*, Velleio et hic, et alibi, valet *antequam*. Quod certissimum. Voss. Rhenani editio *anno* non habet, sed tantum *et* LXXVIII. Sed Erasmus interposuit, a quo fluxit in sequentes.

Alterius ducis causa melior videb.) Egregia dissertatio de partibus belli civilis; de qua singillatim aliquid dicemus. *Videbatur sane Pompeii causa melior*, quia a coss. mandata ipsi erat defensio reipub. contra Caesarem hostem iudicatum: sed videbatur tantum, non erat. Satis notum est, et scriptoribus diligenter memoratum, quod uterque pro sua dominatione, neuter pro repub. bellaverit. *Solus Cato fecerat aliquas et reip. partes*, sicut Seneca loquitur epist. 104 Quamquam haec ipsa species et splendida nomina Pompeianorum non parum deformata sunt illa intemperantia, qua tractationem Caesaris de pace repulerunt. Τὴν εὐπρεπεστάτην Καίσαρι τῶν προφάσεων αὐτοὶ μηχανησάμενοι. *Speciosissimum colorem ac praetextum Caesari hoc pacto concinnantes.* Plutarch. Caes. Scriptores huius belli vide Camerti notatos ad Flor. IV, 2, quibus omnibus Dionem adde. Boecl.

Hic omnia speciosa, illic valentia) Ita est: Pompeius ipse multa gestorum gloria, multis regum amicitiis, populorum auxiliis subnixos, et iam reip. ac libertatis propugnator habebatur: sed revera maius in Caesarianis partibus robur, sive ducem spectares, sive milites, sive instrumenta belli solida. Caesar ipse in orat. ad milit. ridet inania Pompeii nomina et speciem, apud Lucan. I, 311:

—— *Veniat longa dux pace solutus*
Milite cum subito, partesque in bella togatae,

Marcellusque loquax, et nomina vana Catones, etc. Boecl. Iustinus XIV, 6: *Speciosus magis, quam utilis grex comites fuere.*

Pompeium senatus auctoritas) Scriptores passim testantur. Vide orationem Lentuli ap. Lucan. principio lib. V, ubi inter alia:

—— non unquam perdidit ordo
Mutato sua iura solo, moerentia tecta
Caesar habet, vacuasque domos legesque silentes,
Clausaque iustitio tristi fora. Curia solos
Illa videt patres, plena quos urbe fugavit.
Ordine de tanto quisquis non exsulat, hic est. Boecl.

Causae non Pompeio) Ego vero haec non capio. Quid est *causae deferre summam imperii?* Illa igitur imperavit? exercitus duxit, instruxit? nugae. Nos arbitramur fuisse, *causa nominis, Pompeio.* Illud sane constat, regimen et imperium in hoc bello delatum ad Pompeium, idque (ut Velleius per me nunc dicit) causa famae et nominis Pompeiani. Ille enim triumphis victoriisque celeber, et in ore omnium Magnus. Lentulus ipse consul, qui more maiorum alioqui dux, apud Lucanum V, 46, auctor huius sententiae:

Consulite in medium patres, Magnumque iubete
Esse ducem. Laeto nomen clamore senatus
Excipit, et Magno fatum patriaeque suumque
Imposuit. ——

Caesar III Civil. in oratione Bibuli: *Potestatem se eius rei nullam habere: propterea quod de concilii sententia summam belli rerumque omnium Pompeio permiserint.* Lips. Viri summi isthaec mutant; tanquam causae deferri nequeat summa imperii, ignare scilicet imperare, exercitum ducere, instruere, etc. Sed nihil tamen vetat auspicia esse penes causam, ducatum vero penes Pompeium: ut prae se ferat auctor, non tam militasse consules senatumque Pompeio eiusque ambitioni, quam causae suae publicae. De auspiciis multa diximus in Discursibus ad Tacitum prioribus. Et tale quid etiam respexit in restituendo Capitolio Helvidius Priscus, de quo nonnulla signavimus ad librum IV Historiarum Taciti cap. 9, loco autem isti interpretando, unice facit Lucanus limine lib. V:

—— docuit populos venerabilis ordo
Non Magni partes, sed Magnum in partibus esse. Grvt.

Nihil hic mutandum. Sensus est, Pompeio delatum imperium, non quod ei faveret senatus, sed quod causa eius videretur iustior. Vidit hoc Gruterus; vidit et Gillotius apud Savaronem in erudito ad Sidonium commentario lib. III, ep. 8, ubi multis hanc lectionem confirmat. Voss. Gronovius diatrib. ad Stat. lib. III Silv., 3, cap. 32, legit: *Causae nomine Pompeio* etc., idest *ut ipse caussam senatus tueretur, subintellige, non ut imperaret, vel potius dominaretur, quum contra Caesarem sui dominium assererent.* Boecler. Ioh. Fredericus Gronovius *causae nomine Pompeio.* Lipsius *causa nominis.* Nil immuto. Non tam Pompeio, quam causae, summam imperii delatam innuit Velleius a senatu. Sic Lucanus de eadem re:

— docuit venerabilis ordo
Non Magni partes, sed Magnum in partibus esse. Heins.

Defendit vulgatam et D. Vossius ad Caesar. lib. I de Bell. civil. 4.

Nihil relictum a Caesare) Vide, quam dissentiat Plutarchus in Antonio. Manut. Ita quidem prae se ferebat, sed fortasse verissimum est indicium Plutarchi in Antonio. Caesari bellum pridem et vehementer cupienti fuisse; quippe quem stimularet *ἔρως ἀπαρηγόρητος ἀρχῆς: καὶ περιμανὴς ἐπιθυμία τοῦ πρῶτον εἶναι καὶ μέγιστον: inexplebilis imperandi amor, et insana principatus cupiditas*, cuius tegendae, iurisque titulo exornandae maximas interim occasiones Pompeiani praebuere homini, quod negari non potest. Boecl.

Cum alter cos.) *Cum altero cos. iusto*, ed. Rhen.

Iusto esset ferocior) *Marcellum* intelligit, cuius ferociam praesertim etiam ex Appian. II licet intelligere. Porro uterque cos. ideo creati erant; quia Caesarem summo odio prosequerentur, notante eodem. Boecl.

Lentulus, etc.) Propter magnitudinem scilicet aeris alieni: nam his nimirum *civili bello opus*, sive, ut apud Sallustium notantur, *his perdita rep. opus est.* Caesar I B. C., *Lentulus*, inquit, *aeris alieni magnitudine, et spe exercitus ac provinciarum et regum appellandorum largitionibus movetur: seque alterum fore Syllam, inter suos gloriatur, ad quem summa imperii redeat.* Boecl.

M. Cato) Vide quae supra notavimus ad l. II, 7. Boecl.

Et illa gloriosa, haec terribiliora duceret) Coniectavi aliquando, *haec vero utiliora.* Alterius enim, ut supra est, causa melior vi-

debatur, alterius erat firmior: apud alterum omnia speciosa, apud alterum valentia; quamquam nunc vulgatum non reiicio, et scio quo genere defendi possit. Acidal.

Vir antiquus et gravis) Hic nomen viri alicuius illustris deesse videtur: quis enim, si de Catone haec capienda, fando audivit umquam, illum secutum partes Caesaris; nisi quis mallet legere, *prudens vereretur Caesaris*. Ampl. Cuperus, quocum olim agebam de hoc loco, haec verba ἐπιφώνημα Velleii continere putabat; quasi dicat, aliquis vir antiquus et gravis laudaret magis Pompeii partes, sed alius prudens rerum civilium, sequeretur Caesaris, et *illa gloriosiora* (ita legit), *haec terribiliora diceret*. Sed ulcus latere puto; neque, quo *gloriosa*, et *terribiliora* referas, aliquid praecedit, nisi legas *prudens sequeretur Caesaris arma*. Videant eruditi: mihi indicasse sufficit, nam mederi nescio. Burm. Vid. Misc. obs. vol. VIII, p. 53, 384; vol. IX, p. 265.

Tantummodo contentus) Hoc usque ad verbum *decreverat* parenthesi seiungendum opinor a reliqua periodo, adhibita etiam correctione quadam; alioqui tota comprehensio satis apte non cohaeret, quod ut iudicari commodius possit, verba ipsa, qua mihi probantur et distinctione, et correctione, recitabo: *Ut deinde, spretis, quae Caesar postulaverat, (tantummodo enim contentus cum una legione titulum retinere provinciae, privatus in urbem venire, et se in petitione consulatus suffragiis P. R. committere decreverat) ratus bellandum Caesar cum exercitu Rubiconem transiit: Cn. Pompeius, consulesque, et maior pars senatus, relicta urbe, ac deinde Italia, transmisere Dyrrachium*. Manut. *Privatusque i. u. venire*, ed. Rhen.

Committeret decrevere) *Privatus in urbem veniret, et se in petitione consulatus suffragiis P. R. committeret, decrevere*. Ita correxi ad libros, et historiam, vere; miror hoc leve a docto viro non animadversum. *Committere decreverat*, male. Schegk. Verba, quae praecedunt, et ipsa sententia postulat, ut legatur *committere decrevere: ratus bellandum*, etc. Ursin. *Committeret decrevere*, haec est scriptura exemplaris scripti; agiturque de decreto senatus; alii nobis oggesserunt, *decreverat retinuere:* at id natum omnino circa pulpitum Burrerii. Gruter. MS. habuit *decrevere*. Non dubium itaque esse debet, quin legendum sit, *committeret, decrevere*. Ita bene Gryphio, Stephano, et aliis editum. Voss.

Relicta urbe) Describit eam ex urbe fugam graphice Dio XLI. Caeterum, *on prudenter a Pompeio factum sit, quod urbem Italiamque reliquit*, non una erat sententia. Quidam, inquit Plutarchus in Pompeio, ἐν τοῖς ἀρίστοις τίθενται στρατηγήμασιν, *in optimis belli consiliis ponunt* Pompeii ex Italia discessum: *Ipse Caesar mirabatur, quod relicta munita urbe, quum praesertim ex Hispania copias exspectaret, marique polleret, Italia tamen excederet. Cicero etiam reprehendisse fertur, quod Themistoclis potius consilium, quam Periclis imitatus sit Pompeius, quum tamen tempora huius casus, non illius exemplum suppeditarent.* Quod peritissimorum virorum iudicium non videtur de nihilo: quum praesertim non tam consilio Pompeii, quam impetu Pompeianorum suscepta profectio videatur. Potest tamen opponi: *Pompeium illis populis, regibus, tetrarchis, dynastis, quorum amicitia nitebatur, propiorem factum, Caesarem in adversa et inimica loca perlicere debuisse.* Sed imbellem illam gentium multitudinem Pompeius cum Caesariani militis bello indurati peritia et virtute debebat contendere; simul illud reputare, minorem ubique esse cedentis auctoritatem, et qui recedat, fugere credi. Certe non omisit Dio notare talem eventum lib. XLI, p. 178: Πομπήιος μὲν οὖν τήντε πατρίδα καὶ τὴν ἄλλην Ἰταλίαν οὕτως ἐξέλιπε, πάντα τὰ ἐναντιώτατα τοῖς πρόσθεν, ὅτε ἐς αὐτὴν ἐκ τῆς Ἀσίας κατέπλευσε, καὶ ἑλόμενος καὶ πράξας, ἀφ' ὧνπερ καὶ τὴν τύχην καὶ τὴν δόξαν ἀντίπαλον ἐκτήσατο. *Atque ita Pompeius patriam omnemque Italiam reliquit, longe ille quidem diversa ac plane contraria iis molitus, quam antea proboverat, quum ex Asia rediret. Itaque et* FORTVNAM *et* EXISTIMATIONEM *priori contrariam nactus est.* Vide Cicer. ep. ad Att. lib. VI, 8; VII, 5, 8; II, 24, 25; VIII, 2; IX, 4, 14, 17, 18. Boecl.

At Caesar etc.) Quae de Domitio, item de oratione Caesaris in urbe hic memorantur, praeter Dionem, Appianum, Plutarchum, praesertim ipse diligenter exposuit I Bell. civ. Noti sunt et iam supra indicati scriptores totius civilis belli, e quibus deinceps, ea tantum mutuabimur, quae nostro instituto opportuniora videntur. Boecl.

Legionibusque) Caesar in hac re legiones non nominat, sed cohortes XXXIII, quae nondum fuisse videntur sub legionum suarum signis. Sunt autem illae ipsae cohortes, quae, in iudicio

Milonis, praesidium iudicibus et Pompeio. Lucanus ad Domitium lib. II, 479:

tun classica servat

Oppositus quondam polluto tiro Miloni.

Vbi mirum nisi scribendum *pullato*, idest sordidato et reo. Talis enim, romano ritu, eorum vestis. Pollutum autem cur appellet, quiane pollutum illum et foedum interemit? Lips. Vindicandus in transcursu Lucani locus lib. II a castigatione magni Lipsii:

— *tun classica servat*

Oppositus quondam polluto tiro Miloni.

Pollutum, inquit ille, *cur appellat Milonem? quiane pollutum illum et foedum interemit? Mirum, ni scribendum, pullato Miloni*, idest *sordidato et reo*. Immo *pollutus*, quia Clodiana caede tribuniciam potestatem, quae sacrosancta habita, violaverat; hinc *sacrosanctum caput tribuni*, Floro. Sed et ipse tribunatus potestas sacrosancta Livio, Valerioque Maximo. Plinio: *Ius sacrosanctum dicitur.* Videndus omnino idem Livius lib. III, cap. 55. Sic Silius Ital. lib. I initio, *pollutum fraterno crimine regnum* vocat Tyrium, ob parricidium Pygmalionis, interfecto Sychaeo fratre. Heins.

Duce aliisque, qui voluerant abire ad Pompeium, sine dilatione dimissis, persecutus Brundisium) Leviter haec traiicienda sic videtur: *Ad Pompeium dimissis, sine dilatione persecutus.* Acidal. *Aliisque qui venerant*, ed. Rhen.; *qui voluerant* ab Erasmi correctione fluxit.

In urbem revertit) Et consulem se creavit, Floro: dictatorem, Eutropio; neuter recte et ordine. Consule Dionem, Plutarchum, Appianum. Scheg.

Massilia) Celebre Massiliae nomen, cuius disciplinam atque gravitatem non solum Graeciae, sed haud scio an cunctis gentibus anteponendam iure dicam. Cicero pro Flacco; et Tacitus ait: *Locum graeca comitate et provinciali parcimonia mistum et bene compositum.* Mollitiei tamen nomine differt Athenaeus, quia credebantur γυναικοπαθεῖν. Hinc Plauto *Massilienses mores*, et (cum Apuleio loquor) *patinarii.* Scheg.

Quam consilio prudentior) Melius se medios et neutrius partis praestitissent hoc tempore Massilienses. Certe si ullum tempus cuiquam civitati ἀδιαφορίαν suasit, hoc videtur illud fuisse. Vtri-

que obstricti erant, Pompeio Caesarique: nec de iustitia causae aliquid certi in re perplexa videre licebat. Atque etiamsi Pompeii vetustiora, Caesaris recentiora essent merita, par tamen obligatio gratiam et fidem ex aequo postulabat. Itaque honesta sane fuisset oratio, prudensque consilium, quod praeferebant initio apud Caesarem lib. I B. C.: *Intelligere se divisum esse P. R. in partes duas: neque sui iudicii, neque suarum esse virium discernere, utra pars iustiorem causam habeat: principes vero esse earum partium Cn. Pompeium et Caesarem, patronos civitatis: quorum alter agros Volcarum Arecomicorum et Helviorum publice iis concesserit; alter bello victas Gallias attribuerit, vectigaliaque auxerit; quare paribus eorum beneficiis parem se quoque voluntatem tribuere debere, et neutrum eorum contra alterum iuvare, aut urbe aut portibus recipere.* Hoc responsum etiam Dio vocat, ἀπόκρισιν ἀξιομνημόνευτον. Sed mox Pompeianis se partibus adiunxerunt, eaque re iram Caesaris asperarunt. Quem errorem nec Strabo omisit notare l. IV: τῷ κρατηθέντι μέρει προσθέμενοι τὴν πολλὴν τῆς εὐδαιμονίας ἀπέβαλον. *Quum parti victae se adiunxissent, plerumque felicitatis suae perdidere.* Scilicet *arbitria* volebat agere Massilia principalium armorum, ut Velleius iudicat, quia dum Pompeium sequitur, Caesaris causam damnavit: neque prudenter fidem alteri approbare conata est, quam utrique debebat: sicut nec illa pars responsi satis prudens erat, quum Caesaris consilia se morari velle profiterentur, antequam satis expendissent suas ad morandum vires opesque. Vnde Velleiana ἐπίκρισις illa subnascitur: *Principalibus armis ii se debent interponere, qui non parentem coërcere possunt*; quasi diceret, si Massilienses iis instructi fuissent opibus, quibus Caesar potuisset terreri compescique, tum sane quivissent dicere: *abstine partibus nostris Caesar; omitte arma adversus Pompeium, excede finibus nostris, aut pacato habitu ingredere. Nunc stultitia erat leges dicere ei, qui armorum minas armis eludere posset.* Miseratione interim dignissima est optima et de romano nomine praeclarissime merita civitas. Quare Cicero II Off., 8 serio deplorat: *In triumpho portatam eam urbem, sine qua numquam Romani imperatores ex transalpinis bellis triumpharant*; id quod indignissimum merito viris bonis videbatur: non debebat enim triumpho ostentari, quod miseratione moestitiaque publica potius abscondi merebatur. Boecl.

Arbitria captans) Trogi epitoma exordio historiae: *Populus nullis legibus tenebatur, arbitria principum pro legibus erant.* SCHEGK. Melius huic loco respondet alter Iustin. lib. XX, 11, 2: *Hamilcarem exorat, ut inter se et Syracusanos pacis arbitria suscipiat*; et ita idem lib. V, 2, *Arbitrum pacis ac belli* dixit.

Quibus ii) *Quibus hi*, Rhenan. edit.

Coërcere possunt) Ergo iure quiescant inferiores. Livius lib. IX, cap. 14 de Papyrio: *Signa inde ferre iussit, et copias eduxit; vanissimam increpans gentem, quae suarum impotens rerum, prae domesticis seditionibus discordiisque, aliis modum pacis ac belli facere aequum censeret*; ubi nos plura huius commatis. GRVTER.

Adventus vigore) *Adventu vigore*, edit. Rhen.; forte, *ipsius sub adventu, vigore*, etc. BVRM. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 54.

Remissi ad Pompeium) Ita ab initio capitis, *Domitium captum aliosque qui voluerant abire ad Pompeium, sine dilatione dimisit.* Qua re et gloriae non parum et insigue ad res gerendas momentum sibi peperit Caesar, sicut Dio animadvertit. Moderationis huius exemplum etiam apud Suetonium habemus Caes. 75: *Denuntiante enim Pompeio, pro hostibus se habiturum, qui reip. defuissent: ipse medios et neutrius partis, suorum sibi numero futuros pronuntiavit. Quibus autem ex commendatione Pompeii ordines dederat, potestatem transeundi ad eum omnibus fecit.* Prudenter sane, nam quid *invitis*, idest *infidis* auxiliis fidas ac adiutoribus? Nam et segnius tua imperia exsequentur, et quamprimum poterunt, discessione ac desertione te nudabunt. Ita sunt homines: cogentem fugient, non invitantem sponte sequentur; censetur enim ibi plus iuris esse ac fortunae, ubi minus est coactionis. BOECLER. *Remisit ad P.*, ed. Rhen.

Castris Pompeio retinetur) In MS. fuit: *castris Pompeio retineretur.* Nec fuit mutandum. *Retinere* autem, pro simplici *tenere*, etiam apud Florum lib. II, cap. ultimo: sive potius lib. III, cap. 1. Sic enim optime in editione, quam habemus, principe distinguitur. Verba Flori haec sunt: *Provinciam P. R. non bello, sed, quod est aequius, hereditario iure retinebat.* VOSSIVS. Satis latine, sed *Pompeio retinetur* princeps editio. Fuit a Velleio, *castris Pompeii obtineretur; sic obtinere Asiam proconsul*, cap. 41; *obtinere Hispaniam ex consulatu*, cap. 78; *obtinebant omnia maria praedones*,

cap. 43, atque ita passim. Frontinus Strateg. lib. I, cap. 8: *Afris necesse fuit capta castella praesidio ibi tenere*; scribe, *praesidio obtinere*. Livius lib. XXI, cap. 26: *Volcae ulteriorem ripam amnis obtinebant*; cap. 27: *omnem ripam equites virique obtinentes*; nihil familiarius apud illum. Heins. Sed et *teneretur* potest defendi, vid. supr. ad cap. 25.

Regumque tetrarcharum simulque) *Regumque et tetrarcharum*, ab Erasmo fluxit.

Quo minus et, quum vellet, ipse exercitusque classibus perveniret) Meo animo rectius, *et quo vellet*; alterum quam vim habeat, (non pudet fateri) nescio. Aeid. Lego, *quo minus eo quum vellet* etc.; nimirum Brundusium. Mirum hoc eruditorum oculos auffugisse. Voss. Dyrrachium credo Vossium voluisse, non Brundusium. Burm. Vid. Misc. obs. vol. VIII, p. 54.

Sed inopia obsidentibus) Mira tamen tolerantia Caesariani sustinuere illam inopiam, dictitantes: *prius se cortice ex arboribus victuros, quam Pompeium e manibus dimissuros*. Caes. B. C. III, Sueton. Caes. 68, Plutarch. Dio XLI, Appian. II B. C. Boecl.

Balbus Cornelius) Omnium sua aetate ditissimus, et qui moriens pop. rom. viritim vicenos quinos denarios legavit. Dio l. XLVIII, Plin. VII. Eius patruus Plinio lib. V, cap. 5, et Asinio epistola ad Plancum apud Ciceronem nominatus. Schegk. Observate, politici; mira et audax haec corruptio, sed sine qua perierat Caesar. Talia firmiter et pertinaciter tentanti vix deest successus. Idoneum autem instrumentum hic Balbus, quia amicus, et ab interiore nota, Lentulo. Ipse ad Ciceronem (inter epistolas ad Atticum lib. VIII, ep. 15): *Quod Lentulum consulem meum voluisti hic remanere, Caesari gratum, mihi vero gratissimum medius fidius fecisti. Nam illum tanti facio, qui non Caesarem magis diligam.* Et plura, quae addit. Lips.

Non Hispaniae Asiae natus) Subobscurum videtur: quod si legas, *natus esset*, idest, consuleret, et splendorem afferret, ipseque Caesaris gratia potens et clarus non dico in Hispania sua fieret, sed homo Hispanus et pontificatum et consulatum postea adipisceretur: planius erit. Manut. Aldus melius fecisset, si a loco adeo deplorato manus continuisset. Ego malui intactum relinquere, quam absurda et inepta effutiendo, ut ille, deridiculo esse. Facere

tamen non possum, quin Velleii incuriam notem, qui duos Balbos confundit, Gaditanum utrumque, quorum unus consul fuit cum P. Canidio Crasso A. V. C. 713; alter fratris filius procons. Africae, primus omnium exterorum triumphavit de Garamantibus anno 734. Illius ad differentiam Plinius *Cornel. Balbum maiorem* appellat lib. V, 5, et VII, 44. Pvtean. Foede corruptus locus. Si eiicere ista liceret, *sed Hispanus*; rem factam habebam: *quibus homo Hispaniae Gadibus natus, in triumphum.* Alias mutabam: *notus, ab Hispanis in triumphum*, quod sic probo, ut quod paullo plus, quam nihil. Etiam traiectio mihi tentata: *quibus homo Hispanus, et Hispaniae Gadibus natus, in triumphum.* Eamque non aspernandam putem. Obiectum enim illi, Gadibus natum esse, in accusatione, ut minus honorificum, ex Ciceronis oratione pro eodem patet. Occurrunt et nunc alii modi, quos premo, ne sine modo vanum hoc divinandi genus habeam. De ipso Cornelio Balbo, quem suo modo Noster Balbum Cornelium, verso nominum ordine, ut in aliis plerumque (et hoc pridem homines docti accurate notarunt) multa praeclara Tullius memorat loco, quem dixi: sed ante haec tempora, et hoc facinus. Acidal. Obscurum ait Aldus: vere. Sed quantula lux, quam ipse affert? Legit, *natus esset*, idest, inquit, *consuleret et splendorem afferret.* Sed sic quoque locus parum splendet: quem in clarorem fortasse magis dabit noster Phoebus. Ille suadet: *quibus non Hispaniensis, sed Hispanus.* Affirmo ita se rem habere. Hac audacia, ait Velleius, effectum, ut Balbus ille, non dicam civis e Latio aut incola Hispaniae saltem, sed vere Hispanus et externus, Romae perveniret ad sacerdotium et triumphum. Certe hoc novum. Nam plene civibus, hoc ius magistratuum et imperiorum tantum. Plinius clare ab hac sententia, de Africa et Garamantibus lib. V, cap. 5: *Omnia armis romanis superata, et a Cornelio Balbo triumphata, unius omnium externo curru et Quiritium iure donato. Quippe Gadibus nato civitas romana, cum Balbo maiore patruo, data est.* Atque idem de Balbo maiore lib. VII, cap. 43: *Fuit et Balbus maior*, inquit, *consul, primus externorum, atque etiam in Oceano genitorum usus illo honore, quem maiores Latio quoque negaverunt.* Videsne exteros non admissos ad magistratus, etsi in civitatem admissos? In utroque igitur Balbo hoc novum; in altero, quod consul primus exterorum;

in altero, quod pontifex et triumphalis. Sed de vocum quoque discrimine (proprie enim et signate Velleius scripsit) addam. Sosipater: *Quum dicimus Hispanus, nomen nationis ostendimus; quum autem Hispaniensis, cognomen eorum, qui provinciam Hispaniam incolunt, etsi non Hispani.* Martialis praefat. lib. XII: *Ne Romam, si ire decreveris, non Hispaniensem librum mittamus, sed Hispanum.* Idem discrimen passim apud scriptores in *Siculo*, et *Siciliensi*; *Graeco*, *Graeciensi*; *Germano*, *Germaniciano*, et talibus. Vide Festum in *Corinthienses*. Lips. Libri antiquitus excusi, *non Hispanioe suae natus:* quam scripturam integram iudico, si unius literae immutatione legatur *notus*. Non ut esset notus, inquit, et clarus in Hispania patria sua, sed ut Hispanus Romae in triumphum, pontificatum adsurgeret. Duo autem Balbi Gaditani celebres fuerunt, quorum alter Balbus maior, alter ex maioris fratre natus, minor dictus est. Maior a Pompeio civitate donatus, et Corneliae genti insertus, pro quo exstat Ciceronis oratio. Caesari amicissimus fuit, et eius negotiorum procurator, ut constat ex epist. 3 lib. VII ad Atticum, ubi appellatur *Tartessius senex*. Minor cum patruo civis factus, fuit quaestor Caesaris bello Hispaniensi, et consul suffectus cum T. Canidio Crasso, anno 713; praetor ex Africa quarto kalendar. aprilis anno 739 triumphavit. Eius meminit Cicero ad Atticum lib. VIII, Velleius hic, et Plinius lib. V, cap. eod. Popma. In MS. erat *Hispaniae Asiae natus*, etc. Vnde optime emendavit Lipsius, *non Hispaniensis natus*, etc. *Hispanus* est αὐτόχθων, *Hispaniensis* autem, cuius maiores aliunde orti. Flavius Vopiscus: *Bonosus homo Hispaniensis fuit, origine Britannus.* Sosipater: *Quum dicimus Hispanus, nomen nationis ostendimus; quum autem Hispaniensis, cognomen eorum, qui provinciam Hispaniam incolunt.* Vnde patet, in veteribus excerptis differentiarum a Bongarsio editis, male legi: *Inter Hispanum et Hispaniensem hoc interest, quod Hispanus natione dicitur, Hispaniensis, Massiliensis et similia.* Priora addita voce sic legenda videntur: *quod Hispanus natione dicitur, Hispaniensis habitatione.* Ceterum non video, cui bono sit illud, *Massiliensis*. Satis enim constat, illud urbis eius ἐθνικὸν esse. Viderint itaque alii, an non rescribendum sit *ut Siciliensis, et similia*. Quae Aldus, Acidalius, Popma, aliique ad Velleii hunc locum notavere, ut mera somnia,

refellere non est animus. Voss. *Non Hispaniae Gadibus natus*, Erasm. Stephan., et alii. (V. Gundlingiana tom. XXIV, p. 308: *Non Hispanus, sed Hispaniae Gadibus natus* Rigaltius de populis Fundis). Burm.

Consularis) Hoc est *consul*. Etsi enim *consularis* vix aliter sumitur, quam pro *exconsule*: si originem tamen vocis consideres, quemcumque extulit consulatus, seu eum gerat, seu gesserit, recte eum consulari dignitate insignem, ac proinde *virum* dixeris *consularem*, sive *consularis dignitatis*. Sic etiam interpretor Florum lib. III, cap. 21: *Haec tot senatus funera intra kalendas, et idus ianuarii mensis, septima illa Marii purpura dedit. Quid futurum fuisset, si annum consularis implesset?* Vt fortasse nihil attineat reponere *consulatus*, vel *consularem*. Voss. Sed cur ex *privato consulem factum* Balbum Cornelium ait? *ex privato* capiebam ex senatore, quum nullo magistratu adhuc perfunctus esset; atqui quaesturam gessit Balbus teste Asinio apud Ciceronem lib. X, ep. 33. Quid ergo? quum testetur Burrerius in vetusto Velleii codice complura fugientibus litteris vix satis liquido legi potuisse, crediderim ab ipso Velleio non scriptum fuisse *ex privato*, sed *ex tributario*. Sic *civis romanus* et *tributarius* sibi opponuntur in fragmento Petronii Traguriano: *Eques romanus es? et ego regis filius. Quare ergo servisti? quia ipse me dedi in servitutem, et malui civis romanus esse, quam tributarius.* Sic *tributarium solum* Morinos vocat Plin. Nat. Hist. XXI, cap. 1. Ceterum Iacob. Perizonius de Balbo minore haec capiebat, quum Sigonius in Fastis, Onuphriusque ad maiorem referant, quod minor consulatu functus non legatur, quem maior gesserit A. V. C. 713. Atque quum in Fastis Municipii Appiani L. quidam Cornelios inter suffectos consules inveniatur, non dubitabat is, eum ipsum esse hunc L. Cornelium Balbum probabili coniectura. Vt immerito Paulus Manutius ad Cicer. lib. VI, ep. 12 Famil. aliique erroris Velleium insimulent. Heins. Ex privatis plurimi, et omnes, ut ita dicam, consules facti sunt, nemo enim consul vel consularis nascitur. Quare totum locum ita rescriberem: *Quibus non Hispaniensi cive natus, sed Hispanus in triumphum et pontificatum adsurgeret, fieretque ex peregrino consularis*; ex *Hispaniae Asiae* facile est facere, *Hispaniensi cive*; deinde ex *peregrino*, quod per compendium

scriptum *prino*, fecit locum *privato*, quod scribebant *privo* librarii. *Consularem*, non *consulem*, dicit, quia quum in paucos dies fuerit suffectus, vix consulis munus attigit, sed nihilominus dignitatem inde consularem obtinuit per totam vitam; apud Florum vero lib. III, 21 malim legere, *si annum consulatus implesset*, ut est in quibusdam codicibus, et tuetur Freinshemius, qui recte observat, nusquam *consulares* dictos consules, quum funguntur eo magistratu. Burm. V. Periz. ep. Syll. tom. IV, p. 777, etc.

Pompeianis prospero) Adeo quidem ut Caesar diceret: *Actum de nobis erat, si hostis scivisset victoria uti.* Vide scriptores paullo ante laudatos. Boecl.

Neque Hercules) Absolute Livius lib. XXII: *Neque Hercules montibus his ab transitu Poenorum ullo Veragri incolae iugi eius norunt nomen inditum.* Apuleius Miles. II: *Et vellem Hercules materiam reperire aliquam.* Schegk.

Partibus illis) An, *partibus illius?* Burm.

Salubrius fuit) Ita etiam Appianus indicat. Certe etiam alterum istud consilium *trahendi belli* prorsus e re Pompeii futurum erat: sicut clare Plutarchus explicat. Sed Pompeium non tam *impetus suus*, quod hic Velleius dicit, quam fatalis suorum temeritas in noxia consilia et exitium praecipitavit. Boecl.

Dignatione) Hoc pacto plana et prompta sententia, Gryphium secutus, edidi. Voce *dignationis* usus Cicero lib. X ad Atticum, et Tacitus saepe. Schegk. Melius editio princeps, *partium in dies ipsis magis.* Idem enim dicit quod Tacitus lib. III Hist. cap. 1: *Superesse Vespasiano mare, classes, studia provinciarum.* Grut. *Quod dignationi partem indies ipsi magis prosperum fieret.* Erat in MS. nisi quod pro *ipsi* legeret *ipsis*. Forte scribendum: *quod dignationi partium, indiem ipsi magis prosperum fieret. Indiem* pro *indies*, Livio aliquoties usitatum, ut lib. XXI: *Sed interiora tuendo, minorem indiem urbem Saguntini faciunt.* Idem, *indiem rapto vivit.* Rhenanus emendarat, *indies ipsis magis prosperum fieret*; cui multum repugnare nolim. *Dignationis* vero vox Tacito, Suetonio, et aliis familiarissima. Vt monstri sit simile, quod Titius lib. VII loc. cont. 9 emendare conatus sit, *quod dilatione partium indies ipsis magis prosperum fieret.* Quod ab Aristarcho eius Yvone Villiomaro praetermissum miror. Voss.

Aciem Pharsalicam) Vide Caes. III Bell. civil., Plut. Caes. et Pomp., Dion. XLI, Appian. II B. C., Flor. IV, 2, 44 etc., Liv. epit. 101, Lucan. VII, aliosque. Boecl.

Et consilio inter se duo capita) *Conlisa inter se* Erasmus edidit, quem secuti reliqui.

Effusumque alterum romani imperii lumen) *Effusum lumen* latinae linguae ratio respuit, *exstinctum* probat: nec tamen affirmare de mendo ausim, qui, Velleium non optimum esse latinitatis auctorem, probe noverim. Manvt. Edit. Basil. prior *effossum* habet, quod perspicue rectum est. Pvtean. Hoc modo cum Rhen. et V. N. Iano Duza ad illud in Praecidaneis. *Effossos oculos voret atro gutture corvus*, legendum; error ex promiscua *v* et *o* litterarum usurpatione. Deinde persistit Velleius in schemate; dixerat, *collisa inter se duo reip. capita*, subdit, *et alterum rom. imperii lumen*, sive oculum, *effossum esse*. Maro Aeneid. III de Polyphemo:

— *et ad aequora venit*;
Luminis effossi fluidum lavit inde cruorem.

Laberius apud Agellium X, 17: *Democritus Abderites physicus philosophus, clypeum constituit contra exortum Hyperionis oculos effodere ut posset splendore aereo.* Et Orosius lib. I, cap. 13: *Devorandas crudeliter addicebant, atque informe prodigium* (Minotaurum) *effossis Graeciae luminibus saginabant.* Quid multa circuitione? tam in proclivi veritas, quam olim quum pluit imber. Sch. Retinui antiquam scripturam, quam Rhenanus et alii eiecerunt, substitueruntque *effossumque*, ut Virgilius III Aeneid.: *Luminis effossi fluidum lavit inde cruorem.* Sed alterum magis hic convenit, nec latinae linguae ratio respuit, quum optimi Auctores eo utantur. Vlpianus tit. locat. LXIII: *Si sutor puero parum bene facienti forma calcei tam vehementer cervicem percusserit, ut ei oculus effunderetur, ex locato esse actionem patri eius.* Idem tit. ad legem Aquiliam l. 5: *Forma calcei cervicem percussit, ut oculus puero perfunderetur.* Tum etiam *suffundere* de oculis dicitur, unde Celsus libro sexto *suffusionem* appellat morbum oculorum, quem Graeci ὑπόχυσιν, Plinius semper *glaucomam* nominat. Popma. Orta haec lectio ex errore editionis Gryphianae, et aliarum, quae *effosum* expressere. Scoppius (lib. III, veris. 18) igitur Popma, aliique *effusum* omni vi propugnant. Mihi nil certius, quam Velleium re-

liquisse *effossumque*. Hoc qui negare audeat, neget simul esse latinum, et coniectaneo plus fidei adhibendum asserat, quam MS. lectioni. Voss. (V. Scalig. ad Moret. p. 168) *Effusum* tuetur etiam Barth. X advers. 5. Sed omnes antiquae editiones *effossum*, quod cur mutent nihil est; aliud enim est apud ICtos *effundere oculum*, quod fit non animo oculum effodiendi, sed si quis cervice vehementius percussa, ex illa capitis concussione effundit oculum? *Effodere* vero est telo, ferro vel alio instrumento extrahere. *Suffusio* vero oculorum huc minime pertinet: est enim quum quasi tenebrae oculis suffunduntur, quae omnia aliena. Terent. Eun. IV, 6: *Oculi illico effodientur*. Sic Plaut. Trin. II, 4, *oculum ego effodiam tibi*, et quis non? Sic et apud Flor. lib. III, 21, legerem *oculis, manibus cruribusque effossis*; illo verbo, quod ad *oculos* proprie pertinet, consueto more veteribus, ad reliqua vim extendente. Vid. cl. Graev. Sallustius apud Gell. II, 2: *aliquod adversis cicatricibus, et effosso oculo* (V. ad Lucan. II, 185; VI, 542. Dempster. ad Rosin. I, 18: *Executere*, Suet. Aug. 27, Tib. 53). *Eruere oculos* hoc dicitur non in dissimili re. Iustin. lib. V, 8: *Negarunt se Spartani ex duobus Graeciae oculis alterum eruturos*; et ita Quinct. praefat. lib. VI (V. Rob. Tit. contr. loc. lib. XXII, 16). Burman.

Quam omnes partes) De clementia Iuliana sermo est; sed quid ad eam dimissio haec in partes? scribe*nt omnes partes*. Mens. Nihil prius Caesar habuit, quam ut omnes adversarios suos incolumes dimitteret, gladiis et militari saevitiae subduceret. Hos autem tales vocat *partes*, idque *militari verbo*, inquit; quia durum videbatur in civili dissensu dicere *hostes*. Vsum huius vocis crebrum alibi notavimus: tu hic originem vides, et nondum tritum id satis fuisse hoc significatu. Cur enim alias excuset? Quod quidam *patres* legunt, sperno. Nec enim militiae aut castrorum, sed curiae hoc verbum. Vide etiam an non aptius, *militari verbo ex consuetudine utar*. *Ex*, inquam, pro *et*, copula. Quae enim hic consuetudo proprie? quinimo hoc dictum voluit, uti se verbo militari, idque ex consuetudine, et quia diu miles. Lips. *Dimitto* verbum militare, pro in diversas partes mitto, ut imperator legatos, praefectos, milites alios alio dimittit. Sall. Catilina: *Igitur C. Manlium Fesulas atque in eam partem Etruriae, Septimium quemdam Ca-*

merteum in agrum Picenum, C. Iulium in Apuliam divisit. POPMA. Lipsius arbitrabatur, militare illud verbum esse *partes*, itaque emendabat: *quam ut omnes partes*, etc. Potius militare id verbum esse censeo, *dimitteret.* Virgilius XII ardui operis:

Iuturnamque parat fratris dimittere ab armis.

Vbi Servius: *Per transitum* (inquit) *historiae usus est verbis. Nam, qui ab exercitu relaxantur, ab armis dicuntur dimitti. Sallustius de Appio, ubi eum Cotta in concione ab exercitu cogit abscedere, dicit se eius opera non usurum, eumque ab armis dimittit.* In Velleii vero verbis, *ut*, intelliges, non repones. De quo alibi. VOSS. Legebatur, *quam in omnes p.* etc. Quidam emendabant, *quam ut omnes patres.* Quod aspernatur Lipsius, et *partes* vocari hic militari verbo autumat; quia durum videbatur in civili dissensu *hostes* dicere. Videtur tamen *verbum militare* Velleii potius de *dimissione* intelligendum esse. Sensus fuerit: *Nihil prius habuit Caesar, postquam in sua manu victoriam intellexit, quam ut omnem inimicitiam, partiumque odium ex animo abiiceret, neque iam Pompeianos ut hostes suis, neque suos ut Pompeianis hostes, sed utrosque ut cives considerabat, adeoque veluti simul et semel, tamquam dimissis a bello, finem odii noxaeque indiceret.* Alluditur ad Caesaris vocem: *Miles, parce civibus.* Ecce, non ut partes adversas nominat Pompeianos, neque se ut diversae partis considerat, *civis civibus* vult parci. BOECL. Locus varie tentatus. Verbum illud *militare* Popma et Vossius *dimittere* contendunt esse. Sic quum Florus de Tarento dixit, *illam in omnes terras vela dimittere*, lib. I, cap. 17, illud quoque pro militari esse habendum. Lipsius militari verbum refert ad *partes*. Mihi castigandum videtur, *quam indemnes partes dimitteret.* Possis et *incolumes*, sed alterum malo: pompeianas partes videlicet, quod ex superioribus liquet; sic cap. 36: *Norbanus inviolatus a Sulla dimissus est*; tum mox: *Sertorium et alios dimisit incolumes*; *indemnes*, nullo damno adfectos; utitur eo vocabulo, inter alios, Donatus vita Virgilii, quod et confirmant sequentia apud Nostrum. Seneca epist. 9: *Qui per ferrum et ruinas et ignes illaesus et indemnis evasit*; de Vita beata: *Liber eris, tutus, indemnis*; de Constantia sapientis cap. 5: *Megara Demetrius ceperat, Stilphoni philosopho et filias rapuerat et patriam; at ille urbe capta non invictum tantum, sed indemnem esse se testatus est*; initio

lib. VI nat. Quaest.: *Campaniam nunquam securam mali huius, indemnem tamen magna strage vastavit.* Idem vocabulum, ut et *indemnitas*, apud veteres iurisconsultos non semel occurrit; aetate Velleii tamen nondum in usu videtur fuisse, nisi inter solos milites, a quibus id scriptores sint mutuati primo: quare et praefatus veniam Noster eo vocabulo utitur hic loci. Quinct. lib. VIII, c. 3 complura id genus vocabula paullatim in usum recepta narrat. Habebant autem milites, ut vulgus et rustici, vocabula nonnulla peculiaria, quibus uterentur; sic apud Vegetium lib. I, cap. 56: *Equi, quos vulgo trepidarios, militari verbo guttonarios vocant.* Apud Plinium praefatione Hist. naturalis: *ut obiter emolliam Catullum conterraneum meum: agnoscis et hoc castrense verbum; conterraneus* castrense verbum Plinio est. A. Gellius Noct. Atticarum lib. XVII, cap. 2, quum ex primo annali Q. Claudii haec produxisset, *Romani multis armis et magno commeatu praedaque ingenti copiantur*, addit: *copiari verbum castrense est, nec facile id reperias apud civilium causarum oratores, ex eademque figura est, qua lignantur et pabulantur et aquantur*; sed si militari e consuetudine fuit, *partes indemnes dimittere*, cur id tanto opere hic laudatur a Velleio? Forte is dederit: *ut militari verbo e consuetudine utar*; *verbum* autem *militare* pro *militari vocabulo* dixit; de militaribus vocabulis plura videantur apud A. Gellium lib. X, c. 9; *inhiberi remos* non dissimili modo *verbum nauticum* Ciceroni dicitur libro ad Atticum ep. 21. Heins. *Quam ut omnes partes* (*ut militari et v. e. c. utar*) *dimitteret*, Erasmus et alii; nisi quod Eras. *patres* edidit; locus obscurior: et militare illud verbum, nec *partes*, nec *dimittere*, si separatim sumantur, esse certum mihi est: non *partes*, quia illae magis civiles sunt, et ubi invaluere, demum in bella erumpunt: non *dimittere*, nisi *exercitum*, *ab armis*, aut similia adiungas. Praeterea non video Caesarem, quomodocumque capias, post inclinatam aciem, *omnes partes dimisisse*, idest odium omne partium abiecisse, quum tantum fugientibus parceret, et resistentes docta illa voce, *faciem feri*, iuberet interimi. *Dimisisse* autem *incolumes*, licet multis veniam dederit, hinc non licet colligere, quia tunc non est militare verbum vel res. *Dimisisse* etiam exercitum vel milites, veritati non congruit; et factum aliquid Noster respicit, quod in ipso proelio, inclinata acie Pompeiana,

est factum, et cuius adducitur exemplum, Brutus. Quare forte exciderit aliquid, quod indicet, dimisisse *certos milites* vel *viros*, in omnes partes, qui conquirerent eos, quos salvos volebat Caesar, idque evenisse Bruto; qui, ut Plutarchus in Caes. ait, quum statim post proelium non reperiretur, deinde magno Caesaris gaudio repertus, et incolumitate donatus est. Si vero nihil deest, haec simplex phrasis, *dimittere in omnes partes*, ex sententia Velleii est militaris, et hoc notare debet, dimittere quosdam ad proelio superstites servandos. Sed et in explorationibus, et aliis casibus in re militari, et extra eam, usos veteres videbimus ad Ovid. III Met., 381. Burm. *Dimittere nuncias manus* Caes. VI B. G., 34; V, 49, 53; VI, 43; VIII, 7. Infr. 70: *Quum dimisisset evocatum* Ovid. III Met., 181. V. Cuper. in Syll. ep. 11 ad Heins. CDXXXIX Cic. V Tusc. 14: *Quod multas naves in omnem oram maritimam dimisisset.* Ita ἐπὶ πολλὰ μέρη διαπέμψας Polyaen. lib. III; Strat. IX, 42; Caes. III B. civil., ult., IV, 9; Liv. VIII, 7; Virg. I Aen. 577. V. Repub. der Geleerden 1719, sept. p. 274. *Insomnes et utens* Warburt. Bibl. Brit. T. VII, p. 290. Idem *in marg.* V. Misc. obs. vol. VIII, p. 460. Graev. ep. Syll. T. IV, p. 403. Heins. pag. 408, etc.

Quod huius voluntatis erga Brutum suae) Etiam Plutarchus in Caes. et Dio fine XLI statim in comparationem ingrati animi, quo postea Brutus violavit conservatorem suum, sententiam acuit. Timuerat Caesar Bruto, quum non compareret, salvumque postea gavisus benigne exceperat. Boecl.

Quos victores darent comites) Hoc equidem, ut nunc legitur, tam intelligo, quam si natus nunquam essem. Quod si sic: *quos, victore Caesare, comites ei fortuna aggregaverat*, nihil erat apertius. Audax coniectura: fateor; aliquanto tamen eorum audacior, qui illud *victores darent* delent. Manut. Aldus prae nimia properatione incogitantiaque omnia turbat, ac miscet: non probat homo religiosus eorum audaciam, qui illud *victores darent* delent. Quanto ipse audacior, ne quid gravius dicam, qui aliena verba in contextum invehit; id autem in errorem Aldum induxit, quod in edit. Basil. vana illa lectio *victores darent*, quae pertinent ad illa *victoriam daret*, e regione τοῦ *comites* secundo infra verbo perperam posita est: de quo errore admonuit is, qui varietates veteris libri

ad calcem operis collegit. Pytean. Audaces viro docto, qui verba *victores darent* delent, ille mihi, qui recepit; reperita namque ex praecedente versu, *victor iam daret*, quod notavit Burrer., quem sicut et alios non inspexisse miror, certe istis fuisset, Velleii mactius litasset genio. Schegk. Voces *victores darent*, contra virum doctum, spuriae mihi et irreptitiae cum elegantiss. Schegkio iudicatae, damnatae. Acidal. In aliis libris duae istae voces, *victores darent*, non reperiuntur: et recte, ut censet Lipsius; repetitae enim sunt e superioribus lineis. Aldus, *quos victore Caesare, comites*, etc. Raphel. Duas voces *victores darent* nonnulli temere eiecerunt: sunt enim parenthesi includendae, tanquam correctio praecedentium; profugiens cum quatuor comitibus, (quos victores in proelio servaverant, hos fortuna ei comites aggregaverat). Popm. Recte omnino iam viderunt alii duo verba *victores darent* temere repetita ex superioribus ab oscitante librario, hinc omnino removenda esse, nam Popma, qui vulgatum tuetur, non est audiendus. Heins.

Aliis ut Parthos) De Parthis etiam Appianus. Sed refutat eam sententiam Dio principio lib. XLII, idem qui gravi observatione perplexitatem Pompeii, et ex perplexitate desperationem arguit. Didicerat alias Pompeius in adversis bene sperare, idque tanto viro, tantaque indole ac experientia dignum erat; nunc omnem spem abiicit, quum tamen multa ad sperandum et resurgendum superessent. Scilicet antea adversos casus, antequam acciderent, praeviderat, et quid facto opus foret, si accidissent, meditatus erat: nunc certa spe victoriae praerepta, inopinato casu perculsus, consilium timore et consternatione perdidit. Vide ipsam Dionis super ista re φιλοσοφίαν. Boecl.

Puero quam iuveni propior) Similiter Seneca tragicus in Oedipo act. IV: *Inter senem iuvenemque, sed propior seni.* Appianus scribit Ptolemaeum egisse annum decimum tertium, Plutarchus admodum adolescentem fuisse. Popma.

Sed quis in adversis, etc.) Pleni sunt auctorum libri talibus sententiis: quippe id argumentum locis rhetoricis opportunum est cum primis; hic rhetorum campus; Caesar in hoc ipso scelere Aegyptio commemorando lib. III B. C., *plerumque in calamitate ex amicis inimicos exsistere*, notat. Boecl.

Aegyptii mancipii) Senec. ep. 4: *De Pompeii capite pupillus et spado tulere sententiam.* Idem Brev. vit. 14: *Pompeius Alexandrina perfidia deceptus, ultimo mancipio transfodiendum se praebuit.* Boecl.

Viri in id evecti) In laudibus Pompeii, Iupiter, ut luxuriat ubique Cicero; cui innatum Pompeianarum partium amorem Noster scripsit. Post reditum in senatu: *Cn. Pompeius omnium gentium, omnium seculorum, omnis memoriae facile princeps.* Ad Quirites: *Cn. Pompeius, vir omnium, qui sunt, fuerunt, erunt, virtute, sapientia ac gloria princeps.* Acidal.

In tantum) Ita (*intantum*) et quosdam censere notat Cerda ad Virgil. VI Aeneid., 177. Sed perperam, et recte codex Rhenani separat has voces: saepius hac locutione utuntur Livius, Valer. Max., Iustin. et alii, ut et Noster infra cap. 79, et alibi: vid. supr. ad lib. I, cap. 13. Sine praepositione dixit Hyg. fab. 193, *tantum bellatrix evasit, ut etiam saluti fuerit parenti;* ubi *in* addendum iudicant Scheffer. et Munker. (V. Barth. et Heins. ad Claudian. IV Cons. Hon., 406). Burm.

Discordante fortuna) Valde signanter et ἐμφατικῶς istam fortunae discordantis ἀντίθεσιν tractat Dio XLII, p. 210 et 211, adde Lucanum, fine VIII. Boecl.

Deesset ad sepulturam) De Pompeio mortuo iactatum dixit Hadrianus Imp. τῷ ναοῖς βρίθοντι πόση σπάνις ἔπλετο τύμβου, *qui templa sibi passus decerni caruit sepulcro.* Et vetus epigramma in Licinium libertum Caesaris: *Marmoreo Licinus tumulo iacet, et Cato parvo, Pompeius nullo; credimus esse Deos?* Caeterum Strabo lib. XVI, et Ammianus tradunt Pompeii sepulcrum fuisse in Cassio monte Aegypti, alii ad Pelusium, quod in Lybia ad Nili ostium, qua oppidum excurrit. Petronio Satyrico, *Libyco iacet aequore Magnus.* Popma.

Et pene nostri seculi principis viris) Ita supplendus hic locus, quum in vulgatis editionibus desit verbum *principis*, quod ad sententiam necessario requiritur. Vrsin. Male: *pene nostri seculi vir*, est qui prope nostram aetatem attigit: ut supra cap. 36, *proximi nostro aevo*, ex emendatione nostra. (Ita *litterae nostri seculi* Val. Max. II, IX, 4). Burm.

Fefellit quinquennium) Errorem hunc errarunt Plutarchus et Appianus, ut docuit Sigonius in Fastis. Schegk.

Tam facilis) Probum est, tamen editio vetus, *tam felix*. An fuit *tam non fallax? Lips. Tam felix esset*. Ed. Rhen. Obvia est in MSS. horum verborum confusio; *facilis* ab Erasmo repositum fuit.

Non fuit tamen maior) Quod receperunt Manut., Lips., et alii. Caesar fine III Bell. civ., et Hirtius Bell. Alex., Plutarch., Caes. Appian. II Bell. civ., Suet. Caes. 35, Flor. IV, 2, 54 etc., Liv. epit. CXXII. Boecl.

Vtrique summo) Suspicetur aliquis membrum deesse, *alteri mortuo*: cui recte subiunctum, *alteri superstiti*. Etiam *meritis*, melius quam *meritas*. Lips. Nihil deesse puto; nam facile alter mortuus intelligitur, altero superstite; fere simili modo Virgil. III ecl., 34: *Bisque die numerant ambo pecus, alter et haedos*; unde posset et hic legi, *alteri etiam superstiti*. Burm.

Vbique Iubae nomine) Vt sagittario scopus; item nobis, ubi quid cupimus emendare, proposita debet esse sententia, operaque danda, ut eam ita attingamus, ne litterae corrigentes longius a corruptis, quas ob similitudinem falsa quaedam veritatis imago peperit, recessisse videantur: quod ego, quantum licet, retinere institutum decrevi; nec tamen is sum qui, si quis a me dissentiat, continuo ei, quod nonnulli solent, inimicitias indicam. Decet enim eos, qui sese honestissimis liberalium doctrinarum studiis dederunt, multo magis de litterarum utilitate, communique commodo, quam de sua laude, laborare. Itaque meas opiniones, ut olim suas tabulas Apelles, patere omnibus volo: reprehendentibus, et meliora ostendentibus, non modo assentiar, verum etiam gratiam habebo, eoque maiorem, quo magis id fieri non obtrectandi consilio, sed studio excitandae virtutis intelligam. Ego hic, quam recte, aliorum esto iudicium, pro *Iubae*, restituto *vivens*, vel *vigens*. Vt aliquid tamen aptius excogitari posse, non diffitear. Manut. Aldus hic multa verba frustra fundit, atque pro *Iubae* substituens *vivens* vel *vigens*; abest haec vox a posterioribus editionibus, quod probo; procul dubio, sic a versu sequenti irrepsit; defessus sum in erratis Aldi notandis; idcirco insigniora tantum prosequar. Putean. Bonbom. Gryph. *adhuc ubique nomine*: forte an τὸ *Iubae*, ex similitudine vocis *ubique* natum, quod fieri amat et placet. Scriptura quoque expressa corrigatur, sive non, commode tolerari potest illo pacto, ut legas, *ubique ibat nomine*: hoc

modo ut scotiat Velleius: etsi nusquam erat Pompeius corpore; tameo adhuc ubique Iubae causa, fama, celebratione, parte: non turbant sequeotia baec, *quod ciebat rex Iuba*. Similis forma supra: *cum medium iam ex invidia Pompeii male cohaerentis inter Cn. Pompeium et C. Caesarem concordiae pignus*. Schegr. Meam hic quoque symbolam conferam: *adhuc ubi ubique nomine*. Sic fere dictum, ut *longe longeque*, *magis magisque*, *nimium nimiumque*. Aeinal. Titius lib. V loeor. contr. 19 legit, *ubique ibat nomine*. Merito reiicit is, qui eum coofecit, Yvo: atque ipse vult deleri ut supervacuum *Iubae* nomen. Asseotior, etsi baud male rescripseris, *ubique nomine*. Lips. Noo possum oon accedere Chironis illius dissimulato alumno Villiomaro, arbitranti voeem *Iubae* supervacuam. Nam notat Velleius, velut rarum, exstineto capite partium noo etiam exstinctum bellum, ut solet. Alexauder apud Curt. lib. IV, 13: *Darius haud procul destitutus a suis, aut victus, aut oppressus est; in illo corpore posita et victoria nostra, et tantae celeritatis est praemium*. Neque alio spectaot verba Ciceronis pro Moraena 16, ubi loquitur de Pompeio et Mitbridate. *Qua ex pugna quum se ille eripuisset, et Bosphorum confugisset, quo exercitus adire non poterat, etiam in extrema fortuna, et fuga nomen tamen retinuit regium; itaque ipse Pompeius regno possesso, ex omnibus oris ac notis sedibus hoste pulso, tamen tantum in unius anima posuit, ut quum omnia, quae ille tenuerat, adierat, sperarat, victoria possideret, tamen non ante quam illum vita expulit, bellum confectum iudicaret*. Verum de hac item re, oisi memoria fallor, alia multa diximus in discursoum libellis editis. Grvt. Yvo Villiomarus, sive Scaliger, recte τὸ *Iubae* delendum censuit. Non est tamen, quod nimium emendatione sua glorietur; nam et ita iam aote eum a Gryphio, Marneffio, Stephano, aliisque fuit editum. Voss. Hic itidem se divexant. Sequeoda est eruditissimi viri Ioannis Isacii Pontani cooiectura, quae babet *iugi*, ad illud Macrobii lib. VII, 14: *Ergo censet Epicurus ab omnibus corporibus iugi fluore quaepiam simulacra manare*. Boxh. Delebat vocem *Iubae* magnus Scaliger, ut e praecedentibus suboatam: nec repugno. Fors fuerit tamen, *adhuc ubique vivebat nomine*, vel e *nomine*, castigante Lipsio, quod sane eooeinoius Titiano *ibat nomine*. Possis et *ubique iubar e nomine*, nisi quod id poëticum nimis. Val. Max. l. V,

cap. 3: *Quo te nunc modo, magne Pompeii, attingam nescio: nam amplitudinem fortunae tuae, quae quondam omnes terras et omnia maria fulgore suo occupaverat, intueor*; lib. I, cap. 4: *Qui nulla praeterquam avito fulgore vinceretur*; et *fulgor romani nominis* apud Livium lib. XXI, cap. 43; *fulgor carminum* Noster supra de Homero. Heins. Erasmus iam eiecit τὸ *Iubae*; forte truncata vox *Iubae* fuit, vel per compendium scripta, ut multae in Velleio, qui scripserat: *adhuc ubique superstes nomine*, vel *supererat*. Ita mox cap. 55: *Paterni nominis magnitudinem sequentium*. Burm.

Bellum) Hirtius de Bello Afric. ceterique, quos iam saepe laudavimus. Boecl.

Ante biennium) *Triennium*. Profecto *triennium* est, si quidem duxit eam in tertio suo consulatu, Plutarcho notatum. Nec tamen muto. Solennes eiusmodi dissensus. Lips.

Locorumque) Quid si, *aquarumque*? Raphel. Emendo *liquorumque inopia*. Ansa erroris fortasse, quod olim *licorumque* fuerit scriptum. Ita enim scribebant, ut *inicus* pro *iniquus*: *cum* pro *quum*: *locutus* pro *loquutus*, aliaque id genus. Siccum illud Catonis iter, praeter alios, eleganter describit Lucanus lib. IX Pharsaliae. Vossius. Cave mutatum eas in *liquorum inopiam; locorum iniquitas et inopia* Frontino Strategem. lib. I, cap. 5, exempl. 28; apud Livium lib. I, *loci inopia*; *iugum inops* eidem lib. XLIV, 4; apud Curtium lib. IV, cap. 8: *Locu solitudine et inopia vasta*; *penuriam locorum* pari modo habes apud Columellam lib. IX, cap. 6: *Quum aut morbo, aut sterilitate, aut penuria locorum vexatas conveniat in aliam regionem mitti.* Heins.

A militibus) Quum in antiqua editione sit: *Quum summum ei ambitus deferretur imperium*, etc., posset legi: *Quum summum ei ab illis deferretur imperium*, etc. Ursin. *A militibus*, germana lectio. Nam ita in MS. fuisse, testatur Burrerius. Incuria scribae posterioris in Rhenani editionem irrepserat *ambitus* pro *a militibus*. Quod monendum fuit, ne quis audiat Ursinum reponentem *ab illis*. Voss.

Honoratiori parere maluit) Clarius Appianus: *recusasse* Catonem imperium, *quod adessent legati consulares, quum ipse praetorius tantum esset, itaque hic quoque legum habendam rationem*, quod apud Plutarch. in Cat. min. additur. Paullo antea legitur in

Nostro: *itinerum locorumque inopia*, rectissime; ne quis correctionibus indulgendum hic putet. Boecl. *Parare*, edit. Rhenan., sed correctum a Burrerio.

Primo varia fortunam expugnavit vin) Muto pauca, et meliorem, ut opinor, apertiorem certe sententiam restituo, hoc modo: *Primo varia fortuna, mox pugna vicit.* Mantt. Hoc quidem insanum, cui nec medicina viri docti multum profuit. Ego videor persanasse: *Ibi primo varia fortuna, mox pugnavit sua*; qua lectione quicumque lector nihil esse lectius fatebitur. *Sua fortuna*, de eo, cui *respiciens et obsequens.* Proprie vero de Caesare, cuius omnibus conatibus fortunam subscripsisse Cicero, ni fallor, alicubi dicit: et multi in hanc sententiam alii cum magna Caesarianae felicitatis admiratione. Itaque et Noster paullo ante: *Sequens fortunam suam Caesar*; nec post longule: *Sua Caesarem in Hispaniam comitata fortuna est.* Nostri autem dii, venti, et consimiliter de aliis, quum faventes ad votum et propitii, vulgata iam formula: qua illud Iustini quoque legi placet lib. II, 9: *Magna igitur in pugnam euntibus alacritas animorum fuit: adeo ut, quum mille passus inter duas acies essent, citato cursu ante iactum sagittarum ad hostem venerint; nec audaciae eius eventus defuit.* Corrigo: *nec audaciae suus eventus defuit.* Quoniam autem ad Iustinum iterum delapsi, ut saepe antea, sumus, non discedam prius, quam ternas eodem e libro, sed parvas, quod post Bongarsium, et Modium, viros maxime industrios et felices, necesse est maculas detergeam. Ante hunc locum cap. 7 de Solonis simulata dementia est: *Factoque concursu hominum: quo magis consilium dissimularet: insolitis sibi versibus suadere populo coepit, quod vetabatur.* Malim: *insolitis ibi.* Etiam anterius cap. 6 de Atheniensium origine: *Et quia non ut ceterae, a sordidis initiis ad summa crevere.* Distinctio saltem mutanda: *Et quia non, ut caeterae a sordidis.* Ad finem libri propius: *Namque Athenienses post pugnam Marathoniam praemonente Themistocle victoriam illam de Persis, non finem, sed causam maioris belli fore, CC. naves fabricaverunt.* Tempus narrationi magis appositum, *fabricaverant.* Haec ita brevior, nam quid in talibus moram exigit? Acidal. Ferent hoc purae et latiares aures, spernunt meae. Lege firmiter: *Primo varia fortuna, mox pugnavit sua.* Acute. Initia, inquit, belli ambigua, laetus exitus et a fortuna

plane Caesariana. Risit enim semper illi viro, et in bellis utique visus eam habere in mancipio et potestate. Ipse gloriatur apud poëtam, quem sensuum et honesti acuminis causa amo:

—— quem numina nunquam
Destituunt, de quo male tunc Fortuna meretur,
Quum post vota venit. Lips.

Ingeniosissima est emendatio Lipsii, an Acidalii? *ibi primum varia fortuna, mox pugnavit sua*; et si non ita scripsit auctor, scribere debuit. Gruter. Elegantissime emendant Lipsius, ac Acidalius: *Ibi primo varia fortuna, mox pugnavit sua.* Ἰδίαν τύχην alias etiam Caesaris attribuit Velleius. Imo et Lucanus, ut lib. V:

—— Pariter tot regna, tot urbes,
Fortunamque suam tacta tellure recepit. Voss.

Pulcherrime Lipsius: *Ibi primo varia fortuna, mox pugnavit sua*; quae restitutio loci depravati, ut res ipsa est, sic excogitata perquam ingeniose; infra cap. 74: *Vsus Caesar virtute et fortuna sua*; cap. 55: *Sua Caesarem in Hispaniam comitata fortuna est.* Heins.

Hispaniensi) Vide Hirtium de Bell. hisp., ceterosque; neque enim toties repetemus satis nota cuivis nomina. Boecl.

Victus ab eo Pharnaces) Quia hunc *Caesar adgressus* (Florus) *uno et non toto proelio obtrivit more fulminis, quod uno eodemque momento venit, percussit, abscessit*; *nec vana praedicatio de se Caesaris, ante victum hostem, quam visum*; ideoque his tribus solummodo verbis, *veni*, *vidi*, *vici*, victoriam suis significasse, eorumque in triumpho inter pompae fercula postea praetulisse titulum (non acta belli ostendens sicut ceteris, sed celeriter confecti notas) tradunt Dio, Plutarchus, Appianus, alii. Seneca tamen pater Suasor. lib. I imitatione Tusci haec tria protulisse Caesarem significat. Schegk. Vide Flor. IV, 2, 6, ibique notas Freinshemii. Boecler.

Adstruxit) Scribendum cum Lipsio, *adstruxerit.* Raphel. De hoc verbo vide Heins. ad Ovid. II Art. amat. 119. Burm. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 54, 385; vol. IX, p. 266.

Vestigio se non recessurum) Scilicet rebus tam dubiis periculorum remedium sunt ipsa pericula, neque temeritas videri debet necessaria audacia: sive, ut accuratissime omnium Tacitus loquitur, ubi *praesidium ab audacia mutuatur*, quem virtus iam non

potest eripere. Qua de re multa multi, quae non exscribimus. Adi Scipion. Amirat. dissert. polit. ad Tac. IX. Boecl.

A duce) Si divinatio locum habet, emendo, *ceterum a duce.* Manvt. Ita fuit in MS. Aldus emendabat, *caeterum a duce.* Quod non displiceret, si in MSS. *c.* soleret pro *caeterum* poni. Malim ergo *sed a duce*, etc. Voss. In membrana, *restitutae C. A. duce;* scribe, *acies restituta, ac a duce, quam a milite fortius.* Heins. Malim, *certe a duce, quam a milite fortius*; nam illud *ac a* aures non admittunt. Bvrm.

Labienum) Cuius forti ac fideli opera usus Caesar in Gallis. Cicero ad Tironem: *Maximam autem plagam accepit* (Caesar) *quod is, qui summam auctoritatem in illius exercitu habebat, T. Labienus, socius sceleris esse noluit, reliquit illum et nobiscum est*; et ad Attic. lib. VII: *Labienum* ἥρωα *iudico; facinus iamdiu nullum civile praeclarius, qui, ut aliud nihil, hoc tantum perfecit: dedit illi dolorem*; causam transitionis exprimit ipse Caesar. Schegk.

Caesar omnium victor) Τὸ *omnium* fuit quum tolli praestare censerem, quum subsequatur denuo: *omnibus, qui contra se arma tulerant, ignovit.* Tamen pari modo *Regulus omnium victor* Floro dictus lib. II, cap. 2. Interpretatur Velleium Valerius Maximus lib. V, cap. 7: *Caesar omnium inm externorum et domesticorum hostium victor.* Heins. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 55.

Omnibus, etc. *ignovit*) De clementia sua Caesar ipse gloriatur. Epist. ad Ciceron.: *Recte auguraris de me* (*bene enim tibi cognitus sum*) *nihil a me abesse longius crudelitate; atque ego cum ex ipsa re magnam capio voluptatem, tum meum factum probari abs te, triumpho et gaudeo.* De magnificentia Caesaris in muneribus etiam mentio apud Sallustium II orat. Schegk.

Quinque egit triumphos) Loquitur de triumphi ferculis, simulacris, imaginibus aliis diversa confectis materia. Sueton. cap. 37: *Egit diverso quemque genere et adparatu*; ita doctis placitum. Non dissentit Dio, qui ebur ad Hispaniensem refert: *Sed Fabio etiam Pedioque* (ait lib. XLIII) *legatis suis, quique nihil propriis auspiciis gesserant, triumphandi copiam fecit: qua in re id risum multum excitavit, quod ii, imaginibus ferculisque nonnullis non eburneis, sed ligneis utebantur.* Hincque iocus apud Quinctilia-

num eadem de re lib. VI: *Vt Chrysippus, quum in triumpho Caesaris eborea oppida essent translata, et post dies paucos Fabii Maximi lignea, thecas esse oppidorum Caesaris dixit.* Agit enim de triumphis non Caesaris, sed eius legatorum; et notum ebur omnibus triumphis tralaticium fuisse. Vir clarissimus hic pro *citro*, legendum monet *cedro*, ut pro *lance* accipiatur; quod aperte pugnat cum verbis Velleii: deinde telum quod torquet, eadem ratione retorqueo: confer inter se ex variis editionibus haec capita Plinii lib. XVI, cap. 43; lib. XII, cap. 3; lib. XV, cap. 7 et 11, aut vehementer fallor, mecum vulgatam defendes. Citreae mensae mentio apud Ciceronem in Verrinis; et citri usus iam inde cum cedro in sacro fumo. Plinius lib. XIII. *Rasile argentum* capio, simulacra, ferculaque ex argenteis laminis politis, levigatis, non caelatis. Catullus: *Transfer omine cum bono limen aureolos pedes, rasilemque subi forem.* Schegk.

Gallici apparatus ex citro) *Cedro* rescribunt viri docti, qui putant opera citrea non satis digna ad apparatum Gallici triumphi, quem primum et praestantissimum egisse Caesarem tradit Suetonius cap. 37; sed cur imagines, simulacra, fercula e citro censerentur indigna in pompa triumphali, quum maxime laudarentur in aedibus citreae fores, in supellectili citrei lecti, citreae mensae magno pretio aestimatae, quarum meminit Cicero in Verrinis, et Martialis lib. XIV. Cato in Ptolemaeum: *Dicere possum, quibus villae atque aedes aedificatae atque expolitae maximo opere, citro atque ebore, atque pavimentis poenicis stent.* Varro in Geruntodidascalo, *Lybissa citrus fasciis ciugit fores.* Persius satyr. I: *Non quidquid denique lectis scribitur in citreis.* Mox *acanthus* est arbor albo et nigro, itemque viridi colore, quae *acacia* etiam dicitur, de qua Plinius lib. XXIV, c. 12. *Testudo* secta in laminas et ferculis triumphalibus obducta a Caesare, sic ut solebant obduci lectis et abacis, de quibus Plinius lib. IX, cap. 13, et lib. XXXII, cap. 11; Clemens Alexandrinus Paedagog. lib. II, cap. 3. *Argentum rasile* est, quod in argenteas laminas diductum politur, et laevigatur, ut *rasilis foris* apud Catullum: *rasilemque subi forem*; *ex torno rasile buxum*, Virgil. Popma. Torrentius ad Suetonii Iulium, legendum arbitrabatur *cedro*. *Nam citrum* (inquit) *vix suo tempore novit Plinius: tantum abest, ut universum triumphum Gallici*

instrumentum citro constiterit. Vbi primum mihi monendum arbitror, quod Plinium attinet, apud eum passim lib. XIII, cap. 15, et sequentibus, pro *citrum* librarios imperite scripsisse *cedrum*. Quo vitio ubique fere carent MSS., et vetus editio Parmensis anni MCCCCLXXVI, solideque adeo id firmat, quod eamdem arborem dicat, quae Graecis θύον vocatur. Vt antiquiora transcendam, habemus illud Catonis apud Festum, ex oratione. Ne quis iterum eos. fiat: *Dicere possum, quibus villae, atque aedes aedificatae, atque expolitae maximo opere, citro, atque ebore, atque pavimentis poenicis stent.* Nimirum Africa Romanorum ingum iam induere coeperat. Quid multis? Omnem dubitationem eximit Lucanus lib. X, 143, ubi loquitur de convivio Caesaris, ac Cleopatrae:

Dentibus hic niveis sectos Atlantide sylva
Imposuere orbes, quales ad Caesaris ora
Nec capto venere Iuba. Proh caecus et amens
Ambitione furor! civilia bella gerenti
Divitias aperire suas, incendere mentem
Hospitis armati. Non sit licet ille nefando
Marte paratus opes mundi quaesisse ruina:
Pone duces priscos, et nomina pauperis aevi,
Fabricios, Curiosque graves: hic ille recumbat
Sordidus Etruscis abductus consul aratris:
Optabit patriae talem duxisse triumphum.

Ait priscos etiam duces, quos fama ob continentiam adeo laudat, optaturos fuisse triumphum agere, qualem Caesar, hoc est, cuius apparatu ex citro constaret. Nam de citreis operibus heic Lucanum loqui, certum vel ex illo Martialis lib. XIV lemmate:

— *Mensa citrea.*
Accipe felicis Atlantica munera sylvae:
Aurea qui dederit dona, minora dabit.

Quae quidem ad Torrentii opinionem refellendam suffecerint. Ridiculum vero, quod dicat Popma, alios *cedri* substituere, quod opera citrea viliora arbitrentur, quae triumphum Caesaris adornarent. Itaque in eo totus est, ut citri praestantiam extollat. Nec

saniora sane, quae de hoc Velleii loco promit Dalecampius ad Plinii Nat. Hist. lib. XIII, cap. 15. Voss.

Pontici ex acantho) Censebat Aeneas Vicus Parmensis, in Iulio Caesare suo, militum chlamydes ex acantho herba contextas fuisse. Nam ex ea vestes confici solitas, docent Dioscorides lib. III, cap. 17, Virgilius Aeneid. I, et ad eum Servius, qui et haec Varronis verba adducit: *Neanthes in India esse ait arbores, quae ferant lanam. Item Epicadus in Sicilia, quarum floribus quum dempti sint aculei, ex his implicitis mulieres multiplicem conficere vestem.* Ita ex codice Fuldensi locus ille legi debet. *Neanthes* tamen pro *Nescientes* de coniectura reposui. Vt fuerit illud ex libris eius τῶν κατὰ πόλιν, quorum meminit Ammonius de vocum diff. Atque idem sane de acanthinis vestibus liquet ex Plinio Nat. Hist. lib. XXIV, cap. 12, et aliis. Nequeo tamen Vico assentiri; nam Velleio quidem de curru triumphali solum, et oppidis in triumpho praeclaris, sermonem esse arbitror. Sic sane in triumpho Alexandrino oppida eburnea intelligenda esse, liquet ex Quinctiliano lib. VI, cap. 4. Acanthum igitur arborem aegyptiam, non herbam, in Velleio intelliges. Voss. De acantho vide interpretes Virgil. ad ecl. III, 45, et I Georg. 119, et variis in exercitationum Plinianarum locis Salmasium, praecipue pag. 370, et seqq.

Sexties millies) Visa haec quoque summa oppido tenuis clar. Iurisconsulto Fr. Hotomano; reponit, *sexagies millies*. At deposuit dumtaxat ad Opis septies millies; et ad Persei bellum, non bellum. Schegk. Haud muto, et videtur haec ipsa pecunia esse, quae deposita postea ad Opis, quam *septies millies* fuisse Cicero non semel indicat, et postea Velleius. Iurisconsulto celebri an adsentiar *sexagies millies* reponenti? *opido* enim *tenuis*, inquit, *est haec summa*. Miror. Nam *sexies millies* faciunt aestimatione Budaeana (quam haud temere quis mihi carpat) *centies quinquagies centena millia aureorum*. Et an Paullus Aemilius tantum intulit? an ipse Pompeius? longe infra. Illud tamen fateor, paullo maiorem summam in Appiano me reperisse, qui tulisse in triumpho Caesarem dicit, Μυριάδας ἓξ καὶ ἥμισυ ταλάντων, *sexagintaquinque millia talentûm*. Ea essent quasi *decies sexies millies HS.*, computatione romana: haud dubie supra Velleianum numerum, sed longe infra immanem illum correctoris. Nam *sexagies millies* fecerit *centum quinquaginta aureorum* (cum vulgo loquar) *milliones*. Lips.

Plus quinque mensium) Cicero ad Att. lib. X, ep. 7, dixit, eius regnum vix semestre esse posse. Manvt.

Idibus martiis) De caede *Caesaris* plerique, quos hactenus saepius nominare opus fuit. An merito acciderit ei hic exitus, varie disputatur; et iam olim *occisus Caesar aliis pessimum, aliis pulcherrimum facinus videbatur*, teste Tacito I Ann. 8, 7, ad quem locum vide, quaeso, quae vir illustris Christophorus Forstnerus notavit: ubi praesertim cum Dione ac prudentissimo quoque Historicorum, *praeiudicium divinae ultionis adversum parricidas* urget, magnisque exemplis confirmat. Res tota illuc videtur redire: *passionem*, secundum tritum vulgi verbum, *instam actionem iniustissimam* censeri debere. Immiserat ei hanc cladem haud dubie divina iustitia, tum alia facinora, tum Pompeianarum partium funera, reique publicae perturbationem, et civilem sanguinem ultura: sed interfectores ipsi scelestissimo consilio ausuque facinus suscepere, quum praesertim, non dum invasit dominationem, sed postquam iam pacto et iureiurando civium ius quodpiam nactus erat, interfecerint Caesarem. Nam quod Brutus apud Appianum iactitat οὐδὲν πιστόν ἐστι Ῥωμαίοις πρὸς τυράννους, οὐδ᾽ ἔνορκον, merito refutat Hugo Grotius de Iur. bell. et pac. 11, 13, 15; confer I, 4, 19, et III, 19, 2. Egregia est dissertatio Dionis principio lib. XLIV. Certe inter insignes *soloecismos politicos* retulerim illam Ciceronis intemperantiam, qua toties caedem et percussores Iulii extollit et immodice praedicat: quum tamen ex illa de tyrannicidio quaestione, cuius saepe in epistolis mentionem facit, nunquam se plane pleneque extricare queat. Boecl.

Quorum alterum promittendo) Principem vere lupum auribus tenere, quum candidatis omnibus non satisfacit, pluribus explicavimus in Livio, in Tacito, ubi circus noster est. Grvtervs. Vide Plutarch. in Caes. subtili sententia ambitiosorum ὑπόθεσιν notat Velleius, *qui quum habere, quam exspectare malint honores, nec promittendo mitigantur, et differendo offenduntur.* Quamquam animo invidiae facilius iam succenso, *omnia sunt ingrata, nihil fecisse benigne est.* Vide de his et ceteris popularibus sceleris Dion. XLIV pr. Boecler.

Consiliariis) Tentabam, *consciis aliis caedis.* Lips. Εὐστόχως quidem qui refingunt, *conscii aliis caedis famil.*; sed cur ea huic

loco minus conveniat, facit quod statim sequatur, *aliisque clari nominis viris. Consiliarios* heic vocat, consilii eiusdem participes: qua significatione et usus Cicero. Gruter. Pro *consiliariis caedis* corrigo *consciis variis caedis*; ni mavis cum clarissimo Lipsio *consciis aliis.* Heins. Vid. Misc. obs. vol VIII, p. 55.

In summam evectis) *In summum revectis*, Rhen. edit.

Invidiam conciliarat) Possis *concitarat*; sed nec alterum damna. *Seditionem conciliare*, Frontino in Strategemat. *Incommoda alicui conciliare*, Lucretio lib. III. *Odium omnium hominum conciliare*, Plinio lib. XXVIII, cap. 8. Heins.

Imponendo capiti eius) Vere audax et indignum facinus, praeter mille alios, elegantissime Cicero II Philipp. narrat, et exagitat acerrime cum hac, tum in sequentibus ferme omnibus. Acidal.

Quod ab eo ita repulsum) Recte emendavit Rhenanus; vulgo *quod ab eo id repulsum erat, ut non offensum videretur.* Forsan *offensum* referendum ad insigne regium, ut sensus sit, ita repulsum insigne, ut tamen non offensum, non turbatum capite videretur. Tos. *Quod ab eo ideo repulsum*, vetus Rhenani liber; an, *quod ab eo quidem repulsum erat?* Heins.

Repulsum) Suet. Caes. 79, Dio XLIV, p. 278, Plut. in Caes. et Anton. Vanitas insignis Antonii: quam merito exagitat Cicero in Philippicis, et apud Dion. XLV in oratione adversus Antonium. Boecler.

Ut principatum armis quaesitum) Consilium; cuius cubilia erui meis ad Tacitum diatribis. Gruter. Henricus Savilius, cuius eruditissimum de militia romana librum ex anglico latinum fecit G. M. Lingelshemius, praetorianorum custodiam non nisi foris in bello usurpatam Romanis ait: *donec Sulla et Caesar usurpato dominatu, domi quoque tanquam inter hostes retinuerunt consuetam custodiam. Sed Sulla resignato simul dominatu et praesidio* (Appian. I et II ἐμφ. Sallust., et alii), *quamobrem a Caesare notatus*, nescire litteras, *potest videri secutus saniorem grammaticam, quam ipse Caesar, qui dimisso praesidio, nec simul dominatu, commisit periculosum et insignem soloecismum in politica administratione, et viam ad suam perniciem patefecit.* Lubens adscripsi verba elegantissimi libelli, e quo et Clapmarius quaedam mutuatur Arcan. III, 14, ubi plura super hoc argumento. Boecler.

Plurima praesagia) Manilius IV, 56:

Ille etiam coelo genitus coeloque receptus,
Quum bene compositis victor civilibus armis
Iura togae regeret, toties praedicta cavere
Vulnera non potuit, toto spectante senatu,
Indicium dextra retinens, nomenque cruore
Delevit proprio, possent ut vincere fata. SCHEGK.

Manilius eamdem rem narrans lib. IV, ait. *Ille* etc. In quibus versibus pro no*menque* perperam Scaliger reponit *omenque.* Sensus enim est, Caesarem sanguine suo delesse tabellas sibi traditas, quae coniurationem, et coniuratorum nomina indicabant. De qua re vide Suetonium, Dionem, et alios. VOSS.

Libelli coniurationem nuntiantes, dati, ab eo, neque protinus lecti) Superius *adeo* legi; quod hic iterum moneo, ne temere praetereatur. ACIDAL. Scribe, *libelli coniurationem nuntiantes dilati ab eo, neque protinus lecti erant.* Ita historici omnes de hac re; c. 79, *extra dilationes positus*, minime cunctator. Ipse Caesar superiori capite dicitur, *offendisse Cassium differendo.* Possunt et levi transpositione vocum haec ita ordinari: *libelli coniurationem nuntiantes dati*, *neque ab eo protinus lecti.* Nam *dare libellos* proprium tali in re. Plinius lib. VII, ep. 27: *In scrinio Domitiani datus a Caro de me libellus inventus est.* Adde antiquam inscriptionem in opere magno apud Gruterum pag. 607, ubi *exemplum* habes *libelli dati* Antonini Aug. *Dandi* verbo etiam Florus in hac narratione est usus. *Quanta vis fati! manaverat late coniuratio. Libellus etiam Caesari datus eadem die*, lib. IV, cap. 2. Quae et ipsa non satis integra sunt, et nimis circumcisa. Debuit enim addidisse, quid libellus iste complecteretur. Forte voluerat Florus: *Libellus etiam ea de re datus eodem die.* Aperta omnia et plena apud Suetonium: *Libellum insidiarum indicem ab obvio quodam porrectum libellis ceteris, quos sinistra manu tenebat, quasi mox lecturus, commiscuit*; vides dilatum libellum. HEINS. Ego puto hic latere nomen eius hominis, qui libellos dedit; Artemidorum Gnidium Plutarchus in Caes. vocat, unde posset legi, *libelli* etc., *dati ab Artemidoro*, *neque protinus lecti erant.* Sed et ab alio fuisse datos tradi etiam addit Plutarchus; et Appian. lib. II Bell. civ., pag. 501, Artemidorum venisse quidem in curiam, ut proderet

coniurationem, sed invenisse iam interfectum tradit; quidquid sit, simile quid latere puto, et *ob* eo coniungendum eum *dati* non *lecti*; ex Suetonio posset fingi, *dati ob obvio*, etiam non absurde. Burm. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 56.

Cuius cum fortunam) Quo diligentius animadverto, eo magis abundare *cum* intelligo. Alii: *Cuiuscumque fort.* Manut. Repetit inferius c. 119: *Quippe ita se res habet, ut plerumque qui fortunam mutaturus est, consilia corrumpat, efficiatque quod miserrimum est, ut quod accidit, etiam merito accidisse videatur, et casus in culpam transeat*; plura ad hanc mentem Lipsius in arduo illo opere Constantiae. Schegk. Primo editi, *cuius quem*. Facito *cuiuscumque*. Lips. Aptius foret *vis: cuiuscumque fortunam*. Grut. Recte Lipsius; legebatur enim, *cuius quem f. m.* Plut. in Caes. ἀλλ' ἔοικεν οὐχ οὕτως ἀπροσδόκητον, ὡς ἀφύλακτον εἶναι τὸ πεπρωμένον. *Non tam improvisum, quam inevitabile videtur fatum esse.* Appianus: χρῆν γὰρ ἃ ἐχρῆν Καίσαρι γενέσθαι. Talia passim obvia. Vide cl. Freinshem. ad Curt. V, 11, 10, et Lips. I polit. 4. Vellem tamen Lipsium (quippe qui ad usum pietatis et vitae eam doctrinam tradere instituit) cautius adhibuisse quaedam gentilium loca; quae nimirum studiose a stoicae necessitatis hypothesi repurganda, et ad christianam philosophiam diligentius exigenda sunt. Boecl. Prima editio habet *cuius quom*, non *quem*; sed Burrerius in codice esse *cuius cum* notat; *cuiuscumque* iam Erasmus et Stephanus ediderunt. Burm. V. Misc. obs. vol. IX, p. 168.

Quo anno id patravere focinus Brutus et C. Cassius) Rectius sit, *M. Brutus et C. Cassius.* Heins.

Praeter tyranni) Plutarchus in Anton. ἐκώλυσε δὲ Βροῦτος, ἀξιῶν τὴν ὑπὲρ τῶν νόμων καὶ τῶν δικαίων τολμωμένην πρᾶξιν, εἰλικρινῆ καὶ καθαρὰν ἀδικίας εἶναι. *Prohibuit autem Brutus* (sc. interfici Antonium) *cupiens actionem pro legibus et iure susceptam, sinceram et ab iniquitate puram esse.* Hic color nimirum facto quaerebatur. Boecl.

Dolabella) *Dolobella*, edit. Rhen.

Quem substituturus sibi Caesar) Ad bellum Parthicum profecturus paucis diebus antequam occideretur, Dolabellam in reliquum annum cos. sibi substituerat, et designaverat magistratus in biennium vel quinquennium, ut essent qui, ipso absente, res

urbanas administrarent. Cicero ad Atticum, Dio et Appianus. Popma.

Consularia) Hoc fluxit ab editoribus posterioribus (in Manutii primum video), nam Rhen. Erasm. et Steph. habent. *cos.*

Liberos suos obsides) Cicero Philipp. I: *Pax denique per eum* (Antonium) *et liberos eius cum praestantissimis civibus confirmata est.* Intelligitur unus Antonii filius; nam idem subiungit: *Reipubl. tuus parvulus filius in Capitolium a te missus pacis obses fuit;* et idem Philipp. II: *Pacem haberemus, quae erat facta, per obsidem puerum nobilem, Bambolionis filium.* At Livius et Dio Antonii et Lepidi solent. Schegk.

Decreti Atheniensium) Iustinus lib. V memorat ipsum decretum μὴ μνησικακεῖν, de qua certatim historici. Quod ad Velleium; de tota re ipse Cicero praeclarissime initio oration. Philipp. primae: *Nec vero usquam discedebam, nec a repub. deiiciebam oculos ex eo die, quo in aedem Telluris convocati sumus, in quo templo, quantum in me fuit, ieci fundamenta pacis: Atheniensiumque renovavi vetus exemplum Graecum etiam verbum* (τῆς ἀμνηστίας) *usurpavi, quo tum in sedandis discordiis erat usa civitas illa, atque omnem memoriam discordiarum oblivione sempiterna delendam censui.* Acidal. Intelligitur ἀμνηστίας ψήφισμα, *decretum*, sive *lex oblivionis*, cuius inventores Athenienses celebrantur. Nobilis est praesertim Ciceronis de Amnestia oratio, cuius hic meminit Noster, descripta Dioni lib. XLIV. Boecl.

Testamentum apertum est) Adoptio secundum IC. duobus modis fit, aut principali rescripto, aut imperio magistratus: hic notabis tertium, per testamentum. Suetonius Tiber.: *Testamento adoptatus hereditate adita mox nomine abstinuit;* Eutropius: *Vindicaturus patris sui mortem, a quo per testamentum fuerat adoptatus;* plura reperies apud IC. in observationum libris. De variis modis, per arma, barbam, comam sive capillum, sacras preces, adoptandi posterioribus principibus placitis, doctissimus Pithoeus adversar. I, ait: *Nepotem sororis suae Iuliae*, verc. Suetonius, Dio, Appianus, Plutarchus Bruto et Antonio; si sequeris Sigonii ac Xylandri correctionem, quamvis vulgata eodem argumento defendi possit, quo Noster et Suetonius Caesarem avunculum magnum Octavii, avunculum nominare non erubescunt. Schegk.

Nepotem sororis suae) Filium sororis falso nominat Plutarchus in Antonio. Mannt.

Etiam si praeventis pauca) Legerem, *etiam si praeventis tamen pauca dicenda sunt.* Mannt. Falsi suspecta vox *praeventis.* Nam quid ob hanc rem se excuset? an aliorum omnium origines ante ipsum indictae, intactae aliis, quas passim heic inserit? aut cur non et ibi excusat idem? Sed legendum arbitror, *etiamsi properanti, heic pauca dicenda sunt.* Festinare se innumeris locis ait, quin et cursim, et in transcursu omnia haec scribere; adeoque opus ipsum appellat transcursum. Sic ergo rectius moram excuset. Nec a literis abitur longius, corruptionis originem si spectes, quae intelligentibus obvia monstrari non desiderat. Quod si malis, etiam mihi volenti erit scribere *properanti, sed pauca.* Illud tamen quoque *heic* et *hei*, saepe in *et* librariorum incuria depravavit; quod evenisse et Propertii isti loco censeo, lib. III Eleg.:

— *Quid mirare.*
Quid? modo quae nostris opprobria vexerit armis,
Et famulos inter foemina trita suos,
Coniugis obscoeni pretium romana poposcit
Moenia, et addictos in sua iura patres.

Quamquam enim hic prius *et* pro *etiam* defendi possit, non negabis tamen ardori orationis, et indignitati rei magis convenire σχετλιαστικὸν illud: *Hei famulos inter foemina trita suos.* Idem accidit et Flori, quantum nunc memini, duobus locis lib. I, c. 19: *In se conversis Marinnis atque Sullanis, novissime Pompeii et Caesaris manibus, quasi per rabiem et furorem et nefas semet ipse laceravit.* Certe enim corrigo: *quasi per rabiem et furorem (hei nefas) semet ipse laceravit*; lib. IV, cap. 2: *Si moram belli quatuor annis, et pro clade rerum breve tempus*; legendum pronuntio: *Si moram belli; quatuor annis: hei pro clade rerum breve tempus.* Memini idem quoque in pluribus aliis, verum nos ad Velleium, in quo quidem poterat et scribi *brevianti.* Facit enim heic quasi breviculum eorum omnium, quae in illis iustis voluminibus toties tanta ostentatione promissis, late et copiose persecuturus fuit. Poterat denique *prementi*; ad literas omnium proxime, idest coarctanti, cohibenti, ut Virgilius:

Et premere et laxas sciret dare iussus habenas;

quamquam eadem vox huic etiam significationi suscipit aliquando contrariam. Sed laqueum coniecturis. Acid. In antiqua editione est, *de cuius origine etiamsi prevenit et pauca*; sed fortasse legendum est, *de cuius origine etiamsi perveteri et pauca*, etc. Vrsin. Lipsius *at pauca*. Raph. Omnes viri eruditi hic operam lusere. Scribendum est, *etiamsi praevenit, et pauca dicenda sunt*. Ita erat in autographo. Non cogitavere interpretes, Augustum ipsum vitam suam perscripsisse, ibique de maioribus etiam tractasse. Quod vel sola Suetonii verba initio illius vitae satis declarant, qui, ubi aliorum retulit sententias, subiicit: *Ipse Augustus nihil amplius, quam equestri familia ortum se scribit, vetere ac locuplete, et in qua primus senator pater suus fuerit*. Fragmenta eius in variis lectionibus collegit Ianus Rutgersius. Nos aliud praeterea e Tertulliani libro de Anima eruisse nobis visi. Locus eius vulgo ita circumfertur: *Reformatorem imperii, et puerulum adhuc, et privatum loci, et Iulium Octavium tantum, et sibi ignotum, M. Tullius iam et Augustum, et civilium turbinum sepultorem, de somnio norat. In Vitelliis commentariis conditum est.* Nam quis Vitellios commentarios fando unquam audivit? Ita igitur rescribendum putamus: *de somnio norat; ut in vitae illius commentariis conditum est*. Quae, ut nobis quidem videtur, non coniectura, sed res ipsa est. Voss. Ita plerique edidere. Vrsinus tamen monuit, legi in veteri codice: *etiam si praevenit, et pauca dic. s.* Quae lectio proba videtur; ut ad Augusti commentarium, quem de vita sua scripsit, respiciatur. Boecler. *De cuius origine, etiamsi praevenit et pauca dicenda sunt*, membrana; quae locum duabus litteris dedit auctiorem, quam oportuit. Repone igitur pro *praevenit et*, *praenitet*; *etiamsi praenitet*; cap. 35: *Virtus Catonis conspicua et praenitens*; cap. 39: *Forum Augusti victarum gentium spoliis praenitet*; *praefulgere* dixit alibi, ut lib. I, cap. 14 de coloniis: *Nam militarium et causae et auctores ex ipsarum praefulgent nomine*. Heins. Malim, *etiamsi per se nitet, pauca dicenda*; illud certe *praevenit*, ita absolute positum, pro *occupavit prius*; non placet. Burm.

Fuit C. Octavius) Sueton. Aug. III, IV, Dion. XLV. Boecler. Meminit huius Cicero ad Trebatium bis, Suetonius Aug. c. IV, et inscriptio Romae in hortis Colotianis, quae locum hunc valde illustrat: C. OCTAVIVS C. F. C. P. N. PATER AVGVSTI

TRIB. MIL. BIS. Q. AEDELIS PL. CVM C. TORANO. IVDEX QVAESTIONVM. IMPERATOR APPELLATVS EX PROVINCIA MACEDONIA. POPMA.

Praetor) A. V. C. DCXCIII. Vide Pighii Annales.

Appellatusque in ea imperator) Legendum : *Appellatusque ex ea imperator*, etc. Nam de hoc ipso Octavio exstat vetus inscriptio, in qua est: IMP. APPELLATVS EX PROVINCIA MACEDONIA. VASIN.

In ea) Rhen. *in eam imperator*, antique; Sallustius Catilin.: *Quod L. Sulla exercitum, quem in Asiam* (ita in veteribus legi et monuerunt quidam, et ipse deprehendi) *ductaverat*. Fragmenta legis Agrariae: QVEI. AGER. POBLICVS POPVLEI. ROMANEI. IN. TERRAM. ITALIAM. P. MVCIO. L. CALPVRNIO. COS. Et Thoriae: QVEI. EORVM. IN AMICITIAM. POPVLI. ROMANI. BELLO. POINICO. PROXIMO. MANSERVNT. SCHEGK.

Hispaniensis militiae) Scribo, *Hispaniensi militia*. Suetonius cap. VIII Aug.: *Profectum mox avunculum in Hispaniam adversus Pompeii liberos, per infestas hostibus vias subsecutus, magno opere demeruit*. LIPS. Malebat Iustus Lipsius *Hispaniensi militia*. Sed nihil mutaverim. Nam *causa*, aut tale quid intelligitur. De hellenismo hoc aliqua ad librum priorem adnotavimus. VOSS. Lipsius malebat, *Hispaniensi militia*. Mihi nil mutandum videtur; sed nec *hellenismus* hic existimari debet, quum haud dubie *comes Hispaniensis militiae* clare et simpliciter dicatur. Suet. Aug. VIII. BOECL. *Hispaniensis militiae* cave cum Lipsio immutes. *Hispaniensis militiae comitem habuit*, pro *in militia Hispaniensi*; sic paullo post: *belli Getici ac deinde Parthici habiturus commilitonem*; cap. 80: *inutilis alienae victoriae comes*; ut et illic castigandum e vestigiis membranae; et apposite Valer. Max. I. IX, c. 2: *Vetus amicus et Pompeianae militiae comes*. HEINS. Ita *comes viae* corrigit in Statio II Silv. I, 228. Wesseling. II, obs. 20. BURM. *in marg.*

Pacatis bellis civilibus) Lego *patratis*; alii *peractis*. MANUT. Aldus *patratis*, alii *peractis*. Ego nihil mutandum censeo. Nam bella civilia pacata potius, quam patrata, aut peracta erant. Quod verius dici potuisset: *Nisi aut Pompeius liberos, aut Caesar haeredem reliquisset*; ut utar verbis Flori lib. IV, cap. 3. VOSS. In edit. Rh. erat *paratis bellis*.

Ad erudiendum singularis indolem iuvenis) More antiquo pro *ad erudiendam indolem*. Vide cap. 28: *Qua ad vindicandum se maiores usi sunt*. Heins. In editione Thysii quidam (puto ipse Thysius) coniicit legendum: *singularis indolis iuvenem*; quod minime absurdum puto. Ita mox cap. 64: *Tanti iuvenis indole*, quidem occurrit, sed longe ibi alia ratio est, atque hic *erudire indolem iuvenis*, quod durius et insolentius, quum neminem offendat, *cognita indole iuvenis*; praeterea puto *ad erudiendum* esse reti simplicex antiqua formula capiendum, idest misit invenem *ad erudiendum*. Ita et Iustin. XVII, 3: *Athenas quoque erudiendi gratia missus*, idest, ut erudiretur; ita ad *imperandum*, et similia vulgo nota: illa autem sequentia *eum in studia*, credo a glossatore profecta, qui quum academias suo tempore *studia* vocari nosset, ut et hodie Itali appellant, ita interpretatus est illa *erudiendum*; nam certe inexcusabilis est tautologia, *ad erudiendum liberalibus disciplinis eum in studia miserat*. Burm. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 57, 386; vol. IX, p. 266.

Apolloniam) Rei militaris et litterarum causa Appian. Sita in Macedonia ad mare Ionium, optimis olim institutis et disciplinis. Strabo. Schegk.

In studia miserat) Id agente tum fato, ut qui monarchiam romanam conditurus esset, omnibus ad tanti fastigii gubernationem artibus instructus accederet; satis nimirum intelligebat Caesar *indolem* solam, ut ut *singularem*, non sufficere ad absolvendum singularem virum, nisi accedant liberales disciplinae, idest solida rerum gerendarum instrumenta. Opere pretium est autem inspicere Dionis verba, qui lib. XLV, pag. 307, emphatice describit *studia*, quibus Augusti ingenium ad summae fortunae cultum excitatum eruditumque est. Primo universim memorat, *Iulium studuisse, ut Octavius ad gerendam rempubl. erudiretur, et in omnibus iis recte institueretur, quibus indiget, qui tanto imperio digne functurus est*: ὁ Καῖσαρ οὖν μεγάλα ἐπ' αὐτῷ ἐλπίσας, ἔς.τε τοὺς εὐπατρίδας αὐτὸν ἐσήγαγε, καὶ ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἤσκει, καὶ πάνθ' ὅσα προσήκει τῷ μέλλοντι καλῶς καὶ κατ' ἀξίαν τηλικοῦτον κράτος διοικήσειν, ὑπάρχειν, ἀκριβῶς ἐξεπαίδευσε. Postea sigillatim quaedam nominat: Λόγοις τε γὰρ ῥητορικοῖς οὐχ ὅτι τῇ τῶν Λατίνων, ἀλλὰ καὶ τῇδε τῇ γλώττῃ ἠσκεῖτο. καὶ ἐν ταῖς

στρατείαις ἐῤῥωμένως ἐξεπονεῖτο, τά τε πολιτικά καὶ τά ἀρχικὰ ἰσχυρῶς ἐδιδάσκετο. Exercebatur etiam in studio eloquentiae, non modo ad latinae, sed et ad graecae linguae promtitudinem. Laboribus militiae strenue insuescebat; denique quidquid ad remp. gerendam imperiaque et magistratus administrandos pertinet, egregie condiscebat. An habemus totam et exempli loco commendandam eius informationis descriptionem, qua summis publicisque rebus nata ingenia praeparari debent? In *disciplinis τά πολιτικὰ καὶ ἀρχικὰ*, uno verbo *studium politices*; quod quam latissime pateat, imperandi praesertim artes hic complectitur: in *linguis eloquentiam graecam latinamque*; in *exercitationibus*, *opus militiae*: in *apparatu subsidiisque*, *quidquid iuvare prudentiam*, *aut dignitatem ornare*, *vel commendare elegantiam principalis fastigii potest. Modum* praeterea *rationemque institutionis*, non ad scholam aut umbram, sed ad lucem et vitam tendentis praeclara indicant illa: *τὸ ἀκριβῶς ἐῤῥωμένως, τὸ ἰσχυρῶς*, quibus et *solide*, et *strenue*, et *efficaciter* geri in hoc negotio omnia debere, ostenditur. Vide quae Lipsius disseruit ad lib. II polit. suorum, c. 10. Tetigimus etiam id argumentum in comment. Nepot. p. 43. Boecl.

De caede avunculi) Monui, frequenter cognationum gradus confundere scriptores, ut consobrinum cum sobrino: hic, avunculum cum avunculo magno; itaque Sueton. cap. 8: *Profectum mox avunculum in Hispaniam adversus Cn. Pompeii liberos*; et cap. 10: *Nihil convenientius ducens quam necem avunculi vindicari.* Epitoma Livii: *ut sibi adversum avunculi percussores adesset.* Schegk.

Suam suorumque) *Suae suorumque*, edit. Rhen. Legendum ergo etiam esset *operas*, et mox *eas spernendas*, nisi *suas* referas ad *legiones*. quod non puto.

Salvidienus) Placuit cum Rhen. Gryph. et Sueton. August. Livii epitom. prae illo Manutii, *Salvidenus*. Credo istum esse, cui gregem pascenti flamma e capite emicuit, et quem consulatu honestavit Augustus: Suetonius c. 66, Dio lib. XLVIII. Schegk. *Salvidienus* legendum, non *Salvidenus*, ut ediderat Aldus. Vide Suetonium in Augusto, Dionem lib. XLVIII. Epit. Livii, l. CXXXIII, ubi perperam Carolus Sigonius *Salvidienium* substituit, vitiosos Suetonii codices secutus. Apud Appianum tamen III de Bell. civ. legitur etiam Σαλουιδηνός, sed mendose; nam a *Salvidius* est

Solvidienus, ut a *Nasidius*, *Nasidienus*: a *Gallius*, *Gallienus*, et similia. Voss.

Omnem ordinem et necis et testamenti Brundusii comperit) Ad marginem aliorum librorum *ordinantem*, e quo nihil verius quam *ordinem ante*, reponendum. Acidal. Alii, *ordinem*. Sed non video, cur vetus lectio mutari debeat. Voss. *Ordinatio* necis parum hic ad rem facit, etsi non ignoro, *ordinationem provinciae* passim apud scriptores occurrere, et apud Nostrum cap. 124, *ordinationem comitiorum*. Puto Velleium dedisse, *omnem ordine rationem et necis et testamenti B. comperit*. Thomas Munkerus saepe laudatus, *omnem ordinem ac rationem necis* etc.; ut infra cap. 119, *ordinem atrocissimae calamitatis*. Heinsius. *Ordinem* ediderunt Erasmus, Steph. et Wechel.; alios *ordinantem* legere notat Raphelengius. Burm. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 57, 387; vol. IX, p. 268.

Solis orbis) Elegans locus de capite radiato sive radio, qui proprius deorum. Pacatus: *Si olim severi credidere maiores, Castores geminos albentibus equis, et stellatis apicibus insignes, pulverem cruoremque Thessalicis equis abluentes*. Suetonius Aug. c. 94: *Sequenti nocte statim videre visus est filium mortali specie* (hic nota seorsim ire in praesagio a Velleio) *ampliorem, cum fulmine et sceptro exuviisque Iovis opt. max., ac radiata corona super laureatum currum, bissenis equis candore eximio trahentibus*. Lucanus VII, 458: *Fulminibus manes, radiisque ornabis et astris*. Et postmodum principum, a Iulio Caesare, cui populus inter alios etiam hunc honorem tribuit. Florus IV, 2: *Circa templa imagines, in theatro distincta radiis corona: suggestus in curia, fastigium in domo. Augustus vero serio se templis et effigie numinum per flamines et sacerdotes coli voluit*, Tacito I Ann., 10, teste: effigie praecipue Iovis. Lipsius ibi; causam colliges ex adducto Suet. loco. Exinde mos transmissus ad posteros. Plinius in Panegyr.: *Horum unum si praestitisset alius, illi iam dudum radiatum caput, et media inter deos sedes auro staret, aut ebore*. Panegyr. Maximiano dictus: *Trabeae vestrae triumphales, et fasces consulares, et sellae curules, et haec obsequiorum stipatio, et fulgor, et illa lux divinum verticem claro orbe complectens, vestrorum sunt ornamenta meritorum pulcherrima et augustissima*. Lucanus in Alexandro, Erasmo interprete:

Romam urbem repetes, et cloras Tibridis uadas,
Vertice serta gerens rodiis distiacta serenis.

Ad formam refero illud magni vatis:

Quadriiugo vehitur curru, cui tempora circum
Aurati bis sex rodii fulgentia cinguat.

Silius Ital. lib. III:

Hospitia excipiunt coeli, solioque Quiriaus
Concedet, mediùmque parens fraterque locabunt.
Siderei iuxta radiabunt temporo nati. Schegk.

Ambitiosius hoc oarrat Velleius. Nam simpliciter Suetonius c. 95: *Liquido ac puro sereno circulum ad speciem coelestis arcus orbem solis ambiisse.* Seneca Natural. quaest. lib. I, cap. 11: *Circa solem visum coloris vorii circulum, qualis esse in arcu solet.* Dio ait fuisse signum, noo futurae Augustae magoitudiois, sed secutarum mox turbarum civilium: Orosius lib. VI; ideo hoc sigoum a Deo editum, quod sub imperio Augusti veoturus esset, qui ipsum solem solus, mundumque totum et fecisset et regeret. Popma. Suet. August. 95: *Post necem Caesaris, reverso ab Apollonia et ingrediente eo urbem, repente liquido ac puro sereno, circulus ad speciem coelestis arcus orbem solis ombiit.* Dio XLV, p. 308: ἐς γὰρ τὴν Ρώμην ἐσιόντος αὐτοῦ, ἶρις πάντα τὸν ἥλιον πολλὴ καὶ ποικίλη περιέσχεν. *Ingrediente eo urbem, iris magna et varia totum solem ambivit.* Seneca ita describit quaest. natural. I, 2: *Videmus nunc, quemadmodum fiat is fulgor, qui sidera circumnectit. Memoriae proditum est, quo die divus Augustus urbem ex Apollonia reversus, intravit, circa solem visum coloris varii circulum, qualis esse in arcu solet: hunc Graeci halo vocant, nos dicere corooam aptissime possimus*; et paullo post, *aream* vocat. Plinius II, 28: *Cernuntur et circa solis orbem ceu specie coronae et versicoloris circuli: qualiter Augusto Caesare in prima iuventa urbem intrante post obitum patris ad nomen ingens capessendum.* Adde Obseq. c. 28. Boecl.

Atiae) *Acciae*, ed. Rhen., Erasm., et aliorum.

Nomen invidiosne fortunae) Adit oomen qui testamento adoptatus nomeo suscipit, quod ferre iussus est. Lucem a Cuiacio pete observ. VII. Schegk.

Terrarum orbis) Malim *orbi*. Burm.

Et Caesari) Eradendum *et* fortasse cui videatur; ego nego. Vis

peculiaris voculae *et* inest. Maluit primo ut avunculo, deinde ut Caesari, tanto viro et tali, de se credere, quam vitrico, non ea forte (ut solet non minor saepe vitricorum, quam novercarum esse malitia) in privignum voluntate, neque ea prudentia et iudicio. Acid. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 58, 387.

Credere) Ed. Rh. *cedere.*

Semetipsum) Legendum videtur: *Sibimetipsum videri indignum*, etc.; nam praecedit: *Quo nomine Caesari dignus esset visus*, etc. Vrsin. Forte, *semet ipsis* (scil. Atiae et Philippo) *videri indignum.* Brrm.

Vixque admisso) Vide historiam illius congressus colloquiique apud Appianum 3 ἐμφυλ. Boecl.

Velut insidiis eius petitus) Plutarch. in Anton. Boecl.

Antonii ac Dolabellae) Quae duo capita *nata esse post homines natos teterrima et spurcissima*, Tullius inquit II Philipp. Acidal. Nemo ista clarius annotavit Appiano III ἐμφυλ., qui et ipse consilium δυναστείας μοναρχικῆς Antonio tribuit: tacitamque Dolabellae, quem senatûs Antonio opposuerat, cum eo collusionem memorat. Ita tum erant tempora: quibus senatus factionum compressionem mandabat, ii ad factiosos transibant, suaeque studentes potentiae, nihil pensi moderatique habebant. Boecl.

HS. septies millies) Cicero Philipp. II, 37: *Vbi est septies millies, quod est in tabulis, quae sunt ad Opis? Tu autem quadringenties HS. quod idibus martiis debuisti, quonam modo ante cal. aprileis debere desiisti?* Idem: *Illa vero dissipatio pecuniae publicae ferenda nullo modo est, per quam septies millies falsis perscriptionibus, donationibusque avertit.* Philipp. VII vocat *pecuniam maximam*; Philipp. II *innumerabilem.* Philipp. VIII, ad Att. lib. XIV, cum Appiano II, ait Dolabellam collegam pecunia adiunxisse. Frustra igitur adlaborat vir sui aevi doctissimus lib. IV animadversorum cap. 10, τὸ *septies* inducendo. At Plutarchus ita suadet, at Cicero dissuadet; utri credendum? Schegk. Deleamus τό *aedem*; idque paullo verius, quam Bataviae lumen alterum Had. Iunius τὸ *septies.* Nam inductus a Plutarcho, qui in Antonio *quatuor* modo *millia talentûm* in hac re numerat, vult hic fuisse *HS. millies*; quod respondet graecanicae illi summae. Sed vere inductus. Cicero nonne aliquoties cum Velleio? ut Philipp. II, 37: *Vbi est septies millies,*

quod est in tabulis, quae sunt ad Opis? cap. 14: *Septies millies falsis proscriptionibus donationibusque avertit.* Atque alibi vocat *pecuniam maximam*, et *pecuniam innumerabilem*. Lipsius. Recte se habere hunc numerum Lipsius ex Cic. Philipp. II contra H. Iunium probat; sed quod idem delet *aedem*, non video quid causae habeat; quum praesertim etiam Cicero Phil. II ita loquatur. Boecler. Vid. Iun. animadv. IV, 10 (Ruald. animadv. ad Plut., 33). Burm.

Insertis falsis, civitatibusque) Sic antiqua editio, non obscuro mendo. Ego sic, *insertis falsis, sublatisque*; nam illud *corruptis* ad *commentariis* refero: ut sit, *actorum eiusdem corruptis commentariis.* Corrupit autem Antonius duobus modis, quia falsa et inseruit, et, quae Caesar pro rep. scripserat, ipse sustulit. Manut. Legendum, *insertis falsis civitatibus, corruptisque commentariis.* Atque haec lectio non discedit ab antiqua scriptura, quam alii mutantes emendaverunt ita, *insertis falsis, indubitateque* c. c. Vrs. Video ab aliis edi *indubitateque corruptis*: anne a coniectura? Fas et nobis ea uti, *commutatisque et corruptis.* Lips. Nec hic aliquid mutandum censeo. Appianus III de Bellis civil.: πολλὰ εἰς πολλῶν χάριν προσετίθει, καὶ ἐδωρεῖτο πόλεσι καὶ δυνάσταις, καὶ τοῖσδε τοῖς ἑαυτοῦ φρουροῖς. *Multa in multorum gratiam apponebat, et gratificabatur civitatibus, ac dynastis, ac sui ipsius custodibus.* Vossius. *Insertis falsis civitatibusque*, ediderant Rhenanus aliique. Lipsius mallet, *commutatisque et corruptis.* Aldus, *insertis falsis, sublatisque.* Vrsinus existimat retinendam veterem lectionem, *insertis falsis civitatibus, corruptisque commentariis.* Mihi ne quidem satis persanatus videtur locus, cuius scilicet manet insolens adhuc, et suspicionem corruptionis praefert structura. De re ipsa Cic. in Philipp., et Appian. III ἐμφυλ., p. 529: πολλὰ ἐς πολλῶν χάριν προσετίθει, καὶ ἐδωρεῖτο πόλεσι, καὶ δυνάσταις, καὶ τοῖσδε τοῖς ἑαυτοῦ φρουροῖς, καὶ ἐπεγράφετο μὲν πᾶσι τοῖς αἰτοῦσι τὰ Καίσαρος ὑπομνήματα, τὴν δὲ χάριν οἱ λαβόντες ᾔδεσαν Ἀντωνίῳ. *Multa in multorum gratiam adiecit, civitatibus, dynastis, suisque custodibus gratificans: et praeferebantur quidem Caesaris commentarii, quasi perscripta in iis haec omnia essent, sed qui acceperant, Antonio se debere gratiam, facile intelligebant.* Boecl. Pro *civitatibus*, licenter quidam *indubitateque corruptis*;

commutatisque et corruptis, Lipsius. Opinor, *civitatisque corruptis commentariis*, hoc est publicis actorum urbis Romae commentariis, lib. I, cap. 14. Sic Lipsius *civitatem propagatam* legit, et capit de romana: quod in *civitates propagatas* mutaverant; nihil vulgatius, quam *civitatem* et *urbem* poni pro Roma; *diurna urbis acta* habes apud Tacitum Annal. lib. XIII, cap. 31, de quibus adeundus idem Lipsius excursu ad Annal. lib. V, A littera. Petronius ex schedis Tragurianis: *Interpellavit saltationis libidinem actuarius, qui tamquam urbis acta recitavit.* Iacobus tamen Perizonius in amicis meis, haec omnia ita coniungebat, *HS. septies millies depositum a Caio Caesare ad aedem Opis occupatum ab Antonio, actorum eiusdem insertis falsis.... civitatibusque corruptis commentarii* etc., ut *immunitatibus*, vel quid simile exciderit, quomodo Tullius Philipp. I 10, et II 26, de eodem Antonio. Postea, *ad aedem Opis*; nil necesse *aedem* cum Lipsio expungi; neque enim ellipsis illa ubique in scriptoribus antiquis habet locum. Heins. *Indubitateque* credo Erasmum auctorem habere; neque hic agi de urbis actis, sed de Caesaris actis, sive tabulis aedis Opis, quas corrupit Antonius, ne summa pecuniae pateret, ut Cicero ait; uam ait *actorum eiusdem*, scil. Opis; his pro summa a Caesare deposita inseruit falsas; vel forte *actorum* venit ab *actores*, legendumque *actorum eiusdem* (Opis), *insertis falsis .... corruptis commentariis*; ut corruperit commentarios, sive tabulas, actorum vel scribarum Opis insertis falsis vel nominibus, vel summis pecuniae: nam ita supplendam lacunam puto, quam nunc *civitatibusque* occupavit, in qua voce ulcus latet. Burm. Forte latet nomen *Tuberii*: *a Tuberioque*, Cicero XIV ad Attic. 18, ubi v. Not. Pop. Idem. *in marg.*

Atque omnia pretio, etc.) Malim *itaque*, vel, si videbitur, *adeoque*, nam expressum minime placet. De re frequentissime vehementissimo cum stomacho Tullius in Philipp., quarum secunda: *Quum domi tuae turpissimo mercatu omnia essent venalia*, ibid.; *Cuius domus quaestuosissima est falsorum commentariorum et chirographorum officina, agrorum, oppidorum, immunitatum, vectigalium flagitiosissimae nundinae*, ibid.; *Neque vectigalia solum, sed etiam imperium pop. rom. huius domesticis nundinis imminutum est*, ibid.; *omnino nemo ullius rei fuit emptor, cui defuerit hic*

venditor, item III; *Vna in domo omnes, quorum intererat totum imperium pop. rom. nundinabantur*, item V. Sed quorsum Ciceronem exscribemus, cuius integrae potius orationes, quam frusta legantur? ACIDAL.

Temperata) Videndum an pro *temperata* legendum sit *temptata*. VRSIN. Forte *temptata*. PVTEAN. Vrsino, ac cl. Puteano, *temptata* videtur reponendum. Quod mihi quidem non displicet. Vulgatam tamen lectionem non ausim reiicere. VOSS. Scribe, *omnia pretio temerata*, non *temperata*; aliud est *exercitum maiorem quam videret, quam ut temperari possit*, nam ibi pro *regere* ponitur; nec bene Fulvius Vrsinus et Puteanus *tentata*; apud Tacitum Hist. I, cap. 48: *Quum vigilias et caetera militiae munia eadem lascivia temerasset*, ita bene Rhenanus: quum vulgo *tentasset* in scripto *temperasset* legeretur. Pari modo codices variant apud Valer. Max. lib. V, cap. 6, ubi recte Lipsius: *eversa domo intemeratus reipub. status manere posset*. Non dissimili modo Tullius Agrar. II: *Vt nihil auro et argento violari, nihil numero et suffragiis declarari, nihil elata manu perfringi posset, quod non vos oppressum, atque ereptum teneretis*. HEINS. Posset et legi *impetrata*, quod melius responderet τῷ *vendente*: et facilis horum verborum est confusio, ut τῶν *imperare* et *temperare*, de quibus vidimus ad Quinct. X, 1. BVRM.

Vendente remp. consule) Quo nomine Cicero eum graviter exagitat in Philippicis. BOECL.

Idem provinciam) Vide omnino Cicer. Philipp. II. BOECL.

Interque naturaliter dissimillimos) Neque ideo mirum, si saepius redintegrata deinde amicitia nunquam serio fuit. *Idem enim velle, idem nolle ea demum firma est amicitia*, inquit Sallustius, quam sententiam excutimus in dissertationibus Livianis. GRVTER. Distinctio exemplarium vitiosa hic est. Non enim intelliguntur *Antonius* et *Dolabella* (quippe qui ex dissidio, communione διανοίας τυραννικῆς in gratiam redierant, parique voluntate dominationem moliebantur, ut antea dictum est), sed *Antonius* et *Caesar Octavius*; unde mox cum notatione causae sequitur: *eoque C. Caesar iuvenis quotidianis Antonii petebatur insidiis*. Distinguendum ergo: *Dolabella transmarinas decrevit sibi; interque naturaliter dissimillimos ac diversa volentes crescebat odium: eoque C. Caesar iuvenis quotidianis Antonii petebatur insidiis*. Est autem eadem sententia,

qua supra de Clodio et Cicerone dixit : *Quid enim inter tam dissimiles amicum esse poterot?* II, 45. Boecl.

Torpebat) *Torquebatur* Warburt. Bib. Brit. T. VII, p. 291; et mox pro *senatu* legit *netate* Markl. ad Stat. v. Silv. II, 11. Burm. *in marg.*

XIX *annum*) Alii legunt XIIX, male; vide Tacitum lib. XIII. Manut. Non satis vere ac per adulationem ait Octavium ingressum XIX annum imperium arripuisse : quum constet illum annum nono kal. oct. ingressum anno, qui praecessit caedem Iulii Caesaris : ut qui in lucem editus esset Cicerone et Antonio coss. Ipse Augustus in Breviario se tum natum fuisse tot annos testatur. *Annos undeviginti notus exercitum privato consilio et privata impensa comparavi.* Plutarchus in M. Bruto scribit Augustum in commentariis retulisse, se vicesimum annum agentem consulatum accepisse. Florum plane fugit ratio, quum prodit Octavium, quando Antonio coepit resistere, fuisse intra decem et octo annos. Popma. Bene viri docti observarunt, ambitiuse ita loqui Velleium, quod iam XIX annum aetatis propemodum Octavius confecisset. Pessime autem Florus lib. IV, cap. 4, *intra decem et octo annos* Caesarem hoc tempore fuisse scribit. Verissime ipse Augustus in monumento Ancyrano, ANNOS VNDEVIGINTI NATVS. Voss. Princeps editio, XVIII *annum*; et sic Florus lib. IV, cap. 4, *intra decem et octo annos* eadem de re; aliter Augustus ipse, et quidem vere, in monumento Ancyrano, *annos undeviginti natus exercitum privato consilio et privato impensa comparavi.* Natus autem Augustus Cicerone et Antonio coss. kal. octobr. Possis alioquin hoc loco, XVIII *annum egressus.* Heins. Editio Rhenani, XIX *annum ingressus.*

A Calatia) *A Galatia*, edit. Rhen. Apud Plinium lib. III, 5, *Galatiae* legi Cluverius testatur in Ital. lib. IV, cap. 5, ubi vulgo *Calatiae. Calatini* in lapide apud Gruter. LIX, 6. Burm.

Veteranos excivit paternos) Hinc *evocati* dicti, quod missi militia rursus ad eam convocarentur, Dio; plura statim scribo. Schegk. Similiter epitome Liv. lib. CXVII : *Caesar reip. vires contra eum paraturus, deductos in colonias veteranos excitavit.* Vbi malim *excivit*, ut in Velleio. Voss. Quae hic Noster memorat, latius exposita vide apud Dion. XLV, p. 313, et 314. Appian. III ἐμφυλ., p. 552. Hoc quoque a prudentibus reprehensum est in actionibus

Augusti apud Tacitum I A., 10: *Cupidine dominandi concitos per largitiones veternos.* Boecl.

In brevi in formam iusti exercitus coire) *Coire* prima editio; ne hoc quidem male; mox perperam Popma, *exercitu* pro *exercitui.* Heins. Ego *coiere* lego in prima editione.

Antonius occurrisset exercitu) Ita scripsi, quum vulgo legeretur *exercitui.* Nam Antonius ex Macedonia ab L. Antonio fratre Brundisium portari curaverat tres legiones, quibus Octavio occurreret: sed ex his duae, Martia et quarta, ad Octavium transierunt: Cicero in Philippicis ad Atticum, Appianus. Popma. Non placet Popma, qui e sola coniectura edere non dubitavit *exercitu.* Volgata lectio omnino retinenda est. Non enim Antonius occurrit Caesari, sed exercitui, quem ex Graecia acciverat. Hoc esse verum, liquet ex Ciceronis Philippicis, Appiano, Dione, aliisque. Voss. Ignoravit Popma *occurrere* etiam pro *praesentem esse*, *venire ad aliquem vel locum vel hominem*, Latinis usitatum. Ita lib. XIV ff. de re milit.: *Dum non tardius a loco profectum se probet, quam ut occurrere posset intra commentum*; et saepe. Dativum adiungit huic verbo Livius; vide Gronov. ad lib. XXIX, 34, et XXXVI, 24, a quo locis Livii laudatis adde lib. XXVIII, 8; XXXIX, 6; vide et Graev. ad Suet. Calig. 26 et Vorst. ad Valer. Max. IV, 4: 7. Burm.

Legio Martia et quarta) Quarum mentio apud Ciceron. epist. libro ad Plancum. De legionum nominibus non exscribo Dionem, literatissimum Stewechium ad Vegetium, Goltzium, alios, quis haec cura curata. Scheg. Non *tertia*, ut te docebit Cicero in Philipp., et Appianus III Bell. civil. Meminit huius legionis etiam auctor fragmenti perperam Velleio adscripti; item inscriptio apud Gruterum, in qua expressum, leg. martia victrix. Inveni etiam in glossario nostro MS.: *Legio Martia, quasi numerus militum Marte consecratus.* Vbi *Marti* legendum quivis videat. Voss. Inscriptio illa legitur apud Gruterum p. 493, 1, et Cambden. Britann. pag. 46; sed mutila, nam legionis nomen deest; in Gruteri vero thesauri est *legio* IV *geminа Martia, victrix*, ita ut *quarta* et *Martia* esset eadem. Sed et Cicer. V Phil. 11 duas diversas facit; apud Gruterum vero abrasam esse partem numeri legionis puto, et legendum: *Legatum legionis* XIV *geminae Martiae victricis*; nam

ita occurrit pag. 568, 11, et 1102, 4, ubi perperam legio XIII appellatur; ut recte observavit Reines. ad Class. I inscr. 192. Burm.

Equestri statua) De hoc equestris statuae honore a senatu C. Caesari decretae, exstat mentio apud alios etiam scriptores. At non a senatu, sed a populo romano decretum eum honorem fuisse, apparet ex argenteo denario, in quo adiecta est inscriptio: POPVLI IVSSV; quamvis in alio etiam simili denario, S. C. inscriptio posita sit; ut videri possit duas C. Caesari adolescenti equestres statuas decretas fuisse, unam a senatu, alteram a populo romano. De ea, quam decrevit senatus, praeter denarium, in quo est S. C., meminit hoc loco Velleius, et Cicero etiam in epistola ad Brutum XV, et ad Q. fratrem lib. III. De ea vero, quam populus romanus posuit, argenteus item Augusti denarius exstat, in quo diximus inscriptum esse, POPVLI IVSSV. Vrsin. Ita etiam narrant alii scriptores. Et fatetur Vrsinus, exstare denarios, in quibus haec equestris statua conspicitur, adiecta inscriptione S. C. Obiicit contra, quod in argenteo denario legatur, POPVLI IVSSV. Itaque existimat, duas Octavio adolescenti equestres statuas esse positas, alteram ex S. C., alteram POPVLI IVSSV. Quod non displicet. Sed videtur tamen Vrsinus tempora non bene distinxisse. Satis enim constat, honorem equestris statuae tributum Caesari propraetori, consulibus Hirtio et Pansa. At vero, quod eodem honore populus eum ornaverit, id videtur factum ipso iam triumviro. Hoc liquet ex argenteo numismate apud Occonem, quod equestrem figuram exhibet cum hac scriptura, POPVLI IVSSV: in altera vero parte caput Caesaris cum literis circum, C. CAESAR III VIR. R. P. C. Voss. De honoris huius praecellentia tractat Herm. Hugo milit. equestr. V. I. Boecler.

Indicat) Forte rotundior esset sensus, si legeretur *indicante*, nisi verba illa, *aetatem eius scriptura indicat*, parenthesi includas, ut duae sint in una periodo parentheses. Burm. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 58.

Qui non alii) Intelligit honorem equestris statuae in rostris positae, quem Cicero Philippica V, ait: *maximum videri, et pro amplissimis meritis reddi*; idem Philipp. IX, cap. 2: *Cn. Octavii clari et magni viri, qui primus in eam familiam, quae postea viris*

fortissimis floruit, *intulit consulatum*, *statunm videmus in nostris*. Popma.

P. R. una cum consulibus designatis) Sigonius emendat *pro praet. u. c. cos.*, et rectissime, consimilemque maculam ex Liviana epit. CXVIII, sustulit; profert ille locum Ciceronis Phil. V, cui addi potest et hic Suetonii Aug. 10: *Iussusque comparato exercitu pro praetore praeesse et cum Hirtio et Pansa, qui consulatum susceperant, D. Bruto opem ferre*, et C. Tacit. lib. I scribit Caesarem Aug.: *Fasces et ius praetoris patrum decreto invasisse*; ut Plutarchi, Appiani, Dionis de hac ipsa re locos omittam. Putean. *Demus imperium Caesari, sine quo res militaris administrari, teneri exercitus, bellum geri non potest, sit propraetore eo iure, quo qui optimo*, Tullius Philipp. V. Manutius hic legit *propraetorem*. Schegk. Ita legendum esse pridem animadvertit Robortellus in emendat. II, 23, sive potius Sigonius. *De bello hoc Mutinensi*, vide Flor. IV, 4, et quos ibi Camers notavit; quibus adde praesertim Dionem XLVI. Boecl. Vide Sigon. ad Liv. epit. CXVIII; et I Emend. 17, et II, 31, ubi Robortellum furti accusat.

Consulibus designatis) A Caesare, recte et ordine capies. Schegk. Hic requiro diligentiam Velleii; inierant enim Hirtius et Pansa consulatum kal. ianuar., quum illud senatusconsultum est factum auctore Cicerone, quo hic honor Octaviano delatus. Suetonius Aug. Popma.

Ab eo annum agente vicesimum) Legendum, *id ab eo annum agente*; nam praecedit vox *bellum*. Vrsin. Lege cum Lipsio, *id ab eo*. Raphel. Parum attente; malim *undevicesimum*, argumentum a consulatu. Schegk. Legendum *id ab eo*, etc. Quod Vrsino, aliisque etiam observatum. Pro *vicesimum* autem Schegkius malebat *undevicesimum*. Sed retinenda lectio vulgaris, nisi monumentum Ancyranum damnemus, quod paullo ante laudavimus. Nec argumentum a consulatu magni est momenti. Scio, advocari posse, quod de Octavio Plutarchus in Bruto ait: Ὑπατείαν ἔλαβεν οὔπω πάνυ μειράκιον ὤν, ἀλλ᾽ εἰκοστὸν ἄγων ἔτος, ὡς αὐτὸς ἐν τοῖς Ὑπομνήμασιν εἴρηκεν. *Consulatum accepit adolescens, et vigesimum annum agens, ut ipse in commentariis retulit*. Vere hoc dictum, sed paullo ambitiosius, quia uno duntaxat die vigesimo minus erat. Velleius infra: *Consulatumque iniit Caesar pridie quam viginti annos impleret*. Voss. *Id* iam addiderat Erasmus.

Consulum autem alter in acie) Quis rumor de morte consulum percrebuerit, ex Tacit. I A., 10, Sueton. Aug. II, Dion. XLVI, p. 360, satis constat. Boecl.

Omnia ante, etc.) *Quae in hoc capite habentur*, vide apud Dionem lib. XLVI; Appian. III ἐμφυλ. Liv. epit. CXIX. Boecl.

Recessit) An *decessit?* de quo nos ad Quinct. decl. VI, 6. Burm. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 58.

Quicumque his se) Non displicet; interdum tamen in mentem venit, scripsisse Velleium, *laudati*, *quicumque hisce exercitus tradidissent.* Manut. In quibusdam editionibus τὸ *se* omissum. Aldus vero scribendum putabat *hisce.* At vulgata lectio in principe editione comparet. Nec est mutanda. Mens est: *Quicumque exercitus se his tradidissent.* Voss. *Se* omiserunt Erasmus et Stephanus.

Dum respubl. constaret concordia) Non constat lectioni sua sinceritas, ni *reipb.* scribatur. Acidal. Videtur necessario legendum *dum reipubl. constaret concordia*; aliter sententia vix constat. Ursin. Lipsius, *dum reipb. c. c.* Raphel. Melius *reip.*, ut Gryphio, Marnessio, et aliis editum. Voss. *Reip.* Erasmus et Stephanus.

Pari) Forte *parato.* V. ad Suet. Caes. 65. Burm. *in marg.*

A volentibus) Forma sermonis non protrita et conculcata. Noster infra 69: *Vatinioque circa Dyrrachium volentes legiones extorserat.* Livius libro XXI: *Grande periculum Lilybaeo maritimisque civitatibus esse, et quibusdam volentibus novas res fore.* Sallustius Iugurth. 100: *Uti militibus exaequatus cum imperatore labos volentibus esset.* Tacitus in historiis: *In verba adigi volentibus fuit.* Scheff. Vid. Ryck. ad Tacit. III Hist., 43 (ad Ovid. II Met., 128). Burm.

Quod alieno beneficio) Nisi vigilans somnio, legendum: *Quom alieno beneficio viveret*, Octavii nempe, a quo Mutinensi obsidione liberatus fuerat. Invidiose hoc Velleius. Acid. Inepte, quasi illa causa aut praescriptio triumphi; lege *qui alieno.* Lips. Lege cum Acidalio *quum.* Voss. Nescio, cur hoc mutatum cupiant. Utique *alieno*, idest Caesaris Octavii beneficio vixit Brutus, cuius milites nihil aliud, quam de muro spectarunt proelium, sicut in expositione huius historiae Dio notat. Itaque non sine ironia opportune Velleius: *Decretus est*, inquit, *Bruto triumphus*; ob *quas res gestas?* Responderet εἴρων aliquis: *Quod incolumis evasit*, *non sane*

sua aut suorum militum virtute, sed alieno beneficio, et Caes. Octavii victoria; id nimirum erat, ob quod triumphare deberet. Quod nonnulli repoount *quam* pro *quod*, nescio an ipsis an typothetae tribuam. Forte alicui doctorum in mentem venerat: *quum alieno beneficio viveret*, quod sensum non incommodum parit, sed pro necessaria correctiooe haberi non debet. Boecl. Non debuit immutari a Lipsio aliisque; invidiose enim dictum et acerbe adversus ingratum, ut recte vidit cl. Boeclerus; quare et infra cap. 64, non male prima editio: *Censebatque aequum, qune acceperat a Caesare, retinere, Caesarem, quia* (non *qui*) *illa dederat, perisse*; cap. 83: *Hanc tamen Antonius fugam suam, quia vivus exierat, victoriam vocabat*; apud Florum quoque libro IV, cap. 10, de eodem Antonio malim: *Quasi vicisset, quin evaserat.* Plin. lib. I epist., 13: *Diem, quia non perdiderat, perdidisse.* Heins.

Pansae atque Hirtii corpora) Valerius lib. V, cap. 2: *M. Cornuto praetore funus Hirtii et Pansae iussu senatus locante, qui tunc Libitinam exercebant, quum rerum suarum usum, tum ministerium suum gratuitum polliciti sunt, quia hi pro rep. dimicantes occiderant; perseverantique postulatione extuderunt, ut exsequiarum paratus sestertio numo ipsis addiceretur.* Locum exscripsi ex optimo codice, olim a me collato; cuius bonitatis in eodem eximium specimen hoc esto. Lib. VII, cap. 3 vulgatur: *Sordida magorum dominatione oppressa, Darius rex adiutoribus eiusdem dignitatis assumtis, pactum cum praeclari operis consortibus fecit* Ita vulgare visum eruditissimo Pighio; Lipsio displicitum. Musae quam frustra ambo! Noster: *Sordida magorum dominatione Perside oppressa, Darius adiutoribus eiusdem dignitatis assumtis, quum eos occidisset, pactum cum praeclari operis consortibus*; et quae sequuntur. Examussim coovenienter. At ne patricias obiiciant arteis, inspiciant licet, editionem Herbipolensem Martini an. 1507, quae fere accedit. Redeo ad coss. quos Augusti iosidiis praeter Suetonium alii obiisse iouuunt; hinc Tacit. I: *Sive hostes illos, seu Pansam venenum vulneri adfusum: seu milites Hirtium, et machinator doli Caesar abstulerat.* Schegk.

Dissimulando Caesar) *Caesari*, editio prima.

Laudandum et tollendum) Vide Ciceronem, ad Famil. epist. 20 lib. XI, et ad Attic. ep. 5 lib. XV. Manut. Idest: *laudandum*

aperte, *sed occulte e medio tollendum*: *laudnndum*, *ut securus*, *et incnutus tulli posset*. Quali arte apud Tacitum IV H. 39. Mucianns Antoninm primum opprimit. *Igitur Mucianus*, inquit Historicus, *quia propalam opprimi Antonius nequibnt*: *multis in senatu laudibus cumulntum*, *secretis promissis unerat*, *citeriorem Hispaniam ustentans*, *discessu Clavii Rufi vacuam*; *simul amicis eius tribunatus proefecturasque lnrgitur. Dein*, *postquam inanem animum spe et cupidine impleverat*, *vires abolet*, etc. His insidiis Manlinm Valentem Fabius appetiit: *secretis eum criminationibus infamnverat Fabius ignarum*, *et quo incautius deciperetur*, *palam laudatum*. I H. 64. Errasse autem Tullium hac in parte, alibi diximus. BOECLER. Suetun. Aug. XII habet *urnandum*, *et tollendum* elegantius, ut alludatur ad victimas, quae ornantur infulis et sertis, antequam mactantur; ut de Caesare similiter loquitur Florus IV, 2: *Haec omnia*, *ut infulae in destinatam morti victimam*, *congerebantur*. Vid. et Liv. II, 54, et alios. Velleius veru *urnandum* videtur accepisse eu sensu, quu aliquem *laudibus ornare* dicimus. Brutus in epistola ad Cicerunem, lib. XI ad Fam. 20, habet *laudandum*, *urnandum et tollendum*. BVRM.

Repulsus a M. Lepido) Minime; sed probo, quod in editione prima est, *primo spe colloquii repulsus*. Idest, deiectus etiam a spe colloquii: qnia Lepidus nec miscere sermones cum eo sub initia volebat. Dio clare lib. XLVI, aliiqne. LIPSIVS. Sic prima editio: adeu ut eis minime auscultandum sit, quibus proditum, in ea legi *primo spe culloquii repulsus*; visatur Burrerins, visatur Rhenanus; non invenient scripturam hanc; secunda nata est in officina Gryphii, etsi eam non damnem tamen. GAVT. *Primo per colloquia repulsus a Lepido*, sic habuit V. C. Nibil ergo mutaverim. VOSS. Haec vera et genuina lectiu a Rhenano etiam exhibita, sicut iam Gruterus notavit. Rem ipsam habes apud Dion. XLVI Plutarch. in Anton. Per *colloquia* autem intelligantur, apud Velleium πυκναὶ διαπομπαὶ, sive *crebri internuntii*, quibus Antonius cum Lepidu egit, quum Lepidus abnueret diu societatem, teste Appiano III ἐμφυλ., pag. 589. Ergo quum Dio refert, *Lepidum ipsum abnuisse colloquia et congressum*, non capienda sunt colloquia per internuntios, de quibus Velleius et Appianus. BOECL. Lipsius, *primo spe colloquii repulsus*, non *per culloquia*: fidemque ac aucturitatem

primae advocat editionis, in qua nos vulgatum tamen exstare deprehendimus. Heins. *Primo spe colloquii* ab Erasmo repositum.

Furto creatus) Non enim comitiis, et populi suffragiis, ut debebat, sed a sacerdotum collegio, Antonii consulis opera et studio pont. max. in Caesaris locum suffectus est, teste Dione lib. XLIV; *furto* fieri dicitur omne quod clam fit; *furta belli*, Sallust. Popma.

In Gallia morabatur) In Gallia Narbonensi, cum finitima Hispania, sibi decreta ab ipso Caesare, paullo ante necem, Dion. lib. XLIII. Hinc legantur ipsius epistolae ad Ciceronem scriptae ex castris ex ponte Argentei fluminis, quod in provincia Narbonensi Plinius constituit lib. XII, cap. 4. Popma.

Per aversa) Aut *aversa*, simpliciter enunciatum, *aversam* castrorum partem significat, aut addendum *partem*, legendumque *per aversam castrorum partem eruto vallo militibus receptus est.* Manut. Quid hac lectione sincerius, aut quis feret Aldum mutantem aliquid, addentemve? *Proruere vallum*, Livio, Tacito, aliisque veteribus auctoribus genus est loquendi usitatissimum. Put. Haec lectio nobis valde placet; nam *averso castrorum*, Velleius dixit graeca forma, qua multa alia a Latinis prolata esse constat. Posset etiam legi: *Per aversam castrorum portam proruto vallo*, etc.; nam *aversam* habet antiqua editio, et verbum *portam* potest videri omissum a librario, qui deceptus sit ex similitudine sequentis vocis, *proruto*. Ursin. Sermo transmarinus. Livius: *Per intima Italiae vagatus.* Florus lib. II: *Haec inter diversa terrarum pop. rom.*; et lib. I: *Ad subita belli.* Noster infra: *Per avia itinerum.* Virgil.: *Opaco locorum.* Cassius Parmensis: *Et chordis indoctae dissona vocis.* Plurimum Tacitus et Horatius. Schegk. Verissima lectio, licet in MS. fuerit *aversam.* Quod monuit etiam Sylburgius, ac Lipsius ad III Hist. Taciti c. 85, quem istum in modum emendare conatur. Nam ubi vulgo legitur, *Vitellius capto urbe per aversam palatii partem Aventinum, in domum uxoris, cellulo defertur,* legit ille, refecta voce, *per aversa palatii*, eo impulsus, quod in romano codice invenerat *portam.* Quae tamen lectio minus placet. Nam, more suo, Sallustium expressit Tacitus, apud quem in Catilina legas: *In abditam partem aedium secessit.* Voss.

Proruto vallo militibus) *Proruta vollo* prima editio. Lege *proruto vallo a militibus receptus est.* Heins. *Per aversa*, Erasm. Steph.;

similis diversitas apud Tacitum II Hist. 51 : *Verginius per aversam domus partem furtim digressus*, ubi aliae editiones *portam*; vide Ryckium. Burm.

Qui titulo imperii cedebat Lepido) Plutarchus: καὶ τῷ μὲν ἔργῳ πάντων αὐτὸς ἦν κύριος, ἐκείνῳ δὲ ὄνομα καὶ τιμὴν αὐτοκράτορος διετέλει φυλάττων. *Et Antonius quidem re ipsa omnia in potestate habebat, Lepido tamen nomen et honorem imperatoris conservare non destitit.* Boecler.

Iuventius) Vide Dion. lib. XLVI, Appian. III Bell. civ., ubi et de *Planco* ac *Pollione*. Boecl.

Gladio seipse transfixit) Ob quod senatus laudationem, statuam, publicumque funus decrevit. Dio, Cic. epist. ad Planc. Schegk.

Plancus deinde) Est ille, qui discipulus Ciceronis, orator disertus, cuius epistolae lib. X Tullii, contra quem Asinius Pollio orationes quum scriberet, ac nollet eas nisi post obitum suum edi, respondisse Plinius in prologo scribit, *cum mortuis non nisi larvas luctari*; praefectus urbi C. Caesare dictatore III. Numi apud Goltzium. Consul designatus cum D. Bruto. Arbiter sponsionis Cleopatram inter et Antonium. Auctor Octavio cognominis Augusti. Eius filius, credo, fuit qui Tacito lib. I cum C. Silio consul. Schegk.

Se litteris venditans) Exstant litterae eius hac de re in epistolis Cicer. ad Plancum lib. X, 8. Schegk. Plena tum omnia σκέψεων, καὶ προφάσεων, καὶ παλιλογιῶν. Coloribus, inquam, praetextibus, sophismatis, pleraque agebantur; vide Planci epist. ad *S. Pop. pl. Q. R.* apud Cic. epist. X, 8, tum multas ad ipsum Ciceronem eodem libro, ubi et C. Asinii Pollionis litterae. Boecl.

Firmus proposito) Si Velleii scripturam divinando sum unquam assecutus, heic me frustra minime fuisse arbitror *firmus propositi*. Merus amor, merae deliciolae Nostri iste sermo: quo et supra lineis usus, *irritus consilii*. Alibi, *modicus virium*, *modicus gloriae*, aliaque similia; quorum exempla et in ... ptoribus plurima, veluti gemmae insignes, emicant. A ... Misc. obs. vol. VIII, p. 59.

D. Brutus desertus) Exitum huius viri scribunt ... ἐμφυλ. extremo, qui illum hospitem Bruti *Cami* ... epit. 120, ubi *Capenus Sequanus* pro *Camelio* ...

Nobilis viri, nomine Cameli) Inepte vir doct...

optavit *Camelii.* Schegk. Certe illud *nobilis viri*, est ab iudicio exscriptorum, forsan etiam *cuiusdam*, ac *nomine.* Gryter.

Cameli) Pro *Camelii* P. Camelium Heraclam, item C. Camellium Africanum Fabianum, habes in inscriptionibus Gruteri: Schegkio tamen hoc ineptum videbatur. Itaque, aliorum coniecturam secutus, edidit *Capeni.* Credo, quod ita id nominis scribatur in epitome Liviana lib. CXX. Cui tantum abest ut auscultem, ut ibi potius *Camelii* scribendum existimem. Voss.

In hospitis cuiusdam, nobilis viri Cameli domo) Τὸ *cuiusdam* satis designat hunc Camelum non fuisse magnae dignationis virum, sed obscurum plane, inter Romanos certe. Putabam igitur *ignobilis viri*; apud Tacitum Hist. II, cap. 61: *Maricus quidam e plebe Boiorum*; et cap. 72: *Exstiterat quidam, Scribonianum se Camerinum ferens.* Servum fuisse nomine *Getam* hunc ipsum mox innuit, Annal. IV, cap. 62: *Atilius quidam libertini generis*; l. II, cap. 51, de liberta Epichari: *Interim Epicharis quaedam accendere et arguere coniuratos.* Curtius lib. VIII: *Agis quidam Argivus, pessimorum carminum post Choerilum conditor.* Epitome Liviani libri XLIX: *Andriscus quidem ultimae sortis homo, Persei Regis se filium ferens.* Iustin. lib. XXXV: *Subornant propalam quemdam extremae sortis iuvenem*, ubi *subornant Balam* feliciter Gronovius, nisi quod malo, *subornant pro eo Balam.* Sic *colere pro Deo* tamquam Deum et similia. Idem Iustin. lib. XXXIX: *Immittit iuvenem quemdam Aegyptium, Protarchi negotiatoris filium*; libr. XLII, 1: *Ad tutelam regni reliquit Hymerum quemdam, flore pueritiae sibi conciliatum.* Capitolinus in M. Antonino: *Quum quemdam Veterasium famae detestandae honorem petentem moneret, ut se ab opinionibus vulgi vindicaret*; paullo post, *planus quidam.* In dubium tamen ut vocari possit haec Velleiani loci castigatio, facit Coelius, qui lib. VIII, epist. 15 ad Ciceronem: *Bellienus verna Demetrii, qui ibi cum praesidio erat, Domitium quemdam, nobilem illic Caesaris hospitem, a contraria factione nummis acceptis comprehendit.* Sed puto Coelius τὸ *quemdam* addidit, ut oblique designaret hunc Domitium e Domitia gente non fuisse oriundum, ac proinde addit *nobilem illic*, hoc est inter suos. Sane et Camelus inter suos nobilis esse potuit, et tamen obscurus ac ignobilis inter Romanos. Heins. *Capeni* Erasm. V. Periz. ep. Syll. tom. IV, p. 778; Misc. obs. vol. VIII, p. 59.

Cum primus) Prima editio *cuius cum primis omnium amicorum*, non *primus*. Forte *cui quum in primis omnium amicorum fuisset*. Similem mendam e Tacito sustulimus. Seneca libro II de Tranquillitate cap. 18: *Asiaticum Valerium in primis amicis habebat*. Heins.

Relegabat) Vid. supr. cap. 44.

Qui illa dederat) *Quia illa dederat perit*, edit. Rhen. in marg. *perisse* vel *perire*; paullo ante ad c. 62, probabat Heinsius τὸ *quia*.

Quibus M. Tullius continuis actionibus aeternas Antonii memoriae inussit notas) In eamdem sententiam, de re eadem ipse Cicero, verbis quoque fere iisdem, Philipp. XIII, 19: *Quem ego inustum verissimis maledictorum notis tradam hominum memoriae sempiternae*. Sed ante ea verba male illud cusum est, in editione quidem recentissima Gothofredi, qua semper hoc tempore usus sum, fidei illa non prorsus optimae: sed enim alia mihi nulla prae manu, ad quam comparem, quae inde necesse habeo depromere. Sic igitur ibi: *Pergit in mea maledicta*; *quasi vero ei pulcherrime priora processerint*. At scribendum erat: *Pergit in me maledicta*; quod nescio an liquido alii libri praeferant. Mihi quoniam inibi essem, monere obiter visum: ut et illud, quod mox ibidem sequitur: *Ego lanista? et quidem non insipiens, deteriores enim iugulari cupio, meliores vincere*. Hic, incertum quid, ad marginem editor coniicit; sed quasi cuiquam incertum sit, certam lectionem *equidem*, esse. Nisi si hic obsibilabont mihi novitii scribendi artifices, qui idem istuc esse substrepant; ut *etquid* aequivalet τῷ *ecquidem*. Sane hoc scio; sed dii male tam spinoso hominum male feriatorum acumini. Quae ista tam profunda novandi omnia cupiditas? quae tam superciliosa in nihili rebus ostentatio? Doctos arbitremur, qui in his se iactant? Inscitiam et stultitiam suam prodnnt. At enim antiqua, inquiunt, haec scribendi ratio. Quid, si ego negem? Non enim probant diffracti, distracti isti atque ipsa vetustate paene consumpti lapides, in queis paucula einsmodi, errore magis, quam scribendi aliquo more Iam vero aliud hoc argumentum: ipsam compositionis et originis rationem ita postulare. Sane si illud sequendum, ut eadem forma composita sint, qua simplicia, quum resolvantur; omnes sufflati annitamur *adaiti* et *substare* scribere. At quis unquam veterum et sane sapientium grammaticorum tale quid praecepit? Ne diutius nuger, uno telo configam et con-

ficiam omnes istinsmodi ratiuncularum ineptissimas argutias. Sermo quidam tacitus scriptura est, et scripta vox imago muta vivae vocis. Vt loquimur igitur, ita scribendum, et ex pronuntiationis consuetudine moderanda consuetudo scriptionis. Non autem asperam illam veteres et confragosam, quae fit in compositione vocum ex consonantium utrinque iungendarum concursu, pronuntiationem amabant: oderant imo acerbissime, et vitabant diligentissime: lenitatem vero in omnibus sectabantur et facilitatem, ut molliter verba fluerent, et sermo placide sedati instar amnis decurreret. Hinc si qua erat in componendis verbis austeritas, molliebant et coaptabant inter se leni et levi quadam mutatione: cuius frequentissimum ac potissimum inter cetera illud genus, ut priorem consonantem posteriori conformarent. Ita *allicere* quam *odlicere*; *colligere* quam *conligere*, et his reliqua similia omnia malebant. Quid ergo scribere eadem omnia eodem quo dicuntur modo renuamus? De lenitate pronuntiatus, ut ad aurem iucunde verba et suaviter accidant, saepe Gellius agit, hoc loco ea nobis occasione tali quodam in loco corrigendus; lib. XV, cap. 3: *Sed illud magis inspici quaerique dignum est, versane sit et mutata Ab praepositio in Au syllabam propter levitatem vocis, an potius Au particula sit propria origine.* Scribes: *propter lenitatem.* Sic paullo superius: *Sed eam praepositionem, quo fieret vox pronuntiatu audituque lenior, versam mutatamque esse in Au syllabam.* Nec aliter lib. XVI, cap. 6: *Tum longo usu loquendi corruptam vocem esse, et ex Bidennibus Bidentes factum; quoniam id videbatur esse dictu facilius leniusque.* Vbi libri Stephanici quoque *leviusque*; quam vocem ipsam libri tamen vetustiores prorsus ignorant. Sed haec de re non maximi ponderis acerbiuscula pauca iuvenilis mihi calor expressit, quibus non lacessere magistellos insanos volui, aut fatuum eorum reprimere, quem premere nemo valeat: sed monere aequales meos, quorum plurimos ieiuno animo novatam istam, pro antiqua, scribendi consuetudinem affectare video et doleo. Hinc ad Ciceronis locum revertemur, quem nunc succurrit aliter: et melius forsan emendari posse. Legam enim: *Ego lanista? id quidem haud insipiens*, ut subintelligatur *dictum*, aut quid simile. Id namque innuit Cicero, non inepte plane lanistam se appellatum, qui quidem iugulari malos, vincere bonos cupiat. Sed non

ante hinc abeo, quia commode redire posthac non erit, quam ex iisdem Philippicis unam etiam, si forte, mendum auferam. Fine ultimae: *Quumque legio Martia princeps cum hostibus conflixerit, atque ita cum maiore numero hostium contenderit, ut plurimos caederent, caperent nonnullos; quumque sine ulla necessitate pro patria vitam profuderint.* Minime convenit *sine ulla necessitate*; quod quomodo interpolent, vidi: sed opinor aptius *summa necessitate*. Nam sic solet in talibus rebus, *summo reip. discrimine, necessario reip. tempore*, et aliis modis, qui in sententiis dicendis usurpati. ACIDAL.

Actionibus) Quibus *Philippicarum* nomen dedit. Illustre opus, et studiosis gravioris politicae diligenter versandum. Vide inter suasorias Senecae rhetoris ultimam, in qua, non ad veritatem historiae, sed ad declamandi exercitium deliberatio habetur Ciceronis: *An scripta sua comburat, promittente Antonio incolumitatem, si fecisset.* BOECL.

Tribunus Canutius continua rabie) Tribunus pleb. fuit hoc anno. Interdum tamen *Tib. Canutius* (id ei praenomen fuit), legendum esse cogitavi. Quod quia nihil affert ad sententiam, valde non laboro. MANVT. Idem refert Dio, sed in praenomine variat; lib. XLV nominat Tiberium; lib. XLVIII Titum. Suetonius in libello de claris Rhetoribus *C. Canutii* meminit, huius tribuni, an alterius nescio. Appianus praenomen omittit, ut et Priscanus I. V, 11. POPMA. Imo *honestissimis concionibus*, si credimus Ciceroni Philipp. III, 9. Apud Appianum lib. III Bell. civ. mendose scribitur Καρνούτιος. Reponendum Καννούτιος, ut in Dione. Apud Dionem vero lib. XLVIII in praenomine erratum. Legitur enim ibi Καννούτιος ὁ Τίτος. Sed scribe ὁ Τιβέριος, ut apud ipsum lib. praecedente. Planeque hic idem videtur, qui Suetonio lib. de clar. Rhet. dicitur *C. Canutius*. Vt isthic quoque praenomen videatur emendandum. VOSS. *Cannutius*, edit. Rhenan. Erasmi et alior. Sed in lapide apud Gruter. pag. 935, 9: CANVSIVS, quod idem esse, ac *Canutius* et *Canusius* nomen, censet Reines. ad clas. XIV, 198. BVRM.

Commissa proscriptio) Mutaturus eram, *commista*; nunc exaudio, ut quasi cum mortuo etiam commissa in luctam sit proscriptio. Hic quoque Gelliani loci recordor, quem meo more ponam, ut

emendem lib. XVII, cap. 11: *Atque illam, de qua Ernsistratus dixerit, ἐπιγλωττίδα non idcirco in eo loco constitutam, ne quid ex potu influeret in arteriam (nam pulmoni quoque fovendo rigandoque utiles necessariosque humores videri) sed appositam quasi moderatricem quandam arbitramque prohibendi admiscendive, quod ex salutis usu foret.* Lego, *prohibendi admittendive.* Rectius enim *prohibere* et *admittere* invicem opponuntur; ad hoc, idem verbum postea de re illa ipsa reperitur. Acidal. Sic hunc locum legendum puto, *utrique vindicta libertatis morte stetit; sed tribuni sanguine commissa proscriptio, Ciceronis, veluti satiato Antonio, poenâ finita;* *commissa* hic est coepta, ut apud Nonium *committere*, cui mox opponitur *finita*; *poenâ* autem auferendi casus est. Putean.

Vel satiato Antonio) Aptius atque apertius, *velut satiato.* Cremutius Cordus: *Quibus visis* (capite et dextra Ciceronis) *laetus Antonius, quum peractam proscriptionem suam dixisset, esseique non satiatus modo caedendis civibus, sed defectus* (corr. *defessus*) *quoque, pro rostris exponit.* Lips. Multum, si non sanguinis, at certe vigoris detraxeris orationi, reponendo *velut satiato*; quod placuit viris summis; nam innuere vult, renuntiasse demum proscriptioni Antonium Cicerone oppresso: utpote cuius sanguinem ante ceteros omnes avide sitierat: at enim *velut*, speciem potius innuit, quam rem ipsam. Gruter. Nihil mutandum, ut bene monuit Gruterus. Cremutius Cordus dicit, *non satiatum modo caedendis civibus, sed defectum fuisse Antonium.* Vbi perperam Lipsius, Schottus, aliique reponunt *defessus. Defectus* enim est *deficiens.* Phaedrus lib. I, fab. 21: *Defectus annis, et desertus viribus.* Appuleius IV de Asino: *viae pondere defectus.* Quem locum ad Phaedrum etiam adducit Schoppius: sed male utrobique repouit *defessus.* Similiter loquuntur Valerius Flaccus, Martialis, aliique. Nil itaque certius. Voss. Puto, *velut satiato Antonio*; sed quod iam vidit Lipsius cum Puteano, cap. 69: *Neque reperias, quos aut pronior fortuna comitata sit, aut veluti fatigata maturius destituerit;* deinde opinor *poene finita*, ut ad *sanguinem* referatur; sic solet Velleius. Neque enim ultimus ab Antonio iugulatorum Cicero, sed inter ultimos; at vero si de sola proscriptione accipitur, commode tolerari vulgata potest. Seneca suasoria VI e Cremutii Cordi historia de Cicerone: *Quibus visis laetus Antonius, quum peractam*

proscriptionem suam dixisset esse, quippe non satiatus modo caedendis civibus, sed defectus quoque, iussit pro rostris exponi. Heins. Forte, *Ciceronis nece satiato Antonio, paene finita.* Burm. Vid. Misc. obs. IX, p. 169.

Iacta) Sallust. Iugurth.: *Inter alia iacit.* Tacitus historiis: *Iacere fortuitos sermones.* Et: *Si qua discordes iecissent.* Manutius *facta*, Burrerii coniecturam secutus. Schegk. Restitui pristino loco scripturam codicis scripti: nam *facta*, quod iam seculum durat in libro, agnoscit parentem suum Burrerium, ut liquet ex eius notis. Grut. Francof. editio non male *iacta*. Raphel. Rectissime ita Gruterus ediderat, auctoritate MS., et loquendi elegantia satis suffultus. Nam quod alii *facta* praetulere, a correctoris ingenio est. Boecler. Videtur defendi posse *iacta*, ex auctoritate MS.: *iacere sermones. probra*, aliaque eius generis, elegans loquendi formula, et antiquis trita. Voss. *Iacta* maneat. Livius lib. XXXVIII, 25: *Ad hoc colloquium utrinque ventum est*, etc. *Iactae sunt pacis conditiones*; ubi summus Gronovius dubitat tamen, an non praestet *iactatae*. Apulei I Met.: *Qui sermonem iecerat priorem.* Sueton. Ner. 37: *Multas nec dubias significationes iecit.* Vid. Gronov. ad Liv. XXIII, 22. Barth. ad Stat. I Theb. 411. Heins. ad Ovid. V Metam. 665. Vorst. ad Val. Max. I v. 8; sic et *foedus iacere* dixit Sidon., Apol. Carm. II, 357; *iacere* vero et *facere* passim a librariis inter se commutata; vid. Heins. ad Ovid. II Fast., 590. Burman.

Quum Antonius et subinde Caesarem admoneret) More suo hic Velleius brevi expositione magnae amplitudinis historiam complectitur. Ceterum de hac *conspiratione triumvirali*, quam potentiae societatem, idest ὀλιγαρχίαν Velleius vocat, secutaque *proscriptione*, diserte Florus IV, 6, et quos Camers adscripsit auctores, quibus omnino addendus est Dio, qui fine XLVI, et principio XLVII, accuratissime describit omnia, et praesertim ipsa *consilia* triumviralis coitionis, ut et *rationem illam status*, quam secuti sunt, qui nihil iam praeter suam potentiam curabant cogitabantque, μάλα πολιτικῶς explicat. Boecl.

Debere) Nisi grammaticorum genii mihi sunt irati, certo *ultioni* legendum statuo. Leve hoc quoque: at levia ista persequi, non tam mihi indecorum, quam reliquisse aliis, non gloriosum. Acid.

Vltioni legendum esse, non *ultione* nemo non videt. VRSIN. Potius, *initur*. Quippe in V. C. erat **tur initur* etc. Factum autem hoc apud confluentes circa Bononiam, et Mutinam, ut constat ex Appiano Dione, et aliis. Florus lib. IV, cap. 6, sic ait: *Apud confluentes, inter Perusiam et Bononiam, iungunt manus.* Sed et hic, et alibi, se plane ἀγεωγράφητον ostendit. Nam confluentes, de quibus loquitur, a Perusia facile distant spatio XC milliarium italicorum, aut ultra. VOSS. Scriptus liber, teste Burrerio, *tur initur.* Lege *igitur initur*; et sic Vossius. HEINS. Non video Burrerium *initur* reperisse in MSS., sed *inita*; quare ego Rhenani correctionem, quam Eras. et Steph. receperunt, *igitur inita* admisi. BVRM.

Facta affinitas) Malim *pacta affinitas*, quam *facta*. *Paciscendi* enim verbum in re nuptiali locum habet admodum frequentem; *pacta pax* apud Tacitum Ann. IV: *pactum matrimonium*, *pactae nuptiae*, et similia eidem; quare et apud Florum malim lib. I, cap. 15: *A Latinis aggressus gentem Sabinorum, qui immemores pactae sub Tito Tatio affinitatis, quodam contagio belli se Latinis adiunxerant.* Livius lib. XXXIV, cap. 32: *Non societatem solum cum Philippo hoste nostro, sed affinitatem etiam pepigisti.* Ita et *matrimonia pacta*, et *pacta coniugia*; *contrahere affinitatem* dixit Noster cap. 44; *iungere affinitatem*, Livius non uno loco, et Iustinus lib. XXIV; *instituere affinitatem* Gellius non uno loco. Noster libri primi initio: *Quod pactae ei Hermiones nuptias occupaverat.* Naso in Fastis de Castore: *Leucippo fieri pactus uterque gener.* Livius lib. IV, cap. 4: *Ex qua pactus esset vir domo, in matrimonium duceret*; ibidem, *pactionem nuptialem* habet; *pacta generi nuptias* apud Iustinum lib. VII; plura nos ad eumdem Nasonem Metamorph. VII, v. 701. HEINS. V. Pricae ad Apul. Apol. p. 195.

Consulatumque iniit Caesar pridie quam XX annos impleret, X kal. octob.) Puto, errare Velleium. Sextili enim mense Augustus primum consulatum iniit: ut liquet ex SC. apud Macrobium Saturnalium lib. I, cap. 12; et Dione Cassio lib. LV. VOSS.

Pridie quam viginti annos impleret) Contra leges annarias, seu annales; distincte Dio. De aetate Augusti quum consulatum iniret, fere consentit Sueton. scribens, XX *anno invasisse*, quod de anno vicesimo primum coepto capiendum patet hinc; natus cos. Cicerone 9 kal. octob. Interfectis Hirtio et Pansa suffectus consul, 10

kal. octobr., quae si ad calculum revocaveris, numerabis 20 annos uno die minus; ideoque exacte Noster. Dio tamen destruit; qui vita excessisse Augustum 14 kal. septemb., qua die quondam primum consulatum iniret, statuit; videoque sequi Lipsium ad I Taciti. SCHEGK.

Annis DCCIX) Lege DCCXI. MANVT. Adi Sigonium comment. in fast. triumph. Rom. ad an. DCCX, et Onuphr. Panvin. comment. in lib. II Fast. ad an. DCCXI. BOECL.

Vidit hic annus Ventidium) Hunc locum illustrat Valer. l. VI, cap. 9, quem consulas; historia apud Dionem lib. XLIII; Agellium lib. XV, cap. 4; Plutarch Antonio, Appianum Bell. civ., et Parthico; Plin lib. VII SCHEGK. Vide Dion. fine lib. XLIII, et XLVII, pag. 382; Val. Max. VI, 9; Gell. XV, 4; Appian. Parth. Plut. Ant. BOECL.

Consularem praetextam iungentem praetoria) Quum enim praetor esset, consul factus est; vide Dionem lib. XLVII, et Fastos. MANVT.

Praetoria) Lipsius *praetoriae*. RAPHEL. Omnes fere uno agmine, emendandum censent *praetoriae*. Falluntur. Est enim ἔλλειψις τοῦ *cum*. Infra 86: *Diu clementia luctatus sua Caesar*. Item 87: *Quam professione eius, qua semper usus erat, congruebat*. Quamquam et illi loci ferrum criticum effugere non potuerint. Sed iniuria. Ἔλλειψιν etiam aliarum praepositionum Velleio familiarem esse, alibi ostendimus. VOSS. Verum est: *Consularem praetextam iungentem praetorine*, quidquid obloquuntur; sic cap. 92: *Consulatum praeturae se iuncturum*. HEINS. *Praetoriae* Erasm. Steph.

Emeruissent) *Quid emeruissent* habet V. C. Non audiendi ergo, qui edidere, *meruissent*, aut *demeruissent*. VOSS. Vid. ad Ovid. epist. VI, 138.

Repugnante Caesare) Suetonius Aug. 27: *In triumviratu*, inquit, *restitit quidem aliquamdiu collegis, ne qua fieret proscriptio, sed inceptam utroque acerbius exercuit*. De Ciceronis proscriptione seorsim, *repugnasse collegis per biduum, tertioque demum die concessisse*, auctor est in Ciceronis vita Plutarchus. De cetero excusat Augustum Dio XLVII, p. 377, omnemque crudelitatis triumviralis invidiam in collegas eius reiicit; utri credimus, Suetonio an Dioni, quorum neuter sine auctoritate et argumentis agit? BOECL.

Sed frustra adversus duos) Florus lib. IV, cap. 6: *Quid? contra duos exercitus necesse fuit venire in cruentissimi foederis societatem*. Ita παρέργως distinguendum moneo. Nihil enim mutandum; quod censent viri eruditi. Voss.

Coactus est) Video te, Vellei, servire temporibus. Verius enim Suetonius, de Octavii crudelitate contra proscriptos. Manut. Notat Manutius Velleium servire tempori; pro Velleio Dio lib. XLVII. Schegk.

Aut bullo) Legendum *ab ullo* cum Lipsio. Raph. Legebam *ab ullo*. Quod firmat res, et MS. in quo *bullo* erat expressum. Vix possunt de hoc dubitare, nisi historiae imperiti. Voss.

Abscissaque) Lege *abscisaque scelere* etc., et mox: *Clarissimi capitis abscisi* ex editione prima, non *abscissa* et *abscissi*. Heins. *Abscisaque*, ut et cap. 119: *Vari caput abscisum*, edit. Rhenan. Erasm. et Heinsii, et mox *abscisi*; dubia fere semper inter has voces est lectio. Vid. Gron. ad Liv. XLIV, 5; Cifan. Ind. Lucret. et Vorst. ad Val. Max. I, 1, et praecipue Drakenborchium nostrum ad Sil. Ital. XV, 473. Burm.

Nihil tamen egisti, M. Antoni, etc.) Hanc egressionem Velleianam non immerito, etiam eloquentiae nomine, eximiam praedicavit Rhenanus. Ceterum de exitu et elogio Ciceronis auctores plerique iam saepius nominati, quibus adde omnino e suasoriis Senecae ultimas; ubi tum cetera magnifice, tum hoc verissime dicitur: *In Ciceronis laudes sequendas Cicerone laudatore opus esse*. Adde Plin. VII, 30; Pontan. Philocal. VI, 22. Boecl.

Auctor. funebri) De hoc est dissertatio Davidis Bernardi Vitembergae habita A. 1720. Burm. *in marg*. V. Grut. ep. Syll. T. IV, p. 423 etc.

Tantique consulis irritando necem) Lipsius *invitando*. Raphel. Alii *invitando*. Male. Q. Haterius apud M. Senecam suasoria VII: *Non feres, inquam, et iterum irritare inimicum in mortem tuam cupies*. Cuius mentione iniecta, non possum praetermittere emendationem cuiusdam locis ex eadem suasoria. Legimus in ea: *Apud Cestium praetorem declamabat hanc suasoriam Surdinus*. Vbi Andreas Schottus emendabat *Cestium Pium*, aut, ut coniecerat etiam Nic. Faber, *praeceptorem*. Quod miror. Nam facillimum sane fuit veram lectionem coniicere, quae est *Cestium rhetorem*. Ex quo tam

multa idem Seneca. Voss. Forte *invitando* non spernendum, facilius enim lapsus; nam *invitando*, edit. prima; ita mox *invitamentum*; ubi vid.

Vitam inferiorem te principe) Schegkius edidit *miseriorem*, quod et Lipsio placebat. Raphel. Sic editio Rhenani Non displiceat tamen *miseriorem* Quomodo in Basileensi posteriori, et aliis editionibus emendatum. Voss. Alias legitur *inferiorem*; verosimile est fuisse in autographo *infeliciorem*. Gruter. *Inferiorem* prima editio; nimirum fuerat, credo, in vetustis membranis *infeliorem*, contracte: hoc est *infeliciorem*; sed Gruterus iam id quoque occupavit. Heins. An caecutierint tot viri docti, nescio, sed prima editio habet *miseriorem*, ut et Erasmi et Stephani; *inferiorem* habet Aldina editio, quam Vossius et alii secuti sunt.

Per omnium saeculorum memoriam) *Per omnem* ex prima editione revocandum. Heins.

Dumque hoc vel forte, vel providentia, vel utcumque constitutum rerum naturae corpus) Vide hic pietatem Auctoris nostri. Schegk. Non congero hic similia auctorum loca: illud tantum moneo studiosam iuventutem, ut observet caecitatem gentilium et infelicitatem, quorum sapientes non raro in auctoritatem sapientiae habent: *De origine mundi*, *imo de ipsa providentia* (quis enim non videt connexos errores esse?) *dubitare*. Boecl.

Aevi sui comitem) Quintil. XI, 1: *Brevi detrimento iam ultimae senectutis aevum seculorum omnium consecutus.*

Quam cadet) Mendosum hoc esse, omnes fatentur. Alii alia addunt. Patet, nihil addendo, minima fere mutatione, ita legi: *Citiusque in mundo genus hominum concidet.* Manut. Paullo Manutio placuit *genus hominum concidet.* Nos explemus: *quam ea cadet. En*, nempe laus Ciceronis, de qua praedictum. Vide textum. Vniversus autem hic locus expressus ab Arellio Fusco: *Quoad humanum genus incolume manserit, quamdiu usus literis, honor summae eloquentiae pretium erit, quamdiu rerum naturae aut fortuna steterit, aut memoria duraverit, admirabile posteris vigebis ingenium, et uno proscriptus saeculo proscribes Antonium omnibus.* Vbi παρέργως legi velim: *Honor scientiae, eloquentiae pretium erit*; elegantius magisque membratim; atque etiam verius, quia non honos tantum eloquentiae pretium, sed opes et fructus. Scribo item: *Rerum naturae aut*

forma steterit, non *fortuna*. LIPS. Lacunulam alii aliter atque aliter explent; mihi videtur *Tullii* cognomen una litera fuisse expressum, ideoque mox intercidisse; belle profecto omnia cohaerent, si legatur: *citiusque in mundo genus hominum. quam Cicero cadet* GRVT. Fortassis deest *Cicero*, vel *ille*. *Cadere* tralate pro occidere et perire. Seneca praefat. controvers.: *Nec dii tantum mali permittant, ut cadat eloquentia*. Petronius: *Ut corpus orationis enervaretur, et caderet*. POPMA. Deesse aliquid vidit Lipsius, reposuitque *quam ea*, nempe laus Ciceronis, de qua agit Velleius, *cadet*. Sed id mihi longius videtur petitum. Ego legam numero plurium *quam ea*, nempe scripta Ciceronis in Antonium, de quibus in proxime antecedentibus est *cadent*. BOXH. *Cedet* editio prima: locus mutilatus. Opinor, *citiusque e mundo genus humanum, quam ea cedet*. Laus nimirum Ciceronis, vel *ea cedent*, ut ad viri scripta referatur. *Ea cadet* Lipsius. Iohan. Ortuinius *quam illa cadent*, ut de eloquentia et scriptis Tullianis intelligatur. In loco, quem producit apposite idem Lipsius Arellii Fusci suasoriae septimae apud Senecam, scribendum est: *Quoad humanum genus incolume manserit, quam diu suus litteris honor, suum eloquentiae pretium erit*, etc.: *admirabile posteris vigebit ingenium*; nunc circumfertur: *quamdiu usus litteris, honor summae eloquentiae*. HEINS. Non displicet mihi Rhenani coniectura. Ita Ovid. I Am. , 15:

Ennius arte carens, animosique Accius oris,
Casurum nullo tempore nomen habet.

Certe *cadet* prae *cedet* arridet. BVRM. V. Misc. obs. vol. IX p. 169.

Ne deflere) Ex vet. *nec deflere*. Et ita edidit Rhenanus.

Potuit) Abest vet. editioni illud *potuit*: recte. LIPS. Superfluum forte, ut placet viris in hac litteratura eminentissimis, vox *potuit*; sed non ideo etiam temere expunxerim; comparet enim in editionum omnium prima, neque aliter fuisse in authentico, inde colligamus, quod Burrerius tantum subnotet in eo conspici *nec deflere*. Si licet et mihi indulgere coniecturae, malim *nec deflere quidem quisquam digne potuit, nedum exprimere verbis*, omisso illo postremo *potest*. GRVTER. *Ne deflere quidem quisquam satis digne potuit*. Sic manifeste prima editio: ne quid tollamus τὸ *potuit* cum Lipsio; mox recte idem, *ullibi* pro *ulli*. Postea pro illo *inter exsecrationem*, et *inter exsecrationem* sensus postulat. HEINS.

In proscriptos fidem) Copiose Appianus. Scheck.

Ne quid ulli] Scribo *ullibi*. Lips. Satis negotii est, ciicere invitis auctoribus obtrusas malae notae voces; quid opus illis vitiosas sponte dare. *Vllibi* et *nullibi* ignorat vetus et casta latinitas; nec video necesse mutare. Caesar coactus erat Ciceronem, sed alienum et extraneum, proscribere, hi iam coguntur proximos. *Ne quid* ergo *ulli*, aut cognato, aut etiam fratri, sancti relinqueretur, Antonius proscribit avunculum, Lepidus fratrem. Burm.

Velut in dotem invitamentumque sceleris) Per mutuas dominationis pactiones nimirum, et διαλλαγὰς τῶν δυναστειῶν, quas Dio vocat, qui non tantum hanc atrocitatem, sed etiam, quae Velleius *de fide uxorum, servorum*, etc. retigerat, exemplis memorabilibus illustrat lib. XLVII, ut et Appian. ἐμφυλ. ubi amplius liberorum in parentes impietas annotatur. Boecler. Vetus editio Rhenani, *vel in dotem*; deinde eleganter *invitamentum sceleris* dixit, quo firmari posset Lipsii emendatio, superiori capite legentis *auctoramenta ad necem invitando*. Sic Curtio lib. IV, c. 10. hanc vocem reddidit Modius, *eximiam pulchritudinem formae eius, non libidinis habuerat invitamentum, sed gloriae*; ubi vulgo *incitamentum*: quae emendatio firmatur ex Suet. Calig. 41, *misit circum fora et basilicas nomenclatores ad invitandos in libidinem iuvenes senesque*, et ex loco Ovidii lib. II, Amor. IV, 9, ubi nihil mutem: *Non est certa meos quae forma invitat amores*. Vbi *irritat* Heinsius, quod et in Claudiano l. II in Eutr. 239 videtur maluisse, ubi nunc:

—— *sociis quae viderit, ordine pandit,*
Invitatque sequi ——

Noster infr. cap. 129: *Vt neque luxuriam invitaret, neque honestam paupertatem pateretur dignitate destitui. Dotem* vero eleganter dixit, ut Ovidius epist. VI, 138: *Crimine dotata est*. Burm.

L. Caesarem avunculum) Dio l. LVI, *L. Antonium Caesarem* vocat. Sed gentile Antoniorum nomen videtur irrepsisse. Bene fecit interpres, qui omisit. Voss.

De Germanis) Captatur acumen ex ambiguo, ut nomen gentis videatur, quod alterius gentis nomini opponitur, quum interim significentur fratres, in illo versu. Intelliguntur autem hoc loco adoptivi fratres; vide Rutgers. Var. lect. I, 9, et not. ad Nepot. in Cimon. Thys.

Duo triumphant consules) *Designatos* intellige *consules*. Vide Sigon. in comment. in fast. et triumph. R. ad ann. 710. Boecl.

Neque enim persona umbram actae rei capit) Vmbrosum hoc sane: quid si et mendosum? Arbitror, et emendem: *umbram ac tenebras capit*. Non ille Coelius, inquit, homo genere ingenioque nobilis, qui latere in umbra silentii ac tenebris debeat. Extraham etiamnunc, etsi alieno loco et tarde. Lips. Lipsio obscurmo hoc videbatur. Itaque emendabat, *umbram ac tenebras capit*. Ego locum non sollicitandum censeo. Ita fere dixit Livius lib. XXI: *Certe variata memoria est actae rei*. Sic lego, cum Aldina editione, non *varia*, ut editiones vulgares. Voss. De vitio huius loci ne dubitandum quidem arbitror. Cui sine codicibus difficulter medeare. Borcl. Volebam, *umbram tantae rei capit: tantae rei*, qualis fuit acies Pharsalica et bellum civile; sic lib. II, cap. 7: *Rei tantae parum id ad notitiam pertinens interponatur*. Vulgata tamen scriptura habet quoque, quo se tueatur, *actae rei*, rei gestae; Thomas Munckerus, *umbram actae rei facit*. Personam videlicet non facere, ut res acta in tenebris iacere mereatur. Vulgatae etiam suus sensus inest, ut hoc velit Paterculus, M. Coelium, hominem factiosum et nequam vix meritum, ut nomen suum bellis civilibus, quae inter summos duces decertata sint, inseratur. Mentem Velleii minus percepit magnus Lipsius; sic infra de Quinctilio Varo videtur castigandum c. 117: *Rei causa persona moram exigit*. Exigit moram Varus non tam sua, quam immensae cladis, sub illo acceptae, causa; mox malim, *sed utroque perfectior*. Perfectior Curione et eloquio et animo. Sollemniter peccavit Velleium describendo librarius, dum τὸ *in* passim intempestivus inculcat, ut mox videbimus. Heins. Ego vulgatam ita explico; referendam hanc rem actam esse, quia non ab ignobili et obscuro, sed ab illustri viro est gesta. Persona Coelii, viri tam illustris non capit umbram, idest non patitur, ut silentio praetereamus, neque etiam ut leviter haec res inter belli civilis gravissimos motus perstringatur; quod si fieret, sub umbra tantarum rerum lateret; sed requirit peculiarem sibi locum, ut clarius innotescat; *non capit* eleganter dictum, pro *non convenit ei umbra*, *non capax est tenebrarum et oblivionis*. Ita Spartianus dixit: *nota est fabula*, *quam Marci vita non capit*, de quo vid. Casaub. ad Spart. Ael. Ver. 4, Quinct. decl.

XV, 3, *quorum felicitas capere posset in amore luxuriam*; idest, quorum felicitati convenit luxuria, divitibus scil., non pauperibus conveniens. (V. ad Quinctil. decl. 382) Munckeri emendatio etiam non absurda; nam *umbram facere*, pro *obscurare* recte dici docuit Barth XXII, adv. 14; sed vulgatam praefero. Burm. Vid. Ioh. Christii Noct. Academ. spec. I, p. 33, qui legit *neque enim personae unius rationem actae rei capit ordo*. Idem. *in marg.* V. Misc. obs. vol. VIII, p. 59, 387; vol. IX, p. 169, 268.

Dum in acie Pharsalica Africaque) Considera, falsum reperies hunc contextum. Tempus seditionis Coelianae indicare voluit: an hoc igitur, quum Caesar in Pharsalia et Africa dimicat? De Pharsalia, verum est; sed de Africa, certe diu post Coelii motum et mortem illud bellum. Qui praecessit Aegyptium sive Alexandrinum, alterumque cum Pharnace. Denique Caesar etiam interea in urbe. Omnino falsa haec signatio: per Velleianamne incuriam, an scriptoris? Hunc culpari mitius est; εὐστόχως fortasse emendem: *dum in acie Pharsalica circaque*. Nihil pronius, quam *Africam* ex eo fecisse, si littera finalis adhaesit, ut solet, capiti sequenti. Interpreter autem: dum Caesar in Pharsalia pugnat et circa, nempe ad Dyrrachium vicinisque locis oppositus Pompeio. Pugnas autem et ibi aliquot fuisse, notum. Quod tueri vulgatam aliquis conetur, quasi de Africano bello Curionis in Iubam et Varum sentiat: frustra sit. Nam nec *Caesar* ibi *dimicavit*: nec certe de *summa rerum*, quod utrumque hic scriptum. Lips. Lipsius reponit *in acie Pharsalica circaque*. Potest tamen vulgata defendi. Licet enim tum in Africa ductu non militabat Caesar, tamen auspicio, et per suos. *Atqui non de summa rerum*, inquis. Imo vero: de summa rerum ἀπὸ κοινοῦ refertur ad Pharsaliam Africamque, ut fortasse sufficeret, sensum phraseos praecise ad unum membrum determinari, licet σύνταξις ad utrumque congruat, qualia exempla non desunt. Sed quid argutamur? Vtique etiam tum per suos de summa rerum dimicavit Caesar in Africa: nisi quis credat, summam rerum ad Caesarem venire potuisse, partibus Pompeianis tam valide bellum alibi sustentantibus. De seditione *M. Coelii* sive *Caecilii Rufi*, ut et *Milonis*, vide Dion. XLII, p. 219 et 220; Liv. epit. CXI, Caes. III B. C. Boecl. Lipsius, *dum in acie Pharsalica circaque de summa rerum Caesar dimicat*, pro *Africaque*;

de quo loquendi modo nonnihil iam dictum a nobis libro primo capite 3. Huic tamen loco controversiam haud temere movendam esse contendo. Praecipua enim, si Pharsaliam excipimus, belli civilis Caesarem inter ac Pompeium gesti, moles et tempestas uni Africae incubuit; ubi et proeliis compluribus hinc inde decertatum est, ducesque non pauci partis utriusque conciderunt, quos inter Curio, Scipioque, et Petreius, et Cato, ne de Iuba rege dicamus. Quid quod Africam cum Pharsalia Lucanus non semel, aliique scriptores, quam belli huius iniecta est mentio, coniungunt. Florus libro IV, cap. 2: *Si cum exteris: ac in Africa cum civibus multo atrocius, quam in Pharsalia*; ubi plura ad rem occurrunt. Heins. Lipsium sequitur V. C. Perizonius ad Sanctii Minerv. l. IV, c. 13, quia Coeliana seditio et mors longe ante Africanum bellum contigit. Cellar.

M. Coelius) *Caecilium Rufum* Livius lib. XCI, corrupte. Caesar lib. III Bell. civ.: *Iisdem temporibus Romae M. Coelius Rufus praetor, causa debitorum suscepta, initio magistratus tribunal suum, iuxta C. Trebonii praetoris urbani sellam collocavit.* Schegk. Hic est M. Coelius Rufus, pro quo exstat oratio Ciceronis, ad quem sunt ipsius epistolae lib. VIII Epist. Quaestor fuit in Africa C. Curionis, a quo postea defecit et praetor factus C. Caesare II et P. Servilio Isaurico coss. seditiones in urbe excitavit, novarum tabularum spe sollicitata plebe. Plura Caesar lib. II Bell. civ., Dio et Appianus. Porma.

Nec minus ingeniose nequam) Nam et ita de Curione supra c. 48: *Suae alienaeque et fortunae et pudicitiae prodigus, homo ingeniosissime nequam.* Acidal.

Cum in modica quidem) Alii aliter, Ego quoque, si est indulgendum coniecturae, legerem: *Quum ne modica quidem re servari posset.* Nulla enim ei res erat, quod ostendunt verba, quae sequuntur. Manut. Gryph. et alii, *Quum ne a diis quidem servari posset* Bene ad sententiam, non ad verba; persuasum mihi ab audaci correctoris manu esse, qui ad illud Plauti Terentiique: *Ipsa si salus, Iupiter, Iuno, Opi, servare cupiat, non possit*, respexerit. Schegk. Hoc si quis intelligere se profitetur, dubito: eum non intellexisse, qui emendare aggressus est, certo scio. Mentem ego loco reddam; hoc de me audacter: verba ipsa Velleii

germana, omnia non pollicebor. Sed lego: *Quum in re modica nequitient saturare non posset.* Optime sic orationis inter se membra cohaerent, et sententia fit, cui aliam auctor voluisse non potest. Quum in angustia rerum et egestate voluptatibus indulgere et explere libidines Coelius nequiret, ad turbandam remp. se contulit, et molitus est, quae Velleius narrat. Verbum *saturare*, utrum Auctor hic posuerit, ambigo: convenientius excogitare mihi negatum; quod si quis poterit, a me gratiam inibit non minorem, quam toto de collegio literatorum. *Nequitiem* vero hic germanam vocem, sic videor affirmare posse, ut quod certissimum. Nec vero ipsa res dubitare quemquam sinet, vim verbi modo noverit: quam discere vel e Donato, vel Gellio poterit, si novit minus. Acidal. Mendosissimus locus ita sanari posset, si coniectura longius discedere liceret: *Quum ne a diis quidem servari posset.* Vrsin. Castigandum: *çum ne modico quidem* etc. Frigent hic plane aliorum coniecturae: quas cui bono recenseam? Voss. Erat: *Quum in modica quidem servari posset.* Quod quum aperte vitiosum esset, varie emendare conati sunt viri docti. Aldus, *cum ne modica quidem re.* Sed Vossiana lectio, manifestis scripturae indiciis, ultro se emergit et commendat. Itaque nil dubitavimus in textum recipere. Boecl. *Cum in modica quidem* editio Rhenani; unde *modico* Vossius, alii alia. Forte, *in re modica vix idem servari posset.* Vel *quum ne inter immodica quidem servari posset*, quum servari ac salvus esse non posset, quamvis immodica consecutus. Tacitus Ann. XIV, c. 21: *Ac ne immodica quidem studia plebis exarsere.* Supra c. 15. C. Marius *immodicus gloriae, insatiabilis, impotens* dictus: et de Pompeio cap. 32: *In appetendis honoribus immodicus.* Tò *in* passim in vetusto codice redundabat librarii vitio; vide mox infra. Sed et rursus lib. I, cap. 25: *Aquas salubritate in medendisque corporibus nobiles*; infra c. 180: *Inutilis in aliena victoriae comes*; et *intueri* pro *tueri* ibidem; cap. 83: *In omnia et in omnibus venalis*, pro *et omnibus*; cap. 86: *In prisca gravitate*; cap. 105: *Virum multiplicem in virtutibus*; cap. 119: *In omnibus autem Pannoniis*; cap. 115: *Per gentis in integras*; cap. 126: *In partibus eloquatur*; cap. 128: *In cuiuscumque animo virtus inesset*, et aliis compluribus porro locis. Possis et, *quum inter modica fidem servare non posset.* Livius lib. XXIII, cap. 48: *Nisi fide staret respu-*

blica, opibus non staturam. Sallustius in epistola Pompeii: *Ego non rem familiarem modo, sed etiam fidem consumsi. Fides fori* apud Nostrum cap. 126, ubi dictum nonnihil. De Othone Tacitus Hist. I, cap. 20. Plane is illud Flori lib. IV, cap. 3 de Antonio: *Nam aliter salvus esse non potuit, nisi confugisset ad servitutem.* Heins. *Quum ne a diis quidem servari posset*, edit. Erasm. Steph.

2 *Quippe peior illi res familiaris*) Et hoc idem infra, cap. 91 de Rufo Egnatio repetit, solemni sui ipsius imitatione: *Quum esset omni flagitiorum scelerumque conscientia mersus, nec melior illi res familiaris, quam mens foret.* Acidal.

Auctoritate coss.) Hoc valet *consulum*. Atqui, ne iuventus erret, *cos.* sive *consulis* scribendum est; quia unus Servilius tunc in urbe, cui Caesar collega, sed absens et in bello. Lips.

Haud magis) Argutabar, *in agris occulte*. Nam ita res fuit, Romae seditionem, in agris bellum movebat per Milonem. Caesar lib. III: *Clam nunciis ad Milonem missis, evocatoque in Italiam: eum in Thurinum ad sollicitandos pastores praemisit.* Lips. *In urbe seditionem, haud magis occulte*, est lectio repraesentata a Rhenano; nam illud *seditionem, magis occulte autem bellicum tumultum*, est hariolatio Burreriana. Gruter. *In urbe seditionem magis, occulte autem bellicum tumultum movens*, reposuit Burrerius. Nec fugit me, commodum hinc sensum elici posse, contra quam existimasse videtur Lipsius. Nimirum, ut dicat Paterculus, Coelium in urbe magis seditionem, quam bellum, sed occulte interim bellum parasse. Cur tamen pro Burreriana hariolatione digladiemur? Rhenanus e MS. ediderat: *In urbe seditionem, haud magis occulte bellicum tumultum movens.* Quod non satis placet. Nonne rectius, *aut magis occulte*, etc., quomodo Gryphio, Marneffio, Stephano, aliisque excusum? Voss. *Aut magis* Erasm. mihi Lipsiana correctio perplacet: nihil enim, si aliter legas, est quod τοῖς *in urbe* opponas; *seditio* vero proprie est urbana, *tumultus* vero motus in agris vicinis urbi, ut notissimum est, et ita Vlpianus leg. 1 ff. de leg. Iul. maiestatis distinguit: *Quo seditio tumultusve adversus rempb. fiat*; legam igitur: *in urbe seditionem, in agris autem occulte bellicum tumultum movens.* Illud *magis* facile corruptum fuit ex *in agris*; nam *m* saepe pro *in* fuisse suppositum a librariis, sexcentis possit exemplis ostendi. Burm. V. Misc. obs. vol. VIII, pag. 169.

Thurios) *Turios*, edit. Rhen.

Incepto pari) Casum non moveo, de coniectura nostra saltem moneo, *interfecto pari*; quod puto erit qui pro meliore lectione habeat. *Par* pro compare, collega, sive socio et aequali. Cicero in Pisonem: *Edicere est ausus cum illo suo pari, quem tamen omnibus vitiis superare contendit.* Acid. Minime habuerim pro lectione meliori coniecturam rescribentium *interfecto pari*, *similis.* Sic enim perit Auctori dogma suum: quo innuit eosdem sortiri eventus, qui similibus auspiciis res minime similes exorsi sunt; de Coelio et Milone sic breviter epitoma Livii CXI: *Vterque quum bellum molirentur, interempti sunt.* Grvter. Lego, *in coepto pari*, etc. Epitoma Livii lib. CXI: *Vterque quum bellum molirentur, occisi sunt.* Acidalius coniecerat, *interfecto pari.* Quod merito refellit Gruterus. Voss. Cur *inceptum* displiceat Vossio, non video: de audaci enim et temerario consilio et facinore dici constat. Terent. Andr. I, 5: *Hoccine est humanum factum, aut inceptum.* Heaut. IV, 6: *Vt te omnes dii deneque, Syre, cum tuo isto invento, cumque incepto perduint*; et ita ille saepius. Virg. I Aeneid., 137: *Mene incepto desistere victam.* Suet. Caes. 59: *Nulla religione a quoquam incepto absterritus*; et ita passim alii. Bvrm. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 50, 388; vol IX, p. 268.

Compsam in Hirpinis) Caesar ad *Cosam* scribit interfectum in *agro Thurino.* Etiam Eusebius, sed a nobis corrigendus: *M. Coelius praetor, et T. Annius Milo exsul oppressi, res novas in Tiriano Brixioque agro molientes.* Scribendum: *in Thurino Brutioque.* Lips. Quid putidius, quam hic cum Cluverio intrudere *Cassanum in agro Thurino oppugnans?* Nititur tamen se defendere auctoritate Plinii Nat. Hist. lib. II, cap. 55. Addit praeterea maiorem fidem Caesari habendam, quam Velleio; cuius verba ex III de bello civili ita emendat: *Milo, quibusdam solutis ergastulis, Cassanum in agro Thurino oppugnare coepit.* Vbi omnes quidem codices, tam MSS. quam impressi, habent *Cosam.* Quorum auctoritate motus, nihil temere mutare ausim. Per *Cosam* vero intelligimus eamdem urbem, quae Velleio *Compsa.* Nam hodieque appellatur *Cossa.* Scio quidem, illam esse Hirpinorum proprie, non Thurinorum. Sed tuetur me satis Strabo lib. IV, qui, ubi studiose de his gentibus agit, fatetur, eas vix certis terminis posse

distingui. Vnde etiam est, quod Compsam Lucaniae attribuat Ptolemaeus. Nec minus vulgatam Caesaris scripturam firmant verba Eusebii: qui palam in Thurinis id factum refert. Sic enim ille, in Chronico: *M. Coelius praetor, et T. Annius Milo exul, oppressi, res novas in Thurino Brutioque agro molientes.* Multo autem infirmior Cluverii argumentatio petita ex verbis Plinii, qui, loco iam ante memorato, Milonem apud *castellum Carissanum* periisse tradidit. Restituebat ille *Cassanum*. Sed cur non eodem iure mihi reponere liceat *Cassanum*, aut *Compsanam?* Denique, quo sana esse Velleii verba magis constet, addo falsum esse quod scripserat Cluverius, narrationem Coelii praecedentem multis esse verbis mutilatam. Non tamen leviter corruptam fuisse negem. Sed ea, quae lectori aliquam poterant molestiam creare, nullo quasi negotio antea restituimus. Voss.

Vltra fortem temerarius) Imo vero *sortem*. Magis audax scilicet, quam pro conditione exsulis, cuius est iacere fere, nec attolli. Lips. *Vltra fortem*, idest temerarior quam fortior; sic Noster infra cap. 83: *Et infra servos cliens*; et cap. 88: *Mollitiis ultra feminam fluens*; denique cap. 118: *Vltra barbarum promptus ingenio.* Alii revocant coniectaneum Rhenani: *Et ultra sortem temerarius*; sed non video, cur Miloni exilium moderari debuerit temeritatem, homini feroci et alteri, ut dicam, Coriolano. Grvt. De usu vocum *ultra* et *citra* eleganti agemus ad Albinov. eleg. in Drusum 5o.

Quatenus autem aliquid ex omissis peto) Scripsit Velleius *quatinus*. Id illius et inferioris seculi scriptoribus est *quoniam*. Docuit Festus. In Floro corrupte excusa eadem particula quatuor locis, quae ordine dabo et emendabo. Lib. II, cap. 15: *Quippe per continuos decem et septem dies vix potuit incendium exstingui, quod domibus ac templis suis sponte hostes immiserant, ut quatenus urbs eripi Romanis non poterat triumphis, arderet.* Scribo ac distinguo, ut mihi vetus Florentinum exemplar praeiit: *ut quatinus urbs eripi Romanis non poterat, triumphus arderet.* Ita eleganter et acute, vix ut quidquam videatur posse supra. In ferculis triumphalibus notum, urbium, fluviorum, maris, aliorumque similium, victa quae essent, simulacra gestabantur; simul quae inde capi et rapi potuissent, ostentabantur. Ne quid suis tale posset, omnia Carthaginienses incenderant: ut quoniam urbs ipsa non posset

Romanis eripi, triumphi materies tamen in ignem omnis iret. Vt magis hoc accipias, lege quod de Numantia idem Florus hoc ipso libro cap. 18 ad finem, ita scribit: *Novissime maximo duce oppressa civitas, nullum de se gaudium hosti reliquit. Vnus enim vir Numantinus non fuit, qui in catenis duceretur: praeda ut de pauperibus nulla: arma cremaverant. Triumphus fuit tantum de nomine.* Porro lib. III, cap. 8 eiusdem Florentini auctoritate scribendum: *Quatinus Metelli Macedonici domus bellicis nominibus assueverat, altero ex liberis eius Cretico facto, mora non fuit, quin alter quoque Balearicus vocaretur.* Horum exemplo non aliter scribi debuit lib. IV, cap. 11: *Furor Antonii quatinus per ambitum non interiret, et luxu et libidine exstinctus est.* Vbi et interierot forte ei particulae magis appositum. Denique eodem lib. c. 12: *Sed quatinus sciebat patrem suum Caesarem bis traiecto ponte Rheni quaesisse bellum, in illius honorem concupiit facere provinciam.* Hos mihi licuerit e Floro libare flosculos: quibus ita restitutis maior accessit a nobis nitor, quam ab ipsis mihi accedere potest honor. Iustinus id verbi liquido scriptum exhibet, lib XLI, cap. 11: *Iubentes eum solum cum patre suo Hammone inire bella, quatinus milites suos fastidiat.* Ad quem denuo delapsus, non possum, quin eodem libro cap. 4, nostra iterum opera fiat melior. De Alexandro, cuius luxuria milites commoti totis castris indignabantur: *A Philippo illum patre tantum degeneravisse, ut etiam patris nomen eiuraret, moresque Persarum assumeret, quos propter tales mores vicerat.* Vbi quid vir maximus, est quidem in memoria, nec apposite illud nego: sed mihi tamen visum, *ut etiam patriae nomen eiuraret.* Nam certum, de luxu regis et mollitie tantum, non de superbia, querela: ut qui quos armis subegerat, eorum vitiis succumberet. Et adstipulatur nobis, quod est abhinc non longe: *Maxime indignabantur carpi se sermonibus suorum, Philippi patris patriaeque mores subvertisse.* Hoc igitur aegre exercitus ferebat, masculum Macedonum nomen, belli fama orbe toto, cuius universi paene imperium sua militia regi quaesierant, celebre et terribile, moribus effoeminatis Persarum corrumpi, et ipsum velut effoeminari. Nec de re plura; at de verbo aliquid saltem addam: de quo apud Nonium. Inde aliquanto longius: *Deinde quod primo ex Persico superbiae regiae more distulerat, ne omnia pariter invidiosiora*

essent, non salutari, sed adorari se iubet. In manuscriptis esse notarunt *in primo*; quod scribe iunctim *inprimo*: vetus adverbium, nec dubium, quin a Trogo usurpatum; e quo priscae, ut ipsemet ait, eloquentiae viro, auctor desumpta antiquaria verba sparsim epitome suae inseruit. Eamdem vocem in Sallustio et Plauto alicubi Palmerius reposuit; etiam hinc longinquius: *Oppidani invictum ferro audientes, sagittas veneno armant: atque ita gemino mortis vulnere hostem a muris summoventes, plurimos interficiunt.* Scribo *geminae mortis.* Etenim non duplex vulnus, sed in vulnere vis geminae mortis, qua ab ipsis sagittis, qua ab superinlito veneno. Acidal.

Aliquid ex omissis peto) *Repeto* scribatur, ut ad superiora illa respexerit, *suo praeteritum loco referatur.* Iustinus lib. II, cap. 5: *Nunc Athenarum origo paucis repetenda est.* Heins.

Adversus C. Caesarem) Iulium Caesarem capies. Quod non monerem, nisi fuissent, qui Augustum intellexisse viderentur. Adi Valerium Maximum lib. V, cap. 6, Suetonium in Caesare, et Dionem lib. XLIV. Voss.

Marullum Epidium, etc.) Causa expressa in Sueton. cap. 79. Appiani libris. Schegk. Sueton. Caes. 79. Val. Max. V, 7. Plut. Caes. Appian. ἐμφυλ. 11; sed nemo accuratius Dione XLIV, p. 277. Boecler.

Flavumque Caesetium) Ita emendavi, quod vulgo legebatur *Flaviumque*: perspicuo mendo, quum duo nomina gentilitia simul esse non possent; et Suetonius in Iulio cap. 79 nominat *Caesetium Flavum*, atque ita rescribendo pro Φλαβιὸς, vel Φλαχὸς apud Plutarchum in Caesare et Dionem lib. XLIV, qui hanc historiam copiosius et verius narrant, quam Velleius, Iulianarum partium adulator. Popma. Duo gentilitia nomina non debent coniungi. Bene ergo in Gryphiana, et aliis quibusdam editionibus emendatum est *Flavumque.* Flavi autem cognomen Caesetio tribuunt Livius, Suetonius, Plutarchus, aliique. Nam in Dione lib. XLVIII mendose legitur, Λεύκιος Κεσέτιος Φλάκκος. Scribi debet, Καισήτιος Φλάουος. Appianus hunc ubique Sittium nominat: errore, ut puto, non librarii, sed ipsius Appiani. Voss. *Flavum Caesetium* bene editio Rhenani; deinde opinor: *In hoc tamen spem lacessiti principis ira excessit*; spem et expectationem nostram excessit; tum,

natura sua ei cedendum, non *excedendum*. Heins. *Flavum Caese etiam*, ed. Rb. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 60.

Natura sua ei excedendum) Rarior locutio, cui similis illa Hirtii Bell. Afr. 73: *Ex pristina bellandi consuetudine celeritateque excesserat*. Burm.

C. Trebonium) De Trebonii interitu, ipsiusque, quod sequitur, Dolabellae fato vide Dion. XLVII, p. 392 et 393. Liv. epit. 119, Appian. IV ἐμφυλ. Boecl.

Cui succedebat) Succedebat non a senatu, sed a se et scelere suo missus. Nam provincia illi Syria erat, atque in eam ibat. Lips.

Statio Murco) *Statio Murco*, et *M. C. P. F. imperatoribus*, *praevalidis leg.* etc., ita legendus locus hic, deleta voce *qui* ante verbum *praevalidis*. Statius autem Murcus in argenteo etiam denario IMP. dicitur. Vrsin. *Statio* non *Staio* legendum, ut bene ex numismate emendat Vrsinus. Vocabatur autem hic *L. Statius Murcus*, ut constat ex Cicerone, ac Dione Cassio. Appianus non uno loco *Sexti* praenomen ei tribuit. Sed fallitur. Voss.

Crispo Marcio) Falluntur, qui ex Dionis lib. XLVII reponunt *Crispo Marco*, vel *M. Crispo*. Nam ipse Dio mendosus, et apud eum pro Μάρκου Κρίσπου legendum Μαρκίου. Similiter etiam apud Hirtium lib. de bello Africano, *Marcium Crispum*, non *Marcum*, optimi MS. fide reponendum censeo. Docet hoc Cassius apud Ciceronem lib. XII epist. ad Fam., ac ipse Cicero Philipp. II. Appianus hunc saepiuscule Minutium Crispum vocat. Sed in hoc quoque eum fugit ratio. Voss.

Imperatoribusque praevalidis) Lege: *Imperatoribus qui praevalidis*. Manvt. Quibusdam abest illud *que*. Bonbom., *imperatoribusque validis*, quam rectam puto, peccatum adfinitate *que* et *prae*. Ita in Plauti Aulular. prologo, ubi vulgatur *Inopemque optavit potius eum relinquere*; editio Merulae: *Inopem praeoptavit potius*. Schegk. Non sequor Schegkium, qui probabat *imperatoribusque validis*, etc. Quod in Bonhommaei editione invenerat. Mihi vera lectio videtur *Imperatoribusque praevalidis*, quod Aldo etiam monitum. Voss. Verius est *Imperatoribusque P. R. validis in Syria legionibus*; infra cap. 90, in membranis simili errore legebatur *Praetor imperatoribus* pro *P. R. tot imperatoribus*. Nam satis erat dixisse *validas legiones*. Tacitus Ann. XII, cap. 19: *P. R. impera-*

toribus regibusque nationum magnarum primam ex similitudine fortunae amicitiam. Plinius Panegyrico: *Foeda facies, quum P. R. imperator alienum cursum velut capta nave sequeretur.* Ita et Livius aliique non raro. Cassius Hemina apud Nonium in *proletariis. Tunc Marius P. R. cos. primum proletarios armavit*; ubi pessime nunc circumfertur *Marcus praeco*; res quam tangit, gesta bello Iugurth. *Consulem* quoque *populi romani* et *praetorem* dicebant, et *senatorem*. Seneca de Ira lib. III, cap. 13: *Quantulum fuit lucem exspectare, ne senatores P. R. solentus occideret.* In antiquis nummis, VESTA. P. R. QVIRITIVM, et GENIVS P. R.; apud Tacitum Ann. XV: *Penates populi romani. Sacerdotia populi romani* apud Florum lib. I, cap. 2: *Augures, Salios, caeteraque per sacerdotia.* Ita scripti praestantiores; unde faciebam *P. R. sacerdotia*, sed ita Salmasius quoque; *imperium P. R.* Gronovius Livio restituit lib. XXVIII, cap. 42. Simili modo Ciceronis locum pro lege Manilia restituit Gronovius observationum l. IV, cap. 14. Hinc castigandus vexatissimus locus Aelii Lampridii Alexandro Severo: *Dicebat malum pupillum esse imperatorem, qui ex visceribus provincialium homines non necessarios nec reip. utiles pasceret.* De *pupillo imperatore* merae sunt affaniae. Salmasius, *malum villicum esse imperatorem*; frustra quoque. Neque enim, si Iuvenalis ridiculi causa et licentia satyrica usus praefectum urbis vocavit villicum, serios scriptores id ipsum sibi permisisse credimus. Sed hac de re pluribus alibi. Scribe interim, *Malum P. R. illum esse imperatorem.* Heins. *Imperatoribus, qui praevalidis*, ed. Rhen.; forte et eodem modo corrigi posset Petronius cap. 111: *Quum interim imperator provinciae latrones iussit crucibus adfigi*; unde inepte *imperatores provinciae* quidam fecere, ut olim vidimus; nunc placet legendum esse: *Imperator P. Ro. provinciae latrones*; ut illae literae *P. Ro.* absorptae fuerint a prima syllaba τοῦ *provinciae.* Similes corruptiones vidimus etiam supra ad cap. 15, et 24. Burm.

Inclusum Dolabellam) Haec corruptissima sunt; neque Velleii magis, quam correctorum. Sane ex editione principe, et variantibus Burrerii lectionibus, ita in MS. expressum fuisse liquet: *Inclusum Dolabellam, qui praeoccupata Asia in Syriam pervenerat, Laudicia expugnat ea urbe fecerat, ita tamen ut ad ictum*, etc. Puto me verissime emendasse: *Laudicae, expugnata ea urbe,*

coeperat (*ita tamen*, *ut ad ictum* etc., *praestaret*), *et decem*, etc. Consulendi in hanc rem auctores, quos paullo ante laudavi. *Laudicea*, ut *Laudice* apud Iustinum. Sic *Laumedon* pro *Laomedon*, *Lautumiae* pro *Laotumiae*. Ita et *Theudosius* pro *Theodosius* apud Claudianum, et alios; item in epigrammate veteri, quod lib. III. Catalectorum Pithoei legitur: *Omnia Theodosio cedunt*, *sobolique perenni*. Perperam enim excusum *Theodosio*. Voss.

Laodiceam expugnata) Lege *expugnarat*. Manvt. Vet., *Laodiceo expugnota ea urbe fecerat*, *ita tamen*. Censet Rhen. *Laodicea expugnata interfecerat*: *ita tamen*. Schegk. *Expugnorot* mavult cum Aldo Schegkius. Libri vet.: *Laodicea expugnata ea urbe fecerat ita tamen*. Ex quo Rhenan. legi censet *expugnata interfecerat*, vel *confecerat*; *ita tamen ut ad ictum*. Raphel. Locus corruptus, et mutilus in libris vulgatis, quem restitui ex veteri ista scriptura: *Laodicea expugnata ea urbe fecerat*. Historia de Dolabella eiecto Laudicea nota ex Appiano et Dione. Popm. *Expugnata* Rhenanus, non male meo iudicio, nam ad vocem *interfecerat* rectius quadrant quae mox per ἐπίπληξιν, sive quendam ἐπανορθώσεως διορισμὸν adducuntur; quamquam ne sic quidem locum persanatum credam. Vossiana emendatio ista est: *Laudiceae*, *expugnata ea urbe*, *ceperat* (*ita tamen*, etc. Boecl. Vetustus codex: *Laudicia expugnata ea urbe fecerat*; unde recte Vossius: *Laodiceae expugnata ea urbe*, *ceperat*; ni mavis expungi duas voces eo *urbe*, quae interpretamentum fuerint adscriptum *Laodiceae*; ut sit, *Loodicea expugnoto ceperat*. Heins. Nec in editione Rhenani, nec in Burrerii notis exstat *Laudicia*, sed *Laodicea*. Popma edidit *Laodicea expugnat. Eo urbe eiecerat*, *ita* etc. Burm. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 170.

Ita tamen, etc.) Si haec parenthesi includantur, haud paullum ad periodi lucem factura iudicat Lipsius. Raphel. *Ita tomen ut adiectum*, edit. Rhen.

Volventis) Scribendum *volenti*, non ut est in vulgatis editionibus *volentes*. Vrsin. Quid si *valentes?* Sane sic paullo ante etiam *praevalidis legionibus* dixit. Tamen nil muto pro vulgari lectione MSr, et quod cap. 62 simili modo protulerit Velleius: *Pecuniasque a volentibus acceperant* Frustra vero Vrsinus scribebat *volenti*. Nam quomodo cohaeret *volenti extorserat?* Est hoc plane contra

Velleil mentem, qui paullo post etiam subiicit de Bruto: *Vatinium dignatione obruerat.* Voss. Alii *valentes* volunt; mihi nihil mutandum videtur. De re ipsa scriptores paullo ante laudati. Bocl. Vid. supr ad cap. 62.

Lacessierat, Vatinium) *Lacessierat Vatinius*, edit. Rhen.

Nulli nomini) Forte *minimo.* Putean. Puteanus legit *nulli minimo.* Aliquando putavi legendum *nulli homini.* Posset et illud *nomini* deleri, tamquam glossema ad τὸ *nulli*, quum prius glossema esset *nemini*, ex quo factum sit *nomini.* Manut. Correctores velut agmine facto ruunt ad defendendum isthuc *nomini.* Ego si impetum sustinere possim, iubeam quiescere. *Nullum nomen* est nemo. Sic ubique *nomen romanum* pro Romanis: rem ut pro nomine intelligas. Epicedio Drusi Albinovanus:

Fluminaque, et fontes, et nomina magna locorum,

pro ipsis locis. Caecilius apud Nonium in *Deintegrare. Nomen virginis, nisi mirum est, deintegravit*, pro virgine ipsa; quem tamen locum aliter legebam, nescio an bene, ut iocus efficeretur: *Nomen virginis, nisi vir non est, deintegravit.* Ausonius ep. ad Theonem:

Et iacula, et fundus, et nomina villica lini.

Obscurus auctor, Diris:

Et casti fontes, et felix nomen agelli.

Quo et ipso in carmine, etsi non satis eleganti, istos versus tamen per causam hic emendabo:

Cur non et nobis facilis natura fuisset?
Cur ego crudelem patior tam saepe dolorem?

Legendum conieci:

Cur non et nobis facilis natura? fuisset;
Non ego crudelem patiar tam saepe dolorem.

Fraudi fuit ἔλλειψις τοῦ *si.* Et librarius quum *non* deberet, *cur* bis exaravit, quod utrumque praecesserat versu priori. Hoc in appendice deum illum criticorum, Scaligerum, tetigisse non memini: de quo si suspicio esset levissima dubiae memoriae, perirent potius omnia mea, quam illi dictum, idem post illum dicere mihi persuaderem, aliis illius scrinia compilare viderer. Sed eiusdem particulae omissio lucem invidet Ausoniano loco, in ecloga de Libra:

Divinis humana licet componere sic est,

As solidus, quoniam bis sex de partibus aequis
Constat, et in minimis paribus tamen una manet vis.

Sensus est: si fas humana divinis contendere, qui ut clarius elucescat, distingue aliter, ut heic monstrabo:

Divinis humana licet componere, sic est etc.

Ad Velleium ut redeam, ea vis est ibi defensae locutionis. Quum Brutus cuilibet ducum esset praeponendus: Vatinius non modo non nulli duci, sed vel alii cuilibet vilissimo nomini, idest homini, erat postponendus. Vt iam desinant sibi nescio quas glossas somniare. Qui admittere hoc tamen nolet, potius quam deleat, liceat illi legere *nulli omnium*. Nos retinebimus, et iam ad ordinem revertemur. Acidal. Iubent alii quasi pro imperio, deleamus voculam *nomini*; at magna, meo animo, in illa emphasis, ut appositioribus exemplis ostendi in Suspicionum libellis. Gruter. Nibil mutandum. Sic *nomen romanum* pro *Romanis*. Item Pedo Albinovanus de morte Drusi:

Fluminaque, et fontes, et nomina magna locorum.

Valerius Flaccus lib. V:

Sceptra tui toto Pelias sub nomine Phoebi
Maxima sorte tenens, etc.

Ita legendum. De quo alibi Voss. Tentabam, *nulli homini*, vel *nulli omnino*, scilicet ducum; oblitus erat librarius geminare syllabam ultimam in *omnino*, quod proximum vocabulum *non* absorpserit; inde postea *nomini* factum. Possis etiam: *nulli ignominia esset postferendus*; sed prius malo, vel quod verius: *nulli in omnia*; cap. 83: *In omnia omnibus venalis*, ut illic scribo; cap. 97: *In omnia pecuniae cupidior*; cap. 127: *Singularem principalium onerum adiutorem in omnia habuit*; atque ita et cap. 41 fortassis corrigendum de divo Iulio: *In omnia super humanam et naturam et fidem evectus*; non *animo*. quod Lipsium quoque offendebat. Sed nihil illic temere immutarim. *Per omnia* saepe alias occurrit apud Nostrum; vulgatum Vossius tuetur, me non assentiente. Heinsius. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 60.

In quo deformitas) Cicero in eum: *Cuius testimonium propter turpitudinem vitae, sordes domesticas nullius momenti putaretur.* Et in Bruto ait: *Eum ex summis et fortunae, et vitae sordibus consulem factum.* Scaegs.

Deformitas cum) Erat enim struma tumidum Vatinii guttur, ut tradit Plutarchus. Cicero ad Atticum lib. II: *Vatinii strumam sacerdotii dibapho vestiant.* Popma.

Adeo ut animus eius dignissimo domicilio inclusus videretur) Pulchre in hanc rem ait Eumenius Paneg. Const. dicto: *Naturam ipsam magnis mentibus domicilia corporum digna metari.* Voss.

Et lege) Lipsius, *At lege.* Raphel. Adde Dion. XLVI, p. 362. Appian. III Bell. civ. p. 586. Liv. CXX, qui Caesarem hanc legem tulisse dicunt. Nimirum Caesar Q. Paedium collegam ferre iusserat. Sigon. Comment. in fast. et tr. R. ad ann. 710, et Onuphrius Comment. in fast. ad ann. 711. Hanc legem, quum neque in universum, neque in futurum sit lata, pro lege non habendam esse, Rosinus notat VIII, 27. Boecl.

Damnatis) Petrus Delbenius tollit *damnatis.* Mantt. Vt cl. Delbenius censuit, vocem *damnatis* eieci. Quod consulto factum moneo, ne quis temere existimet. Acidal.

Capito patruus meus) An Atteius Capito iurisconsultus ille nobilis? Factum sit non abhorrens ab ingenio viri, qui adulator, et *cuius obsequium dominantibus probabatur*, ait Tacitus. Sed vereor, ut tunc non tam grandi et senatoria aetate fuerit, qoippe qui obiit demum nono Tiberiani imperii anno. Vide Tacit. III Ann. extremo. Lips. Miror ambigere Lipsium, num hic sit Atteius Capito, cuius tertio Annal. meminit Tacitus. Quum enim hunc patruum dicit Velleios, illud nullo modo verum esse potest: nisi statuas illum adoptione in Atteiam familiam transisse. Praeterea tempora vix illud patiantur. Quod tamen Lipsium non fugisse fateor. Voss. Iactat Velleius suorum in Caesares merita, aulicique obsequii artes ab stirpe sibi conciliatas, vult intelligi. Boecler. Glandorpius Velleium Capitonem, patruum nostri Historici facit.

Agrippae subscripsit) Moris recepti subscribere qua in crimen, qua in poenam: de illa multi ex Verrinis et Paediano, de hac, quae principum proprie, Suetonius Nerone 1 *Quum de supplicio cuiusdam capite damnati, ut ex more subscriberet, admoneretur, quam vellem, inquit, nescire litteras.* Schegk.

Cassius Rhodum) Dio XLVII, pag. 305. Appian. IV ἐμφυλ. Plut. in Brut. Boecl.

Quos aut pronior fortuna) Fortunatorum notabilis est in pari

fortuna disparitas. Quorumdam eximias virtutes ac prudentiam comitatur fortuna fido et assiduo successu: quosdam, ubi diu comitata est, ad extremum deserit: quosdam per vices, et miscens adversa secundis beat: quosda. in omni virtutis conatu destituit fugitque: quorumdam laeta initia, in progressu, aut ante progressum, statim abrumpit: quibusdam temeritas etiam et ignavia ubique procedit: plurimi maiore fortuna, quam sapientia utuntur. Verum, quidquid diversitatis habent illae felicium notae, *commune omnibus*, sed maxime praefidenter de successu sentientibus, *ancipitium* imminet. BOECL.

In Macedoniam, et apud urbem Philippos) Sic est; Philippi isti in Macedonia extrema Ptolemaeo locantur, aliis in Thracia prima. Sunt ad Strymonem fluvium, et subiacet planicies aptissima pugnae. Victus in ea Cassius et Brutus. Diversi omnino ab istis Philippi sunt in Thessalia, ubi Pompeius victus, ad Peneum flumen. Ergo iure miror, quid poëtis aliquot in mentem venerit confundere haec loca et urbes, quasi si utrumque civile bellum in iisdem campis depugnatum. Virgilius innuit II Georg., 400:

Romanas acies iterum videre Philippi,

quem tamen excuses, quasi Philippi iterum viderint, sed non iidem. Manilio quid facias, qui sic lib. I, 906?

—— *ducibus iurata cruentis*
Arma Philippaeos implerunt agmine campos.
Vix etiam sicca miles Romanus arena
Ossa virûm lacerosque prius superstitit artus,
Perque patris pater Augustus vestigia vicit.

Nam vult in iisdem campis atque adeo vestigiis pugnasse Augustum, quibus patris et militum superstitisse cadavera et ossa. Quid poëtas culpo? Florus historicus idem peccat, IV, 7: *Brutus et Cassius, comparatis ingentibus copiis, eamdem illam, quae fatalis Cn. Pompeio fuit, arenam insederant.* Hoc autem tam verum est, ut centum aliquot milliaria sint interiecta. Vide Dionem XLVII, et Appianum IV civil., quorum uterque situm Philipporum, ubi Brutinum proelium, accurate designat et describit. LIPS. Recte Manilium, Florum, et alios refellit Lipsius, qui Philippensem pugnam in iisdem Philippicis campis commissam scribunt, in quibus Caesar cum Pompeio ante dimicaverat. Immerito autem

in consortionem culpae trabunt quidam Virgilium, quod sub finem primi Georg. dixerit:

Romanas acies iterum videre Philippi.

Nam ipse postea se explicat, quum ait:

Nec fuit indignum superis bis sanguine nostro
Aemathiam et latos Aemi pinguescere campos.

Vt non sit dubium, quin geminos Philippos intelligat Maro: illos, qui in Thessalia sunt, et alteros, qui in Macedonia ad Haemum montem: reliqui omnes poëtae lapsi, inter quos et Ovidius XV Met. Nisi excipere lubeat auctorem epigrammatis, quod extat in Catalectis veterum poëtarum (pag. 89, edit. Pith.):

In Mucetum campis ultus iam Caesaris umbras
Sum patris, Augustus belloque armisque superbus.
Namque meos sensit fugiens Antonius enses, etc.

At quid hic Augustum bello contra Antonium Caesaris manes ultum esse ait? Omnino id de Bruto Cassioque accipiendum. Lege igitur: *Inmque meos sensit*, etc. Nihil enim certius, quam duo proelia intelligi. Voss. Scriptores huius belli notavit ad Flor. IV, 7, Camers. Dio XLVII, et Zonaras t. II, qui prolixius ferme, quam alias solet, exponit, quae a Dione mutuantur. Boecl.

Oratus etiam ab Artorio medico) Valde celebre est hoc somnium et eventu ipso nobile, ideoque diligenter scriptoribus huius belli annotatum. Aliqui inter argumenta providentiae haec talia etiam gentilibus oblata ponunt, divinitusque immitti credunt; alii praestigiis diabolicis accensent (vide de hoc ipso somnio Artorii, aliisque Lactant. II, 8); quidam naturae quamdam vim hic comminiscuntur, praesertim qui Homeri propositum disquirunt, heroibus tantum somnia tribuentis. Verum ut de tali somnio, quale hic habemus, valde durum fuerit affirmare, *ex causis naturalibus ortum esse*: ita cetera dubitatio non parum difficultatis videtur habere. *Servasse Deum etiam gentilium heroas, et e periculis ereptos maioribus rebus adhibuisse*, negari nec potest, nec debet. Quocirca nec pugnat cum divina philosophia, si dicas: *Incolumitatem talium virorum curae Deo fuisse; eiusque curae partem somniorum fatidicorum immissione aliquando ostensam.* At vero ea somnia ex ipsis speciebus per somnium oblatis non uniusmodi sunt, aut una aestimatione comprehendi queunt. Quae in sacris codicibus legun-

tur exempla, nullas habent *imagines idololatricas*, *neque vel deorum vel sacrorum ethnicorum simulacra*, quamquam ethnicis ostensa, praeferunt; sed in somnio Artorii, Minerva virum monet, alibi Iupiter in templo suo, e sinu suo futura promit. Vnde merito ambigas, *an Deus immittendis homini pagano somniis*, *profani cultus imagines adhibere voluerit* Inquis: *si diaboli praestigiis id assignant*, *unde et quomodo diabolus praescire eventum pugnae Philippensis potuit?* Hic ergo videatur forte distinctio facienda inter *illas profanas species*, *quatenus e caussis naturalibus et quotidiani usus reliquis phantasiae offeruntur*; et *inter dispensationem divinam*, *quae emergentibus naturaliter simulacris significamenta* μαντικὰ *coniungi*, sive *naturae occupationem ad futurorum indicia dirigere potest*. Consule Tertullian. lib. de Anima, 46. Zwinger. Theatr. volum. V, lib. IV, tit. de insomniis. Pontan. Philoeal. X, 21. Boecl.

Ab Artorio medico) Narrat rem quoque Valerius Maximus lib. I, cap. 7. Sed vir clar. Petrus Lambecius lib. II Bibliothecae Vindobonensis p. 591, apud utrumque contendit reponi debere *Antonii* nomen, ut Antonius intelligatur Musa, novissimus Caesaris Augusti medicus. Sed recte Gibertus Cuperus, vir eruditionis eximiae, suis ad me litteris e chronico Eusebii hunc Artorium post pugnam Actiaeam naufragio periisse ostendit. Meminit et somnii huius Artoriani Dio Cocceius lib. XLVII, vel non expressum Artorii nomine. Heins. V. Cup. ep. Syll. T. II p. 724, etc.

Manifeste denuntiatione quietis territo) *Manifestae*, vel *manifesta*. Heins.

Male multatum) Forte *mulcatum*. Putean. Placet magis *male mulcatum*; Cicero tamen *male multare* dixit libro de claris oratoribus. Vasin. Quod verbum Livio aliisque iam restitutum e membranis a viris eruditis, idque ego in optimis Curtii membranis Mediceis non semel sic exaratum inveni. Heins. V. ad Phaedr. I, fab. 3.

In altiora se receperat loca) Et hic insignem Velleio iniuriam fecere correctores, aut verius corruptores. Tu lectionem principis editionis repone, quae est: *In altiora receperat loca*. Ennius Thyeste, apud Ciceronem I Tusc.: *Neque sepulchrum, quo recipint, habeat portum corporis*. Sic et Plautus Mercatore, act. II, sc. IV, et Rudente act. III sc. postrema loquitur: imo et alibi. Sed haec

nimis fortasse antiqua aliis videantur. Sciant ergo, non semel ita locutum Caesareio. Bis enim terve addicentibus MSS. id locutionis genus illi restituimus. Valerii quoque Flacci est lib. V Argon., 102: *Altius in ventos recipit rntis*. Ubi parom εὐστόχως *cecidit* a Sabellico et aliis repositum. Voss. Ita Gruterus, Sylburgius, aliique edidere. Potest tameo omitti illud *se*; quooiam a priocipe editione abest, quod iam Vossianae ootae advertere. Boecl. *Se* addidisse Erasious videtur, quod ego non temere eiecerim; nam et Caesar. III Bell. civil., 67: *Quo pulsa legio se receperat*; et Noster mox: *Se in tumulum receperat*; et cap. 74: *In Italiam se recepit*, et ita passim alii; et sic mox: *recipere se ex fuga*; de qua locotione vide Davies. ad Iul. Caesar. VII de Bell. Gall., 21; *se recipere* etiam pro *redire* dixit Cicer. III de Offic., 10. Burm.

Quum dimisisset evocatum) Titinuium ccoturionem Valerius lib. IX, cap. 9 oomioat, uterqne beoe. Dio lib. LV: *Sicut et evocatorum summam dicere non possum, uti illis Augustus coepit, tum primum, cum veternnos pntris contra Antonium convocnvit, servavitque deinde, et sunt unn ndhuc legio, peculinres suns hnbens vites* (sic malo cum Cuiacio ῥάβδους vertere *vites*, quam Xylandro parum considerato ad ritum, *fasces*), *quemadmodum centuriones*. Proinde Velleius appellat *evocatum*: quia ex illorum numero. Valerius centurionem, quia vite honoratus. Vitis enim insigne ceoturiooum. Plioius: *Centurionum in manu vitis, atque etiam in delictis, poenam ipsam honorat*. Et Iuvenali vitis pro centurionatu: *Aut vitem posce libello*. Schegk. Valerius Max. vocat Titiooium *centurionem*, quem Velleius *evocatum*: quoniam ceoturiones plerumque eraot evocati. Sallustius Catilina: *Centuriones lectos et evocatos*. Suetonius Vespasiano cap. 5: *Centurio, incertum sponte an evocatus*. Glossa, *evocatus*, ταξίαρχος. Popma.

Cursu) *Cursus ad eum tendentium*, quod latinius; tum *ingruerent* rectius, quam *inruerent*. Sed haec leviora. Heins. Immo *cursus* hic leganter posse dici vix puto; sed *tendentes cursu*, sunt citato gradu euntes. Iustin. XI, 8: *In qua festinatione quingenta stadia cursu fecit*. Lucan. I, 183: *Iam gelidas cursu Caesar superaverat Alpes*. (Front. I, v. 6. V. ad Ovid. II Met., 547). Et ita millies alii. Burm.

Neque pulvere) Bucretius meus *prae* desiderari putat, atque

inscrit *neque prae pulvere*. Et erroris quidem in eo facilis occasio. Acidal. Frustra legunt, *neque prae pulvere*. Nam *prae* intelligitur; ut quum dicimus, *gaudio lacrymari*, *amore emori*, aliaque id genus. Vossivs.

Lacerna caput) Morituri morte violenta caput veste operiebant, ut hic Cassius, praebiturus iugulum, lacerna caput circumdedit. Horatius lib. II, sat. 3: *Quum vellem mittere operto me capite in flumen*. Petronius cap. 103: *Praeligemus vestibus capita, et nos in profundum mergamus*. Suetonius Iulio: *Vtque animadvertit Caesar undique se strictis pugionibus peti, toga caput obvolvit*. Popma. Vide ad Petron. cap. 7 et 103.

Interritus liberto praebuit) *Pandaro*, ut nuncupat Aurel. Victor. Sed lego *Pindaro*, ex Valerio Maximo lib. VI, cap. 8. Plutarcho in Antonio, Brutoque, Appiano lib. IV Bell. civ., ac Dione lib. XLVII. Voss.

Et ita in gladium occubuit) Ita rescripsere homines inepti, quum optime in V. C. legatur *incubuit*. Profecto obesae naris eos esse oportet, qui non odorentur, lectionem hanc vulgata multo esse meliorem. Voss.

In tumulum) *In tumultum*, ed. Rh.

Manum morituro commodaret) Similiter Petronius 112: *Commodaret modo illi perituro locum*. Seneca epist. XIII: *Candidato vocem et manum commodarem*. Plinius Panegyrico: *Quum orationi oculos, vocem, manum commodares*. Popma.

Reiectoque laevo super caput brachio) *Erectoque* opinor; ut in fragmento Petronii Traguriano, cap. 52: *Ipse erectis supra frontem manibus Syrum histrionem exhibebat*. Heins. Vid. Graev. *ep.* Syll. tom. IV, p. 435. Misc. obs. vol. VIII, p. 61, 384.

Qua cor emicat) Lege, *quo cor emicat*, ut non ad *mamillam*, sed ad *locum*, quod propius est, referatur. Boxh. Vid. Misc. obs. vol. VIII, p. 61.

Protinus) V. Misc. obs. vol. IX, p. 170.

Hominis grati ac pii) Notat huius in Messalla pietatis exemplum etiam Appianus V, ἐμφυλ., ubi Octavius Caesar cladem perpessus, exercituque exutus a Messalla, quem tamen olim proscripserat, quum iam in eius potestatem venisset, conservatus est. Boecl.

Corvinus in Caesarem fuit) Expungo *fuit*, quum id ipsum ver-

bum proximam quoque periodum claudat; et passim τὸ *est* τὸ *fuit* subintelligantur apud Nostrum. Quare id ipsum quoque verbi tolli oportere subsequenti periodo censebat Perizonius. Heins. V. (Wopkens Lect. Tull. II, 11) Misc. obs. vol. VIII, p. 61.

Lucullum Hortensiumque) L. Lucullus L. F., qui Philippensi proelio cecidit, is est, quem Cicero III de Finibus appellat puerum Lucillum, cuius ipse tutor fuit. De Hortensio, Oratoris filio prodigo, ab Antonio post pugnam Philippicam ad fratris monumentum occiso, Cicero ad Atticum lib. IX. Valerius lib. V, cap. 9. Plutarchus in Antonio. Eius filius fuit M. Hortensius Ortalus, qui nepos Hortensii Oratoris appellatur a Tacito Annal. II, et Suetonio in Tiberio. Valerius lib. III, cap. 5, Corbionem appellat, et dissolutum, perditum, profusum nepotem fuisse scribit. Popma.

Hortensiumque) Fallor an eius filii mentio apud Suetonium: *Plerosque modestia et pudore terruit, in quibus Ortalum, Q. Hortensii oratoris nepotem*; et Tacit. II Annal.: *Quo magis mirum fuit, quod preces M. Ortali nobilis iuvenis, in paupertate manifesta, superbius accepisset. Nepos erat oratoris Hortensii.* Si verum, oppido iuvenem tempore obitus paterni fuisse oportet. Schegk.

Nam Varro) Quis autem iste Varro? Videatur meritissima ἐξοχῇ Noster ille intelligi, cui fama quam aeternitas magis aequa. Illa nomen eius servat, haec scripta non adspexit: quorum tamen feracius vix fuit aliud ingenium graecum aut romanum. Sed videatur, inquam, iste intelligi: non tamen potest. Nam proscriptus quidem a triumviris Varro, sed certantibus de salute eius, quibus aliqua honesti cura, vicit Fufius Calenus amicus Antonii, et eum ad se recepit. Ita tempestatem illam evasit. Appianum vide, et Agell. III, cap. 10. Pugnae autem Philippensi non opinor interfuisse. Aetas militia et iis actionibus virum solvebat: et aliquot sane annis post vixit. Quid verba facio? in lectulo suo obiit, non properata aliqua morte, ut clare scribit Valerius lib. VIII: *Terentius Varro, non annis, quibus saeculum aequavit, quam stilo vivacior fuit. In eodem enim lectulo et spiritus eius, et egregiorum operum cursus exstinctus est.* Ergo alius iste Varro, quem velim omnino magis Velleius retexisset. Lips. Hic Varro est M. Terentius Varro Lucullus, filius M. Luculli, adoptatus a M. Terentio Varrone. Vnde a quibusdam appellatur M. Terentius Varro Lucullus, ab aliis M.

Licinius Lucullus; meminit Cicero in Bruto, et Valerius lib. IV. Popma.

Ominatus est) Livius de Aemilio Paullo: *Ac prope certa spe ominatos esse homines: finem esse Macedonico bello*. Schegk.

Drusus Livius Iuliae) *Liviae* reponendum puto, vid. pag. 75 et 95, 82. Manvt. Aldus *Liviae* reponit, sed et illud tamen rectum est. Nam Livia ab Augusto heres ex triente instituta est, nomenque ferre iussa, auctore Tranquillo in Aug. extr., quod et Tacitus confirmat l. I, et Dio l. LVI extr. Itaque Plinius l. XIX, 5: *Iuliam Augustam* nominat, et Tacitus multis locis, quos describere longum esset. Eamque significat Valer. Max. lib. VI, cap. 1 pr.: *Tu Palatii columen Augustos penates, sanctissimumque Iuliae genialem torum, assidua statione celebras*; neque enim Pigbio assentior, qui vocem *gentis* ex libris manu exaratis, nescio quibus inserit, quam mei omnium optimi et antiquissimi, non agnoscunt; reperiuntur et veteres numi ita inscripti S. P. Q R. IVLIAE AVGVSTAE. Pvtean. *Liviae* mavult Aldus: sed vulgatam iam olim ad Tacitum firmavit Lipsius. Raphel. Vir doctus *Liviae* reponendum putat, non conscisco. Tacitus lib. I Annal.: *Livia in familiam Iuliam, nomenque Augustae adsumebatur*. Et lib. V: *Iulia Augusta mortem obiit, aetate extrema*. Dio lib. VII: *Et sacerdotem Liviam, quae tunc Iuliae etiam Augustaeque cognomen acceperat*. At ita infra. Quid tum? Liviam vocat, sed non Augustam. Hoc observate ex numis, lapidibus, historicisque verum cognomen *Augustae* perpetuo *Iuliae*, *Liviae* numquam assignari. Schegk. Livia post Augusti excessum vocata fuit Iulia Augusta: sed latini historici saepe nomen vetus usurpant, praesertim quum non addunt cognomen Augustae. Philo in Apologia pro Iudaeis Ἰουλίᾳ Σεβάστῃ. Popma. Ita post excessum Augusti Liviam demum dictam constat, κατὰ πρόληψιν ergo locutus Velleius. Sic et Plinius lib. VII, cap. 13: *Inter se steriles, ubi cum aliis iunxere, gignunt: sicut Augustus, et Iulia*. Sic habent MSS., non *Livia*, ut edunt. Similiter Flavius Iosephus *Liviam* ubique Ἰουλίαν appellat. Nec aliter iam olim vertit Rufinus. Vt non sit audiendus Scaliger in animadversionibus Eusebianis, ad numerum MMLIII, ubi non dubium esse ait, quin librario mendo nomen Iuliae apud Iosephum iam olim irrepserit. Voss. Alii *Liviae* reponunt: qua correctione minime qui-

dem opus erat. Licet enim tum temporis nondum *Iulia* diceretur, nibil tamen impedit, quominus Velleius, respectu secuti temporis, nomen praesertim illustrius, quo prius inumbratum est, adhibeat. Boecl.

Ne tentata quidem) Sic apud Curtium etiam lib. IV, 4. Alexander susceptis, qui in templum confugerant, omnes interfici, ignemque tectis iniici iubet, his per praeconem pronuntiatis; nemo tamen armatus opem a diis petere sustinuit etc. Nimirum facit conscientia, ne deprecari quidem pro se sustineant, ut pluribus ostendimus ad illa Taciti: *Admotusque filius tribunali, non defensionem, non moras tentavit, precatus ut mors accelerarelur.* Lib. XI Annal., 35. Gruter.

Quum se insignibus honorum velasset) More priscorum mortalium hoc tali casu. Livius lib. V agens de capta urbe a Gallis, prodit: *Adeo haud secus, quam venerabundi intuebantur in aedium vestibulis sedentes viros, praeter ornatum, habitumque humano augustiorem, maiestate etiam, quam vultus gravitasque oris prae se ferebat.* De Cleopatra Dio, et Florus lib. IV, cap. 11: *In mausoleum se recepit, ubi maximo, quam solebat, induta cultu, in differto odoribus solio, iuxta suum se collocavit Antonium.* De Olympia Alexandri matre Iustin. lib XIV. Adi Plutarchum. Deinde in violenta morte, suprema illis cura honeste cadere. De Lucretia Ovid. Fastor. II:

Tunc quoque iam moriens, ne non procumbat honeste,
Respicit: haec etiam cura cadentis erat.

Lege Sueton. Caesar. Agellium lib. XV. Plutarch. de clar. mulieribus passim. Schegk. Fuit haec quorumdam cura, ut quum sibi iam iam mortem subeundam viderent, pretiosissimis vestibus se exornarent. Virilia exempla sunt patres romani, a Gallis duce Brenno urbe capta, in vestibulis sedentes, vultu habituque humano augustiores. Quintilius Varus Bruti partium defensor, quum se militaribus insignibus velasset, liberti manu iugulatus. Philocles atheniensis, quem laetum in splendida sumta laena se iugulandum praebuisse effert Plutarchus in Lysandro. Mulieres memorantur reginae tres, Olympias Macedoniae Alexandri mater, Cleopatra Aegypti, Mummia Milesia Pontici Mithridatis uxor, quae cultu ornata egregio, diademate suo se suspendit, quo abrupto percu-

sori cervicem obtulit. Sallust. Historiar. IV, et Plutarchus in Lucullo. Porma.

Corrupto animo eius) Omnes consentiunt in reprehensione eius parricidii, etiam qui alias vehementer laudant Brutum. Valde autem notanter fatalem in hoc Bruti Cassiique vindictam demonstrant Appian. IV ἐμφυλ. p. 667, et Dio XLVIII pr. Velleius noster acuta sententia animadvertit, unius temeritatem facti omnes virtutes corrupisse ac extinxisse; quod sane ita solet in magnis sceleribus, post quae vix ac ne vix quidem attolli ad virtutem pristinam animus potest. Appianus ab eadem mente: ἀλλὰ καὶ τοιοῖσδε οὖσιν αὐτοῖς ἀντίθετον ἐς ἅπαντα ἦν τὸ ἄγος τὸ ἐς Καίσαρα; utrobique subindicatur, caussa dissimilis animi degenerisque; fortuna scilicet animadvertens et vindicans et omnia retro dans. Boecl.

In diem) Commodius, si legatur: *Corrupto animo eius una die*, etc. Manut. *Incorrupto animo eius in diem*, legit Tollius ad Ausonium p. 309. Hudson.

Temeritate facti abstulit) *Fecit* scriptus liber; an *facinoris?* Heins.

Dux Cassius melior) Characteristica comparatio, opportune χρήσεως καὶ κρίσεως πολιτικῆς ἕνεκα inserta. Fecit idem Appianus IV ἐμφυλ. p. 661 et 667. Boecl.

Quanto) Omisit in prima parte *tanto*. Vide ad Ovid. IV Met., 64. Burm.

Nobilissimae simplicitatis) Eam quoque formam sermonis in nostro saepicule est deprehendere. Ponit autem *simplicitatem* pro universa virtute et prisca morum integritate, quam (ut de Scythis eleganter lib. II Iustin. praedicat) antiqui homines rudibus illis non tam bonarum, quam malarum artium seculis, magis ingeniis, quam legibus, magis vitiorum ignoratione et naturae bonitate, quam virtutum praeceptis institutisque disputantium philosophorum coluerunt. Acidal.

Occupatis navibus, tum magno sequentium consilia sua comitatu) Lego *occupatis navibus, cum magno*. Nisi forte potius est *tam magno*. Observatum aliis *tam* pro *valde* Nostro frequentari; quomodo et Plautus dixisse videatur: *Quia tructas tam*; ubi subintelligit ad explendum sensum aliud etiam adverbium opinantur. Apuleius mihi sic etiam visus est, apol. I: *Inm cetera tam mirifica, quae si tu legisses, magis mihi peram, quam nuptias Pudentillae invidisses.*

Acidal. Lege *occupatis navibus*, *cum magno*, etc. Quam emendationem sibi complures vindicarunt. Nos eam in Gryphii, Marneffii, aliisque editionibus invenimus. Quod monemus memores legis illius Laurentum: *Ne ponunt ex alieno legatur in armum*. Voss. Alii *occupatis*. Sed defendi potest lectio vulgata. Nonius Marcellus: *occupatus*, *impeditus*. Boecl. Vitiosam lectionem in Mureti editione deprehendi, quam secutus Le-Preux, Popma, Vossius, et alii.

Statius Marcus) Legendum (ut supra diximus) *Statius Murcus*, et sic infra; de hoc autem Murco videndus liber noster de Familiis. Ursinus. *Statius Murcus* huius sui consilii triste postea praemium tulit, de quo infra II, 77. Boecl. V. Spanhem. T. II de Praest. Num. p. 31; Dav. ad I. Caes. B. civ. III. 15. Burm. *in marg.*

Cum omni commissa sibi parte exercituum naviumque) Prima editio *exercitu*. Malim unitatis numero, *exercitus*. Lips. In MS. fuit *exercitu navium*. Credo, primitus fuisse *exercitus*, *et navium*. Voss. Idem: *Cum omni commissa sibi parte exercitu navium*; *exertus et navium* puto. Heins. *Exercituum* est in margine Rhen. edit. *Exercitus naviumque* Erasmus et alii, quod mihi commodissimum videtur.

Sex. Pompeium) Eleganter autem in hoc capite initia belli cum Sex. Pompeio designantur; cuius scriptores Camers ad Flor. IV, 8 collegit; adde Dion. XLVIII. Boecler.

Ad quem et e Brutianis castris) Legerem *ad quem et de Brutianis* etc.

Nullum statum habentibus) Loquitur cum IC., quos vide de cap. diminut. Schegk. Interpretor, nullum statum firmumque ducem habentibus. Possis etiam scribere et distinguere: *nullum habentibus*, *statim quilibet*. Facile, inquit, et cito quemcumque ducem arripiebant, qui habebant nullum. Lipsius. Interpretantur alii, *nullum statum firmumque ducem habentibus*; sed meo iudicio, plane praeter mentem Paterculi; cui, ut puto, sententia ea: duci cuilibet sese aptare, quibus nulla est conditio vitae tolerabilis. *Status* heic est nomen substantivum, non adiectivum. Livius lib. XXV, cap. 17: *Si non libertas servitute potior sit; tamen omni praesenti statu spem cuique novandi res suas blandiorem esse*. Et alioquin infit Sallustius de grege Catilinario: *Quibus mala abunde*

omnia erant, sed neque res, neque spes bona ulla; quieta movere magna merces videbatur. Ratio est in promptu, quia *inops audacia tuta est*; et sententia quidem Othonis, *si nocentem innocentemque idem exitus maneat, acrioris viri est merito perire.* Tacit. I Hist. 22, ad quem locum nos alia plura. Gruter. Proscriptis enim nec locus, nec conditio ulla erat. *Status* hic significat conditionem, ut apud Iurisconsultos *statu liber*. Suetonius de claris Grammaticis. *Permansit tamen in statu servitutis, praesentemque conditionem verae origini anteposuit.* Popma.

Sed perfugium) *Sed* non est in editione prima: neque necessarium: nam eleganter omitti, post Gronovium, ostendimus ad Quinct. decl. XIV, cap. 6. Erasmo hic debemus illud *sed*. Burman.

Cogitator celer) Primitus editi: *cogitator celer*. Certum mihi scribere: *concitatu celer*. Depressum enim hic ubique Pompeium istum Velleius it, revera vilem, bardum, et patri dissimillimam prolem. Et fuit revera concitatu celer, magis quam cogitatu (quod in laudem valeat) idest ὀξύθυμος et ὀργίλος. Lips. In vet. exempl. erat *cogitator celer*. Lipsius mallet *concitatu celer*, *ut* τὸ ὀξύθυμον notetur, *cogitandi celeritatem* in laude esse. Non assenserim ita scripsisse Velleium; nam et *manu promtus* in laude est, quod tamen hic Pompeio tribuitur; accipiendum itaque fuerit, non illo eximio significatu, quo *cogitationis celeritas* summis tantum ingeniis convenit, sed illa media notatione, qua consilii qualiscumque capiendi et decernendi volubilitas, ut sic dicam, indicetur: quam ego animi audacis, inquieti, praecipitis prolem dixerim; sed neque huc ut confugiamus opus est. Boecler. Prima editio, *cogitator*. Lege *cogitato celer*. Heins. Vid. Misc. obs. vol. IX, p. 170.

Is tum ut praediximus) In antiqua editione est *istum* etc., pro quo legi posset *iste*, sed recens quoque lectio *is tum* aeque placet. Ursin.

Mare infestare) Pro *mare infestare piraticis sceleribus*, malim *incestare*; nam *infestato mari* iam praecesserat. *Celocibus* pro *sceleribus*, quod reponit Lipsius, noluissem factum. Tacit. Ann. XIV, cap. 22: *Iisdem diebus nimia luxus cupido infamiam et periculum Neroni tulit; quia fontem aquae Marciae ad urbem deductae nando incestarat.* Ita codex scriptus Rodolphi Agricolae, quo sum usus. Vulgati *incesserat*; quod verbum capite praecedenti apud eundem

Tacitum occurrebat, ut hic inconcinne denuo repetatur, quamquam familiare satis eidem. Recte autem *incestare*; quia fontes, aeque ac maria sacra habebantur, et deorum receptacula ac sedes. Valer. Max. lib. IX, cap. 2: *Captivos navibus substraverunt, ut earum carinis ac pondere elisi inusitata ratione mortis barbaram feritatem satiarent, tetro facinore pollutis classibus ipsum mare violaturi. Incestare classem funere* apud Maronem, quod *polluere* Servius interpretatur; quo verbo Lucanus usus de hac ipsa re: *Polluit aequoreos Siculus pirata triumphos. Incestare carminibus musas*, quod Auson. epist. ad Theonem. *Inceste sacrificium Dianae facere*, Liv. I, 45. *Incestare Pierias aras* se dicit Papinius, quia orbatus verna puero, lib. IV Silvar. *Mundum tartareis quadrigis incestare*, apud Claudianum raptu Proserpinae; et *incestare fastos turpi nomine*, Cons. Mall.; et *Eunuchi ore cunctas vias incestare* in Eutrop. Pacatus Panegyrico cap. 24: *Quid ita hic publicum atratus incestat?* Heins.

Piraticis sceleribus) Cogitabam leviter, an *piraticis celocibus*. Vulgatum tamen absit ut damnem. Lips. Non damnat hanc lectionem Lipsius. Leviter tamen suspicatur, *piraticis celocibus* scriptum fuisse Velleio; quod probare non possum. Nam *celox*, iuxta Gellium, Nonium, Fulgentium, et alios, breve et exiguum navigii genus. Non autem Pompeium celocibus, aut myoparonibus, sed triremibus, et quadriremibus mare infestasse, satis est manifestum. Idcirco, *piratas navales*, ei attribuit Florus lib. IV, cap. 8, ut bene aliis observatum. Locum Flori, qui in editis exemplaribus diverse legitur, ita scribendum arbitror: *O quam diversus a patre! ille Cilicas extinxerat: hicce piratas navales agitare* Cuius vestigia comparent in optimo MSS. codicum Nazariano, in quo fuit *hisce pirata navalis agitare*. A quo minimum abeunt reliqui MSS., ut ex iis cognoscas, qui variantes lectiones collegere. Voss. Talem ex comparatione sententiam quaerit etiam Florus IV, 8: *O quam diversus a patre! ille Cilicas extinxerat: hic secum piratas navales agitabat.* Boecl.

Substitit) Ubi vero substitit? Puto excidisse aliquid, quod absorptum ab ultimis literis τοῦ *provincias*; quare forte legendum: *Obiturus provincias in Asia subsistit*. Ibi enim otio, luxu et libidine marcuisse Antonium, omnes tradunt scriptores. Burm.

Quippe L. Antonius) Scripsere hoc bellum, quos ad Flor. IV, 5. Camers notavit; quibus adde Dion. XLVIII. Boecl.

Virtutum, quae interdum in illo erant, expers) Rarum quippe *monstrum nulla virtute redemptum*; hoc est, aliquem vitiis omnimodis infamem esse, neque ullo commendabilem merito; unde Tiberius apud Tacitum lib. I Annal. cap. 46: *C. Caesari forte orto sermone L. Sullam inridenti; omnia Sullae vitia, et nullam eiusdem virtutem habiturum praedixit*; ubi nos de hac re uberiora. At de Lucio isto Antonio, eadem plane prodita L. Floro lib. IV, cap. 5: *Semper alias L. Antonii pessimum ingenium Fulvia, gladio cincta virilis militiae, agitabat*; adeo ut mirer, virum, artium harum peritissimum, eo loco reponere *piissimum*; neque enim ullus omnino auctorum laudat Lucium, nisi Appianus; nec tamen is simpliciter, sed quatenus arbitratur bellum excitasse, non stabiliendae suae potentiae causa, verum vindicandae in pristinam libertatem reip. Ceterum, et illi falluntur, qui *interdum* heic idem notare volunt, quod *interim*; non profecto, ut palam facimus ad locum Taciti lib. I Hist., cap. 71: *Otho interim contra spem omnium, non deliciis neque desidia torpescere; dilatae voluptates, dissimulata luxuria, et cuncta ad decorem imperii composita, eoque plus formidinis adferebant falsae virtutes et vitia reditura*. Gryter.

Interdum) Notabis et hic *interdum* esse idem quod *interim*; ut creberrime in Apuleio, cuius unico exemplo contentus esto, l. III Metam.: *Quati fores interdum, et frequenti clamore ianuae nostrae perstrepi*. Nec aliter accipio apud Iustinum lib. II: *Movebat haec multitudo hostium, respectu paucitatis suae, Alexandrum: sed interdum reputabat, quantas res cum ista paucitate gessisset, quantosque populos fudisset*. Acid.

Qui iuste) Revera *iniuste*, vel potius *iniusta*. Nec sensit aut scripsit aliter, etsi adulator, Velleius. Lips. Lipsius *iniuste*, vel *iniusta* legendum putat; atque ita quidem ter monebat; sed Velleius Caesareanis factis ubique colorem appingit, aut iuris titulum. Boecl. *Iussa divisione*, ni fallor, tum *ordinatisque coloniis*. Donatus in vita Virgilii: *In distributione agrorum, qui post Philippensem victoriam veteranis triumvirorum iussu dividebantur. Iniusta divisio praediorum* Lipsiana longius abit. Caute, ut omnia, Velleius *iussam agrorum divisionem* dixit, quam neque ut iustam voluit ap-

probare, nec damnare ut iniustam, ne Tiberium offenderet, qui in acta Augusti iuraverat. Auctor enim praecipuus fuit divisionis Augustus, dum veteranis studet gratificari. Heins.

Haec belli sedem Praeneste ceperat) *Bellis*, prima editio. Heins.

In Perusinos) Suetonius tamen diversum testatur in Aug. 15: *Perusia capta, in plurimos animadvertit: orare veniam, vel excusare se conantibus una voce occurrens, moriendum esse.* Boecl.

Macedonicus) Verum eius nomen erat Cestius. Caeterum Macedonici nomen sibi assumserat, quod olim in Macedonia militasset. Auctor eius rei Appianus in V Bellorum civil. Voss.

Tib. Claudius Nero) De quo praeter Suetonium c. 3 et Dionem, adi Tacit. V Annal. et eius interpretem clarissimum. Schegk. Vide Suetonium Tib. IV. Dio XLVIII, p. 417. Boecler.

Doctissimique) V. Misc. obs. vol IX, p. 170.

Quis fortunae mutationes) In hanc sententiam multi, quorum querelis omnia repleta. Pulchre et Apul. lib. I Metam.: *Nae tu fortunarum lubricas ambages, et instabiles incursiones, et reciprocas vicissitudines ignoras.* Aelianus lib. IV Var. τὰς τῆς τύχης μεταβολὰς ait ὀξυῤῥόπους καὶ ταχείας. Acidal.

Quis non diversa praesentibus) Vera gnome, et ita vivitur: assidue natamus inter spei metusque fluctus Dea illa incerta nos quoque habet incertos: dico eos, qui ab ea pendent. Manilius lib. III, vers. 222:

Et subtexta malis bona sunt, lacrymaeque sequuntur
Vota, nec in cunctis servat fortuna tenorem.

Sapientissimus Romanorum Seneca: *In secundis nemo confidat, in adversis nemo deficiat; alternae sunt vices rerum. Quid exsultas? ista, quibus veheris in summum, nescis ubi te relictura sint. Quid iaces? Ad imum delatus es: nunc est resurgendi locus.* Plato quoque bona imagine: πάντα τὰ ὄντα ἀτεχνῶς, ὥσπερ ἐν Εὐρίπῳ, ἄνω καὶ κάτω στρέφεται: *Quidquid est, velut in Euripo, sursum deorsumque volvitur.* Lips.

Quam transgressi ad deos) Vtramque Liviae fortunam notat. Quae bimum, inquit, filium sinu gestans, uno tantum comitante, deviis itineribus, fugiebat iram Caesaris, eam postea ipsius Caesaris coniugem vidimus, quin etiam, postquam ad superos migravit, sacerdotem paene habuit, ac flaminem. Legi igitur, incolumi

sententia, posset: *quia transgressa ad deos, sacerdotem paene habuit, ac flaminem.* Nam Tacitus, Suetonius, Dio, noluisse Tiberium coelesti religione matrem honorari, nulla controversia tradiderunt. Quam tamen postea Claudius imp. consecravit, Suetonio teste. MANVT. Aldus hoc loco, si quo alio, incuriam suam rerumque romanarum inscitiam prodit. Locus est integerrimus atque planissimus. Sensus enim hic est: Livia Augusti, cum quo postea nupta est, et cuius consecrata sacerdos ac filia fuit. Livia, inquam, Augusti arma fugiens, et Tiberium vix bimum, futurum et ipsum eiusdem Augusti filium in sinu gestans etc. Sacerdotem Augusti fuisse, Dio quoque eo, quem proxime addoxi, loco tradit: filia etiam Augusti fuit, quippe eius testamento adoptata fuit, sive in bona et nomen vocata; id quod loci ex Tranquillo, Tacito, et Dione paullo ante descripti ostendunt, quibus et alterum eiusdem Taciti addo princip. lib. V: *Iulia Augusti mortem obiit aetate extrema, nobilitatis per Claudiam familiam et adoptione Liviorum Iuliorumque clarissima.* Quae iisdem ferme verbis repetit sub finem eiusdem libri. Imperite id praeterea Aldus, quod Liviae flaminem adtribuit. Augustarum enim consecratarum non flamines, sed sacerdotes dicebantur; id quod ab hominibus romanae antiquitatis peritis observatum et proditum memini. PVTEAN. Vox *filiam* hoc loco prorsus inepta est, totamque sententiam perturbat; placeret magis, si *Iliam* pro *filiam* legeremus: ut Velleius dicat Liviam, relato in numerum deorum Augusto sacerdotem eius, et quasi Iliam quamdam, quae sacerdotio Vestae et Martis coniugio, licet furtivo, dignata est, a Tiberio filio constitutam esse: ut de Antonia Claudii matre legimus, quae in argenteo denario apud me SACERDOS DIVI AVGVSTI dicitur. Ex digamma autem Aeolico error fieri potuit, ut *filiam* pro *Iliam* librarius scripserit. VRSIN. Ita olim editum a Rhen. Boohom. Gryph. volente Lipsio ad XIII Annal. Tacit. Dio lib. LVI: *Tum vero immortalitatem ei tribuerunt, flaminesque et sacerdotem Liviam constituerunt, lictoreque uti eam in sacrificiis permiserunt.* Ovidius IV de Ponto:

Nec pietas ignota mea est, videt hospita tellus,
In nostra sacrum Caesaris esse domo.
Stant pariter natusque pius, coniuxque sacerdos,
Numina iam facto non leviora Deo.

Coniux sacerdos, Livia, ut monuit flos litteratorum illibatus. Turbat hic doctissimus vir, et quod aiunt, in simpulo excitat fluctus. Schegk. Livia erat flaminica Augusti in deos relati, et filia adoptione in Iuliam familiam. Velleius supra: *Drusus Livius Iuliae Augustae vir*. Tacit lib I Annal. *Livia in familiam Iuliam nomenque Augustae adsumebatur*. Popma. Repone *ad deos*, quomodo habet editio Basileensis anni 1542, item aliae, quae eam expressere. Caeterum Vrsinus vocem *filiam*, ut ineptam, reiicit, malletque *Iliam*. Sed prorsus fallitur. Exstat numisma Liviae dextera pateram, laeva hastam tenentis: in aversa autem parte divi Augusti caput repraesentatur, cum literis circum, DIVVS AVGVSTVS PATER. Quo etiam pertinet numisma Claudii, qui eam postea consecravit. Huius aversa pars itidem exhibet, S. P. Q. R. DIVAE IVLIAE AVGVSTI FILIAE. Nomen autem filiae adsumpsit Livia, quod adoptione in Iuliam familiam transierit, eamque nomen suum ferre Augustus iusserit. Quod clare Tacitus, Suetoniusque testantur. Voss.

Fugiens mox futuri sui Caesaris arma, aus bimum hunc Tiberium etc.) Alii, *vix bimum*; non displicet. Manut. Putida lectio. In autographo fuit: *Caesaris arma, nus bimum* etc. Vnde lego: *Futuri sui Caesaris arma, minus bimum* etc. Quod comprobat quoque Velleiana χρῆσις, cui familiare τὸ *quam* reticere, ut supra me etiam monuisse memini. Firmatque idem supputatio annorum. Nam fuga haec Neronis incidit in annum V. C. 712, Antonio et Servilio coss. Mortuus vero Tiberius anno V C. 789, Proculo et Nigrino coss., anno aetatis septuagesimo et octavo. Quod Suetonio, Tacito, Dioni, et aliis etiam notatum. Horum ergo annorum computationem si quis accurate instituat, inveniet Tiberium, sub tempus Neronianae fugae, bimatu fuisse inferiorem. Voss Erat *aus bimum*; hinc fecerant aliqui *vix bimum*, quod Aldus approbavit et Gruterus edidit; *vix bimus* est *necdum bimus*. Boecler. Vid. Misc. obs. vol. IX, p. 170.

Vindicem Rom imperii, futurumque eiusdem Caesaris filium) Praecedentia ad exemplar Schegkianum expressi, cum quo sentiunt et libri probissimi, et viri doctissimi. In his, quae attuli, copulam traiicio leviter et interpunctionem: *Vindicem rom. imperii futurum, eiusdemque Caesaris filium*. Acidal.

Futurumque eiusdem Caesaris filium) Eamdem fortunae vicissitudinem miratur Dio XLVIII, pag. 418: Ὥστε καὶ τοῦτο ἐν τοῖς παραδοξοτάτοις συμβῆναι. ἥτε γὰρ Λιουία αὕτη ἡ τὸν Καίσαρα τότε φυγοῦσα, μετὰ ταῦτα αὐτῷ ἐγήματο, καὶ ὁ Τιβέριος οὗτος ὁ σὺν τοῖς τοκεῦσι τότε ἐκδρὰς, τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν αὐτοῦ διεδέξατο. Praecesserat de fuga Neronis et Liviae, cui subiungit: *Accidisse tum rem in maxime mirabilibus ponendam. Nam haec Livia*, inquit, *quae tum Caesarem fugiebat, postea ipsi nupsit; et Tiberius iste, qui cum parentibus tum fugiebat, principatum Caesaris postea accepit.* Boecl.

Quod alieno testimonium redderem, in eo non fraudabo avum meum) Forma Apuleiani sermonis, ut *in* ad ornatum abundet; quod hic, quisquis es, cave tollas. Nam sic et Sallustium et Virgilium alicubi locutos, clarum faciemus suo loco. Acidal. *Eo non fraudabo*, recte praestantissimus Munkerus; infr. cap. 92, *ne fraudetur memoria*; τὸ *in* passim a mala manu inculcatum. Heinsius. Erasmus iam eiecerat τὸ *in*, eumque secutus Stephanus.

A Cn. Pompeio lectus) Nescio quomodo convenire potius videatur *a Cn. Pompeio lectos*; nam *legi loco honoratissimo inter plures*, non satisfacit auribus, multo minus animo. Grut. Pompeius III consul iudices legit trecentos sexaginta, quum omnium iudicum numerus esset DCCCLI, trecenti quidem senatorii ordinis, reliqui cum equites, tum tribuni aerarii: Cicero ad Coelium ep. 8, lib. VIII; ad Atticum lib. VIII ep. ult.; Paedian. et Plutarc. *Honestissimum locum* vocat senatorium; quia amplissimus ordo fuit senatorius, qui totus laticlavius, at equestris in parte alius laticlavius, alius angusticlavius, ut ex historicorum lectione facile patet. Porma.

Ac Tironis) Lego *Ti. Neronis*. Manut. Lipsio placet *Tib. Neronis*, quomodo Aldus emendavit. Raphel. Legendum *Neronis*, aut potius, *Ti. Neronis*. Quod Aldo in mentem venisse video. Voss.

Et corpore quum esse non posset) Lego *quum comes esse non posset*. Manut. Vulgat.: *quum eum sequi non posset*. Rhenan. corrupte: *quum esse non posset*. Schegk. Legitima Aldi lectio: *quum comes esse* etc. Voss. *Corpore quum eum sequi non posset* Erasm. Steph.; *quum* omisit Manut. Lips. Le-Preux. Forte, *quum assequi non posset*. Burm.

Venetia) Sic Livio lib. II, et Floro lib. III, cap. 3, quoque nominata. SCHEGK.

Et proprie classis factum ducem) *Et proprae* erat in vetusto exemplari, unde *propriae* factum, quum *propraetore* fieri verius debuerit. Cap. 61, ubi vetustus codex exhibebat *senatus Caesarem pro P. R.*, recte Sigonius *propraetore* ad Livii epit. lib. CXVIII corrigit, pluresque eiuscemodi maculas ex aliis tollit auctoribus. Videndus et Lud. Carrio Antiq. lect. lib. III, cap. 7, et, qui a Carrione in multis dissentit, Iosephus Castalio observat. dec. I, cap. 8. Domitius iam ante classi fuerat praefectus, ut apud Nostrum c. 72. Appianum, Suetonium est videre; quare et *civilis bello maris potentem* Tacitus Annal. IV dixit. Huc pertinent denarii argentei, qui apud me exstant, et a Fulvio Vrsino exhibentur in gente Domitia familiis romanis. Iis in nummis imago Cn. Domitii ab una parte, ab altera triremis ostenditur; lib. I, cap. 9, babuimus *Cn. Octavium praetorem navalem*; hinc et *navis praetoria*, quod classis sub praetoribus. Ex praetoribus igitur unus praetor navalis, et qui eius vicem classi summa cum potestate praeerat, *propraetor*, seu *pro praetore* dictus. Livius lib. XXX, 27: *Vt Villius propraetor viginti navibus longis, militibus mille oram Siciliae tutaretur.* Cap. 41: *Cn. Octavius classi, sicut praefuisset, praeesse vellet. Octavio propraetore in eum annum imperium esset.* Lib. XXXIV, cap. 3: *M. Valerius Laevinus propraetor missus circa Vibonem duodequadraginta navibus ab Cn. Octavio acceptis Macedoniam transmisit.* PROPRAE pro *propraetore* etiam occurrit in vetusto marmore Brixiano: prorsus ut in hoc ipso Velleii nostri iam modo videbamus loco: C. PONTIO. C. F. PALIGNO. TRIB. M. LEG. X. GEM. CVR. LOCORVM. PVBLIC. ITERVM. AEDIL. CVR. LEGATO. PROPRAE. ITERVM. Apud Livium lib. X, cap. 29, *prope* codices vetusti plerique pro *propraet.*, *iusseratque propraetore esse*; in marmoribus antiquis apud Gruterum, in magno opere PROPRAET. ad plurimum pro *propraetore*. In iisdem inscriptionibus admodum frequenter occurrit, *classis praetoria Misenensis*, et *Misenatium*, *classis praetoria Ravennatium*, et *Ravennas*; quod si tamen *propriae classis dux* placet, ita accipiatur licet, ut apud Senecam patrem epitome lib. VIII, controv. 2: *Testor Iovem proprium Phidiae deum*; utpote quem Phidias adfabre non semel for-

masset; apud Tacitum Ann. II, cap. 17: *Sequerentur romanas aves, propria legionum numina*; et cap. 55: *Offensus urbi propria quoque ira*; quum antea Pisonem Atheniensibus exprobrasse narrasset, quae contra remp. fecissent; lib. XII, cap. 18: *Eunonem nullis propriis odiis infensum*; lib. III, cap. 74: *Propriam manum Blaesus filius duxit*; lib. IV, cap. 5: *Quamquam insideret urbem proprius miles*, inde urbanus ac praetorianus dictus; Ann. XII, cap. 29: *Ipsi manus propria pedites*; Hist. II, cap. 46: *Praetoriani proprius Othonis miles* dicuntur; *propria classis*, quam iam ante duxerat; Ann. XI, cap. 29: *Vannio manus propria pedites; eques e Sarmatis erat*; *manus propria*, quam e Suevis popularibus suis Vannius collegerat. Sed *propria classis* odiose dictum videri possit, quasi in privatos magis usus quam publicos, a Domitio comparata; tale illud Taciti Annalium initio, *Bruto et Cassio caesis nulla iam publica arma*. Heins. Ingeniosa est Heinsii coniectura, et similiter Vrsinus apud I. Caes. lib. I de Bell. civ. c. 64, pro *propere* restituit *propraetore*; sed quid tum faciemus τῷ *ducem*: nam *propraetorem classis factum ducem*, recte dici non puto; praeterea desidero exemplum, ubi quis *propraetor classis* nominetur. *Praetorem navalem* recte quidem dici puto, quamquam l. I, c. 9, aliter capi posse vidimus. Praetores et propraetores praefuisse classibus certum quidem est, eodem modo ut et consules; sed ideo non magis *praetores* aut *propraetores classis* dici possunt, quam *consules et proconsules classis*; nec inde *praetoria navis*, aut classis *praetoria Misenensis* etc. dictae, sed omnia *praetoria* dicta, antiquo more, quum *praetor* esset summi ducis, etiam consulis, appellatio, ut notum est omnibus. Sorte ergo, stante republ., aut senatus iudicio consules aut praetores praeficiebantur classibus; sed hic Domitius, qui iam ante A. V. C. 700 fuerat praetor, et anno sequenti provinciam sortitus erat, nunc post mortem Cassii et Bruti, quum earum partium duces, quisque raperet ad se reliquias dispersas, Domitius propriam sibi classem vindicavit; ita expressis verbis Appian. lib. V Bell. civ. pag. 673: Καὶ τὴν αἵρεσιν ἐφ' ἑαυτῶν καθίσταντο, qui cum Domitio manebant *propriam factionem constituerunt*, quod Noster *occupatis navibus*, post caedem Bruti dixit supra cap. 72, et ita ipsi erat *propria*; denarius quoque huius Domitii *imperatoris* titulum praefert, quo a suis ornatus fuit. V. Vaill. in gente Domitia n. 17. Burm.

Consiliis suis illectum) Puto *conciliis* pro *conciliationibus*. Heins. Vid. Misc. obs. vol. VIII, p. 62: *Electum* habet, ed. Rhen.

Quo facto) Facile cuique persuasero, imo sibi quisque ipse, scribendum *cui facto*. Fuit enim vetus scriptura *quoi*; ut et supra *quoique* reposuimus, ubi pariter corruptum erat *quoque*. Acidal. Acidalius existimabat scriptum fuisse *quoi facto*, sive *cui facto*; sed non opus est hac correctione, ut omnes vident. Boecl.

Praeparatusque) Lege *paratusque*; quo utuntur pro *apparatu*. Tacitus lib. II: *Ne domum, servitia, et ceteros fortunae paratus reposceret*. Ovidius lib. III de Ponto, 4:

Est opus exiguum, vestrisque paratibus impar.

Manutius maluit cum Rhen. *praeparatusque*; non belle puto. Schegk. Schegkius, magno aliorum applausu, edidit *paratusque*. Sed noli aliquid mutare. Nam vulgata lectio nititur fide codicis MS. *Praeparatum* autem, pro παρασκευὴ, usurpavit etiam Agellius lib. X, cap. 11: *In praeparatu rei rusticae*. *Praeparatus*, ut *apparatus*; imo et *paratus*, quomodo reposuit Schegkius. Qua voce, praeter Ovidium, Tacitumque, quos adducit, usi etiam alii. In his Prudentius hymno in Hippolytum: *Postquam composito satis instruxere paratu Martyris ad poenam verbera, vincla, feros*. Sic et ipse (ut hoc obiter addam) in optimo MS. inveni, non *feras*, ut vulgo. *Feros* autem posuit Prudentius pro *equis*. Qua significatione eadem vox etiam legitur apud Virgilium, Ovidium, Statium, et alios. Et sane Hippolytum martyrem ab equis distractum fuisse, ex praecedentibus sequentibusque Prudentii verbis apparet. Voss. *Praeparatusque contra eum Caesaris*. Burrerius ex vet. exempl. Et mox idem: *Pax contra Brundisium composita*; quod probum. Boecl. *Paratus* ab Erasmo editum.

Sed pax circa Brundisium composita) Solum coniectura es fulta haec lectio. In MS. pro *circa* legebatur *contra*. Quod mihi mutare religio sit. Sane *contra Brundisium* valet e regione Brundisii. Sic apud scriptorem belli Hispaniensis, 27: *Eo die Pompeius castra movit, et contra Hispalin in oliveto constitit*. Ita enim fuit in optimo omnium codicum Petaviano, non *circa*, ut vulgo edunt. Sic et Ammianus lib. XVII ait, *contra Valeriam*. Similiter eadem vox capitur in inscriptione veteri collectionis Gruterianae pag. 489, num. 4: *Contra se porticus*, etc. Voss. *Contra* in scripto;

nec displiceret, nisi praecessisset proxime *praeparatusque contra eum Caesaris*. Caesar. lib. III Bell. civ., 23: *Insulam, quae contra Brundusinum portum est, occupavit.* Mox, *e quo infra se* vetus liber, non *quo infra*; nam bene Vossius et Puteanus e vestigiis membranae: *Nisi in id adscendisset.* Heins. *Contra* et *circa* fere semper in MSS. confunduntur apud Nostrum, Quinctil. et alios: *contra* vero pro *e regione*, *exadversum* usitatissimum olim fuit; sic Livius III, 26: *Contra eum locum.* Varr. I de R. R., 2: *Contra auream imaginem.* Suet. Aug. XLIV: *Contra praetoris tribunal.* Vetus interpres Lucae Evang. XIX, 3, *Castellum quod contra est.* Vt Ovid. VII Met. 587: *Templa vides contra.* Stat. VII Theb. 240: *Nondum hostes contra*, ubi alii *circa* probant. Scribebant nempe per compendium *cra*, unde et *circa* et *contra* faciebant. Burm.

Rufi Salvidieni) Sueton. in Aug. cap. 66. Seneca de Clement. 9, lib. I. Livii epit. 127. Euseb. in Chron. Dio lib. XLVIII scribit Salvidienum in id dignitatis a Caesare evectum fuisse, ut consul, quum senator numquam fuisset, designaretur. Putean. Fuit accusatus in senatu ab ipso Caesare, populi Caesarisque hostis iudicatus, ingulatus est, supplicationis eius rei ergo decretae, triumvirisque custodia urbis mandata: Dio lib. XLVIII. Suet. cap. 66. Et quod Velleius subiungit ex equestri ordine consulem creatum, hoc vult credo, consulem designatum nondum senatorem sive senatorii ordinis. Schegk. Dio lib. XLVIII, pag. 430. Appian. V ἐμφυλ., pag. 710, ubi etiam illa *ars Caesaris in evertendo Salvidieno*, aliis quoque principibus in simili causa non raro usurpata. Accitum enim ad se propere, quasi praesentia eius ad negotium quoddam opus haberet, moxque ad exercitum remissurus eum esset, occidit. Boecl.

Parum habebat) Vide quae de hac locutione notabimus ad Ovid. III ep. 25. Burm.

Summam accepisse) Cuiusvis fuerat emendare *summa*. Nam eo genere solet, quum nihil additur. Acidal. Lipsius malit *summa.* Rapuel. Lege *summa*; sic et alii emendarunt. Voss. *Summa* reponunt pro *summam*, quod in membrana fuit; quae itidem exhibebat, *ex equestri ordinis* non *ordine*. Forte fuerit olim *equestris ordinis consul creatus esse*, ablato τῷ *ex*; praeterea, *summam accepisse reip. Parum habebat summam accepisse reip.* (vel *p. rei.* Nam et

sic dicebant quandoque), *et proximus a Cn. Pompeio ipsoque Caesare equestris ordinis consul creatus esse, nisi in id adscendisset, e quo infra se et Caesarem videret et remp.*, ut *summam reip.* appellat consulatum, quem Florus, loco itidem depravato, *caput magistratuum* appellat; alii, *summum ius*; *summum honorem*, *culmen honorum* Claudianus; *summum imperium*, locis plurimis Valerius Maximus; *summum maiestatis decus*, lib. I, cap. 1; *invidiosum magistratus fastigium*, lib. IV, cap. 1; *maximum imperium* ibidem; *summi imperii fastigia*, lib. XI, cap. 9, ubi timide accedo iis, qui reponunt *imperii insignia* e membranis suis, quod meminerim Claudiano quoque *summi fastigia iuris* consulatum dici. Heins. Vid. ad Ovid. epist. VII, 12. Burm. V. Misc. obs. vol. VIII, pag. 62.

Ex equestri ordinis consul creatus esse) Placeret magis *creatum esse*; nam illud *creatus* ex verbo proximo, quod praecessit, factum est. Vasin. De Salvidieno Rufo sermo est, qui consul creatus (ait Dio XLVIII) nondum senator. Atque hoc est, quod ait *ex equestri ordine*. Proximus autem a Pompeio et Caesare ideo, quia illorum quoque uterque ad hoc fastigium venit: priusquam in curiam aut senatum; nec post eos alius, ante hunc Salvidienum. Caesarem porro accipies, Octavianum. Lips. Cui ignotus hic hellenismus? Catullus: *Ait fuisse navium celerrimus.* Virgilius: *Sensit medios delapsus in hostes.* Neutiquam sane audiendus Vrsinus, qui in Velleio legere malebat: *Cos. creatum esse.* Voss.

Ni simul adscendisset, quo) Sic puto legendum: *Nisi in id adscendisset, ex quo* etc. Putean. In MS. fuit: *Nisi in is adscendisset equo infra se* etc. Scripsit Velleius: *Nisi in id adscendisset e quo infra se* etc. Quemadmodum etiam cl. Puteanum emendasse video. Voss. *Ni simul ascendisset, aeque infra se*, Erasm. Steph.; *Nisi adscendisset quo infra*, Manut., Popma, et alii.

Tum expostulante consensu populi) Vtrinque coacti erant. Caesar et Antonius a populo, Pompeius ab iis, quos secum habebat. Igitur nihil firmi in hac pace potuit esse. Οἷα γὰρ οὐκ ἐθέλονται, οὐδὲ ἐκ προαιρέσεως ἀλλὰ ἀναγκαστοὶ τὴν ὁμολογίαν πεποιημένοι, χρόνον οὐδένα αὐτῇ (ὡς εἰπεῖν) ἐπέμειναν, ἀλλ᾽ εὐθὺς τὰς σπονδὰς λύσαντες διηνέχθησαν. *Quia enim non sponte neque suo consilio, sed coacti pacem fecerant, haud diu steterunt pactionibus, sed sta-*

tim iis neglectis ad dissidium redierunt, observante Dione XLVIII, qui paullo ante pacis, circa Misenum initae, ac conditionum historiam describit; adde Appian. V ἐμφυλ., p. 713. Vtraque pax, et illa Brundisina cum Antonio, et haec Misenensis cum Pompeio, apud Tac. I A., 10, 4, et 5, refertur inter *arcana dominationis*, quippe ἀπάτης χάριν inita: *Pompeium imagine pacis, Lepidum specie amicitiae deceptos, post Antonium Tarentino Brundisinoque foedere et nuptiis sororis illectum.* Τοσοῦτος μέν δὴ καὶ τῶν στάσεων καὶ τῶν πολέμων παράλογός ἐστι, δίκῃ μέν οὐδὲν τῶν τὰ πράγματα ἐχόντων, νομιζόντων, πρὸς δὲ δὴ τάς τε ἀεὶ χρείας καὶ τὰ συμφέροντα σφων, τό τε φίλιον καὶ τὸ πολέμιον, ἐξεταζόντων, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοὺς αὐτοὺς, ποτὲ μὲν ἐχθροὺς, ποτὲ δὲ ἐπιτηδείους σφίσι πρὸς τὸν καιρὸν ἡγουμένων. *Adeo in discordiis* intestinis *bellisque omnia praeter rationem eveniunt, ubi qui rerum potiuntur, non ex re ac iure, sed ex utilitate sua ac necessitudine amicos inimicosque existimant, atque ideo eosdem, nunc amicos, nunc inimicos, pro tempore et praesenti conditione habent.* Dignissima erant, quae hic e Dione XLVIII, p. 427 legerentur, verba. Boecl.

Vrebat) Frustra coniector *qui urebat.* Varie usurpata ea vox: sic tamen, ut quum a prima significatione desciscit, per *affligere* plerumque reddi possit. Acidal. Hinc firmari Salmasii correctio in verbis Flori II, 6 posset, *urebat nobilem populum ablatum mare.*

Haud absurdo) An *haud absurdo ioco?* nisi *absurdo*, veteres dixisse putemus pro *absurde*; quod servo propter similem locum infra cap. 83.

Quum in navi Caesaremque et Antonium coena exciperet) Mira omnia sunt, nisi hic Velleio *ecciperet* scriptum fuit. *Accipere* enim verbum proprie in hospitiorum et conviviorum re: *excipere* saltem in primo congressu et mutuis consalutationibus. Hinc illa proculcata, *lepide*, *pulchre*, *bene accipere* in Plauto et aliis, ubi idem est, quod alias dicitur, *tractare* Hinc et in minis illa non minus protrita, *male*, *malis seu indignis modis accipere.* Terent. *Indignis sum acceptus modis.* Et in eo ambiguo ludit Venus apud Apul. lib. VI, ubi malam rem minatur Psychae: *Sed esto secura: iam enim eccipiam te, ut banam nurum condecet.* Ita enim scribo, quamquam adhuc in omnibus, *excipiam*; quod hic minime convenit, ut maxime eodem libro post aliquot paginas: *Ad ipsam-*

que protinus Proserpinam introibis: quae te comiter excipiat ac benigne; ut et molliter assidere et prandium opipare suadeat sumere. Est enim de accessu et introitu. Sed ibidem obiter moneo, tollendum accentum a postrema syllaba in *opipare.* Dixit enim Apul. *opipare convivium*, quod vulgariter *opiparum*; ut illi mos est utroque modo adiectivorum quaedam formare: *Sublimis* et *sublimus*, *illunis*, et *illunus*, *exossis* et *exossus*; ac in Plauto reperire est eadem ex nota *dapsilis* et *dapsilus.* Porro in Petronio etiam locus est, ubi *accipiendi* verbum prisca illa forma rescribi debere videtur cap. C.: *Et si quis Deus manibus meis*, inquit, *Gytona imponeret, quam bene exsulem exciperet.* Videtur inquam sic potius *ecciperet.* Nam timide hoc affirmo: quamquam nobilissimus Douza iam ante nos *acciperet* molitus est reponere. Cuius si auctoritatem, nostra reiecta timiditate; nostra contra scripturam ex antiqua venustate, relicta illius altera ex sordidiore vulgi usu, sequere. Acid. Nullum dubium est, quin recte *accipere coena* dicatur, sed contra codices mutare *excipere*, quod aeque probum est, nolim. Vide quae ad Ovid. epist. XII, 29; et II Fast., 788 adnotamus. Burm.

In hoc pacis foedere) Nescio, quomodo mihi magis placebat *Inito hoc pacis foedere*; quod nisi per te stabit, per me facile cadet. Acidal.

Achaiamque) Achaia complecti totam Graeciam non obscure hic ex Dione colliges, et provinciae Achaiae inesse Graeciam docuit, ex Pausaniae lib. VII, Lipsius. Schegk.

In quo manere) Scilicet foedere, quam elegantem locutionem illustravit Gronov. ad Stat. VI Theb., 630. Burm.

Qui ad eum ex diversis causis fugerant) Et hic potius arbitrabar, *ex diversis castris*; quod paullo firmius teneam, quam superius. Acidal. Inepte Acidalius, *castris. Ex diversis causis* dixit Velleius, quia alii essent proscripti, alii obaerati, alii animo in eum propensiore. Quo facit illud Appiani V de bellis civilibus: Πομπήϊος γὰρ ἐκ τῶν προγραφῶν, καὶ κατοικήσεων τοῦ στρατοῦ, καὶ τῆς δὲ τοῦ Λευκίου διαφορᾶς, ἐπὶ μέγα δόξης καὶ δυνάμεως ἦρτο. *Pompeius enim ex proscriptis, et militaribus colonis, et hac ipsa Lucii simultate, multum existimatione ac viribus creverat.* Voss.

Et Aruntium Actium) Reponenda vetus lectio, quae est in antiqua editione: *Et Arnatium, ac Titium* etc., et postea legendum:

Statium autem Murcum etc., ut supra diximus. Vasin. Gentilitia duo nomina perperam innecta. Scribes, *Aruntium ac Titium*. M. autem Titius Dioni nominatur, et Velleio his infra. Lipsivs. *Aruntium ac Titium* editio vetus, ita ut mirandum sit recentiores obtrusisse nobis, *Aruntium Actium*; quidem Aldinam: nam in Gryphiana praestat adhuc scriptura codicis calamo exarati, quam expressit fere Rhenanus; fere, inquam, nam ibi est *Atruntium ac Titium rest.* Grvter.

Statium autem Murcum) Editio vulgata hic et supra retinet *Staium*, contra auctoritatem aliorum historicorum, qui *Statium* nominant. Appianus appellat Sextum. Cicero Titum. Popma. Lege *Statium*: de eo iam diximus. Voss. *Statium* lege et hic et alibi, cuius exitum scripsere Dio XLVIII, (ubi ficto proditionis crimine, revera ideo subversus est, quia Pompeius eum videbat esse δραστήριον καὶ φρονηματώδη, *strenuum acrisque animi*, quales dominantibus, aut principibus, qui suam fortunam animo non aequant, suspecti invisique sunt) et amplius Appianus V ἐμφυλ. pag. 712. Boecler.

Et Menocrites) V. C. *Menotrades*. Forte *Menocrates*. Graecis quidem dicitur Μενεκράτης: sed ε plerumque Latini in *o* mutant. Sic Πτολεμαῖος *Ptolomaeus*, Μεθώνη, *Mothone*, Κέρκυρα *Corcyra*; Βερενίκη *Beronice*, aliaque huius generis. Vossivs.

Quus magnis momentis) Observa *momentis* pro *motibus*; quomodo et apud alios legisse, sic quasi per nebulam meminisse videor. Nam exempla in promptu nulla; immo ecce tibi unum Senecae, epist. 50: *Exemplum* (clavi) *a piscibus tractum est, qui cauda reguntur, et levi eius in utrumque momento velocitatem suam flectunt.* Acidal. Florus IV, 9, adscriptique a Camerte auctores, quibus addendus Dio XLVIII. Boecl. *Momenta* vocantur hic eventus proeliorum, obsidionum, et similes, qui efficerent, ut Labienus superior evaderet, et rebus bene gestis, illis ut magnis momentis, concuteret provincias; metaphoram a libra ductam esse iam saepius adnotatum, quae parvo momento in hanc vel illam partem inclinatur; sic non *modicum victoriae momentum*, Iustin. XXII, 5, non *mediocre momentum* lib. XI, 4, et XIII, 6; sic *parva momenta* in re alia Ovid. IV Met., 180, ubi ex Acidalii sententia et pro motibus possit capi. Sed modus non esset exemplorum, quae in omnibus scriptoribus obvia. Burm.

Interfectoque legato Antonii) Atqui ille se interfecerat. Florus IV, 9: *Saxa, ne veniret in potestatem, a gladio suo impetraverat.* Lips. Saxam intelligit Velleius. Atque illum sibi manus intulisse, ex Floro obiicit Lips. Sed in hoc Florum quoque fugit ratio. Mihi Velleiana sententia multo verior; praesertim propugnante eam Dione lib. XLVIII. Apud quem obiter moneo, Δεχίδιος Σάξας legendum, non Ξέξας, ut ex aliis, Ita auctoritate Zonarae, eius exscriptoris: apud quem tamen legitur Δεχίλλιος. Mendose. Voss. Vid. Davies. ad Caes. I Bell. civ. 66.

Interim Caesar per haec tempora) Alterutrum superfluum est, vel *interim*, vel *per haec tempora*. Oro enim propter hoc quid utraque coniungantur? Sed ecce, aliud habeo. Neutrum delendum, una minima vocula transposita: *Interim Caesar, ne per haec tempora, res disciplinae. Per haec tempora* valet, ea temporum conditione, ut quibus in armis habere militem pro repub. non necesse foret. Acidal. V. Misc. obs. vol. VIII, p. 62.

Crebris in Illyrico, etc.) De quibus vid. Dio XLIX Appian. Illyr. Liv. epit. 132. Hist. Misc. VII; 7. Boecler.

Patientia periculorum durabat) Vid. cl. Drakenb. ad Sil. VI, 545. Burm. Misc. obs. ibid.

Primipili centurionem) In legione tria genera peditum: *hastati*, *principes*, et qui omnes antestabant, *triarii*. In singulis deni centuriones, ab ordine in hastatis et principibus nominati; nimirum primus hastatus, primus princeps; secundus hastatus, secundus princeps; tertius, et usque ad decimum. In *triariis* dispar; non enim primus triarius, sed primipilus: primipili centurio primus centurio appellabatur; hic primus in legione post tribunum, qui parebat legato, ut legatus imperatori. Haec striuxi e Vegetio et uberrimo Manutii nostri de hoc tractatu. Schegk.

Fuste percussit) Ritu prisco, milites vel fustibus vel vitibus castigare, vitibus plerumque romanos, fustibus extraneos. Livii epitoma lib. LVII: *Quem militem extra ordinem deprehendit, si romanus esset, vitibus; si extraneus, virgis caecidit.* Honestior autem poena vitis quam fustis. Plinius lib. XIV, cap. 1: *Centurionum in manu vitis, et opimo praemio tardas ordine ac lentas perducit aquilas, atque etiam in delictis poenam ipsam honorat.* Hinc lex a Gracchis lata, qua fustium poena eximebant Latinos. Plutarchus

in Gracchis. Putidum sit adsuere de militaribus poenis iam pertractatis plane, pleneque. Burrer. MS. *fusti percussit*; Bonbom. *fustem percussit*; fortean *fustim percussit*, eleganti genere, si quid mutandum. Schegk. *Fusti percussit*, ita libri manuscripti, non *fuste*; et Valer. lib. VI: *Vxorem quod vinum bibisset fusti percussit.* Sallust. Histor. IV: *Sorte ductos fusti necant*; ubi *percutere* et *necare* eadem: sicut frequenter percutiendi verbum usurpatur pro occidendi. Suetonius Caligula: *Hostem cominus saepe percussit.* Vlpianus tit. de Senatusc. Silaniano: *Occisorum appellatione eos contineri Labeo scribit, qui per vim aut caedem sunt interfecti, ut puta iugulatum, praecipitatum, vel saxo, vel fusti, vel lapide percussum, vel quo alio telo necatum.* Causae fustuarii praecipuae erant fuga ex acie, desertio ordinum, abitio a signis sine commeatu. Ritus is, quem Polybius describit: accepto fuste tribunus vix tantum attingebat damnatum: quod ubi factum, omnes, qui in castris erant caedentes fustibus lapidibusque plerosque in ipsis castris interficiebant. Porma. MS. lectio, *fusti. Percutere* autem in fustigatione nihil aliud, quam φονεύειν. Sic *percussores*, φονεῖς. Quae moneo, ne quis audiat illos, qui apud Livium lib. V *fustuarium* leve supplicii genus esse arbitrantur. Sane clare docet Polybius lib. VI hac poena condemnatos ad mortem usque caedi solere. Afficiebantur autem fustuario, ut idem docet, qui falsum dixissent testimonium, qui furtum fecissent, qui iuvenibus abuterentur, aut qui ter ob idem delictum essent puniti: etiam qui infamiam alteri fecissent. Hinc leges XII Tabb.: *Si quis occentasit malum carmen, sive condidisit, quod infamiam faxit, flagitiumve alteri capital esto.* Tales enim ex cautione XII Tabb. fuste punitos, docent Porphyrio in Horatii lib. II, epist. 1, et Cornutus in Persii satyram I. In veteri item inscriptione romana Collect. Grut. p. 1114 fustuario subdi iubentur molendinarii, qui fraudem fecissent. Alia de fustuario scire qui desideret, adeat ea, quae Lipsio notata libro de Militia Romana quincto, dialogo duodevigesimo. Voss. Alii *fusti.* Pertinet hoc quoque ad Velleianae scriptionis commendationem, quod exempla quarumcumque rerum publice utilium subinde, non sine gravitate, annotat, sicut hoc loco et alibi, disciplinam militarem vindicatam, in cuius scilicet sinu ac tutela serenus tranquillusque beatae pacis status acquiescit, ut loquitur

Valer. II, 7 pr. De *poenis militaribus* valde erudita sunt, quae tradit P. Faber Semestr. I, 17. Castigabantur autem milites. vel *fustibus* (quae coërcitio communis militibus et paganis erat) vel *vitibus*, quae proprie militaris animadversio. Potest autem etiam de ξυλοκοπίᾳ, quam describit Polyb. lib. VI, Velleius intelligi. Adde Cael. Rhodigin. XXVI, cap. ult. Lips. milit. Rom. I, 18. Boecl. *Fusti* vetustus codex. Nec immutari debuit. Plaut. Asinar.: *tanquam si claudus sim, quum fusti est ambulandum*. Captiv. Act. V, sc. 2, *fusti pectito*. Apud Val. Max. lib. VIII, cap. 1: *Matrem fusti percussam interemit*; sic potiores scripti, ubi *fustim* reponunt. Tacitus Annal. III, cap. 20: *Decumum quemque sorte ductos fusti necat*; sic codex Mediceus, Pichena teste. Annal. XIV, cap. 8: *Prior trierarchus fusti caput eius adflixit*; cap. 44: *Ex fuso exercitu cum decimus quisque fusti feritur*; nec dubito scribendum pari modo in Sallustii fragmento apud Servium, *sorte ductos fusti necat*; mirus enim amator archaismi Sallustius; sic *igne* et *igni* similiaque. Noster cap. 88: *vivo igni devorato*; et cap. 110: *omnia igni ferroque vastato*; *fusti* dixit et Hirtius bello Hispan. cap. 27; Noster infra capite proximo in prima editione, *hac classi Caesar*. Vt Maro Aeneid. VIII: *Advectum Aenean classi*. Sic et supra cap. 31 restituebam *maior civi*. In his tam pusillis etsi pudet baerere, habent tamen et illa utilitatem suam. Vidit et Popma *fusti* revocandum e prima editione. Copiose de his similibusque Vossius pater lib. II, cap. 12, de Analogia. Heins. Supra 74: *Subiecto rebus et penatibus suis igni*. Vide ad Quinct. decl. X, 5.

Contrahendoque militi ac remigi) *Milite ac remige* Edit. Rhen.

Navalibusque odsuescendo certaminibus) Active positum *adsuescere*, pro adsuefacere: ut apud Horatium quoque memini; sed locus et ipsa verba in praesentia non succurrunt. Acidal. Locus Horatii est forte I sat. IV, 105, sed ibi *insuevit* legitur: *Insuevit pater optimus hoc me*. Vbi vide Torrentium. *Assuerit mentem* etiam dixit lib. II, sat. II, 109; sic et Lucan. V, 776:

Adde quod assuescis fatis, tantumque dolorem
Crudelis me ferre doces — Burm.

M. Agrippa) *Ignobilem loco, bonum militiae, et victoriae socium*, Tacit. I vocat; adi Horat. I, od. 6. Senecam patrem Controv. II Dion. Appian. Schegk.

Parendique, sed uni, scientissimus) Soli Augusto nimirum parere doctus, ceteris omnibus se anteponebat. Atque hoc ipsum magnum est in magno ingenio, scienter parere principi aut regi. Cuius artis summam dixeris expressam a Dione LIII, ubi *Agrippam, quum multa imo pleraque gloriosa consilia Augusto suppeditaret, et facta patraret, nihil tamen prorsus eius gloriae sibi arrogasse*, refert, οὐδὲ ἐπὶ βραχὺ τῆς δόξης αὐτῶν ἀντεποιεῖτο, inquit. Honores quoque ab Augusto sibi delatos in ipsius potius gloriam usumque dispensabat, quam in suam libidinem. Huius est illa primaria ad aulicam vitam disciplina, qua *virum in aula victurum duabus sibi rebus consulere oportere* ostendit, *primo difficultates rerum in se recipiendo, amoliendoque; deinde consummatae perfectaeque rei nomen et gloriam ipsis (principibus) relinquendo.* Δυοῖν παρῄνει τὸν ἄνδρα τὸν σωθησόμενον, τῆς μὲν δυσχερείας αὐτὸν τῶν πραγμάτων ἀπαλλάττειν, τὴν δὲ δὴ κατόρθωσιν σφῶν ἐκείνοις φυλάσσειν. Quem Dionis CXLIX, pag. 450, locum (ab interprete, priore moniti membro, parum congrue versum: *ut negotio praefectus difficultatem eius a se removeret*, non enim, ut *difficultatem a se removent, quasi declinando; sed ut amoliatur*, i. e. *expediat eam sustinendo agendoque*, dicitur) merito maioribus principum administris commendavit Lipsius, III Polit. II, 14, quum praesertim memorabilia sint, quae in Dione praecedunt, de ingenio regum, omnium rerum gloriam sibi vindicante, aliis invidente. Boecl.

Et per omnia extra dilationes positus consultisque facta coniungens) Simile quodammodo est infra cap. 110 de Pannoniis: *Itaque hercules nulla unquam natio tam mature consilio belli bellum iunxit, ac decreta patravit.* Et post etiam de Arminio cap. 118: *Opprimi posse Romanos et dicit et persuadet: decretis facta iungit; tempus insidiarum constituit.* Et aliquanto inferius de L. Caeditio et aliis dicit cap. 130: *eos nec temerario consilio, nec segni providentia usos.* In hanc mentem notum lippis omnibus et tonsoribus Sallustii scitum; quod quidem si ponam, diffidere aliorum memoriae videar, simul et iactare ea, quae nemo nesciat. Acidal.

Hac classe) *Hac classi*. edit. Rhen.

Desponente ei Nerone) Ἐξέδωκε δὲ αὐτὴν αὐτὸς ὁ ἀνὴρ ὥσπερ τις πατὴρ, inquit Dio XLVIII. pag. 438: *Elocabat autem Liviam ipse maritus, tamquam patris loco.* Scilicet hoc schema quaerebatur

rei, quasi maritus sponte concederet Augusto uxorem. Revera autem *Tib. Neronis matrimonio Liviam, et quidem praegnantem, abduxit*, ut simplicius loquitur Suetonius Aug. 62, sicut et prudentes apud Tacit. I A. 10, increpant: *abductam Neroni uxorem, et consultos per ludibrium pontifices, an concepto, necdum edito partu rite nuberet.* Ergo inter *flagitia dominationis*, i. e. loco idoneo ac proprio, referuntur haec talia a Clapmario V. Arean. 3. Operae pretium autem fuerit cognoscere, quae Dio circa responsum pontificum ἐπικριτικῶς annotat. Fallor, an minime insusitata sunt recentiori quoque aevo eius adulationis exempla, qua omnia principum honesta atque inhonesta excusare, etiam illis mos est, quorum conditionem, dignitatemque valde videantur ista dedecere. Boecler.

Duxisset eam uxorem) An legend. *iam?* an *eam* παρέλκος posuit, ut supra: *Qui C. Gracchus in locum Tiberii fratris IIIvirum nominaverat, eumque socium regalis assumserat potentiae.* Pofma. Tolle τὸ *eam*, ut et paullo ante *ei*; rectius enim erit *despondente Nerone*, ut infra cap. 94. Postea, *ita inopinato classis adventu* excidit vocabulum; quapropter scribe *classis Pompeianae adventu*, vel *inimicae*, vel *adversae.* Heins. Forte, *cui ante nupta fuerat Livia, a. r. o. d. eam.* Burm. V. Misc. obs. v. VIII, p. 63; v. IX p. 171.

Pompeio Siciliaeque bellum, etc.) Praeter scriptores supra laudatos, accurate haec omnia exequitur Dio l. XLVIII, et XLIX. Boecl.

Ac distulit) Eleganter, pro *dissipavit*, ut hoc verbum explicat Servius apud Virgil. III Georg. 197:

Scythiaeque imbres atque arida differt
Nubila.

Quod ex Lucretio sumptum, ad cuius lib. I, 273 vide Lambin. et Gifan. indic. Burm.

Quod postea dubia, etc.) Quid audio? *anceps* fortuna alia, quam *dubia*? Hoc enim interjecta particula *interdum* innuit; sed ea traducta, scribe: *dubia interdum et ancipiti.* Nisi tamen dicas, ancipitem esse periculosam, et hac quadam ratione a dubia diversam; ancipitia enim sine certo periculo tangi et tractari nequeunt: in dubiis non item est. Et hoc tamen putidum et puerile. Quin potius voculam traiiciamus, ut monstratum. Acidal. Fortasse legendum, *dura et interdum ancipiti*; nam adversa fortuna saepius usus Cae-

sar; *durus* vero et *dubius* confuderunt librarii, ut clarissime ad Quinct. lib. VI, 3 ostendimus: ubi apud Ciceronem, *dubios casus variosque* apud Fabium, *duros variosque* legi notavimus, ut hic *dura et ancipiti fortuna.* Sic apud Lucan. IV, 778:

Nullo dubii discrimine Martis
Ancipites steterunt casus.

Ubi *duri* est in codice Hamburgensi; sic passim *dura bella*, *dura proelia*, et *dubia* in MSS. confusa; sed de illis plenius ad Val. Fl. VI, 545. Vide interim ad Ovid. VII, ep. 116. Burm. V. Misc. obs. v. VIII, p. 63, 389 etc.; v. IX, p. 269.

Classis adventu) *Cl. hostilis* Graev. ep. Syll. T. IV, p. 414.

Sub ipsius Caesaris oculis) Sic postea: *in ore atque oculis Antonianae classis.* Apul. lib. I Metam.: *Sub oculis tuis homo iugulatur.* Idem lib. II: *Sub istis oculis miser iugulatus est.* Seneca, *in conspectu et sub ictu habere*, dixit epist. 73. *Adhuc est genus tertium eorum, qui sapientiae alludunt: quam non quidem attigerunt; in conspectu tamen et* (*ut ita dicam*) *sub ictu habent.* Quod tamen a gladiatorum arte traductum videtur, qui sub ictu habeant adversarium, quum intectum et nudum iamiam icturi sunt: diciturque *sub ictu esse*, qui ictui se alterius exposuit. Et ab ea mente Lactantius quoque forsan lib. divin. instit. VII, cap. 12: *Corpus igitur, quoniam fictum ex ponderoso et corruptibili elemento, et tangibile est, et visibile, corrumpitur atque occidit, nec vim repellere potest, quia sub adspectum et sub ictum venit.* Gellio autem (hoc, quia ita incidit, addo) *ictus temporis* eleganter pro momento, quod nictu ictuque oculorum vulgo metiuntur; lib. XIV, cap. 1: *Omnes tamen isti aut hinntibus terris, aut labentibus tectis, aut oppidorum expugnationibus, aut eadem in navi, fluctu obruti, eodem genere mortis, eodemque ictu temporis universi simul interirent.* Acidal. Vide supr. cap. 21.

A Titio iugulatus est) Phrygiae in oppido Midaio, ut Dio, an Mileti, ut Florus, et Appianus. Schegk. Dubitat Schegkius, acciderintne id Phrygiae in oppido Midaio, ut ait Dio, an Mileti, ut Florus, et Appianus asserunt. Mihi errasse Dionem certum est. De Mileto enim testatur scriptor eiusdem propemodum temporis, atque omni exceptione maior, Strabo Geog. lib. III.

Inutilis in aliena victoria) Vetus editio, *inutilis alienae victoriae comes.* Raphel. *In alienae victoriae* vetus exemplar. Tollendum τὸ *in* cum Rhenano, et deinde *dissidendo Caesari*, non *Caesaris*, cum Acidalio. Heins.

Dissidendo in consiliis Caesaris) Venustius, *Caesari. Dissidere* cum dandi casu pro auferendi cum praepositione. Sic in multis verbis, et vero etiam nominibus, *alienare*, *alienus*, *alius*, et multa talia, de quibus dicendi non hic locus. Acidal. Accedo Acidalio; ita Horat. II, od. 2:

Redditum Cyri solio Phraatea,
Dissidens plebi numero beatorum
Eximit virtus;

ut vindicavit eum locum eruditissimus Bentleius; et ad quem videndus Lambinus; ita et *dissentire* construit idem Poëta lib. III, od. 5:

Hoc caverat mens provida Reguli,
Dissentientes conditionibus
Foedis — Burm.

Interpretaretur) *Interpretabantur.* Ed. Rh.

Non ab Scipionibus) Factum tam memorabile Augusti, quod hoc capite exponitur, scripsere etiam Dio XLIX, p. 455. Appian. V. ἐμφυλ pag. 742 et seq. Histor. Miscell. VII, 6. Liv. epit. 129. Suet. Aug. 16. Tacitus, una voce *exuendi*, opportune huc accommodata, rem complectitur, I A. 2. Boecl.

Aliisque veteribus Romanorum ducum) Antiquae elegantiae locutio; ita apud Ovid. ibid. 81:

Denique ab antiquo Divûm veteresque novique;

ita ex codice Francofurtensi lego; vulgo *divi*. Apulei Apolog.: *Audisti*, *quorum pleraque scilicet legeras apud antiquos philosophos.* Vid. ad Quinct. I. Inst. Orat. 4. Burm.

Inermis et lacernatus) Adi Dionem, cui alia mens sedet. Scheg.

Iacta) Princeps editio, *acta.* Quod non fuerat mutandum. Nam *agere tela* aeque recte dixeris, ac *adigere*; quomodo aliquoties apud Caesarem legitur. Sic, *actores ponderum*, impulsores vocat Ovid. in V Fastorum:

Fulmina de coeli iaculatus Iupiter arce,
Vertit in actores pondera vasta suos.

Ita emendamus auctoritate MS. e Bibliotheca τοῦ μακαρίτου Gui-

lhelmi Noomsii, Arlanderrenlae domlni. Perperam enim excusum vulgo, *auctores*. Voss. *Acta* codex antiquus, quod ferri potest. Opinor tamen, *adacta* a Velleio ipso fuisse. Vt in illis Curtii lib. IX, 5: *Quippe ingens telum adactum erat, et penetrasse in viscera videbatur*; sic et alii. Heins. *Acta* cum prima editione retineo; ita *agere gladium* Val. Max. III, 2, 2; sed de his plura ad Val. Flacc. II, 179. Burm.

Scires quid interesset) Vide ad Petron. cap. 8 et 91.

Vita sua) Et ita (*vitae suae*) Erasm., Steph. et omnes fere alii.

Spoliata dignitas) Similis locutio Hirtii lib. VIII de B. G. 5: *Qui omnem honorem et dignitatem Caesaris exspoliarent*; ubi vide Davisii notas.

Quam tueri non poterat) Manut. *intueri*. Suetonius narrat Lepidum supplicem concessa vita Circeios in perpetuum relegasse. Scheg. Alii *intueri*; forte, *vi tueri*. Nisi illud ipsum ita formatum, ut Apuleio solens, superaddita praepositione. Nam passim apud hunc, *incognoscere*, *inconcupiscere*, et id genus plura. Acidal.

Subita deinde) Placet mihi, *secuta*. Boxh. V. Miscell. obs. vol. VIII, pag. 64.

Exercitus seditio) De hac seditione eiusque compositione et supplemento Campanae coloniae accurate Dio XLIX, p. 456 et 457. Appian. V. ἐμφυλ. p. 744. Hist. Misc. VII, 6. Noster praecipuam artem componendae seditionis, *severitatem comitatis mixtura temperatam*, hoc loco innuit. Vide Lips. VI. Polit. 4, et hac occasione nota, *Libro primo Annalium Taciti, singulari prorsum arte copiaque id argumentum, de seditionibus militaribus, earumque remediis, tractatum ac veluti exemplo perfectae commentationis perscriptum esse*. Boecl.

Contemplatus frequentiam suam) Simile dictum Tacito lib. I Annal.: *Illi quoties oculos ad multitudinem retulerant, vocibus truculentis strepere*. Scheg. Idem dixit Dio: πρὸς τὴν ὄψιν τοῦ πλήθους σφῶν θρασύνονται; et Lucanus V, 259:

— *Ipsa metus exsolverat audax*

Turba suos, quidquid multis peccatur inultum est.

Ideo Domitianus prohibuit, *legionum castra geminari*. Suetonius in vita cap. 7. Popma.

Quod cogere) Exquisitum hoc loquendi genus notavimus ad Quinctil. XI, 1.

Campanae coloniae) Tota haec res explicata ab uno Dione, lib. XLIX, qui de hac ipsa seditione, et eius placamentis: Οὕτω μὲν τότε τοὺς στρατιώτας κατέστησε. και τὸ μὲν ἀργύριον αὐτίκα, τὴν δὲ χώραν οὐ πολλῷ ὕστερον αὐτοῖς ἔδωκεν· ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐξήρκεσεν ἡ ἐν τῷ δημοσίῳ τότε οὖσα, προσεξεπρίατο ἄλλην τὲ και παρὰ Καμπανῶν τῶν ἐν τῇ Καπύῃ συχνὴν (και γὰρ ἐποίκων ἡ πόλις πολλῶν ἐδεῖτο) καὶ αὐτοῖς τότε ὕδωρ τὸ Ἰούλιον ὠνομασμένον, ὑφ' οὗ καὶ τὰ μάλιστα διὰ παντων ἀγάλλονται, τήν τε χώραν τὴν Κνωσίαν, ἣν καὶ νῦν ἔτι καρποῦνται, ἀντέδωκε. *Atque ita milites tunc quidem composuit: et argentum statim, agros non multo post iis dedit. Quoniam enim publici, qui tunc erant, non sufficiebant, etiam alios emit a Campanis illis, qui Capuam incolunt, eosque multos (multis enim colonis indigebat ea urbs) et ipsis tum aquam Juliam, qua maxime omnium gaudent, tum terram Cnosiam* (*Gnosiam* melius, estque Gnosus in Creta), *qua etiam nunc fruuntur, eorum loco dedit.* Omnia haec quasi de industria scripta ad Velleii lucem: et quis scit, si non a Dione istinc sumpta? Quod tamen hic scribitur *eius reditus erant publici*, pravum est. Quid *reditus* ad rem praesentem? nec eos sane emit Caesar, sed agros. In editione prima: *eius relicti erant publici.* Certum habeo, *eius reliqui*, idest Capua reliquos habebat agros publicos, qui nondum attribuit, et qui non venerant in divisionem. Hos (Dione palam narrante) ab iis emit Caesar. Lips. V. C. *relicti.* Vnde Lipsius, *reliqui.* Frustra, quum alterum idem valeat (V. Wesseling. II, obs. 20). Caesar V. de Bello Gallico: *millibus circiter quatuor essedariorum relictis*, ita MSS. auctoritate lego, non *retentis.* Cicero in Phaenom.: *Quod supra terras prima de nocte relictum est?* Ac eodem opere: *pari spatio partes tres esse relictas.* Voss. Erat in vet. ex. *eius relicti erant. p.* Vnde Lipsius fecerat *reliqui*, ut ad agros referatur; i. e. Capua reliquos habebat agros publicos, qui nondum attributi, et qui non venerant in divisionem. Hos (Dione palam narrante) ab iis emit Caesar. Locus Dionis e XLIX, pag. 457, ita habet: οὕτω μὲν τότε τοὺς στρατιώτας κατέστησε. και τὸ μὲν ἀργύριον αὐτίκα, τὴν δὲ χώραν οὐ πολλῷ ὕστερον αὐτοῖς ἔδωκεν, ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐξήρκεσεν ἡ ἐν τῷ δημοσίῳ τότε οὖσα, προσεξεπρίατο ἄλλην τε καὶ παρὰ Καμπανῶν τῶν ἐν τῇ Καπύῃ οἰκούντων συχνὴν (καὶ γὰρ ἐποίκων ἡ πόλις πολλῶν ἐδεῖτο) καὶ αὐτοῖς τότε ὕδωρ τὸ Ἰούλιον ὠνομασμένον ὑφ' οὗ καὶ τὰ μάλιστα

διὰ πάντων ἀγάλλονται, τήν τε χώραν τὴν Κνωσιαν, ἣν καὶ νῦν ἔτι καρποῦνται, ἀντέδωκε. *Atque ita tum quidem milites composuit: argento quidem statim, agris paullo post datis. Quum enim publici, qui tum erant, agri non sufficerent, coëmit etiam alio satis multos a Campanis Capuam incolentibus, quorum urbs multis colonis indigebat: iisque aquam Iuliam, qua maxime omnium gaudent, tum terram Cnosiam, qua etiam nunc fruuntur, pretii loco dedit.* BOECL. Non hoc voluit Velleius, nec vetustus codex, in quo *eius relicti erant publici.* Opinor, *eius resecti erant publici.* Ad agros publicos refer, qui quod refecti, hoc est, magnam partem Capuanis adempti erant, resarta est iactura ea ex agris Cretensibus. Vide omnino Dionem lib. XLVIII. Sic et *recidere* dicebant *sumtus*, de quo doctissimus Gronovius observationum lib. II, 22; *recisum opus* Noster infra cap. 89. Tacitus Annal. III, cap. 53: *Quid enim primum prohibere, et priscum ad morem recidere adgrediar? Resecare* reddendum Senecae de Ira lib. I, cap. 13: *Si iustitia bonum est, nemo dicet meliorem futurum, si quid resectum ex ea fuerit.* Sic enim reor: quum in scriptis exemplaribus nonnullis *defectum* inveniatur; vulgo *detractum*; *publica* pro pratis publicis Nasoni iam olim restitutum a me Fastorum V:

Vindice servabat nullo sua publica vulgus:
Iamque in privato pascere inertis erat.

Adde Plinii locum lib. VII, ep. 18: *Numeres reip. summam, verendum est, ne dilabatur. Des agros, ut publica negligentur.* Sic enim vetustissimus liber Mediceus, non *ut publici.* Asconius in Divinationem *pascuorum publicorum* meminit, eosque, qui haec redimant ad pascendum, dictos *pecuarios* docet; occurrunt et apud Livium *pascua publica*, lib. XXXIX, cap. 29. Agri publici passim apud Livium, et de publicis agris et privatis epit. Liv. LVIII. Ex epistolis Ciceronis ad Brutum liquet etiam republica non insolens fuisse, ut civitates Italiae reditus suos acciperent ex locis remotissimis, ut Arpinates, et Atellani e Cisalpina Gallia. Sed apud Velleium parum proprie Capuanis *publica* assignantur, quum *publicum* proprie sit populi romani, si iurisconsultis credimus antiquis; Dig. de verborum sign. l. XVI. Sic apud Liv. lib. XXVII, 30: *Indicio quoque permisso, qui ager civis Campani fuisset, ut is publicus P. R. esset*; lib. XXXI, 4: *ut decemviros agro Samniti,*

Appuloque, *quod eius publicum P. R. esset*, *metiendo dividendoque crearet*. Deinde malim *et aqua permissa*; non enim promissa solum Capuanis a Caesare aqua Iulia, sed indulta quoque ac concessa. Seneca ep. 102: *Ille qui et mari et terra pecuniam agitabat*, *qui ad publica quoque*, *nullum relinquens inexpertum genus quaestus*, *accesserat*. Sed id ad vectigalia referendum: *publicum* enim pro portorio aut vectigali, unde et *publicani* nomen mutuati, et *publicorum conductores* in iure. De *publicis publicoque* ea significatione complura Lipsius, ac ceteri interpretes ad Tacitum Annal. XIII, c. 51; apud eundem Hist. I, c. 51: *contumacia Gallorum irritati*, *qui remissam sibi a Galba quartam tributorum partem*, *et publico donatos in ignominiam exercitus iactabant*; sic scribo, ut per *publicum* tributa intelligat. Heins. *Reditus* ab Erasmo esse puto. Burm. V. Graev. ep. Syll. T. IV, p. 382, 403; Misc. obs. v. IX, pag. 171.

In Creta insula redditi) Campani acceperant publicos reditus in Creta beneficio Augusti, qui Italiam duodetriginta coloniarum numero ab se frequentavit, operibusque ac vectigalibus publicis plurifariam instruxit, Suetonius cap. 46. Quamvis et libera Rep. populi Italici in remotissimis portoriis reditus et vectigalia habebant, ut Arpinates in Gallia cisalpina, Atellani in eadem Gallia, teste Cicerone ad Brutum. Popma.

. *Instar*) Festus Pompeius ab *instar instaurare* deducit: quoniam illud instaurari proprie dicatur, quod ad formam similem exemplo priori reducitur. Hic vero *instar* non exemplum est, neque passive pro eo capitur, quod est instauratum, sed enim active, ut quod instaurat; heic nempe salubritatem. Acidal.

Coronae classicae) Tangit princeps Poëta:

Tempora navali fulget rostrata corona.

Rostrata Plinio quoque dicta; vide Agellium. Schegk.

Quo nemo unquam) Si voluit dicere Velleius, neminem ante Agrippam reportasse coronam navalem, hoc est rostratam; aut erravit, aut diversum sentit a Plinio. Is enim non dubitat affirmare lib. XVI, cap. 4: *Cedunt et rostratae*, *quamvis in duobus maxime ad hoc aevi celebres*; *M. Varrone piraticis bellis dante Pompeio Magno*: *itemque M. Agrippa*, *tribuente Caesare Siculis*; sed et idem Naturae mystes unicus lib. VII, cap. 30: *M. Varronis*, *in*

bibliotheca, quae prima in orbe ab Asinio Pollione ex manubiis publicata Romae est, unius viventis posita imago est; haud minore, ut equidem reor, gloria principe oratore et cive, ex illa ingeniorum, quae tunc fuit, multitudine unam hanc coronam dante, quam cum eidem Magnus Pompeius piratico ex bello navalem dedit. Et vero nullo aevo cuiquam contigisse coronam rostratam, praeterquam uni Agrippae, idem etiam prodidit Dio Cassius lib. XLIX; nec is tantum, sed et testis omni exceptione maior, Livius, cuius haec legimus Epitoma CXXIX: *M. Agrippa navali corona donatus est; qui honos nemini ante eum habitus erat.* Quibus motus verbis, damnaverim potius unum Plinium, quam triumviros istos alios: etsi aliter visum viro maximo, in libris de Militia romana, lib. V, cap. 14. Gruter. Vni Agrippae contigisse hunc honorem testatur Dio XLIX, pag. 457: Τῷ Ἀγρίππᾳ στέφανον χρυσοῦν ἐμβόλοις ἠσκημένον ἐδωρήσατο ὃ μὴ πρότερον, μήτ αὖθις ἄλλῳ τῳ ἐγένετο. *Agrippam corona rostrata aurea donavit: quod neque ante, neque postea cuiquam contigit*; ita Liv. epit. CXXIX. Plin. autem XVI, 4, et VII 30 cum *M. Varrone*, cui *Pompeius coronam navalem dederit, communicat hoc decus*: cui assentiendum opinatus Lipsius: Gruterus autem ceterorum auctoritatem praefert. An et Seneca ab eorum parte, cui III de Benef. 32 Agrippa dicitur, *navali corona insignis unicum adeptus inter dona militaria decus*: quamquam *unicum* pro *eximio* et *singulari* hic accipi possit. Vide Turneb. XXVI, 29 et Taubm. ad VIII Virgil. Aen. 684. Boecl.

Templumque Apollinis) V. C. *Apollini*; nec debuit mutari. Voss. Dio XLIX, p 458. Sueton. Aug. 29. Boecler. *Apollinis* editio Rhenani. Heins. *Apollini* in Erasmi editione demum legitur, quem alii secuti sunt.

Munificentia) Haud displicet Lipsio *magnificentia*. Raphel.

Qua aestate Caesar t. p. Lepidum etc.) Locus, libris adfectus, et cui nec ego facile medendo. Vulgati nil conferunt, praeter Bonhom. qui exprimit, *qua aestate, Caesar tam prospere in Lepidum*. Si nihil desit, tentaverim: *Qua aestate Caesar tam prospere in Lepidum in Sicilia, paene fortuna in Caesarem et rempublicam* (aut *in Caesare et rep.* antique) *militavit ad Orientem*, sententia clara. *Eadem aestate contra rempublicam et Caesarem* (solens Nostro adulationis genus reip. iungere Caesarem, tanquam caput)

fortuna stetit ad Orientem. Levi mutatione τὸ *bene* in *pnene*, doctus *b*, et *p* confundi. In Livii viris maximis loco conclamato; ubi de Altioio, vulgo: *ut proditis pelli VII virnli iudicio esset*, etiam fortean. *proditis velle.* Sed quis scit, an in tenebris hic et illic micaverim. Sunt, quibus placitum: *Qua aestnte Caesnr tam prospere L. in Sicilin devicit, bene* (immo male) *fortuna.* Ego nihil adfirmo serio. Schegkius. Vestram fidem, Musae, quam turpiter locus elegans maculatus, an mutilatus. Tentavit industria singulari Schegkius: *Qua aestate Caesnr tam prospere in Lepidum in Sicilia, paene fortuna in Cnesarem et remp. militavit ad Orientem.* Et in hoc secutus librum Bonhommaei: post quem tentemus et nos itidem, si quid forte poterit clarius extricari. Sed libertate mihi opus est paullo maiori, quam non ex mea cupidine, sed usu sumam Velleii. Ergo ita ausus fuerim: *Qun aestate quum Caesari prospera in Lepidum in Sicilia, tam scaeva fortuna in Caesarem et remp. militavit ad Orientem*; quomodo conficitur idonea maxime et aperta sententia. Verum enim vero alios etiam medicos desiderare videtur hic locus, et non nisi scriptos codices: sine quibus, qui conabitur, quidquid erit, quod praestiterit, itidem incertum erit, ut quod vel ego, vel ceteri omnes attulimus. Acidal. Nihil deest, nec opus ulla mutatione; hoc enim dicit: Caesar contra Lepidum prospere, fortuna bene in Caesare et repub. militavit contra Antonium, quem Parthi ceciderunt. Ambitiose et adulatorie iungit Caesarem et rempubl., et Caesarem tamquam caput praeponit. Popma. Edebatur hactenus: *Qua aestnte Cnesar tam prospere Lepidum in Sicilia * bene fortunn in Cnesnre et repubI. militavit nd Orientem.* In loco corrupto et mutilo varie coniecturis indultum est, quas enumerare supersedeo; neque enim veram lectionem facile quis invenerit. Boeclervs. *Tam prospere Libium* (in margine *Lepidum*) *in Sicilia* editio Rhenani, veteres haud dubie membranas secuta. Locus pessime adfectus. Neque enim in Lepidum militavit Caesar, sed res novas molientem sine bello oppressit. Mille, opinor, locis detexi in scriptoribus vetustis librariorum hanc supinitatem, quum bina forte concurrunt vocabula, litterarum similitudine parum discrepantia, alterutrum horum uti omittant, quod et hic usu venisse persuadeor, ut credam. Nimirum post τὸ *prospere* sequi oportuit *pro re*, quod excidit: deinde pro *libium* revocandum est

unius litterae mutatione *cibium*, seu *civium*. Totus sic constituatur locus: *Qua aestate Caesar tam prospere pro re civium in Sicilia, paene fortuna in Caesarem et remp. militavit ad Orientem; pro re civium*, quasi reipublicae, non suae ambitioni dedisset Caesar hanc expeditionem. Sic ubique solet Velleius. Deinde *pro re civium* et in *rempubl.* concinne opponuntur inter se; *pene* eleganter addit, quia Antonius Caesari ac reip. non minus infidus, quam Lepidus; sic alibi, *Maecenas pene contentus angusto clavo. Tam prospere*, sc. *militavit*, quod sequitur, eo id refer; sic Caesarem et rempbl. etiam coniunxit supra cap. 45: *Alterum pene imperio nostro ac suo quaesivit orbem.* Cogitabam aliquando, si *Lilybaeum* lateret forte sub τῷ *Libiam.* Sed quum haec ad Messanam gesta sint et ad Pelorum, Lilybaeo locus vix videtur, nisi quod ex Africa traiecerat Lepidus, et a Lilybaeo Messanam versus legiones duxerat. Ita historici, atque in his Appianus. Popma vulgatam scripturam tuetur, ut Velleius dicat, fortunam bene in Caesare ac republica Orientem versus militasse, caeso nimirum a Parthis Antonio. Perizonius volebat, *tam prospere sibi in Sicilia* (Ep. Syll. t. IV, p. 791, 818). Heins. *Eam prospere Lepidum*, Manut. edit. *tam prospere Lepidum*, Erasm. et Stephanus, qui post *Sicilia* vacuum reliquit verbo alicui spatium; si Heinsiana coniectura placeat, rectius legeretur *prospere e re civium.* Ego mallem: *Qua aestate Caesar tam prospere in Lepidum in Sicilia, bene fortuna pro Caesare et republ. militavit ad Orientem*; hoc sensu: damnum Antonii et cladem fuisse utilem Caesari et reipubl., quippe qui inde in odium populi incidens, et luxuriae se tradens, postea facilem de se victoriam Caesari praebuerit, per quam optimus princeps reipubl. impositus est. Fortunam hic absentis Caesaris vocat, quum in Lepidum bellum suis auspiciis gessisset. Ita Flor. IV, 2: *adversus absentem ducem aliquid ausa fortuna*: et ita passim; requiritur autem necessario illa oppositio *in Lepidum*, et *pro C.*, nisi omne acumen Velleio, qui sibi in illis placere solet, demere velimus. (Io. Christius Noct. Ac. spec. I, p. 38 legit *Caesar iam in L. in Sic. vicit, fortuna pro C.* etc.). Burm. V. Misc. obs. v. IX, p. 171.

Cum XIII legionibus egressus Armeniam) Scribe, cum doctissimo Freinshemio, XVI. Adi eum ad Florum lib. IV, cap. 10. Malim etiam *ingressus.* Quomodo in Gryphiana, aliisque Velleii edi-

tionibus, emendatum. Voss. XVI pro XIII reponi debere, rectissime monuit cl. noster Freinshemius ad Flor. IV, 10, 10. E quo capite petes historiam hanc, tum ex annotatis a Camerte scriptoribus; quibus Dio praesertim addendus 49. Boecler. *Ingressus* Erasm. Steph.

Et Statiano legato) Oppium Statianum nominat Dio lib. XLIX. In Plutarchi Antonio corrupte est Τατιανὸς, pro Στατιανός. Hoc eo magis moneo, ut appareat, falsam esse Sylburgii suspicionem, qui putabat, eundem hunc esse, quem Florus Saxam nominat. Id vero eo etiam refellitur, quod Saxa iam esset interemptus; ut ex Dione, et aliis, iam supra ostendimus. Voss.

Quibus servari se posse) *E quibus*; deinde, *consilio ac fide servatur*. Heins. *Periculis servari* dixit, ut lib. II, 28: *Vindicat maximis periculis*; ubi vide.

Cum fortunam non animum) Recte (*fortuna*), si fortuna primo casu capias. Ita Horat. epod. IV: *Fortuna non mutat genus*; supr. tamen c. 57 dixit, *cuius fortunam mutare constituit*. Burm. V. Miscell. obs. v. VIII, p. 64.

Iter peterent) An *pergerent*? Vt Cicero, Terentius et alii amant loqui; de quo ad Val. Flacc. lib. IV, 690; sed *petere iter* etiam dici potest, ut *viam petere*; de quo vide Gronov. ad Liv. XLIV, 2. Burm.

Hoc M. Antonio acto, illis legionibus saluti fuit) Legerem: *Hoc M. Antonii octo illis legionibus saluti fuit*. Manut. At paulo ante Patereulus dixit, Antonium cum XIII legionibus Armeniam ingressum esse, etc. Atque ex his haud minus quartam partem amisisse, quod postremum et hic repetens, *de quibus tamen* etc., quae verba arguunt, si qui numerus hoc in loco reponendus est, eundem esse oportere, quem et supra expressit. Praeterea ut ad regulas grammaticorum hominem revocem, in his verbis *octo illis legionibus*, τὸ *illis*, quod est pronomen, quemadmodum illi loquuntur, relativum quo, quaeso, referetur? Nec enim octo, verum XIII legiones supra edidit. Quod si Aldus e XIII legionibus quartam partem, quam amissam fuisse Patercolus tradit, deducendam esse contendit, tamen sic quoque plures quam octo supererunt. Verum ipse viderit, qui isthaec inter se congruere queant. Mihi quidem neque coelum, neque terram, ut aiunt, attingere vi-

dentur. Non displicet, quod in posterioribus editionibus emendatum est: *Hoc M. Antonio atque illis legionibus.* PVTEAN. Videndum an legi posset: *Hoc M. Ant. octo, illis legionibus saluti fuit.* VRSIN.

Atque illis legionibus) Ita legendum, non *octo*, arguunt praecedentia, et Florus, apud quem XVI *legiones*; statim male vir doctus τὸ *tertia* omisit. SCHEGK. Emendant *atque legionibus*: ego *ac tot legionibus.* LIPSIVS. Forte legendum, *ac tot illius legionibus.* Quamquam nihil temere mutaverim. Nam vulgatam lectionem ferri posse, supra monui. VOSS. *Atque illis legionibus.* Ita enim, vel (*ac tot illis l.*) potius legerim, quam *hoc M. Antonio octo*, quod in libris repertum, licet sensum aliquem sustinere possit, valde tamen a Velleiana elegantia videtur abesse. BOECLER. *Hoc M. Antonio ac tot illis legionibus saluti fuit.* Ita rescripsi minimum descendens a veteri scriptura, quae habebat *acto illis legionibus.* Vossius, *ac tot illius legionibus*; proxime verum. Vulgo *atque illis legionibus.* Tac. Ann. I, c. 6: *Germanicus, cuius in manu tot legiones, tot pulcherrimarum legionum interitus*; Valerio Maximo libro I, cap. 6, et libro VI, c. 2: *Obstupuerunt tot legiones tam robustas senectutis reliquias intuentes.* Adi infra c. 90 annotationes nostras; *ac tot legionibus* Lipsius. HEINS. *Tot legiones* dici patior, sed *tot illae legiones* durum est; quare mallem, *ac tot reliquis legionibus*; amissis enim antea duabus, mox per varia pericula magna parte exercitus, nunc iudicio Romani illius, servata fuit pars reliqua. BVRM.

Desiderato est) Scribe ex editione principe, *desiderata tertia est.* Agnoscimus hinc ἀκρισίαν sciolorum, qui optimam lectionem mutarunt. VOSS. *Tertia* in Rhenani edit. expressa, non omitti ab aliis debuit. BOECL.

Victoriam vocabat) Geminum pene dictum de eodem L. Flori lib. IV, cap. 10: *Egregius imperator tandem profugit in Syriam: ibique incredibili quadam mentis vaecordia, ferocior aliquanto factus est; quasi vicisset, qui evaserat;* ubi philosophice tamen magis Annaeus loquitur, quam ethice aut grammatice: ita enim solent homines, praeter spem vivi. Sallustius bello Iugurthino cap. 98: *et ipsi duces feroces, ac quod sui non fugerant, pro victoribus sese agere.* Annibal apud Horatium lib. IV, od. 4:

Cervi, luporum praeda rapacium,
Sectamur ultro; quos opimus

Fallere et effugere est triumphus.
Syrus apud Terentium Heautontimor. actu IV, se. 11 *triumpho, si licet me latere tecto abscedere.* Sed quid facio? ista reservanda erant Taciti verbis lib. IV Ann. 23: *Iamque tres laureatae in urbe statuae, et adhuc raptabat Africam Tacfarinas.* GRUT.

Catenis, sed ne quid honori deesset, aureis vinxit) Curtius de Dario lib. V, 12: *Agmen eorum tertio assecuti die, ne tamen honos regi non haberetur, aureis compedibus Darium vinciunt, nova ludibria subinde excogitante fortuna.* Moris antiquitus pro dignitate captivum nunc aureis, nunc argenteis, nunc ferreis vincire catenis. De aureis Clemens in Paedagogo lib. II: *Istae vero verum pulchritudinem obscurant, auro eam adumbrantes, nec intelligunt quantum in se delictum admittunt, se innumerabilibus vinculis alligantes, quemadmodum dicunt apud barbaros scelestos et maleficos homines auro vinciri. Captivos hos vinctosque divites videntur esse aemulatae mulieres.* Ausonius de Croeso in Solone 53:

— Croesum in amicis habet,
Vinctumque pedicis aureis, secum iubet
Reliquum quod esset vitae, totum degeret.

Propertius lib. II, 1, 33:

Aut regum auratis circumdata colla catenis,
Actiaque in sacra currere rostra via.

Et Silius lib. XVII, 130:

Ante Syphax feretro residens captiva premebat
Lumina, et auratae servabant colla catenae.

Hinc in panegyr. Maximiano dicto: *Xerxes Persarum rex potentissimus, pedicas iecit aurens in profundum, Neptunum se dictitans alligare.* De argenteis Dio lib. XLIX: *Postquam custodes gazae non obtemperarunt, et qui in armis erant, Artaxam maximum natu inter filios, regem eius loco constituerunt, argenteis Artabazum catenis vinxit, quia nimirum turpe erat, regem ferreis in catenis haberi.* Ammianus de Arsace, a Sapore capto, lib. XXVII, 12: *Eumque effossis oculis catenis argenteis, quod apud eos vanum suppliciorum aestimatur esse solatium, exterminavit ad castellum Agabanum nomine.* De ferreis res protrita, et quaedam non e vulgo dicam ad Ammianum mature. SCHEGK. Reges captivi aureis vel

argenteis catenis vinciebantur et ducebantur. Claudianus bello Getico:

— Currus regnumque catenae ,
Inter abundantis fati ludibria ductae.

Sic catenis aureis vinctus Darius, Croesus et Syphax, de quo Silius lib. XVII:

Ante Syphax feretro residens captiva premebat
Lumina, et auratae servabant colla catenae.

Et hic Artavasdes Armenius. Argenteis vinctus Arsaces, captivus Saporis Parthi, ut refert Appianus. Sed apud Aethiopes etiam servi in ergastulo catenis aureis vinciebantur, teste Plutarcho et in Erotico, et Dione Chrysostomo in oratione περὶ πλούτου. Popma. Dio lib. XLIX: ἔδησεν αὐτὸν ἀργυραῖς αλύσεσιν. αἰσχρὸν γὰρ, ὡς ἔοικεν, ἦν, βασιλέα αὐτὸν γεγονότα σιδηραῖς δεθῆναι. *Vinxit eum argenteis catenis: turpe enim, ut videbatur, erat regem ferreis vinciri.* Curtius de Dario: *Ne tamen honos regi non haberetur, aureis compedibus Darium vinciunt.* Sic apud Silium lib. XVII:

Ante Syphax feretro residens captiva premebat
Lumina, et auratae servabant colla catenae.

Vbi παρέργως moneo, *feretrum* pro instrumento poni, in quo pompa triumphalis portabatur. Eadem significatione vocabulum illud legitur apud Valerium Flaccum lib. III, 142:

Has precor exuvias, et opima cadavera, nostro
Linquite nil feretro, etc.

Haec enim vera lectio, ut alibi ostendimus. Voss. Nullo modo audiendi sunt, qui *oneri* legunt; cui enim res ignota, cuius tot passim exempla exstant? Curtius in eamdem sententiam de Dario a Besso et Nabarzane comprehenso: *Ne tamen honos regi non haberetur, aureis compedibus Darium vinciunt*, V, 12, 20, ubi cl. Freinshemio notata vide. Congessit et Schegkius complura ad hunc Nostri locum. Borcl.

Facultatibus licentiaque) Tres esse nutriculas vitiorum, copiam, licentiam et adulationem, ostendimus haud parce in discursuum nostrorum ad Tacitum parte prima. Gryter.

Bellum patriae inferre constituit) Ovidius lib. XV Metamorph.:

Romanique ducis coniux Aegyptia tedae
Non bene fisa cadet, frustraque erit illa minata,
Servitura sua capitolia nostra Canopo.

De amore Antonii in Cleopatram Horat. lib. epodon. Schegk.

Liberum patrem) Sed etiam Athenis. Athenaeus e quarto Socratis Rhodii; Seneca Suasoriar. I; dissensionem Senecae et Dionis in dote notarunt Iunius V animadv. I, et Lipsius; eamdem insaniam insanierunt Antigonus et Caligula. Athenaeus V, Herodian., alii. Schegk. Vnde et Διόνυσος νέος cognominatus est, teste Plutarcho. Alii aliorum Deorum aemulati sunt habitum et caerimoniam; Bacchum autem pluribus imitari placuit, praesertim *Mithridati*, *Antigono*, *C. Mario*, *Alexandro M.*; vide Schotti observat. hist. III, 3, et cl. Freinshemii not. ad Curt. IX, 10, 24. Boecler. Vid. ad Petron. cap. 41; sic *novus liber* Ovid. III, Met. 510, de quo vide ad epist. XVI, 332.

Cum redimitus hederis) Eodem habitu Messalina apud Tacitum lib. XI, 31: *Simulacrum auctumni celebrans: ipsa crine fluxo thyrsum quatiens, iuxtaque Silius hedera vinctus, gerere cothurnos.* Plura in Commentario Lipsius; addi velim de crinibus fluxis, et hoc Catulli in nuptiis Pelei:

Saepe vagus liber Parnassi e vertice summo
Thyadas effusis ovantes crinibus egit.

Et Macrob. lib. I Saturnal. Schegk. *Tum* scribe: respondet enim praecedenti *cum*. Talis et Silius adulter Messalinae describitur a Tacito Annal. XI, c. 31. Heins. Vid. Misc. obs. vol. VIII, p. 45.

Impugnabat) Malim *impugnarat*. Burm.

Morbo proditor) Idest vitio animi; vide egregie haec illustrantem summum Gronov. ad Senec. I, de Benefic. 14.

Et omnibus) Nonne aequivalent *in omnia venalem esse*, et *in omnibus?* ego discrimen non video. Puto delendum posterius τὸ *in*, faciendumque *in omnia*, et *omnibus*. Duo obiicit, venalem ad omne facinus ac flagitium fuisse, et sine discrimine omnibus venalem breviter: ad quaevis a quovis trahi auro potuisse. Lips. Lege *et omnibus venalis*; et ita Gryphio, et aliis, bene editum. Voss. *Et omnibus venalis* cum Lipsio Vossius. Ego *in omnia omnibus venalis*; cap. 90, pari modo *omnia omnibus locis igni ferroque*

vastata; ubi vulgo, *et in omnibus locis*; cap. 111: *revocati undique omnes veterani*, non *et omnes*. Sic et infra loco luxato cap. 103, scribebam, *sit unum dixisse, quam ille omnia omnibus fuerit*, quando id a Lipsio iam occupatum animadverti, qui consulendus est illic loci. Livius lib. XXVI, cap. 48, *quum omnia omnibus deberet*; XXVIII, 24: *quum omnia omnes auderent*. Iustin. XLIII, 11, *omnia communia et indivisa omnibus fuerunt*. Columel. I, 3: *sed et illud censeo, ut omnes omnia exsequantur*; et V, 11: *omnis surculus omni arbori inseri potest*; et mox, *quo possit omne genus surculi omnibus arboribus inseri*; sic et lib. XIII, 26 et 27: *Nec vero terrae ferre omnes omnia possunt*; apud Maronem I Georg. 109. Ovidius de Art. amator. III, 188: *Nam non conveniens omnibus omnis erit*; supra cap. LXIX, pari modo corrigendum *quum Vatinius nulli in omnia non esset postferendus*; ubi vide quae a me annotantur. Non dissimile illud Valerii Maximi, *si in uno Pompeio omnia reponere perseverasset*, libro VIII, 68, cap. 15. Heins. *In omnia et omnibus* Erasm. Steph. Heinsii vero correctionem firmant ea, quae dixi ad Quinct. IX Institut. orat. 3. Burm. Vid. Misc. obs. vol. VIII, p. 65.

Caeruleatus et nudus, etc.) Di enim marini antiquitus caeruleo habitu. Apuleius Miles. IV, de comitatu Veneris: *Adsunt*, ait, *Nerei filiae chorum canentes, et Portumnus caerulis barbis hispidus*; et lib. X: *Ipse autem color Deae divisus in speciem, corpus candidum, quod coelo demeat: amictus caerulus, quod mari remeat*; et capite tecto arundine. Virgil. VIII, 33:

— eum tenuis glauco velabat amictu
Carbasus, et crines umbrosa tegebat arundo.

Immo et Neptuno glauci oculi, teste Minutio in Octav.; de Glauco posce Servium ad illud poëtae lib. V, 823:

Et senior Glauci chorus, Inousque Palaemon. Schegk.

In convivio refrigeratus ab Antonio) Ni fallor, est heic *refrigerare*, quod Plautus dicit, *frigidam suffundere*. Acidal.

Quum Glaucum saltasset, in convivio refrigeratus ab Antonio, ob manifestarum rapinarum indicia) Moneo distictiunculam mutandam: *saltasset in convivio, refrigeratus ab Antonio* saltasse enim eum vult in convivio, non illic refrigeratum. Sed quid hoc verbi? (in hoc significatu intelligo, nam alias vetus) novitii, nisi fallor

et illius aevi. Valet, minus amari; ardorem illum gratiae exstingui; et, ut dicam, in amicitiam cuiuspiam frigere. Hoc inquam *refrigerari* dicebant: atque ita Suetonii Claudio scriptum, c. 41: *Quum primum frequenti auditorio commisisset, aegre perlegit, refrigeratus saepe a semetipso*, id est, frigore, et fastidio saepe affectus a sese. Rem enim ipsam, et teporem illum gratiae sive amicitiae, vocabant *frigus*. Plinius lib. VIII, epist. 14: *Interim Paullo* (recitanti) *aliena deliratio aliquantum frigoris attulit*. Seneca epist. 123: *Votienus Montanus et amicitia Tiberii notus et frigore*, quem scilicet Tiberius et ardenter amavit, et subito fastidivit. Nec peccet, qui Horatium sic explicet, lib II, sat. 1, 62:

— maiorum ne quis amicus
Frigore te feriat.

Etsi alio quoque boc commode duci haud negem. Suetonii locum noviter corrigo, Aug. cap. 66: *Desideravit et M. Agrippae patientiam, et Maecenatis taciturnitatem: quum ille ex levi rigoris suspicione, et quod Marcellus sibi anteferretur, Mitylenas se contulisset.* Nam quis *rigori* hic locus? nec suspicio de eo esse potest, sed sensus. Scripsit vero *frigoris*: ac ista nostra mente; eoque, inquit, secessit Agrippa, quod alieniorem sibi Augustum suspicaretur, et praeferri atque in gratia esse Marcellum. Terentii illud huc quoque fecerit: *Nimirum hice homines frigent*; atque omnino amor, ardor est: fastidium aut defectio, frigus. Lips. Repressus, exceptusque probris ac conviciis. *Refrigerare* metaphorice est reprimere, tardare, et minuere alicuius impetum et studium; sicut *refrigescere* dicitur id, quod cessat: quoniam frigus imminuit fervorem, et torpedinem adfert. Cicero in Verrem II: *Defessa et refrigerata accusatione*. Idem ad Appium: *Refrigerato iam levissimo sermone hominum*, et ad Atticum ep. 1: *Quum Romae a iudiciis forum refrixerit*. Non dissimili metaphora Plautus in Cistellaria dixit, *frigidam suffundere*, pro clanculum mordere, probro maledictisque adspergere, quod Graecis sit μυκτηρίζειν. Poma. Vide Misc. obs. v. IX, p. 171.

Transfugit ad Caesarem) Qui peccarunt in leges, statim etiam metuunt, et per consequens oderunt legum custodes. Itaque viderit princeps, ut semper administrorum suorum delicta graviora puniat; etsi enim forte peccantibus ex animo ignoscat, ii tamen

non tam putant sibi indulgeri, quam tempori. Sic apud Caesarem lib. III civilis belli cap. 40, transfugiunt tandem nobiles duo Allobroges, *fortasse non se liberari, sed in aliud tempus reservari arbitrati*; ut ibi loquitur Iulius, et nos exemplis selectis ostendimus ad Tacitum lib. I Histor. capitis vigesimi extremo. GRVTERVS.

Id probatum a Caesare) Principes non omnia puniunt, sed non ideo eadem probant. Valet enim ibi illud Curtianum lib. VII: *Lyncestes Alexander, quia primus Alexandrum regem salutaverat, supplicio magis quam crimini fuerat exemptus.* Egregie Livius de Epirotarum legatis, petentibus a senatu, ut in amicitia pristina esse liceret, lib. XXXVI, cap. 35: *Responsum datum est, quo veniam impetrasse, non caussam probasse videri possent.* Ad quem locum nos accuratiora. GRVTER.

Hunc mox) Dele alterum *mox*. MANVT. Lipsius ante illud *Titius* ponendum existimat *M.*, id est *M. Titius*. RAPHEL. Alterum *mox* delendum esse bene coniicit Aldus. Voss. Dele alterum *mox*; vetus liber, *mox autem hunc mox avunculum*. Scribe: *Mox autem hunc noxa avunculum Titius imitatus est*; eidem crimini obnoxios describit Plancum Titiumque; de *noxa* sive *noxia* dictum cap. 12, lib. I. HEINS. Lege cum Lipsio: *Mox autem hunc avunculum M. Titius*. BVRM.

Vir praetorius, etc.) *Vir e praetorius*; forte, *vir e praetoriis*. SCHEGK. Lege *e praetoriis*, ita et Schegkius. Voss.

P. Silii) Habet editio Rhenani. Alii emendarunt, *gravissimus P. Silii socer*. Quid si tentemus *gravissimus patris Silii socer?* Sane non leviter hanc coniecturam firment verba Augusti apud Suetonium in vita eius: *Accesserunt convivae, Vinicius, ac Silius pater*. Sic enim MSS. auctoritate legere malim, quam *Silvius*, ut vulgo editum. Voss. Legebatur *vir e praetorius pater socer*. Alii legunt *e praetoriis*, quod non reiiciendum est. BOECLER. *Coponius vir e praetoriis gravissimus*, quod Schegkius occupavit, et cum Vossio, *patris Silii socer*; nam membranae, *Coponius vir et praetorius*. HEINS. Nos Rhenani editionem secuti, quia omnes virorum doctorum emendationes coniecturis nituntur.

Ac nefanda) *Nefanda* habuit V. C., non audiendae ergo editiones, in quibus legitur *miranda*. Voss.

Caesare deinde et Messalla Corvino cos.) Quae in hoc, et se-

quentibus duobus capitibus habentur, scripsere Florus IV, 11, quosque ibi Camers ac Freinshemius nominaverunt: quibus adde Propert. lib. IV, eleg. 6 tot. et paneg. Theodos. Lat. Pacat. cap. 33 tot. BOECLER.

Apud Actium) Luculenter describit doctissimus poëta VIII libro sui operis. SCHEGK.

Illa marcebant omnia) Lege *in illa iacebant*, vel *marcebant omnia*. MANUT. Recte Rhenano editum, *illa marcebant omnia*. Quomodo etiam ex ingenio emendaverat doctissimus Freinshemius. Voss.

Hinc reges firmissimi, illinc inopia affectissimi) Torsit me olim, quum publice legerem, hic locus: credo et illum, quisquis intente leget. An *reges* a Caesare firmissimi, ab Antonio inopes et imbecilli? Planissime contra est: nec dicam plurimi aut potentissimi, sed paene omnes reges ab illo steterunt. Palam et vere. Ita Dio: Συνεμάχησαν, inquit, τῷ Αντωνίῳ, οἵ τε βασιλεῖς καὶ οἱ δυνάσται πάντες, ὡς εἰπεῖν, οἱ τῇ τῶν Ρωμαίων ἀρχῇ τότε ὑπ' ἐκίνων οὔσῃ γειτνιῶντες, οἱ μὲν αὐτοὶ, οἱ δὲ δι' ἑτέρων. *Commilitabant et auxiliabantur Antonio reges, dynastaeque omnes, ut breviter dicam, quicumque Romanum imperium, quod duobus iis tunc parebat, attingerent, alii ipsi eorum, alii per alios, et submissos.* Quin etiam in Plutarcho index, in quo nominatim reges Antonio adhaerentes recensentur, non solum orientales pleriqne omnes, sed transmarini. Si voles, vide. At apud Caesarem contra qui? neminem reperio: imo vix esse potuerunt; quia in illius partibus duntaxat Italia, Illuricum, Gallia, Hispania, Africa, et insulae interiectae. In iis autem omnibus regionibus, qui tunc reges, nisi si forte in Africa? Ex ea ipsa Bocchum eripit nobis et transfert ad Antoninm Plutarchus. Iure ergo, ut dixi, haerebam. Quid autem est in re? Velleiana adulatio, uti tunc censebam? minime: nec in scriptnre, sed in scripto culpa, quam detectam nunc tollo. Scripsit Velleius *hinc remiges*. Vide μεταβολὴν! a sceptris venimus ad remos. Sic oportet; et docebunt te Plutarchus et Dio, Antonium hac parte maxime peccasse, quod hiemem coeptis suis interposuerit, atque ita classis, quam paratam habuerat, valde viribus imminuerit; quoniam plerique remigum rei inopia aufugiebant, vel morbo peribant. Ita necessum habuit *ex afflictissima Graecia*, ait Plutarchus, *corripere viatores, agasones, messores*,

adolescentulos: iisque aegre etiam implevit naves. Ergo vere hic scriptum *remiges* fuisse *inopia affectissimos* (quae ipsa phrasis non apte cadit in reges) contra *firmissimos* Caesari, recentes videlicet et bellis Siculis probe exercitatos. LIPS. Philadelphum, Paphlagoniae, et Amyntam, Galatiae reges, forsan intelligit Velleius. Hi enim ad Caesarem transfugerunt; ut Dioni, et Zonarae, traditum. Sed, hoc paullo post evenisse, liquet ex Velleio, qui Amyntae etiam meminit. Stabilis itaque manet emendatio Lipsii: *hinc remiges firmissimi.* Vide eius Animadversiones. VOSS. Ita apud Iustin. lib. VI, 3. Sebisius rescribi iubebat, *eadem militum et omnium remigum cura erat*, pro *regum*. BVRM.

Navium haec magnitudo: modica ve celeritate, etc.) Lege *navium hic magnitudo modica cum celeritate.* MANVT. Videndum an hic locus, qui manifeste mendosus est, ita corrigi posset: *Navium hinc magnitudo modica, sed celeritate, adversa illa specie terribilior*, etc. VRSIN. Alii: *navium hinc magnitudo modica, sed celerior, ex adversa illa specie terr.* Burrer.: *adversa illa species terribilior.* De Antonii navibus Dio libro L ait, eas aedificasse Antonium multo hostilibus maiores, paucas triremes, reliquas omnes a quaternis usque ad denos ordines remorum capaces. Vide Florum L. IV. SCHEGK. Aldus: *Nav. hinc* (vel *hic*) *magnitudo modica, cum celeritate.* Vt est in editione Wech. Alii: *Nav. hinc magnitudo modica, sed celerior.* RAPHEL. In MS. fuit: *specie et terribilior.* Veram lectionem arbitror: *navium heic magnitudo modica, ut celeritate; adversa illa specie erat terribilior.* VOSS. Rhenani editio: *navium haec magnitudo modicave* (v. c. *modicane*) *celeritate adversa, illa specie et terribilior.* Lege, *navium haec magnitudo modica, nec celeritati adversa, illac specie terribilior; hac*, scil. parte. HEINS. Forte, *navium haec magnitudine modica, ac celeritate, apta, at illa*; et illud *ac* traiectum fuerit; *habilem* Florus dicit lib. IV, 11. BVRM.

Specie terribilior) Lips. putat legi hic etiam posse *terribiliora.* Schegkius edidit *ex adverso illa specie terribilior.* Alii. *ex adversa illa specie terribilior.* Burrerius, *adversa species terribilior.* RAPHEL. De classe utraque, paria narrantes videndi Dio lib. LI, Strabo lib. VIII, Plutarch. Antonio, Flor. IV, cap. 11. BOECLER. Forte, *specie et turribus terribilior;* ita enim Florus lib. IV, c. 11, *turribus et tabulatis allevatae*; illud *turribus* omissum propter similes

fere syllabas in *terribilior*. De *turribus* in navibus, vide Scheffer. de milit. navali lib. II, cap. 5. Burman.

Aliqui transfugiebant) *Aliquid transfugiebat* vetus codex, hoc est, aliquid militum vel sociorum navalium. Ni mavis, *aliquis transfugiebat*; contra idem codex cap. 76: *nisi in is ascendisset*, pro *in id*, ut recte Vossius. Heins. V. Misc. obs. v. VIII, p. 65, 391, v. IX, pag. 270.

Rex Amyntas) *Rex Myntas*, ed. Rhen.

Inde illius exemplo vir audax Dolabella) Videndum an pro iis, quae in vulgatis editionibus mendose item sunt: *Nam de illis exemplis vita natura Dolabella ad Caesarem virque clarissimus*, etc. possit legi aptiore sententia: *Inde illius exemplo vir audax Dolabella virque clarissimus*, etc., nam verba *ad Caesarem* ex inferiore loco irrepserunt. Vrsin. Sarta lectio, sarta mens. Cum Beato vir doctus: *Nam de illis exemplis vitae natura Dolabella*, nullo sensu. Matthaeus Klock, acutissimi ingenii iuvenis, ex Rhenani non male emendat: *Inde illius exemplo mature Dolabella ad Caesarem*. Schegkius. Placet, quod ab amico acceptum Schegkius ponit, sed mihi insuper traiicienda vox una videtur. Itaque adeo totum illud scribam: *Rex Amyntas meliora et utiliora secutus mature: inde illius exemplo Dolabella, virque clarissimus*, etc. Quod me licere mihi in alieno voluisse, nec humanissimus Schegkius, quem quia in hac literarum humanitate tantus est, non temere sic appello, nec ipse lectissimus Klockius, invisi mihi uterque, non ignoti tamen e doctissimo alterius scripto, inique, ut spero, immo, ut de talibus confido, ferre ullo pacto aut volent aut poterunt. Acidal. Atrox et aperta plaga, cui leve adhuc fomentum. Est qui legat: *Inde illius exemplo vir audax Dolabella*; alius: *inde illius exemplo mature Dolabella*. Vno verbo, nihil ad Bacchum. In autographo fuit (certe editio prima sic refert): *nam de illius exemplis vitae naxuta Dolabella*. Vide nostram medicinam: *Nam Deillius exemplis sui tenax, ut a Dolabella ad Cassium*. Nihil iuveniliter iactamus, sed prima illa sagaciter et vere eruimus de Q. Deillio, sive, ut alii, Dellio: qui natura transfuga, et irrisus palam illo aevo. In hac re et historia, transfugisse aperte scribit Plutarchus *Q. Dellium historicum*. Dio hoc amplius ostendit, quum Amynta illum fuisse, et paullo post de transfugio addit. Quod si est, nonne apposite hic

quoque Amyntae Velleius eum subiungit? Sed cur ait, eum *exempli sui tenacem?* ludit, et merito in hominem, nusquam et numquam fidum, et cuius iam ante nobilia aliquot transfugia. Ecce Senecae patris verba, e quibus hoc quoque, quod emendavimus, *a Dolabella ad Cassium*, liquebit. Ille in Suasoriis: *Bellissimam tamen rem dixit Deillius, quem Messallam Corvinus desertorem* (melius et venustius scripti libri, *desultorem*) *bellorum civilium vocat: quia a Dolabella ad Cassium, a Cassio dein transmisit ad Antonium, ab Antonio ad Caesarem.* Et de Deillio quidem certum est: hoc de Dolabella si cui displicet, is legito: *exempli sui tenax fuit et illo bello.* Quod certe haud spero: nam et editionibus quibusdam absunt illa verba *ad Caesarem*, et videntur omnino hoc translata e tertia abhinc linea, *transmisit ad Caesarem.* Ceterum utro modo cumque leges, distinctiuncula et parenthesi sic iuvabis: *Rex Amyntas meliora et utiliora secutus (nam Deillius exempli sui tenax fuit et illo bello) virque clarissimus Cn. Domitius*, etc. Noto amplius, videri in fine periodi legendum: *transmisere ad Caesarem*; quia textus omnino sermonis exigit Amyntam quoque comprehendi. Lips. Princeps editio exhibet *illius* et *auxata.* Palmaria plane emendatio Lipsii: *Nam Deillius exempli sui tenax, ut a Dolabella ad Cassium.* Seneca Suasoria prima: *Bellissimam rem dixit Deillius, quem Messala Corvinus desultorem bellorum civilium vocat, quia a Dolabella ad Cassium, a Cassio deinde transmisit ad Antonium, ab Antonio ad Caesarem.* Melius tamen reposueris *Dellius.* Nam Plutarcho, Dioni et aliis dicitur Δέλλιος. Voss. *Nam Deillius exempli sui tenax ut a Dolabella ad Cassium*, ita felicissimum in modum Lipsius e vestigiis vetusti codicis, in quo *nam de illius exemplis vitae auxata Dolabella ad Caesarem, virque clarissimus.* Opinor tantum addendum *ante*: *exempli sui tenax, ut ante a Dolabella ad Cassium. Cassium* certe pro *Caesare* huc revocandum locus Senecae e Suasoriis iam ab aliis productus evincit. Error inde natus, quod τὸ *ad Caesarem* et praecesserit paullo ante, et mox subsequatur denuo. Heins.

Nisi nomine) Ita quum AntoniusCleopatrae ArtavasdenArmeniae regem captum vinctumque, cum suis, ostenderet, barbari neque alia humilitatis indicia edidere, ad quae minis promissisque stimulabantur, neque aliter quam *nomine* compellavere, *Cleopatram*,

non *reginam* vocantes. Dio auctor XLIX, pag. 475. Boecler. Vid. Ampl. Cuper. IV, obs. 8.

Transmisit ad Caesarem) Lipsius mallet *transmisere*, quum ad plures referatur; potest tamen vulgata lectio tolerari. Boecler.

Pro salute alter) Ita Pacatus paneg. XII, cap. 33: *Tanta erat dissimilitudo caussarum, ut ab illis* (Antonianos intellige) *fuerit romani imperii appetita captivitas, ab his repetita libertas.* Boecl.

M. Lario) Legendum putamus, *M. Lurio*, non *M. Lario*; et gentilis fortasse eius est, qui in aereis Augusti numismatibus dicitur P. LVRIVS, AGRIPPA, III VIR A. A. A. F. F. Vasin. Percipio aliorum relatu, humanissimum et de antiquitate summe meritum virum Fulv. Vrsinum libro mihi inviso de familiis romanis legere, *Lurio.* Scheg.h. Adsentior Fulvio Vrsino legenti *Lurio*, quem Dio lib. XLVIII. Sardiniae praefectum fuisse scribit. *C. Lurius* in veteri inscriptione: C. LVRIVS LOCVNDVS ESSEDARIVS V. A. XXV. Popm. *Lurio* est in Dione, et recte. Lips. Imo, *Lurio*, quod ex Dione Lipsius, ex numismate etiam monuit Vrsinus. Voss.

Aruntio) *Adruntio*, ed. Rhen.

Publicola) *Publico Lasosioque*, ed. Rhen.

Sosioque commissum) Verius, *Sossio.* Plutarchus haec omnia longe aliter, nec Sossium inter duces agnoscit. Dio vero etiam mortuum illum facit in levi pugna contra L. Tauresium: in qua, superventu Agrippae, ipse et Tarcondimotus sint caesi. Hoc paullo ante Actiacam pugnam. At ecce vivum eum iterum facit initio libri sequentis, et inter eos ponit quibus ignoverit Caesar. Quid dicam nescio, nisi haud unum Sossium fuisse. Lips. Lipsius, *Sossio*; et ita Graeci: sed Latini omnes cum Velleio Sosium vocant. Exstant etiam numismata Antonii, in quorum adversa parte legitur C. Sosivs za. Caeterum, ne cum aliis erres, duo fuere Sosii in castris Antonii. Alter ante victoriam Actiacam in levi pugna contra L. Arruntium periit, teste Dione lib. L: alter post victoriam incolumitatem ab Augusto impetravit, teste eodem, libro sequenti. L. Arruntium dixi, non Tauresium, ut alii afferunt, corrupta Dionis scriptura inducti. Nam ubi vulgo legitur Λουκίου Ταρησίου ναυσὶν ὀλίγαις ἐφορμοῦντος, non dubito quin reponendum sit, Λουκίου Ἀῤῥουντίου. Huic enim laevum Iulianarum navium cornu commis-

sum fuisse, ex Velleio nostro constat. Voss. De hoc C. Susio vide Broukh. ad Tibul. I, 1, 67.

Detracto capite) *Detractato capite*, ed. Rhen.

Cessere victoriam) *Victoria* malo, quod latinum magis; cap. LXVI, *cedere mundo*, ut illic castigavimus; restituit Livio non semel, ut et Martiali Gronovius, qui videndus libro XXIV, cap. 6. Apud Valerium Maximum lib. IV, cap. 1, extr. 7: *Milesii mensam Thaleti dederunt: ille ea cessit Bianti*; non enim, scripti meliores. Sic libro V, cap. 11: *Vbi viri feminis semita cederent*; cap. 7, *Carissima sibi coniuge filio cedere non dubitavit, et filio suo Cappadociae regno cessit*; lib. I, cap. 5: *libenter tibi mea sede cedo*; et lib. VII, cap. 3: *instrumento suo cupide nostris cessit*; ut illis locis meliores scripti, etiam alibi. Heins. Sic *victoria cedere*, Quinct. lib. V, 8; vid. ad eundem lib. II, cap. 1 et V, 13; utrumque tamen dici verum est, ideoque contra scriptos nihil facile mutarim; nam et Iustinus lib. XXXII, 4: *Ancipiti periculo circumventi hosti victoriam cessere*. Burm.

Vitam veniamque) Ita Claudian. IV Cons. Honor. 86: *Et vitam veniamque rogant*. Burm. *in marg.*

Vt en precarentur) Praecessit *vitam veniamque*, quibus hic neutrius subiungit generis pronomen; vid. ad lib. I, 16.

Videbit e suo an) Lege, *temperaturus fuit*. Manut. Cur Rhenanum non audiverunt verissime emendantem *viderit e suone?* nam in autographo erat *videbit e suone*. Phrasis nota, et crebra veteribus in reiectione aut contemptu. Lips. *Vt dubites, suone, an Cleopatrae arbitrio, victoriam temperaturus fuerat*. Ita castigarunt, quum in MS. esset: *Videbit; e suo, an Cleopatrae arbitrio* etc. Vnde paullo minori mutatione legere malim: *ut dubites, suo, an Cleopatrae arbitrio, victoriam temperaturus fuerit*. Voss. *Fuerit* ut scribatur, exigit latinitatis ratio. Vetustus codex, *videbit e suo an*. Vnde *viderit* Rhenanus, approbante Lipsio. Puto, *ut ne* (vel *ne*) *dubites, suone an Cleopatrae arbitrio victoriam temperaturus fuerit*, vel *ne quid dubites*; *dubites* etiam Thomae Munkero se probabat. Heins. Male Lipsius, *videbit e suone* esse in autographo scribit, quum illud *ne* a Burrerio sit profectum, neque opus est, in prima parte *an*, vel *ne* ponere, ut vidimus ad Quinct. V., inst. 13, et VII, 1, et alibi: illud *viderit* non reiiciendum temere, si aliquid

adderetur, quo referri possit; sed quum sola haec vox nullum sensum faciat, forte legi posset, *unde liquet*, *suo an Cleopatrae arbitrio temperaturus fuerit*; *unde* latet in *vide*, et *liquet* in *bite*. BURM.

Ex quo in quem statum perv. etc.) Lege, *ex eoque in q. st. p.* MANUT. Manutius, *ex eoque*, qui etsi verisimiliter, verisimilius ego *exque eo*. Sic enim propius ad literas: et iam ante bis parissimum errorem sustulimus. ACIDAL. Vid. Misc. obs. v. VIII, p. 66.

Fortuna pub.) Notanter ita loquitur Noster, quippe designans initium verae monarchiae. Qua diligentia etiam Dio LI pr. dum diem Actiaci proelii (IV non. VII br.) annotasset, ideo se istud praeter consuetudinem suam fecisse, monet, ὅτι τότε πρῶτον ὁ Καῖσαρ τὸ κράτος πᾶν μόνος ἔσχεν, ὥστε καὶ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν τῆς μοναρχίας αὐτοῦ ἐτῶν ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἀκριβοῦσθαι. *Quod ab ea die primum Caesar Octavius rerum potitus est solus, imperiique eius recensio praecise sumatur ab hac die.* Nec dissentire putandi sunt, qui a reditu Augusti in urbem monarchiae initium numerant. Vide Hist. Misc. VII, 12; nam cetera nihil aliud, quam consummatio huius victoriae fuere. Hoc proelio nactus est eam potestatem, quam postea coepit Romae exercere ac usurpare. Unde Dio ipse principio lib. LII de hoc tempore: Ταῦτα μὲν ἔν τε τῇ βασιλείᾳ καὶ ἐν τῇ δημοκρατίᾳ, ταῖς δὲ δυναστείαις, πέντε τε καὶ εἴκοσι καὶ ἑπτακοσίοις ἔτεσι, καὶ ἔπραξαν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἔπαθον. ἐκ δὲ τούτου μοναρχεῖσθαι αὖθις ἀκριβῶς ἤρξαντο. *Haec itaque Romani primo sub regibus, postea in libertate, deinque in principatibus certorum hominum et gesserunt et experti sunt, annis* DCCXXV: *ex hoc autem tempore rursum penitus sub unius imperio coepit esse respublica.* Quem locum eo lubentius attuli, ut eos refutaret, qui a Iulio potius Caesare, quam ab Augusto initia romanae monarchiae numerant. Dio enim, ut par erat, ante hoc tempus et post libertatem, tantum δυναστείας sive *dominationes* agnoscit, iisque Iulii etiam principatum accenset; qui neque diuturnus fuit, et mox repetita quamvis inprospere libertate sublatus est. Itaque et Herodianus diligentissimi calami scriptor, ab Augusti tempore principatus initia numerans in praefat. sui operis, hanc veluti caussam sobiicit: ἐξ οὗπερ ἡ Ῥωμαίων δυναστεία μετέπεσεν εἰς μοναρχίαν. *Nam ex eo tempore Romanorum potentia ad unius est arbitrium devoluta.* Consentit Aurelius Victor, qui in

Caesarib. et epit. I observat, Augusti tempore et quidem post proelium Actiacum, *repetitum Romae morem, uni prorsus parendi.* Non tamen invideri debet *Iulio Caesari* honor primi inter Rom. Imperatores loci. Accurate enim loquendo, de *Iulio* et *Octavio* dici potest, quod Iustinus de *Philippo Maced.* et *Alexandro* iudicat IX, 8, 21: *Orbis imperii fundamenta pater iecit, operis totius gloriam filius consummavit.* Boecler.

Nec quisquam interemtus, nisi paucissimi, et ii, qui deprecari quidem pro se non sustinerent) Vetus editio, *interemptus est, paucissimi et hi.* Lege, *nec quisquam interemptus est, nisi paucissimi, et hi, qui ne deprecari quidem pro se sustinerent.* Heins. Vulgata lectio ab Erasmo, puto, fluxit.

In campis Philippis, si licuisset) Non ausim V. C. lectionem mutare, quae est *in campis Philippiis, si sic licuisset.* Sane *Philippiis* constanter etiam legitur in codicibus MSS. Aurelii Victoris: *In campis Philippiis* est, ἐν πεδίοις φιλιππείοις. Vossivs. *Philippicis* Erasm. Stephan. et alii. *Philippis* Manut.

Sic) Forte *sibi.* Bvam. *in marg.*

*Facturus fuerit * ad solium*) Tuam fidem Apollo! non ego divinus. Recte Rhenanus plura deesse arbitrator. Schegk. Heic quidem *modum* addiderim; idque e loquendi Velleiano modo. De ceteris Apollo aliquis viderit: sed verior, quam qui pridem hic divinarunt. Ceterum quod oblitus paene fueram, in Manutianis libris est, *victoriae suae facturus fuerit triumphum*, quae postrema vox abest a Schegkianis, haud scio consilio, an casu. Ego qui eam potissimum editionem mihi sequendum, ut probissimam, in omnibus statuissem, heic quoque eiusdem scripturam, omissa voce, exhibui: et tamen de alterius, testandum duxi, ne reprehensionis aliquam inde ansam iniquiores in nos arriperent. Acidal. Inepte, *triumphum.* Idem autographum, *modum.* At quae sequuntur hiulca et mutila sunt: nec ullum ingenium expleverit. Lips. Spuria est vox *triumphum*, orta a sepia calami Burreriani; interim nihilo magis est legitimum illud vocabulum *modum*, quod alii volunt fuisse in autographo, sed perperam: quippe et huius pater Rhenanus est, adscripto orae editionis suae, *videtur deesse modum;* haec adnoto, non ut reprehendam, sed ne reprehendar, quod dictionem illam hac quoque editione excluserim. Grvter. Vltima

vox orta e sepia calami Burreriani: et sane dignissima est, quae pro monstro in ultimas terras ablegetur. Non dubium vero mihi, quin eius loco scribi debeat *modum*, ut εὐστόχως coniecerat Rhenanus. Vossius.

Ad Sosium nlnrunt, in prisca gravitate celeberrimi fides, mox diu clem. etc.) Locus mendosus. Quem ita emendandum opinabar: *At filium Messallae in prisca gravitate celeberrimi; non diu clem. etc.* Petrus autem Delbenius aliter eum corrigit: *At Iulium Antonium* (vel, *At filium Antonii*), *in prisca gravitate creberrime insistens* (vel, *In prisca gravitate celeberrima fide*), *mox diu clem.* Hanc autem sibi opinionem peperit alius Velleii locus, cap. 98. Quod vero attinet ad genus loquendi, *celeberrima fide*, sic locutus est idem Velleius, supra *c.* 63: *Plancus deinde dubia, id est, sua fide, diu quarum esse partium, secum luctatus, ac sibi difficile consentiens, et nunc adiutor D. Bruti, et mox eiusdem proditor.* Manut. Ut coniecturas multorum in hunc locum non damno, propterea quod in locis adeo desperatis liberrimum uniuscuiusque indicium esse oportet: ita mihi, credo, licebit meam suspicionem proponere, quae est huiusmodi: *At Sosium L. Aruntii prisca gravitate celeberrimi fides, mox diu clementia. Sosium* reposui ex Dione lib. LI, in pr., qui narrans, quomodo se Caesar post victoriam Achaicam gesserit adversus eos, qui partes Antonii defenderant, haec subiicit: καὶ τινῶν καὶ ἐφείσατο καὶ ἐν μὲν τούτοις ὅ, τε Σόσσιος ἐπιφανὴς ἐγένετο (πολλάκις τε γὰρ ἀντιπολεμήσας αὐτῷ, καὶ τότε φυγὼν, καὶ κατακρυφθεὶς, χρόνῳ τε ὕστερον εὑρεθεὶς ὅπως ἐσώθη) καὶ Μάρκος τις. Nec dubito affirmare hunc ipsum esse, quem in pugna ad Actium cum Poplicola classis Antonii praefectum fuisse Velleius paullo ante retulit: existimo etiam eumdem esse, qui Antonii in Syria legatus rem valde bene gessit, Iudaeosque subegit, de quibus postea triumphum egit, qui notatus est in tabulis Capitolinis ad V. C. DCCXIX, et biennio post consul fuit cum Cn. Domitio, qui utrique palam Caesari adversati sunt, seque ad Antonium contulerunt, auctore Dione lib. L, qui eodem libro meminit Sossii alterius, qui ad Actium interiit in pugna navali, ante ultimam illam, qua debellatum est. Praeterea reposui *L. Arruntii*, insistens vestigiis depravatae lectionis *Lnruntin.* Nobile fuit per ea tempora *Aruntii*, sive *Arruntii* nomen. Proxime Pa-

terculus Arruntium in pugna Actiaca laevo Iulianarum navium cornu praefuisse, Plutarchus autem mediam aciem tenuisse tradiderunt. L. Arruntii, eiusdem cum illo, ut opinor, aliquot post annis consulis cum M. Marcello Dio lib. LIV, et lapides romani meminere. Idem Dio lib. LV in annum V. C. DCCLVIII M. Lepidum L. Arruntium coss. edit. L. quoque Arruntium Tacit. lib. I nominat; quem, inquit ille, Tiberius divitem, promptum artibus egregiis et pari fama publice suspectabat; hunc novissimo principatus Tiberii anno mortem sibi conscivisse idem Tacit. lib. V auctor est: et Dio LVIII extr., qui eum appellat virum καὶ ἡλικίᾳ καὶ παιδείᾳ προήκοντα, quem tamen, quum tempora utriusque satis disiuncta considero, ab hoc nostro diversum esse mihi persuadeo. Sed sive unus, sive plures fuerunt, certe coniectura nostra probabilitate non caret. Dicit autem Paterculus, *Sosium L. Aruntii fides*, *mox*, etc. Caesar servavit incolumem, vel quod Arruntius Sosium occultaverit, vel quod ei veniam et incolumitatem a Caesare exorarit, quod mirifice cum loco Dionis supra adducto congruit. PVTEAN. Locus mutilus et corruptus, quem Aldus ita emendandum arbitrabatur: *At filium Messallae in prisca gravitate celeberrimi non diu clementia*, et alii aliter: sed omnes inani conatu desperato adhibent medicinam. POPMA. Divina plane coniectura clar. Puteani, ita hunc locum restituentis: *At Sosium L. Aruntii prisca gravitate celeberrimi fides*, *mox*, etc. Hoc sensu, vel quod L. Aruntius, seu potius, Arruntius, Sosium unum ex Antonianis ducibus occultarit: vel quod ei incolumitatem a Caesare exoraverit. Cui rei egregie inservit Dionis locus ex lib. LI, ubi Sosium post fugam occultatum, et latentem, ab Augusto incolumem servatum scribit. VOSS. Mihi quoque vehementer placuit haec cl. Puteani emendatio. Legebatur, *ad solium alarunt in prisca gr.* Nescio an quidquam felicius in hoc scriptore restitutum sit. *Sosius* (ita enim Latini scribunt, non *Sossius*, ut Graeci), *L. Aruntii fide et clementia Caesaris servatus* dicitur. Aruntius occultaverat, ut arbitror; an et deprecatus pro eo Caesarem? BOECLER. Omni profecto commendatione maior huius loci restitutio, quae Claudio debetur Puteano, quam si Popma vidisset, non haberet hunc locum pro conclamato et deposito. Sed postrema periodi in mendo etiamnum cubant; scribendum quippe, *nec diu cum clementia*

luctatum sua Caes., vel *clementiae obluctatum suae.* Nisi mavis, transpositis verbis, *mox diu luctatum clementia sua Caesar servavit incolumem.* Non enim ausus clementiae Caesaris Sosius se credere delitescebat aliquamdiu, Dione teste. Iohannes Ortuinus vulgatam scripturam tuebatur, ut Velleius voluerit diu fluctuasse Caesarem, an venia dignaretur hominem; supra cap. 63: *Plancus diu, quarum esset partium, secum luctatus.* Heins. *Ad folium alarunt.* Erasm.

Mox diu clementia sua luctatus Caesar) Velim, *cum clementia.* Lips. Vid. Vossium ad cap. 65.

Se miscuisset) *Se immiscuisset*, edit. Rhen.

Mea in Antonium maiora merita sunt, illius in me beneficia notiora, etc.) Inter eximia hominum per civilia bella quietorum, sive mediorum ac neutrius partis, Lipsius VI, Polit. 6, 7, ubi de hoc argumento agit, huius quoque Pollionis consilium dictumque laudat. Congruit Attici verbum, cuius exemplum in hoc genere sine exemplo est. Quum Sulla, qui plurimum amaret Atticum, Athenas secum cuperet deducere adolescentem, *Noli oro te*, inquit, *adversum eos me velle ducere, cum quibus ne contra te arma ferrem, Italiam reliqui.* Corn. Nep. in vit. Attici 4, 1. Boecl.

Discrimine vestro) Legendum fuerat aut *e discrimine*, aut *discrimini.* Sane multoties in Velleio *e* pro *i* scriptum offendimus, et quibusdam locis emendavimus. Cuius erroris fons, ut arbitror, vetus scriptura, qua *i* finale etiam, plerumque per *ei* diphthongum exarabatur. Acidal. Pontanus I Annal. 17, antique dictum putat *discrimine* pro *discrimini*, ut mox *professione congruebat*, et alibi. Ego, qui scio quam promiscue saepe Veteres duobus illis casibus usi fuerunt, nihil muto. Virgil. VI, 466:

Teque adspectu ne subtrahe nostro,

Ubi et pro *adspectui* positum vult A. Gellius lib. IV, 16. Burm.

Alexandriam) *Alexandream*, codex vetustus, nec immutari debuit: sic enim Horatio, Propertio, et in nummis antiquis et vetustis apud Gruterum marmoribus non semel, ita et cap. LXVII scribendum, *victus esset Alexandreae*, ut et aliis apud Nostrum locis. Apud Iustinum quoque libro XXXIV pari modo castigatiores membranae. Heins. *Alexandrea* in antiquis lapidibus apud Gruter. pag. 367, 3, et 525, 2. Sic Horatius lib. IV, od. 14 ex optimis codicibus:

Portus Alexandrea supplex
Et vacuam patefecit aulam.

Vbi vide Torrent., ubi et *Antiocheam* dici docet; sic et *Dareus* pro *Darius* apud Ovidium in Ibide 316 veteres libri, et in omnibus illis vocabulis, quae Graecis per diphthongum *eia* scribuntur, Latini vel *in*, vel *en*, vel *eīa* etiam scribunt, ut *elegia*, *elegeīa*, et similia. Burm.

Morte redimeret) Haud secus Argentarius apud Senec. Maior. VII: *P. Scipionem a maioribus suis desciscentem generosa mors in numerum Scipionum reposuit.* Verum adeo ut non sine ratione pronuntiaverit Calpurn. Flaccus declam. XXVII: *Idem eris in aevum, qui supremo die fueris*; de hac re nos cumulatim ad Tacit. lib. II, Hist. 50 medio, ubi vult Othonem *duobus facinoribus, altero flagitiosissimo, altero egregio tantundem apud posteros meruisse bonae famae, quantum malae.* Gruter. Tali sententia Tacitus de Semoronio Graccho I. A. 53: *Constantia mortis haud indignus Sempronio nomine: vita degeneraverat.* Contra de Iuventio Laterensi Noster supra: quem *vita et morte consentaneum* dixit. Boecler. Locus luxatus. Post *crimina* inserendum *uno*, quod ut omitteretur a librario, per cognationem litterarum utriusque factum vocabuli. *Multa crimina* concinne *uni morti* respondeat. Tale illud Senecae consolatione ad Polybium: *Ab hac infamia te vindica; ne videatur omnibus plus apud te valere unus dolor, quam haec tam multa solatia.* Nisi volumus scripsisse Velleium, ut plus vice simplici pari de causa sit peccatum hoc loco, *odeo ut multa temulentae desidiae crimina una morte redemerit*, quod opinor verum. Erat enim vinosissimus Antonius, ut e Cicerone (qui totus est in exagitando hoc eius vitio), Plutarcho, ipso etiam Velleio supra cap. 63 et 82, ac aliis scriptoribus est manifestum; nec quicquam causae erat, cur id nunc hic loci a Nostro omitteretur; eodem *temulentiae* vocabulo usus est et Plinius lib. XIV Hist. Nat., cap. ult., ubi de ebrietate Antonii agit, *quanta per temulentiam suam mala orbi terrarum intulerit.* Tertullianus de Pallio. *Dabo catharticum impuritati Scauri, et aleae Curii, et vinolentiae Antonii.* De ebrietate Antonii Seneca etiam epist. LXXXIII, et quis non? *Ebrium imperatorem* eumdem vocavit Florus libro IV, cap. 9, ubi de Cleopatra agit: *Haec mulier Aegyptia ab ebrio imperatore pre-*

tium libidinum romanum imperium petit. Quio eo dementiae progressus est, ut habitu Bacchi se io publico ostentaverit, seque ut Bacchum divinis coli honoribus voluerit, edito ad hoc in publicom scripto, vinolentiae suae patrocinatus, teste Plin. Hist. Nat. XIV, 22. Hinc Macrobio in Saturnalibus teste, *canis ad Nilum* dictus est ab adversariis per iocum Antonius; facete, quod fugeret et potaret simul, quo videri possunt respexisse illa Sidonii Apollinaris carmine VII, *profugisque bibax Antonius armis. Vinolentus Antonii furor* apud Tullium lib. XII, cap. 25; vide eiusdem Philippicas. Castigandus hac de re Propertii locus lib. III, el. 10, ubi de Cleopatra et bello Actiaco:

Brachia spectavi sacris admorsa colubris,
Et trahere occultum membra soporis iter.
Non haec, Roma, fuit tanto tibi cive verenda,
Dixit, et assiduo lingua sepulta mero.

Postremum versum de Antonio esse capiendum, quis non videt? Nec tamen liquet, quid τὸ *dixit* hic loci sibi velit prorsus ἀπροσδιόνυσον; quapropter aut cum parente meo repone:

Et ducis assiduo lingua sepulta mero.

Aut quod mihi aliquando videbatur in hunc locum incidenti:

Et dux, assiduo lingua sepulta mero.

Quod genus epexegeseos familiare Propertio; sic alibi *pellitos rustica corda patres* dixerat. *Sacra colubra*, quod sacrae Isidi aspides. Cognatio litterarum et similitudo in vocabulis coniunctis quantas interdum concinnet turbas, nos ex parte dicemus infra ad cap. 110. Heins. Satis *una* subintelligitur, et praecedentia *non segniter interemit*, mortem hic virili animo inlatam notant: *hoc solo imitatus virum*, ut de Sardanapalo loquitur Iustinus lib. I, 3; neque elegantiae quid accedere ex hac vocula, aut ex *temulentiae* video. Quis enim *temulentam desidiam* unquam dixit? Si cui quid deesse videtur, ille legat, *multa desidiae crimina forti morte redimeret*; absorpta vox *forte* a non multum dissimili *morte*, *redimere* vero pro *pensare* et *compensare* ponitur, ut apud Ovid. epist. XVII, 49, *vitium auctore redemit*, ubi plura dicemus. *Desidiae crimen* dixit etiam Propert. I, 12. Burm.

Illata aspide) Verba sunt partim luxata, partim corrupta, quae ita restituenda putamus: *At Cleopatra, frustratis custodibus, illata*

aspide sinui, morsu eius, expers muliebris metus, spiritum reddidit. Vrsin. Cui dubium esse poterit, eo ordine verba collocanda? *morsu eius, sane expers muliebris metus.* Idque exemplum habeant, qui alia multa nos transposuisse criminaturi sunt. Acidal. Nolo aliorum commentis refellendis lectoris patientia abuti. Repone, *in morsu sane eius expers muliebris metus*, etc.; *in morsu*, hoc est *inter mordendum*. Videas hinc, quam belle alii veterem lectionem immutaverint: in qua nihil sane vitii fuit, nisi quod distinctio post τὸ *eius* sit tollenda, uti a nobis factum. Voss. *In morsu* vetustus liber, hoc est in ipso eius morsu, sed *inmorsu* unica voce videtur scribendum, quum a *mordere, admordere, demordere, promordere, immordere* deducantur: *admordere* paulo ante apud Propertium de Cleopatra habuimus (quo verbo Plautus etiam et Maro sunt usi):

Pectora spectavi sacris admorsa colubris.

Immordere eidem alibi:

Et collum immorsi dentis habere notam.

Lib. III, eleg. 7 denuo idem Propertius:

Inmorso aequales videant mea vulnera collo.

Sic et ibi scribendum. Glossae Labbaei: *immorsus*, ἄδηκτος, et *immordosus*, ἄδηκτος, quod ratio tamen linguae latinae vix admittit, ut *immorsus* dicatur, qui non est morsus. Apud Maron. tamen Georg. 379, multi codices *admorsu*, et *admorsu signata in stirpe cicatrix*, ut *immorsu* Noster. Apud Silium lib. IV, 232: *admorsae inmurmurat hastae.* Gell. VII, 9, ex Plauti Aulularia citat et *admordere hominem. Demorsi ungues* apud Persium. *Praemordere linguam* apud Lucanum lib. VI, vers. 579. *Praemorsisset medium* Plautus usus et A. Gellius. Ceterum videtur scribendum: *Inlatae aspidis immorsu sanioso expertem muliebris metus spiritum reddidit*; tum mox, *iussuve eius sit interemtus*: τὸ *sit* exciderat. Fuit quum opinaret, τὸ *dentis* excidisse: *Illata aspide, dentis admorsu saniosi*; quomodo apud Symmachum lib. I, ep. 24: *An vereris aemuli veneaa lectoris, ne libellus tuus admorsu duri dentis uratur? Sanies* pro veneno serpentum saepe apud scriptores occurrit. Apposite Lucanus lib. IV, 724:

Aspidas ut Pharias cauda solertior hostis
Ludit, et iratas incerta provocat umbra,

Obliquansque caput vanas serpentis in auras
Effusae, tuto comprendit guttura morsu
Letiferam citra saniem. —

Reddendum id vocabuli et Propertio lib. III, el. 4:

Illum turgentis sanie portenta rubetae,
Et lecta e seris ignibus ossa trahunt.

Sic ista e membranarum vestigiis concinnanda. Nam τὸ *ranae rubetae* ex interpretamento profluxit. Ni mavis tamen:

Et secta e foetis anguibus exta trahunt.

Quomodo apud Nasonem, IV Fast. 638:

Extaque fumosis secta dedere focis.

Certe codices vetusti immane quantum turbarum cient hic loci, quorum plerique, *Et lecta exsecta anguibus ossa*; Vossianus, *Et laeta exectis anguibus*; Modianus, *Et lecta ex fectis* pro *ex foetis anguibus*; Menteliauus, *ex satis*; meus, *ex actu*; codex, quo magnus Scaliger est usus, et cuius excerpta penes virum illustrem Constantinum Hugenium Zulichemum adservantur, pro diversa lectione, *exta* cum *ossa* in contextu exhibeat. Si quis priorem coniecturam malit, meminerit velim, *seros ignes* de rogalibus intelligendos, quomodo et aliis scriptoribus passim dicuntur, ut et *supremi ignes*, et *extremi*, de quibus complura ad ipsum Propertium, qui libro I, el. 15:

Coniugis Evadne seros elata per ignes.

Vbi *miseros igne* minus convenienter nunc est legere. Ossa autem semicremata a veneficis colligi e rogis solita, notius est, quam ut pluribus exemplis adstrui mereatur;

Certaque de tepidis colligit ossa rogis,

apud Nasonem Medea; apud Tibullum venefica lib. I, el. 11 *de tepido devocat ossa rogo.* Par usus in magicis extorum anguineorum. Mox lege apud eundem Propertium versibus proxime subsequentibus:

Et strigis inventae per busta iacentia plumae,
Vinctaque funesto lanea vitta toro.

Libri vulgati sine sensu:

Cinctaque funesto lanea vitta viro.

Verum in codice meo non *cinctaque*, sed *iunctaque*. Torum mortualem, quo functi fato ferebantur in rogum, vittis fuisse velatum

alibi probabimus; *tori* et *viri* vocabula frequentissime in vetustis confundi membranis, ad Nasonem iam olim exemplis non paucis hanc in rem prolatis ostendimus; *busta incentia*, iam collapsa. Nunc ad rem e deverticulo, *saniem* pro veneno poni iam vidimus, contra *virus* pro *sanie* apud eundem Lucanum lib. I de tauro immolato:

— Sed vulnere largo
Diffusum rutilo nigrum pro sanguine virus
Emicuit —

Tabificam exspirans saniem serpens apud Silium libro VI. Sic et Naso Met. IV, et Seneca Medea; hinc *saniosus*. Plin. Nat. Hist. lib. VIII, cap. 15: *Aut non vitales partus eduntur, aut saniosi, ut auctor est Nigidius. Saniosa lues* apud Apuleium Milesiorum initio, qui locus nunc circumfertur depravatissimus, ita constituendus: *Et statim miser ut cum illa acquievi, ab unico congressu saniosam et pestilentem luem contraho.* Caeterum in Velleii hoc loco Thomas Munkerus castigari volebat, *et illata aspide morsus eius sanie*, hoc est mordentis eius, ut apud Phaedrum lib. I, fab. 1, *ad meos haustus*, pro me haurientem. HEINS. Memoriae vitio Heinsium hic tanquam Propertii versum laudare:

Et collum immorsi dentis habere notam,

notavit Broukh. ad lib. III, 6, 21. Obversatus forte eius animo alter versus ex lib. IV, 8, 65:

Imposuitque notam collo, morsuque cruentat.

Ceterum hic mallem *morsu et sanie eius*, vel cum Pontano lib. I Anal., 8, *morsu venieque eius*. BVRM.

Morsu sane eius) Alii *in morsu sane eius*. Acidalius non citra rationem transponit: *morsu eius, sane expers muliebris metus*. BOECL. V. Misc. obs. v. IX, p. 171.

Spiritum reddidit) Anno aetatis 39, vide Horatii odam 37, I carm. SCHEGK.

Iussuve eius interemtus) *Eius sit interemtus*, Heins. et Cellar. HVDSON. In Cellarii editione *sit* vidi aditum, sed nec in Heinsii, nec in ulla alia repperi; sed codici suo, quo uti solebat, adscripserat, forte *sit*. V. Misc. obs. v. VIII, p. 66, 392; v. IX, p. 270.

Ab eodem victum) *Ob eodem*, edit. Rhen. vitiose, sed offendit illud *eodem*, et mox *idem Antonius*. Quare legam *ab eo devictum idem Antonius*. ACIDAL.

Quam professione eius , qua semper usus erat , congruebat) Forte *quam cum professione*, aut *professioni*. Vt et paullo superius: *Itaque discrimine vestro me subtrahunt*, legendum fuerat aut *e discrimine*, aut *discrimini*. Acidal. Probior fuerit sententia , absque istis, *qua semper usus erat*. Grut. *Professioni* est in edit. Rhenani, Erasmi, Steph. , et alior. : *professione* Popma ex Acidalio, ut credo, edidit, et ita Vossius volebat supr. ad cap. 65. Burm. V. Misc. obs. v. IX p. 66.

Vltimus) Male. Vide Wesse ling. I obs. 26. Burm. *in marg.*

Parmensis Cassius) Hist. Misc. VII , 10 : *Interea iussu Caesaris occisi sunt, maior Antonii filius , et P. Canidius , infestissimus quidem Caesari, sed et Antonio infidus , et Cassius Parmensis , ultima violati patris victima , et Q. Ovinius* , etc. Omnino autem non videtur repudianda admonitio Aldi , qui pro vulgato (*ut dederat Trebonius*) legit , *ut dederat primus Trebonius*. Certe particula συγκριτικὴ frigide usurpata videbitur, si ad necem potius, quam ad aliquam necis περίστασιν referatur. Boecl.

Vt dederat Trebonius) Lege ex Ciceronis Philippicis , et ex latini sermonis observatione : *Vt dederat primus Trebonius*. Manut.

M. Lepidus) *Coniurationis* Lepidi , meminere Sueton. Aug. 19, Liv. epit. 133 , Dio LIV, pag. 607 , Seneca I de clem. 9. Boecl.

C. Maecenas) A taciturnitate commendatus Horat. lib. II, sermon. 6 : *Et quae rimosa bene deponuntur in aure*. Adi Suetonii cap. 66. Schegk.

Equestris et splendido) Lege *equestri et splendido g. n.* Manut. Alii libri *equestris* , unde suspicor *equestri sed splendido*. Fuit equestri tantum genere, inquit, sed illo prae ceteris claro et illustri. Nota eius prosapia Etrusca praeconiis Horatianis , Propertianis , atque aliorum. Acid. Multum placet id quod in posterioribus edit. est, *Equestri, sed splendido genere natus ; splendidum* autem dixit , quia Maecenas ab Etruscis regibus genus suum repetebat. Puteán. Faveo coniecturae Acidalianae; nam erant duo equitum genera , de quibus consulantur indices mei Corneliani ; et alioqui Noster supra cap. 19 : *C. Octavius , ut non patricio , ita admodum specioso equestri genitus familia*. Grut. Editio Gryphii, aliaeque eam secutae, exhibent : *equestri, sed splendido genere* ; quae genuina lectio , ut Grutero, Acidalio, aliisque etiam monitum,

Voss. In Erasmi editione iam legitur *equestri, sed splendido* (*equestris et splendido* Dempst. de Etrur. regali II, 55, p. 204) Burm.

Non minus Agrippa, etc.) Inter praecipuos Augusti amicos, imo principes amicorum fuit Maecenas, cum exceptione tamen ultimi temporis, quam Tacitus suppeditat III A., 30: *Provecta enim aetate* (quod et Sallustio Crispo acciderat) *speciem magis in amicitia principis, quam vim tenuit; fato potentiae, raro sempiternae; an satias capit, aut illos, quum omnia tribuerunt, aut hos, quum iam nihil reliquum est, quod cupiant?* Adi Lips. III, Polit. II, 20, et 21, ubi egregia quaedam annotata: Scip. Amirat. dissert. polit. ad Tac. lib. III, 4, Encnkelium in Seiano. Boecl.

Angusti clavi pene contentus) Placeret magis *angusto clavo pene contentus.* Vrsin. Gryph. *angusto clavo*, equestri ordine; nam clavo equites et senatores discreti. Lampridius in Severo: *Tum satis esse constituit, ut equites rom. a senatoribus clavo discernerentur*; quid fuerit, erudite disserit Cuiac. lib. XII observ., cap. 39. Schegk. Alii *angusto clavo.* Recte. Sed τὸ *paene* an convenit? Ille vero planissime contentus vixit, nec opus vocula hac imminuente vel ambigente. Magis ad Maecenatis ingenium: *bene contentus*, vel *plane.* Lips. Merito suspectum fuit Lipsio illud *pene*, utique vixit non *pene*, sed *plane* contentus angusto clavo; nisi tamen ita velis interpretari, *Maecenatem pene nihil supra equestris dignitatis modum optavisse. Mansit quidem in illo ordine, sed non una ratione supra equitum dignitatem honoratus est.* Quod autem idem vir doctissimus sequentia verba in aliam faciem reformat et rescribit: *Nec maiora consequi non potuit, sed numquam concupivit*; minime id quidem ferendum autumo, quum haud dubie sensus optimus in vulgata sit: *potuisse Maecenatem non minora consequi, sed non tam concupivisse.* Boecl. *Angusto clavo* rescribunt. V. C. Albertus Rubenius commentariis de lato clavo, *angusticlavia paenula contentus*, quam coniecturam multis refellit vir elegantissimus Octavius Ferrarius Analectis de re vestiaria cap. VIII, et merito. Sed quod idem rescribendum iussit, *angusti clavi honore contentus*, id assensum meum non fert; magnus Lipsius *bene*, vel *plane contentus* dum legit, etiam aberravit a scopo. Fuit, et quum ego castigandum censerem, *angusti clavi fine contentus*; sed *contentus* regit etiam casum secundum, ut monui ad Nasonem Metamorphos.

XV. vs. 515, ubi scriptus liber omnium, quos vidi, veterrimus:
Corda paveat comitum: mihi mens interrita mansit
Exsilii contenta sui. —

Tum et eaedem optimae membranae apud eumdem Nasonem Metamorphos. lib. V, vers. 169: *Contentusque fugae est*; leg. 37 § nuptura de leg. 3: *Quoniam in his expressit, ut contentus esset partis dimidiae dotis.* Iustin. lib. XLII, 2: *Scythae contenti victoriae in patriam revertentur.* Ita nimirum optimis Fuldanis in membranis se reperisse exaratum Modius testatur. Idem Iustin. lib. XVIII, 7: *Belli necessitatem excusat, contentumque victoriarum suarum, punitis auctoribus miserorum civium iniuriosi exilii omnibus se veniam dare dicit.* Sic videtur Iustinus ipse reliquisse: editi certe libri omnes ante Bongarsium, atque in his Gryphianus codex anni MDLV, qui mihi est ad manum, *contentumque victoriarum suarum.* Sed qui sunt *auctores miserorum civium?* Ni fallor, *punitisque auctoribus miseriarum civilium*, per quos cives miseri fuerunt; vide quae ad lib. I, cap. 13 de hoc vocabulo a me dicta sunt. Dictys Cretens. lib. II: *Ceterum Achilles haud contentus eorum, quae gesserat, Cilicas aggreditur.* Curtius libro VI, cap. 2, ut quidem locum exhibent pervetustae membranae, quas in Etruria apud Florentinos Magni Ducis asservat Bibliotheca ad D. Laurentii: *Satietatem epularum ludis interpellabat, non contentus artificum, quos e Graecia exciverat. Turbae quippe captivae iubebantur suo ritu canere inconditum et abhorrens peregrinis auribus carmen.* Quae vulgo naevis compluribus inquinata circumferuntur. Haec iam scripseram, quum incido in librum de constructione viri summi Gerardi Iohannis Vossii, qui operis grammatici postremus est, ubi plura exempla congessit, ut Livii illud ex Lianero, *contentus libertatis.* Appuleii ex Schioppio, *contenta manus unicae.* Vt locum Velleianum non esse tentandum liqueat. Et gaudet hisce non parum Velleius. Vt, *acer belli*, lib. I, 3: *clarissimus disciplinae*, cap. 5 huius libri; quod frustra sollicitabat cl. Puteanus: *Effusissimus munificentiae*, cap. 41; *cupiti interritus*, cap. 45; *laetus animi et ingenii*, cap. 93; eleganter autem, *pene contentus angusti clavi Maecenas*, quod quamvis intra ordinem equestrem se videretur continere, tamen urbis praefecturam, quod munus equestri ordine maius, administraret, et plurimum gratia

atque auctoritate posset apud Augustum Caesarem. Frustra igitur Lipsius *bene*, vel *plane contentus*. Tacitus Annal. III, cap. 30 de Crispo Sallustio: *Atque ille, quamquam promto ad capessendos honores aditu, Maecenatem aemulatus, sine dignitate senatoria multos triumphalium, consulariumque potentia anteiit.* Idem lib. VI, cap. 11: *Ceterum Augustus bellis civilibus Cilnium Maecenatem equestris ordinis cunctis apud Romam atque Italiam praeposuit.* Paria habes et apud Dionem lib. XLIX, et lib. LV, cuius verba descripsit Zonaras Annalium tomo II. Excogitavit nempe praefecturam orbis Augustus, ac primam in Maecenatem contulit, ut praetoriam potestatem sic infringeret. De Maecenatis hac potentia, modestiaque cum alii, tum Propertius etiam lib. III, 7, 1:

Maecenas, eques Etrusco de sanguine regum,
Intra fortunam qui cupis esse tuam:
Quum tibi Romano dominas in honore secures,
Et liceat medio ponere iura foro;
Vel tibi Medorum pugnaces ire per hostes,
Atque ornare tuam fixa per arma domum;
Et tibi ad effectum vires det Caesar, et omni
Tempore tam facilis insinuentur opes:
Parcis, et in tenues humilem te colligis umbras.

Heins. V. Misc. obs. v. IX, p. 172.

Nec minora consequi potuit) Proba scriptura; *tam* pro *valde*, ut supra. Plaut.: *Ferocem facis, quia te herus tam amat.* Et Plinius, notante amplissimo Brissonio: *Oratores quidem ambo, sed tam dispari ingenio.* Cuidam placet Rhen.: *nec maiora consequi non potuit*; cui argumenta dicerem, et vitii occasionem adderem, si requirere quemquam putarem. De Maecenate, in elegia, etsi non nimis eleganti, super obitu eius:

Maius erat potuisse, tamen nec velle triumphos.
Maior res, magnis abstinuisse, fuit.

E qua et alia multa, de urbis custodiis, de mollitie, de otio, de fide in Augustum, huc referri queunt. Sed Propertius insigniter, lib. III eleg. ad ipsum Maecen.:

Maecenas eques Etrusco de sanguine regum,
Intra fortunam qui cupis esse tuam.

Et deinceps ibidem:

Quum tibi Romano dominas in honore secures,
Et liceat medio ponere iura foro.
Vel tibi Medorum pugnaces ire per hostes,
Atque onerare tuam fixa per arma domum:
Et tibi ad effectum vires det Caesar, et omni
Tempore tam faciles insinuentur opes:
Parcis, et in tenues humilem te colligis umbras,
Velorum plenos subtrahis ipse sinus.
Crede mihi, magnos aequabunt ista Camillos
Iudicia, et venies tu quoque in ora virum.
Caesaris et famae vestigia iuncta tenebis.
Maecenatis erunt vera trophaea fides.

Quae ideo prolixius adscripsi, ut supervacuam ab iis defenderem correctionem. Negat quidam recte dici, *vestigium famae*; negat, *vestigium tenere*. O Dii! quam multi ergo latine nescierunt homines latinissimi, et e quorum ipse scriptis latinitatem nobiscum hausit? Nam exempla quid afferam? Sed reponit *famae fastigia iuncta tenebis*; quod quidem non magis convenit, quam quod minime. Hoc dicit enim Propertius: Quocumque vestigia fama Caesaris porriget, eodem fama etiam tua: quo fama Caesar penetrabit, eo tu iunctim; ita iuncta famae vestigia tenebis. Tantum quippe fide tua in Caesarem meruisti, tantum modestia: quae in veris trophaeis numeranda, nec magnis aliorum triumphis inferior habenda. Qua in explicatione sequor veteriorum codicum lectionem: *magnos aequabunt ista triumphos*; quae res visa nobis accommodatior, quum aliis argumentis, tum quia trophaeis statim subiicitur. Acidal. Sententia legi postulat: *nec minora consequi non potuit, sed numquam concupivit.* Lips. Frustra mutat Rhenanus; hic enim sensus, Maecenas potuit consequi non minora, quam Agrippa; sed non tam concupivit, quam ille: vel non valde concupivit. *Tam* pro *valde*, ut mox cap. 89: *Dictaturam, quam ei pertinaciter deferebat populus, tam constanter repulit.* Plinius lib. VII, cap. 49: *Oratores quidem ambo, sed tam dispari eventu.* Popma. Male etiam sollicitantur haec, id quod Popmae quoque video iam animadversum esse, a Lipsio aliisque, *nec minora consequi potuit, sed non tam concupivit*; in quibus nihil est novandum; *non tam concupivit,*

quam Agrippa, cuius honoribus *non minora potuit consequi*, quum *aeque carus Augusto esset Maecenas*. Pendent enim haec a superioribus, quae agebant de Agrippa. Heins. *Tam* hic inservit comparationi, ut recte Heinsius. Ita Lactant. de Morte persec. 8. comparans Diocletianum et Maximianum: de hoc, *non erat in custodiendis opibus tam diligens*, ubi male pro *valde* explicant; vide mox ad c. 89. Burm. V. Misc. obs. v. IX, p. 172.

Hic speculatus est) Tolle verbum substantivum, nam coniungenda haec τῷ *restinxit* subsequenti. Heins.

Per summam quietem) Quod saepius monere pateram, semel notabo, quam sit in sua expositione Velleius πολιτικὸς καὶ ἠθικὸς. Ecce quam paucis verbis, quantum politicae artis hic inclusit? Nonne enim omne et consilium et encomium opprimendarum conspirationum in eo versatur, *ut dissimulata speculatione veluti aliud agendo, et per speciem otii, consilia scelerata observentur, et in ipsa temeritatis molitione deprehendantur: deprehensa autem celeriter et absque omni περιεργίᾳ vindicentur, prius quam tumultus aliquis exoriri, rerumque aut hominum perturbatio intervenire possit: quae plerumque difficilem eam medicinam reddit.* Boecler.

Praedicta iam Antistiae Servilia Lepidi uxor) Atqui nupta iuniori Lepido fuit Antonia, M. Antonii triumviri filia: quod ita in Dionis XLIV extremo libro leges. Scire licet igitur, illa spreta aut mortua, alteram superduxisse. Lips. Lectio haec crevit in hortis correctorum. In autographo legebatur: *Aequetur praedictae iam Antistiae Servilia Lepidi uxor*. Emendandum putaverim: *Aequetur praedictae iam Antistii Servilia Lepidi uxor*. Vt *uxori* ἀπὸ κοινοῦ intelligatur. Porro fidem vix mereri videtur, quod de Servilia narrat Paterculus. Sane omnes antiqui id uno ore Porciae, Bruti coniugi, adsignant. Altumque de Servilia silentium apud Valerium Maximum, diligentem rerum talium notatorem, quique iisdem temporibus vixerit. Vt haec mittam, nemo historicorum Serviliam Lepidi uxorem dixit, sed Antoniam, triumviri filiam, ut apud Dionem lib. XLIV legas. Quae etsi satis verisimilia videantur, tamen Velleio non ausim fidem detrahere. Nam factum illud Serviliae etiam respicere videtur Aelianus lib. XIV, c. 45. Variae Hist. Γυναῖκας τῶν Ῥωμαίων ἐπαινοῦμεν Κορνηλίαν, καὶ Πορκίαν, καί Κεστιλίαν. Quae enim fuerit illa *Cestilia?* censuerim

Σερβιλίαν reponi debere. Potuit enim eam Lepidus, Antonia spreta vel mortua, superducere. Voss. *Aequetur praedictae Calpurniae Antistii*, *Servilia Lepidi uxor*, ita plerique. Legebatur antea: *Aequetur praedictae iam Antistiae Servilia Lepidi uxor.* Vnde Vossius: *Aequetur praedictae iam Antistii*, *Servilia Lepidi uxor.* Atqui: non *Servilia*, sed *Antonia* triumviri filia nupta Lepido fuit? Respondet Lipsius: *Scire licet igitur*, *illa spreta aut mortua*, *alteram superduxisse*. Boeclen. In veteri libro videtur exstitisse, *praedictae iam Antistine*: sic certe Rhenani editio. Forte, *praedictae iam Antistii*, uxori videlicet, ut Calpurnia subintelligatur, quam supra nominaverat, ut eius nomen hic iterari minus fuerit necesse; apud Maronem III, 319, et Iustin. XVII, 3, *Hectoris Andromache*; apud Lucanum, *Catonis Marcia*; apud Nasonem, *Elissa Sichnei*; *Cornelia Gracchi*, et *Metelli Caecilia*, apud Ciceronem; *Clodia Aufilii* (quae Plinio in Histor. Nat. III, 48 est *Clodia Ofilii*) et *Ciceronis Terentia*, et *Livia Rutilii*, et *Caecilia Metelli*, apud Valer. Max.; apud Tacitum Ann. IV, cap. 11, *Apicata Seiani*; apud Plinium Nat. Hist. lib. VII indice, *Agrippina Claudii*; et apud Plin. iuniorem lib. II, epist. 19, *Verania Pisonis*. Vetus denique inscriptio Romae: Q. Caeciliae. Q. Cretici. F. Metellae. Crassi. Mox Burrerius in vetusto exemplari invenire se testatur, *praematura morte immortalem nominis sui pensavit memoriam*. Heins.

Vivo igni devorato) *Ignis vivus* est calens, ardensque, ut contra extinctus, *sopitus*. Sic Horatius lib. III Carminum, ode 21: *Vivaeque producant lucernae*. Virgil. V Aeneid.: *Sopitos suscitat ignes*. Ibidem: *Vdo sub robore vivit Stupa vomens tardum fumum*. Habet autem proverbii formam, *vivum ignem devorare*, flammam ori includere, de re difficili et periculosa. Petronius Satyrico:

Nam citius flammas mortales ore tenebunt,
Quam secreta tegent.

Symmachus, *facilius est ardentes favillas ore comprimere*. Cicero II de Oratore: *Dicere aiunt Ennium flammam facilius ore in ardente opprimi*, *quam bene dicta tenere*. Popma. Hinc Aristophan. πῦρ ζῇ, et *vivae lucernae* apud Horatium. Imo et passim ab auctoribus vita igni adscribitur. Alio plane modo *vivum sulphur* vocant Latini, quod Graeci ἄπυρον, hoc est, *ignem non expertum*.

Vide Plinium lib. XXXV, cap. 15. Obiter hac occasione emendaodus Ovidius lib. IV Fast., 739:

Caerulei fiant puro de sulphure fumi.

Non dubito, quin legendum sit *vivo de sulphure*, quomodo disertim in optimo MS. inveni. Voss. Vid. Broukh. ad Tibull. I v. 11.

Praematuram mortem immortali nominis sui pensavit memoria) Ordinarium magis esse *mortem pensare memoria* constat; sed et alteram constructionem exemplis probavit Vorstius ad Iustin. V, 2; ita infra cap. 115: *Nulla adeo opportuna visa est victoriae occasio, quam damno amissi pensaret militis*; vide supr. cap. 12: adde et Gronov. IV, obs. 13. Burm.

Atque urbem occursus) Forte *adque urbem*. De voce *occursus* memini supra quiddam dixisse. Acidal. Alterutrum scribe, sive *Caesaris autem reversi in Italiam a. u. occursus*, sive *Caesar autem reversus i. I. a. u. quo occursu*, *quo favore*. Notat autem Dio ad ad hanc rem: *Decretum a senatu, ut ei urbem ingredienti virgines Vestae, senatus populusque cum coniugibus ac liberis occurreret.* Lib. LI. Lips. Haud opus erit huic loco emendationibus, si eiiciatur vocula *occursus*, nata e glossa marginali, mea quidem sententia. Gruter. Scribe, *adque urbem occursus*: *occursus* vero pro *occurrens* positum. Qualia exempla plurima observavit parens lib. IV de Analogia, cap. 13. Voss. Nihil certius, quam sic scribendum esse: *reversus in Italiam atque urbem, quo occursu*. Boxhorn. *Occursus quo favore* vetustus codex, ut *occursus* sit secundi casus; favor ipso occursu hominum demonstratur, sed censeo vocibus transpositis scribi oportere: *reversus in Italiam, quo ad urbem occursu, quo favore hominum*, etc. *exceptus sit*. Heins. Accedo Heinsianae emendationi, et minime *Caesar occursus* legendum, vel eiiciendum *occursus*, puto, neque *occursus* pro *occurrente* positum puto; sed *quo occursu* est, qua turba occurrentium ad gratulandum. Quinct. decl. XVIII, 2: *Gaudebat etiam quod laudandus occursibus, quod omni frequentia coetuque conspicuus* etc., et decl. VIII, 12: *Hanc ipsam indifferentiam, quam mirantur occursus, stupent civitatis oculi, parentum tamen agnitio dignoscit.* Burm.

Aetatium) Ita prima editio, et recte; sic et cod. Memmii apud Suet. Aug. 31, *insequentium aetatium principes*. Quinct. II, inst. 4 ex codice Bernensi: *Primarum aetatium ingenia*, in *simulta-*

tium, *calamitatium* et similia in declamationibus Quinctil. plura notavimus. BVRM.

Nedum in operis si quidem iusti materia) In MSS. fuit *siquidem*. Puto scribendum, *etsi quidem iusti*. Voss. Vide Miscell. obs. vol. VIII, p. 67.

Reip. populusque romano) Legendum mihi videtur: *reip. populi romani*. Quod iam supra monuimus. Voss.

Repraesentavit) Malim *repraesentaret*. ACIDAL. *Repraesentaverit* editio Rhenani, quod latini sermonis leges requirunt. HEINSIVS. Lipsius malit *repraesentarit*. RAPHEL.

Vicesimo anno) Nam a Lentulo et Marcello coss., quibus civilia arma primum sumta, usque ad Caesarem V, et Sex. Apuleium coss., quibus posita sunt, tot anni numerantur. Quae deinceps Augustus gesserit, habes quoque apud Virgilium VIII, et Ovidium XV Metam. SCHECK.

Allecti duo) Ad Lipsii traditionem ad Tac. I Annal., 14 contra Pomponii ICti mentem: iam dixi. SCHEGK. An ergo iam octo praetores? Certe illis *octo praetoribus*, qui antea erant, iam Iulius Caesar, duos primo, mox plures adiecerat. Sed Velleius noster Iulianum numerum, quippe extra ordinem et ad tempus usurpatum, negligere, ac de octonario ordinario, cuius passim apud Ciceronem mentio, loqui videtur. Ceterum *de numero praetorum varie aucto imminutoque* egit Lipsius in excurs. ad I. A. Tac. XIV, 4. BOECLER.

Antiqua reip. forma) Quae illa forma? an libertas? Adulatur hic Velleius. Quamquam de *simulatione Augusti*, verissime equidem dicitur. Nihil magis Augusto inter initia curae, quam simulacro libertatis et reip. improvidis populi animis obiecto, vim principatus interim complecti et intendere. *Est enim omnis dominationis novae arcanum primarium*, *simulatio antiquae*, quod nec Tiberius postea omisit usurpare. BOECL.

Revocata) Scribo, *renovata*: quum et venustius ita sit, et paullo ante vox eadem *revocata* fuerit: cuius iteratio per se est invenusta. ACIDAL.

Leges emendatae utiliter, etc.) Suet. Aug. 34: *Leges retractavit*, *et quasdam ex integro sanxit*. Hist. Miscell. VII, 19: *Clausis Iani portis remp. quam bello quaesierat*, *pace nutrire et amplificare stu-*

dens, leges plurimas statuit, per quas humanum genus libera reverentia disciplinae morem gereret. Aurel. Vict. epit. I: *Leges alias novas, alias correctas protulit suo nomine.* An illa, *suo nomine*, a glossatoris manu sunt, qui in margine forte explicandae vocis, *protulit*, adscripserat? Flor. IV, 12, 65: *Hinc conversus ad pacem, pronum in omnia mala et in luxuriam fluens saeculum, gravibus, severisque legibus multis coërcuit.* Addendus Dio LIV, et alibi, et Tacit. III, 28: *Sexto demum consulatu Caesar Augustus, potentiae securus, quae triumviratu iusserat, abolevit, deditque iura, quis pace et principe uteremur.* Quae postrema verba Clapmarius ex ratione arcani politici, qua praesenti statui semper accommodari leges solent, explicat: alias enim regno, alias aristocratiae, alias democratiae convenire; itaque Augustum suas leges rationibus monarchicis accommodasse: II Arcan. 10. Fortasse tamen, consideratis omnibus, quae meditationem huius loci iuvare possunt, potius audienda est Freinshemiana paraphrasis: *iura constituit ita comparata, ut eorum beneficio certa restitutae tranquillitatis, bonique principis utilitas ad civitatem pertingeret.* BOECLER.

Senatus sine asperitate nec sine severitate lectus) Suet. Aug. 35, ubi ultima in hunc scriptorem cura Matthiae Berneggeri (nam hunc finem doctissimarum diatribarum, acerba literis fata esse voluerunt) tum auctores ceteros, tum memorabilia alia notata reperies. BOECLER.

Principes viri, etc.) Suet. Aug. 29: *Sed et ceteros principes viros saepe hortatus est, ut pro facultate quisque monumentis, vel novis, vel refectis et excultis urbem adornarent.* Tacitus ita de hoc more loquitur III. A., 72. *Erat etiam tum in more publica munificentia, nec Augustus arcuerat Taurum, Philippum, Balbum, hostiles exuvias et exundantes opes, ornatum ad urbis et posterorum gloriam conferre.* Quae verba magnam μείωσιν habent, monente Casaubono, si cum Velleio et Suetonio conferas; sed Tacito monarchici auspicii consuetudo in mente fuit, quasi diceret: etiamsi alias monarchae et principes, ut alia publice gloriosa, ita publicorum operum magnificentiam sibi debebant aut poterant vindicare, tamen Augustus non obstitit, imo (quod Noster iam addit) stimulum adiecit principibus viris, ut publicis operibus struendis, aut instaurandis suas opes collocarent. Non erraverit forte, qui in

adiecta Taciti voce, *exundantes* opes, *arcani* latentis rationem sibi pateretur insinuari. Timentur, in novo praesertim Principatu, magnae opes, virique tum alia claritudine, tum exundantibus divitiis nobiles: unde callidum istud, ab impio ore apud Tacitum II A. 1, 2: *auri vim atque opes Principibus infensas*, in exitium egregii hominis valuit; sed et Aristoteles V Pol. 8, inter provisiones conservandae reip. ponit, *ne quis sinatur nimium opibus abundare.* Vnde magistri dominationis, variis artibus locupletissimum quemque in praedam corripiunt; verum id improbum est, et nullo modo ferendum; sicut et Aristotelicum illud ἐκκόπτειν, quo alibi et docere et velare remedium eius rei voluit, magnae multaeque cautionis est. Quanto melius Augustus, in sumptus publice decoros et utiles, specie honoris et gloriae illexit (ita enim signanter loquitur Noster) viros principes. Hoc ego pro omnibus arcanis, Regibus commendandum duxerim: quum praesertim omnis ea laus iudicio posteritatis ad ipsos redundatura sit: neque unquam deerunt occasiones, quibus induci volentes possint ad aerarium sublevandum, et magnificentiam publicam augendam. BOECLER.

Vsque ad undecimum) Accurate Suetonius Aug. 26. BOECLER.

Quem continuaret Caesar) Ita V. C. Noli ergo audire editiones, in quibus est, *ut continuaret Caesar.* VOSS. *Vt* Erasmus edidit, *imperare* etiam est in Ed. Rhen. forte scripserit, *quem ut continuaret, c. s. o. r. impetrari non potuit*, vel, *Senatus impetrare non potuit.* Vt vox *Senatus*, qui litera S. vel *Sen.* signabatur, interciderit, vel absorpta fuerit ab ultima syllaba τοῦ *repugnasset*; ut centies factum deprehendimus. Certe sequens mentio Populi requirere videtur, ut hic Senatus memoretur; praeterea hoc Historiae melius convenit: nam Dion fine lib. LIII narrat, Augustum, quum consulatum XI gereret, et in senatu multa moderationis specimina edidisset, et noluisset successorem designare, abiisse ex urbe in Albanum, atque ibi se consulatu abdicasse, ne impediretur a senatu, et subrogasse L. Sestium, qui Bruto semper faverat, et ideo senatum ipsi Tribuniciam potestatem perpetuam, imperium Proconsulare et alios honores decrevisse, ut facile titulo Consulis careret. In vulgata lectione sensus mihi vix constare videtur: nam falsum est impetrari potuisse, ut continuaret undecimum, quum a tertio continuaverit consulatum ad undecimum, sed tunc interruperit; priora vero verba, *consulatus tantummodo usque ad*

undecimum, per se debent capi, quasi dixisset consulatus tantum *gessit* usque ad undecimum, quod verbum, vel *cepit*, aut simile subintelligendum. BVRM.

Nam dictaturam, etc.) Sueton. Aug. 52: *Dictaturam magna vi offerente populo, genu nixus, deiecta ab humeris toga, nudo pectore deprecatus est.* Eutropius ad lib. I, sub dictaturae nomine et honore regnasse docet. SCHEGK. Item Dio tradit principio lib. LIV, veraque ἐπικρίσει consilium Augusti declarat, τήν τε γὰρ ἐξουσίαν καὶ τὴν τιμὴν καὶ ὑπὲρ τοὺς δικτάτωρας ἔχων, ὀρθῶς τό τε ἐπίφθονον καὶ τὸ μισητὸν τῆς ἐπικλήσεως αὐτῶν ἐφυλάξατο, *Recte*, inquit, *declinavit invidiam et odium huius, quam offerebant, appellationis: quippe qui et honorem et potestatem dictatoria maiorem iam haberet.* Quippe ut olim *regnum* propter tyrannidem Tarquiniorum; ita *Dictatura*, propter odium dominationis Sullanae Iulianaeque, sub titulo huius potestatis exercitae, in flagrantissimam omnium detestationem venerat. Atque sicut *Regnum* instituto Valerii; ita *Dictatura*, lege Antonia ex rep. iam in perpetuum quasi exilium erant relegata. Itaque singulare *arcanum* prudentiae Augusteae latet in istis apud Tac. I A. 9, 5: *non regno tamen, neque dictatura, sed Principis nomine constitutam rempub.* Licet enim haud dubie *Regis* nomen in terris augustissimum sit (sicut amplius dicetur in libro de *Auspicio Regio*, quem adornamus) tamen Augustus merito tempori serviens, re ipsa contentus fuit; nomen, quod ex superbia in invidiam venerat, remisit; quum praesertim vellet videri libertatis restaurator, sicut paullo ante dictum est; ergo non expediebant huic simulationi *dominantia nomina*, aut eorum quidquam, quae libertatis eversores usurpaverant. Florus VI, 12, 66, obscure potius et de oblato tantum dictatorio nomine loqui, quam in re tam nota prorsus errare, existimandus forte fuerit, quum scripsit: *Ob haec tot facta ingentia, Dictator perpetuus, et Pater Patriae dictus est.* Dictus sane est ab offerentibus Dictaturam, sed deprecatus est honorem. BOECLER.

Tam constanter repulit) Valde errant Brissonius, et Popma, qui τὸ *tam* pro *valde* poni asserunt. Nam *quam* heic non pronomen, sed adverbium, eique τὸ *tam* opponitur. Neque unquam absolute *tam* pro *valde* locatum reperias, non magis sane quam *adeo*. Quae particulae plerumque prae admiratione, aliave causa, reticeri quiddam indicant. Et ita capi possit illud Plinii Nat. Hist. lib. VII, cap. 49, a Popma firmandae senten-

tiae adductum: *M. Caelius Rufus*, sic lego, *et C. Licinius Calvus, eodem die geniti sunt; Oratores quidem ambo, sed tam dispari eventu.* Vix tamen dubito, quin *tamen* ibi sit reponendum: quomodo reperio in MSS. et veteri editione Parmensi. VOSSIVS.

Bella sub Imperatore gesta) *Sub Imperatore congesta* rectius sit, ni fallor; deinde cum Lipsio, *fatigent.* HEINS.

Pacatusque) Nec incommode, *peragratusque.* LIPS.

Fatigans) Haec cum praecedentibus nullam efficiunt sententiam, ni scribas *fatigant*, aut potius *fatigent.* Si paullo quid amplius tibi indulgeas, possit non minus apposite *flagitant.* hocque, ut fatear, vix me teneo, quin reponam. ACIDAL. Legendum *fatigent.* LIPS. Scribo *fatigarent*, nisi malis cum Lipsio, *fatigent.* VOSS. Scribo *fatigaret.* BOXH. Legebatur *fatigant.* Porro, quod Lipsius pro *subiecimus*, mox legit *subiiciemus*, ea mutatione non videtur opus esse. BOECLER. *Fatigant* est in editione Rhenani, Erasmi, Stephani, et aliorum. *Fatigans* Aldus.

Imaginem principatus eius oculis animisque subiecimus) Dubius etiam sum, magisne convenerit *subiiciemus.* Filum historiae quum considero, sic videtur: quum defendi quomodo illud possit cogito, assensum commodare huic non audeo. ACIDAL. *Subiiciemus* res ipsa vult: dicet enim, non dixit. LIPS. Nihil huic tam simile, quam illud Flori: *faciam quod solent, qui terrarum situs pingunt, in brevi quasi tabella totam eius imaginem amplectar.* BOXH. *Subiecimus*, etiam ad sequentia referri potest: nam auctor de opere suo loquens recte hoc tempore uti potest; quare nihil mutem.

Membris et coram altero) Haec si tollentur, constabit sensus, si relinquuntur, sententiam perturbant. MANVT. Quae hic subsequuntur in quibusdam libris, *et coram altero*, expunxi ad exemplum recentissimorum. Etenim quid aliud iis facerem, non videbam. ACIDAL. Tria haec verba, quae vulgo adduntur, *et coram altero*, Aldus tollit, atque alii illo duce. Nec nego sententiam absque iis probam esse: unde tamen sic frustra irrepserint? Mutari melius videatur: *et curante eo quae tam longa:* Nempe Augusto salutarem curam et medicinam adhibente reipub. lacerae. LIPS. Vulgo: *coalescentibusque reip. membris, et coram altero, quae tam longa armorum series laceraverat.* Tres voces, *et coram altero*, quidam tollunt. Mihi eam audaciam assumere non ausim, praesertim quum vulgaris

lectio MS. auctoritate suffulta sit, nisi quod in eo fuerit, *aliero*. Ego legendum arbitror: *eo curante serio, quae tam longa*, etc. Vt dicat Paterculus, serio Augustum curam medicam contulisse membris reip. laceris. Lipsium tentasse video, *et curante eo, quae*, etc. Sed verborum nexus nostrae coniecturae plus videtur favere. VOSSIVS. Auctior membranam, sed mendosa, *reip. membri et coram aliero, qua tam longa*. ea variis coniecturis iam fuerunt obnoxia. Lipsius *curante eo*. Sequor litterarum ductum, et scribo, *eo cura maiore, quia tam longa*. vel, *et eo cura maiore*. Et hoc facit ad laudem Augusti. Vult enim eo maiore cura opus fuisse ad componenda reip. membra, quod per tam longam tot bellorum seriem misere ea iam essent lacerata. Nempe mala inveterata maiorem requirunt curam, ut tollantur, quam quae nondum ipso usu convaluerunt. Sic cap. 106: *mira felicitate et cura ducis*. Paullo post, *Delmatia* opinor; nam sic alibi vetustus codex et nummi veteres. tum, *ad certam confessionem adacta est imperii*, non *pacata* suspicari liceat Velleium scripsisse, quia *pacatus victoriis terrarum orbis* paullo ante praecessit, et proxime subsequitur, *Hispaniae multo varioque Marte pacatae*. HEINS. Eiecerat iam haec tria verba Erasmus. (*Et corpore iam alto* Warburt. Bibl. Brit. T. VII, p. 292.) BVRM. V. Misc. Obs. V. IX, p. 172.

xx et cc.) Obscurum, sive mutilum est: et intellige *annos*, aut adde. Hoc sane vult, annos 220 medios esse, a quo tempore vinci Dalmatia coepit ad nunc victam. Primum autem bellum in Illurios et Dalmatas fuit sub Teuta eorum regina, anno 529. Postremum nunc, quum victi et domiti ductu Tiberii, auspiciis Augusti, anno 743. Facilis supputatio. LIPS. Omnino videntur esse addendi *anni*; nam subintelligere durum fuerit. Vide de his et Alpinis nationibus Flor. IV, 12 quaeque Freinshemiana industria ibi adnotavit. BOECLER. *Annos* addidit Vossius, sed Heinsius uncis inclusit.

Ad certam confessionem pacata est imperii) Ita fere supra in recensione provinciarum: *Certam Hispanis parendi confessionem extorserat*. ACIDAL. V. Heins. Ep. ad Graev. 297, et Graev. Ep. 299.

Alpes feris multisque nationibus celebres) Rectius fuerit, *feris incultisque nationibus*. Sic Pomp. Mela lib. I, cap. 19: *Reliqua eius ferae incultaeque gentes, vasto mari adiacentes, tenent*. De Alpinis Livius lib. XXI, cap. 32: *homines intonsi et inculti*. De Britannia idem Mela lib. III, cap. 7: *Fert populos*

regesque populorum: sed sunt inculti omnes. Tacitus Ann. IV, cap. 46: *Decreta triumphi insignia Poppaeo Sabino, contusis Thracum gentibus, qui montium editis inculti, atque eo ferocius agitabant.* Vide infra cap. 116. Iterum Tacitus Ann. XIV, c. 24: *Ventum dehinc in locos cultos, demessaeque segetes.* Heins.

Hispaniae) Iustin. XLIV, 2, 7, et XLIV, 5, 7 et 8. Io. Gerundens. Paralip. a lib. IV usque ad fin. Thuan. I hist. Boecler.

Praesentia) Malim, *praesentis, nunc Agrippae*, etc. *Marte pacatae.* Burm.

Quem usque, etc. *evexerat*) Haec omnia parenthesi comprehendenda censet Lipsius. Raphel.

Primo anno secundi Punici) *Secundi belli Punici.* Durius enim, si *bellum* subintelligetur. Heins. V. Misc. Obs. vol. VIII, p. 67, 392; V. IX, p. 271.

Multo mutuoque) Credo hunc designare locum Colerum ad Valer. Max. IV, 1, 2, et legere *multò multoque.* Burm. *in marg.*

Imperatoribus) Nonne odiosa, imo falsa vox *imperatoribus*, quum mox, ut novum quid, subiiciat Velleius, *illa tot consulares, tot praetorios absumpsit duces?* Certe vel V. C. lectio id doceat, quae est, *ut amissis praetor imperatoribus exercitibusque.* Vnde scribendum arbitror: *Vt amissis praetoriis, et imperatoriis exercitibus*, aut *praetoriis imperatoriisque exercitibus.* Sane haec duo supra cap. 69 etiam iunxit Velleius, ubi de Statio Murco, et Crispo Marcio, dixit, *praetoriis viris imperatoribusque.* Voss. *Vt amissis praetor imperatoribus* prima editio. Scribe, *ut amissis Po. Ro. tot imperatoribus exercitibusque.* Supra c. 69 castigandum quoque videtur: *Imperatoribusque P. Ro. validis in Syria legionibus.* Tacitus vita Agricolae cap. 41: *Tot exercitus in Moesia, Daciaque, et Germania, Pannoniaque temeritate aut per ignaviam ducum amissi:* supra cap. 70: *Hoc M. Antonio ac tot illis legionibus saluti fuit*, uti et illic corrigendum. Heins. *Amissis P. R. imperatoribus* iam ediderat Erasmus: eumque secuti reliqui, vide supr. ad cap. 69.

Contumelioso XX annorum bello sub duce Viriatho) Qui plurimum numerarunt, annos fecerunt 14 belli Viriathini: ut Livii epitoma, et Florus. At Appianus *annis* duntaxat *octo id bellum gestum* aperte scribit. Aperte inquam, atque etiam exacte. Nam ille numerat ab anno 606, quo proprie id coepit.

Livius et Florus ab anno 601, quo Lusitani rebellarunt, non tamen Viriatho duce. Sed quia connexa bella fuerunt, confundunt. Quorsum haec? ut praelargum falsumque esse Velleianum numerum constet, et parte altera truncandum. *Contumelioso* 10 *annorum bello* legito: et Iustinum lib. XLIV, 2, auctorem habeto: *In tanta seculorum serie nullus illis dux magnus, praeter Viriathum, fuit; qui annos decem Romanos varia victoria fatigavit.* Lips. Puto XV. Tot enim annis circiter duravit bellum, quod Viriatho potissimum duce gestum. Lipsio placuit 10 *annorum*. Cui hac in re non faveo. Scio quidem, Viriathi imperium non ultra patere, sed videtur Velleius de duratione belli potius, quam annis imperii Viriathi loqui. Et hac ratione etiam defendi possint Epitomator Livii lib. CXIV, et Florus lib. II, cap. 17, qui Viriathum XIV annos cum Romanis bellasse scribunt. Voss.

Per quinqennium) Atqui *octo annos* bellum hoc Sertorio duce gestum, et octavo ipse caesus. An ergo *octennium* hic legimus? an vult priores *quinque* annos ambiguos, reliquos non sic fuisse? Lips.

C. Antistio) *C. Aristio*. Editio Rhenani.

Crasso oppresso) *Crasso presso*. Ed Rhen.

Phraates) Dio et ceteri scriptores Orodis filium Pacorum, non Phraatem edunt, ut fortasse hic quoque *Pacorus* pro *Phraates* reponendum sit. Vrsin. Desidero hoc loco maiorem in Vrsino curam, qui pro *Phraates* substitui rectius posse putat *Pacorus*. Nam hunc, ait, historicorum consensus Orodis filium facit. Quasi vero Orodes plures habere filios non potuerit. Imo ex Iustino, Dione, Zonara, ac aliis, triginta eum filios habuisse constat, interque eos Pacorum et Phraatem. Praeterea temporum quoque ratio Vrsini coniecturam respuit. Nam ex iisdem auctoribus, imo et Velleio, constat, Pacorum ante fugam Antonii a Ventidio iam fuisse occisum. Voss.

Remissa sunt) Recepta a Tiberio. Sueton. August. 21, Tib. 9. Schegk. Florus IV, 12, 83, cum declamatoria προσθήκῃ: *Parthi quoque, quasi victoriae poeniteret, rapta clade Crassiana ultro signa retulere.* Boecler.

Quod cognomen) Illi Planci sententia senatus indidit, ex ante diem 16. Kal. Februar. Censorinus cap. 21. Contra Ovidius *Idibus ianuariis*: Fast. I: *Idibus in magni custos Iovis aede sacerdos Semimaris flammis viscera libat ovis. Redditaque est omnis populo provincia nostro, et tuus Augusto nomine di-*

ctus avus. De vocis significatione idem, Suetonius, Dio, Eutropius. SCHEGK. De *Augusti* cognomine compluscula sunt, quae ad Suet. Aug. 7, notata reperies in Diatribis Berneggerianis. Adde, si placet, commentationem de Auspicio Regio. BOECLER.

Cognomen illi viro Planci sententia consensu) Mallem *illi primo*, vel *ultro*. De Munacii Planci sententia, vide Suet. Aug. c. 7. POPMA. *Consensus* prima editio, nec mutatum velim; deinde Popma *illi primo*, vel *ultro*. Sed *illi viro* commode se habet. Si quid immutandum, cur non *e vero*, ut apud Nason. III amor. 9: *Ah nimis ex vero iam tibi nomen erit.* Et in Fastis II, 859: *Ex vero positum permansit Equiria nomen.* HEINS. An, *illi vivo*: nam Florus IV, 12: *reverentius visum est nomen Augusti, ut scilicet iam tum, dum colit terras, ipso nomine et titulo consecraretur. Consensu* Manutii editio, et eum secuti Lipsius, Vossius, Boeclerus, et alii. Heinsius dubium relinquit, an *sententia* sit ablativi casus, quia sine distinctione iungit cum *consensus*, eumque secutus Cellarius et Hudson; sed Rhen. Erasm. Steph. et alii ita distinguunt, ut sit nominativi casus, nisi legamus, *ex Planci sententia consensus*, etc. Sed saepe omittit copulam et Velleius. BVRM.

L. Murena, et Fannius Caepio) Legendus Seneca de Clement. I, cap. 9, et de Brevit. vitae. PVTEAN. Recte Velleius iungit hos duos, tanquam unius coniurationis populares, sive principes. Ita enim Dio LIV, p. 598, et Sueton. Tib. 8. BOECLER.

Caepio et ante hoc) *Caepio et hoc ante.* Edit. Rhen.

Rufus Egnatius) Suet. Aug. 19; Dio LIII, p. 587 et seq. Senec. I de clem. 9; Tac. I A. 13, 6. BOECL.

In tantum quidem, ut ei praeturam continuaret) Video ferri hoc posse, non desum tamen *et* praeferre τῷ *ei*, quod qui attendet, non insuper habebit. ACIDALIVS. Non quia bis Praetor, sed hoc modo vult, continuasse eum et iunxisse Praeturam Aedilitati. Opus enim intervallo annorum erat a magistratu ad magistratum: Egnatius id neglexit. Ipse Velleius ita interpretatur pagina seq. dum ait: *Praeturam Aedilitati iunxisse*, Dio idem indicat lib. LIII. LIPS. Τὸ *ei* refer ad aedilitatem. Errat vero Acidalius, qui pro *ei* mallet *et* rescribi. Docet hoc ipse Velleius paulo post, his verbis: *C. Sentius Saturninus*, etc. *Egnatium florentem favore publico, sperantemque ut praeturam aedilitati, ita consulatum praeturae se iuncturum*, pro-

fiteri vetuit. Liquet ergo, *continuare* Velleio nil aliud esse, quam *continuo iungere.* Voss.

Cum esset omni flagitiorum scelerumque conscientia mersus) Insolens loquendi modus, si recte attendis. Quamquam Livius *mersum secundis rebus* Alexandrum Magnum dixit libro IX, cap. 18. Fors sit ut dederit Velleius: *omni flagitiorum scelerumque ceu sentinu mersus.* Sic *mersam vitiorum coeno Romam* Petronius dixerat carmine de bello civili. Florus lib. III, cap. 12: *Illae opes atque divitiae adflixere saeculi mores, mersamque vitiis suis, quasi sentina, rempublicam pessumdedere.* Sallustius Catilinario bello: *Primum omnium, qui ubique probro atque petulantia maxime praestabant, quos flagitium aut facinus domo expulerat, hi Romam, sicuti in sentinam, confluebant.* Declamatio in Sallustium, sub Ciceronis nomine vulgata: *Nisi forte in ea te castra coniecisti, quo omnis sentina reip. confluxerat.* Quinctilianus lib. VIII, cap. 6: *Non enim, si recte Cicero sentinam reip. dixit, foeditatem hominum significans, idcirco probem quoque illud veteris oratoris, prosecuisti reip. vomicas.* Cicero Agraria 2: *Vrbanam plebem nimium in rep. posse, exhauriendam esse, quasi de aliqua sentinu loqueretur.* Livius lib. XXIV, cap. 29: *Hi sentinam quandam urbis rati exhaustam laetabantur.* Valerius Maximus, *ceu sentina mersus*, ut supra c. 98 apud nostrum loco mendosissimo scribendum rebar de Curione: *Cuius animo volutanti in suis velut libidinibus nullaenec opesnec cupiditates sufficere possent. Mergi conscientia scelerum* tamen utcumque potuit dixisse, ut in Pisonem Tullius, *opprimi conscientia scelerum suorum.* Heins. *Sentina scelerum mersus*, non apte dici posse puto. Sed *conscientia* recte, non tamen, ut Heinsius ex illo Tullii, *opprimi conscientia scelerum suorum*, explicem; quasi sibi tantum conscius fuisset scelerum suorum; quid enim tunc notet *omni conscientia*; certe legendum foret *omnium.* (*Onere* Warburt. Bib. Brit. T. VII, pag. 293). Sed capio, ut omnibus sceleratis et flagitiosis se socium et conscium adiunxerit. Ita egregie *socium conscientiae*, explicat apud Quinct. Decl. I, 7. Cl. Schultingius, et inde *conscientiae actio;* et *reus conscientiae.* Burm. V. Misc. Obs. V. VIII, p. 68, 391; V. IX, p. 271.

Mores habent, publica) *Vt* recepit Erasmus et reliqui.

Abditusque carceri cum consciis facinoris) Verius arbitror, *addictusque*; quod ni est, ego me tibi mancupi addicam. Acidal. Recepit Acidalii coniecturam Hudsonius. Sed licet ra-

rior sit huius verbi constructio cum dativo, quum Virgilius aliique cum ablativo, vel cum accusativo addita praepositione *in* iungant; non tamen plane sine exemplo haec scripsit Velleius. Nam et Virgil. II Aeneid., 553: *Lateri capulo tenus abdidit ensem.* Vbi Cerda ex Senecae Troad. 48 profert: *Alto nefandum vulneri ferrum abdidit.* Et in multis locis veterum dubium esse potest, an dativus, an ablativus sit. Certe apud Ciceron. pro Arch. 6: *si qui ita se literis abdiderunt*, Stephanus censebat dativum esse. BVRM.

Aberat in ordinandis Asiae Orientisque rebus) Malim, *aberat ordinandis rebus.* HEINS.

Alia pr. severitnte) Forte *alias prisca de veritate.* BVRM. *in marg.* V. Misc. Obs. V. VIII, p. 69, 39½; V. IX, p. 272.

Protraxisset) Elegans verbum; de quo ad Quinctil. Declam. IV, 14, videnda, quae Cl. Schultingius et nos notavimus. BVRM.

Perseverarent) Ellipsis est verbi *dicere*, quae freqnentissima; vid. ad Phaedr. I, 29, et alibi, vel suspicari liceret illud *facturos se* additum ab aliquo sciolo, qui non putabat Latine posse diei, *cumque id perseverarent*, quod tamen elegans et antiquum; vid. Cl. Graevium ad Cicer. pro Quinctio 24, et Gronov. ad Liv. XXII, 38; nisi apud nostrum inf. 103 etiam *facere perseveravit* occurreret. BVRMAN.

In campum descendissent) Ex Horatio sumptum, qui lib. III, Od. 1: *Hic generosior Descendat in campum petitor.*

Praeturae) *Praeturam* videtur vocare *propraeturam*. Nam Egnatius, dum se candidatum profiteretur, propraeturam gerebat. Praetor autem fuerat ante septennium, ut apparet ex Dione lib. LIII, ubi tamen pro Μάρρος Εγνάτιος Ροῦφος, perperam perscriptum, Μάρκος ὁ Γνάτιος Ροῦφος. VOSS.

Audita visis etc. Sententiam etiam aliis bene dictam cum expolitione et interpretatione rationis, quae subest, effert Velleius. Valde enim subtile est illud: *praesentibus nos obrui, veteribus instrui credimus.* BOECLER.

Murena) Muraena scribendum esse, quum a μυραίνα pisce deducatur (licet adversante lapidum antiquorum auctoritate) existimat P. Manutius. HVDSON.

Per M. Agrippam) Agrippa enim summopere a populo diligebatur, neque parum meritis suis in remp. et Augustum fidebat; ideo nec Augustus ausus est Marcellum ei praeferre. Vnde prima offensionum inter Marcellum et Agrippam semina;

quae ne erumperent, Augustus sub specie ministeriorum principalium Agrippam ablegavit. Dio LIII, pag. 593; ubi etiam de magnificentissimo Marcelli munere; adde Sueton. Aug. 66. BVECLER.

Securo) Legendum est *securo*, ut in quibusdam codicibus. PVTEAN. Vet. editio, *securos*. Ex quo legendum coniicit Lipsius, *securo*. RAPHEL. Scribe, *securo ei*; nam codex vetustus, *securos ei*, et sic Lipsius. HEINS. *Securo ei* iam Erasmus ediderat.

Decessit) An in *Stabiano*? visum numquam satis laudato Scaligero ad Propertium; non Lipsio, cui *Baiis*; quem adi ad Tacitum. SCHEGK.

Laetusque animi et ingenii) Quidam, *lectusque animi*; ut dicimus *lectissimam indolem*, et alia; sed nec minus alterum, etsi rarius. ACIDAL. Nihil muta. Vide Cl. Drakenb. ad Sil. Ital. VIII, 548.

Filiam Caesaris Iuliam) Coactus repudiare priorem uxorem, quamvis esset sororis Augusti filia. Matrimonii huius causa duplex: *altera* e temporibus et negotiis petita (volebat enim Augustus, quum abesse Roma cogeretur, ad coërcendas subnascentes turbas praeficere urbi Agrippam; qui prudentia tantae rei par, etiam dignitate principalis matrimonii ad venerationem publicam provehendus videbatur); *altera* e profunda ratione status, quam vocant, sive potius e consiliis dominationis; dum callidissimus Maecenas in aurem Principi insusurrat: *Agrippam iam tantum fecisti, ut vel gener tibi asciscendus, vel occidendus sit.* Heu! quantus ab extremo in extremum saltus! nimium ille quidem, nimium magnis aulis familiaris; adeo inter summa et ima apud *Statistas*, si volunt ita appellari, nihil medium est. Adi Dionem LIV, p. 600. BOECLER.

Tib. Claudius) *Tit. Claudius* Ed. Rhen.

Primo nato) Nemo non videt legendum esse *trimo*, ex loco superiore cap. 75; nam etsi bimum nominavit, tamen ab eo tempore ad nuptias annus fere intercessit. MANVT. Placeret, *quo puero* etc. licet *quo trimo*, ut alii emendarunt ex loco superiore, placeat magis. VRSIN. Legendum *bimo*. Supra quidem *minus bimum* dixit Velleius, ut e vestigiis MS. lectionis emendavimus: sed oportet inter fugam Liviae, ac nuptias eiusdem tempus aliquod esse intermedium. Eodem argumento nixus Aldus, *trimo* castigandum putabat. Sed coniectura illa facile corruit iis, quae ad praedictum illum locum notavimus. VOSSIVS. Sche-

gkius ediderat: *Quo prius nato*. Legebatur *quo primo*, unde Aldus fecerat *quo trimo*. In variantibus Lect. a Raphelengio editis, *quo bimo*; utrumque (*trimo* et *bimo*) habet, quo se tueatur. Boecler. *Quo prius nato*, Erasm. Steph. et Popma. *quo trimo*, *ut pr.* edidit Heinsius, Hudson. et Cellarius; *quo prius nato* Boxhorn.

Despondente Nerone) In scripto exemplari fuit, *respondente ei Nerone*. Cur itaque non ediderunt *despondente ei Nerone*? Voss. Burrerius ait, videri fuisse in veteri exemplari, *respondente ei Nerone*. Ego opinor scribendum, *despondente eam Nerone*; ni mavis tolli τὸ *ei*. Supra cap. 79 legitur quoque, *despondente ei Nerone*; ubi dixi τὸ *ei* videri redundare. Heins. *Despondente Nerone* Erasmus, Stephan. Manut. et alii.

Qui protinus quantus est sperari potuerat) Puto, *ut protinus*, *quantus est*, *sperari potuerit*, *visuque praetulerit principem*, vel *quis*. Heins.

Visusque praetulerit principem) Id videtur ita emendandum: *visuque praetulerat principem* etc.; nam praecedit, *sperari potuerat* etc. Sententia vero respicit Euripideum illud, εἶδος ἄξιον τυραννίδος. Vrsin. Posset *visu* capi pro vultu, ut c. 118: *Ardorem animi vultu oculisque praeferens*. Sed duriter dictum tamen puto et turbatam hic veram vocem iisdem fere literarum ductibus constantem; quare forte scripserit, *initiisque praetulerat principem* ex ipsa pueritia et adolescentia iam futurus princeps intelligebatur. Ita mox cap. 99: *orientium iuvenum initia* dixit; vide ad lib. I, 9. (*initium aetatis* Suet. Tib. 14; Liv. I, 1, §. 4); sed et vulgata forte servari posset, ut *visus* sit, qui non diu superfuit, sed quem viderunt exiguo tempore Romani, et ut Virgilius, *quem ostenderunt terris tantum fata*. (Martial. V, 62: *Procuratorem vultu qui praeferat ipso*. Vid. Markl. ad Stat. IV Silv. 2, 54). De verbo *praeferre* vid. infr. ad cap. 116. Bvrm. Vid. Misc. Obs. Vol. IX, p. 173.

Maximam difficultatem annonae) Suetonius etiam in Tiberio c. 8 testatur: *eum curam administravisse annonae*, *quae arctior inciderat*; crebra ea difficultas Romae: indeque magna laus aut odium recte secusve administrantibus: *sane annonae cura aliquando Pompeio non minus addidit gloriae*, *quam pulsus ambitus campo*, *exactus hostis mari*, *oriens triumphis*, *occidensque lustratus*; teste Plinio in Panegyr. 29, vide Dion. LIV pr. Lips. Elect. I, 8. Caeterum quae illa, et cuius sollers cura, sufficere potuit rei annonariae Romanorum, ac in lon-

gum satis providere? Non immerito aliquis miretur tanti imperii tam periculosum et anceps vitium. Vt ali posset populus romanus, peregre et longinquis e locis advehenda erat annona; adeo quidem, ut horreum Romanorum, Aegyptus, vel armis occupata vel sterilitate depleta, fame potuerit Italiam urgere. Tac. I A. 59, 4. Igitur haec inter intimas et secretissimas Principum solicitudines non postrema fuit: sicut Tiberius fateri opus habuit, apud Tacit. III A. 54, 6, in gravissima illa ad Senatum epistola: *At Hercule nemo refert, quod Italia externae opis indiget, quod vita populi romani per incerta maris et tempestatum quotidie volvitur, ac nisi provinciarum copiae et dominis, et servitiis, et agris subvenerint, nostra nos scilicet nemora nostraeque villae tuebuntur. Hanc P. C. curam sustinet Princeps. haec omissa remp. funditus trahet.* Neque tamen potuit ille ipse, qui de hac cura gloriatur hoc loco, providere, quin subinde *gravitate annonae iuxta seditionem veniretur*; Tac. VI Ann., 13, 1. Causa huius mali *primo* ex divitiis et affluentia, quam tot victoriae pepererant; hinc a labore et studio agriculturae in otium et voluptates versa plebs annonam accipere potius, quam parare assuevit. *Altera causa* latet in visceribus degenerantis reip. dum magistratus quidam affectatione popularitatis largitioni frumentariae studebant; et mox perturbata assiduis novis molitionibus republica, quicunque dominationem cupiebant, *annona populum* inescabant; sive, quod Tacitus etiam inter arcanas Augusti artes refert I Ann., 2, 2, *pelliciebant.* Quid hoc erat aliud, quam ad otium et cessationem ab agricultura, veluti signum omnibus sustollere? Scilicet ita obnoxiam sibi fidamque plebem reddebant, ac si eius vitam et necessitates, copiam inopiamque veluti in manu haberent. Testatus quidem est ipse Augustus, prodente Suetonio Aug. 42: *se* aliquando *impetum cepisse, frumentationes publicas in perpetuum abolendi, quod earum fiducia cultura agrorum cessaret: neque tamen perseverasse, quia certum haberet, posse per ambitionem quandoque restitui*; vide quae ad hoc argumentum pertinentia P. Cunaeus commentatus est lib. I de rep. Heb. cap. 3. BOECLER.

Mandato victrici) *Vitrici* legendum esse, quae sequuntur proxime, perspicue docent. MANVT. *Victrici* Rhen., Erasm., et mox etiam Rhen. *victrico.*

In eo tractu) *In eo tractatu* Ed. Rhen.

Regnum eius Artauasdi tradidit) De Artauasde legere non

memini, de Tigrane monet Dio; Suetonius Tiberio 9: *Deinde ducto ad Orientem exercitu, regnum Armeniae Tigrani restituit, ac pro tribunali diadema imposuit.* Tacitus II, Annal.: *Datus a Caesare Armeniis Tigranes, deductusque in regnum a Tiberio Nerone. nec Tigrani diuturnum imperium fuit, neque liberis eius, quamquam sociatis more externo in matrimonium, regnumque. dein iussu Augusti impositus Artauasdes, et non sine clade nostra deiectus.* Patet dissensio, non conciliatio, nisi si forte dixeris cum Velleio, et istum a Tiberio deductum; nam erroris Velleium, qui eius aevi, arguere haud ausim temere. Schegk. Consensu aliter romani exterique scriptores omnes *Tigrani* regnum datum a Tiberio asserunt, non *Artauasdi:* Tacitus, Suetonius, Dio, Iosephus. Nostra, si vis, ad II Annal. vide. Ergo Velleius solus hoc nescivit, aut melius scivit? durum dicere; et certe in rebus Tiberii sui, tam recenti memoria, foede errasse Velleium piacularis sit culpa. Mihi sedet mutilum defectumque locum esse (nonne multa in hoc libello?) et fuisse antea: *regnum eius Artavasdi ereptum, Tigrani tradidit*; aut tale in hunc sensum. Nam etsi Tacitus et Iosephus *Artaxiam* regno deiectum volunt, non *Artauasdem*: tamen pro Velleii hac scriptione etiam Dio sit, qui lib. LIV in actis anni 734, diserte scribit: *Tiberium missum ut Artabazen* (idem ille cum Artauasde) *regno pelleret, et Tigranem ei imponeret.* Lips. Artavasdes, qui ab Antonio captus et post necatus fuit, duos filios reliquit, Artavasdem et Tigranem; ex his minori regnum tradidisse Tiberium, referunt Suetonius et Tacitus, Velleius maiori: cuius dissensionis causam puto esse, quod Tiberius utrumque regem fecit, sed priorem a se ipso, alterum deinde iussu Augusti. Popma. Et cur hic quoque non maluerunt, *Artauasdi dedit*, quum in MS. fuerit, *Artauzdi dedit?* Caeterum vehementer hic vapulat Velleius, quod Artauasdi a Tiberio regnum datum scribat, quum alii Tigranem substituant. Non excutiam aliorum conatus. Ego vulgatam lectionem satis ferri posse censeo. Movet locus ille Taciti II Ann.: *Datus a Caesare Armeniis Tigranes, deductusque in regnum a Ti. Nerone. Nec Tigrani diuturnum imperium fuit, neque liberis eius quamquam sociatis, more externo, in matrimonium regnumque. Dein iussu Augusti impositus Artauasdes, et non sine clade nostra deiectus.* Videtur igitur Velleius Tigranem omisisse, quod, ut ait Tacitus, brevi tantum spatio imperarit. Nec est, quod quis Artauasdem iussu Augusti deductum dicat.

Nam et idem de Tigrane ex Tacito cognoscas. Sufficit, si a Tiberio, iussu Augusti, regno impositum statuamus. Voss., Lipsius et Schegkius ex Tacito, Suetonio, Dione, Iosepho, *Tigranem* reponunt. Vir Eruditus G. Vossius existimat Velleium omisisse Tigranem; quod brevi imperaverit, posteaque iussu Augusti, per Tiberium, Artavasdes impositus sit. Taciti verba, quae potissimum hic in disquisitionem veniunt, ita habent, II Ann., 3, 4 et 5: *occiso Artaxia per dolum propinquorum, datus a Caesare Armeniis Tigranes* etc. Non caret tamen suspicione, quod omisso eo, quem alii plerique nominant, cuiusque deducendi gratia Tiberius in Armeniam missus erat, Velleius *Artauasden* potius nominat. Vt non male videatur coniecisse Doctissimus Vir, qui hunc locum mutilum defectumque autumavit. Boecler. V. Sims. Chr. ad A. 3983.

Artavasdi dedit) An *didit*? pro tradit. Heins.

Cuius rex etc. Puto, *cum rex*. Lips. Recte Lipsius, *cum Rex*. Voss. Omnino assentio scribentibus: *cum r. q. P.* Boecl. Lipsius perperam, *cum rex quoque Parthorum*; constructio est, *cuius tanti nominis*; si quid mutandum, scripserim: *cuius rex quoque Parthorum tanta nominis fama territus*. Heins. Vid. Mis. Obs. vol. IX, p. 173.

Reversum inde Neronem Caesar haud mediocris belli molem experiri statuit) Exigit sententia et usus loquendi ut legatur: *Reverso inde Nerone*, vel, *per reversum inde Neronem*, quod postremum magis probo. De bel. Vindel. et Rhaetico a Nerone gesto, plura Sueton., Tacit., et Dion. Popma. *Haud mediocris belli mole* praestiterit. Nam Popmae illud, *reverso Nerone*, vel, *per reversum Neronem*, longius abit a scripta lectione. Heins. Recte Heinsius; volens Neronem et eius in re bellica prudentiam experiri, grave illi bellum commisit; nam ita mox, *moles belli translata in Neronem*. Sic *experiri Seianum* inf. 128, Ter. Hecyr. I, 2, *hanc experiamur*, et passim.

Quippe uterque) Sueton. Tib. 9, Liv. Epit. 136 et sqq. Flor. IV, 12, 22 etc.; Hist. Miscell. VII, 14; Oros. VI, 21; Horat. IV, Carm. 4, ubi Interpretes; Dio LIV, p. 613 et 654; Strabo VII pr. Boecler.

Plurimo cum earum sanguine) Florus lib. IV, Strabo in fine IV, Horat. lib. IV Carm. Od. 4, et 14: — *milite nam tuo Drusus Genaunos, implacidum genus, Brennosque veloceis, et arceis Alpibus impositas tremendis, Deiecit acer, plus vice simplici. Maior Neronum mox grave proelium Commisit: im-*

maneisque Rhaetos Auspiciis pepulit secundis. Ad quod vir doctus, hic Velleium adulari opinatur Tiberio, quia constet ex Suetonii Augusto tantum coërcuisse; non recte. Deceptus fuit mendosa Suetonii scriptura: nam ita in eo, ut in plerisque vulg. legendum: *Domuit Cantabriam, Aquitaniam, Pannoniam, Dalmatiam cum Illyrico omni: item Rhaetiam et Vindelicos ac Salassos inalpinos: coërcuit et Dacorum incursiones, tribus eorum ducibus caesis.* Et vero aperte adstruit Strabo dicto loco. Schegk. Vide Doctissimi Masson. Vitam Horatii pag. 336.

Censura Planci) Dio LIV pr., Sigon. comment. in fast. et triumph. R. ad ann. V. C. 731. Boecler.

Neque ipsi honori etc. Lege, *Neque ipsis hon.* Manut. Forte *ipsis.* Putean. Bene Aldus emendavit *ipsis.* Voss. *Ipsis* etiam Erasmus edidit.

Usui fuit) *Usui foret* Ed. Rhen. forte excidit *ut. ut neque* etc. *usui foret*, vel *fuerit.* Burm.

Vis censoris) *Vis censori.* Ed. Rh. an *censoria*; ut *a* primae literae sequentis vocis *alteri* adhaeserit.

Implere censorem) Velleius elegantissime, *censorem* pro *censura*: ut Apuleius noster, *aedilem* pro *aedilitate.* Lib. I Metam: *Annonam curamus, ait, et aedilem gerimus; et si quid obsonare cupis, utique commodabimus.* Nec aliter Propertium audio in Vertumno lib. IV: *Pastorem ad baculum possum curare, vel idem Sirpiculis medio pulvere ferre rosam.* Nam *pastorem curare* nil aliud, quam pastoris munus obire, pastorem esse. Acid. Vid. ad Petron. c. 94, de verbo *implere.* De vocabulis vero personam notantibus, pro naturali aut solemni eius attributo, vide Casaub. ad Suet. Caes. 1, Gronov. I, obs. 6, Cuper. I, obs. 8, et Schult. ad Quinct. I, declam. 2, et alios plures. Burm.

Timere deberet) Argutius et verius: *timere deberet. nec quidquam:* Periodum totam vide. Lips. Prorsus restituit hunc locum Lipsius distinctione ac emendatione: *Paullus vix posset implere censorem, Plancus timere deberet. nec quidquam obiicere posset adolescentibus aut obiicientes audire, quod non agnosceret senex.* Egregie, *timere censorem* dicitur *debere*, qui probrorum sibi et inquinati moris conscius est. *Cur ergo Augustus tales constituit censores, quum hoc magistratu nihil debeat esse gravius sanctiusque?* An voluit hac ratione causam struere et magnificam in publicum speciem quaerere, cur in posterum censuram perpetuam, quam hactenus per accismum recusave-

ministrasse, illo anno, quo Vinicii avus Consul. Ita enim infra unicum Consulem citat: *Patre tuo P. Vinicio Consule Tib. Nero reversus.* Nonne haec clara, et, quod dicitur, Solis radio scripta? ite nebulae, et locum date huic luci. Colotianum marmor, quod fallere non potest, Consules hos ita digerit: *C. SENTIVS SATVRNINVS, Q. LVCRETIVS VISPILLO SVF. M. VINVCIVS. P. F.* nec collegam ullum Vinucio adiungit: quiane solus fuit? an potius, quia cum Q. Lucretio Vespillone? quem ex Dione in actis huius anni 535 disco serius paullo electum, et quum Saturniuus aliquantisper solus in Consulatu fuisset, merito igitur diutius etiam eundem gessit. Sed quidquid huius rei sit (nec est tanti), credetne aliquis, M. Agrippam, illum generum Augusti, illum Tribunitia potestate praeditum, inter suffectos consules fuisse, et quidem post Sentium et Vinucium? non qui res moresque antiquos noverit. LIPS. Male Fastorum scriptorum concinnatores, qui ex isto loco adstruunt Agrippae consulatum quartum: sed nec bene illi, qui emendationibus incumbunt, voluntque ad bellum istud missum Agrippam; non, non: auctor duos annos heic ponit, primum, quo natum est bellum Pannonicum, nempe Consulatu Agrippae: secundum quo adolevit, nimirum Vinicio Consule. Certe totum istud bellum administravit Tiberius; de Vinicio, de Agrippa, eos ad id missos, ne gry quidem historiarum auctores; si modo non fallit memoria. GRVTER. Noli Lipsium audire. Optime animadvertit Cl. propinquus meus Ianus Gruterus, Paterculum duos annos ponere: unum, quo natum est bellum, nempe consule Agrippa: alterum, quo adolevit, nimirum consule Vinicio. VOSS.

Tuo COS.) *Tuo COSS.* Ed. Rh.

Ovans triumphavit) Suo more noster ovare et triumphare iungit. Infra de triumphis Tiberii: *ordinatisque rebus Orientis ovans triumphare debuerit.* ACIDAL. Fallitur Barthius, qui hinc adstruere conatur, ovationem triumpho aliquando fuisse coniunctam. Nam et ovatio est triumphus, sed minor. Servius ad IV Aeneid.: *Proprie ovatio est minor triumphus.* Constat autem eam a triumpho, κατ' ἐξοχὴν dicto, hoc potissimum distare, quod triumphantes curru, ovantes equo, aut pedibus urbem ingrederentur. Hinc Dionysio Halicarnassaeo sub finem lib. IX, item Eusebio in Chronico, ad numerum 1985, θρίαμβος πεζός, sive *pedestris triumphus* vocatur. Quid? quod Velleius infra similiter, et nulla quidem necessitate cogente, dixerit? *Quis enim dubitat, quin ex Armenia recepta, et rege ei praeposito,*

ovans triumphare debuerit? Valerii quoque Maximi est libro II, cap. 7: *Quamvis qui praeclaras res, maximeque reip. utiles, civili bello gessisset: Imperator tamen eo nomine appellatus non est, neque aut ovans, aut curru triumphavit.* Nemini igitur postbac dubium fore arbitror, quin ovatio ἁπλῶς intelligi debeat. Voss.

Accepta in Germania clades) Maioris infamiae quam detrimenti. Suetonius. historiam Dio LIV, et Eusebius. Schegk. Hic, antequam clade a Germanis afficerctur, eosdem devicerat; si fides sit Obsequenti. Ait enim: *Insidiis Romanorum Germani circumventi: sub M. Lollio legato graviter vexati.* Et, ne quid mutes, idem in Chronico prodidit Eusebius. Mirum tamen de Germanis devictis silere Dionem lib. LIV, ubi solum a Lollio Bessos fuisse debellatos, scribit. Εν τε τῇ Θράκῃ πρότερον μὲν Μάρκελλος Λόλλιος Ρυμητάλκῃ, θείῳ τῶν τοῦ Κόκκυος παίδων, βοηθῶν Βησσοὺς κατεστρέψατο. Vbi rescribe, Μάρκος Λόλλιος. Pighius, corrupta Dionis lectione deceptus, a Claudio Marcello Bessos victos putabat. Etiam pro Κόκκυος, repone Κότυος. Hoc enim Thracium nomen esse constat. Emendemus hac occasione locum corruptum in epistola Chionis ad Matridem: ἐπ' ἐμὲ δέ τις Θρᾷξ δορυφόρος αὐτοῦ γενόμενος. Omnino scribendum est, ut in MS. nostro legitur: ἐπ' ἐμὲ δὲ ἧκε Κότυς Θρᾷξ, etc. Voss. Dio LIV, pag. 612, Suet. Aug. 23; ad quem locum notat Casaubonus, unum esse Eusebium, qui Lollii huius non cladem, sed victoriam memoret. Verba haec sunt, Chronic. lib. priore: *Germanos in arma versos M. Lollius superat.* Non putandus est autem pugnare cum caeteris Eusebius: acceperat quidem Lollius cladem aliquam, sed victus non erat plane: quin potius, quum mox hostes apparatum eius audirent, in suam terram regressi, obsidibus datis pacem acceperunt teste Dione; sed et antea victos a Lollio, ex *Obsequente* probari potest. Meminit eius cladis Tac. I An., 10, 6. Boecler. *M. Lolio* Edit. Rhen. Erasm.

Druso Claudio) Periit lapsu equi, fracto crure intra tricesimum diem, Livius. Conditum corpus in tumulum Caesaris Augusti, Dio. Laudes eius apud Horat. lib. IV Carmin. et Albinovanum elegia ad Liviam matrem. Schegk.

Perficit) Vulgo *percipit*. Ego omnino mavelim *industria perficit*. Nam semina quaedam et igniculi virtutum in nobis sunt, quos elicit industria et ad frugem maturitatemque perducit. Quintilianus eo sensu: *Virtus etsi quosdam impetus a natura sumit, tamen perficienda doctrina est.* Lips. Malo cum

Lipsio, *perficit.* Sic supra de Graccho legitur: *Tantis denique adornatus virtutibus, quantas perfecta natura et industria mortalis conditio recipit.* Voss. Vid. Misc. Obs. vol. VIII, pag. 69, 396 etc., vol. IX, 273.

Aequa ac par sui aestimatio) Malim *par sibi*, de quo loquendi modo ad Nasonem Ep. XX, 62; nos plura. HEINS.

Peragratus victor omnes partes) Insolentior locutio, quasi veteres etiam *peragror* pro *peragro* dicerent, ut ita hoc verbum in similium censum refert Vossius lib. IV de Analog. Ciofan. vero ad Ovid. III Met. 5, participium esse sine verbo statuit. Sed rectius puto participium illud active usurpari, ut *iuratus*, *punitus* etc.; de quibus vide Cl. Perizon. ad Sanctii Minerv. lib. I, cap. 15, n. 4. Immo promiscue Latinos participiis activis et passivis usos esse constat, quia tertia forma, quam Graeci dicunt *mediam*, carebant: ut saepe terminationi passivae tribuerent activam significationem et contra. Vide Serv. ad Virgil. I Aeneid. 121 et 234; et IX, 7, et passim Grammaticos; ita inf. cap. 109, *dissimulatus*, pro *qui dissimulavit*, ponitur. *Peragrare* vero proprie esse circumire inquirendo, docet Servius ad Virgil. IV Aeneid. 71; et hinc apud Plin. XXV, 2, *Peragratis Magis*, recte defendi potest. BVRM.

Atrox in Thracia bellum) Dio LIV, p. 624; Flor. IV, 12, 17. BOECLER.

Esse mores eius vigore ac lenitate mixtissimos) Forte legendum *rigore*. PVTEAN. Puteanus legendum putat *rigore*. MANVT. *Rigore*, non *vigore* legendum, ita postulante sententia, quae his verbis concipitur a Velleio: *esse mores eius rigore ac lenitate mixtissimos.* VRSIN. In eam mentem et infra de Seiano, cap. 116: *Priscam gravitatem semper humanitate temperans.* Et inferius in eodem cap. 127: *Virum severitatis laetissimae, hilaritatis priscae.* Apuleius II Florid. pulcherrime: *Gravitas iucunda, mitis austeritas, placida constantia, blandusque rigor animi.* Sic enim ibi lego cum antiquitatis et doctrinae omnis coryphaeo I. Lipsio, et Veneris Gratiarumque e Lipsiana corte pullo Iano Dousa F. Auson. Parentalibus: *Et gravitas comis, laetaque serietas.* Plura huius notae adducere non libet, nec est opus. ACIDAL. Cl. Puteanus, *rigore*. Quod libens amplector. Pulchre in hanc rem Plinius lib. VII, epist. 20: *Pulcherrimum et humanissimum existimo, in vita severitatem comitatemque miscere, ne illa in tristitiam, haec in petulantiam procedat.* Eiusdem sensus illud Catonis in Distichis lib. I:

Constans et lenis, ut res expostulat, esto: Temporibus mores sapiens sine crimine mutat. Constantia enim pro *rigore* ponitur. De quo loco brevi pluribus ad ethnicum Gnomologum illum agemus. Nam toto errant coelo, qui Christianum fuisse arbitrantur. Voss. *Rigore ac lenitate* rectius Puteanus: caeterum τὸ *mixtissimos* dictum insolenter, nec latine satis ut opinor; suspicari licet Velleium dedisse, *rigore ac lenitate mixtis iustissimos*, hoc est temperatissimos et quales esse oporteat. Facit huc Plinii locus a Vossio productus. Vide nos supra ad cap. 48; sic *iusta magnitudo*, *iusta mensura; Labant iusto sine pondere naves* apud Ovidium, *iustus miles* voloni opponitur apud Livium; *iusta arma*, armis levibus, *iustus exercitus*, *iustus dux*, copiis et duci tumultuarium in modum collectis, *iusto proelio superare hostem*: *iustae stationes*, *iustus hostis*, *iustum exsilium*, *iusta acies*, *iusta classis*, *iusta pugna*, *iusta custodia* eidem Livio et *iusta militaria*, lib. XXIV, cap. 44, quae militibus facienda. Heins. An *vigore* mutandum sit dubito; vide quae notamus ad Ovid. Epist. IV, 118, et XVI, 51. Sic nec contra scriptos mutarem apud Silium lib. VII, 612: *Et sine tristitia virtus; non ille vigoris Ingratas laudes, nec nubem frontis amabat.* Certe hic praecedentia, ubi *diligentissimus* et *lenissimus* simul dicitur, deinde etiam sequentia *vigorem* requirunt: opponitur enim ille recte otio, non *rigor*; sic *vigorem* laudavit noster in I. Caesare sup. cap. 41, in Sulpitio cap. 18, in Seiano 127, et in aliis; decepit viros doctos, qui *rigorem* praetulerunt, quod *lenitatem* pro mansuetudine ceperunt, quum indicet vitae genus quietum et tranquillum, *sine ostentatione agendi*, ut noster addit, *agenda curarit*; sic *lenem laborioso* opponit Terent. Heaut. prol. 45, et Horat. I, Ep. XVIII, 97: *Leniter traducere aevum. lenem vitam* Cicero dixit I de Off., quam Terentius Adel. I, 1, *clementem* vocat; remissius ergo et leniter Piso magistratum administrabat, ubi otium id permittebat; si vero negotia exigebant, vigentem ac parem se illis ostendebat. Burm.

Consortione) Vsi hac voce Cicero lib. III Offic.: *Dissolvatur necesse est omnis humana consortio.* Lucilius lib. XIX, apud Nonium, *Consortium.* Schegk. Valer. Max. IV, 11, 2: *ne si dissidente animo consortionem imperii usurpare voluisset* etc. Vid. Steph. ad Saxon. Grammat. pag. 39, et inf. cap. 103. Burm.

Et vere alterum Reip. lumen et caput) Scite admodum *lumen* et *caput* iunxit: ut et supra de Caesare et Pompeio cap.

53: *Collisa inter se duo Reip. capita, effossumque alterum Rom. imperii lumen.* Acidal.

Incredibili atque inenarrabili pietate) Adulatorie haec de Tiberio Velleius, ut alia multa; calliditatem enim potius dixerit, qui Tiberium novit, quam pietatem. Suetonius diserte in Tib. 10, totam rem complectitur: *Tot prosperis confluentibus, integra aetate et valetudine, statuit repente secedere, seque e medio quam longissime amovere. Dubium uxorisne taedio, quam neque criminari aut dimittere auderet, neque ultra perferre posset; an, ut vitato assiduitatis fastidio, auctoritatem absentia tueretur atque etiam augeret, si quando indiguisset sui Resp. Quidam existimant, adultis iam Augusti liberis, loco et quasi possessione usurpati a se diu secundi gradus, sponte cessisse, exemplo M. Agrippae, qui M. Marcello ad munera publica admoto, Mitylenas abierit; ne aut obstare, aut obtrectare praesens videretur, quam caussam et ipse, sed postea,* (vid. cap. 11) *reddidit. Tunc autem honorum satietatem, ac requiem laborum praetendens commeatum petiit*; adde *Dionem* lib. LV, p. 635. Quis non videt, concurrisse omnes illas causas; quarum *prima*, e necessitate domestica; *altera*, e consilio dominationis; *tertia*, e sollertia et institutis vitae aulicae exoriri putanda est. Meminit huius secessus Tacitus I An., 4, 4. Boecl.

Lucius item maturus esset viris) Ex hoc loco Norisius ad Cenotaph. Pisan. dissert. II, cap. 3 colligit Velleium dissentire a Suetonio et Dione, qui Tiberium ante togam a Caio sumptam secessisse Rhodum tradunt, eorumque auctoritatem Velleii praefert: et sane vix Lucius *maturis curis* (ut Heinsius emendat) dici potest hoc tempore: nam Caius togam sumpsit A. V. C. 749 iam natus annos 15, quum Lucius annum ageret duodecimum, qui demum triennio post productus fuit et honoribus destinatus; sed facile putamus Velleium in concordiam cum aliis reduci posse, si modo distinctio huius loci mutetur hoc modo: *pietate* (*cuius causae mox detectae sunt, quum C. Caesar sumsisset iam virilem togam, Lucius item maturus esset curis, ne fulgor suus orientium iuvenum obstaret initiis*) *dissimulata causa* etc. ut velit Velleius, Tiberium dissimulata prius causa secessisse, sed post togam a Caio sumptam et maturitatem Lucii detectas fuisse causas; nam Suetonius Tib. 11 dicit eum diu post, Epistola ad Augustum data, *confessum esse, se nihil aliud secessu devitasse suo, quam aemulationis cum Caio Lucioque suspicionem.* Hinc patet, quantum intersit distinguere verba au-

ctorum, quae confusa in errores inducunt viros doctissimos. B.

Maturus viris) Forte *viri*. PVTEAN. Ridicule profecto. *Maturae viris* virgines dicuntur, quum ad pubertatis annos pervenere. *Maturus viris* adolescens non potest dici latine, nisi in obscoenam partem id detorqueatur; sic in Priapeiis pro *nobiles cinaedos*, aliquando *nubiles* legebam. Ceterum hoc loco castigandum haud dubie, *maturus esset curis*, hoc est reip. administrandae, aut tractandis armis. Nam referendum ad curas publicas: sic de Tito Vespasiano Tacitus Hist. II initio, *maturam petendis honoribus iuventam ferebat*. post sumtam videlicet togam virilem. *curas viriles* Maro dixerat de Ascanio lib. IX, 311: *Ante annos animumque gerens curasque viriles*. Denuo Tacitus Hist. IV, cap. 2: *Nomen sedemque Caesaris Domitianus acceperat, nondum ad curas intentus, sed stupris et adulteriis filium principis agebat*. Tiberius apud eundem Ann. I, cap. 2: *Se in partem curarum a Divo Augusto vocatum experiendo didicisse, quam arduum regendi cuncta onus esset*: cap. 19: *incipientes Principis curas onerare*. Annal. XI, c. 25; Pallas libertus Claudio adoptionem Neronis suadens, *se quoque accingeret iuvene partem curarum capessituro*: *curas publicas* vocat Ann. IV, c. 67 de Tiberio, *quanto intentus olim publicas ad curas, tanto occultior in luxus*. Lib. VI, cap. 25: *Sed Agrippina aequi impatiens, dominandi avida, virilibus curis feminarum vitia exuerat*. Lib. XIII, c. 14: *Demovet Pallantem cura rerum, quis a Claudio impositus erat*: cum *negotiis curam* coniungit Vlpianus in L. *Heres absens*, § *si quis tutelam*, D. *de Iudiciis*: *Si quis tutelam, vel curam, vel negotia, vel quid aliud, unde obligatio oritur, certi loco administravit*. Sed iam nimii sumus. Addendus tamen Suetonii locus, de hoc ipso Lucio unus instar omnium vita Aug. 64: *Caium et Lucium adoptavit domi per assem et libram emptos a patre Agrippa, tenerosque adhuc ad curam reip. admovit*. *Cura* pro curatore in inscriptionibus antiquis a Grutero collectis, ut *cura aerarii*, *cura gladiatorii muneris*, *cura calendarii*. *Curam Palatii* pro curatore et praefecto dicebant, unde Κουροπαλάτης. Tacitus denuo Annal. IV, 68: *Praetorianis praeposuit, patrem eius sub Caio Caesare egregie functum ea cura dictitans*. Ovid. Epist. 1: *Tertius immundae cura fidelis harae*. HEINS.

Dissimulata causa consilii sui) Veram pete ex Suetonio et Dione: non illa, quam monstrat mancipium istud Tiberianum: intimam causam Tacitus fuisse scribit Iuliam. SCHEGK.

Visendi eius gratia ad quem convenientes, semper privatos illa maiestas privata unquam fuit, fasces suos summiserint) Totus hic locus si, quomodo sequitur, emendetur, sententia elicietur satis commoda: *Vt omnes procoss. legatique, in transmarinas profecti provincias, visendi eius gratia ad eum convenientes semper privatum, etsi illa maiestas privata numquam fuit* etc. Vel, *Si illa maiestas privata unquam fuit.* MANVT. Videtur hic locus ita legendus: *visendi eius gratia, ad eum convenientes (semper privatus ille, maiestas privata nunquam fuit) fasces* etc. Potest etiam retineri *illa*, dummodo parenthesi includantur verba (*semper privatus, illa maiestas privata nunquam fuit*) sed *ille* magis placeret. VRSIN. *Semper privato (si illa m. u. pr. f.) fasces.* Hoc pacto nulla, certe levi licentia rescribo; quum antea: *Visendi eius gratia ad quem convenientes semper privatos illa maiestas p. u. fuit.* Hinc Rhen. *ut omnes qui procoss. et legati i. t. p. p. v. e. g. atque conveniendi (semper privatus ille, maiestas pr. nunquam fuit) fasces suos.* Doctiss. vero Lipsius, *visendi eius gratia atque conveniendi, semper privato (si illa maiestas privata unquam fuit) fasces.* Verum sententia nimium pendet. SCHEGK. Lectionem dedi nuperae editionis, ut soleo. Alias mirifice variatur. Quid quisque statuat eorum, qui corrigere moliti sunt, non referre statui. Si quis etiam mihi relictus est locus, ita universum hoc scripserim: *Vt omnes proconsules legatique, qui in transmarinas profecti provincias visendi eius gratia ad eum convenere, semper privato (si illa maiestas privata nunquam fuit) fasces suos summiserint.* Initio de transpositione τοῦ *qui* susque deque habeo. *Convenere* scripsi ad nexum orationis firmandum, qui solutus aliter et minime solidus est: nec, puto, maiora in ea voce mihi indulsi, quam sibi reliqui. Denique *nunquam* e Rhenani et Manutii mutuatus sum. At vero *si* positum accepi pro *etsi:* nove, sed ex Velleii more; qui supra cap. 41, ubi de Caesare a piratis capto: *Neque unquam aut nocte aut die (cur enim, quod vel maximum est, si narrari verbis speciosis non potest, omittatur?) aut excalcearetur aut discingeretur.* Clare enim ibi *etsi* interpretandum, nisi id ipsum reponi debere quis contendat, qui suam in partem facile me perduxerit. Facillime namque *et* absorberi a praecedenti *est* potuisse video. Qua re patiar etiam, immo suadeam, hoc loco *unquam* restitui, nec in vulgato *si* temere quidquam novari. Horatium quidem etiam, fateor, sic accepisse Sat. 9, lib. I: —— *Non, hodie si Exclusus fuero, desistam.* Ciceronem quoque ad

Attic. lib. V, ep. 4: *Nunc, si iam res placeat, agendi tamen viam non video.* In quo *si iam* clare profecto est, *etiamsi*, vel *etsi iam*. Quid, quod et in Floro meo Florentino sic inveni? Lib. II, cap. 19: *Quae si involuta inter se sunt omnia atque confusa, tamen quo melius appareant, simul, et ne scelera virtutibus obstrepant, separatim proferentur.* Alii autem omnes, et recentissimi: *Quae etsi involuta.* Tantis suffultus auctoribus huius locutionis, tamen nuto etiam hercle, ac prope muto. Nam praestat hic timidiorem, quam audaciorem videri. Ex ea autem forma, *si illa maiestas privata unquam fuit;* quae correctionis, quam Rhetores appellant, aliquam habet speciem: in mentem venit Ciceronis locum emendare, si forte aliis ero felicior. In Oratore cap. 14: *Nam et invenire et iudicare, quid dicas, magna illa quidem sunt, et tanquam animi instar in corpore: sed propria magis prudentiae, quam eloquentiae, qua tamen in causa est vacua prudentia.* Ruunt haec postrema, nec sustinet, etsi nititur, Lambinus. Tentabam ego: *si qua tamen in causa est vacua prudentia.* Prudentiam Tullius ab eloquentia non vult separari, quod acriter alibi disputat et copiose, nec vero uno etiam in loco. Hic itaque quum inventionem iudiciumque eorum quae dicenda sunt, magis ad prudentiam dixisset pertinere, quam ad eloquentiam, corrigit se statim, et adiicit, quamquam nulla in causa, nulla in parte munus eloquentiae munere vacat prudentiae. Ea mens saue Ciceronis, quam e verbis iis si nondum satis luculenter arbitrare confieri, per me poteris aliter quoque, licentia non maiore: *quae tamen in qua causa est vacua prudentia?* Insertum quidem provocabulum facile potuit a priori syllaba subsequentis vocis absumi. Tertiam quoque habeo coniecturam, sed quae paululum quid a sententia demutat superiorum: *quae tamen cassa est, vacua prudentia.* Sic enim eo respiciat, quod alias dicitur sine prudentia eloquentiam non esse, sed loquentiam. Acidal. Nos olim restituimus, in Epistolicis lib. III, cap. 8. Aiunt pendulam sic sententiam esse. Mihi non videtur, nec muto. Lips. Veteres libri, *ad quem convenientes.* Vnde Lipsius fecit, *atque conveniendi.* Ego minima mutatione legerim *ad diem convenientes*, id est, constituto die visendi gratia plures simul venientes. Suetonius Tiberio cap. 12: *Nemine cum imperio aut magistratu tendente quopiam, quin diverteret Rhodum.* Popma. Locum corruptissimum, varieque a variis tentatum, ita emendandum censeo: *ut omnes, qui pro consulibus, legatique, in transmarinas profecti provincias, vi-*

sendi eius gratia ad eum convenientes, semper privato (si illa maiestas privata nonnunquam fuit) fasces suos summiserint. Illud unum monendum, me *proconsulibus* restituisse fide codicis MS. Mutaverant illud alii, quibus omnia pervertere moris, quae se indicio eorum non statim probent. Atqui cur minus dicere liceat *pro consulibus*, quam *pro consule*? Voss. Sic priscae editiones cum scripto. Opinor, *visendi eius gratia undecumque convenientes*, vel *undique*. Vide sis Vossium ad cap. 6, lib. II. Heins.

Si illa maiestas privata unquam fuit) Caeterum adulationem Velleii arguet Suetonius Tib. 12, ubi specie legati exsulem egisse memorans, addidit: *Enimvero tunc non privatum modo, sed etiam obnoxium et trepidum egit, mediterraneis agris abditus, vitansque praeternavigantium officia, quibus frequentabatur assidue: nemine cum imperio aut magistratu tendente quoquam, quin diverteret Rhodum.* Boecler.

Adiecit manum) Posset capi pro *iniecit*; ut paullo ante, licet diverso significatu loquitur. Sed forte legendum, *adiecit animum*, quae locutio Terentiana. Eun. I, 2: *ad virginem animum adiecit; manus* vero et *animus* confundi docuit Heinsius ad Val. Flac. I, 41. Burm. Ita cap. 115: *Caesar ad alteram belli Dalmatici molem animum atque arma contulit.* Wopkens defendit vulgatam lectionem, sed sine exemplo, nisi Valer. Max. VII, 5, 4. Sed ibi *adiicere summam manum.* Idem *in marg.* V. Misc. Obs. vol. VIII, p. 70, 399; vol. IX, p. 274.

Magnificentissimi) *Magnificentissimis* Cuper. de Eleph. II, 9, p. 209 ex cap. 56. Sed supra c. 93: *Magnificentissimo munere edito.* Idem *in marg.*

Se et Gallo Caninio Coss.) Id fuit anno urbis 752. Dio tamen Cassius valde ab hoc calculo abit, qui relegatam Iuliam commemorat anno 748, C. Antistio Vetere, P. Laelio Balbo Coss. Sed moneo iuventutem, manifestum illic hiatum detectumque historiae esse. Postea quidem annotatur ab interprete: at hic debebat ante Frumentationes et Naumachiae ludos. E Velleio discis: tum etiam e Macrobio, non fallaci argumento. Ille II Saturn. indicat Iuliam hanc pessimam simul et argutissimam feminarum, tunc quum pulsa a patre fuit, egisse annum circiter trigesimum octavum. Atqui nata ea (ex Dione didici) anno urbis 715. Ergo ad hunc annum 752 iusti intercedunt, ut Macrobius voluit, anni 38. Lips. Errat ergo Iosephus Scaliger in Animadversionibus Eusebianis ad numerum 2012, ubi Iuliam

relegatam ait D. Laelio Balbo, et C. Antistio Vetere Coss. Quumque Eusebium accuset de unius anni prochronismo, peccat ipse prochronismo quadriennii. Virum summum in hunc errorem induxit Dio: apud quem hic aliquot annorum defectum esse, non attendit. Voss. De hoc Velleii loco, vide eruditissimi Massoni vitam Ovidii pag. 106 et seqq.

Quippe filia eius Iulia) Seneca lib. VI, cap. 12 de Benefic. *D. Augustus filiam intra pudicitiae maledictum impudicam relegavit; et flagitia principalis domus in publicum emisit, admissos gregatim adulteros, pererratam nocturnis comessationibus urbem, forum ipsum ac rostra, quibus pater legem de adulteriis tulerat, filiae in stupra placuisse, quotidianum ad Marsyam concursum: quum ex adultera in quaestuariam versa, ius omnis luxuriae sub ignoto adultero appeteret.* De quo et illud: *quod nunquam nisi plena navi vectorem tollat.* Macrob. lib. II, cap. 5. Schegk. Quae de Iulia hic habentur vide apud Sueton. Aug. 65, Tib. 11; Tac. I A. 53, 1; Dion. LV, pag. 635. Boecler.

Quidquid liberet, pro licito vindicans) Alii libri, *iudicans*, et melius, si quid ego iudico. Pro licito iudicare, sic dictum, ut pro bono et aequo putare. Eaque ipsa forma ab aliquot paginis est: *Interdum ut pro puri loquebantur.* Apul. lib. V Metam. *Placet pro bono duabus malis malum consilium.* Ibid. *Pro vero namque comperimus.* Lib. IX: *Tum gliscit violentior utrinque secus contentio militum, pro comperto de nobis asseverantium.* Sed quid ego haec autem nequaquam ignara revolvo. Acidalius. *Iudicans* melius quam *vindicans*, ut Scheghio, et aliis, editum. Voss. Alii *iudicans*. Opinor *venditans*, hoc est, palam ostentans; *venditare* proprie dicitur, qui vendere desiderat, et quia per iactationem commendabant mercem suam venditores, *venditare* in usu esse coepit pro iactare. Sic apud Plautum Sticho I, 3: *lingua venditaria.* Vide insignem Turnebum lib. XXV Adv., 15; sic *venditare se litteris Senatus*, cap. 63. Tacitus de Galba: *famae nec incuriosus, nec venditator.* Gellius libro V, cap. 14: *Est in praedicandis doctrinis suis sane quam venditator. Iactator et venditator Sallustianae lectionis*, apud eundem libro XII, cap. 4; idem lib. XIII, cap. ult. *Laudabat venditabatque se nuper quispiam homo inepte gloriosus.* Iustinus libro V, cap 3: *Interea Alcibiades hanc operam civibus venditabat.* Curtius libro X, cap. 9: *Omnes belluarum pedibus obtriti sunt, nec prohibente Philippo nec auctore: apparebatque id modo pro suo venditaturum, quod approbasset eventus.* Sic et illic

restituendum. *Venditationem* et *ostentationem* Cicero aliique e scriptoribus antiquis non semel coniungunt. HEINS. Perpetua est horum verborum *indicare*, *iudicare*, *vindicare* in MSS. confusio. Hic vero *vindicans* retinendum puto. Nam Auctor noster saepe utitur pro sibi sumens, arrogans, ut cap. 105: *vindicare sibi partem belli;* 112: *militi plus gloriae vindicatum;* 121: *vindicare honorem;* 127: *nihil sibi vindicare*, et alibi, ut et Cicero, Livius et alii. Vid. Gronov. ad Liv. XLIV, 14. BVRM.

Iulius Antonius) Malim, *Iulus Antonius.* Horatius lib. IV Carm. Od. 2: *Pindarum quisquis studet aemulari, Iule, ceratis ope Daedalea Nititur pennis.* Tacitus I Annal. *Lollianas, Varianasque clades, interfectos Romae Varrones, Egnatios, Iulos.* Diversos tamen Dio lib. LV, qui et *Iulium* vocat; et non sibi ipsi necem conscivisse, verum morte multatum cum aliis tradit. SCHEGKIVS. Tac. IV A., 44, 4, et I A., 10, 6. Idem de Sempron. Graccho I A., 53, 4. BOECLER. *Iulium* etiam Suet. Claud. 2 vocat, ut est in MSS.

Singulare exemplum) Sic apud Tacit. lib. XII Annal. Caractacus loquitur: *at si me incolumem servaveris, aeternum exemplar clementiae ero.* PVTEAN.

Violator eius domus) Forte *violator Augustae domus*, ut τὸ *eius* irrepserit e glossa, ut saepe alias. Valerius Maximus lib. VIII, cap. 15 et alii scriptores passim. Apud Gruterum in opere magno: *Iovi conservatori domus Augustae, et cultores domus Augustae, et Flaminiae domus Augustae.* HEINS.

Tum) Vid. Misc. Obs. vol. IX, p. 173.

Truci) *Tristi* emendat Perizon. ad Heins. Epist. 2. BVRM. *in m.*

Appius Claudius) Hunc filium Appii Claudii, qui Consul fuit A. V. 715 suspicatur Glandorpius.

Sempronius Gracchus) Tacitus lib. I Annal. *Par caussa saevitiae in Sempronium Gracchum, qui familia nobili, solers ingenio, et prave facundus, eamdem Iuliam in matrimonio M. Agrippae temeravit, nec is libidini finis: traditam Tiberio, pervicax adulter contumacia, et odiis in maritum accenderat; litteraeque, quas Iulia patri Augusto cum insectatione Tiberii scripsit, a Graccho compositae credebantur. Igitur amotus Cercinnam, Africi maris insulam, quatuordecim annis exilium toleravit. Tunc milites ad caedem missi, invenere in prominenti littoris laetum nihil opperientem, quorum adventu breve tempus petivit, ut suprema mandata uxori Aliariae per literas daret, cervicemque percussoribus obtulit.* SCHEGK.

Quasi cuiuslibet uxore violata) Non culpo: nempe relegati ipsi aut pulsi, quae poena Iuliae de adulteriis. Tamen Tacitus aliter longe adstruit III Annal. *Vt valida*, inquit, *D. Augusto in remp. fortuna*, *ita domi improspera fuit*, *ob impudicitiam filiae ac neptis*, *quas urbe depulit*, *adulterosque earum morte aut fuga punivit. Nam culpam inter viros ac faeminas vulgatam*, *gravi nomine laesarum religionum ac violatae maiestatis appellando*, *clementiam maiorum suasque ipse leges egrediebatur*. Sed uterque adspectu aliquo verus. Velleius, si relegationem intueare istorum, quos nominat; Tacitus, si mortem aut exsilium quorundam. LIPS. Intellige, quos hic nominat, qui ex lege Iulia iu exsilium pulsi. Nonnemo enim morte affectus est. Quod Lipsius notat ad conciliationem Velleii cum Tacito III A., 24, 2. Quamquam *Iulius Antonius*, non tam ob adulterium, quam ὡς καὶ ἐπὶ τῇ μοναρχίᾳ τοῦτο πράξας, adeoque *ob rerum novarum molitionem* interfectus memoratur Dioni LV, pag. 634. Sed quaenam illae *religioues*, quas *laesas* apud Tac. Augustus dicit? Amicissimus Noster Freinshemius in doctissima et singularis exempli paraphrasi exponit de *religionibus*, *quibus sacrata forent coniugia*: et quod de *violata maiestate* additur, ad *spretas leges* refert, quarum contemtus in maiestatis iniuriam redundaret. Mihi semper videbatur profundioris et vere Monarchici arcani ratio subesse: atque utrobique *auspicia venerandae sacrataeque Maiestatis* spectari: quae cogitatio inde confirmabatur, quod non tam ipse Augustus has poenas, tanquam suis verbis iudicioque, sed Senatus, quod Dio diserte memorat, in gratiam se. venerationemque Augusti decrevit. Rationes deinde istas sequebar: coeperant iam *crimine maiestatis violatae* notari vindicarique, quae olim intra hoc nomen steterant: Vnde dato semel eius in Principem reverentiae exemplo, sponte iam et magna promtitudine Senatus, imo adulatione denique (quod de Tiberianis temporibus satis constat) huc ibatur. Iam vero *crimen ipsum maiestatis* nonne maximam atrocitatem ex eo habet, quod violantur *sacra imperii*, *auspiciaque summae potestatis?* quae quum in unum translata est, omnis illa veneratio sponte sequebatur. Et quis nescit studium ac sollertiam aulicorum sub Augusto, imo ipsius Augusti, non potestatem modo et imperium, sed imperii sanctitatem religionemque varie firmantium atque augentium? Existimet forte aliquis, obstare huic opinationi Dionem, qui lib. LVII, p. 696: *sub Tiberio demum*, *delicta in Imperatorem*, *impietatis nomine appellata* tradat. Sed

praeterquam quod praecise ex illis verbis non sequitur, sub Tiberio coepisse id nomen (quum locutio illa, ἤδη γὰρ ὠνόμαζον, etc. *coeperat iam ita appellari*, facile ad antecedentia tempora referri possit, quia praesertim de initiis Tiberii hic sermo est) etiam illud animadvertendum est, Dionem hic de omnibus in Principem iniuriis loqui, quum Augusti severitas in aliquibus, et extra ordinem, ut sic loquar, apud Tacitum notetur. Verum haec obiter, et prout sub acumen stili venere, hic appono: consideraturus eam rem amplius et disquisiturus in comment. de Auspicio Regio. Boecler.

Voluntarii exsilii) Lego *voluntaria*. Non enim ipsius Iuliae exsilium voluntarium; indictum plane et coactum: sed huius Scriboniae, quam pietas filiae comitem dedit. Lips. Lipsius bene *voluntaria*. Voss.

Adsidendum obitis) Non displicet, quod alii reponunt; *ad sedandum obitis*. Manut. *Ad sedandum*. Ita loqui amat absolute, pro *ad sedandos motus*; supra: *in convivio refrigeratus ab Antonio*. Alii *adsidendum*, aut *adsidendo*. Bonhom. *ad sedendum*, etiam non recte, quamvis sciam *sedere* usurpatum pro *iudicare*. Schegk. Lego *ad visendum obitis*. Lips. Malim *adsidendo obitis*. Erat enim Caius in Syriam missus, sed in itinere provincias obibat, otiose in illis desidens. Similiter *adsidendi* verbo utitur Sallust. IV Historiar. *Amisumque adsideri sine praeliis audiebat*. Popma. Noli dubitare, quin cum Rhenano legendum sit, *ad sedandum obitis*. Rufus Festus, eandem hanc rem narrans, ita ait: *C. Caesar quum per maiestatem Romani nominis facile cuncta sedasset*. Voss. Bene Lipsius, *ad visendum obitis*, post quem sera est opera Popmae, corrigentis *adsidendo obitis*; supra cap. 94: *Nec multo post missus ab eodem vitrico cum exercitu ad visendas ordinandasque, quae sub Oriente sunt, provincias*. Livius lib. XXVII, cap. 35: *Vt L. Manlius trans mare legatus iret, viseretque quae res ibi gererentur;* lib. XXIX, cap. 12: *Laetorio legato misso ad visendas res, pacemque turbandam;* XXXIX, 33: *Aliam legationem patres, cuius Ap. Claudius princeps, in Graeciam decreverunt, ad visendum redditaene civitates Rhodiis et Thessalis essent;* lib. XL, cap. 2: *prius audito Marcio, qui ad res Graeciae visendas missus erat*. Mox, *Legatos ad eam rem visendam missurum Senatum*. Sic et lib. XLI, cap. 19: *legati missi ad res visendas in Macedoniam*, et sic alibi quoque non semel, et lib. XLIV, cap. 18. Tacitus Ann. XV, cap. 21: *olim quidem non modo praetor aut*

consul, *sed privati etiam mittebantur*, *qui provincias viserent.* Legebam aliquando, *ad ius dicendum*, quomodo cap. 118: *in foro ius dicere.* Nunc Lipsium sequor. HEINS. Subscripsimus Lipsio et Heinsio: nam et Sueton. Aug. 64 dicit, *circum provincias et exercitus dimisisse*, id est, visendi gratia, et ut iuvenis adsuesceret curis publicis: nulli vero in provinciis illis motus, qui sedandi erant. Sic et olim legati mittebantur a Senatu ad *inspiciendas Provincias*, et *regna*. Iust. XXXIV, 1; XXXVIII, 8. de verbo *visere* vid. Bentl. ad Horat. I, Od. 4. BVRM.

Cui omnem honorem ut superiori habuit) An Velleius ita scripserit, Principi suo, ut saepe, serviens, nescio: contra scripsit planissime Dio libro LV: Τοῦ δὲ Γαΐου σταλέντος ἐς τὸν πρὸς Ἀρμενίους πόλεμον, Τιβέριος, ἐς Χίον ἐλθών, αὐτὸν ἐθεράπευσε; *Caio misso ad bellum Armeniacum*, *Tiberius Chium traiiciens ipsum coluit et veneratus est.* Idem Zonaras. Nec sane Caius illi se dedit, ut superbia et fortuna adolescentuli fuit: idque Suetonius clare indicat, Tib. cap. 12: *Privignum Caium Orienti praepositum*, *quum visendi gratia traiecisset Samum* (*Chium* dixit Dio) *alieniorem sibi sensit ex criminationibus M. Lolii.* Et omnino abiectior tunc despectiorque sors Tiberii, tantum non exsulis: ut fortasse Velleius scripserit, *qui omnem.* Tamen, ut dixi, adulatio, familiare scriptori meo in huius aevi rebus vitium, facile defenderit, quod vulgatur. LIPS. Adulatur iterum hic Velleius, quod vere Lipsius observat. Dionis enim diserta est narratio LV, p. 636: τοῦ δὲ Γαΐου σταλέντος ἐς τὸν πρὸς Ἀρμενίους πόλεμον, ὁ Τιβέριος ἐς Χίον ἐλθὼν αὐτὸν ἐθεράπευσεν. ἐταπείνου τε γὰρ ἑαυτὸν, καὶ ὑπέπιπτεν οὐχ ὅτι τῷ Γαΐῳ, ἀλλὰ καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ οὖσι. *Misso ad bellum Armeniacum Caio*, *Tiberius in Chium profectus*, *cultum ei ac officia praestitit*, *submisitque se non Caio tantum*, *sed omnibus*, *qui cum ipso erant.* Adde Sueton. Tib. 12. BOECLER. Velleium hic adulari Tiberio contra veritatem, docent illa, *convento prius Tib. Nerone*, quum ille Rhodo ad eum visendum abierit. Quare nihil mutandum. BVRM.

Cum rege Parthorum iuvene excelsissimae, *insula* etc.) Probo eorum coniecturam, qui legunt, *cum rege Parthorum iuvene excelsissimo*, *in insula* etc. MANVT. Consensu emendant: *iuvene excelsissimo*, *in insula.* De insula recte. De iuvene, cur tam inconspecte? Phraates enim hoc tempore Parthorum rex, et cum eo colloquium. Ergo ille iuvenis? imo annorum et regni vetus. Ille est qui bellum cum M. Antonio gessit, ille qui

obsides liberos ad Augustum ante annos aliquot misit. Emenda verissime: *iuvenis excelsissimus.* Hoc dicit, cum summo rege in colloquium coiisse summum iuvenum (is est Caius) et ad spem imperii ab Augusto destinatum. LIPS. Videri queat manasse illud *iuvene excelsissimo*, a benignitate interpretum, dum respiciunt ad sequentia: *cum duo inter se eminentissima imperiorum et hominum coirent capita.* GRVTER. Scribunt, *iuvene excelsissimo, in insula; in insula* probe; de *iuvene* Parthorum rege falsum manifeste. *Phraates* enim Parthis iam imperitarat per annos multos. Nec Lipsio tamen adsensum praebere possum, qui rescribit *iuvenis excelsissimus*, ut de Caio Caesare dicatur. Cur enim tam honorifice loquatur hic de illo, quem paullo ante non minus vituperabat, quam laudabat? Reor excidisse nonnullas syllabas, quod familiare membranis Velleianis, ut scribatur, *cum Parthorum rege, sene excelsissimae mentis, in insula.* HEINS. *Iuvene excelsissimo* Erasmus reposuit. Noris. ad Cenot. Pisan. diss. II, cap. 14 legit, *cum regio Parthorum iuvene*, et de Pharnace filio Phrahatis capit. BVRM. Vid. Misc. Obs. V. VIII, p. 70; V. IX, p. 173.

Sub patre tuo M. Vinici, et P. Silio) Legendum proculdubio, *M. Vinici:* nam pater eius Publius dicebatur. MANVT. *M. Vinicio.* Imo P. ille nominabatur, ut ex Velleio alibi, et Fastis liquet. Inepte igitur mutavit Burrerius lectionem MS. quae erat, *M. Vinici.* VOSS. Verum (inquit Cl. Dodwellus in annalibus Vellei. §. 10) si Burerium sequamur, *Patruo* pro *patre* legendum. HVDSON.

Visis provinciis) Sana scriptura: male vir doctus; *usus provinciis*, MANVT. Alii, *versus*, vel *usus*. Scribe *ad Orientem versis provinciis.* Tacitus Hist. lib. I, cap. 76: *Simul Aegyptus omnesque in Orientem versae provinciae nomine Othonis tenebantur*, ubi etiam turbant libri veteres: lib. II, cap. 83: *Versum in Italiam mare longis navibus claudere;* de Moribus Germanorum: *Rhenus in Occidentem versus.* Flor. III, 5: *in meridiem verso agmine.* Livius lib. XXV: *classem in statione versa in Africam habebat;* lib. XXVI: *quingentos tumulo urbis in Orientem verso inponit, et cum fugientes in tumulum videret in Orientem versum;* lib. XXVII, cap. 15: *regione urbis in Orientem versa occultus consedit*; lib. XXXIII, 17: *Leucas colli applicata verso in Orientem;* lib. XXXVIII, 51: *omnibus ad Orientem versis regibus*, atque ita Livius passim. Tamen et alterum *versus* ferri non inepte potest, ut *in palatium versus*, lib. I,

cap. 15. Curtius IV, cap. 7: *in meridiem versus Arabes spectant.* Sallust. Catil. LVI: *in Galliam versus castra movent*, quae Th. Munckerus loca suggessit. Pro *et ore atque utroque maris Pontici latere*, puto, *et ora ab utroque maris Pontici latere*, sic supra *ora Asiae;* et cap. 73, *ora maritima;* pro *ore* sunt, qui Bosporum Thracium intelligant. Heins. Ego nihil muto, nam quae subiungit de recordatione haud iniucunda tot rerum etc. magis exigunt, ut *visis* legamus. Ita Horat. Art. Poët. 142 *Qui mores hominum multorum vidit, et urbes.* Ovid. I Trist., 2, 77: *Oppida non Asiae, non loca visa prius.* Et millies alii. Neque etiam *ore* mutem; tunc enim bis idem diceret, *ora* et *utroque latere* Ponti: sed *os* Pontici maris est Bosporus Thracius. Tacit. II Ann. 54: *os Ponticum.* Florus III, 6: *utraque Ponti et Oceani ora*, Bosporus Thracius (posset et per *utraque* etiam Cimmerius intelligi simul) et fretum Gaditanum; ut apparet ex eiusdem Flori II, 17: *Victor ad Gades et Oceani ora pervenit;* et P. Mela lib. I, 1 de Ponto Euxino, *exiguo ore paludi committitur.* Ovidius III Trist. 12, 41: *Fas quoque ob ore freti, longaeque Propontidis undis* etc. Avien. descr. Orb. 199 de Bosporo: *terraque parci faucibus oris hiat.* Idem 85: *Hic duo rursus Ora patent ponti, geminus sinus.* De sinu Persico, et ut credebant, Caspio, et Orae Marit. 264: *Ora sinus Tartesii.* Ratio autem huius appellationis est, quod Pontum crederent per Bosporum exire in Propontidem; et ita, ut loquitur Senec. IV nat. quaest. 2, in infernum mare influeret rapidus, et semper pronus et torrens. Sic etiam ostia fluviorum vocant *ora*, ut de Rheno Tacit. II Ann. 6, et Claud. I Laud. Stil. 198: *septem ora Nili.* Avien. descr. Orb. 382, et ita passim. Burm. Vid. Misc. Obs. vol. IX, p. 173.

Caesari fama vulgavit) Rhen. *Caesaris iam avulgavit*, inde rectissime Lipsius: *Caesari, fama vulgavit;* aliis probatum: *Caesaris ira evulgavit.* Schegk. *Caesaris ira evulgavit.* Male, nec quidquam per iracundiam hic Caesar. Editio prima: *Caesaris iam evulgavit.* Feci iampridem (in Epistolis lib. III, cap. 8), *indicata Caesari fama vulgavit.* In re arcana, et cui non ipse arbiter, nil nisi famam auctorem dare callide et caute Velleius voluit. Lips. Vid. Misc. Obs. vol. IX, p. 174.

Prima parte introitus prospere gessit) Iteranda syllaba postrema in *prospere; prospere rem gessit.* Ni mavis, *introitus prospere cessit.* Sed alterum praeferendum. Simili modo peccabatur in Livio lib. XXV, cap. 22, ante Gronovium. Heins.

Mox in colloquium etc.) Narrat Florus libro IV: *Armenios victo rege Tigrane, in hoc unum servitutis genus Pompeius assuefecerat, ut rectores a nobis acciperent. Intermissum ergo ius, per hunc* (Caium) *recuperatum non incruento, nec multo tamen certamine: quippe Donnes* (nostro, *Adduo*) *quem rex Artaxatis* (noster cum Zonara, *Artagera*) *praefecerat, simulata proditione adortus virum intentum libello, quem ut thesaurorum rationes continentem ipsi porrexerat, stricto ferro cruentat vulnere in tempus.* Et quod noster hic initio speciatim, Tacitus lib. XII Annal. generatim narrat: *Et quia experimentis cognitum est, Barbaros malle Roma petere Reges, quam habere;* transiens moneo, rectius hic in Tacito Herbipolensis liber: *malle Romam petere reges;* ut Plinius lib. III: *Qui Tarraconensem accolunt iura Cordubam petunt;* et Livius: *Sagmina te posco.* SCHEGKIVS

Cui temere se crediderat) Vide Flor. IV, 12, 44, 45. Vere autem indicat Noster, temere hoc a Caio factum: quum hoc casu tot magni viri interierint, unde exempla cautionis peti poterant. Pertinet huc eximia *Polybii* philosophia l. V Hist. 75, p. 418: Καὶ τούτων οὕτω συνεχῶς καὶ προφανῶς πολλοῖς ἤδη συμβεβηκότων, οὐκ οἶδ' ὅπως καινοί τινες ἀεὶ καὶ νέοι πρὸς τὰς τοιαύτας ἀπάτας πεφύκαμεν. τούτου δ' αἴτιόν ἐστι, ὅτι τὰς τῶν πρότερον ἐπταικότων ἐν ἑκάστοις περιπετείας οὐ ποιούμεθα προχείρους, ἀλλὰ σίτου μὲν καὶ χρημάτων πλῆθος, ἔτι δὲ τειχῶν καὶ βελῶν κατασκευὰς, μετὰ πολλῆς ταλαιπωρίας καὶ δαπάνης ἑτοιμαζόμεθα πρὸς τὰ παράδοξα τῶν συμβαινόντων· ὃ δ' ἐστὶ ῥᾷστον μὲν τῶν ὄντων, μεγίστας δὲ παρέχεται τὰς χρείας, ἐν τοῖς ἐπισφαλέσι καιροῖς, τούτου πάντες κατολιγωροῦμεν, καὶ ταῦτα δυνάμενοι, μετ' εὐσχήμονος ἀναπαύσεως ἅμα καὶ διαγωγῆς, ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ πολυπραγμοσύνης περιποιεῖσθαι τὴν τοιαύτην ἐμπειρίαν. *Atque haec calamitas* (adscribam praeclarissimi quanquam longiusculi loci versionem e Casaubono) *quum adeo continue, adeoque evidenter multis iam inciderit; fit tamen nescio quomodo, ut ad huiusmodi fraudes semper rudes ac novi existamus. Caussa autem huius rei est, quod priorum casus, a quibus in aliquo est offensum, ut in numerato habeamus et ad manum, operam non ponimus; sed frumenti quidem ac pecuniae copiam, itemque murorum telorumque fabricas, adversus incerta et inopinata casuum, vexatione magna sumtuque nobis comparamus: rem vero omnium facillimam omniumque, ubi aliquid adversi increpuit, utilissimam, hanc omnes susque deque habemus: quum praesertim facile queamus, honesto fruentes otio atque oblectatione animi, ex historia et curiosa diligentique rerum anteacta-*

rum notitia, hanc nobis peritiam atque prudentiam parare. Erat similis observatio apud *Polybium Gallicum* (Comineum intelligo) lib. II, cap. 6 edit. Barthian. Boecler.

Nomine Adduo) Straboni lib. XI dicitur Ἀδώρ. Melius, ut puto, Ἀδων, vel Ἀδδων, quod apud Zonaram. Nomen illud fit ex Hebraeo אדון *Adon*, quod *dominum* notat. Favet nobis, quod Floro lib. IV, cap. ultimo, Rufoque Festo vocetur, *Domnes*, sive potius *Donnes*, ut habent quidam libri. Nam princeps syllaba omissa, ut apud Plautum Poenulo Act. V, sc. 11: *Donni*, pro אדוני *Adonai*. Sic et *Derceto* ex *Atergatis*. Caeterum Florus, et Rufus in hoc falsi sunt, quod Dionem hunc Artaxatis praepositum fuisse dicant. Nam *Artageras* ab *Artaxatis* diversas esse, ex Strabonis libro iam citato, aliisque, liquet. Rufi error eo ignoscendus, quod hic quoque, ut saepe alibi, Florum κατὰ πόδα sit secutus. Quod forte quibusdam videbitur ridiculum, quum Artaxatorum in eo nulla fit mentio. Sed verba eius ex Floro ita emendanda censeo: *Donnes quidam, quem rex Artaxatis praeposuerat.* Vulgo corruptissime edunt: *quem Parthis Arsaces praeposuerat.* Quod non uno nomine falsum est. Nam *Donnes* non Parthis, sed Artageris, Armeniae urbi, erat praepositus: nec Arsaces, sed Phraates, hoc tempore Parthorum obtinebat imperium. Voss. Vide Noris. ad Cenot. Pisana diss. II, cap. 18.

Ita animum minus utilem) Vnde etiam Quintilianus Declamatione pro Caeco : *Temeritas omnis animorum, calamitate corporum frangitur; et frigescunt impetus mentium, quos non explicant ministeria membrorum.* Et vero vigorem animi una flaccescere cum corpore, rarosque inveniri, in quos conveniat illud Romuli Virgiliani : — *nec tarda senectus Debilitat vires animi, mutatque vigores*, stabilimus pluribus quasi exemplorum columellis apud Tacitum lib. III Annal. 42 sub finem. Gruter.

Deinde reluctatus) Nihil hic mutandum suspicarer, absque dissensu vulgatarum lectionum esset. Exinde coniicio *Dein diu*: aut *Diu inde reluctatus*, quorum utrum utrum recipias, perinde est. Acidal. MS. habuit : *Deinde reluctatus;* scribe : *diu inde reluctatus.* Iam idem Acidalio in mentem venisse, video. Voss. Puto, *diu inde luctatus*: nam scriptum exemplar dubie aut *diu luctatus*, aut *de reditu luctatus.* Heins. Postea adscripsit codici suo Heinsius, *diu inde reluctatus.*

In urbe Lycia, Limyram vocant, obiit). Sueton. *Caium et Lucium in duodeviginti mensium spatio amisit ambos : Caio in*

Lycia, *Lucio Massiliae defunctis*. Senecae tamen patri in Syria mortuus, cui accedit Rufus: *Caius*, inquit, (male vulgo *Claudius*) *vulneratus reversus in Syriam obiit*. Et Florus libro quarto in MSS. et veteribus libris: *Massiliae quippe Lucius morbo solvitur*, *in Syria Caius ex vulnere*, igitur aut errant, aut corrigendi. Clare et distincte Velleius in Lycia obiisse Caium vult, urbe quoque expressa. Et Limyrum quidem fluvium, Limyram urbem, in Lycia Ptolemaeus collocat: quae in Stephano *Lamyra* scripta. In eadem cum Velleio sententia Suetonius: *Caium et Lucium in duodeviginti mensium spatio amisit ambos: Caio in Lycia*, *Lucio Massiliae defunctis*. Etiam Ioh. Zonaras, qui a Dione, ut solet (nam ipse Dio hac parte mutilus) hausit: ὁ δὲ Γάιος ἐς Λυκίαν ἐν ὁλκάδι παρέπλευσεν, ἔνθα δὴ καὶ μετήλλαξεν: *Ipse Caius in Lyciam oneraria navi provectus est*, *ubi et obiit*. Hoc isti censent, probi, fidi, et talium curiosi scriptores. Tamen ecce qui dissentiunt (miramur in fato illustris iuvenis) et in Syria obiisse volunt. Grande autem, ne nescias, inter Lyciam et Syriam intervallum et Pamphylia ac Cilicia totae interiectae. Seneca pater, qui ipse illius aevi: *Quum mortuo in Syria C. Caesare*, *codicillo questus esset Augustus*. Florus pariter: *Massiliae Lucius morbo solvitur: in Syria* (ita omnes scripti libri) *Caius ex vulnere*. Etiam Festus Rufus; *Caius vulneratus*, *reversus in Syriam obiit*. Quid dicemus? inclinabam ad priores: sed revocat Bellonii, viri fidi et industrii, ut mihi videtur, observatio, qui narrat lib. II: *Vrbem Hamam esse*, *Arabibus Hamzam*, *Latinis olim Emesam vel Emissam*, *iuxta quam sepulchrum sit δίστεγον*, *in modum quadrangulae pyramidis fastigiatum*, *valido caemento exstructum: in quo C. Caesaris epitaphium graecis characteribus inscriptum legatur*. Si ita est: (et utinam expressisset ipsum scriptum!) quis ambiget, quin ad hunc C. Caesarem pertinuerit? atque ita firma probaque sit altera sententia: quia Emesa illa citra controversiam Syriae in Phoenice urbs est. Lips. Seneca Rhetor, Florus, ac Rufus Festus, in Syria mortuum volunt. Suetonius, et Zonaras, Velleium sequuntur. Lipsius iis obiicit observationem Bellonii; qui apud Emessam sepulchrum C. Caesaris se vidisse scribit. Non ausim virum eruditum vanitatis insimulare: caeterum, quid si illud fuerit κενοτάφιον? Sane Dio clare scribit, corpus eius a tribunis militum Romam delatum. Et nihil verius. Inscriptio Romae retro Minervam: OSSA C. CAESARIS AVGVSTI F. PRINCIPIS IVVENTVTIS. Habes eam Inscriptionem Gruterianarum p. 235 num. 4. Vossivs. Vide Norisium d. l.

Limyram) MS. *Lymira*. Forte *Lymiram* legendum ex Pomponio Mela lib. I in descriptione Lyciae, et Plinio lib. V, cap. 27. Sic et Ovidius Met. IX: *Iam Cragon, et Lymiren, Xanthique reliquerat undam.* Graeci tamen omnes Λιμύραν appellant. Sed μετάθεσις vocalium in urbium nominibus non rara est. Sic *Vtica* Graecis Ιτύκη. Ita et in veteribus inscriptionibus, nummisque saepe *Lybica*, pro *Libyca* scriptum invenias. Voss. *Limyra* vetus exemplar; hoc est *Limyran*. Prima enim littera subsequentis vocabuli hanc absorbserat. Nomina Graecanica passim Graeca effert enuntiatione Velleius, etsi, qui membranas eius descripsere, id non semper adsecuti sunt; vide annotata nostra supra cap. 33. Heinsivs.

Annum ferme quinquagesimum, L.) Lege, *Cum ante annum ferme L. Caesar*, etc. ut de Lucio Caesare intelligamus. Suetonius in Augusto: *Caium*, inquit, *et Lucium, in duodeviginti mensium spatio amisit ambos.* Manvt. Suetonius sibi ipsi contrarius in Augusto, c. 65, *in duodeviginti mensium spatio*; in Tiberio cap. 15, *intra triennium defunctos* firmat. Forte emendandum *biennium*, aut transposite, *Caio et Lucio defunctis, intra triennium* (recte *intra*, nempe tertii anni initium, non exacte, et toto coelo errat vir doctissimus, qui *Lucium* 752 an. perisse non dubitat scribere) *adoptatur ab Augusto*, volentibus memoriis. Scheck. Vetus editio, *cum ante annum ferme quinquagesimum L. Caesar*, ut fortasse legendum sit, *ante annum ferme quinque menses.* Nam intra annum et quinque vel sex menses Caius et Lucius decesserunt. Suetonius Augusto capite sexagesimo quinto: *Caium et Lucium in duodeviginti mensium spatio amisit ambos*; *Caio in Lycia, Lucio Massiliae defunctis*: quae verba non repugnant his eius verbis in Tiberio cap. 15: *Caio et Lucio intra triennium defunctis adoptatus.* Non enim pertinent ad tempus mortis Caii et Lucii, sed ad adoptionem Tiberii adoptati intra triennium, quum Caium et Lucium adoptaverat. Popma. Si quid video, *Massiliae decessit. Sed fortuna.* Nimirum τὸ *sed* sive *set*, ut passim in membranis, iteratum fuit a librario. Deinde Popma, quum in veteri quadam editione repperisset, *Quum ante annum fere quinquagesimum*, inde elicuerat, *ante annum ferme quinque menses.* Dionysius etiam Petavius libr. XI de doctrina temporum cap. 3, nescio quos secutus codices, agnoscit *ante annum quinquagesimum*; atque inde elicit scripturam, quae codices, quos vidi, omnes occupavit. Heins. *Quinquagesimum* est in Rhenani Edit. sed expunxit iam Erasmus, et eum secuti sunt

posteriores: vana itaque Petavii iactatio. *Massilia* Ed. Rhen.

Nominis) Forte *ominis*. Burm. *in marg.*

Ante utriusque horum obitum) Id ipsum Suetonius adfirmat cap. 13 et 15 in Tiberio: atque adeo rediisse illum, *Caio permittente*. Quomodo igitur Dio verus? qui sic lib. LV: Συνέβη δὲ εὐθὺς μετὰ ταῦτα καὶ τὸν Τιβέριον ἐκ Ῥόδου ἀφικέσθαι, Λουκίου καὶ Γαΐου τελευτησάντων. *Accidit post ista statim, ut Tiberius Rhodo rediret, Lucio et Caio defunctis*. Profecto haec falsa, etiam ipso Dione arguente. Si *post ista statim* rediit Tiberius (id est, post ingressum Caii in Armeniam, et revocata foedera cum Partho; ita narrat), quomodo Lucius et Caius iam defuncti? Nam Caius certe aliquanto post diutule supervixit; puto negationem e Dionis textu excidisse, scribendumque, Λουκίου καὶ Γαΐου οὐ τελευτησάντων, sive voles, οὐδέπω. Confirmat, quod Zonaras quoque (assecla aut exscriptor fere Dionis) significat, Tiberium rediisse ante utriusque obitum. Lips.

Atque vehementer) *Eoque* vetus exemplar; reor *adeoque*. Heins.

Tribunitiae potestatis). Vide Tac. I A. 3, 5; Sueton. Tib. 15 et 16; Dion. LV p. 637. Intellige autem *tribunitiam potestatem* iterum datam; acceperat enim et gesserat iam antea; adde Tac. I A. 10, 10. Boecler.

Tribuniciae potestatis consortionem) *Consortionis* voce supra item usus, pauculas ante paginas. *Tribuniciae potestatis consortione aequatus Augusto*. Eadem Ciceronem quoque usum nupere monitum, et Nonium consulere iussum. Acidal.

Constitueret) Posset aliquis corrigere *restitueret*, quia iam antea fuerat consors. Sed Velleius recte utitur hoc verbo, quo firmum et perpetuum, nec iam per alios interrumpendum ipsi tribunatum indicat. Sic *constituere dignitatem* inf. 130, *patrimonium*, *regnum*, et similia apud Nepotem, Iustinum, Ciceronem, et alios; vid. ad Quinct. decl. 260. Sueton. Tib. 16 dicit reverso *datam rursus Tribunitiam potestatem in quinquennium, et seposito Agrippa certum fuisse, uni spem successionis incumbere*; antea ergo data consortio Tribuniciae potestatis, sed illa fuerat iterum intermissa; haec *constituta* et perpetua. Burm.

Aelio Cato etc.) Lege, *Sex. Aelio*, *C. Sentio Cos.* Manut. Nihil mutandum est, tantum post *Cato* distinctio ponenda. *Catus* est nomen Aelii, quem Dio lib. LV *Sex. Aelium Catum* nominat. Putean. *Aelio Cato et Sentio COSS.* Ita edidi cum Leopardo Miscellaneorum lib. VIII, c. 8. Scheck. Consules posui,

quos doctiores malunt: De cetero, *et eundem* lego: cuius iam iam simillimum alterum mendum tollam. ACIDAL. Aelius Catus, et C. Sentius Saturninus Coss. fuerunt anno urbis 756, a quibus lata quae dicitur Lex Aelia Sentia de manumissionibus. Velleius autem ponit numerum annorum usque ad illos Consules, ut mox annos ab illorum Consulatu ad Vinicium consulem; itaque numeri hic non mutandi, ut alii putant. POPMA. Legi possit: *Aelio Cato*, *Sentioque Coss.* Alii emendarunt: *S. Aelio*, *C. Sentio*. Alii, *Aelio Cato*, *et Sentio*. Quomodocunque legas, perinde est. Nam par Coss. vocabatur, Sextus Aelius Catus, C. Sentius Saturninus. Sentii mentio memorem me facit loci apud auctorem vitae Virgilii, quae Donato adscribitur. Dicitur in ea, Virgilius mortuus Augusto ab Oriente Romam redeunte, *Gn. Sestio*, *Q. Lucretio coss.* Vbi ex fastis legendum liquet, *C. Sentio*. Auctorem eius vitae, (sed qualis a Petro Daniele, recisis quibusdam nugis, e veteri codice edita est) ut quidem Donatum esse non negaverim, ita tamen multa in ea esse ex ea, quum in libro de poëtis reliquerat Suetonius, expressa, mihi nentiquam dubium videtur. Quod etiam stylus ipse multis locis indicat. Vnicum iam modo eius locum apponam. Habes in ea: *Libidinis in pueros pronior.* Quod loquendi genus, nescio an alibi temere reperias, quam apud Tranquillum, sub finem Galbae, ubi itidem dixit, *libidinis in mares pronior.* Vt frustra vir maximus coniecerit *pronioris*. Tota praeterea descriptio formae Virgilii, quae haec verba praecessit, Suetoniana est. VOSS. Vide de his Coss. Noris. dissert. III ad Cenot. Pisan. cap. 9. Delevimus illud *et*: ex more enim Velleii nostri consules duo sine copula ponuntur; nec est in Ed. Rhen. Erasm. et aliorum. BVRM.

Annis 754) Lege 756, et deinde 26. MANVT. recte Manutius, consulatus enim Aelii et Sentii incidit in A. V. C. 756. Vinicii in 782 ex Fastis apparet. BVRM.

Hic implere) *Hinc implere* Ed. Rhen.

Id unum dixisse iuvat etc.) Duo verba, *iuvat* et *carus*, nulla fuerunt in autographo, quo usus Rhenanus: ipse fatetur indidisse. Tentabam igitur legere; *Id unum dixero*, *quam ille omnia omnibus fuerit.* Proverbialis loquendi modus, in gratiosis, aut qui apud aliquem possunt. Demosthenes in Philipp. Πάν ἐκεῖνος ἦν αὐτοῖς. Diogenes Laërtius in Hipparchia. Ἀλλὰ πάντα ἦν Κράτης αὐτῇ. Lucianus: Καὶ οἱ πάντα Κόμβαβος ἦν. Idem: Καὶ σωτὴρ, καὶ πάντα ἦν ἐγώ. Varro: *Hic enim omnia erat*, *idem Sacerdos*, *idem*

Parochus, *idem Senatus*, *idem Populi caput.* Lips. Duo verba, *iuvat*, et *carus*, non fuere in autographo. Vnde non infeliciter tentabat Lipsius: *Id unum dixero*, *quam ille omnia omnibus fuerit.* Puto tamen, magis ad Velleii genium fore, si principium ita suppleas: *id unum dixisse habeo*, *quam* etc. Ita infra: *Id unum dixisse habeo*, *cuius urbis ruinam timueramus*, *eam ne commotam quidem sensimus.* Non legisse oportet Velleium, qui nesciat, quam saepe sui ipsius sit imitator. Voss. *Iuvat* non exhibetur in membranis; deinde nec *carus* eae agnoscunt: *quam ille omnibus fuerit.* Puto: *vix in illo iusto opere abunde persequi poterimus*, *nedum hic implere. Tentemus id unum dixisse*, *quam ille omnibus omnia fuerit*, vel, *id unum habeo dixisse*; ut cap. 124 *Id solum voce publica dixisse habeo.* Adulatorie omnino, et multa paucis artificiose complexus Velleius. *omnia omnibus* iam vidit Lipsius. Cognatio vocum contiguarum in membranis saepe effecit, ut harum altera omitteretur, vide nos ad cap. 110. Sic apud Petronium, *Trimalchioni τὰ πάντα est*, ita lege, non *Trimalchionis.* Livius libr. XL, cap. 2, *Demetrius iis unus omnia est*, sic et forte supra castigandum cap. 83 *in omnia omnibus venalis.* Heins. Hactenus Heinsii coniectura placet, ut legamus *implere. Tentemus id unum dixisse*, sed deesse vocem in illis, *quam ille omnibus fuerit*, puto, quae diem illum acceptum et gratum Populo fuisse indicet, nam *ille* non ad Tiberium, sed ad diem referendum arbitror, sed difficile est ipsam vocem divinare, an, *Quam ille omnibus laetus*, vel *gratus*, vel *festus*; vel *candidus fuerit*, vel simile quid. Nec inepte ex Rhenani coniectura possimus formare: *implere. Contenti simus id unum dixisse*, *quantus ille* (vel *quam illustris*) *omnibus visus fuerit. Tum refulsit.* Sed desino coniecturarum incertissimarum. Burm. V. Misc. Obs. V. IX, p. 174.

Refulsit) Ita Horat. II, Od. 17: *Te Iovis impio Tutela Saturno refulgens Eripuit*, quod confirmaret *illustrem* diem hunc fuisse, quo Tiberius, ut astrum salutare refulgens, spem illam certam ostendit. Burm.

M. Agrippa) Praenomen *M.* videtur abundare. Ursin.

Hoc, *inquit*, *reip. caussa facio*) Idem Suetonius Tiberio, capite vigesimo primo: *Cum et reipublicae causa adoptare se eum in concione iuraverit.* Vbi notandus mos solemnis in adoptione, quo causam adoptans facti sui addebat. Cicero pro domo: *quae deinde caussa cuique sit adoptionis.* Ibidem: *causa quaeri solet adoptandi.* Pomma. Dubitatum est a multis, *an Tiberius*

reip. caussa ab Augusto successor constitutus, unde prudentiam aliqui apud Tac. I A. 10, 9: *ne Tiberium quidem caritate aut reip. cura successorem adscitum: sed quoniam arrogantiam saevitiamque eius introspexerit, comparatione deterrima sibi gloriam quaesivisse.* Sed Suetonius, liberi alias et prudentis indicii scriptor, suspicionem eam ab Augusto removet, dum in Tib. 21 scribit: *adduci tamen nequeo, quin existimem, circumspectissimum et prudentissimum principem, in tanto praesertim negotio, nihil temere fecisse, sed vitiis virtutibusque Tiberii perpensis, potiores duxisse virtutes: praesertim quum et reip. caussa adoptare se eum pro concione iuraverit, et epistolis aliquot, ut peritissimum rei militaris, utque unicum populi romani praesidium prosequatur.* Boecler.

Tribunatu castrorum) Fuit temporibus Imperatorum in exercitu et unaquaque legione *Praefectus castrorum*: cuius munus describit Veget. l. II, c. 10, et meminit Velleius, Suetonius, Tacitus. Huic parebat, an operam praestabat Tribunus castrorum, dignitate et auctoritate minor: de quo nulla mentio apud Historicos, praeter Velleium. Forte *Strator* dicitur ab Vlpiano tit. de offic. procons. et leg., qui scilicet castra praeit, ut loca impedita exercitui traducendo praeparet et extricet. Popma. Praefecti castrorum, quales memorantur saepe a veteribus, et a nostro infr. 119 et 120, videntur tantum praefecti fuisse ad tempus, quo exercitus in aciem educebatur, et castris praesidio relicti; licet postea videatur munus ordinarium factum. An vero idem sit praefectus et Tribunus, nec Lipsius de Milit. Rom. diss. II, 9 ausus definire, neque ego definio: certe sic more Romano Iustinus videtur lib. XIII, 14, dixisse *summum castrorum tribunatum Seleuco cessisse*, ubi *Praefecturam* certe intelligit. Diversum vero fuisse a Tribunatu militum, de quo etiam dubitabat Lipsius, hic locus ostendit; nam iam ante cap. 101, se Tribunum Militum sub Caio in oriente fuisse dicit, nunc vero promotus ad praefecturam equitum, sive alae, ut Suet. Aug. 38 vocat. Vnde et ordo promotionum militarium intelligi potest, et hoc exemplo confirmari; nulla vero specie Dodwellus in Annal. §. 12 suspicatur, *Tribunum Castrorum* dictum Velleium, quia praeerat Castris Praetorianis: et eodem modo ut milites gregarii ad Praetorianorum militiam evehi solebant, sic Tribunos militum promoveri solitos ad Tribunatum castrorum praetorianorum; quod cum nullo testimonio firmatur, est per se absurdum, tum, quia hoc tempore, de quo agit Velleius, nulla

erant castra Praetoriana, a Tiberio demum Romae constituta. Suet. Tib. 37, quare fingit castra alia, non multum Roma distantia, quorum nulla in omni antiquitate mentio: multa deinde addit de gradibus et promotionibus militaribus, per leges Annales certo ordine procedentibus, quae nullo argumento, sed commentis et suspicionibus nituntur, sed quibus hic discutiendis nullus est locus. Quidquid denique de his Tribunis castrorum sit, inepte *stratores* eosdem facit Popma, qui inferioris longe ordinis, et vilioris ministerii, ab equis sternendis dicti fuere: de quibus et eorum officio multa Salmas. ad Spartian. Caracal. VII; Gothofr. ad Tit. C. Theod. de Stratorib. et Fabret. ad Columu. Traian. p. 185; Vales. ad Amm. Marcell. XXIX, 3, et XXX, 6. Reinesius vero ad Class. I inscr. 19 in l. 4 §. 1 ff. de Off. Procons. legit *Statores*, qui in multis Lapidibus occurrunt, nec minus *Stratores*, unde saepe confusi. BVRMAN.

Erat et ab eo) Lipsius, *erat id ab eo.* RAPHEL.

Fruitus sum) Lucretius lib. III: *Sin ea, quae fructus cumque es, periere profusa.* Cicero in Hortens. *Et amoenitate summa perfructus est.* Adi ad invidiam ablectissima et laboriosa illa Conlectanea humanissimi, Iuris antiquitatisque consultissimi viri Hub. Giphanii nostri. SCHEGK.

Meritis ac viribus) Superbius videtur. An vires imperatoriae Tiberio ante imperium? dici aliquid possit, sed malim ego: *meritis ac virtutibus.* LIPS. Nihil muta. *vis* enim est etiam virtus, vide ad Quinctil. II Inst. Orat. 1. BVRMAN.

Et salutationis nova quaedam exsultatio) Dicam cum Deo de hoc ritu plenis tibiis ad Ammianum. SCHEGK.

Contingendi manum cupiditas) Imperatoris manum contingere vel osculari, si cui concedebatur, erat honorificum, atque etiam summae reverentiae indicium. Velleius infra c. 107: *Impetratoque ut manum contingeret.* Plutarchus Catone minore: αὐτοῦ καὶ χειρῶν ἐμοὶ καλὸν ἅψασθαι καὶ γόνασι προσπεσεῖν Καίσαρος, *etiam manus eius contingere, et ad genua mihi fuerit honestum procumbere Caesaris.* Suetonius Caligula: *Ex aliqua causa agenti gratias osculabundam manum offerre.* Idem Domitiano: *Osculumque, ut assueverat, offerenti manum praebuit.* Tacitus lib. XV de Nerone: *Genua ipsius advolvi et dextram osculis fatigare.* Causam pete a Plinio lib. XI, c. 45, et lib. XXVIII, cap. 2. POPMA.

Non continentium protinus, quin adiicerent) Mutandum forte *prorsus*, aut *penitus.* Vel collocandum saltem aliter comma:

non continentium, *protinus quin adiicerent*. ACIDAL. Scribo, *non continentium*, *quin protinus adiicerent*. HEINS.

Neque verbis exprimi) Haec ita distinguit et legit Lipsius: *Neque v. ex. et f. v. m. f. potest*, *intrata p.* G. RAPH.

Videmus te etc.) V. Misc. Obs. V. IX, p. 174.

Caninifaci, *Attuari*, *Bruteri*) *Cannenufates*, apud Plinium IV, cap. 15. MANVT. *Caninefates* cum Velleio Tacitus lib. IV et XX nominat. statim pro *Attuari* B. Rhenanus *Chattuari* reposuit, optime. Strabo lib. VII Καττουάριοι, id quod Aldum currentem fugit. PVTEAN. *Caninefates*, *Attuari*. Ita emendavi, quum vulgo esset *Attuari*, qui apud Straboncm lib. VII Καττουάριοι, inter minores Germaniae gentes, quasi *Altwaters*. POPMA. Pro *Caninefates* male in editione principe fuerat *Caninifaci*. Pro quo tamen minima fortasse mutatioue reponi debeat, *Caninifati*. Sic *Teutones* et *Teutoni*, *Santones* et *Santoni*, *Mediomatrices* et *Mediomatrici*, *Tectosages* et *Tectosagi*, *Velocasses* et *Velocassi*, promiscue apud auctores legitur. Ita et *Atrebatis*, non *Atrebatibus*, est apud Caesarem lib. II de bello Gallico in codd. MSS. Plura eius generis alii per se observabunt. Voss. *Caninifaci* vetus exemplar, hoc est *Caninifati*, sic *Teutoni* et *Teutones*, similiaque, ut iam monuit Vossius, qui *Attuarios* etiam feliciter adversus coniecturas aliorum asseruit; pro *Attuariis* etiam stat Popma. Mox, *recepti Cherusci gentes*. Tolle τὸ *gentes*, quod ex glossa irrepsit, idque Lipsium non fugit, deinde feliciter ac perpulchre Vossius, *et utinam minus mox nostra clade nobilis Visurgis*, e vestigiis scripti codicis; quae restitutio loci mendosissimi laudari pro merito satis non potest. HEINS.

Attuarii) Rhenanus, et alii, ex Strabone legunt, *Chattuarii*; Cluverius vero, *Cattuarii*. Qui et addit, *Attuarios* alias non legi. Sed falluntur. Ammianus lib. XX: *Rheno exinde transmisso regionem subito pervasit Francorum*, *quos Attuarios vocant*. Meminit etiam eorundem Gregorius Turonensis in gestis Francorum epitomatis cap. 19; nihil igitur in Velleio mutandum. VOSSIVS. *Attuarii* sunt Velleio Paterculo Germaniae populi. *Arthuarii*, Ammiano XX, Francorum gens. Eadem, vicina Bructeris. Scio Rhenanum et Iunium hoc loco *Ansivarii* legere apud Ammian. ORTEL.

Bructeri) Ita edunt omnes ex coniectura Rhenani. At perperam, ut arbitror. Retinendum enim *Bruteri*, ut erat in autographo. Ita etiam hanc gentem nomiuat Nazarius Panegyrico ad Constantinum. Vnde non longe abit *Borteri*, ut in epistola

quadam Gregorii II Papae appellantur. Quin pro vulgata Velleii lectione quoque facere videtur locus Suetonii in Tiberio, quo ille *a Ruteno* prope occisus dicitur. Ita enim est in vulgatis: ubi codices quidam MSS. habent *Bructero*, alii *Rutheno*, aut *Rutero*. Vt forte *Brutero* sit scribendum. Non enim acquiescit animus Torrentii coniecturae, qui censebat, Romanos *Ruteri* vocem, tanquam proprium viri nomen, expressisse, quum Germanico idiomate quemvis equo merentem significet. *Bructeros* tamen gentem hanc nominant plerique alii scriptores. VOSS. Vide de illis Illustr. Ferdinandum Furstembergium in Monument. Paderborn. p. 59.

Gentes) Illud *gentes* tanquam glossema abiiciendum censet Lipsius. RAPHEL.

Et inamninus etc.) *Et amnis* omnes edunt, quasi de hac lectione, quam commentus Rhenanus, dubitare videatur nefas. Ego tamen pro certo habeo aliter scriptum fuisse Velleio. Nam in autographo fuit: *Et inamminus mox nostra clade nobilis* etc. Vnde, duabus literis additis, quae ob vetustatem erant extritae, legendum censeo: *Et utinam minus mox nostra clade nobilis* etc. Intelligi autem Varianam cladem, manifestum est. Voss. *Et amnis mox nostra clade nobilis*, *transitus Visurgis*. Ita Rhenanus εὐστόχως, ut arbitror, emendavit, quum invenisset: *Et inamninus mox nostra clad. nob.* Vossiana coniectura ita rescribit: *Et utinam minus mox nostra clade nob.* BOECLER. Posset forte transpositis vocibus legi, *sed mox damnis et nostra clade nobilis transitus Visurgis;* ita cap. 119: *Crassi in Parthis damnum;* et eodem cap. 46: *damnum imperatoris;* vel legi possit: *Et damnis immanibus mox*, *et nostra clade*, ut ob concursum similium syllabarum vitium sit ortum; certior medicina a non depravato codice exspectanda. Mox mallem, *qui dudum legatus* etc. *fuerat*. BVRM. Vid. Misc. Obs. vol. IX, p. 174.

Transitus Visurgis) Apud Dionem in hac re narrata mendum: Τιβέριος μέχρι γε τοῦ ποταμοῦ πρότερον μὲν τοῦ Ερύγρου, μετὰ δὲ τοῦτο καὶ τοῦ Αλουίου προχώρησεν. *Tiberius usque ad flumen primum Erygrum, deinde ad Albim progressus est.* Scribe, τοῦ Οὐισούργου, reducta syllaba a vocula priori. LIPS. *Transitu* Ed. Rhen.

Virum multiplicem in virtutibus) Nimirum quum nihil sit in opere naturae, quod non exemplo dierum noctiumque, aliquas desideret vices feriarum, non video, cur non et iis homines utantur sine nota. Certe Lucumonum illa natio, cui tota actio vitae, omni tempore, omni loco, tristis, horrida, severa, nun-

quam remissa, laeta, blandior, non tam mihi videtur nata adverso Genio, iratisque adeo Lubentiis ac Gratiis, quam constare ex meris elementis simulationis ac dissimulationis, hoc est, palam quidem Curios simulare, at enim clam vivere Bacchanalia: ita inquam mihi videtur; ut rationum exemplorumque multitudine stabilio ad illa Taciti lib. II Annal. 33: *Nisi forte clarissimo cuique plures curas, maiora pericula subeunda, delinimentis curarum et periculorum carendum est.* Caeterum de his, qui in otio vere otiosi ut in negotio plane otiosi, diximus ad eumdem Taciti lib. II Hist. cap. 2: *Neque abhorrebat a Berenice iuvenilis animus: sed gerendis rebus nullum ex eo impedimentum.* Grvt. Libro veteri abest particula *in*, et bene. Raphel. Est in Editione Rhen. sed omiserunt Vossius, Heinsius et Hudson, et quidam alii: natum puto ex litera *m* praecedenti, ut millies factum. *Multiplex* aut est varius, ut Ciceroni de amicitia 18, *multiplex ingenium;* et 25, *animus multiplex.* Idem est, quod de Antonio Florus IV, 7, 4, *Varius ingenio.* Ita contra saepe noster laudat viros insignes a simplicitate, ut mox cap. 116, *simplicissimus dux; simplicitatis nobilissimae* II, 10 et alibi; sed in primis in Flacco Pompeio laudat *simplicem virtutem* inf. cap. 129. Bvrm.

Perducta) Lips. malit *producta.* Raphel. *Producta.* Deinde *immanis emolumentum fuere victoriae*, pro *fecere;* amat istas locutiones Velleius. Immo: *in immanis emolumentum cessere victoriae;* infra cap. 114: *Hiems emolumentum patrati belli contulit.* Heins. Vid. ad lib. I, 17.

Pietas sua Caesarem, paene obstructis hieme Alpibus, in urbem traxit ad tutelam imperii, eum veri initio reduxit in Germaniam) Languida et enervis oratio, quam roboro, *eadem veris initio.* Pietas, inquit, Caesarem revocavit ad cives et urbem: eadem inde expulit ad exercitum et castra. Acidal. Melius et concinnius: *in urbem traxit: at tutela imperii eum veris.* Pietas in utrumque parentem, et desiderium videndi duxit eum in Italiam: tutela imperii (quod defendendum ei contra barbaros) reduxit in Germaniam. Lips. Falsum est in Italiam rediisse tutando imperio; distinguebam, legebamque, *traxit: at tutela imperii eum veris* etc.; illud *in* vel *inde* adhaesit voci priori, inde factum, ut mutaretur *ac* in *ad.* Grvt. *in urbem traxit ad tutelam imperii. Eum* etc. Ed. Rh. posset et legi, *in urbem traxerat, tutela imperii eum* etc.

Pene obstructis hieme Alpibus) Ita emendarunt. Prius fue-

rat, *pene exstructis*. Recte, meo iudicio. Nam, ut ait Florus lib. III, cap. 3: *hiems altius Alpes levat*. *Bene* tamen pro *pene* reponendum videtur. Voss.

Veris initi) Pro *initio* in MS. tantum erat, *initi*. Vnde forte legendum: *obstructis hieme Alpibus in Vrbem traxit: ad tutelam imperii cum veris initium reduxit in Germaniam*. Quamvis *initio* etiam retinere possis, dummodo nobiscum vulgatam distinctionem mutes. Quod si placeat, *pietas*, ἀπὸ κοινοῦ erit intelligenda. Voss. *Veris initi* codex antiquus, unde *initio* factum. Sed cur non *veris initu*? quod etsi minus obvium, elegans tamen et latinum haberi par est. Adi Lambinum ad Lucretii librum primum, vs. 13. Heins. Vid. Misc. Obs. vol. IX, p. 174.

Iuliae fluminis) Malo cum doctissimo homine in Epistolicis, *Lupiae fluminis*; facit Dio lib. LIV. Schegk. Feci *Lupiae* pridem. Persevero: nisi si *Iulii* faciendum, quasi in honorem C. Iulii Octaviani flumen sic noviter appellatum. Lips. Librarii erratum, an Velleianum? verum nomen *Lupia*, quod retinet Tacitus lib. I Annal. Mela lib. III, cap. eod. Dion lib. LIII, et Strabo lib. VII, Λουπίας. Quin etiam hodie in Germania inferiori celebratur in titulo indito Comiti de Lipp. Popm. *Lupiae* legendum esse, consensus doctorum et res ipsa pridem evicit. Vide de hoc nostri loco Cluver. German. antiq. l. III, c. 9, et 49. Boecler.

Ad quadringentesimum miliarium a Rheno usque ad flumen Albim) Hyperbolice hic loqui Velleium, aut anfractus atque circuitus paludum saltuumque complecti (quum alias millia passuum haud amplius CCXL reperiantur in itineris huius designatione) ostendit Cluverius Germ. antiq. III, 18. Ita adulatorie mox, animadvertente Lipsio, *inauditum atque incognitum ante mare* vocat, quod tamen Drusus antea navigaverat, sicut ex Dione satis constat. Boecler.

Senonum) Pro *Senonum* puto emendandum *Semnonum*. *Semnones* Suevorum gentem nominat Strabo lib. VII. Tacitus II, et lib. de morib. German. et Ptolem. Lib. II. Perperam etiam apud Florum lib. IV, cap. ult. *Senones* editum est, id quod vel libri veteres ostendunt, in quibus *Scenos*, vel *Sunnos* scriptum est. *Senones* autem Galliae populi sunt, qui hodieque nomen retinent. Putean. Lego *Semnonum*, qui inter Suevos. Tacitus II Annal.: *Igitur non modo Cherusci, sociique eorum, vetus Arminii miles, sumsere bellum, sed e regno etiam Marobo-*

dui Suevae gentes, Semnones et Langobardi defecere. Et in Germania: *Vetustissimos se, nobilissimosque Suevorum Semnones memorant.* Et cum Ptolemaeo Strabo lib XVII, τῶν Σουήνων αὐτῶν μέγα ἔθνος Σέμνωνας. SCHEGK. Recte emendant *Semnonum.* VOSSIVS.

Praeterfluit) *Praefluit* editio Vossii, si ex MSS. reciperem, sed aeque bonum, *praeterfluit.*

Perductus) Et hic *productus* malim, ut cap. 78, *producto eorum exercitu in Syriam.*

Temporum quoque) *Temporumque* malo. HEINS.

Ab inaudito et incognito mari) Nego. Drusus frater eius iam ante navigaverat. LIPS.

Plurimarum gentium victoria) Potior lectio videbatur, *a plurimarum*, id est post victoriam. Sed elliptica figura est, quae in Plauto frequens, ut, *Nostrum salute socium*: et *salute horiae*, aliaque multa. ACIDAL. Dura illa ellipsis; quare mallem legere *victori*, ut referatur ad *exercitus*, et *Caesari*, non enim classis illa, quae commeatum vehebat, plurimas gentes vicit, sed Caesar et exercitus, qui perlustraverunt armis Germaniam, sic et mox cap. seq. *Victor omnium gentium Caesar.* BVRM.

Non tempero mihi) Quae in hoc capite habentur, solius Velleii diligentiae debentur, quo minus iudicare integrum est, quid iuxta aut supra veri fidem dictum sit. Certe quum in Tiberianis plerisque laudibus nimius deprehendatur Noster, non sine ratione suspicatus est Lipsius, parum pro indole Germani hominis sonare istam ad Tiberium orationem. BOECLER.

Sub omnem motum) In scripto codice erat *motumque.* Lego: *sub omnem motum quoque.* Voss. Refugiebant barbari terrore perculsi, simul atque naves romanae se movebant: unus tamen horum ad medium fluvii processit. Hoc Velleius voluit. In veteri codice erat, *sub omnem motumque.* Corrigo: *sub omnem motum cuiusque nostrarum navium protinus refugientibus unus e barbaris*, ni mavis, *sub omnemque motum.* Refugisse naves romanas neque sit verisimile, neque narrasset Velleius, si factum esset, ut Tiberio immane quantum ubique blanditur in omnibus, mox in illis, *in eam quam armis tenebamus, ripam*, nihil est mutandum. HEINS. Sed *refugientium* respicit *hostium*, quod praecedit.

Dignitate, quantum ostendebat cultus, eminens) Apul. I Met

Tu autem vir, ut habitus et habitudo demonstrant, ornatus, accedis huic fabulae? ACIDAL.

Cavatum, ut illis mos est, ex materia conscendit alveum) Meminit eiusmodi navigiorum Plinius XVI, 40: *Germaniae praedones singulis arboribus cavatis navigant, quarum quaedam et triginta homines ferunt.* Scilicet hoc veluti *rudimentum navium* gentibus fuisse antiquitus consentaneum est. Ita Sanchuniathon apud Euseb. praeparat. Euang. I, 10 de Phoenicum Theologia, tradit: δένδρου λαβόμενον τὸν Οὔσωον καὶ ἀποκλαδεύσαντα, πρῶτον τολμῆσαι εἰς θάλασσαν ἐμβῆναι. *Vsoum arbore, cuius ramos amputaverat, accepta, primum hoc veluti navigio ausum esse mare ingredi.* Annotandum hoc vel propterea videbatur, quia in disputatione de primis *rei navalis originibus* multa obscuritas tollitur, observato navis tumultuariae sive rudimentariae, tum fabricatae extructaeque discrimine: hic proprie ναυπηγία locum habet: Velleianum autem istud navigium, aut quae alia ad eum modum memorantur, non sunt accurate loquendo ναυπηγηθέντα. BOECLER. Graecis μονόξυλον, Latinis *Linter* et *Alveus*. Vid. Scheffer. de Milit. Naval. lib. I, cap. 3.

Ad medium processit fluminis et petiit) Non peior scriptura, *ut ad m. p. fluminis, petiit.* ACIDAL.

Quam armis tenebamus) Non displicet. Caeterum in autographo fuit *tendebamus.* Vnde scribendum forte, *in eam, qua armis tendebamus, egredi ripam.* Nisi malis, totidem apicibus repositis: *in eam, qua in armis tendebamus, egredi ripam* etc. Hoc est, qua armati excubabamus, ac tentoria fixeramus. Vt Virgilius II Aeneid. —— *Heic saevus tendebat Achilles.* Et Ovid. epist. 1: *Illic Aeacides, illic tendebat Vlysses* etc. VOSS. Burerius in antiq. ex. fuisse *tendebamus* testatur. Vnde promptum fuerit, emendatione caeteram σύνταξιν huc attemperare: nisi in pari loquendi proprietate aeque ambiguum crederem, huicne verbo, an reliquis voculis accesserit vitium. BOECLER. *Tenebamus* non mutem. Vid. supra cap. 25, et 51.

Data petenti facultas) Erasmus iam eiecit [*a Caesare*], reliquique deinceps.

Adpulso lintre) Non nisi uno Tibulli loco lib. II, 5, 34, masculino genere reperiri *lintrem* notant Grammatici: hunc ergo alterum addant, et videant Heins. ad Ovid. II Fast. 864. BVRM.

Et diu tacitus) *Et* supervacuum tollatur. Sequentia illis Curtianis e libro IX, cap. 6 illustrantur: *Hinc militum clamor,*

hinc remorum pulsus, variaeque nautarum voces hortantium pavidas aures impleverant. Ergo universi ad eos, qui in armis erant, currunt, furere clamitantes, et cum diis proelium inituros. HEINS.

Nostra quidem, inquit, furit iuventus) *Fugit*, legit Petrus Delbenius. Quod superius dixerit: *Sub omnem motum nostrarum navium protinus refugientium.* MANVT. P. Delbenius pro *furit*, legit *fugit*. Sed illud rectissimum est: sententia haec est, insanire iuventutem nostram, quae, quum vos absentes colat, praesentium tamen metu fugit. PVTEAN. Adulatoria oratio et inepta, nec pro indole aut ferocia Germanica. Est qui legat, *fugit iuventus*: male, male. Imo vero furere illam vult, nec esse suae mentis, quae cum diis belligeretur. LIPS. Nihil esse mutandum, recte monuerunt Lipsius, ac C. Puteanus. Vellem attulissent similem Curtii locum ex lib. IX: *Ergo universi ad eos, qui in armis erant, currunt: furere clamitantes, cum diis praelium inituros.* VOSS.

Quae cum vestrum numen) Tolerabilior videri posset montanorum barbarorum apud Curtium VII, 6, 6, oratio, qui veniae petendae deditionem suam hoc colore adornant: *cum Diis pugnare sacrilegos tantum.* Nam quae idem scriptor de barbaro imbellique Indorum stupore memorat IX, 1, 18, et IX, 8, 7, quibus Dii scilicet erant, quos fortiores adeoque sibi formidabiles credebant, facile fidem inveniant; sed cui verisimile fit, Germanum, dignitate graduque militiae honoratum in tantum non modo a libertate, sed a servitute ipsa degenerasse? Et quodnam illud nomen Romanorum, quod iuventus Germana scilicet coleret? An illa terrarum Dea gentiumque Roma? quam pro domicilio latronum detestabantur Germani? An vero Iulii Caesaris ἀποθέωσις, aut Augusti veneratio hanc formulam dictavit? qua eadem nimirum postea Arminius, *illum inter numina dicatum Augustum*, gravi cum irrisu vecordiae romanae, memorat ap. Tac. I A. 59, 6. Curiosior aliquis non difficulter crederet, Velleium hic commentum esse rationem, qua suum Tiberium summis quibusque et admirandis ducibus aequaret. Vide de Scipione Val. Max. II, 10, 2. BOECLER.

Nec feliciorem ullum vitae meae aut optavi aut sensi diem) Non dissimiliter Cicero de Caesaris interfectoribus II Philipp. *Qui homines tam agrestes, qui se, quum eos aspexerint, non maximum cepisse vitae fructum putent?* ACIDAL.

Nihil erat iam in Germania) O vanitatem! Sed haec plura magnifice, imo serviliter, Velleius narrat in Tiberii sui laudes: Ἀλλ' ἐγὼ οὐ πιθόμην. LIPS.

Marcomannorum) *Marcomnnorum*, edit. Rhen. Erasmi.

Interiora) Vulgo *inferiora*; verius *interiora*. Loca magis interna petierunt et dissita a limite romano. LIPS. Valde hic sudat Philippus Cluverius Germaniae antiquae lib. III, cap. 11. Sed omnem nodum exsolveris, si scribas *interiora*. Quomodo iam olim Gryphio, Stephano, et aliis editum. VOSS. *Interiora* iam Erasmus edidit, et reliqui.

Incinctos Hercinia silva campos) Reor id praestare, *Herciniae silvae*. Tum scribe, *neque mobilem, sed ex voluntate parentium constantem inter suos occupavit principatum, et certum imperium.* HEINS.

Maroboduus) Cuius apud Tacit. lib. II, 63. Tiberii eulogium in haec verba: *Non Philippum Atheniensibus, non Pyrrhum aut Antiochum populo Romano, perinde metuendos fuisse. Exstat oratio, qua magnitudinem viri, violentiam subiectarum ei gentium, et quam propinquus Italiae hospes, suaque in destruenda ea consilia extulit.* Consules Strabon. lib. VII. SCHEGK.

Natione magis, quam ratione barbarus) Post de Arminio. *Tum iuvenis genere nobilis, manu fortis, sensu celer, ultra barbarum promptus ingenio.* ACIDAL.

Parentum) Et ita (*parentium*) Erasmus et alii.

Ex voluntate parentum) *Parentes* pro subditis dixit, ut Sallust. Iugurth. 102: *Parentes abunde habemus*, in quem locum plura notavi. De Maroboduo Tacit. Ann. lib. II. POPMA. Ex Heinsii correctione *mobilem, sed ex voluntate p. c. i. s. o. p. et certum imperium* Cellarius et Hudsonius ediderunt. BVRM.

Constantem) Forte *pendentem*. BVRM. *in marg.*

Sed certum imperium) Hunc locum, Deo annuente, amplius explicabimus in comment. de Auspicio regio. Historiam iuvabunt Strabo VII prope principium, egregia, ut solet, brevitate rem totam complexus: Tac. II A., 45 et 46. BOECL.

Iuris sui fecit) An aequis, an vero imparibus? Dubitat Petrus Faber semestr. I, 7. Nobis nil videtur dubitandum, si vel consilium Marobodui, vel textum Velleii consideramus. Dominari ce-

teris volebat Maroboduus, proferendique imperii causa finitimos bello petebat; ergo partim vi cepit, partim deditione, quos *sui iuris*, omnes nimirum, *fecit.* Qua Velleii phrasi nihil potuit clarius dici: nam *sui iuris facere* est utique *in suam ditionem potestatemque redigere.* Non consistunt autem συνθῆκαι ἐπ' ἴσῃ καὶ ὁμοίᾳ, quum alter amittit imperium, alter accipit. Boecl.

Custodia tum) Vet. edit. habet *custodia tum*; ex quo Lips. *custodia tutum.* Raphel. Nugae sunt de corpore suo custodito: neque enim id aut novum in viro principe, aut commemoratione dignum: sed nec ad rem facit hic loci; pro *custoditum* praeterea *custodia tum* vetustus liber et primae editiones; pro quo haud dubie rescribendum *custodia tutum*; sic *custodia provinciarum*, pro milite praesidiario, c. 141 *custodiae maris praeesse*, cap. 72; *custodiis exercitus inclusus hostis*, c. 88; Tull. Phil. XII: *Itaque in urbe, si sic licebit, manebo: haec mea sedes est, haec vigilia, haec custodia, hoc praesidium stativum*; sed et alibi is non semel *custodias* cum *vigiliis* et *excubiis* coniungit. Praeterea *sui iuris* praecesserat apud Velleium, ut τὸ *suum* minus concinne hic denuo repetatur. Subodoratus sum latere elegantem loquendi modum, quem ecce: *Corpus custodia tutum imperii* (vel, *Corpus sui custodia tutum imperii*) *perpetuis exercitiis paene ad Romanae disciplinae formam redactum* etc. Supra dixerat de hoc ipso Maroboduo, *finitimos omnes aut bello domuisse eum, aut conditionibus sui iuris fecisse.* Gentes varias in potestatem a Maroboduo redactas Strabo recenset l. VII; videndus et Tacitus de iis Ann. II, cap. 45 et cap. 63. E quibus membris corpus imperii, quod hic describitur, constabat. Simili omnino modo de Carano Iustin. lib. VII: *Primus adunatis gentibus variorum populorum velut unum corpus Macedoniae fecit;* idem lib. XXXIV: *Achaei, licet per civitates, veluti per membra divisi sint, unum tamen corpus, et unum imperium habent;* et mox: *legatis occulta mandata dant, ut corpus Achaeorum dissolverent;* Curt. lib. X, cap. 9 de iisdem Macedonibus: *Primum ergo collegere vires, deinde disperserunt, et quum pluribus corpus, quam capiebat, onerassent, caetera membra deficere coeperunt, quodque imperium sub uno stare potuisset, dum a pluribus sustinetur, ruit. Imperii romani corpus* dicitur apud Nasonem Tristium II:

Denique ut in tanto, quantum non exstitit umquam,
Corpore, pars nulla est, quae labet, imperii.

Claudian. Cons. Manl.:

Non de parte sui, sed in omni corpore sumpsit
Imperium. —

Lucanus lib. VII, v. 406:

— *Nulloque frequentem*
Cive suo Romam, sed mundi faece repletam,
Cladis eo dedimus, ne tanto in corpore bellum
Iam possit civile geri. —

Sic verissime meliores membranae, non *tempore*. Maro Aeneidos XII, v. 834:

Sermonem Ausonii patrium moresque tenebant;
Utque est, nomen erit; commixti corpore tanto
Subsident Teucri. —

Ita in duobus codicibus inveni, altero Menagiano, Rottendorpfio altero, recte sine dubio; vulgati, *commixti corpore tantum.* Nec melius, quod e suis profert Pierius Valerianus, *sanguine tantum.* Florus lib. I, cap. 1 de Romulo: *ita ex variis quasi elementis congregavit corpus unum, populumque Romanum fecit*; et cap. 3 de Albanis Romam translatis, *prorsus ut consanguinea civitas non periisse, sed in suum corpus rediisse rursus videretur.* Idem lib. III, 18: *Quippe quum P. R. Etruscos, Latinos Sabinosque miscuerit, et unum ex omnibus sanguinem ducat, corpus fecit e membris, et ex omnibus unus est;* quae Maronis et Lucani loca a me restituta non parum confirmant; sed ad *corpus imperii* revertamur. Seneca de Clementia lib. II, c. 2: *Tradetur illa animi tui mansuetudo, ac diffundetur per omne imperii corpus.* Tacit. Hist. I, cap. 16: *Si immensum imperii corpus stare ac librari sine rectore posset, dignus eram, a quo resp. inciperet.* Florus libro IV, cap. 3 pari modo de Octavio Augusto: *qui sapientia sua atque sollertia perculsum undique et perturbatum ordinavit imperii corpus;* et mox: *omni genere discriminum, civilibus, terrestribus ac navalibus bellis omne imperii corpus agitatum est*; pari modo, *regni corpus* apud Guntherum Ligurini libro VI, v. 547:

Neve quis ad nostrum toto de corpore regni,
Audent illo sui deferre negotia sedem.

Corpus magistratuum Liv. XXVI, cap. 16: *corpus nullum civitatis, nec senatus, nec plebis concilium, nec magistratus esse*; sic et *corpus reip.* Tac. Ann. lib. IV: *Vnum esse corpus reip. atque unius animo regendum.* Idem Hist. IV, cap. 64: *Redisse vos in corpus nomenque Germaniae.* Tullius lib. I de Officiis: *Reipublicae corpus curare.* Apud Liv.: *Corpus civitatis, et totius Peloponnesi corpus; corpus philosophiae in membra disponere*, Senec. epist. LXXXIX; *corpus* pro *exercitu* apud eumdem Tac. Hist. II, c. 28, ubi fremunt legiones alio mitti cohortes Batavas: *Si victoriae sonitos, sustentaculum, columen in Italia verteretur, non abrumpendos suo corpori validissimos artus.* Perperam in contextu Taciti nunc circumfertur *ut corpori*; sic et Curtius lib. VI, cap. 9: *Velut truncum denuo corpus capite ludibrium hostis futuros.* De exercitu Alexandri apud Livium lib. I, cap. 8: *Coalescere in populi unius corpus.* Argumentis historiarum Trogi Pomp. lib. XXXIII: *Aetoliae civitates ab unitate corporis diductae*, non *deductae. Corpus rerum anturne* cap. 66 de mundo habes apud Nostrum. *Membra reip. lacerata* denuo apud Nostrum cap. 90. Τὸ *armorum* videtur excidisse praeterea, *armorum perpetuis exercitiis*; sic *exercere bellis exercitum*, paullo post hoc ipso capite. Heins. *Corpus imperii* recte dici nemo dubitat, sed *corpus imperii custodio tutum*, quid significet ignoro; nec eleganter etiam dici, *corpus imperii reducere ad formam disciplinae R.*, nec *perducere ad fastigium* puto: nisi saltem duriter et insolenter; quare legerem *iuris sui fecit; et corpus suorum custodia tutum*, scilicet *fecit*, quod repetendum; primum ergo cavit sibi a Germanis subactis; tunc nova periodo *imperium perpetuis* etc.; vel etiam legi posset, *corpus suorum custodia tutum, imperium* etc.; *redactum, eum brevi in eminens* etc., *perduxit fastigium*; idque magis placet. Certe rectius Maroboduus dicitur perductus ad fastigium, quam *corpus imperii*; sic supra cap. 30; *in summum fastigium vectus.* Iustin. I, 1: *quos ad fastigium maiestatis non ambitio etc., evehebat*; et ita eleganter duo diversa subsidia dominationis tangit; satellitium ex suae gentis militibus, quibus fidere poterat: imperium, idest, alios, quos sibi adiunxerat, reda-

ctum ad formam disciplinae Romanae; quae eum ad fastigium perduxere. De barbaris, qui romana disciplina suos imbuere tentarunt, vide Freinsh. ad Flor. IV, 12, § 17. Burm. V. Misc. obs. v. VIII, p. 71, 399; v. IX, p. 274.

Gerebatque se ita adversus romanos) Quae hoc et sequenti commate dicuntur, prudentiam Marobodui singularem abunde ostendunt. Ceteri scriptores parcius hic agunt: an puduit fateri, fuisse inter Germanos virum, qui gerenda rep. constituendoque principatu aemulum agere posset eorum, qui soli eo nomine celebres et cupiebant esse et videbantur? Nimirum et elusit Maroboduus infinitam Romanorum ambitionem calliditate, et virtute coërcuit, et quantum ille dedisset Romanis negotii, nisi intestinis armis collisi inter se duo *Germanici Martes* (Arminius ille alter est, quem indigito) nudum hostibus latus praebuissent. Macte nunc quoque virtus germanica, invicta omni externa vi in hunc diem futura, si libertati tuae concordia constantius litavisses, neque alienae dominationi, tuum decus et sanguinem gratificari didicisses. Boecl.

Bello nos lacesseret, etc.) Mallem, *lacesseret*, *at superesse sibi vim ac voluntatem resistendi ostenderet*: nam similitudo syllabarum in *resistendi* et *ostenderet* effecit ut ultima vox exciderit; *ostendere* autem est vel verbis vel factis voluntatem significare, et mentem aperire; vid. Manut. ad Cicer. V ad Familiar. 19. Graev. lect. Hesiod. 12, et alios; *declarare* vero plus est, sine dissimulatione aperte indicare, ita inf. 117, *pecuniae quam non comtemptor Syria declaravit*; vid. Vavas. de vi et usu quor. verb. p. 10; et ita Cicer. pro Mil. 2 dicit *vultu et verbis significare*, sed *sententiis declarare*; sic apud Terent. Heaut. II, 1, *pater per alium ostendit sententiam*, sed non *declarat*, et ita passim alii. Burm.

Totumque ex male dissimulato agebat aemulum) Adeone quisquam sine corde, qui in *totumque*, aut legendum non intelligat, aut legere non audeat? Nam et sensus non aliter fit, qui debet: et quid iis Nostro familiarius, *in longum*, *in quantum*, *in tantum*, denique illo ipso *in totum*? Acidal. Scribe cum Lipsio, *totumque*. Raphel. Acidalius contendit legendum *in totumque*. Nolim statim assentire. Boecl. Legendum *totusque*; tum paullo post *maiori*, *quam quod obibat*, *operi praeparabat*, non *quam quod habebat*; id enim minus latinum, *obire opus*, ut *obire munia*, *partes*, et si-

milia. Non dissimile illud Livianum de Hannibale: *His anxius curis ita se Africo bello gessit, ut appareret maius eum, quam quod gereret, agitare in animo bellum.* Heins. Malim, *quam quod agebat*; *agere* enim et *habere*, centies a librariis confusa. Vide nos ad Quinctil. V, 6 et X, 1, et ad Ovidium passim; *agere* vero *opus* dictum, ut *agere bellum*, quod post alios latinissime dici ostendimus ad eumdem Fab. lib. X, 1, ex Livii loco posset et legi, *quam quod gerebat*; praecedentia etiam non mutem; *ex male dissimulato*, id est, qui antea dissimulaverat, sed non ita ut detegi eius animus non posset, nunc agebat aperte aemulum; ita Quinct. serm. decl. CCCLXII, *partibus ex austero indulgentibus*; *dissimulatus* hic ut apud Ovid. I Art., 690:

Veste virum longa dissimulatus erat;

et VI Fast., 507, *dissimulata deam*, et eodem modo est supra cap. 79, *peragratus*, ubi vide (ita *formam assimulato* Virg. XII Aen 224, Stat. III Silv. II, 14). *Male* autem dictum ad imitationem Ovidii ep. XVI, ubi Paris,

Sed male dissimulo, quis enim celaverit ignem,
Lumine qui semper proditur ipse suo?

Agere vero *aemulum* est aperte iam pro aemulo se gerere, ut *agere nepotem*, Iust. I. 6; *principem*, VII, 5, et Noster cap. 124; *agere consulem*, 92, et similia; offendit vero viros doctos *totum aemulum*. Sed quidni ita loqui liceat, quum Cicero XIV ad Att. 1 dicat: *Octavius mihi totus deditus? Totus* vero hic est, maxime et unice id agens, ut Lucan. V, 742. *iam totus adest in praelia Caesar*, πᾶς καὶ ὅλος graecis; vid. ad Petronium cap VI. Burm. Forte *notumque*. Idem *in marg.* Vid. Graev. epist. Syll., tom. IV, p. 425. Misc. obs. v. VII. p. 71, 401, etc., v. IX. p. 175, 276, etc.

Germaniam ad laevam, etc.) Editio Rhenani sic distinguit: *Germaniam ad laevam et in fronte, Pannoniam ad dextram*, et id Erasmi et aliorum imitatae, recte. Burm.

Venturus) Vid. ad Phaedr. I, 21.

Initium eius finium) *Cuius finium* vetus liber: hoc est *huius*. Heins.

Multo plus CC *millibus*) Heinsius in ora codicis correxerat *millia*.

Per Cattos) *Catthos*, ed. Rhen.

Continentibus silvis) Ita *continentia tecta*, Liv. lib. XXXI, 48; *contineus labor*, lib. XLII, 54; et *continens litus*, lib. XLIV, 28; quod nescio cur mutet Gronovius in *continentis litus*. Burm.

Legiones Boiohaemum) Tacit. de Morib. Germ. *Boienium* vocat. Strabo lib. VII Βοίαιμον τὸ τοῦ Μαραβόδου βασιλεῖον. Putean. Strabo lib. VII, *Bubienum*, sive *Boyhninum*, regiam Marobodui facit. *In hoc tractu*, inquit, *sita est Hercynia silva, et Suevorum natio, ex quibus nonnulli intra, aliqui extra silvam habitant, sicut et Colduorum* (*Caluconum* forte) *plerique, in quibus et Bubienum Marobodui regia*. Malim igitur in Velleio, *Boyhainum*; quod patriam sive domum Boiorum interpretatur Rhenan.: recte. Sedegk. Sententia ἀτελής. Addendum videatur: *Boiohnemum duceret* Lips. Cluverius, quod *Boiohaemum* regionis nomen sit, emendare conatur *in Boiohnemum*. Fallitur: neque enim auctores regulam illam semper observant. Ad Tacitum et Iustinum, abunde id viri docti comprobarunt. Virgilius VI Aeneid.: *finesque Venturum Ausonios*. Vbi Servius, κατὰ τὸ σιωπώμενον, in *intelligitur*. Ita enim legendum; recte autem a Lipsio additur *duceret*. Voss. Lacunam hic in Velleio esse suspicatur cl. Dodwellus in Annal. Vell. cap. 3. Hudson.

Ipse a Carnunto) Ante haec videtur deesse verbum *duceret*, aut aliud simile. De Carnunto Plinius lib. IV, cap. 12, et Ammianus lib. XXX: *Cumque exinde Carnuntum Illyricorum oppidum introisset*. Popma.

Norici regni) *Noricum regnum* etiam dixit Suetonius Tiberio cap. 17: *Inter Italiam, regnumque Noricum*, ubi illud *regnum* expungendum censet Torrentius: male. Popma. Cluverius legendum censebat *Norico regno*; sed nihil mutandum. Sic infra 114, de Lepido: *vir nominis ac fortunae suorum proximus*. Ita ibi legendum docemus, non *eorum*. Voss. Sed hic genitivus cum *locus* potest construi, ut recte Boeclerus in Indice.

Rumpit, interdum moratur propositu hominum fortuna) Perquam honesta oratio haec, particula ut posteriori membro iuncta, semel exprimatur, bis ad sensum explendum intelligatur. Ita et *sive* frequenter est invenire. Catulli Phaselo:

Et inde tot per impotentia freta
Herum tulisse: laeva, sive dextera
Vocaret aura.

Horat. lib. I od. 6:

Nos convivia, nos proelia virginum
Sectis in iuvenes unguibus acrium,
Cantamus, vacui, sive quid urimur,
Non praeter solitum leves.

Vbi fuit, quum malui *convicia* pro *convivia*. Nam et de proeliis subiicitur: et tota hac oda de bellis agitur, quorum ex suo ingenio facit Horatius comparationem. Non, inquit, martiis illis et hostilibus proeliis scribendis sufficio: satis mihi rixas et pugnas iuvenum virginumque decantare. In eodem Horatio, prima oda:

Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens, otium et oppidi
Laudat rura sui: mox reficit rates
Quassas, indocilis pauperiem pati.

Mutare olim placuit, *otium et oppidi laudat tuta sui*: quod, etsi commodam alterius explicationem haud ignoro, ne nunc quidem placere desiit. Acidal. Puto iterandum, *rumpit interdum, interdum moratur proposita hominum fortuna*; sic cap. 114, *captum alterum, alterum deditum*; ubi in membranis τὸ *alterum* semel tantum erat expressum; cap. 109 in iisdem, *ut neque bello nos lacesseretur*, quum scribendum alii iam monuerint, *ut neque bello nos lacesseret, et si lacesseretur*; cap. 116, *ornamentis triumphalibus, consentiente cum iudicio principum voluntate senatus, donatus est*; sic recte viri eruditi: quum *donatus* absit e vetusto codice; vide nos ad cap. 103. Burm. Vid. ad Suet. Claud. c. 11. Pro *moratur*, *maturata* legit Warburt. Bibl. Brit. tom. VII, p. 204. Burm. *in marg.*

Admoveri placuerat) Immitto copulam: *placuerat, ac paene aequali*. Subauditur autem *copiae*, aut tale quid, fortasse etiam ipsum inserendum. *Ac* per te vides a praecedentis ultima verbi syllaba periisse, qui lapsus creber: nec minus ille, qui eidem geminus, si *paeneque* restituendum existimes. Acidal. Lego *admoneri*; certiorem nempe reddi de suo adventu. Sequentia etiam sic expleam: *placuerat, cuius copiae paene aequali*. Lips. Fuisse videtur: *cuius copiae paene aequali* etc. Quod Lipsio etiam videbatur. Vulgata lectio sine dubio mutila est. Voss. Lipsius mallet *admoneri*, et supplet lacunam: *cuius copiae paene aeq*. Hoc postremum facile se cuivis approbat: sed illud *admoveri*, tolerari

posse observabunt, qui cogitare volent. BOECL. Videtur scribendum nobis loco perplexissimo, *amotoque exercitu non plus quinque dierum iter a primis hostium*, vel *non plus quinque dierum itinere*, omisso τῷ *quam*, ut alibi saepe peccatur apud Nostrum; quum exercitus iam a primis hostium non plus itinere quinorum dierum esset remotus; nam *admoto exercitu* et *Saturninum admoveri placuerat* prorsus inconcinnae sunt repetitionis. *Plus iter aberant*; sic Livius lib. XXV, cap. 32: *Asdrubal et Mago coniunctis castris quinque ferme dierum iter ab Romanis aberant.* Sic libro XXIX, cap. 27: *Gubernator ait Scipioni, non plus quinque millia passuum Africam abesse.* Livius lib. I, cap. 23: *Castra ab urbe haud plus quinque millia passuum locant*; lib. XLIV, cap. 5: *Paullo plus septem millia die Romani processerunt.* Sic forte cap. 6 eiusdem libri emendandum, *paullo plus mille passuum ad mare relinquant spatii*, expuncto τῷ *quam*. Postea defectum bene constituit Vossius, *cuius copiae paene aequali divisae intervallo.* HEINS. Recte expungit illud *quam* Heinsius, nam ita solet Noster et alii. Sic lib. I, cap. 12: *Amplius CL millibus hostium trucidatis*; vide 11, 15, 20, 21, 25, 47, et passim; vid. ad Petron. LXII, et supr. ad lib. II, 1, et Wass. ad Sallust. Catil. 59. BVRM.

Admoveri Saturninum) Sic Livius libro XXIX, cap. 36: *Praemisso nuntio ad P. Licinium proconsulem, et suas legiones admoveret, copias coniunxit.* HEINS.

Quum universa, etc.) Vide de hoc bello Dionem lib. LV et LVI Sueton. Tib. 16. BOECL.

Vniversa Pannonia insolens longae pacis bonis) Parum abest, quin τὸ *bonis* expungendum censeam, etsi *pacis bona* quoque apud Nostrum occurrunt, ut cap. 92; sed vide nos ad cap. 88. HEINS. Vid. Misc. obs. vol. VIII, p. 72.

Et adulta) Placet magis *Et adiuta viribus Dalmatiae*, etc. VRSIN. Adultam viribus dicit ob longae pacis bona. Noli audire Vrsinum, cui legendum videbatur *et adiuta viribus Dalmatiae*, etc. VOSS.

Ex constituto) De compacto, Plautus. SCHEGK. Editio princeps, *constitit: arma corripuit.* Lege, omissa praepositione, *constituto arma corripuit. Constituto*, ut *composito*, *compacto*, aliaque id genus. VOSSIVS. *Constitit*, non *ex constituto*; et paullo ante, *omni-*

busque tractus, vetus exemplar. Forte, *omnibus aeque tractus eius gentibus in societatem adductis constituta arma corripuit.* Possis etiam, *in societatem adactis. Quum universa Pannonia insolens longae pacis, et adiuta viribus Dalmatiae, omnibusque tractus eius gentibus in societatem adiunctis, constituta arma corripuit*; *constituta arma*, quibus corripiendis certum tempus erat constitutum; cap. 118, *tempus insidiarum constituit; adiuta viribus Dalmatiae* Fulvii Vrsini est; *adiunctis*, ut apud Tacitum Hist. I, cap. 79: *Vagos et incuriosos tertia legio adiunctis auxiliis repente invasit.* Heinsivs. *Ex constituto*, ab Erasmo puto profectum; nos Vossium sequimur. Bvrm. Vid. Misc. obs. vol. VIII, p. 72.

Abdito) *Addito*, ed. Rb.

Amplius DCCC *millibus*) Lego *millia*. Nam illud *amplius* doctos librarius fefellit, quod iungi accusandi casui uefas arbitrati sunt. Neque tamen hos nimium iucusabo, hic quidem. Forte enim *explebat*, positum pro *explebatur*: figura ea, de qua ante, quamvis quidem nec hoc asseverarim. Nam et vulgata lectio se tueri potest. Acidal. Non dubito nota numerali expressum in MS. millenarium fuisse DCCCM. Vnde Acidalius, potius *millia* ex optimorum auctorum consuetudine legendum esse, quam *millibus*, existimat. Boecl. *Amplius* ACCC *millibus*, ed Rh.

Pars acerrimis ac peritissimis ducibus) Rhen. *multitudinis pars acerrimis ac p. ducibus properare in Italiam decreverat i. s. N. ac T. c. pars in Macedoniam effugerat.* Schegk. *Parentis acerrimis*, lectio satis commoda nobis visa: nec eo Rhenani interpolatam attuli. Acidal. Legerem, *pars petere Italiam iuncta sibi*, etc.; ut verbum *iuncta* referatur ad praecedentem vocem *pars*. Sic infra Velleius locutus est, quum dixit, *magna Thracum manu iunctus praedictis Rhoemetalces.* Vrsin. Nihil prorsus in tota hac verborum complexione mutare suadet, ut commoditas sensus, ita MS. codicis auctoritas. Malum itaque factum, quod Vrsinus, ac Lipsius, ex lectione editionis principis, infideliter heic descripta, ut ex Burrerii variantibus lectionibus constat, novam nobis lectionem cudere sint aggressi. Voss.

Iunctam sibi Nauporti) Fulvio placet *iuncta*; cui non adsentior: nam dictio *iunctam* refertur ad praecedentem vocem *Italiam*, quam Germani babebant iunctam sibi confinio Nauporti et Tergestis urbium, de quibus Strabo lib. VII. Popma.

Pars in Macedoniam eruperat) Legerem, *pars se in Macedoniam effuderat*. Nam antiqua editio habet *effugerat*. Ursin. In autographo: *Macedoniam effugerat*. Faciendum: *Pars se in Macedoniam effuderat*. Lips. *Pars in Macedoniam effugerat* membranae, non *eruperat*. Unde bene viri docti *se effuderat*, ni mavis *effusa erat*; ut cap. 111 infra vetustus liber, *fuga regiorum equestris acies*, pro *fusa*; quomodo bene Voss., non *fugata*; deinde praestiterit, *suis sedibus praesidio esse*, quam *praesidium*. Heins. *Eruperat* ab Erasmo fluxit. Sed *effundere se*, obvia et usitata locutio in hac re; ita supr. cap. 4, et inf. 112. Livius, Caesar, Iustinus et alii passim; *praesidio esse*, cur praeferendum sit, non video, immo ipsum Heinsium iudicem non recuso, qui ad Ovid. Remed. amor. 528, quum diu fluctuasset, an *auxilio fuit*, vel *auxilium fuit* praeferret, in hoc tandem, ut elegantius, inclinat. Burm.

Proxima duobus Batonibus) Petrus Delbenius legit *Batoni*: nam infra, *Batonem et Pinetem*, *excelsissimos duces*, nominat. De eo vide et Suetonium in Augusto. Manut. *Batonibus* rectum est: nam Batones duo fuerunt, unus Desitiates Dalmatarum: alter Breucorum dux; hi coniuncti bellum gesserunt; vid. Dionem lib. LV. Putean. Legerem, *proxima duobus Batoni ac Pinneti ducibus*: nam infra habetur, *Batonemque et Pianetem excelsissimos duces*, etc. *Batonibus* putem manifestum mendum. Ursin. Placet Delbenii emendatio ex Steph. et Bonbom. sublecta libris: vulgaris tamen ferri poterit. Nam duorum Batonum (dux alter Breucorum, Delmatarum alter) apud Dionem mentio. Schegk. Reponenda omnino cl. Delbenii scriptura, *Batoni*: nec ferenda vulgaris, cui fulcrum nescio quod e Dione petunt. Nam fuerint sane duo, quid ad hanc historiae partem? Duos duces heic Noster memorat, Batonem et Pinnetem, non Batones duos: quomodo tres fuisse duces oportebat. At infra de iis duobus saltem iterum, *Batonemque et Pinnetem*, *excelsissimos duces*, *captum alterum*, *alterum deditum*, *iustis voluminibus ordine narrabimus*. Acidal. A quibus *proxima?* nemo enim ante istos. Ad Marobodnum refers? Frustra: non ille mixtus huic bello. Alterutrum, aut *prima duobus*, scribito: aut *a Pinnete*, nempe ut isti proximo loco post Pinnetem. Qui autem *Batoni* hic fecerunt, peccarunt. Nam duo Batones in hoc bello, quod Dio extremo lib. LV te docebit.

Lips. Alii malunt *Batoni*, ex Suetonii Tiberio cap. 20, ubi Pannonium ducem nominat. Strabo lib. VII ait fuisse Desidiatarum ducem; sed Dion. lib. LV duos *Batones* memorat, quorum alter dux Brennorum, alter Dalmatarum. *Batonis* autem nomen clarum, et illustre apud Germanos etiam hodie manet, ut Batenburgii nobiles, et Batenburgium, quasi Batonis castrum. Porma. Malim, *prima*. Possis etiam legere, *a Pinnete*. Quorum utrumque Lipsio etiam iu mentem venit. Sed prius malim. Ovidius lib. II de Ponto, el. 1:

Maxima pars horum vitam veniamque tulere:
In quibus et belli summa caputque Baton.

Ita in MS. invenit Scaliger. Et sane de Batone capiendum esse, Suetonius in Augusto, ac Dio lib. LV doceant. Alii libri habent: *summa caputque fuit.* Voss. Et hic exciderant duae syllabae, si quid video; nam scribendum *porro maxima*, pro *maxima*. Deinde *Pineti* malo, ut cap. 114, siquidem prima huius nominis syllaba apud Nasonem corripitur, loco mendoso in vulgatis libris. Ponticorum II eleg., 77, quamquam Dioni Πίννης est:

Adde triumphatos modo Poeonas, adde Pineti
Subdita montanae brachia Dalmatiae.

Vbi perperam nunc circumfertur etiam in membranis, *adde quieti.* Ego olim *Quiriti*; sed verius *Pineti*. Romani enim veteres litteram *N* non geminabant, teste Gellio. Heins. Supra ad cap. 36 vidimus, *proximum* et *maximum* confundi.

In omnibus autem Pannoniis, non disciplinae tantummodo, sed linguae quoque notitia romanae) Adverte stante republica exteris suae linguae usum concedere apud Romanos singularis beneficii et favoris. Livius lib. XL de Cumanis: *Cumanis*, inquit, *petentibus, permissum, ut publice latine loquerentur, et praeconibus latine vendendi ius esset.* Hic tibi in parte clar. Lipsius de Pronunciatione. Schegk. Delendum τὸ *in* solemni apud Nostrum errore. Vide annotata ad cap. 68. Heins.

Linguae quoque notitia romanae) Nescio quo consilio Schegkius hic observet, linguae latinae usum beneficii loco a Romanis concessum: ex Liv. XL, 43: *Cumanis eo anno petentibus permissum, ut publice latine loquerentur, et praeconibus latine vendendi ius esset.* Noster saue nihil de usu huius linguae Pannoniis publice

concesso, sicut Cumanos actui publico ac negotiis civilibus solemnibus illud privilegium quaesivisse et impetrasse, Liv. auctor est: sed potius de pervulgata notitia sermonis romani loquitur; sicut hodieque fieri potest et solet, ut linguae alicuius extraneae notitia in vulgus satis familiaris sit; non item usu publico recepta et agendis rebus componendisque monumentis destinata. Nam id ne optant quidem aut sustinent facere, nisi qui externo imperio vel parent, vel adulantur. Itaque semper discernendum est, *commercione et usu ac necessitudine*, *an imperio institutoque notitia* linguae alicuius propagetur. De priori modo Curtius diserte VI, 16, 23: *Tam victoribus quam victis peregrina lingua discenda est.* Posterius consilium *dominantibus* solenne est: qui linguam suam, non citra arcanum imperii, (de quo Clapmar. III, 22) propagare student. Boecler.

Plerisque etiam) Puto *plerisque et litterarum usus familiaris animorum erat exercitatio*; per appositionem, ut solet Noster; vel *ut familiaris; et*, *etiam* simili modo inculcata videas perperam et alibi, quum posterius, ut prioris interpretamentum, sit eiiciendum; vide nos ad cap. 116. Heins. Vulgata satis recte se habet, ut per animorum exercitationem intelligat artes et scientias, et ita dicat, disciplinae romanae, et belli artibus etiam pacis studia iunxisse; sic lib. I, cap. 13 de Scipione: *Semper aut belli aut pacis serviit artibus: semper inter arma ac studia versatus, aut corpus periculis, aut animum disciplinis exercuit*; et eodem libro cap. 7: *Ludicrum certamen ad exercitandum corporis animique virtutem efficacissimum. Exercitationes animi*, dixit etiam Cicero I de Off. 34. Burm.

Magnus vexillariorum numerus) Vexillarii erant milites veterani, qui exauctorati sub uno aliquo vexillo, et uno praefecto seorsim tenebantur, donec praemia et agros acciperent: iidem subsignani dicti ab Ammiano: de quibus plura Turnebus advers. lib. III, c. eod., et lib. V, c. 11. Lips. ad I Annal. Tac. Popma.

Omnia et in omnibus locis igni ferroque vastata) An et hic *omnia omnibus locis?* vel *omnibus locis*; vide nos ad cap. 83. Heins. V. Misc. obs. v. VIII, p. 72.

Quia tantus) Placet magis, *quin tantus etiam huius* etc. Ursin. Scribe incontanter *quin tantus*; quod lave, fugere aliorum diligen-

tiam potuisse, miror. Sed scilicet etiam nobis relinquenda quaedam erant, nec nisi huius generis: quae neglexerunt illi potius, quam non viderunt, ut esset, in quo derelicti etiam ab omni ingenio, ingeniosi esse possemus. Acidal. Lege *quin*. Et ita Vrsinus, Acidaliusque. Voss.

Fortunatum tantorum bellorum experientia Caesaris Augusti animum) Vix dubito, quin MS. lectio sit revocanda, et scribendum *formatum*. Maxime quum infra quoque dicat Velleius: *ad formanda pace, quae bello subegerat*. Nam ita erat in eodem illo, et hactenus quidem unico MS. Nec reticere queo, apud Quinctilianum lib. X, cap. 1 similiter me in MS. nostro reperisse: *multa magis, quam multorum lectione, formanda est mens, et ducendus est color*. Atque ita scribi malim, quam *firmanda*, ut edunt. Non dubito etiam, quin apud Iustinum lib. XX, ubi de Pythagora loquitur, ex omnibus MSS. reponi debeat: *magnisque sapientiae incrementis formatus*, non *ornatus*, ut vulgo edunt. Sic lib. III de Lycurgo idem dixit: *populum in obsequia principum, principes ad iustitiam imperiorum formavit*. Ita optime ad MSS. fidem edidit cl. Berneggerus. Male tralatitiae editiones habent, *firmavit*. Bene etiam Arnobius lib. I, *et prius te formares ad non credendi frontem*. Vbi cave audias virum eruditissimum, qui maluisset *firmares*: ut dicimus, *frontem durare*. Voss. Vet. ex. *formatum*; cuius vocis et elegans et satis nota est in hos usus significatio; nescio tamen quomodo textum accuratius inspicienti magis arridet *firmatum*. Boeclerus. *Formatum* vetustus liber, quod a doctissimo Vossio non debuit probari; nec recte illi, qui inde *fortunatum* fecerunt. Opinor ab ipso Velleio fuisse *obfirmatum*; *offirmatum* scripserat primo librarius. Pari modo vetustum exemplar cap. 123: *ad formanda pace quae bello subegerat*; *ad obfirmanda*; *firmatum* etiam tolerari commode potest. Naso Fastorum I, 497:

Vocibus Evander firmata mente parentis.

Ita illic meliores scripti, quam lectionem pluribus suo loco ivimus adsertum. Heins. Ego *firmatum* hic praetuli; licet perpetua sit verborum *firmare* et *formare* confusio; vid. ad Iustin. II, 11, Scheff. ad Claud. I, rapt. 237; Heins. et ad Sil. XI, 452, et infr. 123. Ovid. I, Pont. III, 28:

Quum bene firmarunt animum praecepta iacentem.

Et ibi *formarunt* aliqui codices exhibent; contra apud Front. II, V. 33 malim legere, emisit *equites ita formatos, ut quum universus cum exercitu hostium equitatus proelium inisset servatis ordinibus paullum cederent:* ubi vulgo *firmatos*. Burm.

Revocati undique omnes veterani) Legerim *evocati*; quod proprie in tali re, de talibus. Nam eo ipso nomine exinde censebantur. Acidal. Vetus exemplar habuit *undique et omnes* etc. Quod iam supra a nobis adsertum. Voss. Retineri potest vetusta lectio *undique et omnes*. Quod Acidalius *evocati* reponendum contendit, in eo obsequitur mori suo, atque ex omni occasione correctionem captat. Boecl. *Revocatus undique et omnes veterani*, prima editio. Lege *revocatus undique et omnis veteranus*. Vide annotata nobis cap. 82. Heins.

Viri faemiuneque ex censu) Hoc sic Suetonius Augusto cap. 25: *Eosque servos ad hoc viris faeminisque pecuniosioribus, oc sine mora manu missos. Ex censu*, ut Livius lib. XXX: *Vos a censu equitem legitis, a censu peditem*. Dion: πρὸς τὰ τιμήματα. Popma.

In urbis romanae) *Romae* prima editio, nec mutari oportuit, sic libro II, cap. 3: *Hoc initium in urbe Roma civilis sanguinis*, cap. 118 vetus liber, *civitatis Romae*, non *romanae*. Livius lib. XXI, cap. 12: *Romam tantus terror ex hac clade allatus est, ut iam ad urbem Romam infestis signis hostem crederent venturum*; ubi alii codices, *urbem romanam*. Sed *urbem* satis esse iam monuerunt alii, etiam hoc fortassis loco Velleii. Heins Quinct. lib. I, 6: *Varro in ea libro, quo initia urbis Romae enarrat*, ubi Vossianus codex, *urbis romanae*; vide Wass. ad Sall. Cat. 18. Burm. Vid. Cup. ep. Syll. T. II, p. 730.

Operne pollicitae) *Pollicitati* prima editio, an *operoe pollicitae et oblatae?* vel *pollicitatae?* Heins. *Pollicitae* ab Erasmo est; sed latere ulcus puto. Nam nullum hic locum *pollicitationi* esse puto, quae *exactis operis*, quod fit a non volentibus, male congruit; quare quum duorum ordinum, senatorii et equestris mentio praecesserit, hic tertium plebeium subsequi debere arbitror, et legendum *e populo citati*; *e* absorptum ab ultima litera τοῦ *operae*. *Citari* vero propriae in delectu milites dicebantur; *populo* autem per compendium scriptum coaluit cum *citati*. Posset et fingi *e populo cives citati*; vel *sollicitati cives*. Sed nihil horum adhuc ita

satisfacit, ut non certius remedium huic loco adfecto expectem. Cogitabam etiam posse legi *operae*; *sollicitae civitati omnia haec frustra praeparassemus* etc. Sed desino. Burm.

Nisi qui illa regeret fuisset) Scilicet plus est in duce, quam in exercitu; quo de argumento pleni sunt commentarii politicorum. Boecler.

Itaque ut praesidium militum, resp. ab Augusto ducem in bellum poposcit Tiberium) Monstrum hercle lectionis, e qua si ullum, vel minimum boni sensus succum expresseris, exsensum ego me omnino dixerim. Et o bonam heic stomachum criticorum, qui tam crudum mendum concoxerunt! Nam hoc quidem non ita leve, ut dignum ab ipsis praeteriri. Sed nos si possumus, tollamus. Conatum nostrum si ridebunt in eo, quod ausi ipsi non sunt, ridebo vicissim ego, conari ipsos non valuisse, quod ego valui perficere. Nec arroganter nimium; rem vide modo. Elegantissimo et verissimo sensu, verbis paululum immutatis, scribo: *Itaque ut praesidium moenium resp. Augustum, ita ducem bellum poposcit Tiberium.* Nec explicatione hoc eget. Addo, si lubeat, *in bellum* retineri posse: verum si qui me audiendum putabit, illud ut argutios venustiusque mecum isti praeponet. Acidal. Non probo ducem, *praesidium ultimum* esse, magis regimen. scripsit Velleius *praesidium ultimum.* Velut ad extremum auxilium, inquit, et ad sacram anchoram, decursum ad Tiberium: et ille dux depostulatus in gravi grandique hoc bello. Nec Velleiana tantum adulatiuncula est; ipse Augustus, Suetonio teste, Tiberium *epistolis aliquot*, *ut peritissimum rei militaris*, *atque unicum populi R. praesidium prosequitur.* Habes ipsum istud elogium. Lips. Diu est, quod conieceram, *ut praesidium unicum*, *resp.* verum ut vidi Lipsium *meum* reponere, *praesidium ultimum*, vix erat, ut *meum* mihi placeret; cur tamen omnino nondum displiceat, facit ipsemet Augustus, qui, testante Tranquillo cap. 21, ipsum Tiberium *epistolis* etc., *ut unicum P. R. praesidium prosequitur*; ad quas literas fortassis attendere potuit, quum isthaec scriberet, Paterculus. Gruter. Lipsium, Acidalium, et alios, sollicitos habuit hic locus. Mihi nil plane mutandum videtur. Et, nisi fallor, spectat idem Paterculus, quod supra dixit: *peragratusque victor omnes partes Germaniae, sine ullo detrimento commissi exercitus, quod praecipue huic duci semper curae*

fuit. Et alibi: *Imperatori nunquam ulla adeo opportuna visa est victoriae occasio, quam damno amissi pensaret militis: semperque visum est gloriosum, quod esset tutissimum.* Eamdem quoque Tiberio laudem tribuit Suetonius in vita eius cap. 19. Voss. Fateor non suaviter haec in auribus meis sonare: tam absurda autem esse, sicut censuit Acidalius (cuius nimis animosa hic medicina est) pernego. Mitigabitur nonnihil insolentia phraseos, si consideremus quam praemisit sententiam. Coactae erant, inquit, satis multae magnaeque militum copiae: sed quid multitudo exercitus, absque artibus et auctoritate idonei ducis? Itaque respublica huic multitudini militum, tanquam praesidium et praecipuum robur decusque, postulavit Tiberium, parem sc. tanto bello ducem. Subtilius forte, quam opus est, agunt, qui Tiberium ideo hic *praesidium militum* credunt dici, quod militum sanguini parceret studiose, neque victoriam damno amissi militis pensatam cuperet (teste Nostro II, 115, II, 120,) simplicius enim et convenientius est, ut *praesidium* accipiamus eo sensu, quo eleganter Augustus apud Suetonium Tiberium *ut unicum populi rom. praesidium* prosequitur. Tiber. 21. Lipsius tentabat, *praesidium ultimum*: Gruterus, *unicum*; ut possit videri Velleius in animo habuisse elogium Augusti. Boecl. Haec variis modis tentata; pro *praesidium militum*, suspicor a Velleio fuisse, *praesidium iam solitum.* Sic apud Liv. lib. XXII, cap. 48, quum in vetustissimis exemplaribus legatur, *Numidae, praeterita arma telaque, gladios occultos sub loricis habentes*, scribendum, *praeter solita arma:* non *iusta arma*, nec *consueta*, quod in vulgatis exstat. *Solitum praesidium* reip. Tiberius Caesar, qui iam tot bellis feliciter profligatis patriae toties profuisset; de hoc ipso Tiberio cap. 103: *Sed fortuna, quae subduxerat spem magni nominis, iam tum reip. sua praesidia reddiderat, patronus perpetuus romani imperii assuetam sibi causam suscipit*; tum de eodem itidem cap. 120, ubi apparet, *solitum praesidium* in *assueta causa*, *praesidium unicum* reipub. Tiberius dicatur invidiose, vivo etiamnum Augusto: quasi in illo nihil praesidii fuerit reipubl. Eumenes rex apud Iustinum lib. XIV, *refugia salutis suae et unica praesidia milites* vocat, sed iam victus ab Antigono, et suppliciter blanditur, quomodo eosdem *patronos suos* ibidem appellat; non male tamen *praesidium ultimum* Lipsius; quod sequitur, *in bellum*, puto era-

dendum, ut superfluum, et e glossa natum: praesertim quum mox inconciuna subsequatur repetitione, *in bello*. Heins. Et hic excidisse quaedam puto, et legendum: *Itaque ut praesidium militum Augustus a repub., respublica ab Augusto ducem in bellum poposcit Tiberium*. In sequentibus vero verbis si quem offendit repetitio illa, posset deleri *bello*, et legi *in hoc quoque mediocritas*, etc., nam satis intelligitur ex superioribus. Sed quum Velleio nullum fere caput exstet, in quo non ad fastidium usque iterentur eadem vocabula, satius puto et hic relinquere otiosum vocabulum. Burm. Vid. Misc. obs. vol. X, p. 175.

Mediocritas nostra) Ita iam ergo incipiebant loqui? Postea eiusmodi formulae ad ineptias et fastidium frequentatae. Mirari possis iam tum, idest sub Tiberio, ausum Valerium Maximum dicere *mea parvitas*. Quae vox adeo offendit eruditorum aures, ut pro comperto habeam, multos, quum in ipso limine huc tanquam in lapidem impingerent, sequius, quam meretur, indicasse de toto Auctore: qui licet aliquando moliri gravius, quam felicius exhibere videatur figuras sententiasque, abunde tamen eloquentiam suam prudentiamque aequis iudicibus approbare potest. Boecler.

Ministri) Lips. malit *ministerii*. Tolerat tamen vulgatam lectionem. Raphel. Malo *ministerii*; quomodo alibi, et sic Lipsius. Livius lib. IV, cap. 8: *Tribuni magis necessariam quam speciosi ministerii procurationem intuentes*. Heins. Rupert. epist. XXVII ad Reinesium, memoriae nimis fidens citat: *Hoc in bello quoque mediocritas nostra speciosum ministrum (an ministerium) praebuit*.

Finita equestri militia) Equestris militiae mentio item apud Tranquillum Augusti cap. 46 aliisque locis: adeo ut monstro mihi simile videatur, virum rerum romanarum callentissimum lib. II, cap. 9. Militiae suae, emendare eumdem Tranquillum Claudii c. 25, ac *equestres militias* permutare in *semestres*. Nihil enim ibidem interpolandum, ostendi in libellis suspicionum. Gruter.

Designatus quaestor) Quaestor provincialis et necdum senator; ista designatione acquiparatus senatoribus. Nam ut ait Asconius in III Verrina: *Prima senatoris administratio est quaestorem fieri, et in provincia curam gerere pecuniae publicae*. Poema.

Necdum senator aequatus senatoribus, et iam designatis tribunis plebis, partem exercitus ab urbe perduxi) Lego, *etiam desi-*

gnatus tribunus plebi. MANVT. Vir doctus et diligens, *tribunus militum.* Ego nihil temere mutaverim; praecedentia propter et sequentia; tum quod tribunatu et praefectura equitum functus discesserat ad civilia, hoc est tribunatum et quaesturam, in qua legatus missus ad Tiberium: cum alias post quaesturam ante praeturam moris; colliges ex hoc Tacit. II Annal.: *Censuit in quinquennium magistratuum comitia habenda: utque legionum legati, qui ante praeturam ea militia fungebantur, iam tum praetores destinarentur.* SCHEGK. Emendant et ita edunt, *etiam designatus. Tribunus plebis*, non pro Velleii mente. Vulgata retinenda est: quae hoc vult, sese aequatum senatoribus, idest tribunis designatis, nondum senatorem. Qua in re? quod praefuerit copiis, aeque ac tribuni; earumque partem duxerit ad Tiberium. Nam tribuni hoc tempore elegi non poterant, nisi e senatu. Vide sodes (et adde hunc ipsum locum opportune) quae notavi II Elector. 3. LIPS. Non dubito quin extrema, *plebis*, vox sit a librario imperito addita. Quomodo enim tribun. pleb. qui erat magistratus urbanus, exercitum duceret in provinciam? At hoc conveniebat tribuno militum, qui libera rep. Romae comitiis creabatur, ut ex Asconio notum. POPMA. Nihil mutandum. Augusteo enim aevo tribuni plebis eligi non poterant, nisi e senatu. Quod bene ad hunc locum a Lipsio monitum. Eum adi lib. II Electorum cap. 3, ubi fuse de hoc more agit. Augusti autem exemplo hoc in Velleio factum. De quo ita Suetonius in vita eius: *Et quo constantius cetera exsequeretur, in locum tribuni plebis forte demortui candidatum se ostendit: quamquam patricius, necdum senator.* In quibus verbis arbitror glossema, loco verae lectionis, irrepsisse. Quum enim, ut viri eruditi monent, optimae et pleraeque membranae habeant, *candidatum petitorem se ostendit*, censuerim, τὸ *candidatum* interpretamentum esse vocis *petitorem*, eoque inducendum. Scipio Aemilianus oratione contra legem iudiciariam Tiberii Gracchi, *puerum bullatum petitoris filium.* Habes apud Macrobium Saturn. II, cap. 10, qui paullo post subiicit *petitoris*, id est *candidati.* Vt de veritate coniecturae nostrae vix dubitem. Voss. Τὸ *designatus* posterius ex interpretamento irrepsit, quum iam praecesserit. Vt forte sit scribendum, *necdum senator aequatus senatoribus, ut iam tribunis plebei.* Nam prima editio, *etiam designatis*

tribunis plebei; et hoc ferri potest. Heinsius. *Etiam designatis tribunis* retinui, quia non puto simul eodemque tempore fuisse Velleium designatum quaestorem et tribunum pl., quod ex Acidalii et aliorum emendatione sequeretur. Nondum ergo erat senator, quia tantum erat designatus quaestor; quaestura enim quum gereretur aditum dabat in senatum, non designatio: sed Velleius ante initum honorem ius ingrediendi in senatum accepit, et ita aequatus senatoribus et designatis tribunis pl., qui habebant idem ius quod senatores, quia, ut recte Lipsius, eo tempore non legebantur nisi ex senatoribus. Sed ex hoc loco videntur aliqua praerogativa supra senatores, qui nullum honorem gesserunt, eminuisse, quare opus fuit, ut hoc dignitatis adiiceretur Velleio, et ita senatorum gregariorum numero eximeretur. Praeterea errare graviter mihi Popma, et quicumque ille vir doctus et diligens Schegkio, qui *tribuni militum* legit. Nam recte Schegkius quidem observat functum iam Velleium tribunatu, sed non probat, et intricate satis agit de duplici tribunatu et quaestura et legatione. Tribunatu vero functum Nostrum non modo colligi potest, quia ille primus fere gradus militaris, ut notum est, erat, sed quia supra c. 104 se iam *tribunatu castrorum functum praefectum equitum* fuisse scribit. Iam vero hoc tempore praefecturam equitum vel alae, quod idem esse iam constat inter eruditos, post tribunatum militum datam, docet Sueton. Aug. 38: *Militiamque auspicantibus non tribunatum modo legionum, sed et praefecturas alarum dedit.* Quos gradus mutavit postea Claudius, et *Equestres militias* (idest equestris ordinis virorum) *ita ordinavit, ut post cohortem alam, post alam tribunatum legionis daret.* Sueton. Claud. 25. Per omnes ergo equestris militiae gradus adscendit iam ad civiles honores noster Auctor, et quaestor designatus. Burm.

Perduxi) *Perduxit*, ed. Rh.

Quas nos primo anno acies hostium vidimus) *Fudimus*, ni fallor, nam *vidimus* paullo post rursum occurrit et sane quid ad laudem aut Tiberii ipsius aut exercitus, vidisse hosticas acies? Heinsius. Mallem, *quas non primo anno acies h. vidimus*; nam, se *fudisse acies*, nimis gloriosi militis foret iactatio. Sed se interfuisse plurimis proeliis hoc modo loquendi innuit; ita enim interrogatione ista uti solent, Terent. IV Adel., 1, *quam hic non amavit meretricem?* et ita passim alii. Burm.

Quantis prudentia ducis opportunitatibus) Etiam hic vocabulum reor excidisse: *quantis prudentia ducis usi opportunitatibus.* Heins.

Evasimus partibus) Editio primitiva, *partibus*: bene; sed velim etiam *invasimus*, magis ex dignitate romana. Nec enim effugisse aut elapsum Tiberium vult copiis partitis: sed magis, invasisse grandes illas copias et carpsisse per partes. Lipsius. Forte fuit, *exhausimus partibus*, hoc est per partes: ut error natus fuerit, ob omissam adspirationem. Gruter. Repone *partibus*: quod male a Rhenano damnatum. Lipsius vero vellet *invasimus*: Gruterus, *exhausimus*, magis, ut aiunt, ex dignitate romana. Vterque frustra. Ipse Tiberius apud Suetonium propugnat, a quo si recedere voluisset, non potuisset Velleius. Verba eius: *Batonem Pannonum ducem, ingentibus donatum praemiis, Ravennam transtulit, gratias referens, quod se quondam cum exercitu iniquitate loci circumclusum, passus esset evadere.* Voss. *Evasimus*, iure Vossius tuetur e Suetonio. Pro *furentes* possis *urgentes*, vel *ingruentes*; nam sequitur paullo post, *inopsque copiarum et intra se furens hostis.* Heins. *Partibus* exigit praecedens *universas*. Sic Columell. II, 3, *Non multum, nec universum cibum, sed partibus et paullatim praebere*, pro *per partes*, non *omnia simul*; vid. inf. cap. 126 et supr. cap. 38. Burm. Ovid. III Fast., 166. Ita Curt. IV, 9, 2, ubi male Rader. Idem *in marg.*

Quanto cum temperamento simul utilitatis res) Sententiose hoc, ut caetera de artibus Tiberii; scilicet *eruditus* sit dux *utilia honestis miscere*, exemplo Agricolae ap. Tac. VIII, 1. Boecler. Mutilata est oratio; nam illud *temperamentum* aliud vocabulum, praeter utilitatem, sibi subiectum habere desiderat: ut apud Tacitum Ann. XI, c. 4: *Eleganti temperamento inter coniugalem amorem et senatoriam necessitatem.* Forte, *quanto cum temperamento virtutis simul et utilitatis;* infra cap. 114: *O rem dictu non eminentem, sed solida veraque virtute atque utilitate maximam.* Heins.

Qua prudentia) Praecessit modo *prudentia ducis;* quare hic putem legendum, *qua providentia hiberna disposita*; providebat enim Tiberius, ut tuto loco posita, nec ab hoste opprimi possent. Ita *providentiam* Tiberii laudat infra cap. 115, et Caeditii eiusque militum cap. 123. Burm.

Inopsque copiarum) *Copia* pro cibo, commeatu. Apuleius noster

non ille Arcadii generis, sed Platonicae sectae, de Dogm. Plat.: *Quod quidem (os) aliis animantibus ad explendam victus necessitatem, inferendasque ventri copias comparatum est.* Vtuntur et Tacitus, Val. Max., Plinius, alii. Acidal.

Viribus hostis) Legerem, *virus hostis elanguesceret.* Vrsin. Ineptum plane *virus*: quod substituit Vrsinus. Retinenda lectio vulgaris hoc sensu: maximas illas Pannoniorum copias ita inclusas fuisse custodiis exercitus Tiberiani, ut non modo non possent erumpere, sed etiam prae inopia copiarum, quae vix ullae tanto exercitui satis esse poterant, quasi inedia elanguescerent. Facit huc dictum vetus, quod habes apud Vegetium lib. III, cap. 9: *Fames intrinsecus pugnat, et vincit saepius quam ferrum*; quo indicatur, famem esse alterum hostem, qui non extra moenia aut vallum, sed interius oppugnat. Plane contra mentem Vegetii esse puto, quod vir eruditus malebat *utrinsecus.* Voss. Locus ille pessime adfectus haud satis sibi cohaeret. Per *inopem copiarum hostem*, victu destitutum intellige. Forte sic constituenda sint illa: *inopsque copiarum, ut intra se suis ruens viribus hostis elanguesceret*; quam coniecturam si admittimus, loco superiore *furentes vires* haudquaquam sunt sollicitandae. *In se magna ruunt*, inquiebat ille; apud Senecam epist. XCI: *Quoties in se Paphus corruit?* de Brevitate vitae, cap. 4, *in se ipsa fortuna ruit*, et hic de numeroso hostium exercitu capiendum. Habes quoque apud Horatium, *suis et ipsa Roma viribus ruit*; tum *vis consilii expers mole ruit sua*; apud Livium initio operis, de Romanis: *iampridem praevalentis populi vires se ipsae conficiunt*; lib. VI, cap. 19: *ut suis ipse oneratus viribus ruat*; et apud Tacitum Hist. IV, cap. 17: *Galliam suismet viribus concidisse.* Seneca de Beneficiis lib. VI, cap. 31: *ubi prima vis defluet, tuis te viribus premeat*, de Graecis resistentibus Xerxi; sed haec speciosa magis quam vera. Quare, ne quid lectorem moremur, scribendum potius est, ut arbitrer, *inopsque copiarum, et interea se suis terens viribus hostis elanguesceret*; sic *confici viribus suis* apud Florum lib. III, cap. 12; et lib. IV, c. 11: *hostem interclusum inopia commeatuum terrere.* Heins. Illud *furens viribus* non moverem: dictum enim, ut *ira*, *ense* etc. *furere*; vid. Heins. ad Val. Fl. I, 144; deinde forte legi posset, *intra septa furens viribus*, ut compararetur *inclusus* hostis fero animali in

septum concluso, quod furit viribus, et nibil nocere potest: non plane quidem similis, sed nec omnino aliena illa comparatio apud Virgil. IX, 551:

Vt fera, quae densa venantum septo corona
Contra telo furit. —

Burm. Vid. Misc. obs. vol. VIII, p. 73.

Prima aestate belli Messalini opus mandandum est memoriae) Scribe *bellum*, *Messalini opus*, per epexegesin, ut solet Noster; nihil certius; tum pro *dignissimus qui* lego *dignissimusque qui*. Heins. Non recepit modo, ut semper fere, coniecturam Heinsii editio Cellarii, sed et *mandatum est memoriae* exhibet, nulla ratione; non enim aliorum, sed suam operam iactare solet Auctor; supra cap. 8: *mandetur deinde memoriae severitatis iudiciorum;* lib. I, cap. 15: *aeque facile memoriae mandaverim* etc. Burm.

Ita placebat barbaris numerus suus, ita fiducia virium, ut, ubicumque Caesar esset, nihil in se reponerent) Excidit vocula ob cognationem syllabarum subsequentis praecedentisque, *ut nihil in se spei reponerent.* Sed nec *placebat* sanum haberi potest, quum contrarium Velleius velit exprimatque; quid multis? Repono, *ita iacebat barbaris numerus suus, ita fiducia virium. Iacere* pro animo *deiici*, usitatum optimis latinitatis scriptoribus. Nazar. panegyr. cap. 35: *Populi romani vis illa et magnitudo venerabilis, ad imaginem antiquitatis relata, non licentia effrenis exsultat, non abiecta languide iacet*; ubi malim, *ad imaginem antiquitatis, elata non licentia, et effrenis exsultat.* Tacit. III Hist. 36: *Vt ignava animalia, quibus si cibum suggeras, iacent torpentque.* Quinctilianus Instit. orat. lib. VI, cap. 5: *Nam est res animi iacentis, et mollis supra modum frontis*; apud Nasonem, ex Pont. III:

Hic ego mente iacens, et acerbo saucius ictu.

Livius libro X, cap. 35: *Se quidem omnia facturos, sed militum iacere animos*; lib. IX, cap. 16: *Iacere indolem illam romanam, ablatosque cum armis animos.* Ita malo cum Grutero, quam *tacere*, quod nunc circumfertur. Ita et Gell. I, 7: *aurem iacentem et surdum* opponit *exploratae.* Sic *iacens oratio* eidem lib. II, et *iacere et sordere* II, 23. De quo nos alio loco complura. Lucanus: *Sic fata premunt civilia mundum? Sic Romano iacent?* Et denuo idem, *Quid si mihi signa iacerent Marte sub adverso?* Contra Noster infra

113: *Maximam fiduciam victoriae in numero reponebant.* Heins. Ego *placebat* retineo; est enim sarcasmus et ironica irrisio: licet superbi essent numero et viribus, et ideo deberent spe et audacia efferri, tamen ubi Caesar adesset nihil in se spei reponebant; de verbo *placere* egimus ad Petron. XLIV et XLVI; *spes* vero an recte addatur dubito, quia et simpliciter *reponere* idem notat. Ita Iustin. XXIV, 8: *Delphi plus in Deo, quam in viribus reponentes*; ubi alii *spem ponentes*; sed recte vindicat *reponentes* Vorstius. Livius lib. XXIV, 37: *Pinarius acer vir, et qui plus in eo, ne posset decipi, quam in fide Siculorum reponeret.* Noster supra cap. 32: *Neque omnia in uno reponenda.* Burm. V. Graev. et Heins. ep. syll. T. IV, p. 415, 420.

Proposita) Malo *opposita.* Hostiles copiae bipartitae; pars una Tiberio ipsi resistere debebat: pars altera legatis. Lips. Lipsius mallet *opposita*; sed potest defendi vulgata. Mox concinnius legeris *instantes sustinere*; quod iam alii monuerunt; cetera recte se habent. Boecl. Nihil muta; pergit enim Auctor in sarcasmo suo, quasi illa pars non opposita esset ad pugnandum, sed exposita Tiberio ad cladem accipiendam; ita Cicer. V ad Fam. 16: *Ea lege natos, ut omnibus telis fortunae proposita sit vita nostra*; et hoc docent sequentia, *ad arbitrium macerata*; ita in Flor. IV, 8 *ad hostium arbitrium sub percussore moriturus*; et cap. 11: *naves ad arbitrium dissipavere*; idem notat quod *iure suo*; ut idem Florus lib. I, cap. 17. Burm.

Neque instantem) Lege, ut congrua sit oratio: *Neque instantes sustinens.* Supprimitur *nos* vel *nostros*, ut in sequentibus *nobis* vel *nostris.* Aliter vix est, ut latinis auribus probetur. Acidal.

Neque facientibus) In vet. edit. est *neque ut facientibus.* Lego *neque aut fac.* In eadem, *dirigentibus etiam*; quod omnino amplector: et τὸ *dirigere* positum est ἀμεταβάτως. *Dirigere* est aciem in ordines disponere. Sed et velim, *instantes sustinere*, numero plurium, ut ad Romanos referatur. Lips. *Neque ut facientibus* prima editio; forte, *neque sui facientibus copiam pugnando*; vel omisso *pugnandi* etiam verbo, quod interpretamentum τοῦ *sui* habendum. Recte ad hoc Lipsius, *instantes sustinere*, non *instantem.* Deinde scribe, *sed romana virtus militi* pro *militis*, ut vulgo, vel *militibus*, quod Lipsio placebat; sic c. 55 sup., *a duce quam a milite fortius*

stituta acies; denique τὸ *vindicatum* perperam tolli iubet Gruterus; est enim loquendi modus Velleio familiaris. Heins. V. Misc. obs. v. VIII, p. 74.

Dirigentibusque aciem) Editio vetus, *dirigentibusque etiam* etc. Quod male defendit Lipsius, quum alterius MS. auctoritate sit subnixum. Voss. Ita, *directa acie pugnare*, supra cap. 47 et 95.

Monte Claudio) *Alman* vocat Dio lib. LVI. Schegk. Plin. lib. III, cap. 25 de Pannonia, *mons Claudius: cuius in fronte Scordisci, in tergo Taurisci.* Dio lib. LV corrupte Ἄλμαν montem. Popma. Situm describit Plinius Hist. Nat. lib. III, cap. 25: *Mons Claudius, cuius in fronte Scordisci, in tergo Taurisci.* Dio in hac narratione *Almae* montis meminit. Nec errat, quod censuit Schegkius. Multo minus corruptus est, ut putabat Popma. Nam et Alma mons iuxta Sirmium in Scordiscis. Hoc liquet ex Flavio Vopisco: quem sequuntor, aut exscribunt potius Eutropius, et Aurelius Victor: nisi quod apud hosce corrupte sit, *Almum* pro *Almam*. Voss.

Et equitatu regio) Ne quem moretur, malim expressius scribi *equitatui*; quamquam idem est alterum. Acidal.

Magna Thracum manu) Verborum structura legendum docet: *magnam Thracum manum*. Manut. Lege *magnam Thracum manum*, quomodo Aldus, et ante eum iam emendaverat Rhenanus. Voss.

Rhoemetalces Thraciae rex) Ita legendum ex Tacito II Annal. et Dione lib. LV adparet, in quis *Rhomotalces*, et *Rymetalces* exprimitur. Burr. et vir doctus, *Maetalces*, imperite. Schegk. In antiqua editione est, *Rhomo et Alces*, sed mendosissime; scribendum *Rhoemetalces*, ex antiquo apud me numismate aereo, in cuius una parte signata est imago Augusti cum inscriptione, ΣΕΒΑΣΤΟΣ. ΚΑΙΣΑΡ, etc.: in altera effigies Rhoemetalcis regis huius, cui adscriptum est, ΡΟΙΜΗΤΑΛΚΟΥ. ΒΑΣΙΛΕΩΣ. Vrsin. In MS. erat, *Remo et Alces*. Lege, ut apud Tacitum, *Rhoemetalces*: Dioni est *Rymetalcus*, quomodo Capitolino in Antonio Pio vocatur etiam *Rymetalces*, non hic, sed quispiam posteriorum regum. Iornandes corrupte, *Romotacles*. Et iam idem Vrsinum monuisse video ex aereo Augusti numismate: in cuius aversa parte legebatur ΡΟΙΜΗΤΑΛΚΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ. Vossius. Quum Thracum copias ab eo adductas Velleius tradat, quid opus erat *Thracum regem* appellare hunc Rhoemetalcem? Videtur et hoc e glossa in

contextum irrepsisse. Forte et post scribendum, *adiutorium eius belli secum trahebat*, non *in adiutorium*. Heins. Et *Rymetalces* aeque ac *Roemetalces* posse dici, docet cl. Perizon. animadv. cap. 10, et sic apud Amm. Marcell. XXVI, 8 de alio huius nomine, *ductore fidentissimo Rumetalca. Romotalces*, Erasm. Burm.

Fugata regiorum equestris acies) MS. *fugn.* Forte *fusa*. Voss.

Sed romana virtus militi) Alii *militis*; ideoque doctissimus Manutius ut fractum notavit locum. Schegk. Non eo tantum, quod *militis* alii legerent, locum ut fractum notavit Manutius: sed fuit et aliud. Nam sive hoc reponeret, sive retineret alterum, non fieri tamen, ut sine mendo esset, animadvertebat. Itaque ut cui alia medicina opus esset, ne temere negligeretur, asteriscum apposuit. Ego vero plane omnia futura iudico, si legatur *vindicandum*. Nec id aptum negabit, qui sensum loci considerat: nec verum, qui ductum literarum. T et D saepe commutantur, nec N aliaeve consonantes semper in veteribus manuscriptis exprimuntur. *Vindicatum* ergo scriptum, pro *vindicandum*. Simillimi erroris labem in Apul. Metam. lib. IX deprehendi: sed non hic ei locus referendae. Acidal. Pro *vindicatum* emendo *vindicavit*. Putean. Mihi dubium non fit, quin *vindicatum* e margine irrepserit in contextum; adscripta ea vox ab eo, qui memoriae suae consulebat, exitumque belli denotabat; itaque legendum, literula una detracta, *militi*: et egregia figura dicit *militi et ducibus*, quum potius scribendum fuisset *militibus ac duci*. Grut. Palam verum: *Romana virtus militibus*. Causa victoriae milites maxime fuere, quum duces parum explorato profecti incidissent in hostes. Lips. Corrigo *vindicatus*, verbum Velleianum pro *vindicta*. Maiorem, inquit, gloriam vindictae milites, quam duces retulerunt. Popma. Videtur omnino toleranda haec lectio, neque opus esse, ut pro *militi* substituatur *militibus*: aut pro *vindicatum*, *vindicandum*. Boecl. Non video, cur Claudius Puteanus maluerit reponi *vindicavit*, *vindicatus* Popma, pro *vindicta*; possis et *plus vindicatae gloriae*. Sed vulgatae lectioni temere controversia non est movenda. Heins. *Romani virtus militis*, edit. Rhen.

Qui multum amore imperatoris sui crepantes) Non capio, nec pura censeo. Quid si *properantes* pro *crepantes*? Quid si etiam *ultum*? ut velit festinasse ad vindictam, et ad detergendam igno-

miniam a regiis acceptam. LIPS. Volunt aliis isthaec dici de militibus: at ego puto dici de ipsis ducibus. Ceterum verba omnia sic fracta sunt, ut non pudeat pronunciare cum Lipsio, me ea non capere. GRVT. Non leve hic beneficium debet Velleius cl. Isaacio Pontano; qui locum corruptissimum egregie ita sanavit: *qui multum a more imperatoris sui discrepantes*. Sane, *quin a more* scripserit Velleius, non est dubitandum. VOSS. Legebatur: *multum amore imperatoris sui crepantes*. Vnde doctissimus Isaacius Pontanus (lib. I Annal. 1) eam lectionem fecit, quae haud dubie ceteris omnibus praeferenda fuit. BOECL.

Interempto praefecto castrorum) *Ad quem* (ait Vegetius lib. II, cap. 10) *castrorum positio, valli et fossae destinatio pertinebat. Tabernacula vel casae militum quum impedimentis omnibus nutu ipsius curabantur. Praeterea aegri contubernales, et medici, a quibus curabantur, vehicula, sagittarii, nec non ferramenta, quibus materia secatur vel caeditur: item ligna vel stamina, arietes, onagri, ballistae, ceteraque genera tormentorum procurabant aliquando ne deessent.* Istud munus in libera republ. non lectum, cui omnia, Lipsio. Tribunis postponit Sueton. Vespas.: *Polla patrem habuit Vespasium Pollionem ter tribunum militum, praefectumque castrorum.* Mentio infra Velleio plurium in exercitu: *At e praefectis castrorum duobus quam clarum exemplum L. Eggius, tam turpe Ceionius prodidit*; quo recte cum doctissimo viro colligas licet, cuique legioni suum praefectum tributum fuisse. SCHEGK. Vid. ad cap. 104.

Qui etiam primi ordines cecidere) Exemplar Aldi, *quibus*. Tu scribe, me praeeunte, *qui etiam primi ordinis cecidere*. Quorum, inquit, iam aliqui e primo ordine occiderant. Nihil de ordinibus aut genere, aut specie de centurionum addo. Dictum abunde aliis, quibus haec priva cura. ACIDAL. Editio vet., *quinetiam primi ordines*, haud improbo sensu. Tamen velim, *qui etiam primi ordinis*. Vult enim centuriones aliquot primorum ordinum occidisse. LIPS. *Quibus etiam* in MS. legebatur: ut non sint audiendi Lipsius, Acidalius, aliique, qui emendant *qui etiam primi ordinis cecidere*. Sane *primi ordines* iidem, *qui primi ordinis centuriones*. Ita capiendus locus ille Caesaris in VI de bell. Gallico, vulgo non intellectus: *Labienus noctu tribunis militum, primisque ordinibus, convocatis, quid sui consilii sit proponit*. Solus graecus interpres sensum assecutus

est, qui vertit, ὁ Λαβινὸς τούς τε χιλιάρχους, καὶ τοὺς πρώτους ταξιάρχους, συγκαλέσας. Sic et Quinctilianus declamatione tertia: *Enimvero auctorem habet*; *hoc primi ordines iubent*; et Frontinus lib. I, cap. 11: *Imperavitque tribunis, et primis ordinibus, et centurionibus.* Intelligenda autem in Velleio praepositio *e*. Qood ei familiare esse, antea etiam monuisse me memini. Voss. *Quibus etiam*, Burrerius ex vet. ex.; addenda ergo fuerit praepositio, quam subintelligi hic posse facilius dixeris, quam probaveris. Alii, *quin etiam primi ordines.* Lipsius mallet: *qui etiam primi ordinis.* Boecl. *In quibus etiam primi ordines ceciderunt* scribe, vel *primi ordinis*; nec male alii, e *quibus primi ordines*, quod temere sollicitari nolim; qui et *primorum ordinum centuriones* passim historicis dicuntur. Tacitus Annal. IV, cap. 73: *Quamquam multi tribunorum praefectorumque et insignes centuriones cecidissent.* Eidem, *Iustus Catonius primi ordinis centurio.* Sic *minor ordine* centurio respectu primipili apud Nasonem Ponticis lib. IV, el. 7:

Pugnat ad exemplum primi minor ordine pili.

De *primis ordinibus* videnda Lipsii militia R. lib. II, cap. 8, et Gronov. ad Liv. XXX, cap. 4: *Cecidere*, *invasere* ingratum quid sonat in oratione tam concinna. Paullo ante scribendum, *tam igitur dubiis rebus*, non *inm igitur in dubiis.* Illud praecedens *qui multum a more imperatoris sui discrepantes* verissime sollertissimeqoe restitutom Iob. Isaacio Pontano debetur. Heins.

Avo suo naturali) Augusto, cuius nepos ex Iulia filia erat Agrippa, de quo Suetonius et Tacitus. Avus naturalis ad differentiam adoptivi accipiendom est, sicut naturalis pater opponitur adoptivo apud Iurisc. tit. de adulteriis, tit. de adoptione, et alibi. Popma.

Mira pravitate animi) Aequior Tacitus: *Vti nepotem*, ait, *Agrippam Postumum in insulam Planasiam proiiceret, rudem sane* (vet. q. *insane*) *bonarum artium, et robore corporis stolide ferocem, nullius tamen flagitii compertum.* Itaque Velleius comico parasito sua genera adstruit. Schegk. Suetonius Aug. LXV *ingenium sordidum et ferox* huic tribuit. Dio LV, pag. 652, δουλοπρεπῆ vocat, praecipitisque irae hominem: ausum etiam, *novercalem animum* Iuliae et Augusto *bonorum paternorum detentionem* exprobrare. Tacitus I A., 3: *Rudem sane bonarum artium et robore corporis stolide ferocem, nullius tamen flagitii compertum* memorat; exi-

liumque, quo ab Augusto multatus est, Liviae artibus tribuit, sed et de exitu eius, quem Velleius *dignum furore hominis* vocat, longe aliter iudicat Tacitus I A., 6, etc. Vid. locum, et *primum Tiberiani principatus facinus*, velo adulationis hic obductum; revelandum amplius a Dione LVII, pag. 692, et Clapmario V. Arcan. 2. Boecler.

XIV. *Sed pluribus quam decem veteranorum millibus*) Quid dicere Velleius velit, facile coniicitur, ex ipsis verbis difficile intelligitur. Nam nescio quid deesse, vel voculam saltem unam, suspicor: et hanc qualem fere non quam assequor. Acidal. Desiderari vocem censeo, et scribo: XIV *alis*, *et pluribus quam*. Valde enim probabile de equitum etiam numero dixisse. Lips. Recte Lipsius, post XIV vocem *alis* deesse animadvertit. Voss. Placuit eruditis Lipsiana coniectura; *alas* scilicet adiici debere. Idem mox legit *et pluribus quam d.*; potest tamen usitata lectio ferri. Boecl. Castigabam, *alis quatuordecim*, *et pluribus*. Sed occupavit Lipsius. Heins.

Utilia speciosis praeferens) Post: *Semperque visum est gloriosum, quod esset tutissimum*. Supra alicubi, *necessaria gloriosis praeferens*. Acidal.

Quae probanda essent) Talis Fabius Maximus, de quo Ennius: *Unus homo nobis romanam restituit rem: non ponebat enim rumores ante salutem*. Gruter. Talis locus mox sequeretur cap. 115, 5, utrumque ob verborum exemplique gravitatem laudavit in hoc argumento Lipsius V, 16, 20. Cum primis autem eximia oratio Q. Fabii Maximi ad Aemilium huc pertinet ex Liv. XXII, 39. Boec.

Non quae utique probarentur sequens) Malo, *quae cuique probarentur*; infra cap. 115, *nec unquam consilia ducis iudicio exercitus*, *sed exercitus providentia ducis rectus est*. Heins.

Exercitum qui venerat) Non capies, nisi distingues: *exercitum qui venerat*, *ad refovendos*, etc. Tantum vel sicilicum unum potest. Sed quam multa in huiusmodi interpunctionibus, quanta diligentia emendaverimus, non ostentare libet: nec sunt tanti, ut singulatim hic notentur. In ipso Velleio utinam saltem nostrae industriae operarum non defuerit accuratio: quorum, si quae, ut vereor, erunt, culpas nobis cordatus lector non imputabit. Acidal. *Qui subvenerat* omnino scribendum. Simili errore apud Tacitum

peccatur Ann. XII, c. 62: *Quaeque transmennlibus terra mari-que ducibus exercitibusque simul subvehendo commeatu opportuna forent*, non *vehendo*: mox malo, *cuius difficultas enarrari vix potest*, quam *nnrrari*. Heins. Sed paullo ante dixerat *exercitus*, *qui nd eum venernnt*; nec video cur hic *subvenernt*, quod editio Cellarii recepit, sit reponendum.

Et partem digredientium suorum metu universi) Satis commoda sententia. Vir doctus cum Rh. *partem digredientium suorum quisque metu finium universi l. n. possent.* Historiae causa omnino legendus Dio lib. LVI, quem puto veriora. Schegk. *Tentare non possent* scripsi pro eo, quod legebatur, *posset.* Vniversos hostes, inquit, non audebat aggredi, et universi non poterant tentare partem hostium digredientium suorum metu, ne scilicet a suis pellerentur sedibus. *Tentare* verbum militare et castrense, ut *tentamentum* apud Vegetium et Ammian. Popma. Duae voces, *quisque*, et *finium*, pessimo exemplo, aut flagitio potius, in quibusdam editionibus omissae sunt. Sane primigenia editio eas agnoscit. Voss. Prorsus temere et inconsiderate fecernnt, qui pro optima editionis principis lectione, banc reposuerunt: quae vitio libri, quem typothetae dederamus, in nostram quoque editionem irrepsit, quod nollem factum. Legendum enim, sicut Gruterus, aliique iam ediderant, *et pnrtem digredientium suorum quisque metu finium universi tentare non possent*: sensus patet. Boecler. Sic videntur haec constituenda, *et pnrtem digredientium suorum qunmque*, *metu finitimo*, *universi tentare non possent.* Neque universos audebat hostis aggredi, neque partem digredientium unamquamque, metu finitimo; hoc est ipso Tiberio tam vicino, qui partem exercitus magnam apud se retinebat, non dissimilis apud Tacitum locus Ann. XIII, cap. 39: *Librntoribus funditoribusque attributus locus, unde eminus glnndes torquerent, ne qua pnrs subsidium laborantibus ferret, pari undique metu.* Si retinemus τὸ *suorum quisque metu finium*, sic interpretare: digredientibus a Tiberio auxiliis hostem quoque coactum suos huc dimittere, ne fines suos ac agros exponeret incursibus. Heins. Locus sanus, si ita distingnatur, *et pnrtem digredientium suorum*, *quisque metu finium*, *universi tentare non posset.* Divisae hostium copiae non audebant totum et iunctum Romanorum exercitum adgredi, neque etiam uni-

versi et coniuncti hostes poterant tentare partem digredientium Romanorum, quia quisque timebat suis finibus, si praesidiis inde deductis in unum coiissent; solent vero scriptores illud *quisque* interponere, et addere *multis*, *universis*, et similibus. Sallust. Iug. 18, *passim multis, sibi quisque, imperium petentibus*; ut recte viri docti constituerunt verba. Suet. Aug. 60: *Singuli, in suo quisque regno, Caesar. urbes condiderunt*; c. 66, *reliqui potentia atque opibus ad finem vitae, sui quisque ordinis principes, floruerunt*. Burm.

Regressus Sistiam) Hoc oppidum Pannoniae superioris apud Strabonem lib. VII Συσκία, sed, ut Velleius, *Sisciam* nominant Ptolemaeus, Antoninus, Dio et Plinius: cuius verba sunt lib. IV, cap. 25: *Colapis in Savum influens iuxta Sisciam, gemino alveo insulam ibi efficiens, quae Segestria appellatur.* Latinus Pacatus in Panegyrico Theodosii: *Testis est Siscia, testis pulcherrimus amne confluvius*; ibidem: *iter a Siscia Mursam*. Prudentius in hymno in Quirinum martyrem: *Vrbis moenia Sisciae concessum sibi martyrem complexu patrio fovent.* Popma. Male in editione Rhenani fuerat *Sistiam*. Sane eadem vulgata, ac MS. lectio. Mentio *Sisciae* apud Plinium, Dionem, Zosimum, aliosque. Vossius.

Nemo, etc. *imbecillus fuit*) Vt cetera, quae praecedenti capite descripta sunt, ex singulari virtute imperatoria originem trahunt, ita non in postremis ponenda est haec erga imbecillos comitas ducis: qua sibi et bello militem efficacissime firmare potest. Quod praesertim in bellis difficilibus, aut post adversa, locum habet; sicut apud Tacitum Germanicus, *ut cladis memoriam etiam comitate leniret, circumire saucios, facta singulorum extollere; vulnera intuens, alium spe, alium gloria, cunctos alloquio et cura, sibique et proelio firmabat*; I A. 71. Vide quae Lipsius notavit ad Panegyr. Plin. c. 13, ubi Traianus *solatium fessis, aegris opem tulit: neque tua inivit tentorio, nisi commilitonum ante lustrasset, nec requiem corpori, nisi post omnes dedit. Hadrianus* quoque *aegros milites in hospitiis suis vidit*, Spartian. X. Alexandri item Severi eximiam curam Lampridius commendat cap. 47: *Aegrotantes ipse visitavit per tentoria milites, etiam ultimos; et carpentis vexit, et omnibus necessariis adiuvit. Et si forte gravius laborassent, per civitates et agros patribusfamilias honestioribus, et sanctioribus matronis eos distribuebat, reddens impendia quae fecissent, sive convaluissent illi, seu periissent.* An legimus: *patribusf. honestioribus?* Boecl.

Huic uni vacaret animus) *Negotio* ab Erasmo fluxisse videtur; sed aliam vocem latere puto, nam illud *genti* ineptum. Forte, *officio*, vel *beneficio*, aut simile quid; an, *huic uni genitus vacaret animus?* ut ita, *natus rei alicui* passim dicitur; sic supr. cap. 102, *genitus demerendis hominibus*, et mox c. 116, *adolescens in omnium virtutum exempla genitus.* Lucan. VI, 485: *Omne potens animal lethi, genitumque nocere*; debet autem subintelligi, *uni curae*, quod praecesserat. Burm. Vid. Misc. obs. vol. VIII, p. 74.

Cuius cum alii, etc.) Lipsius, *cuius usum.* Vocem enim *beneficium* Rhenanus substituit. Raphel. Τὸ *beneficium* in MS. non erat, et addidit de suo Rhenanus. Malim ego cum Lipsio *usum* substituere. Vossius. *Beneficium* abest a scripto. Et sane ut *beneficium Caesaris* recte dicitur, sic parum proprie *lecticae beneficium.* Cognatio litterarum in hoc scriptore aliisque frequenter turbas dedit, insignita librariorum socordia etiam hoc loco. Scribendum enim, *cuius usum cum alii, tum ego sensi*; usi videlicet lectica Caesaris; sed id a Lipsio iam occupatum agnosco. Heins.

In hoc solum importatum instramentum balnei) Cave quicquam immutes. Livius lib. XXIV, *discordia civilis quas importet clades*; lib. XXXIX, *ne quid coniurationes fraudis occultae aut periculi importarent.* Phaedrus lib. I, fab. 28: *Ne tantum miserae luctum importaret sibi.* Ita et Cicero, Caesar, alii passim. *Negotium sibi importare* Auctor dialogi de causis corruptae eloquentiae; *bellum importare* Dictys. Heins. Nescio quis huic verbo moverit controversiam, sed exempla, quae Heinsius adducit, parum apta esse scio: omnia enim de re mala, quae molestiam, dolorem, exitium etc. adferunt, quadam χυριολογίᾳ eius verbi, agunt; hic autem in levamen et medicinam aegrorum, non in voluptatem et luxum importatum fuit instrumentum balinei, ut frumentum, merces, et similia *importari* et *exportari* dicuntur; significat enim in castra importatum, unde prisca et severa militaris disciplina arcere solebat; et ideo addit *in hoc solum.* Burm.

Ceterum nihil, quod ab illis aut praestari, aut desiderari posset) Coniectura mirum quantum placet, *ab ullis.* Nam commode sic ad utramque partem referetur. Quod aut hi desiderare, aut illi praestare possent. Acidal. Lege *ceterorum nihil.* Heins. Vid. Misc. obs. vol. VIII, p. 74.

Illis) Nimirum domesticis. Acidalius perperam reponere conatur *ab ullis*. Voss.

Adiice iam illud) Rhenani codex, *Adiiciam illud*. Atque ex eodem pro *agnosceret*, quod mox sequitur, lege *agnoscet*. Voss. *Adiice iam*, video Lipsium edidisse et *agnosceret*.

Quod quisquis illis temporibus interfuit (*ut alia, quae retuli*) *agnosceret protinus*) Lego *agnoscet*; quod quisquis in his literis aliquandiu fuit, (ut alia multa, quae attuli) rectum agnoscet protinus. Acidal. Minus latine. Puto, *quod quisquis illius temporis rebus interfuit*. Heins. Sed quis nescit *tempora* saepe poni pro rebus tempore illo actis, et praesertim si durae et adversae inciderint. Vide Graev. ad Cicer. II de off., 1. Manut. ad Cic. IV ad Fam., 6 et alios; ita *tempora Caesaris*, pro actis et rebus gestis apud Val. Max. VI, 11, §. 12, recte capit Vorst; et ita Noster I, 3, *tempora Iliaca*. Burm. Vid. Misc. obs. vol. VIII, p. 74, 403; vol. IX, p. 276.

Coenavit sedens) An, ut circa rem militarem videri voluit vir antiquis moribus, similiter hic? Prisci enim ad coenam sedebant. Isidorus lib. XX: *Sedes dictae sunt, quod apud veteres Romanos non erat usus accumbendi; unde et considere dicebantur. Postea, ut Varro ait de vita pop. rom., viri discumbere coeperunt, mulieres sedere*; an imitati heroës, qui sedebant, auctore Athenaeo, lib. I: Καθέζονται ἐν τοῖς συνδείπνοις οἱ ἥρωες, οὐ κατακέκλινται, τοῦτο δὲ καὶ παρ' Ἀλεξάνδρῳ τῷ βασιλεῖ ἐνίοτε ἦν, ὥς φασὶ Δοῦρις. Sch.

Agebatque medium, plurima dissimulantis, aliqua inhibentis) Scio, qui mavult *plurima dissimulans, aliqua inhibens*; de quo ego quid sentiam, lectori non promo. Iudicet quisque ipse secum. Acid. Suspecta nonnullis constructio: at mihi oppido elegans, ut resolvatur, *egisse medii personam, pleraque dissimulantis, nonnulla vero punientis*. Gruter.

Hiems emolumentum) Ante haec verba lacunam esse probat Dodwell. in Annal. Vell. §. XXIII. Hudson.

Sed insequenti) Scribo, Lipsio auctore, *et ins*. Raphel.

Reliquiis totius belli in Dalmatia manentibus) *In Dalmatiam emanantibus* puto; sic et infra scribendum *ordine enarrabimus*, hoc ipso capite. Florus lib. IV, cap. 9: *Denique ablata Syria emanabat latius malum*; sic et Tullius non semel, ut pro Roscio Amerino: *exit et emanat in vulgus oratio*. Apud Livium frequenter, *manat ru-*

mor, terror, fuga; lib. XXVIII, cap. 14, *latiusque fuga manasset*; lib. VIII, cap. 3, *indicia coniurationis eius Romam emanarunt*; lib. XXXIX, cap. 34, *ne qua indicium emanaret, veneno creditur sublatus*. Sic passim idem. Heins. Intempestiva, si qua alia, emendatio, quum apertissimus vulgatae lectionis sensus sit, in Delmatia mansisse reliquias belli, iam in Pannonia exstincti; ita plane similiter Noster supr. cap. 17: *Finito ex maxima parte, nisi qua Nolani belli manebant reliquiae, Italico bello*. Burm.

Bathinum) Plinius lib. III, cap. 13, in Picena regione Italica collocat flumen *Batinum*, diversum ab hoc Velleii *Bathino*: cum quo forte idem amnis *Bacutius*, quem in Pannonia numerat Plinius eodem libro cap. 15. Poema.

Captum alterum, a se deditum) In veteri est: *captum alterum a se deditum*. Suspicor fuisse: *captum alterum, alterum a se deditum*. Nam Bato sponte venisse ad Tiber. videtur, et se dedidisse. Vide Dionem LV, sub finem. Lips. Legendum, *a se deditum*. Quomodo erat in MS., nisi quod *alterum* non geminaretur. Quod probat Dio lib. LV, ubi scribit, Pinnetem, a Batone proditum, in Romanorum manus pervenisse: libro item sequenti narrat, ut Bato sese dediderit. Sane emendationem hanc, quam Rhenano debere nos profitemur, alii, maligno nomine eius suppresso, sibi vindicarunt. Voss. Recte geminarunt homines eruditi *alterum*, quod semel tantum in membranis exstabat, nec satis latinum illud in iisdem membranis, *a se deditum*. Cur enim non *se dedentem*? Videtur voluisse Velleius, *a suis deditum*, vel certe *deditum*, ut *a se* deleatur. Proditus enim fuit a Batone Breuco. Vide Dionem de hac tota re sub finem lib. LV. Heins. Forte, *alterum a socio deditum*; posset et, omisso semel *alterum*, legi *celsissimos duces captos, alterum et deditum*, ut utrumque in manus Romanorum venisse dicat, unum in proelio vi captum, alterum etiam se dedisse; sic supra cap. 54, *utrique imperatorum, alteri superstiti*; ubi vide. Burm.

Autumno victor) *Autumni victor*, ed. Rh.

Caesarem Lepidus) Omnino, *a Caesaribus*. Sic supra: *Legati quos ad Caesares mittebat*. Nam et Tiberius iam in hoc nomen venerat, adoptatus ab Augusto et imperii consors. Sed cur Lepidus hic *nominis* (sive *nomini*) *ac fortunae eorum proximus*? Puto, quia a Sulla et Pompeio genus ducebat, qui ipsi quasi principes in re

romana. Tacitus docet III Annal. de Lepida: *Cui super Aemiliorum decus*, inquit, *L. Sulla ac Cn. Pompeius pronepi erant*, *defendente reum Manio Lepido fratre*, et vide ne hic sit iste ipse *Mnnius*, atque ita praenomen in Velleio mutandum. Lips. In MS. fuit, *Caesarem Lepidus praefectus est.* Forte legendum, *Caesari M. Lepidus praefectus est.* Lipsius emendandum putabat, *Man. Lepidus*, ut hic idem sit, cuius III Annal. meminit Tacitus. Quod verum esse non arbitror. Sane *Marcum Lepidum* nominat hunc etiam Dio lib. LVI. Voss. *A Caesaribus* quidem nonnullis placuit, propter vocem *eorum*, quae in libris mox sequens ad Caesares referenda videbatur, sed quum fuerit: *cuius omnibus copiis Caesarem Lepidus praefectus est*; nihil dubito totum locum ita legendum: *cuius omnibus copiis a Caesare M. Lepidus praefectus est*, *vir nominis ac fortunae suorum proximus*, quum praesertim sequatur *tantorum nominum*, quibus Lepidus ortus est, mentio. Boecl. *Caesarem Lepidus*, membranae. Inserendum solummodo τὸ *a*, *a Caesare M. Lepidus.* Hanc enim auctoritatem soli sibi Augustus servabat, alia res est supra de legatione missa *ad Caesares*; nam primum isti legationi Tiberiana castra erant adeunda. Heins.

Vir nominis ac fortunae eorum proximus) Quorum? An *suorum* scribendum? An illa huc retrahenda, quae paullo post inserta sunt, *quibus ortus est?* Quid sequar potius non video, et quasi caligo mihi obiecta est ob oculos. Etenim, et quo nunc illa loco sunt, ei conveniunt: et hoc, nisi tale quid vel addatur, vel mutetur, non subsistit. Magis tamen docere videtur, praemitti ea priori, quam subsequi loco posteriori. Tantum est, quod censeo. Limam et lineam adhibebunt forsan alii certiorem. Sed ecce in librum dum respicio, ad oram video notatum, pro *Caesare*, quod praecedit, in aliis *Caesaribus* legi: percutitque animum suspicio, id forte verius, eoque vocem *eorum* referendam, ut Augustum et Tiberium innuat. Quod si est, quamquam illuc iam inclino, tamen non affirmabo. *Caesares* quidem etiam ita supra eosdem dixit, ubi de Maroboduo: *Legati*, *quos mittebat ad Caesares*, *interdum ut supplicem commendabant*, *interdum ut pro pari loquebantur.* Vt vix possit, quin *Caesaribus* reponendum, simul et *eorum* retinendum, plana re tota et perspicua. *Nomini* etiam pro *nominis*, arbitrio suo sibi quisque aut scribet, aut quod scriptum, tenebit: ego meum

hoc malle me profiteor. Acidal. Nihil est, quo *eorum* referas. Lege itaque *suorum*. Hoc est Aemiliorum, e qua gente erat Lepidus. Hoc etiam alii monuere: qui tamen male *nomini* scriptum Velleio volunt. De quo nos supra cap. 109. Voss. Pro *vir nominis ac fortunae eorum proximus*, utique scribendum *Aemiliorum*. Noluit enim dicere *Lepidorum*: quod Lepidi plerique, complures certe, damnosi reipubl. ac mali. At in gente Aemilia praeter Lepidos, Paulli, Mamerci, Scauri, aliique viri praestantissimi haud pauci. Caute igitur id dictum a Velleio. Rutilius Numantianus in Itinerario (nam versus, quod plures sint, non adscribo) quatuor Lepidos notat, ut exitiosos reipub.: primum qui cum Q. Catulo contentiones exercuit post obitum Sullae, ac in Sardinia periit, alterum triumvirum, tertium eius filium conspirationis reum adversus Augustum, quartum qui spe dominationis Agrippinam stupravit: quinos et plures possint addi. Tacitus Ann. VI, c. 27: *Aemilium genus foecundum bonorum civium, et qui eadem familia corruptis moribus, inlustri tamen fortuna, egere.* Idem III Ann., de Lepido, *cui, super Aemiliorum decus, L. Sulla, et Cn. Pompeius pronavi erant.* Rursus Ann. VI, cap. 29: *Scaurus, ut dignum veteribus Aemiliis, damnationem anteiit.* Valer. Max. lib. III cap. 1 de Lepido, qui adhuc praetextatus hostem in acie interemerat, ac civem servaverat: *Inter quae Aemiliae gentis pueritia coronam mereri, spolia rapere valuit. Eum* pro *Aemilium* consimili errore, etiam in Valerio Max. circumfertur, lib. III, cap. 11, §. 16: *Postero die ad eum supplices pacem petentes venerunt.* Non a Catone, sed a Paullo, pacem petebant, sub quo Cato militabat. Lege igitur *ad Aemilium*. Olim legebam *avorum*. Vossius, *suorum*. Sed alterum verius. Supra etiam *Aelius* pro *Aemilius* legebatur in membranis; mox et malo, *quem in quantum quis*, quam *quisque*. *Fortunae Aemiliorum proximus*, eleganter et latine, sic *proximus culpae* apud iurisconsultos, qui culpae est obnoxius. Apud Tacitum pari modo Ann. IV, c. 27: *proximos audaciae in urbem traxit.* De Graccho idem Tacitus Ann. I: *haud indignus Sempronio nomine.* Heins. Durum esset dicere Aemilium Lepidum fuisse proximum nomini ac fortunae Aemiliorum: quare *eorum* capiendum pro *Caesarum*. Egregie huius M. Lepidi stemma illustravit Rupertus ep. ad Rheines. LX et Lipsii errorem, Marcum et Manium saepe con-

fundentis, refutavit. Proximum autem Caesaribus ostendit, quia aviam habuit Scriboniam Augusti coniugem, matrem Corneliam Iuliae sororem, et materteram L. et C. Caesarum, fratrem L. Aemilium Paulum Iuliae neptis maritum; proximus ergo *nomini*, idest, familiae et generi Caesarum, ut centies *nomen* capi notum est, *fortunae* vero, quia ad summos honores evectus, et ipsi Augusto capax imperii Tacit. I, Ann. 13 videbatur. Nec moveat quem τὸ *eorum*, quia praecessit *Caesare*; nam nihil familiarius scriptoribus a singulari, quo unum hominem designarunt, deinde transire ad plurale, quando totum eius genus intelligi volunt; vide exempla a nobis adducta ad Quinctil. IX Inst. 2, et decl. XIII, 13, et XII, 5, quibus infinitus numerus facile addi posset. Adde Davies. ad Cicer. I de Nat. Deor. 38. Hoc ignorantes, *a Caesaribus* rescripserunt contra fidem codicis antiqui. Burm. Vide Misc. obs. v. IX, p. 175.

Quem in quantum quisque aut cognoscere aut intelligere potuit, in tantum miratur ac diligit) Non longe hinc de Licinio Nerva, simile in partem: *Quem virum, ne qui intellexit quidem, abunde miratus est.* Acidal. Vide Misc. obs. v. VIII, p. 75.

Animum atque arma contulit) Hinc firmari potuisset coniectura nostra in cap. 100, *adiecit Armeniae animum.* Sed loci tunc non memineramus. Burm.

Magio Celere ulli flavo) Hic e Velleia gente per adoptionem in Magiam insertus, appellabatur *Magius Celer Velleinus*; ab adoptante enim praenomen, nomen, cognomen adsumebat is, qui adoptabatur, vetere nomine ita conformato, ut in *anus* exiret, veluti *T. Pomponius Atticus*, a Q. Caecilio avunculo suo adoptatus, *Q. Caecilius Pomponianus Atticus* vocatur apud Varronem de Re rustica lib. II, et Ciceronem ad Atticum III. Pomma.

Velleino) Ita potius legerim, quam cum Nicolao Loens. epiphyllid. VII, 6 *Allifano*: erat in vet. ex. *ulli flavo*. Boecler. *Velleiano* iam Erasmus reposuit; in ed. Rh. erat, *ulli flavo*.

Honorum) Velim, *donorum*. Mox de eodem fratre et se: *quem* (triumphum) *mihi fratrique meo inter praecipuos, praecipuisque donis adornatos, viros comitari contigit.* Notus mos triumphorum, in quibus coronae, torques, falerae bello meritis dari solebant: si tamen *honores* tenes, capere possis triumphales. Lips. *Donorum*

Lipsius. Ego, quamquam minime ignarus *donare dono*, apud Livium aliosque formulae antiquae loco non semel occurrere, tamen a vulgata scriptura haud temere recedendum esse opinor: nam et *honores* pro *donis* nonnunquam ponuntur, et *honoratus* pro muneribus adfecto. Dictys libro II: *Ibi Aiax collaudatus a rege donis egregiis honoratur*. Apud Nasonem certe Met. XIII Aiax: *Nos inhonorati et donis patruelibus orbi*. Epitome Liviana libri CXXIX: *M. Agrippa navali corona donatus est: qui honos nemini ante eum habitus erat*. Heins. *Donis donare*, dixit Livius lib. XXV, 18 et 21, et alibi. Apud Iustinum quoque lib. XLIV, 4 in variis lectionibus notatur legi, *Regi dono donatus est*, pro vulgato *datus*, etc.; apud Ovidium quoque lib. II, 261: *Nec dominam iubeo pretioso munere dones*. Sed ibi *dites* MSS. nihil hic ergo novo: nisi quis mallet *decoravit*. ut Cicero saepius loquitur; nam mox iterum *donatus* sequitur, a Rhenano tamen intrusum. Burm.

Pergentis integras) Sed *pergentis* est *per gentis*, ut olim scribebant, quod Erasmus mutavit in *gentes*.

Magna cum clade obsistentium, excisis agris, exustis aedificiis, caesis viris, laetus victoria, praedaque onustus pervenit ad Caesarem) Si huic scripturae acquiescimus, bis idem dixerit Velleius; quid enim differunt illa, *magna cum clade obsistentium*, et *caesis viris?* Scribendum forte *eversis vicis*, vel *incensis*. Sed alterum praestat, quia iam de *exustis aedificiis* habuimus, quae referenda ad villas. Sic *vastationem agrorum et virorum*, Florus quoque coniungit lib. III, cap. 1. Livius libro VI, cap. 31: *Omnibus passim tectis agrorum, vicisque etiam quibusdam exustis*; lib X, cap. 11: *vastandis agris, urendisque tectis, quum passim non villae solum, sed frequentes quoque vici incendiis fumarent*; cap. 12: *nec solum modo vastum hosti relictum, sed castellis etiam vicisque illatus ignis*; lib. XXXIX, cap. 32: *vastando agros, urendoque vicos ac castella*; hic vero de oppidis sive vicis agit. Sic *pagos ac castella*, apud Flor. lib. III, cap. 19: *Castella, oppida, vicos miserabili vastavit direptione*. Et mox, *vicos, castella, oppida diripuit*. Nunc verius duco prioribus coniecturis, *exustis aedificiis ac vicis;* c. 120: *aperit limites, vastat agros, urit domos, fundit obvios*. Capitolinus in Maximino: *ingressus est Germaniam Transrhenanam, per tercenta vel quadringenta millia barbarici soli vicos incendit, gre-*

ges abegit, praedas sustulit, barbarorum plurimos interemit. Diripere vicos Tacitus Annal. lib. I, 20; *diruere*, Hist. I, cap. 68: *Quumque dirutis vicis omnibus Aventicum gentis caput peteretur.* Sic scribo; nam codices vetusti, *dirutis omnibus*, non *direptis*; quod proxime praecesserat; τὸ *vicis* de meo addendum, quod festinans omiserat librarius; c. 67: *direptus longa pace in modum municipii exstructus locus*; ubi et *vicus* forte restituendus, quod tamen timide adfirmo. *Diripere* et *diruere*, de vicis Curtius coniunxit, lib. V, cap. 5: *Vici erant in propinquo, quibus direptis ac dirutis.* Sed libri meliores, in quibus Mediceus, cuius mihi copia fuit, tantum *dirutis.* Vita Agricolae cap. 41, *tot militares vici cum tot cohortibus expugnati et capti*; ita recte Gronovius, non *viri*, qui plura illic ad rem. *Exscindere vicos* Ann. III, c. 20; et Curtius lib. IV, 13. Heins. Non dubium est, *vicos* passim ab Auctoribus iungi castellis, urbibus, etc., ubi de vastationibus bellicis agitur, sed an hinc sequatur, huic quoque loco obtrudendos esse, dubito; quum vulgata ita explicari possit, ut post cladem obsistentium, exciderit agros, exusserit aedificia (quod et de urbibus, vicis, castellis etc. generatim dictum debet capi), occiderit omnes quos invenit virilis sexus, et tantum pepercerit feminis, ut saepe fieri solet in bello; quare nihil muto; nescio autem an ex his Heinsianis Daviesius petierit emendationem loci Caesaris de Bell. civ. III, 13, ubi pro vulgata, *ut vigiliis castellisque bene meritae civitates tutae essent praesidio*, reponit *ut castella, vici, beneque meritae civitates tutae essent praesidio*, licentius recedens a vestigiis scriptorum codicum: ego in vulgata lectione nihil incommodi video, nisi vocem *tutae*, quae si cum Faërno et aliis abiiciatur, optimo sensu legi posset, *ut vigiliis castellisque bene meritae civitati essent praesidio*; et adscriptam illam puto a glossatore, qui *ut essent praesidio* explicuit per *ut essent tutae*; vel quia non de una Apollonia agitur, mallem *ut vigiliis castellisque bene meritae civitates tutae essent, ut praesidio.* Illud *ut* latuit in ultimis literis τοῦ *essent*; non ergo praesidium imponit urbibus, sed castris loco aptissimo positis aeque tutae erant civitates, ac praesidio. Burm.

Et ob ea, quae si) Et ob ea, ob quae, malebat Thom. Munkerus. Heins. Nihil opus. Vide ad lib. I, 7. Burm. V. Misc. v. VIII, p. 75, 403; v. IX, pag. 277.

Quae si propriis gessisset auspiciis etc.) Recte, *non propriis auspiciis.* Auspicia enim primitus tamquam imperatori sibi reservabat Aug. Hinc Suetonius in relatione devictarum Augusto imperante nationum, ait: *domuit partim ductu, partim auspiciis suis.* Ideoque et triumphus negatus, qui in libera repub. alienis auspiciis victori decretus, concessa honoris ergo dumtaxat ornamenta triumphalia postmodum. Dio lib. LIV: *Ob haec supplicatio Agrippae nomine fuit, neque tamen is triumphum, et si decretum sibi egit; sicut neque initio quidquam de his rebus gestis ad senatum perscripsit. Cuius exemplum pro lege quadam acceptum posteriores imitati, ne ipsi quidem senatum per literas de re gesta certiorem fecerant, ut neque triumphum duxerunt: ideoque, ut ego censeo, nulli etiam alii, qui eius similis esset, triumphus deinde concessus est, sed solis triumphalibus honoribus sunt ornati.* Primum auctorem huius moris hic laudat Agrippam, discedente Suetonio c. 9, qui in Tiberio: *Curru*, ait, *ingressus est primus, ut quidam putant, triumphalibus ornamentis honoratus, novo, nec antea cuiquam tributo genere honoris.* Insignia fuerant corona, patera aurea, sella curulis, scipio eburneus, tunica palmata, toga picta, laurea; quibus doctissimus et de antiquis litteris unice promeritus Onuphrius, adpellationem imperatoris adiicit falso. Refutatur a Tacito lib. III, qui Augustum id honoris quibusdam, non omnibus, et Tiberium Blaeso postremum contulisse prodit; et a Nostro, infra de Blaeso: *qui post paucos annos procos. in Africa ornamenta triumphalia cum* (vides discernere, adpellationem imper. ab ornamentis tanquam angustius quid) *appellatione imperatoria meruit.* Scheg.

Quippe Perusia aede Siciales Delmatae) Vetus lectio est corruptissima quidem, sed ex qua tamen vera fortassis eliei possit. In posterioribus editionibus emendatum est hoc modo: *quippe Daorisi et Desitiates Delmatae* etc., quomodo etiam Aldus excudendum curavit, cuius emendationis posteriorem partem de *Desitiatibus* probo. Verumtamen quum cuncta Dalmatia in armis tunc fuerit, cur *Desitiates* tantum commemorat? An quia hi defectionis initium fecerunt? Id quod ex Dione suspicari quis posset, qui lib. LV Batone quodam auctore, quem modo Desitiatem, modo Delmatam appellat, paucos primum, dein reliquos Dalmatas arma cepisse scribit. Ex quibus apparet, Dionem Desitiates in

Dalmatia collocare, quos tamen Strabo libro VII inter Pannoniae populos recenset, eorumque Ducem Batonem fuisse etiam refert. An potius, quod quum locorum, quos incolebant, asperitatibus, saltuumque angustiis freti, adhuc ingeniis praeferoces, atque mira pugnandi scientia, reliquis Dalmatis vel superatis iam vel deditis, soli in armis persistentes, Romanos diu exercuissent, hac tandem aestate debellati sunt? Quod vero *Daorisi* hic repositum est, non aeque probo. Sane *Breuci*, quemadmodum legendum existimo, propius ad antiqui libri vestigia, et ad historiae veritatem accedit. Nam Dio ibidem tradidit Breucos Pannoniae populos Dalmatis se coniunxisse, armisque subactos fuisse, et Sueton. Tiberio 9: *exhinc*, inquit, *Rhaeticum Vindelicumque bellum, inde Pannonicum, inde Germanicum gessit: Rhaetico atque Vindelico gentes Alpinas, Pannonico Breucos et Dalmatas subegit*. Putean. Horum meminit Plinius lib. VI, cap. 22, in descriptione Liburniae: *Ceravni decuriis XXIV, Daotizi XVII, Desitiates CIII.* Strabo lib. VII, inter gentes Pannoniae recenset, ὧν Βάτων ἡγεμὼν ἦν. ex quo emendandus Dio lib. LV, ubi est, ἐνάγοντος αὐτοὺς ὅτι μάλιστα, Βάτωνος τινὸς Δυσιδιάτου. scribendum, Δαισιδιάτου. Popma. *Quippe Daorisi, et Desitiates Delmatae*, emendarunt, quum in MS. esset: *Perusia aede sitiates Delmatae.* Ego ob vicinitatem literarum malim: *Pirustae ac Desitiates.* Movet etiam, quod populos hos situ locorum ac montium pene inexpugnabiles dicat Velleius. Nam Pirustae siti sunt ad extima Dalmatiae iuxta Scardum montem, qui magna parte eos ambit. Vide Livium lib. XLV, Strabonem lib. VII, Ptolemaeum, aliosque. Claudius Puteanus coniiciebat, *Breuci et Desitiates*. Quod reiicere non ausim. Nostra tamen coniectura nobis magis placet. Voss. Puteani coniectura: *Breuci et Desitiates Delmatae*, non Dionis modo auctoritate suffulta est, sed praesertim ex Sueton. Tib. 9 firmari potest, ubi Tiberius bello Pannonico *Breucos et Dalmatas* subegisse dicitur. Facit diligentia Scriptoris et institutum, ut nihil dubitem, inde corrigendum Velleium; quum praesertim elementorum ductus minime repugnet. Boecler. Accedo Vossio corrigenti. *Perustae ac Desitiates*, nisi ex *Perusia* mavis facere *Perusitas* vel *Perustas*, cum Πειρούσαι sunt Ptolemaeo, sed Straboni Πειρύσται lib. VIII, Livio lib. XLV, 26, *Pirustae*. Deinde *Daesiates Delmatae* scribendum. Marmor antiquum Spalatii a Iacobo Sponio descriptum: TI: CAESAR. DIVI. AV-

GVSTI. F. VIAM. A. SALONIS. AD. CASTEL. DAESIATIVM. PER. MILLIA. PASSVVM. CLVI. MVNIT. Heins.

Situ locorum ac montium etc. Forte, *situ locorum ac montium ingenio*; *tum animorum ferocia.* Sic *ingenium loci* apud Nasonem, Papinium in Silvis, Sallustium, Florum; apud Plinium Nat. Hist. lib. XIV, cap. 1: *mores coeli solique ingenia.* Apud alium Plinium Panegyrico Traiani, *ingenia coenarum*; apud Tacitum quoque *ingenium loci coelique*, *ingenium aulae*, *ingenia noctium*, *ingenio suopte humentes campi*, et similia; sed Livius lib. XXI, cap. 37: *Inde ad planum descensum est*, *etiam locis mollioribus et accolarum ingeniis.* Vbi malim: *ut iam locis mollioribus*, *ita accolarum ingeniis*; Pomponius Mela lib. I, cap. 7: *Leptis altera nomine atque ingenio par priori. Ingenia fontium* eidem libro III, cap. 10. Sed an non satis erat *locorum* dixisse? *montes* enim locis ac regionibus accensentur. Quid quod de *angustiis saltuum* subiungit? Fors dederit Velleius, *situ locorum*, *ac immanium* (vel *immani*) *ingeniorum ferocia.* Heins. Vid. Misc. Obs. vol. VIII, p. 75.

Pensaret) Vid. ad lib. II, cap. 12 et 88. Bvrm.

In multos ac difficiles locos) *In incultos ac difficiles locos* corrigendum. Sic apud Cretensem Dictyn libro II, perperam circumfertur, *multa hostiliter vastat*, *capit civitates*; quum scribendum sit *culta.* Curtius libro VII: *Tandem ad cultiora loca perventum est.* Supra vide cap. 90. Pompon. Mel. lib. I, cap. 4, de Africa: *verum quod pleraque eius inculta et arenis sterilibus obducta*, *aut ob sitim coeli terrarumque deserta sunt*; lib. III, cap. 7, de India: *ob immanitatem habitantium inculta iacent loca.* Columel. XII, 32: *de locis incultis et macris legito.* Tacitus Ann. XIV, cap. 24: *ventum dehinc in locos cultos*, *demissaeque segetes*; contra eidem Ann. I, cap. 17: *uligines paludum et inculta montium*; IV, cap. 46: *qui montium editis inculti agitabant.* Livius lib. XXI, cap. 25: *Silvae tunc circa viam erant*, *plerisque incultis*; cap. 54: *Circa palustres herbae*, *quibus inculta ferme vestiuntur.* Seneca de Ira lib. III, cap. 20: *sterilis et inculta humanoque ignota vestigio regio*; idem de Tranquillitate animi: *nunc Campaniam petamus*; *delicata fastidio sunt*, *inculta videantur*: *Bruttios et Lucanos saltus persequamur*, *aliquid tamen inter deserta amoeni requiratur*, *in quo luxuriosi oculi longo locorum horrentium squallore releventur*: *Tarentum petatur.* Heins.

Opera diligenti) Lips. *diligentiaque.* Raphel.

Posthumius) Puto illum esse, quem Seianus post Drusi mortem ad tollendos Germanici liberos delegerat socium. Tacitus lib. IV Annal. Schegk. Falso. Nam *C. Vibius Postumus* intelligendus; ut ostensum Pighio in Annalibus romanis. Erratne igitur Velleius? Neutiquam. Sane ex editione Rheuani, ac Burrerii variis lectionibus, ita hunc locum in MS. expressum fuisse liquet: *celebri etiam opera diligenti quibus Iul. Postumus.* Lego igitur: *celebri etiam opera, diligentique, Vibius Postumus.* Quae quin verissima lectio sit, vix ambigo. Mentio huius Vibii, praeter alios, etiam apud Florum lib. IV, cap. ultimo: ubi perperam viri docti *Tiberium* substituere conantur. Voss. *Celebri etiam opera diligenti quibus Iulius Posthumus*, in scripto. Lege, *celebri etiam opera diligentique Vibius Posthumus.* Sed occupatum a Vossio. Heins. Hic Vibius suffectus Consul cum Ateio Capitone A. V. C. 758 fuit, et memoratur in lapide apud Grut. p. 897, 9.

Passienus) Hic *L. Passienus Rufus* dictus, Consul A. V. C. 749, et in marmore apud Gruter. p. 106, 4 memoratus, quem adfert Casaub. ad Sueton. Aug. 57. Sed perperam Onufrius cum *Crispo Passieno* confudit, ut ostendit Castal. I Obs. Decad. 4, 8, et Decad. 6, 1. Burm.

Cossus) Dictus *Gaetulicus*, Flor. IV, 12; in lapidibus apud Gruter. p. 107, 1 et 2, dicitur *Cossus Cornelius Lentulus* Consul A. V. C. 752; et in alio lapide apud Pigh. in Ann. ad A. V. C. 650, et Reines. X, 4, *Cossus Cornelius* dicitur. Et eodem nomine Consul 777; et anno sequenti, *Cn. Cornelius Lentulus Getulicus*, qui forte eius filii fuerunt, et anno 812, *Cossus Corn. Lentulus Cossi filius* Gruter. p. 8, 5, de quo Lipsius ad Tacit. IV Ann. 44. Burm.

L. Apronius) Qui Consul suffectus fuit A. V. C. 761, postea A. 772 Proconsul Africae, vid. Pigh. Memoriam proconsularis imperii in Africa servat nummus Drusi Caesaris, cusus *permissu* L. Apronii Procons. III; vid. Vaillant. de numm. Colon. aereis p. 92; eius filius L. Apronius Caesianus Consul A. V. C. 791; Reines. Epist. 53 ad Rupert. Burm.

In hoc quoque genere) *In loco quoque genere.* Ed. Rh.

Nam et Seianus) Suppositum nomen est, et prima editio refert: *nam et etiam antiquissimi.* In Seianum certe haec non conveniunt, qui equestri loco, provincias aut exercitus non rexit. Tacitus te docebit lib. IV Annal. ubi vita et facta viri.

Anne, *nam et Iunius*? Causa suspicionis ex loco Velleii infra cap. 125; ubi Iunium Blaesum *in Illyrico celeberrima militia* fuisse ait, *cum imperio in summa pace et quiete continuisse*. Et interserit, *ut praediximus*. Vbi autem de Iunio aut Illyrico aliquid praedictum, nisi si hic? Adde, quod in eum convenit Africae praefectura; cuius hic quoque mentio. Turbat tamen, quod ait eum *defectum materia adipiscendi triumphalia:* nisi si hoc adstringis ad Germaniam et Illyricum tantum. Nam ex Africa certe ea rettulit. LIPS. Bene monet Doctor noster Lipsius Seiano nullum heic esse locum. Ipse probabili coniectura substituit *Iunium Blaesum*. Sed nimium ab eis characteribus divertit scriptura membranarum, in quibus, *nam et etiam vir ant;* itaque coniectare adhuc licet alteri cui; ego laurum non momordi. GRVTERVS. Omnino Seiani nomen hic non congruit; ut recte monet Lipsius. Prima editio refert: *nam et etiam vir antiquissimi moris* etc. Vnde idem ille legebat, *nam et Iunius vir*, etc. Sed nimium ab eius scriptura veterem lectionem divertere censet Gruterus. Mihi tamen non dubium, quin de Iunio Blaeso hoc sit accipiendum. Ratio est, quod Velleius infra dicat, Blaesum *celeberrima in Illyrico militia* fuisse, additque, *ut praediximus*. Quod nusquam, nisi hoc loco, tradidit. Quid si igitur, nomine Iunii Blaesi inserto, reponamus: *nam et Blaesus etiam, vir antiquissimi moris* etc. Voss. Licenter hoc loco grassati sunt homines eruditi. Certe nec Velleium nec veteres membranas hic agnoscimus. In membranis quidem, *nam et etiam vir antiquissimi moris*. Tolle τὸ *etiam*, quod interpretamentum est τοῦ *et* proxime praecedentis, ita omnia erunt perspicua. Numquam de Seiano cogitaverat hic loci Velleius, cuius bello Delmatico nullam operam fuisse ex scriptoribus vetustis iam est in comperto. Sed ad Apronium haec referenda sunt; de quo quum proxime egisset, persequitur eius idem hic laudes noster continuato orationis filo. Supra cap. 110: *plerisque etiam literarum usus, et familiaris animorum erat exercitatio;* ubi τὸ *et* loco τοῦ *etiam*, recte reponimus; *et* pro *etiam* cap. 129: *ut senator et iudex, non ut princeps, et causas pressius audit*, quod minus perceptum magno Lipsio persuasit, ut castigaret, *etiam causas praesens audit*. Aldus perperam τὸ *et* delebat, in quo praecipua orationis vis consistit. Pacatus Panegyrici cap. 44, *tui te vindicant et invitum*; mendosus hoc in loquendi modo Petronius non semel cap. 17: *quaenam est*, inquit, *haec audacia? aut ubi et fabulas antecessura latrocinia didicistis?* Ita transpositis voca-

bulis scribendum. Nunc sensu minus commodo circumfertur, *ubi fabulas et antecessura.* Qui locus varie sollicitatur. Livius lib. XXII, cap. 47: *Hinc Romani defuncti nequaquam proelio uno* etc. *et adversus Afros integram pugnam ineunt.* Sic recte scripti, in vulgatis *etiam*, noster c. 118: *consilia corrumpat, efficiatque quod miserrimum est, ut, quod accidit, et merito accidisse videatur,* ita castigandum suo loco adstruemus; lib. I, cap. 11: *et immani etiam Achaeos rebellare incipiente fudit acie,* ubi τὸ *etiam* redundat. Forte, *immani et Achaeos;* cap. 128: *Interestque reip. quod usu necessarium, et dignitate eminere.* Heins. *Et Seianus* ab Erasmo fluxit. An vero haec verba Apronium spectent, dubito, quia ille triumphalia ornamenta accepit, ob res bene gestas in Germania, teste Tacito I Ann. 72, et in Africa Tacfarinatem vicit, Tacit. III Ann. 21; non ergo materia defectus fuit. (V. Cuper. Ep. ad Heins. T. II, Syll. 439). Sed relinquamus ulcerosum locum aliis sanandum. Burm.

Et A. Licinius Nerva Silianus) Ita etiam huius nomen in argenteo aereoque denario perscriptum invenit Vrsinus. Liquet igitur, quod ante adoptionem Silius fuerit dictus. Huius vero filium fuisse arbitror P. Silium Nervam, qui anno V. C. DCCXVI, consulatum gessit cum C. Iulio Attico Vestino. Quod ex Fastis Capitolinis, ac Tacito liquet. Vnde emendandus Phlegon Rerum mirabilium cap. 33, ubi vulgo perscriptum: ὑπατευόντων ἐν Ῥώμῃ Αὔλου Δουκιονίου Νερούα Σιλανιανοῦ καὶ Μάρκου Οὐεστίνου Αττικοῦ. Legendum autem: Αὔλου Λικιννίου Νερούα Σιλανοῦ, καὶ Γαίου Οὐεστίνου Αττικοῦ. Voss. Vide de hoc Licinio Ryck. ad Tacit. IV Annal. 68.

Quem virum) Putem scripsisse, *quem vivum qui intellexit, ne quidem abunde miraturus est*, ut indicet, ne illos quidem, qui eum viventem cognoverunt, abunde esse miraturos, quum vulgo aequalibus obtrectare soleant homines, sed laudare, quos ante suam aetatem florentes non noverunt. Sic supr. cap. 92, §. 2: *Audita visis laudamus libentius: praesentia invidia, praeterita veneratione prosequimur;* ubi plura Rupertus. Burm. V. Misc. Obs. V. VIII, p. 76.

Ne nihil optimo civi) Haec est ipsissima lectio autographi, ut docemur a Burerio, et si quid ego sentio, multo melior ea, quam substituit Rhenanus, exclusa negativa *non.* Criticorum cohors heic tacet, at ego puto dicere auctorem, fatorum invidia intercidisse Licinio praemia pacis et belli omnia. Grv-

TERVS. Scribendum, ut fuerat in MS. *ne nihil non optimo civi* etc. Quod vidit etiam Gruterus. Voss.

Praereptus immature, etc.) Videtur legendum ex antiqua editione: *praeferens immatura, et fructu amplissimae principis amicitiae, consummatione evectae in altissimum, paternumque fastigium imaginis* etc. Huius autem Nervae extat argenteus denarius cum inscriptione: A LICINIVS. NERVA. III. VIR. et aereus item ita inscriptus: A. LICINIVS. NERVA. SILIAN. III. VIR. A. A. A. P. F. VRSIN. *Praeferens immatura* princeps editio; non omnino male: quamquam locus videtur interpolatus, quum et hanc et praecedentem proxime claudat periodum τὸ *defectus est*. Ceterum τὸ *praeferre* hic positum apparet, ut cap. 118: *ardorem animi vultu oculisque praeferens*; cap. 94: *visu praetulit principem*; cap. 27: *praeferens vultum victoris magis quam morientis.*; apud Tacitum Ann. XIII, cap. 25: *ut ipse quoque exciperet ictus et ore praeferret*. Qui locus variis coniecturis frustra obnoxius fuit, quum minime sit tentandus, nisi quod *exciperet* scripsimus, pro *acciperet*. Curtius lib. VI, cap. 9: *Rex deinde in concionem procedit; vultu praeferens dolorem animi*, et lib. VII, cap. 2: *Vultu laetitiae speciem praeferente, ad eum complectendum cucurrit*; et cap. 4: *Erigyius spolia barbaris, ceu opimum belli decus, praeferens occurrit*. Vbi perperam Modius, *prae se ferens*. Seneca Epist. 87: *Nondum audeo frugalitatem palam praeferre*. Sic opinor corrigendum, quum inscriptis sit compluribus *proferre*; vulgati *ferre, praeferre;* denuo Seneca apud Tacitum Annal. XIV, c. 53: *Inter nobiles et longa decora praeferentes novitas mea enituit*. Ann. II, cap. 53: *Excepere Graeci quaesitissimis honoribus, vetera suorum facta dictaque praeferentes*; cap. 73: *praetuleritne veneficii signa, parum constitit*. Ann. IV, sub finem: *Aviam Octaviam, et per eam Augustum avunculum praeferebat*. Igitur *praeferens immatura* dicitur, qui ad maturam aetatem nondum pervenerat; quamquam opinor dedisse Velleium, *praeferens iam matura*; quod ad praeclaras animi in illo dotes refer, quum aetatis esset immaturae. Apposite omnino Plinius lib. V, Ep. 9, ut quidem in optimis membranis Mediceis leguntur; nam vulgati codices longe aliter: *Iam quod in flore tantae indolis iuvenis exstinctus, est maxima consecutus. Amabat virtutes eius, maturitatemque*; et Ep. 15: *sequebar ut magistrum, ut parentem verebar, quod non tam aetatis, quam vitae maturitate merebatur*. Valerius Maximus libro III, cap. 1, de Lepido Aemi-

lio, qui hostem adhuc puer interemerat, ac servarat in acie civem: *operis tam memorabilis est index in Capitolio statua bullata et incincta praetexta sic posita. Iniquum enim putavit, honori intempestivum videri, qui virtuti maturus fuisset*; et Quinctil. lib. VI Inst. praefat. de filio, quem decennem amiserat, *observatum fere est, celerius occidere festinatam maturitatem.* Flor. praefat. *hic iam ipsa imperii iuventa, et quaedam quasi maturitas.* HEINS. Durior locutio *praeferens immatura*, vel *iam matura*, nec satis conveniens Siliano, quem iam *ducem* ante appellavit, ideoque iam rebus gestis clarus habebatur, iamque Consul A. V. C. 759 fuerat, et quem biennio fere post ex hoc loco defunctum esse colligere licet. Quare legendum puto, *praeferens iam maiora*, id est, *promittens maiora*: quam quae scilicet antea gesserat. Et ita cohaerent praecedentia, *ne nihil non*, id est, *ne omnia perissent optimo civi*: manent enim eius res gestae, et gloria, licet maiora potuisset gerere, et consequi, si non mortuus fuisset. De verbo *praeferre* vide supr. ad cap. 94; pro *defectus est*, hic malim *deceptus est*, quod eleganter dictum est, pro privatus est per mortem immaturam. Vide quae nos olim ad Petron. cap. CXV notavimus, et plura mox dabimus ad Ovid. V Met. 147. Confundi vero haec verba a librariis et alibi deprehendi. Sic apud Ovid. III Pont. 4, 37, pro vulgato *his ego defectus*, quidam codices habent, *his ego deceptus*: idem est vero *deceptus his*, quod *fraudatus*, quo verbo et noster alibi, et alii scriptores in simili casu uti amant; posset et legi *deiectus est*, per mortem scilicet. BVRM.

Mentione) Et hic, quod aliquoties supra, *e* pro *i*. Nam vel caeco luceat, *mentioni* sermonis ratione postulari. ACIDAL. *Honorum virorum mentione* scriptus: an *honore horum virorum mentioni?* simile mendum tollimus quoque sub finem operis; *honorum* pro bonorifico etiam Tacito usitatum, ut *oratio honora, honora et magnifica funeris pompa.* Apud poëtas frequentius occurrit id vocabulum. HEINS. *Mentione* defendere conatur Pontanus lib. I Analect. 17. Sed prorsus infeliciter; *mentioni* Edit. Rhen. Erasmi, et optima quaeque: posset et legi, *bonorum virorum mentioni.* BVRM. V. Graev. Ep. Syll. T. IV, p. 481. Misc. Obs. vol. IX, p. 175.

Tantum quod) *Tantum quod* videtur positum pro *tantum non*, quod Graeci dicunt μονονουχὶ. nisi *tantum non* Velleius quoque scripsit. VRSIN. Scribe, *tandem quoque ultimam*: nisi vis,

tantum pro *tandem* accipere, quod clarius, *quam solis radii esse olim, quum sudum est, solent*, aliquando tibi, si Deus volet, faciemus. *Quod* autem inversa ultima litera, pro *quoque* etiam in Floro exaratum deprehendi, lib. II, cap. 15: *Deploratis novissime rebus*, LX *se milla virorum dediderunt*, *quod minus credas*, *duce Hasdrubale*. Nam certe elegantius et nervosius: LX *se millia virorum dediderunt*: *quoque minus credas*, *duce Hasd.* Tot, inquit, virorum millia, quod vix credas, et autem, ut minus credas, Hasdrubale duce se tradiderunt. Hoc tamen in Floro non est forte necessarium: illud autem in Velleio plus quam supervacuum. Sero namque agnosco honestissimam formulam, *tantum quod*, Ciceroni quoque ipsi familiarem. Abundat *quod*, et sermoni in ornatum et vehementiam supervenit. Atque ait Velleius: vix Pannonicum Delmaticumque bellum Caesar finierat, quum ecce statim e Germania funestum novae cladis nuntium. Omitte ergo mutare, nec invide Tullianam Velleio elegantiam. Acidal. Antiqua particula pro *tantum*. Cicer. in Verrem: *tantum quod hominem non nominat*; ad Att. lib. XV: *tantum quod existimabant orationem ad te esse perlatam*; ubi plura notavi in commentario et castigationibus. Popma. Nihil hic mutandum est. Glossae Philoxeni, *tantum quod* ἀρτίως. Vsus eodem Suetonius aliquoties; imo et Tullius ad Atticum lib. XV, Epist. 13. Voss. Nil mutandum. Asseruerunt pridem eam loquendi formulam Viri Docti ad Suetou. Aug. 63: *Iuliam primum Marcello Octaviae sororis suae filio tantum quod pueritiam egresso nuptum dedit.* Neron. 6 *Natus est*: XVIII. Kal. Ian. *tantum quod exoriente sole*. Cic. XV ad Attic. Ep. 13: *Haec quum scriberem, tantum quod existimabam ad te orationem esse perlatam.* Ad quem locum non debuit Manutius adducere illud in Verrem: *tantum quod hominem non nominat; causam quidem totam perscribit.* Hic enim aliam significationem atque σύνταξιν habent illae particulae, ut quivis videt. Boecler. Recte adversus Vrsinum aliosque hunc loquendi modum Vossius asseruit. Adde Ciceronem lib. VII Epist. et Suetonii locum non unum. Consulendus et Gronov. ad Livii lib. XXXIII, 4, et Popma ad lib. XV Epist. Ciceronis ad Att. et ad hunc Velleii locum. Heins.

Cum intra quinque consumati tanti operis dies funestae ex Germania epistolae caesi Vari) Etiam hic locus foedissimum in modum est luxatus. Nam quomodo Vari epistolae iam caesi? Forte: *cum intra quintum consumati tanti operis diem fune-*

stae ecce e Germania epistolae de casu Vari, subaudi *adferuntur.* Cicero libro II ad Atticum Ep. 9: *Epistolam quum a te avide expectarem, ecce tibi nuntius.* Virgilius Aen. libro I, *En Priamus;* lib. IV, *en! dextra fidesque.* Tacitus Ann. XIV, cap. 8: *magis ac magis anxia Agrippina, quod nemo a filio, ac ne Agerinus quidem,* scilicet *veniret.* Plinius lib. I Ep. 5: *Evigilaveram, nuntius a Spurinna. Venio ad te.* Scil. *adest.* Adi Gronovium ad Livium XXXVII, cap. 10, et libro XLI, cap. 3, et Vossium operis Grammatici libro ultimo, qui est de constructione cap. XIX. Infinitis exemplis hanc coniecturam possim adstruere, sed cur in re protrita simus operosi? Potest et omitti τὸ *ecce.* Heins. Potuit excidisse vox *nuntiae*, ut legendum esset, *et sex cohortium nuntiae.* Sed forte nihil deest, et *Epistolae caesi Vari* dictae pro *de caeso Varo.* Ellipseos vero istius multa in Ciceronis Epistolis exempla. Sic. VII Att. 24: *Ecce postridie Cassii literae Capua.* Vbi literas Cassii ad Cassium scriptas interpretantur. Nescio an recte. Posset etiam in vocibus *velut in* latere verbum *venerunt*, ut legatur, *funestae ex Germania epistolae, caesi Vari* etc. *venerunt. Hoc saltem* etc. *Venire* autem proprie de epistola dici vidimus ad Ovid. Epist. XV, 4. Bvrm. Propert. III, 14, 1; ubi vid. Passerat. In Cicerone II ad Attic. 8, paulo post *nulla epistola venerat*, ubi Malasp. *venerat* deesse in MSS. notat. Idem *in marg.* V. Misc. Obs. V. VIII, p. 76, 77, 403, 404. V. IX, pag. 278, 279.

Saltem tantummodo) Locus defectus, et cui facilius mentem, quam verba des; parum confert Delbenius. Et quid sibi illud *saltem*, (fortasse *salutem*) nisi tu *tantum modo?* Schegk. Profecto, vel vocabulum *saltem*, vel proximum *tantummodo*, procreatum est in cubilibus librariorum. Grvter. Legendum *salutem*, vel sunt duo adverbia coniunctim posita, e quibus alterum est parelcon, ut *rursum denuo*, *repente subito*, *nunc iam*, *olim quondam*, et alia multa notata libro secundo, capite decimo de usu antiquae locutionis. Popma. *Saltem tantummodo* ταυτολόγον. Scribebam, *salutem tantummodo indulgente*, quod et Schegkio et post Schegkium Popmae in mentem venisse, sed quasi per nebulam, serus agnovi: quum dubitare haudquaquam neuter debuerint. Nec tamen inconcinne Iohannes Ortuinius Vir Doctissimus, τὸ *tantummodo* e glossa τοῦ *saltem* enatum rebatur, scribebatque, *velut hoc saltem indulgente nobis fortuna. Ne occupato duce*, subintellige, id gestum esset, abruptum dicendi ge-

nus, quale et illud paulo ante, *ecce epistola. Ne occupato duce saeviret.* Lipsivs. Nihil opinor deesse huic loco, sed pendent ista a superioribus; sic sub finem operis: *primum, ut scelerata Drusus Libo iniret consilia: deinde ut Silius Pisoque.* Heins. Tuetur *saltem* I. Vorstius de Latin. merit. susp. cap. 18. Hvdson.

Et causa) Petrus Delbenius legendum putat: *sed causa personae moram exigit.* Ait enim, indulsisse in hoc fortunam Romanis, quod hoc bellum non accidit occupato duce, sc. Caesare, quem proxime dixit imposuisse ultimam manum Dalmatico bello. Deinde, quia de Varo mentionem fecerat, ait, Causam personae moram exigere, ideoque digreditur in Vari moribus describendis more suo. Manvt. Mutilum est. Videtur fuisse: *ne occupato duce saeviret. Sed causa et persona moram exigit.* Lipsivs. *Ne occupato duce. Et causa persona moram exigit.* Ablativo casu. Sic distinxi, suasu manuscripti codicis, aut editionis Rhenani: non quod satisfaciat, sed ut exoriatur sententia tolerabilis; ut velit auctor, bene cecidisse, quod non fuerit Tiberius occupatus tunc temporis alio aliquo bello, quum Varus periret cum suis: quo vacare statim posset et ultioni et decoro populi Romani, quae persequit... capite 120. Grvter. Mancum et mutilum locum inter omnes constat. *Ducem* tamen, non *duce* agnoscit editio princeps. Sensum Velleii huiusmodi fuisse arbitror: *ne occupato duce in debellandis Pannoniis, victores Germani iis se coniungerent. Sed causa, et persona, moram exigit.* Lipsius aliter locum hunc supplebat: Nos Suetonium secuti sumus: huius haec verba in Tiberio: *sub id fere tempus Quinctilius Varus, cum tribus legionibus in Germania periit: nemine dubitante, quin victores Germani iuncturi se Pannoniis fuerint, nisi debellatum prius Illyricum esset.* Voss. Hoc loco primum animadvertit Gruterus, *saltem tantummodo* superflue dici, alterumque irrepsisse praeter Auctoris mentem: deinde, lacunam alii aliter explent; Lipsius ita: *ne occupato duce saeviret, sed causa et persona moram exigit.* Non firmaverim ita scripsisse Velleium (nam quis ipsa verba reponat?) sed ita sensisse nullus dubito. Scilicet id voluit dicere: *in tanta calamitate illud tamen pro beneficio fortunae agnoscendum, quod haec clades non acciderit occupato districtoque alibi duce Tiberio: futurum enim fuisse, ut hostis uteretur victoria, armaque latius proferret, nisi statim obviam itum foret. Operae pretium autem esse, ut et Vari ingenium, mores, consilia, et clades ipsa, summatim quidem, sed tamen cum quadam mora, in hoc transcursu memorentur.*

Boecler. Prima editio, *occupato ducem et causa persona.* Possis, *occupato id duce sit ansa. Res et persona moram exigit*; cap. 86: *Suo praeteritum loco referatur: neque enim persona umbram actae rei capit*, ubi videantur quaeso, quae annotamus. Possis quoque *rei causa persona moram exigit*, et id vere, ut opinor. *Persona et res* pari modo iunguntur apud Senecam de Beneficiis lib. III, cap. 28: *Quare potius persona rem minuat, quam personam res ipsa cohonestet?* Heins. Locus male adfectus, qui dum felicius sanetur, interim nobis Lipsii correctio prae aliis placeat, ut tamen legatur, *hoc saltem indulgente fortuna ne occupato duce. Sed causa et persona moram exigit.* Lipsium defendit contra Vossium hic Rupertus. Burm.

Varus Quinctilius) Illud notare lubet, quantus error commissus sit in praeficiendo Germaniae tali viro, qui nec virtute militari bellicosae genti metuendus, et superbia, crudelitate, avaritia, libertati hominum generosorum intolerandus esset. Crebra et singularis ea magnorum imperiorum infelicitas est, quod in administrationem locorum gentiumque cordatiorum obrepunt *Lollii* et *Vari*, quorum vecordia rebellioni et rebus novis causam praebet. Quam requirenti alicui vere responderi posset, quod *Bato* ille bis Tiberio respondit apud Dionem LV et LVI: ὑμεῖς τούτων αἴτιοι ἐστέ. ἐπὶ γὰρ τὰς ἀγέλας ὑμῶν φύλακας, οὐ κύνας, οὐδὲ νομέας, ἀλλὰ λύκους πέμπετε. *Vos Romani causam rebellandi eo praebuistis, quod ad custodiendos greges vestros non canes, non pastores, sed lupos mittitis.* Boecler.

Vir ingenio mitis, moribus quietus, ut corpore, et animo immobilior) Amicissimus noster, quem iam aliquoties dico, Bucretius legit: *et corpore et animo*; vel, *ut corpore, ita animo immobilior.* Acidal. Lips. *et corpore et animo.* Raph. Potest aliquis sensus existere ex his verbis, sed mihi suspectus est locus, nec satisfacit emendatio aliorum, *et corpore et animo*: vel, *ut corpore, ita animo.* Boecler. Ni fallor, *ut corpore, ita animo*, quomodo et Acidalius voluit, ut et hic abrupto dicendi genere Velleius usus sit. Plena forte oratio, *ut corpore immobilis, ita animo immobilior.* Ni maluimus, τὸ *ita* vel *sic* subintelligi, potest et τὸ *et* sumi pro *etiam*, ut alibi apud nostrum non semel. Heins. Ego quid *immobilis* aut *corpore*, aut *animo* notet nescio, nisi qui aut loco aut mente non movetur; quod hic velle nostrum non puto. Sed forte scripserit: *At corpore et animo imbecillior*; vel, *ut corpore, ita animo imbecillior.* In hanc sententiam Ovid. Epist. XVIII, 7: *Vt corpus, teneris ita*

mens infirma puellis; et contra cap. 127 de Seiano : *sufficiente vigori animi compage corporis*. Sic. supr. cap. 102 : *ut corpus minus habile, ita animum minus utilem reip. habere coepit*. ubi plura habet Rupertus. Posset etiam legi, *ut corpore, ita et animo mollior*, ut illud *im* ex ultimis literis τοῦ *animo* sit repetitum; *mobilis* autem et *mollis* confunduntur etiam apud Petron. CXXVI, et Ovid. I art. 10, ubi vide. *Mollities* autem est, et corporis et animi: ita Iustin. I, 3, *mollities corporis*, et Terent. Eun. II, 1, *mollities animi*, et ita Cicero et alii passim. Vid. ad Cic. pro Sulla. 6. Bvrm. V. Misc. Obs. V. VIII, p. 77, 405, V. IX, p. 175.

Pro tribunali) Duas istas voces coniungendas existimat Lipsius, ut fuerit, *protribunali ord*. Raphel. *Protribunali ordine*, ni fallor, ordinem tribunalis observabat in castris parum tempestive Varus iuri dicundo. Heins. Nihil muto, *ordine agere*, *facere*, et similia, obvia et vulgaria sunt. Et ita, qui pro tribunali sedebat, ordine agendo, (non ut in turbis militaribus, ubi omnia raptim et saepe tumultuarie aguntur) trahebat aestiva. Si quid mutandum, malim, *agendoque pro tribunali omnia ordine*. Sed vix opus esse puto. Bvrm.

At illi etc. *in summa feritate versutissimi*) Lipsius, *vix credat*. Ceterum cladem Varianam eiusque causas nemo accuratius descripsit Velleio ac Dione lib. LVI; adde Flor. IV, 12, 3 et seq. Tac. I A. 61, et de morib. Germ. XXXVII, 7 in magnificentissimo illo Germanae virtutis elogio; Strabo VII non longe a principio; Sueton. Aug. 23; Cluver. Germ. antiq. III, 19 ubi praesertim de loco cladis multa. Boecler.

Vix credebat) Facito, *credat*. Lips. *Vix credat*, vel potius, *credas* malim, ut de quolibet experto, non de Varo uno dicatur. Plin. V, Ep. 8: *id enim temere credas, nisi expertus*; ubi scribe, *id enim haud temere credas*, de quo ad ipsum Plinium. Heins. Ovid. Ep. IV, 37: *Iam quoque (vix credas) ignotas nitor in artes*. Vid. ad Ovid. III Amor. 11, 28. Bvrm.

Natumque mendacio genus) Detestare pessimi adfectus mancipium. Schegk. Hoc quidem aperte falsum est: sed intolerantes saevitiae ac tyrannidis, amantesque libertatis fuisse adversum praedones gentium, id longe est verissimum. Boecler.

Procaces) Vetus editio, *procataes*, puto legendum, *procantes*, de qua voce Festus et Nonius. Pvtean. Vetus editio, *provocare*. Raphel. Hoc ego in nulla inveni. Sed *iniuriis provocare* saepe Cicero dixit.

iniuria) Lipsius, *iniuriis.* RAPHEL. V. Misc. Obs. V. IX, p. 176.

Discerni) *Decerni* legit Gronov. III Obs. 13. HVDSON. Saepius etiam ad Livium hoc verbum illustravit Gronov. vide ad libr. XXVII, 20, XXVIII, 14 et alibi. BVRM.

Vt se praetorem urbanum etc.) Florus lib. IV, cap. ultimo: *Ausus ille agere conventum, et in castris se direxerat, quasi violentiam Barbarorum, et lictoris virgis, et praeconis voce, posset inhibere.* Ita ex omnibus MSS. et principe editione legendum. Sensus est, ita direxisse Varum actiones suas, quasi callidissimi hostes iure possent mulceri. Perperam hactenus omnes eruditi e coniectura edidere, *ius dicebat*, pro *se direxerat.* VOSS.

Vltra barbarum) Lipsius praeposita vocula legit, *et ultra barb.* RAPH.

Arminius) Verum Germaniae decus, Tacitus lib. II Ann. *Arminius abscedentibus Romanis, et pulso Maroboduo, regnum adfectans, libertatem popularium adversam habuit, petitusque armis quum varia fortuna certaret, dolo propinquorum cecidit, liberator haud dubie Germaniae, et qui non primordia populi Romani, sicut alii reges ducesve, sed florentissimum imperium lacessierit: proeliis ambiguus, bello non victus; septem et triginta annos vitae* (ergo patravit hoc anno aetatis vigesimo sexto) *duodecim potentiae explevit: caniturque adhuc barbaras apud gentes, Graecorum annalibus ignotus, qui sua tantum mirantur: Romanis haut perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incuriosi.* SCHEGK.

Sigimeri) Videtur hoc nomen deduci a *sige* sive *sege*, quod veteribus Germanis victoriam denotat, et *meri* quod equum significat, unde et equam, *een merry* adhuc appellamus, a priore voce *sege* et *sige*, multa nomina Germanica originem accepere. Ita *Segebertus*, *Segefridus*, *Segemundus*, *Segericus*, *Segestes*, *Sigovesus* inde appellantur. A *mer*, sive *mar*, *Marcomerus*, *Maroboduus*, *Mareschallus*, id est, praefectus Equitum, *Virdomarus.* Occurrit quoque *Marach* vocabulum pro equo in legibus Alemannorum tit. 70 et 71. THYSIVS.

Et iam civitatis Romae ius) Scribe cum Lipsio, *etiam civ.* RAPH. Turbat hic editio princeps, *prioris comes, iure etiam civitatis Romae ius equestris consequens gradus.* Forte, *cum iure etiam civitatis Romanae* (vel *Romae*) *ius equestris consecutus gradus.* Tacitus de Iulio Floro et Iulio Sacroviro Ann. III, cap. 40: *Nobilitas ambobus, et maiorum benefacta, eoque Romana*

civitas olim data, cum id rarum, nec nisi virtuti pretium esset. HENSIVS. Vulgata lectio videtur ab Erasmo fluxisse: ex vestigiis primae editionis forte scribendum: *iure etiam civitatis Romanae decus equestris consecutus gradus.* BVRM.

Neminem celerius opprimi) Eximia super hoc argumento loca, atque cum grandibus exemplis cuniuncta notavit Lipsius V Polit. 16, 23, et seqq. ubi etiam haec Nostri Auctoris sententia. BOECLER.

Opprimi posse Romanos et dicit et persuadet) *Et docet et persuadet*, ni fallor, Velleius dederat, *docere* pro *monere* historicis familiare. Sic apud Curtium libro V, cap. 1: *At ille docere pergit, non speciosa dictu, sed usu necessaria in rebus adversis sequenda esse.* HEINS.

Segesten) Segestes, ut ante memoravimus, a *sege*, sive victoria nomen accepit. THYSIVS.

*Indicatur * postulabat etiam fata*) Negat editio vetus: haec germana illa est: *indicatur, postulabat etiam fata.* An tale aliquid fuit? *indicatur, qui vinciri postulabat etiam.* Nam apud Tacitum Segestes ipse ita narrat: *Dilatus segnitia ducis, ut me et Arminium et conscios vinciret, flagitavi.* An potius sic? *indicatur. Obstabant sed iam fata.* Nam haec talia saepe per *p* literam scribebant aut sculpebant (lapides docent) *Opstare, Opsides, Opsitae*: atque hinc librarii error. LIPS. In editione principe ita legitur: *postulabant etiam fata consiliis, omnemque animi eius aciem praestruxerat.* Lego: *praevalebant at iam fata consiliis, omnemque animi eius aciem praestrinxerant.* Dubito tamen, an non *praestruxerant*, quod idem est, ac *obstruxerant*, scriptum fuerit Velleio. Quomodo Iulius Celsus: *perituris oculos obstruit fortuna.* Sic legendum, non *oculis.* Sane vix est, ut aliter existimem. VOSS. Legebatur: *postulabant etiam fata consiliis, omnemque animi eius aciem praestruxerat.* Vnde legerim: *praevalebat sed iam fatum consiliis, omnemque animi eius aciem praestruxerat*, quamquam illo positu particula *sed*, etiam a Lipsio ita collocata in emend. huius loci, non satis placet. BOECLER. *Postulabat etiam fata consiliis*, prima editio. Scribe, *obstabant sed iam fata consiliis.* Apud Poëtas passim, *fata obstant.* Sed vidit vir summus Iustus Lipsius. HEINS. Propius ad vestigia veteris scripturae posset legi, *reluctabantur iam fata consiliis*, ita postea cap. 123, *quum omnem curam fata vincerent.* BVRM. V. Heins. Ep. Syll. T. IV, p. 373. Misc. Obs. V. IX, p. 176.

Praestinxerant) Sic recte hoc scribitur, a *praestinguo.* Et male idem verbi aliter alii legunt Plauti Milite; *oculorum praestin-*

guat aciem in acie hostibus. Adeoque Ciceronis Philipp. XII: *Praestinxerat aciem animi D. Bruti salus.* Sed huius quidem plurimis locis idem error: etiam Ausonii aliquantis, in cuius de nobilibus Vrbibus primo carmine exploratissimum est mihi aliter scribi non debere, quam: — *Fuit haec, subit ista: novisque Excellens meritis veterem praestinguit honorem.* Et quoque Paulini longa illa epist. ad Auson. innumerisque omnium ferme scriptorum locis; quae cuivis ubivis de sententiae ratione corrigere facillimum. Acid. Vide de hoc verbo Taubm. ad Plaut. Milit. I, 1, 4, et Drakenb. ad Sil. Ital. I, 358.

Plerumque qui fortunam mutaturus est, consilia corrumpat) Altae sapientiae gnome, quam sic conceperis ex editione veteri: *ut plerumque fortunam mutaturus Deus consilia corrumpat.* Nam in ea τὸ *est*, nullum est: eiusque loco, *Deus.* Hac causa etiam illud *qui* delendum censui, natum ex repetitione. Lips. Ex antiquae lectionis vestigiis videtur scribendum: *quippe ita se res habet, ut plerumque fortunam mutaturus Deus consilia corrumpat.* Vrsin. In exemplari scripto legebatur id, quod retinet editio Rhenani, *mutaturus Deus consilia corrumpat.* Vt forte excluso adhuc *qui* conceperit auctor, *ut plerumque fortunam mutaturis Deus, consilia corrumpat.* Grvter. In antographo, pro *est*, erat *Deus.* Rectissime. Pro *qui* tamen reponendum *cui.* Non enim assentio Vrsino, Lipsioque, qui vocem eam inducendam censebant. Supra cap. 57 eandem gnomen habuimus, aliis tamen verbis: *sed profecto ineluctabilis fatorum vis, cuiusque fortunam mutare constituit, consilia corrumpit.* Itaque de emendatione nostra vix dubitandum censeo. Voss. V. Misc. Obs. V. IX, p. 176.

Consilia corrumpat) Supra quoque in eam sententiam eleganter, iisdem ferme verbis, sed brevius: *Sed profecto ineluctabilis fatorum vis, cuiuscumque fortunam mutare constituit, consilia corrumpit.* Acidal.

Vt quod accidit, id etiam merito accidisse videatur, et casus in culpam transeat) Lubrica est et caligat tua Philosophia, *Patercule:* omniumque eorum, qui tua haec tam avide arripiunt, et pro oraculo exosculantur. Aperiant enim tandem oculos, vel ad huius exempli lucem, qui tam crasse de fatali necessitate sentiunt loquunturque. *Acciditne tum merito Varo, quod accidit?* Nonne securitas inexcusabilis virum praecipitem dedit? Congruebat sane iustitiae fati, ut pateretur vecordiam huius hominis vindicari; sed vindictam non intulit vis maior fati, aut praesentioris

potentiae fatalis ultio: sinebatur interire, sed suamet securitate ignaviaque. Nonne cavere, nonne et antea se aliter gerere, et quum moneretur, expergisci potuit? si hoc non possunt homines, iam non sunt homines. Et cur haec talia traduntur civilis disciplinae causa? Cur Historici passim admonent, securitate peccatum esse ab hoc et isto? cur increpant securitatem? cur exempla cautionis inde peti iubent? si a casu inevitabili sunt illa omnia, longe aliter philosophandum erat. Vide quae Velleius rursum de Varo II, 120. Non omittendum duxi, quin rursus monerem, vitandos in hoc argumento et *errores vulgaris sermonis*, et *colores disertae scriptionis*, quae saepe ita tegit hominum popularium aut amicorum flagitia, saepe tragicae gravitati his sententiis locum quaerit. Adde quae supra notavimus ad II, 57. Non dissimulamus interim, *posse horum multa ad saniorem sententiam commoda interpretatione, et cautione redigi*; sed quid opus est illorum dicta melius interpretari, quos peius sensisse non ignoramus? BOECLER.

Etiam merito) Sic refinxerunt, quum in membranis esset *et etiam*. Redde Velleianam sibi manum, deleto τῷ *etiam*: *ut, quod accidit, et merito accidisse videatur*, diximus paullo ante. HEINS. Puto transpositam particulam *et* fuisse, et legendum, *ut quod accidit, etiam ex merito accidisse videatur*, ut mox, *ex merito aestimare*; et sic Ovid. Epist. V, 7: *Leniter, ex merito quidquid patiare, ferendum est.* Vbi plura. Vt vero *ex merito accidere*, ita *ex casu accidere*, dixit Quinctil. II Inst. Orat. 17: suspicer vero et hic, ut saepe alibi, vocem excidisse, et legendum, *ut quod forte accidit, etiam ex merito accidisse videatur*, nisi simpliciter *accidere*, ut centies, pro forte, casu accidere, quis positum velit; venustas vero in repetitione verbi *accidere* est; cui similem in Caesare ad lib. VIII de Bell. Gal. 3, observavit D. Vossius. BVRMAN.

Negat itaque se credere s. i. s. benevolentia) *Negat itaque ei credere, spemque se benevolentiae ex merito aestimare profitetur*, puto, ut τὸ *in* superfluum, quomodo saepe alias, hinc etiam iubeatur facessere. HEINS. Forte, *speciemque in se benevolentiae e. m. ae. profitetur.* Segestis rem ad se deferentis voluntatem, ut speciem benevolentiae se aestimare profitetur. Male haec verba Germanos respicere crediderc interpretes. Confudisse vero *spem* et *speciem* pluribus locis veterum docebunt notae doctorum virorum ad Cicer. VI ad fam. 19; et Liv. XL, 5. Et Davis. ad Hirtii l. VIII de Bel. Gal. 49. Sic et forte apud

Plin. lib. XXXIII, 6 rescribendum, ubi de argento, *nonnisi in puteis nascitur*, *nullaque sui specie nascitur*, *nullis*, *ut in auro*, *lucentibus scintillis;* nunc *sui spe* circumfertur. Sic apud eumdem lib. XXXVII, 6, pro *spe purpurae*, alii codices habent *specie*. Sed nulla sui *specie* est indicio, unde conspici et coniici possit, latere metalla argenti; et ita apud eumdem lib. XXXVI, 6: *nec sine quadam specie purpurae candore in minium transeunte*, ubi multae editiones etiam *spe*, sed *specie* est in editione Parmensi. BVRMAN.

Iustis voluminibus) Amplius volumen de rebus romanis Velleius scripturus erat. Supra cap. 99: *Quis fuerit eo tempore Civitatis habitus*, *iusto servemus operi*; et post 103: *Laetitiam illius diei concursumque civitatis vix in illo iusto opere abunde persequi poterimus*. PVTEAN.

Nunc summa deflenda est) De clade Germaniae a. d. 4 Non. Quinctileis vide Sueton. Tacit. 1, et 11, Dionem, Strabonem lib. VII, Florum lib. IV, Oros. lib. VI. Est et eximius locus apud Senecam Epist. 46: *Variana clades quam multos splendidissime natos*, *Senatorium per militiam auspicantes gradum*, *fortuna depressit? alium ex iis pastorem*, *alium canis*, *alium casae custodem fecit*. Scio hic libros omneis (excipio editionem nondum visam mihi) vulgatos vulgare, *Mariana clade*. Verum nostram scripturam prodit manuscriptus codex, qui publice in Bibliotheca Bibraci, oppidi Imperialis liberi, adservatur; cuius copiam mihi iam nuper fecit lectissimus, et has literas doctus iuvenis, Matthaeus Klock Bibracanus. SCHEGK. Quid *deflendi* verbum heic faciat, me doceri libenter velim. De calamitate locutum, ipse scio: sed quid argumenti illud isti verbo? Praeterea quid in sequentibus deflet? Narrat saltem casum, miserandum illum quidem et deflendum, Vari Quinctilii et exercitus, idque sine ullis naeniis. Sed nae ego naenias et mortualia loquor, qui pugno adversus haec frigida tam calide. Lego: *Nunc summa deicenda est*. Summa enim hic se complexurum ait, ordinem omnem calamitatis, alias alibi iustis voluminibus expositurum. Subvenit etiam aliquando *sequenda* scribere: quomodo Aeneas Virgilianus de sua narratione: *Sed summa sequar fastigia rerum*. Vbi, si argutari lubeat, et consequenter heic, idem *sequi* sit, quod *dicere*. Antiquis enim, quorum insigniores gemmas ex obsoletiore penu dilectas amat suis Maro versibus inserere, *seco*, *secor*, *insecor*, *exsequor*, aliaque inde procusa, significant, *enarro*, *edissero*. Exemplorum nobis thesaurus est,

sed eum hic effundere nulli bono. Livium Andronicum, Ennium, alios qui nosse voluit, potuit ipse aliqua ab iis horum similiumque copia instructior abire. Plautum etiam qui a limine salutavit, prima fabula invenerit: *Iam illud non placet principium de osculo: perge exsequi.* Quod iam multos annos factum est, quum eruditissimus Muretus in hanc mentem interpretatus est. Ego autem ne de meo nihil addam, sic sio capiendum illud Accii Atreo: *Ego incipio: conata exsequar.* Nam verba sunt narrare ordientis ordinem flagitii sive sceleris Atrei. Exemplum hoc, nisi memoria deficior, apud Nonium est, in *Conata.* Neque enim nunc aut Nonium, aut ullum alium ex illo genere scriptorem ad manus habeo. Sed Velleiani loci nunc incidit etiam alia lectio, *deplenda;* ut dicat: Nunc summa exhaurienda est, quae restat. Idque ut fatear, blanditur mihi omnium maxime, quum et sit ad vulgati scripturam proxime. ACIDAL. Mihi vix ulla trium harum coniecturarum satisfacit. Scribo itaque vix litera mutante: *Nunc summa deferenda est:* nam id verbi capi pro rem quampiam ordine, et quasi apud patronum exponere, quis non novit? Hic autem tale quid requiri docent statim vel exordii loco illa: *His auditis revolat ad patrem Caesar: perpetuus patronus R. Imperii, assuetam sibi causam suscipit.* PONTAN. lib. I Analect. 17. Sunt qui se doceri velint, quid heic faciat *deflendi* verbum, interim tamen substituunt alias voces, minus aptas. Namque auctor idem fere vult, quod supra capite 67: *Huius totius temporis fortunam ne deflere quidem quisquam satis digne potuit: adeo nemo exprimere verbis potest;* et vero nonne diu diuque hanc cladem deflevit Augustus? de quo refert Suetonius cap. 23: *Adeo namque consternatum ferunt, ut per continuos menses barba capilloque submisso, caput interdum foribus illideret, vociferans: Quintili Vare, redde legiones: diemque cladis quotannis moestum habuerit ac lugubrem.* GRVTERVS. Nihil infelicius, me indice, tentatum a viris doctis: nam quae tanta unius literae superstitio, ut si *deferenda* sit legendum, non potius legatur *referenda;* nam *summam deferre*, faceret ambiguam sententiam, quasi non clientis sed principis esset, qui summum imperium deferret duci: vid. lib. II, 54. Praeterea *summam deferre* pro exponere breviter, ego vellem auctoritate probatum videre, umquam posse dici, nisi forte de delatore. Si quis mallet *delibanda est*, me non haberet adversantem; sed retineamus cum Grutero *deflenda est*, id est, cum fletu commemoranda. BVRM.

Cum ne pugnandi quidem egregie occasio, in quantum voluerant, data esset miseris) Mihi vix dubium est, quin illa, *in quantum voluerant*, creverint in hortis scribarum. GRUTER. Lectio haec crevit in hortis correctorum. Et tamen nec tolerabilem sensum eruere quiti sunt. Quid enim sibi volunt illa verba, *in quantum voluerant*? Sane non est dubium, quin ea sint e glossemate loci, qui post sequitur, ubi legitur, *in quantum voluerit*. Sed proponenda est MS. lectio, quae huiusmodi fuit: *quum ne pugnandi quidem egre diem aut occasionis in quantum voluerant data esset immunis*. Viderint alii, an non legendum sit: *quum ne pugnandi quidem, egrediendive, occasio iis data esset immunis*. Voss. Ex Burerii V. Lect. constat, ita fuisse in exemplari: *quum ne pugnandi quidem egrediem aut occasionis inquantum voluerant data esset immunis*. Vnde Vossius ita emendat: *quum ne pugnandi quidem, egrediendive, occasio iis data esset immunis*. Non displicet: sed quod cum Grutero delet illa *in quantum voluerant*, non approbaverim. Neque enim statim licet recidere, quae sententiae nostrae obstare videntur; et scripsisse ita Velleium, ex eo maxime fit verisimile, quod mox sequitur: *Castigatos esse quosdam gravi poena, quia Romanis et armis et animis usi fuissent*. Q. d. voluisse quidem Romanos milites suam necessitudinem fortiter ferre, acriterque pugnando dare operam, ne ignavi aut penitus inulti perirent: sed coërcitam esse generosam voluntatem segnitie et imperio ducis etc. BOECLER. Audiamus veterem primae editionis scripturam: *quum ne pugnandi quidem egregie aut occasionis in quantum voluerant data esse inmunis*. At Burerius in vetusto codice *egredie* pro *egregie* exarari monet: tum in eodem *quantum* pro *in quantum*, *inimicis* pro *immunis* exstare. Refingo: *quum ne pugnandi quidem aut regrediendi occasionis quantum voluerant, adesset ab inimicis*, vel *datum esset; adesse*, ut cap. 61: *vis ad resistendum nulli aderat; regredi* pro *evadere* passim apud Historicos. HEINS. Non satisfaciunt correctorum conatus. *Miseris* ab Erasmo suppositum τῷ *immunis*: quid vero notet *occasio immunis*, doceri vellem. Forte ex vestigiis corruptissimae lectionis formari posset: *quum ne repugnandi quidem, congrediendive occasio, in quantum voluerant, data esset cominus*. Haec saltem mollius procedunt, quam adhuc excogitata, licet veram esse lectionem, praestare non audeam; *voluerat* an *voluerant* quis legat, parum interest, quum de exercitu utrumque dici posset; includenda vero omnia

parenthesi; *in quantum* retineo, vid. cap. 120. BVRM. V. Misc. Obs. vol. VIII, p. 78, 405; vol. IX, p. 176, 279.

Romanis et armis et animis usi fuissent) Ineptissime (Burer.): quia fortiter more romano, armis et animis usi erant, castigavit suorum quosdam Varus, sperans se iure posse feroces populos melius continere, quam vi et armis. BVRM.

Paludibus, insidiis) Ita secuti Erasmum omnes ediderunt, sed in Rhenani editione est, *paludis insidiis.*

Quem ita semper) Quid ais, Vellei? Longe aliter Tacitus aliique de Germanis loquuntur. BOECLER.

Quippe paterni) De patre Sex. Quinctilii habes supra in bello Philippensi lib. II, cap. 71: *Varus Quinctilius quum se insignibus honorum velavisset, liberti manu interfectus est.* De avo, non tam obvium. Reperio tamen apud Caesarem I Civil. *Sex. Quinctilium Varum Quaestorem L. Domitii* fuisse Corfinii, ut probabile sit eum sic periisse in Pharsalia, aut in Africa. LIPSIVS.

L. Eggius) Alii *Egilius.* Ego *Eggius* retineo, quod hanc familiam ex inscriptione antiqui lapidis notam habeam. Cuius exemplum sequitur: *In Opido D. Germani, ad Cathedralem Ecclesiam.* HERCVLI SANCTO. SACR. D. POMPONIVS. NOETVS. TOTVM. SOL. AMICOS. ACC. BENE — — — M. EGGIO. MARVLLO. ET L. D. D. D. K. IVL. MANVT. Alii *Igilius*, aut *Egilius.* RAPHEL. Sic editio primigenia. Maluerunt alii, *Egilius.* Atqui *Eggia* gens satis nota ex inscriptionibus antiquis, ut monuit quoque Aldus. Ac idem nomen etiam occurrit in notis Senecae, et Tyronis; nisi quod ibi *Egius*, pro *Eggius*, legatur. Voss. De *Eggiis* est inscriptio apud Gruter. XLIX, 5, et apud Reines. I clas. 46, qui ibi in commentario de illis agit: qui eosdem et *Iccios* putat, qui ab Horatio, Cicerone, Plinio et aliis memorantur. Vid. et Fabret. pag. 367: *Egilius* ab Erasmo est, qui Lucium *Egilium* triumvirum Lunam coloniae deducendae apud Livium lib. XLI, 13 legerat, et festivum illum *Egilium* apud Cicer. II de orat. 61, qui prioris videtur fuisse filius: nam Triumvir A. V. C. 576 fuit, Q. Opimius, qui a Cicerone cum Egilio memoratur, et consularis dicitur, consul fuit A. 599. BVRM.

Tam turpe Ceionius) Videtur voluisse *C. Ceionius*, quum et *Eggio* praenomen additur. *Caesar* pro *C. Caesar* apud Tacitum aliosque perperam scribitur non semel, et supra *Gracchus* pro *C. Gracchus.* HEINS. Recte monuit Heinsius: nam in prima editione est *C. Eionius;* sed *C. Ceionius* legendum. Eionii

enim ignorabiles. *Ceionii* autem passim in Lapidibus et Historiae Augustae scriptoribus occurrunt, sed hic a Glandorpio, principe inter cognomines loco ponitur, neque ego quemquam priorem novi. Bvrm.

Supplicio, quam proelio) De Catilina supra: *Spiritum quem supplicio debuit, proelio reddidit.* Acid.

Vala Numonius) Quum in manuscripto Velleii codice scriptum fuisset *Vallumonius*, ex eo alii fecerunt *Valumnius*. Alii, quod ea familia non reperiretur inter romanas, emendarunt *Volumnius*. Sed utrumque mendosum est: scribendumque, *Vala Numonius*, cognomine *Vala* posito ante nomen *Numonius*. Nam saepe solet Velleius cognomina praeponere nominibus, ut quum dicit, *Mancinus Hostilius*, *Carbo Papirius*, *Lepidus Aemilius*, et caetera id genus. Huius autem *Valae* extat denarius argenteus cum inscriptione C. NVMONIVS. VAALA. de quo cognomine abunde scripsimus in libro de familiis romanis. Putamus autem eum esse, ad quem Horatius scripsit epistolam 15, lib. I, cuius initium est: *Quae sit hiems Veliae, quod coelum Vala Salerni.* Nam in libris manuscriptis, qui sunt apud me, epistola inscribitur, AD NVMONIVM VALAM. Denarium vero, cuius supra meminimus, Traianus Imp. ut multos alios, restituit, ut apparet ex titulo, qui ei adiectus est: IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GER. DAC. PP. REST. Nam reliqua, quae signata in eo sunt, repraesentant ea plane, quae ab ipso Numonio, vel ab aliquo eius familiae, in antiquiore denario cusa sunt. Vrsin. *Valnumonius* est in Vet. Ed. Fulvius Vrsinus unius literae adiectione, veram, ut mihi videtur, lectionem restituit, *Vala Numonius*. Horatius Epistolam inscribit ad *Numonium Valam*, quae est 15 lib. I: sunt et nummi argentei hac inscriptione *C. Numonius Vaala*. Pvtean. Omneis, praeter Rhenanum, edunt *Volumnium*, quod purum putum commentum Burerii. Rhen. *Valnumonius*, et in ora libri, *Val. Numonius*. Igitur legendum, *Vala Numonius*, praepostere, ut notavi. In nummis: C. NVMONIVS VALA, *sive* VAALA. Schegk. *At Volumnius*, Burerianum commentum est. Rhenanus ex MS. edidit *Valnumonius*. Vnde Vrsinus legendum putabat: *Vala Numonius*. Addit, se hunc eundem putare, ad quem hodieque Horatii epistola extat lib. I, ep. 15, quam in MSS. scribi testatur, *ad C. Numonium Valam*. Vbi dubito tamen, an non potius, *ad Cn. Vmonium Valam*, et in Velleio, *Vala Vmonius*, sit rescribendum. Nam Hubertus Golzius (ut ad praedictam

Horatii epistolam monet Cruquius) ex numismate Laurcdani expressit: CN. VMONIVS VAALA. Etenim punctum minutissimum inter CN. et VMONIVS esse dixit, quod ab aliis minus foret animadversum. VOSSIVS. Egregie hunc locum restituit Vrsinus, qui omnium suffragia abstulit doctorum. An autem idem sit, qui Horatio amicus fuit, dubitat Iac. Gronovius, qui tomo tertio Antiquitatum Graecarum, ubi nemo obscurum hunc hominem quaereret, tot heroibus NumoniumValam inseruit, eumque bellis civilibus se immiscuisse putat, quia Horatius se Iuvenem in ea epistola appellat, et bella iam Horatio annos 38 nato desierant. Massonius vero Epistolam hanc coniicit in annum aetatis Horatii 43: et recte notat, minime se Iuvenem dicere Horatium, sed requirere vinum generosum, et lene, quod aetatis provectioris languidas vires reficiat; et verba illa: *se Lucanae Iuvenem commendet amicae*, recte Porph. *ut Iuvenem* explicat. Quum autem annus Horatii 43 incidat in A. V. C. 721, et clades Variana acciderit A. V. C. 761, supervixit saltem ille Numonius triginta annis Epistolae illi Horatianae: quare diversum etiam putem, sed quis qualisve fuerit ignoro. Digniorem tamen nostro puto, cuius memoria tam notabili illo nummo est aeternitati dicata; quare antiquiorem, et auctorem forte gentis hic signari est verosimile. Vid. Spanhem. de numism. diss. X, cap. 4, §. 13. BVRM.

Spoliatum equite peditem) Edit. Rh. *spoliatum equitem, peditem relinquens.*

Fuga cum aliis) *Cum aliis* Edit. Rh. *alis* Erasmus restituit.

Petere ingressus est) Suspicabar aliquando, illud *petere* mutandum in *temere*. Sed quum auctores caeteri sileant istud factum, malo et ego tacere, quam prodere inscitiam meam. GRVTER. *Ingressus* pro aggressus est. Sic Tacitus inter alios non semel, ut Ann. VI, cap. 4: *ut vero Latinium Latiarem ingressus est*, ubi Acidalius nonnulla. Propertius III, 1: *Primus ego ingredior puro de fonte sacerdos Itala per Graios orgia ferre choros.* Idem Tacitus Hist. V, cap. 18: *pulsique Germani Rhenum fuga petebant.* Fuit tamen quum opinarer, *fuga Rhenum praecipiti ingressus est*, vel, *fuga praecipiti petere ingressus est;* cap. 85: *quum se Canidius praecipiti fuga rapuisset ad Antonium. Praecipitem cursum* opponit *gradui* cap. 1, lib. II. HEINS. Nihil mutandum: nam *ingredi* pro incipere, aggredi, quod verbum aliquoties alterius occupavit locum, saepe apud Ciceronem occurrit. V. P. Fabrum ad lib. I Academ. Quaest. pag. 24:

aliter *ingredi Rhenum*, si cum Grutero quis τὸ *petere* abiicere vellet, recte et latine dici vidimus ad Quinct. decl. VI, 21. Bvrm.

Hostium laceraverat) *Hostium* Rhen. Erasm. Steph. miror Acidalium hinc non captasse occasionem corrigendi, *Hostis feritas*. Nam mirus talium captator elegantiarum erat; et veteres *hostis*, ut adiectivo usos, quaedam exempla docent, sed haec a Velleio longe abesse volumus. Bvrm.

Caput eius abscissum) *Abscisum* edit. Rhen. Erasm. Heins. Hudson. et alii. Vid. supra ad cap. 66.

Gentilitii tandem tumuli sepultura honoratum est) Editio Rhenani, *tamen*. Quod probandum. Vides hic iterum, quantum correctóres sibi assumpserint, qui *tandem* de coniectura edere non dubitarunt. Voss. *Tamen* prima editio, recte; quamquam Vari corpus seminstum hostilis laceraverit feritas, caput tamen missum a Maroboduo ad Tiberium, gentilitii tumuli honoratum sepultura est. Heins. *Tandem* Erasmum habet auctorem, quem Stephanus, Aldus et alii secuti sunt.

Vltra Rhenum cum exercitu transgreditur) Assentio eruditissimo Io. Freinshemio, qui ad Florum *ultro* hic legendum censet. Vossivs. Illud *ultro* ex Freinsheminna emendatione, quum legeretur *ultra*, praeplacuit. Boecler. Vid. Freinsh. Indic. Flori in *ultro*.

Arminio territo) Rhen. *arma interfecti, quae arguisse*, ex quo Lipsius, *arma infert, quae arcuisse*. Non solum, inquit, Tiberius repulit, et arcuit arma Germanorum, sed ultro etiam intulit. Schegk. In vet. *Arma interfecti quem*. Stabilis manet nostra olim emendatio: *Arma infert, quae arcuisse*. Rhenum, inquit, transgreditur, et ultro petit in suis sedibus Arminium, quem arcuisse a nostris abunde satis habebat Augustus et cives. Lips. Lego *arcuisse*, scilicet finibus romanis Arminium contenti erant Augustus et Patria. Popm. Locum hunc cum Lipsio impurum censeo. Habet sane princeps editio: *Arma interfecti, quem arguisse* etc. Vnde legebat ille: *arma infert, quae arcuisse* etc. Ego minori mutatione, et nisi animi fallar, verius conieci: *Arma infert hosti, quem arcuisse* etc. Imo vix dubito, quin haec germana auctoris nostri sit lectio. Simile autem mendum irrepsit apud Papinium Statium lib. I Thebaid. .... *Tecto coelum prohibere quis iste Arguit?* — Nihil enim certius, quam rescribi debere, *Arcuit*. Quomodo ad marginem codicis sui emendarat frater ὁ μακαρίτης Dionysius Vossius. Voss. Scriptum

exemplar, *arma interfecti*, *quae arguisse pater*. Vnde alii alia extundere sunt aggressi: *arcuisse* corrigendum esse, iam inter omnes pene convenit. Lipsius, *arma infert*, *quae arcuisse*. Ego, *arma infert ei*, *quem areuisse* etc. Tale illud Livianum lib. XXI: *Tanto audacius fortiusque pugnatur, quanto maior spes, maior est animus inferentis vim*, *quam arcentis*. Iustin. lib. XI, 6: *Nec hostem regni finibus arcere, sed in intimum regnum accipere*, et paullo ante, *non fiducia hos metiens*. Nam *hostium* negat comparere in membranis Burrerius. Sequentia τὸ *hos* requirunt. Possis et *fiducia hostili*, quia *minabatur*, non *minabantur*, mox membranae. Nimirum scribe: *se magnitudine sua*, *non fiducia hostili metiens*, *quae Cimbricam Teutonicamque militiam Italiae minabatur;* mox et probe, *ultro* pro *ultra* Freinshemius; *hostilis fiducia*, ut paullo ante, *hostilis laceraverat feritas*. Apud Claudianum laudibus Stiliconi: *Quantum fiducia nobis Profuit hostilis*. Heinsivs. *Arminio territo* Erasm. Steph. Manut. et alii. Forte, *Arma Arminio infert*, ut a similitudine literarum vox sit absorpta; *quae* autem, non *quem*, habet editio princeps. Posset et legi: *transgreditur*, *arma inferre certus*, *quae arcuisse* etc. *penetrat interius*. Bvrm.

Vacillantium etiam cis Rhenum sitarum gentium animos) Lego *vacillantis metu cis Rhenum*; vel, *vacillantis iam cis Rhenum sitarum gentium animos confirmavit*: *vacillantis* pro *vacillantes* antiqua scribendi ratione, quam editio Rhenani e vetusto codice multis locis utcumque conservat. lib. I, cap. 12: *adeo odium certaminibus ortum ultra metum durat*; cap. 110: *tantus etiam huius belli metus fuit*, *ut stabilem illum et firmatum tantorum bellorum experientia animum Caesaris Augusti quateret ac terreret*; cap. 123: *venitur ad tempus*, *in quo fuit plurimum metus*; cap. 124: *quae senatus trepidatio*, *quae populi confusio*, *quis orbis metus?* cap. 129: *magni terroris bellum Africum*. Plura diximus supra cap. 28. Heins. *Cis Rheno* Edit. Rhen.

Voluerit) Imo *valuerit*, id est, quantum in ipso fuit, opibus scilicet, pecuniaque, quam repperit, in se translata. Lips. Viris doctrinae eminentissimae suspectum heic *voluerit*, et mutatum eunt in *valuerit*. Verum sic supra locutum, modo posui: et mirum est, nisi et hoc loco, triga illa verborum adscititia. Grvter. Lege cum Lipsio *valuerit*. Voss. Periculosum et temerarium est pro arbitrio voces eiicere, praesertim quum *in tantum*, *in quantum*, in uno Velleio saepius occurrat, credo,

quam apud omnes fere alios scriptores. Vide lib. I, 13, et II, 53, ideoque explico, *in quantum voluerit*, *ad arbitrium*, vel *arbitrio suo*, ut alibi loqui amat, nemine prohibente. Posset et legi, *in quantum potuerit*, scilicet quantum colligere potuit relicta, quae supererant, ab hostibus. Sed vulgata satisfacit. BVRM.

Praefecti castrorum) De officio praefecti castrorum, nihil habeo, quod addam ad ea, quae in Discursibus ad Tacitum notavit Lipsius. Imo unum etiam demi velim. Hoc est, quod pro *destinatio* apud Vegetium lib. II, cap. 10, reponat *designatio*. Verba Vegetii haec sunt: *Ad quem castrorum positio, valli, et fossae destinatio pertinebat.* Nec magis audio Stewechium, ex MS. reponentem *aestimatio*. Sane *destinare* idem quod *designare*. Sic Livius lib. XXVIII: *Non solum capita hostium vulnerabant; sed quem locum ibi destinassent.* Quod, ut video, iam monere praevertit eruditissimus Gronovius in Observationibus suis lib. II, cap. 8. Voss.

A Lisone) Forte, quod Ptolemaeo Ἀλεισον. Rhenano hodiernum *Altzheim*, prope Vangiones. In eo lapsus, quod eiusdem Tacitum meminisse putavit. Nam clarum ex Dionis lib. LIV, non locum, sed fluvium hoc nomine Tacitum insinuare. SCHEGKIVS. An est loci nomen, an urbis, quae in Ptolemaeo scribitur Ἀλεισό. Tacito libro secundo annalium c. 7, et Dion. libro quadragesimo quarto est *Allusio fluvius.* POPM. *Alisonem* et fluvium esse, et castellum contra Sicambros a Druso excitatum, egregie ostendit Illustriss. Ferdinandus, Episcopus Paderbornensis in Monument. Paderb. in principio p. 2 et seqq. et vestigium antiqui nominis in pago *Elsen* hodieque superesse, Fluviumque nunc *Almam* vocari docet. Longe hinc est *Altzheim.* Lipsius ad Tacit. II, 7, *Vesaliam* multos facere notat.

Vsi) Membranae *viti*: legendum *iuti*, vel *adiuti*. Cornelius Nepos Miltiade: *Nec minus in ea re prudentia quam felicitate adiutus est. Temerarium consilium*, ut apud Livium lib. XXV: *Temerarium magis, quam audax consilium.* Nec praecipiti et incauto consilio, nec tarde nimis usos fuisse *providentia* designat. Videtur autem alludi a Velleio ad illud Augusti σπεῦδε βραδέως, de quo complura Gellius lib. X, cap. 2; *ubi consulueris, mature facto opus est* dixerat Sallustius: *iuti* vero, ut apud Tacitum Ann. XIV, cap. 4: *Placuit sollertia tempore etiam iuta. Adiutor* saepe apud nostrum, et *adiutorium* cap. 112; cap. 128: *ad iuvanda onera principis Seianum protulit.* Apud Columellam in horto: *Rutaque Palladiae baccae iutura sapores*, ut in opti-

mis membranis exaratum inveni. Nam vulgati codices *victura*, ut frustra sit vir summus Gerardus Iohannes Vossius Analogiae libro III, cap. 20, qui *iutum* dici non opinatur. Sallustius in Iugurtha tamen, *Commeatum* dixit *iuvaturum exercitum*. HEINS. Illud *usi* mutari nolim: nam aeque ad τὸ *consilio*, quam *providentia* referri debet: *uti* vero *consilio* familiaris Ciceroni, Nepoti, Ovidio et aliis locutio; vid. ad Quinctil. praef. lib. I. BVRM.

Bonae voluntatis) Vid. Vales. ad Excerpta post Amm. Marcell. p. 719. BVRM. *in marg.*

Caldus Caelius, vetustate familiae suae dignissimus) Ex vestigiis autographi: *Caldus Caelius, ac vetustate f. s. dignissimi*. LIPS. Caldus fuit cognomen Caeliae gentis, ut apparet ex fastis, in quibus C. Caelius Caldus Cos. cum L. Domitio Ahenobarbo, et ex libro Q. Ciceronis de petitione consulatus. POPM. *Ad vetustatem familiae suae* princeps editio, quod non adsequor, ni dederit Velleius, *alta vetustate*. HEINSIVS. Forte, *adeo vetustate f. s. d.* BVRM.

Profluvio) Vetus editio *influvio*: hinc Lipsio legendum videtur *effluvio*. RAPH. *Influvio* omnino legitur in exemplari chirographo, unde dimanarunt omnia exemplaria; nec video cur ferri non debeat. Quod hodie habemus, *profluvio*, natum est apud correctores. GRVT. *Profluvio* emendarunt, licet MS. repugnante, in quo fuerat *influvio*. Ego puto, praepositionem simplicis significationem servare potius, quam immutare: ut in *inconcupiscere*, *incommodare* apud Apuleium; *inservire*, *infringere*, et aliis huiusmodi apud alios. Eadem ratione *influxione* interpretandum videtur apud Caelium Aurelianum, Sorani interpretem, lib. II, cap. 27: *ea, quae influxione sui, quam Graeci aporrhoeam vocant, spirationem facilem aegrotantibus facere valent*. Non enim puto audiendos, qui *effluxione* reponunt. *Influxus* igitur Velleio, et *influxio* Aureliano, est fluor corporis, sive ἀπόῤῥοια. Emendentur obiter hac occasione Glossae Cyrilli, ubi perperam legitur: Ἀπόῤῥοια, *Defluxio*, *affluentia*. Lege *effluentia*. Voss. Ita scriptus, non *profluvio*; neutrum bene. Forte, *effluvio*: quod Lipsio etiam videbatur. Sic *lacus effluvium* Tacito Ann. XII, cap. 57 confirmat. Lucanus lib. VIII de Pompeii capite: *Submota est capiti tabes, raptoque cerebro Adsiccata cutis: putrisque effluxit ab alto Humor, et infuso facies solidata veneno est*. Nam *in* et *e* frequenter inter se confunduntur in iisdem membranis. Sic *expellebatur* pro

impellebatur supra, similiaque: *effusum cerebrum* lib. II, c. 7. Heins. *Pro fluvio* Erasm. Steph. et alii.

Accensasque plebis Viennensium dissensiones) MS. *accensaque*. Lego *accensaeque*. Voss. Ita *accensae rationes in arma* lib. II, cap. 98.

Coërcitione magis) Prudenter: nam id exigebat ratio temporis: quod quum tot pericula minaretur, ac obiiceret undique, non debuit severitate apud subiectos augeri odium praesentis status. Boecler. *Coërtione* Ed. Rhen. et recte, ut et supra c. 47: ita apud Suetonium et Quinctilianum emendatiores codices habere vidimus ad Fabii lib. IX Inst. orat. 2. Burman.

Quam erat ipsi) Ineptum loquendi genus, nec ullo confirmatum exemplo, *Aequum ei ius, quam erat ipsi*. Haec me ratio adducit, ut glossema fuisse putem. Non enim necesse est hoc addere, quum satis aperta sententia sit. Nam ad *aequum ei ius* subauditur *cum Patre*: quod ideo non addidit Velleius, quia dixerat iam *postulante patre*. Manut. Non haec a glossatoris manu imperita, si verba *postulante patre eius* cum Beato incluseris parenthesi; imo tum necessaria. Burer. *Senatus pop. q. R. p. p. e. ut aequum e. i. i. o. p. esset, quas erat ipse decreto complexus. Esset etenim absurdum*. Oscitanter ad superiora. Schegk. Suetonius Tiberio cap. 21: *Ac non multo post lege per Coss. lata, ut provincias cum Augusto communiter administraret*: ubi Consules sunt L. Munatius Plancus II, Silius anno 700. Popm. Miror plerosque Animadversionum et Notarum scriptores hunc locum plane praeteriisse. Expressimus autem Rhenani et Gruteri editionem. Nam Burerius parum hic ad rem. Interim videtur ὕπουλόν τι subesse. Certe illa verba, *quam erat ipsi*, non cohaerere satis apte, vidit et deleta cupiit Aldus, cuius coniecturam non possum non probare. Boecler. Malit Thomas Munckerus, *quantum erat ipsi*, recte, ni *quam* pro *quantum* mavis interpretari. Supra cap. 39: *Paene idem facta Aegypto stipendiaria, quantum pater eius Gallia, in aerarium reditus contulit*. Ita *aeque* referetur ad *tam*. Suetonius Augusto cap. 64: *Nihil aeque laboravit, quam ut imitarentur chirographum suum*. Fragmentum Petronii Tragurianum: *ut aeque me mortuum iuvet, tanquam vivum*. Heins. Vid. Misc. Obs. vol. IX, p. 176.

Ex Pannoniis, Delmatisque egit triumphum) Suetonius triumphum factum ait ante exaequationem. Voss. Vide Sigon. comment. in fast. et triumph. R. Sueton. Tib. 17. Boecler.

Hostium duces occisos fama narravit) Margines librorum *non occisos* exhibent. Inde exterebrabam, *occisos vana fama narravit*. In sequentibus sine gratia, sine ulla energia est solum illud *vinctos*: erit cum plurima, si immiseris, *sed vivos vinctos triumphus ostendit*. Et eam vim Velleium cogitasse, reliquus, etsi cassus, orationis impetus ostendit. ACIDAL. Editio primogenia negativam habet insertam, *non occisos*, et id res est: rarum enim, ut non etiam occiderentur duces exercituum hostilium post triumphum. Cicero V in Verrem: *At enim qui triumphant, eoque diutius vivos hostium duces servant, ut his per triumphum ductis, pulcerrimum spectaculum fructumque victoriae populus rom. percipere possit; tamen quum de foro in Capitolium currus flectere incipiunt, illos duci in carcerem iubent; idemque dies et victoribus imperii, et victis vitae finem facit.* GRVTER. Vetus codex, *non occisos*. Quod retinebat Gruterus; quia rarum fuerit hostium duces, post triumphum non occidi. Quod quid ad rem faciat, nescio, quippe verba sequentia, *sed vinctos triumphus ostendit*, clare ostendunt Velleium de fama ante triumphum loqui. Semper autem hostium duces ad triumphum reservabantur. Itaque non video, quomodo τὸ *non* retineri possit. VOSS. Nescio quid sibi velint, qui *negantem particulam*, auctoritate vet. exempl. fultam, emovere cupiunt. Sensus est: *Eminentissimos hostium duces non fama tantum, occisos alibi, populo romano narravit, sed praesenti spectaculo in vinculis et triumpho ductos fortuna ostendit*, scilicet maior erat felicitas et solidius gaudium, coram intueri vinctos clarissimos duces in triumpho: quam si auditione tantum accepissent vinctos occisosque. Τὸ *non* συγκριτικῶς accipiendum est, ut τὸ *sed*, quod maius est, inferat. BOECLER. *Hostium duces non occisos fama narravit*, verissime legebatur in membranis, quod nemini mireris satis perceptum fuisse, etsi a nonnullis approbatum. Hoc vult Velleius: non contigisse hac in victoria, quod plerumque fieri consuevit, et quidem temere, (neque enim famae, rei incertae, tuto sat credi) ut narrarentur praecipui hostium duces in pugna occubuisse, quum tamen ipso in triumpho non exhiberentur, atque essent incolumes: at vero hic horum plerosque fuisse exhibitos captivos, ut res in dubium vocari haud potuerit. Vetus nempe proverbium nos docet, *pluris esse oculatum testem unum, quam auritos decem*. Recte et Seneca Epist. 6: *amplius oculis, quam auribus credunt homines*; cap. 3 libri IV Nat. Quaest. hos auritos testes, testes secundae

notae vocat: *Itaque ex his me testibus numera secundae notae, qui vidisse quidem se negant, sed audisse.* Plautus Bacchid. III, Sc. 3: *Quin ego, quum peribat, vidi; non ex audito arguo.* Euripides Medea: Εἴδομεν. οὐκ ἐξ ἑτέρων Μύθων ἔχομεν φράσασθαι. Ceycis umbra naufragi apud Nasonem Met. XI, 666, Halcyonen uxorem sic adloquitur, deque interitu suo edocet: —— *Non haec tibi nuntius adfert Ambiguus, non ista vagis rumoribus audis: Ipse ego fata tibi praesens mea naufragus edo.* Propertius I, 13, 13: *Haec ego non rumore malo, non augure doctus: Vidi ego; me quaeso teste negare potes?* Maiorem enim unusquisque sibimet ipsi fidem, quam alteri, habet. Apud Plinium Panegyrico Traiani cap. 59: *Gessisti alterum consulatum, scio: illum exercitibus, illum provinciis, illum exteris gentibus poteris imputare, non nobis. Audimus quidem te omne munus consulis obiisse, sed audimus. Diceris iustissimus, humanissimus, patientissimus fuisse, sed diceris. Aequum est aliquando nos iudicio nostro, nostris oculis, non famae semper et rumoribus credere.* Qui locus haec Velleiana egregium in modum illustrat; sed et noster ipse cap. 107: *Nostra quidem furit iuventus, quae quum vestrum absentium numen colat, praesentium potius arma metuit, quam sequitur fidem. Sed ego beneficio ac permissu tuo, Caesar, quos ante audiebam, hodie vidi deos.* Similiter denuo Velleius idem lib. II, cap. 5: *Ingenti vi hominum urbiumque potitus numero, aditis quae vix audita erant, Gallaeci cognomen meruit.* Tacitus de moribus Germanorum cap. 41: *In Hermunduris Albis oritur, flumen inclitum et notum olim, nunc tantum auditur.* Hoc vult, Albiu fluvium olim partem romani imperii fuisse, ac proinde tunc oculis multorum usurpatum, nunc tantum ex fama cognosci: apud eundem Poppaea An. XIV, c. 1: *Ituram se quoquo terrarum, ubi audiret potius contumelias imperatoris, quam viseret periculis eius immixta.* In Epistola Deianirae vers. 119 apud Nasonem, ubi illa varios de amoribus Herculis narravit rumores, subiungit: *Haec tamen audieram: licuit non credere famae. En venit ad sensus mollis ab aure dolor.* Nec abludunt Horatiana illa Art. Poët. 180: *Segnius irritant animos demissa per aurem, Quam quae sunt oculis subiecta fidelibus.* Tullius pro Archia Poeta c. 4: *Adest vir summa auctoritate et religione et fide M. Lucullus, qui se non opinari, sed scire, non audisse, sed vidisse, non interfuisse, sed egisse dicit.* Neminem in posterum dubitaturum reor de vetusta apud Velleium loci huius scriptura,

quam nos liberali nunc manu et auctoritate tot exemplorum ivimus assertum: quamquam plura testimonia proferri poterant, si aut e re nostra id foret, aut sine taedio lectoris id me facturum opinarer. HEINS. Recte vindicavit locum Heinsius; et respicere puto Velleium illos Duces, qui numerum occisorum ementiendo augere solebant, ut facilius triumphos consequerentur, quum nunc Tiberius oculis ostendendo captivorum numerum victoris magnitudinem probaret videntibus. BVRMAN.

Ex rege propositi) In MS. erat, *et ex rege praepositi.* Fuit olim, *et ex rege praeposito.* VOSS. Supra cap. 94, pronomen *ei* aberat in ex. vet. BOECLER. Malim, *rege praeposito ei*; nam codex vetustus, *rege praepositi.* Sed minoris id momenti. HEINS. V. Misc. Obs. V. IX, p. 176.

Insigne regium) Intellego *Tigrani* (supra docui) regium insigne, hoc est, diadema impositum; quod reapse fascia tenuis circumdans caput. Valerius lib. VI, cap. 2: *Cui candida fascia crus alligatum* (vet. *colligatum*) *habenti*, *Favonius*, *non refert*, *inquit*, *qua in parte corporis sit diadema.* Hinc Suetonius cap. 79 Iulii Caesaris *statuae coronam lauream candida fascia praeligatam*, suspicionem propterea adfectati regii nominis imposuisse quemdam narrat. Ad ingenium hinc verum capies Lampridii hunc Diadumeno locum: *Solent pueri pileo insigniri naturali*, *quod obstetrices rapiunt*, *et advocatis credulis vendunt*: *siquidem causidici hoc iuvari dicuntur. At iste puer pileum non habuit*, *sed diadema tenue*, *et ita forte*, *ut rumpi non potuerit*, *venis intercedentibus specie nervi sagittarii.* An vero et Reginae diadema? Non temere pronunciaverim. Saltem etenim exiniuium imperautis: aperte colligas e Trebellio Pollione, *Zenobia*, *quae se*, inquit, *de Cleopatrarum Ptolemaeorumque gente iactaret*, *post Odenatum maritum imperiali sagulo perfuso per humeros habitu*, *donis adornata*, *etiam diademate accepto*, *nomine filiorum Herenniani et Timolai diutius*, *quam foemineus sexus patiebatur*, *imperavit.* SCHEGKIVS. Per causam *diadematis*, quaerit heic Schegkius, an diadema fuerit etiam reginarum: et definire videtur, fuisse saltem insigne imperantis, persuadente ei loco Trebellii, ubi est, *Zenobiam accepisse diadema*, *sed nomine filiorum Herenniani et Timolai.* Non insulto iuvenis manibus: sed, bone Deus, quam multorum non meminit, qui tale quid pronunciat? Reginis quibuslibet suum etiam statim datum diadema evincit firmiter innumerabilis scriptorum cohors; quos omnes, si vel nudo laudarem nomine, totas oc-

cuparent paginas: non possum tamen, quin fidei meae causa citem aliquos memoriae commendatos. Et vero occurrit primum liber Esterae cap. 1, versu 17; ibi enim rex Persiae simulatque accipit, impertit item diadema, tanquam scilicet honos talis minime communicaretur concubinis, quod diserte testatur Athenaeus lib. XIII Delpnosoph. ubi refert Demetrium aliquot habuisse mulieres fortunarum suarum omnium compotes, excepto diademate; firmatque Plutarchus in Lucullo, ubi Monima Mithridatis, quum eam rex tentaret, καὶ μυρίους πεντακισχιλίους χρύσους προσπέμψαντος, ἀντέσχε, μέχρις οὗ γάμων ἐγένοντο συνθῆκαι, καὶ διάδημα πέμψας αὐτῇ, βασίλισσαν ἀνηγόρευσεν. Sic rex Aegypti Ptolemaeus, ad concionem vocato exercitu, capiti sororis Arsinoës diadema imponit, reginamque eam appellat, inquit Trogi abbreviator lib. XXIV, cap. 3. Nec alia de causa apud Zonaram, lib. III Annalium, Eudociam Leonis Philosophi filiam Pulcheria despondet Theodosio, καὶ διαδήματι ταινιοῖ, καὶ αὐγούσταν καλεῖ. Sed et diadematis muliebris meminit Papinius lib. X Thebaidos, Apuleius lib. X Metamorphoseos, Capella lib. II Philologiae; ut omittam id plus semel tribuere eidem sexui D. Chrysostomum Homiliis in Evangeliam Evangelistae Matthaei. Occurrit quoque plus semel in fragmentis Suidae, in aliis, quos hoc ictu temporis frustra requiram; et ut sese sistant memoriae meae, cui id fuerit bono? GRUTER.

Et post cladem sub Varo acceptam, ocius prosperrimo rerum eventu, eadem excisa Germania, triumphum summi ducis adornare debuerit) Τὸ *ocius* parum hic ad rem facit, si quid video; et sane in membranis *totius* extabat, non *ocius*; deinde *adornari* in iisdem. Opinor dedisse Velleium, *totius prosperrimo rei cum eventu, eadem excisa Germania, triumphus summi ducis adornari debuerit.* Possis et *potius prosperrimo rerum eventu*, sed alterum verius. Iacobus Perizonius, *totius prosperrimo rerum summae eventu*, vel quod malebat ipse, una tantum mutata litera, *post cladem sub Varo acceptam, toties prosperrimo rerum eventu, eadem excisa Germ.* ut uni cladi sub Varo acceptae opponat multiplices eo bello victorias tanti imperatoris; ingeniose. HEINS. Illud *ocius* non moverem, nam celeritatem in hoc obeundo bello indicavit cap. 120: *his auditis revolat ad patrem* etc. Cellarii editio habet, *eius prosperrimo rei cum eventu* etc. *triumphus s. d. adornari debuerit*: an hoc Carpzovii coniecturae debeatur, nescio. Posset et fingi scripsisse Velleium, *voto ocius, prosperrimo rerum eventu.* Ita

Pompeius supra cap. 40: *suo et civium voto maior* dicitur. Similiter Iust. XXIII, 3, *rebus super vota fluentibus*. Amm. Marc. XVI, 12: *quod voti magis, quam spei fuisse fatebitur quilibet. Voto* vero *ocius* dictum, ut mox *expectato maturius*. Bvrm.

Venitur ad tempus) Quae in hoc capite de itinere Tiberii et colloquio cum Augusto, ipsiusque Augusti morte habentur, amplius vide apud Dion. LVI, Suet. Aug. 98, et Tib. 21, Tac. I A. 5. Suetonius addit, revocatum Tiberium secreti sermonis causa cum Augusto fuisse per totum diem: haud dubie ea revelabat successori, quae prius non nisi periculose revelari poterant. Omnino enim in magnis imperiis ita comparatum est, ut multa solius Principis cognitioni reservanda sint, quae cum pluribus communicata vim suam amittunt: atque haec talia successorem certum non prorsus quidem celare, sed nec citius quam tuto fieri potest, id est, instante fatali hora, aperire quidquam decuerit. Boecler.

Firmanda) Hic item quod ad oram est, *formanda*, potius altero, quod in textu. *Formare* enim est, quod alibi saepe dicit ordinare. Et missus Tiberius, ut quae bello subacta, pace ordinaret, constitueret. Acidal. Placet aliis *formanda*: sed perperam; *firmare* heic verbum maxime proprium; facilius enim multo esse, provinciam facere quam retinere, hoc est firmare, ostendimus ad illa Cornellii lib. XII Annal. cap. 32: *Ortae apud Brigantes discordiae retraxere ducem, destinationis certum, ne nova moliretur, nisi prioribus firmatis*. Grvter. Multa pro utroque verbo, aeque speciosa, adduci possent: nam et perpetuo confunduntur, ut supr. cap. 110 vidimus, et utrumque sensum commodum efficit. Quare in ambiguo sequendum codicem, qui unicus est, putamus. *Obfirmanda* Heinsium legere maluisse patet ex notis eius ad cap. 110. Bvrm.

Certaminis ludicro) An *certamini*? ut supra lib. I, cap. 8, *ludicrum certamen*. Sed potest etiam substantivum *ludicrum* esse Cellar.

Quamquam iam motus imbecillitatis) Nil immutandum. Ita et de febre, ut medicae rei scriptores omittam, Seneca Epist. CIV: *In Nomentanum meum fugi. quid putas? urbem? immo febrem. Medicus initia esse dicebat, motis venis, sed incertis, et naturalem turbantibus modum*: Tranquillitate animi cap. 11: *Quaero mehercule iamdudum, Serene, ipse tacitus, cui talem*

animi adfectum similem putem, nec ullius propius admoneor exemplo, quam eorum, qui ex longa et gravi valetudine expliciti, motiunculis levibusque interim offensis perstringuntur, et quum reliquias effugerint, suspicionibus tamen inquietantur, medicisque iam sani manum porrigunt, et omnem calorem corporis sui calumniantur. Nat. Quaest. lib. VI, cap. 14: *Quemadmodum in corpore nostro, dum bona valetudo est, venarum quoque imperturbata mobilitas modum servat, ubi aliquid adversi est, micant crebrius, et suspiria atque anhelitus laborantis ac fessi signa sunt: ita terrae quoque, dum illis positio naturalis est, inconcussae manent. Quum aliquid peccatur, tunc velut aegri corporis motus est, spiritu illo, qui molestius perfluebat, icto vehementius, et quassante venas suas.* Livius lib. XXV, 26: *Intoleranda vis aestus per utraque castra omnium fere corpora movit: et primo temporis ac loci vitio et aegri erant et moriebantur.* Vides, cur *motus infirmitatis*, pro febre ponatur a Paterculo. Heins.

Nolam petiit) Constantem veterum opinionem esse, quod Augustus Nolae denatus fuerit, in Fastis ait Sigonius. Sed fallitur. Nam Atellae in Campania mortuum esse asserunt Eutropius, et Eusebius. Itaque perperam etiam Glareanus in Eutropio reponere tentabat *Nolae*. Voss.

Ille ad patrem patriae exspectato revolavit maturius) Sciolus hic vocem *patriae* infarsit, quam supervacuam iterum extrudo; in quo sciolum nemini scienti me visum iri scio. Acidal. Quid notius, quam Augustum *patrem patriae* dictum? clamant auctores, nummi, lapides. Perperam itaque Acidalius vocem *patriae* inducendam arbitrabatur. Voss. Acidalius vocem *Patriae* irrepsisse existimat. Alias nomen ipsum PATRIS PATRIAE Augusto senatus consensu per Valerium Messallam delatum satis notum est. Sueton. Aug. 58. Estque haec cumprimis magnifica, et, si Themistium sequimur, divina in imperante *patris appellatio*. θεία δὲ μόνη ἡ τοῦ πατρὸς ἐπωνυμία. Boecler. V. Misc. Obs. V. IX, p. 177.

Exspectato maturius) Sic Ovid. IV Met. 790: *Ante exspectatum tacuit.* Et VIII, 5: *Ante exspectatum portus tenuere petitos.* Ita Virgilius et alii.

In sua resolutus initia) Haec latius illustrabimus ad illa Val. Flac. III, 382: *Exigere hinc animas, redituraque semina coelo.*

Animam coelestem coelo reddidit) Non sine suspicione veneni a Livia dati. Dio lib. LV, Sueton. cap. 98, Tacit. I Annal.

Eutropius Atellae oppido Campaniae obiisse tradit. SCHEGK. V. Barth. ad Claud. III Cons. Hon. 109; Virg. III Georg. 495. BVRM. *in marg.*

Quae populi confusio, quis orbis metus) Sane nimium, *orbis.* Sed quomodo paullo post factum inante, item hic pro eo iam nunc rescribe *urbis.* ACIDAL.

Cuius orbis ruinam) Cur abierunt homines a scriptura membranarum? Bene enim illa, *cuius orbis ruinam* etc. allusit ad Ciceronis isthaec ad Atticum lib. II, Ep. 21: *Equidem sperabam sic orbem Reip. esse conversum, ut vix sonitum audire, vix impressam orbitam videre possemus.* GRVTER.

Pugnantis) V. Misc. Obs. V. IX, p. 177.

Paene diutius recusare principatum) Ecce, quam speciose accismum Tiberii velat Noster: sed revelabit Tacit. I A. 11 et 12. Suetonius Tib. 24 et 25. Dio LVII. Hist. misc. VII, 22 pr. Clapmar. II Arcan. 16. BOECLER.

Et corpus eius humanis honoribus, nomen divinis honoratum) Redeo ad ingenium, et misceo Velleianis aliena. Iustini hic locus incidit, cui aliquo modo huius simili reddam e MSS. lectionem, etsi, ut hodie multorum iudicium est, non verisimiliorem, tamen forte etiam veriorem; lib. V, 4: *Igitur omnibus non humanis tantum, verum et divinis eum honoribus onerant: certant secum ipsi, utrum contumeliosius eum expulerint, an revocaverint honoratius.* Notatum in Variarum libello, scriptos codices legere, *honoribus honerant:* quod ego audacter Iustini, immo Trogi esse aio, et tollendum ut legitimum, non inter illa dubia exponendum. *Honerare et honorare* promiscue veteres: illud amabant magis, quoniam *E* singulare iis delicium. Nam et *Apelo* dicebant, et in nominum flexu, *temperis, pecteris,* in verborum, *dicem, faciem*; pluraque et innumera alia pluribus modis. *Honerare* etiam Propertio Palmerius e scripto libro restituit: ego, nisi audacius sit sine libris, ausim Virgilio Aeneid. X, 557: *Istic nunc metuende iace: non te optima mater Condet humi, patriove onerabit membra sepulcro.* Ignorare hic lubet hypallagen, et Virgilium scripsisse credere, *honerabit membra sepulcro. Honorandi* quidem verbo nihil aptius potuit de sepulcro, et eo, in quo ratio maxima, paterno. Porro autem *honorare et onerare* mutuo veteribus inter se vertuntur: atque utriusque vicem est, *honerare.* Pacuvius apud Nonium, Perib. *Postquam est honoratus frugum et floris Liberi.* Vbi iam pridem eruditiss. Iunius emendavit

oneratus: quod nihil opus erat, si versus aliter constaret: sed malo tamen etiam ex hac forma, *honeratus*. Iam *honerem et onerem*, pro *honore*, ac contra *honorem* pro *onere* poni identidem prodiderunt. Illius exemplum ex eadem Pacuvii Periboea (alii, Iliona) apud Nonium, in *Poti*, pro *Potiri*. *Vsum honere credo adhuc sceptrum patienter poto*. Quem versum sine sensu usque adhuc (nam praeter Iunii et Gothofredi Nonianas editiones nullas dum mihi alias videre contigit) lego: *Summo honere credo adhuc sceptrum potenter poti*. Alterius dant de Petronio, in de mutatione Reip. Rom. c. 123: *Prima quidem glacies et cana vincta pruina Non pugnavit humus, mitique quievit honore*. *Honore* inquiunt esse pro *onere*: de quo tamen in hoc quidem loco alia omnia ego sentio. Quid est enim, *tellus quievit miti onere?* Potius rescribendum arbitrer, *mitique horrore quievit*. Traiectio vocis ex scripturae errore nata. Namque quum perperam scriptum invenissent, *mitique honore*, (sic enim suspicor duo *rr* in *n*, quo nihil proclivius, abiisse) versui consulere transpositu isto voluerunt. *Mitis* autem *horror* eleganter dicetur, quum terra primum frigore leviter inhorrescit. Haec breviter de hoc παρέργῳ; de quo vellem plura, nisi severiores iudices ipsius ἔργου me oblitum cum flagitio clamantes audirem. ACIDAL.

Ordinatio comitiorum) Inter eminentissima summi imperii iura, est *ius Comitiorum* et *creatio magistratuum*. Itaque Maecenas, Consiliator vere Regius, apud Dionem LII Augustum monet, ut ex ratione status Monarchici ad se trahat tantam potestatem. Intellexit facile vim eius consilii Augustus: sed exemplum moderandi Iulius iam dederat; quod secutus, partitus est cum populo comitia, sive verius videri voluit partitus, excepta consulum creatione, quam sibi senatuique reservavit in solidum. Nunc ergo Tiberius, sive consilio Augusti instigatus, sive quod sponte, sicut satis mox patuit, vim principatus omnibus modis intendere destinaverat, totum ius comitiorum populo ademtum sibi vindicavit, nisi quod simulacri causa cum senatu communicatum voluit. Vide omnino Tacitum I Annal. 15; et Lipsianum in Tacit. commentarium. Clapmar. item lib. VII Arcan. 7. BOECLER.

Candidatis Caesaris) In duplici discrimine candidati Caesaris. Alii, *candidati magistratuum*, quos princeps populo commendabat; Sueton. Aug. *Quoties magistratuum comitiis interesset, tribus cum candidatis suis circumibat, prensabatque more*

solemni. Et de his noster hic. Alii, *candidati Quaestores*, qui libris principalibus vacabant, et quas voces regiae linguae Cassiodorus vocat; dicti et Quaestores principis, sive Caesaris. Tacitus: *Oratio eius per quaestorem eius audita est.* Sueton. Neron. cap. 15, Tito 6. Ideo opinor sic nominati, quod ad exemplum veterum quaestorum, quibus actorum publicorum et Senatusconsultorum cura commissa, creati. Dignitatem sive munus vir doctus facit perpetuum, non ego. Lampridius in Alexandr.: *Quaestores candidatos ex sua pecunia iussit munera populo dare, sed ut post quaesturas praeturam acciperent, et inde provincias regerent.* Statuit hoc, motus l. unica, D. de offic. Quaestor. ubi Vlpianus: *Sane non omnes quaestores provincias sortiri, verum expertos fuisse candidatos principis*, non dubitat scribere; at Vlpianus Alexandri aevo. Ad hunc ictum elidendum satis ab elegantissimo I. C. Egninarth. Barone ad hanc rem dictum. Schegk. Erant libera rep. plures gradus renuntiationis magistratuum, pro petitorum scilicet numero, e quibus honestissimus habebatur primus et proximus primo: contemtissimus ac paene ignominiosus, ultimus. Hinc saepe gloriatur Cicero, se primum praetorem renuntiatum, et Ser. Sulpitius in Oratione pro Muraena se primum Quaestorem factum. Catonem secundum Consulem renuntiatum memorat Plutarchus in vita: contra notatur Gracchus, quod non pro exspectatione sua primus, sed renuntiatus fuerit quartus Trib. pleb; et Vatinius vix Aedilis factus et postremus. Similiter oppressa rep. et in unius potestatem redacta, honestissimum habebatur inter Candidatos Caesaris, quos ille populo in comitiis commendabat, primo loco aut proxime in primis, commendari et destinari magistratui. Quod sibi fratrique suo contigisse praedicat Velleius. Suetonius vero notat Vespasianum sero et ultimo demum loco Aedilitatem adeptum. Popma.

Candidatis) *Candidatos.* Ed. Rh.

Sacerdotibus) Vid. Misc. Obs. vol. IX, p. 177.

Commendaret Tiberius) *Commendarit.* Heins.

Et voti et consilii) *Vt voti et c.* Ed. Rhen. Forte, *ut voti, ita consilii*; ut supra cap. 117: *ut corpore, ita animo mollior.* Burm.

Quippe exercitus) Multis dicit Tacitus I Annal., et Dio LVII. Schegk. Has seditiones egregie descripsit, et ad exemplum perfectae super hoc argumento commentationis, sicut supra iam monuimus, Tacitus I Ann. 16 et seq. Idem I Ann. 31 et seq.; adde Dion. LVII, Sueton. Tib. 25. Boecl.

Praesentisque Germanici imperio regebatur) Attendendum, ne nimis hoc vulgariter exaudiatur. Nam quod et ipsum est vulgare, dictum hic *praesentis*, non qui tantum coram adest, sed qui cum imperio praeest: ut *praeesse exercitui*: vulgatissime. Hoc monui, ne incogitantes et mei similes falleret: quomodo saepe non sua mente multa imprudenter a multis accipiuntur. Velut *praeditus*, quod Apuleio pro praefectus, aut praepositus, collocatum, facile incautis possit trito illo sensu obrepere. Huius, etsi huc non pertinet, dabo tamen exemplum de Deo Socratis: *Ac ubi vita edita remeandum est, eundem illum, qui nobis praeditus fuit, raptare illico et trahere velut custodiam suam ad iudicium.* Acidal.

Profunda) Vid. Misc. Obs. vol. VIII, p. 78.

Constituere conati sunt) Vox postrema est sententiae inquinandae: tollatur. Gruter.

In ultimum) In MS. fuit: *Et paene in ultimam gladiorum erupit impunitas.* Lege, *Et paene in ultima gladiorum erupit impunitas.* Voss. Et cur non *in ultimum* eodem iure atque *in ultima* liceat dicere? An non Horat. II Ep. 1, 32 dixit? *Venimus ad summum fortunae.* Et Livius lib. II, 56: *Patres ad ultimum dimicationis rati rem venturam.* Ita *ad extremum*, et similia, saepe Livius et alii. Sic Quinct. Decl. XII, 24, *ad supremum damnare*, ubi alii *ad supremam.* Heinsius, Cellarius et Huds. *in ultima* receperant. Burm.

Praecipue nostrorum) Vellem, *praecipue auctorum.* Lips. *Praecipue noxiorum* scribendum; quod et Cl. Gronovius volebat in Observationibus lib. II, 23; ut postea sum edoctus: *praecipue auctorum* Lipsianum longius recedit. Livius libro XXIII, cap. 3: *Sed prius in eius locum virum fortem ac strenuum cooptabitis, quam de noxio sumatur supplicium;* libro XXVI, cap. 16: *Severe et celeriter in maxime noxios animadversum*; libro XLV, cap. 10: *Culpam non penes populum, sed paucos concitatores vulgi esse: quae omnia, si potestas populo foret, in capita noxiorum versura.* Heins. Gronovius etiam, miti aliorum castigatione.

Vt pleraque ignave Germanicus) Immo omnia *gnave*, nihil mutandum; novimus te, novimus mancipium Tiberianum; tu rectum Germanici ingenium apud Suetonium, Dionem, et eximie Tacitum tacitus mirare. Schegk. Vehementer hic vapulat Velleius et merito, si de unico eorum temporum ornamento, Caesare Germanico, qui legiones seditiosas, *incertum constan-*

tia, an pietate maiore compescuit (teste Suet. Calig. 1, et Tacito) ita loquitur, ut ignaviam homini, si quis unquam, industrio fortique tribuat. Faciebat hactenus verisimilem hanc Velleii malignitatem, odium Tiberii in Germanicum, adulatio Vellei perpetua in Tiberium. Verum postquam rem accuratius expendi, nullo modo credo, imo palam nego, Velleium ita scripsisse. Non erat ex ratione status et arcanorum domus; non erat ex usu aulici assentatoris, non denique ad caetera, quae de Germanico tradit, quadrabat. Nonne Tiberius odium istud in Germanicum, omni specie benevolentiae et honoris velabat et in publicum obtegebat? nonne prodidisset incaute et temere Velleius, si sub principe hoc, publice Germanicum vituperare ausus esset? Quid? An Augusti Nepoti, Tiberii adoptivo publice convitium fieri, passura erat maiestas domus? Vide quid infra de Germanico Velleius cap. 129. Haec et similia facile mihi persuadent, ut prorsus credam Velleium *gnave* scripsisse, aut aliquid tale, quo comparatio fieret industriae ab utroque, Druso et Germanico, navatae. BOECLER. Excidit verbum. Opinor, *ut pleraque ignave gerebat* (vel *gesserat*) *Germanicus*. Certe Tacitus Ann. I, cap 40, reprehensum ab omnibus Germanicum tradit, quod non ad superiorem exercitum pergeret hoc motu, ubi obsequia, et contra rebelles auxilium: reprehensum ab ipso quoque Tiberio, ut cuncta eiusdem, quod nimius fuisset mandandis terrae Variani exercitus reliquiis. HEINS. Vid. Misc. Obs. vol. VIII, p. 78.

Ita Drusus) Perperam in editione principe, *Brutus*. VOSS.

Antiquaque severitate usus, ancipitia sibi tam re, quam exemplo perniciosa, et his ipsis militum gladiis, quibus obsessus erat, obsidentes coërcuit) Quid dicam aliud, nisi alibi mentem habuisse correctores, quum haec legerent? Neque enim ego mentem eorum ullam, bona quae sit, aut saltem non pessima, video. Ac mira prorsum res erit, ni vocula *ausus* inserenda, cui abolendae illius alterius, *usus*, fuerit similitudo: nive particula *et* suo loco excidit, qua reposita, sic omnia fore scribenda, ut subiiciam: *Prisca antiquaque severitate usus, et ancipitia sibi tam re, quam exemplo perniciosa ausus, his ipsis militum gladiis, quibus obsessus erat, obsidentes coërcuit.* Sane verbis nihil nunc clarius, sententia nihil praeclarius: et illa quovis pignore contenderim Velleium cogitasse, hanc prorsus expressisse. ACIDAL. Vox *perniciosa*, item copula *et* sequens si ablegarentur, reformato *usu* in *ausus*, exiret orationis quasi

gemma. Grut. Locus corruptissimus. Qui enim dicat Velleius, re perniciosum fuisse, quod prospere adeo cessit? Nec multum sane profecerunt viri docti, qui se magis implicarunt, quam explicarunt. Pro *tam re* in MS. fuerat *timere*. Vnde non dubito, quin verissime hunc locum emendarim. Lego: *prisca antiquaque severitate, ausus ancipitia, sibi tam e re, quam exemplo perniciosa* etc. *E re* usitatissima loquendi formula de commodis, et utilibus. Voss. Locus foede corruptus. In exemplari erat: *sibi timere quam exemplo*. Gruterus bene *usus* in *ausus* mutat, sed quod delere cupit vocem *perniciosa* cum copula sequente, eam medicinam prudentissimus quisque nimis strenuam dixerit. Quid si legamus? *ausus ancipitia sibi tam re quam exemplo periculosa, his ipsis militum glad.* Certe periculosum ipsi Druso fuisse, ipsa res, et Velleii quae sequuntur verba insinuant: de exempli periculo cuivis cogitare promtum est. Existimem etiam *perniciosa exemplo* durius dici et vehementius de Druso, quam Velleii mos et institutum huius loci patitur, quum et alias erga domum principis ubique reverentia, ubique cautione utatur. Vossius ita emendavit: *ausus ancipitia, sibi tam e re, quam exemplo perniciosa*. Boecl. Pro *plurimo quidem igne emicans*, scribe *qui a patre in id ipsum, plurimoque idem igne* (vel *plurimo pridem igne*) *emicans incendium militaris tumultus missus erat*. Forsan et excidit τὸ *restinguendum*. *In incendium militaris tumultus restinguendum missus erat*. Nec sequentia minus mendosa. Pro *prisca antiquaque severitate usus*, ne bis idem dicatur, aliquando malebam, *stricta antiquaque severitate*; sic *stricti Catones* Manilio; de quo ad Propertium elegia ultima lib. IV; sed cap. 89: *prisca antiquaque forma*; cap. 92: *prisca severitas*. *Prisca supercilia* in Catalectis. Illa, quae subsequuntur, nimis aspera, *ancipitia sibi tam re quam exemplo perniciosa*. Si liceret inserere unum alterumque vocabulum, scriberem: *Ancipitia sibi tam re, quam exemplo in publicum perniciosa*. Tacitus Hist. I, cap. 5: *Accessit Galbae vox pro republica honesta, sibi anceps*. Solet enim Velleius nonnumquam libertatis speciem, quum iudicat, ita prae se ferre, ut eam cum adulatione solita temperet; illa *exemplo perniciosa*, forte malis non sollicitari. Tale enim Horatianum: *exemplo trahenti Perniciem veniens in aevum*. Sed quum verisimile haud fiat, tam acerbe ausum iudicare de hoc Drusi facinore Velleium, ne Tiberium offenderet, cuius etiam amicos omnes multo cum honore passim nominat, nunc persuadeor

ut credam, *perniciosa* debere mutari in *perspeciosa*. Cogitabam et aliquando *periculosa*. Iacobus Perizonius sic locum esse constituendum censebat, a Grutero paullum adiutus: *ita Drusus, prisca antiquaque severitate, ausus ancipitia sibi tam re, quam exemplo speciosa, et his ipsis militum gladiis*. Sin τὸ *usus*, quod mox denuo occurrit, retineri placet, legebat: *ita Drusus pr. ant. severitate usus, ancipiti sibi tam re, quam exemplo speciosa, et his ipsis* etc. *Speciosi* vocabulum alias quoque occurrit apud nostrum c. 59, 104, Florum, Valer. Max. Gronovius: *qui a patre in id ipsum plurimo quidem igne emicans incendium missus erat, prisca antiquaque servitute, ausos ancipitia sibi tam re, quam exemplo perniciosa, his ipsis militum gladiis, q. ob. e. o. coërcuit*. Heins. Cellarii Editio: *usus, ancipiti sibi tam re, quam exemplo perniciosa, unus, his i. m. gl.* etc. *Prisca antiquaque*, non movendum docet similis locus cap. 89, ubi: *prisca et antiqua reipp. forma revocata*, et cap. 110: *vir antiquissimi moris et priscam gravitatem semper humanitate temperans*. Ita *vetus et antiqua aetas*. Quinctil. Decl. 264. Boeclerus in indice per *ancipitia* hic remedia extrema intelligit, sed tunc *adhibuit*, vel simile verbum subaudiendum. Ego praeferrem Gronovianam emendationem, nisi malimus, *prisca antiquaque severitate, ancipiti auso, tam re quam exemplo perniciosa, his* etc. *coërcuit;* anceps erat Drusi ausum, quia periculum ipsi, si non perficeret, a tumultuantibus militibus certum instabat. Ita *ausum* supra cap. 80, si nimis poëtica vox videatur, recurramus ad Gronovii lectionem. Bvrm. Vid. Graev. et Heins. Ep. Syll. tom. IV, p. 415, 420 etc. 430, 435; Periz. p. 772 etc. Misc. Obs. vol. IX, p. 177.

Imperatoria) Est ille, quem Tiberius postremum hoc nomine insignivit: testis, omnium instar, Lipsius. Schegk.

Praediximus) V. Cup. Ep. Syll. T. II, p. 627.

Cum imperio obtineret) Hoc nimis certe coactum. Malim: *cum imperio obtinuit, et in summa pace quiete continuit*. Acidal.

In maxima parte) *In maritima parte* Erasm. Steph. Hunc. P. Cornelium Dolabellam esse puto Consulem A. V. C. 762, cuius meminit lapis apud Grut. pag. 176, 2, quem etiam adfert Montfauc. Diar. Ital. cap. X, p. 148, ubi praenomen Q. ipsi datur, sed constanter P. dicitur in fastis et in aliis lapidibus p. 182, 8, et 1045, 2, et apud Reines. class. XIX, 21, Proconsul Africae, successor Iunii Blaesi A. V. C. 776; vid. Pigh. Ann. I; Tacit. IV Ann. 23; debet bellum cum Tacfarinate absolvisse.

Illyrico praefuisse docet lapis apud Gruter. pag. 396, 1, quem *civitates superioris Illyrici* eius honori posuerant, unde apparet, cur hic, *in maxima parte Illyrici*, noster dicat: non enim toti praefuit. Africani proconsulatus non videtur noster meminisse, quia in gratiam Seiani triumphalia ornamenta ei a Tiberio negata, ne Blaesi, avunculi Seiani laus abolesceret. Tacit. IV, 28. Burm.

Cum inserta sint oculis animisque omnium) Sic facile fuit nuperis emendare ex vitioso veterum *incerta*, quam ipsam vocem corruptam eodem modo, necdum correctam in Ausonio, miror. In Leontium, Burdigalensem professorem: *Literis tantum titulum assecutus, Quantus exili satis est cathedrae: Posset incertus numero ut videri Grammaticorum*. Quis dubitabit, *insertus* fuisse scribendum? Vix me hercule possum, ut semel firmiter appreensum Ausonium dimittam sine vulnerum illius aliquot, magnis medicis intactorum, sanatione. Sed auriculam vellit mihi Velleius, et defungi maturius cupit sua curatione. Acidal. Bene Schegkius, qui revocavit scripturam scripti codicis, *inserta*. Id enim postulabat et ratio et sententiae vinculum. Gruter. Recte Burerius, *inserta*. Sed locus hic ita in MS. legebatur: *cum insera oculis animisque omnium* etc. Lego igitur: *cum inserta oculis animisque omnium, partibus eloquatur?* Voss. Iam supra monui τὸ *in* frequenter redundare apud Velleium librariorum culpa. Scribendum igitur, *partibus eloquatur*, nam ita solet. Verum id Vossius iam occupavit: deinde vetustus codex, *cum insera oculis*. Forte: *quis universa, inquam, inserta oculis animisque omnium, partibus eloquatur? universa* enim *partibus* amat opponere noster; ut cap. 38: *quae facilius, quam partibus, simul universa conspici possint*; et mox: *Hispania saepe amissa partibus, universa ductu Augusti facta stipendiaria est.* cap. 3: *furentes eorum vires universas partibus evasimus.* Plinius lib. lib. V, Ep. 13: *quid de universo, quid de partibus sentias.* Scribe sic apud Columellam libro VII, cap. 13, ex optimis membranis: *Quare veterinariae medicinae prudens esse debet pecoris magister; ut, si res exigat, vel integrum conceptum, quum transversus haeret locis genitalibus, extrahat; vel ferro divisum citra matris perniciem partibus educat.* Vulgati *partum educat*. Sed *conceptum* pro partu iam dixerat, ne *partu* hic sit opus denuo. Ita et Plinius libro XX, cap. 22: *Non edendum gravidis, nisi mortuo conceptu:* τὸ *partibus* quippe tantumdem valet apud nostrum, ac *singula*. Sic cap. 129: *sed proposita quasi*

universa Principatus Tiberii Caesaris forma, *singula recenseamus.* Seneca de Ira libro II, cap. 28: *tota vincetur*, *dum capitur partibus*; Ep. 89: *Facilius enim per partes in cognitionem totius pervenimus*, et mox: *nobis singula quaeque facilius ostendi possunt: nondum universi capacibus*: de Tranquillitate animi cap. 1: *Hoc non tam semel tibi possum*, *quam per partes ostendere.* Nat. Quaest. libro VI, c. 1: *Omnis soli vitium est*, *male cohaerere*, *et ex caussis pluribus resolvi*, *et summam manere*, *partibus ruere.* HEINS.

Non imperio, *sed religione*) Tali figura Plinius ad Traianum de Nerva Paneg. cap. 2; *sed licet illum aris*, *pulvinaribus*, *flamine colas*, *non alio magis tamen Deum et facis et probas*, *quam quod ipse talis es. In principe enim*, *qui electo successore fato concessit*, *una itemque certissima divinitatis fides est*, *bonus successor.* Idem, qui de consecratione Augusti a Tiberio facta aliter iudicat: *dicavit coelo Tiberius Augustum*, *sed ut maiestatis crimen induceret.* BOECLER.

Non appellavit eum, *sed fecit Deum*) Aeque belle procederet oratio, resecta voce tertia, vel ultima reposita in eius locum. GRVTER. *Non appellavit*, *sed fecit Deum*; τὸ *eum* tollatur. HEINS.

Fecit Deum) Manilius de Augusto consecrato lib. IV, 932: *Iam facit ipse Deos*, *mittitque ad sidera numen. Maius et Augusto crescit sub pondere coelum.* Iuvenalis de fortuna X, 366: *Te facimus fortuna Deam*, *coeloque locamus.* POPMA.

Revocata in forum fides) Egregia descriptio boni imperii felicisque status: quamquam quod de magistratuum auctoritate et Senatus maiestate dicitur, ad simulacra libertatis pertinet, callide a Tiberio obiecta, quod aliunde constat. BOECLER. *E foro* redundat: tum et *seditio* post paullo rursus inculcatur nobis: sed quae est illa *fides in forum revocata?* Adsentior equidem clarissimo et rarae eruditionis viro Iohanni Georgio Graevio, qui referebat ad fidem, quam creditores praestabant debitoribus: unde et *cessisse* dicebantur *foro*, quorum fides decoxerat. Apud Tullium agraria prima: *fidem de foro*, *dignitatem de rep. sustulistis*; agraria II: *sublata erat de foro fides*; rursus Pompeiana: *haec fides*, *atque haec ratio pecuniarum*, *quae Romae*, *quae in foro versatur*, *implicita est cum illis Asiaticis pecuniis*; idem de Officiis libro II: *Nulla res vehementius remp. continet*, *quam fides*, *quae esse nulla potest*, *nisi erit necessaria solutio rerum creditarum*: deinde malim, *iudicibus gravitas*, quam *iudiciis.* HEINS. Ego *fidem* hic tam de creditoribus privatis, quam

de publicis capio, quia respublica pecuniam a privatis mutuam accipere solet, et ita necessitates reipubl. sublevare. Livius XXIII, 48: *Itaque nisi fide staret respublica, opibus non staturam*; de privata Sueton. Vesp. 4: *ut qui prope labefactata fide omnia praedia fratri obligaret.* Vid. et Heins. ad cap. 68. Burm. V. Graev. Ep. Syll. T. IV, p. 485 etc. Misc. Obs. vol. VIII, p. 79.

Summota e foro seditio) V. Misc. Obs. V. IX, p. 177.

Ac situ obsitae) Editio princeps perperam, *oppositae*. Voss.

Accessit magistratibus) In Edit. Rh. erat *militibus*, sed Erasmus recte correxit.

Theatralis seditio) Etiam hoc inter eulogia. Hercle vero serio: nam theatro suae factiones, sui duces. Hinc saepe tumultus caedesque, de quibus Lipsius in Corneliano Commentario, et Epist. lib. I, cap. 1. Ducem factionis depingit Tacitus lib. II: *Erat in castris Percennius quidam dux olim theatralium operarum, deinde gregarius miles, procax lingua, et miscere coetus histrionalis doctus studio.* Schegk.

Aut incussa voluntas aut imposita necessitas) Omnino dictum durius aliquanto, *voluntatem incutere. Metum et pavorem incutere* satis obvia. Livio *incutere religionem admirationem*, Iustino IX, 7, *superstitionem.* Dederat Velleius, puto, *aut iniussa voluntas*; sic Senecae Ep. 57: *ad primum conspectum lucis alacritas incogitata rediit et iniussa.* Ep. 66: *omne honestum iniussum incoactumque est.* Sponte nimirum proveniebat haec voluntas ab exemplo Principis, non a legibus, quarum est iubere: refer ad subsequentia: *Nam facere recte cives suos Princeps optimus faciendo docet: quumque sit imperio maximus, exemplo maior est.* Tacitus An. III, c. 55, ubi inquirit in causas, cur luxus ille profusus Romanorum sua aetate intermiserit quodammodo ac deminutus sit: *sed praecipuus adstricti moris auctor Vespasianus fuit, antiquo ipse cultu victuque, obsequium inde in principem, et aemulandi amor, validior quam poena ex legibus et metus.* Pacatus Panegyrico ad Theodosium: *Tuae, Imperator, epulae mensis communibus parciores. Hinc in omnes certatim luxuriae pudor, parcimoniae cultus inolevit; et quiescentibus legum minis subiit quemque privatim poenitentia. Iniussa* igitur *voluntas*, *iussae legibus necessitati* opponitur. Seneca apud D. Augustinum de Civitate Dei lib. VI, cap. 10: *Quae omnia sapiens servabit tanquam legibus iussa, non tanquam Diis grata.* Heinsius. Mihi multo durius videtur dictum *iniussa voluntas*, quod minime respondet τῷ *imposita.* Imitatus noster

Lucretium, qui lib. I, 20: *Omnibus incutiens blandum per pectora amorem*; ubi vide Lambinum: nec veritus ita loqui Horat. I, Ep. 14, 21: *Fornix tibi et uncta popina Incutiant urbis desiderium*. Apulej. lib. II Met. *alacrem vigorem libidinis incutiat*. *Incutere odium* Iust. XXXVIII, 7; *metum* Idem XLII, 5; et ita passim alii. BVRM.

Laetior) Rectum hoc quidem, nisi forte rectius *latior*. Nam sequitur, *diffusa in orientis accidentisque tractus*. Tamen omnino nihil muto. ACIDAL.

Meridiano) Ita simpliciter etiam utitur Obsequens de Prod. cap. CXXXI: *Fax coelestis a meridiano ad septentrionem extenta*. *Meridiano*, pro tempore *meridiano* dixit Plin. lib. IX, 8 et 10, de quo vid. ad Quinct. XII Inst. 8. BVRM.

Pax Augusta) Ita in pluribus Imperatorum nummis, vel *Pax Augusti*, hodie conspicitur; non tamen, quod sciam, ante Caligulae tempora. BVRM.

Pax Augusta per omnes terrarum orbis angulos a latrociniorum metu servat immunes) Sic reposui audacter, non adeo me, quam veritate nisus. Quid enim falsum est, si hoc non est, quod in nuperrimis Aldi Schegkiique editionibus? *Per omnes terrarum orbis angulosa*. ACIDAL. Excidit puto τὸ *nos* post *angulos*: *nos a latrociniorum metu servat immunes*. HEINS.

Servat immunes) Lipsius, *immune*. RAPHEL. V. Misc. Obs. V. VIII, p. 79.

Restitutae urbes Asiae) Vid. Tac. lib. II Annal. PVTEAN. Disiectae terrae motu, quo Plinius lib. II, cap. 81, duodecim urbes prostratas scribit, Eusebius in Chronicis tredecim. Meminit et Suetonius Tiberio cap. XLIII. POPMA.

Sed aliqua) Fortasse *sed aequa*. LIPS. Inclinant alii legere *sed aequa*, quibus non adhaereo: blanditur enim prorsus Velleius Tiberio, et vult maximis etiam criminibus minimas adplicuisse poenas, testandae clementiae. Si *aequam* admittamus, tunc ea ipsa oportet compensarit gravitate supplicii suam moram: quod convenerit quidem iustitiae, non etiam principi recenti. GRVTER. Poena semper malos sequitur, etsi aliquando sera. Tibullus lib. I, eleg. 2: *Sera tamen tacitis poena venit pedibus*. Propertius lib. III, eleg. 4: *Poena erit ante meos sera, sed ampla, pedes*. Statius lib. V Thebaid. *Lentoque irrepunt agmine Poenae*. POPMA. Τὸ *aliqua* non debuit immutari a Lipsio in *aequa*, ut mite Tiberii commendaret ingenium, malos quidem sub illo

vult plecti, sed sero, nec pro meritis; quum dignos honor maneat paratissimus. Heins.

Nam facere recte cives suos etc.) Cicero Fam. lib. I, Epist. 9, pag. 25: *Quales in Repub. principes essent, tales reliquos solere esse cives.* Sumptum autem ex Platone lib. IV de Leg. Μηδεὶς ὑμᾶς πειθέτω, ὦ φίλοι, ἄλλῃ θᾶττον, καὶ ῥᾷον μεταβάλλειν ἄν ποτε πόλιν τοὺς νόμους, ἢ τῇ τῶν δυναστευόντων ἡγεμονίᾳ. Manut. Graviter et copiose tractavit hunc locum Lipsius. II Polit. cap. 9 toto, et fusius etiam, in utramque patrem, Petrus Faber Semestr. III, 20. Boecler.

Faciendo) V. Misc. Obs. V. VIII, p. 79, 406; vol. IX, p. 280.

Raro eminentes viri etc.) Eximium de adiutoribus Principum et amicis locum plerique in hoc argumento Politici laudant. Rursum accurate, ut solet, de re tota Lipsius III Polit. 2 et 3: Scilicet *optimos gubernatores iuvat et remigum manus.* Sive ut Symmachus explicat lib. IV, ep. 7: *Summis imperii moderatoribus pia et decora suadentes, instrumenta sunt boni saeculi. Est quidem Rectori nostro divini fontis ingenium, et omnium virtutum prompta natura. Sed ut imagine uti liceat, optimos gubernatores haud mediocriter etiam remigum manus iuvat.* Illud hic observandum est, Velleio sermonem esse non de Amicis Principum et consiliariis universim, sed de *eximiis illis Adiutoribus rerum*, qualem plerumque *unum* tantùm, raro *duos* (periculose enim pluribus id fastigium indulgetur) Magni Principes sibi admovent intima amicitia, proximosque suae magnitudini esse iubent; sicut exemplis Agrippae, Seianique constat. Non patiuntur graviora negotia conscientiam plurium, neque gubernari feliciter aliqua, nisi unius opera possunt: ergo deligendus aliquis, cui Princeps, qui non omnia solus sua scientia actuque potest complecti, summa negotia committere possit. Porro, hunc fidum facere sibi tum aliis rebus, tum multa honorificentia necesse est. Hinc fastigium illud a Principis maiestate proximum; in quod non tam voto Principis, quam necessitate, ut innuimus, reponitur, quisquis reponitur. Quare multa passim suggeruntur Principibus arcana adversus maximarum rerum gubernatores, quos et colere coguntur, et plerumque non possunt non timere. Sed quid? plura illi ipsi arcana in promtu habent adversus Principem: *Vnum autem idque certissimum arcanum ad reip. salutem est Principis ipsius peritia et prudentia*, ne scilicet totus aliunde pendeat, sed omnia ab ipso pendeant. Vide Comin. lib. III. Boecler.

D. Augustus M. Agrippa, et maxime ab eo, Statilio Tauro) Leviter forte traiiciendum: *M. Agrippa, maxime et ab eo, Statilio.* ACID.

Maxime ab eo) Ferri intelligique potest: ego tamen Μαντεύσομαι, ὡς ἐνὶ θυμῷ Ἀθάνατοι βάλλουσι, et puto fuisse: *M. Agrippa, et Maximo Fabio.* Notus vel e Tacito est Fabius Maximus, qui inter fidos Augusti amicos, et conscios arcanorum. (Vide nostrum Com. lib. I An.) At enim, inquiet aliquis, ille nobilis: hic de novis hominibus sermo. Ovidius quidem, fateor, nobilem eum fecit: sed nescio an historica fide: nec putem fuisse e priscis illis Fabiis. LIPSIVS. Noluissem factum. Fabius enim vir consularis in amicis quidem Augusti, sed non inter praecipuos, multo minus, ut cum Agrippa et Tauro Statilio hic comparari possit, hoc est, vir nobilissimus cum hominibus novis. Nam quo iure nobilitatem eius in discrimen vocet Lipsius, negetque ab patriciis hunc ortum Fabiis, ipse viderit: quum et Naso huius Fabii originem ab Hercule, unde Fabii patricii oriundi, deducat, praecipuamque nobilitatem viri passim in Ponticis commendet, et Marciam, Caesaris cognatam, feminam itidem nobilissimam, uxorem illi fuisse sciamus, eodem Nasone Tacitoque testibus. Nobilitatem Fabii huius adstruit Augustus ipse apud Senecam de Clementia lib. I cap. 9. Alter vir summus in observationibus corrigebat, *et Maecenate et Statilio Tauro*, ratus parum latine dici, *maxime ab eo*; atqui *ab eo* est post eum: *tu nunc eris alter ab illo.* Ignoscant manes quondam mihi coniunctissimi hominis, si veritati adhaereo. *Homines novi* dicebantur, qui primi familiae suae praecipuos obtinebant in rep. honores, atque ita praelucebant maioribus suis. Tales Agrippa Vipsanius, et Taurus Statilius, consulares et triumphales viri. At Maecenas, etsi nobilissima stirpe oriundus, ne Senator quidem. Nam praefectura urbis, quam gessit, et ipsa inter novas dignitates. Cilniam gentem fuisse opulentam iam olim ac praepotentem Aretii apud Etruscos innuit et Livius lib. X, cap. 3 et 4. HEINS. Recte Heinsius vindicat vulgatam lectionem: de usu hoc praepositionis *a* vide nos ad Ovid. Ep. V, 152; mallem tamen hic legere *et proxime ab eo, Statilio Tauro.* Nam haec verba saepe commutata a scribis vidimus supr. ad cap. 36. BVRM. V. Misc. Obs. V. IX, p. 177.

Enumerarentur) *Enumerentur* codex vetustus. Forte, *eveherentur*; vel, *quominus et multiplices consulatus triumphosque, et complura emererentur sacerdotia. emereri* pro *mereri*; sic

solet Velleius; *emerentur* pro *emererentur* fuerat antiquitus; vide nos supra. Heins.

Etenim magna negotia magnis adiutoribus egent) Malim, *adiutoriis*: *adiutoribus* proxime praecessit. Heins.

Neque in parvo paucitas ministeria defecit) Multis partibus potius est *deficit*, quod verbum, ne mireris, active capiendum: ut et Virgilii loco Georg. I: *Prima Ceres ferro mortales vertere terram Instituit, quum iam glandes atque arbuta sacra Deficerent sylvae, et victum Dodona negaret.* Est enim utrobique *deficere*, non sufficere, non praebere. Hoc antequam ipse sic acciperem, mutare sum adortus: *neque in parvo parvitas ministerio deficit.* quomodo esset interpretandum, deficitur. Tu ride, lector, et vide, ubi maxime acuti videri volumus, saepe nihil nobis hebetius. Ego tamen ita moderari mihi soleo, ut coniectandum ubi est, nisi quae oculis cerni, manibus tangi ac tractari paene possint, non admittam, non probem. Et fieri nihilominus potest, immo fit, ut veri quadam specie oculi nostri praestringantur, manus pro re umbram obiectam apprehendant. Acidalius. Sensum non video. Conieci aliquando: *namque in parvo parvitas ministerio sufficit.* Quo sensu etiam Hericus Benedictinus (qui iusta Trithemium vixit anno 880) lib. III, in vita S. Germani dixit: *Magnos magna petunt, concedunt vilia parvis.* Nec tamen mihi ipsi satisfacio. Sane si tota haec periodus tolleretur, sensus optime procederet. Quam belle enim cohaereat oratio, si ita legas? *Etenim magna negotia adiutoribus egent, interestque reipublicae, quod usu necessarium, id dignitate eminere.* Voss. Ingenue fateor, nihil idoneum et Velleio dignum hinc me elicere posse. Forte ab inepta et marginali glossa in textum immigrarunt. Boecler. Forsan legendum, *neque in parvo paucitas ministeri deficit.* Thys. Locus mendosissimus. Forte: *neque in parvo favor proavita ministeria defecit*; vel, *neque impar favor proavita*; vel, *in parvo*, in *re parva.* Sic apud Nasonem. *Si licet exemplis in parvo grandibus uti.* Tale et Taciti Ann. XIV, cap. 21: *Maiores quoque non abhorruisse spectaculorum oblectamentis, pro fortuna, quae tum erat.* Heins. (Heins. Epist. ad Graev. 295, 296) V. Misc. Obs. V. IX, p. 178.

Interestque Reip. quod usu necessarium est, et dignitate eminere) Bucretius, alter ego ille, Musarum non minus, nec minor, quam meus amor, *id dignitate eminere* mavult. Acidal.

Vtilitatemque) Mallem, *vilitatemque*, nam constat centies haec

confusa vocabula; vid. supr. Heins. ad lib. II, cap. 46, et nos multis ad Quinctilianum (vid. V Inst. 7; Decl. II, 7, et IV, 4) locis: sensus vero, homines novos, et idem viles extollendos honoribus, et titulis, ut iis parere non recusent alii. Sic Iust. II, 4 de Amazonibus: *Ne successibus deesset auctoritas, genitas se Marte praedicabant.* Suet. Vesp. 7: *Auctoritas, et quasi maiestas quaedam, ut scilicet inopinato et adhuc novo principi deerat, haec quoque accessit.* BVRM. V. Misc. Obs. V. VIII, p. 80, 406; V. IX, p. 280.

Muniri) *Munire* Edit. Rhen.

Sub his exemplis Tiberius) Adverte non vulgatum praepositionis usum: cui ille videtur similis, qui apud Petronium cap. 93: *Totam concitabit viciniam, et nos omnes sub eadem causa obruet.* ACIDAL. Minime accommodata illa huic loco verba Petronii, ubi *sub* praetextum notare docuimus olim. Sed aptiora ex eodem scriptore sunt verba cap. 55: *Sub hoc epigrammate coepit Poëtarum esse mentio*, id est, post continuo atque fuit hoc recitatum. Vbi aliis exemplis elegantem usum istius praepositionis illustravimus. Quibus adde illa Quinctil. Decl. IX, 8: *Quidquid Historiae tradiderunt, carmina finxerunt, fabulae adiecerunt, sub hac comparatione taceant.* BVRMAN. Val. Max. II, 11, 9: *Equestris vero ordinis iuventus omnibus annis bis urbem spectaculo sui sub magnis auctoribus celebrat.* IDEM *in marg.*

Materno vero genere clarissimas, veteresque et insignes honoribus complexum familias) Neque hic vulgo tritus sermo, quem in Ausonio etiam observavi. Parentalib.: *Arborium, Aeduico ductum de stemmate nomen, Complexum multas nobilitate domus.* ACIDAL.

Virum severitatis laetissimae etc.) Diximus supra de Pisone II, 98: vide Lips. III Polit. 2, 7. Ceterum veriora de Seiano, cui Velleius adulatur, Tacitus habet IV A. 1 tot. BOECLER.

Otiosis simillimum) Supra de L. Pisone: *et vix quemquam reperiri posse, qui aut otium validius diligat, aut facilius sufficiat negotio, et magis quae agenda sunt, curet, sine ulla ostentatione agendi.* ACIDAL.

Semper infra aliorum aestimationes) Auctoritate MS. legendum *semperque*. Voss. Hudsonus notat, Rhenanum e MSS. habere *intra*, quum *infra* legatur in eius editione: non tamen repudiarem *intra*, immo praeferrem. Vid. ad Quinctil. XI Inst. Orat. 3. BVRM.

In huius virtutum aestimatione) MS. *virtutem aestimationem.* Vera lectio, *virtutum aestimationem.* Voss.

T. Coruncanium) Imo, *Ti.* ex MS. Nam *T. Titum*, *Ti.* autem vel *Tib. Tiberium* denotat; ut non solum ex Valerio Probo, et Magnone, sed et Plutarcho in Quaestionibus Romanis liquet. In inscriptione tamen apud Gruterum pag. 1073 scio: T. CAESAR. DIVI. AVG. F. Sed credo aut errorem esse quadrantarii, aut vetustate literam unicam fuisse extritam. Voss.

Hominem novum) Totum hoc caput destinavit Velleius observationi politicae de HOMINIBVS NOVIS. Quare et nobis licebit hic lineamenta maioris dissertationis, quam alii occasioni destinavimus, ducere. *Novus* apud Romanos appellabatur, teste Asconio Paediano, *qui primus in sua gente honores adeptus erat.* καλοῦσι δὲ οὕτω τοὺς ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλ' οὐ τῶν προγόνων γνωρίμους, inquit *Appianus* II ἐμφυλ. p. 428: *Ita vocant, qui ex se ac sua virtute, non maiorum gloria inclaruere. Nam qui maiorum suorum habuerunt imagines, ii* Nobiles; *qui suas tantum, ii* Novi; *qui nec maiorum, nec suas,* Ignobiles *appellati sunt.* Ita ut novitas interiecta veluti esset inter Nobilitatem et Ignobilitatem. Sigon. de antiq. iur. civ. Rom. II, 20, unde descripsit pleraque Rosinus I, 19. *Poterit igitur aliquis homo novus existere omni virtute cumulatus, qui ita versetur in studio dignitatis, ut inter omnes excellat: quia tamen in ea gente primus numeratur, non erit in numero Nobilium. Postquam vero in ea familia multi exemplis illius incitati, in gloriae cupiditatem incubuerint, tum demum elucere incipiet illud nobilitatis eximiae lumen. Primus itaque generosus et magnificus, non tamen nobilis appellari solet: ut sit ea omnino differentia, quae est apud Graecos inter* εὐγενῆ et γενναῖον. *Hoc enim ad animi praestantiam refertur, illud ad familiae celebritatem. Vt igitur unum non numerum, sed numeri principium dicimus: sic illum primum, omnibus summis honoribus dignissimum, non nobilem, sed auctorem et principem nobilitatis existimamus.* Sunt haec verba Hieronymi Osorii Lusitani ex lib. I de Nobilitate civili. Addendus est locus Plutarchi ex Catone Maiore, cuius principio inquit: εἰωθότων δὲ τῶν Ῥωμαίων τοὺς ἀπὸ γένους μὲν δόξαν οὐκ ἔχοντας, ἀρχομένους δὲ γνωρίζεσθαι δι' αὑτῶν, καινοὺς προσαγορεύειν ἀνθρώπους, ὥσπερ καὶ τὸν Κάτωνα προσηγόρευον, αὐτὸς ἔλεγε, καινὸς εἶναι πρὸς ἀρχὴν καὶ δόξαν, ἔργοις δὲ προγόνων καὶ ἀρεταῖς, παμπάλαιος. *Quum Romani solerent, eos, qui generis quidem claritudine destituti, per se tu-*

men ipsos incipiebant clarescere, Novos *appellare* homines, *sicut et Catonem appellarunt*: *respondit Cato*, *esse se quidem novum ad magistratus et honores*, *factis autem virtutibusque maiorum*, *pervetustum*. Non observabimus nunc ex hoc et pluribus scriptorum locis, latiorem vocabuli ambitum, quam ut ubique ad Magistratus curules restringi possit: dispiciemus suo loco. Vtri praestantiores sint habendi, Novi homines, qui ex se inclaruere, aut qui vetustae nobilitatis stimulis et instrumento usi claritudinem conservavere, non adeo est diiudicatu facile; vide de illa quaestione (nos enim properamus) Osorium lib. II de Nob. civ. Illud in hoc transcursu notamus: *Hominis Novi significatum aliquando ex parte referre*, sive accuratius loquendo, *saepe coniungi cum peregrinitate.* Ipse Velleius Noster, *M. Catonem novum etiam Tusculo* (sive, *et a Tusculo*, sicut Lipsius legit) vocat: quamquam indicetur mox distinctio voce *inquilini*, neque nos latet Ciceronis cautio, *peregrinum* vocari, qui e municipio est, non ferentis in orat. pro Sulla, cap. 7, 8; sed nos liberius utimur ea appellatione. Apud Auctorem de causis corruptae eloquentiae cap. 7, Aper, *Equidem*, inquit, *ut de me ipse fatear*, *non eum diem laetiorem egi*, *quo mihi latus clavus oblatus est*, *vel quo homo novus et in civitate minime favorabili natus*, *quaesturam aut tribunatum*, *aut praeturam accepi* etc. In Tacito leges III A. 55, 3: *simul novi homines e municipiis et coloniis atque etiam provinciis, in senatum crebro assumti domesticam parcimoniam intulerunt.* Verum praecidenda est confusioni occasio, ubi ad graviores quaestiones fuerit perventum. Neque plane idem est, quaerere de committendis dignitatibus *peregrino*, et *novo homini.* Ita contra peregrinorum honores in certis rebus locisque aliqua pronuntiata invenies, quae de homine novo non statim valeant. Exempli gratia, communis Regnorum lex censetur, ut per proceres indigenas unumquodque gubernetur, et in fide se eorum acquiescere Rex ostendat: *si* praeficiat peregrinos, detrectare fere obsequium cives solent; ac, si fidem in dubium vocet, ad perfidiam irritantur. Sereniss. Iacob. Rex Britann. in δωρ. βασιλ. lib. II, et Jo. Meurs. Hist. Danic. lib. I. Haec ratio de homine novo, sed indigena minus procederet. Neque tamen interim nesciri debet, semper in hoc argumento (de dignitate sc. peregrinis committenda) ad novitatem rediri, dum quodammodo novus est ibi quisque, ubi peregrinus est: sed qui novus, ideo non peregrinus censeri debet. Ceterum in nobi-

lissima illa quaestione, *an summae dignitates etiam novis hominibus mandandae sint*, pro affirmantium sententia rationes vere pragmaticas adfert Noster, a *Romanorum antiquo perpetuoque exemplo*; a *ratione ipsa et nobilitatis natura*, quae id *esse nobilissimum*, *quod est optimum*, ultro evincit, adeoque *in cuius animo virtus insit, ei plurimum esse tribuendum*, ostendit (quae argumenta in conferendis dignitatibus ut palmaria laudat Lips. III Polit. 10), subest et *eventus felicitas* ac *utilitas publica*, quam ingentem *Coruncanio*, *Catoni*, *Nummio*, *Ciceroni* Romani debent, adeo ut ubique hi tales viri memorentur, veluti divinitus publicae salutis custodes et auctores dati; vide Tacit. II A. 24. Idem licebit in ceteris Rebusp. et Imperiis observare. Quod quum dicimus, non excludimus *artes Aristocraticas*, quibus in optimatum rep. *novorum hominum ambitioni in petendis honoribus obviam iri aliquando oportuit*, qualis Livius tangit VII, 15 f., neque *cautionem sceptris et gentibus et temporibus nonnullis necessariam*, quam et tempora *Arcadii ac Honorii Impp.* nobis commendant (quorum κακεξίαν non parum auxere *novi homines*, exclusis Nobilibus, rebus summis admoti) et prudentissimi cuiusque admonitio suppeditat. Hinc est quod e ratione status Gallici, qualis tum fuit, existimat fore Claudius Sesellius in aureo de Rep. Gall. libello, *si dignitates nobilibus potius*, *quam aliis tribuantur*: quod inter ultima mandata *Regis Daniae Ioannis ad fil. Christian.* illud reperitur, ut is legat sibi homines, quos in honore habeat, indigenas, non extraneos: *neque Novos*, *sed prosapiae vetustae*, apud Meurs. Hist. Dan. lib. II. Dummodo illa conditio adiiciatur, quam non omisit Sesellius, *si nobiles illi digni talibus honoribus et rebus agendis pares.* Haec et similia non negligenda arbitramur, quum adversus *invidiam Nobilium* disputamus, qua plerumque innoxiam et propter virtutem favore ac honore dignissimam novitatem vexant; in quos vere et severe dixit Marius apud Sallust. bell. Iugurth. 85. Ceterum, quae *de utilitate Novitatis huius in Rep. consiliisque*, *totius eius negotii in Imperio* afferri poterant ac disquiri, alium poterunt habere locum. Boecler.

M. Catonem novum etiam Tusculo urbis inquilinum) Scribe: *novum et a Tusculo.* Lips. Vt *hospes Zacyntho.* Male Lipsius, *et a Tusculo* etc. Voss.

Qui C. Marium) Qui apposite in hanc rem adversus invidos apud Sallustium: *Quod sine iure despiciunt me*, *faciant idem*

maioribus suis, quibus, uti mihi, ex virtute nobilitas coepit. Acidal.

Qui M. Fulvio) Quis vero iste *M. Fulvius?* Primum nec gens Fulvia inter novas est, vetus, et multa copia bonorum: nec in ea quisquam, in quem tam invidiosae potentiae elogium conveniat. Vere et avide corrigo: *M. Tullio.* Omnino nostra illa Romana Suada est, in quam haec omnia adunt. Ille novus, quod ipse aliique testantur: ille potens et coelesti sua lingua Senatus populique rector. *Assensione sua* (ita verius, quam *assentatione*: nisi praefers *assertione*) provincias, exercitus, et tantum non regna dedit: Caesar ipse et Pompeius testes; quorum illi Gallias prorogavit, hunc ad Piraticum bellum misit. Denique iam palam *Regnare in iudiciis, in concionibus* dicebatur, atque adeo inimici obiiciebant, *Tertium peregrinum Romae esse regem.* In M. Antonium etiam quae fecerit, dixerit, et quomodo habenas reip. tenuerit, scimus. Lips. Placet acutissimi Lipsii divinatio, qui *M. Tullio*, ut haec quadrent in Ciceronem; at quod idem etiam reformatum cupit illud *adsentatione* in aliam aliamque vocem, ab eo prudenter dissentio, ob causas, quas posui in libellis suspicionum, ante conceptas, nedum natas acutissimi Acidalii in Velleium nostrum notas. Gruter. Vere *M. Tullio* emendat Lipsius. Voss. Lipsius dexterrime mehercules *M. Tullium* pro *M. Fulvio* huc revocavit; sed *assentationem* sollicitatam ab illo haud oportuit, quae ponitur pro *assentione*; vide Acidalium. Heins.

Assentatione) *Assentatio* non hic in malam partem, sed pro *assensione*; ut supra cap. 48, *assentari* usus pro *assentiri*. *Et iis qui a Caesare dimittendos exercitus contendebant, assentabatur: iis qui ab ipso, adversabatur.* Nec igitur mutandum in Petronio cap. 17: *Tacentibus adhuc nobis, et ad neutram partem assentationem flectentibus*; ubi Gulielmius noster *assensionem* reponebat. Et ad hanc faciem Apuleius *conversationem* venuste pro *conversione*. In de dogm. Plat. *Eiusdem temporis spatiis mensuras mundanae conversationis intelligi.* Venuste, inquam, propter magnitudinem et molem, ac velut difficultatem. Acidal.

In cuiuscumque animo virtus inesset) Hinc etiam τὸ *in* videtur ablegandum; sic apud Nasonem Trist. IV, 4: *Cuius inest animo patrii candoris imago*; vide supra cap. 68. Heins. Minime ableganda praepositio; vide quae notavimus ad Quinct. II Inst. Orat. 16 in f.

Naturalis exempli imitatio) Perperam Boeclerus in indice *naturale exemplum* explicat maiorum et parentum, quum debeant coniungi *naturalis imitatio*, id est, ordinaria, consueta omnibus, et quasi innata, non per praecepta, sed per mores tradita; nam initio capitis dixit non novum hunc esse morem: ita supra cap. 2: *Naturalis nobilitatis superbia ;* quasi innata et inita; sic *naturale et domesticum bonum* Hist. Bell. Alex. 12, et ita capienda illa l. XVI, §. 4 ff. de minor: *in pretio emtionis et venditionis naturaliter licet contrahentibus se circumvenire*, id est, ἐμπορικῶς, more inter contrahentes usitato, quia aliter non possent commercia exerceri; vide Novel. Iustin. XCVII, cap. 1; et ita millies utuntur I. C. voce *naturalis et naturaliter*, non de iure naturae, sed more et consuetudine; vid. Grot. de Iur. B. et P. II, cap. 12, 26, n. 2, et Rittersh. sacr. lect. l. VII, 16. Ita Quinctil. l. III Instit. 8, dixit, *naturaliter plus valet metus malorum, quam spes bonorum*. Calp. Flac. decl. II: *Naturaliter fuscos artus umbra cogit albescere*. BVRM.

Ad iuvanda vero onera principis Seianum protulit) Scribo *propulit*, id est impulit, permovit. Alterum quem interpretationem commode recipiat, nemini docto videar indoctior, si me fatear ignorare. Sane posteriori orationis membro convenire do, priori denego; necesse autem erat, utrique. ACIDAL. Et quoties non veteres uno verbo defunguntur, ubi duo requiri videbantur? exempla qui velit, praeter ceteros adeat Graevium ad Flor. III, 21, et nos ad Quinct. lib. VI, 1. Subaudiendum ergo in primo membro *Caesarem impulit*. BVRM.

Eo perduxit) In MSS. fuerat *produxit*. VOSSIVS. *Produxit* membrana, et recte; diximus ad illa Maronis Ecloga 1: — *En quo discordia cives Produxit miseros!* — Ita nimirum et illic scripti vetustiores. HEINS.

Rhascupolim) *Rescuporim* Tacitus. Ῥασκύποριν Dio lib. LIV. SCHEGK. Dion et Tacitus *Rescuporim* et *Rasciporum* vocant. Suetonius Tiberio cap. 27. *Thrasypolim:* Caesar lib. III de bello civili, et Lucanus lib. V, ut Velleius, *Rascupolim*, Thraciae regem, sed alium ante hunc. POPM. Apud Suetonium, *Thrascypolis*. Sed malim *Rhascupolis:* nisi praeferas *Rhascuporis*; quod in MS. invenit Torrentius. Sane Dioni etiam est Ῥασκύπορις. Tacitus tamen *Rescuporim* eum vocavit. Eadem variatio apud auctores in nomine alterius Rascupolis, qui ante hunc regnavit. De quo alibi. VOSS. Copiose

Tacitus II A. 64, et seqq. Meminit Suetonius Tib. : Boecl.

Fratris sui filii) Ita et Tacitus lib. II Annal. Se lib. III sibi ipsi adversatur, ubi ait: *Caesar Antistium Veter ad dicendam causam retraxit, ut turbidum, et Rescupori consiliis permixtum, qua tempestate Cotye fratre interfec bellum adversus nos voluerat.* Lipsius gravissimum scriptore humani aliquid passum arbitrabatur. Ego in librarios culpam conicere malim. Scribendum enim existimo: *qua tempestat, Cotye fraude interfecto, bellum adversus nos volverat.* Pro *voluerat* autem *volverat* reposuimus, Pychenae iudicium sec i. Voss. *Filii Cotyis*, scribe. Heins. *Cotys*, in genitivo si s mere licet, eodem res rediret, nam apud Caesar. III Bel. Civ. 36 quidam etiam scribunt, *equitatus regis Cotys;* sed Dav ius propugnat *Coti*, et dici *Cotus, Coti, Coto* contendit, aeq ac *Cotys*, *Cotyos* vel *Cotyis*; quod non puto, sed cum Si onio ad Liv. XLV, 42, apud Ciceronem mendose *Cotto* pro *Coti* occurrere; quare hic accedo Heinsio. Burm.

Imperii formam evocavit) Eiusdem *imperii formam evocavit*. Ita legitur hic locus in antiqua editione. Sed verbum *formam* sententiam perturbare quum videretur, omissum est a doctis viris. Nos tamen illud retinemus, et *formam* mutamus in *Romam*, historia praesertim consentiente. Vrsin. Edit. vet. vox inseritur : *imperii formam evocavit*. Facio ex ea, *Romam*. Atque ita res est. Lips. Editio prima immittebat *formam*. Vnde Vrsinus et Lipsius effingunt *Romam*. Male profecto. Nam vox ea (ut iam olim etiam recte monuere Rhenanus, ac Burcrius) sursum in tertio versu in autographo desiderabatur ; ibique bene reposita est. Voss.

Nati ad omnia, quae recte facienda sunt) Tempestas memini quondam fuit, quum mallem, *quae recta faciendo sunt*. Acidal.

Merentis semper, quam etc.) Intelligitur *magis*, frequenti locutione Tacito : Valerio lib. I, cap. 1: *Factum Masinissae animo, quam Punico sanguine conveniens.* Comicus: *Tacita mulier, quam bona.* Haec occurrerunt; sexcenta talia licet observare apud I. C. nostros. Schegk. Est ellipsis particulae *magis* vel *potius* : cuius exempla quaedam notavi lib. II, De usu antiq. locut. quibus addi possunt, Livius, *multiplex quam pro numero damnum est*; Tacitus lib. I: *Pacem quam bellum probabam*, et IV: *Claris maioribus, quam vetustis.* Popma. Vide exempla ellipseos huius apud Schott. V observ. 34. Barth. ad

Claud. II in Entrop. 205; Iuret. ad Symm. I, 89; Gronov. ad Liv. I, 25, et V, 21, et alios; quis enim non illam observavit? BVRM.

Cum quanta gravitate, ut senator et iudex, non ut princeps; et causas pressius audit?) Hic solidum mihi beneficium debere Velleium cogam, et cuius aestimatione non recusem omnem in eo operam nostram aestimari. Aldus postremum *et* erasit, bene opera sua se defunctum arbitratus. Enimvero aliud est, quod locum tam insignem corrupit. Traiectio inquam hic nobis usurpanda, quae multis locis ad verum nos deduxit, nusquam magis, quam ubi nunc sumus. Etenim non verius scripsisse Velleium, quam sic scripsisse: *Cum quanta gravitate ut senator et iudex, non ut princeps et praeses causas audit?* De senatus principe, de iudicii praeside multa subtexere poteram, nisi et minus necesse putarem, et quo fiui propior sum, eo magis properarem. ACIDAL. *Tum quanta gravitate* malim. HEINS.

Vt senator, et iudex) Haec non sine arcano dominationis a Tiberio facta, subtiliter et profunda ἐπικρίσει Tacitus innuit; *sed dum veritati consulitur, libertas corrumpebatur.* Quae verba, ut breviter hoc dicam, ita accipio: *Iustitiae quidem consulebatur hac ratione et innocentiae, ut ex re et vero, non ex affectu et gratia, iudicia dispensarentur*; sed *eadem opera, et sub hoc tuendae iustitiae schemate, Tiberius munia iudicum, ut alia pleraque in se trahebat, nullaque iudiciis libertas, et iudicibus auctoritas manebat.* BOECLER.

Et caussas) Dele particulam *et.* MANVT. Aveo scribere, *etiam causas praesens audit?* Nam ita fecit. Suetonius de eo: *Magistratibus pro Tribunali cognoscentibus plerumque offerebat se consiliarium, assidebatque mistim, vel ex adverso in parte primori.* LIPS. Bene Lipsius: *etiam causas praesens audit.* Suetonius in Tib. *Magistratibus pro Tribunali cognoscentibus plerumque se offerebat consiliarium.* VOSS. *Pressius audit* minime est sollicitandum: etsi variis tentatum coniecturis. Si *praesens audit* legimus cum Lipsio, τὸ *praesens* redundabit. Nemo enim, nisi praesens, potest audire: *pressius* sive instantius attentiusque *audire*, et *remissius* inter se opposita videri possunt. Tacitus Annal. III, cap. 58, de Silano reo et accusato in Senatu: *non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu, eoque quod ipse creberrime interrogabat*; qui locus hunc Velleianum quodammodo interpretatur. Haec olim: nunc magis probo τὸ *pressius*

referri ad civilitatem Tiberii, hoc ipso sese submittentis infra fastigium principale, quod in causis etiam privatis esset frequentissimus cognoscendis, atque ita iudicis partes impleret vir nominis romani praecipuus, et natus maioribus curis: *pressius* enim et pro depressius sumitur quandoque, et pro compressius, qui loquendi modus, quum plurimis possit illustrari, illustretur paucis: *pressum* et *elatum* apud praestantissimos scriptores opponuntur sibi. Plinius libro IV, Ep. 14: *Describimus aliquid modo pressius, modo elatius*; ita veterrimae membranae Mediceae, non *altius*. Idem Plinius lib. VII, Ep. 12: *Quoniam est sonantius et elatius, non alienum existimavi, ne te torqueres, addere statim pressius quiddam et exilius, vel potius humilius et peius.* Simili prorsus modo et alibi idem Plinius non semel: apud Senecam quoque Controv. VIII: *pressa et civilis oratio elatae* opponitur: *pressius* igitur pro depressius hoc Velleii loco: filius Seneca de Beneficiis lib. II: *Quo te altius sublevasti, hoc depressior es.* Si quid immutandum hoc loco, legam *pensius*, vel *perpensius*, *audit*: ut *perpensum et exploratum habere* apud Columell. lib. III: *utra sit conditio pensior virginem an viduam habere*: apud Plaut. Sticho I, 2: Gell. XII, 5: *ut nihil esset carius pensiusque nobis, quam nostra et ipsi*; lib. I, cap. 3: *pensim et enucleate scribere*: hinc *pensiculate aliquid facere*, quo Gellius non semel est usus, *et verba facere cum summa perpensatione* apud Eundem lib. II, 2: verum vulgatam servemus illibatam quam accipiebat Perizonius noster, de attentione animi et curae in audiendis causis, me non obnitente. Sed nec *et* in *etiam* mutatum oportuit a viro summo Iusto Lipsio. Vide nos cap. 116. *Audit ut iudex.* Ita apud Spartianum vita Hadriani e castigatione Salmasii, *Diligentia iudicis sumtus conviviis constituit.* Rursus *pressum* pro *compresso*; quem loquendi modum exemplis suis confirmare propemodum exciderat mihi. *Pressum articulum* pro compresso habes apud Senecam de Beneficiis lib. II, cap. 6, apud Ciceronem Tusculan. Quaest. lib. IV, *pressius definire perturbationes*: *pressius agere* eidem IV de Finibus: *Sed ut propius ad ea, Cato, accedam, quae a te dicta sunt, pressius agamus.* Macrobius Saturnal. lib. VII, cap. ultimo: *Sed illud pressius intuendum est.* Eidem Tullio: *Verbis aptus et pressus Thucydides*; et in Oratore, *presse et anguste definire aliquid*, ubi explicat semetipsum: ut et libro de claris Oratoribus: *Asiatici oratores parum pressi, et nimis redundantes.* In Hortensio: *Quis te autem est, aut fuit unquam, in partiun-*

dis rebus, *in definiendis et explicandis sententiis pressior?* Gell. I, 3: *Theophrastus super hac re exactius pressiusque, quam Cicero disserit*: posset et legi, *et causas P. R. spissius audit.* HEINS. Vid. Graev. et Heins. Epist. 295 et seq. ac 517; Cic. IV Tusc. 7, *definiunt pressius.* Vid. Bohier. ad Cicer. Tusc. p. 350. BVRM. *in marg.* V. et Periz. Ep. Syll. T. IV, p. 787.

Ingratum, et novu molientem oppressit) Τὸ *Libonem* in principe editione desiderabatur. Nec male ab aliis infultum videatur, nisi postea de Libone iterum repeteret Velleius. Viderint itaque alii, an non commodius substitui possit *Clementem*. Hic enim Clemens ad ulciscendam Agrippae domini sui mortem compararat non contemnendam manum. Sed fraude tandem a Tiberio captus, punitusque est; ut scribit Suetonius in vita Tiberii. Voss. Adi Tacitum II A. 27 et seqq. qui remoto velo rem edisseret. Dio LVII, p. 702. BOECLER. *Libonem* habet Erasmus.

Respondente cultu) Sed tunc nihil gratiae Tiberii apponeretur; contra illius beneficio cultum et magnificentiam Triumphi Germanico, a benevolo scil. Tiberio illo, concessa, respondere rerum magnitudini scribit adulator: de Triumpho Germanici vid. Tacit. II Annal. 41. BVRM.

Senatorumque censum) Rursum apertius agit Tacitus II A. 37 et 31. BOECL.

Quanto cum honore) Imo, quanta cum calliditate *amoliri iuvenem specie honoris statuit*, Tacitus II A. 42. BOECL.

Maroboduum) Tacitus late II A. 62 et seqq. Sueton. Tib. 37: *Reges quosdam per blanditias atque promissa extractos ad se non remisit: ut Maroboduum Germanum* etc. Hist. Misc. VII, 22. BOECLER.

Et honorate) *Vt honorate* Ed. Rhen. forte, *ut honorate*, *sic secure continet*: in vulgata ego vix sensum video. BVRM.

Sacroviro Floroque Iulio) Tacit. III A. 40 et seqq. BOECL.

Bellum Africum) Tacit. II A. 52 et seqq. et III, 20 etc. BOECLER.

Quanta sua, suorumque nomine exstruxit opera?) Istud vero a quovis poterat emendari: sed dormitarunt omnes. Per me non stabit amplius, quin *suo* corrigatur. ACIDAL. Videtur sine dubio legendum *Quanta suo suorumque nomine* etc. VRSIN. Lege *suo*; idem et alii viderunt. Voss. Tacitus VI A. 45: *Ne publice quidem nisi duo opera struxit, templum Augusti, et scenam Pompeiani theatri: eaque perfecta contemtu ambitionis,*

an per senectutem, *haud dedicavit.* Sueton. Tib. 47: *Princeps neque opera ulla magnifica fecit. Nam et quae sola susceperat, Augusti templum*, *restitutionemque Pompeiani theatri*, *imperfecta post tot annos reliquit*; et Calig. 21: *Opera sub Tiberio semiperfecta templum Augusti theatrumque Pompeii absolvit.* BOECLER.

Pompeii munera) *Munera* videtur hoc loco posuisse Velleius pro ipsis *aedificiis*, ut supra, quum dixit de Pompeio item: *Perfectis muneribus Theatri* etc. Itaque nihil mutandum puto: vel si *moenibus* ibi pro *muneribus* reponendum est; hic quoque *moenia* pro *munera* scribendum censeo. VRSIN. Vid. cap. 48, et 130. (Suet. Claud. 21, et ibi Torrent. et Casaub.) BVRM.

Qui quidem quam) Verius putem, *quin quicquid.* Quale Papinii illud de Lucano: *Quin* (*maius loquor*) *ipsa te Latinis Aeneis venerabitur canentem.* Supra etiam *quin* in *quia* degeneraverat, ab aliis iam restitutum. HEINS.

Incenso monte Coelio) Ita reposuere pro *Coeli*, quod erat in editione principe. Ego nil mutaverim. Sane *mons Coeli* recte dicitur, ut *oppidum Antiochiae* Ciceroni ad Atticum lib. V, Epist. 18; *Torrens Vergelli* apud Florum lib. II, cap. 6. Imo et similiter, ad *montem Soractis* dixit Solinus cap. 2, prout ex MSS. edidit magnus Salmasius. Voss. Suet. Tiber. 48. BOECLER.

Sine trepidatione dilectus) *Dilectus* enim *suapte natura gravis*, ait Tacit. SCHEGK. *Delectus* Ed. Rhen. Erasm. et alii. Vid. ad Ovid. X Met. 325.

Aut natura patitur, *aut mediocritas recipit hominum*, *apud aures Deorum de his queri*) Pietatem auctoris ut considerares, alibi alii te monuerunt. Ad hunc autem locum utiliter et iucunde legeris in Apuleio, iterum dico, non illo ex Arcadiae pecuario, sed e Platonis hortulo, in de Deo Socratis, quae ad istam Platonis sententiam prolixe et eleganter disputat: *nam ut idem Plato ait*, *nullus Deus miscetur hominibus*: *sed hoc praecipuum eorum sublimitatis specimen est*, *quod nulla contactione* (sic lego, non *contractione*) *nostra contaminantur.* ACIDAL. Ita hunc locum emendarunt Viri docti, quum in antiqua editione esset, *Auro Deo cum de his quaeri* etc. Vel ut alii ex coniectura postea fecerunt, *Auribus Deorum de his queri* etc. Nos putamus commodiorem sensum ex iis verbis elici posse, si ita legantur, *si aut natura patitur*, *aut mediocritas recipit hominum de Deo cum Deis queri.* VRSIN. Acutius, *de Diis queri.* Si fas est, inquit, hominem apud Deos, Deos accusare. Et ita sane facit,

queriturque quod Dii a calamitatibus immunem eximiumque non habuerint Tiberium, ipsum quoque scilicet futurum divum. Lips. In MS. fuerat: *auro Deo cum de his queri.* Vnde legendum arbitror: *auribus Deorum de his queri.* Vrsinus emendarat: *de Deo cum Deis queri.* Lipsius vero vulgatam retinebat lectionem, nisi quod pro *his* scriberet *Diis.* Sed ambo a vestigiis autographi longius recesserunt. Vossivs. Locus ut mire depravatus, sic variis obnoxius hominum doctorum coniecturis. Lipsius, *de Deis queri;* Fulvius Vrsinus, *de Deo cum Deis queri*; Vossius, *auribus Deorum de his queri.* Sed vetus scriptura, *auro Deo cum his queri.* Demo duas posteriores litteras τῷ *auro*, redundant enim, et scribo, *audeo cum Deis queri:* nihil certius, *queri cum aliquo*, ut *cum aliquo expostulare.* Apud Tullium Acad. Quaest. lib. IV: *Neque tam quereretur cum Deo, quod parum longe, quam quod falsum videret.* Caelius apud eundem lib. VIII, ep. 9: *Cornelium Balbum questum esse cum Scipione.* Apposite apud Nasonem Met. XI, Venus: *Questaque cum fatis, at non tamen omnia vestri Iuris erunt, dixit.* Tibullus lib. II, El. 6: *Et mea cum muto fata querar cinere.* Valerius Maximus lib. IX, cap. 2: *Queramur nunc cum natura rerum, quod nos adversae valetudinis incommodis obnoxios esse voluerit.* Seneca pater Controversia IV: *Quantum ego tunc questus sum cum fortuna mea, quod non et oculos perdidissem!* Seneca filius Consolatione ad Marciam cap. 15: *de Diis queri, cuius maxime intererat neminem de Diis queri.* Heinsivs. Deesse aliquid videtur de Diis dictum, quod mediocritati hominum opponatur. Forte, *aut mediocritas recipit hominum, aut horror* (vel *honor*) *Deorum, de his queri.* Sed corruptum locum forte melius relinquamus: de *Diis* vero *queri*, formula obvia; Flor. II, 6: *nec de Diis possumus queri.* Idem lib. III, 11: *nec de fortuna possumus queri.* Quinct. Decl. XI, 5: *nec tamen in totum de numinibus queri possumus.* Bvrm. V. Misc. V. IX, p. 178.

Vt Silonem Pisonemque tam alterius) In MS. erat, *Silius, Pisoque, tam alterius* etc. Lege: *Silius, Pisoque, quorum alterius* etc. Vsitato mendi genere. Voss. *Vt Silius Pisoque tam alterius dig.* scriptus liber. Puto: *deinde ut Silius Pisoque. At quantum alterius dignitatem constituit.* Nec improbo *tamen*, omisso τῷ *quantum.* Heins. Nescio unde viri docti adfirmarunt in MSS. esse, *Silius Pisoque*, quum nec Rhenani editio habeat, nec Burerius quidquam simile moneat. Ego ab Erasmo lectionem illam profectam credo. Rhenanus enim habet, *deinde ut Silium*

Pisonemque tam alterius, asterisco indicans aliquid deesse post *tam*. Quare suppleri illam lacunam deberi puto, sed quo pacto, non certum habeo. Forte: *deinde ut Silium Pisonemque tam infestos haberet, quorum alterius dignitatem constituit, alterius auxit.* Certe simile quid desidero. BVRM. V. Misc. Obs. V. IX, p. 178.

Abstruso quod miserrimum est pectus eius flagravit incendio) Etenim *crescit dissimulatione ipsa dolor, hoc altius demissus, quo minus profiteri licet.* Iustin. lib. VIII. Cuius mentione capio solitum impetum, ut postremo heic ad finem pluscula quaedam illius, tumultuaria lectione observata, corrigam. Lib. I, cap. 7, ubi de bello Cyri adversus Babylonios: *Babyloniis rex Lydorum Croesus, cuius opes et divitiae insignes ea tempestate erant, in auxilium venit: victusque, iam de se sollicitus in regnum refugit.* Vt in veteribus, sic scribendum, *victisque*: nempe Babyloniis, quibus auxilio venerat, non ipse victus. Eodem libro, eodem cap. ubi de Lydis Cyro rebellantibus: *Quibus iterum victis, arma et equi adempti, iussique cauponas, et ludicras artes, et lenocinia exercere.* Cum iisdem veteribus lego: *cauponias et ludicras artes. Cauponius*, ita formatum, ut *histrionius*: habetque etiam Plautus fabula nescio qua, *puer cauponius.* Quomodo Cicero dixit et *praeconium quaestum.* Pro P. Quinctio: *Funestum est a forti atque honesto viro iugulari: funestius ab eo, cuius vox praeconio quaestu prostitit.* Item cap. 10, ubi de Persarum regno in Darium translato: *Incredibile prorsus tanta patientia cessisse eos, quod ut eriperent magis, mori non recusaverint.* Coniicio: *cessisse eo*, (vel etiam *eos*) *quod ut eriperent Magis, mori non recusaverant.* Lib. III, cap. 3, ubi de Lycurgi Repub. *Administrationem Reip. per ordines divisit: Regibus potestatem bellorum; magistratibus iudicia, et annuos successores.* Malebam ex vestigiis vetustiorum codicum, *per annuas successiones.* Ibidem cap. 4, ubi de Lacedaemoniis contra Messenios: *Lacedaemonii quoque eo conspiratius ad arma concurrunt, quo adversus servos dimicaturi videbantur.* Potius videtur, *quod adversus servos*: nisi altera ibi vox deest, quae ex opposito respondeat τῷ *conspiratius*; lib. IV, cap. 3, ubi Catinienses auxili petunt ab Atheniensibus: *qui seu studio maioris imperii, quod Asiam Graeciamque penitus occupaverant.* Forte *occupatu irent.* Sic namque scribebant, pro *occupatum irent*: quod errori potest origo fuisse. Lib. V, cap. 2, in oratione Alcibiadis ad Tissafernem: *Non enim quieturos post hanc victoriam Spartanos, qui*

vindices se libertatis Graeciae professi sunt. Lege *sint.* Ibidem, de procliis et victoriis Alcibiadis: *ubique victor recipit civitates quae defecerant*; *nonnullas capit*, *et imperio Atheniensium adiicit.* Rectum hoc: sed MSS. alii *addicit*, alii *adicit*, quod posterius e veterum pronunciatione est, et exterendi *i* vocalem consuetudine: de qua alicubi Gellius, opinor lib. IV. Sic Martialis idem verbum scripsit lib. X ad Gallum: *Si quid nostra tuis adicit vexatio rebus*, *Mane*, *vel a media nocte togatus ero.* Lib. VIII in ipso vestibulo insignem locum emendatione supervacua corrumpunt. Quid enim magis elegans, aut perspicuum? *Graeciae civitates dum imperare singulae cupiunt*, *imperium omnes perdiderunt*: *quippe in mutuum exitium sine modo ruentes*, *omnibus perire*, *quod singulae amitterent*, *non nisi oppressae senserunt.* Reponunt *omnibus perviae*: frustra; quod monui, ne qui hominum auctoritate inducerentur in errorem. Acumen Senecae in re non dissimili prorsus simile. Ep. 90: *Societatem avaritia distraxit*, *et paupertatis causa etiam his*, *quos fecit locupletissimos*, *fuit. Desierunt enim omnia possidere*, *dum volunt propria.* Nec longe abludit istud ibidem: *Irrupit in res optime positas avaritia*, *et dum seducere aliquid cupit*, *atque in suum vertere*, *omnia fecit aliena*: *et in angustum ex immenso redacta*, *paupertatem intulit*, *et multa concupiscendo*, *omnia amisit.* Lib. XI, cap. 1, ubi de concione Alexandri: *Qui pro concione ita vulgus omne consolatus*, *hortatusque pro tempore est*, *ut et metum timentibus demeret*, *et in spem omnes impelleret.* Sequor scriptos libros: *et spe omnes impleret.* Venustior oppositio, *demere*, *implere.* Et *spe implere* phrasis Iustino familiarissima. Impressi quidam etiam addunt, *spe sui.* Lib. XIII, cap. 7: *Aristaeum in Arcadia late regnasse*, *eumque primum et apium et mellis usum*, *et lactis ad coagula hominibus tradidisse.* Scribo *et lactis adeo coagula*; quod verius, dubitare nemo poterit, qui et sensum et literas intentius aspicit. De Aristaeo apium usus inventore inter multos Virgil. IV Georg. Mellis colligendi auctorem etiam alium ipse Iustinus lib. XLIV refert, Gargorem Curetum regem; lib. XIV, cap. 4, in Oratione Eumenis capti ad milites: *Vos me ex victore victum*, *vos me ex imperatore captivum fecistis*; *quater intra hunc annum in mea verba iureiurando obstricti estis*, *et ista omitto. Neque enim miseros convitia decent. Unum oro*, *si propositorum Antigoni in meo capite summa consistit*, *inter vos me velitis mori.* Legendum, cum hac interstinctione: *obstricti estis*: *sed ista omitto.*

Abrumpendae orationis haec forma pueris etiam nota; lib. XXIX, non procul initio: *His regibus pueris, etsi nulli severioris aetatis rectores erant, tamen in suorum quisque maiorum vestigia intentis, magna indoles virtutis enituit.* Non damno *in suorum quisque*, ut pro *quibusque* sit: magis tamen amo impressorum quorundam lectionem *quique*, id est *quoque*. Singulis, inqnit, intentis in vestigia maiorum, sed quoque in suorum. Aliquanto post cap. 2: *Siquidem consurgentibus ab Occidente novis Poenorum et Romanorum imperiis, quibus una haec a Graecia sit mora, dum inter se bello discrimen imperii faciunt; ceterum statim victoribus transitum in Orientem fore.* Rectius *faciant*. Ad finem: *super haec vastati Macedonas, ultionem flagitabant.* Verum, *Macedones*; lib. XXX, cap. 3: *Contra Philippus adduci se posse, ut Romanis pareat, concedebat; ceterum indignum esse* etc. Putida oratio, *concedebat, se adduci posse:* quin scribis *contendebat;* l. XXXI: *Ad hoc sibi centum naves, et decem millia peditum, et mille equites poscebat.* MSS. habent *mille equitum*, quae antiqua forma locutionis, pro mille equites, de qua Gellius, sed dememini quoto libro; (libr. I, 16). Nec dubitem in Iustinum recipere, qui e Trogo antiquario acceperit: nisi quod sensus aliquam parit ambiguitatem; lib. XXXVIII, de fuga Demetrii: *Eodem amico comite repetita fuga est: sed pari infelicitate prope fines regni sui deprehenditur, ac denuo perductus ad regem, ut invisus a conspectu summovetur.* Scribes *reprehenditur:* quod proprie de fugiente; lib. XL, sub finem: *Ne volenti quidem Syriae, nedum recusanti daturum se regem, qui XVIII anno, quibus Tigranes Syriam tenuit, in angulo Ciliciae latuerit.* Quis non videat legendum, *annos*? Lib. XLIV: *Huc accedunt et marinae aurae, undique versus assidui flatus, quibus omnem provinciam penetrantibus, eventilato terrestri spiritu, praecipua hominibus sanitas redditur.* Pro *undique versus*, quod et alii sollicitarunt, ausim addita copula reponere Apuleianum, *et undiquesecus:* id est, ab omnibus partibus. Pergam, lector, an iam quoque nimium grassatus sum? Hercle vero niminm; et longius a Velleio, quam excusari possit, recessimus. Sed posse tamen opinor. Iam iam et Velleium, et te absolvam. ACIDAL.

Quod ex nuru) Agrippina. Sueton. Tib. 53 et 54. BOECLER.

Dolore, indignari coactus est) Burr. codex, *dolere, indignari, erubescere coactus est;* non male dixit, *veniendum ad erubescendum.* SCHEGKIVS. Addidi vocem *erubescere*, volentibus membranis, neglectam Aldo; quod scirem, viro ingenuo ruborem

supra dolorem indignationemque omnem. GRVTER. Nil certius, quam revocandam lectionem MS. *dolere, indignari, erubescere coactus est.* Praecedentia verba id docent. Et bene fecere Schegkius, ac Gruterus, qui ita ediderunt. Voss.

Mater eminentissima et per omnia Diis, quam hominibus similior foemina) Loca similia huius multa, e queis pauca bona fide retinuit memoria. De Iul. Caesare: *Animo super humanam et naturam et fidem evectus.* De Pompeio: *Per omnia fortunam hominis egressus.* De M. Catone: *Per omnia ingenio Diis, quam hominibus propior.* ACIDAL.

Per omnia Diis) Rhodius ad Scribon. Larg. n. 60, p. 119, haec Velleii verba adducens, quae de Livia sunt scripta, confundit eam cum nepti Augusti ex Agrippa et Livia (Iulia voluit dicere) quae et Iulia dicta, et relegata in Trimerum insulam. Sed tota illa Rhodii nota turbata, ut credo, est, nec a tam docto viro proficisci potuit. BVRM.

Nisi aut levatione periculi) Et ad istud hercle exempla ipsos se formare debebant aulici; nunc quid? obtinet fere quod questus est de suo saeculo Seneca Hercule Oetaeo, versu 637: *Colit hic reges, regumque lares; Non ut presso vomere semper, Numquam cesset curvus arator, Vel mille secent arva coloni: Solas optat, quas donet opes. Colit hic reges, calcet ut omneis, Perdatque aliquos, nullumque levet: Tantum ut noceat cupit esse potens.* Verum de istis hominibus, quantum satis est, cumulavimus ad Taciti locum lib. IV Annal. cap. 31: *Suilium vidit sequens actas praepotentem, venalem, et Claudii principis amicitia, diu prospere, numquam bene usum.* GRVTER. Recte hoc exemplum proponit aulicis Gruterus; quamquam de Livia adulatorie Velleius. BOECLER.

Iupiter Capitoline et stator etc.) Ita omnino legendum est: nam Mars *stator* numquam dictus est, Iovis id cognomen fuit. PVTEAN. Puteanus legendum putat: *Iupp. Cap. et stator, et auctor R. n. G. M.* MANVT. Placet coniectura doctorum virorum, qui legunt: *Iuppiter Capitoline ac stator, et auctor Romani nominis Gradive Mars* etc. nam illud *stator* ad *Iovem* tantum referri potest, non item ad *Martem.* Nobis tamen non displiceret, si parva mutatione scriberetur *sator* pro *stator*, legereturque: *Iuppiter Capitoline; et auctor, ac sator Romani nominis Gradive Mars* etc. VRSIN. Magis probem, *sator Romani nominis.* Genitor enim et pater Romanorum Mars, quia Romulum sevisse dictus. LIPS. Seneca de Benefic. lib. IV, cap. 7:

Quoties voles, tibi licet aliter hunc auctorem rerum et naturarum compellare. Et Iovem opt. max. rite dices, et Tonantem et Statorem, qui non, ut historici tradiderunt, ex eo, quod post votum susceptum acies Romanorum fugientium stitit, sed quod stant beneficio eius omnia, stator, stabilitorque est. Igitur nihil tentandum, et docti viri hic nodum in scirpo quaerunt. Locum Senecae expressi cum Lipsio; quem ut unice miror, ita summe veneror, diligoque plurimum; tollo manum, et acquiesco. SCHEGK. Senecae loco et mihi fiuicudus liber sit, quem attulerunt alii Velleii causa, ego ipsius Senecae lib. IV, de Benefic. cap. 7: *Natura inquit*, (lege mecum, *inquis*) *haec mihi praestat. Non intelligis, te, quum hoc dicis, mutare nomen Deo. Quid enim aliud est natura quam Deus, et divina ratio toti mundo et partibus eius inserta? Quoties voles, licet tibi aliter hunc auctorem rerum et naturarum compellare. Et Iovem opt. max. rite dices, et Tonantem, et Statorem; qui non, ut historici tradiderunt, ex eo, quod post votum susceptum acies Romanorum fugientium stitit, sed quod stant beneficio eius omnia, stator stabilitorque est.* Attuli, inquam, ut emendarem. Quid igitur, inquies, etiam hic post Lipsium? Est vero, mi lector, aut ego fallor. Nec autem ego quid contra Lipsium, quem virum per omnia Diis, quam hominibus ingenio propiorem, uti lumen unicum et numen aevi nostri colo et veneror praeter omnes, quos ille admiratores cultoresque ubique habet plurimos. Tantum eius vestigia insistens, locum, quem primus ille maculis multis et foedis liberavit, una etiam non honesta verecunde liberabo. Nam ita inibi scribendum nobis, adhibita levi traiectione, leviori mutatione videtur: *Quoties voles, tibi licet aliter hunc auctorem rerum compellare. Et Naturam, et Iovem opt. max. rite dices, et Tonantem, et Statorem.* De quo etsi mihi iam paene persuasum, doctos tamen omnes, ac te inprimis (iam nunc etiam αὐτοβοεὶ te ipsum compello) doctissime Lipsi, arbitrum capio: cuius unius censurae omnia nostra, meque ipsum adeo, novum in his literis novitium, animo volentissimo submitto et permitto, habiturus ista aetate, in studiorum isto stadio, tuum iudicium aut calcar, ut progrediar, aut fraenum, ut subsistam, et desistam: quorum illud quidem unice opto, sic ut sperem: hoc ita metuo, spem ut alterius non abiiciam. ACIDAL. Vrsinus Lipsiusque, duo viri praestantissimi, reponebant, *auctor ac sator. Iuppiter* enim *stator*, non *Mars stator*, inquiunt, in romanis antiquitatibus est notus. Fateor. Sed *Iupiter stator*

dictus, quod, Romanis adversum Sabinos proelio concurrentibus, aciem iam nutantem stitisset. Nam plurimum falluntur illi, qui *Iovem Statorem* a *stando* non a *sistendo* deducunt: quum prima syllaba corripiatur in *Statore*. De quo nos pluribus ad Fastos Nasonianos. Nihil prohibet tamen, quominus *Mars stator romani nominis* nuncupari posset, quo modo M. Marcellum romanae rei statorem Maro dixerat: *Hic rem romanam magno turbante tumultu Sistet eques.* Nam si *Martem auctorem ac satorem romani nominis* admittimus, bis idem dixerit Velleius. Non enim video, quid *auctorem* inter ac *satorem* intersit. Potest et *Mars romani nominis stator* dictus esse, quod per illum stet romana res praecipue: quum, ut inquiebat ille, *Moribus antiquis res stet romana virisque.* Sic et Seneca de Beneficiis lib. IV, cap. 7: *Iovem illum optimum et maximum rite dices, et Tonantem et Statorem, qui non, ut historici tradiderunt, ex eo, quod post votum susceptum acies Romanorum fugientium stitit, sed quod stant beneficio eius omnia, stator stabilitorque est.* Vt *stator Mars* pro stabilitore ac conservatore nominis romani ponatur: quomodo et Plinius initio Panegyrici, *Iovem conditorem ac conservatorem imperii romani* invocabat. Heins.

Et quidquid numinum hanc romani imperii molem in amplissimum terrarum orbis fastigium extulit) *Extulistis* malo; deinde scriptum exemplar, *et quidquid nominum honor omni.* Opinor, *et quidquid numinum honoram romani imperii molem.* Vide supra cap. 116. Heins.

Protegit hunc statum, hanc pacem: eique functo longissima statione mortali) Vox deest, quam fidenter repono: *hanc pacem, hunc Principem: eique functo.* Ad Principem enim certe pertinent, quae adtexit. Tu vere, tu magne, tu une Deus, Europae aliquando salutarem pacem, et eius amantes Principes dato. Lips. Scribendum puto: *hunc statum, hunc principem, eique functo* etc. Errori ansam dedisse videtur, quod vox *principem* similis sit τῷ *pacem*, quum per compendium exaratur. Lipsio tamen *hunc principem* interserendum videbatur: cui nec assentiri, nec nimium refragari ausim. Voss. Lipsius interponit post *hanc pacem, hunc principem*, ut sequentia cohaereant. Eruditissimus Gerardus Vossius sollerter coniicit legendum *hunc statum, hunc principem*; quae vox per compendium scripta forte ansam dederit τῷ *pacem*. Boecler. *Hunc ducem* Iacobus Perizonius iuvenis doctissimus (Epist. Syll. T. IV, p. 738);

quod propius accedit ad veterem scriptnram illo Lipsiano, *hunc principem*. Sed opinor utrumque admittendum, *hanc pacem*, *hunc ducem*; ni malumus, *hunc pacis auctorem*. Tale quid certe desideratur; quo modo in Fastis Naso libro primo: *Iane, face aeternos pacem pacisque sequestrum: Neve suum praesta deserat auctor opus. Sequestrum* enim illic pro *ministro* censebam, memini, reponi debere: quod *ministrum pacis* vocare Caesarem infra Augusti nominis dignitatem quodammodo videatur. Popma quum videret nonnihil desiderari, legebat in proximis pro *eique functo*, *Caesarique functo*, aut locum asterisco notandum censet. HEINS.

Eique functo longissima) Legendum *Caesarique*, vel praeponenda nota defectus, quo excidit votnm pro salute et incolumitate Tiberii: quasi voto finit Plinius Panegyricum Traiano dictum, et primum pro statu publico, deinde pro salnte principis, tum pro successoribus eius Iovem Capitolinnm precatur POPMA.

Aut pia) Rhenanus supplevit: *aut pia, aut salutaria, in felicem exitum provehite.* Ego felicius mentem Velleii mihi assecutus videor, nempe ut scripserit: *aut pia fovete, aut impia opprimite.* Ita igitur, aut simili modo, illum finio. VOSS.

ANDREAE SCHOTTI

IN

VELLEIVM PATERCVLVM,

DE COLONIIS

NOTAE.

LIB. I, CAP. XIV.

Post septem annos) Diodorus Siculus altero, a capta urbe Roma a Gallis, anno, Sutrium Coloniam commemorat. Quare auspicor hic librariorum vitio *Sutrium* male scriptum, pro *Satricum*, quo sexennio post a Senatu deducta colonia est: missa civium Ro. millia duo; bina iugera et semisses agri adsignati, anno urbis cond. 371, qui in Fastis Capitolinis annus, ni fallor, 369 numeratur. Livius lib. sexto Annalium. Deceptus igitur Car. Sigonius, vir ceteroqnin accuratissimae diligentiae, qui Annotat. ad Livii XXVII negat annum ab eo expressum Coloniae constitutae Satrici. Quod non repreheudendi, sed docendi gratia moueo: ne quem forte tanti viri, quae summa est in literis, auctoritas frangat. Rursum *Satrici*, anno 374 a Praenestinis expugnatae, meminit Livius; iterumque anno 425, libri noni. *Sutrium* vero nominat lib. XXVII et XXIX inter duodecim Colonias, quae de XXX bello Punico secundo opem Romanis postulantibus negaverunt: nimirum, *Arde*, *Nepet*, *Sutrium*, *Circei*, *Alba*, *Carseoli*, *Suessa*, *Sora*, *Cales*, *Narnia et Interamna.* Duodeviginti vero Coloniae copiis fortunisque praesto fuerunt, *Signia*, *Norba*, *Saticula*, *Brundusium*, *Fre-*

gellae, *Luceria*, *Venusia*, *Hadria*, *Firmium*, *Ariminum*, *Pontia*, *Pestum*, *Cossa*, *Beneventum*, *Aesernia*, *Spoletum*, *Placentia*, *et Cremona*.

Ab hinc annos 350) Fallit hic numerus, leg. fortasse 360; ut propius absit a Consulatu *M. Vinucii* (sic enim in Fastis, quinta vocali in secunda syllaba, non tertia, *Vinicius*, scriptum animadverti): cui hoc opus Historicum, quod ἀκέφαλον et mutilum ad aetatem nostram, ut vix orcum interitumque effugerit, pervenit, Velleius inscripsit, et, ut suspicor, in consulatu. Cos. autem fuit ano. 782 post V. C. Sic M. VINVCIVS P. F. M. N. QVARTINVS. Huius pater cos. an. 754, P. VINVCIVS M. F. P. N. Avus vero M. VINVCIVS P. F. an. 734 suffectus in locum C. Sentii Saturnini: quo tempore inchoatum bellum Pannonicum, quod scripturum se pollicetur Velleius. Avus quidem P. Silii Nervae Consulatum anni 733 proxime excepit; non igitur collega illius fuit. M. vero Vinucius, cui opus, ut dixi, inscriptum a Paterculo, biennio post P. Silium Nervam Cos. fuit, ao. 780; valde ut mirer hos Consules coniunxisse Velleium lib. II; sed haec alii viderint: Manutius inprimis, qui, ut audio, hunc auctorem nuper illustravit scholiis, quae si videre mihi contigisset, huic labori fortasse supervacaneo supersedissem. Consulares annos ex Fastis Capitolinis, ex Velleii sensu, adscripsimus, itemque Livii calculum: ut quidem Car. Sigonius, vir accuratae doctrinae, acerrimique ingenii, nuper magno litterarum damno extinctus, edidit.

Sp. Postumio Veturio Calvino Cos.) Cos. in Fastis Capitolinis an. 419, T. Veturius Calvinus et Sp. Postumius Albinus, qui tertio et vicesimo post, anno 432 rursum creati. Livius, lib. VIII: *M*, inquit, *Valerio Corvo* IV *et M. Atilio Cos. T. Veturius*, *Sp. Postumius Cos. designati retulerunt de Colonia Cales deducenda*: *factoque S. C. ut duo millia quingenti homines eo scriberentur*, III *Viros Coloniae deducendae*, *agroque dividundo creaverunt C. Duilium*, *T. Quinctium*, *et M. Fabium*. Meminit et lib. XXVII et XXIX. Cicero agraria in Rullum secunda, *Municipium* vocat. COS. autem sive de singulis, sive de binis Consulibus, constanter scriptum vid. in Epigrammatis Lapidum Tarracon. quae urbs citerioris olim Hispaniae caput, his Antiquitatis monumentis caeteras omnes antecellit.

Quo Alexandria condita) C. Poetilio C. F. C. N. Visculo,

L. Papirio Sp. F. L. N. Mugillano vel Cursore Cos. Alexandria Aegypti condita, et Alexander Epiri rex interfectus. Livius libro octavo, qui annus in Fastis est urbis cond. 427, Cassiodorus quoque et Solinus cap. 35, eosdem Cos. nominant, et Olympiadem 112. Diodorus vero lib. XVII Biblioth. Olympiade 114, Γαΐον Ποπίλιον καὶ Παπίριον Cos. facit, ubi leg. suspicor, Γαΐον Ποιτίλιον: Alexandriam vero conditam ait Olympiadis 113 ann. 2; nominatque Cos. Πόπλιον Κορνήλιον καὶ Αὖλον Ποςούμιον, qui in Fastis P. Cornelius Scapula, P. Plautinus Proculus est ann. 425. Sic enim Siculus: ὁ δὲ Ἀλέξανδρος παρὰ θάλατταν ἐφιλοτιμήθη κτίσαι πόλιν, λιμένα μὲν εὑρὼν ἄκλυςον, πλησίον δ' αὐτοῦ τόπον εὔθετον, ἔκτισεν ἐν αὐτῷ πόλιν Ἀλεξάνδρειαν· Eadem Vitruvius lib. II Architect. et Q. Curtius lib. IV, et Arrianus lib. III initio: ἐλθὼν ἐς Κάνωβον καὶ κατὰ τὴν λίμνην τὴν Μαρίαν περιπλεύσας ἀποβαίνει ὅπου νῦν Ἀλεξάνδρεια πόλις ᾤκιςαι, Ἀλεξάνδρου ἐπώνυμος καὶ ἔδοξεν αὐτῷ ὁ χῶρος κάλλιςος κτίσαι ἐν αὐτῷ πόλιν, καὶ γενέσθαι ἂν εὐδαίμονα τὴν πόλιν. Rursum extremo libro ad Caucasum montem alteram de suo nomine urbem condidisse ait. Lib. vero quarto, initio, tertiam ad Tanain Fl. de qua et Iustinus lib. XII, ex Trogo Pompeio, ut de Aegyptia, lib. XI, *Alexander*, inquit, *reversus ab Hammone Alexandriam condidit et coloniam Macedonum caput esse Aegypti iubet.* C. Plinius Olympiadem 114 numerat lib. XXXIV, cap. 3; Eusebius vero in Chronicis 112 Olympiadis annum III, regni Alexandri septimum, quum devicti a Romanis Latini, devictisque Samnitibus colonias multas deductas refert. Qui forte annus V. C. 424, quum et L. Papirius Cursor floruit, quem cum reliquis pop. Ro. ducibus, Alexandro opponit Livius lib. IX Annalium. Et hic Eusebii calculus a Velleiano propius abest: a Liviano longius recedit. Adeo magna est etiam in rebus magnis Historicorum dissensio: nec minor in artificis nomine, qui urbem metatus dicitur. *Dinocrates* Valerio Maximo lib. I, cap. 5, Vitruvio lib. II, cap. 35 et 43, Solino, Ammiano lib. XXII, Ausonio in Mosella et de urbibus, et Plinio lib. VII, cap. 32. At lib. V, cap. 10, *Dinochares*: Aeliano *Chinocrates*; Straboni lib. XIV, *Cheiromocrates*, pro quo Hermolaus *Chirocrates* reposuit, quem lege et lib. XVIII, et Stephanum περὶ πόλεων de Alexandria. *Democrates* in veteri inscriptione Romae legitur. Hic *Cleomenes* esse videtur Iustino lib. XIII, quem Africae et Aegypti vectigalibus praepositum refert Curtius lib. IV. Vates quoque, qui magnam fore urbem praedixit, Arriano lib. III, *Aristandrus Telmissen-*

sis est, Curtio vero lib. IV, Miletensis; sed de his satis superque.

Aceranis data civitas) Cn. Domitio, A. Cornelio iterum Cos. Eadem de re Patavinus scriptor lib. VIII. Ex Festo, nunc Municipium, nunc Praefectura, Acerrae: Frontino Colonia est. Hi Censores lustrum XXIII condidise putantur, et Consules antea fuerunt. Q. Publilius Philo quidam cum Ti. Aemilio Mamercino ann. 414; Postumius vero, ut iam dixi, cum T. Veturio.

Tarracinam) *Tarracinas* alii, multitudinis numero. Cos. in Tabulis marmoreis Romae, *L. Aemilius Mamercinus*, *L. Plautius Decianus;* quum trecenti *Anxur* (et hoc enim nomen) Coloniam missi, bina agri iugera acceperunt. Livius lib. VIII meminit, item XXVII et XXXVI.

Interpositoque quadriennio) Livius alterum decennium addit lib. IX, urbis cond. 439, M. Poetilio Libone, C. Sulpitio Longo III Cos. Luceriam Samnitium Coloniam deductam, duo millia et quingentos missos. Coloniae mentio in Plinii lib. III, cap. 2, et Polybio lib. III belli Punici secundi, quorum uterque Dauniae attribuit: Itemque in Livii XXVII et XXIX An.

Interiecto triennio) Rursum a Livii λογισμῷ discedit, qui lib. IX Cos. nominat L. Papirium Cursorem quintum, C. Iunium Bubulcum iterum, anno, ni fallor, 440; qua tempestate et *Saticula* deducta, auctore eodem Livio et Sex. Pompeio: qui IIIviros M. Valerium Corvinum, Decimum Iunium Scaevam, P. Fulvium Longum ex S. C. K. Ian. L. Papirio Cursore, C. Iunio II Cos. deduxisse ait in *Saticula*, qui est annus conditae urbis 440.

Interamnaque post biennium) Et hic alios a Livio Annales secutus est Velleius: sic enim ille lib. X: *Interamnam*, inquit, *et Cassinum ut deducerentur Coloniae S. C. factum est*, *sed Triumviros creavere, ac misere colonorum quatuor millia insequentes Cos. M. Valerius Maximus et P. Decius Mus.* Qui in Fastis annus est 441, meminitque eiusdem nominis Coloniae in Vmbria, quam via Latina Samnites occupare tentarant anno 459, L. Postumio Megello, M. Atilio Regulo Cos. Meminit et lib. XXVII inter eas triginta, quae milites pecuniamque dare recusarunt. Rursum lib. XXIX, inter duodecim Latinas, quae punitae sunt. Diodorus quoque Siculus lib. XIX Biblioth. M. Valerio P. Decio Cos. Interamna deductá colonia.

Sinuessam Minturnasque) De his Livius Annal. X, ab V. C. *Placuit ut duae Coloniae circa Vestinum et Falernum agrum*

deducerentur: una ad ostium Liris Fluvii, quae Minturna appellata; altera in saltu Vestino, Falernum contingente agrum, ubi Synope dicitur Graeca urbs fuisse. Et Plinius lib. III, cap. 5: *Colonia, Minturnae Liri amne divisa, Glani appellato, oppidum Sinuessa, extremum in adiecto Latio.* Meminit et Dionysius lib. I, Ptolemaeus lib. III, Cicero in Planciana, Livius lib. X, XXVII et XXXVI, et Frontinus noster de Coloniis, et Hyginus lib. de limitibus agrorum.

Venusiam) Post Hannibalis bello attenuatas Coloniae huius vires, IIIvirosque ad supplendum colonorum numerum missos an. urbis 553, auctor est Livius lib. XXXI; eandemque Coloniam et XXVII lib. nominat inter duodeviginti fideles Colonias; Plinius lib. III, cap. 11: *Dauniorum praeter supra dictas Coloniae Luceria, Venusia.*

Interiectoque biennio M. Curio) Bis hic peccatum, sive a librario, sive a Paterculo, sive ab utroque. A librario quidem operisque typographicis, in pronomine gentis Curiae, quod in Capitolii Tabulis marmoreis, titulisque lapideis, *Manii* est, non *Marci.* Verum nihil illo errore tritius ob literarum M et M' vel MV cognationem similitudinemque. At Paterculi fortasse σφάλμα, si fas est dicere, in calculo: nec biennium interiectum: nam M'. Curio Dentato et P. Cornelio Rufino Cos. et Venusiam deductam Coloniam et civitatem datam Sabinis ex temporum ratione colligo. Qui igitur me audiet, verba illa expunget, legetque, *Sabinisque sine suffragio data civitas*: si vero quis Velleium alios Fastos inspexisse contenderit, animus est cum eo non admodum pugnare.

Cossam et Paestum) Illa *Consa* etiam vocatur, Tuscorum fuit, hodie *Orbetellam*: haec quoque *Possidonia*, quae Lucanorum dicta est, ut inquit Strabo lib. V Geogr. et Epitoma Livii lib. XIV: *Coloniae deductae Possidonia et Consa.* Plinius lib. III, cap. 5: *In regione VII Etruriae ab eo tractu Vmbria, portusque Telamon, Cossa, Volcientium, a populo Ro. deducta.* Plutarch. T. Quinctium adolescentem ante Consulatum Narniam, Cossamque Colonias deduxisse refert. Meminit *Paesti* et *Cossae* Livius lib. XXVII et XXXII. Cossam vero Cicero in Verr. Municipium vocat.

Ariminum, Beneventum) Hoc oppidum in Samnio, illud in Piceno, Eutropius lib. II, et Epit. Livii lib. XV. Nominat utramque Strabo lib. XV, Plinius lib. III, cap. 15, Livius lib. XXVII et XXIX, et Cicero pro Caecina.

Firmum et Castrum) *Castrum novum* a Livio nominatur lib. XXVI inter maritimas Colonias, meminitque *Firmi* lib. XXVII. Epitoma vero lib. XI, Coloniam deductam an. 465 significat. Sed Paterculi potius calculum probat Onuphrius Panvinius, putatque deductam an. circiter 489. Nondum enim anno 465 victi Tusci in Rom. potestatem concesserant, ut Colonia constitui potuerit.

Aesulum et Alsium) Alsiensis Coloniae inter maritimas meminit Livius lib. XXVII; ex cuius Annali Consulares annos cum Velleianis contendentes ad oram adscripsimus.

Postquam 22 annos) Mendosus locus, repono 17; aliter, ut Lucilii verbis utar, *perversa aera et summa subducta improbe.* Iam inde enim a primi belli Punici exordio ad Sempronium et Manlium Torquatum Cos. vix viginti anni numerantur in Tabulis illis in Capitolio Romae collocatis, quarum certissima annorum ratio esse putatur. Equidem sic conieceram, et post eadem Car. Sigonio in Livii lib. XXVII, in mentem venisse magna cum voluptate legi.

Fregellaeque) Corruptum et illud emendo, *Fregenaeque* ex Epitoma Livii lib. XIX: *Coloniae deductae sunt Fregenae: in agro Sallentino Brundisium.* Mentio exstat et initio lib. XXXVI Livii inter maritimas Colonias, quas vacationem rei navalis non habere senatus decrevit. Sed et hanc emendationem doctissimus Car. Sigonius prior occupavit; ne Manes illius compositos laude fraudasse videar.

Spoletium) *Spoletum*, tribus non amplius syllabis scribi vult Sigonius, unde *Spoletani*, ut a *Benevento Beneventani.* Itáque Priscianus lib. II Gramm. Tamen in Livii lib. XXVII *Spoletini.* Ptolemaeus et Strabo lib. V, ΣΠΟΛΗΤΙΟΝ: et in Antonini Aug. Itinerario: Cicero pro Balbo Latinam Coloniam fuisse ostendit. Epitome Liviana de Colonia lib. XX, *Spoletium colonia deducta:* quam et M. Tullius in ea, quae pro Corn. Balbo est, *firmam* vocat et *illustrem:* deque viribus eius et Livius lib. XXII. Annibalem inde repulsum, et ex unius Coloniae viribus coniecturam, quanta Rom. urbis moles esset, fecisse, meminit et lib. XXIV.

Floralium ludorum factum initium) Plin. lib. XVII, cap.... *Floralia 14 Kal Maii ex libris Sibyllae, ut omnia bene deflorescerent, instituta.* Eadem et L. Postumio Albino, M. Popillio Laenate Cos. an. 580, celebrata, discas ex Ovidio V Fastorum: *Annuimus votis, Consul cum Consule ludos Postumio Laenas*

persolvere mihi. Varro I de Re Rustica : *Robigus ac Flora : quibus propitiis neque rubigo frumenta atque arbores corrumpit, neque non tempestive florent. Itaque publicae Robigo feriae Robigalia, Florae ludi, Floralia instituti.*

Deducta Valentia) Annus esse putatur 562. Hanc et *Vibonem* appellasse Livius videtur lib. XXXV, ubi de eiusdem Coloniae instauratione; et Strabo lib. VI. Post Cosentiam Hipponem esse a Locrensibus conditum, quod oppidum Brutiis eripuerint Romani, et Vibonem Valentiam appellaverint : sic enim ait: Μετὰ τὴν Κωνσεντίαν Ἱππώνιον Λοκρῶν κτίσμα. Βρεττίους δὲ κατέχοντας ἀφείλοντο Ῥωμαῖοι καὶ μετωνόμασαν Οὐιβῶναν Οὐαλεντίαν.

Sub adventum in Italiam Annib.) Eadem Tacitus lib. III ab excessu Neronis: *Hic exitus*, inquit, *Cremonam habuit an. 226 a primordio sui. Condita erat Ti. Sempronio et Cornelio Cos. ingruente in Italiam Annibale: propugnaculum adversus Gallos trans Padum agentes, et si qua alia vis per Alpes irrueret. Igitur numero Colonorum, oportunitate fluminum, ubere agri, annexu connubiisque gentium adolevit, floruitque bellis externis intacta, civilibus infelix.*

Cremona atque Placentia) Illa Insubribus, haec in Boiis deducta; adscripsi an. 535, quo T. Sempronius Longus, P. Cornelius Scipio, Africani Pater Cos. sunt in Fastis Capitolinis, Polybio lib. III, et Asconio Pediano in Pisonianam: qui belli Punici secundi annum primum, urbis vero 542, et quinquagesimam tertiam a populo Ro. Coloniam, eamque Latinam deductam, curiose observavit. Vtramque nominat Polybius lib. III, et Livius XXVII, XXXI, XXXIII, et XXXVII libris Annalium, Epitoma vero. lib. XX, Plinius lib. III, cap. 15 et 19, et Tacitus lib. I et II, Hist. Augustae. Cicero autem in Pisoniana, et Festus Placentiam Municipium faciunt.

Cap. 15. *Conquirendus potius miles*) Accepta enim ingenti clade ad Trebiam, ad Thrasimenum, ad Cannas denique populus rom. vix se ipse collegit. M. itaque Iunius Dictator ex servitiis octo millia armavit, vel publice empta, ut Livius lib. XXII, vel dominis ultro donantibus, manumissa, ut Appianus in Annibalicis refert. Vide Macrob. I Saturnal. cap. 11 extrem. et Orosium lib. IV, cap. 16.

Bononia deducta) Eosdem Cos. nominat Livius l. XXXVI, qui annus in Tabulis marmoreis Romae 564. Coloniae meminit Pomponius Mela lib. II, cap. 4: *Vrbium, quae procul a mari habitantur, opulentissima sunt, ad sinistram Patavium*

Antenoris, Mutina, et Bononia, Romanae coloniae. Ager captus de Gallis Boiis fuerat, Galli Tuscos expulerant: sic et Plinius lib. III, cap. 10: *In octava regione, Bononia, Felsina vocata, quum princeps Etruriae esset.* Sex. Pompeius Municipium sui iuris appellat, ubi tamen quidam libri *Bobutinienses* legunt; quos populos nescio an apud Indos requiram.

Pisaurum ac Potentia) Illa in Gallicum agrum deducta, haec in Picenum: quae et *Pollentia* dicitur Livio, qui de utraque Colonia lib. XXXIX, et Plutarchus ab Antonio deductam ait Coloniam *Pisaurum* urbem non longe ab Hadria.

Granisca) Livio anno 572 deducta: sic enim lib. XL. P. Cornelio Cethego, M. Bachio Tamphilo Cos. colonia Granisca deducta est in agrum Etruscum, de Tarquiniensibus quondam captum, quina iugera agri data. Triumviri deduxerunt C. Calpurnius Piso, P. Claudius Pulcher, C. Terentius Ister. Frontinus quoque pag. 14 et Tarquiniis subiungit.

Aquileia et Granisca) De his multa Livius lib. XXIX et XL, qui et Triumviros, a quibus singulae deductae, enumerat. De eisdem Plinius lib. III, cap. 18, Ptolemaeus lib. III, Strabo lib. V. *Graniscae* meminit et Iulius Frontinus.

Luca) Annus est Livio 576 post V. C. lib. XLI; meminit et Plinius lib. III, cap. 5.

Quanquam ambigitur) Recte hoc addidit. Livius enim annis undeviginti ab hoc calculo discrepat, qui lib. XXXXIV, P. Africanum iterum, Ti. Sempronium Longum Cos. edit, urbis cond. an. 559.

Puteolos, Salernumque et Buxentum) Coniungit has Colonias et lib. XXXIII non semel et XXXIX, de Buxento: Strabo lib. V. Geogr. Puteolos, Cumanorum emporium bello Annibalis, a Romanis incolis auctum ait, nomenque a puteis vel patore accepisse, Salernum quoque custodiae gratia a Romanis munitum: de quo et Appianus lib. I Bell. Civilium. Municipes vocat Paulus I. C. lib. II ad Edictum, Puteolanos et Campanos: exstatque Digest. libro quinquagesimo Tit. I, cap. 1; quem mihi locum Ant. Augustinus I. C. coryphaeus ostendit: itemque lapis Tarracone saepius inspectus: Q. HED. L. F. POL. RVF; LOLLIANO GENTIANO AVGVRI. COS. PRO. COS. PROV. ASIAE CENSITORI PROVINC. LVGD. ITEM. LVGD. COMITI SEVERI ET ANTONINI AVG. CENSIT. P. H. C. CVRAT. SPLEND. COL. PVTEOLANOR. ET VELITERNOR. QVAEST. CANDID. ITEM LEG. XIIII. PRIMIC. TRIB. LEG.

SEP. G. P. F. TRIVMV. A. A. A. F. F. P. II. C. Itemque alius Puteolis, quae hodie Puzole. DEO MAGNO GENIO COLONIAE PVTEOLANORVM.

Cassius Censor) C. Cassius Longinus, M. Valerius Messalla Censores in Capitolinis Fastis, an. 599, Lustrum 55 condiderunt: quos nominat et Valerius Maximus lib. II, cap. 4.

Cui in demoliendo) Lego, *in emoliendo.* Nec hic *emoliri* aliud est quam efficere, ad finem perducere. Valerius enim inchoatum Theatrum a censoribus narrat; ceterum auctore P. Scipione Nasica, omnem apparatum operis subiectum hastae venisse. Reliqui historici faciendum Theatrum censores locasse, et exstrui coeptum. Epitoma Livii 48: *Quum locatum a Censoribus Theatrum extrueretur, P. Nasica auctore, tanquam inutile, et nociturum publicis moribus, ex S. C. destructum est, populusque aliquandiu stans ludos spectavit.* Tu vide Valerium lib. II, cap. 4, Orosium lib. IV, cap. 21 et D. Augustinum lib. I de Civitate Dei.... Sic Maro: —— *Pars ducere muros, Molirive arcem.* Vbi Servius, *quasi molibus iactis arcem attollebant.*

Et Cos. Caepio) *Scipio* lege, prono errore, quum fortasse *Co. Scepio* scriptum fuisset. Atqui Consul P. Corn. Scipio Nasica iterum, (priori enim ante annos 7 vitio creatus abdicarat) cum M. Claudio Marcello iterum, anno 598. Censores vero insequenti anno. Quare vel *Consularem* hic lege, quod tamen integre, non concise *Cos.* scribi et fere postponi nomini solet. Appianus certe lib. I Bell. Civilium, Consulem Scipionem, ut Paterculus, diserte vocat. Acute igitur Sigonius, ut omnia, ex temporum ratione in Epitoma Liviana, non his Censoribus, sed quinto fere post Scipionis Consulatum anno, accidisse collegit, T. Quinctio Flaminino, M'. Acilio Glabrione Cos.: libro enim XLVII Epitomae Consules anni 598, Kal. Ianuariis (hoc enim addendum illic videtur) inire coepisse ait. Sequenti libro L. Licinium Lucullum, A. Postumium Albinum Cos. nominat, qui in Tabb. Capitolin. annus est, ni fallor, 602. His subiicit auctor ille ex Livio Censuram, in qua Theatrum aedificari prohibitum. Mox lib. XLIX et XXII. Credibile sane in Censura Cassium, et Messallam, Theatrum struere prohibitos a Scipione Nasica, qui iam Consulatu abierat: illos vero obstinate in sententia perdurasse: hunc quoque in impediendo ac dissuadendo perseverasse. Ni forte diversos Annales, ut alias saepe, secutus Velleius; nam de Censoribus minime

quidem dubitandum, quod et hic et Valerius nominibus diserte appellent: aliorum vero Censorum proximi quinquennii nomina in Fastis, Epitoma Livii, et Orosio desiderantur; nam P. Scipionis Aemiliani et L. Mummii Achaici Censura totos 12 annos ab altera distat. Privatus igitur et Consularis, non Consul Nasica, Theatrum extrui prohibuit. De anno in tanta sententiarum varietate nihil habeo dicere, et Censurae inconstans fere annorum ratio in Fastis deprehenditur; ut plurimum quinquennium intererat, aliquando tamen quadriennium, saepius anni complures.

Publicae voluntatis) Qua reip. commodo studere se populus Romanus ostendit: ut qui sedendo vincere dicebatur, non nisi stans ludos spectare, quasi aliud agens, vellet. Non dissimilia Valerius: *ut scilicet remissioni animorum iuncta standi virilitas propria Romanae gentis nota esset.* Vnde suspicor et Velleium *virilitatis* scripsisse: nec enim *voluntatis* hic quadrat: verum quod a veteri libro inops sim, mutare quidquam religio sit.

Qui Saluës) sic Graeci Σάλυες consueta suorum declinatione inflectunt: Latini vero *Saluos* vel *Salyos* vocant: Narbonensis Galliae populus, non procul Massilia, et Arelate. Epitoma Livii LXI lib.: *C. Sextius Procos. victa Saluorum gente Coloniam Aquas Sextias condidit, ob aquarum copiam et calidis et frigidis fontibus, atque a nomine suo ita appellatas.* De his et Strabo lib. V, et Solinus cap. 8 et L. Annaeus, sive is Florus, sive ut MSS. Annaeus est, lib. II Epitomae: Iulius Obsequens de Prodigiis, et Ammianus Marcellinus lib. XXX. Ptolemaeo quoque ὕδατα Σέξτια κολωνία: quamvis Plutarch. in Marii vita Σεξτέλια vitiose habet. Legitur et in veteri inscriptione COLONIA IVLIA AVGVSTA AQVAE SEXTIAE, et item in altera.

Ab hinc annos ferme 152) Vereor ne et hic mendum in numeris: aberrat enim calculus: ab anno enim 629 ad Consulatum usque M. Vinucii, qui est, ut dixi, 722 post Rom. conditam, intersunt anni non amplius 158, vel 153, quomodo hic legendum censeo.

Tarentum) C. Gracchus Tr. pl. legem promulgavit, ut Tarentum et Capua Coloniae deducerentur: Rursus ut XII Coloniae; in Plutarch. Gracchis, et Auctor de Vir. illustr. Meminit Strabo lib. VI et Tacitus lib. XIV Annalium.

Karthago primo in Africa) De hac Colonia Plinius libro et cap. 5, Appianus I bellor. Civilium, Plutarchus in Gracchis.

Epitoma Livianae Historiae lib. LX: *C. Gracchus continuato in alterum annum Tribunatu, legibus agrariis latis effecit, ut complures Coloniae in Italia deducerentur: et una in solo dirutae Carthaginis, quo ipse Triumvir creatus Coloniam deduxit.* Plutarchus XII Colonias ait a Druso deduci iussas, decem Appianus; quas esse has Onuphrius Sigoniusque coniecerunt: *Scyllatium, Minervium, Tarentum, Neptuniam, Derthonam:* quas nominat Velleius noster: item *Nolam, Ariciam, Lavinium, Abellinum, Ferentinum, Tarquinios, et extra Italiam Karthaginem.* Post, ut ait I. C. lib. L Pandect. Tit. 15, cap. 8: *In Africa Carthago, Vtica, Leptis magna a Divis Severo et Antonino iuris Italici facta sunt.* Diciturque Viennae huiusmodi inscriptio Lapidea: DEC. COL. KAR. I. D. D. D. Quod nescio an Carthagini novae in Hispania attribuatur.

Dertona) Plinius in IX Italiae regione ex Augusti descriptione collocat, lib. III, cap. 5. In veteri Epigrammate, IVLIA DERTONA vocatur, sic, ORIVNDO EX ITAL. IN DERTONA.

Annos circiter 153) Rursum peccatum in numeris, ut fit, quum notis designantur. Coniicio leg. *Annos circiter* 147; ut constet ratio ad annum Consulatus M. Vinucii 722.

Post tres et viginti annos) Turpe et hic ἐν κεφαλαίῳ τοῦ ἀριθμοῦ ἁμάρτημα: lata culpa vel librarii, vel Paterculi; quinarius enim superat: quod intersunt anni non plures duodeviginti: quem numerum reponerem, nisi ingenio meo diffiderem. Cos. enim C. Marium sextum, L. Valerium Flaccum edunt Capitoloni Fasti, Cassiodorus et Obsequens anno 653.

In Baciennis Eporoedia) *Bagiennis* alii scribunt cum *G.* et *Eporedia* alii *Ephoredia* et *Eboredia* absque diphthongo. Ptolemaeo ΕΠΟΡΕΔΙΑ in Sallassis est, et Straboni lib. IV, ΕΠΟΡΑΙΔΙΑ per αι diphthongum, qui Romanorum Coloniam fuisse ait, deductamque, ut esset praesidio adversus Sallassos tumultuantes et latrocinantes. Plinius quoque Sibyllinis libris a pop. Rom. condi iussam lib. III, cap. 18, et Decimus Brutus Ciceroni scripsit *Eporedia*, VII Kal. Iauuar. lib. XI, epist. 20, et proxime *Vercellis.* Ad haec Antoninus Aug. in Itinerario *ad Vercellas*, Mediolanensi itinere Viennam versus, collocat Eporediam, putaturque hodie *Liverei*, Italis *Ivrea* appellari.

Quae nisi militaris) de quibus Frontinum lege et Car. Sigonium, qui omnis antiquae doctrinae promus condus est, lib. III de Iure Italiae cap. 4. De Colonis vero extra Italiam Onuphrium Panvinium lib. III. Reip. Rom.

ANDREAE SCHOTTI

IN

SEX. IVLIVM FRONTINVM

DE COLONIIS

NOTAE.

Aquinum etc. *P. XXX ager eius perennis limitis*) Onuphrius Panvinius, vir optime de Rom. antiquitate meritus, Reip. Rom. lib. III, legit: *P. XXC. Ager eius perennis militibus est assignatus.* Coloniae autem meminit Plinius lib. III, cap. 5: *In regione*, inquit, *prima Italiae Colonia Capua*, *Aquinum*, *Suessa*, et Corn. Tacitus lib. XVII Annalium sub Othone: *sepositus per eos dies Corn. Dolabella in coloniam Aquinatem.* Municipium vocat, ut plerasque alias, M. Tullius in Planciana: *Iam*, inquit, *municipia coniunctione etiam vicinitatis vehementer moventur: nemo Arpinas non Plancio studuit*, *nemo Soranus*, *nemo Cassinus*, *nemo Aquinas.*

Abellino) *Abellinum* eumndo. De *Sempronia lege*, *de agris dividundis atque coloniis.* Plutarchus in Gracchis. Epitoma Livii lib. LX, et Velleius Paterculus lib. II: *Novis*, inquit, *Colonis replebat provincias* etc. Quae tam accurate sunt ab aetatis nostrae Papiniano, Ant. Augustino lib. de legibus, pertractata, ut lumen soli addere non sit necesse.

Antium) Prima haec civium Rom. Colonia; meminitque Livius libro III, VIII, XXVI et XXXVI, Epitoma vero libri LXXX, Plinius lib. III, cap. 4, Suetonius in Nerone cap. 4, et Tacitus lib. XIV et XV.

Acerrae) Fuit et Municipium, auctore Livio lib. VIII, ab urbe condita, et Paterculo lib. I: *A. Sp. Postumio, Philone Publio Censoribus Acerranis data civitas*: qui in Fastis Capitolinis annus est 421 V. C. Festus Pompeius et inter *Praefecturas* numerat, in quas ire solent Praefecti quatuor.

Alatrum) Retineo hanc lectionem. Livii enim lib. IX extremo sic legitur: *Hernicorum tribus populis Alatrinati, Verulani, Ferentinati, quia maluerunt, quam civitatem, suae leges redditae: connubiumque inter ipsos, quod aliquandiu soli Hernicorum habuerunt, permissum.* Fuit igitur et Municipium. In lapide tamen pervetusto Aletrinates, secunda vocali in secunda syllaba legitur.

Aricia) Sic malo, quod *Arina* ficta, ut apparet, colonia. Florus Epit. lib. LXXX: *Marius Antium et Ariciam et Lavinium colonias devastavit.* Plurimas autem colonias deduxisse Sullam ex Sallustio notum, cuius dominatione Etruria agros bonaque omnia amiserit.

Arretium) Meminit huius et infra, ut illa non unius Frontini esse omnia, sed excerpta quaedam esse plurimorum credam: cum quod de eisdem Coloniis iterata multa sint, tum quod in Auctoribus de limitibus agrorum paginas aliquot reppererim huc ἐν ἐπιτομῇ translatas. Sed haec Critici viderint. Meminit Cicero in Muraeniana, lib. XVI ad Famil., de Natura Deorum; et in ea, quae est pro A. Caecina, Arretinae se mulieris libertatem contra Cottam, hominem disertissimum, defendisse ait, Sulla adhuc superstite; et lib. I, epist. 16 ad Attic.: *Volaterranos, et Arrenitanos* (malo *Arretinos*) *quorum agrum Sulla publicarat, neque diviserat, in sua possessione retinebant.* Nam de Volaterranis eadem lib. XIII ad Familiares epist. 4, et Epitoma Livii lib. LXXXIX, *Volaterras* oppidum obsessum in deditionem accepisse refert. De Arretinis Persius: *Sese aliquem credens, Italo quod honore supinus Fregerit heminas aedilis iniquas.*

Anagnia) T. Livius civitatem Anagninis sine suffragii latione datam ait, libro IX, et Cicero pro domo sua *Municipium* facit; et Sex. Pompeius, etiam in Praefecturis numerat, in quas P. R. Vrbanis quotannis Praefectum mittebat legibus.

Abella) Onuphrius legit: *Abella, municipium coloniae, vel familiae, Imp. Caesaris Vespasiani iussu acceperunt*: ut alio exemplari usum coniiciam.

Allifae) Festo Pompeio Praefectura est.

Aesernia) Sic Graeci cum diphthongo Αἰσήρνια, non igitur recte Esernia. Extat mentio in Epitoma Liviana lib. XVI, LXXII et LXXIII; in Livio Aeserninorum lib. XXVII. Aeserninus quoque gladiator insignis apud Ciceronem de opt. gener. Orat., et III ad Q. Fratrem epist. 4; itemque apud Nonium in *Spurius*, et *Componere*.

Iter populo debetur) Negationem sustuli, ut et in *Capua*: pugnant enim pedum numerum collocari, et iter populo non deberi.

Beneventum) Deducta antea Colonia eodem, quo Ariminum, anno urbis cond. 585. Velleius Paterculus lib. I, Eutropius lib. II, et Epitoma Livii lib. XV. Ominis causa mutatum nomen, quum antea *Maleventum* vocaretur. Plinius lib. III, cap. 11, et Sex. Pompeius. Meminit Polybius lib. III, et Livius lib. XXVII.

Bovillae) Non *Coloniam*, sed *municipium* Cicero nominat Philipp. II, et pro Cn. Plancio: *Nisi forte te Lavicana, aut Gabiana, aut Bovillana vicinitas adiuvabat, quibus municipiis vix iam, qui carnem Latinis petant, inveniuntur.* De Boviano Plinius lib. III, cap. 15.

Capua — iussu Imp. Caesaris) Velleius lib. II: *Caesar in Consulatu* (an. 693 collega Bibulo) *legem tulit, ut ager Campanus plebei divideretur, suasore legis Pompeio. Ita circiter 20 mill. civium eo deducta, et ius ab his restitutum post annos* 53 (al. 152) *quam bello Punico ab Romanis Capua in formam Praefecturae redacta erat.* Sed quis locupletior testis ipso Caesare. Sic enim lib. I de Bello Civili: *Capuae primum sese confirmant et colligunt: delectumque colonorum, qui lege Iulia Capuam deducti erant, habere instituunt.* Meminit frequenter Cicero in Rulliana, et Philippica II; item Plutarchus in Gracchis, et auctor noster de Viris illustr., et C. Plinius lib. III, cap. 5: *Regio ea a Tiberi prima Italiae servatur ex descriptione Augusti: Intus Coloniae, Capua a Capv dicta, Aquinum*, etc.

Formiae) Antea *Municipium* fuit. Livius enim lib. VIII, et Festus, *Formianis et Fundanis*, quod per fines eorum tuta, pacataque semper fuisset via, civitatem sine suffragio datam, L. Furio Camillo, C. Maenio Cos. an. 415. Commemorat et lib. XXXVIII. Fuit et *Praefectura*, eodem Pompeio Festo auctore.

Gabii) De *Gabiis* Dionysius Halicarnasseus, eratque ad viam Praenestinam situm oppidum. M. Tullius *Municipium*, ut plerasque has Colonias, appellat, Philipp. II, et pro Cn. Plancio;

locum proxime in *Bovillis* attuli. Coloniae tamen mentio in veteri titulo eiusdem oppidi, quod hodie *Zagoroli* vocari creditum, notat Onuphrius: Cn. Arrio Cn. F. P. Aximio. Patron. Ordin. et Colon.

Neapolim) Coloniam olim fuisse testantur innumerae lapidum litteratorum, ut Plautino verbo utar, Inscriptiones: in his: L. Baebio. L. F. Gal. Geminio Patrono Coloniae S. P. Q. Neapolitanvs D. D.

Pvteoli. *Augustus deduxit*) Deduxit et Nero. Tacitus XIV Annal.: *Vetus oppidum Puteoli ius Coloniae et cognomentum a Nerone adipiscitur.*

Suessa Arunca) *Aurunca* melius, vel *Auruncorum*, ut in Virgilio legitur. De hac idem ipse Frontinus de Agrorum qualitate: *Ager dimissis assignatus est Coloniarum. Hic habet conditiones duas: unam qua plerumque limitibus continetur; alteram, qua per proximos possessionum rigores assignatus est: sicut in Campania Suessae Auruncae.*

Sora. *Deducta iussu Caesaris Aug.*) Testatur idem Plinius lib. III, cap. 5: *Regio ea a Tiberi prima Italia servatur ex inscriptione Augusti. Intus Coloniae Capua, Aquinum, Suessa, Venafrum, Sora, Teanum.* Nominat et Livius lib. X et XXVII, et XXIX. M. Tullius in Planciana Municipium vocat.

Signia. *Ager eius in praecisuris limitibus*) Rursum emendo *militibus*, ut in *Nola*, traiecta leviter syllaba. Onuphrius vel oscitantia quadam, vel quod verius est, alio usus exemplari, quae Telesiae Coloniae sunt, Signiae haec adscripsit: *Ager eius militibus Augustis in nominibus est assignatus:* Meminit Dionysius lib. IV; Livius lib. I, II, VIII et XXVII, item vetus lapis inscriptus: Senatvs Popvlvsqve Signinvs.

Setia) Setina eadem *Colonia* vocatur a Paterculo et Livio lib. VII, XXVII et XXIX; lib. VIII L. Annius Setinus, et L. Numitius Circiensis, ambo ex Coloniis Romanis.

III *Viri munierunt*) Vetus liber, quo usus est Panvinius, paullo aliter: *Triumvirali lege est munita;* et *in absoluto.* De eadem et Livius lib. VII, XVII et XX.

Teanum Sidicinum) Legitur et alibi hoc modo: *Theanum quod et Sidicinum, Colonia deducta a Caesare Augusto.* Et mox: *militibus veteranis* fortasse lege, pro *limitibus metricis.* Meminit autem Coloniae et Plinius lib. III, cap. 5 Natur. Hist., et lib. XXI, cap. 2, aquam ibi acidulam calculosis mederi: et Vitruvio lib. VIII, cap. 3 extremo. Teanvm autem absque spiritu

excudendum curavi, de quo et nuper in Pomponii Melae lib. II annotavi, auctoritatem secutus antiquiss. Inscriptionis, quae ex altaris basi nuper in hortos Ant. Augustini Archiep. translata Tarracone (quae urbs, citerioris Hispaniae caput, huiusmodi κειμηλίοις admodum ornata est) saepe a me magna cum voluptate inspicitur. Apponam autem integrum Epigramma, dignum non ibi solum legi; quod ἀκέφαλον hactenus editum sit ab Antiquariis, immo et ab Amb. Morali Cordubensi cetera non indiligenti. TIB. CL. CANDIDO. COS. XV VIR S. F. LEG. AVGG. PR. PR. PROVINC. H. C. ET IN EA DVCI TERRA MARIQ. ADVERSVS REBELLES. H. H. P. P. ITEM ASIAE. ITEM NORICAE DVCI EXERCITVS ILLYRICI. EXPEDITIONE ASIANA. ITEM PARTHICA. ITEM GALLICAE. LOGISTAE CIVITATIS SPLENDIDISSIMAE NICOMEDENSIVM. ITEM EPHESIORVM. LEG. PR. PR. PROVINC. ASIAE. CVR. CIVITATIS *TEANENSIVM* ALLECTO INTER PRAETORIOS. ITEM TRIBVNICIOS. PROC. XX HERED. PER GALLIAS. LVGDVNENSEM ET BELGICAM, ET VTRAMQ. GERMANIAM. PRAEPOSITO COPIARVM EXPEDITIONIS GERMANICAE SECVNDAE. TRIB. MIL. LEG. II AVG. PRAEFECTO COHORTIS SECVNDAE CIVIVM ROMANORVM. SILIVS HOSPES HASTATVS LEG. X GEMINAE. STRATOR EIVS OPTIMO PRAESIDI. Et in alio lapide, cuius initium, M. PORCIO CATONI CVR. CIVITATIS *THEANENSIVM*.

Velitrae) Male antea *Velitre* scriptum erat. Meminit Coloniae saepius deductae Livius lib. II et VIII, et Dionysius Halicarnasseus lib. VII. Ῥωμαικῆς ἀρχαιολογίας. Et inscriptio vetus Tarracone quam ad Paterculi Colonias integram adscripsi: CVRAT. SPLEND. COL. PVTEOLANOR. ET VELITERNOR.

Vulturnum) T. Livius deductam hanc Consulum temporibus, quum Puteoli, et Liternum deducerentur, ait lib. XXXIV, anno 556, qui in Tabulis Capitolinis 559 est. Meminit Coloniae et M. Varro lib. IV de ling. Latina: *Nam et Colonia nostra Volturnum et Deus Tiberinus.* Festus has omnes *praefecturas* fuisse affirmat.

Limitib. Gracchanis) Siculus Flaccus de Agror. Limitibus: *videndum erit qualiter pagis sacra faciunt, Gracchanorum et Sullanorum Limitationum mentio habenda est.*

Ab Imp. Nerva) Apud hunc enim Frontinus auctoritate plurimum valuit, ob singularem rei militaris peritiam: sic enim Aelianus ἐν Τακτικοῖς ad Hadrianum Aug. Ἐπεὶ δὲ τῷ θεῷ πατρὶ σοῦ Νερούᾳ συμβαλὼν παρὰ φροντίνῳ τῶν ἐπισήμων ὑπατικῶν ἐν φορμίαις ἡμέρας τινὰς διέτριψα δόξαν ἐπενεγκαμένῳ περὶ τὴν ἐν τοῖς πολέμοις ἐμπειρίαν. *Cum Divo patre tuo Nerva congressus Formiis aliquot dies com-*

moratus fui apud Frontinum virum Clarissimum Consularem, qui magnam ex bellicae artis peritia laudem tulit, etc. Vbi ante πατρί, legant Νερούα Τραϊανῷ censeo: Nerva enim avus adoptione, Traianus pater, quod non ignorasse Aelianum Romanum origine, scriptis Graecum, sed a librario peccatum suspicor. Ipse quoque lib. de Aquaeductibus frequenter laudat. *Sentit hanc curam*, inquit, *Imperatoris piissimi Nervae, Principis sui, Regina et domina orbis indies, quae terrarum Dea consistit. Cui par est nihil et nihil secundum*: (A Martiali haec mutuatus est). *Et magis sentiet salubritas eiusdem aeternae Vrbis aucto castellorum, operum, munerum, et lacuum numero.* Nominat tamen Severum, Antoninum et Commodum Impp. in Ostiensi Colonia pag. 6, aetateque priores Vespasianum, Traianum, et Hadrianum.

Decumanus in Oriente Kardo) Sic interpungo; Kardo in Meridianum ex Hygino.

Provincia Apulia) Hoc caput ita corruptum, ut nisi Aesculapius ille, qui Hippolytum ab equis discerptum vitae restituit, ab inferis excitetur, sanare credam posse neminem. Verum cum his contulisse pretium operae fuerit, quae ex Auctoribus Gromaticis Frontino addenda curavi, quod ex eadem Frontini officina profecta esse observarim. Namque hic extrema sunt, illic prima: *Hadrianus Ager*, et *Asculanus Ager* etc. Vt ab auctore suo vi amissa esse iureiurando affirmare non dubitem.

In iugera N. 240.) Manca haec et mutila. Lege *in centuriis singulis iugera numera* 240. Sic et inf. emendandum censeo; nisi quis exaudiri oportere contendat. Natum mendum ut suspicor, quod singulari littera C. quae facile omitti potuit, *Centuriae* designarentur. Siculus Flaccus et in Frontinum Aggenus Vrbicus: *Centuria, ager est ducentorum iugerum. Cum enim initio singulis singula iugera, post vero, bina minimum, attribuerentur, nomen Centuriae mansit.* Aliquando tamen eum numerum ducentorum iugerum in singulas Centurias, qui Colonias deducebant, suo vel senatus arbitratu excedebant. Et Hyginus, Traiani, non ut creditum hactenus Augusti Caesaris, aequalis et ut suspicor, Hispanus: *In provincia Narbonensi varia sunt vocabula; alii appellabant libram: alii parallelam: in Hispania Centurias.*

Idem Eberdona, Auscelinus, Arpanus, Collatinus, Sypontinus, Salpinus) Excerpta illa ex Gromaticis Auctoribus sic vocant Colonias: *Ardona, Ausculinus ager, Aspanus, Con-*

latinus, *Sipontum*, *Salpis*, *Teati*. Frontinum scripsisse suspicor: *Idem et Herdona* etc. Vide Plinium lib. III, cap. 11.

Leges Sympronianae et Iulia) Repone me auctore, *Lege Semproniana et Iulia*, ex iisdem fragmentis.

Theatinus iter populo non debetur) In Excerptis illis ex Gromaticis auctoribus affirmatio legitur, *iter populo debetur*, P. 85. Vtrum rectius alii viderint.

Iter populo non debetur legito Hyginum) Non huc pertinere visa sunt, sed superioribus adnectenda. De Hygino in ora libri alicuius diligentioris adscripta, his addita: in quo auctore nulla, quod sciam, *Calabriae* mentio vel *Apuliae*. Caetera ita perturbata mutilataque sunt omnia, ut nisi quis spongiam induxerit, non facile emendarit. Integra sunt in illis Excerptis quae adiunxi, ex Gromaticis auctoribus, a P. Galandio Belga, et Hadrian. Turnebo, Lutetianis doctoribus, in Galliae Belgicae finibus repertis, et editis anno 1554. Quos si Onuphrio Panvinio videre contigisset, maiorem sane Coloniarum numerum libro VIII M. Vrbis Rom. dedisset.

Iypiense, *Austranum*, *Varium*) Illic legitur, *Lyppiense*, *Orianus et Varuus*, aliaque Calabriae oppida: de quibus Gabrielis Barrii libellus exstare dicitur, quo patriam accurate depinxerit.

Macerias, *corrosiones*) Corrige *Scorofiones*, idemque mendum inf. pag. 19, de Hadriano agro. Collectanea illa ex Comment. Magonis et Vegoiae, pag. 168 Turnebianae edit. *certe congerias petrarum Scorofiones vocamus*. Emendandus in hac voce et Flaccus Siculus: *In quibusdam regionibus palos pro terminis observant: alii iliceos, alii oleagineos, alii vero iuniperos. Alii congerias lapidum pro terminis observant, et Scorpiones appellant: aut in specie macerias congerunt lapides, et Attinas appellant; quae pro terminis etiam in uno agro observant.* Leg. fortasse pro *Scorpiones*, *Scorofiones*, ut omnes Gromatici auctores: sed nihil in antiquitate vocis et rei obscuritate certi adferre possum: et frustra id genus vocabuli in Lexicis requiras.

Cippi oleaginei) Tales enim limites saepe constitui solitos iam ex Siculo docuimus.

Limites subruncivos) C. Iulius Hyginus: *sunt alii limites actuarii: alii Linearii. Actuarius est limes, qui primus actus est: ab eo quinctus quisque. Reliqui medii limites Linearii appellantur, in Italia Subruncivi: latitudinem secundum Legem Maniliam accipiunt: In Italia itineri publico serviunt.*

Col. Florentina) De hac et Corn. Tacitus lib. I Annalium: *Auditaeque municipiorum Coloniarumque legationes, orantibus Florentinis, ut Clanis solito alveo dimotus, in amnem Arnum transferretur, idque ipsis perniciem adferret.* Meminit et urbis in Etruria principis Ptolemaeus, Antoninus, Suidas, Agathias, et Procopius lib. III rerum Gothicarum, veteresque lapidum inscriptiones et auctores varii Limitum pag. 167. *In parte Tusciae Florentiae quam maxime palos iliceos picatos pro terminis sub terra defiximus.*

Col. Fida Tuder) Tuder Sida Onuphrius, qui male a *Foedatura* Colonia distinguit: quum eadem verba Frontini sint, variaeque eiusdem Coloniae appellationes. Vetus ibi inscriptio: PRO SALVTE COLONIAE ET ORDINIS DECVRIONVM ET POPVLI TVDERTIS.

Vnusquisque miles accepit) Nimirum hoc est quod ait Vrsinus in Frontinum: *legibus in quibusdam locis ab uno* mille et trecenta iugera fuisse possessa.

Colonia Arretium) Initio statim *Arretium* recensetur. COL. ORIENTIVM scriptum se vidisse olim affirmat Ant. Augustinus Archiepisc. Tarraconens: itaque edidit (ut pleraque omnia Antiquitatis monumenta) ex ipsius Municipiorum, Coloniarum, et Tribuum iuvenilibus, quas et mihi inspicere licuit, schedis Panvinius lib. III Reip. Rom.

Postea per Kardines: Decumanos et Duodecumanos) Sic leg. censeo. Festus enim Pompeius et Hyginus Limites a Meridiano ad Septentrionem *Kardines* appellatos, ut a mundi cardine, et utroque polo. *Duodecumanos* vero, qui post *Decumani* dicti, ab Oriente in Occidentem dirigi. Appellari autem *Duodecumanos*, quod terram in duas partes dividat, et ab eo omnis ager nominetur. Sic et *Decumana porta*, in aversa parte castrorum, Caesari lib. III, et Livio lib. X. *Decumani fluctus et ora* Festo. Rotundo enim numero uti veteres maluerunt: ut pro *Duoviginti*, *viginti* dictum, inquit Hyginus: et nos hodieque 70 *interpretes*, qui duo et septuaginta. Et *centum viri*, quum essent centum et quinque: id genus alia. *Decumanus* igitur Maximus, inquit, Aggenus, in Orientem crescit, Kardo Maximus in Meridianum. Plinius lib. XVIII, cap. 34: *Linea haec erit ab exortu aequinoctiali ad occasum aequinoctialem: et Limes, qui ita secabit agrum, Decumanus vocabitur.*

∞ 22) Prior millenarii nota apud veteres, vel 1000; alteram non agnosco: nec pudet fateri in tanta rei obscuritate, nisi forte ea figura est 2; qua *in plano fossatum* significant Gromatici auctores pag. 109. Vide et Volusium Metianum.

Col. Ferentinensis) Ferentinatium meminit et Livius lib. XXXIII et sup. Frontinus pag. 4.

Col. Nepis) Nepensis vidi qui legerent: sed *Nepet* legendum ex Prisciano lib. VI Grammat. *Git*, μελάνθιον, *et Nepet nomen* oppidi Italici, indeclinabilia sunt. Et libro V. *In T. neutra sunt, ut caput, sinciput, occiput, Git* ἄνθεμον. *Nepet, oppidi*

nomen. In veteri Glossario *Git* et *Gitter* legitur, et μελάνθιον redditur, ut in altero hoc Prisciani loco mendum esse auspicer. In Paterculo edito *Nepe* excusum video, alibi *Nepte* et *Nepetim* in Sex. Pompeio, veteribus inscriptionibus; ut et Nepesim dixisse facile coniiciam. Meminit Coloniae et Livius lib. XXV et XXIX, et Plinius lib. III, cap. 5. Ptolemaeo Νέπετα, et Stephano Νέπετος, forte ex Dion. Halicarnasseo.

Sutrium Col.) Plinius lib. III, cap. 5: *In regione septima Tusciae, Colonii Rusellana, Senensis, Sutrina.* Et Livius lib. XVII et XXIX, Paterculus lib. I extremo et lapides antiqui. Festus *Municipium* sui iuris vocat.

Fecerunt gannatos) *Gammatos* emendo: *Gammati* enim Limites seu Termini Γ secundae Graecorum literae figura signati. Siculus Flaccus: *aliquando petras occurrentes in finibus notatas invenimus, et quasdam, si perseveret rigor, notas habentes: inversuris vero Gammas, sed spectantes suos rigores: aliquando etiam decussatas invenimus.* Et ignoti Gromatici Scriptores: *Usque ad collem ext. non grandes fines habet, in Gamma iacet: post se ad pedem aquam vicinam habet, et flumen inferius.*

Et Scamnatos) Frontinus noster: *Quidquid secundum limitum et rigorum conditionem in longitudinem est delimatum, per strigas appellatur, quidquid per altitudinem* (fort. *latitudinem*) *per Scamna.* Hic Urbicus interpres: *strigatus ager est, qui a Septentrione in longitudinem in Meridianum decurrit: Scamnatus autem, qui eo modo ab Occidente in Orientem crescit.* Et Hyginus: *quod in latitudinem longius fuerit Scamnum appellatur,*

Scamnum

quod per latitudinem, strigam.

Striga

Campi Tiberiani) Haec quoniam in excerptis ab auctoribus variis Gromaticis aliter leguntur, lectorem admonuisse contentus ad alia propero.

Qui sacrificales pali) Sic leg. ut inf. pag. 16: *Ubi non sunt Termini lapidei, sed lignei sacrificales exordio constituti.* Palos enim pro Terminis defigere solitos auctor Siculus Flaccus: his quod sacra facerent *Sacrificalium* nomen inditum: nam de ritu caerimoniaque veteri Flaccus eleganter Horatius Oda 2, Epodon. 9, quae est de rusticae vitae commodis: *vel agna festis caesa Terminalibus*; Siculus vero pag. 6, de his, et Frontini fragmentum in Gromaticis auctoribus pag. 244, *Plurimis,* inquit, *locis Terminos sacrificales non in fine ponunt, sed illos sacrificii potius oportunitas suadet, hoc est, loci commoditas.*

Col. Tarquinius) *Tarquinii Colonia*, lege, numero multitudinis: quamquam M. Tullius pro A. Caecina *Municipium* appellasse videtur. *M. Falcidius*, inquit, *fuit e municipio Tar-*

quiniensi: qui et domi suae cum primis honestus existimatus est, et Romae argentariam non ignobilem fecit.

Lex Limitum) Credo *Manilia, Roscia, Pedocaea, Alliena, Fabia.* Caius capita tertium, quartum et quintum extat in Auctoribus Limitum, Turnebianae editionis pag. 182, et in Lipsii Electis cap. XV.

In tabula aeris ab Imp. Traiano) Summa enim in hoc Imp. Reip. cura fuit: quin et aedificatorias leges condidit: ne domorum altitudo sexaginta pedes superaret ob ruinas faciles, et sumptus, si quando talia contingerent, exitiosos: id Aurelii Victoris Epitoma Caesarum refert.

Ex libro Balbi) Hunc et Agraria scripsisse colligo ex titulis auctorum, quos se vidisse idem Lipsius testatur libro Electorum.

Vel canabula, vel Noverca, quod tegulis constituitur) Aliter haec loquuntur in variis illis scriptoribus Gromaticis pag. 167: *Canabula vel Novercae, quod tegulis construitur.* Item in iis, quae Frontini suppresso nomine illic leguntur, post Legis Maniliae, Rosciae, capita de Colonis: sic enim praefert liber Turnebianus: *Adrianus ager limitibus maritimis et Gallicis, quos nos D. et K appellamus, finitur per rationem arcarum, riparum, canabularum, vel novercarum, quod tegulis construitur. Aliis vero locis, muris, maceriis, scorofionibus, congeriis, carbunculis, terminis Augusteis, fluminum cursibus. Canabulae* quid sint, ut pleraque alia in Gromaticis scriptoribus non intelligo: corrupta haec vox fortasse in Agellii noctium Atticarum lib. XVI, cap. 4 ex Cincio de re militari. *Extra hastam hastile, ligna, napum, pabulum.* Vidi enim in veteri libro *pombalum.* Vet. inscript. *Inferri in arca, humandi, sepeliendi ius potestasque esto* etc. *Aream et maceriam in fronte agro versus late.* P. X: *retro usque ad canabetum huic arcae cedet: in qua pedatura neque humari, neque tumulum fieri volo* etc. pag. 896, 14.

Terminis Augusteis) Iidem auctores pag. 165: *In locis montanis Terminos posuimus rotundos, quos Augusteos vocamus, quod Augustus eos recensuit: et ubi fuerunt, lapides alios constituit, ei omnem terram suis temporibus fecit remensurari, ac veteranis adsignari.*

IN FRAGMENTVM FRONTINI DE COLONIIS repertum in auctoribus de Limitibus agrorum Turnebianae editionis.

Per alia finitima documenta.) Hoc est: per alia signa, quibus fines designari solent.

Sepulcra monumenta) Siculus Flaccus: *In locis saxuosis et sterilibus etiam in mediis possessionibus sepulcra faciunt.* Et Aggenus Vrbicus; *Inspiciendum et illud, ne quoniam sepulcra in extremis finibus facere soliti sunt, et cippos ponere, aliquando cippus pro Termino errorem faciat.* Et: *sunt in Suburbanis loca publica inopum destinata funeribus, quae loca culinas appellant.* Vidi et ipse in Suburbano agri Tarraconensis,

Antiquitatibus referto, ex solido lapide monumentum, quod pro sepulcro agrique limite collocatum fuisse facile coniicio: hoc titulo: D. M. IVLIO SECVNDO QVI VIXIT ANN. XXXVIII. M. III. D. X. C. IVLIVS BOSCHVS LEG. XII. FVLMENN. LIBERTO BENE MERENTI FECIT. Sic autem FVLMENN duplici NN, et secunda vocali sculptum repperi, quod haud scio an vitiosum, et *Fulmineamne* XII Legionem, an Fulminiferam designabat: diversae enim hae legiones: illam ex Christianis constitisse auctor est Xiphilinus ex Dione: quae bello Marcomannico Imp. M. Aurelio Antonino Philosopho, siti fere extincto exercitu, precibus suis pluviam a Deo salutemque impetravit. Qua de re epistola extat ad calcem Iustini Martyris, verane an falsa, non disputo. Suidas enim in Ἰουλιανός, Magicis artibus servatum exercitum ait.

Arbores aut emissae vel peregrinae) Idem Siculus: *Quidam curant invehere* Q. L. C. Q. (hoc est, qualescunque) *peregrinos lapides, ut manifestum sit ex industria Terminos finales positos; quidam etiam politos, alii inscriptos, alii etiam numeri ordine notatos disponunt.* Et alibi: *Diversa arborum genera quidam ponunt. Alicubi enim pinos invenimus, alicubi cupressos, alibi fraxinos, aut ulmos, aut populos, malumve cotoneum.* Et Gromatici auctores pag. 201: *arbores ante missas finales invenies, peregrinas, exteras.*

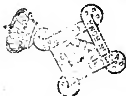
Fanestris Fortunae) Duplici nomine Colonia: nam et *Fanestris*, et *Fanum Fortunae* vocatur. Pomponius Mela libro et cap. 11: *a Pado ad Anconam transitur Ravennam: Ariminum Pisaurum, Fanestris Colonia: flumen Metaurus atque Aesis.* Plinius lib. III, cap. 14: *In regione sexta Colonia Fanum Fortunae, Pisaurum.* In antiquis lapp. monumentis IVLIA FANESTRIS ab auctore Coloniae, appellatur: hoc titulo: TABVLARIVS CORP. DENDROPH. COL. IVL. FANESTR. Aggenus Vrbicus in Frontinum de Limitibus: *Nam omnia* (in Frontino tamen negatio addita, *Nam non omnia*) municipia habent suum privilegium: ut Indersini, qui apud principem egerunt, ut Fanestres incolae, si essent alienigenae, qui intra territorium incolerent, honoribus fungi in Colonia non deberent: sed Fanestres hoc postea impetrarunt, ut eis liceret fungi honoribus territorii. IVLIA FANNESTRIS Inscript. pag. 416, 8, et 625, 9. IVLIA FANVM FORTVNAE pag. 475, 7.

Canusinus. In Centuriis singulis iugera CC. D. *in Orientem*) Amplius in Frontino, ut mutuas sibi operas praestent. *Decumanus in Orientem, Kardo in Meridianum.*

Eclanensis. Et per XXIV) Mendose: lego *et pedes* XXIV, ex Frontino de Coloniis.

*Venusinus**) Expleri huius loci vacuum spatium potest ex ipso Frontino: *Venusinus ager cum limitibus Gracchanis unius scamni.*

Maxime autem vicinorum exempla) Repetit hoc frequenter Flaccus Siculus, consuetudines regionum in limitibus intuendas, et ex vicinis exempla sumenda. pag. 5.

INDEX

IN NOTAS

INDEX IN NOTAS

A

E

L

M

N

O

P

T

INDEX

AVCTORVM,

Qui in notis emendantur aut illustrantur.

A

C

D

E

F

G

H

I

L

M

N

O

P

Q

EXPLICIT TOMVS ALTER.

